M. BLECHER

OPERE

Întâmplări în irealitatea imediată •
Inimi cicatrizate • Vizuina luminată •
Proză scurtă. Aforisme • Poezii • Traduceri •
Publicistică • Scrisori • Arhivă.
Documentar. Mărturii • Iconografie

VOLUM APĂRUT CU PRILEJUL CENTENARULUI
MARII UNIRI

CENTENARUL MARII UNIRI
1918
2018
ROMANIA

ACADEMIA ROMÂNĂ

FNSA

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ

Colecţia
OPERE FUNDAMENTALE

Coordonatorul colecţiei:
acad. EUGEN SIMION

Volum apărut cu sprijinul
Consiliului General al Municipiului Bucureşti

859.0.09/B57

M. BLECHER

OPERE

Întâmplări în irealitatea imediată • Inimi cicatrizate • Vizuina luminată • Proză scurtă. Aforisme • Poezii • Traduceri • Publicistică • Scrisori • Arhivă. Documentar. Mărturii • Iconografie

Ediție critică, studiu introductiv, note,
comentarii, variante și cronologie de
DORIS MIRONESCU

Postfaţă de
EUGEN SIMION

Academia Română
Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă
Muzeul Naţional al Literaturii Române
Bucureşti • 2017

Coperta:
PODALV

Tehnoredactor:
VASILE CIUCĂ

Tehnoredactare computerizată:
CONSTANTIN NIȚĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

BLECHER, MAX
Opere : Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată, Proză scurtă, Aforisme, Poezii, Traduceri, Publicistică, Scrisori, Arhivă, Documentar, Mărturii /
M. Blecher ; ed. critică: Doris Mironescu, ; postf.: Eugen Simion.
- București : Editura Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă
şi Artă, 2017
ISBN 978-606-555-165-7

I. Mironescu, Doris (ed.)
II. Simion, Eugen (postf.)

821.135.1

© Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin
Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă

ISBN 978-606-555-165-7

STUDIU INTRODUCTIV

În viaţa sa relativ scurtă, M. Blecher (1909-1938) a produs una dintre cele mai semnificative opere literare ale interbelicului românesc. Epoca era coaptă pentru apariţia de scriitori ingenioşi, care iau cele mai provocatoare dintre preocupările estetice şi epistemologice ce brăzdau câmpul literar şi le dau o expresie radical nouă, valabilă şi multe decenii mai târziu. Alături de construcţiile realiste, de problematizare socială şi morală, de eposurile lirice, cu răsfrângere mitologică, de analitismul psihologic şi de experimentul avangardist care definesc literatura română în deceniile trei-patru ale secolului trecut, scrierile lui Blecher deschid o perspectivă nouă. Ele formulează un univers literar original, asupra căruia autorul are şi astăzi drepturi de proprietate, şi un mod de a scrie cu posteritate fertilă şi foarte prestigioasă.

Voi analiza în studiul de faţă cele mai importante segmente ale operei blecheriene, cele care ţin de creaţia propriu-zisă, şi nu de hinterlandul ei intelectual sau biografic. Identitatea de scriitor a lui Blecher este o problemă critică, după părerea mea, încă nerezolvată. Voi urmări principalele sale înrudiri literare, subliniind posibilitatea alăturării acestui autor atât de idiosincratic de una sau de alta dintre mişcările intelectuale şi literare ale epocii în care a trăit. Dar analiza operei lui Blecher nu se reduce la o căutare de influenţe probabile. Este nevoie şi de a decela cele mai importante teme ale sale, care îi ordonează, de altfel, opţiunile estetice.

Experimente morale. Proza scurtă şi aforismele

Prima orientare a scrisului lui M. Blecher a fost către genul scurt: proză scurtă absurdistă şi aforisme. Cele două forme de manifestare literară erau gândite complementar, de vreme ce scriitorul le trimitea atât lui Tudor Arghezi în 1929, cât şi lui I. Valerian în 1931, grupaje solidare de proză şi aforisme. Este vorba de prozele *Herrant* şi *Don Jazz*, publicate în „Bilete de papagal“ în 1930 alături de aforismele *Limite* (I), de seria de trei texte *Din carnetul lui Arthur Hogg*, scrisă în 1931, alături de seria *Limite* (II), de proza suprarealistă *Ix-Mix-Fix* publicată în „Frize“ în 1934 şi urmată tot acolo de aforismele din seria *Insinuări*. Separat sunt gândite portretele de sanatoriu *Buţu* şi *Jenică*, apărute în „Adevărul literar şi artistic“ în 1933 şi proza *Ioniţă Cubiţă*, trimisă lui Geo Bogza în 1936, precum şi alte, numeroase proiecte în proză din care nu mai cunoaştem, azi, decât numele, în măsura în care sunt menţionate în corespondenţă: *Cavoul*, *Poveste cu un cuptor de pâine*, *Fulger*, sau nişte „hârtii care încep cu «Tel que dans les rues à la poursuite d'un songe...»“ (p. 875). Toate acestea formează un prim calup al producţiei literare a lui Blecher, destul de individualizat pentru a vorbi de un profil bine conturat al tânărului scriitor. El scrie proză cu tentă absurdă, folosind subiecte inspirate din experienţa de spital, fără însă a insista asupra spectaculosului bolii sau al suferinţei fizice.

Specifică textelor este observaţia paradoxală a unor gesturi sau episoade aparent aleatorii, dar cu o încărcătură psiho-morală caracteristică, inspirând un protest de pe poziţii metafizice la adresa felului în care lumea e alcătuită. Patosul acuzator este însă cenzurat sistematic. Scriitorul nu caută să înduioşeze, ci să expună atenţiei cititorilor mici scene absurde, precum pierderea unui moment-talisman de către un bolnav adolescent, care îşi punea speranţele de vindecare în el (*Herrant*). Boala nu impune prin suferinţa pe care o aduce, sau cel puţin nu acesta este mesajul lui Blecher, ci prin aerul de fatalitate, prin cruzimea obiectivă, prin felul în care îi „scoate din viaţă“ şi îi obligă să se confrunte cu limita existenţei pe cei nepregătiţi pentru asta. Mai târziu, în 1933, va scrie proză de salon spitalicesc despre copii bolnavi şi certurile lor caraghioase, gesticulaţia lor naivă, caricaturizând roluri sociale cu care ei nu sunt familiari (*Buţu*, *Jenică*). Sensul acestor miniaturi pline de graţie şi compasiune este, probabil, acelaşi: de a semnala felul în care „viaţa“ se parodiază singură, producând scene care atrag atenţia la propria incoerenţă şi injustiţie.

În acelaşi timp, mai ales în aforisme, Blecher experimentează afirmaţii paradoxale şi silogisme teribile, care vin să sfideze „bunul simţ“ şi să scandalizeze „burghezia“. Ca urmare, poate, a influenţei lui André Gide, teoreticianul actului gratuit şi al melancoliei de a fi tu însuţi, Blecher sancţionează fulgurant ipocrizia burgheză, inconsecvenţele bunului-simţ, erorile „metafizice“ ale gândirii comune, prin asta dovedindu-se un bun companion al tinerei generaţii care se făcea remarcată în revistele bucureştene începând de prin 1927, prin Mircea Eliade, Petru Comarnescu sau Mihail Sebastian. Blecher este un aforist abrupt, ironic și paradoxal, lansând considerații piezișe asupra mulțumirii de sine, a conștiinței împăcate a burghezului și a luptei de clasă a proletarului. Îl preocupă detonarea certitudinilor simțului comun, observând că justiția e, într-un anume sens, inumană, deci injustă, că filozofia începe de la un grad de mistificare a înțelegerii sau că orgoliul e „mai uman decât viața“. Temele vor reveni, de altfel, tratate mai metodic, și în articolele din „Vremea“ publicate în 1935-36, în special în *Exegeza câtorva teme comune.*

Cele trei proze din 1931 atribuite unui pseudonim de confecție engleză, *Din carnetul lui Arthur Hogg*, amintesc puternic de temele de mai târziu. Este vorba de bolnavi supravegheați de infirmiere în salon și de dialoguri „pedagogice“ ale suferinzilor. Textele de acum anticipă atmosfera și chiar unele scene din *Inimi cicatrizate.* Astfel, deconstruirea sentimentului de dragoste, înțeles ca automistificare, vestește episodul Solange al romanului din 1937, în timp ce „Mab“, tânăra cu sensibilitate artistică ale cărei replici paradoxale îl perturbă pe interlocutor, o prefigurează pe Isa din același roman. Proza de analiză demistificatoare a iluziilor psihologice din *Dragoste* aparține unui „imoralist“ disponibil la orice, al cărui sentiment de exasperare metafizică produce o conștiință morală indiferentă, predispusă la joc și sensibilă la paradox. Este semnificativ că aceste pagini sunt scrise aproape concomitent cu cele ale lui Mircea Eliade din *Isabel și apele diavolului.* Chiar dacă această direcție nu este cea mai importantă în scrisul lui Blecher, ea atestă participarea la un program de generație, inspirată de lectura acelorași maeștri. Totodată, se remarcă apariția în aceste texte, scrise cu câțiva ani înaintea romanelor, a câtorva motive predilecte: circul, acvariul, panopticumul, ba chiar și noţiunea de irealitate, legată deja de banalitatea cotidiană, de decorul comun: „o fundă de școlăriţă, legănându-se ușor în aer pentru a-mi indica demenţial, însă corect, stricta ei irealitate“ (*Ix-Mix-Fix*). Mai târziu, în 1936, scriind proza *Ioniţă Cubiţă* și schiţând *[Aizic Wolf]*, Blecher se menţine în atmosfera de târg provincial și de prăvălie evreiască pe care o descrisese în *Întâmplări în irealitatea imediată*, cu rezultate dintre cele mai bune. După acestea, din păcate, proză scurtă nu va mai scrie, confiscat fiind de alte proiecte.

Suprarealismul. Limbajul ca promisiune.
Corp transparent (1934)

Deși versuri scria încă din adolescenţă, poezia este abia a doua în ordinea manifestărilor publicistice ale lui Blecher. În 1933 publică el, cu o lovitură de prestigiu care îi va fi mângâiat orgoliul scriitoricesc, poemul *L'inextricable position* în revista pariziană condusă de André Breton „Le Surréalisme au service de la Révolution“. Aici, Blecher se arăta un suprarealist uimitor de fidel, înșirând imagini metodic ilogice, dar care, la o lectură atentă, își arată proveninţa din lumea sanatoriului de la Berck. Calul cu capul întors spre cel care-l mână, rana din piept, dureroasă, care-i relevă, fatal, propria corporalitate, sentimentul de rușine dat de performarea de gesturi private în public, cu asistenţă, toate trimit spre un mediu constrângător, în care nu doar poziţia orizontală este „inextricabilă“, ci și ideea de a fi invalid, eliminat din circuitul „normalităţii“, supus servituţii aparatelor, infirmierilor și doctorilor. Suprarealismul lui Blecher este aici, de fapt, un biografism filtrat prin imagini onirice, care revin în alte locuri ale operei: „gaura din piept“ reapare în poemul *Paris*, calul apare în toate textele despre Berck.

Blecher se apropiase de avangardă încă de la Berck, acolo unde se împrietenise cu poetul Pierre Minet (1909-1975), membru al cercului suprarealist heterodox „Le Grand Jeu“, originar din Reims. Grație lui Minet, tânărul român îi citește pe suprarealiști și dezvoltă o statornică preferință pentru Lautréamont; inițiativa de a publica în „Le Surréalisme au service de la Révolution“ tot de aici pornise, probabil. Blecher va cocheta cu suprarealismul o vreme, nu însă fără rezerve personale. Dacă îl admira superlativ pe Salvador Dali, în 1934 îi mărturisea lui Sașa Pană că nu se simte atras de „ortodoxismul curat de manifest“ al avangardei. Acesta este motivul pentru care volumașul *Corp transparent*, din 1934, nu poate fi socotit un moment de triumf al suprarealismului românesc. Scris la Techirghiol, fără contacte cu lumea literară, înainte de a face cunoștința lui Sașa Pană sau a lui Geo Bogza, volumul exprimă îndrăznelile și timiditățile unui tânăr poet mai preocupat de propriile fantasme decât de adoptarea de poziții estetice doctrinare. Placheta îi este dedicată Mariei Ghiolu, tânăra femeie întâlnită la Techirghiol în 1933, și într-adevăr multe poeme sunt de dragoste. Dispoziția sentimentală justifică atât transporturile imaginative și îndrăznelile experimentale (*Menajerie*, *Amor falenă*, *Pastorală*, *Materializări*), cât și poemele mai tradiționale și mai „cuminți“ (*Mâinile tale*, *Pe țărm*, *Vals vechi*). Textele din *Corp transparent* cele mai apropiate de suprarealism, *Eternitate*, *Calul* sau *Pastorală*, par inspirate de imagismul torenţial al lui Ilarie Voronca mai degrabă decât de André Breton. Există două texte scrise în proză poetică, semnalându-şi gestul polemic prin titlu, unde figurează nesmintit cuvântul „poem“: *Poem grotesc* şi *Poem (Privirea ta-nlăuntru poartă o luntre)*. Pe de altă parte, revenirea prozodiei clasice în poemul de inspiraţie simbolistă, bacoviană, *Vals vechi*, dar şi versul alb din *Materializări* şi *Amor falenă* amintesc de vârsta modernismului începător, din primele două decenii ale secolului XX. Mai târziu, ultimul poem important scris de Blecher, *Paris*, publicat în decembrie 1934 în „Vremea“, îmbină confesiunea autobiografică cu narativitatea debutonată a lui Geo Bogza, adăugând o notă melancolică proprie. Deşi rezultatele sunt uneori remarcabile şi mereu semnificative în „sistemul“ operei, ca poet, Blecher nu este un deschizător de drumuri.

Ceea ce reţine însă atenţia în poezia lui este obsesia materialităţii literei şi încrederea în capacitatea cuvântului de a opera modificări în realitate. Poeziile lui Blecher problematizează limbajul, caută să ajungă la limita lui şi imaginează moduri în care cuvintele ar putea produce răsturnări ale ordinii dense a realului. Limbajul este, în genere, un instrument inert de comunicare, dar poezia sau iubirea îl pot investi cu alte misiuni, mai înalte. Astfel, în *Poem (Învelişul tău)*, iubirea e înţeleasă ca o forţă care ar putea produce miracole, iluminând limbajul cu un sens care ar străbate prin opacitatea lucrurilor: „Poate că aşteptându-te va învia/ Cadavrul unui cuvânt/ Şi el cu lanterna lui oarbă mă va plimba/ Prin noapte“. În poemul *În loc de introducere*, născute „în încăperile inimii“, cuvintele zboară „nebune“, ca nişte „pasări cu aripi de sânge", luptându-se cu materialitatea incintei unde au apărut. Și tot în același poem, soarta ultimă a cuvintelor este legată de materie, de obligația lor de a sfârși pe hârtie, în obscuritatea hieroglifică a literei: „Cuvinte, desene neînțelese ale scrisului acest/ Ca mâinile mele, ca ochii tăi închiși". De altfel, literele sunt niște făpturi de circ în poezia blecheriană: litera A seamănă cu o ridicolă girafă priponită „în textul zilei" și oferită ca un cadou iubitei (*Menajerie*).

Cea mai îndrăzneață reprezentare apare în *Poem grotesc*, partea a doua, o descriere ludică a unui exercițiu de imaginație. Aici, obiectele intrate în spațiul reprezentării poetice se dezintegrează: apare „un gramofon de apă", note muzicale sunt lichide, muzica celestă coboară în bucătărie („heruvimii făinii cântă din trompete de făină"), un elefant „și-a încurcat trompa într-o spirală fără sfârșit", fereastra se desprinde din zid și pleacă la plimbare. Destrămarea universului este soluționată printr-un joc grafic, surprinzător în contextul căutărilor poeziei interbelice: dacă „fereastra s-a desfăcut din zid și a plecat în lume" atunci „drum bun căci iată desenez altă fereastră" – și într-adevăr, poemul se încheie prin desenarea unei ferestre înalte. Dacă lucrurile dispar, poetul își inventează lucruri noi, care să le țină locul. Imaginația poate suplini realul, populându-l cu obiecte create dintr-un impuls polemic. Prin asta, Blecher consfințește o stare conflictuală între reprezentarea realității și aspirațiile de autonomie ale limbajului poetic. Luptându-se cu materialitatea literei și cu conținutul emoțional al cuvintelor, poetul postulează independența imaginației poetice, renunțarea la „servitutea" de a reprezenta realitatea. Desigur, acest moment de afirmare orgolioasă a privilegiilor imaginației nu rezolvă problema referențialității limbajului artistic, ci doar o amână temporar. Conflictul dintre trăire și reprezentarea experienței va rămâne una dintre cele mai importante teme de reflecție ale autorului, reluată în *Întâmplări în irealitatea imediată* și, mai fățiș, în *Vizuina luminată*. În orice caz, acest tip de reflecție poetică asupra naturii limbajului este rar în epocă și el va căpăta răspândire la noi abia începând cu anii 60 și, în mod eclatant, odată cu poezia „metalingvistică“ a lui Nichita Stănescu.

Spațiile stranii ale identității.
Întâmplări în irealitatea imediată (1936)

Vechile adeziuni avangardiste ale lui Blecher încep să fie puse sub semnul întrebării imediat după apariția plachetei *Corp transparent*. În iunie 1935, scriitorul îi mulțumea prietenului său Geo Bogza pentru a-l fi ajutat să-și depășească etapa „modernistă“: „fără tine aș fi continuat să vegetez în cel mai execrabil și mai obscur anonimat, îmbuibat de visuri absurde și de dadaisme învechite“. *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936), la care lucra acum Blecher, nu mai este un produs al suprarealismului, chiar dacă printre cărțile înrudite se numără și ficțiunile autobiografice ale unor suprarealiști interbelici: *Nadja* de André Breton (1928) și *Vârsta bărbăției* de Michel Leiris (1938). Este capodopera autorului, un roman poetic și dens, care nu poate fi rezumat și ale cărui înțelesuri sunt livrate în forme subtile și complicate, obligând la relectură. A fost numit „roman fără subiect“ (Nicolae Manolescu), fără ca asta totuși să împiedice identificarea unei trame narative care are semnificaţia ei. Cititorul este avertizat, însă, chiar în romanul pe care-l citeşte, că simpla povestire nu explică totul. Mihai Zamfir a prezentat romanul blecherian ca pe un „model din umbră“ al tinerilor existenţialişti români din anii 1930. Într-adevăr, existenţialismul poate fi invocat pentru a explica premisele gândirii care stă la temelia acestui roman, fără a neglija totuşi faptul că tratamentul stilistic, construcţia narativă şi concepţia literară a lui Blecher nu pot fi lămurite complet prin invocarea unei direcţii filosofice. În afara gustului existenţialist, de cenuşă, al unora dintre paginile cărţii, există în roman o disponibilitate pentru transporturi vizionare, pentru naivitatea ce favorizează sentimentul revelaţiei, pentru intervenţii şi dezlegări ludice, toate laolaltă producând un construct narativ complex, cu semnificaţii bogate.

Întâmplări în irealitatea imediată seamănă cu un roman al maturizării, dar originalitatea sa vine tocmai din îndepărtarea (polemică) faţă de model. De fapt, logica construcţiei romanului blecherian nu poate fi întrevăzută dacă nu o comparăm cu aceea a romanului de formare, apărut în iluministul secol al XVIII-lea. Scriitorul se distanţează programatic de ideea vieţii ca şir de întâmplări care contribuie la formarea „caracterului“, denunţând-o, deşi nu explicit, în mai multe rânduri. Consecinţele în planul compoziţiei romaneşti sunt considerabile. Geo Bogza susţinea chiar că Blecher, „având de povestit o înşiruire de fapte care l-ar fi dus în chip firesc la tehnica romanului, a făcut tot ce i-a stat în putinţă să nu scrie un roman“. „Povestea“ este în mod repetat amânată, precedată de sumedenie de precauţii, digresiuni şi paranteze. S-a vorbit (Al. Protopopescu) despre dispoziţia eseistică a naratorului din roman, preocupat mai degrabă să-şi expună tezele despre natura inconsistentă a realităţii decât să-şi povestească viaţa. Unora romanul le va fi părut, din acest motiv, rău construit. De fapt, „eseismul“ nu e altceva decât o strategie narativă foarte eficientă, care îl introduce pe cititor în poveste, lăsându-l să înţeleagă că povestea nu e totul.

Naratorul vorbeşte mai întâi despre „crizele“ din copilărie, nişte stări-limită în care absurdul existenţei este perceput intermitent, la nivel somatic, de către un copil ultrasensibil. Deşi medicul încearcă să explice crizele ca pe simple efecte ale unei boli, naratorul refuză ipoteza. Ele îi permit accesul, încă din copilărie, la experienţe de disparitate identitară pe care le va avea şi mai târziu, pe cale intelectuală. Experienţele au aerul unor miracole, al unor căderi în vraja unor spaţii magnetice, care îi produc o stupoare metafizică. Din acest motiv, realitatea devine pentru eroul romanului o noţiune suspectă, în spatele căreia el bănuieşte altceva. Fiinţele, faptele şi întâmplările printre care se mişcă îl fascinează ca nişte obiecte stranii, a căror coprezenţă sau succesiune este miraculoasă. Miracolul este cu atât mai mare cu cât toate aceste întâmplări nu sunt prin nimic ieşite din comun, iar locurile şi persoanele aflate în joc rămân, la o mai atentă privire, cu totul ordinare. Eroul nostru se plimbă între casa părinţilor, bunicilor şi prietenilor săi, case de burghezi mărunţi dintr-un oraş de provincie, prin parcuri, pe străzi şi prin pieţe; în fine, aflat în pasă melancolică, se abate pe maidane părăsite, pe malul singuratic al unui râu, prin cotloane ascunse de cinematograf sau pe coridoare pustii ale unui varieteu. Din astfel de peisaje se făcea de obicei poezie depresivă, cu rădăcini bovarice (excepţia majoră este, fireşte, Bacovia). Blecher se aventurează într-un teritoriu literar considerat minor, zona tematică a târgului de provincie, cu ambiţia de a-l preface într-unul major. Pentru că, în gândirea poetizantă a eroului său, în spatele celei mai prozaice realităţi se ascund demoni foarte reali, iar fantasticul pândeşte la colţul celei mai banale şi prăfuite străzi de periferie. Astfel, orăşelul provincial, văzut de către micul plimbăreţ din roman ca o fiinţă proteică, de dimensiuni incalculabile, este „îmblânzit“ prin poveşti pe care copilul şi le spune singur: „Dacă, plecând de-acasă şi mergând pe drumuri diferite, reveneam întotdeauna pe urma paşilor mei, asta o făceam pentru ca să nu descriu cu mersul meu un cerc în care să rămâie închise case, şi copaci. În această privinţă umbletul meu semăna cu un fir de aţă şi dacă, o dată desfăşurat, nu l-aş fi strâns la loc pe acelaşi drum, obiectele strânse în nodul umbletului ar fi rămas pe veci iremediabil şi adânc legate de mine“ (p. 15).

La fel stau lucrurile şi în cazul manifestărilor şi reprezentărilor sexualităţii, extrem de frecvente şi având darul să-l perplexeze pe cel aflat „la vârsta inocenţei“. Altfel decât în *Amintiri din copilărie* (deşi nici Nică nu era chiar „boboc în felul său la trebi de-aieste“), vârsta „nevinovată“ apare aici bântuită de vinovăţii inavuabile, de imagini şi reprezentări care dau frisoane. Naratorul *Întâmplărilor* îşi pune toată existenţa sub semnul „cunoaşterii sexuale“, asta cu toate că registrul intim al copilului este limitat la fotografiile obscene pe care nişte cheflii i le arată, în derâdere, şi la fantasma teribilului interzis, sexul feminin, fantasmă stârnită de ignoranţă, şi nu de viciu: „îmi închipuiam organele femenine sub forme eronate şi actul în sine mult mai fastuos şi mai straniu“ (p. 28). Trebuie spus însă că sexualitatea este în romanul blecherian proiecţia unei dileme – nu e mult spus! – ontologice în care naratorul se simte imersat încă din copilărie. I. Negoiţescu și Mihai Zamfir au atras atenţia la semnificaţia neobișnuitei densităţi a reprezentărilor erotice în toată proza românească din anii 1930, cărora Blecher le face rezumatul: este vorba de o gesticulaţie nu concupiscentă, ci patetică, de semnalarea unui deficit de comunicare între reprezentanţii celor două sexe, ca și între indivizi în general, izvorâtă dintr-o senzaţie de absurd și debusolare.

Aventurile eroului în „irealitatea“ propriei adolescenţe se petrec adesea într-o conjunctură sentimentală ori senzuală. Nu e vorba doar de micile transgresiuni de la vârsta preșcolară, atât de stranii încât îi rămân în memorie adultului, mai târziu. Ca adolescent, naratorul își afirmă sfidător libertatea de spirit prin gesturi gratuite, de pildă urmărind pe străzi o femeie necunoscută. De asemenea, în centrul romanului se găsește o poveste de dragoste nefericită și derizorie, pentru că e vorba de inflamarea sentimentală fără speranţă a unui adolescent pentru o femeie măritată, care nu-l poate lua în serios. Dragostea faţă de această femeie, Edda, căsătorită cu un prieten mai mare, produce o nouă criză în universul de reprezentări vizionare pe care tânărul nu-l părăsise niciodată cu adevărat. Apariţia femeii îl aruncă în crize asemănătoare celor din copilărie, când lumea era brusc feliată în zone de alb, binefăcătoare, și zone de negru, ruinătoare. Nunta Eddei e relatată cu un aer de fatalitate: domnișoarele de onoare par bolnave, gesturile miresei sunt mecanice, cuţitul pătrunde în tortul festiv cu un scrâșnet rău-prevestitor, sfărâmând un trandafir de zahăr ars. Sentimentul fatalității se referă nu atât la soarta tinerei (care nu va fi, oricum, una prea fericită), ci la apariția ei în viața tânărului. În Edda, eroul vede întruparea unei figuri obsedante a biografiei sale de până atunci, mireasa din diorama de la bâlci, fascinantul manechin ascuns sub sticlă, păpușa palpitând de o viață secretă, inertă și totuși de o frumusețe aproape lubrică: „În sala rău luminată mireasa stătea mereu pe estradă lângă Paul, înclinându-și capul spre el când îi spunea ceva pe șoptite și lăsând brațul moale între degetele lui care îl mângâiau de-a lungul mănușii albe. [...] Cum ținuse capul mireasa? Cum îl aplecase oare pe umărul lui Paul? În unele panopticumuri femeia de ceară avea un mecanism care o făcea să aplece capul pe-o parte și să închidă ochii“ (p. 73-74).

Cum se vede, romanul nu spune o poveste de dragoste propriu-zisă, ci o învăluie în aluzii obscure. Drama se desfășoară în mintea adolescentului, nu în lumea reală. Dar mintea este creatoare de realitate la Blecher, problema care se pune fiind ce fel de realitate creează ea. Tema romanului este, astfel, tocmai explorarea acestei „irealități imediate“, într-o manieră sistematică, chiar dacă nu și raționalistă. Pentru naratorul din *Întâmplări*, lumea nu este altceva decât o serie de coincidențe fatale, de repetiții elocvente, de gesturi simbolice. Nimic nu vine la întâmplare, totul e necesar și stringent, așa încât individul nu poate decât fie să dispere în fața lipsei de alternativă, fie să exulte din iubire față de propriul destin hermetic.

Episoadele nu urmează o ordine cronologică sau măcar afectivă, ca în *Amintirile* lui Creangă, ci sunt evocate după o logică asociativă proprie. O imagine din trecut cheamă altă imagine, antrenând astfel apropierea unele de altele a unor momente îndepărtate în timp, într-o manieră nu foarte diferită de cea proustiană, dar având un alt înţeles. Rezultă o frenezie a imaginării, cu atât mai intensă cu cât imaginile capătă, de la un punct, o viaţă a lor; ele nu mai funcţionează ca nişte reprezentări ale obiectelor, ci creează obiecte noi, nemaivăzute („Priveşte... o statuie care zboară... priveşte repede“ – p. 35) sau le transformă pe cele existente, făcându-le de nerecunoscut („Coridorul lung de case se clătina uşor în bătaia vântului“ – p. 110). Pornind de aici, mai mulţi comentatori, printre care cel dintâi Ovid. S. Crohmălniceanu, au găsit puncte comune între scrierea lui Blecher şi avangardismul vizionar, psihanalitic al polonezului Bruno Schulz din *Prăvăliile de scorţişoară* (1934). Dar Blecher nu este un inventator anarhic de imagini neobişnuite. Există la el o meditaţie asupra legitimităţii reprezentării, materializată în splendide proiecţii precum tabloul făcut din litere (p. 65), dublul din fotografie ce uzurpă locul modelului (p. 53) sau oglinda cu poleiala ştearsă, în care obiecte reale se amestecă cu simple virtualităţi (p. 18). Totodată, descrierile din roman au un aer „tehnic“, o sobrietate analitică considerabilă, percepută de critici drept „luciditate matematică“ sau „precizie chirurgicală“. Urmarea este că enclavele vizionare ale acestui text riguros scris obligă cititorul la un travaliu de strânsă interpretare, fără a-i permite abandonul în braţele unei visătorii despletite.

Spuneam că în succesiunea aparent arbitrară a episoadelor naraţiunii operează o logică de ordin simbolic, pe care romanul o face transparentă. Naratorul blecherian povesteşte cu pătimaşă intensitate („evenimente şi oameni se desfac şi se închid în mine ca nişte evantaie; [...] mâna mea încearcă să scrie această ciudată şi neînţeleasă simplicitate“ – p. 127), evocând figuri și obiecte ce îl obsedează încă din copilărie, care rezumă „locul comun al tuturor acestor nostalgii“, adică îi sintetizează drama personală. Bâlciul, cu clovnii lui triști, cu gheretele fotografice și cu dioramele lui în același timp hilare și înspăimântătoare, un parc pustiu în plină amiază, străzile de la marginea orașului sub ploaie sau un câmp plin de noroi, părăsit undeva, la marginea lumii, printre bălţi de urină și cranii de cal, sunt mostre ale unei lumi care în același timp fascinează și stârnește repulsie. Sunt locuri uneori benefice, alteori „blestemate“, spaţii cărora le este atașată o conotaţie morală cu implicaţii fantastice. Ce anume le deosebește pe unele de altele nu este clar, după cum nu este evident nici ce anume le selectează din puzderia de locuri, cu siguranţă la fel de deprimante, de pe harta orașului provincial. Îmi vine în ajutor un concept propus de către Michel Foucault într-un eseu acum celebru, *Des éspaces autres*, publicat prima dată în 1986. Spaţiile asociate crizei în romanul lui Blecher sunt niște „heterotopii“, adică, cu o definiţie foarte tehnică, „amplasamente [...] care prezintă curioasa proprietate de a se afla în relaţie cu toate celelalte amplasamente, dar în așa fel încât suspendă, neutralizează sau răstoarnă ansamblul raporturilor care sunt desemnate, reflectate sau gândite prin intermediul lor“[1]. La Foucault, heterotopii moderne sunt clinicile psihiatrice, închisorile, căminele pentru pensionari și cele studenţești, muzeul, biblioteca, dar și, provenind din epoci mai vechi, cimitirul, grădina și, foarte important, târgurile și iarmaroacele. Toate au proprietatea de a „decupa“ simbolic spaţiul fizic, imprimând unui sector al lui o valoare aparte, care se răsfrânge asupra ansamblurilor mai mari și le împrumută sens. Spaţiile crizei, atât din copilărie cât și de mai târziu din roman, au aceeași calitate *meta*, distanţându-se de spaţiul fizic și transformându-se într-o alegorie a lui. Ele funcţionează prin revelarea bruscă a caracterului fabricat al întregului realităţii, pe care fie o „parodiază" explicit, caricaturizându-i agitaţia lipsită de sens (bâlciul, panopticumul, cinematograful mut), fie îi subliniază vacuitatea, refuzând orice funcţionalitate imediată (pivniţa lui Walter, cușca sufleurului din sala de cabaret, câmpul târgului de vite). Astfel, între spaţiile heterotopice descoperite de către eroul *Întâmplărilor* și spaţiul uman al orașului prin care el peregrinează se stabilește o relaţie tensionată, care fixează conflictul real și profund al romanului.

---

[1] Michel Foucault, *Altfel de spaţii*, în *Theatrum philosophicum*, trad. Bogdan Ghiu, Cluj, Casa Cărţii de Știinţă, 2001.

Nu mai insist asupra numeroaselor tensiuni cronologice și estetice pe care le presupun heterotopiile blecheriene, mixând binele cu răul, frumosul și kitsch-ul, prezentul și amintirea, intimul și publicul. Toate acestea contribuie însă la densitatea neobișnuită a unui roman care numără, în paginarea generoasă a acestei ediţii, abia 125 de pagini. *Întâmplări în irealitatea imediată* nu spune o poveste, ci exprimă o dramă de cunoaștere, și nu urmărește această dramă în cursul unei biografii oarecare, ci la nivelul reprezentărilor simbolice. Cu toate acestea, ar fi o greșeală neglijarea dimensiunii personale a romanului, a semnificaţiei sale mărturisite. Cartea conţine și o meditaţie asupra posibilităţii de a desprinde conţinutul identităţii dintr-o relatare biografică. Pornit cu imaginea unei defecţiuni în structura identităţii, care nu se mai poate suprapune peste sine însăși și se risipește, romanul se încheie cu aceea a dorinţei de a trage linie:

„Când din nou și din nou mă gândesc la aceste câteva lucruri, încercând zadarnic să le încheg în ceva ce ar putea fi persoana mea [...] atunci mi se pare, o clipă [...] că din toate acestea va ieși deodată cald și intim un fapt nou și autentic care să mă rezume clar ca un nume și să răsune în mine cu un ton unic, nemaipomenit, care să fie acel al înțelesului vieții mele“ (p. 127). Narațiunea nu reușește însă să unifice eul, ea stând pe un principiu al non-identității eului povestit cu povestitorul (cum arată Simona Sora). În plus, narațiunea din *Întâmplări* este una foarte sincopată, plină de analepse și prolepse, de momente de revelație și de tresăriri extatice: dintr-un astfel de roman nu poate reieși o imagine unitară a personalității. Înțelepciunea *Întâmplărilor* este de a refuza să relateze construcția unui „caracter“. Încă o dată, romanul nu are de-a face cu formarea unei viziuni despre lume. Locul ei este luat de o serie variabilă de „viziuni“ extatice sau amare, triumfătoare sau depresive, care nu consfințesc o victorie și nu vestesc un eșec. În ordine literară însă, desigur, *Întâmplări în irealitatea imediată* este un moment de împlinire a modernismului, prin trecerea de la analitismul psihologic la vizionarismul metafizic și la critica conceptului de identitate. Urmașii săi din anii 1990, Mircea Cărtărescu sau Simona Popescu, arată cât de fertilă este perspectiva deschisă de acest roman interbelic.

Heterotopia sanatoriului. ***Inimi cicatrizate* (1937)**

După publicarea primului său roman, Blecher a decis să scrie o carte despre lumea sanatoriului, pe care o cunoștea foarte bine. Multe experiențe biografice, personale din perioada Berck sunt topite în materia acestei cărţi. Cu toate acestea, carte nu este o confesiune, deoarece la fiecare pagină este vizibilă străduinţa de a edifica un sens sau cel puţin o denunţare a nonsensului din experienţele-limită consumate în realitatea, de astă dată cu adevărat incredibilă, „ireală“, a sanatoriilor din Berck. Romanul are, în ultima sa variantă, o cadenţă simbolică poate prea explicită, demonstrativă, inferioară din acest punct de vedere ţesăturii mult mai rafinate de obsesii din *Întâmplări în irealitatea imediată*. Însă cartea rămâne una esenţială pentru opera scriitorului tocmai prin faptul că ficţionalizează evenimente reale, atestând astfel importanţa experienţei bolii pentru constituirea universului moral şi a poeticii lui M. Blecher.

Inimi cicatrizate este un roman al captivităţii în propriul trup pe care o aduce boala, un roman al experienţelor dramatice prin care limitele umanului sunt testate în mod repetat. Această deschidere universalistă era avută în vedere de către autor încă de la primele ciorne, când îi transmitea prietenului său Geo Bogza, într-o scrisoare: „am scris totul în aşa fel încât atmosfera să nu fie specific franţuzească. Este un document de valoare umană, valabil oriunde“. Efortul de creaţie romanescă este vizibil, scriitorul conştientizând obligaţia de a compune o ficţiune bine articulată, îndepărtându-se de maniera „diaristică“ pe care unii critici o întrevăzuseră în *Întâmplări în irealitatea imediată*. Aşa că Blecher s-a străduit să ofere romanului o structură romanescă clară, ba chiar una simbolică. Romanul se petrece pe parcursul unui an, iar ritmul anotimpurilor urmăreşte existenţa bolnavilor: iarna este anotimpul morţii, iar vara cel al izbucnirii apetitului erotic. Cu toate acestea, criticii i-au reproşat cărţii accentul pus pe fiziologie, ca și faptul că era alimentată de o experienţă personală, ceea ce o făcea, în opinia unora dintre ei, aproape un „reportaj“ (G. Călinescu); un neajuns era și faptul că Blecher scrisese despre un sanatoriu de tuberculoză într-o perioadă în care tema părea să fi fost epuizată de Thomas Mann în *Muntele vrăjit*. Pe măsură ce precauţiile criticii interbelice cu privire la disjuncţia biograficului de ficţiune au fost lepădate, romanul lui Blecher a putut fi salutat ca una dintre cărţile sale definitorii. Cu *Inimi cicatrizate* ia naștere, afirmă Simona Sora, „mitul Blecher“; romanul maladiei intersectează biografia scriitorului prin tema suferinţei și a dramei de cunoaștere a lumii, care figurau și în *Întâmplări*.

Dacă primul roman investiga spaţialitatea problematică a orașului de provincie, identificând abisuri heterotopice în „irealitatea imediată“, *Inimi cicatrizate* este o carte specializată pe un singur tip de heterotopie: sanatoriul. Instituţia unde invalizii mănâncă întinși și circulă cu ajutorul gutierelor, orașul-sanatoriu transformat în promenadă pentru trăsuri conduse de vizitii nevăzuţi, lungiţi la orizontală, care trag de hăţuri ghidându-se de oglinzi este un „altfel de spaţiu“, care pune în abis habitudinile comportamentale ale oamenilor „normali“, le chestionează și le relativizează. Deși un loc real, cu atestări în universul fizic și în biografia lui M. Blecher (care a locuit la Vila „Normande“ din Berck în 1928-1932, amintindu-și-o în vise ani buni mai târziu), sanatoriul este în același timp o alegorie a lumii umane, a vieţii obișnuite, căreia îi face rezumatul și critica. El funcţionează ca o interfaţă între universul oamenilor sănătoși, refractar la ideea de boală și invaliditate, și spaţiul funebru care-i așteaptă pe cei ce nu se vindecă. Semnificația sa simbolică este imposibil de efasat. Pentru bolnavii din roman, întregul oraș-sanatoriu, Berck, este un loc magnetic, care le polarizează existența pentru totdeauna. „Cine a trăit aici nu-și găsește locul nicăieri în lume“ (p. 193), spune un bolnav, și într-adevăr, chiar cei vindecați întârzie să plece, iar dacă reușesc să se detașeze de orașul dintre dune, îi păstrează nostalgia și nu se simt integrați până la capăt în universul „celorlalți“. Unul dintre ei, Ernest, reîntors la Paris după ce boala i-a permis să-și recâștige mobilitatea la verticală, nu vede un „seamăn“ decât în invalidul care cerșește dintr-un cărucior cu rotile.

Totodată, bolnavii trăiesc în mod dramatic condiția lor de țintuiți orizontal, fiind siliți să constate prezența corporalității lor. „Îngrozitorul și dureros prizonierat“ (p. 120) constatat de eroul *Întâmplărilor* era o metaforă a limitărilor cunoașterii; în sanatoriu, prizonieratul în propriul trup, o încăpere neprimitoare, care vulnerabilizează spiritul și îi subminează demnitatea, este cât se poate de concret. Corpul bolnav obligă individul să constate inerția materiei din care este făcut și să-și amendeze convingerile prea idealiste cu privire la „libertatea“ spiritului. În romanul blecherian, bolnavul supus examinării medicului se simte ca privit prin sticla unui acvariu; închis într-o platoșă de ghips care îi fixează trupul spre a-l vindeca, are imaginea carapacei unei broaște țestoase; corpul, deposedat de libertatea de mișcare anterioară, seamănă cu un manechin fără viață. Bolnavul este silit să își asume corporalitatea tocmai atunci când corpul îl „trădează“. Este a doua formă de spațialitate paradoxală pe care experiența bolii o mijlocește. Individul este claustrat într-o identitate corporală cu care nu se simte solidar. Corpul uman este el însuși o heterotopie, un „altfel de spaţiu“ în interiorul căruia au loc procese și evoluţii organice necontrolate, neliniștitoare. Punând în relaţie spaţiul social al sanatoriului și spaţiul intim, dar străin al corpului fragilizat, boala produce o tensiune asemănătoare aceleia dintre spaţiile miraculoase și „blestemate“ din *Întâmplări în irealitatea imediată*. Din acest punct de vedere, Blecher își explorează în continuare propriile teme, fără a face o concesie deosebită pitorescului mediilor sau inspiraţiei autobiografice.

Sanatoriul aduce laolaltă fiinţe fragile, supuse unor servituţi trupești frustrante, creând o microsocietate cu reguli și ierarhii proprii, în care pot avea și chiar au loc drame de tot felul. În sanatoriu, boala este o metaforă și în același timp o realitate concretă, iar efectele ei sunt resimţite la nivel somatic dar și moral. Ea produce cataclisme interioare și reorganizează spaţiul social. Generează îndeletniciri noi, precum aceea a „vracilor“ siniștri, care exploatează credulitatea suferinzilor, sau aceea a „consolatorilor de profesie“. Creează relaţii tensionate între bolnavi și medici sau îngrijitorii lor. Stimulează dezvoltarea de idile și prietenii între invalizi, uneori spectaculoase prin condiţionarea somatică a unei dizabilităţi frustrante: un muribund se consolează cu amintirea vechilor lui performanţe erotice; doi îndrăgostiţi sunt condamnaţi să-și consume dragostea într-o puritate silnică, deoarece sunt împiedicaţi fizic de ghipsurile lor să aibă relaţii sexuale.

Aceste neobișnuite drame sufletești fac ca *Inimi cicatrizate* să fie, în mod neașteptat, și un roman „de analiză“, expunând sentimente bizare și mai ales consideraţii neconvenţionale despre ele. Devotamentul unei iubite începe, de la un punct, să îl agaseze pe protagonist.

Analizându-şi sentimentele, acesta se descoperă un cinic care abuzează de obedienţa fetei. Dragostea pe care s-a sugestionat mult timp că o simte faţă de ea îi apare, la un moment dat, a nu fi fost altceva decât automistificare, şi asta nu din cauza apariţiei unei pasiuni concurente, ci doar ca urmare a intervenţiei rutinei şi plictiselii. Cugetările din prozele anului 1931, în special *Dragoste*, explică acest mod de gândire, ca şi prezenţa sa în romanul din 1937. Există o predispoziţie pentru experimentul moral în acest roman care arată în Blecher un cunoscător al problematicii dezvoltate de André Gide, în special, în scrierile anilor 1920: *Pivniţele Vaticanului*, *Falsificatorii de bani*. Bolnavul Emanuel se doreşte o conştiinţă lucidă, care se sustrage bolii analizând-o, privind-o cu răceală, considerând-o intelectual şi, uneori, ludic. Preocuparea analitică are deci un sens moral, ea justificându-se în universul bolii şi în spaţiul social al oraşului-sanatoriu. Bineînţeles, analiza nu poate rămâne o preocupare centrală într-o carte care vorbeşte despre drame atroce. Ea ajută însă cititorul contemporan să relativizeze dependenţa lui Blecher de modelul Thomas Mann, în acelaşi timp fixându-l pe autor în proximitatea generaţiei din care a făcut parte. Analitismul din *Inimi cicatrizate* trebuie înţeles, în spiritul „tinerei generaţii", şi ca o formă de explorare morală şi de protest intelectual faţă de psihologismul canonic şi de sentimentalismul kitsch. Ca atare, Blecher este mai apropiat de autoscopia masochistă, torturantă a lui Anton Holban decât de analiza stendhaliană, „constructivă" a geloziei din romanele lui Camil Petrescu.

Ediţia de faţă oferă, în partea de aparat critic, şi textul integral al primei variante a romanului, *Ţesut cicatrizat*, scrisă între februarie și iunie 1936. Mult amplificată față de textul final, ea poate ajuta cititorii să observe „în proces“ creativitatea scriitorului, Deosebirile dintre *Țesut cicatrizat* și *Inimi cicatrizate* sunt multe. În *Inimi cicatrizate*, succesiunea circulară a anotimpurilor trebuia să indice ideea regenerării și a posibilei vindecări a eroului. În varianta inițială, acest sens simbolic nu apare. Acțiunile personajelor sunt urmărite parcă mai de aproape, iar aparenta lor lipsă de motivare psihologică este înlăturată în această primă variantă, scrisă cu mai puțină grabă decât ultima. Există destul de multă „analiză“ a cruzimii bolnavilor unii față de alții, a unei ipocrizii nepremeditate pe care oamenii o păstrează chiar și în dragoste. Versiunea primă avea și ambiția de a descifra enigme morale, lucru pe care varianta finală a renunțat să-l mai facă, dorind să ofere un produs armonios, închegat. *Țesut cicatrizat* este și un text mai preocupat de injustiția socială, asumându-și o latură protestatară pe care versiunea finală o va abandona, crezând-o probabil dăunătoare pentru limpezimea temei, care trebuia să fie problematizarea firescului vieții din postura bolnavului ce nu se mai poate servi de propriul corp după dorință. Convingerile politice ale lui Blecher, înclinând tot mai mult spre stânga în perioada scrierii cărții, se întrevăd mai clar în această versiune, în care sanatoriile pentru spolierea săracilor, cu tratamente inumane, adaugă poveștii o latură nouă, de compasiune. Uneori, paginile manuscrise ale lui Blecher cultivă un imaginar care într-o altă epocă ar fi fost socotit grotesc, lumea bolii, a decăderii corporale, a înstrăinării de propriul corp, a membrelor secționate și a cadavrelor. Sunt scene acroșante, pagini violente, care interpelează cititorul, îi cer ultimativ un răspuns.

Conștient el însuși de posibilitatea de a își bulversa cititorii, Blecher se va replia în cele din urmă, în forma finală a cărţii: „Este atât de îmbâcsită cu realităţi crunte și sfâșietoare încât poate va trebui să renunţ la unele din ele“. Manuscrisul *Țesut cicatrizat* este deci versiunea „sălbatică“, „necenzurată“ a *Inimilor cicatrizate.*

Țesut cicatrizat oferă, astăzi, cititorilor posibilitatea de a atinge o mai mare intimitate cu opera unui important scriitor al modernităţii clasice, de a ajunge mai aproape de sursa fantasmelor sale. Textul are frumuseţea manuscriselor: șovăitor, neterminat, tatonând și plin de promisiuni, încărcat de zgură și de ambiţii grandioase. Opera încă neformulată se află aici în embrion, plină de o sinceritate greu de regăsit în altă parte, legată strâns de fiinţa și biografia autorului ei.

Scrisul ca act de prezenţă.
Vizuina luminată (1971)

Vizuina luminată trebuia să facă parte, într-un proiect de operă comunicat de Blecher prietenului său Geo Bogza în 1936, dintr-o trilogie a bolii („trei cărţi cu trei «subiecte» diferite, în fond însă continuându-se, Berck, Leysin, Tekirghiol“ – p. 755). Dacă în *Inimi cicatrizate* autorul se orientase spre compoziţia romanescă, renunţând la relatarea eseistic-memorialistică din *Întâmplări în irealitatea imediată*, în ultima sa carte el își regândește strategia literară. Blecher abandonează ideea de a discuta boala în ceea ce avea ea exterior, prin „cazuri“ spectaculoase somatic și contorsionate moral, și hotărăște să atace din nou problemele memoriei și ale conștiinţei vizionare. Rezultatul este cu totul remarcabil, o carte (din nou!) neobişnuită, al cărei gen proxim se găseşte în capodopera din 1936, dar totuşi altfel decât ea. Ceea ce o diferenţiază de *Întâmplări în irealitatea imediată* este tentaţia autobiograficului, mult mai pronunţată acum, precum şi dezvoltarea reflexivă mai neglijentă. Într-adevăr, pe alocuri, *Vizuina luminată* pare să desfăşoare o reflecţie eseistică diletantă despre relativitatea datelor realului, despre raportul între actual şi posibil, despre acreditările metafizice ale poeziei ş.a.m.d. „Întâmplările" vin doar să expliciteze uneori semnificaţia unor astfel de consideraţii, dată întotdeauna de un episod din experienţa proprie a naratorului. Decizia lui Blecher de a lăsa ca destule dintre paginile cărţii sale să aibă un aspect arid, discursiv, este una curajoasă şi ea trebuie înţeleasă ca o nouă provocare estetică la adresa romanescului „pur". Totodată, asimetria compoziţională rezultată îi permite largi dezvoltări vizionare, adevărate orgii ale imaginaţiei, care în mai multe locuri este lăsată să zburde, construind poveşti suprarealiste incredibile, precum istoria „revoltei câinilor poliţişti" sau cea a „magazinelor transformate în obiecte".

În acest „jurnal de sanatoriu", identitatea autorului cu naratorul este necesară, nu ţine de un joc textual, ca în cărţile anterioare. Desigur, „jurnal" este o denumire improprie, genul proxim fiind memoriile, nişte memorii specializate prin natura biografiei „de sanatoriu" pe care o recapitulează. Sătul de obligaţia de a ficţionaliza la nesfârşit întâmplări familiare, Blecher dă impresia că cedează bătălia pentru consacrarea literară prin roman şi recurge la discursul memorialistic. Dar imaginaţia, ficţiunea, posibilul sunt concepte ce revin mereu în discursul acestei cărţi şi relativizează la rândul lor protocolul genului. Textul este unul în mod evident controlat narativ, evenimentele nu se succedă la întâmplare, aşa cum ar apărea ele într-o memorie capricioasă, asociativă. Dar asta nu face din scrierea de faţă un roman, neexistând indicii că evenimentele relatate (cu excepţia celor date explicit ca onirice) nu s-au petrecut cu adevărat. Cartea problematizează fidelitatea memoriei şi fiabilitatea percepţiilor, alegând în câteva rânduri să-şi amintească unele scene şi imagini baroce, neverosimile, dar „adevărate" în momentul în care au fost trăite. Este vorba de percepţii spectaculoase, frumoase şi bizare, veritabile poeme rezultate în maniera suprarealistă, prin hazardul obiectiv al potrivirilor neaşteptate de lucruri. Într-o pagină celebră a cărţii, naratorul descrie de două ori un spaţiu recognoscibil, piaţeta din faţa Casei de Depuneri bucureştene de pe Calea Victoriei, o dată zugrăvită în alb complet, ca sculptată în zahăr, şi altă dată în roşu, „ca acadelele ce le fabrică turcii ambulanţi vânzători de bragă" (p. 351). Realitatea e preferată în culori, cât mai multe şi mai diferite faţă de cenuşiul tencuielii, atâta timp cât la baza reprezentărilor colorate se află o impresie puternică, îndreptăţită să existe prin propria intensitate. Rezultă deci că şi „jurnalul de sanatoriu" va fi unul polemic, nu o colecţie de amintiri aşa cum se trezesc ele într-o memorie amorţită, ci o serie de fragmente obsedante, ţesute laolaltă pentru a reconstitui o experienţă unică a realului.

Vizuina luminată are structura unui roman în care povestirea nu e unitară, dar capitolele se ţin totuşi, epic, laolaltă. Naratorul peregrinează prin trei sanatorii din trei ţări diferite, dar nu istoria bolii lui este esenţială, ci episoadele pe care întâmplarea i le scoate în cale. Doar acestea, laolaltă, dau cărţii sensul de aventură de cunoaştere. Pe malul Atlanticului, în Alpii elveţieni şi pe ţărmul Mării Negre, eroul întâlneşte personaje tragice sau pitoreşti, care apar şi ies din scenă în momentul în care suferinţa lor, profundă şi patetică, sau doar bizară şi decorativă, a coagulat într-o imagine simbolică. Un copil de zece ani este tratat prin picurarea de eter pur pe testicule; un argentinian bogat se îmbată în sanatoriu şi devastează suprarealist salonul, topind plăci de patefon pe calorifer; o bătrână zgârcită hrăneşte un căluţ cu zahărul primit de ea gratis, ca să nu îl risipească, şi căluţul moare; în Paris, noaptea, doi domni inspectează tablouri într-o odaie de hotel luminată; o fată care nu poate răspunde la avansuri deoarece e mută este insultată pentru că nu vrea să flirteze; sute de copii, într-un vast spital, cântă seara pentru a acoperi zgomotul cu care îşi golesc, toţi deodată, intestinele. Pentru peregrinul metafizic blecherian, fie că e invalid sau nu, lumea rămâne un teatru de ciudăţenii. Cum se vede, se păstrează şi în această carte protocolul din *Întâmplări* al întâlnirilor neobişnuite, care uluiesc. Când vine vorba de el însuşi, naratorul descrie stări somatice paradoxale, povesteşte vise sau îşi închipuie metamorfozele spectaculoase care au loc în interiorul propriului corp. Din acest punct de vedere, cartea îşi merită denumirea dată de Radu G. Ţeposu, de „jurnal de vise“.

Ceea ce individualizează *Vizuina luminată* în contextul operei lui Blecher este predispoziţia, mult mai pronunţată acum, spre călătorii în interiorul trupului. Corpul uman este „vizuina“ pe care mintea o luminează, cercetându-i cu aviditate relieful de geologie subterană. Un experiment de voinţă al bolnavului îl face să-şi urmărească cu atenţie durerea în momentul unei intervenţii chirurgicale și să constate că aceasta iradiază în corp ca o muzică. Câteva guri de apă îi produc bolnavului sedat cu cloroform o „senzaţie demenţială“, care îngheaţă timpul. Una dintre paginile de maximă performanţă literară din carte este aceea în care naratorul se închipuie microscopic călător pe valurile care străbat propriile vase sanguine, lăsându-se expulzat din propria inimă o dată cu fluxul, dar incapabil să scape din „vuietul și aburii propriului sânge“. Lumea poate fi reprezentată în moduri alternative, provocatoare, de pildă ca o junglă în care arborii sunt reprezentaţi de sistemele circulatoare ale tuturor oamenilor din lume. Însă asta nu va face decât să amintească limitele formei omenești și sărăcia lucrurilor pipăibile. Imaginaţia trebuie să se resemneze, într-un final, să contemple filosofic un craniu gol și să-și asume vanitatea faptului de a fi îndrăznit să vrea altceva. Mai mult, în puternica pagină finală a romanului, ea e obligată să contemple craniul dinăuntrul lui, să-i admire „splendidul și uscatul gol al oaselor lui uscate“ și să trăiască mai departe cu conștiinţa acestei închisori care nu-i permite decât să vizualizeze în nenumărate moduri evadarea niciodată posibilă.

Negrul existenţialism din finalul *Vizuinii luminate* limitează deschiderea manifestată în *Întâmplări în irealitatea imediată* spre miracol și spre iluminare. Suprarealismul, utilizat în *Întâmplări* în principal ca motor al unor reprezentări exuberante, extatice chiar, produce în cartea de faţă parabole negre, uneori cu o surprinzătoare rezonanţă distopică (însă și Kafka a putut crea parabole distopice fără a trăi într-o societate totalitară). În mai multe rânduri, desfășurarea imaginaţiei este prezentată ca o simplă încordare demonstrativă a potenţei imaginative, lipsită deci de orice bucurie a creaţiei. Scrierea postumă aparţine, e drept, unei perioade foarte dureroase pentru autorul ei, care nu mai vede acum niciun rost scrierii de literatură în afara celui de a face să treacă timpul. Venind din partea unui mistic al literelor precum Blecher, afirmaţia, prezentă în corespondenţa anului 1937, seamănă cu o abdicare.

O particularitate definitorie a *Vizuinii luminate* este dată de dimensiunea metatextuală foarte pronunţată, pentru care Blecher arătase mari disponibilităţi în poeziile din volumul *Corp transparent*. Cartea sa ultimă își descrie insistent propria apariţie, așa cum puţine cărţi din interbelic o fac (*Patul lui Procust*, *Creanga de aur*, *La Medeleni* și cam atât), niciodată cu semnificaţia de aici. Cititorul nu e lăsat să uite că citește rânduri care au fost cândva scrise de o persoană reală. Naratorul ţine să precizeze în câteva rânduri momentul în care scrie, semnalând cititorului că paginile pe care le citește nu doresc să instituie un univers ficţional cu un timp al său, paralel. El subliniază natura de *text scris* a cărţii și necesitatea luării în calcul a momentului când ea a fost scrisă, pentru ca astfel lectura să capete o acuitate perceptivă similară cu cea manifestată în momentul scrierii. Pe de o parte, sensul intervenţiei metatextuale pare a fi de a sublinia veridicitatea rememorării din carte. Cu toate acestea, evenimentele povestite sunt adesea trăiri interioare, halucinaţii, vise, amintiri incerte, fantasme. Evocarea lor contestă concepţia realităţii ca lume pur exterioară, pipăibilă, loc al certitudinilor solide și al atestării identităţii. De aceea, semnificaţia referirii la scris este una mult mai imediată și mai patetică, insistând pe existenţa fizică a literei, hârtiei, stiloului și omului care scrie: „condeiul aleargă pe hârtie în curbe și linii și ondulări ce vor însemna cuvinte și, spre deplina mea stupefacţie, vor avea sens pentru oameni necunoscuţi mie care le vor «ceti»". Prin scris, memorialistul se atestă pe sine scriind, într-o (să zicem) amiază de toamnă a anului 1937, într-o casă de pe strada Costache Morţun, din Roman. Acest moment este înregistrat pentru a fi comunicat mai departe, un moment anonim, oarecare, devenit însă unic prin transcrierea lui literară:

> „În grădină, o pasăre a zburat și a străbătut distanţa dintre două crengi, și vântul a suflat și o frunză s-a legănat, un cărucior de copil a trecut pe stradă cu un mic scârţâit de roată, copilul a scâncit, un instrument ascuţit și strident a pătruns într-un corp tare, stolerul de peste drum a bătut într-o bucată de lemn, o vacă a mugit prelung, un mic zgomot pe care nu-l pot identifica vine din hambarul vecinului, în grădina de-alături cineva scutură un pom pentru a face să cadă din el fructele coapte, în fundul mahalalei o vioară și-a reluat scârţâitul și un lătrat a traversat geamătul viorii, și mă opresc și mi-e imposibil să urmăresc tot ce se petrece în jurul meu aici lângă mine" (p. 388-389).

Încercarea de fixare a clipei prin scriere joacă rolul unei măsurători a inconsistenţei vieţii în manifestările ei externe, inconsistenţă cel puţin la fel de mare precum aceea a visului. Din clipa anonimă, în care se fac auzite zgomote oarecare, nu se desprinde decât gestul autorului de a scrie. Acest gest, de care cititorii sunt legaţi în chip inextricabil prin însuși faptul că îl „citesc", e tot ce îl leagă pe scriitorul de acum 80 de ani de cititorul de astăzi. Este o legătură firavă, dar certă, și ea operează o reducere la elementar a acestei scrieri, în care nu viziunile neobișnuite sau poveștile exemplare sunt prezentate ca argumente ale consemnării acestor memorii, ci faptul simplu, dar universal, al transmiterii de semnale prin scris. Literatura devine locul unei întâlniri peste timp și spațiu în cadrul comunității formate din autor și cititori, o întâlnire improbabilă, nesigură, dar, odată ce s-a produs, definitivă. „Autenticismul“ generației anilor 30 capătă o gravitate considerabilă prin afirmația de prezență a lui M. Blecher.

*

La intersecția suprarealismului și existențialismului, pe care le mixează cu excelente rezultate, M. Blecher a construit o operă puternică, semnificativă nu doar în contextul modernismului românesc, ci la scară mondială. Succesul traducerilor realizate în special în ultimele două decenii dovedesc pe deplin acest lucru. Se întâmplă un fenomen interesant: dacă în România Blecher a fost „redescoperit“ la trei decenii după moarte, critica făcând eforturi pentru a îi găsi locul pe o hartă canonică deja trasată, în străinătate se întâmplă exact același lucru, cu trei sau patru decenii mai târziu. Critica autohtonă s-a străduit mult timp să argumenteze valoarea operei lui Blecher prin identificarea de autori-reper cu care să poată fi pus în relație: Urmuz, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Gellu Naum sau Mircea Cărtărescu. Astăzi, critica străină caută, cu aceeași febră comparatistă, să identifice posibile înrudiri și vecinătăți, de la Kafka, Leiris și Samuel Beckett la Sadegh Hedayat, Thomas Bernhard și Jonathan Safran Foer.

Însă jocul influențelor și al asemănărilor riscă să obscurizeze faptul că Blecher este, în fond, un scriitor foarte original. Iar originalitatea sa depășește nivelul stilistic.

Capodopera sa *Întâmplări în irealitatea imediată* nu este o simplă potrivire întâmplătoare de fraze norocoase, ci rezultatul unei gândiri asupra naraţiunii, asupra biografiei și a metaforei. Chiar dacă nu este un creator de doctrină, scriitorul are o înţelegere complexă a literaturii, sfidând clișeele în circulaţie și propunând un angajament estetic și existenţial profund. Modernismul românesc nu-și poate căpăta semnificaţia întreagă fără a urmări și a asimila pe deplin aventura acestui extraordinar autor.

DORIS MIRONESCU

TABEL CRONOLOGIC

1909

Pe *17 septembrie (stil vechi) / 30 septembrie (stil nou)*, la Botoșani, se naște Max Blecher. Certificatul de naștere emis de Oficiul Stării Civile din Botoșani datează din 18 septembrie/ 1 octombrie. Tatăl, Lazăr Blecher (d. 1952), era proprietarul unui magazin de vase și sticlărie din Roman, pe strada Ștefan cel Mare, nr. 151. Vasele de teracotă erau produse într-o mică fabrică locală ce avea, la sfârșitul anilor 1930, un capital de 300.000 lei. Mama, Bella (d. 1979), născută Vital, descendenta unei familii evreiești din Botoșani, era casnică. Max este primul lor copil, născut la un an după căsătorie, după care vor mai urma doi, Dora (1912-2008) și Frida (1914-1995). Max se naște în casa bunicilor materni din Botoșani, Efraim și Roza Vital, fiind adus la Roman, în casa părinţilor, în a doua lună de viaţă. „Noi am avut o copilărie fericită. Părinţii erau tandri cu noi; pe Maniu îl adorau. Tata glumea și râdea cu el și-i îndeplinea toate dorinţele; erau prieteni, și boala lui Maniu a fost o mare lovitură pentru el. Maniu era un băiat normal, frumos și inteligent. Avea mulţi prieteni, fete și băieţi, totdeauna mai mari ca el.“ (Dora Wechsler-Blecher).

1920

După terminarea școlii primare, elevul Max L. Blecher intră la Liceul „Roman Vodă“, în clasa întâi. Din clasa a cincea va urma, la același liceu, profilul real. Compoziţia etnică a claselor de elevi era foarte diversă, cuprinzând români, evrei, germani, francezi, armeni. Max este unul dintre elevii cei mai buni, arătând interes faţă de obiectele umaniste: româna, istoria și filosofia, pentru care citea și în afara școlii. Altfel, este un adolescent normal, care juca fotbal, se ţinea după fete, „își caricatura profesorii, mânuia un Kodak Baby Box, umbla pe bicicletă «fără mâini»“ (S. Hay).

1921

Din acest an datează, după amintirile surorii lui Blecher, Dora, primele încercări literare ale lui Max. „Citea mult, și de la vârsta de 12 ani, a început să scrie poezii și eseuri. Mi-l amintesc, cu caietul sub braţ, se ducea la profesorul lui de limba română, profesorul Epure, să se sfătuiască cu el asupra a tot ce scria. Profesorul Epure îl iubea – era un om erudit, timid și puţin ghebos“ (Dora Wechsler-Blecher).

Tot din această perioadă putem data, cu multă aproximaţie, prietenia afectuoasă a lui Blecher faţă de o tânără femeie, prototipul „Eddei“ din *Întâmplări în irealitatea imediată*. Tânăra moare însă, contrariind sentimentele adolescentului: „Zilele trecute răscolindu-se acasă în niște saltare vechi s-au găsit lucruri care îmi aparţin și între ele și o placă de patefon «Kismet» care este chiar placa despre care vorbesc în *Întâmplări* la pagina 113. Când a murit «Edda» am luat din etaj mai multe lucruri mărunte“ (scrisoare către Geo Bogza din 24 martie 1936).

1925

Noi manifestări de precocitate literară. S. Hay (viitor pictor, sub pseudonimul Sandu Darie) își amintește că prietenul său M. Blecher era în același timp „elev de liceu și poet, căutând mereu, de atunci, din copilărie, noutatea. [...] La 16 ani era directorul unui jurnal șapirografiat“. (S. Hay, *op. cit.*). Se vorbește și despre un început de activitate jurnalistică „serioasă“ în care ar fi fost implicat adolescentul romașcan. Însă elevilor liceului „Roman Vodă“ le era interzis prin regulament „a publica articole în foile publice, fie politice, fie altă natură, afară de cele pur științifice și literare“ (*Anuarul Liceului de Băieţi „Roman-Vodă“ din Roman pe anii școlari 1927-1928 și 1928-1929*).

În aceeași perioadă se înregistrează primele semne ale maladiei de care va suferi până la moarte: „Cred că avea 16 ani, când, într-o zi, a venit acasă cu dureri atroce în spate, în regiunea lombară a șirei spinării. S-a dus să joace fotbal și un jucător l-a lovit puternic cu piciorul. Pe vremea aceea, băieţii purtau bocanci și lovitura a fost dură. A stat un timp în pat, doctorii i-au prescris comprese și calmante, mai târziu a fost tratat și cu sulfamide. Avea perioade când se făcea mai bine și ducea o viaţă normală, altă dată cădea la pat și boala progresa“ (Dora Wechsler-Blecher).

1927

Max Blecher, din Roman, se plasează pe locul al doilea la un concurs de caricatură al ziarului „Realitatea ilustrată“. Desenele sale se intitulează: *Nicolae Iorga, Vasilache, Charleston, Generalul.*

1928

În lua iunie, Blecher își trece bacalaureatul, obţinând prima notă din seria sa: 7,40. Se hotărăște să studieze medicina în Franţa. Dora Wechsler își amintește înscrierea sa în toamnă, ca student medicinist, la Paris, unde plecase împreună cu colegul său, Edy Haimovici. Alte mărturii (Sandu Hay, Maria Ghiolu) sugerează că Blecher a fost, pentru scurt timp, student al Facultăţii din Rouen. Tânărul este mult mai legat, desigur, de Paris, orașul la care visase îndelung toată adolescenţa, capitala vieţii moderne și a lumii literare. Se va plimba adesea prin marele oraș, despre care va scrie pagini rapsodice în *Vizuina luminată.*

Foarte repede, în urma unui consult de mult necesar, Blecher este diagnosticat cu „morbul lui Pott“, tuberculoză osoasă la coloana vertebrală. Venit în grabă în Franţa, tatăl său îl internează într-un sanatoriu din staţiunea de tratament Berck din departamentul Pas de Calais, pe malul Atlanticului.

1929

În luna august trimite revistei editate de Tudor Arghezi la București, „Bilete de papagal“, două schiţe: *Herrant* și *Don Jazz.*

În fotografiile trimise la Roman familiei, Max are grijă să pozeze ca un tânăr aflat în vilegiatură, bronzat, cu pălăria pe o ureche și culcat în trăsura trasă de cal. În altă parte, imaginea pe care o dă mijlocului de locomoţie cel mai răspândit din Berck, gutiera, este cu totul diferită: „Aţi crede poate că e vorba de cineva care șade foarte înclinat într-o trăsură, într-o poziţie confortabilă și oarecum normală. Nu. Bolnavul e completamente culcat pe un cadru de lemn așezat în trăsură și privește strict în sus și nicăieri altundeva. El nu întoarce capul nici la dreapta, nici la stânga, nu-l ridică, nu-l mișcă: se uită fix deasupra lui într-o oglindă prinsă într-un suport ce poate fi mișcat în toate direcţiile. Trăsura înaintează, cotește, evită un copil, se oprește în faţa unui magazin și conducătorul ei a rămas tot timpul cu privirile pierdute în înălţimi, în timp ce mâinile trag hăţurile într-o parte și alta cu gesturile orbului ce înaintează în propriile lui tenebre“ (M. Blecher, *Berck – orașul damnaţilor*).

1930

Blecher este cazat, la Berck, în Vila „Normande“. În aprilie-mai este vizitat de părinţi.

Se împrietenește cu un alt bolnav, scriitorul Pierre Minet (1909-1975), poet și romancier din grupul suprarealist dizident „Le Grand Jeu“. Probabil sub influenţa acestuia face Blecher lecturi suprarealiste și se molipsește de o fascinaţie durabilă pentru opera lui Lautréamont. „În viaţa mea, două întâlniri au fost de covârșitoare importanţă: aceea cu Pierre Minet într-un sanatoriu din Berck [...] și aceea cu Geo Bogza“, va spune el mai târziu.

De la 1 iunie se mută în gazdă într-o casă de pe dune, la marginea de nord a staţiunii: vila „Myosotis“, la doamna Johnson.

Revista „Bilete de papagal“ își reia apariţia și tipărește în unul din primele numere ale noii serii, la 29 iunie, schiţa *Herrant*, care reprezintă astfel debutul publicistic al lui M. Blecher. Imediat apare și *Don Jazz*, după care, în luna august, câteva aforisme, sub titulatura *Limite*. „Am avut atunci o dublă bucurie: mai întâi aceea de a mă vedea «tipărit» și apoi aceea de a ști că manuscrisele mele interesează pe cineva, de vreme ce fuseseră păstrate atâta timp“ (*De vorbă cu M. Blecher*, interviu, 14 februarie 1937).

Între 1930 și 1934 realizează mai multe desene de inspirație suprarealistă și livrescă, între care „Bâlci la Berck“, „Julien Sorel și Mathilde de la Môle“, „Prințul meu“. Doar câteva au supraviețuit, între care și două autoportrete.

1931

În continuare la Berck. Cel târziu în aprilie, Blecher se întorsese la sanatoriu. Corespondență cu Pierre Minet, care părăsise sanatoriul. Blecher traversează o perioadă de mare suferință, cu operații dureroase, dar are un bun tonus literar, cu lecturi și producții pe care i le trimite spre consultare prietenului său francez.

La 16 iunie îi trimite în țară scriitorului Ion Valerian, în eventualitatea publicării în revista „Viața literară“, o serie de aforisme și trei proze scurte, enigmatice, în genul schițelor din „Bilete de papagal“, prefigurând mediul și problematica *Inimilor cicatrizate*. Proiectul literar din care fac parte prozele se numește *Din carnetul lui Arthur Hogg*. Textele vor fi publicate abia în 1987, în „Manuscriptum“. Lui Minet îi dăruiește câteva pagini în proză intitulate *Tel que dans les rues à la poursuite d'un songe...*, renegate peste un an.

1932

Pe 18 sau 19 ianuarie 1932, Blecher părăsește Berck-ul, unde nu reușise să se vindece, plecând într-o altă stațiune de tratament pentru tuberculoza osoasă, Leysin, în Alpii elvețieni, locuind la sanatoriul „Les Sapins“. Continuă corespondența cu Pierre Minet, unde se vădește o perioadă de reflecții intense asupra literaturii, cu lecturi din Dostoievski, Oscar Wilde și alți autori.

1933

Probabil la îndemnul lui Pierre Minet, Blecher trimite poemul său *L'Inextricable position* lui André Breton, la revista „Le Surréalisme au service de la révolution“, care îl publică în numărul 6. Are loc astfel debutul său francez, care marchează apropierea de mișcarea suprarealistă. Începe, prin mijlocirea lui Pierre Minet, și o corespondență cu criticul literar Léon Pierre-Quint (1895-1958).

În luna februarie se mută la un alt sanatoriu din Leysin, „La Valerette“. Durerile fizice, dar și o poveste de dragoste menționată în trecere, îl împiedică să scrie prea multă literatură în această perioadă.

Părăsește Leysin-ul pe 9 mai, întorcându-se în țară prin Viena, unde rămâne câteva zile. Întors acasă, locuiește o vreme la Roman, la părinți, în camera sa din adolescență.

Se internează în sanatoriul CTC din stațiunea Carmen-Sylva (Techirghiol-Eforie), condus de doctorul Victor Climescu. Este vizitat aici de către prietenul său belgian, cunoscut în Franța, René Wauquier, prin care va ține legătura cu Minet. Din când în când, Blecher face excursii pe plajă, imitând moda de la Berck: își așază targa într-o trăsură cu măgăruș și conduce singur atelajul. Sociabil și amator de „copilării“, Blecher se transformă într-un confesor al micilor bolnavi, luându-i drept subiecte ale unor proze scurte din această perioadă. Astfel, schițele *Buțu* și *Jenică* vor apărea la 6 august în „Adevărul literar și artistic“.

La Techirghiol o întâlnește pe Lucia Demetriade-Bălăcescu, cu care are lungi conversații despre literatură și artă. „Mie acest om mi-a făcut un bine imens, inapreciabil“, mărturisea pictorița. „Mi-a dat gustul, dorința nestrămutată a creației. M-a învățat să nu mă las doborâtă de adversități, să lucrez neîncetat, orice s-ar întâmpla“ (Lucia Demetriade-Bălăcescu).

Tot aici, în vara anului 1933, face cunoștință cu femeia de care se va îndrăgosti, Maria Ghiolu, soția ministeriabilului Stavri Ghiolu.

1934

Scrie prefața catalogului unei expoziții de pictură a Luciei Demetriade-Bălăcescu, care va avea loc, începând cu 4 martie, la Sala Hasefer. În martie începe o corespondență cu Sașa Pană. În luna mai părăsește sanatoriul de la Techirghiol, mutându-se pe perioada verii la Brașov, cu o scurtă escală la București. La Brașov locuiește pe strada Ciocrac, nr. 8. Aici îl cunoaște pe Geo Bogza, care devine marele său prieten.

În luna iunie îi apare placheta de versuri *Corp transparent* la editura Bibliofilă din București, unde se tipărea și revista „Adam“. Placheta poartă dedicația

„Pentru Marie“. Este întâmpinată cu câteva cronici și semnale binevoitoare în reviste marginale precum „Adam“, „Meridian“, „13“, dar și în „Vremea“. Blecher face eforturi de autoafirmare, trimiţând recenzii ştiinţifice și de carte străină la „Viaţa românească“ și în „Adevărul literar și artistic“. Publică susţinut în revista brașoveană „Frize“, de ai cărei redactori se va simţi apropiat, aforisme, proză scurtă (*Ix-Mix-Fix*), recenzii, note și traduceri de poezii din engleză și franceză. În „Frize“ va publica Bogza un poem, *De vorbă cu M. Blecher*, o declaraţie de prietenie care îl va entuziasma pe scriitorul romașcan. La sugestia lui Bogza, scrie reportajul *Berck – orașul damnaţilor*, apărut în ziarul „Vremea“, unde Blecher va deveni un colaborator obișnuit, publicând la sfârșitul anului acolo poemul *Paris*.

În octombrie se întoarce la Roman, unde locuiește, deocamdată, în casa surorii sale Frida. Stabilirea sa în orașul copilăriei echivalează cu renunţarea la eforturile de vindecare, dar și cu decizia de a își scrie opera. Acolo va lucra toată toamna și toată iarna la prima variantă a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, începută cel puţin din iulie 1934, când este prima oară menţionată cartea, deocamdată cu titlul *Exerciţii în irealitatea imediată*, într-o scrisoare către Sașa Pană. Tot în acest an începe, prin mijlocirea lui Bogza, și o corespondenţă cu Ilarie Voronca.

1935

La 1 martie, scriitorul se mută într-o casă cu terasă și grădină, închiriată anume pentru el în strada Costache Morţun, la numărul 4, lângă cazarma militară. Va primi acolo de mai multe ori vizita lui Geo Bogza și a soției lui, în zile de exuberanță copilărească: „Îmi povestea diverse jocuri de astă-vară, cînd era Geo Bogza la el. Se jucau de-a vaporul. Bogza îi remorca patul, iar Blecher dădea semnalul de plecare. În perete bătuseră un aviz: «Este interzis a se sui pe catarg și a scuipa de sus în camera mașinilor»“ (Mihail Sebastian). Corespondența lui Blecher este intensă în toată această perioadă, arătând o mare nevoie de apropiere sufletească. Totodată, scrisorile lui păstrează o mare discreție în evocarea bolii care îl chinuia: „nu mi-a fost prea bine, dar mi-am pus în cap să nu mai scriu nimănui detaliile bolii mele fiindcă găsesc grețos să pun pe hârtie și să etalez mizeria, așa, ca un fel de «vitrină de martir»“ (scrisoare din 14 ianuarie 1935 către Geo Bogza). Este vizitat și de către alți prieteni precum Sandu și Edy Haimovici, Ion Sofia Manolescu, Luca Popovici sau René Wauquier.

De-a lungul anului, M. Blecher publică note și eseuri pe teme filosofice și literare în „Vremea“, grație cărora numele său începe să circule în breaslă, continuându-și totodată colaborarea la revista brașoveană „Frize“. Mai important este că lucrează pe îndelete la a doua, apoi la a treia variantă a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*. Lucrul la roman îl motivează și îl energizează: „în afară de scris viața mea n-are sens, e vagă și fără interes“ (scrisoare din 7 iulie 1935 către Geo Bogza). Lucrează întins pe pat, scriind pe o ladă făcută anume pentru el: „Era lucrată dintr-un lemn ușor și putea fi folosită ca pupitru. [...] O ținea pe genunchi și scria pe ea.

Înăuntru își ţinea ustensilele de scris“ (Dora Wechsler-Blecher). La 7 august, textul *Întâmplărilor în irealitatea imediată* este socotit încheiat. După o nouă corectură și dactilografiere, la 15 septembrie, Blecher îl trimite lui Geo Bogza, care răspunde entuziast. Cartea este înaintată editurii Vremea, care o acceptă spre publicare.

1936

La sfârșitul lunii ianuarie apare volumul *Întâmplări în irealitatea imediată*, cu un portret al autorului de Jules Perahim. Succesul de critică va fi remarcabil: scriu elogios Geo Bogza, Mihail Sebastian, Gh. Nenișor, O. Şuluţiu, Pompiliu Constantinescu, Ieronim Şerbu, Lucian Boz, Eugen Ionescu, Mihail Gresian, Perpessicius, George Adrian, Petru Manoliu. Blecher mai publică în același an două importante eseuri filosofice în „Vremea“ și un poem propriu, în traducere franceză, în revista pariziană „Feuillets inutiles“. Vrea să-și traducă romanul în franceză, iniţiază noi contacte epistolare cu scriitori francezi sau români din Franţa: Charles A. Cingria, Claude Sernet. Lucrează și la câteva proze scurte (*Ioniţă Cubiţă, Cavoul* etc.) care însă, nepublicate, se vor pierde aproape toate. Animat de succesul romanului său, Blecher îi anunţă deja, la 18 februarie, lui Geo Bogza dorinţa de a se reapuca de scris, iar în iunie are deja scrise aproape 500 de pagini „îndesate“. Este prima variantă a unui nou roman, intitulat deocamdată *Ţesut cicatrizat.* Peste vară va scrie la versiunea a doua, care va primi titlul, sugerat de editor, *Inimi cicatrizate.*

În mai va înceta colaborarea cu ziarul „Vremea“, care capătă o orientare politică de dreapta, explicit pro-germană.

La 22 mai, scriitorul primește la Roman vizita lui Sașa Pană, detașat cu serviciul în vecinătate, care va reveni adesea în vara care urmează, ascultând pagini întregi din noua carte în lectura autorului: „Blecher mi-a citit fragmente din romanul în pregătire *Berck* (a apărut sub titlul *Inimi cicatrizate),* mi-a cântat din armonică, mi-a povestit multe din viaţa lui. [...] Vocea lui Blecher parcă ar veni de departe, alteori din profunzimi, gravă și caldă, cu o umbră de accent franţuzesc. «Citesc puţin și numai cărţi esenţiale», mi-a mărturisit când mi-a surprins privirea pe cotorul cărţilor de pe măsuţa de lângă pat. [...]. Mi-a lăsat impresia, după cele câteva ore trecute împreună, a unui tânăr înzestrat, adică dăruit cu talent și care a acumulat o cultură deosebită. Suferinţa îl face să pară mai în vârstă decât cei 30 de ani neîmpliniţi“ (Sașa Pană, *Născut în '02*).

După o intensă corespondenţă cu Mihail Sebastian, cu care Blecher se împrietenește, acesta îl vizitează la Roman în septembrie, pentru a citi varianta a doua a noului roman și a îl preda la editura Alcalay. „Duminică și luni – la Roman. Am plecat de acolo copleșit, uzat. Aveam impresia că nu voi putea reintra în viaţă. Totul mi se părea inutil, absurd. [...] Acum totul a trecut. într-un fel, am uitat. Mă voi duce după-masă la tribunal, mă voi duce diseară la teatru, scriu acum aici în caietul ăsta – iar între timp viaţa lui Blecher continuă la Roman așa cum am văzut-o. Voi mai avea vreodată curajul să mă vait de

ceva? Voi mai avea neruşinarea să am capricii, indispoziţii, enervări?... El trăieşte în intimitate cu moartea. Nu cu o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung. E moartea lui, precisă, definită, cunoscută în detalii, ca un obiect“ (Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*).
La sfârşitul lunii decembrie apare la editura Universala-Alcalay volumul *Inimi cicatrizate*, având însă trecut drept an al apariţiei 1937.

1937

Apar numeroase cronici favorabile despre *Inimi cicatrizate*, semnate de Gh. Nenişor, Tiberiu Iliescu, Geo Bogza, Dan Petraşincu, Ieronim Şerbu, Petru Manoliu, Miron Grindea, Mihail Sebastian, Pompiliu Constantinescu, Constantin Fântâneru, O. Şuluţiu, M. Rudich, Alexandru Mironescu, D. Trost. Totuşi, I. Biberi şi Eugen Ionescu înregistrează cu rezerve apariţia volumului. Un psihanalist, Justin Neumann, publică un lung eseu dedicat autorului în revista „Adam“. Blecher figurează şi în două panorame ale literaturii contemporane apărute în acest an, *Istoria literaturii române contemporane* de E. Lovinescu şi *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, de Ion Biberi. Câteva atacuri din partea presei de extremă dreapta, în contextul unei ascensiuni a antisemitismului, îl ating şi pe Blecher.
În martie, Mihail Sebastian revine la Roman împreună cu Maria Ghiolu, femeia de care scriitorul invalid era în continuare îndrăgostit. Pe 24 martie, Blecher călătoreşte cu trenul, pe targă, spre Bucureşti, unde se internează pentru patru luni la sanatoriul

Saint-Vincent de Paul, pentru niște complicații ce-i agravau suferințele în ultimul timp. „A crezut că moare. Era la un moment dat decis să se sinucidă. Și-a rupt toate hârtiile, toate manuscrisele: 80 de pagini din noul roman început, 70 de pagini dintr-un jurnal. Abia am avut curajul să-l dojenesc“ (Mihai Sebastian).

În acest an, scriitorul nu publică nimic nou. Republică patru poeme mai vechi în „Adam“, în ianuarie, și acordă un interviu ziarului „Rampa“, în februarie. În timpul verii are intenția de a-și traduce *Întâmplările în irealitatea imediată* în franceză, cu ajutorul prietenului René Wauquier, cu speranța de a le publica, sprijinit de Pierre Minet, în Franța. Totodată, refuză invitația venită din partea lui Sașa Pană de a colabora la o revistă avangardistă din Craiova. În schimb, lucrează la ceea ce va rămâne ultima sa carte, *Vizuina luminată. Jurnal de sanatoriu*. În decembrie îi citește pagini din ea lui Mihail Sebastian, iar rezultatul îl mulțumește.

1938

La începutul lunii martie apare traducerea în idiș a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*. Lucrul la *Vizuina luminată* continuă până în ultimele zile de viață. La 10 mai, îi scrie lui Geo Bogza: „Voi încerca să scriu puțin azi și mă voi sili să termin luna asta“.

La *30 mai 1938*, ora 23, Blecher moare, în prezența familiei și a prietenului său, doctorul Mihail Livian. Este înmormântat a doua zi, la Roman, în Cimitirul Evreiesc. „A murit Blecher. L-au înmormântat marți, la Roman. Mă gândeam nu la moartea lui, care a fost, în sfârșit, îndurătoare, ci la viaţa lui, care mă cutremură. Era o suferinţă prea mare pentru a primi o compasiune, o tandreţe. [...] Mă speria puţin, mă ţinea departe, ca la porţile unei închisori, în care nu puteam pătrunde, din care nu puteam ieși. Îmi spun că aproape toate convorbirile noastre aveau ceva stingherit, ca și cum le-am fi avut într-un «parloir». Și după ce ne despărţeam, unde se întorcea el? Cum era acolo unde se întorcea?“ (Mihail Sebastian).

1971

După ce, cu un an în urmă, Dinu Pillat reeditase pentru prima dată după trei decenii romanele blecheriene cunoscute până atunci, la editura Cartea Românească apare, în sfârșit, ultima carte scrisă de M. Blecher, cu mai multe inedite, sub îngrijirea lui Sașa Pană: *Vizuina luminată. Corp transparent, proze, publicistică, arhivă.*

1973

În Franţa, la editura Denoël, apare traducerea *Aventures dans l'irréalité immédiate*, realizată de către Mariana Șora.

1989

La editura pariziană Maurice Nadeau apare ediţia *Aventures dans l'irréalité immédiate, suivi de La tanière éclairée*, traducere de Mariana Șora, Hélène Fleury, Georgeta Horodincă.

1990

În Germania, la editura Plasma, apare *Aus der unmittelbaren Unwirklichkeit*, tradusă de Ernest Wichner.

1996

În Cehia apare *Príhody z bezprostredního neskutecna. Zjizvená srdce*, traducere de Hana Janovska, editura Torst.

2000

Cercetătoarea Mădălina Lascu editează la Hasefer volumul *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, cuprinzând corespondenţă inedită, publicistică și o proză scurtă necunoscută a autorului.

2003

La editura Suhrkamp, în Germania, este republicată traducerea lui Ernest Wichner, *Aus der unmittelbaren Unwirklichkeit*, cu o postfaţă de Herta Müller.

2006

La Suhrkamp apare *Vernarbte Herzen*, traducere de Ernest Wichner. În Spania apare volumul *Acontecimientos de la irrealidad inmediata y La guarida iluminada – diario de sanatorio*, traducător Joaquin Garrigos, editura Aletheia.

2008

În Germania apare *Beleuchtete Höhle*, traducere de Ernest Wichner, editura Suhrkamp. În Spania apare *Cuerpo transparente*, traducere de Joaquin Garrigos, editura Rosa Cúbica. În același an, în Anglia apare volumul *Scarred Hearts*, tradus de Henry Howards, la Old Street Publishing.

2009

În Anglia apare *Occurence in the Immediate Unreality*, traducere de Alistair Ian Blyth, University of Plymouth Press. În Spania, la editura Pre-Textos, apare traducerea lui Joaquin Garrigos, *Corazones cicatrizados*.

2010

În Olanda se publică *Avonturen in de alledaagse onwerkelijkeid*, traducere de Jan K. Mysjkin, editura L.J. Veen. În Danemarca apare *Hændelser fra den unmiddelbare uvirkelighed*, în traducerea lui Erling Schøller, editura Forlaget Basilisk. În Suedia apare *Händelser ur den omedelbara overkligheten*, traducere de Inger Johansson, editura h:ström.

2012

În Italia apare *Accadimienti nell'irrealtà immediata*, traducere de Bruno Mazzoni, editura Keller.

2013

În Brazilia apare *Acontecimientos na irrealidade imediata*, traducere de Fernando Klabin, editura Cosac Naify. În Polonia se publică *Zdarzenia w bliskiej nierzeczywistości*, traducere de Joanna Kornaś-Warwas, editura Pogranicze.

2014

În Croaţia apare *Događaji u neposrednoj irealnosti*, traducere de Ana Brnardić Oproiu și Adrian Oproiu, la editura Božičević. În Franţa apare volumul *Aventures dans l'irréalité immédiate, suivi de Cœurs cicatrisés*, traducere de Elena Guritanu, Éditions de l'Ogre. Tot aici, în regie proprie, apare o traducere de Gabrielle Danoux, *Cœurs cicatrisés*. În Polonia se publică *Zabliznione serca*, traducător Tomasz Klimkowski, la editura Wydawnicza Foksal.

2015

În Franţa este republicată *Aventures dans l'irréalité immédiate*, traducere de Mariana Şora, la editura Maurice Nadeau, anunţată ca primă parte a unei serii de *Oeuvres complètes*, coordonată de către Samuel Tastet şi Doris Mironescu. În Statele Unite apare traducerea lui Michael Henry Heim, *Adventures in Immediate Irreality*, la editura New Directions.

2016

În Brazilia apare *Corações cicatrizados*, traducere de Fernando Klabin, editura Carambaia.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

M. Blecher este un „clasic“ emergent al literaturii române moderne, acceptat destul de târziu de către dispozitivele de evaluare canonică, aşa încât aceasta este prima ediţie critică a operei sale, realizată la aproape 80 de ani de la moartea scriitorului. Bucurându-se de o primire critică destul de bună în anii 1930, la apariţia celor două romane ale sale, opera lui M. Blecher a avut de suferit în posteritate de pe urma vitregiilor istoriei. Fluctuaţiile cărora opera sa le-a fost supusă în România (datorate inerţiilor unei părţi a criticii interbelice, legislaţiei antisemite din timpul războiului, blocajelor realismului socialist după război) s-au tradus într-o recuperare şovăielnică, cu momente de entuziasm dublate de retrageri sceptice, începând de la sfârşitul anilor 60, mergând spre canonizare şi chiar popularitate ca urmare a sufragiului public şi a rumorii citaţionale, în special în anii 1990-2000. Astăzi, când cărţile sale au apărut traduse în 13 limbi, pe trei continente, ediţia critică de faţă, apărând în colecţia „Opere fundamentale“ a Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă, semnalează şi ea intrarea lui Blecher în etapa consacrării canonice.

Opera acestui scriitor care a trăit mai puţin de 29 de ani cuprinde trei proze majore: *Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate* şi *Vizuina luminată*, câteva proze scurte, trei serii de aforisme, un volum de poeme, *Corp transparent*, completat cu alte câteva compoziţii în română și franceză, câteva traduceri, peste două sute de scrisori, articole pe teme literare și filosofice. Volumul de faţă adună tot ceea ce este cunoscut la această dată din scrierile lui Blecher, însoţind textele cu note lămuritoare. Am lucrat cu ediţiile princeps, pentru a înlătura erorile intervenite la diferitele reeditări, și am consultat manuscrisele de fiecare dată când a fost posibil; surprizele nu au fost puţine. Fiecare text a fost confruntat cu versiunile existente, pentru a stabili forma sa cea mai corectă. Am urmărit o unificare ortografică a textelor care să excludă arbitrariul și să respecte particularităţile normei respectate de către Blecher în anii 20-30, conservând idiosincrasiile ortografice ale autorului, cu valoare stilistică. Totodată, am căutat să completez ediţia cu tot ceea ce a rămas de la Blecher, motiv pentru care am adăugat la secţiunea finală, cu scrieri paraliterare, acte oficiale privind viaţa scriitorului și mărturii ale apropiaţilor săi, și o secţiune de ilustraţii, cuprinzând desenele lui Blecher, câte sunt cunoscute până azi, dar și fotografii și imagini ale locurilor pe unde a peregrinat.

Alcătuirea ediţiei de faţă. Ediția este alcătuită din câteva secțiuni: mai întâi marile cărți (*Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate* și *Vizuina luminată*), apoi Proză scurtă și aforisme, Poezii, Traduceri, Publicistică, Scrisori, Arhivă, Documentar, Mărturii, Iconografie.

Pentru stabilirea textului *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, am confruntat ediţia princeps cu dactilograma romanului din septembrie 1935, aflată în posesia domnului Nicolae Tzone. Rezultatul apare în Notele secţiunii sub forma unui fascinant tablou al opţiunilor de ultimă clipă ale scriitorului și al intervenţiilor lui Geo Bogza, care au dus la forma finală a capodoperei.

În legătură cu romanul *Inimi cicatrizate*, am beneficiat de acces nu doar la ediţia princeps, ci și la manuscrisul primei variante, *Țesut cicatrizat*, aflat la Muzeul Naţional al Literaturii Române, graţie domnilor Lucian Chișu și Ioan Cristescu. Deoarece diferenţele dintre variantă și forma finală erau numeroase, am considerat mai utilă reproducerea textului integral al *Țesutului cicatrizat* în secţiunea de *Note, variante și comentarii*. Nu doar specialiștii, dar toţi cititorii interesaţi pot găsi acolo o ţesătură epică sensibil diferită, cu numeroase pagini, episoade, replici eliminate din versiunea finală, dar care dau unele dintre cele mai interesante deschideri ale spaţiului literaturii lui Blecher. Prin publicarea versiunii *Țesut cicatrizat*, cititorii au acces la ultimul mare text blecherian rămas nepublicat și la unele dintre cele mai impresionante pagini inedite ale acestui scriitor.

În ce privește cea de-a treia mare carte a lui Blecher, *Vizuina luminată*, am beneficiat de acces la manuscrisele după care s-a făcut editarea din 1971, mulţumită domnului Vladimir Pană. Punând textul ediţiei Sașa Pană, preluat de către toate ediţiile ulterioare, alături cu manuscrisul, am realizat numeroase modificări, în afara soluţionării unor lecţiuni incerte perpetuate până în ultimele ediţii. Cel mai important lucru este însă o nouă împărţire în capitole, urmând îndeaproape caietele-manuscris, ceea ce duce la o nouă lectură a acestei scrieri memorialistice unice.

Proza scurtă este grupată în această ediţie împreună cu aforismele. Alături de textele cunoscute: *Herrant, Don Jazz, Buţu, Jenică, Ix-Mix-Fix* și *Berck, orașul damnaţilor*, cu cele două serii de aforisme din 1930 (*Limite*) și 1934 (*Insinuări*), am putut adăuga textele descoperite în anii 80 de către Nicolae Scurtu și Ecaterina Vaum, publicate în revista „Manuscriptum“ și apoi uitate: cele trei proze care fac parte *Din carnetul lui Arthur Hogg*, din 1931, și aforismele din *Limite* (*Imperfecţia pe care o cizelăm...*). De asemenea, reproducând schiţa *Ioniţă Cubiţă*, publicată prima dată în 2000 de către doamna Mădălina Lascu, am adăugat și conceptul unei scrieri în proză despre personajul [*Aizic Wolf*], însăilat pe ultima pagină a unui caiet din 1936, la sfârșitul unei părţi ample din varianta *Țesut cicatrizat*.

În ce privește Poeziile, am mers la ediţia princeps a plachetei din 1934, *Corp transparent*, putând identifica astfel sursa unor greșeli de tipar cu posteritate lungă. Am beneficiat și de cunoașterea variantelor a trei poeme din volum, descoperite de Lucia și Cristian Ștefănescu și publicate în „Mozaicul“ în 2014. Din același lot fac parte și două poeme postume, *Moment diurn* și *Fugă*, datând din 1934, tipărite cu câteva greșeli de tipar în 2014.

În secţiunea Traducerilor, am identificat, cu două excepţii, sursa textelor din franceză sau engleză utilizate de Blecher, și le-am reprodus la *Note*.

La Publicistică, alături de textele cunoscute din ediţia Sașa Pană din 1971, completată cu două articole nepublicate în timpul vieţii în ediţia Mădălinei Lascu din 2000, am reprodus o descoperire a lui Mircea Handoca din „Manuscriptum“, din 1974, neglijată ani de-a rândul.

Am considerat necesară și tipărirea ciornei unui articol despre Kierkegaard, *Consecințele ultime ale cugetării*, din 1936, care conţine și fișele rezultate dintr-o lectură aplicată a două cărţi ale filosofului danez.

Secţiunea de Scrisori beneficiază în special, prin amabilitatea Mădălinei Lascu, de posibilitatea confruntării cu originalul a textelor publicate în ediţia *M. Blecher, mai puţin cunoscut* pe care doamna Lascu a realizat-o în 2000. Astfel, calupul substanţial al celor 114 scrisori către Geo și Elisabeta Bogza din acea ediţie a fost completat cu zece scrisori publicate de Ion Pop în „România literară" în 2009 și cu o epistolă de autorecomandare, din primăvara lui 1934, aflată în posesia colecţionarilor Lucia și Cristian Ștefănescu. Am modificat, în două cazuri, data unor scrisori, pe baza referinţelor la evenimente reflectate și în presa vremii. Două scrisori către Mihail Chirnoagă, reproduse de Mircea Handoca în „Manuscriptum", în 1974, nu fuseseră redate în anterioarele culegeri ale corespondenţei lui Blecher. Scrisorile către Lucia Demetriade-Bălăcescu au fost publicate de către Mădălina Lascu. Am propus o singură modificare textuală, contopind două scrisori care par a forma una singură; de asemenea, am schimbat ordinea câtorva texte, urmărind „trama" micilor întâmplări de sanatoriu despre care vorbesc aceste bilete schimbate între artiști și colegi de suferinţă. Traducerea din franceză a acestei corespondenţe i se datorează tot Mădălinei Lascu, cu minime modificări din partea mea.

O noutate majoră o reprezintă cele 22 de scrisori ale lui Blecher către Pierre Minet, trimise între 1930-1937, descoperite de către Samuel Tastet și oferite spre tipărire prin bunăvoinţa domnului Georges Minet, fiul poetului şi romancierului francez de care s-a apropiat Blecher în timpul şederii în Franţa. Scrisorile oferă o bogăţie de informaţii despre perioada petrecută la Berck, dar şi la Leysin, despre lecturi, preferinţe, proiecte literare, mişcări între sanatorii din Franţa în Elveţia, apoi la Viena, Roman, Techirghiol, Braşov şi din nou Roman. Traducerea acestor texte îmi aparţine. La acest capitol am mai adăugat o scrisoare către Saul Schwarz, vărul lui Blecher, emigrat în Palestina, reprodusă în „Cuvântul“, în 1997, şi o scrisoare din 1930 către Ion Valerian, publicată în 1987 în „Manuscriptum“ de către Nicolae Scurtu.

Am considerat necesar să realizez o secţiune de Arhivă, Documentar, Mărturii care să completeze imaginea operei lui M. Blecher cu toate documentele disponibile pentru o bună perspectivă biografică şi istorico-literară. Astfel, la Arhivă am reprodus, în afara câtorva eseuri scrise ca elev de liceu pe teme filosofice, apărute şi în ediţia din 1971 a lui Saşa Pană, două eseuri-conspect pe teme de arheologie şi antropologie, realizate tot pe un caiet de şcoală, probabil în anii adolescenţei, arătând extinderea curiozităţii tânărului, viitor recenzent de scrieri de istoria religiilor şi biologie.

Partea de Documentar include acte oficiale. Primul este actul de naştere al scriitorului, descoperit de Mădălina Lascu şi publicat în „Caietele avangardei“ în 2013. Eliminând supoziţiile de până acum, acesta stabileşte data exactă a naşterii scriitorului pe 17 septembrie (stil vechi), adică 30 septembrie (stil nou) 1909. Foaia matricolă din liceu a fost obţinută de la Arhivele Stării Civile ale judeţului Neamţ. Rezultatele la bacalaureat sunt reproduse din *Anuarul Liceului de Băieţi „Roman Vodă“ din Roman*, din 1929. Extrasul după actul de deces, obţinut de la Oficiul Stării Civile din Roman, precizează data exactă a morţii lui Blecher, 30 mai 1938, iar nu 31, aşa cum se ştia până acum.

La secţiunea de Mărturii mi s-a părut important să reproduc unele texte despre Blecher, printre care amintirile surorii lui într-un interviu luat în 1997, dar şi evocări făcute de prieteni sau cunoscuţi (S. Hay, Geo Bogza, Saşa Pană, Mihail Sebastian, Lucia Demetriade-Bălăcescu, Lucia Demetrius, Miron Grindea, Felix Aderca, Maria Ghiolu). Am selectat doar mărturiile care spuneau ceva aparte în ordine biografică sau fixau elemente verosimile de portret din partea unor persoane care îl cunoscuseră de aproape pe autor (sau măcar prin corespondenţă, ca Lucia Demetrius). Am optat şi pentru includerea unor poeme dedicatorii, pe de o parte pentru valoarea lor în precizarea etapelor unei prietenii marcante, în cazul lui Geo Bogza, care a dat şi un poem important pentru istoria literaturii române, pe de altă parte pentru că semnalau dimensiunile unui ataşament, cum se întâmplă cu textele lui Ion Sofia Manolescu, atât într-un poem din 1936, cât şi într-unul publicat în ianuarie 1967, într-un moment când numele lui Blecher era ignorat în presa literară. Sunt de notat amintirile la distanţă ale unor cunoscuţi care i-au purtat o amintire vie celui de mult dispărut: Maria Ghiolu în 1970, Lucia Demetrius în 1978, Lucia Demetriade-Bălăcescu în 1979.

Stabilirea textului. Stabilirea textului din punct de vedere ortografic nu a fost uşoară. Fiind vorba de un scriitor interbelic, opera lui M. Blecher nu interesează din punctul de vedere al unei eventuale concepţii despre limbă, aşa cum se întâmplă cu scriitorii mai vechi. În schimb, opţiunile autorului pentru o formă verbală sau alta au consecinţe importante în plan stilistic, deoarece arhaismele sau regionalismele ocazionale dau un relief aparte unei naraţiuni neologistice și abstracte, cum este adesea naraţiunea lui Blecher. Totodată, cuvintele străine, utilizate în forma lor originală, pot avea un sens ironic, trebuind menţinute, fără a împestriţa însă în mod inutil pagina. Textul trebuie restituit după aceleași norme care au prezidat și la editarea altor scriitori interbelici, respectând uzanţele grafice ale epocii și, totodată, modul propriu al scriitorului de a se raporta la ea.

O dificultate suplimentară aici a reprezentat-o situaţia editorială a operelor lui Blecher. Cărţile tipărite în timpul vieţii au fost îngrijite de fiecare dată de un prieten (Sandu Hay, pentru *Corp transparent*, Geo Bogza, pentru *Întâmplări în irealitatea imediată*, Mihail Sebastian, pentru *Inimi cicatrizate*). În fiecare caz, forma finală, tipărită, trebuie considerată drept acceptată de către autor, chiar dacă, de pildă, textul *Inimilor cicatrizate*, îngrijit de Mihail Sebastian și apărut la editura Alcalay, la sfârșitul anului 1936, este mai supravegheat ortografic, prezintă mai puţine dublete grafice și este mai „modern“ decât *Întâmplări în irealitatea imediată*, pe care Geo Bogza îl îngrijise pentru editura „Vremea“, cu un an înainte. Așa cum scriitorul însuși mărturisește într-o scrisoare către Geo Bogza din 3 ianuarie 1936, opţiunile editorilor săi sunt asumate de către el, prin lectură: „*Știu* și *aprob* că era necesară suprimarea pasagiului cu perdeaua, însă din moment ce am cetit eu însumi cartea în stadiul care este, s-o lăsăm *așa*“. Mai complicate sunt lucrurile cu volumul postum *Vizuina luminată*, publicat de către Sașa Pană la multe decenii după moartea autorului. Editorul a dorit să actualizeze în mod unitar ortografia, uneori renunţând la normele de redactare care presupun conservarea unor particularităţi de epocă, prezente în manuscris. Dar, pentru că textul fixat de către editor a fost preluat de către toate ediţiile ulterioare, nu am considerat necesară revenirea la o variantă conservatoare, care să pară stranie cititorilor lui Blecher. Astfel, nu am păstrat forma din manuscris „bătăile ample pe sub valuri ca a unui gong a pulsului“, acolo unde ediţia din 1971 efectuase acordul articolului posesiv după normele contemporane. Însă am operat o corectură unitară, raţională a textelor lui M. Blecher, eliminând arbitrariul pe cât s-a putut.

Ca o regulă a lucrului la această ediţie, am considerat textul blecherian drept inalterabil. Am evitat însă conservatorismul ortografic, care ar fi făcut textul, dacă nu ilizibil, atunci caricatural, imagine a unei etape revolute din istoria limbii literare moderne. De aceea, am actualizat ortografia, fără a interveni însă atunci când grafia diferită semnala o pronunţie diferită a cuvintelor, după norme aflate în vigoare în anii 1920-1930. Totodată, am păstrat unele particularităţi ortografice pe care le-am considerat rezultat al unei intenţii stilistice a autorului. Justificarea a fost că scrisul blecherian reflectă nu doar o perioadă depășită din istoria limbii, ci și un spaţiu de cultură aparte, în care moldovenismele amintind de Ion Creangă (*flacări, musteaţă, dușamea, juluituri, singuratec*) se întâlnesc cu franţuzismele neologice, uneori stridente (*banieră, beantă, colonetă, eplorată, revasez, ruculadă, tonitruant*) și cu onomastica evreiască (Edda, Ozy, Saul), un spaţiu de intersecţie de o productivitate remarcabilă. Am menţinut deci particularităţi ale scrisului

lui Blecher, dar am eliminat simpla „curiozitate“ ortografică. Am conservat formele verbale aparţinând epocii, paradigme verbale şi flexiuni substantivale revolute, care au avut o realitate ortoepică şi s-au pronunţat aşa cum au fost scrise, dar am eliminat preferinţele ortografice arbitrare, lipsite de consecinţe în plan fonetic.

Am modificat astfel grafia unor cuvinte:

– am actualizat formele pronominale demonstrative: *aceia* (pentru aceea), *aceiaş*, *acelaş*;

– diftongul *ia* de după consoanele *g* şi *k* a devenit *ea*: *ghiare, ghiaţă, îngenunchiat, întortochieri, a veghia*; la fel şi în componenţa verbelor la imperfect: *zâmbiam*;

– *e* la început de cuvânt sau de silabă a fost diftongat: *băeţaş, caet, creer, eri, eftin, fluer, fluerat, huet, locueşte, proecta, scârţâe, statue, şueră, traectorie, trăeşte, trebue, vuet*; la fel şi în *fer, ferbinte, petrificat*;

– *z* a devenit *s* în: *extenzie, expanziune, senz, prizmă, perzista, iresponzabil*;

– *s* a devenit *z* în: *desdoaie, desiluzie, deslânat, desordine, desnădejde, explosibil, extasuri, glesne, isvor, prosodie, regisor, sboară, sburlit, sgomot, sgribulit, sensaţie, sensualiceşte, svâcni*;

– am înlăturat *u* final: *mănunchiu, mucegaiu, muşchiu, obiceiu, ochiu, soiu, războiu, trăgaciu, vechiu, voiu*;

– am actualizat formele grafice ale unor neologisme care foloseau diftongul *ie* sau *ia*: *cameie, nucleie, traheia, tranşeie*;

– am actualizat grafiile unor neologisme, prea apropiate de original, fără valoare fonetică: *ankylozată, aquarium, clown, chlorotică, emoragie, esseu, homard, incoherenţă,* *jaretiere, mahong, massă, musselină, nikel, nikelat, oranjeadă, technic, thermică, trotoar, villa*;

– numele proprii de locuri au trecut la o grafie contemporană: *Buenos Ayres, Istambul, Noua Zelandă, Rhon, Tekirghiol*; la fel și numele de personalități, redate de obicei în grafie franceză: *Edgar Poë, Strawinsky, Kirkegaard, Mayakovsy, Rubinștein*

– am corectat grafia adverbelor, preopozițiilor și locuțiunilor compuse scrise, în epocă, împreună: *deabinelea, de-alungul, de-adreptul, de-altfel, dela*; am unit cuvintele scrise despărțit, a căror grafie s-a schimbat: *așa dar, bine înțeles, de-asupra, de-odată, în de aproape, nicio, niciun, ori unde, par'că*;

– am transcris cu inițială minusculă numele de zile ale săptămânii: *Sâmbătă, Duminică*;

– am corectat forma auxiliarului verbal *aș*, scrisă: *ași fi fost*;

– am corectat forma de plural feminin a pronumelui relativ *cari*, folosită inconstant de autor, prin *care*;

– am corectat ceea ce părea interpolare tipografică sau simplă greșeală de transcriere, fără consecințe stilistice: *cenușe, draptă, grotească, mușculos, închipuiți* (pentru „închipuie-ți") etc.

Am păstrat grafia mai multor categorii de cuvinte, fără a reduce numeroasele dublete la o singură formă. Considerând că fiecare dintre volumele lui Blecher a fost îngrijit și editat de către altcineva, nu era cazul ca ediția critică să reconstruiască o normă ortografică unică a operei. Pe de o parte, pentru că normele după care s-au ghidat editorii par să fi fost, de fiecare dată, altele. Pe de altă parte, pentru că nu putem cenzura formă ultimă a cărţilor antume, acceptată ca atare de autor, pe baza formelor, adesea şovăitoare, din cele două manuscrise mai mari, *Ţesut cicatrizat* şi *Vizuina luminată* (dactilograma *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, plină de greşeli ale dactilografului, nu poate fi un reper de autenticitate). De aceea, am considerat că trebuie menţinută alternanţa între forma standard actuală şi standardul ortografic al anilor 30, destul de diferit pe alocuri faţă de cel de azi. Opţiunea pentru una dintre forme are o valoare stilistică evidentă. Astfel că:

– am menţinut formele vechi de genitiv-dativ ale substantivelor feminine, uneori aflate în alternanţă liberă cu formele standard actuale ale substantivelor respective: *aleei, atitudinei, cămeşii, clinicei, cunoaşterei, dimineţei, feţii, fricei, iernei, imaginei, întregei, logicei, luminei, metafizicei, mânei* (în alternanţă cu „mâinii“), *neliniştei, pielei* (alternând cu „pielii“), *plapomei, primăverei, solitudinei, stărei, suferinţii, tunicei, urechei*;

– am menţinut formele vechi de plural în *e* sau *i* ale substantivelor sau adjectivelor feminine, uneori în alternanţă liberă cu formele standard actuale: *atitudinele, cârji, enigmaticile* (alternativ cu „enigmatice“), *limonăzi, tendinţi*; dar şi pluralele neutre *numerile, rezervorii* (de la singularul „rezervoriu“);

– am păstrat articolul genitival aparent anacolutic, în realitate aflat sub influenţa rostirii moldoveneşti: „pantofi de casă *a* căror tocuri“; „mormanul de exasperată frumuseţe *a* bostanilor“;

– am păstrat singularul lung al substantivelor feminine neologice: *vocaţiune, precauţiune, preciziune, repulsiune*, folosit uneori cu nuanţă ironică;

– am păstrat formele flexionare alternative ale unor verbe la conjunctiv: *se iradiă*, *să conție, să devie, să rămâie, să ţie*;

– am păstrat formele verbale flexionare vetuste, uneori considerate greșite în timpul vieţii autorului, dar având valoare stilistică în context: *alăturează, dezagreghează, va dispare*, *evaporează, exalează, ar încape*;

– am păstrat fonetismele regionale moldovenești, aflate uneori în alternanţă cu formele standard: *adineaori/ adineaoare, băligar, câne, ceti, dușamea, flacări, musteaţă, împaienjeni, împiedeca, înfulica, jeluiesc* (pentru „geluiesc"), *juluituri*, *literile, nicăiri, pasări, plapomă, prăvălat, pustiitate, rândea, sălbatec, sfârticat, singuratec, sprâncenile*, *strujan, tandreţă, târșăiţi*, *trimetea, tristeţă, turbure, vitrinilor*;

– am menţinut aspectul unor neologisme cu formă apropiată sau puternic influenţată de cea a cuvântului în limba de origine (de obicei franceza): *abat-jour, cartă postală, cartilagiu, chaise-longue, complect, coraliu, exală, fumoir, gris, hall, higienic, lorgnon, masseur, mesagiu, metro, numerile, origină, personagiu, rezolvire, ridicul* etc.

– am păstrat numele de opere, apărute de obicei între ghilimele în ediţia princeps, trecându-le în italice: *Buffalo-Bill, Frida, Kismet.*

De asemenea, am menţinut majoritatea anacoluturilor din romanele lui Blecher, considerând că au o valoare stilistică. Astfel, dezacorduri precum „un joc bizar *care*, nu știu cine din noi doi și în ce împrejurări îl inventase" sau „o acţiune ce revine în același decor și *pe care*, dacă o însemn aici, în momentul de faţă încă nu pot discerne prea bine în care jumătate a vieţii mele se petrece ea în fond" sugerează, prin neglijenţa lor, o anumită autenticitate a discursului. Este adevărat că, în alte cazuri, dezacordurile se datorează doar neatenţiei autorului şi redactorilor, producând un text cu formulări eronate, caz în care le-am corectat. Am semnalat de fiecare dată locurile unde textul stabilit în ediţia de faţă diferă de cel al ediţiei princeps (în unele cazuri, am acceptat sugestiile editorilor târzii Dinu Pillat, Saşa Pană şi Teodor Vârgolici), fie prin trimitere la o notă, fie prin semnalarea variantei din manuscris şi princeps în secţiunea corespunzătoare din aparatul critic. Nu am mai semnalat şi nici nu am corectat anacolutul în cazurile în care acesta are valoare stilistică. De exemplu, în capitolul final al *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, cadenţa şi, cred, sensul frazei s-ar schimba dacă am corecta cunoscutul anacolut: „atunci mi se pare, o clipă – ca unui condamnat care o secundă îşi dă seama, altfel decât *tuturor oamenilor* din jurul lui, de moartea care îl aşteaptă“. În acelaşi roman, nu am modificat fraza: „Pentru întâia oară mă vedeam *din* exterior, pentru că în prezenţa Eddei era întrebarea sensului vieţii mele“, pe care toţi editorii, cu excepţia lui Teodor Vârgolici şi inversând situaţia din ediţia princeps, o redau drept: „Pentru întâia oară mă vedeam *în* exterior“; consider că sensul frazei nu este neclar în varianta iniţială.

Punctuaţia textelor blecheriene este una personală, cu valoare stilistică, reliefând precipitarea, entuziasmul, uimirea sau naivitatea vocii naratoriale, care e mereu una personalizată. De aceea nu am mers cu corectura punctuaţiei (în special a virgulelor, întotdeauna mai puţine la Blecher decât presupun normele actuale) până la actualizarea forţată a textului blecherian, fără a lăsa, totuși, ca semnele de punctuaţie să apară arbitrar în text. Nu putem să îl conservăm pe Blecher, un scriitor apreciat, între altele, pentru pregnanţa stilistică a paginilor sale, într-o stare ortografică precară doar pentru că așa se întâmplă să fie cea a primei ediţii. În același timp, nu am putut aduce textul la normele punctuaţiei actuale acolo unde o aparentă „eroare“ putea indica, de fapt, o intenţie stilistică. Așa că am actualizat punctuaţia, fără a atenua, totuși, semnificaţia unor utilizări particulare ale semnelor de punctuaţie. De pildă, am înlocuit uniform apostroful prin cratimă, dar am transformat în mod diferenţiat ghilimele cu rol de izolare a replicilor în linii de dialog. Am păstrat încadrarea replicilor între ghilimele în cazul frazelor șoptite, murmurate, adresate sieși sau doar închipuite, ca și în cazul vorbirii indirecte, a discursului citat. Intercalarea replicilor personajelor, între ghilimele, în paragrafele care formează discursul naratorului reprezintă, în cărţile lui Blecher, un puternic semnal al incertitudinii lumii exterioare. Un dialog înfrigurat și șoptit între narator și Clara în *Întâmplări în irealitatea imediată* este redat, în ediţia princeps, prin înșiruirea replicilor marcate prin linie de dialog una în continuarea alteia, într-un singur paragraf, în timp ce opţiunea editorilor de mai târziu a fost să așeze replicile una sub alta, pierzând astfel sugestia de șoaptă gâfâită pe care pasajul o conţine. La fel, redarea unui dialog imaginar, în antepenultimul capitol al *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, folosind linii de dialog, marca obișnuită a dialogurilor „reale“, trebuie înţeleasă ca o criză a conceptului de realitate al naratorului, având deci o semnificaţie precisă:

„– Edda, știi tu ce sunt eu?

– Ce anume?

– Un copac, Edda, un copac“.

Acest dialog, care este redat în toate ediţiile postume încadrat între ghilimele, spre deosebire de toate celelalte replici din carte, apare în ediţia princeps marcat, identic cu alte pasaje asemănătoare, atât prin ghilimele, cât şi prin linie de dialog. Intenţionalitatea stilistică a semnelor de punctuaţie este indicată şi de un pasaj dintr-o scrisoare către Geo Bogza din 19 octombrie 1935, în care scriitorul îşi motivează opţiunea: „Cât priveşte de «(agentură & comision)», paranteza indică tocmai necesitatea în care s-a găsit «autorul» de a da un amănunt lămuritor şi pe care ar vrea el însuşi să-l evite“. Blecher atribuie, iată, punctuaţiei un rol aparte în construirea sensului propriei cărţi, implicit în vizualizarea unui narator care poate, ocazional, să-şi arate reticenţa, neîncrederea, ezitarea.

Nu am pus între virgule întotdeauna sintagmele apozitive precum „de exemplu“, „de asemenea“, „de altfel“, „de pildă“, pe care editorii mai recenţi le încadrează astfel dintr-un firesc scrupul gramatical. Am bănuit, în spatele acestei relaxări a punctuaţiei, o intenţie stilistică din partea scriitorului. Frazele în care apoziţia nu este izolată prin virgule par să afecteze naivitatea, uimirea, nonşalanţa în faţa ofrandelor imaginarului („o realitate [...] în care *de altfel* pot introduce oricând schimbarea care îmi place, perfect valabilă, persistentă şi sigură“), o judecată categorică (precum aceea despre un burghez „a cărui destinaţie primitivă oscilase *desigur* timp îndelungat între tentaţia de a deveni măcelar sau hingher“) ori nevoia de a-şi păstra „sângele rece“ în faţa grozăviilor din sanatoriu („Era *desigur* grav atins“). Absenţa virgulelor are, în aceste cazuri, o valoare stilistică. În alte cazuri, însă, absenţa virgulei nu poate decât să stârnească confuzie, aşa încât am introdus-o în text: „Era un câine negru enorm, aproape tot atât de înalt cât şi stăpânul său[,] când se ridica în două picioare“.

Ediţia de faţă a fost lucrată într-o perioadă de aproximativ patru ani. Am avut de luptat atât cu dificultăţile materialului textual şi ale adaptării lui la norme contemporane, fără a renunţa la specificitatea sa, cât şi cu nevoia de a lămuri chestiuni precise de istorie literară, de a identifica textele publicate în reviste şi de a obţine din arhive scrierile inedite şi documentele absente. Venind după o monografie dedicată acestui autor, *Viaţa lui M. Blecher. Împotriva biografiei* (2011), ediţia se înscrie într-un efort mai lung de un deceniu de apropiere de opera lui M. Blecher. Dar ea este totodată şi rezultatul unor colaborări şi întâlniri de bun augur pentru care nu am cum să nu fiu recunoscător.

Mulţumiri îi datorez, în primul rând, domnului academician Eugen Simion, care a avut ideea acestei ediţii şi mi-a încredinţat-o, în toamna anului 2012. Le datorez gratitudine domnilor Lucian Chişu şi Ioan Cristescu, directorii Muzeului Naţional al Literaturii Române, pentru concursul dat în consultarea manuscrisului *Ţesut cicatrizat.* Un ajutor substanţial şi profesionist mi-a acordat cercetătoarea Mădălina Lascu, de la Biblioteca Academiei Române, graţie căreia am avut acces la o mare parte din corespondenţa lui M. Blecher, ca şi la textele publicate în revista „Frize“. Îi mulţumesc Mădălinei Lascu şi pentru acceptul de a reproduce traducerile făcute de ea din franceză la scrisorile lui Blecher către

Lucia Demetriade-Bălăcescu. Mulţumiri se datorează domnului Vladimir Pană pentru permisiunea de a consulta arhiva tatălui său. Lui Nicolae Tzone îi mulţumesc pentru permisiunea de a consulta dactilograma *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, din septembrie 1935, și de a reproduce două dintre desenele lui Blecher. Colecţionarilor Lucia și Cristian Ștefănescu le mulţumesc pentru permisiunea de a reproduce desene de Blecher și pentru consultarea câtorva poeme și scrisori în manuscris. Lui Nicolae Scurtu îi sunt recunoscător pentru semnalarea câtorva proze și aforisme blecheriene, precum și a unei scrisori. De asemenea, îi mulţumesc domnului Georges Minet, fiul poetului francez care s-a împrietenit cu M. Blecher la Berck și i-a deschis multe căi și întâlniri literare, pentru permisiunea de a reproduce scrisorile inedite aflate în arhiva tatălui său. Mulţumiri ample domnului Samuel Tastet, care a descoperit scrisorile lui Blecher către Pierre Minet și cu care am stabilit o excelentă comunicare în ultimii doi ani. Pentru colaborarea colegială le mulțumesc traducătorilor Joaquin Garrigos, Fernando Klabin, Joanna Kornaś-Warwas, Alistair Ian Blyth, Ernest Wichner, Bruno Mazzoni, Jan K. Mysjkin, Ana Brnardić Oproiu și Adrian Oproiu. Pentru ajutorul dat în întregirea iconografiei cu ilustrații de epocă am beneficiat de sprijinul colecționarilor Dan Dimitriu (pentru Roman) și Frédéric Pauchet (pentru Berck).

Mulţumiri speciale pentru concursul dat colegilor de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași și de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide“. Cu domnul Victor Durnea și cu Bogdan Creţu am discutat problemele ce păreau insolubile ale textului acestei ediţii. Nicoleta Borcea și Gabriela Negoiţă au întreţinut corespondenţa cu oficialităţile deţinătoare de acte ce interesau istoria literară.

Nu în ultimul rând, datorez un cuvânt de recunoștinţă tuturor celor care au editat opera scriitorului, de la Geo Bogza și Mihail Sebastian în timpul vieţii acestuia, până la Sașa Pană, Dinu Pillat și Teodor Vârgolici, ca și tuturor căutătorilor și descoperitorilor de texte blecheriene. Fără munca acestora de îngrijire a volumelor și păstrare a manuscriselor (inegalabilul Sașa Pană!), de identificare a unor texte vechi, aproape uitate, sau de aflare a unor secrete de arhivă, ediţia de faţă nu ar fi fost posibilă.

DORIS MIRONESCU

PROZĂ

ÎNTÂMPLĂRI ÎN IREALITATEA IMEDIATĂ

„I pant, I sink, I tremble, I expire“
P. B. SHELLEY[1]

Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai știu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identității mele de departe ca și cum aş fi devenit, o clipă, o persoană cu totul străină. Acest personagiu abstract și persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forţe egale.

În clipa următoare identitatea mea se regăsește, ca în acele vederi stereoscopice unde cele două imagini se separă uneori din eroare și numai când operatorul le pune la punct, suprapunându-le, dau deodată iluzia reliefului. Odaia îmi apare atunci de o prospeţime ce n-a avut-o înainte. Ea revine la consistenţa ei anterioară iar obiectele din ea se depun la locurile lor, așa cum într-o sticlă cu apă un bulgăr de pământ sfărâmat se așează în straturi de elemente diferite, bine definite și de culori variate. Elementele odăii se stratifică în propriul lor contur și în coloritul vechei amintiri ce o am despre ele.

Senzaţia de depărtare și singurătate, în momentele când persoana mea cotidiană s-a dizolvat în inconsistență, e diferită de orice alte senzații. Când durează mai mult, ea devine o frică, o spaimă de a nu mă putea regăsi niciodată. În depărtare, persistă din mine o siluetă nesigură, înconjurată de o mare luminozitate așa cum apar unele obiecte în ceață.

Teribila întrebare „cine anume sunt“ trăiește atunci în mine ca un corp în întregime nou, crescut în mine cu o piele și niște organe ce-mi sunt complect necunoscute. Rezolvirea ei este cerută de o luciditate mai profundă și mai esențială decât a creierului. Tot ce e capabil să se agite în corpul meu se agită, se zbate și se revoltă mai puternic și mai elementar decât în viața cotidiană. Totul implora o soluție.

De câteva ori, regăsesc odaia așa cum o cunosc, ca și cum aș închide și aș deschide ochii: de fiecare dată odaia e mai clară – așa cum apare un peisagiu în lunetă, din ce în ce mai bine organizat, pe măsură ce, potrivind distanțele, străbatem toate voalurile de imagini intermediare.

Într-un sfârșit mă recunosc pe mine însumi și regăsesc odaia. E o senzație de ușoară beție. Odaia e extraordinar de condensată în materia ei, și eu implacabil revenit la suprafața lucrurilor: pe cât de adânc a fost valul de nelămurire, pe atât de înaltă este culmea lui; niciodată și în nicio împrejurare nu mi se pare mai evident, decât în acele momente, că fiecare obiect trebuie să ocupe locul pe care îl ocupă și că eu trebuie să fiu cel care sunt.

Zbaterea mea în nesiguranță nu mai are atunci niciun nume; e un simplu regret că n-am găsit nimic în adâncul ei. Mă surprinde doar faptul că o lipsă totală de semnificație a putut fi legată atât de profund de materia mea intimă. Acum când m-am regăsit și caut să-mi exprim senzația, ea îmi apare cu totul impersonală: o simplă exagerare a identității mele, crescută ca un cancer din propria-i substanță. Un picior al meduzei care s-a întins peste măsură și a căutat exasperat prin valuri până ce într-un sfârșit a revenit sub gelatina ventuzei. În câteva clipe de neliniște, am parcurs astfel toate certitudinile și incertitudinile existenței mele, pentru a reveni definitiv și dureros în solitudinea mea.

E atunci o solitudine mai pură și mai patetică decât altădată. Senzația de îndepărtare a lumii e mai clară și mai intimă: o melancolie limpede și suavă, ca un vis de care ne reamintim în puterea nopții.

Ea singură îmi mai reamintește ceva din misterul și farmecul puțin trist al „crizelor“ mele din copilărie.

Numai în această dispariție subită a identității regăsesc căderile mele în spațiile blestemate de odinioară și numai în clipele de imediată luciditate ce urmează revenirii la suprafață lumea îmi apare în atmosfera aceea neobișnuită de inutilitate și desuetudine, ce se forma în jurul meu când halucinantele mele transe isprăveau să mă doboare.

Erau întotdeauna aceleași locuri în stradă, în casă sau în grădină care îmi provocau „crizele“. Ori de câte ori intram în spațiul lor, același leșin și aceeași amețeală mă cuprindeau. Adevărate capcane invizibile plasate ici-colo în oraș, întru nimic deosebite de aerul ce le înconjura – ele mă așteptau cu ferocitate să cad pradă atmosferei speciale ce conţineau. Un pas, un singur pas dacă făceam şi intram într-un asemenea „spaţiu blestemat“, criza venea inevitabil.

Unul din aceste spaţii se afla în parcul oraşului într-o poiană mică din capătul unei alei, pe unde nu se plimba niciodată nimeni. Tufişurile de măcieşi şi salcâmi pitici care o înconjurau se deschideau într-o singură parte spre peisagiul dezolant al unui câmp pustiu. Nu exista loc în lume mai trist şi mai părăsit. Tăcerea se depunea densă pe frunzele prăfuite, în căldura stătută a verii. Din când în când se auzeau ecourile trompetelor de la regimente. Chemările acelea prelungi în deşert erau sfâşietor de triste... Departe, aerul încins de soare tremura vaporos ca aburii transparenţi ce plutesc peste un lichid care fierbe.

Locul era sălbatec şi izolat; singurătatea lui părea fără sfârşit. Acolo simţeam mai obositoare căldura zilei şi mai greu aerul ce-l respiram. Tufişurile prăfuite se prăjeau galbene în soare, într-o atmosferă de desăvârşită solitudine. Plutea o senzaţie bizară de inutilitate în poiana aceea care exista „undeva în lume“, undeva unde eu însumi nimerisem fără rost, într-o oarecare după-amiază de vară ce n-avea nici ea vreun sens. O după-amiază ce se rătăcise haotic în căldura soarelui, printre nişte tufişuri ancorate în spaţiu „undeva în lume“. Atunci simţeam mai profund şi mai dureros că n-aveam nimic de făcut în această lume, nimic alta decât să hoinăresc prin parcuri – prin poiene prăfuite şi arse de soare, pustii şi sălbatece. Era o hoinăreală care într-un sfârşit îmi sfâşia inima.

Un alt loc blestemat se afla tocmai la celălalt capăt al orașului, între malurile înalte și găunoase ale râului în care mă scăldam cu tovarășii mei de joacă.

Malul într-un loc era surpat. Sus pe ţărm era instalată o fabrică de ulei, extras din seminţe de floarea-soarelui. Cojile de seminţe erau aruncate între pereţii malului surpat și cu timpul mormanul se înălţase într-atâta încât se formase o pantă de coji uscate de sus de pe ţărm până la marginea apei.

Tovarășii mei scoborau la apă pe această pantă, prudenţi, ţinându-se de mână, pășind adânc în covorul de putreziciuni.

Pereţii malului înalt, de o parte și de alta a pantei, erau abrupţi și plini de iregularităţi fantastice. Ploaia sculptase șuviţe lungi de crăpături fine ca niște arabescuri, însă hidoase ca niște plăgi rău cicatrizate. Erau adevărate zdrenţe din carnea lutului, răni oribile și beante.

Între pereţii aceștia care mă impresionau peste măsură trebuia să scobor și eu spre râu.

Încă de departe și cu mult înainte de a ajunge la malul râului, nările mi se umpleau de mirosul cojilor putrezite. El mă pregătea pentru „criză“ ca un fel de scurtă perioadă de incubaţie; era un miros neplăcut și totuși suav. Așa erau și crizele.

Simţul meu olfactiv se despărţea undeva în mine în două, și efluviile mirosului de putreziciune atingeau regiuni de senzaţii diferite. Mirosul gelatinos al descompunerii cojilor era separat și foarte distinct, deși concomitent, de parfumul lor plăcut, cald și domestic de alune prăjite.

Parfumul acesta, îndată ce-l simţeam, mă transforma în câteva clipe, circulând amplu prin toate fibrele mele interioare pe care parcă le dizolva pentru a le înlocui cu o materie mai aeriană şi mai nesigură. Din acel moment nu mai puteam evita nimic. Începea în pieptul meu un leşin plăcut şi ameţitor care îmi grăbea paşii spre ţărm, spre locul înfrângerii mele definitive.

Scoboram până la apă într-o fugă nebună, pe mormanul de coji. Aerul îmi opunea o densitate ascuţită şi tare ca lama unui cuţit. Încăperea lumii se prăvălea haotic într-o gaură imensă cu puteri de atracţie nebănuite.

Tovarăşii mei priveau înspăimântaţi goana mea nebună. Prundişul era jos foarte îngust şi cel mai mic pas greşit m-ar fi aruncat în râu, într-un loc unde bulboanele de pe suprafaţa apei arătau mari adâncimi.

Eu însă nu ştiam prea bine ce făceam. Ajuns lângă apă, în aceeaşi fugă, ocoleam mormanul de coji şi alergam pe mal în josul râului până într-un anumit loc unde ţărmul avea o scobitură.

În fundul scobiturii se formase o mică grotă, o cavernă umbrită şi răcoroasă ca o odăiţă săpată în stâncă. Intram acolo şi cădeam pe pământ, transpirat, sfârşit de oboseală şi tremurând din cap până-n picioare.

Când mă dezmeticeam puţin, găseam lângă mine decorul intim şi nespus de plăcut al grotei cu un izvor ce ţâşnea încet din stâncă şi se prelingea pe pământ, formând în mijlocul prundului un bazin cu apă foarte limpede, deasupra căruia mă aplecam pentru a privi fără să mă satur niciodată minunatele dantele ale mușchiului verde din fund, viermii agăţaţi de frânturile de lemn, bucăţile de fier vechi cu rugină și mâl pe ele, animale și lucruri variate din fundul apei fantastic de frumoase.

În afară de aceste două locuri blestemate, restul orașului se pierdea într-o pastă de uniformă banalitate, cu case ce se puteau înlocui unele cu altele, cu copaci exasperant de imobili, cu câini, maidane și praf.

În odăi închise însă crizele se produceau mai ușor și mai des. De obicei nu suportam niciodată singurătatea într-o cameră necunoscută. Dacă trebuia să aștept, în câteva clipe venea leșinul suav și teribil. Odaia însăși se pregătea pentru el: o intimitate caldă și primitoare se filtra din pereţi prelingându-se pe toate mobilele și pe toate obiectele. Dintr-o dată camera devenea sublimă și eu mă simţeam foarte fericit în încăperea ei. Dar asta nu era decât o înșelăciune mai mult a crizei; o perversitate a ei suavă și delicată. În clipa următoare beatitudinei mele, totul se răsturna și se încurca. Priveam cu ochii deschiși tot ce era în jurul meu dar obiectele își pierdeau sensul lor comun: o nouă existenţă le scălda.

Ca și cum ar fi fost subit despachetate din hârtii subţiri și transparente în care ar fi stat învelite până atunci, aspectul lor devenea inefabil de nou. Păreau menite unei noi utilităţi superioare și fantastice pe care în zadar m-aș fi căznit s-o găsesc.

Dar nu numai atât: obiectele erau apucate de o adevărată frenezie de libertate. Ele deveneau independente unele faţă de altele, dar de o independenţă ce nu însemna numai o simplă izolare a lor ci și o extatică exaltare.

Entuziasmul de a exista într-o nouă aureolă mă cuprindea și pe mine: aderențe puternice mă legau de ele, cu anastomoze invizibile ce făceau din mine un obiect al odăii la fel cu celelalte, în același mod în care un organ grefat pe carne vie, prin schimburi subtile de substanțe, se integrează trupului necunoscut.

Odată, în timpul unei crize, soarele trimise pe perete o cascadă mică de raze, ca o apă ireală de aur marmorată cu unde luminoase. Vedeam și colțul unei biblioteci cu tomurile groase legate în piele, dincolo de geam, și amănuntele acestea reale pe care le percepeam din depărtarea leșinului isprăviră să mă amețească și să mă doboare ca o ultimă inhalație de cloroform. Ceea ce era mai comun și mai cunoscut în obiecte, aceea mă turbura mai mult. Obișnuința de a le vedea de atâtea ori isprăvise probabil prin a le uza pielița exterioară și astfel ele îmi apăreau din când în când jupuite până la sânge: vii, nespus de vii.

Momentul suprem al crizei se consuma într-o plutire în afară de orice lume, plăcută și dureroasă în același timp. Dacă se auzea zgomot de pași, odaia intra repede în vechiul ei aspect. Se pornea atunci între pereții ei o scădere pe loc, o diminuare extrem de mică a exaltării ei, aproape imperceptibilă; asta îmi dădea convingerea că certitudinea în care trăiam era despărțită de o pojghiță foarte subțire de lumea incertitudinilor.

Mă trezeam în odaia arhicunoscută, transpirat, obosit și plin de senzația inutilității lucrurilor care mă înconjurau. Observam la ele detalii noi, așa cum se întâmplă să descoperim vreun amănunt inedit într-un obiect de care ne-am servit zilnic ani de-a rândul.

Odaia păstra vag amintirea catastrofei ca mirosul de pucioasă într-un loc unde s-ar fi produs o explozie. Priveam cărţile legate în dulapul cu geam şi în imobilitatea lor remarcam, nu ştiu cum, un aer perfid de tăinuire şi complicitate. Obiectele din jurul meu nu renunţau niciodată la o atitudine secretă, păstrată cu ferocitate în imobilitatea lor severă.

Cuvintele obişnuite nu sunt valabile la anumite adâncimi sufleteşti. Încerc să definesc exact crizele mele şi nu găsesc decât imagini. Cuvântul magic care ar putea să le exprime ar trebui să împrumute ceva din esenţele altor sensibilităţi din viaţă, distilându-se din ele ca un miros nou dintr-o savantă compoziţie de parfumuri.

Pentru a exista, el ar trebui să conţie ceva din stupefacţia care mă cuprinde când privesc o persoană în realitate şi apoi îi urmăresc cu atenţie gesturile într-o oglindă, apoi ceva din dezechilibrul căderilor în vis cu şuierătoarea lor spaimă ce parcurge şira spinării într-o clipă de neuitat; sau ceva din ceaţa şi transparenţa locuită de decoruri bizare în bulele de cristal.

Invidiam oamenii din jurul meu, închişi hermetic în tainele lor şi izolaţi de tirania obiectelor. Ei trăiau prizonieri sub pardesiuri şi paltoane dar nimic din afară nu-i putea teroriza şi învinge, nimic nu pătrundea în minunatele lor închisori. Între mine şi lume nu exista nicio despărţire. Tot ce mă înconjura mă invada din cap până în picioare, ca și cum pielea mea ar fi fost ciuruită. Atenţia, foarte distrată de altfel, cu care priveam în jurul meu nu era un simplu act de voinţă. Lumea își prelungea în mine în mod natural toate tentaculele; eram străbătut de miile de braţe ale hidrei. Trebuia să constat până la exasperare că trăiam în lumea pe care o vedeam. Nu era nimic de făcut împotriva acestui lucru.

„Crizele“ aparţineau în aceeași măsură și mie, și locurilor unde se petreceau. E drept că unele din aceste locuri conţineau o răutate a lor „personală“, dar toate celelalte se aflau ele înșile în transă cu mult înainte de venirea mea. Așa erau, de pildă, unele odăi, unde simţeam că crizele mele se cristalizează din melancolia imobilităţii și a nemărginitei lor singurătăţi.

Ca un fel de echitate însă între mine și lume (o echitate care mă cufunda încă mai iremediabil în uniformitatea materiei brute), convingerea că obiectele puteau fi inofensive deveni egală cu teroarea ce câteodată mi-o impuneau. Inofensivitatea lor venea dintr-o lipsă universală de forţe.

Simţeam vag că nimic în lumea asta nu poate merge până la capăt, nimic nu se poate desăvârși. Ferocitatea obiectelor se epuiza și ea. În felul acesta se născu în mine ideea imperfecţiei oricăror manifestări în lumea asta, fie și supranaturale.

Într-un dialog interior ce, cred, nu se sfârșea niciodată, sfidam câteodată puterile malefice din jurul meu, după cum, altădată, le adulam josnic. Practicam unele rituri stranii, însă nu fără rost. Dacă, plecând de-acasă și mergând pe drumuri diferite, reveneam întotdeauna pe urma pașilor mei, asta o făceam pentru ca să nu descriu cu mersul meu un cerc în care să rămâie închise case și copaci. În această privință umbletul meu semăna cu un fir de ață și dacă, o dată desfășurat, nu l-aș fi strâns la loc, pe același drum, obiectele strânse în nodul umbletului ar fi rămas pe veci iremediabil și adânc legate de mine. Dacă în timp de ploaie mă feream să ating pietrele din cursul șuvoaielor de apă, asta o făceam pentru a nu adăuga nimic la acțiunea apei și pentru a nu interveni în exercitarea puterilor ei elementare.

Focul purifica totul. Aveam întotdeauna în buzunar o cutie de chibrituri. Când eram foarte trist aprindeam un chibrit și îmi treceam mâinile prin para focului, mai întâi una, apoi cealaltă.

Era în toate astea un fel de melancolie de a exista și un fel de chin organizat normal în limitele vieții mele de copil.

Cu timpul crizele dispărură de la sine, însă nu fără a lăsa în mine pentru totdeauna amintirea lor puternică.

Când intrai în adolescență nu mai avui crize, dar starea aceea crepusculară care le preceda și sentimentul profundei inutilități a lumii, care le urma, deveniră oarecum starea mea naturală.

Inutilitatea umplu scobiturile lumii ca un lichid ce s-ar fi răspândit în toate direcțiile, iar cerul deasupra mea, cerul veșnic corect, absurd și nedefinit, căpătă culoarea proprie a disperării.

În inutilitatea aceasta care mă înconjoară și sub cerul acesta pe veci blestemat umblu încă și azi.

Pentru crizele mele un medic fu consultat și el pronunță un cuvânt ciudat: „paludism“; fui foarte uimit că neliniștile mele atât de intime și de secrete pot avea un nume și încă un nume atât de bizar. Doctorul îmi prescrise chinină: alt subiect de mirare. Îmi era imposibil să înțeleg cum s-ar fi putut vindeca spațiile bolnave, *ele*, cu chinina pe care o luam *eu*. Ceea ce mă turbură însă peste măsură fu însuși medicul. Timp îndelungat după consultație el continuă să existe și să se agite în memoria mea cu niște gesturi mărunte și automate al căror mecanism inepuizabil nu izbuteam să-l opresc.

Era un om mic de statură cu capul în formă de ou. Extremitatea ascuțită a oului se prelungea cu o bărbiță neagră veșnic agitată. Ochii mici și catifelați, gesturile lui scurte și gura dusă înainte îl făceau să semene cu un șoarece. Impresia aceasta fu atât de puternică din primul moment, încât îmi păru foarte natural, când începu să vorbească, să-l aud prelungind îndelung și sonor fiecare „r“ ca și cum în timpul vorbirii ar fi ronțăit mereu ceva ascuns.

Chinina pe care mi-o dădu îmi întări și ea convingerea că medicul avea ceva șoricesc în el. Verificarea acestei convingeri se făcu în mod atât de ciudat și este legată de fapte atât de importante din copilăria mea încât întâmplarea merită, cred, să fie povestită de-o parte.

În apropierea casei noastre se afla un magazin cu mașini de cusut unde mă duceam în fiecare zi și stăteam ore întregi. Proprietarul lui era un băiat tânăr, Eugen, care tocmai isprăvise serviciul militar și își găsise un rost în oraș deschizând această prăvălie. Avea o soră mai mică decât el cu un an: Clara. Trăiau împreună undeva într-o mahala și ziua se ocupau de prăvălie; n-aveau nici cunoștințe, nici rude.

Prăvălia era o simplă odaie particulară închiriată întâia oară pentru comerţ.

1936

Pereţii mai păstrau încă zugrăveala lor de salon, cu ghirlănzi violete de liliac și urmele rectangulare și decolorate ale locurilor unde fuseseră atârnate tablourile. În mijlocul plafonului rămăsese o lampă de bronz cu o calotă de majolică de culoare roșie închisă, acoperită pe margine cu foi verzi de acantă reliefate din faianţă. Era un obiect plin de ornamente, vechi și desuet însă impozant – ceva ce semăna cu un monument funerar ori cu un general veteran purtând la paradă bătrâna lui uniformă.

Mașinile de cusut se înșirau bine aliniate pe trei rânduri, lăsând între ele două alei largi până în fund. Eugen avea grijă să stropească podeaua fiecare dimineaţă cu o cutie veche de conserve găurită în fund. Șuviţa de apă care se scurgea era foarte subţire și Eugen o mânuia cu dexteritate desenând pe podea spirale și opturi savante. Câteodată se iscălea și scria data zilei. Zugrăveala de pe pereţi reclama în mod evident asemenea delicateţi.

În fundul magazinului un paravan de scânduri despărţea un fel de cabină de restul încăperii; o perdea verde acoperea intrarea. Acolo stăteau tot timpul Eugen și Clara, acolo mâncau la prânz, pentru ca să nu părăsească prăvălia în timpul zilei. Ei o numeau „cabina artiștilor“ și îl auzii pe Eugen într-o zi spunând: – E o adevărată „cabină de artist“. Când ies în prăvălie și vorbesc jumătate de ceas pentru ca să vând o mașină de cusut, nu joc o comedie?

Și adăugă pe un ton mai doct: – Viaţa, în general, e teatru curat.

În dosul cortinei Eugen cânta din vioară. Ţinea notele pe masă și stătea îngheboșat asupra lor descifrând cu răbdare portativele încâlcite ca și cum ar fi descurcat un ghem de aţe cu multe noduri pentru a scoate din ele un fir unic și subţire, firul bucăţii muzicale. Toată după-amiaza ardea pe un cufăr o lampă mică de petrol umplând încăperea cu o lumină moartă și deorganizând pe perete umbra enormă a violonistului.

Veneam atât de des acolo încât cu timpul devenii un fel de oaspete-mobilă, o prelungire a canapelei vechi de mușama pe care stăteam imobil, un lucru de care nu se ocupa nimeni și nu stânjenea pe nimeni.

În fundul cabinei Clara își făcea toaleta de după-masă. Își ţinea rochiile într-un dulăpior și se privea într-o oglindă spartă răzimată de lampă, pe cufăr. Era o oglindă atât de veche încât toată poleiala era ștearsă pe alocuri și prin petele transparente apăreau obiectele reale din dosul oglinzii amestecându-se cu imaginile reflectate, ca într-o fotografie cu clișee suprapuse.

Câteodată se dezbrăca aproape de tot și se fricționa cu apă de Colonia pe la subsiori, ridicând fără jenă brațele, ori pe sâni – băgând mâna între cămașă și corp. Cămașa era scurtă și când se apleca vedeam în întregime picioarele foarte frumoase strânse în ciorapii bine întinși. Semăna în totul cu o femeie pe jumătate goală, pe care o văzusem cândva pe o carte poștală pornografică ce mi-o arătase un covrigar la grădină.

Provoca în mine același leșin nedeslușit ca și imaginea obscenă, un fel de vid ce se făcea în piept în același timp cu o poftă sexuală îngrozitoare ce-mi strângea pubisul ca niște gheare.

Stăteam în „cabină“ întotdeauna în același loc pe canapea în dosul lui Eugen și așteptam ca să-și termine Clara toaleta. Atunci ea ieșea în magazin, trecând între mine și fratele ei printr-un spațiu atât de strâmt încât trebuia să-și frece pulpele de genunchii mei.

Clipa aceasta o așteptam în fiecare zi cu aceeași nerăbdare și același chin. Ea depindea de o mulțime de circumstanțe mărunte pe care le cântăream și le pândeam cu o exasperată și extraordinar de ascuțită sensibilitate. Era de ajuns ca lui Eugen să-i fie sete, să n-aibă poftă de cântat ori să vie un client în prăvălie pentru ca să părăsească locul de lângă masă și spațiul să rămâie destul de liber pentru ca să poată trece Clara departe de mine.

Când după-amiaza mergeam acolo și mă apropiam de ușa magazinului, antene lungi și vibrante ieşeau din mine şi explorau aerul pentru a capta sunetul viorii; dacă auzeam că Eugen cântă se făcea în mine o mare linişte. Intram cât mai încet şi spuneam chiar din prag cu voce tare numele meu pentru ca el să nu creadă că a venit un client şi astfel să întrerupă cântatul o secundă: s-ar fi putut întâmpla ca în secunda aceea să înceteze brusc inerţia şi mirajul melodiei şi Eugen să părăsească vioara şi să nu mai cânte deloc în după-amiaza aceea. Cu asta însă nu se sfârşea posibilitatea întâmplărilor nefavorabile. Erau încă atâtea lucruri ce se petreceau în cabină... Tot timpul cât Clara îşi făcea toaleta ascultam cele mai mici zgomote şi urmăream cele mai mici mişcări cu teama ca nu cumva din ele să iasă dezastrul după-amiezii. Era posibil de pildă ca Eugen să tuşească uşor, să înghită puţină salivă şi să spuie brusc că îi este sete şi că merge la cofetărie să ia o prăjitură; din fapte infim de mărunte, ca tusea aceasta, ieşea monstruoasă şi enormă o după-masă pierdută. Ziua întreagă îşi pierdea atunci importanţa şi noaptea în pat, în loc să mă gândesc pe îndelete (şi oprindu-mă câteva minute asupra fiecărui detaliu pentru a-l „vedea“ şi a mi-l aminti mai bine) la clipa când genunchii mei s-au atins de ciorapii Clarei – să scobesc, să sculptez şi să mângâi acest gând – mă zvârcoleam înfierbântat în cearceafuri, neputând să adorm şi aşteptând nerăbdător ziua următoare.

Într-o zi se petrecu ceva cu totul neobişnuit. Întâmplarea începu cu alura unui dezastru şi se isprăvi cu o surpriză neaşteptată, dar în mod atât de brusc şi cu un gest atât de mărunt, încât toată bucuria mea ulterioară odihnindu-se pe el fu ca un eşafodaj de obiecte eteroclite ţinute în echilibru de un scamator pe un singur punct.

Clara, cu un singur pas, schimbă în întregime conţinutul vizitelor mele, dându-le un alt înţeles şi noi înfrigurări ca în experienţa aceea de chimie în care vedeam cum o singură bucăţică de cristal scufundată într-un bocal cu lichid roşu îl transforma instantaneu într-un lichid uimitor de verde.

Eram pe canapea, în acelaşi loc, aşteptând cu aceeaşi nerăbdare de totdeauna, când uşa se deschise şi în prăvălie intră cineva. Eugen părăsi imediat cabina. Totul părea pierdut. Clara continuă să-şi facă toaleta nepăsătoare în timp ce conversaţia în prăvălie se prelungea la nesfârşit. Totuşi s-ar fi putut întâmpla ca Eugen să se întoarcă înainte ca sora lui să fi isprăvit să se îmbrace.

Urmăream dureros firul celor două evenimente, toaleta Clarei şi conversaţia din prăvălie, gândindu-mă că puteau să-şi urmeze desfăşurarea paralel unul cu altul până ce Clara ieşea în prăvălie, ori din contra să se întâlnească în punctul fix al cabinei ca în unele filme cinematografice când două locomotive vin una spre alta cu viteză nebună şi se vor întâlni ori vor trece pe alături după cum va interveni sau nu în ultima clipă o mână misterioasă care să schimbe macazul. În acele momente de aşteptare simţeam net cum conversaţia îşi urmează drumul ei şi, pe o cale paralelă, Clara continua să se pudreze...

Încercai să corectez fatalitatea întinzând genunchii mult spre masă. Pentru ca să întâlnească picioarele Clarei ar fi trebuit să stau chiar pe marginea canapelei într-o poziţie, dacă nu bizară, cel puţin comică.

Îmi pare că prin oglindă Clara se uita la mine și zâmbea.

În curând isprăvi să-și rotunjească conturul buzelor cu carmin și să-și treacă pentru ultima oară puful pe obraz. Parfumul care se răspândise în cabină mă ameţi de pofte și disperare. În momentul când ea trecu pe lângă mine se întâmplă lucrul la care mă așteptam mai puţin: își frecă pulpele de genunchii mei ca în fiecare zi (ori poate încă mai tare? dar asta era o iluzie desigur) cu aerul indiferent că între noi nu se petrece nimic.

Există o complicitate a viciului mai adâncă și mai rapidă decât orice înţelegere prin cuvinte. Ea străbate instantaneu tot trupul ca o melodie interioară și transformă cu totul gândurile, carnea și sângele.

În fragmentul de secundă când picioarele Clarei mă atinseseră se născură imense în mine noi așteptări și noi speranţe.

Cu Clara am înţeles totul din prima zi, din prima clipă; a fost întâia mea aventură sexuală completă și normală. O aventură plină de chinuri și așteptări, plină de neliniști și de scrâșnete de dinţi, ceva care ar fi semănat cu o iubire dacă n-ar fi fost o simplă continuitate a unei dureroase nerăbdări. În aceeași măsură în care eram impulsiv și îndrăzneţ, Clara era calmă și capricioasă; avea un mod violent de a mă provoca și un fel de bucurie câinească de a mă vedea că sufăr – bucurie care preceda întotdeauna actul sexual și făcea parte dintr-însul.

Întâia oară când se întâmplă între noi lucrul pe care îl așteptam de atâta vreme, provocarea ei fu de o simplicitate atât de elementară (și aproape brutală) încât fraza aceea săracă pe care a pronunțat-o atunci și verbul acela anonim pe care l-a întrebuințat își păstrează încă și azi în mine ceva din virulența de-odinioară. Este de ajuns ca să mă gândesc mai mult la ele pentru ca indiferența mea prezentă să fie roasă ca de un acid și fraza să redevie violentă, așa cum a fost atunci.

Eugen plecase în oraș. Stăteam amândoi în magazin tăcuţi, Clara, în rochia ei de după-masă, picior peste picior în dosul vitrinei, tricota cu mare atenţie. Trecuseră câteva săptămâni de la întâmplarea din cabină și între noi se crease brusc nu știu ce răceală severă, o încordare secretă ce se traducea printr-o indiferenţă extremă din partea ei. Stăteam unul în faţa altuia ore întregi fără să scoatem un cuvânt și totuși în tăcerea aceasta plutea, ca amenințarea unei explozii, o înţelegere secretă perfectă. Îmi lipsea doar cuvântul misterios care să spargă învelișul convenţional; îmi făceam zeci de proiecte în fiecare seară dar ele se loveau a doua zi de cele mai elementare piedeci: tricotatul care nu putea fi întrerupt, lipsa unei lumini mai favorabile, liniștea din magazin ori cele trei rânduri de mașini de cusut, prea corect orânduite pentru a permite vreo schimbare importantă în magazin, fie chiar de ordin sentimental. Ţineam tot timpul maxilarele încleștate; era o tăcere teribilă, o tăcere ce avea în mine evidența și conturul unui urlet.

Clara fu acea care o întrerupse. Vorbi aproape în șoaptă, fără să-și ridice ochii de pe tricou: „Dacă ai fi venit azi mai devreme am fi putut *să facem*, Eugen s-a dus îndată după-masă în oraş“.

Până atunci nu se filtrase în tăcerea noastră nici umbra vreunei aluzii sexuale şi iată acum din câteva cuvinte ţâşnea între noi o realitate nouă, tot atât de miraculoasă şi de extraordinară ca o statuie de marmoră ce-ar fi răsărit în mijlocul maşinilor de cusut crescând din podele.

Într-o clipă fui lângă Clara, îi apucai o mână şi i-o mângâiai violent. Îi sărutai mâna. Ea şi-o smulse. „Ei, lasă-mă“, spuse ea enervată. „Te rog, vino, Clara...“ „E prea târziu acum, se întoarce Eugen, lasă-mă, lasă-mă“. Îi atingeam febril umerii, sânii, picioarele. „Lasă-mă“, protesta Clara. „Vino acum, mai avem timp“, implorai eu. „Unde?“ „În cabină... hai... acolo e bine“.

Şi când spusei „bine“ pieptul mi se umplu de o speranţă caldă. Îi sărutai din nou mâna şi o trăsei cu forţa de pe scaun. Ea se lăsă dusă cu greu, târşâindu-şi paşii de podea.

Începând din ziua aceea după-amiezile îşi schimbară „obiceiurile“: era vorba tot despre Eugen, tot despre Clara şi despre aceleaşi sonate, însă acum cântecul viorii îmi deveni insuportabil şi nerăbdarea mea pândea momentul când Eugen trebuia să plece. În aceeaşi cabină neliniştile mele deveniră altele ca şi cum aş fi jucat un joc nou pe un carton cu linii desenate pentru un joc deja cunoscut.

Când Eugen pleca, începea adevărata aşteptare. Era o aşteptare mai grea şi mai insuportabilă decât până în acel moment; tăcerea prăvăliei se transforma într-un bloc de gheaţă.

Clara se aşeza la vitrină şi tricota: acesta era în fiecare zi „începutul“ şi fără început aventura noastră nu putea avea loc. Câteodată Eugen pleca şi o lăsa pe Clara în cabină aproape dezbrăcată: credeam că lucrul acesta putea să grăbească evenimentele dar mă înşelam, Clara nu admitea alt început decât acel din prăvălie. Trebuia să aştept în mod inutil să se îmbrace şi să iasă la geam pentru a deschide cartea după-amiezii la prima pagină, în dosul vitrinei.

Mă aşezam în faţa ei pe un scăunel şi începeam să-i vorbesc, s-o rog, s-o implor timp îndelungat. Ştiam că e fără folos; Clara nu accepta decât rareori şi chiar atunci uza de o şiretenie, pentru ca să nu-mi acorde o îngăduinţă perfectă:

– Mă duc să iau un praf în cabină, mă doare capul îngrozitor, te rog să nu vii după mine.

Promiteam cu jurăminte şi o urmăream într-o secundă. Începea în cabină o veritabilă luptă în care, în mod evident, forţele Clarei erau dispuse să cedeze. Cădea atunci pe canapea dintr-o bucată ca şi cum s-ar fi împiedecat de ceva. Punea apoi mâinile sub cap şi închidea ochii ca şi cum ar fi dormit. Îmi era imposibil să schimb cu un centimetru poziţia corpului; aşa cum stătea pe o coastă trebuia să-i smulg rochia de sub pulpe şi să mă alipesc de ea. Clara n-avea nicio opunere pentru gesturile mele, dar nu-mi dădea nicio înlesnire. Era imobilă şi indiferentă ca o bucată de lemn şi numai intima şi secreta ei căldură îmi revela că e atentă şi că „ştie“.

Cam pe la această epocă fu consultat medicul care îmi prescrise chinină. Verificarea impresiei mele că avea ceva șoricesc într-însul a avut loc în cabină și, după cum am spus, într-un mod cu totul absurd și surprinzător.

Într-o zi, în timp ce stăteam lipit de Clara și cu gesturi înfierbânte îi smulgeam rochia, simţii ceva ciudat mișcându-se în cabină și – mai mult cu instinctul obscur dar foarte ascuţit al extremei plăceri de care mă apropiam și care nu admitea nicio prezenţă străină, decât cu simţurile mele adevărate – ghicii că o fiinţă vie ne privea.

Întorsei capul speriat și zării pe cufăr în dosul cutiei de pudră un șoarece. El se opri chiar lângă oglindă pe marginea cufărului și mă privi fix cu ochii lui mici și negri în care lumina lămpii punea două picături lucioase aurii ce mă săgetau adânc. Timp de câteva secunde el se uită în ochii mei cu atâta acuitate încât simţeam privirea celor două puncte sticloase pătrunzându-mi până în fundul creierului. Părea că meditează o invectivă grea la adresa mea sau numai un reproș. Deodată însă fascinaţia se sfărâmă și șoarecele o rupse de fugă dispărând după cufăr. Eram sigur acum că doctorul venise să mă spioneze.

În aceeași seară, la luarea chininei, presupunerea mea se întări printr-un raţionament perfect ilogic, însă pentru mine foarte valabil: chinina era amară; pe de altă parte, doctorul văzuse în cabină plăcerea pe care mi-o dădea câteodată Clara; în consecinţă, și pentru stabilirea unui just echilibru, îmi prescrisese medicamentul cel mai neplăcut ce putea să existe. Îl auzeam ronţăindu-şi în gând judecata: „Cu cât este mai marrre plăcerrrea, cu atât trebuie să fie mai amarrrră doctorria!“.

Peste câteva luni de la consultaţie doctorul fu găsit mort în podul casei lui; îşi trăsese un glonte în tâmplă.

Cea dintâi întrebare a mea când auzii sinistra veste fu:

– Erau şoareci în podul acela?

Îmi era necesară această certitudine.

Pentru ca doctorul să fie mort cu adevărat, trebuia neapărat ca o haită de şoareci să năvălească asupra cadavrului, să-l scobească şi să extragă înapoi materia şoricească împrumutată de medic în timpul vieţii sale, pentru exercitarea existenţei sale ilegale de „om“.

Când am cunoscut-o pe Clara aveam, cred, doisprezece ani. Oricât de departe îmi răscolesc amintirile în adâncul copilăriei le găsesc legate de cunoașterea sexuală. Ea îmi apare tot atât de nostalgică și pură ca aventura nopții, a fricei ori a celor dintâi prietenii. Întru nimic deosebită de alte melancolii și de alte așteptări, de pildă de plictisitoarea așteptare de a deveni „mare“ pe care o măsuram concret ori de câte ori dădeam mâna cu o persoană mai în vârstă, încercând să delimitez diferența de greutate și mărime a mâinii mele mici, pierdută între degetele noduroase, în palma enormă a celui ce mi-o strângea.

În niciun moment al copilăriei n-am ignorat diferența dintre bărbați și femei. Poate că a fost o vreme când toate ființele vii se confundau pentru mine într-o limpeziciune unică de mișcări și inerții; nu am nicio amintire exactă despre aceasta. Secretul sexual a fost totdeauna aparent. Era vorba de un „secret“ cum ar fi fost vorba de un obiect: o masă ori un scaun.

Când cercetez însă cu atenție amintirile cele mai îndepărtate, „lipsa lor de actualitate“ mi se relevează prin înțelegerea greșită a actului sexual. Îmi închipuiam organele feminine sub forme eronate și actul în sine mult mai fastuos și mai straniu decât l-am cunoscut cu Clara. În toate interpretările însă – greșite, și apoi din ce în ce mai juste – plutea inefabil un aer de mister și de amărăciune, ce și-a desăvârșit lent consistența ca un tablou de pictor pornit de la schițe informe.

Mă văd foarte mic, în cămeșoaică până la călcâie, plângând disperat pe un prag de ușă, într-o curte plină de soare, a cărei poartă este deschisă spre o piață pustie, o piață în amiază, caldă și tristă, cu câini adormiți pe burtă și oameni culcați în umbra barăcilor cu zarzavat.

În aer e un miros iute de legume putrezite, câteva muște mari violete bâzâie puternic pe lângă mine sorbind lacrimile căzute pe mâini și zburând în rotocoale frenetice în lumina densă și înfierbântată a curții. Mă ridic și urinez cu atenție în praf. Pământul suge avid lichidul și pe locul acela rămâne o pată întunecată ca umbra unui obiect ce nu există. Îmi șterg fața cu cămeșoaica și ling lacrimile din colțul buzelor savurând gustul lor sărat. Mă așez din nou pe prag și mă simt foarte nenorocit. Am fost bătut.

Tatăl meu adineoarea în odaie mi-a tras câteva palme peste fesele goale. Nu știu prea bine pentru ce. Mă gândesc. Stăteam culcat în pat lângă o fetiță de vârsta mea, puși acolo amândoi să dormim, în timp ce părinții noștri erau duși la plimbare. N-am simțit când ei s-au întors și nu știu ce anume făceam fetiței sub plapomă. Știu doar că, în momentul când tatăl meu a ridicat brusc plapoma, fetița începuse să accepte. Tatăl meu s-a făcut roșu, s-a înfuriat și m-a bătut. Asta e tot.

Acum stau în soare pe prag, am plâns și mi-am șters ochii, desenez cu degetul în praf cercuri și linii, îmi schimb locul mai spre umbră, mă așez turcește pe o piatră și mă simt mai bine. O fată a venit să ia apă în curte și învârtește roata ruginită a pompei. Ascult cu atenţie scârţâitul fierului vechi, privesc cum ţâșnește apă în căldare ca o superbă coadă de cal argintie, mă uit la picioarele mari și murdare ale fetei, casc pentru că n-am dormit deloc și din când în când încerc să prind o muscă. E viaţa simplă care reîncepe după plânset. În curte soarele își varsă mereu arșiţa lui copleșitoare. E cea dintâi aventură sexuală a mea și cea mai veche amintire din copilărie.

De-aci înainte instincte obscure se umflă, cresc, se deformează și intră în limitele lor naturale. Ceea ce ar fi trebuit să fie o amplificare și o mereu crescândă fascinaţie a fost pentru mine un șir de renunţări și de reduceri crunte la banal; evoluţia de la copilărie la adolescenţă a însemnat o scădere continuă a lumii și, pe măsură ce lucrurile se organizau în jurul meu, aspectul lor inefabil dispărea, precum o suprafaţă lucioasă care se abureste.

Extatică, miraculoasă, figura lui Walter își păstrează și azi lumina ei fascinantă.

Când l-am întâlnit stătea în umbra unui salcâm, pe un trunchi de copac, și citea o fasciculă din *Buffallo-Bill*[2]. Lumina clară a dimineţei se filtra printre frunzele verzi și dese într-un fâșâit de umbre foarte răcoroase. Îmbrăcămintea lui nu era deloc obișnuită: purta o tunică vișinie cu nasturi sculptaţi din os, pantaloni din piele de căprioară și pe picioarele goale sandale împletite din laniere fine de piele albă. Când vreau, câteodată, să retrăiesc o clipă senzaţia extraordinară a acestei întâlniri, privesc mult timp coperta îngălbenită şi veche a unei fascicule din *Buffallo-Bill.* Era totuşi altceva prezenţa reală a lui Walter, tunica lui roşie în aerul verzui din umbra salcâmului.

Întâiul lui gest fu un fel de săritură elastică în picioare ca a unui animal. Ne împrietenirăm imediat. Vorbirăm puţin şi deodată îmi făcu o propunere stupefiantă: să mâncăm flori de salcâm. Pentru întâia oară întâlneam pe cineva care mânca flori. În câteva clipe Walter fu în copac şi adună un buchet enorm. Apoi scobori şi îmi arată cum trebuia desprinsă delicat floarea de corolă pentru a suge numai vârful ei. Încercai şi eu; floarea pocni puţin sub dinţi cu o ţăcănitură foarte plăcută şi în gură se răspândi un parfum suav şi răcoros cum nu mai gustasem niciodată.

Câtva timp rămaserăm tăcuţi mâncând florile de salcâm. Deodată mă apucă strâns de mână: „Vrei să vezi «sediul» bandei noastre?".

În privirea lui Walter se aprinseră scântei. Îmi fu puţin frică. „Vrei sau nu vrei?" mă întrebă el din nou. Ezitai o secundă. „Vreau", îi răspunsei cu o voce ce nu mai fu a mea şi cu o voinţă de risc ce izbucni subit în mine şi care simţeam bine că nu-mi aparţine.

Walter mă luă de mână şi prin portiţa din fundul curţii mă duse pe un maidan pustiu. Iarba şi bălăriile crescuseră acolo în voie. Urzicile îmi ardeau picioarele pe unde treceam şi cu mâna trebuia să dăm la o parte tulpinile groase de cucută şi brusturi. În fundul maidanului ajunserăm la un zid dărăpănat. În fața zidului era un șanț și o groapă adâncă. Walter sări înăuntru și mă chemă după el; groapa se deschidea în zid și pe acolo intrarăm într-o pivniță părăsită.

Treptele erau stricate și pline de ierburi, pereții filtrau umezeală și întunericul înaintea noastră era desăvârșit. Walter îmi strânse mâna cu putere și mă trase după el. Încet-încet, coborârăm vreo zece trepte. Acolo ne oprirăm.

– Trebuie să rămânem aici, îmi spuse el, nu putem merge mai departe. În fund sunt niște oameni de fier cu mâinile și cu capul de fier, crescuți din pământ. Ei stau nemișcați și dacă ne prind în întunecime ne gâtuie.

Întorsei capul și privii disperat deasupra noastră gura deschisă a pivniței cu lumina ei ce venea dintr-o lume simplă și clară unde nu existau oameni de fier și unde se vedeau la mare distanță plantele, oamenii și casele.

Walter aduse de undeva o scândură și ne așezarăm pe ea. Câteva minute rămaserăm iar tăcuți. Era bine și răcoare în pivniță; aerul avea un miros greu de umezeală si aș fi stat acolo ore întregi izolat, departe de străzile încălzite și de orașul plictisitor și trist. Mă simțeam bine închis între pereții reci, desubtul pământului ce clocotea în soare. Zumzetul inutil al după-amiezii venea ca un ecou îndepărtat prin gura deschisă a pivniței.

– Iată, aici aducem fetele pe care le prindem, spuse Walter.

Înțelesei vag despre ce trebuia să fie vorba. Pivnița căpătă o atracție nebănuită.

– Şi ce faceţi cu ele?

Walter râse.

– Cum, nu ştii? Facem ca toţi bărbaţii cu femeile, ne culcăm lângă ele şi... cu pana...

– Cu pana? Ce fel de pană? Ce faceţi cu fetele?

Walter râse din nou.

– Câţi ani ai? Tu nu ştii ce fac bărbaţii cu femeile? Tu n-ai o pană? Uite-o pe-a mea.

Scoase din buzunarul tunicei o pană mică neagră de pasăre.

În momentul acela simţii că mă cuprinde o criză de-a mea obişnuită. Poate că dacă Walter n-ar fi scos din buzunar pana aş fi continuat să suport aerul de completă şi dezolantă izolare a pivniţei până la sfârşit. Într-o clipă însă izolarea aceasta căpătă un înţeles dureros şi adânc. Îmi dădeam acum seama cât de departe pivniţa este de oraş şi de străzile lui prăfuite. Era ca şi cum eu însumi m-aş fi îndepărtat de mine, în singurătatea unei adâncimi subterane dedesubtul unei zile oarecare de vară. Pana neagră lucioasă pe care mi-o arăta Walter însemna că nimic nu mai există în lumea mea cunoscută. Totul intra într-un leşin unde ea strălucea straniu, în mijlocul încăperii ciudate cu ierburi umede, în întunericul ce aspira lumina ca o gură rece, avidă şi beantă.

– Ei, ce ai? mă întrebă Walter. Să-ţi spun cum facem cu pana...

Cerul afară, prin gura pivniţei, devenea tot mai alb şi mai vaporos. Cuvintele se loveau de pereţi şi mă parcurgeau moale ca pe o fiinţă fluidă.

Walter continua să-mi vorbească. Era însă atât de departe de mine şi atât de aerian încât părea o simplă claritate în întuneric, o pată de ceaţă agitându-se în umbră.

– Întâi o mângâi pe fetiţă – auzeam ca prin vis – apoi tot cu pana te mângâi pe tine... Trebuie să ştii lucrurile astea...

Deodată Walter se apropie de mine şi începu să mă zgâlţâie ca pentru a mă trezi din somn. Încet, încet, începui să-mi revin. Când deschisei bine ochii, Walter stătea aplecat peste pubisul meu, cu gura strâns lipită de sex. Îmi era imposibil să înţeleg ce se petrece.

Walter se ridică în picioare.

– Vezi, asta ţi-a făcut bine... Indienii în război trezesc aşa pe cei răniţi şi noi în banda noastră ştim toate vrăjile şi leacurile indiene.

Mă trezii beat şi ostenit. Walter o luă la fugă şi dispăru. Urcai şi eu scările cu băgare de seamă.

În zilele următoare îl căutai pretutindeni, dar în zadar. Îmi rămânea să-l întâlnesc în pivniţă, dar când mă dusei într-acolo maidanul îmi apăru cu totul schimbat. Peste tot se întindeau grămezi de gunoaie, cu animale moarte şi putreziciuni ce miroseau oribil la soare. Cu Walter nu văzusem nimic din toate acestea. Renunţai să merg până la pivniţă şi astfel pe Walter nu-l mai întâlnii niciodată.

Îmi procurai o pană pe care o ţineam în cel mai mare secret învelită într-o bucată de ziar în buzunar. Mi se părea câteodată că eu inventasem toată povestea cu pana şi că Walter nu existase niciodată. Din când în când desfăceam pana din ziar şi o priveam timp îndelungat: misterul ei era de nepătruns. Îmi treceam peste obraz luciul ei mătăsos și moale și mângâierea asta mă înfiora puţin ca și cum o persoană invizibilă, însă reală, m-ar fi atins cu vârful degetelor pe faţă. Întâia oară când o întrebuinţai fu într-o seară frumoasă, în împrejurări destul de extraordinare.

Îmi plăcea să rămân până târziu pe afară. În seara aceea se stârnise o furtună grea și apăsătoare. Toată căldura zilei se condensase într-o atmosferă copleșitoare, sub un cer negru tăiat de fulgere. Ședeam pe pragul unei case și priveam jocul luminei electrice pe zidurile uliţei. Vântul clătina becul care ilumina strada și cercurile concentrice ale globului, umbrindu-se pe pereţi, se legănau ca o apă agitată într-un vas. Eșarfe lungi de praf se stârneau pe drum și se ridicau în spirale.

Deodată, într-o înfășurare de vânt, mi se păru că o statuie albă de marmură se ridică în aer. Era în acel moment o certitudine incontrolabilă, ca orice certitudine. Blocul de piatră albă se îndepărta cu repeziciune în sus, într-o direcţie oblică, asemeni unui balon scăpat din mâna unui copil. În câteva clipe statuia deveni o simplă pată albă în cer, cât pumnul meu. Vedeam acum distinct două persoane albe, ţinându-se de mână și alunecând pe cer ca niște schiori.

În momentul acela se opri o fetiţă în faţa mea. Trebuie să fi stat eu cu gura căscată și cu ochii mari deschiși în sus, pentru că ea mă întrebă uimită ce văd pe cer.

– Privește... o statuie care zboară... privește repede... în curând va dispare...

Fetiţa se uită cu atenţie încruntând sprâncenele și îmi spuse că nu vede nimic. Era o fetiţă din vecini, grăsulie, cu obrajii roșii de cauciuc sanitar și cu mâinile veșnic umede. Până în seara aceea nu vorbisem decât arareori cu dânsa. Cum stătea acum în fața mea, deodată începu să râdă:

– Știu pentru ce m-ai înșelat... spuse ea... știu eu ce vrei tu...

Începu să se îndepărteze de mine sărind într-un picior. Mă ridicai și alergai după ea; o chemai într-un gang obscur și ea veni fără împotrivire. Acolo îi ridicai rochia. Ea se lăsă mânuită docilă ținându-se de umerii mei. Poate era mai mult surprinsă de ceea ce se petrece decât conștientă de impudoarea faptului.

Urmarea cea mai surprinzătoare a acestei întâmplări avu loc peste câteva zile în mijlocul unei pieți. Câțiva zidari stingeau var într-o ladă. Mă uitam la fierberea varului când deodată mă auzii strigat pe nume și cineva spuse tare: „Cu pana va să zică... cu pana... hai?“. Era un băiat de vreo douăzeci de ani, un vlăjgan roșcovan și nesuferit. Mi se pare că locuia într-o casă din gangul întunecos. Îl văzui numai o clipă țipând la mine, dincolo de ladă, ieșind fantastic din aburii varului ca o apariție infernală vorbind în mijlocul focului și a trăsnetelor.

Poate că mi-a spus altceva și imaginația mea a dat vorbelor lui un înțeles de care eram preocupat în zilele acelea; nu-mi venea să cred că văzuse într-adevăr ceva în întunecimea compactă a gangului. Totuși, gândindu-mă mai bine la lucrul acesta, îmi veni în minte că poate gangul nu fusese atât de obscur pe cât mi se păruse și că totul fusese vizibil (poate că stătusem chiar în lumină)... atâtea presupuneri care îmi întăreau convingerea că în timpul actului sexual eram posedat de un vis care îmi turbura vederea şi simţurile. Îmi impusei mai multă prudenţă. Cine ştie la ce aberaţii eram în stare să mă dedau în plină zi, sub puterea excitării şi posedat de ea ca de un somn greu în care mă mişcam inconştient?

În strânsă amintire cu pana îmi revine în minte şi o cărticică neagră, foarte turburătoare. O găsisem într-un rând pe o masă şi o răsfoisem cu mare interes. Era un roman banal, *Frida* de André Theuriet[3], într-o ediţie ilustrată cu foarte multe desene. În fiecare din ele revenea imaginea unui băieţaş blond cu părul bucălat, în haine de catifea, şi a unei fetiţe grăsune în rochiţe volănate. Băieţaşul semăna cu Walter. Copiii apăreau în desene când împreună, când separaţi; se vedea bine că se întâlneau mai ales prin ascunzişurile unui parc şi pe sub ziduri ruinate. Ce făceau împreună? Iată ce-aş fi vrut să ştiu. Avea băieţaşul o pană ca şi mine pe care o ţinea în buzunarul hainei? În desene nu se vedea lucrul acesta şi n-avui timp să citesc. Peste câteva zile cărticica neagră dispăru fără urme. Începui s-o caut pretutindeni. Întrebai la librării dar se părea că nimeni nu auzise de ea. Trebuia să fie o carte plină de secrete de vreme ce nu se găsea nicăieri.

Într-o zi îmi luai inima-n dinţi şi intrai în sala unei biblioteci publice. Un domn înalt, palid, cu ochelari ce-i tremurau uşor, stătea în fundul sălii pe un scaun şi mă privi venind. Nu mă mai puteam întoarce. Trebuia să înaintez până la masă şi acolo să pronunţ distinct cuvântul senzaţional „Fri-da“ ca o mărturisire, în faţa domnului miop, a tuturor viciilor mele ascunse. Mă apropiai de pupitru și murmurai cu voce stinsă numele cărţii. Ochelarii bibliotecarului începură să tremure mai tare pe nas, el închise ochii ca și cum ar fi căutat ceva în memorie și îmi spuse că „n-a auzit“ de ea. Tremurul ochelarilor mi se părea totuși că trădase o turburare interioară; acum eram sigur că *Frida* conţinea cele mai tainice și mai senzaţionale dezvăluiri.

Peste mulţi ani de-atunci am regăsit cartea în rafturile unei librării. Nu mai era cărticica mea legată în pânză neagră, ci o broșură umilă și mizerabilă cu coperţi gălbui. O clipă vrui s-o cumpăr, dar mă răzgândii și o pusei înapoi în raft. Păstrez astfel și azi intactă în mine imaginea unei cărticele negre în care zace puţin din parfumul autentic al copilăriei mele.

În obiecte mici și neînsemnate: o pană neagră de pasăre, o cărticică banală, o fotografie veche cu personagiile fragile și inactuale, ce parcă suferă de o gravă boală internă, o tandră scrumieră de faianţă verde, modelată ca o frunză de stejar, veșnic mirosind a cenușă stătută; în simpla și elementara aducere-aminte a ochelarilor cu lentilă groasă ai bătrânului Samuel Weber, în astfel de mărunte ornamente și lucruri domestice regăsesc toată melancolia copilăriei mele și acea nostalgie esenţială a inutilităţii lumii, care mă înconjura de pretutindeni ca o apă cu valurile împietrite. Materia brută – în masele ei profunde și grele de ţărână, pietre, cer, sau ape, ori în formele ei cele mai neînţelese, florile de hârtie, oglinzile, bilele de sticlă cu enigmaticile lor spirale interioare, ori statuile colorate – m-a ţinut întotdeauna închis într-un prizonierat ce se lovea dureros de pereţii ei și perpetua în mine, fără sens, bizara aventură de a fi om.

În orice parte mi se îndrepta gândul, el întâlnea obiecte și imobilităţi ca niște ziduri în faţa cărora trebuia să cad îngenuncheat.

Mă gândeam, terorizat de diversitatea lor, la infinitele forme ale materiei și nopţi întregi mă zvârcoleam, agitat de serii de obiecte ce se înșirau în memoria mea, fără sfârșit, ca niște scări mecanice ce își desfășurau neîncetat mii și mii de trepte.

Câteodată, pentru a stăvili valul de lucruri și culori ce-mi inundau creierul, imaginam evoluția unui singur contur, sau a unui singur obiect.

Îmi imaginam, de pildă – și asta ca un repertoriu corect al lumii – lanțul tuturor umbrelor de pe pământ, ciudata și fantastica lume cenușie ce doarme la picioarele vieții.

Omul negru, culcat ca un voal peste iarbă, cu picioarele subțiri ce s-au scurs ca apa, cu brațele de fier întunecat, umblând printre pomii orizontali cu ramurile eplorate.

Umbrele vapoarelor alunecând pe mare, umbre instabile și acvatice ca niște tristeți ce vin și trec, lunecând peste spume.

Umbrele păsărilor care zboară, ca niște păsări negre venite din fundul țărânii, dintr-un sumbru acvarium.

Și umbra solitară, pierdută undeva în spațiu, a rotundei noastre planete...

Mă gândeam altă dată la caverne și scobituri, de la prăpăstiile în munți cu amețitoarea lor înălțime, până la caverna elastică și caldă, inefabilă, caverna sexuală. Îmi procurasem nu știu de unde o mică lanternă electrică și noaptea în pat, înnebunit de nesomn și de obiectele ce umpleau odaia venind mereu, mă băgam sub plapomă și urmăream cu atenție încordată, ca un fel de studiu intim fără scop, cutele cearceafului și micile văi ce se formau între ele. Îmi trebuia astfel o ocupație precisă și măruntă pentru ca să mă liniștesc întrucâtva. Tatăl meu mă găsi într-un rând, la miezul nopţii, umblând sub perne cu lanterna şi mi-o luă. Totuşi nu-mi făcu nicio observaţie şi nici nu mă certă. Cred că pentru el descoperirea fusese atât de stranie, încât nu găsea nici vocabularul şi nici moralitatea ce s-ar fi putut aplica în cazul unei asemenea fapte.

Câţiva ani mai târziu văzui într-o carte de anatomie fotografia unui mulaj de ceară a interiorului urechii. Toate canalurile, sinusurile şi găurile erau din materie plină, formând imaginea lor pozitivă. Fotografia aceasta mă impresionă peste măsură, aproape până la leşin. Într-o clipă îmi dădui seama că lumea ar putea exista într-o realitate mai adevărată, într-o structură pozitivă a cavernelor ei, astfel încât tot ce este scobit să devie plin, iar actualele reliefuri să se prefacă în viduri de formă identică, fără niciun conţinut, ca fosilele acelea delicate şi bizare care reproduc în piatră urmele vreunei scoici sau frunze ce de-a lungul timpurilor s-au macerat lăsând doar sculptate adânc amprentele fine ale conturului lor.

Într-o astfel de lume oamenii n-ar mai fi fost nişte excrescenţe multicolore şi cărnoase, pline de organe complicate şi putrescibile, ci nişte goluri pure, plutind, ca nişte bule de aer prin apă, prin materia caldă şi moale a universului plin. Era de altfel senzaţia intimă şi dureroasă pe care o resimţeam adesea în adolescenţă, când, de-a lungul vagabondajelor fără sfârşit, mă trezeam subit în mijlocul unor izolări teribile, ca şi cum oamenii şi casele în jurul meu s-ar fi încleiat dintr-o dată în pasta compactă şi uniformă a unei unice materii, în care eu existam doar ca un simplu vid ce se deplasează de ici-colo fără rost.

În ansamblul lor obiectele formau decoruri. Impresia de spectacular mă însoţea pretutindeni cu sentimentul că totul evoluează în mijlocul unei reprezentaţii factice şi triste. Când scăpăm câteodată de viziunea plictisitoare şi mată a unei lumi incolore apărea aspectul ei teatral, emfatic şi desuet.

În cadrul acestui spectacol general, existau alte spectacole mai uluitoare care mă atrăgeau mai mult, pentru că artificialul lor şi actorii care le jucau păreau să înţeleagă într-adevăr sensul de mistificare a lumii. Ei singuri ştiau că într-un univers spectacular şi decorativ trebuia jucată viaţa fals şi ornamental.

Astfel de spectacole erau cinematograful şi panopticumul.

O! sala cinematografului B., lungă şi întunecoasă ca un submarin scufundat! Uşile de la intrare erau acoperite cu oglinzi de cristal în care se reflecta o parte din stradă. Era astfel la intrare un spectacol gratuit, înaintea celui din sală, un ecran uimitor în care strada apărea într-o lumină verzuie de vis, cu oameni şi trăsuri ce se mişcau somnambulic în apele ei.

În sală domnea o căldură puturoasă şi acidă de baie publică. Podeaua era cimentată şi scaunele când se mişcau scoteau nişte scârţâituri ca nişte ţipete scurte şi disperate. În faţa ecranului o galerie de covrigari şi puşlamale pocnea seminţe şi comenta cu voce tare filmul. Titlurile erau silabisite de câteva zeci de guri în acelaşi timp, ca nişte texte la o şcoală de adulţi. Chiar sub ecran cânta orchestra compusă dintr-o pianistă, un violonist şi un bătrân ovreu care trăgea de zor contrabasul. Bătrânul acesta mai avea şi misiunea de a emite diferite zgomote corespunzătoare acţiunilor de pe ecran. El striga „cucurigu“ când la începutul filmului apărea cocoşul firmei cinematografice, iar odată, îmi amintesc, când se reprezenta viaţa lui Isus, în momentul învierii începu să bată cu arcuşul frenetic în cutia contrabasului pentru a imita trăsnetele cereşti.

Trăiam episoadele din film cu o intensitate extraordinară, integrându-mă acţiunii ca un veritabil personagiu al dramei. Mi se întâmpla de multe ori ca filmul să-mi absoarbă într-atâta atenţia încât să-mi închipui dintr-o dată că mă plimb prin parcurile de pe ecran, ori că stau rezemat de balustrada teraselor italiene pe care evolua patetic Francisca Bertini[4], cu părul despletit şi braţele agitate ca nişte eşarfe.

În definitiv nu există nicio diferenţă bine stabilită între persoana noastră reală şi diferitele noastre personagii interioare imaginare. Când se aprindea lumina în pauză, sala avea aerul că revine de departe. Era în atmosferă ceva precar şi artificial, cu mult mai incert şi mai efemer decât spectacolul de pe ecran. Închideam ochii şi aşteptam până ce ronţăitul mecanic al aparatului îmi anunţa că filmul continuă; regăseam atunci sala în întuneric şi toate persoanele din jurul meu, iluminate indirect de ecran, palide şi transfigurate ca o galerie de statui de marmoră într-un muzeu luminat de lună la miezul nopţii.

Într-un rând cinematograful luă foc. Pelicula se rupse şi se aprinse imediat, încât timp de câteva secunde apărură pe ecran flăcările incendiului ca un fel de onest avertisment că cinematograful arde şi în acelaşi timp ca o continuare logică a rolului aparatului de a prezenta „actualităţile“ şi care misiune îl făcuse astfel, printr-un exces de perfecţiune, să reprezinte ultima și cea mai palpitantă actualitate, aceea a propriului său incendiu. Izbucniră din toate părţile ţipete și strigăte scurte de „Foc! Foc!“ ca niște pocnete de revolver. Într-o singură clipă ţâșni din sală atâta zgomot încât se părea că spectatorii, până atunci, în liniște și întunecime nu făcuseră alta decât să îngrămădească în ei urlete și huiet, ca niște acumulatoare calme și inofensive ce explodează când capacitatea lor de încărcare a fost violent depășită.

În câteva minute și înainte ca jumătate de sală să fie evacuată, „incendiul“ fu stins. Totuși spectatorii continuau să urle ca și cum ar fi avut de epuizat o anumită cantitate de energie din moment ce fusese declanșată. O domnișoară, cu obrazul pudrat ca gipsul, ţipa strident uitându-se fix în ochii mei, fără să facă vreo mișcare ori vreun pas spre ieșire. Un covrigar musculos, convins de utilitatea forţelor sale în asemenea cazuri, dar totuși neștiind ce întrebuinţare să le dea, lua pe rând scaunele de lemn și le azvârlea spre ecran. Se auzi deodată o bubuitură amplă și foarte sonoră: un scaun nimerise în contrabasul bătrânului muzicant. Cinematograful era plin de surprize.

Vara intram la matineu devreme și ieșeam seara când începea să se înnopteze. Lumina afară era schimbată, ziua pe sfârșite se stingea. Constatam astfel că în absenţa mea se petrecuse în lume un fapt imens și esenţial ca un fel de tristă obligaţie a ei de a-și continua mereu – prin înnoptare de pildă – munca regulată, diafană și spectaculară. Intram astfel din nou în mijlocul unei certitudini care prin rigurozitatea ei zilnică mi se părea de-o melancolie fără sfârșit. Într-o astfel de lume, supusă celor mai teatrale efecte și obligată în fiecare seară să reprezinte un apus de soare corect, oamenii din jurul meu apăreau ca niște biete ființe de compătimit pentru seriozitatea cu care erau mereu ocupaţi și credeau naiv în ceea ce fac și ceea ce simt. Exista doar o singură ființă în oraș care înțelegea aceste lucruri și pentru care aveam o admirație plină de respect: era nebuna orașului. Ea singură în mijlocul unor persoane rigide și umplute până în vârful capului cu prejudecăţi și convenţii, ea singură își păstrase libertatea de a ţipa și de a dansa pe stradă când vroia. Umbla zdrențuită pe străzi, roasă de jeg, știrbă, cu părul roșu vâlvoi, ţinând în brațe cu o tandreță maternă o lădiță veche plină cu coji de pâine și cu diferite obiecte culese prin gunoaie.

Își arăta sexul trecătorilor cu un gest ce, dacă ar fi fost întrebuințat în alt scop, ar fi fost numit „plin de eleganță și stil". Ce splendid, ce sublim este să fii nebun! îmi spuneam eu și constatam cu neînchipuită părere de rău câte puternice obiceiuri stupide familiare și ce zdrobitoare educație rațională mă despărțea de libertatea extremă a unei vieți de nebun.

Cred că cine n-a avut acest sentiment este condamnat să nu simtă niciodată veritabila amploare a lumii.

Impresia generală și elementară de spectacular devenea o adevărată teroare îndată ce intram într-un panopticum cu figuri de ceară. Era o spaimă amestecată cu un inel de vagă plăcere și, oarecum, cu senzația aceea bizară pe care o avem fiecare câteodată de a mai fi trăit cândva într-un anumit decor. Cred că dacă ar naște vreodată în mine instinctul unui scop în viață și dacă această pornire ar trebui să fie legată de ceva ce într-adevăr este profund, esențial și iremediabil în mine, atunci corpul meu ar trebui să devie o statuie de ceară într-un panopticum și viața mea o simplă și nesfârșită contemplație a vitrinilor din panoramă.

În lumina posomorâtă a opaițelor de carbid simțeam că într-adevăr trăiesc viața mea proprie în mod unic și inimitabil. Toate acțiunile mele cotidiene puteau fi amestecate ca un joc de cărți, nu țineam la niciuna din ele; iresponsabilitatea oamenilor față de actele lor cele mai conștiente era un fapt de o evidență ce sărea în ochi. Ce importanță avea că le comiteam eu sau altul, din moment ce diversitatea lumii le înghițea în aceeași uniformă monotonie? În panopticum, și numai acolo, nu exista nicio contradicție între ceea ce făceam și ceea ce se întâmpla. Personagiile de ceară erau singurul lucru autentic din lume; ele singure falsificau viața în mod ostentativ, făcând parte, prin imobilitatea lor stranie și artificială, din aerul adevărat al lumii. Uniforma ciuruită de gloanțe și pătată de sânge a vreunui arhiduce austriac, cu figura galbenă și tristă, era infinit mai tragică decât orice moarte adevărată. Într-o ladă de cristal zăcea o femeie îmbrăcată în dantele negre, cu fața lucioasă și palidă. Un trandafir uluitor de roșu stătea fixat între sâni, iar peruca blondă la marginea frunții începea să se dezlipească, în timp ce în nări palpita culoarea roză a fardului și ochii albaștri, limpezi ca sticla, mă priveau imobili. Era imposibil ca femeia de ceară să n-aibă o semnificaţie adâncă şi turburătoare pe care nimeni n-o ştia. Cu cât o contemplam mai mult, cu atât înţelesul ei părea că se face mai limpede, persistând vag undeva în mine ca un cuvânt de care aş fi vrut să-mi amintesc şi din care nu sesizam decât un ritm îndepărtat.

Am avut întotdeauna o atracţie bizară pentru afublările feminine şi pentru obiectele artificiale ieftin ornamentate. Un prieten al meu colecţiona cele mai diverse lucruri pe care le găsea. Într-o cutie de mahon ţinea ascunsă o fâşie de mătase neagră cu dantelă foarte subţire pe margini, cusută cu câteva paiete strălucitoare de stras. Era ruptă desigur din vreo rochie veche de bal; pe alocuri mătasea începuse să mucegăiască. Pentru ca s-o văd îi dădeam timbre şi chiar bani. Atunci el mă conducea într-un salonaş de modă veche, în timp ce părinţii lui dormeau, şi mi-o arăta. Rămâneam cu bucata de mătase în mână, mut de stupefacţie şi de plăcere. Prietenul meu stătea în pragul uşii şi pândea să nu vie nimeni; după câteva minute revenea, îmi lua mătasea, o punea în cutie şi îmi spunea: „Gata, acum s-a isprăvit, nu se mai poate“, cum îmi spunea câteodată şi Clara când tergiversările din cabină durau prea mult.

Un alt obiect care m-a turburat peste măsură când l-am văzut întâia oară a fost un inel ţigănesc. Cred că era inelul cel mai fantastic pe care îl putea inventa un bărbat ca să împodobească mâna unei femei.

Extraordinarele ornamente de mascaradă ale păsărilor, ale animalelor şi florilor, menite toate să joace un rol sexual, coada stilizată și ultramondenă a pasării paradisului, penele oxidate ale păunului, dantela isterică a petalelor de petunii, albastrul neverosimil al pungilor maimuţii, nu sunt decât palide încercări de ornamentaţie sexuală pe lângă ameţitorul inel ţigănesc. Era un obiect de tinichea superb, fin, grotesc și hidos. Mai ales hidos: ataca iubirea în regiunile cele mai întunecate, la bază. Un adevărat ţipăt sexual.

Desigur că artistul care l-a lucrat tot din viziuni de panopticum s-a inspirat. Piatra inelului, care era o simplă bucată de sticlă topită până la grosimea unei lentile, semăna în totul cu lupele din panorame prin care priveam vapoarele scufundate mărite la extrem, luptele cu turcii și asasinatele regești. În inel se vedea un buchet de flori cizelat în tinichea sau în plumb și colorat cu toate vopselele violente ale tablourilor din panopticum.

Violetul cadavrelor prin asfixie lângă pornograficul roșu al jartierelor de femeie, paloarea de plumb a valurilor înfuriate în interiorul unei lumini macabre, ca semiobscuritatea cavourilor acoperite cu geam. Totul era înconjurat de mici frunze de aramă și semne misterioase. Halucinant.

Mă impresionează astfel tot ce este imitat. Florile artificiale de pildă și coroanele mortuare, mai ales coroanele mortuare, uitate și prăfuite în cutiile lor ovale de sticlă din biserica cimitirului, înconjurând cu o desuetă delicateţe nume vechi anonime, scufundate într-o eternitate fără rezonanţă.

Pozele decupate cu care copiii se joacă și statuile ieftine din bâlciuri. Cu timpul statuile acestea își pierd capul ori vreo mână și proprietara lor, reparându-le, le înconjoară gâtul delicat cu scrofule albe de ipsos. Bronzul de pe restul statuii capătă atunci semnificația unei tragice dar nobile suferințe. Și mai sunt Isușii în mărime naturală din bisericile catolice. Vitraliile aruncă în altar ultimele reflexe ale unui asfințit roșu de soare, în timp ce crinii la această oră a zilei exală la picioarele Cristului plenitudinea parfumului lor greu și lugubru. În această atmosferă plină de sânge aerian și de leșin odorant, un tânăr palid cântă la orgă ultimele acorduri ale unei melodii disperate.

Toate acestea au emigrat în viață din panopticum. În panorama de bâlci regăsesc locul comun al tuturor acestor nostalgii răspândite în lume, care adunate la un loc formează însăși esența ei.

Îmi rămâne în viață o dorință unică și supremă: să asist la incendiul unui panopticum; să văd topirea lentă și scabroasă a corpurilor de ceară, să privesc înmărmurit cum picioarele galbene și frumoase ale miresei din cutia de sticlă se încolăcesc în aer și prind între pulpe o flacără adevărată care să-i ardă sexul.

În afară de panopticum, bâlciul din luna august îmi aducea multe alte tristeţi și exaltări. Spectacolul lui amplu se umfla ca o simfonie, de la preludiul panoramelor izolate, ce soseau cu mult înaintea tuturor și indicau tonul general al bâlciului, ca notele răzleţe și prelungi ce anunţă la începutul bucăţii de concert tema întregii compoziţii, și până la finalul grandios, plesnind de urlete, pocnete și fanfare, în ziua temeiului, urmat de tăcerea imensă a câmpului rămas pustiu.

Cele câteva panorame ce veneau de timpuriu cuprindeau, în esenţă, bâlciul în întregime și îl reprezentau cu exactitate. Era de ajuns ca numai prima din ele să se instaleze, pentru ca tot coloritul, toată strălucirea și tot mirosul de carbid al bâlciului complect să se scoboare în oraș.

În mulţimea zgomotelor de toate zilele se desprindea deodată un târâit care nu era nici scârţâitul unei tinichele, nici clinchetul îndepărtat al unei legături de chei, nici vâjâitul unui motor, un zgomot ușor de recunoscut între alte o mie și care aparţinea „Roatei norocului“.

În obscuritatea bulevardului se aprindea atunci către seară o diademă de sticliri colorate, ca o primă constelaţie a pământului. În curând altele o urmau și bulevardul devenea un coridor luminos, de-a lungul căruia umblam înmărmurit, așa cum văzusem într-o ediţie ilustrată de Jules Verne un băiat de vârsta mea, răzimat de fereastra unui submarin, privind afară, în întunecimile suboceanice, minunate și misterioase fosforescenţe marine.

Peste câteva zile, bâlciul era instalat. Hemiciclul barăcilor se organiza, se complecta și devenea dintr-o dată definitiv.

Zone bine stabilite îl împărţeau în regiuni de umbre și lumini – aceleași în fiecare an. Era, mai întâi, șirul restaurantelor cu zeci de coliere de becuri colorate, apoi panorămile cu monstruozităţi, faţada beată de lumină a circului și în sfârșit barăcile obscure și umile ale fotografilor. Lumea se plimba în roată, trecând, rând pe rând, prin luminozităţi maxime și regiuni întunecoase, ca luna pe desenul din cartea mea de geografie, care parcurgea alternativ zone tipografice albe și negre.

Intram mai ales în panorame mici și prost luminate, cu artiști puţini, lipsite până și de acoperiș, unde tatăl meu putea la intrare să trateze cu directorul un preţ colectiv și redus, pentru întreaga și numeroasa noastră familie.

Toată reprezentaţia avea acolo un aspect improvizat și nesigur. Vântul nopţii adia rece peste capetele spectatorilor și sus, deasupra noastră, toate stelele sticleau pe cer. Eram pierduţi într-o baracă de bâlci, rătăciţi din haosul nopţii în punctul spaţial infim al unei planete. În punctul acela, pe planeta aceea, oameni și câini jucau pe o scenă; oamenii aruncând în aer diferite obiecte și prinzându-le, câinii sărind prin cercuri și umblând în două labe. Unde se petreceau toate acestea? Cerul, deasupra noastră, părea încă și mai imens...

Într-un rând, în una din barăcile acestea sărăcăcioase, un artist propuse în fața publicului un premiu de cinci mii lei acelui care va putea imita numărul senzațional și foarte ușor pe care îl va prezenta. Eram în bănci numai câteva persoane. Un domn gras, pe care îl cunoșteam mai de mult ca un zgârcit fără pereche în târg, uluit de posibilitatea aceasta nebănuită de a câștiga o sumă enormă într-o simplă panoramă de bâlci, își schimbă brusc locul, apropiindu-se cu câteva bănci de scenă, decis a urmări cu cea mai încordată atenție fiecare gest al artistului, pentru a-l reproduce apoi și a încasa premiul.

Urmară câteva clipe de cumplită tăcere.

Artistul se apropie de rampă: „Domnilor, spuse el răgușit, e vorba de a da afară pe gât fumul unei țigări". Aprinse o țigară și luând mâna de pe guler, unde o ținea tot timpul, dete drumul afară unei șuvițe fine de fum albăstrui prin orificiul unui larinx artificial pe care îl avea, probabil, în urma unei operații. Domnul din primele bănci rămase zăpăcit și stânjenit; se înroși până la urechi și revenind la locul lui murmură destul de tare printre dinți: „Ei sigur, nici nu-i de mirare, dacă are mașinuță în gât"!

Imperturbabil, artistul răspunse de pe scenă: „Mă rog, mă rog, n-aveți decât", dispus poate într-adevăr să acorde un premiu unui coleg de suferință...

În asemenea barăci, pentru a-și câștiga pâinea, bătrâni palizi și uscățivi înghițeau în fața publicului pietre și săpun, fete tinere își contorsionau trupul și copii anemici și supţi, lăsând din mână porumbul din care mâncau, se urcau pe scenă și dansau agitând clopoţeii legaţi de iţari.

Ziua, îndată după masă, în căldura încinsă de soare, dezolarea bâlciului era nesfârșită. Imobilitatea căișorilor de lemn, cu ochii lor holbaţi și coama lor bronzată, căpăta nu știu ce teribilă melancolie de viaţă împietrită. Venea din barăci miros cald de mâncare, în timp ce o unică flașnetă, undeva departe, insista să-și scurgă astmatic valsul, din haosul căruia, din timp în timp, ţâșnea o notă metalică fluierată, ca un brusc *jet d'eau* înalt și subţire ieșit din masa unui bazin cu apă.

Îmi plăcea să rămân ore întregi în faţa barăcilor fotografilor, contemplând persoanele necunoscute, în grupuri sau singure, împietrite și zâmbitoare, în faţa peisagiilor cenușii cu cascade și munţi îndepărtaţi. Toate personagiile, prin decorul lor comun, păreau membrii unei aceleiași familii, porniţi în excursie în același loc pitoresc unde se fotografiaseră unul după altul.

Într-un rând, într-o asemenea vitrină dădui peste propria mea fotografie. Întâlnirea aceasta bruscă cu mine însumi, imobilizat într-o atitudine fixă, acolo la marginea bâlciului, avu asupra mea un efect deprimant.

Înainte de a ajunge în orașul meu, ea călătorise desigur și prin alte locuri, necunoscute mie. Într-o clipă avui senzaţia de a nu exista decât pe fotografie. Inversarea aceasta de poziţii mintale mi se întâmpla adesea în cele mai diferite împrejurări. Ea îmi venea pe furiș și îmi schimba dintr-o dată trupul interior. Într-un accident de stradă, de pildă, timp de câteva minute priveam ceea ce se petrece ca un spectator oarecare. Deodată însă toată perspectiva se schimba și – ca în jocul acela care consistă în a vedea pe zugrăveala pereţilor un animal bizar oarecare, pe care într-o zi nu-l mai regăsim, pentru că vedem în locul lui, și format din aceleași elemente decorative, o statuie, o femeie ori un peisaj – în accidentul de stradă, deși totul rămânea intact, vedeam deodată oamenii și toate lucrurile din jurul meu din punctul de vedere al rănitului, așa ca și cum eu aș fi fost cel ce zăcea întins și aș fi privit totul din poziţia mea de accidentat, de jos în sus, din centru spre periferie, și cu senzaţia vie a sângelui ce se scurge din mine. Tot astfel, fără niciun efort, ca o urmare logică a simplului fapt că priveam, mă imaginam la cinematograf trăind în intimitatea scenelor de pe ecran și tot așa mă văzui, în faţa barăcii fotografului, în locul celui ce se uita neclintit la mine de pe carton.

Toată viaţa mea proprie, a celui ce stătea în carne și sânge dincolo de vitrină, îmi apăru dintr-o dată indiferentă și fără însemnătate, așa cum persoanei vii de dincoace de sticlă îi apăreau absurde călătoriile prin orașe necunoscute ale eului fotografic.

În același fel în care fotografia care mă reprezenta umbla din loc în loc contemplând prin geamul murdar și prăfuit perspective mereu noi, eu însumi, dincoace de sticlă, îmi plimbam mereu personagiul meu asemănător în alte locuri, veșnic privind lucruri noi și veșnic neînţelegând nimic din ele. Faptul că mă mișcăm, că eram viu, nu putea fi decât o simplă întâmplare, o întâmplare care n-avea niciun sens, pentru că, așa cum existam în astă parte a vitrinei, puteam exista și dincolo de ea, cu același obraz palid, cu aceiași ochi, cu același păr spălăcit care mă aduna în oglindă într-o figură rapidă și bizară, greu de înţeles.

Îmi veneau astfel din exterior diferite avertismente pentru a mă imobiliza și a mă scoate brusc din comprehensiunea de toate zilele. Ele mă stupefiau, mă opreau în loc și rezumau într-o clipă toată inutilitatea lumii.

Totul îmi apărea în secunda aceea haotic, așa cum, când, ascultând o fanfară și astupându-mi urechile, dezlipeam degetele o clipă, toată muzica îmi părea în acea clipă, zgomot pur.

Umblam în bâlci ziua întreagă și mai ales pe câmpul din împrejurimi, unde artiștii și monștrii din barăci, adunaţi în jurul cazanului cu mămăligă, despletiţi și murdari, scoborau din frumoasele lor decoruri și existenţe nocturne de acrobaţi, femei fără corp și sirene, în pasta comună și în mizeria iremediabilei lor umanităţi. Ceea ce în faţa barăcilor părea admirabil, degajat și câteodată chiar fastuos, aici, în dosul lor, în plină zi, recădea într-o familiaritate meschină și fără interes, care era de altfel aceea a lumii întregi.

Într-o zi asistai la înmormântarea copilului unuia din fotografii ambulanţi.

Ușile panoramei erau larg deschise și înăuntru, în faţa fundalului pentru fotografiat, zăcea pe două scaune sicriul descoperit.

Pânza din spate reprezenta un parc splendid cu terase în stil italian și coloane de marmură.

În acest decor de vis, cadavrul mic cu mâinile încrucișate pe piept, în haine de sărbătoare, cu beteală de argint la cheutoare, părea cufundat într-o inefabilă beatitudine.

Părinţii copilului și diferite femei plângeau deznădăjduit în jurul sicriului, în timp ce afară fanfara circului cel mare, împrumutată gratuit de director, întona grav o serenadă din *Intermezzo*, bucata cea mai tristă din program.

În momentele acelea, mortul era desigur nespus de fericit și liniștit, în intimitatea păcii lui profunde, în tăcerea nesfârșită a parcului cu platani.

În curând însă fu smuls din solemnitatea în care zăcea și încărcat într-o căruţă, pentru a fi dus la cimitir, în groapa umedă și rece care îi era destinată.

Parcul rămase în urma lui dezolat și pustiu. În bâlci, moartea împrumuta astfel și ea decoruri factice și pline de nostalgie, ca și cum bâlciul ar fi format o lume aparte, a cărei menire era să demonstreze infinita melancolie a ornamentelor artificiale, de la începutul vieţii până la sfârșit, și cu exemplul viu al unor existenţe palide, consumate în lumina cernută a panopticumului ori în încăperea cu un perete nemărginit, pierdut în frumuseţi supraterestre, a panoramelor de fotografi.

Bâlciul devenea, astfel, pentru mine o insulă pustie, scăldată de aureole dezolate, asemănătoare în totul lumii nedeslușite și totuși limpezi în care mă purtau crizele mele din copilărie.

Etajul casei Weber, unde mă duceam adesea, de la moartea bătrânei Etla Weber, semăna cu un adevărat panopticum. În odăile însorite toată după-amiaza, praful și căldura pluteau de-a lungul vitrinelor pline de lucruri desuete, aruncate pe rafturi la întâmplare. Paturile fuseseră mutate la parter și camerele rămăseseră goale. Bătrânul Samuel Weber (agentură & comision) împreună cu cei doi fii ai lui, Paul și Ozy, locuia acum în odăile de jos.

În odaia dintâi, înspre stradă, rămăsese instalat biroul. Era o încăpere mirosind a mucegai, îmbâcsită cu registre și plicuri conţinând mostre cu cereale, tapisate cu reclame vechi pătate de muște.

Câteva din ele, stând pe pereţi de ani de zile, se integraseră cu totul vieţii de familie. Deasupra casei de bani, reclama unei ape minerale reprezenta o femeie înaltă, subţire, în voaluri diafane, vărsând remediul salvator infirmilor de la picioarele ei. Desigur că în orele tainice ale nopţii venea să bea din sursa miraculoasă și Ozy Weber, cu braţele lui subţiri ca niște flaute și cu cocoașa pieptului ieșind de sub haine ca sternul umflat al unui curcan.

Cealaltă reclamă familiară era a unei societăţi de transporturi și – cu vaporul ei alunecând pe valuri frizate – complecta persoana lui Samuel Weber și acorda astfel șepcii de căpitan de vas și ochelarilor cu lentile groase un al treilea element de marinar. Când bătrânul Samuel închidea vreun registru și-l strângea sub presă, învârtind bara de fier, se părea într-adevăr că întoarce cârma unei corăbii pe niște mări necunoscute. Vata roză cu care își astupa urechile îi atârna în firișoare lungi și era desigur o înțeleaptă precauţiune împotriva curenţilor marini.

În cea de a doua odaie, Ozy cetea romane populare, înfundat într-un fotoliu de piele, ridicând volumul foarte sus pentru a-l pune în lumina slabă ce venea din stradă, prin birou. În întunecimea unui colţ strălucea paravanul unei scuipători monumentale de tinichea în formă de pisică, iar pe perete o oglindă reflecta straniu un pătrat de lumină cenușie, ca o fantomatică aducere-aminte a zilei de afară.

Veneam să-l văd pe Ozy, așa cum intră câinii în curţi străine, fiindcă o poartă este deschisă și nu-i gonește nimeni. Mă atrăgea mai ales un joc bizar care nu știu cine din noi doi și în ce împrejurări îl inventase. Jocul consta în dialoguri imaginare spuse cu cea mai desăvârșită seriozitate. Trebuia ca până la sfârșit să rămânem gravi și să nu ne dezvăluim întru nimic inexistenţa lucrurilor despre care vorbeam.

Intram, și Ozy îmi spunea cu un ton cumplit de uscat, fără să ridice ochii de pe carte:

– Piramidonul pe care l-am luat aseară ca să transpir mi-a provocat o tuse îngrozitoare. Până dimineaţa m-am zvârcolit în cearceafuri. În fine, adineoarea a venit Matilda (nu exista nicio Matildă) și mi-a făcut o fricţiune.

Absurditatea și stupiditatea lucrurilor pe care le înșira Ozy mă loveau în cap ca niște ciocane puternice. Trebuia poate să plec din odaie imediat, dar, cu o mică voluptate de a mă pune înadins la nivelul lui de inferioritate, îi răspundeam pe același ton. Cred că acesta era secretul jocului.

– Iată și eu sunt răcit, îi spuneam eu (era în luna iulie), și doctorul Caramfil (exista) mi-a prescris o rețetă. Păcat că doctorul ăsta... știi, azi-dimineață a fost arestat...

Ozy ridica ochii din carte.

– Vezi, îți spuneam eu de mult că fabrică bani falși...

– Ei sigur, complectam eu, altfel de unde ar fi avut să cheltuiască atâția cu artistele de varieteu?

Era în vorbele acestea mai întâi plăcerea puțin grețoasă de a mă scufunda în mediocritatea dialogului și în același timp o vagă impresie de libertate. Puteam, așadar, să calomniez în voie pe doctor, care stătea în apropiere și despre care știam precis că se culcă la ora 9 în fiecare seară.

Vorbeam astfel despre orice, amestecând lucrurile adevărate cu lucruri imaginare, până ce toată conversația căpăta un fel de independență aeriană, plutind detașată de noi prin odaie, asemenea unei păsări curioase – de a cărei existență exterioară de altfel, dacă pasărea ar fi apărut într-adevăr între noi, nu ne-am fi îndoit mai mult decât de faptul dacă vorbele noastre n-aveau nicio legătură cu noi înșine.

Când ieșeam din nou în stradă, aveam senzația de a fi dormit adânc. Visul continua însă parcă mereu și priveam cu uimire oamenii vorbind între ei cu seriozitate. Ei nu-și dădeau oare seama că se poate vorbi cu gravitate despre orice, despre absolut orice?

Câteodată Ozy n-avea chef de conversații și atunci mă lua cu el să cotrobăim prin etaj. În cei câțiva ani de când fusese părăsit și prin obiceiul bătrânului Weber de a trimite „sus“ toate obiectele inutile, se adunaseră acolo lucrurile cele mai diverse și mai extraordinare.

În odăi un soare fierbinte intra prin ferestrele prăfuite și fără perdele. Vitrinele cu geamuri de sticlă se clătinau ușor când călcam pe dușumeaua veche, parcă ar fi clănțănit din dinți. Între două odăi, o cortină de mărgele servea drept ușă.

Veneam de jos puțin amețit de căldura zilei. Pustietatea desăvârșită a camerelor isprăvea să mă turbure. Era ca și cum aș fi existat într-o lume cunoscută de mult și de care nu-mi puteam aminti bine. Corpul meu avea o senzație bizară de ușurime și de detașare. Senzația aceasta devenea mai profundă când trebuia să trec între cele două odăi despărțite cu cortina de mărgele.

Căutam prin sertare mai ales corespondență veche pentru a lua jos timbrele de pe plicuri. Ieșea din pachetele îngălbenite un nour de praf și gângănii care umblau repede printre hârtii ca să se puie la adăpost. Câte o scrisoare cădea alături și se deschidea relevând o caligrafie desuetă și meșteșugită, cu cerneala decolorată. Era în ea ceva trist și resemnat, un fel de concluzie obosită la curgerea timpului de când fusese scrisă și un somn lin în eternitate, ca al coroanelor mortuare. Găseam și fotografii demodate, doamne îmbrăcate în crinoline ori domni meditativi cu degetul la frunte, surâzând anemic. În josul fotografiei doi îngeri duceau un coș cu fructe și flori, sub care scria *porte visite* sau *suvenir*. Între fotografii și obiectele din vitrine – fructiera de sticlă roz cu marginile în volute, poșetele de catifea în care nu era nimic alta decât mătasea roasă de molii, diverse obiecte cu monograme necunoscute – între toate acestea domnea un aer de perfectă înţelegere ca un fel de viaţă proprie a lor, identică vieţii de odinioară când fotografiile de pildă corespundeau unor persoane ce se mișcau și trăiau, și când scrisorile erau scrise de calde mâini adevărate – însă o viaţă redusă la o scară mai mică, într-un spaţiu mai restrâns, în limita scrisorilor și a fotografiilor, ca într-un decor privit prin lentilele cele groase ale unui binoclu, decor rămas exact în toate componentele lui însă minuscul și îndepărtat.

Către seară, când scoboram, întâlneam adesea pe scări pe Paul Weber, care își ţinea dulapul cu haine sus, în prima odaie, și se urca ca să se schimbe.

Era un băiat roșcovan, cu mâinile mari și părul zburlit. Avea buzele mari și groase și nasul clovnesc. În ochi plutea însă o candoare nespus de calmă și odihnitoare. Tot ce făcea Paul avea din cauza acestei priviri aerul detașat și indiferent.

Îl iubeam foarte mult, dar în secret, și inima îmi bătea cu putere când îl întâlneam pe scări. Îmi plăcea simplicitatea cu care îmi vorbea zâmbind mereu ca și cum convorbirea noastră ar fi avut, în afară de înţelesul ei, și un sens mai îndepărtat și mai efemer. Își păstra zâmbetul acesta în convorbirile cele mai grave și chiar atunci când trata diferite afaceri cu bătrânul Weber. Îl mai iubeam pe Paul pentru viaţa secretă pe care o ducea dincolo de ocupaţiile zilnice și din care nu-mi parveneau decât ecourile șoptite cu stupefacţie de persoanele mari din jurul meu. Paul cheltuia toţi banii care îi câștiga, la varieteu, cu femeile. Era în desfrâul lui o fatalitate iremediabilă de care bătrânul Weber se lovea ca de un zid. Într-un rând întreg orașul vui de zvonul că Paul deshămase caii de la trăsurile de piaţă și îi adusese în sala varieteului, unde improvizase un fel de circ, cu concursul celor mai eminenţi beţivi din oraș. În alt rând se zvoni că făcuse baie în șampanie cu o femeie. Dar câte nu se spuneau despre el?

Îmi era imposibil să definesc simpatia mea pentru Paul. Vedeam bine oamenii din jurul meu, vedeam bine inutilitatea și plictiseala cu care își consumau viaţa, fetele tinere în grădină râzând stupid; negustorii cu privirile șirete și pline de importanţă; necesitatea actoricească a tatălui meu de a-și juca rolul de tată; oboseala cruntă a cerșetorilor adormiţi în unghere murdare; toate acestea se confundau într-un aspect general și banal, ca și cum lumea, așa cum era, aștepta de mult în mine, construită în forma ei definitivă, și eu, în fiecare zi, nu făceam alta decât să-i verific conţinutul învechit în mine.

Toate erau simple; singur Paul era în afara lor, într-o densitate de viaţă compactă și absolut inaccesibilă înţelegerii mele.

Îi păstram adânc în mine toate gesturile și cele mai mici atitudini, dar nu ca o amintire, ci mai degrabă ca o dublă existenţă a lor. Mă căzneam de multe ori să umblu cum umblă el, studiam un anumit gest și îl repetam în faţa oglinzii până ce credeam că l-am repetat în mod exact.

În etajul casei Weber, Paul era figura de ceară cea mai enigmatică și mai fină. În curând el aduse acolo și femeia pală, cu gesturi și umblet de tăcut mecanism, care lipsea...

Etajul își complectă astfel galeria de panopticum, începând de la căpitanul de vapor Samuel Weber până la fenomenul delicat și stâlcit al infantilului Ozy.

Vechituri și obiecte pline de melancolii mai găseam și în alt etaj părăsit, în casa bunicului meu. Pereţii aici erau acoperiţi cu tablouri ciudate, înrămate în cadre groase de lemn aurit ori în cadre mai subţiri de pluș roșu. Mai erai și niște rame făcute din scoici mici, alăturate, lucrate cu o minuţiozitate care mă făcea să le contemplu ceasuri întregi. Cine lipise scoicile? Care fuseseră gesturile mărunte, vii, ce le uniseră? În astfel de lucrări defuncte renășteau deodată existenţe întregi, pierdute în ceaţa timpului ca imaginile din două oglinzi paralele, înfundate în adâncimi verzui de vis.

Într-un colţ zăcea gramofonul cu pâlnia răsturnată, frumos vopsită în felii galbene și roze, ca o enormă porţie de îngheţată de vanilie și trandafir, iar pe o masă se găseau diferite stampe din care două reprezentau pe regele Carol I și regina Elisabeta.

Tablourile acestea mă intrigară mult timp. Mi se părea că artistul avea mult talent, pentru că trăsăturile erau foarte sigure și fine, dar nu înţelegeam pentru ce le lucrase într-o acuarelă cenușie, spălăcită, ca și cum hârtia ar fi fost ţinută mult timp în apă.

Într-o zi făcui o descoperire uimitoare: ceea ce luam eu drept culoare ștearsă nu era altceva decât o îngrămădire de litere minuscule, descifrabile numai cu lupa.

În tot desenul nu era o singură trăsătură de creion ori de pensulă; totul era o alăturare de cuvinte în care se povestea istoria vieţii regelui şi a reginei.

Stupefacţia mea răsturnă dintr-odată neînţelegerea cu care priveam desenele. În locul neîncrederii mele pentru arta desenatorului, luă naştere o admiraţie fără margini.

În ea simţii necazul de a nu fi observat mai devreme calitatea esenţială a tabloului şi în acelaşi timp crescu în mine marea mea nesiguranţă în tot ce vedeam: de vreme ce contemplasem atâţia ani desenele fără a descoperi materia însăşi din care erau alcătuite, nu se putea oare întâmpla ca printr-o miopie asemănătoare să-mi scape înţelesul tuturor lucrurilor din jurul meu, înscris în ele, poate, tot atât de clar ca şi literile componente ale tablourilor?

În jurul meu, suprafeţele lumii căpătară deodată luciri stranii şi opacităţi nesigure ca ale perdelelor, opacităţi ce devin transparenţe şi ne prezintă dintr-o dată profunzimea unei odăi când o lumină se aprinde în dosul lor.

În dosul obiectelor nu se aprinse însă niciodată nicio lumină, şi ele rămaseră întotdeauna scăldate de volumele ce le închideau hermetic şi care păreau câteodată că se subţiază pentru a lăsa să se străvadă prin ele adevăratul lor înţeles.

Etajul mai avea şi alte curiozităţi care îi aparţineau numai lui. Astfel era aspectul străzii văzut prin geamurile din faţă.

Zidurile casei fiind foarte groase, ferestrele intrau adânc în ele, formând niște hrube în care se putea sta foarte comod.

Mă instalam în una din ele ca într-o odăiţă de sticlă și deschideam geamurile spre stradă.

Intimitatea hrubei, ca și plăcerea de a privi strada dintr-o poziţie plăcută, îmi dete ideea unui vehicul pe aceeași măsură, cu perne moi în care să stau culcat, cu ferestruici prin care să mă uit la diferite orașe și peisagii necunoscute, în timp ce vehiculul ar străbate lumea.

Într-un rând, tatăl meu povestindu-mi câteva amintiri din copilărie, îl întrebai care fusese dorinţa lui secretă cea mai arzătoare și el îmi răspunse că dorise mai ales să posede un miraculos vehicul în care să stea culcat și care să-l plimbe prin toată lumea.

Știam că în copilărie el dormea în odaia din etaj cu geamurile spre stradă și îl întrebai dacă îi plăcea să se culce în hrubele ferestrelor, pentru a privi jos.

Îmi răspunse cu uimire că într-adevăr în fiecare seară când se urca la culcare se băga într-o hrubă și rămânea acolo ore întregi, până ce de multe ori adormea. Visul lui despre vehicul îl făcuse, probabil, în același loc și în aceleași împrejurări ca și mine.

Existau așadar în lume, în afară de locuri blestemate ce secretau vertigii și leșinuri, și alte spaţii mai binevoitoare, din pereţii cărora se prelingeau imagini plăcute și frumoase.

Pereţii hrubei filtrau visul unui vehicul ce străbate lumea și cine stătea culcat în acel loc se impregna lent de această idee ca de un fum ameţitor de hașiș...

Etajul avea și două poduri din care unul se deschidea printr-un geamlâc spre acoperiș. Mă urcam pe acolo deasupra casei. Orașul întreg se desfășura în jurul meu cenușiu și amorf, până departe spre câmpuri, unde trenuri minuscule treceau pe podul fragil ca o jucărie.

Ceea ce vroiam era mai ales să nu am nicio amețeală și să ajung la o senzație de echilibru egală cu aceea pe care o aveam jos pe pământ. Vroiam ca pe acoperiș să duc viața mea „normală“ și ca în aerul subtil și tăios al înălțimii să mă mișc fără frică și fără nicio impresie deosebită de vid. Mă gândeam că dacă aș fi reușit acest lucru, în corpul meu aș fi simțit greutăți mai elastice și mai vaporoase, care m-ar fi transformat cu totul și ar fi făcut din mine un fel de om-pasăre. Eram convins că numai atenția de a nu cădea era aceea care cântărea mai mult în mine și gândul că sunt la o mare înălțime mă străbătea ca o durere pe care aș fi vrut s-o pot smulge până la rădăcină.

Pentru ca nimic să nu mi se pară excepțional, acolo sus, mă sileam de fiecare dată să fac ceva precis și banal: să citesc, să mănânc ori să dorm.

Îmi luam vișinele și pâinea ce mi le dădea bunicul și mă urcam cu ele pe acoperiș. Împărțeam fiecare vișină în sferturi și le mâncam pe rând pentru ca ocupația mea „normală“ să dureze cât mai mult. Când isprăveam una, mă căzneam să arunc sâmburele jos în stradă, într-un cazan mare expus în fața unei prăvălii.

Îndată ce scoboram, mă repezeam acolo să văd câți sâmburi nimerisem. Erau întotdeauna în cazan trei sau patru. Ceea ce mă decepţiona însă peste măsură era că de jur împrejur nu găseam decât alţi trei sau patru. Mâncasem deci foarte puţine vişine, în timp ce mie mi se părea că rămăsesem pe acoperiş ore întregi. În odaia bunicului, pe cadranul de faianţă verde al ceasului, constatam de asemenea că nu trecuseră decât câteva minute de când mă urcasem. Timpul devenea, probabil, din ce în ce mai dens pe măsură ce „se petrecea" mai sus. În zadar căutam să-l prelungesc, rămânând cât mai mult pe acoperiş. Ajuns jos, întotdeauna trebuia să recunosc că trecuse mult mai puţin decât îmi închipuisem. Asta întărea senzaţia mea ciudată, pe pământ, de indefinit, de neterminat... Timpul, aici jos, era mai rar decât în realitate, el conţinea mai puţină materie ca în înălţime şi participa astfel la fragilitatea tuturor lucrurilor, ce păreau în jurul meu atât de dense şi erau totuşi atât de instabile, gata în orice moment să-şi părăsească înţelesul şi conturul provizoriu pentru a apărea în forma exactei lor existenţe...

...Etajul se descompuse bucată cu bucată, obiect cu obiect după moartea bunicului. El muri în odăiţa meschină şi umedă din curte unde îşi alesese adăpostul bătrâneţelor şi pe care nu mai vroia s-o părăsească decât pentru ultimul lui drum.

Acolo mă duceam să-l văd în fiecare zi, în ajunul morţii, şi asistai la rugăciunea muribunzilor, pe care o spuse el singur, cu glas tremurat şi fără nicio emoţie, după ce îşi îmbrăcase o cămaşă nouă albă, pentru ca ruga să fie mai solemnă.

În odăița aceea, îl văzui peste câteva zile mort, întins pe o masă de tinichea pentru ultima lui toaletă. Bunicul meu avea un frate mai mic decât el cu câțiva ani, cu care semăna în mod izbitor: aveau amândoi același cap perfect rotund ca o mică sferă, acoperit cu peri albi strălucitori, aceleași priviri vii și pătrunzătoare și aceeași barbă albă cu fire rare ca o spumă plină de goluri.

Unchiul acesta solicită familiei onoarea de a spăla mortul și, deși bătrân și slăbănog, se apucă de treabă cu mare râvnă.

Tremura din cap până-n picioare, în timp ce aducea de la robinetul din curte căldările de apă pentru a le pune la încălzit în bucătărie.

Când apa fu caldă, o aduse în odăiță și începu să spele cadavrul cu săpun de rufe și șomoioguri de paie.

În timp ce freca, mesteca printre dinți lacrimi și – ca și cum bunicul ar fi auzit ce spune – îi vorbea pe șoptite, suspinând amarnic: „Iată ce zi am ajuns... iată unde m-au adus zilele mele negre... tu ești mort acum și eu te spăl... vai mie... a trebuit să trăiesc atât de mult... până să apuc și clipa asta tristă...“.

Cu mâneca hainei își ștergea obrajii și barba udă de lacrimi și sudoare și continua să spele cu și mai multă râvnă.

Cei doi bătrâni, uimitor de asemănători, unul mort și celălalt spălându-l, formau un tablou puțin halucinant. Oamenii de serviciu de la cimitir, care de obicei făceau ei treaba aceasta, primind pentru ea bacșișuri de la toată familia, stăteau într-un colț și priveau cu ciudă la acest intrus care le răpea meseria. Vorbeau între ei pe șoptite, fumând și scuipând pe jos în toate părţile. După vreun ceas de muncă fratele bunicului termină.

Cadavrul era întins pe masă cu faţa în jos.

– Ai isprăvit? îl întrebă cineva din grup, un omuleţ cu barbişon roşcat, pocnind din degete nervos şi plin de răutate.

– Am isprăvit, răspunse fratele mortului. Acum haideţi să-l îmbrăcăm...

– Aha ! Ai isprăvit va să zică, spuse din nou omuleţul plin de ironie. Crezi tu că ai terminat? Crezi tu că *aşa* se bagă un mort în pământ? În halul ăsta de murdărie?

Bietul bătrân rămase uimit în mijlocul odăii, cu un şomoiog de paie în mână, uitându-se la noi toţi din odaie şi implorându-ne cu priviri mute să-i luăm apărarea. Ştia el bine că spălase mortul cu mare atenţie şi nu credea să merite o insultă.

– Ei, acum am să-ţi arăt eu că nu trebuie să te amesteci unde nu-ţi fierbe oala... reluă omuleţul obraznic şi smulgând din mâna bătrânului şomoiogul de paie se repezi cu el la masă, îl introduse cu o mişcare rapidă în anusul mortului şi scoase pe el o bucată groasă de excrement...

– Vezi că nu ştii să speli un mort? spuse ei. Vroiai să-l îngropi cu murdăria într-însul?

Fratele bunicului fu zguduit de un tremur violent şi izbucni în plâns...

Înmormântarea avu loc pe o zi caniculară de vară; nimic mai trist şi mai impresionant decât o înmormântare în plină căldură şi lumină a soarelui, când oamenii şi lucrurile apar puţin mai mari, în vaporii fierbinţelii, ca priviţi printr-o lupă.

Ce alta puteau face oamenii într-o zi ca asta decât să-și îngroape morții?

În căldura și moleșeala aerului, gesturile lor păreau făcute cu sute de ani înainte, aceleași atunci ca și acum, ca și întotdeauna. Groapa umedă aspiră mortul într-o răcoare și o întunecime ce-l străbătură desigur ca o supremă fericire. Bulgării de pământ căzură greoi pe scânduri în timp ce oamenii în haine prăfuite, asudați și obosiți, continuau pe pământ să-și trăiască imperioasa lor viață.

Câteva zile după înmormântarea bunicului se căsători Paul Weber.

Era puţin obosit la nuntă Paul, dar își păstrase zâmbetul; un zâmbet trist și forţat în care se afla începutul unui devotament.

În gulerul tare, deschis în faţă, gâtul lui golaș și roșu se mișca ciudat; pantalonii îi erau parcă mai lungi și mai subţiri ca de-obicei; cozile fracului îi atârnau grotesc ca la un clovn. Paul condensase în el tot ridiculul grav al ceremoniei. Eu conţineam ridiculul ei mai secret și mai intim. Eram clovnul cel mic și nebăgat în seamă.

În fundul salonului întunecat, mireasa aștepta în fotoliul ei de pe estradă. Voalurile albe îi erau trase peste faţă și numai când s-a întors de sub baldachin și le-a ridicat am văzut-o pe Edda pentru întâia oară...

Mesele pentru invitaţi se întindeau albe în curte pe un singur rând; la poartă se strânseseră toţi vagabonzii orașului; cerul avea o culoare indecisă de lut galben; domnișoarele palide în rochii de mătase albastră și roză împărţeau bomboane mici argintate. Era o nuntă. Muzica scârţâia un vals vechi și trist; din când în când, ritmul lui se umfla, creștea și părea că se înviorează, apoi melodia se subţia din nou, din ce în ce mai mult, până ce nu rămânea din ea decât firul metalic al flautului singur.

Îngrozitor de lungă zi; prea mult o zi pentru o nuntă. În fundul curţii nu venea nimeni, acolo erau grajdurile hotelului și o movilă de pe care priveam de departe, în timp ce în jurul meu câteva găini culegeau grăunţe printre firele de iarbă, și dinspre curte venea adierea valsului trist împletindu-se cu mirosul proaspăt de fân umed al grajdului. Îl văzui de-acolo pe Paul făcând ceva extraordinar: vorbea cu Ozy și desigur îi spunea ceva amuzant, poate o anecdotă, pentru că infirmul începu a râde, devenind violet, aproape sufocându-se sub plastronul bombat al cămășii scrobite.

Într-un sfârșit veni și noaptea. Cei câţiva copaci din curte se înfundară în întuneric scobind în obscuritate un parc misterios și invizibil.

În sala rău luminată mireasa stătea mereu pe estradă lângă Paul, înclinându-și capul spre el când îi spunea ceva pe șoptite și lăsând braţul moale între degetele lui care îl mângâiau de-a lungul mănușii albe.

Câteva torte fură aduse pe masă. Era mai ales una monumentală ca un castel întărit cu creneluri și mii de contraforturi de cremă roză. Petalele florilor de zahăr ce o acopereau străluceau mat și uleios. Cuţitul se înfipse în mijloc și un trandafir scârţâi cu un sunet fin sub tăiș, sfărâmându-se ca sticla în zeci de bucăţi. Cucoanele bătrâne se plimbau majestuos în rochiile lor de catifea, cu nenumărate bijuterii pe piept și pe degete, înaintând încet și solemn ca niște mici altare de biserică ambulante, pline de ornamentaţii.

Încet, încet, salonul se împaienjeni și tot ce vedeam deveni mai vag și mai absurd... Adormii privindu-mi mâinile roșii și fierbinţi.

Camera în care mă trezii mirosea a fum înăcrit. Într-o oglindă din faţa mea fereastra reflecta zorile ce se iveau ca un perfect pătrat de mătase albastră. Zăceam pe un pat răvășit, plin de perne. Un zgomot mărunt îmi huia în urechi ca în interiorul unei scoici; în odaie fumul subţire mai plutea în straturi.

Încercai să mă scol și mâna mea intră în sculpturile de lemn ale patului; erau unele care îmi umpleau degetele și altele care se depărtau de pat crescând în lumina ștearsă a odăii și scobindu-se în mii de creneluri, de găuri și mucegaiuri dantelate. În câteva clipe odaia se umplu imaterial cu tot felul de volute prin care trebuia să trec până la ușă îndepărtându-le și făcându-mi loc prin ele. Capul îmi huia mereu și toate cavernele aerului repetau parcă murmurul acesta. În coridor lumina albă îmi spălă rece obrajii și mă trezii de-a binelea. Întâlnii un domn în cămașă lungă de noapte care mă privi cu un aer foarte supărat, ca și cum mi-ar fi reproșat că sunt îmbrăcat atât de dimineaţă.

Încolo nu mai era nimeni. Jos în curte rămăseseră mesele de invitaţi cu scândurile de brad descoperite. Zorile erau mohorâte și reci. Vântul plimba prin curtea pustie hârtiile colorate de la bomboane. Cum ţinuse capul mireasa? Cum îl aplecase oare pe umărul lui Paul? În unele panopticumuri femeia de ceară avea un mecanism care o făcea să aplece capul pe-o parte și să închidă ochii.

Străzile orașului își pierduseră orice înțeles; răceala îmi pătrundea sub haină; îmi era somn și frig. Când închideam ochii vântul îmi aplica un obraz mai rece peste obrazul meu și de dincoace de pleoape îl simțeam ca o mască, masca feții mele în interiorul căreia era întuneric și rece ca în dosul unei măști adevărate de metal. Care casă în drumul meu trebuia să explodeze? Care stâlp trebuia oare să se contorsioneze ca un baston de cauciuc arătându-mi astfel că se strâmbă la mine? În lume nicăiri, și în nicio împrejurare, nu se întâmpla niciodată nimic.

Când ajunsei în piață, oamenii descărcau carne pentru barăcile măcelarilor. Duceau în brațe jumătăți de vite roșii și vinete, umede de sânge, înalte și superbe ca niște prințese moarte. În aer mirosea cald a carne și urină; măcelarii atârnau fiecare vită cu capul în jos, cu privirile globuloase și negre îndreptate spre podea. Ele se înșirau acum pe pereții albi de porțelan ca niște sculpturi roșii tăiate în cea mai variată și fragedă materie, cu reflexul apos și irizat al mătăsurilor și limpezimea turbure a gelatinei. În marginea burții deschise spânzura dantela mușchilor și șiragurile grele ale mărgelelor de grăsime. Măcelarii băgau mâinile lor roșii înăuntru și scoteau măruntaie de preț pe care le așezau pe masă: obiecte de carne și de sânge rotunde, late, elastice și calde.

Carnea proaspătă strălucea catifelată ca petalele unor trandafiri monstruoși, hipertrofiați. Zorile se făcură albastre ca oțelul; dimineața rece cânta cu un sunet profund de orgă.

Caii de la căruţe priveau oamenii prin ochii lor veşnic înlăcrămaţi; o iapă dete drumul pe caldarâm unui şuvoi fierbinte de urină. În balta pe alocuri înspumată, pe alocuri clară, cerul se oglindea adânc și negru.

Totul deveni îndepărtat și dezolant. Era dimineaţă; oamenii descărcau carne; vântul mă pătrundea sub haine; dârdâiam de frig și nesomn; în ce fel de lume trăiam?

Începui să alerg nebunește pe străzi. Soarele se ivi iar roșu în marginea acoperișurilor. În uliţele cu case înalte domnea încă întunericul și numai la intersecţia străzilor lumina ţâșnea sclipitoare ca prin niște uși deschise de-a lungul unor coridoare părăsite.

Trecui prin dosul casei Weber; obloanele grele la etaj erau închise; totul era pustiu și trist; nunta se isprăvise.

Etajul casei Weber se ilumină odată cu venirea Eddei cu umbre și răcoare, așa cum unele clarități în pădurile adânci se limpezesc mai tare printr-o lumină verde cernută de frunze.

Edda acoperi mai întâi ferestrele cu perdele și puse pe jos covoare moi în care tăcură toate ecourile pustii ale etajului.

În fiecare dimineață eram sus pe terasă inventariind mulțimea de obiecte contorsionate și artificiale ce ieșeau din vitrinele de sticlă.

Împreună cu Ozy le ștergeam conștiincios, pentru a le arunca apoi într-o ladă, la gunoi.

Edda venea și pleca de pe terasă, într-un halat albastru, cu niște pantofi de casă a căror tocuri pocneau la fiecare pas. Rămânea câteodată răzimată de balustradă, închizând puțin pleoapele și privind cerul strălucitor.

Etajul căpătă un parfum inefabil care îi schimbă conținutul ca o esență tare amestecată cu o băutură alcoolică.

Toate evenimentele erau astfel sortite să apară în viața mea sacadat și brusc, fără putință de înțelegere, izolate în conturul lor de orice trecut. Edda deveni un obiect în plus, un simplu obiect a cărui existență mă tortura și mă agasa, ca un cuvânt repetat de nenumărate ori, ce devine de neînţeles pe măsură ce înţelegerea lui ne pare totuși mai imperios necesară.

Perfecţia lumii era gata să transpară de undeva ca un mugure ce trebuia să străbată ultima coajă pentru a ţâșni în aerul liber.

În dimineţile de vară de pe terasa etajului se întâmpla ceva și tot trupul meu se căznea în zadar să înţeleagă anume ce.

Eram înarmat pentru a o întâlni pe Edda cu toate amărăciunile, toate umilinţele și tot ridicolul necesar unei aventuri.

Perdeaua de mărgele între odăi fu păstrată. În vitrinele de sticlă intrară lenjuri albe cu funde mari de panglici colorate și casa Weber se schimbă în întregime. În jurul Eddei începu o pantomimă cu patru personagii: Paul deveni grav și fidel; bătrânul Weber își cumpără o șapcă nouă și ochelari cu ramă de aur; Ozy aștepta gâfâind de emoţie ca Edda să-l cheme sus și eu rămâneam pe terasă cu privirile apoase pierdute în gol.

În fiecare sâmbătă după-masă ne adunam în odaia din faţă unde gramofonul cânta arii orientale din *Kismet*[5] și Edda ne servea prăjituri dulci-amărui făcute cu miere și migdale. Într-o fructieră erau alune, din care lua mai ales Samuel Weber, înghiţind mestecăturile rar și apăsat, încât omușorul îi juca în gât ca o păpușă pe gumilastic.

Ţinea picioarele unul peste altul, ceea ce constituia o poziţie de odihnă cu totul în afară de afaceri și de cereale, ceva în genul artiștilor pe o scenă de teatru, iar când vorbea ţuguia buzele pentru a nu lăsa să se vadă dinţii de aur.

Îi era teamă să puie mâna pe cel mai mic obiect, iar când trecea prin perdeaua de mărgele, se întorcea și unea încet în urma lui cele două jumătăţi, pentru ca să nu se producă niciun clinchet.

În Ozy toate diformităţile se ascuţiră și se curbară în poziţie de extremă atenţie. Cocoașa îi ieși parcă și mai în afară, ca și cum s-ar fi căznit și dânsa să sesizeze cele mai mici vorbe ale Eddei și să le întâmpine cu o secundă mai înainte.

Paul singur pășea pe covoare calm și sigur de el. Avea gesturi pline în care nu era nimic de adăugat sau de scăzut, și când o cuprindea în braţe pe Edda eram desigur mulţumiţi, la urma urmei, noi ceilalţi trei, că o face mai bine decât oricare din noi.

Cât mă privește pe mine, nu știu prea bine ce se petrecea în zilele acelea.

Într-una din aceste după-amiezi, stând înfundat în fotoliu, îmi apăsai puternic capul de pluș. Ţepii mărunţi ai velurului îmi intrară în obraz, ceea ce îmi produse o durere destul de vie. Într-o secundă crescu în mine, ridiculă și superbă, o imperioasă dorinţă de eroism, așa cum numai într-o sâmbătă după-masă, în plictiseala unei muzici de gramofon, puteau ţâșni cele mai diverse și mai absurde gânduri.

Îmi înfundai capul în pluș din ce în ce mai tare și, pe măsură ce durerea mea devenea mai violentă, răbdarea de a o suporta se făcea mai tenace.

Poate că există și altă foame și altă sete în noi decât cele organice, și ceva în mine avea nevoie atunci să se potolească cu o durere simplă și acută. Mai tare, tot mai tare îmi înfundam obrazul și îl frecam de perii aspri, chinuindu-mă cu o suferință ce începea să mă sfâșie.

Deodată Edda rămase cu o placă de gramofon în mână, uitându-se stupefiată la mine. În jurul meu se făcu o tăcere care mă jenă peste măsură. Oare de la ce i-a venit? întrebă Edda. Mă văzui și eu în oglindă. Eram ridicul, perfect ridicul: pe obraz o pată violetă lăsa să mustească ici și colo câte o picătură de sânge.

Cu ochii mari deschiși, cu obrazul sângerând, privindu-mă în oglindă, nu putui totuși să mă împiedic să constat că semănam alegoric cu coperta la modă a romanului popular care îl reprezenta pe țarul rușilor însângerat și cu mâna la falcă, în urma unui atentat.

Mai mult decât durerea obrazului, mă tortura acum destinul mizerabil al eroismului meu, care sfârșise prin a juca, în carne și oase, un episod din *Misterele curții din Petrograd*[6].

Edda muie o batistă în alcool și îmi șterse obrazul. Închisei ochii de usturime. Pielea deveni în locul acela fierbinte, arzând ca para unei flăcări.

Scoborâi scările amețit și străzile avide mă primiră din nou în praful și monotonia lor.

Vara umflase haotic parcul, copacii și aerul, ca într-un desen de nebun.

Tot suflul ei fierbinte și amplu crescuse monstruos în verdeață, gras și debordant.

Parcul se revărsase ca o lavă; pietrele ardeau; mâinile îmi erau roșii și grele.

În pustiitatea moale și caldă, îmi plimbam imaginea Eddei multiplicată câteodată în zeci de exemplare, în zece, o sută, o mie de Edde, unele lângă altele în căldura verii – statuare, identice și obsedante.

Era în toate acestea o disperare cruntă și lucidă, răspândită în tot ce vedeam și simțeam. Paralel cu viața mea elementară și simplă, se desfășurau în mine alte intimități – calde, iubite și secrete, ca o grozavă și fantastică lepră interioară.

Compuneam detaliile scenelor imaginare cu cea mai migăloasă exactitudine. Mă vedeam în odăi de hotel, cu Edda întinsă lângă mine, în timp ce lumina asfințitului intra pe fereastră prin perdelele groase, și umbra lor fină se desena celulară pe obrazul ei adormit. Vedeam desenul covorului de lângă pat pe care erau pantofii ei și poșeta întredeschisă pe masă, din care ieșea un colț de batistă. Dulapul cu oglindă în care se reflecta jumătate din pat și zugrăveala florilor pe pereți...

Îmi rămânea din toate acestea un gust destul de amar...

Urmăream femei necunoscute în grădină, umblând după ele pas cu pas, până se întorceau acasă la ele, unde rămâneam în fața ușii închise, distrus, disperat.

Într-o seară condusei o femeie până în pragul locuinței ei.

Casa avea o grădiniță în față, iluminată slab de un bec electric.

Cu un elan brusc, nebănuit în mine, deschisei portița și mă furișai după femeie în curte. Între timp ea intră în casă fără să mă observe și rămăsei singur în mijlocul aleei. O idee ciudată îmi trecu prin cap...

În mijlocul grădiniţei se afla un rond de flori. Într-o clipă fui în mijlocul lui și îngenunchind cu mâna la inimă, descoperit, luai o poziţie de rugă. Iată ce vroiam: să rămân așa cât mai mult timp, imobil, împietrit în mijlocul rondului. De mult mă chinuia dorinţa aceasta de a comite un act absurd într-un loc cu totul străin și acum acesta îmi venise spontan, fără efort, aproape ca o bucurie. Seara zumzăia caldă în jurul meu și în primele clipe simţii o enormă recunoștinţă faţă de mine însumi pentru curajul de a fi luat această hotărâre.

Îmi propusei să stau în nemișcare complectă chiar dacă nimeni nu m-ar fi gonit și ar fi trebuit să rămân așa până a doua zi dimineaţa. Încet, încet, picioarele și mâinile mi se înţepeniră și poziţia mea căpătă o coajă interioară de nesfârșit calm și imobilitate.

Cât timp rămăsei astfel? Deodată auzii vociferări în casă și lumina de-afară se stinse.

În întuneric simţii mai bine adierea vântului nopţii și izolarea în care mă găseam, în grădina unei case străine.

Peste câteva minute lumina se aprinse iar și apoi din nou se stinse. Cineva din casă o aprindea și o stingea pentru a vedea ce efect are acest lucru asupra mea.

Continuai să rămân nemișcat, decis să înfrunt experienţe mai grave decât jocul cu lumina. Păstram mâna dusă la piept și genunchiul în pământ.

Ușa se deschise și cineva ieși în grădiniţă, în timp ce o voce groasă din casă striga: „Lasă-l, lasă-l în pace, se va duce singur“. Femeia pe care o urmărisem veni lângă mine. Era acum într-un halat de casă, cu părul despletit și în papuci. Se uită în ochii mei și timp de câteva secunde nu zise nimic. Rămaserăm amândoi tăcuţi. Într-un sfârșit îmi puse mâna pe umăr și spuse blând: „Hai... acum s-a terminat“, ca și cum ar fi vrut să mă facă să înţeleg că pricepuse gestul meu și că rămăsese câtva timp tăcută tocmai pentru a-l lăsa să se desăvârșească în felul lui.

Înţelegerea aceasta spontană mă dezarmă. Mă ridicai și îmi ștersei praful de pe pantaloni. „Nu te dor picioarele? mă întrebă dânsa... eu n-aș putea să stau atât timp nemișcată...“. Vrui să spun ceva dar nu izbutii decât să murmur „Bună seara“ și plecai în grabă.

Toate disperările mele urlau din nou dureros în mine.

Eram un băiat înalt, slab, palid, cu gâtul subţire ieșind din gulerul prea larg al tunicei. Mâinile lungi atârnau dincolo de haină ca niște animale proaspăt jupuite. Buzunarele plezneau de hârtii și obiecte. Cu greu găseam în fundul lor batista pentru a-mi șterge ghetele de praf, când veneam în străzile din „centru“.

În jurul meu evoluau lucrurile simple și elementare ale vieţii. Un porc se scărpina de gard și mă opream minute întregi să-l privesc. Nimic nu întrecea în perfecţiune hârșâitul perilor aspri pe lemn; găseam în el ceva imens de satisfăcător și o liniștitoare asigurare că lumea continuă să existe...

Într-o stradă de periferie se găsea un atelier de sculptură populară, unde iarăși stăteam în loc mult timp.

Erau în atelier mii de lucruri albe și netede, în mijlocul juluiturilor bucălate ce cădeau din rândea și umpleau odaia cu spuma lor rigidă, mirosind a rășină.

Bucata de lemn sub unealtă se făcea mai fină, mai palidă, iar vinișoarele ei apăreau[7] limpezi și bine scrise, ca sub o piele de femeie.

Alături, pe o masă zăceau bilele de lemn, bilele calme și grele ce-mi umpleau mâna pe toată suprafaţa pielii, cu o greutate netedă, inefabilă.

Mai erau apoi piesele de șah parfumate a baiţ proaspăt și peretele întreg acoperit cu flori și îngeri.

Ieșeau astfel din materie câteodată niște eczeme sublime cu supuraţii dantelate, vopsite ori sculptate.

Iarna spuzeau din frig chiciuri de gheaţă, în strunguitele forme ale apei îngreuiate, iar vara ţâșneau florile în mii de explozii mărunte, cu petalizate flăcări roșii, albastre, portocalii.

În tot timpul anului maestrul sculptor, cu ochelarii lipsiţi de o sticlă, extrăgea din lemn rotogoale de fum și săgeţi indiene, scoici și ferigi, pene de păun și urechi omenești.

În zadar urmăream munca înceată pentru a surprinde momentul când bucata de lemn zdrenţăroasă și umedă expira într-un trandafir înlemnit.

În zadar încercam eu însumi să comit minunea pe-ndelete. Aveam desigur în mână bradul netuns, zburlit și pietros și iată că de sub rândea ieșea deodată ceva lunecos, ca un leșin.

Poate că, în momentul când începeam să jeluiesc scândura, mă cuprindea un somn adânc și puteri extraordinare creșteau atunci tentaculare din aer, intrând în lemn și producând cataclismul.

Poate că toată lumea se oprea în acele momente și nimeni nu știa de timpul scurs. În somn profund sculptase desigur maestrul toţi crinii de pe pereţi și toate viorile cu melci.

Când mă trezeam, scândura îmi arăta liniile vârstei ei, ca o palmă întinsă liniile soartei.

Ţineam în mână un obiect după altul şi diversitatea lor mă ameţea. În van luam o bilă în mână, lunecam încet degetele pe ea, o strângeam de obraz, o învârteam şi îi dam drumul să se rostogolească... În van... în van... nu era nimic de înţeles.

În jurul meu materia dură şi imobilă mă înconjura din toate părţile – aici în formă de bile şi de sculpturi – în stradă în formă de copaci, de case şi de pietre; imensă şi zadarnică, închizându-mă în ea din cap şi până în picioare. În orice sens mă gândeam, materia mă înconjura, începând de la hainele mele până la izvoarele din păduri, trecând prin ziduri, prin copaci, prin pietre, prin sticle...

În fiecare colţişor lava materiei ieşise din pământ, încremenind în aerul gol, în formă de case cu ferestre, de copaci cu ramurile ce mereu se înălţau ca să înţepe vidul, de flori ce umpleau moale şi colorat mici volume curbe de spaţiu, de biserici crescute cu cupola din ce în ce mai sus, până la crucea subţire din vârf unde materia îşi oprise scurgerea în înălţime, neputincioasă de a se sui mai departe.

Pretutindeni ea infestase aerul, irupând în el, umplându-l cu abcesele închistate ale pietrelor, cu scorburile rănite ale copacilor...

Umblam înnebunit de lucrurile pe care le vedeam şi de care eram sortit să nu pot scăpa.

Mi se întâmpla totuşi, câteodată, să găsesc câte un loc izolat unde să las în voie capul să se odihnească. Acolo pentru o clipă toate vertigiile tăceau şi mă simţeam mai bine.

Într-un rând găsii un asemenea refugiu în cel mai ciudat şi nebănuit loc din oraş.

Era într-adevăr atât de bizar, încât eu însumi nu mi-aș fi închipuit că ar putea constitui o singuratică și admirabilă vizuină.

Cred că numai setea aceea arzătoare de a umple vidul zilelor, oricum și oriunde, mă împinse la această nouă aventură.

...Într-o zi, trecând prin faţa varieteului din oraș, îmi luai inima în dinţi și intrai.

Era o după-amiază calmă și luminoasă. Străbătui o curte murdară cu multe uși închise – în fund găsii una deschisă, ce ducea la o scară.

În antret o femeie spăla rufe. Coridorul mirosea a leșie. Urcai treptele și femeia nu-mi zise la început nimic, apoi când fui la jumătatea scărilor, întoarse capul după mine și murmură mai mult pentru dânsa: „Aha!... ai venit!...“, confundându-mă desigur cu o persoană cunoscută.

Când, mult timp după întâmplare, îmi reamintii de acest detaliu, vorbele femeii nu mi se părură chiar atât de simple: era poate în ele anunţul unei fatalităţi ce prezida la zbaterile mele și care, prin gura spălătoresei, îmi arăta că locurile aventurilor mele erau fixate dinainte și că eram sortit să cad în ele ca în niște curse bine întinse. „Aha! ai venit, spunea vocea destinului, ai venit pentru că trebuia să vii, pentru că nu puteai să scapi...“.

Ajunsei într-un coridor lung, încălzit puternic de soarele ce intra prin toate ferestrele dinspre curte.

Ușile odăilor erau închise; nu se auzea niciun zgomot de nicăieri. Într-un colţ un robinet de apă picura neîncetat. Era cald și pustiu în coridor, iar gura canalului aspira încet fiecare picătură de apă ca și cum ar fi sorbit o băutură prea rece.

În fund, o ușă se deschidea spre un pod, unde găsii niște rufe întinse pe frânghii. Străbătui podul și ajunsei într-un mic *hall* cu odăițe curate, proaspăt văruite. În fiecare din ele se găsea un cufăr și o oglindă; erau desigur cabinele artiștilor de varieteu.

Într-o parte o scară ducea în jos, și pe-acolo scoborâi pe scena teatrului.

Mă trezi astfel, deodată, pe scena goală, în fața sălii pustii. Pașii mei aveau o rezonanță stranie. Toate scaunele și mesele erau corect aranjate ca pentru reprezentație. Mă găseam în fața lor singur pe scenă, în mijlocul unui decor teatral de pădure.

Vrui să deschid gura, simțind că trebuie să spun ceva cu voce tare, însă tăcerea mă înmărmuri.

Deodată văzui cușca suflerului. Mă aplecai și mă uitai înăuntru.

În primele clipe nu distinsei nimic, dar încet, încet, descoperii subsolul scenei plin cu scaune stricate și obiecte vechi de recuzită.

Cu mișcări foarte prudente mă băgai în cușcă și scoborâi dedesubt.

Pretutindeni praful se depusese în strat gros. Într-un colț zăceau stele și coroane de carton aurit, ce serviseră desigur pentru o feerie. În alt colț un mobilier de stil rococo, o masă și câteva scaune cu picioarele rupte. În mijloc, un jilț solemn, ceva în genul unui tron regal.

Mă înfundai în el ostenit. În fine mă găseam într-un loc neutru, unde nimeni nu putea ști de mine. Îmi sprijinii mâinile pe brațele aurite ale jilțului și mă lăsai legănat în voie de cea mai plăcută senzaţie de solitudine.

Întunericul în jurul meu se risipi puţin; lumina zilei venea murdară și prăfuită prin câteva geamuri duble. Eram departe de lume, departe de străzile calde și exasperante, într-o celulă răcoroasă și secretă, în fundul pământului. Tăcerea plutea în aer veche și mucegăită.

Cine ar fi putut bănui unde mă aflu? Era locul cel mai insolit din oraș și simţeam o bucurie calmă gândindu-mă că mă aflu acolo.

În jurul meu zăceau fotoliile strâmbe, grinzile prăfuite și obiectele părăsite: era însăși[8] locul comun al tuturor visurilor mele.

Rămăsei astfel liniștit, într-o beatitudine desăvârșită, câteva ceasuri.

Într-un sfârșit părăsii ascunzătoarea urmând același drum pe unde venisem. Lucru curios, nu întâlnii nici de data asta pe nimeni.

Coridorul părea incendiat de flăcările soarelui ce apunea. Canalul continua să aspire apă cu sorbituri mici și regulate.

În stradă avui o clipă impresia că nimic din toate acestea nu se petrecuse[9]. Pantalonii însă îmi erau plini de praf și îi lăsai așa, fără să-i șterg, ca o dovadă la îndemână a îndepărtatei și admirabilei intimităţi pe care o trăisem sub scenă.

În ziua următoare, la aceeași oră a după-amiezii mă cuprinse deodată nostalgia subsolului izolat.

Era aproape sigur că de data aceasta voi întâlni pe cineva, fie în coridor, fie în sală. Câtva timp încercai să rezist tentaţiei de a mă duce din nou acolo.

Eram însă prea obosit, prea înfierbântat de căldura zilei pentru ca posibilitatea unui risc să mă înspăimânte. Orice s-ar fi întâmplat, trebuia din nou să mă întorc sub scenă.

Intrai pe aceeași ușă din curte și urcai aceeași scară. Coridorul era la fel de pustiu și nimeni nu era nici în pod, nici jos în sală.

În câteva minute mă aflai din nou la locul meu, în jilţul teatral, în delicioasa mea singurătate. Inima îmi bătea cu putere; eram peste măsură de emoţionat de reușita atât de extraordinară a escapadei mele.

Începui să mângâi extatic braţele fotoliului. Aș fi vrut ca situaţia în care mă aflam să mă pătrundă cât mai adânc, să cântărească în mine cât mai greu, să-mi parcurgă fiecare fibră a corpului pentru ca s-o simt verosimilă.

Rămăsei și de data asta timp îndelungat și plecai din nou fără să întâlnesc pe cineva...

Începui să vin regulat, în fiecare după-masă, sub scenă.

Ca și cum lucrul ar fi fost perfect normal, coridoarele erau întotdeauna goale. Cădeam în jilţ zdrobit de beatitudine. Venea prin ferestrele murdare aceeași lumină albastră și răcoroasă de pivniţă. Domnea aceeași atmosferă secretă de solitudine desăvârșită, de care nu mă puteam sătura.

Excursiunile acestea zilnice în subsolul teatrului se isprăviră într-o după-masă tot atât de ciudat cum începuseră.

Când ieșii pe înserat din pod, în coridor o femeie lua apă de la robinet.

Trecui pe lângă ea încet, cu riscul de a fi întrebat ce căutam acolo. Ea își continuă însă ocupația, cu aerul acela indiferent și defensiv pe care îl iau femeile când bănuiesc că un necunoscut vrea să le vorbească.

În capul scărilor mă oprii, dornic acum de a intra în vorbă cu ea. Era de o parte ezitarea mea și, de alta, certitudinea îmbufnată a femeii că îi voi vorbi. Susurul apei din robinet împărțea rece tăcerea în două domenii bine distincte.

Mă întorsei și mă apropiai de ea. Îmi veni în minte s-o întreb dacă nu cunoaște vreo persoană care să-mi pozeze ca model pentru niște desene. Spusei cuvântul „persoană“ cu un aer perfect degajat, pentru a nu se întrevedea în el vreo trivială dorință de a vedea pur și simplu o femeie goală, ci numai preocuparea mea curat artistică și abstractă de a desena.

Cu câteva zile mai înainte un student, pentru a mă epata desigur, îmi spusese că la București chema acasă la el tinere fete sub pretextul de a le desena și apoi se culca cu ele. Eram sigur că nimic din asta nu era adevărat și simțeam, nu știu cum, în povestea studentului stângăcia unei întâmplări auzite de la altul și repovestite pe cont propriu. Mie însă îmi rămăsese bine întipărită în minte și acum se ivea un minunat prilej de a o întrebuința. În felul acesta, întâmplarea unui îndepărtat necunoscut, după ce trecuse prin terenul infertil al altuia, devenise din nou destul de matură pentru a recădea în realitate.

Femeia nu înțelese, sau se făcea că nu înțelege, deși mă căzneam să-i explic lucrul cât mai limpede.

În timp ce vorbeam, o ușă se întredeschise și veni o altă femeie. Amândouă se sfătuiră pe șoptite.

– Ei bine, să-l ducem atunci la Elvira, ea tot nu are nimic de făcut, spuse una.

Mă conduseră spre o cămăruţă scundă și întunecoasă, pe care n-o observasem, lângă pod. Înăuntru, în loc de fereastră, avea două spărturi în zid prin care intra un curent de aer rece. Era cabina cinematografică de unde se proiectau vara filmele în grădina varieteului. Se vedeau pe jos urmele piedestalului de ciment pe care stătuse aparatul.

Într-un colţ, o femeie bolnavă zăcea în pat acoperită până la gură, clănţănind din dinţi. Femeile celelalte plecară și mă lăsară singur în mijlocul odăii.

Mă apropiai de pat. Bolnava scoase o mână de sub plapomă și mi-o întinse. Era o mână lungă, fină, îngheţată. Îi spusei în câteva cuvinte că fusese o confuzie, că am fost condus la ea din eroare. Bâiguii câteva scuze, spunându-i vag despre ce era vorba: niște desene pentru un concurs artistic.

Ea reţinu din tot ce spusei doar cuvântul „concurs“ și îmi răspunse cu voce stinsă:

– Bine... bine... îţi voi da concursul... când mă voi face sănătoasă... acum n-am nimic...

Înţelesese că aveam nevoie de vreun ajutor bănesc. Renunţai la orice altă explicaţie și rămăsei câteva clipe stânjenit, neștiind cum să-mi pregătesc plecarea.

În timpul acesta ea începu să se lamenteze cu un ton foarte natural, ca și cum ar mai fi vrut să se scuze că nu-mi dă nimic.

– Vezi, am gheaţă pe burtă... mi-e cald... mi-e cald... mi-e tare rău...

Plecai foarte mâhnit și nu mai revenii niciodată în localul varieteului.

Toamna veni cu soarele ei roșu și diminețile ei aburite. Casele de mahala îngrămădite în lumină miroseau proaspăt a var. Erau zile spălăcite cu cerul înnourat ca o rufă murdară. Ploaia răpăia infinit în parcul pustiu. Perdele grele de apă se agitau prin alei ca într-o imensă sală goală. Clipoceam prin iarba udă și apa îmi curgea șiroaie pe păr și pe mâini.

În ulițele murdare de periferie, când ploaia înceta, ușile se deschideau și casele aspirau aer. Erau interioare umile cu dulapurile lor strunguite, cu buchetele lor de flori artificiale aranjate pe comodă, cu statuetele lor de ghips bronzat și fotografiile lor din America. Vieți de care nu știam nimic, pierdute în încăperile puțin mucegăite ale camerelor cu plafonul jos, sublime în indiferența lor resemnată.

În casele acelea aș fi vrut să trăiesc, să mă pătrund de intimitatea lor, lăsând toate reveriile și toate amărăciunile să se dizolve în atmosfera lor ca într-un acid puternic.

Ce n-aș fi dat să pot intra în cutare sau cutare odăiță, pășind familiar și trântindu-mă ostenit pe divanul vechi, între pernele de creton înflorat? Să capăt acolo altă intimitate interioară, să respir alt aer și să devin eu însumi un altul... Întins pe divan, să contemplu strada aceasta pe care mergeam, dinăuntrul casei, de după perdele (și căutam să-mi imaginez cât mai exact aspectul străzii așa cum se vedea de pe divan prin ușa deschisă), să pot găsi deodată în mine amintiri pe care nu le-am trăit, amintiri străine de viaţa pe care o purtam mereu și mereu cu mine, amintiri aparţinând intimităţii statuetelor bronzate și globului vechi de lampă cu fluturi albaștri și violeţi.

Ce bine m-aș fi simţit în limita acelui decor ieftin și indiferent, ce nu știa nimic de mine...

În faţa mea uliţa murdară își întindea mereu pasta noroioasă. Erau case desfășurate ca niște evantaie, altele albe ca niște blocuri de zahăr și altele mici cu acoperișul tras peste ochi, strângând din maxilare ca niște boxeuri. Întâlneam care cu fân ori, deodată, lucruri extraordinare: un om prin ploaie, ducând în spate un candelabru cu ornamente de cristal, o sticlărie care suna ca niște clopoţei pe umerii omului, în timp ce picături grele de apă se scurgeau de pe toate faţetele strălucitoare. În ce consta oare, la urma urmei, gravitatea lumii?

Ploaia spăla în grădină florile și plantele veștede. Toamna aprindea în ele incendii arămii, roșii și vinete ca niște flăcări ce strălucesc mai tare înainte de a se stinge. În piaţă, apa și noroiul curgeau despletite din mormane enorme de zarzavat. În tăietura sfeclelor apărea deodată sângele roșu și întunecat al pământului. Mai încolo zăceau cartofii buni și blânzi, lângă grămezile de capete tăiate ale verzelor înfoiate. Într-un colţ se ridica mormanul de exasperată frumuseţe a bostanilor umflaţi și hidoși, plesnind din toată coaja lor întinsă, de plenitudinea soarelui băut o vară întreagă.

În mijlocul cerului, norii se grupau și apoi se resfirau, lăsând între ei spaţii rare, ca niște coridoare pierdute la nesfârșit, și altă dată goluri imense, ce arătau mai bine decât orice vidul sfâșietor care plutea mereu deasupra orașului.

Ploaia cădea atunci de departe și dintr-un cer ce nu mai avea limită. Îmi plăcea culoarea schimbată a lemnelor ude și grilajele ruginite pline de apă, în faţa grădiniţelor domestice și cuminţi, prin care vântul trecea amestecat cu șuvoaie ca o imensă coamă de cal.

Câteodată vroiam să fiu câine, să privesc lumea aceea udă din perspectiva oblică a animalelor, de jos în sus, întorcând capul. Să merg mai aproape de pământ, cu privirile fixate în el, legat strâns de culoarea vânătă a noroiului.

Dorinţa aceasta, ce zăcea de mult în mine, se rostogoli frenetic în ziua aceea de toamnă pe maidan...

În acea zi, ajunsesem cu umbletul până la marginea orașului, în câmpul târgului de vite.

În faţa mea se întindea maidanul muiat de ploaie ca o imensă baltă de noroi. Bălegarul exala un miros acid de urină. Soarele apunea deasupra într-un decor zdrenţuit de aur și purpură. În faţa mea se întindea până departe noroiul cald și moale. Ce altă putea să-mi scalde inima de bucurie, decât masa aceasta curată și sublimă de murdărie?

Întâi ezitai. În mine mai luptau cu forţe de gladiatori muribunzi ultimele urme de educaţie. Într-o clipă ele se scufundară însă într-o noapte neagră, opacă și nu mai știui nimic despre mine.

Intrai în noroi mai întâi cu un picior, apoi cu celălalt. Ghetele mele alunecară plăcut în aluatul elastic și lipicios. Eram acum crescut din noroi, una cu dânsul, ca țâșnit din pământ.

Era sigur acum că și arborii nu erau alta decât noroi închegat, ieșit din scoarța pământului. Culoarea lor o spunea îndeajuns. Și numai arborii? Dar casele, dar oamenii? Mai ales oamenii. Toți oamenii. Nu era vorba, bineînțeles, de nicio legendă stupidă „din pământ ai ieșit și în pământ te vei întoarce". Asta era prea vag, prea abstract, prea inconsistent în fața maidanului cu noroi. Oamenii și lucrurile țâșniseră din chiar această baligă și urină în care eu îmi înfundam niște ghete foarte concrete.

În zadar oamenii se înveliseră în alba lor piele mătăsoasă și se îmbrăcaseră în haine de stofă. În zadar, în zadar... În ei zăcea implacabil, imperios și elementar noroiul; noroiul cald, gras și puturos. Plictiseala și stupiditatea cu care își umpleau viața arătau și ele îndeajuns aceasta.

Eu însumi eram o creație specială a noroiului, un misionar trimis de el în această lume. Simțeam bine în acele clipe cum amintirea lui îmi revine și îmi adusei aminte de nopțile mele de zvârcoliri și întunecimi fierbinți, când noroiul meu esențial lua avânturi inutile și se căznea să iasă la suprafață. Închideam atunci ochii și el continua să fiarbă în obscuritate cu bolborosiri neînțelese...

În jurul meu se întindea maidanul plin de noroi... Aceasta era carnea mea autentică, jupuită de haine, jupuită de piele, jupuită de mușchi, *jupuită până la noroi.*

Umezeala lui elastică și mirosul lui crud mă primeau până în adâncuri pentru că le aparţineam până în adâncime. Câteva aparenţe, pur accidentale, ca de pildă cele câteva gesturi ce eram capabil să le fac, părul de pe cap fin și subţire, ori ochii sticloși și umectaţi, mă despărţeau de imobilitatea și străvechea lui murdărie. Era puţin, prea puţin în faţa imensei majestăţi a tinei.

Umblai în toate sensurile. Picioarele mi se înfundară până la glezne. Ploua încet și departe soarele se culca în dosul cortinei de nori sângeroși și purulenţi.

Deodată mă aplecai și băgai mâinile în bălegar. De ce nu? De ce nu? Îmi venea să urlu.

Pasta era călduţă și blândă; mâinile mele umblau prin ea fără greutate. Când strângeam pumnul, noroiul ieșea printre degete în frumoase felii negre și lucioase.

Ce făcuseră mâinile mele până atunci? Unde își pierduseră vremea? Umblam cu ele încoace și încolo, în voia inimii. Ce fuseseră ele până atunci decât niște sărmane păsări prizoniere, legate cu un lanţ grozav de piele și mușchi de umeri? Sărmane păsări menite să zboare în câteva gesturi stupide de bună-cuviinţă, învăţate și repetate ca niște lucruri de seamă.

Încet, încet, ele se sălbăticiră din nou și se bucurară de vechea lor libertate. Acum își rostogoleau capul în băligar, gungureau ca niște porumbei, băteau din aripi, fericite... fericite...

Începui de bucurie a le agita deasupra capului, făcându-le să zboare. Picături mari de noroi îmi cădeau pe față și pe haine.

Pentru ce le-aș fi șters? Pentru ce? Era numai un început; nicio consecință gravă nu urmă faptei mele, nicio tremurare a cerului, niciun zguduit al pământului. Îmi trecui imediat peste obraz o mână plină cu murdărie. O imensă veselie mă cuprinse, de mult nu mai fusesem atât de bine dispus. Îmi dusei amândouă mâinile la obraz și pe gât, apoi mă frecai cu ele pe păr.

Ploaia începu să cadă deodată mai fină și mai deasă. Soarele tot mai ilumina maidanul ca un imens lampadar în fundul unei săli de marmură cenușie. Ploua în lumina soarelui, o ploaie de aur, mirosind a rufe spălate.

Maidanul era pustiu. Ici-colo zăcea o grămadă de strujeni uscaţi din care mâncaseră vitele. Luai unul și îl desfăcui cu multă atenţie. Dârdâiam de frig și cu mâinile pline de noroi direticam greu foile de porumb. Lucrul însă mă interesa. Erau foarte multe de văzut într-un strujan uscat. Departe pe maidan se zărea o cocioabă acoperită cu stuf. Alergai până acolo și intrai sub streașină. Acoperișul era atât de jos încât mă loveam de el cu capul. Pământul lângă perete era perfect uscat. Mă întinsei pe jos. Îmi răzimai capul de niște saci vechi și, picior peste picior, puteam acum să mă dedau în voie analizei minuţioase a strujanului.

Eram fericit că pot să mă ocup de această pasionantă cercetare. Canalele și scobiturile strujanului mă umplură de entuziasm. Îl desfăcui cu dinţii și găsii înăuntru un puf moale și dulceag. Căptușeala aceasta era minunată pentru un strujan; dacă oamenii ar fi avut și ei arterele căptușite cu puf moale, desigur că întunericul din ei ar fi fost mai dulce, mai ușor de suportat.

Mă uitam la strujan și în mine tăcerea râdea calm, ca și cum în interior cineva făcea mereu clăbuci de săpun.

Ploua cu soare și departe în ceață orașul fumega ca o grămadă de gunoaie. Câteva acoperișuri și turle de biserici străluceau straniu în crepusculul acesta umed. Eram atât de fericit încât nu știam ce acțiune absurdă să comit mai întâi: să analizez strujanul, să-mi întind oasele ori să privesc orașul îndepărtat.

Ceva mai încolo de picioarele mele, acolo unde începea noroiul, o broscuță făcu deodată câteva salturi. Întâi se apropie de mine dar se răzgândi îndată și o porni spre maidan. „Adio, broscuță! strigai în urma ei, adio! Inima mi se sfâșie că mă părăsești atât de repede... Adio, frumoaso!..." Începui să improvizez o lungă tiradă la adresa broscuței și când isprăvii de vorbit aruncai după dânsa strujanul, poate o voi nimeri...

Într-un sfârșit, privind mereu grinzile deasupra mea, închisei obosit ochii și adormii.

Mă cuprinse un somn adânc până în măduva oaselor.

Visai că mă găseam pe străzile unui oraș plin de praf, cu mult soare și cu casele albe; poate un oraș oriental. Mergeam alături de o femeie în negru, cu voaluri mari de doliu. Ciudat însă, femeia n-avea cap. Voalurile erau foarte bine aranjate unde trebuia să fie capul, dar în locul lui nu era decât o gaură beantă, o sferă goală, până la ceafă.

Eram amândoi foarte grăbiţi și unul lângă altul urmăream o căruţă cu cruci sanitare, în care se afla cadavrul soţului doamnei în negru.

Înţelesei că eram în timpul războiului. Într-adevăr, în curând ajunserăm la o gară și coborârăm scările până într-un subsol iluminat slab de electricitate. Tocmai sosise un convoi de răniţi și infirmierele forfoteau agitate pe peron, cu panerașe de cireși și covrigi pe care le împărţeau invalizilor din tren.

Deodată scoborî dintr-un compartiment de clasa I un domn gras, bine îmbrăcat, cu semnul unei decoraţii la butonieră.

Purta monoclu și ghetre albe. Chelia era ascunsă sub câteva fire de păr argintiu. În braţe ţinea un căţel alb pechinez, cu ochii ca două bile de agată plutind în untdelemn.

Câteva clipe el umblă încolo și încoace pe peron căutând ceva. În fine găsi; era vânzătoarea de flori. Alese din coș câteva bucheţele de garoafe roșii și le plăti, scoţând banii dintr-un elegant portmoneu suplu cu monogramă de argint.

Apoi se urcă din nou în vagon și prin geam văzui cum instalase căţelușul pe măsuţa de lângă fereastră și îi dădea, rând pe rând, să mănânce garoafele roșii, pe care animalul le înghiţea cu vădită poftă...

Un tremur cumplit mă trezi.

Ploua foarte tare acum. Picăturile răpăiau chiar lângă mine și trebuii să mă strâng lângă perete. Cerul se făcuse negru și în depărtare nu se mai vedea orașul.

Îmi era frig și totuși obrajii îmi ardeau. Simţeam bine fierbinţeala lor sub crusta noroiului ce se închegase. Vrui să mă ridic și un curent electric mă străfulgeră prin picioare. Erau cu totul amorţite și trebuia să le desfac încet, unul după altul. Ciorapii erau reci și umezi.

Mă gândii să mă adăpostesc în cocioabă. Ușa era însă închisă și, drept geam, căsuţa n-avea decât o deschizătură bătută cu scânduri. Vântul răvășea ploaia în toate părţile și nu mă puteam feri de ea nicăieri.

Începu să se lase seara. În foarte puţin timp maidanul se scufundă în întuneric. Chiar la capătul lui, acolo pe unde venisem, o cârciumă își aprinse luminile.

Într-o clipă fui acolo; aș fi vrut să intru, să beau ceva, să stau la căldură în mijlocul oamenilor și a putorii de alcool. Scotocii prin buzunare și nu găsii niciun ban. În faţa cârciumii ploaia cădea voios printr-o perdea de fum și aburi ce duhnea dinăuntru.

Trebuia să mă hotărăsc la ceva, să plec de pildă acasă. Dar cum?

În halul de murdărie în care mă găseam nu se putea. Și nici să renunţ la murdărie nu vroiam.

În suflet îmi coborî o amărăciune nespusă, așa cum poate să aibă cineva când vede că înaintea lui nu mai are absolut nimic de făcut, nimic de împlinit.

Începui să alerg pe străzi prin întuneric, sărind peste băltoace și intrând până la genunchi în unele din ele.

În mine disperarea crescu o clipă ca și cum ar fi trebuit să urlu și să mă lovesc cu capul de copaci.

Imediat însă toată tristeţea se închirci într-un gând liniștit și blând. Știam acum ce trebuia să fac: de vreme ce nimic nu mai putea continua, nu-mi rămânea decât să isprăvesc cu toate. Ce lăsam în urmă? O lume umedă, urâtă, în care ploua încet...

Intrai în casă prin ușa din dos. Mă furișai prin odăi evitând să mă privesc în oglinzi. Căutam ceva eficace și rapid care să răstoarne dintr-o dată în întuneric tot ce vedeam și simţeam, așa cum se deșartă o căruţă cu pietre când îi scoţi scândura de la fund.

Începui să răscolesc prin sertare, în căutarea unei otrăvi violente. În timp ce scotoceam niciun gând nu-mi venea în cap; trebuia să termin și cât mai repede. Era ca și cum aș fi avut de isprăvit o treabă ca oricare alta.

Găsii tot felul de obiecte ce nu-mi puteau servi la nimic: nasturi, sfori, aţe colorate, cărţulii, mirosind puternic a naftalină. Atâtea și atâtea lucruri ce nu puteau provoca moartea unui om. Iată ce conţinea lumea în momentele cele mai tragice: nasturi, aţe și sfori...

În fundul unui sertar dădui peste o cutie cu tablete albe. Putea să fie o otravă, după cum putea să fie un inofensiv medicament. Îmi veni în minte însă că, în orice caz, luate în cantitate mare ele trebuiau să fie otrăvitoare.

Pusei una pe limbă. În gură se răspândi un gust puţin sărat și fad. O zdrobii între dinţi și praful ei îmi absorbi toată saliva. Gura îmi deveni uscată.

Erau multe tablete în cutie, peste treizeci. Mă dusei la robinetul din curte și, încet, cu răbdare, mă pusei să le înghit.

Pentru fiecare tabletă luam câte o gură de apă și îmi trebui mult timp ca să isprăvesc cutia. Ultimele nu mai alunecau în jos, ca și cum gâtul s-ar fi umflat.

În curte era întuneric desăvârșit. Mă așezai pe o scară și începui să aștept. În stomac se porni o fierbere cumplită, dar încolo mă simţeam bine și clipocitul ploii mi se părea acum nespus de intim. Părea că înţelege starea mea și mă pătrunde adânc ca să-mi facă bine.

Curtea deveni un fel de salon și mă simţeam în el ușor, tot mai ușor. Toate lucrurile făceau eforturi disperate să nu se înece în obscuritate. Deodată îmi dădui seama că transpir cumplit. Băgai mâna în cămașă și o scosei udă. În jurul meu golul creștea vertiginos. Când mă trântii în casă pe pat, sudoarea mă scălda din cap până în picioare.

Era un cap frumos, extraordinar de frumos.

Cam de trei ori mai mare decât un cap omenesc, învârtindu-se încet pe o axă de alamă ce-l străbătea din creștet prin gât.

Întâi vedeam din el numai ceafa. Ce materie putea să fie? Avea un lustru șters de faianţă veche, cu nuanţe de fildeș. Toată suprafaţa era imprimată cu desene mici albastre, un fel de filigrame ce se repetau geometric, ca desenul unui linoleum. Păreau de departe un scris mărunt și fin pe o hârtie ivorină; neînchipuit de frumos.

Îndată ce capul începea să se mişte, învârtindu-se pe axă, un vertigiu adânc mă cuprindea. Ştiam că peste câteva secunde va apare faţa craniului – înspăimântătorul, teribilul obraz.

Era un obraz de altfel bine format, cu toate reliefurile omeneşti normale: ochii înfundaţi, bărbia foarte proeminentă şi câte un triunghi excavat sub pomeţi, ca la un om slab.

Pielea era însă fantastică: formată din lame fine de carne subţire, unele lângă altele, ca foiţele cafenii de pe dosul ciupercilor.

Erau atât de multe foiţe şi atât de strânse, încât dacă priveai capul închizând puţin pleoapele, nimic anormal nu ţi se părea şi liniuţele minuscule semănau cu umbrele haşurate ale unei gravuri în cupru.

Vara câteodată, privind castanii de departe, încărcaţi de frunze, aspectul lor era acela al unor capete enorme înfipte pe trunchiuri, cu obrajii scobiţi în adânc, aşa ca lamele capului meu.

Când vântul sufla prin frunze, obrazul acesta se unduia ca valurile unui lan de grâu.

În acelaşi fel fremăta capul, când se clătina piedestalul.

Pentru a şti că obrazul era făcut din foiţe era suficient să înfund puţin de tot degetul în carne. Degetul intra fără rezistenţă, ca într-o pastă umedă şi moale. Când îl scoteam, foiţele reveneau la loc şi nu se vedea nicio urmă.

În copilărie, odată, asistasem la deshumarea şi reînhumarea unui cadavru.

Era al unei fete ce murise tânără și fusese îngropată în voaluri de mireasă.

Corsajul de mătase se desfăcuse în fâșii lungi și murdare și pe alocuri urmele de broderie se amestecau cu țărâna. Fața părea însă intactă și își păstrase aproape toate trăsăturile. Culoarea ei era vânătă, încât capul părea modelat din mucava muiată în apă.

Când sicriul fu scos afară, cineva trecu mâna peste obrazul moartei. Atunci avurăm, toți cei ce priveam, o teribilă surpriză: ceea ce crezusem că este obrazul bine păstrat nu era decât un strat gros de mucegai, cam de vreo două degete. Mucegaiul înlocuise în toată adâncimea pielii obrazul de carne, păstrându-i intacte toate formele. Dedesubt era scheletul gol.

Așa era și capul meu, cu singura deosebire că în loc de mucegai era acoperit cu foițe de carne. Cu degetul însă, ajungeam printre ele până la os.

Capul, deși hidos, era un refugiu sigur împotriva aerului.

Pentru ce împotriva aerului? În odaie aerul era veșnic în mișcare, vâscos, greu, curgător, încercând să se închege în stalactite negre și urâte.

În aerul acesta apăru capul pentru întâia oară și de jur împrejur se făcu un gol ca o aureolă ce creștea mereu.

Eram atât de mulțumit și bucuros de apariția lui încât îmi veni să râd. Cum puteam oare râde însă în pat, noaptea în întuneric?

Începui să iubesc capul cu nesaț. Era lucrul cel mai de preț și mai intim pe care îl posedam. El venea din lumea întunericului de unde pătrundea până la mine doar un zumzet mărunt, ca o fierbere continuă în craniu. Ce alte lucruri se mai găseau acolo? Deschideam mari ochii și scrutam în van obscuritatea. În afară de capul ivoriu nu mai venea nimic.

Mă întrebai cu oarecare teamă dacă acest cap nu va deveni în viaţa mea centrul tuturor preocupărilor, înlocuindu-le pe toate, pe rând, încât la urmă să rămân numai cu întunericul și cu dânsul. Viaţa căpăta parcă atunci un sens precis, adevărat. Pentru moment, el crescuse în aer ca un fruct plin, ajuns la maturitate.

Capul era odihna și beatitudinea mea, a mea personală. Poate că dacă ar fi aparţinut lumii întregi s-ar fi întâmplat o cumplită catastrofă. Un singur moment de fericire deplină ar fi fost capabil să încremenească lumea pe veci.

Împotriva „capului“ lupta mereu, din ce în ce mai neputincioasă, curgerea sleioasă a aerului.

Câteodată, lângă el, apărea tatăl meu, dar vag și indirect, ca o masă de aburi alburii. Știam că îmi va pune mâna pe frunte; mâna era rece. Încercam să explic lupta dintre cap și aer, în timp ce simţeam cum tatăl meu îmi desface cămașa și îmi alunecă la subsioară termometrul, ca o șopârlă subţire de sticlă.

În jurul capului se pornea o mișcare enervantă ca o fâlfâire de steag.

Imposibil de oprit; drapelul flutura mereu.

Îmi amintii de ziua aceea când la ora ceaiului, sus în etajul Weber, Paul lăsase să-i atârne mâna în jos, de-a lungul scaunului, și Edda, de pe pat, ridicând puţin pantoful, începuse să-i zgândăre palma în glumă. Gestul acesta căpătase cu timpul o virulenţă neobişnuită. Când îmi aminteam de el, pantoful începea să zgârie frenetic mâna lui Paul, până ce se forma o mică rană, apoi o gaură în carne. Pantoful nu se oprea o clipă din mecanismul lui agasant: scobea mereu şi mereu palma găurită, apoi braţul întreg, şi mai apoi tot corpul...

Aşa se porni în odaie şi mişcarea drapelului. Ea risca acum să găurească totul, să mă devore, poate...

Ţipai disperat, ud de sudoare.

– Cât? întrebă o voce din umbră.

– 39, răspunse tatăl meu şi plecă lăsându-mă pradă vijeliilor ce creşteau.

Convalescenţa se anunţă într-o dimineaţă ca o extremă fragilitate a luminii. În odaia în care dormeam, ea venea printr-un geam ripsat, fixat în tavan. Volumul odăii pierdu straniu din densitate. Claritatea lucrurilor cântărea mai uşor şi oricât de adânc aş fi respirat, rămânea în piept un gol amplu, ca o dispariţie a unei importante cantităţi din mine însumi.

În cearceafurile calde, firimiturile îmi alunecau pe sub pulpe. Piciorul căuta fierul patului şi fierul îl străpungea cu un cuţit de răceală.

Încercai să mă dau jos. Totul era aşa cum bănuiam: aerul prea inconsistent nu putea să mă susţină. Păşeam în el dezlânat ca şi cum aş fi străbătut un râu vaporos şi călduţ.

Mă aşezai pe un scaun, sub geamul din plafon. În jurul meu lumina gonea exactitatea lucrurilor, ca şi cum le-ar fi spălat mult de tot pentru a lua lustrul de pe ele.

Patul, în colţul lui, zăcea scufundat în întuneric. Cum de izbutisem în obscuritatea aceea să disting pe perete, în timpul febrei, fiecare grăunte de var?

Începui încet să mă îmbrac; hainele cântăreau şi ele mai uşor ca de-obicei. Îmi atârnau pe trup ca niște bucăți de sugativă și miroseau leșios de la fierul de călcat.

Plutind prin ape din ce în ce mai rare, ieșii în stradă. Soarele mă ameți îndată. Pete imense de străluciri galbene și verzui acopereau în parte casele și trecătorii. Strada însăși părea slabă și proaspătă ca și cum ar fi ieșit și dânsa din febra unei boli grave.

Caii de la trăsuri, cenușii și deșălați, umblau anormal. Acum pășeau încet de tot, greoi și împleticiți – acum o luau la goană, respirând puternic pe nări pentru a nu cădea prea slăbiți în mijlocul asfaltului.

Coridorul lung de case se clătina ușor în bătaia vântului. Venea de departe mirosul tare al toamnei. „O frumoasă zi de toamnă!“ îmi spusei. „O splendidă zi de toamnă!“...

Mă plimbam foarte încet de-a lungul caselor prăfuite. În vitrina unei librării zării o jucărie mecanică agitându-se.

Era un mic clovn roșu și albastru care bătea din două minuscule talgere de alamă. Stătea bine închis în camera aceasta a lui, în vitrină, printre cărți, mingi și călimări și bătea din talgere nepăsător, cu voioșie.

Îmi veniră lacrimile în ochi de înduioșare. Era atât de curat, atât de răcoare și atât de frumos în colțul acela din vitrină!

Într-adevăr, un loc ideal în lumea asta unde să stai liniștit și să bați din talgere, îmbrăcat în frumoase haine colorate.

Iată ceva ce după atâta febră era simplu și limpede. În vitrină, lumina toamnei cădea mai intimă, mai plăcută. Ce bine ar fi fost să înlocuiesc eu paiața cea mică și veselă! Între cărți și mingi, înconjurat de obiecte curate, așezate corect pe o coală de hârtie albastră. Pac! Pac! Pac! Ce bine, ce bine e-n vitrină! Pac! Pac! Pac! roșu, verde, albastru; mingi, cărţi și vopsele. Pac! Pac! Pac! Ce frumoasă zi de toamnă!...

Încet însă, pe nesimţite, mișcarea paiaţei începu a se domoli. Mai întâi talgerele nu se mai atinseră, apoi deodată paiaţa rămase cu braţele încremenite în aer.

Îmi dădui seama aproape cu groază că paiaţa se oprise din joc. Ceva în mine înlemni dureros. Un moment frumos și vesel îngheţase în aer.

Părăsii repede vitrina și o luai spre o mică grădină publică din centrul orașului.

Castanii își lepădaseră foile îngălbenite. Restaurantul vechi de scânduri era închis și în faţa lui zăceau în dezordine o mulţime de bănci stricate.

Mă înfundai într-o bancă, scobită nu știu cum în așa fel încât mă trezii aproape întins pe spate cu privirile în cer. Soarele trimetea printre crengi o lumină îmbucătăţită, plină de cristale.

Câtva timp stătui astfel cu privirile pierdute în înălţime, slăbit, nespus de slăbit.

Deodată se așeză lângă mine un băiat voinic, cu mânecile cămeșii suflecate, cu gâtul roșu și puternic, cu mâinile mari și murdare. Se scărpină câteva clipe în cap cu toate cele zece degete, apoi scoase din buzunarul pantalonilor o carte și începu să citească.

Ţinea foile strânse în palmă ca să nu le răsfoiască vântul și citea bolborosind tare; din când în când își trecea mâna prin păr ca pentru a înţelege mai bine.

Tușii semnificativ și îl interpelai: „Ce citești?“ îl întrebai eu, răsturnat pe bancă, cu ochii în ramurile copacilor.

Băiatul îmi puse cartea în mână ca unui orb. Era o poveste lungă în versuri despre haiduci, o carte sleioasă, plină de pete de grăsime și murdărie; se vedea bine că trecuse prin multe mâini. În timp ce mă uitam în ea, el se ridică în picioare și rămase în faţa mea puternic, sigur de dânsul, cu mânecile răsucite și cu gâtul dezgolit.

Ceva tot atât de plăcut și de calm ca a bate din talgere într-o vitrină.

– Și... nu te doare capul când citești?... întrebai dându-i înapoi cartea.

Părea că nu înţelege.

– Pentru ce să mă doară? Nu mă doare deloc, zise el și se așeză din nou pe bancă să citească mai departe.

Exista așadar o categorie de lucruri în lume din care eram menit să nu fac niciodată parte, paiaţe nepăsătoare și mecanice, băieţi voinici pe care nu-i doare niciodată capul. În jurul meu, printre copaci, în lumina soarelui, curgea un curent vioi și amplu, plin de viaţă și de puritate. Eu eram menit să rămân veșnic în marginea lui, îmbâcsit de întuneric și de slăbiciuni de leșin.

Întinsei picioarele pe bancă și rezemându-mă cu spatele de un copac găsii o poziţie foarte comodă. În definitiv, ce mă împiedeca să fiu și eu puternic și nepăsător? Să simt în mine circulând o sevă viguroasă și proaspătă, cum circula prin miile de ramuri și de frunze ale copacului, să stau vertical și fără înţeles în lumina soarelui, drept, sobru, cu o viaţă sigură și bine definită, închisă în mine ca într-o capcană...

Pentru aceasta trebuia poate mai întâi să încerc a respira mai adânc și mai rar: respiram prost, întotdeauna pieptul meu era prea plin ori prea gol. Începui dar să respir aerul cu încredere. Peste câteva minute mă simţii mai bine. Un fluid slab de perfecţiune, dar care simţeam că se umflă în fiecare clipă, începu să-mi curgă prin vine. Zgomotul străzii îmi reaminti de departe orașul, dar acum orașul se învârtea foarte lent în jurul meu ca o placă de gramofon. Devenisem ceva ca de pildă centrul și axa lumii. Esenţialul era să nu-mi pierd echilibrul.

Într-un circ odată, dimineaţa, când artiștii făceau repetiţie, asistai la o scenă care îmi revenea acum în minte... Un amator din public, un simplu spectator fără nicio pregătire, se urcă, fără să clipească, cu mult curaj, pe piramida de scaune și mese pe care se urcase puţin mai înainte acrobatul circului. Cu toţii admiram preciziunea cu care escalada periculoasa construcţie, iar frenezia de a fi reușit să învingă cele dintâi obstacole îmbăta pe amator cu un fel de știinţă a echilibrului, plină de inconștienţă, care îl făcea să puie mâna exact pe locul unde trebuia, să întindă piciorul cu precizie și să găsească într-însul greutatea minimă cu care să abordeze o nouă treaptă în înălţime. Zăpăcit și fericit de siguranţa gesturilor sale, ajunse în câteva secunde în vârf. Aici însă se petrecu cu el ceva cu totul deosebit: își dete seama într-o clipă de fragilitatea punctului de sprijin unde se afla, precum și de extraordinara sa îndrăzneală. Clănţănind din dinţi ceru cu voce stinsă o scară și recomandă de nenumărate ori celor de jos s-o ţină bine și să n-o miște. Curajosul amator scobori cu infinite precauţiuni, treaptă cu treaptă, transpirat din cap până-n picioare, uluit și enervat de ideea ce-o avusese să se urce.

Poziţia mea acum în grădină era în vârful piramidei șubrede. Simţeam bine circulând în mine o sevă nouă și puternică, dar trebuia să mă silesc să nu cad din înălţimea admirabilei mele certitudini.

Îmi trecu prin cap că așa ar trebui s-o văd pe Edda, calm, sigur de mine, plin de lumină; nu mai fusesem pe-acolo de mult. Vroiam ca o dată cel puţin să mă prezint în faţa cuiva întreg și neclintit.

Tăcut și superb ca un copac. Asta era – ca un copac. Îmi umplui pieptul cu aer și întinzându-mă acum bine pe spate, adresai un cald salut de camaraderie crengilor de deasupra mea. Era ceva aspru și simplu în copac, ce se înrudea minunat cu noile mele forţe. Mângâiai trunchiul așa ca și cum aș fi bătut pe umăr un prieten. „Camarade copac!“ Cu cât priveam mai atent coroana infinit răspândită a ramurilor, cu atât simţeam mai bine cum în mine carnea se divide și prin golurile ei începe să circule aerul viu de-afară. Sângele se urca în vine majestuos și plin de sevă, înspumat de clocotul vieţii simple.

Mă ridicai în picioare. O clipă genunchii se îndoiră nesiguri ca și cum ar fi vrut să compare printr-o singură ezitare toată forţa și slăbiciunea mea. Cu pași mari, o luai spre casa Eddei.

Ușa grea de lemn ce dădea spre terasă era închisă. Imobilitatea ei mă zăpăci puţin. Toate gândurile îmi zburară până la unul.

Pusei mâna pe clanţă și apăsai. „Curaj, îmi spusei, dar mă oprii să rectific. Curaj? Numai oamenii timizi au nevoie de curaj pentru ca să facă ceva; cei normali, cei puternici n-au nici curaj, nici lașitate, ei deschid ușile simplu, așa..."

Întunericul răcoros al primei odăi mă cuprinse cu un aer plin de calm și de bucurie, ca și cum m-ar fi așteptat de mult.

De data asta perdeaua de mărgele unindu-se în urma mea avu un clinchet bizar, care făcu să mi se pară că sunt singur, într-o casă pustie, la marginea lumii. Era oare aceasta senzaţia de extrem echilibru, în vârful piramidei de scaune?

Bătui violent la ușa Eddei.

Îmi răspunse speriată să intru.

Pentru ce pășeam atât de încet?

„Pășeam încet?" Mi se părea totuși că prezenţa unei persoane ca mine, sau mai bine zis a unui copac trebuia să se simtă de departe.

În odaie însă nu se stârni nicio mirare, nicio înfrigurare, nici cea mai mică emoţie.

Câteva secunde gândurile mă precedară în mod ideal, cu o mare perfecţiune și sobrietate de gesturi. Mă văzui înaintând foarte sigur și, cu o mișcare degajată, așezându-mă la picioarele Eddei pe patul unde stătea întinsă. Persoana mea adevărată rămase însă în urma acestor frumoase proiecte ca o remorcă netrebnică și stricată.

Edda mă invită să stau jos și mă așezai pe un scaun la o mare distanţă de ea.

Pendula bătea între noi un tic-tac agasant și foarte sonor. Curios lucru: tic-tacul creștea ca fluxul și refluxul mării, mergând în val spre Edda până ce aproape nu-l mai auzeam și revenind apoi umflat spre mine, violent de-mi spărgea urechile.

– Edda, începui să vorbesc, întrerupând tăcerea. Edda, dă-mi voie să-ți spun ceva foarte simplu...

Edda nu răspunse.

– Edda, știi tu ce sunt eu?

– Ce anume?

– Un copac, Edda, un copac...

Toată această scurtă convorbire avu loc, bineînțeles, strict în interiorul meu și niciun cuvânt nu fu rostit în adevăr.

Edda se cuibări pe pat, strângând sub ea genunchii și acoperindu-i cu peignoir-ul. Își puse apoi mâinile sub cap privindu-mă cu mare atenție. Aș fi dat bucuros orice, ca să-și găsească un alt punct în odaie pe care să-l privească.

Văzui deodată pe o etajeră un buchet mare de flori într-un vas. Asta mă salvă.

Cum de nu le văzusem până atunci? Privisem tot timpul într-acolo de când intrasem. Pentru a-mi verifica apariția lor mă uitai o clipă în altă parte și revenii la ele. Erau acolo la locul lor imobile, mari, roșii... Atunci cum de nu le văzusem? Începui să mă îndoiesc de certitudinea mea de copac. Iată că un obiect apăruse în odaie acolo unde nu era cu o clipă mai înainte. Vederea mea era oare întotdeauna clară? Poate că în corpul meu mai rămăseseră urme de neputință și întuneric care circulau prin noua mea luminozitate ca niște nori pe un cer strălucitor, acoperindu-mi vederea când treceau prin umoarea ochilor, așa cum norii pe cer acoperă deodată soarele și cufundă în umbră o parte din peisaj.

– Ce frumoase sunt florile acelea, spusei Eddei.

– Care flori?

– Cele de colo, de pe etajeră...

– Care flori?

– Daliile acelea roșii atât de frumoase...

– Care dalii?

– Cum asta, ...„care dalii“?

Mă ridicai și mă repezii la etajeră. Aruncată pe o grămadă de cărţi zăcea o eșarfă roșie. În clipa când întinsei mâna și mă convinsei că era într-adevăr o eșarfă, ceva ezită departe în mine, ca oscilaţia curajului amatorului echilibrist, în vârful piramidei, între acrobaţie și diletantism. Ajunsesem desigur și eu la extrema mea înălţime.

Toată problema se rezuma acum la a mă întoarce și a mă așeza pe scaun. Și mai departe ce voi trebui să fac, ce voi trebui să spun?

Câteva clipe fui atât de stupefiat de problema aceasta încât îmi fu imposibil să execut cea mai mică mișcare. Ca vitezele foarte mari ale volantelor de motoare care le fac să pară imobile, ezitarea mea profund disperată îmi dădea o rigiditate de statuie. Tic-tacul pendulei bătea puternic, înţepenindu-mă cu mici cuie sonore. Mă smulsei imobilităţii cu mare greutate.

Edda era în aceeași poziţie pe pat, privindu-mă cu aceeași calmă mirare; s-ar fi zis că o putere răutăcioasă extrem de perfidă dădea lucrurilor aspectul lor cel mai comun, pentru a mă pune pe mine în cea mai mare încurcătură. Iată ce lupta cu mine, iată ce era implacabil împotriva mea: aspectul comun al lucrurilor.

Într-o lume atât de exactă, orice iniţiativă devenea de prisos, dacă nu chiar imposibilă. Ceea ce făcea să-mi vuiască sângele în cap era că Edda nu putea fi altfel, ci numai și numai o femeie cu părul bine pieptănat, cu ochii albaștri-violeţi, cu un surâs în colţul buzelor. Ce puteam oare face împotriva unei exactităţi atât de aspre? Cum puteam s-o fac să înţeleagă, de pildă, că sunt un copac? Era de transmis cu cuvinte imateriale și informe, prin aer, o coroană de ramuri și frunze, superbă și enormă, așa cum o simţeam în mine. Cum aș fi putut face asta?

Mă apropiai de pat și mă rezemai de bara de lemn. În mâini se iradiă un fel de certitudine ca și cum în ele ar fi scoborât deodată tot nodul neliniștei mele.

Ei, și acum? Între Edda și mine stătea ameţitor același aer străveziu, impalpabil și în aparenţă inconsistent, în care totuși zăceau toate forţele mele ce nu puteau duce la nimic. Ezitări de zeci de kilograme, tăceri de ceasuri întregi, turburări și vertigii de carne și sânge, toate acestea puteau intra în spaţiul acela mizerabil fără ca nicio aparenţă să arate coloritul lui negru și materia pâcloasă ce conţinea. În lume distanţele nu erau în mod simplu acelea pe care le vedeam cu ochii, infime și permeabile, ci altele invizibile, populate de monștri și de timidităţi – de proiecte fantastice și de gesturi nebănuite care, dacă o clipă s-ar fi închegat în materia din care tindeau să fie compuse, ar fi transformat aspectul lumii într-un cataclism îngrozitor, într-un haos extraordinar, plin de crunte nenorociri și de extatice beatitudini.

În clipa aceea, privind pe Edda, poate că materializarea gândurilor mele ar fi avut într-adevăr ca rezultat gestul acela simplu ce-mi huia în cap; să ridic *presse-papier*-ul de pe masă (îl priveam cu coada ochiului, era o nobilă cască medievală apăsând hârtiile) și să-l arunc în Edda, iar ca urmare imediată, o formidabilă țâșnitură de sânge din pieptul ei, viguroasă ca șuvoiul unui robinet, umplând odaia încet, încet, cu sânge, până ce aş fi simţit, mai întâi, cum picioarele îmi clipocesc în lichidul călduţ și lipicios, apoi genunchii și apoi – ca-n filmele americane de senzaţie unde un personagiu este condamnat să stea într-o odaie închisă ermetic în care apa urca mereu – să simt deodată ajungându-mi sângele la gură și gustul lui sărat și plăcut să mă înece...

Începui să mișc din buze fără voie și să înghit în sec

– Ţi-e foame? mă întrebă Edda.

– Ei nu, nu... nu mi-e foame, mă gândeam la ceva... absurd... cu totul absurd.

– Te rog, spune-mi și mie. De când ai venit, n-ai scos o vorbă și nu te-am întrebat nimic... acum aștept, vezi bine.

– Uite, Edda, începui, e ceva în fond foarte simplu... e chiar simplu de tot... iartă-mă că ţi-o spun, dar eu...

Vrui să complectez „eu sunt un copac“, însă fraza aceasta nu mai avea acum nicio valoare de când îmi venise pofta să beau sânge. Zăcea ștearsă și veștedă în fundul sufletului și mă mirai chiar că avusese vreodată oarecare importanţă.

Începui din nou.

– Iată, Edda, ce este, îmi era rău, mă simţeam slab şi prăpădit. Întotdeauna prezenţa ta îmi face bine, e de ajuns să te văd... eşti supărată de asta?

– Deloc... îmi răspunse ea şi începu a râde.

Îmi venea acum de-a binelea să comit ceva absurd, sângeros, violent. Îmi luai repede pălăria. „Acum plec“. Într-o clipă fui în josul scărilor.

Era acum ceva cert: lumea avea un aspect comun al ei în mijlocul căruia căzusem ca o eroare; niciodată nu voi putea deveni un copac, nici ucide pe cineva, nici sângele nu va ţâşni în valuri. Toate lucrurile, toţi oamenii erau închişi în trista şi mica lor obligaţie de a fi exacţi, nimic alta decât exacţi. În zadar aş fi putut să cred că într-un vas erau dalii când acolo se afla o eşarfă. Lumea n-avea puterea de a se schimba câtuşi de puţin, era atât de meschin închisă în exactitatea ei încât nu-şi putea permite să ia eşarfe drept flori...

Pentru întâia oară îmi simţeam capul strâns puternic în scheletul craniului. Îngrozitor şi dureros prizonierat...

În toamna aceea se îmbolnăvi și muri Edda. Toate zilele anterioare, toate plimbările mele fără rost, toate ostenelile și chinuitoarele mele întrebări se strânseră în durerea și turburarea unei singure săptămâni ca în acele lichide unde amestecul mai multor substanţe condensează de-odată violenţa unei puternice otrăvi.

În etaj tăcerea scoborî cu încă o gamă. Paul izbutise să găsească, în nu știu ce dulap, un pardesiu vechi și o cravată roasă până la aţă, înnodată în jurul gâtului ca o sfoară. Avea o culoare vânătă, ca un voal subţire lăsat de nopţile nedormite pe obraz.

– Toată noaptea a suferit, îmi spuse el. Ieri l-am întrebat din nou pe doctor ce crede și mi-a spus totul, tot adevărul. E ca și cum o explozie s-ar fi produs în rinichi, mi-a mărturisit doctorul. E extrem de rar ca boala asta să apară cu atâta virulenţă, și atât de brusc. De-obicei se insinuează încet, cu simptome care o anunţă cu mult înainte de a deveni gravă. E o adevărată explozie, în rinichi; o adevărată explozie.

Paul vorbea repede dar cu mari întreruperi ca și cum între cuvinte ar fi vrut să lase timp unei dureri acute în el să colcăie și să se desăvârșească.

În biroul de jos se făcuse întuneric ca într-o peșteră; bătrânul Weber cu capul într-un registru își dădea iluzia de a fi ocupat...

În fiecare dimineață venea doctorul cu pași tăcuți și trecând prin odăi lua cu sine pe cei trei Weber.

Îi urmam, ținându-mă de vorbă cu Ozy. Cu el nu mai jucasem de mult jocul nostru imaginar și acum ar fi fost o ocazie minunată.

Ce bine ar fi fost să vorbim de boala Eddei, așa ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat!

Urcând scările mă gândeam la posibilitatea extraordinară a unui joc dirijat de Ozy, la care să ia parte și doctorul și Paul Weber și bătrânul. Pentru o dată cocoșatul să conducă, în adevăr, o scenă imaginată și inexistentă. Când ajungeam sus îmi venea să țip: „Acum e de-ajuns, s-a isprăvit, a fost bine jucat, Paul a avut o mască într-adevăr impresionantă, bătrânul Weber se vedea că suferă, dar acum e destul, s-a terminat, te rog, spune-le, Ozy, că renunți la rest..."

Totul era însă prea bine aranjat pentru ca să se oprească în capul scărilor...

În timp ce doctorul intra la Edda, rămâneam în camera de alături bătrânul Weber, Ozy și cu mine.

Era întâia oară, poate, în viața lui, când bătrânul Weber încerca să-și stăpânească o mare emoție. Cu capul aplecat pe fotoliu privea afară impersonal și vag ca și cum n-ar fi știut și n-ar fi așteptat nimic. Într-un târziu, ca actorii mari care tind să-și desăvârșească rolul printr-un amănunt inedit, se ridică de pe fotoliu și merse să vadă mai de-aproape un tablou pe perete. Ca și actorul mare însă, care îngroșând vocea prea mult pentru tirada tragică o transformă într-un urlet ridicul demn de râsul galeriei, bătrânul Weber, încercând să joace rolul într-adevăr cu prea mult calm, îi greși efectul: în timp ce stătea și privea tabloul, cu degetele la spate, iritat, tamburina un scaun...

Paul mă luă de mână:

– Edda vrea să te vadă, vino încet după mine.

În patul cu cearceafuri albe, Edda stătea culcată cu capul spre geam. Părul era întins pe perne, mai blond și mai fin decât altădată: bolile au asemenea subtilităţi. În odaie domnea un fel de descompunere albă a lucrurilor, cu îngrozitor de multă lumină; obrazul Eddei dispărea în ea, inconsistent.

Deodată ea întoarse capul.

Era dar adevărat... Adică în momentul acela se petrecu în mine ceva atât de nedeslușit, de clar și de surprinzător, încât ar fi putut constitui un adevăr venit din afară... Capul Eddei semăna în totul cu capul ivorin din nopţile mele de febră. Evidenţa aceasta era atât de ameţitoare încât îmi veni să cred că inventasem chiar în acea clipă forma exactă a vechiului cap de faianţă, cu viteza aceea de compoziţie a visurilor care alcătuiesc un episod întreg în momentul când auzim zgomotul unei împușcături.

Eram acum sigur că ceva violent și rău i se va întâmpla în curând Eddei. Poate că și acest lucru l-am imaginat mai târziu; în tot ce privește Edda, nu deslușesc nimic din ceea ce pot fi eu însumi cu adevărat și ceea ce a fost ea.

Căuta să mă privească în ochi dar închise pleoapele, obosită. Părul dat la o parte evidenţia fruntea galbenă ca un bloc de ceară. Eram, din nou, ermetic închis în prezenţa Eddei, în ceea ce reprezenta ea acum și din nopțile mele de delir. În niciuna din plimbările mele, în niciuna din întâlnirile mele nu mă gândeam în mod veritabil la altcineva decât la mine însumi. Îmi era imposibil să concep o altă durere interioară, sau pur și simplu existența altuia. Persoanele pe care le vedeam în jurul meu erau tot atât de decorative, de efemere și de materiale ca orice alte obiecte, ca și casele, ori copacii. În fața Eddei numai, pentru întâia oară, simții că întrebările mele pot evada, și, rezonând în alte profunzimi și într-o altă existență, să mi se întoarcă în ecouri enigmatice și turburătoare.

Cine era Edda? Ce era Edda? Pentru întâia oară mă vedeam din exterior, pentru că în prezența Eddei era întrebarea sensului vieții mele. Mai profund și mai autentic ea mă zgudui în momentul morții ei; moartea ei era moartea mea și în tot ce fac de-atunci, în tot ce trăiesc, imobilitatea viitoarei mele morți se proiectează rece și obscură, așa cum am văzut-o la Edda.

În zorii zilei aceleia mă sculai greoi și pietros, stânjenit de prezența cuiva lângă pat.

Era tatăl meu care așteptase în tăcere să mă trezesc. Când deschisei ochii el făcu câțiva pași în odaie, îmi aduse un lighean alb și o cană cu apă să-mi spăl mâinile.

Cu o convulsiune dureroasă care îmi strânse inima, înțelesei ce însemna asta.

– Spală-te pe mâini, îmi spuse tatăl meu, Edda a murit.

Ploua mărunt afară și ploaia nu conteni trei zile.

În ziua înmormântării noroiul fu mai agresiv și mai murdar ca niciodată. Vântul bătea rafale de apă în acoperiș și în geamuri. Toată noaptea o fereastră rămânea iluminată sus în etajul Weber, în camera unde ardeau lumânările.

În biroul bătrânului Weber totul fu răvășit și dat la o parte pentru a se lăsa loc sicriului să treacă; noroiul intră în odăi triumfător și insinuant, ca o hidră cu nenumărate prelungiri protoplasmatice, îl vedeam bine întinzându-se pe pereţi, urcându-se pe oameni, suind scările și încercând să escaladeze sicriul.

Podeaua de lemn apăru jos, în birou, de sub mușamaua care o acoperea și care fu scoasă: riduri lungi de murdărie se iviră, la fel cu ridurile negre ce se adânciseră în obrazul lui Samuel Weber.

În jurul ghetelor lui cu gumilastic urca noroiul încet dar tenace, pătrunzând desigur prin piele până sus în inimă, murdar, greu, lipicios. Era noroi și nimic altceva, era podeaua și nimic altceva, erau lumânările și nimic altceva, „Înmormântarea mea va fi o înșirare de obiecte“, îmi spusese odată Edda.

Ceva în mine se mai zbătea undeva în depărtare, ca și cum ar fi vrut să-mi dovedească existenţa unui adevăr superior noroiului, ceva ce ar fi altceva decât dânsul. În zadar... Identitatea mea devenise de mult veritabilă și acum, în mod foarte obișnuit, nu făcea decât să se verifice: în lume nu există nimic în afara noroiului. Ceea ce luam drept durere nu era în mine decât un slab colcăit al lui, o prelungire protoplasmatică modelată în cuvinte și raţiuni.

În Paul curgeau picăturile ca într-un recipient fără fund; curgeau pe el hainele, curgeau mâinile atârnând greu și încovoindu-i spatele. Lacrimile i se scurgeau pe obraz murdare, în lungi șuvițe, ca apa pe geamuri.

Încet, balansându-se pe umerii oamenilor, sicriul trecu pe lângă vaporul lui Samuel Weber, pe lângă vechile registre și zecile de sticluțe de cerneală și medicamente descoperite cu ocazia direticării biroului. Înmormântarea era o simplă înșirare de obiecte...

Mai avură apoi loc câteva detalii, dincoace de viață: în cimitir când scoaseră cadavrul din sicriu învelit în cearceafuri albe, cearceafurile purtau urma unei mari pete de sânge.

Era ultimul și cel mai neînsemnat amănunt înaintea subsolului cimitirului cald, mucegăit și plin de corpuri moi ca gelatina, galbene... purulente...

Când din nou și din nou mă gândesc la aceste câteva lucruri, încercând zadarnic să le încheg în ceva ce aș putea numi persoana mea; când reamintindu-mi de ele, biroul bătrânului Weber devine deodată încăperea în care respir mucegai și miros vechi de registre – în chiar acea clipă – pentru ca imediat să dispară și, în locul ei, o cameră actuală să-mi puie aceeași dureroasă problemă, a felului în care oamenii își petrec viaţa, servindu-se, de exemplu, de odăi, ori simţind ca un corp ciudat, ramificat ca o ferigă și inconsistent ca un fum în ei, deodată, un miros deosebit, ca mirosul profund enigmatic al mucegaiului; când evenimente și oameni se desfac și se închid în mine ca niște evantaie; când mâna mea încearcă să scrie această ciudată și neînţeleasă simplicitate, atunci mi se pare, o clipă – ca unui condamnat care o secundă își dă seama, altfel decât tuturor oamenilor din jurul lui, de moartea care îl așteaptă (și ar vrea ca zbaterea lui să fie altfel decât toate zbaterile din lume, reușind să-l elibereze), că din toate acestea va ieși deodată cald și intim un fapt nou și autentic care să mă rezume clar ca un nume și să răsune în mine cu un ton unic, nemaipomenit, care să fie acel al înţelesului vieţii mele...

Pentru ce, dacă nu pentru aceasta, persistă în mine fluidul acela atât de intim și totuși atât de ostil, atât de aproape și totuși atât de rebel captării lui, care se preface de la sine în viziunea Eddei, ori în umerii aplecaţi ai lui Paul Weber, ori în amănuntul excesiv de precis al robinetului de apă, în coridorul unui hotel?

Pentru ce îmi revine clară acum amintirea ultimelor zile ale Eddei? Pentru ce, întrebând în alt sens (și întrebările pot crește haotic în mii și mii de sensuri diferite ca în jocul acela din copilărie când îndoiam o hârtie pătată de cerneală și apăsam puternic pentru ca cerneala să se răspândească cât mai mult, dezvăluind când deschideam hârtia cele mai fantastice și mai nebănuite contorsiuni ale unui bizar desen), pentru ce, întrebând dar în alt sens, îmi revine această amintire și nu alta?

Cu fiecare amintire neînţeleasă și exactă, trebuie să-mi dau seama în plus – ca o durere violentă a unui bolnav, ce face să rămâie în umbră micile lui jene de inconfort momentane ca o poziţie greșită a pernelor, ori amărăciunea unui medicament – ca o durere deci ce învelește și cuprinde toate celelalte neînţelegeri și neliniști ale mele trebuie să-mi dau seama că, așa meschină și incomprehensibilă cum se prezintă, fiecare amintire este totuși unică, în înţelesul cel mai sărac al cuvântului, și s-a petrecut în viaţa mea liniar, într-un singur mod, într-o singură exactitate, fără putinţă de modificare și fără nici cea mai mică abatere de la propria ei preciziune.

„Viaţa ta a fost așa și nu altfel“, spune ea, și în fraza aceasta zace imensa nostalgie a lumii acestia închisă în luminile și culorile ei hermetice din care nu este permis niciunei vieţi să extragă decât aspectul unei exacte banalităţi.

În ea zace melancolia de a fi unic și limitat, într-o lume unică și meschin de aridă.

Câteodată, noaptea, mă trezesc dintr-un coșmar teribil; este visul meu cel mai simplu și cel mai înspăimântător.

Visez că dorm adânc în patul în care m-am culcat de cu seară. E același decor și timpul aproximativ exact al nopţii; dacă, de pildă, coșmarul începe la mijlocul nopţii, el mă situează cu exactitudine în felul acela de întuneric și de tăcere care domnește la acea oră. Văd în vis și simt poziţia în care mă aflu, știu în care pat și în care odaie dorm, visul meu se mulează ca o piele subţire și fină peste poziţia mea adevărată și peste somnul meu din acea clipă. În această privinţă s-ar putea spune că sunt treaz: sunt treaz, dar dorm și visez veghea mea. Visez somnul meu din acel moment.

Și iată că deodată simt cum somnul se adâncește, se îngreuiază și tinde să mă tragă după el.

Vreau să mă trezesc și somnul îmi atârnă greu de pleoape și de mâini. Visez că mă agit, că dau din mâini, dar somnul e mai tare decât mine și după ce m-am zbătut o clipă, mă cuprinde mai greu și mai tenace. Încep atunci să ţip, vreau să rezist somnului, vreau ca cineva să mă trezească, îmi trag palme cu violenţă ca să mă scol, mi-e teamă că somnul mă va scufunda prea adânc, de unde nu voi putea reveni niciodată, implor ca să mă ajute cineva, ţip ca să fiu zgâlţâit...

Într-un sfârşit, ultimul meu ţipăt, cel care a fost mai puternic, mă trezeşte. Mă găsesc deodată în odaia mea adevărată care e identică odăii mele din vis, în poziţia în care mă visam, la ora când bănuiam în coşmar că mă zbat.

Ceea ce văd acum în jurul meu diferă foarte puţin de ceea ce vedeam cu o secundă mai înainte, dar are nu ştiu ce aer de autenticitate, ce pluteşte în lucruri, în mine, ca o răceală bruscă a atmosferei iarna, care măreşte deodată toate sonorităţile...

În ce constă simţul realităţii mele?

În jurul meu a revenit viaţa pe care o voi trăi până la visul următor. Amintiri şi dureri prezente atârnă greu în mine şi eu vreau să le rezist, să nu cad în somnul lor, de unde nu mă voi întoarce poate niciodată...

Mă zbat acum în realitate, ţip, implor să fiu trezit, să fiu trezit în altă viaţă, în viaţa mea adevărată. Este cert că e plină zi, că ştiu unde mă aflu şi că trăiesc, dar lipseşte ceva în toate acestea, aşa ca în grozavul meu coşmar.

Mă zbat, ţip, mă frământ. Cine mă va trezi?

În jurul meu realitatea exactă mă trage tot mai jos, încercând să mă scufunde.

Cine mă va trezi?

Întotdeauna a fost aşa, întotdeauna, întotdeauna.

INIMI CICATRIZATE

„*Quel terrible souvenir à affronter*“
KIERKEGAARD[1]

Emanuel urcă scara întunecoasă. Mirosea în aer a produse farmaceutice și a cauciuc ars. În fundul coridorului îngust, recunoscu ușa albă care îi fusese indicată. Intră fără să mai bată.

Încăperea în care se găsi părea mai veche încă și mai mucegăită decât coridorul. Lumina venea printr-un singur geam și răspândea o claritate albastră și nesigură peste dezordinea din salonaș, unde revistele zăceau răvășite pretutindeni, acoperind masa de marmură și scaunele solemne, învelite în halate albe ca în niște haine comode de voiaj, înainte de mutare.

Emanuel mai mult căzu decât se așeză într-un fotoliu. Observă cu surprindere umbre parcurgând odaia și descoperi subit că geamul din fund era în realitate un acvarium în care pluteau lent pești negri, bulbucaţi și grași. Câteva secunde rămase cu ochii mari deschiși urmărindu-le alunecarea leneșă, uitând aproape pentru ce venise.

Într-adevăr, pentru ce venise aici? Aha! își aduse aminte și tuși încetișor pentru a-și anunţa prezenţa, dar nimeni nu răspunse.

Tâmplele îi mai zvâcneau încă, dar mai mult din cauza goanei pe care o dăduse de la doctorul Bertrand până aici, decât de reală emoţie. În odaia asta gravă și veche se simţi puţin mai liniștit.

O ușă se deschise și o femeie străbătu cu pași repezi salonașul, dispărând pe ușa dinspre coridor. Lui Emanuel îi păru rău că n-o oprise pentru a o ruga să anunţe că e acolo.

Peștii continuau să alunece triști în lumina mohorâtă. În sală era atâta tăcere și întuneric, atâta liniște, încât dacă situaţia asta ar fi durat o eternitate, Emanuel n-ar fi avut nimic de spus. Dimpotrivă, ar fi acceptat-o cu resemnare, rămânând astfel încă mult timp dincoace de adevărul brutal pe care, poate, va trebui să-l afle peste câteva minute.

În dosul unei uși cineva tuși scurt ca un răspuns întârziat la tusea lui de adineaori.

În prag apăru o ființă mică, întunecată, ca un animal speriat ieșind dintr-o vizuină.

– Sunteţi trimis de doctorul Bertrand? Bine! Știu, mi-a telefonat... dureri violente în șale, nu-i așa? O radiografie a coloanei vertebrale.

Omuleţul își freca nervos mâinile ca pentru a îndepărta resturile de ţărână ce-i rămăseseră prinse de degete când își săpase bârlogul.

Avea ochi mici de cârtiţă, tumefiaţi, sticlind auriu în lumina slabă.

– Vom vedea îndată ce este... Poftim după mine.

Emanuel îl urmă, străbătu coridorul și se trezi în faţa unei odăi absolut întunecoase. De aici venea mirosul greu de cauciuc ars.

Un bec slab se aprinse descoperind o sală plină de aparate medicale cu structuri nichelate de ţevi și bare de circ.

Erau atâtea fire electrice pretutindeni încât Emanuel rămase nedumerit în prag, de teamă ca intrând și atingând vreunul să nu declanșeze un formidabil curent plin de trăsnete și scântei.

– Poftim!... poftim... îi spuse doctorul aproape luându-l de mână. Puteţi să vă dezbrăcaţi aici...

Și doctorul îi arătă o ladă cu șuruburi, o mașină enigmatică ce servea, după cum se vede, din când în când drept canapea. Emanuel comitea pentru întâia oară în viaţa lui acţiunea atât de simplă și de intimă de a-și dezbrăca hainele într-un cadru atât de solemn.

Medicul continua să fumeze, aruncând nepăsător scrumul pe podea, pe podeaua acestei teribile odăi știinţifice unde fiecare centimetru pătrat părea încărcat cu mistere și electricitate.

– Vă scoateţi numai cămașa...

Emanuel era gata. Începu să tremure.

– Vă este frig? întrebă doctorul. Totul durează o minută.

Contactul rece, tăios, cu masa de tinichea pe care se întinse, îl străbătu cu un fior mai intens.

– Și acum atenţie... când vă voi spune eu, veţi opri respiraţia... aș vrea să iasă o radiografie bună.

Doctorul deschise și închise o cutie metalică. Becul se stinse. Un clinchet declanșă un declic precis. O manetă căzu net, cu o tăietură liniară în întuneric. Curentul începu a vibra surd ca un animal iritat. Totul se desfășura metalic și precis ca în jocurile acelea de atenţie unde o bilă nichelată cade cu exactitudine din despărţitură în despărţitură...

– Acum! spuse doctorul.

Emanuel își opri respirația. Inima prinse a-i bate puternic răsunând parcă în tabla pe care stătea culcat. Tot întunericul îi vâjâia în urechi.

Se auzi un nou fâșâit, care se înteţi și care se stinse apoi brusc ca un cărbune aruncat în apă.

– Puteţi respira, spuse din nou doctorul.

Se făcu iar lumină. Emanuel avu deodată un moment de extremă luciditate. Pentru ce era el acolo întins pe masă? Pentru ce?

Avu certitudinea clară că e foarte bolnav. Totul în jurul lui o spunea cu evidenţă. Ce însemnau toate aceste aparate? Desigur că nu erau făcute pentru oamenii sănătoși.

Și din moment ce se găsea el acolo, în mijlocul lor, încolţit de ele...

Medicul scotea placa din masa de tinichea.

– Vă rog, nu vă îmbrăcaţi încă... să văd dacă e bună... staţi așa... întins.

Doctorul luă haina lui Emanuel și i-o puse pe piept, păturind-o cu îngrijiri tandre; numai mama lui în copilărie îl învelea așa cu plapoma înainte de culcare.

Ce o să spuie doctorul? Ce va arăta placa? Îngrozitoarea placă...

Se simţea acum din nou bine, sub haina caldă și moale. Dacă nu l-ar fi tăiat tabla sub el cu răceala ei neplăcută și dacă ar fi putut rezema capul de altceva decât de o bară de metal, poate că ar fi adormit. Tremura ușor din cauza răcelii, dar se simţea copleșit de o epuizare plăcută și odihnitoare.

În fundul coridorului, undeva, se auzi o ușă trântită cu zgomot. Așadar viaţa continua în depărtare să funcţioneze mai departe... El se simţi retras dintr-însa, la adăpost sub haină, așa cum era, gol pe masa de radiografie.

– Placa e bună, spuse doctorul ieșind din cabină. Mi se pare însă că o vertebră e atacată rău de tot... Lipsește din ea o bucată de os...

Doctorul spuse toate acestea într-o franţuzească rapidă pe care Emanuel n-o înţelegea prea bine și cu întreruperi, arzându-și degetele cu capătul de ţigară pe care îl reluase de pe o măsuţă și din care trăgea avid.

Emanuel rămase nedumerit, nu înţelese bine. Îi lipsea o bucată de os din vertebră? Dar cum dispăruse de acolo? Întrebă pe doctor.

– E roasă... roasă de microbi, răspunse omuleţul negru. Complet mistuită... ca un dinte ros de carie.

– Chiar în coloana vertebrală?

– Da, chiar în coloană... o vertebră distrusă...

„Și atunci cum de nu m-am prăbușit până acum stând in picioare, de vreme ce însăși axa de susţinere a corpului e ruptă?“ gândi Emanuel. Își aduse aminte că trebuie să se îmbrace, dar nu îndrăzni să se ridice decât cu precauţiuni infinite, sprijinindu-se tot timpul de aparate. În piept i se făcuse un asemenea gol încât îi auzea vuietul clar ca zumzetul din interiorul unei scoici pusă la ureche. Inima bătea în vid cu lovituri amplificate. Putea așadar corpul lui să se frângă dintr-un moment în altul, ca un copac rupt, ca o păpușă de cârpă.

Într-un rând, la pensiunea unde stătea, în odaia lui, pusese o capcană pe podea și un șoarece se prinse în ea, în toiul nopţii. Emanuel aprinse lumina și îl văzu cum se învârtea înnebunit de teroare în reţeaua de sârmă a capcanei. În zorii zilei șoarecele nu mai era acolo; reușise să deschidă portiţa și scăpase. Umbla însă prin odaie atât de zăpăcit, atât de înspăimântat, cu mișcări atât de încete și nesigure, încât ar fi putut fi prins cu mâna. De câteva ori șoarecele trecu pe lângă gaura propriei lui ascunzători, o mirosi ușor și totuși nu intră înăuntru... era complet zăpăcit de spaima și osteneala nopții petrecute în capcană.

Emanuel, ducându-se până la lada cu lucrurile lui, avu gesturi precaute și moi care îi aduseră aminte de șoarecele târându-se pe podea. Și el acum mai mult se târa decât mergea. Se simțea identificat cu șoarecele acela până în cea mai măruntă atitudine. Umbla tot atât de îngrozit, tot atât de zăpăcit...

Medicul intrase din nou în cabină. Emanuel se gândi atunci brusc să se sinucidă, spânzurându-se cu cureaua de la pantaloni de una din barele metalice. Dar gândul acesta era atât de slab și de inoperant, încât nu conținea nici măcar energia necesară pentru a ridica o mână. Era desigur o idee excelentă, tot atât de excelentă ca, de pildă, pentru șoarece a reintra în gaura lui, dar tot atât de vagă și de scursă de realitate.

De altfel nici nu rămase mult timp singur. Medicul veni cu clișeul, umed încă, să i-l arate. Aprinse un bec mai mare și puse radiografia în lumina lui. Emanuel privi uimit, absent, umbrele negre care îi reprezentau scheletul; cea mai secretă și intimă structură a corpului lui imprimată acolo în transparențe întunecate și funebre.

– Iată... aici... E o vertebră sănătoasă, explică doctorul. Și aici, mai jos, aceea din care lipsește o bucată de os... se vede bine că e roasă.

Într-adevăr era acolo o vertebră știrbă.

– Asta se cheamă Morbul lui Pott[2]... tuberculoză osoasă la vertebre.

Totul părea foarte clar de vreme ce știrbitura aceea avea și un nume științific.

– Mai este apoi ceva suspect aici... continuă doctorul și arătă o umbră largă ca o pâlnie. Mă tem să nu fie vorba de un abces... Ar trebui să vă examinez în cabinetul meu.

Până atunci doctorul vorbise într-una fără a privi pe Emanuel. Când ridică ochii și îl văzu atât de palid și înghețat, se repezi în cabină să lase clișeul, apoi, revenind, îl apucă de mâini și începu să-l zgâlțâie.

– Ei haide! Ce-i asta? Curaj... puțin curaj! E ceva ce se poate vindeca... veți merge la Berck[3]... acolo e salvarea... puțin curaj... puțin curaj!

Îl târî după dânsul de-a lungul coridorului și al salonașului vechi unde peștii în acvarium, nepăsători, continuau închiși hermetica lor migrațiune.

Intrară în cabinetul de consultații. Și aici erau perdelele trase, și aici era întuneric, și aici ardea un singur bec în mijlocul unui torent împietrit de cărți și droguri medicinale. Omulețul umbla agil printre ele, dibuindu-le parcă în trecere și adulmecându-le ușor cu miros animalic.

– Să vedem mai întâi spatele, spuse doctorul.

Emanuel se întinse cu fața în jos pe o canapea acoperită cu cearceaf alb.

Medicul începu să pipăie încet, cu atenție, coloana vertebrală de sus în jos apăsând pe fiecare vertebră, ca un acordor de piane clapele unui clavir.

Într-un loc unde apăsă mai tare răsună o durere fulgerătoare.

– E tocmai ce arată și radiografia... Aici este vertebra bolnavă.

Și doctorul o mai apăsă o dată și încă o dată răsună în coloană aceeași notă clară de durere.

– Dacă nu sunt indiscret, pentru ce ați venit în Franța? întrebă doctorul în timp ce-l examina. Am cunoscut după accent că sunteți străin.

– Într-adevăr, răspunse Emanuel. Am venit aici pentru studii.

– Și ce anume studiați? întrebă din nou doctorul.

– Chimia, răspunse Emanuel.

– Aha! Chimia!... vă place chimia, vă interesează?

„Mă interesează acum numai viața“, vru să răspundă Emanuel, dar tăcu.

– Credeți că părinții vă vor putea întreține aici într-un loc la mare? continuă doctorul. Vă trebuie multă odihnă, hrană bună... mai ales liniște... la Berck, de pildă, pe malul oceanului, într-un sanatoriu de acolo...

– Voi scrie tatălui meu în România, răspunse Emanuel. Cred că mă va ajuta.

Curios lucru, cuvântul „sanatoriu“ pe care îl pronunțase medicul aduse deodată în Emanuel o amintire suavă și plină de soare ca o adiere de briză răcoroasă în atmosfera înăbușitoare a cabinetului medical. Anul trecut, la Tekirghiol, unde stătuse o lună să-și îngrijească presupusul lui reumatism (așa diagnosticaseră toți doctorii durerile din spate), tot timpul fusese obsedat de ideea că foarte curând va trăi într-un sanatoriu. Își aducea acum perfect aminte de o dimineață însorită, pe plajă, la umbra unui parasol unde prietenii lui jucau cărți întinși cu burta pe nisip, cum îi trecuse așa brusc și absurd prin minte că ar trebui să-și ia rămas bun de la ei, spunându-le că pleacă la un sanatoriu.

Acum, în cabinetul întunecos, în lumina clorotică a becului, amintirea aceasta era tot ce putea fi mai senin și mai proaspăt, printre hârtiile prăfuite.

– Și acum să vedem burta...

Emanuel se întoarse cu fața în sus. Medicul întinse palma pe toată pielea, o alunecă ușor și rămase deodată stupefiat privindu-l fix în ochi pe Emanuel.

– Aveți de mult asta?

Îi arătă pe burtă o umflătură groasă și rotundă, netedă și bine conturată ca un ou care ar fi crescut acolo sub piele, lângă șold („enormă" se gândi Emanuel, extraordinar de speriat). În zadar căuta să-și aducă aminte de ea; n-o văzuse acolo niciodată. Și nici doctorul Bertrand n-o observase. Era poate ceva nou, apărut de câteva ceasuri.

– În tot cazul, e bine că am descoperit-o la timp, spuse doctorul. Asta dacă spărgea făcea comedie mare... e un abces rece plin de puroi și care vine de la osul bolnav... Va trebui puncționat... va trebui extras puroiul cu seringa.

De un ceas încoace atâtea lucruri îngrozitoare se petrecuseră sentențios și calm, atâtea prăbușiri avuseseră loc, încât lui Emanuel, ostenit de senzaționalul zilei, într-o secundă de amețitoare inconștiență îi veni să râdă.

Consultația la doctorul Bertrand, radiografia, vertebra roasă și acum abcesul rece, toate păreau aranjate dinainte. Aștepta ca, dintr-o secundă în alta, doctorul să deschidă o ușă și să-l invite în camera de alături: „Poftiți, vă rog! Ghilotina e pregătită...".

Dar doctorul tăcu, fără să-și ia privirea de la abces.

– Și acum ce-i de făcut? întrebă Emanuel slab, cu o voce din alte lumi.

– Ei bine, puncţia! răspunse doctorul. Mai întâi puncţia! Eu v-aş sfătui să v-o facă tot doctorul Bertrand care v-a trimis la mine pentru radiografie. Îi pot telefona, dacă vreţi. Are o mână foarte sigură... de altfel nici nu-i vorba despre vreo operaţie importantă... o simplă împunsătură cu acul... atâta tot. Îi voi telefona să vie acasă cu toate cele necesare. Ce adresă aveţi?

În timp ce doctorul nota adresa într-un carnet, Emanuel respiră puţin ca să se libereze de opresiune. Ascultase cu respiraţia tăiată tot ce spunea doctorul.

– Apoi, peste câteva zile, veţi pleca la Berck, la mare...

– Berck? întrebă Emanuel. Unde vine asta?

Doctorul luă dintr-un raft un *Larousse* enorm și îl deschise la harta Franţei.

– Iată aici... vedeţi... Canalul Mânecii... mai jos de Boulogne este Berck... nu-i însemnat pe hartă. E o plajă mică, pierdută în dune, un orășel maritim unde vin bolnavi ca dumneata din toate părţile lumii ca să se vindece... Stau acolo culcaţi în ghips, dar duc o viaţă absolut normală. Ba ies și cu trăsura la plimbare, trăsuri speciale în care stau întinși, trase de cai sau de măgăruși.

Doctorul debita toate aceste explicaţii cu un ton savant și murmurat, uitându-se tot timpul pe hartă ca și cum ar fi citit din dicționar tot ce spunea.

– Dar până acasă umflătura nu va sparge? întrebă Emanuel.

Ar fi vrut să întrebe multe; dacă până la pensiune nu i se va rupe coloana vertebrală, dacă nu se va prăbuși în stradă, dacă nu-i va cădea capul de pe umeri rostogolindu-se pe trotuar ca o bilă de popice. De câteva minute se simţea foarte fragil încleiat. În fabricile de sticlă lucrătorii se amuză să arunce în apă bucăţi de compoziţie topită care se întăresc și devin mai rezistente decât sticla obișnuită, de pot fi lovite chiar cu ciocanul, dar dacă un mic fragment se desprinde din ele toată masa se preface în pulbere. O singură vertebră sfărâmată, nu era oare de ajuns să transforme în praf întregul trup? Mergând pe stradă s-ar fi putut desprinde osul bolnav și atunci Emanuel s-ar fi prăbușit pe loc, rămânând din el o simplă grămăjoară de cenușă fumegândă.

Îl liniști doctorul cu argumente științifice și medicale.

Cât privește de onorariu, nu vru să accepte nimic. „De la studenţi nu iau bani..." În ochii lui mici ardeau scântei vii. Emanuel se simţi invadat de o tandreţă atât de moleșitoare încât îi veniră lacrimile în ochi. Mulţumi doctorului cu exagerată efuziune. Se agăţă de această recunoștinţă cu frenezia unei eliberări. Îi venea să se arunce la picioarele doctorului și să rămâie prosternat în faţa lui.

– Vă mulţumesc, domnule doctor! (Ossana! Ossana!). Se îmbrăcă în grabă și trecu prin același vechi salonaș.

– Curaj! mai spuse o dată doctorul pe scări cu un mic plescăit de limbă ca un îmblânzitor care îndeamnă animalul să sară printr-un cerc.

„Curaj! Curaj!" răsună înăuntrul lui Emanuel ecoul lovindu-se de pereţii pieptului.

Se trezi astfel deodată în plină stradă, în plină lumină a zilei. Era ca o dilatare bruscă și imensă a lumii. Așadar mai existau case, asfalt veritabil și un cer îndepărtat, vaporos și alb. Părăsise lumea de afară în această lumină și o regăsea acum identică, poate mai vastă și mai pustie, cu mai mult aer limpede în ea și mai puţine lucruri decât odăile întunecoase din apartamentul doctorului. Totul părea însă mult mai trist și mai indiferent...

Acum pășea în această lume un Emanuel bolnav, cu o vertebră roasă, un nenorocit în drumul căruia casele se dădeau cu frică la o parte. Umbla pe trotuar moale ca și cum ar fi plutit pe consistența asfaltului. În intervalul cât stătuse închis în cabinetul doctorului, lumea se subțiase straniu. Conturul obiectelor mai exista încă, dar acest firișor subțire care, la fel ca pe un desen, înconjoară o casă pentru a face din ea o casă, sau stabilește profilul unui om, conturul acela care închide lucruri și oameni, copaci și câini, abia de mai ţinea în limitele lui materia gata să se prăbușească. Ar fi fost de ajuns ca să desprindă cineva firișorul acela din marginea lucrurilor pentru ca deodată casele acelea impozante, lipsite de propriul lor contur, să se lichefieze într-o materie uniform de turbure și cenușie.

El însuși, Emanuel, nu mai era decât o masă de carne și oase susținute de rigiditatea unui profil.

Îl surprinse gândul că nu mâncase deloc în acea zi. Ce căuta acest gând într-un asemenea moment? Emanuel constată cu amărăciune că într-o lume atât de vagă și de inconsistentă mai avea de îndeplinit încă ocupaţiuni precise.

Se îndreptă spre restaurant. Lua masa într-un mic restaurant studenţesc în cartierul vechi al orașului. Veneau acolo și funcționari și lucrători; se mânca prost și repede, era întotdeauna înghesuială și clienţii în picioare așteptau un loc liber, pe care îl ocupau cald încă.

Pentru întâia oară venea acum foarte târziu la masă, când nu mai era nimeni. Sala zăcea pustie, tăcută și îmbâcsită de fum. Într-un colţ mâncau chelneriţele. Casieriţa mânca la casă, în dosul cadrului de lemn, ca și cum ar fi fost sortită să săvârșească toate funcțiunile ei existenţiale acolo, cocoţată pe scaunul ei şi închisă în ţarcul acela rigid. Era o tăcere impresionantă în restaurant, ca după un cataclism. Scaunele zăceau răvăşite pretutindeni şi Emanuel nu găsi decât o singură masă acoperită cu faţă de masă albă. Toate celelalte fuseseră strânse.

Se aşeză încetişor pe scaun, cu frică să nu spargă abcesul.

În jurul lui, pereţii, acoperiţi de oglinzi mari cu rame bronzate, reflectau din compartiment în compartiment aceeaşi sală vidă cu aerul din ce în ce mai şters şi mai verzui, până ce, în ultimele oglinzi îndepărtate, sala devenea apoasă ca acvariumul din salonaşul doctorului.

Acolo, departe, în ape stătute şi întunecoase, plutea solitară şi palidă faţa puhavă de crap a casieriţei cu privirea lentă a ochiului ei rotund şi rece.

Era de altfel singurul animal submarin din acele străfunduri oceanice, şi Emanuel singurul înecat.

În pragul pensiunii, portăreasa îi aștepta cu nerăbdare. Îl zări de departe și îi făcu semn cu mâna:

– S-a telefonat din partea doctorului Bertrand. Vine la ora 4 cu tot ce trebuie. Așa a spus și a mai adăugat să vă găsească în pat.

– Am înţeles, răspunse Emanuel vrând să intre pe coridor. Dar portăreasa, suptă de curiozitate și de nerăbdarea așteptării, îl opri în prag.

– Ce ai? Pentru ce ești atât de palid? Ești bolnav? E ceva grav?

Îl apucă de haină și începu să-l zgâlţâie ca pe un sac din care ar fi vrut să scuture tot conţinutul.

– Mai încet! Mai încet! o domoli Emanuel. Hai în odaie și am să-ţi spun totul.

Avea o odaie mică, destul de incomodă, chiar lângă aceea a portăresei, la parter. O luase pentru a nu fi nevoit să urce scările, tot din cauza durerilor din spate.

Începu să se dezbrace. Pentru a câta oară se dezbrăca în ziua aceea? Își aduse aminte de un englez care se sinucisese lăsând un bilet: „Prea mulţi nasturi de încheiat și de descheiat toată viaţa“. Acum, pentru a treia oară se întinse în pat. Portăreasa îl sâcâia mereu cu întrebările. Veni apoi în odaie și Colette.

Colette locuia și ea la aceeași pensiune. Era o fată simplă și netă ca o bucată de hârtie. Se ocupa cu broderia și cu mici lucrări de croitorie, executate acasă. Emanuel făcea cu ea o dragoste higienică, lipsită de mari voluptăţi. După amor, Colette servea ceai fierbinte vanilat. Ceaiul și vanilia conţineau tot parfumul și toată savoarea iubirii lor domestice și cuminţi.

Portăreasa începu să deretice prin odaie și Colette să aranjeze cărţile de pe masă, pentru ca doctorul Bertrand să găsească ordine peste tot, în timp ce Emanuel scria o telegramă pentru tatăl lui în România.

Colette nu prea știa cum să exibe decent și convenţional tristeţea de care era cuprinsă. Îi venea să plângă pur și simplu, dar se reţinu, știind că asta l-ar indispune pe Emanuel. Plecă repede cu telegrama la poștă, mulţumită că părăsește puţin odaia aceea în care își simţea inima grea de lacrimi. Portăreasa ieși și ea odată cu dânsa.

Emanuel se trezi deodată singur, culcat în pat, la o oră de după-masă când de obicei lucra la Universitate.

Îl doborî o senzaţie limpede și plăcută de lenevie ca un vechi ecou din copilărie, atunci când stătea în pat „bolnav“, într-o zi de școală.

Atinse ușor umflătura de lângă șold și se înfioră. Creștea parcă mereu.

Înspăimântat, rămase nemișcat în perne, cu faţa în sus, aproape fără respiraţie.

Așa îl găsi doctorul Bertrand.

– Ei bine, ne pregătești surprize? Ce s-a întâmplat? Am auzit la telefon lucruri îngrozitoare... spuse doctorul intrând.

Vorbea cu bonomia serioasă a tuturor medicilor de familie ce au trecut de anumită vârstă și care capătă cu toţii un ton al vocii uniform, ca o însuşire biologică generală în dezvoltarea lor profesională. Era înalt şi spătos, cu părul tăiat scurt, ridicat aspru ca o perie.

Examină abcesul cu o faţă impasibilă, pe suprafaţa căreia Emanuel nu descoperi nimic din gândurile interioare.

Cineva bătu la uşă. Era ajutorul doctorului intrând încărcat cu pachete de instrumente şi diferite cutii nichelate.

– Într-adevăr... e ceea ce mi s-a telefonat. Abcesul trebuieşte puncţionat îndată, spuse calm doctorul. Să începem!

Îşi dezbrăcă haina şi îşi suflecă mânecile cămăşii. Apoi ceru apă să se spele.

Portăreasa veni în grabă, agitându-se de colo până colo, preocupată şi bucuroasă de a juca un rol oricât de mic în preajma unui personagiu atât de eminent ca doctorul Bertrand.

Asistentul aranja cutiile nichelate pe masă. Când totul fu gata, trase patul lângă fereastră, în plină lumină.

Emanuel îşi scoase cămaşa. Începu din nou să clănţăne din dinţi ca în cabinetul de radiografie. În zadar încercă să surprindă mişcările asistentului, să zărească vreun instrument de tortură, să descopere mărimea acului.

Doctorul şi asistentul umblau acolo la masă cu diferite obiecte, din care nu parvenea până la dânsul decât clinchetul lor metalic.

Afară, dincolo de perdea, în stradă, un om trecu grăbit. Îi urmări cu auzul paşii distincţi pe asfalt. Ce grijă avea ăsta? Mergea nepăsător pe stradă, în timp ce el, Emanuel, zăcea în pat, gata de a suferi o teribilă puncţie... Acum dârdâia de-a binelea de frică.

Doctorul se întoarse către pat cu un tampon de vată îmbibat în iod. Purta mănuși mari roșii de cauciuc ca un șofer de camion.

Unse umflătura și jumătate din pielea burţii care deveni deodată galbenă. În odaie se răspândi un miros antiseptic de iodoform și de farmacie. Asta dădea încăperii o realitate nouă, medicală și foarte severă. Se petrecea în ea ceva grav și inevitabil. Emanuel se zăpăci cu totul. În jurul lui zărea dulapul, cărţile și masa, vechile lucruri familiare, binecunoscute, dar acum ele se desprindeau nesigure în luciditatea lor turbure, ca vorbele haotice ţipate de o voce necunoscută într-o hărmălaie de mulţi oameni adunaţi într-o sală.

– Anestezic! spuse doctorul scurt.

Tot ce mai văzu Emanuel fu pe asistent care se apropie de pat cu un tub mare de sticlă. Doctorul îi acoperi faţa cu cămașa și spuse portăresei să-i ţie mâinile. Eprubeta ţiui brusc și Emanuel simţi într-un loc precis pe piele, deasupra umflăturii, ţâșnitura lichidului care producea o răceală de gheaţă și strângea carnea în jur.

O cutie metalică se deschise și se închise.

– Ac, spuse doctorul în timp ce asistentul se apropia din nou.

„Acul... acum va împunge cu acul..." gândi Emanuel. Clipele îi zvâcneau în tâmple teribil.

Acum?

Simţi lângă șold o împunsătură grea ca o lovitură dată din răsputeri. Era o durere amorţită și surdă care cântărea îngrozitor în șold. O gheară care se fixase în carnea împietrită de anestezie, o suferinţă îndepărtată și totuși extrem de prezentă.

Deschise puţin ochii şi printr-o parte a cămăşii zări pe asistent pompând ceva într-o sticlă; nu deosebi nimic altceva. Ce se petrecea acolo, în carnea lui? Ce făcea doctorul?

O apăsare mai adâncă a acului îi smulse un icnet de durere. Cât va mai dura? Părea fără sfârşit şi asistentul pompa mereu...

Într-un sfârşit se făcu o pauză... Emanuel simţi acul ieşind brusc dintr-însul şi răsuflă uşurat. În muşchi, lângă umflătură, persista o încordare grozavă a cărnii, dar ca o durere mai simplă ce se stabilise la un nivel fix de acuitate.

Portăreasa îi ridică de pe ochi cămaşa.

Doctorul ştergea acum cu eter un punct ce sângera uşor. Sticla de pe masă era plină cu un lichid compact gălbui.

– Ce-i asta? întrebă Emanuel sfârşit de încordare şi emoţie.

– Puroi, amice! Puroi! răspunse doctorul cu aceeaşi voce bonomă. Trebuie să pleci la Berck şi să stai liniştit acolo până te vindeci. E o chestie de timp îndelungat şi de răbdare. Ai avut abces plin-plinuţ. Cred că nu se va forma din nou atât de iute... Să stai liniştit. Auzi? Să stai cuminte întins pe spate... Când pleci?

– Peste câteva zile, spuse epuizat Emanuel. Am telegrafiat tatălui meu şi îl aştept la sfârşitul săptămânii. Va veni desigur cu primul tren.

Mai vru să întrebe multe dar se lovi de faţa impasibilă a doctorului şi se irită la gândul că în această indiferenţă zăcea cunoaşterea exactă a infirmităţii lui. Apoi doctorul îi strânse cu putere mâna şi îl părăsi.

După-amiaza îşi reluă în odaie scurgerea ei inutilă şi tristă. Sticla cu puroi zăcea pe masă în plină evidenţă.

Câteva raze de soare se jucau arămii într-o lumină domoală pe zidul casei din faţă. Emanuel simţi în piept o mare slăbiciune – s-ar fi zis că respira ceva din conţinutul pustiu şi dezolant al acestei după-amiezi melancolice.

Încercă să citească, dar nu înţelese nimic; cărţile erau scrise pentru altă lumină; nicio carte din lume nu poate să umple golul imens al unei zile călduţe şi intime de plictiseală şi suferinţă. Aceasta e tristeţea ineluctabilă a zilelor de boală.

În faţă, pe zidul cenuşiu, razele asfinţitului se urcaseră până sub acoperiş şi geamurile mansardei se aprinseră în flacări purpurii. Aspectul imobil şi părăsit al casei îi sfâşia inima.

Încet de tot ridică plapoma să privească locul umflăturii; nu simţea nicio durere, iar umflătura dispăruse. Îşi privi picioarele goale, burta, coapsele, tot corpul...

Colette îl surprinse numărându-şi coastele.

Zilele treceau aride şi incolore, îngrozitor de lungi şi de triste. În orele libere Colette stătea lângă el şi broda. Veniră să-l vadă câţiva colegi la întoarcerea de la Universitate, care era aproape. Veneau îmbibaţi cu miros acid de laborator şi asta îl întrista încă mai tare. Simţea atunci mai adânc că e bolnav, că e în vacanţă...

Rămânea nemişcat ore întregi, cu capul ridicat puţin în perne.

– Îmi fac ucenicia de bolnav, spunea el Colettei.

În fiecare zi pe la ora patru ţintea cu atenţie paşii portăresei distribuind poşta. Dar urma aceeaşi obişnuită deziluzie. „Nicio telegramă, nicio scrisoare?“ „Nimic.“ Ziua recădea în monotonie.

Într-o seară, după masă, Emanuel răsfoia distrat un ziar, în pat, lângă fereastră, când i se păru că în stradă cineva se oprise și îl privea cu atenție. Portăreasa uitase să închidă obloanele. Dete puțin la o parte perdeaua. În stradă stătea și se uita la el tatăl lui.

Emanuel fu emoționat; tatăl lui intrând în odaie își ascunse mai bine turburarea tușind încetișor ca să nu-i vibreze vocea. Îl iubea pe Emanuel cu o intensitate de care acestuia îi era uneori frică. Emanuel se simțea angajat moralmente față de iubirea tatălui său și, de n-ar fi fost decât din cauza asta, îi părea sincer rău că se îmbolnăvise. În ultimele zile se gândise cu teroare, cu groază, la cazul când ar muri. „Cu siguranță că tatăl meu ar înnebuni de tristețe“, își spuse el și își imagina demența calmă și severă a omului acesta care făcuse totul în viață cu sânge rece. „Un asemenea om nu poate avea decât o nebunie extraordinar de bine organizată“, se mai gândi Emanuel cu infinită tristețe. Era și acesta un anumit fel de a fi tandru față de sine însuși.

În câteva clipe atmosfera din odaie se schimbă. Tatăl lui îi luă în mână boala ca pe-o afacere comercială încurcată ce trebuie rezolvată fără nicio pierdere. Se decise să plece mai întâi el singur la Berck pentru o zi, să vorbească cu doctorii de acolo și să caute un sanatoriu convenabil. Plecă chiar a doua zi și se întoarse târziu noaptea. Era entuziasmat de Berck.

– Acolo-i vindecarea ta. Bolnavii duc o viață normală în sanatorii organizate ca niște simple hoteluri; nici nu simți că ești bolnav. Vei vedea... vei vedea...

Împachetară lucrurile a doua zi și la amiază fură gata de plecare.

În ultimul moment portăreasa aduse un pachet și îl strecură discret lui Emanuel.

– E de la domnișoara Colette... șopti ea.

Mai mult de curiozitate, Emanuel îl deschise imediat. Conţinea o cutie de ceai și câteva comprimate cubice cu extras de carne, pentru gătit supă.

Ceaiul era desigur o aluzie la iubirea lor.

Cât despre comprimate, Colette își bătuse capul toată dimineaţa ca să găsească un cadou ieftin și util și isprăvise prin a-și aduce aminte că în timpul războiului mama ei îi trimetea tatălui pe front extras de carne ca să-și facă singur supă în tranșee.

„Și acolo unde pleacă Emanuel, trebuie să fie mai rău ca în tranșee... cugetă ea simplu. O farfurie caldă de supă o să-i facă bine..."

Și, gândind astfel, îi veneau lacrimile în ochi.

Ziua se prelungea într-o înserare călduţă şi funerară de octombrie. Câmpurile defilau prin fereastra vagonului roşii şi arămii, putrede de soarele absorbit îndelung toată vara. În compartiment, Emanuel şi tatăl lui, singuri, zăceau cufundaţi în acelaşi sentiment de tăcută intimitate. O dată cu ei călătorea ritmul de fierărie veche a trenului, ca bătăile repezi ale unei inimi îmbătrânite şi mecanice, fixată sub vagon.

Într-o gară mică, unde trenul nu se opri decât o minută, se dădură jos să schimbe.

Urcară într-un trenişor cu vagoane înguste, cu o locomotivă demodată şi îngheboşată ca o cămilă. În vagon nu erau decât două bănci, în tot lungul lui, de o parte şi de alta, ca într-un tramvai.

Încetişor, trenul porni nesigur hurducându-se de şine. Toate geamurile prinseră a clănţăni cu putere ca şi cum le-ar fi fost frică de voiaj. În urma lui, Emanuel mai privi o dată gara mică, albă, cu glicine roze la fereşti. Apoi cineva trase o perdeluţă şi peisajul rămase afară ca tăiat cu foarfeca.

În vagon se înghesuia lume multă, cu pachete şi coşuri; oameni care se îndesau pe banchete... copii care scânceau... apoi, îndată ce trenul porni mai iute, începu o conversaţie intensă în tot vagonul, stabilindu-se un zumzet comun de înţelegere şi de bunăvoie.

Toată lumea asta pleca la Berck. Un cultivator în haine de duminică, cu un buchet de flori câmpenești în mână, demonstra cu gesturi largi boala fiului lui unei doamne subțirele și elegante, în *tailleur* gris.

Chiar în faţă, pe banchetă, doi părinţi tineri își duceau copilul la un sanatoriu. Era un băieţaș slab și palid în haine de marinar, cu un picior înfășurat în bandaje. Mâinile îi atârnau subțiri și obosite ca la o păpușă de cârpă. Îl ţinea pe braţe mama lui, în timp ce copilul plimba prin vagon privirea lui de intensă nedumerire, examinând curios toată această lume necunoscută.

Emanuel fu deodată interpelat de vecina lui, o bătrânică în haine de doliu.

– Pleci la Berck? întrebă ea. Ești bolnav?

Ţipa foarte tare ca să domine zgomotul dublu al trenului și al conversaţiei generale.

– Unde suferi? Aici?... Aici?...

Arătă șoldul, apoi spatele.

– Da, aici, la spate, răspunse Emanuel.

Bătrânica își strânse gura pungă și clătină din cap a compasiune.

– Și ai abces? continuă dânsa.

Emanuel nu se înșelase, auzise bine, era vorba de un abces. De unde știa însă femeia asta ce e aia un abces? Avu o mină atât de uimită încât bătrânica se grăbi să-l liniștească.

– Iată, vezi, cunosc și eu puţină medicină... De când tot vin la Berck e timp ca să fi învăţat toate astea... Am și eu acolo un băiat bolnav.

Emanuel nu răspunse, dar se trezi tras de mânecă.

– Te-am întrebat ceva, reluă bătrânica supărată. Ai sau n-ai abces?

– Ei da, am, răspunse Emanuel cu oarecare bruscheţă. Şi ce-i cu asta?

De data asta bătrânica tăcu. În caligrafia zbârciturilor de pe faţa ei apăru semnul clar al unei mari întristări. Cu jumătate de voce mai îndrăzni să întrebe dacă abcesul e fistulizat.

– Ce-i asta „fistulizat“? făcu Emanuel nedumerit.

– Adică dacă a spart... dacă are găurică pe unde curge încontinuu...

– Asta nu, răspunse Emanuel. Până acum doctorul a scos din el puroi cu acul şi văd că umflătura a dat înapoi.

Trenul îşi scutura mereu fierăria veche şi zgomotul lui se depunea scăzut în convorbire ca fondul unui murmur coral într-o operă, în timp ce artiştii cântă. Acum treceau prin dunele din împrejurimile oraşului. Mai erau câteva minute până la Berck. Tot traiectul dura mai puţin de un sfert de oră.

– E bine că abcesul nu-i fistulizat, murmură bătrânica.

– Şi dacă ar fi? spuse distrat Emanuel.

– Eh, atunci se schimbă chestia...

Şi aplecându-se la urechea lui îi şopti pe nerăsuflate:

– Se spune la Berck că un abces deschis e o poartă deschisă morţii...

– Ce ţi-a spus? îl întrebă tatăl lui.

– Crezi că am înţeles? Vorbeşte prea repede...

Trenişorul începu a scârţâi obosit strângând frânele. Ajunseseră. Gara semăna cu orice altă staţie de provincie. Un domn înalt cu cârje aştepta pe doamna în *tailleur* gris. Încolo nu mai era nimeni pe peron. Uimirea cea mare îl aştepta însă pe Emanuel abia la ieşire.

În timp ce şoferul încărca valizele el rămase câteva secunde pe piaţeta din faţa gării, privind în jurul lui. Deodată rămase uluit.

Ce să fi fost oare asta? Un sicriu ambulant ori o targă? Un om stătea întins pe un pat îngust de lemn, un fel de cadru cu saltea, așezat pe o montură cu patru roţi mari cauciucate. Era însă îmbrăcat normal din cap până în picioare. Purta cravată, beretă pe cap și haină și totuși nu se mișca, nu se ridica să umble ca toată lumea. Așa culcat cum stătea, cumpără de la un vânzător un ziar, plăti și îl deschise să-l citească cu capul sprijinit de perne, în timp ce un om în dosul lui începu a împinge căruţul pe străzile orașului.

– Vezi, îi spuse tatăl lui... aici toţi bolnavii duc o viaţă normală... Sunt complet îmbrăcaţi, se plimbă pe stradă... numai că stau întinși... atâta tot... Ai să vezi și pe alţii tot întinși, conducând singuri trăsura...

Emanuel era prea uluit pentru a se putea gândi la ceva precis. În mașină tot timpul se uită pe geam să zărească vreun bolnav în trăsură, dar nu văzu pe niciunul. La o cotitură, între două șiruri de case înalte apăru o clipă, în fund, linia azurie și strălucitoare a oceanului culcată pe nisip ca o spadă arzătoare.

În pragul sanatoriului îi aștepta directorul. Intrarea era ornamentată de două mari plante exotice. Vasele de faianţă și hainele negre solemne ale directorului, precum și ghetrele lui albe dădură acestei sosiri un aer foarte teatral. Directorul se înclină și strânse mâna mai întâi tatălui, apoi lui Emanuel. Avea obrazul foarte pudrat și tocmai aruncase capătul ţigării de foi pe care o fumase până atunci. Cu ţigara în colţul gurii, pe faţă i se imprimau într-o parte riduri lungi de câine și atunci semăna în totul cu acei mopși de porţelan îmbrăcaţi în frac roșu de pe unele scrumiere. „Păcat că îi lipsește fracul“, gândi Emanuel.

Tăcerea sanatoriului era impresionantă, dar coridoarele semănau cu orice coridoare de hotel: uși albe la rând cu numere pe ele. Emanuel avea odaia la etajul al treilea. Urcară lent cu un ascensor ce nu făcea decât un zgomot mărunt și înăbușit. În fundul unui coridor întunecos, directorul deschise o ușă. Se vedea bine că era o cameră ieftină. Tot mobilierul se compunea dintr-un dulap, o masă și un pat de fier. Într-un colţ stătea toaleta cu o cană enormă albastră de tablă smălţuită.

– Îţi place? întrebă tatăl lui când directorul fu plecat.

Ce avea să-i placă? Se întinse ostenit pe pat și închise ochii. Îi zumzăia încă în cap mersul trenului și frânturi din convorbirea cu bătrânica în doliu. Zilele petrecute în pat îl slăbiseră îngrozitor. Tatăl lui aprinse lumina. În odaie se stabili atmosfera neplăcută și ciudată a unei camere de hotel mizerabile unde trebuie să dormi o noapte în trecere.

Într-un sfârșit cineva bătu în ușă.

– Eva! se recomandă aspru infirmiera care intră. Avea un nas atât de lung și de ţuguiat încât de-ar fi întors capul în toate părţile parcă tot numai din profil stătea.

Se informă pe scurt de boala lui Emanuel.

– Aici o să vă faceţi bine, murmură ea cu ton plictisit, profesional.

– Mai sunt mulţi bolnavi ca mine? întrebă el. Au toţi câte o vertebră atacată?

Eva ridică mâinile în sus ca o supliantă antică.

– O vertebră? O singură vertebră? Eh! Eh! sunt unii care au zece vertebre atacate la rând... alții genunchiul... coapsa... degetele de la mâini... glezna... Credeai că ești singurul? Ha! Ha!...

Râse scurt și uscat.

Emanuel fu obsedat mai ales de coloana aceea cu zece vertebre atacate la rând, și în minte îi veni imaginea unei țigări care, uitată în scrumieră, se preface lent în cenușă în tot lungul ei. „Ce amarnică putreziciune...“, gândi el.

– Și doctorul Cériez? întrebă tatăl lui Emanuel. Când vine la clinică? Am vorbit cu el atunci când am fost aici și...

– Oh, foarte bine! Foarte bine! întrerupse Eva. Doctorul Cériez este din întâmplare acum în sanatoriu. A venit să vadă un operat... Mă duc să-l chem.

Emanuel rămase liniștit și epuizat, întins pe pat. În jurul lui tatăl său se agita, ușa se deschidea și se închidea, se petreceau o mulțime de lucruri la care el nu lua parte. S-ar fi zis că lumea devenise deodată mai densă și mai indistinctă... Tot ce persista clar într-însul era o imensă osteneală. Într-o odaie undeva în depărtare un acordeon se lamenta astmatic și trist.

Peste câteva minute se întoarse infirmiera însoțită de doctorul Cériez.

Era un bărbat destul de tânăr încă, foarte înalt și spătos, dar cu părul încărunțit. Avea o coafură superbă, leonină, dată pe spate cu îngrijire. Fața îi era grasă și pietroasă. Doar privirea albastră și limpede purta în ea o nuanță contradictorie de infinită bunătate și stabilea în trăsăturile obrazului un amestec de copilărie și de severitate.

Îl examină pe Emanuel cu atenție, se uită și la radiografii, pipăi abcesul și diagnostică aceeași tuberculoză la o vertebră.

– Aici la Berck aerul e tare și vivifiant. Să cauți să ieși cât mai des cu trăsura la plimbare și mai ales să stai liniștit...

Și apoi adresându-se către infirmieră:

– Deocamdată să-l lăsăm așa... în pat... mâine îi veţi aduce o gutieră... și apoi, peste câteva zile, când se va fi obișnuit cu poziţia culcată, îi vom face un ghips...

– Un ghips, murmură Emanuel speriat.

Doctorul se întoarse spre el.

– Un ghips nu-i nimic grav... Absolut nimic grav! Vei sta în corset tot atât de comod ca într-un fotoliu... Asta pot să ţi-o garantez.

Îi strânse mâna și își luă pălăria să plece. Se mai opri o clipă.

– Cunoști pe cineva în sanatoriu? Ţi-ai făcut până acum vreun prieten? Și cum Emanuel dădea negativ din cap, doctorul adăugă:

– Ţi-l voi trimite pe Ernest. E un băiat bun cu care o să te înţelegi de minune...

Ieși grăbit. În urma lui, tatăl lui Emanuel închise încet și cu deferenţă ușa ca și cum doctorul prin simpla atingere a mânerului ar fi lăsat-o îmbibată cu ceva din fluidul eminentei sale personalităţi.

– Ai văzut? spuse el jovial, frecându-și mâinile.

Toată chestia bolii devenise acum pentru dânsul o afacere aranjată.

Emanuel mai așteptă câtva timp pe Ernest, dar se părea că nu avea de gând să vie în seara aceea. Începu să se dezbrace de culcare; nu-i era nici foame, nici sete. O oboseală calmă îi îmbăia toate membrele.

În întunericul care se făcu în odaie ecoul acordeonului acoperi melancolic sfârșitul zilei.

Toată dimineaţa Emanuel rămase în pat. Tatăl lui își trase scaunul lângă el și în odaia răvășită, cu fereastra deschisă, stătură mână în mână privind imensa luminozitate a oceanului. Venea dinspre orizont o strălucire lăptoasă ce acoperea în depărtare conturul dunelor și umbrele caselor, înecându-le într-o orbitoare aureolă. Zgomotul valurilor foșnea atât de aproape încât nu se mai auzea nimic din sanatoriu. O sonerie zbârnâia undeva din când în când și atunci tresăreau amândoi, smulși o clipă din beatitudinea lor limpede.

Într-un sfârșit veni un brancardier să-l îmbrace. De acum înainte acesta urma să-l ajute în fiecare zi. Omul de serviciu avea o mare îndemânare; îi trase încet pantalonii, așa cum stătea întins; apoi îi trecu cămașa și haina, încet, fără grabă și fără ca Emanuel să facă altă mișcare decât să se încline puţin pe o parte și pe alta pentru a-și trece mânecile.

„Mă îmbracă exact ca pe un cadavru", se gândi el și vru s-o spuie tatălui său, dar se reţinu.

Brancardierul deschise ușa și împinse în odaie un căruţ. Era pătucul pe care de acum încolo trebuia să stea întins tot timpul. Avea o saltea nouă, acoperită cu mușama neagră și două perne tari la cap...

– Poftim! îl invită brancardierul și îl ajută să alunece de pe pat pe gutieră. De acum, spuse el, va trebui să dormiţi aici, ca toţi bolnavii... Dar vă putem lăsa patul de fier în odaie, dacă vreţi. E comod de pus pe el cărţi, lucruri...

Un gong sună tocmai atunci ora mesei.

– Coborâţi în sala de mâncare ori rămâneţi în odaie? întrebă omul de serviciu.

Emanuel, la rândul lui, îl interogă pe tatăl său din ochi.

– Să scoborâm! Sigur... e mai bine, răspunse el.

Brancardierul împinse încet căruţul pe coridor, apoi îl introduse în ascensor.

Emanuel, beat încă de lumina și de liniștea acelei dimineţi, lua această alunecare lină pe căruţul cu arcuri drept o distractivă plimbare de joacă. Îl cuprinse o ușoară și agreabilă ameţeală când ascensorul începu să scoboare.

Abia jos în sală se trezi el în plină înţelegere a bolii. Acolo avu el pentru întâia oară sentimentul adevărat al atrocei categorii de viaţă în care intrase.

Era o sală obișnuită de restaurant, vastă, înaltă, albă, cu perdeluţe la ferești și plante mari exotice în colţuri. Dar cine imaginase în această încăpere aranjamentul acesta solemn și spitalicesc? Cine fusese regizorul acestui spectacol corect și halucinant?

Înșiraţi de-a lungul pereţilor, doi câte doi la o masă, zăceau bolnavii întinși pe gutierele lor. S-ar fi putut crede un festin din antichitate unde musafirii stăteau culcaţi la masă, dacă feţele obosite și palide ale celor mai mulţi dintre bolnavi n-ar fi arătat clar că e vorba de altceva decât de convivii joviali ai unui vesel ospăţ.

Ce sumbră minte alcătuise cu elemente reale un tablou atât de dureros, de fantastic și demenţial?

Într-un roman de senzaţie un scriitor imaginase o regină perfidă şi capricioasă ce-şi mumifica amanţii şi îi păstra în sicrie, într-o sală circulară.

Ce era însă această palidă viziune de scriitor pe lângă realitatea atroce din sala aceasta de mâncare cu oameni vii şi totuşi morţi, încrustaţi în poziţii rigide, întinşi şi mumificaţi în timp ce palpitau încă de viaţă.

Emanuel fu aşezat la o masă, lângă o bolnavă cu rochia albastră. În scenele ce se petrec în vis, ceea ce apare straniu şi halucinant este faptul că întâmplările cele mai bizare au loc în decoruri cunoscute şi banale. În sala de mâncare elementele de vis şi de realitate erau atât de concomitent prezente, încât timp de câteva secunde Emanuel îşi simţi conştiinţa cu totul destrămată. Devenise extraordinar de transparentă şi totuşi grozav de efemeră şi nesigură. Ce se întâmpla? Era chiar el, Emanuel, corpul acela pe un căruţ, în mijlocul unei săli unde toţi comesenii stăteau culcaţi la mese împodobite cu bucheţele de flori? Ce însemnau toate acestea? Trăia? Visa? În ce anume lume, în ce anume realitate se petreceau astea?

Vecina lui de masă îi zâmbi prin oglindă. Stătea şi ea întinsă pe un căruţ tot îmbrăcată, tot aparent normală, dar nu ţinea capul pe perne. Îl avea complect culcat şi nu-l mişca nici în dreapta, nici în stânga. Pentru a vedea ce se petrece în jur avea un suport metalic cu o oglindă, drept deasupra ei. Putea s-o încline în orice direcţie şi să observe astfel totul în sală. În luciul cristalului, unde plutea obrazul ei detaşat (ca într-una din acele ieftine iluzii optice de bâlci care prezintă un cap tăiat), acolo Emanuel descoperi zâmbetul ce i se adresa.

– Sunteţi bolnav de mult? întrebă fata fără altă introducere.

– Sufăr de mulţi ani, răspunse Emanuel, dar nu mi s-a descoperit boala decât acum de curând...

– Așa a fost cu noi toţi, spuse bolnava cu un ușor suspin.

În dreapta lui, Emanuel descoperi un tânăr cu capul înfundat într-o carte. În sală privi rând pe rând bolnavii, unii complet culcaţi, alţii cu perne la cap, în fine unii care stăteau pe căruţ în capul oaselor ca pe un scaun: aveau doar picioarele întinse. Toţi îmbrăcaţi corect, femeile în rochii cu oarecare cochetărie, bărbaţii în haine obișnuite, cu guler și cravată. Se părea o adunare normală de oameni care la comandă s-ar fi alungit cu toţii pe cărucioare.

Îndrăzni să întrebe pe vecina lui pentru ce unii bolnavi stăteau complet întinși și alţii numai înclinaţi pe jumătate.

– Pentru că nu toţi au aceeași boală, îi răspunse tânăra fată. Unii au atacate vertebrele gâtului, ca mine, alţii numai genunchiul ori coapsa.

Bolnava îi vorbea cu multă spontaneitate, zâmbindu-i mereu în oglindă. Emanuel încercă și el să răspundă cu un surâs, dar buzele i se încrustară într-o grimasă penibilă.

Un brancardier aduse în sală un căruţ elegant pe care stătea ridicată în perne brodate o doamnă tânără, blondă, foarte vioaie, înclinând capul și salutând în toate părţile.

O însoţea un tânăr negricios la faţă, înalt, umblând în cârje.

Căruţul fu așezat în rândul din faţă, iar tânărul se așeză și el la aceeași masă.

– Cine e doamna asta? întrebă Emanuel.

Bolnava întoarse oglinda spre locul arătat.

– Ah! da... e doamna Wandeska, o poloneză care stă la sanatoriu de aproape un an. E vindecată acum, a început să umble... A avut atacat genunchiul rău de tot. Trebuia de mult să plece acasă, dar amână mereu...

– De ce? întrebă curios tatăl lui Emanuel.

– Hm! Asta e cam greu de explicat unui om sănătos. Genunchiul ei s-a vindecat, dar s-a anchilozat și a rămas țeapăn. Când umblă, șchiopătează. Ea ar prefera acum să rămâie aici printre bolnavi, unde toţi au câte ceva, decât să fie un obiect de curiozitate printre oamenii sănătoși. Dar nu se poate... va trebui totuși să se întoarcă la familia ei. Vindecarea e tot atât de neîndurătoare ca și boala...

Începuse să se servească. Bolnavii luau cu mișcări precaute farfuria cu supă pe pieptul lor. Și Emanuel trebui să mănânce astfel. Tatăl lui, care se așezase lângă dânsul, îi ţinu câtva timp farfuria cu mâna. Apoi, când văzu că se obișnuise puţin, îl lăsă să mănânce singur. Cu fiecare înghiţitură farfuria își pierdea parcă echilibrul și părea gata să se răstoarne. Era un veritabil număr de acrobaţie de executat, dar bolnavii vechi se serveau cu atâta dexteritate, încât nici nu se mai uitau în faţa lor și continuau nepăsători șirul conversaţiei.

În faţă, doamna Wandeska râdea foarte amuzată de cele ce-i spunea tânărul de lângă ea.

– E soţul doamnei? întrebă Emanuel arătându-i prin oglindă.

– Tonio? Ah, nu! E un prieten al ei... un argentinian... și el vindecat de mult, dar preferând aerul de sanatoriu celui din biroul lui de avocatură...

În acel moment, în fundul sălii un bolnav scăpă pe jos tacâmul care căzu cu un clinchet foarte sonor. Căruţul lui era destul de scoborât și, dacă ar fi întins puţin braţul, ar fi putut desigur ridica obiectul. Emanuel observă însă cum bolnavul îl privește fără a face niciun efort. Vecina lui urmărise și ea scena. O fată de serviciu veni în grabă și aduse altul.

– Pentru ce nu și l-a luat singur de jos? Era foarte simplu... spuse Emanuel.

– Crezi că era simplu? S-ar fi răsturnat cu siguranţă; poartă pe el un ghips de zeci de kilograme.

Emanuel rămase stupefiat. Vedea bine că bolnavul stătea rigid pe căruţ, însă nimic nu făcea să se bănuiască sub haine corsetul.

– Așa-i că le face bine doctorul Cériez? adăugă fata. Imposibil de ghicit forma ghipsului sub haine... le croiește pe măsură.

Și cu degetele bătu în rochia ei care sună dur și uscat lovind un corp tare dedesubt. Purta și ea un corset, și totuși era și ea îmbrăcată din cap până în picioare, fără nicio aparenţă exterioară a infirmităţii de care suferea.

– Și mie mi se va face un ghips, spuse Emanuel cu o mare descurajare în voce.

Acum, privind șirul de bolnavi alungiţi, chestia bolii nu se mai rezuma pentru el la o simplă afirmaţie abstractă, „a fi bolnav“, în contrast cu „a fi sănătos“. Se simţea intrat în rang, ca într-o aliniere militară. Solidar cu dânșii în boală, solidar în ghips... Corpul însuși luase pe căruţ o atitudine corectă și nemișcată de infirm...

Masa era pe sfârșite când intră grăbit Ernest însoţit de un alt bolnav. Ernest umbla normal; celălalt rămase o clipă în prag măsurând din ochi distanţa care îl separa de masa lui, ca și cum și-ar fi acumulat forţe ca să străbată sala.

Dar ce era această nouă și dureroasă surpriză? Un umblet de schilod, o exhibiţie de mascaradă, un număr de clovn?

Bolnavul se sprijinea în două bastoane și la fiecare pas arunca violent câte un picior în aer. Îl ținea o secundă tremurând suspendat, apoi îl zvârlea în lături și tot tremurând îl depunea pe parchet. Era un mers atât de convulsionat, atât de dezarticulat și de inuman, încât nicio paiață din lume n-ar fi izbutit să-l imite. Sărea parcă, dar nici sărituri nu erau acelea. O criză de epilepsie, asta era; o adevărată criză de epilepsie a picioarelor.

Ernest în acest timp părea să caute pe cineva în sală; puțin îi păsa de masă; când îl zări pe Emanuel, veni repede la dânsul.

– Ești noul bolnav despre care mi-a vorbit doctorul Cériez? întrebă el și se recomandă.

Avea mișcări iuți și aproape sălbatice. În priviri îi ardea o devorantă curiozitate.

– Cunoști pe vecinii de masă? întrebă el din nou.

Bolnavul din dreapta scoase o clipă capul din carte, îmbufnat că fusese întrerupt.

– Îți prezint pe domnul Roger Torn... un bun prieten al domnișoarei Cora.

Și arătă pe bolnava în rochie albastră cu care Emanuel vorbise până atunci. Atât Roger Torn cât și Cora se înroșiră până la urechi.

– Ce nesuferit ești! îi adresă un reproș tânăra fată.

– Într-adevăr așa se pare... răspunse Ernest. Dar cred că o să-ți schimbi în curând părerea... Știu eu să aranjez lucrurile... adaugă el clipind șiret din ochi.

Ernest plecă să mănânce. Un vânzător de ziare intră in sală și începu să distribuie pe la mese jurnale și reviste. Bolnavii deschiseră foile să citească. Masa se sfârșise și brancardierii veneau acum să ia pe rând cărucioarele în grădină. Emanuel, de când văzuse pe bolnavul care umbla aruncând din picioare, era cuprins de o cumplită tristeţe. Privea cu o mare strângere de inimă cum oamenii de serviciu împingeau cărucioarele. Contrastul acesta între a duce o viaţă aproape normală (a ceti ziarul, a lua masa într-un restaurant împreună cu alţii, a fi îmbrăcat), contrastul acesta între a fi un om ca toţi oamenii și totuși a zăcea împrizonierat în ghips cu oasele cariate de tuberculoză, iată ce era dureros și trist în această boală. Paradoxul consta în a exista și totuși în a nu fi „cu desăvârșire viu"...

Ieși buimăcit din sală. În urma lui conversaţiile și zgomotul continuau pline de animaţie. Fetele de serviciu strângeau tacâmurile zâmbind în trecere bolnavilor.

Ernest veni să-i propuie o plimbare cu trăsura chiar în după-amiaza aceea.

– Zilele frumoase de toamnă sunt numărate la Berck, spuse el. În curând ploile o să ne închidă pentru mult timp în casă.

Emanuel acceptă cu bucurie.

– În fond, pentru mine personal, boala nu mi se pare chiar atât de îngrozitoare... spuse Emanuel lui Ernest, în timp ce așteptau în odaie să li se anunţe venirea trăsurii. Am avut întotdeauna în mine un fond de lene care se găsește acum pe deplin satisfăcut, continuă el. Îmi întind oasele pe căruţ, mă odihnesc admirabil, mă simt foarte bine... și n-am nicio dorinţă să umblu... Cred că dacă m-aș ridica, durerile s-ar înfige din nou în spate necruţătoare. Un singur lucru mă chinuie...

Tatăl lui, care stătea pe pat și cetea în aparenţă ziarul, ridică brusc capul.

– Mă chinuie gândul că încet, încet va trebui să devin un adevărat bolnav... Că tot ce iau acum drept lenevie și odihnă va deveni în curând un prizonierat teribil... Mi-e frică de scoborâș... mi-e frică să nu ajung a umbla cu două bastoane, sărind ca o broască...

– Vezi doar bine că eu m-am vindecat, îl încurajă Ernest și bătu cu pumnul în piept.

– Porţi și d-ta un corset? întrebă Emanuel.

Pieptul sunase dur.

– Da... dar un corset simplu, nu de ghips, răspunse pe jumătate de gură Ernest.

– Pot să-l văd?

Ernest își scoase haina și cămașa. Semăna acum cu un luptător antic cuirasat în scutul lui, ori cu un bust mecanic, plin de șuruburi și curele, expus într-o vitrină ortopedică. Corsetul îi ţinea trupul rigid de la șolduri până la umeri. Era confecționat dintr-un celuloid roz perforat cu mii de găurele și legat cu șireturi la spate. În jurul gâtului, în jurul șoldurilor și pe laturi era înșurubat și strâns cu o montură de nichel, foarte complicată.

– Și cât timp mai trebuie să-l porţi? întrebă Emanuel.

– Acesta nu-l mai părăsesc niciodată, răspunse Ernest. Doar noaptea la culcare îl scot... Trebuie să-l îmbrac mereu... toată viaţa poate...

Emanuel rămase tăcut și gânditor.

– Ei bine, decât să reintru în viaţă închis ermetic în asemenea aparat, prefer să...

Tăcu și lăsă fraza neisprăvită. Se făcu în odaie o mică tăcere. Tatăl lui se înfundă din nou în lectură în timp ce Ernest se îmbrăca la loc.

După câteva minute tatăl lui lăsă ziarul și începu să-și facă valiza. Pleca chiar în după-amiaza aceea. În jena și tăcerea celor din odaie, se vedea bine că mai persista încă efectul frazei lui Emanuel.

– Să nu faci prostii, îi spuse tatăl lui, împachetând lucrurile și ferindu-se de o întâlnire a privirilor. Îţi voi trimite bani ca să te îngrijești... ca să te vindeci... voi munci pentru tine... numai pentru tine... să nu uiţi niciodată asta.

Emanuel avea sentimentalităţi facile și trecătoare. Ascultându-l pe tatăl său vorbind cu atâta emoţie, îi veniră pe moment lacrimile în ochi, dar peste o secundă uită totul și sună nerăbdător să întrebe de trăsură.

Un băiat veni în fine să anunţe că trăsura sosise.

Valiza era și ea gata – nu mai rămânea decât să scoboare cu toţii.

În curte aștepta un fel de barcă enormă cu coviltir, pusă pe roţi, trasă de un cal. Asta era trăsura pentru bolnavi? Da, asta era. Emanuel n-avea nevoie să se miște deloc. Cadrul cu salteaua pe care stătea întins intra înăuntru pe la spate și pătucul aluneca pe un rulou ca la dric. Brancardierul închise panoul și dete hăţurile lui Ernest în mână. Emanuel stătea puţin ridicat astfel că putea să vadă perfect înaintea lui. Ernest și tatăl lui se așezară și ei lângă dânsul, pe două scăunașe. Era loc destul și pentru valiză – trăsura asta putea conţine îmbarcamentul unei corăbii...

Toamna își sfârșea zilele însorite și reci. Veștejeau ierburile prin grădini și claritatea obosită a după-amiezii foșnea calm prin copacii cu frunzele roșii și închircite. Străzile păreau abandonate... Emanuel își plimba privirile pe casele necunoscute, pe vilele cu obloanele trase, în orășelul acesta, pierdut undeva în lume sub un cer vaporos de toamnă.

La capătul unei străzi se ivi deodată imensa strălucire a oceanului... Umbre fantomatice de corăbii pescărești pluteau acolo departe în aur și lumină.

Emanuel luă hăţurile în mână și conduse singur, de-a dreptul pe plajă. Existau pante de lemn, foarte puţin înclinate, care duceau de la Esplanadă direct pe nisip. Mai erau și alte trăsuri acolo, strânse în cerc. Bolnavii stăteau de vorbă ţipând de la o trăsură la alta. Unul cânta din mandolină; o bolnavă tricota.

Oceanul sticlea numai cristale și azur. Emanuel respiră plenitudinea aceea inefabilă de imensă strălucire – aerul vast de larguri, infinitatea apelor.

Tatăl lui și Ernest se duseră puţin la plimbare. Mai era aproape un ceas până la plecarea trenului. Emanuel fu mulţumit să rămâie singur. Își umflă pieptul în respiraţie adâncă, urmărind alunecarea înceată a corăbiilor negre. Avu o clipă sentimentul unui imens abandon.

În curând însă cei doi se întoarseră și ușorul lui extaz dispăru.

– Încă o jumătate de ceas mai suntem împreună, spuse tatăl lui foarte emoţionat.

Emanuel mâna acum trăsura spre gară pe o stradă largă, cu vitrine imense, animată vag de câţiva rari trecători. O vedea pentru întâia oară și parcă totuși ar mai fi cunoscut-o cândva. Simţea că aparţine acum străzii acesteia, oceanului din care respirase lumină, toamnei acesteia străine, mai mult decât tatălui său. Se răsturnase o înţelegere a lucrurilor într-însul și un anumit sentiment al intimităţii trecuse de pe un platou al balanţei pe celălalt. Strada conţinea o veche nostalgie de amintiri. O văzuse poate cândva în vis...

Despărţirea fu simplă și rapidă.

Întârziaseră pe drum și nu mai aveau decât o minută până la pornirea trenului.

Tatăl lui îl îmbrăţișă pe fugă și dispăru cu pași împleticiţi. Purta în suflet, ca o greutate insuportabilă, melancolia acestei plecări prea grăbite.

Emanuel, rămas singur, avu o scurtă ezitare. Se găsea acum în faţa unei vieţi necunoscute și teribile. Ce trebuia să facă? Ce i se va întâmpla? Există momente simple în realitate, clipe banale de singurătate, oriunde, pe stradă, când deodată aerul lumii se schimbă și capătă brusc o nouă semnificaţie, mai grea și mai obositoare.

– Ești trist mi se pare, spuse Ernest când se întoarse de pe peron. Pentru ce n-a mai rămas tatăl tău încă o zi, două?

Emanuel, cu gândurile răvășite, nu știu ce să răspundă. Ernest apucă hăţurile și îl conduse pe străzi necunoscute. Îi defilau în privire case, acoperișe... ferestre...

multe ferestre... grădiniţe intime și desuete de provincie, cu buchete arzătoare de mușcate roșii...

Ernest îl scoase din toropeală:

– Ai observat desigur că Roger Torn e supărat pe d-ta?

– Cine-i Roger Torn?

– Vecinul d-tale din dreapta... știi... în sala de mâncare, bolnavul acela roșcovan care stătea cu capul în carte.

– Aha! Da! Știu care... și spui că e supărat pe mine? Dar ce i-am făcut? întrebă uimit Emanuel.

– Adică la drept vorbind, d-ta nu i-ai făcut nimic... nu ești vinovat deloc... Dar așa s-au întâmplat lucrurile. Înainte de ai venit, aici, Roger Torn și domnișoara Cora stăteau la aceeași masă... e o veche simpatie între ei. Directorul sanatoriului, care nu scapă o ocazie să facă șicane, când ai venit d-ta, te-a plasat între ei, să-i desparţi.

– Și ce-i de făcut acum? întrebă Emanuel. Poate aș cere alt loc în sală...

Ernest se gândi o clipă.

– Da, ăsta e cel mai bun lucru. Spune directorului că vrei să stai lângă mine...

În aceeași după-masă, la întoarcere, Emanuel ceru să fie condus în cabinetul directorial, o odăiţă sumbră, cu un birou neted, fără nicio hârtie pe el. Unicul obiect de pe masă era aparatul de telefon. Directorul stătea în faţa lui, cu capul rezemat în mână, ca un câine sătul în faţa unui os mâncat.

Ascultă cererea lui Emanuel cu o bunăvoinţă acră și profesională.

– Da, se poate... voi da dispoziţii pentru schimbare, spuse el încercând un zâmbet care se transformă în grimasa pe care o face cineva când a înghiţit prea mult deodată.

Seara la masă, Roger Torn și Cora erau din nou împreună; Cora îi făcu lui Emanuel un mic gest cu mâna în semn de mulţumire.

– Ei vezi că nu sunt chiar atât de nesuferit? îi spuse Ernest în trecere.

Și venind la masa lui Emanuel:

– În onoarea reîmpăcării, mâine seară la ora 9, serată mondenă și... dansantă, în odaia mea...

Emanuel, obosit, se culcase de mult când cineva bătu în ușă. Toată ziua stătuse închis într-un salon, împreună cu alţi bolnavi. Plouase tot timpul, o ploaie rece și mohorâtă cu rafale aspre de vânt ce arunca apa în ferești. În tot sanatoriul domnea o tăcere îngrozitoare de loc pustiu.

– Cine e acolo?

– Te-ai culcat? Putem intra? Venim să te luăm...

Era Ernest, însoţit de Tonio, argentinianul înalt, prietenul doamnei Wandeska.

Emanuel uitase de serată; e drept că luase totul drept o glumă a lui Ernest.

– Vedeţi doar că sunt în pijama, le spuse el. Îmi pare rău că trebuie să refuz...

– Ei hai, nu umbla cu fleacuri... parcă ești singurul în pijama... spuse Tonio.

Ernest era și el dezbrăcat, cu o simplă cămașă pe dânsul și o pereche de pantaloni. Corsetul strălucea straniu la gât, în lumina slabă ce venea dinspre coridor. Tonio purta un halat de casă, foarte exotic și înflorat. Umbla în seara aceea numai cu un baston.

– Uite-te la noi... Suntem oare în toaletă de bal? Hai, te rog nu fă nazuri, insistă Ernest.

Emanuel n-avu încotro. Ernest și Tonio îi scoaseră căruţul afară. Odaia lui Ernest era pe același coridor, însă de cealaltă parte a clădirii, spre stradă.

Putea fi ora zece. Toată lumea dormea acum în sanatoriu. Umblau pe coridor în tăcere. Un singur bec ilumina anemic tot etajul.

– Încet, bagă de seamă... ne ciocnim de toate ușile, șopti enervat Ernest. Direcția s-ar fi putut obosi să puie încă un bec pe culoar...

– Un bec?... De ce numai un bec?... Ar fi trebuit să ilumineze *à giorno*... murmură Tonio ironic.

Zgomotul mărunt de voci ce se auzea estompat venea din odaia lui Ernest.

Intrarea lui Emanuel fu salutată cu aplauze.

– Este noul nostru amic și ultima achiziție a direcțiunii! anunţă Ernest.

În odaie domnea un talmeș-balmeș și o dezordine de neînchipuit. Câteva gutiere cu bolnavi erau împinse spre geam, alţi invitaţi stăteau în picioare. Emanuel recunoscu pe Roger Torn și pe Cora, cu cărucioarele lipite unul de altul. În colţul ferestrei stătea un bolnav gras, negricios, cu nas de uliu, fumând calm dintr-o pipă. Emanuel bănui că e Zed. Îi povestise Ernest multe despre dânsul cu o zi înainte. Era un fost conducător de automobile de curse. Toată lumea îi spunea Zed pentru că purta iniţiala aceasta, odinioară, pe tricou. Câștigase formidabil de multe trofee până ce într-o zi, într-un accident de automobil, își rupse labele picioarelor de la gleznă. Stătea acum întins pe gutieră cu o cuvertură ce acoperea la picioare ceva înalt. Ernest îi explicase că Zed ţinea labele picioarelor într-un bloc de ghips și că bucăţi de degete și piele erau prinse între ele cu agrafe de argint. O veritabilă tocătură de carne! conchise Ernest.

Mai erau în odaie un domn care discuta cu Zed și două tinere fete. Apoi lângă pat un alt bolnav întins pe căruţ, venit de la o altă clinică. Îl chema Valentin și avea o faţă grozav de insignifiantă.

Ernest făcu prezentările. Una din fete era Katty, o irlandeză.

– Katty, scurt! spuse Ernest. Cu identitatea incomplet stabilită... 21 de ani... venită la Berck să studieze bolnavii, așa cum alte fete de vârsta ei pleacă în Italia să studieze opere de artă...

Katty râse zgomotos. Se vedea bine că era puţin ameţită. Părul ei roșcovan se zburlise cu totul și cu faţa ei rumenă și pistruiată semăna cu o păpușă de salon, violent fardată.

Ernest începu să toarne vin alb într-un castron, pentru a prepara o băutură cu fructe.

Îl ajuta cealaltă fată, o blondă tăcută și serioasă, cu gesturi fine și simple.

Emanuel rămase cu privirile pironite uitându-se îndelung la ea cum curăţă bananele și merele, repede și cu îndemânare.

Ernest nu i-o recomandase, dar o privea cu atâta insistenţă încât fata observă, se înroși ușor și murmură oarecum confuză:

– Mă cheamă Solange...

Și se șterse de un prosop ca să-i întindă mâna.

Când băutura fu gata, Katty vru s-o toarne în pahare.

– Un moment! spuse Ernest.

Mai era un rest de rom într-o sticlă și îl turnă și pe acela în castron.

Băutura era foarte tare. Cu toţii aveau pahare de vin; numai Tonio și Zed cerură pahare mari. Alcoolul băut și fumul gros care plutea în odaie îl zăpăciră puţin pe Emanuel. Vedea toată adunarea acum printr-un văl ceţos de ameţeală. Şi numele mlădios şi argintiu de Solange persista în el ca o uşoară beţie în plus.

– Asta-i o băutură răcoritoare pentru femei leşinate. Ei, Ernest... n-ai altceva?

– Coniac, dacă vrei. Dar coniac pur, nu jucărie. Ceva care turnat pe gât seamănă a lavă fierbinte...

– Să vedem! spuse Tonio.

Ernest aduse două sticle şi prinse a destupa una.

– Ce spui, Zed? ţipă Tonio de la celălalt capăt al odăii, facem un concurs de viteză pe traiectul unei sticle de coniac. Ei repede, un răspuns...

– Contra cronometru sau cu plecarea în acelaşi timp?

Zed lua lucrurile ca un adevărat profesionist.

– Cu plecarea în acelaşi timp!

Ernest destupă şi a doua sticlă şi servi pe cei doi. Toată lumea avea acum atenţia fixată asupra lor.

– Una!... două!... trei!... comandă Ernest.

Zed duse sticla la gură în aceeaşi secundă cu Tonio. Se auziră câteva gâlgâituri sonore, apoi Tonio aruncă sticla goală pe pat. O băuse din trei înghiţituri de parcă ar fi fost mort de sete.

– Se cunoaşte că eşti amorezat... spuse cineva.

Cine vorbise? Tonio rămase cu privirile fixe, în timp ce lua un pahar de vin de pe masă cu gesturi nesigure şi îl duse şi pe acesta la gură. Se făcu o clipă tăcere. Valentin, bolnavul de lângă dânsul, avea însă chef de vorbă. Tăcuse până atunci şi acum deschisese deodată gura ca să spună prostii.

– Ei, parcă nu ştim cu toţii că eşti în dragoste cu d-na Wandeska? vorbi el cu animaţie, insistent şi stupid.

Tonio rămase de astă dată uluit.

Câteva secunde se uită în jurul lui, la fiecare persoană în parte, ca și cum ar fi implorat ajutor:

„Ia uitați-vă la mucosul ăsta care își bate joc de mine!“...

Deodată ridică paharul și spuse cu o voce solemnă și aproape țipând:

– Onorată asistență... toți... toți... care sunteți aici, vă declar în astă seară... pe conștiință și pe onoare că între mine și doamna Wandeska nu există niciun fel de... relații. Suntem prieteni... atâta tot... ați auzit?

Își pierduse cu totul capul. Valentin era desigur și el beat pentru că nu vroia să tacă.

– Ehe! Ehe! râse el subțire. Parcă nu știm că te duci la ea în fiecare seară.

– Stăm de vorbă, animalule! Stăm de vorbă! țipă Tonio. Tu nu știi că doamna Wandeska are un ghips... până la coapsă... care îi ține tot piciorul? Ce amor se poate face în asemenea caz?

Spuse asta cu o mare ezitare în voce; se vedea că îl frământa mustrarea de a trebui să facă asemenea declarații, dar nu putea rezista amețelii.

– Și ce-i dacă are ghipsul? continuă Valentin. Parcă nu se poate face dragoste și așa?... O mângâi... o săruți... în diferite locuri...

Tonio, scrâșnind din dinți, se apropie de el. Îl privi în ochi o secundă, apoi brusc îi goli conținutul paharului ce-l ținea în mână drept în față.

Valentin, zăpăcit și cu obrazul ud leoarcă, începu a se șterge cu mâinile. Apoi, când își reveni puțin, apucă cu violență o cană de pe măsuța de toaletă și vru s-o arunce în cap lui Tonio.

– Ei, ei, fără crime dacă se poate! strigă Ernest și se puse între dânșii ca să-i despartă.

– Tu, Tonio, culcă-te aici... comandă el și îl trânti pe pat. Stai cuminte și meditează-ţi în liniște coniacul.

Îl luă în același timp pe Valentin cu căruţul în mijlocul odăii, departe de argentinian.

– Ce animal! Ce animal! bolborosi Tonio întinzându-se pe așternut... Dacă nu intervenea Ernest îi dădeam patru palme și-l lăsam mort pe loc!

– De la patru palme nu moare nimeni! proclamă calm Zed din colţul lui, ca un arbitru imparţial de *match*.

Pentru a crea o diversiune, Ernest începu să fredoneze încet o melodie.

Cu toţii o reluară în cor:

„*Votre mari... bididi... bididi...*
II est dans la soupente..."

– Mai încet! mai încet! comandă Ernest.

„*En train de baiser bididi... bididi...*"

Ernest scoase un oftat comic și toată lumea începu a râde.

„*En train de baiser la servante...*"[4]

Era o melodie monotonă și tristă, cu cuvinte pline de obscenităţi de om beat...

Cântecul însă în loc să-i anime și să-i trezească îi înfundă mai rău în toropeală. Ploaia afară răpăia în geamuri, vântul șuiera cu lamentări intense și prelungite.

Toată lumea rămase închisă în ameţeală ca într-o adâncă preocupare interioară pe care o rumega în tăcere. Katty se trântise lângă Tonio pe pat și își băgase o mână în părul lui, alintându-l încet.

– Ei lasă, că o să-ţi treacă... Tonio... Tononio... Tonononio...

– Ce-i asta? întrebă turbure Tonio.

– Așa vorbeam noi chinezește la școală, spuse Katty copilărește.

Valentin prinse a declama versuri, când fu deodată întrerupt de o controversă ce izbucnise între Zed și domnul de lângă dânsul. Domnul acesta era un inginer din Paris care venea din când în când la Berck în concediu să se odihnească și să vâneze raţe sălbatice în golful Authie, renumit pentru aceasta.

– Și eu îţi spun că dintr-o lovitură îl nimeresc, insista inginerul.

Cu degetul arăta ceva pe fereastră.

– Ia stingeţi lumina! comandă Zed. În întuneric o să ne dăm seama mai bine...

Acum, în odaia obscură, veneau dinspre fereastră reflexele clătinate ale becului din stradă, agitat de vânt.

– Îl iau dintr-o ochitură...

– Să vedem... să vedem, spuse calm Zed.

Puseseră un pariu între dânșii dacă inginerul va nimeri cu pușca becul din stradă.

– Mi se pare că aţi înnebunit de-a binelea, spuse Solange înspăimântată.

Inginerul plecă însă în odaia lui și se întoarse peste câteva minute cu ceva greu în mână. Ernest în întuneric dormita și nu prea își dădea seama de ce se petrece, până ce inginerul deschizând fereastra, o rafală rece de vânt și de ploaie pătrunse în odaie, răvășind totul.

Ernest de data asta se trezise de-a binelea și merse împleticit spre geam.

– Într-adevăr vreţi să faceţi asta? Aţi înnebunit cu toţii în astă-seară?

Ajunse însă prea târziu. Inginerul pusese pușca la ochi, viză și trase.

Împușcătura răsună formidabilă; rămaseră toţi îngroziţi. Desigur că tot sanatoriul se trezise.

Ce va urma acum? Palpitau de îngrijorare și de emoţie. Tonio, buimăcit, se trezise din somn și dădea acum afară din stomac tot conţinutul, cu horcăituri teribile.

În stradă, becul continua să ardă în bătaia vântului. În zadar Ernest se căznea să închidă fereastra, în timp ce Solange încerca să smulgă din mâna lui Zed pușca pe care o luase de la inginer.

Era absolut hotărât să tragă și el și nimic nu putea să-l împiedece de la asta.

– Dacă nu dai drumul la pușcă, să știi că trag în tavan! Am degetul pe trăgaci, spuse Zed foarte violent.

De altfel se și ridicase pe căruţ, cu pieptul în aer, ţintind becul de afară.

Ernest se dădu la o parte și a doua împușcătură răsună mai puternică, mai teribilă, mai terifiantă.

Totul, amândouă împușcăturile, durase mai puţin de o minută.

În stradă becul se stinse: fusese nimerit.

Consternarea îi împiedecă pe cei din odaie să mai protesteze. Zed răzimă pușca de un scaun. Ernest închidea fereastra încet, cu mișcări amorţite, ca după o imensă catastrofă împotriva căreia nu mai poţi face nimic. Clănţănea din dinţi, de frig, de enervare; căuta un cuvânt destul de aspru, destul de violent pentru a se elibera de teroarea din sine, dar împușcăturile îl mai ţineau încă zdrobit sub povara cumplitei spaime.

Emanuel asistase la toată scena cu impresia vie că nimic nu se petrece în realitate. De câteva minute, exact de la cearta dintre Tonio și Valentin, în jurul lui toate lucrurile luaseră un aspect neînțeles și artificial. Erau ăștia oameni cu adevărat? Parcă asista la o înscenare ridicul de falsă și de inutilă. Vor izbuti oare să joace oamenii ăștia teatru cu atâta seriozitate până la capăt?

Împușcăturile, în loc să-l dezmeticească, îl prăbușiră și mai adânc în neînțelegere și halucinație. Astea fuseseră loviturile de grație care dărâmaseră cu pocnetul lor toată realitatea și-o scufundaseră în noapte. Ce se va desfășura de acum înainte nu putea să fie decât moale, lipsit de vlagă ca într-o lume construită din cârpe și vată. Emanuel nu mai avea nicio putere să-și imagineze ce va urma. Putea să se întâmple orice...

Zed mormăia întruna:

– Vedeți că am nimerit? Bolnav, dar încă om... hă... hă... iată, așa crăpat cum sunt și am dat gata un vânător... hă... hă...

Ceru să mai bea. Amețeala se transformase la el în seriozitatea aceea tristă cu care bețivii se obstinează să comită lucruri absurde.

Ernest umbla de colo, colo prin odaie și nu-și mai găsea locul:

– Ce o să fie acum? Ce o să fie? Să știți că mâine dimineață directorul ne dă pe toți afară... Ce nebunie!

De când se trăsese cu pușca în sanatoriu se deschideau și se închideau uși, se auzeau șoapte, umblete pe coridor. Ernest se duse la ușă și ținti cu urechea.

În fundul unui coridor, undeva, o ușă fusese trântită cu zgomot.

– Ăsta-i directorul! Vine în anchetă! Ce să-i spun acum?

Cu toţii aveau respiraţia tăiată de intensitatea aşteptării.

– Vă rog linişte acum!... cea mai desăvârşită linişte...

Se auziră nişte paşi târşâiţi venind spre odaie.

Ernest întoarse încetişor cheia în broască.

– Tăcere! şopti el. Credeam că-i directorul, dar...

Cineva bătu în uşă.

În odaie domnea cea mai deplină linişte.

– Ei, deschide! Deschide, domnule Ernest! Ce-i asta? Ce v-aţi apucat să faceţi?

Era o voce piţigăiată de femeie bătrână. Începu să zgâlţâie uşa ţipând ca o pasăre.

– Deschide! Deschide uşa...

– Ce este? Cine-i acolo? întrebă Ernest din odaie.

– Deschide, domnule Ernest, că chem brancardierii să spargă uşa... Sunt eu, supraveghetoarea de noapte... hai, deschide!

– Şi ce anume vrei de la mine? întrebă Ernest cu mult calm.

– Mai întrebi ce vreau? Vă puneţi pe băutură, vă îmbătaţi, trageţi cu puşca... Ce-i aici, sanatoriu ori cârciumă?

– Bordel, exclamă imperturbabil Ernest.

Şi începu la rândul lui să strige:

– Ce vrei? Cine te-a trimis? Cine a tras cu puşca? Ai înnebunit? Vezi doar că şi eu m-am trezit din somn, şi eu am auzit împuşcăturile... a tras cineva în stradă. Da' ce-s pus eu, să fac poliţie? Du-te şi vezi cine a tras... şi lasă-mă în pace...

Cineva de alături bătu în perete să înceteze scandalul.

– Împușcăturile s-au tras de aici, spuse din nou îndârjită vocea piţigăiată de afară. Mă duc să chem directorul...

Ernest descuie și cu o mișcare bruscă deschise larg ușa.

Acum era faţă în faţă cu supraveghetoarea, el înalt, spătos, ea o bătrânică firavă în halat alb de serviciu, apariţie scheletică în lumina palidă a coridorului, o fantomă slăbănoagă în toiul nopţii.

– Ascultă! Ce vrei? Spune-mi clar ce vrei?... De ce ai venit direct la mine? Întotdeauna eu sunt ţapul ispășitor în sanatoriul ăsta... Când se toarnă vin în pianul din salon, se vine la Ernest. Ernest a turnat... Când se aude gălăgie undeva, iute la Ernest... Când cineva împușcă, Ernest... veșnicul Ernest. Te rog să spui directorului că mâine plec de aici. M-am săturat... Auzi?

Supraveghetoarea rămase pironită și mută de stupefacţie sub avalanșa aceasta rapidă de argumente. Ernest protesta cu atâta vehemenţă și sinceritate, încât mai că te apuca mila pentru băiatul ăsta atât de persecutat.

Acum supraveghetoarea se găsea în încurcătură și nu mai știa cum să plece.

– Ei bine... Ei bine... mă duc să vorbesc cu sergentul de stradă, murmură dânsa confuză și se îndepărtă pe coridor în clinchetul legăturii de chei, ce acompaniase pașii ei ţârșâiţi.

Ernest se întoarse superb în odaie.

– Aţi văzut? Dacă vrei s-o sperii pe bătrânica asta, spune-i că părăsești sanatoriul. E de patruzeci de ani în serviciu aici și a prins rutină... cum prind zidurile mucegai...

Acum mai greu era de condus pe fiecare bolnav la camera lui, dar Ernest se simţea prea epuizat, îl durea și spatele, iar de Tonio nici nu putea fi vorba ca să-l ajute.

Adormise din nou în grămada acră și împuțită a resturilor de mâncare. Deocamdată se hotărâră să rămâie cu toții în odaie dormitând, iar în zori vor da câțiva franci unui brancardier ca să se ocupe de ei, fără să prindă de veste nimeni.

Afară ploaia încetase. Ernest întredeschise geamul ca să iasă mirosul greu de vin și de țigară. Zed dormea cu gura perfect deschisă în formă de O, ca și cum ar fi continuat în somn să se mire de reușita loviturii.

Emanuel nu-i vedea pe Roger și pe Cora, dar bănuia unde sunt cu gutierele alăturate, după șoaptele lor pasionate și diferite scârțâituri ale arcurilor de la cărucioare.

În lumina unui chibrit pe care Ernest îl aprinse ca să caute cana cu apă, Roger și Cora apărură o clipă întorși pe o coastă, îmbrățișați.

– Își freacă ghipsurile unul de altul, mai mult nu pot face, șopti Ernest la urechea lui Emanuel.

Și Solange? Unde era Solange?

Emanuel o descoperi lângă fereastră, privind în noapte. Afară obscuritatea se făcea mai găunoasă și mai destrămată, iar pe fondul ei Emanuel se căznea să limiteze silueta exactă a Solangei. În odaie se făcuse liniște deplină.

– Dă-te mai încolo, brută! împinse Ernest pe Tonio și se culcă și el lângă Katty.

Valentin dormea dus, respirând zgomotos și subțire pe nas. Sforăitul lui acoperea tăcerea din odaie ca o rețea de sunete ce se împletea de la sine peste trupurile culcate... Emanuel nici nu știu când adormi, privind fix la fereastră pata aceea incertă care era Solange.

Se trezi în zori buimăcit, nu atât de obosit, cât de trist. Domnea în odaie o melancolie acră de după chef. Atmosfera „seratei“ se resorbise într-un aer cenuşiu, irespirabil, cu claritatea dezolantă a unei dimineţi înnourate.

Solange plecase de mult. Şi Katty şi Tonio. Ernest cu un brancardier se căzneau acum să scoată căruţul domnişoarei Cora.

Îndată ce ea fu plecată, Roger Torn desfăcu pătura ce-l acoperea şi privi atent pe saltea.

– Ei mizerie! exclamă el foarte necăjit. Toată salteaua s-a udat şi pijamaua şi tot...

Avea fistule deschise şi probabil că i se făcuse un pansament prost.

– Ce-i? Ce este? întrebă Valentin mahmur. A străbătut?

– Da... şi încă mult... ce porcărie! Până la opt când se deschide clinica trebuie să stau în sosul ăsta...

Emanuel de la locul lui putu să vadă cearceaful umplut de lichide verzui, purulente.

Ernest şi brancardierul se întoarseră şi contemplară şi ei dezastrul.

– Dacă te-ai zbenguit toată noaptea! spuse Ernest. Aşa-ţi trebuie!

– Ei, lasă acum, te rog, lecţiile de morală la ora cinci dimineaţa, răspunse amar Roger Torn.

Era rândul lui Emanuel să plece; le făcu semn cu mâna celorlalţi salutându-i.

Ernest împingea căruţul şi căsca grozav, cât îl ţinea gura.

Emanuel se regăsi singur în odaia lui şi ziua îi apăru mai goală... mai dezolantă... În piept i se scobise un vid atroce, ca o nevoie adâncă de respiraţie ori de plânset.

În dimineaţa aceea Emanuel ar fi dormit până la ora mesei, dacă n-ar fi primit o vizită neașteptată.

Deschise ochii mari când văzu intrând pe doctorul Cériez, însoţit de două infirmiere.

„Vine să mă certe desigur pentru cheful de astă noapte“, gândi el. Îi era rușine de o lecţie de morală în poziţia asta culcată, în timp ce doctorul l-ar fi privit de sus, fără a-și putea ascunde privirile ori fără a putea să scape de atitudinea lui umilă, întins pe căruţ ca un animal gata de disecţie.

– Mai dormi la ora asta? întrebă doctorul cu vocea lui groasă, jovială.

Tonul acesta prietenesc îl ustură cumplit pe Emanuel. Simţi că i se face cald sub cuverturi.

– Ești dispus pe un timp atât de mohorât să-și comunic o veste neplăcută? continuă doctorul cu aceeași bonomie. „Vrea să-mi anunţe probabil că sunt dat afară din clinică“, își închipui Emanuel și ridică iute capul, zâmbind nepăsător și încercând să-și ia un aer de canalie.

– Ei iată, să-ţi spun pentru ce am venit. Aș vrea să te întreb dacă ai vrea să-ţi fac azi ghipsul. Odată și odată tot ești nevoit să-l porţi... Trebuie fixate vertebrele dacă vrei să se vindece locul atacat. Ei, ce spui? Îl facem azi sau mai amânăm o zi?

Emanuel răsuflă uşurat; foarte mulţumit că nu era vorba despre chef, nu se mai gândi deloc la ghips şi admise imediat cu efuziune:

– Bineînţeles, chiar azi!... Sigur!... Să-l faceţi! Cred că m-am obişnuit cu poziţia culcată şi o să-l suport cu uşurinţă...

– Eşti întâiul bolnav care te bucuri de ghips, zâmbi doctorul. De obicei ceilalţi, când le anunţ asta, fac o mutră de leşinaţi.

Un brancardier îl conduse la clinică.

Emanuel, în odaia albă şi antiseptică, în mijlocul aparatelor ortopedice, avu brusc o scurtă strângere de inimă şi, într-un cont rapid al sincerităţii, regretă entuziasmul lui de odinioară.

„Oricum, mai bine un ghips decât o lecție de morală“, se încurajă el ceţos. Gândurile i se încurcau puţin şi, din tot ce găsea în jurul lui, clar şi inteligibil era numai mirosul puternic de acid fenic.

Eva, infirmiera, îl dezbrăcă de pijama.

– A fost chef, nu şagă, murmură ea destul de încet ca să nu audă doctorul.

Îi plăcea să intre în intimităţile bolnavilor şi să se creadă prietena lor. Dar pe de altă parte îi bârfea pe toţi faţă de doctor. Ernest o descoperise de mai multe ori făcând naveta cu ştiri false.

Emanuel se prefăcu că nu ştie despre ce e vorba.

Doctorul de altfel era gata şi vroia să înceapă.

Îşi îmbrăcase un şorţ larg, încheiat până la gât, şi cizme de cauciuc în picioare ca să nu-l stropească ipsosul.

În clinică era destul frig. „Te încălzeşti îndată“, şopti perfidă Eva, iritată că Emanuel îi respinsese amabilităţile.

Îl îmbrăcă cu o flanea subțirică, albă, ca un tricou de sport. Emanuel, privindu-se în reflexul convex al unei cutii nichelate, găsi că îi stătea bine.

– De acum încolo cu flaneaua asta rămâi pe d-ta, până ce îți vom scoate ghipsul, spuse doctorul.

Asta risipi farmecul.

Îl întinseră cu burta în jos, pe două mese lipite una de alta. Apoi despărțiră mesele și Emanuel rămase cu mijlocul trupului suspendat în vid, făcând punte între ele.

În lighene, pe scaune, aștepta praful alb, apă caldă și fâșiile de pânză.

Operația nu era deloc complicată: doctorul lua câte o fâșie, o tăvălea în ghips și o muia în apă. Apoi o aplica în toată lungimea ei pe spatele lui Emanuel ca pe o compresă. Baf! Una... Baf! Încă una! Se lipeau de coaste, de piept... de șolduri... aderau de piele ca niște animale lipicioase vii, insinuante. Doctorul lucra cu o repeziciune de zidar căruia îi zboară cărămizile în mâini. Zemuia ghipsul scurs cu palma întinsă, îl clipocea ușor și îl modela pe trup. Fâșiile cădeau flasc una după alta și îl închiseră pe Emanuel într-o tunică albă de la gât până la șold.

Într-adevăr începuse să se încălzească, nu era nici dezagreabil, nici dureros. Înăuntrul corsetului se lipea de el o umezeală călduță, destul de plăcută, iar din când în când o șuviță de apă se scurgea repede de pe umeri pe spate, înfiorându-l cu o fină caligrafie tactilă.

Acum dosul era gata. Ghipsul mai trebuia îngroșat în față, pe piept. Începuse de altfel să se întărească.

– Ia să te văd, poți să te întorci singur cu fața în sus? întrebă doctorul apropiind mesele.

– Da... imediat... răspunse pripit Emanuel și sprijinindu-se de un colț al mesei încercă să se răsucească.

Ce fuse asta?

Rămase stupefiat. Câte mii de kilograme cântărea acum? Imposibil de făcut o mişcare. Zăcea cu toate forţele anulate, inert, prizonier în corset. Asta era va să zică!

Carapacea îl ţinea închis ermetic, imobil, copleşit de ea, zdrobit pe loc ca de un bolovan. „Adio Emanuel! îşi spuse el. Ai devenit un om mort“. Şi un nod dureros i se urcă în gât.

– Ce-i de făcut acum? întrebă dânsul.

Infirmiera şi doctorul îl întoarseră cu faţa în sus. Îl manevrau ca pe un manechin fără viaţă. Îl ridicau, îl suceau, îl depuneau încetişor pe masă ca să nu-l lovească... Emanuel, deposedat de toate mişcările lui normale, avu o senzaţie teribilă de abolire pe care n-o mai simţise decât în vis.

Doctorul tăie în faţa burţii un pătrat pentru a lăsa liberă respiraţia.

Cu foarfeca mai rotunji corsetul pe la pubis şi pe la şolduri. Când Emanuel ridică puţin capul şi se privi până în vârful picioarelor, descoperi că devenise o statuie cu totul hibridă, o stranie combinaţie de piele şi ipsos.

Îl conduseră în odaia lui. Infirmiera aduse sticle cu apă caldă pentru a-l usca mai repede. Afară începuse din nou o burniţă insistentă tamburinând în geamuri. Se dădu drumul la calorifer şi sticlele cu apă caldă fură aşezate în jurul ghipsului. Căldura plăcută de odinioară a compreselor se prefăcuse acum într-o umezeală ce clipocea în interiorul corsetului la cea mai mică încercare de mişcare. Zăcea cu capul în sus, privind crăpăturile tavanului. Cu cât trecea timpul, cu atât ghipsul se întărea şi umezeala devenea tot mai rece. Căldura sticlelor de apă nu putea răzbate până dedesubt. I se aduse mâncarea dar nu puse mâna pe nimic. La ce bun să bage alimente în cutia asta de ghips?

Ernest veni să-l vadă îndată după prânz.

– Ţi-au îmbrăcat uniforma! ai intrat în rang!... exclamă el. Şi te-au nimerit tocmai după chef. Cred că te-ai dezmeticit.

Se întinse pe patul din odaie, lângă căruţ, şi aprinse o ţigară.

– Ce nebuni, Zed şi inginerul lui! Putea să iasă un scandal mare de tot din afacerea asta...

Emanuel îşi aduse aminte de noaptea petrecută la Ernest, dar acum, în lumina după-amiezei ploioase, în tăcerea fluierată mărunt de ţiuitul caloriferului, toate detaliile precise de aseară se pierdeau într-o calmă disperare. Aşa ca şi cum nimic n-ar fi avut loc şi n-ar fi existat niciodată altceva decât învelişul umed şi rece al corsetului.

Ernest urmărea pe fereastră curgerea sinuoasă a şuviţelor de apă. Era şi el copleşit de această zi de toamnă.

– Îmi pare bine când plouă... spuse el într-un sfârşit. Asta e vremea ce ne corespunde nouă, bolnavilor. Ploaie, cer acoperit, frig... atunci ştii că toată lumea e redusă la aceeaşi odaie cu patru pereţi... la aceeaşi tristeţe.

Emanuel îl înţelegea din tot sufletul.

– Când e frumos afară, când e cald si soare, continuă Ernest, atunci lucrurile îmi apar grozav de inutile şi de neînţelese. Ce poate face un om în mijlocul limpezeciunii decorului? Şi chiar de ar face ceva... e prea clar... prea vizibil şi prea ininteligibil. Misterul cel mai turburător e poate cel care ne apare în cea mai simplă evidenţă, îmi plac mai bine zilele astea mohorâte şi ploioase, când stai închircit în casă şi ai o înţelegere de câine bătut...

Tăcură câtva timp amândoi ascultând ploaia. Emanuel închise ochii.

– Vrei să te las să dormi?

– Imposibil... Stau într-o băltoacă îngrozitoare. Parcă îmi intră umezeala sub piele... până la oase... până la inimă... Parcă se urcă încet în cap...

– Într-adevăr, e foarte neplăcut, aprobă Ernest. Cunosc asta, știu ce înseamnă... O să mai dureze încă două-trei zile până se usucă... apoi, nici nu-l mai simţi.

Emanuel se gândi cu groază la cele „două-trei zile“.

– Crezi că mă voi obișnui vreodată cu asta? spuse el și bătu furios în carapace. De câte ori o să fac o mișcare, ghipsul o să mă ţie pe loc și o să-mi readucă aminte că sunt închis ermetic într-însul.

– Te vei obișnui... te vei obișnui; o să faci câte mișcări poftești... ai să vezi – o să te miști cu ghips cu tot, ca și cum ar fi o simplă cămașă...

Ernest se ridică să plece.

– Vreau să te întreb ceva, spuse Emanuel. Cine-i fata aceea înaltă, blondă, care a fost aseară la tine? O cheamă Solange.

– Ah, Solange! E și dânsa o fostă bolnavă. A stat și ea pe gutieră ca tine. Vezi bine, s-a vindecat admirabil. Însă nu e domnișoară... e doamnă... a fost măritată și când a căzut bolnavă bărbatul ei a părăsit-o. Era destul de amabil și elegant din partea lui, nu-i așa?

– Și atunci dânsa ce caută acum la Berck?

– Uite, asta e ceva foarte curios... Berck e altceva decât un oraș de bolnavi. E o otravă foarte subtilă. Intră de-a dreptul în sânge. Cine a trăit aici nu-și găsește locul nicăieri în lume. Ai să simţi și tu asta într-o zi. Toţi negustorii, toţi doctorii de aici, farmaciștii, chiar și brancardierii... toţi sunt foști bolnavi, care n-au putut trăi în alte părţi.

– Și Solange? întrebă din nou Emanuel pentru a reveni la un subiect care îl ardea.

– Trăiește singură aici. Își câștigă singură existenţa. E dactilografă într-un birou de avocatură.

Ernest deschise ușa. Emanuel îl reţinu.

– Aș putea vorbi cu dânsa? aș putea s-o văd?

– Aha! Va să zică e vorba de ceva serios! Te-ai îndrăgostit de ea? Cunosc și chestia asta... e ceva în genul ghipsului dar tocmai pe dos: tortură uscată și fierbinte. Cred că mâine o să-i vorbesc și o s-o chem aici. Poate că o să vie, la revedere!

Și îl lăsă pe Emanuel în umezeală, în singurătate și în plină nerăbdare.

Umezeala deveni noaptea o tunică de febre și de coșmaruri. Emanuel ațipea o clipă și se scufunda într-o mlaștină. Era o zi de iarnă cu soare și zăpadă ce se topea pe acoperișe. Înota cu galoșii în apă, dar era soare în stradă. Soare! Soare! Ca bulgări de foc ce țâșneau în toate direcțiile! Un joc de artificii – dar ziua în lumină, în zăpadă! Orbitor! Asta vroia întotdeauna Emanuel. Să-l însoțească o fată în soare, pe o zi ca asta. Solange. Poate. Violetele umede încă de fecunditatea humei. Ce miros! Vezi acele două pasări albe care zboară din acoperiș în acoperiș? Sunt sufletele noastre... Zăgaz și dărâmare. „În umbră voi aștepta mai bine soarele și pe Solange..." în umbră toate lucrurile devin albastre. Apoi ventuzele... așa trebuie să fie... întotdeauna beatitudinea trebuie să fie absorbită de umbră și de ventuze... ventuze glaciale și gelatinoase...

Emanuel se trezea și aprindea lumina.

În anumite locuri ghipsul cântărea litri întregi de apă. Se ivea lângă coaste un spațiu neutru unde respirația putea să se elibereze o clipă, dar mai încolo se lipea iar de răceală. Lumina electrică amplifica totul și multiplica chinul cu fiecare obiect în parte. Mai suportabil era întunericul.

În obscuritate, Emanuel delimita harta umezelii și a torturii. Erau promontorii ascuţite ce-i intrau în oase adânc... și mai încolo locuri calme și întinse de umezeală rece... apoi golfuri de liniște relativă. Îi apărea în minte imaginea Solangei. Dar devenise imposibil de despărţit amintirea privirii ei limpezi și albastre de mucegaiul dezgustător al umidităţii.

Începu să dârdâie de frig. Apoi îi trecu frigul, dar continuă să dârdâie de enervare.

Într-un sfârșit adormi zdrobit de osteneală. Simţi că somnul îl copleșește, știa că doarme, că nu-i decât scufundat într-o moleșitoare trezie, dar nu mai avea putere să se gândească la aceste lucruri. Plutea în ape foarte grele și epuizante...

În dimineaţa aceea, Emanuel stătu tot timpul în salon cu alţi bolnavi, copii, doamne bătrâne care tricotau, impozante pe gutiere ca niște statui indice. Se prelingea pe pereţi o zugrăveală verde și spălăcită, ca o boală grozavă și secretă a încăperii.

Emanuel, acoperit până la gât de cuverturi albe, abia de putea mișca puţin capul în dreapta și în stânga. Putea vedea pe „marchiză“, o fostă profesoară totdeauna în rochie de catifea violetă, cu brăţări și inele pe degete, cu medalioane și dantelării ornamentând enormii ei sâni defuncţi.

Într-un colţ, un băieţaș de vreo zece ani măcina dintr-o cutie muzicală cu manivelă refrenul persistent și neurastenizant al acelorași trei note minore. Era băiatul unui negustor din Viena. Tatăl lui stătea lângă dânsul mângâindu-l pe păr.

Conversaţia era generală. Emanuel căzu în mijlocul ei ca o nouă pradă, uşoară de înhăţat. Cu toţii începură a se interesa de ghipsul lui. Emanuel răspundea cu binevoitoare plictiseală, îl frământa o aşteptare secretă. Ernest plecase jos la telefon să întrebe pe Solange dacă poate veni la sanatoriu.

– În tot cazul, acum dimineaţă are serviciu, poate după-masă... spuse Ernest. Şi ce să-i spun? Ce motiv să-i dau?

Emanuel se gândi o secundă.

– Spune-i pur şi simplu că vreau s-o văd...

Ernest nu mai revenea. Emanuel de nerăbdare începu să răspundă încurcat la întrebările celor din jurul lui.

– Te doare capul? întrebă „marchiza".

– Da, îngrozitor... capul şi gâtul... şi şoldul stâng... răspunse cu infinită seriozitate Emanuel şi fu lăsat în pace.

Într-un sfârşit se auziră paşii lui Ernest.

– Vine! făcu el un semn discret, clipind şiret din ochi chiar din prag.

Emanuel simţi brusc o mare greutate evaporându-se din ghips.

Dar Solange întârzie şi nu veni decât aproape de ora mesei. Brancardierii începuseră să ia bolnavii pentru ascensor. Emanuel ceru să fie condus în odaia lui. Îl urmau pe coridor Ernest şi Solange. Era una din senzaţiile ciudate legate de boală, când un bolnav împins pe cărucior era urmat de persoane sănătoase. Ceva ca mersul familiei după o targa cu un cadavru sau ca al călătorilor grăbiţi care se iau după căruţa lor de bagaje.

Emanuel ar fi vrut să rămâie măcar o clipă singur cu Solange. Ernest înţelese şi vru să plece, dar Solange îl reţinu.

Se interesă îndeaproape de ghips.

– E foarte neplăcut... nu-i așa? Și eu am stat în ghips opt luni și acum am uitat totul...

În odaie nu era niciun scaun. Solange se așeză pe pat, lângă Emanuel. Era atât de aproape de dânsul încât el îi simţea parfumul ei, un amestec indiscernabil de mandarină și de lavandă, un parfum proaspăt care adera perfect de tricoul simplu pe care îl purta, o flanea albastră cu un guleraș alb, răsfrânt, de școlăriţă. Toată graţia acestei femei tinere venea de la o anumită asprime în îmbrăcăminte, în gesturi, în parfum...

Vorbiră despre lucruri neînsemnate în timp ce Emanuel se căznea să descopere cum ar putea-o face să mai vie o dată la dânsul, singură.

Începu brusc să geamă, mai întâi foarte discret, apoi intensificând geamătul până la limita precisă unde ceilalţi puteau să-l audă și totuși să creadă că ar vrea să-l înăbușe.

– Ce ai? îl întrebă Solange.

Emanuel încetă și încruntă sprâncenele. Trebuia bine jucat, destul de clar pentru ca să se vadă că suferă în secret și că totuși, stoic, preferă să tacă.

– Eh... nimic, absolut nimic, spuse Emanuel cu o constrângere de care ceilalţi se speriară.

– Ba văd că te doare ceva, trebuie să ne spui... Să știi că nu plec până nu știu ce te doare, spuse Solange cu subită compasiune...

Emanuel exulta, dar protestă din nou cu același ton melancolic:

– Vă asigur... că nu-i nimic... o să-mi treacă...

Solange părea sincer mâhnită.

– Ei hai, spune ce ai...

– Ficatul, murmură Emanuel (nu suferise de ficat niciodată în viaţa lui).

– Unde te doare?... arată-mi mie... spuse Ernest.

Emanuel nici nu prea ştia unde se ivesc durerile într-o criză de ficat. Arătă cu palma deschisă tot pieptul şi jumătate de burtă. Era suficient după părerea lui.

– Uhuu! se miră Ernest. Astea sunt dureri iradiate în centură...

– Şi te-a lovit criza tocmai acum când ai şi ghipsul...

– E îngrozitor, şopti Emanuel şi se înduioşă atât de sincer de sine însuşi, încât aproape îi veneau lacrimile în ochi.

– Ce-i de făcut? întrebă Solange.

În acel moment i se aduse tava cu mâncare. Emanuel era leşinat de foame.

– Cred că ai face mai bine să nu mănânci nimic, îl sfătui Ernest.

– Da... da, aprobă Solange. Un ceai, un simplu ceai, cu pesmeţi.

Şi fata de serviciu plecă cu tava încărcată, lăsând după ea trena plăcută a unui miros de supă caldă. Emanuel devenise acum cu adevărat trist, dar trebuia să joace comedia până la sfârşit.

– Îmi este mai bine, murmură el.

– Să stai liniştit, auzi? şi o să-ţi treacă. Îmi pare grozav de rău că nu mai pot rămâne, spuse ea uitându-se la ceas. Îmi pare rău de asemeni că suferi atât...

Un scurt acces la ficat crispă din nou faţa lui Emanuel, dar fu suportat admirabil.

– Şi nu e numai asta... murmură el. Toate durerile, toate ghipsurile nu sunt nimic pe lângă îngrozitorul, înspăimântătorul chin de a sta singur într-o odaie... în fiecare zi... în fiecare zi...

Ernest înţelese acum totul şi tuşi aprobator.

– Pentru ce nu vii să-l vezi mai des? întrebă Solange pe Ernest, dar acesta tăcu în timp ce Emanuel continuă să geamă.

– Ei bine, voi veni eu să te văd, spuse Solange cu eroism. Când? Stătu să se gândească. Duminică, de exemplu. Duminică sunt liberă toată ziua...

– Vă mulţumesc... vă mulţumesc mult de tot, gemu Emanuel într-un ultim efort de umilinţă şi clovnerie.

– Te rog însă să nu uiţi, spuse Ernest.

Plecară amândoi. Rămas singur, Emanuel avu o scurtă destindere. I se aducea tocmai ceaiul.

– Şi restul... comandă el. Trebuie adusă toată tava... cu mâncare, totul... mi-e foame... mi-a trecut criza...

Şi trimise înapoi băutura anemică şi siropoasă, spre deplina uluire a fetei de serviciu.

Emanuel după-masă nu se putea plânge că fusese abandonat. Veniră mulţi bolnavi să-l vadă şi mai întâi Tonio. Era amărât: sosise de câteva zile o rudă a doamnei Wandeska din Polonia, un aşa-zis văr, care trebuia s-o ia acasă.

– Ce o să mă fac singur? se frământa el.

Îl chinuia mai ales enigma acestui văr tânăr şi destul de plăcut la vedere care putea fi, eventual, un amant...

Apoi Zed, în căruţ, îi făcu o mică vizită, şi înspre seară, când fu din nou singur, veni Quitonce, bolnavul care umbla cu două bastoane, zvârlind din picioare.

Acesta rămase un timp mai îndelungat.

Era destul de tânăr, dar cu tâmplele încărunţite. Părea că nu se gândeşte niciodată la infirmitatea lui. De altfel o şi mărturisea:

– Înţelegi? Eu sunt bolnav din copilărie. Cunosc toţi doctorii, toate infirmierele, toate sanatoriile din Europa. Există escroci internaţionali care au cutreierat tot globul şi ştiu în mod exact în ce oraş, la ce firmă se poate da o lovitură sigură... Eu ştiu pe de rost geografia clinicilor de boli osoase. Îţi pot spune în ce sanatoriu din Elveţia infirmierele sunt amabile şi unde se face în Germania cel mai bun ghips... Sunt specializat... În meseria mea de bolnav am depăşit diletantismul. Am devenit cu adevărat un „profesionist".

Quitonce era fiul unui renumit inginer din Paris. Emanuel văzuse odată în ziare fotografia inginerului Quitonce la inaugurarea unor lucrări tehnice de seamă.

– Eşti un erou al bolii, nu un profesionist... îi spuse Emanuel.

– Ce e aceea a fi un erou? sări Quitonce. Dacă a cuceri în lume ceva înseamnă a fi un erou, atunci eu n-am cucerit nimic şi nu sunt un erou. Iată, să-ţi spun eu ce este cu eroismul bolnavilor...

Se opri o clipă să respire, era puţin astmatic şi asta dădea conversaţiei lui un mare calm şi un mare farmec. Vorbirea lui liniştită, pe ton uniform, se menţinea însă numai atât timp cât stătea pe un scaun. De îndată ce se ridica, se punea în funcţie mecanismul zgâlţâitor al picioarelor şi tot restul corpului se zguduia şi el, ca o uzină ce vibrează toată când lucrează în ea un motor puternic.

– Pentru a fi un erou, pentru a ajunge la un ţel, continuă Quitonce cu o uşoară oboseală în voce, trebuie o anumită energie şi o anumită voinţă pentru înfrângerea unui mare număr de dificultăţi. Ei bine, orice bolnav dispune de aceasta. În timp de un an de zile un bolnav desfăşoară exact atâta energie şi voinţă câtă trebuie pentru a cuceri un imperiu.... Atât doar că le consumă în pură pierdere. Iată de ce bolnavii pot fi numiţi cel mult nişte eroi negativi. Fiecare din noi este un „cel ce n-a fost Cezar“, deşi a îndeplinit toate condiţiunile pentru a fi. Înţelegi? A conţine toate elementele componente ale unui Cezar şi a fi... un bolnav. E forma suprem ironică a eroismului.

Îşi trecea mâna pe faţă ca pe o mască. Părea oarecum preocupat de altceva decât de ceea ce vorbeşte.

– Peste două săptămâni sau o lună, nu ştiu exact când, va trebui să fiu din nou operat. Va fi a douăsprezecea operaţie în viaţa mea... Mi s-au tăiat degete putrede, bucăţi de craniu. Uite cicatricele aici... şi dincolo... şi aici. Ei bine, dacă mi-ar mai trebui pe lângă toate şi eroism ca să suport această nouă probă, m-aş sinucide... n-aş rezista...

– Şi totuşi o vei suporta, spuse Emanuel.

– Desigur... desigur... însă „dincolo“ de eroism... nici cu curaj... nici cu speranţă... cu nimic. Păstrez pentru operaţie sentimentul absolut neutru pe care îl am când beau un pahar de apă... nici curaj, nici laşitate... beau un pahar de apă, atâta tot.

Îşi trecu din nou mâna pe obraz şi rămase tăcut cu faţa în palmă. În odaie se întunecase, dar Emanuel nu vroia să aprindă lumina pentru a nu întrerupe incantaţia acestui început de prietenie.

– Am făcut totul în viaţă, spuse din nou Quitonce, am încercat toată gama, de la dureri până la... eram să spun voluptăţi... până la prostii... Aprinde puţin!

Scoase din buzunar un portmoneu voluminos și scotoci prin el.

– Uită-te și dumneata la ele...

Dete lui Emanuel un pachet de fotografii.

Erau toate fotografii pornografice, destul de bine prinse. În toate revenea aceeași figură de bărbat vânjos în pielea goală, în plină tensiune virilă, și două femei cu trupul foarte fin modelat.

Emanuel, privind mai cu atenţie, descoperi că bărbatul hipersexual era chiar Quitonce.

– Îmi regăseam întotdeauna forţele între două operaţii, explică el. Ce zici? Excitante, nu?

Emanuel era torturat de o întrebare pe care însă n-o puse. „Oare în timpul actului sexual Quitonce arunca din picioare ca și atunci când umbla?“ Viziunea unei paiaţe dezlănţuite frenetic, azvârlind și tremurând din tot corpul în dragoste, era penibilă. Înapoiă fotografiile cu mulţumiri.

– Excitante, hm? mai făcu o dată Quitonce, plescăind din limbă.

În noaptea aceea Emanuel fu măcinat de cumplite pofte. Era o suferinţă unică și teribil de limitată. Sexul se prefăcuse într-o durere vie, într-o aspră tortură interioară a pielei înseși[5], ce smulgea din pubis, o dată cu epuizanta lui virilitate, tot restul de calm necesar somnului. Era o supremă trezie adânc înfiptă în carne, un suprem efort prizonier...

Și apoi începură către dimineaţă, în interiorul ghipsului care se uscase, mâncărimile de piele. Era o nouă suferinţă, un nou chin, o nouă sfâșială rece, halucinantă. În zadar Emanuel aluneca mâinile neputincioase pe corset. Unghiile zgâriau doar tunica groasă de ghips, în interior pielea se aprindea pe anumite suprafeţe şi iritaţia creştea frenetic, ca o revărsare de acizi sau ca o gheară măruntă ce se plimba prin reţeaua cea mai fină a nervilor.

Închidea ochii şi strângea pleoapele cu putere simţind bine că nu mai putea conţine atâta iritaţie calmă şi demenţială, încercă să se scarpine, frecându-se pe dinăuntru de pereţii ghipsului, dar noi teritorii de piele se incendiau de frenezia mâncărimii, in timp ce durerea sexualităţii creştea şi ea mereu, paralelă cu iritaţia pielei.

Emanuel îşi adună încă o dată cu putere toate fibrele feţei şi se concentră într-o supremă rezistentă.

Cu pumnii închişi, cu pleoapele strânse, închircit şi redus la minimum, se hotărî astfel să aştepte consumul arderii ce-i cuprinsese trupul.

În fine veni și ziua de duminică. Ploaia încetase. Toţi bolnavii fură scoborâţi la aer. Zăceau aliniaţi pe cărucioare sub un îngust coviltir de pânză murdară, cândva galbenă, acum decolorată de ploaie. În faţă se ridica obsedantă și sumbră clădirea sanatoriului. Câţiva sărmani metri de gazon uscat și vreo două tufișuri de trandafiri veștezi formau toată grădina. Era o grădină umilă și tristă, închisă între ziduri ca un animal suferind într-un ţarc.

Emanuel se acoperise bine cu două pături ca să nu-l răzbească sub ghips curenţii reci. Venea dinspre ocean o briză tăioasă și umedă, impregnată cu miros puternic de alge și de putreziciuni.

Aștepta cu nerăbdare pe Solange, deși știa bine că nu va veni dimineaţă.

Își aprinse o ţigară și pufăia din ea calm, fumul se înfășura în fir albastru, rupt de vânt și Emanuel îl urmărea inert, tăcut, fără gânduri.

Toată îngrozitoarea lui noapte de chin și de frământări se evaporase uimitor în aerul amplu al dimineţii de toamnă. Toaleta cu apă rece, în odaia lui, îl reîmprospătase ca o piele nouă ce ar fi îmbrăcat-o pe obraji și pe mâini. Trecu buretele îmbibat cu apă, în mod absurd și inutil, și peste tunica de ghips, ca o satisfacție de ordin strict moral. Își îmbrăcă apoi cămașa corect ca pe un trup bine spălat. Ghipsul în interior se uscase aproape complet.

Emanuel rămase în grădină, izolat de ceilalţi bolnavi până la ora mesei. După-amiază, se închise în odaie, înfrigurat de aşteptare.

În sanatoriu domnea, vidă, atmosfera de plictiseală a după-amiezelor de duminică. Răsuna din când în când în vreo odaie ecoul ronţăit şi şters al unei plăci de gramofon, apoi tăcerea recădea mai grea şi mai hipnotizantă. Asculta cel mai mic zgomot de pe coridor. Era oare de astă dată Solange? Paşii se apropiau înşelători şi deodată se prefăceau în paşii indiferenţi ai unei persoane străine, ca într-o experienţă de prestidigitaţie cu o rapidă substituire de obiecte.

În zadar aşteptă până seara târziu.

Solange nu veni nici în ziua aceea şi nici în ziua următoare. Exasperat, îi trimise cu un brancardier un bilet, la pensiunea unde stătea. Dar nici aceasta nu avu vreun efect.

Emanuel, umilit, măcina acum o stăpânită dar destul de violentă pornire împotriva ei. Aşteptarea se prefăcuse în dorinţa de a nu o mai vedea deloc, dar dorinţa asta era tot atât de lucidă şi de insistentă ca şi cealaltă. Trecea încă un ceas, încă o zi din „aşteptarea de a nu o mai vedea". Ştia că întâmplarea i-o va pune din nou în faţă, şi măsura timpul probabil în care această întâlnire nu va avea loc.

Într-o seară, pe la sfârşitul săptămânii, pe neaşteptate Solange bătu la uşă. Ce-mi va spune? Ce motiv banal şi absurd va invoca? gândea Emanuel. Solange intră cu respiraţia tăiată, cu obrajii înflăcăraţi. Fugise? Venise atât de grăbită? Ce comedie! gândi Emanuel. De patru zile de când primise biletul avusese tot timpul să vină încet...

Ţinea bileţelul desfăcut în mână. Era îmbrăcată cu un pardesiu simplu de voiaj.

– Ești supărat că nu ţi-am răspuns imediat? întrebă ea, văzându-l îmbufnat.

Emanuel nu răspunse.

– Vin de-a dreptul de la gară. Am stat la pensiune doar o clipă, cît am cetit biletul. Ei iată, chiar în ziua aceea când am plecat de aici, patronul meu a avut chestiuni importante de aranjat la Paris și m-a luat cu dânsul... De cinci zile înnebunesc bătând la mașină contracte și aranjamente... O fabrică de aici din împrejurimi fuzionează cu altele. Imposibil să-ţi închipui câte cifre și paragrafe pot conţine burţile unor fabricanţi...

Vorbea repede ca să-l liniștească pe Emanuel urmărind pe faţa lui semnele de înseninare.

– Duminică mi s-au dat două ceasuri libere. Atâta tot. Mi-am cumpărat un sandwich și am intrat într-un cinematograf ca să mă pot distra, odihni și potoli foamea în același scurt interval de timp.

Emanuel își simţi brusc evaporată toată indiferenţa aspră ce și-o pregătise pentru dânsa în ultimele zile ca o încărcătură de explozibil. Ar fi vrut să-i apuce mâinile imediat și să i le sărute; să-i spuie că o iubește pentru ca momentul acesta anost al oricărui început de dragoste să fie trecut mai repede.

Solange își dezbrăca pardesiul.

Emanuel o privea, înaltă, simplă în faţa lui și se înfiora ușor de uluitoarea ei prezenţă, totală, inexprimabilă, conţinută brusc de această odaie atât de îngrozitor de pustie până atunci.

Se așeză tot pe pat, lângă dânsul, așa ca înainte cu câteva zile. Vertiginoasă senzaţie de realitate după o îndelungată așteptare...

În timpul călătoriei rochia ei se impregnase cu aerul acid de compartiment, dar prin transparenţa acestui miros, Emanuel regăsea vechiul parfum de lavandă.

Într-un sfârşit o întrebă dacă nu vrea să mănânce ceva. Ea ceru un ceai şi o portocală.

O privi într-o lucidă reverie cum mânca portocala. Cu fiecare gest se desăvârşea plenitudinea simplă a regăsirii. Împărţise fructul în patru şi muşca de-a dreptul din carnea roşie, zemoasă, atât de adânc, încât îi rămâneau firişoare albe de coajă printre dinţi.

– Iartă-mă că devorez portocala ca o sălbatică, se scuză ea.

Emanuel de câteva minute se simţea copleşit de povara ghipsului. Exact din momentul când îi trecuse prin minte că Solange ar putea fi amanta lui.

Dar cam în aceeaşi măsură în care îl apăsa greutatea corsetului, îl tortura şi dezinvoltura limpede a Solangei. Căuta câteva vorbe destul de simple şi directe pentru a i le spune, dar toate frazele mintale se decolorau repede în faţa elementarei ei prezenţe.

Câtva timp statură de vorbă prieteneşte.

Solange îi povesti mici incidente din drum şi i-l prezentă pe patron ca pe un financiar „a cărui destinaţie primitivă oscilase desigur timp îndelungat între tentaţia de a deveni măcelar ori hingher“.

Emanuel era torturat de gândul de a-i apuca mâna într-a lui. Va rezista oare? O va retrage? Mâna Solangei odihnea indiferentă pe fierul patului.

Era mai ales paralizat de imaginaţia lui precisă: vedea în gând idila lor de mult consumată, urmărea atitudini exacte de dragoste între ei, ce nu existaseră încă niciodată, avea brusc vechi amintiri de lucruri ce încă nici nu se întâmplaseră, scene vii ce-i furau pasionant atenţia şi înfăşurau atmosfera prezentă în calmul unor evenimente de mult petrecute...

Apoi, brusc, toate gândurile ancorau stupide în imposibilitatea de a-i apuca mâna; în paralizia gestului cel mai simplu şi mai imediat.

Într-un sfârşit, reuşi să întindă braţul cu un suprem efort, dar gestul fu atât de rapid şi de brutal, încât Solange tăcu înspăimântată.

Îi strângea acum cu putere mâna între degetele lui osoase închizând ochii, ca într-o experienţă de magnetism.

Solange îl privea nedumerită. Dar când Emanuel o trase spre el înţelese şi se lăsă în voie pe gura lui, fără zbateri şi fără nicio protestare. Buzele îi vibrau uşor. Parfumul părului îl ardea pe Emanuel ca şi surpriza fascinantă a sărutului, ca şi căldura limpede a braţului ei descoperit.

– Ştiu bine ce fac, murmură ea. Pentru asta am venit.

Îl înconjură cu braţele şi îşi lipi obrazul fierbinte de al lui.

Se petrecu atunci ceva îngrozitor. De câteva clipe Emanuel uitase din nou că purta un ghips. Acum, înconjurat de braţele Solangei, greutatea lui îl apăsa insuportabilă. Solange strângea un bust de piatră. Emanuel aluneca zadarnic mâinile pe umerii ei, între dânşii ghipsul punea o barieră de indiferenţă şi crea o organicitate nouă, impersonală şi teribil de dură... îi venea aproape să plângă de ciudă. Dificultatea corsetului îi biciuia mai aprig sângele şi îl răscolea de dorinţi. În neştire îi mângâie braţele, apoi coapsele. Simţi deodată stofa rochiei, marginea ciorapilor şi, mai sus, netezimea pielei.

Cu mâna întinsă reuşi să stingă lumina. În întuneric totul se precipită într-o dorinţă mai impetuoasă, dar care se reducea în zbaterea de pe căruţ neputincioasă, scrâşnind din dinţi.

Deodată, în momentul când Emanuel alunecă mâna lui sub rochie şi simţi trupul cald, apoi unghiul inefabil şi fierbinte al coapselor unite, Solange murmură:

– Asta o să-ţi facă rău!...

Emanuel avu o tresărire interioară şi cumplita lui ameţeală nu făcu decât să se reanime cu o exaltare şi cu pofte mai vii. Cuvintele şoptite îl ardeau ca un lichid mai fierbinte, mai corosiv, în sânge. „Asta o să-ţi facă rău“ repeta el, „Asta!..“ adică ceea ce dorea el, ceea ce îl chinuia şi îl răscolea atât de grav în clipa aceea.

Atingea acum feminitatea ei secretă şi suferinţa lui deveni aproape furioasă.

În zadar încerca să alunece alături pe pat; ghipsul îl ţinea imobil, legat de căruţ. Solange căzu cu capul lângă dânsul în tot lungul lui, pe trupul încercuit de corset, ca pe un manechin neînsufleţit.

Acum ghipsul împiedeca mai mult ca înainte mişcările libere, naturale...

Emanuel, dezgolit, nu izbuti să pătrundă convulsiv decât pulpele ei, între coapsele strânse, acolo unde carnea fierbinte deveni înşelătoare timp de o clipă... O clipă în care exaltarea crescu imensă şi se destinse într-o supremă epuizare.

Era un act viu şi normal, redus la un simulacru penibil, de care Emanuel se simţea umilit şi ruşinat.

Aprinse lumina în silă. O disperare amară şi istovitoare zumzăia prin cap ca un inepuizabil mecanism imposibil de oprit.

Solange îl mângâie pe frunte, apoi, simţindu-i toată tristeţea, îşi alipi din nou obrazul de al lui.

– Te rog să nu fii trist... Mai mult decât a sta în pat lângă tine, aş vrea să fiu câinele tău şi să dorm în pragul uşii. Este tot devotamentul de care mă simt capabilă...

Emanuel simţi că o parte din viaţa lui, liberă şi esenţială dispăruse dintr-însul, poate pentru totdeauna. În locul ei îşi făcu loc o amărăciune calmă, şi dureroasă, ca o nouă lumină interioară plină de tristeţi.

În săptămâna aceea avu loc o întâmplare care îl impresiona adânc pe Emanuel.

Tonio de câteva zile nu-și mai găsea locul în sanatoriu. Umbla zăpăcit prin coridoare cu cămașa desfăcută, trăgând cravata după dânsul ca laţul unui câine. Se apropia ziua plecării doamnei Wandeska.

– Ah! cel puţin dacă aș ști că slăbănogul acela blond care o însoţește pretutindeni nu e amantul ei, spuse el într-o seară lui Ernest.

Își păstra totuși vechea lui atitudine demnă și indiferentă în sala de mâncare. Venea sprijinindu-se de un singur baston și ridica puţin capul, cu privirile vag distrate când saluta pe d-na Wandeska. Ţinea să-și suporte disperarea cu o mândrie rece și bărbătească. În ochi îi plutea însă toată melancolia nopților nedormite.

Îi scăpa de sub control un simplu gest, ori o atitudine infimă, ori apărea câte o nuanţă clară în paloarea feţei, care nu puteau înșela pe nimeni.

Încerca apoi, bietul băiat, să șchiopăteze cât mai puţin când trecea prin faţa vărului sănătos cu obrajii rumeni.

Emanuel, ieșind cu trăsura, îl găsea veșnic la o masă în faţa unui bar de mâna treia, pe Esplanadă, cu ochii rătăciți, în faţa unui pahar cu lichid galben pe care îl sorbea cu paiul. S-ar fi părut că e oranjadă, dar era cu totul altceva:

– E o invenţie a patronului de aici, bolborosi Tonio, ceva foarte bun... rachiu amestecat cu rom și câteva gălbenușe de ou. Foarte bun și întăritor...

Era atât de întăritor, încât când se ridica de la masă, abia de se ţinea pe picioare.

În zadar Ernest și Emanuel încercau să-l convingă că bănuielile lui nu-s întemeiate.

Într-o după-amiază, mai beat ca de obicei, nu se mai putu stăpâni de neliniște. Alergă la Ernest. Îi trecuse prin cap o idee:

– Odaia lui Emanuel – nu-i așa? este lipită de odaia d-nei Wandeska?

– Exact, răspunse Ernest.

– Am văzut în odaia lui Emanuel un dulap, care desigur ascunde după el o ușă. Ce-ar fi ca diseară?... Înţelegi?

Ernest se prefăcu că nu pricepe nimic.

– Ei asta... nu înţelegi? Să merg diseară când vine vărul la dânsa, să dau la o parte dulapul, să ascult la ușă și atunci o să știu cu siguranţă dacă...

Îi venea greu să-și exprime grozava supoziţie cu glas tare, s-o audă spusă de el însuși.

– Ar trebui să-l întrebăm și pe Emanuel, spuse Ernest. Ce crezi?

Se duseră în odaia lui dar nu-l găsiră. Era plecat cu trăsura pe plajă.

Tonio fierbea de nerăbdare, îi intrase în cap ideea asta și se învârtea acolo înăuntru frenetic, ca un titirez, rupând toate reţelele gândurilor ca firele de păianjen.

Trebuia, oricum, să aștepte până seara, dar alergă să-l caute pe Emanuel pe plajă, ca și cum nervozitatea ar fi putut precipita timpul, biciuindu-l să treacă mai repede.

Urcă gâfâind colina ce ducea spre ocean. Iritaţia, gelozia şi beţia dintr-însul se transformaseră acum în obstinaţia feroce de a-şi găsi prietenul.

Era o concentrare supremă a sentimentelor lui esenţiale pe un fapt mărunt şi neimportant ca o revărsare absurdă de forţe pe o rigolă îngustă.

Găsi plaja complet goală. Atât cât cuprindea ochiul, nisipul plat se întindea până departe ca o pustiire evidentă a locurilor, aranjată special pentru exasperarea lui.

Umblă câtva timp pe malul apei, haotic, în marginea imensului calm, ca în deşertul propriei sale tristeţi. Soarele apunea cu grandoarea de totdeauna stupidă şi inutilă a naturii în mijlocul unor preocupări grave.

Se întoarse la sanatoriu şi se trânti într-un fotoliu din *hall*.

Trimise un băiat să-i cumpere ţigări.

– Ce fel de ţigări? întrebă acesta.

– Ia din cele mai proaste, răspunse Tonio.

Era pentru el un gen nou de mortificare.

Apucă un ziar, dar literele se jucau cu el capricioase, dizolvându-se cu totul ori concentrându-se în blocuri dure ca nişte bariere de netrecut. Urmărea timpul pe ceasul enorm din perete şi suprafaţa cadranului îi absorbea greu nerăbdarea, filtrând-o prea lent în minute precise. Aprinse o ţigară, apoi alta...

Era atâta de absorbit de aşteptare, atât de atent cu gândul lui interior, încât nici nu-l recunoscu pe Emanuel când acesta trecu cu trăsura prin dreptul ferestrei deschise. Câteva secunde faptul acesta simplu, pe care îl aştepta cu intensitate de două ceasuri, se zbătu în capul lui ca o nedumerire. „A trecut Emanuel... Ei şi?...“ Aha! îşi aduse aminte că tocmai lui trebuie să-i vorbească.

Atunci aruncă brusc ţigara şi alergă ca un nebun în curte să-i iasă în întâmpinare.

Emanuel nu era însă singur. Solange îl însoţea.

Trebuia deci să mai aştepte câteva minute până ce ea plecă. Intrară în sanatoriu. Explică greu ce vroia, încurcându-se în cuvinte...

În acel moment trecu pe coridor d-na Wandeska, împinsă spre sala de mâncare de un brancardier.

Tonio privi lung în urma ei. Vărul o însoţea, lângă căruţ, cetind un ziar.

– Ah! salopa! scrâşni el din dinţi.

Avu imediat un regret:

– Te rog să consideri că n-ai auzit ceea ce am spus...

Şi îşi muşcă uşor buzele, pentru a repune sângele în circulaţie.

Seara, îndată după masă, veni la Emanuel în odaie. Se ostenise grozav toată ziua şi trebuia acum să umble cu cârjele. Dădu încet la o parte dulapul, dar când isprăvi treaba asta apăru decepţionat:

– Să ascult pe la uşi... Ah! nu! asta niciodată!...

Plecă fără să spună „bună seara“, dar nu făcu decât câţiva paşi pe coridor şi se întoarse în odaie. Se stabili o tăcere penibilă. Emanuel luă o carte, o deschise vag şi se înfundă într-însa. Ascensorul funcţiona urcând bolnavii. Se auzea mârâitul lui înfundat, apoi pauzele la etaje când se oprea.

Acum ascensorul se opri din nou la al treilea. Era de astă dată d-na Wandeska. Căruţul ei avea un uşor scârţâit pe care Emanuel îl recunoscu imediat. Identificase în sanatoriu toate zgomotele. Cunoştea perfect pasul de santinelă al brancardierilor şi cel secret, în vârful tălpilor, al infirmierelor... Cunoștea roțile neunse ale fiecărui căruț. Alături se auzea acum fiecare mișcare...

– E singură deocamdată, spuse Tonio.

Încercă să ridice capul să-l privească pe Emanuel în ochi, dar scoborî repede privirea... Emanuel stinse lumina.

– Da, mai bine, șopti Tonio. Ce mârșăvie să stai și să asculți pe la uși...

– Sst... taci!... îl întrerupse Emanuel.

Intrase femeia de serviciu. Se auzea cum o dezbracă încet pe d-na Wandeska vorbindu-i în șoaptă. În întuneric fiecare zgomot se detașa bine conturat: cădea acum rochia pe un scaun, era foșnetul cămășii de noapte, o carte luată de pe masă și pusă mai aproape... Apoi fata ieși și se făcu din nou liniște. Emanuel și Tonio rămaseră tăcuți în obscuritate. Cât timp stătură astfel? Trecură câteva minute sau poate mai mult, o jumătate de ceas.

Cineva veni alături până la ușă.

Atenția celor doi crescu imensă. Emanuel simțea cum i se zbate pulsul în palmele închise.

– E dânsul, murmură Tonio.

Câteva lovituri discrete în ușă, apoi cineva intră. Se auziră câteva șoapte nedeslușite.

– Da, închide... spuse tare d-na Wandeska și cheia se întoarse alături în broască.

Acum se stabili o nouă tăcere.

Începură șoapte neclare. Se auzeau pași în odaie umblând dintr-un loc în altul. Din când în când d-na Wandeska râdea ușor. Plutea dincoace, în obscuritate, o senzație de intensă curiozitate și de ascunsă teamă, ca și cum dintr-o secundă în alta peretele ar fi putut deveni transparent și cei doi descoperiți ascultând la ușă.

Zgomotele se făceau tot mai confuze cu cât creștea așteptarea. Zumzetul interior al atenţiei încordate acoperea șoaptele de alături. Tonio puse mâna la inimă; pentru ca să asculte mai bine ar fi trebuit să nu-i bată cu atâta putere...

Deodată își opriră amândoi respiraţia.

Erau acum zgomote mărunte de sărutări. Ca și cum pielea ar fi fost atinsă cu buzele ici și colo, pasionant, în neștire... Imaginaţia lui Tonio i aprinse ca o vâlvătaie. Asculta cu toată neliniștea înghesuită în cap; parca i se strânsese deodată tot sângele acolo. Simţea cum îi ard obrajii.

Acum da, era limpede. Iată... îi făcea loc lângă dânsa... iar râsete... Tonio ţinea maxilarele încleștate. Îi venea să plângă, să alerge pe coridoare, să ţipe. Îi trecu prin minte să se arunce în golul ascensorului. Dar cum? Când?

Emanuel simţi în întuneric mâna fierbinte pusă brusc, greu, pe a sa.

Câteva noi foșnete veniră de alături, câteva mișcări sacadate și apoi tăcere... trupuri care înlănţuite se strâng... se zbat, gemete, poate... Era oare adevărat? Un zgomot mai puternic îi trezi... Pași, apoi o cană cu apă vărsată brusc într-un lighean. Un zgomot real ca o izbucnire a încordării lor.

– Mă duc la ei, spuse Tonio aiurit și se ridică. Emanuel nu-și putea închipui că într-adevăr va îndrăzni, dar îl auzi pe argentinian luându-și cârjele.

Dibuind cu mâna întinsă, Emanuel izbuti să apuce o cârjă; Tonio încercă să i-o smulgă.

– Tonio, liniștește-te, așteaptă, murmură Emanuel și nu știa ce să spuie pentru a-l calma.

Totul se auzise alături atât de clar...

– Mă duc la dânşii, şopti Tonio halucinat. Să-i văd cum arată goi.

Apucă puternic cârja şi i-o trase din mână. Apoi ieşi, lăsând uşa deschisă.

Acum nu se mai auzea nimic în tot sanatoriul decât paşii lui pe coridor.

În faţa uşii de alături, Tonio se opri câteva clipe ascultând atent, pentru a înregistra mai bine ultimele mişcări şi a-şi imagina mai exact poziţia obscenă în care îi va găsi.

Apoi bătu violent în uşă.

În tăcere, loviturile izbucniră teribile.

– Cine-i? întrebă speriată vocea d-nei Wandeska.

Emanuel aştepta înfrigurat răspunsul lui Tonio, dar acesta parcă se înecase cu vorbele în gât; nu izbutea să le articuleze. Bătu din nou.

– Cine-i? Cine-i? Ce este...

– Eu, Tonio... am venit să vă spun „bună seara“...

– Ah! m-ai speriat îngrozitor, se auzi din nou vocea d-nei Wandeska. Pentru ce atâta zgomot? Ce s-a întâmplat?

– Deschideţi, urlă aproape Tonio.

– Îndată... o minută... aşteaptă...

În odaie, alături, se aranjau repede lucruri răvăşite şi apoi deodată se auzi cum cheia se învârte în broască şi cum uşa se deschide.

Urmară câteva momente de stupefacţie şi de vibrantă nerăbdare pentru Emanuel.

– Bună seara... am venit să vă spun bună seara, se auzea acum vorbind Tonio în odaia vecină, dar cu o voce atât de schimbată şi de confuză de parcă ar fi primit o lovitură teribilă în creştet. D-na Wandeska îi spunea ceva...

În locul scandalului la care se aştepta, Emanuel nu asculta decât o conversaţie în şoaptă, foarte calmă.

De altfel Tonio părăsi îndată odaia şi se întoarse. Emanuel aprinse lumina. Faţa argentinianului apăru înspăimântător de schimbată. Era epuizat, frânt şi îşi târa cârjele ca pe nişte aripi rupte.

Îl privi pe Emanuel ca trezit atunci din somn.

– Ce a fost?

Dar Tonio nu mai putea vorbi. Într-un sfârşit mormăi ceva neinteligibil:

– Era acolo infirmiera... îi făcea toaleta săptămânală... ca la toţi bolnavii... asta erau zgomotele ce le auzeam... apa turnată... Tot ce am luat noi drept... nu era decât asta... toaleta... clipoceala apei cu care o spălă... infirmiera...

Rămase cu privirile în gol, zăpăcit şi cumplit de ruşinat. Apoi, brusc, cu o violenţă ce nimic n-o făcea de presimţit în trupul lui flasc şi ostenit începu să-şi bată cu o cârjă în cap, din ce în ce mai tare:

– Sunt un mârşav! murmură el. Sunt un mârşav!...

Emanuel ieșea acum mai des cu trăsura, însoţit de Solange. Ea căuta să isprăvească lucrul dimineaţa, pentru a avea după-amiezile libere. Începuse vremea teribilă de toamnă cu ploi mărunte și dese ce împânzeau străzile cu o sită fină, într-o lumină cenușie de subsol, cu răbufniri aspre de vânt într-un oraș pustiu, în după-amiezi aeriene și infinit de fragile... Plaja era goală. Oceanul spăla valuri searbede cu spume galbene, leșioase. Plecau mai mult pe la ţară, pe drumuri înguste și părăsite, prin dunele pline de vegetaţie iernatică, cu ierburi enorme ca săbii ieșite din nisip și spini uscaţi pe întinderi nesfârșite, ca niște adevărate plăgi brunturate și învineţite ale pământului.

Câteodată ploaia îi surprindea și, deși ridica poditul, apa intra în rafale, udându-le obrajii. Solange îl ștergea pe Emanuel pe faţă, în timp ce el mâna calul mai departe. Într-o margine de drum găseau un loc mai ferit lângă zidul înalt al unei proprietăţi rurale. Erau acolo la adăpostul furtunii și ai lumii întregi, se îmbrăţișau fără entuziasm, cu obrajii umezi de ploaie. Solange scobora din trăsură și culegea de pe câmp buruieni cu parfum iute și sălbatic de ţărână, ori frunze cu vag miros de cadavru când erau frecate în mână mult timp. Punea mărăcini în trăsură pretutindeni și-i ornamenta poclitul cu foi enorme de plante de maidan, de un verde sumbru și trist. Se înapoiau astfel cu o trăsură împodobită și încărcată de buruieni, ca o căruţă de ţigani.

De multe ori se opreau la hanuri de ţară cu crâșmăriţe rumene îmbrăcate solemn în rochii negre cu dantelării, ca pentru zilele de duminică. Mâncau acolo cărnuri cu gust proaspăt de sânge și li se dădea de băut o bere neagră și amară fabricată de ţărani, în care se mai găseau coji din seminţele cu care fusese făcută. Era cea mai gustoasă băutură pe care o băuse Emanuel vreodată.

Într-un rând cerură la o cârciumă pierdută în tufișuri și mărăcini cafea cu lapte și li se aduse lichidul fierbinte, aburind, în două farfurii mari de supă, pe o tavă, cu două linguri alături. Emanuel se miră oarecum de această prezentare.

– Așa mâncăm noi cafeaua pe aici, spuse proprietarul, un ţăran tot atât de rud și de sălbăticit ca și locul pustiu unde își ţinea hanul. Punem înăuntru și bucăţi de pâine...

Aduse două felii de pâine zgrunţuroasă pe care Emanuel și Solange le rupseră în bucăţi și le muiară în farfuriile cu cafea.

Toamna îi acoperea cu un cer înnorat, ca plafonul unui imens salon în care n-ar fi existat decât singuri ei doi. Aveau mâinile învineţite de frig și vântul sufla cu brize tăioase. Era o idilă plină de realităţi simple și elementare.

Câteodată lui Emanuel mâinile îi îngheţau pe hăţuri. Se oprea ca să-și miște degetele și să-și descleșteze crampa ce le ţinuse închircite atâtea ore.

Solange le apuca atunci și le ducea sub flaneaua ei, sub cămașă, lipite de carnea fierbinte a trupului ei, pe sânii ei arzători. Erau ca două blocuri de gheaţă puse pe piele, dar închidea ochii și suferea răceala, în timp ce mâinile se dezmorţeau încet.

Căldura se insinua în șuviţe fine, ca o revărsare apoasă prin degete, în tot trupul. Comunica[6] astfel prin sânge și fierbinţeală cu dânsa, până în străfunduri organice întunecoase. Contactul acesta le unifica circulaţia și Emanuel regăsea pulsul lui în bătăile inimii ei. O atrăgea spre dânsul și o săruta pe păr. Își rezema capul de ea și îi aspira parfumul cald, feminin, de lavandă. Era un animal tot atât de splendid ca și calul lui, la care ţinea mai mult decât la orice, și i-o spunea:

– Ești tot atât de frumoasă ca și Blanchette...

Iapa, auzindu-și numele, întorcea capul. Era un animal de rasă normandă cu părul aspru în smocuri la copite, cu o coamă scurtă și dură ca o perie. Emanuel nu-i vedea, de la locul lui, decât crupa puternică, dar o striga pe nume și atunci răsucea capul privindu-l cu ochi mari melancolici de om plictisit care cere o ţigară (și era regretabil că nu fumează, ar fi fost atât de natural pentru un cal să ţie o pipă între dinţi). Emanuel îi trimitea prin Solange bucăţi de zahăr și Blanchette le apuca cu buzele ei lătăreţe și negre, adulmecând palma întinsă.

– Ești tot atât de frumoasă ca și dânsa... ai o crupă tot atât de lată și de admirabilă, spunea el Solangei. Apoi îi aluneca mâna sub rochie și îi mângâia coapsele, pulpele fierbinţi și spatele plin, scobitura lombară și, mai jos, plenitudinea crupei ei de cal tânăr.

– Și pe cine iubești mai mult? întrebă Solange.

– Vă iubesc pe amândouă la fel...

– Și noi tot așa, răspunse Solange, accentuând pe acest „noi“ care o solidariza animalicește cu Blanchette.

Emanuel o culca lângă dânsul pe gutieră, o ţinea lipită de el, apoi se răsucea, zdrobind-o sub apăsarea trupului şi a ghipsului. Acum se obişnuise cu corsetul, făcea multe mişcări pe care nu le-ar fi bănuit posibile. Solange gemea încetişor de plăcere şi de apăsarea greoaie ce suporta. În unele locuri, ghipsul îi intra în coapse şi ea simţea durerea amestecată cu extazul iubirii, ca o amară realitate a amorului lor aspru săvârşit în aerul imens din dune, înconjuraţi de sălbăticiunea imensă a locurilor.

Apoi Emanuel revenea la poziţia lui culcat pe spate, sfârşit de osteneală, cu ochii mari deschişi, pierduţi în cerul nedesluşit şi alb ca într-o claritate fără semnificaţie ce devenea aceea însăşi a simţului interior de linişte în minutele acelea.

Era o beatitudine cu gust sec, simplă şi puţin brutală, aşa cum era şi Solange.

Acestea erau zilele lor de hoinăreală în dune. În unele după-amiezi cerul se însenina şi norii îşi aureau dantelele ca nişte obiecte enorme dezgropate din pământ, care mai păstrează încă strălucirea aurului în marginea unui relief. Emanuel mâna calul spre un loc ascuns, pe un podeţ ridicat în faţa unui golf de unde asfinţitul apărea în infinite nuanţe de sângeros cataclism.

În golful acela, oceanul retrăgându-se, lăsa în urma lui mii de şanţuri pline de apă, adânc săpate în nisip.

Crepusculul le incendia cu roşeaţa lui şi atunci pe toată întinderea apăreau ca o reţea de sânge şi de foc. S-ar fi zis că în locul acela pământul ar fi fost jupuit, pentru a lăsa să se vadă circulaţia lui intimă, arterele arzătoare şi teribile prin care se scurgeau[7] în el aur şi purpură incendiată. Era o clipă de înspăimântătoare grandoare care tăia scurt respiraţia.

În fund, soarele scufundându-se încet, vărsa ultimele șuvoaie de sânge. Tot aerul se întuneca brusc ca o soluţie ce devine mai concentrată, iar în albastrul lui adânc, reţeaua strălucitoare căpăta fineţea și precizia unei construcții de oţel, întinsă până departe ca un bizar și enorm plan metalic.

Emanuel și Solange părăseau locul cu sufletul ostenit de frumuseţe.

Într-o seară pe la începutul lui decembrie, Emanuel fu chemat de Quitonce, printr-un bilet, la el în odaie. Era în ajunul operaţiei și vroia să-l mai vadă o dată pentru a-și lua „rămas bun". În sanatoriu domnea acest rit de prietenie în preziua evenimentelor grave.

Îl găsi pe Quitonce în pat, puţin palid, înfășurat până la gât în tifon alb.

– M-au spălat, m-au ras peste tot, m-au uns cu iod și m-au înfășurat în bandelete ca pe o mumie, spuse Quitonce. Iată-mă, sunt pregătit pentru eventualul rol de cadavru...

– Taci, nu mai vorbi astfel, îl mustră Eva.

Se învârtea prin odaie căutându-și de lucru, aliniind cărţile pe etajeră, scuturând de pe ele un praf imaginar, ca și cum odaia ar fi trebuit pregătită pentru o operaţie ce ar fi avut ea însăși de suportat.

Înainte de a părăsi încăperea, se mai apropie o dată de patul lui Quitonce:

– Te simţi bine? Ţi-e foame? Sete?

– Cred că mi-e mai mult foame... răspunse Quitonce care postea în ziua aceea. Ce mai întrebi? se răsti el. Îl oboseau grozav toate precauţiunile din preajma operaţiei, toate analizele ce trebuiau făcute, dar mai ales aerul funebru și preocupat pe care îl luau în faţa lui infirmierele și doctorul. Îndată ce Eva părăsi odaia, respiră ușurat. Se ridică în perne sprijinindu-se pe coate:

– Toată dragostea asta fierbinte ce mi-o arată își are rostul ei... Eva ar vrea să-i las moștenire gramofonul, a pus ochii pe el... Ţi-o spun eu, puţin îi pasă dacă îmi este sete ori foame, ori dacă mă doare capul. Vrea gramofonul și se epuizează în devotamente inutile. E un joc cunoscut...

Quitonce își stăpânea o calmă nervozitate interioară. Toată iritaţia i se scurgea ca un curent electric prin vârful degetelor ce tremurau ușor.

– E imposibil să tratezi în mod sigur cu fatalitatea, spuse el schimbând tonul și subiectul conversaţiei. De aseară mă căznesc să aflu care sunt posibilităţile mele de scăpare, mâine.

Apucă de pe măsuţă un dicționar și îl deschise la întâmplare.

– 1257, ceti el în capul paginii. Și începu să adune cifrele. Unu și cu doi fac trei... și cu cinci fac opt... și cu șapte, cincisprezece... adică cinci, indecis. Aș vrea să-mi iasă în șir de trei ori mai mult de cinci, ori mai puţin... dar să știu ce-i cu mine, crăp sau scap. De aseară îmi ies tot rezultate de astea... șase... patru... apoi, iar cinci... E grozav lucru când fatalitatea oscilează într-un interval atât de scurt... S-ar zice că tremură...

– În fond, reluă Quitonce, e teoretic imposibil să pot căpătă vreun pronostic sigur... Chiar dacă asemenea previziuni ar putea fi exacte, gândește-te câţi Quitonce ca mine așteaptă poate în seara asta operaţia de a doua zi? Câţi bolnavi ca mine n-or fi prin lume, încercând și ei să afle cu o clipă mai devreme verdictul? Și atunci, împărţită la atâtea persoane, orice profeţie devine imprecisă... O previziune prea mult diluată se face apoasă...

In odaie era linişte şi puţin frig.

Uşa dinspre terasă rămăsese deschisă şi venea de afară răcoarea nopţii, ca adierea unei aripi imense. Rămaseră amândoi tăcuţi. Deodată Quitonce încruntă privirile scrutând întunericul, apoi prinse a râde încetişor, mai mult ca pentru sine, şi apucând dicţionarul începu a ceti din el definiţii cu voce tare.

Emanuel nu înţelese ce se petrece. Quitonce râdea mereu şi cetea lucruri absurde. După câteva minute, se uită din nou afară şi închise dicţionarul satisfăcut:

– Aşa, bun! Acum a plecat! Credeai oare că am înnebunit? Vezi acolo, în întuneric, o pată rectangulară de lumină?

Îi arătă în obscuritate punctul exact.

– E reflexul uşii noastre deschise în geamurile terasei, continuă el. Am observat deodată o umbră alunecând. Cineva venea pe afară să audă ce vorbim...

Şi grozav de amuzat de descoperire:

– Era Eva, infirmiera... veşnic Eva... care voia să tragă cu urechea dacă nu cumva te-am chemat ca să-ţi vând gramofonul. Atunci am început a ceti din dicţionar ca s-o satur de spionaj... Eu cred că nu doarme noaptea de grija gramofonului.

Îi explică apoi în detaliu operaţia de a doua zi: era vorba de extras o tumoare care se formase într-o vertebră şi care, apăsând pe măduva spinării, provoca toate dezordinele din picioare, când umbla. Operaţie extrem de delicată... trebuia intervenit cu infinite precauţiuni pentru a nu leza măduva spinării şi a nu produce în organism turburări mai grave poate.

Emanuel găsi că o vizită prea lungă ar putea să-l obosească pe Quitonce. Îl rugă deci să sune ca să vie un brancardier.

Chiar atunci însă intră în odaie un domn în vârstă, mărunt, cu un barbișon alb și ochelari cu ramă fină de aur.

– Am uitat să-ți spun că părinții mei sunt aici în vederea operației. Mai stai câteva minute, spuse Quitonce.

Veni și mama lui, o bătrână demnă, cu părul complet alb, coafat înalt ca o perucă. Inginerul se interesă de boala lui Emanuel.

Îl încurajă cu vorbe blânde, înțelegătoare, apoi vorbi de băiatul lui:

– Și ăsta o să se vindece, spuse el arătându-l pe fiul său în pat. Da... da... sunt sigur... Totul în viața mea mi-a reușit... tot ce-am întreprins... Am făcut lucruri îndrăznețe în care nu credea nimeni. Am executat poduri pe care când trec elevii mei își scot pălăria. Da... își scot pălăria... Vezi, numai când a fost vorba de vertebrele băiatului meu, s-au împotmolit lucrurile... Dar o să scape! Vă dau întâlnire la amândoi de azi într-un an la Paris, în cel mai elegant restaurant. Facem atunci un chef zdravăn. Tata Quitonce plătește...

Optimismul bătrânului se pierdea în liniștea odăii ca un mecanism ce funcționa în vid.

Mama lui Quitonce se plimba prin odaie preocupată și gravă, ascultând conversația și oprindu-se din când în când în fața bibliotecii, cetind titlurile cărților cu atenția aceea foarte încordată a cuiva îngrijorat, care de fapt nu vede nimic înaintea ochilor...

În dimineața zilei următoare, Emanuel ieși cu trăsura devreme pe plajă. Cerul se înseninase până la o nuanță intensă de albastru, aproape dură. Era o zi calmă și însorită de decembrie.

În fund, oceanul sticlea ca o suprafață imensă de platină. Șirul vilelor de pe Esplanadă se iluminase în toate geamurile aurite de soare, ca o construcție minusculă pentru un joc de copii.

Câțiva marinari veniră dinspre oraș și începură îndată lucrul. Marea urca în flux și ei se apucară să-și împingă corăbiile în apă, pentru a porni în larg la pescuit.

– Heer! Uuup! strigau ei ritmic și prelungit, trăgând de frânghiile legate de enormele bărci cu pânze. Era o muncă îngrozitor de grea. Corăbiile alunecau cu dificultate pe nisip; mușchii oamenilor se încordau gata să plesnească.

– Heer! Uuup! strigau ei și în urmă carenele lăsau în nisip șanțuri adânci ca tăiate cu plugul.

Emanuel se plimbă cu trăsura singur de-a lungul plajei.

„Ce face oare el în minutul acesta precis? Era ora când Quitonce desigur se găsea în sala de operație, în momentul acesta când eu, liber, stau și privesc marea... Ce bisturiu i-a intrat oare adânc în carne?“

Simți brusc perfecta inutilitate a acestei zile splendide.

În clipa în care dimineața se ridica imensă în toată prospețimea ei, undeva, un bolnav zăcea pe o masă de operație și șuvoaie de sânge curgeau dintr-însul. Absurda și grotesca diversitate a lucrurilor! Ce cantitate infinită de inutil calm conținea în dimineața aceea oceanul, față de neliniștea și de zbuciumul unui singur om...

Într-un târziu Emanuel își dădu seama că gonise calul prea departe. Marea urca mereu; trebuia să se întoarcă imediat dacă nu vroia să fie surprins de valuri. Ajunse pe Esplanadă aproape de ora zece. Dădu să bea calului în fântâna de piatră. În timp ce stătea și privea distrat pe Blanchette aspirând cu aviditate apa, întoarse capul și zări venind ca la plimbare pe părinţii lui Quitonce ţinându-se de mână.

Se terminase oare operaţia atât de repede?

Emanuel le făcu semn cu mâna și schiţă un surâs. Oricum, dar era mai ușor de suportat gândul că totul se terminase decât acea chinuitoare și interminabilă așteptare. Zâmbetul lui nu întâlni decât tristeţea de pe faţa bătrânilor.

– S-a terminat? întrebă Emanuel. Ce spun doctorii? Și cum se simte el?

– Îl operează chiar acum, răspunse inginerul privindu-și ca hipnotizat vârful degetelor.

Emanuel rămase stupefiat.

– Credeam că... în fine... nu știam, murmură el confuz. În acest timp bătrânica apucă din nou mâna soţului ei ca să-și continue plimbarea.

– Hai, Quitonce... îi spuse ea. Era un obicei franţuzesc pe care îl observase adesea Emanuel, destul de impresionant, deferenta aproape umilă cu care femeile mai în vârstă se adresau bărbaţilor lor pe numele de familie, ca unor străini: „Hai, Quitonce..."

Și porniră mai departe pe Esplanadă, cu pași mărunţi, cu priviri obosite și cuminţi.

În zadar, întors la clinică, Emanuel încercă să afle ceva de la infirmiere și brancardieri. Aveau toţi același răspuns stereotip:

– E bine... e foarte bine – ca o parolă de abrutizare a bolnavilor și o formulă comodă și mediocră pentru a le ascunde știrile neplăcute.

Câteva zile trecură astfel fără vești precise și sigure. Emanuel, dimineața, când era condus la masă, trecea cu căruțul prin fața odăii lui Quitonce, unde un covor gros fusese întins pe jos pentru a amortiza zgomotele de pe coridor. În odaie domnea perfectă tăcere și nu răzbătea afară nicio mișcare.

Într-o după-amiază veni inginerul singur și îl anunță că poate să facă o vizită fiului său care se simțea mai bine. Era pe înserat. Emanuel, intrând în odaia lui Quitonce, nu distinse la început aproape nimic. În toată încăperea ardea o singură lampă, lângă pat, acoperită cu un voal gros albastru; aerul închis mirosea a iodoform și poate a valeriană, un amestec de antiseptic și de parfum puțin grețos de stupefiant.

În lumina nesigură, foarte estompată, Emanuel îl descoperi pe Quitonce, galben și tras la față, cu capul înfundat în perne, foarte îmbătrânit. Claritatea scăzută a lămpii îi punea pe față umbre verzui și mate, încât pe alocuri obrazul părea translucid.

Era singur în odaie, așteptând vizita.

– Ce mai faci?... murmură el slab, apăsând pe fiecare cuvânt.

Emanuel nu avu curajul să răspundă „bine“ și nici să-l întrebe la rândul lui cum se simte; tăcu.

– Cât mă privește pe mine, urmă penibil de greu Quitonce, cred că eu mă duc... aș scăpa poate, dacă... mi-ar face... mai multe... mai multe injecții pe zi... ulei camforat, asta îmi trebuie, dar nu vor... sunt toți... toți... toți... niște porci, da... porci... porci...

Îl îneca astma mai tare ca de obicei și tușea din când în când sec, cu un zgomot scurt și uscat venind din piept ca zangătul unui obiect spart. Se agăța de câte un cuvânt și îl repeta, obsedat și distrat de el, până ce își reamintea brusc de restul frazei ce avea de spus.

În clipa când Emanuel vru să-i răspundă, intră Eva cu o seringă în mână. Venea pentru injecția de ulei camforat; se făceau în totul două pe zi și nici n-ar fi suportat mai mult, însă Quitonce se încrustase în ideea că nu i se fac injecții suficiente.

Și nimic nu l-ar fi putut convinge de contrariul.

– Totul durează o minută... stai...

Pentru a vedea mai bine, infirmiera luă jos vălul de pe lampă. Se făcu în odaie deodată lumină și apărură în plină evidenţă toată dezordinea și murdăria dintr-însa. Zăceau pe jos bucăţi de vată și hârtii mototolite, iar pe masă sticlele de medicamente se amestecau cu diferite cutii și prafuri.

Infirmiera luă jos cuverturile și în lumina crudă apăru un Quitonce gol, înfășurat în pansamente, cu trupul îngrozitor de slab, cu faţa murdară și nebărbierită (adineoare, în întuneric, obrazul părea acoperit de umbre). În mijlocul nudităţii, un sex închircit și vânăt se ascundea sub un pubis răvășit cu pete mari, galbene, pe pielea arsă de iod. Era același sex pe care Emanuel îl văzuse cândva pe o fotografie, în toată tensiunea virilităţii lui, și nimic nu putea fi mai impresionant decât suprapunerea imaginei mintale, în momentul acela, peste realitatea prezentă, sărmană și mizeră.

Cu stupoare privea sexul acela umil și zgribulit, masculinitatea aceea închircită și inutilă, care dădea un sens de înspăimântătoare deșertăciune vieţii... Era un amănunt mai uman, și mai acut, decât toate pansamentele și decât însăși operaţia suferită. Era însuși semnul indubitabil al valorii meschine pe care în orice caz o poate avea trupul unui om...

„În orice caz... în orice caz... își repeta Emanuel, ce poate face un om cu trupul lui?..." Impresia de durere și de tortură se desăvârșeau astfel uluitor prin evidența aceea simplă și umilă care revela dintr-o dată epuizarea vieţii celei mai esenţiale și invazia rece și deprimantă a suferinţei până la limitele trupului, până acolo unde Quitonce, dintr-un om viril cu pofte și elanuri, devenea o simplă alcătuire de organe care putrezesc rând pe rând, cu vertebrele mucegăite și cu sexul – sexul de odinioară care dădea trupului tot sensul și toată vivacitatea lui – devenit o bucată de carne ce se strângea flasc și se descompunea încet, înaintea putreziciunii finale.

Infirmiera înfipse acul în pulpă și pielea se umflă palidă și moale, fără sânge într-însa. Când termină, examină pansamentul și puse într-un loc o compresă de tifon ca să-l acopere mai bine.

– Crezi că era nevoie de tifonul ăsta? spuse Quitonce îndată ce Eva fu plecată. Așa vine ea să controleze lucruri imaginare... numai să-mi arate că mi-e devotată... ah, gramofonul!...

Emanuel vru să plece, dar Quitonce ridică capul din perne ca și cum ar fi vrut să-i spuie ceva important.

– Aș vrea să-ţi dau ceva ca amintire de la mine... ca să păstrezi un semn... de la Quitonce...

Cu mâna lui slabă cotrobăi în saltar și scoase un pacheţel învelit în hârtie.

– M-am gândit mai întâi la niște fotografii, știi care... dar mi-am zis apoi că e prea dureros să te uiţi la un om care face porcării... pe fotografie... în timp ce știi că zace în mormânt...

Îl îneca mai tare tusea, poate de oboseală, poate de emoţie. Întinse hârtia lui Emanuel și acesta o desfăcu.

Ce putea fi bucăţica aceasta dinăuntru? Era oare o așchie de lemn, ori o pietricică?

– Este o bucăţică de os din vertebra mea... îl lămuri Quitonce. Am rugat pe subchirurg să mi-o puie deoparte... poţi s-o iei în mână... nu-ţi fie frică... e dezinfectată... e spălată și răsspălată cu alcool... Să te gândești la mine când o să te uiţi la ea...

Emanuel era prea emoţionat pentru a răspunde ceva: îi zvâcneau tâmplele cu putere și dacă n-ar fi venit în acel moment brancardierul să-l ia, poate ar fi leșinat acolo, în odaia îmbâcsită cu miros de valeriană.

Câteva zile după această întâmplare, îl întâlni pe tatăl lui Quitonce în grădină. Veni el singur să-i dea vești noi.

– E mai bine, spuse el... mult mai bine... Azi-dimineaţă s-a ras... semn bun, a spus doctorul. Poate că peste o săptămână o să vină din nou în sala de mâncare, adăugă bătrânelul, cu un accent de vădită bucurie în glas.

Quitonce muri cu două zile înainte de Crăciun, în hohote de râs. Boala își bătu joc de dânsul până la capăt. Agonia fu o izbucnire de ilaritate, așa cum la alții era de obicei plină de gemete și de țipete. Dar cum putea muri oare Quitonce, care umblase ca o paiață, zvârlind din picioare, o viață întreagă, altfel decât cu accente convulsive și grotești? Era un râs atât de teribil, încât hohotele lui se auzeau noaptea până în camera lui Emanuel. În tot sanatoriul răsuna ecoul lor spart, lugubru, ca urletul unui animal, terminându-se în sacade înfricoșătoare, într-adevăr un râs de paiață suferindă, o veselie amară care strângea inima chinuitor.

Emanuel vorbi cu doctorul în această privință a doua zi:

– Câteodată durerea se înșală, îi explică doctorul Cériez. În loc să aprindă un țipăt, aprinde un acces de ilaritate pe același traiect nervos... S-ar zice o mână invizibilă care se înșală de comutator... Este același curent ce se scurge, dar care ajungând la capăt se transformă într-un hohot de râs în loc să se transforme într-o grimasă de durere...

Înmormântarea se făcu cu discreția ce se obișnuia în sanatoriu întotdeauna în asemenea cazuri. În zorii zilei un camion porni cu cadavrul spre cimitirul orașului. Îl îngropară la Berck, așa cum lăsase dorința în scris.

Dimineaţa, când Emanuel trecu cu căruţul prin faţa odăii mortuare, erau deja lipite benzile de hârtie în jurul uşii pentru ca vaporii de sulf cu care se dezinfecta încăperea să nu răzbată pe coridor. Întotdeauna erau acestea semnele unei operaţii şi ale unei morţi în sanatoriu: câteva zile apărea pe culoarul dinspre clinică un covor gros care amortiza zgomotele – asta însemna că un bolnav a fost operat şi zace într-una din odăile acelea; apoi, peste alte câteva zile, se întâmpla ca să fie luat covorul şi o uşă să fie lipită cu ziare. Se ştia atunci că bolnavul operat murise. În afară de asta nu se vorbea nimic, nu se auzeau lamentări, şi cadavrul se expedia peste noapte pentru ca afacerea să se lichideze cât mai discret.

Pentru Quitonce, de pildă, care de-o lună nu mai venea în sala de mâncare, în afară de Ernest şi de Emanuel nimeni în sanatoriu nu ştia că murise. Toată lumea interpreta în mod cu totul normal absenţa lui prelungită, crezând că plecase la o altă clinică.

Ziua era sumbră, pustiită de vânt şi de ploaie. Cădeau fulgi de zăpadă amestecaţi cu apă, formând un strat subţire de noroi în care parcă clipoceau toate lucrurile, tot aerul, toate vorbele rostite...

Emanuel, lângă fereastră, privea în grădină. Se vedea perfect de la geamul lui terasa lui Quitonce. Toate obiectele zăceau înşirate la aer pentru a se aerisi. Eva le aranja cu gesturi brutale, vădit înfuriată.

Ernest veni pe la ora patru să-i facă o vizită. Avea cearcăne de nesomn la ochi şi părea foarte obosit. Veghease două nopţi la rând pe Quitonce şi însoţise în zori sicriul la cimitir. Se uită pe fereastră şi o zări pe Eva furioasă ţinând în mână cu dezgust o saltea:

– E supărată rău de tot, murmură el. Quitonce i-a făcut-o! A lăsat în scris ca gramofonul să fie dat copiilor, în dormitorul lor, pentru ca să aibă și ei o distracție...

Chiar în acel moment izbucni de pe terasa copiilor zgomotul formidabil al unui marș militar cântat de gramofon. Infirmiera aruncă o privire teribilă în direcția aceea și zvârli jos salteaua care o ţinea în mână. Poate că și înjurase.

– E galbenă de ciudă, remarcă Emanuel.

Ernest îi povesti apoi câteva detalii de la înmormântare. Plouase încontinuu și groapa era pe jumătate plină de apă. Sicriul fusese descoperit și fu băgat înăuntru, cadavrul intră în mocirlă aproape în întregime, cufundându-se în noroi. În zadar Quitonce avusese în viaţă precauţiunea de a-și păstra în dulap un frumos costum de haine negre, anume pentru această ultimă întrebuinţare. Apa făcuse leoarcă hainele și le umpluse cu tină.

– Apoi, nu știu cine, mi se pare tatăl lui, a aruncat în groapă un buchet de flori, adăugă Ernest. Și buchetul începu să plutească deasupra băltoacei.

Emanuel își acoperi ochii cu mina și se înfundă în perne. Îi mai persista în minte imaginea ultimă a lui Quitonce ca o realitate foarte sigură, dar acum foarte îndepărtată și dureros de insesizabilă.

Iarna la Berck aducea un vânt vijelios din nord cu ploi dezlănţuite ca niște cataracte deschise. Curgea adesea o moină ceţoasă acoperind tot orașul cu murdărie.

Câteodată cerul se făcea negru, de cărbune, apoi se lichefia în mase de nori spălăciţi și cenușii ca o scursură de mlaștină deasupra caselor.

În ajunul Crăciunului copiii din sanatoriu dădură o serbare. Solange veni și ea într-o rochie neagră, care îi făcea silueta mai înaltă și mai fină. În *hall* se ridica un brad enorm, plin cu jucării și lumânări aprinse. Era o hărmălaie în care nu se mai înţelegea nimic; gutierele stăteau înghesuite într-un colţ, copiii aplaudau și ţipau cât îi lua gura. Un băieţaș care primise în dar o tobă, după ce isprăvi să bată cu beţele într-însa, își desfăcu la piept cămașa și începu să tamburineze în corsetul de ghips. În mijloc pomul răspândea un fum înecăcios și un miros ars de rășină. Toţi copiii intonară în cor o veche melodie de sărbătoare, plină de nostalgii.

Ernest veni să ciocnească un pahar de vin cu Emanuel și Solange...

– E al șaselea Crăciun pe care îl petrec în sanatoriu, spuse el.

– Și la mine abia întâiul, răspunse Emanuel trist.

În aceeași seară bolnavii fură conduși la biserică, la liturghia de la miezul nopţii. Solange ţinea să împingă chiar ea căruţul lui Emanuel. Plimbarea nocturnă pe ploaie îi făcu bine. De mult nu mai văzuse străzile unui oraș noaptea în ploaie. Asfaltul strălucea ca o piele întinsă; felinarele scurgeau în el șuviţe tremurătoare de palidă electricitate...

Interiorul bisericii părea orbitor de lumină, dar asta numai în primul moment, când veneai de afară. Era o umilă biserică, construită de marinari, din bârne și stâlpi, exact ca o corabie. Ce ar fi fost într-adevăr, gândi Emanuel, ca în seara aceea construcția întreagă să pornească în lume, ca un vapor, plutind pe valurile oceanului, încărcată cu bolnavi, strălucind de lumină, într-o ultimă călătorie nocturnă, înainte de a naufragia și de a îneca o dată cu dânsa toate ghipsurile, toate infirmitățile și toate disperările adunate acolo la un loc?

Bolnavii stăteau pe cărucioare aliniați într-un lung șir; preotul trecea de la unul la altul ca un medic ce vizitează un spital.

Vântul sufla haotic printre bârne și agita tot timpul flacăra lumânărilor. Bolnavii, deși bine înveliți, erau complet înghețați de frig.

Emanuel, la întoarcere, invită în odaia lui pe Ernest și Solange. Destupară o sticlă de vin.

Ernest ridică paharul.

– În sănătatea oamenilor sănătoși! spuse el vesel.

– Și bolnavii? întrebă Solange.

– Bolnavii n-au nevoie de sănătate, continuă Ernest pe același ton. Ei se simt foarte bine pe gutiere, așa cum stau întinși, conduși în toate părțile, ieșind la plimbare cu trăsura... fericiți într-adevăr, deplin fericiți...

– Crezi? întrebă sceptic Emanuel.

– Desigur, răspunse Ernest. Mai tragică este situația mea care-s vindecat și voi trebui în curând să reintru în viața de toate zilele. Voi avea încontinuu nevoie de a fi sănătos, în timp ce pe gutieră îmi puteam permite să am într-o seară febră și altă dată vărsături...

Bău aproape tot paharul de vin și deveni vorbăreț.

– Ce pot face în viața cotidiană? Ce lucru uimitor, extraordinar, poate ea conține pentru mine? În fiecare zi mă voi spăla pe dinți, voi mânca la prânz și voi lua cafeaua cu lapte seara, indiferent dacă undeva se va fi întâmplat în timpul zilei o catastrofă de cale ferată ori cineva în familie va fi murit. Tot mă voi spăla pe dinți, tot voi sta la masă... tot eu voi fi. Înțelegi? Înțelegi ce animal îngrozitor de monoton voi deveni?

Tăcu o clipă, apoi reluă:

– Când cineva a fost scos o dată din viaţă şi a avut timpul şi calmul necesar ca să-şi puie o singură întrebare esenţială cu privire la dânsa – una singură – rămâne otrăvit pentru totdeauna... Desigur, lumea continuă să existe, dar cineva a şters cu un burete de pe lucruri importanţa lor...

Emanuel nu mai asculta cu toată atenţia. De câteva minute era preocupat de un mic accident ce i se întâmplase. Când dusese paharul la gură, într-o clipă de neatenţie vărsase o parte din conţinut, care se scurse îndată pe gât şi umeri direct în ghips. Tot spatele se udase şi Emanuel încercă, răsucind mâna, s-o introducă sub ghips pentru a despărţi flaneaua de piele. Dar când o scoase, constată un lucru extrem de neplăcut: mâna mirosea a mucegai. Emanuel descoperi astfel deodată toată murdăria şi jegul în care zăcea cu trupul nespălat de atâtea luni. Era întâia oară când explora corsetul pe dedesubt. Îi fu deodată o imensă scârbă de sine însuşi şi, căznindu-se să-şi ascundă cât mai bine turburarea, tristeţea i se accentuă vădit pe obraz.

Ernest, crezând că Emanuel se întristase de vorbele sale, avu un zâmbet de mulţumire, ca un dialectician căruia îi reuşeşte demonstraţia şi îşi turnă încă un pahar cu vin...

În locul d-nei Wandeska veni în sala de mâncare o bolnavă nouă. Ernest o cunoștea: locuia de mulți ani la Berck cu o guvernantă care îngrijea de dânsa, singure amândouă într-o vilă pe Esplanadă. Acum boala ei se agravase și, având nevoie de pansamente în fiecare zi, se mutase la clinică, unde îi stăteau infirmierele la dispoziție.

Domnea în jurul ei un aer de mister și excentricitate. În grădină vorbise cineva despre dânsa și povestise cum într-un rând plecase cu avionul în Belgia așa bolnavă cum era, întinsă pe gutieră. Emanuel întâlnise de asemenea într-o zi pe Cora, foarte gătită și emoționată:

– Mă duc în vizită la Isa, spuse ea. E azi acolo zi de recepție...

Isa era bolnava venită acum la sanatoriu.

Emanuel nu se înșelă asupra ei când o văzu întâia oară în sala de mâncare. Avea în îmbrăcăminte și în gesturi un rafinament atât de ascuns, încât putea fi luat drept cea mai banală simplicitate.

Îl intrigară mai ales trăsăturile bizare ale obrazului ei cu pomeții foarte ridicați, ceea ce îi dădea un vag aer mongol, și părul în franjuri pe frunte, tăiat scurt, ca la chinezoaice (mai târziu află că se născuse într-o colonie din sudul Asiei și că mama ei fusese metisă). Avea un ten palid însă nicidecum anemic, s-ar fi zis luciul mat al unei pietre gălbui îndelung șlefuită.

Ernest, intrând în sală, se duse drept la dânsa.

– Îţi pot recomanda un prieten? o întrebă el după ce schimbară câteva vorbe.

Îl arătă pe Emanuel la o masă mai încolo.

Isa își întoarse oglinda spre dânsul și îi zâmbi făcându-i un semn amical cu mâna.

În aceeași seară la masă Emanuel găsi pusă sub șervet o carte, trimisă de dânsa cu un mic bilet:

„Îţi place să cetești? Cunoști cartea asta?“.

Era un volum gros, legat în marochin roșu. Emanuel fu ușor măgulit de această neașteptată atenţie. Deschise și ceti la întâmplare:

„...Acolo, într-un tufiș înconjurat de flori, doarme hermafroditul în somn adânc pe iarbă, umed de lacrimile sale. În jurul lui pasările trezite contemplă fermecat faţa-i melancolică, în timp ce privighetoarea a încetat să cânte cavatinele ei de cristal... Pădurea a devenit solemnă ca un mormânt...“.

În alt loc cineva subliniase adânc cu unghia: „...ochii mei îndureraţi de eterna insomnie a vieţii“.

„Eterna insomnie a vieţii...“ Cine era oare acest straniu autor a cărui tristeţe se revela atât de profundă și mișcătoare?

Emanuel se uită la titlu: Comte de Lautréamont, și dedesubt cu litere groase: *Les Chants de Maldoror*[8].

Toată noaptea ceti această carte uluitoare. Zorile îl surprinseră răsfoind-o avid, încântat de fermecătoarea ei melancolie, torturat de imprecaţiunile ei amare, de sublima ei abjecţiune și de halucinanta ei poezie. Era în cartea asta tot ce plictiseala, tristeţea, visul și frenezia puteau întruni în poeme de fantastică și turburătoare frumuseţe. În zadar căuta în tot ce cetise ceva care să-i corespundă: cartea asta nu semăna cu niciun vers, cu nicio dulcegărie poetică, cu nicio criză de literatură. Conţinea un fluid veninos ce încet, încet, și pe măsură ce era cetită, intra direct în sânge și crea ameţeli și febre ca un subtil și virulent microb.

Înapoie volumul a doua zi cu un bilet, întrebând când poate să facă o vizită. Dorea să cunoască mai de aproape pe fata asta cu priviri oblice și aerul misterios care știuse dintr-o dată să-l intrige cu o lectură atât de fascinantă.

Primi răspunsul că poate veni chiar în după-amiaza aceea. Îngrijitoarea îl așteptă pe culoar la ora fixată. Emanuel fu izbit chiar de la intrare de un miros cald și plăcut de ceai și de pesmeţi prăjiţi. Odaia nu semăna de loc cu cele din sanatoriu. Era și ea vopsită în alb, dar pereţii fuseseră acoperiţi cu o stofă de coloare roșie foarte întunecată. Asta îi dădea o atmosferă puţin copleșitoare, aproape funerară.

– Detest albul sanitar de clinică... În odăile lăptoase de sanatoriu parcă nu poţi face nimic mai limpede și mai potrivit decât să înnebunești, explică Isa lui Emanuel îndată ce-și dădură bună ziua.

În toată odaia nu exista niciun ornament. Un singur vas enorm de cristal conţinea conuri uscate de brad, pe un dulăpior.

Emanuel, mulţumind pentru carte, fu mirat că nu vede nicăieri vreo bibliotecă sau măcar vreun volum.

– Ah, nu-mi plac cărţile!... O carte nu e nimic, nu este un obiect, spuse Isa. E ceva mort... care conţine lucruri vii... ceva ca un cadavru intrat în putrefacţie în care foșnesc mii și mii de gândaci. Toate cărţile le ţin în odaia de alături a îngrijitoarei mele, într-o ladă sub pat.

Și adăugă pe șoptite ca o mărturisire:

– Mi-e rușine de faptul că a trebuit să cunosc viaţa numai din cărţi...

Chemă pe îngrijitoare să i-o recomande. Era o bătrânică îngheboșată, cu un obraz incolor de pâine uscată.

– Îţi recomand pe Celina, spuse ea. Ia te uită la dânsa și spune-mi dacă nu seamănă cu un cărăbuș. Atât doar că nu zbârnâie...

Îngrijitoarea purta într-adevăr o mică pelerină cafenie lustruită ca elitrele unei insecte. Ţinea mâinile pe burtă și le mișca tot mereu spălându-le una pe alta ca o muscă. Râse încetișor de cuvintele Isei cu sacade mărunte și prudente, ca și cum ar fi măsurat în interior cantitatea de veselie pe care o poate exulta decent o bătrânică de felul ei.

– Vezi ce zgribulită e? spuse Isa când Celina fu plecată să aducă ceaiul. E reflexul moral al modestiei... Celina este cea mai redusă fiinţă în ce privește nevoile ei proprii și cea mai devotată când e vorba de capriciile altcuiva...

Ceaiul fu servit aburind pe o măsuţă între Isa și Emanuel.

– De mult n-am mai avut sentimentul acesta de intimitate, spuse el. Odaia asta conţine un calm și o liniște pe care le-am uitat aproape. Parcă îmi dau seama acum ce viaţă de singurătate și de înstrăinare am dus până azi în camera mea de sanatoriu...

– Eu duc de ani de zile existenţa asta de străină, prin odăi ce nu-mi aparţin și prin locuri străine, unde n-am copilărit, spuse puţin tristă Isa. M-am obișnuit însă, așa cum m-am obișnuit cu boala, cu ghipsul... cu pansamentele... cu tot...

Isa nu putea să ridice capul și sorbea ceaiul într-o căniţă cu cioc lung ca un mic ceainic.

Se stabili între dânșii repede o prietenească intimitate.

– Admir mult pe cei cărora boala le este oarecum indiferentă, spuse Emanuel. Dar m-aş simţi infinit mai nenorocit dacă aş ajunge într-o zi la această perfectă resemnare. Mă trezesc câteodată noaptea din somn și îmi pipăi ghipsul ca un nebun... Este adevărat? E oare adevărat? Și scrâșnesc din dinţi când degetele îmi alunecă pe duritatea lui, neputincioase...

Isa rămase o clipă gânditoare:

– Crezi oare că n-am fost și eu la fel în primele timpuri? spuse ea. Cu toţii am fost agitaţi... toţi ne-am sculat în puterea nopţii și ne-am pipăit disperaţi ghipsul. Toţi... toţi... dar apoi, când loviturile s-au înteţit, n-am mai simţit nimic... Știi ce se numește în medicină „ţesut cicatrizat“? Este pielea aceea vânătă și zbârcită, care se formează pe o rană vindecată. E o piele aproape normală, atât doar că e insensibilă la frig, la cald, ori la atingeri...

Tăcu câteva secunde și nu se mai auzi decât ţiuitul ceainicului prin ușa deschisă, alături în odaia guvernantei. Apoi reluă în șoaptă:

– Vezi, inimile bolnavilor au primit în viaţă atâtea lovituri de cuţit, încât s-au transformat în ţesut cicatrizat... Insensibile la frig... la cald... și la durere... Insensibile și învinețite de duritate...

Toate acestea fură spuse cu zâmbetul celei mai desăvârșite liniști interioare.

Celina scoase de undeva de sub dulap un patefon și puse o placă pe care o alese Isa, un concert de Bach la orgă. Desigur că nicio melodie nu s-ar fi armonizat mai bine cu nuanţa vișinie, solemnă și sumbră a stofelor de pe pereţi și cu atmosfera gravă, dar odihnitoare a odăii.

Bucata nu fu terminată când cineva bătu în ușă. Era o femeie grasă, în rochie verde de catifea, cu ochelari fini, prinși fragil de vârful nasului, vibrând încetișor la fiecare pas ca un aparat de înregistrare a sensibilității interioare, amortizată la suprafață de masele de carne și de grăsime.

– Ei, ce mai faci?... Și cum te simți? gâfâi ea cu respirări scurte.

Se interesă de Emanuel, cine e, de unde vine, ce boală are, ce doctor îl îngrijește. Era o revărsare de întrebări ca o răbufnire îndelung stăpânită până atunci.

Isa îi dădea toate lămuririle cu vădită plictiseală. Femeia bău o ceașcă de ceai, înfulică prăjituri uscate una după alta, măcinând concomitent pesmeții și cuvintele.

Emanuel regretă că vizita lui fusese întreruptă în chip atât de neplăcut. Isa făcu și ea câteva semne disperate. Era aproape de ora mesei. Într-un sfârșit femeia plecă, nu însă fără a răspândi un val de sfaturi bune și de încurajări.

– Asta face parte din echipa de consolatori profesioniști din Berck, spuse Isa îndată ce ușa fu închisă. E o specie extrem de abjectă de persoane care n-au absolut nimic de făcut toată ziua și vin ca să dăruiască bolnavilor o cantitate ieftină de caritate... Aici beau un ceai, acolo iau un sandwich, și pleacă acasă sătule, cu stomacul plin și cu conștiința satisfăcută că au făcut o faptă bună...

În acel moment veni brancardierul pentru a-i lua la masă.

– Îmi pare rău că ai stat atât de puțin, spuse ea. Dar o să mai vii, nu-i așa?

Și în momentul când brancardierul apucă gutiera:

– Ai vrea să fim prieteni?... Îți place aici la mine?...

– Îmi plac odăile străine care îmi devin atât de repede familiare, răspunse Emanuel, și simți urcându-i-se o ușoară roșeață în obraz.

Încet se insinua primăvara la Berck. Vegetaţia aspră a dunelor făcea un vădit efort de fragilitate și cerul însuși năpârlea în colori mai tandre. Plaja se amplifica haotică, irizată în nuanţe de imensă destrămare. Lumea nu mai cântărea decât aburi și lumină.

Emanuel ieșea regulat cu trăsura, însoţit de Solange. Toată iarna cultivaseră un amor cumpănit și domol în odaia lui. Excursiile la ţară reîncepură.

Îl jena din ce în ce mai mult ghipsul și parcă și Solange. Emanuel îi dezvelea trupul ridicând toată rochia și o săruta ameţit de albeaţa pielei.

– E baia mea de curăţenie pe corpul tău, spunea el simţind tot jegul și mucegaiul în care zăcea sub ghips.

Erau regiuni răcoroase și parfumate pe trupul ei în jurul șoldului, ca adierea subită a unui miros nou în aer liber, venit de nu se știe unde. Erau apoi perne de odihnă, pe care se putea rezema capul. Tandreţea blondă și caldă a pântecului rotund... cupa mică, umbrită, a ombilicului, unde Emanuel turna puţină apă limpede și burta devenea un peisaj, cu ciutura unei fântâni la mijloc.

Toate jocurile acestea naufragiau stupide a doua zi dimineaţa, când băiatul de serviciu venea să-l spele și, băgând degetele atât cât putea sub corset, scotea de acolo grămăjoare de murdărie și de jeg rău mirositoare.

Încuia ușa pentru a nu fi surprins în timpul acestei intime și abjecte ocupații. Apoi, când operațiunea era terminată, băiatul îl întorcea cu fața în jos și introducea sub ghips un bețișor lung cu care îl scărpina pe spate.

Emanuel, ars de mâncărimi, îi smulgea bețișorul din mână și încerca el singur să se scarpine frenetic, până la leșin...

După-masă, la ora când știa că trebuia să vie Solange și că va fi nevoit să săvârșească zilnicele rituri de dragoste cu aceleași mângâieri și aceleași sărutări (pentru că dragostea lor, ca și amorul cel mai suav din lume, își crease obiceiurile și disciplinele lui stupide), îi venea să fugă, Solange să nu-l mai găsească...

Chiar sentimentul imensei lui admirații pentru corpul ei pur începu să-l agaseze. Îl plictisea și pielea ei fină, și dragostea lor limpede, și manierele elementare pe care ea le învățase tot de la dânsul ca să-i placă. Într-adevăr, într-adevăr, ar fi vrut să nu se mai atingă de atâta perfecțiune. Ce-i folosea libertatea și curăția altui trup?

Tot ce săvârșea era totuși meticulos de exact ca în prima lor zi de dragoste, pentru ca odată liberat de aceste rituri să simtă mai voluptuos absența lor și cât fuseseră ele de obositoare... Cu cât le va fi executat mai precis, cu atât liberarea va fi mai sublimă, gândea el.

În toate acestea, Solange își plimba o privire albastră și clară de calmă neînțelegere.

Într-o zi ea primi o telegramă neliniștitoare de la bunicul ei grav bolnav. Era singura lui moștenitoare și bătrânul vroia numaidecât s-o vadă. Solange plecă în aceeași zi. Se înțelese cu Emanuel să-i telefoneze a treia zi, sâmbătă, la ora zece dimineața.

În prima zi de singurătate Emanuel se simţi admirabil. Constată că o după-amiază liberă e nesfârşit de lungă şi extrem de plăcută... Îşi împărţi timpul, ceti, ieşi la plimbare singur, uşurat de un trup pe care îl conţinuse până atunci parcă împreună cu al lui sub ghips. Cumpără la o tutungerie o brichetă cu mecanism complicat, de care n-avea nicio nevoie, apoi bomboane de la o cofetărie. Se ascunse în dune, scoase bricheta din buzunar şi, sub poclitul trăsurii, o aprinse şi o stinse de nenumărate ori, ca puţin ieşit din minţi, bucurându-se de flacără, împărtăşind singur, singur, acest mic amuzament. Îşi propuse să n-o arate Solangei la întoarcere şi s-o păstreze pentru plăcerea lui personală şi secretă.

În ziua următoare plecă cu trăsura la ţară. Vântul sufla năprasnic şi ridica poclitul gata să-l ia în zbor; calul alerga oblic pe şosea, împotriva vijeliei. Când poposi la han, era ud de ploaie, tremura de frig şi mâinile îi erau îngheţate.

– Unde vă este logodnica? întrebă cârciumarul.

– E plecată, sunt singur, după cum vezi, spuse Emanuel cu vădită tristeţă.

Se gândea că prima oară când va veni din nou acolo cu Solange să-l ia pe hangiu drept martor: „Ei, spune, nu-i aşa că am fost foarte trist în ziua aceea când am venit aici fără logodnica mea?“.

Şi Solange va fi desigur măgulită.

Ceru o farfurie cu cafea şi o sorbi pe îndelete. Era singur, nimic nu-l grăbea şi nu trebuia să se frigă ca să isprăvească mai repede pentru a pleca în dune, la săvârşirea ritului zilnic. Era desigur un lucru foarte plăcut de a face dragoste, dar Emanuel constată cât de plăcut poate fi câteodată de a nu face...

În sfârșit, veni și ziua când trebuia să vorbească la telefon.

Coborî în birou înainte cu un ceas de ora hotărâtă, fumă o ţigară de foi pe care directorul i-o oferi din politeţă și pe care el o acceptă din impertinenţă, ceti ziarele și fu satisfăcut de calmul cu care aștepta.

În clipa însă când telefonul sună, cu câteva minute de întârziere, Emanuel se simţi brusc invadat de o cumplită agitaţie.

– Mai repede! Mai repede! îndemnă el pe brancardierul ce-i aranja căruţul lângă telefon.

Tot calmul de adineaori, la ţârâitul soneriei, se prefăcu într-o imensă nerăbdare, așa cum o soluţie suprasaturată cristalizează brusc, când se introduce în ea un fragment de substanţă chimică...

Puse receptorul la ureche și constată că-i tremură mâna, pâlnia vibra și ea plină de o măruntă neliniște. Vocea Solangei izbucni deodată, foarte estompată și metalică. Dar ce anume conţinea miraculos pentru ca să se umple deodată toată cabina cu prezenţa ei? Era o adevărată invazie de imagini, filtrate adânc în carne prin simplul zumzet al glasului îndepărtat și cunoscut...

– Mai am de stat o săptămână, bunicul a murit, va fi mâine înmormântarea... Sunt zăpăcită de condoleanţe, de oameni, de chestiuni de succesiune cu notarul... am alergat la telefon ca o nebună...

Tăcu și Emanuel auzi respiraţia ei precipitată în pâlnie. Aceeași respiraţie din spasme dar fără corpul ei. Esenţa plăcerii ce o avea când o zdrobea sub ghips, dar aici, pură, fără obligaţia trupului, fără osteneli...

– Pentru ce taci? întrebă dânsa căutând să-și liniștească tremurul vocii. Emanuel închise ochii și se lăsă îmbătat de cuvinte.

– Vorbește tu... spune-mi tu ce vrei...

Solange începu a-i povesti o lungă dezbatere pe care o avusese cu notarul... Emanuel se trezi recăzut în vechile dorinţi ca și cum în afară de vocea aceea se transmitea prin fir și căldura pielii ei, revărsându-i-se direct în sânge...

Își dădea bine seama de ce face și, alunecând o mână sub cuverturi, în timp ce Solange continua să vorbească, își frământă teribila lui excitaţie...

– Mai spune-mi ceva, te implor, insistă el puţin zăpăcit, chinuindu-și carnea într-o satisfacţie comodă și imediată.

Ea vorbea mai departe, fără a bănui nimic.

Apoi, o clipă, vocea ei deveni extatică și Emanuel se răspândi într-o epuizare scurtă și copleșitoare, ca un leșin.

– Îţi mulţumesc... îţi mulţumesc... murmură el în aparat.

– Pentru ce? întrebă dânsa surprinsă.

– Pentru tot ce-mi spui... pentru tot... pentru tot...

Întors în odaie, scrâșni de ciudă că fusese atât de indulgent cu sine însuși.

Se duse totuși s-o aștepte la gară, săvârșind astfel până la capăt aparenţele de dragoste perfectă. În momentul când ea se urcă în trăsură simţi parcă într-o parte a ghipsului o împunsătură... Solange se instală lângă el pe scăunaș și Emanuel îi zâmbi. Într-o stradă pustie și dosnică ea se aplecă peste gura lui și-l sărută.

– Toate zilele astea fără tine nu le-am trăit deloc, murmură ea uitându-se în ochii lui cu o privire placidă de animal devotat.

Emanuel tremura sub ghips, de enervare, de dezgust și mai ales împotriva indulgenţei cu care accepta totul.

În aceeași săptămână, pe plajă, avu loc un accident care îi mări iritaţia împotriva ei. Există astfel de întâmplări care se agravează de la sine prin incidente zilnice ce se depun în jurul lor, așa cum în apele calcaroase obiectele de piatră se încrustează prin simpla lor staţionare în cursul lor. În ziua aceea Emanuel gonise calul ca de obicei până departe pe plajă, prin locuri neumblate. Marea urcase în flux și inundase în bună parte întinderea nisipului. Solange îl sfătui să se întoarcă, dar el se îndârji să gonească mai departe, crezând că va găsi undeva o pantă pentru a se urca pe faleză.

– Te asigur că nu-i pe aici niciun urcuș. Cunosc locurile, îl imploră Solange. În curând nu ne vom mai putea întoarce. Toată plaja va fi inundată... Hai, Emanuel, ascultă-mă...

Îl enerva faptul că ea avea dreptate și că nu se vedea nicăieri vreo pantă spre faleză. Ce cruntă și sublimă satisfacție ar fi avut ca să apară deodată urcușul și într-o minută să fie sus pe ţărm.

Într-un sfârșit, obosit, plictisit, întoarse trăsura. Era însă puţin cam târziu. Oceanul invadase o parte din plajă și acum trebuia să conducă cu prudenţă pe o margine îngustă de nisip și între șanţuri pline de apă.

Pentru a scurta drumul, trecea cu trăsura de-a dreptul în mijlocul șuvoaielor. Solange îl privea îngrozită. Deodată ajunseră în faţa unui canal mai larg, unde calul se opri brusc și nu vru să înainteze.

– E imposibil să treci pe aici, îi spuse Solange. Vezi doar bine ce adânc e... Ocolește!... Dă-mi mie hăţurile!

Emanuel în culmea furiei dete un bici calului și trăsura intră în apă.

Câteva secunde calul trase din toate forţele, dar în mijlocul canalului roţile trăsurii intrară până la jumătate în nisipul umed și se împotmoliră.

În zadar Emanuel trăgea disperat hăţurile și lovea calul. Situaţia era extrem de gravă, trăsura rămase nemișcată, marea urca mereu, valurile erau la zece metri...

Palidă de spaimă, Solange își scoase într-o clipă ciorapii și pantofii și alergă într-o goană nebună pe plajă căutând ajutor. Emanuel zăcea inert în trăsură, întins cu faţa în sus, cu tâmplele zvâcninde, zdrobit de emoţie, de iritare și de spaimă.

Valurile îi foșneau în urechi ca o vijelie ce-i intrase în creieri... în timp ce parcă tot sângele dintr-însul, și apa, și oceanul, și aerul ar fi început să fiarbă, să clocotească...

Într-o minută Solange se întoarse cu câţiva marinari. Oamenii deschiseră trăsura, îl scoaseră cu tot cu cadrul pe care stătea întins și îl depuseră dincolo de canal pe nisip. Apoi deshămară calul și împingând voinicește scoaseră trăsura din apă.

Porniră cu toţii spre Esplanadă.

Era un cortegiu care îl ulcera pe Emanuel până în fundul sufletului. Așa întins cum stătea pe cadru, dus pe umeri de câţiva marinari vânjoși, abia scăpat dintr-un teribil accident, își reluase firul logic al iritaţiei:

„Încă asta mai trebuia... să-i datorez recunoștinţă!“ gândi el cu amărăciune.

În fruntea convoiului mergea Solange în picioarele goale, cu ciorapii și pantofii în mână. Apoi venea trăsura goală împinsă încet de doi marinari cu pantalonii suflecaţi până peste genunchi, Emanuel dus pe cadru, ca un mort ilustru pe un scut și, în sfârșit, calul după ei, ținut de hățuri de un băiețaș.

În urmă, copiii (de unde se strânseseră atâția?) și câteva persoane ce comentau accidentul (de unde, de unde veniseră deodată?). „O veritabilă înmormântare de șef militar“, gândi Emanuel.

Solange întorcea din când în când capul, zâmbindu-i cu o inocență care îl ardea.

Întors la sanatoriu, îi mulțumi cu o efuziune extraordinară, pentru ca să se tortureze interior cât mai crunt.

Și pentru a-și acorda suprema pedeapsă pentru slăbiciunea ce-o avusese la telefon, scoase din buzunar bricheta secretă care trebuia ferită de privirile ei:

– Îți place? întrebă el. Ți-o dau...

„E ultimul lucru pe care i-l dăruiesc, gândi el. Obiectul care va pune sfârșit idilei noastre. Poate că dacă nu l-ar accepta totul ar continua, dar de vreme ce l-a luat înseamnă că iubirea noastră trebuia să sfârșească aici...“

Îl chinuia cumplit gândul despărțirii.

Era însă imposibil de întrevăzut o soluție. Să plece de la sanatoriu? Când și unde? Va rămâne tot la Berck și Solange îl va găsi repede.

Într-una din zilele următoare interveni însă o întâmplare cu totul neașteptată. Emanuel evadă din sanatoriu în mod atât de simplu și de surprinzător încât mult timp fu stupefiat de extraordinara dezinvoltură a aventurii sale.

S-ar fi zis de o experiență de magie. „Închide și deschide ochii!“ Se găsea acum într-o odaie de sanatoriu și iată că deschizând ochii...

În luna mai începea la Berck invazia vilegiaturiștilor. Întreg orașul își schimba atunci aspectul ca și cum ar fi fost cucerit de o hoardă sălbatică.

În sanatoriu se pregăteau odăile de la etajele neocupate în timpul iernii. Se pornea o agitaţie nesuferită pe scări și coridoare, se frecau parchete, ligheane de apă zăceau pretutindeni, uși pocneau în fugă și fete de serviciu transpirau greu frecând alămurile de la ascensor. Încet, încet, sanatoriul se transforma în hotel. Bolnavii nu mai aveau voie să stea cu cărucioarele pe coridoare. Asta putea produce impresie rea asupra clienţilor estivali.

Începea apoi erupția gramofoanelor. Era mai întâi într-o seară un zbârnâit clar, o vibrantă melodie de violoncel într-o odaie undeva pierdută în etaj, apoi a doua zi simfonia se amplifica și un patefon de voiaj susținea violoncelul cu o melodie de piculine, pentru ca în fine, într-o altă odaie, ca o intervenţie furtunoasă într-o operă wagneriană, să izbucnească imediat feroce și tonitruantă o fanfară militară... Din odaie în odaie se infiltra virusul muzicii teribile și devorante. În câteva zile întreg sanatoriul vibra frenetic într-un amestec complicat de orchestre, viori, marșuri și romanţe. Clădirea se transforma într-o imensă uzină de ronțăit plăci de gramofon.

Înnebuniţi de nesomn, bolnavii își astupau urechile cu vată, cu ceară, ori le acopereau cu totul, legându-se la cap cu fulare.

Emanuel lua trăsura și părăsea îngrozit hotelul.

Plaja era și ea invadată. Cabinele se înșirau la nesfârșit aduse de pe maidane unde zăcuseră toată iarna printre bălării. Familii întregi locuiau între patru pereţi de scânduri cu ușile deschise spre larg. Se spălau rufe acolo și se făcea dulceaţă, copiii scânceau, în timp ce tatăl familiei cetea ziarul, întins pe jos, sorbindu-și lent cafeaua amestecată cu nisip. Plaja însăși era găurită, răscolită, scobită în șanţuri, tranșee și castele... O imensă clamoare se ridica de pe întinderea ei, amestecată cu ţipetele disperate ale negustorilor de mingi și bomboane. Din toate colţurile, din toate cabinele se revărsau, într-o scurgere nestăvilită, pâraie de hârtii mototolite, râuri pline de ziare vechi, hârtii și cutii goale, și iar hârtii, un ocean de murdărie lângă oceanul cu valuri.

Emanuel își căuta ascunzișuri prin dune, departe de șoselele pline de automobile. În afară de oraș se găsea un loc tăcut și izolat cu totul de circulaţie, unde se ducea adesea când era singur. Acolo nu o adusese niciodată pe Solange. Își păstra acest refugiu pentru orele de desăvârșită singurătate. Ar fi vrut să rămâie tot timpul ascuns acolo, să nu se mai întoarcă la sanatoriu. Era un loc sălbatic, părăsit de oameni. Câteva vile cu pereţi coșcoviţi și acoperiţi de iederă se ridicau din nisipul ce le îngropa pe jumătate; nimeni nu locuia în ele. Fusese vorba pe vremuri ca să se clădească o staţie de cale ferată și să se creeze acolo un cartier de vile luxoase izolate de oraș. Începuseră chiar lucrările când războiul întrerupse totul. Se mai vedeau șinele de-a lungul oceanului, roţile la câteva vagoane printre buruieni şi zidurile dărăpănate ale vechii staţii. În după-amiezele de vară câteva găini ciuguleau ierburile printre ruine, în timp ce un cocoş se suia pe coama unui zid şi fâlfâind din aripi lansa câte un cucurigu strident şi prelung ca o chemare disperată a pustietăţii. O singură cârciumă, un local mic cu verandă plină de muşcate roşii, stăruia ca un ultim rest de viaţă... Veneau acolo să bea câte ceva, destul de rar de altfel, marinarii care se rătăceau cu plasele de pescuit în acele locuri.

Emanuel se împrietenise cu cârciumarul. Stătea ore întregi în faţa verandei, pe o ridicătură de nisip de unde vedea până departe oceanul şi domina oarecum locurile, vilele încremenite în nisip, gara dărăpănată şi întinderea ondulată a dunelor.

– Ce păcat că nu s-a făcut aici staţiunea proiectată. Îmi ridicam un hotel de toată frumuseţea! spunea cârciumarul, un om înalt, puţin adus de spate, cu pomeţii obrajilor vineţi şi cu părul alb veşnic răvăşit de vânt. Purta în ochi melancolia calmă a înseşi locurilor acelea abandonate...

– Ehe! Ştii d-ta ce şantier a fost cândva pe aici! Ce lucru! Ce hărmălaie! Ce forfoteală! Ajunseseră terenurile de vânzare până la o jumătate de milion...

Şi adăugă cu tristeţe:

– În timp ce azi nu se dă pe ele nicio mie de franci...

Veneau marinarii cu saci plini de sardele proaspete. Cârciumăreasa, o femeie mică, rotundă ca o bilă de cărnuri şi grăsime, cu o perucă galbenă decolorată pe cap, se tocmea cu ei crâncen, din zgârcenie şi ca să-i mai treacă timpul. Îl servea pe Emanuel cu peşte proaspăt prăjit pe cărbuni.

Într-un rând lui Emanuel îi trecu ceva prin minte. Ce bine ar fi fost să locuiască acolo la cârciumă, în orice odăiţă, oricât de mică, oricât de incomodă, dar izolat de restul lumii. Era câteva zile după întâmplarea cu Solange pe plajă. Cu siguranţă că acolo, în dune, ea nu va da de el. Va dispărea brusc din sanatoriu și nimeni nu va ști unde a plecat. Îl întrebă pe cârciumar. Omul o chemă pe nevastă-sa ca să se consulte:

– Imposibil, răspunse ea. Aici noi trăim în singurătate tocmai pentru ca să nu avem bătaie de cap. Ducem o viaţă liniștită și n-avem nevoie, vezi bine, nici de clienţi, nici de pensionari.

Emanuel fu contrariat:

– Și prin vilele astea nu locuiește nimeni, absolut nimeni?

– Ba da, răspunse cârciumarul. Într-una singură, în cea de colo...

Și arătă acoperișul unei vile de piatră pe o ieșitură a falezei, ascunsă de câteva dune foarte mari.

– Dar nu-i locuită tot anul, adăugă el. Vine numai vara o americană cu băiatul ei. Stă câteva luni și pleacă... Acum e aici de vreo săptămână...

Emanuel rămase puţin pe gânduri.

– Și doamna asta americană... oare nu m-ar primi să stau la ea? întrebă dânsul. Cu plată, bineînţeles, cu plată...

Cârciumarul și nevasta lui zâmbiră cu o indulgentă ironie.

– E o femeie bogată, domnule! Ce are ea nevoie de pensionari bolnavi? Și la urma urmei de ce ţii d-ta să locuiești pe aici în pustietatea asta? întrebă curios cârciumarul.

– Eh, asta-i altă chestie! răspunse Emanuel. Dar cum aș putea să vorbesc eu dânsa? Să mă duc acolo cu trăsura?...

Cârciumarul rămase uluit:

– Cu trăsura zici? Dar d-ta nu vezi că sunt până acolo dune înalte cât casa? Poţi să te caţeri pe dune? Ai un cal acrobat?

– Spui că a venit de o săptămână? întrebă Emanuel preocupat. Crezi că e acasă acum?

– Poate, nu știu, răspunse cârciumarul.

– Ei bine, mă duc să văd și să-i vorbesc, spuse calm Emanuel, punând mâna pe hăţuri.

– Ce? făcu lung cârciumarul. Cu trăsura? și se uită la el uluit.

– Cu trăsura, sigur... Doar n-o să merg pe jos!

– Să vedem dacă poţi... îl sfidă cârciumarul începând a râde.

– Ei bine, să vedem! răspunse Emanuel acceptând provocarea.

Apucă hăţurile strâns în mână și porni spre prima dună de escaladat. Erau abia câteva zile de când i se întâmplase accidentul de pe plajă, dar prea puţin îl impresiona acum această amintire.

Începu să-și îndemne calul. Panta era destul de joasă și calul trase cu ușurinţă până în vârf.

Când fu pe culme, Emanuel întoarse capul spre cârciumar și îi făcu semn cu mâna:

– Adio! Adio! Plec în munţi mai departe!...

Cârciumarul, cu soţia lui și vreo doi marinari care ieșiseră din cârciumă, stăteau toţi pe verandă și priveau cu gurile căscate năstrușnica trăsură care se căţăra pe dune.

În faţă se întindea o bucată de nisip plană și apoi niște ridicături mult mai înalte, un șir întreg, pus parcă anume acolo ca o barieră.

Emanuel se angajase într-o aventură la care nu voia să renunţe în niciun chip. Îl biciuia acum ambiţia și mai ales teribila curiozitate de a o vedea pe proprietara vilei. Cârciuma dispăruse după nisipuri; nu avea nimic mai bun decât să îndrăznească mai departe...

Se apropie la o mică distanţă de movile și se opri. Așteptă ca să se odihnească iapa câteva minute, apoi trase brusc de hăţuri și din nou calul urcă dintr-o singură goană până sus.

Acum restul era joacă; cele câteva ondulaţii până la vilă le parcurse cu ușurinţă.

Se trezi în faţa clădirii; obloanele erau închise, poarta încuiată. Îl păcălise oare cârciumarul? Vila era oare pustie? Începu să bată cu coada biciului în gard; loviturile răsunară în toată împrejurimea cu ecouri repetate ce se repercutau din dună în dună ca un cuvânt de ordine. În curte izbucni un lătrat de câine și imediat un oblon se deschise.

În cadrul ferestrei apăru o femeie roșcată, într-un halat violet:

– Ce este? Cine-i acolo? ţipă ea căutând cu privirea cine bate.

Deodată îl descoperi pe Emanuel cu trăsura în faţa porţii și rămase stupefiată.

– Ce este? întrebă ea uimită. Ce doriţi? Și cum aţi venit până aici cu trăsura?...

Emanuel vru să ţipe, dar lătratul câinelui îi acoperea vocea; făcu semn cu mâna femeii să scoboare.

Un băiat de vreo cincisprezece ani, înalt, voinic, cu aceeași nuanţă roșcată a feţei, descuie poarta. Emanuel intră cu trăsura în curtea mică, cimentată. Câinele sărea in jurul trăsurii, lătrând asurzitor.

– Taci... taci... îl domolea băiatul apucându-l de grumaz și luptându-se cu el. Era un câine negru enorm, aproape tot atât de înalt cât și stăpânul său, când se ridica în două picioare și se sprijinea cu labele dinainte pe umerii lui.

Emanuel privea vila. Construcția părea mai mult neglijată decât veche. În vârf, sub coama acoperișului, stătea înfiptă o tăbliţă ruginită, invadată de iederă. „Vila Elseneur“, descifra el.

Într-un sfârșit apăru și doamna de la fereastră. Își aranjase puţin părul și probabil că se pudrase. Adierea vântului aducea până la Emanuel un vag parfum de toaletă feminină, dulceag și plăcut.

– Ce doriţi? întrebă ea.

Emanuel se recomandă. Ea îi întinse mâna, își spuse numele, d-na Tils, și brusc, cu un ton foarte familiar:

– Ce mai faci?

Era obiceiul englezesc de a aborda cu această formulă chiar cunoștinţele de o clipă.

– Iertaţi-mă că vă deranjez atât de dimineaţă, spuse Emanuel. Am trecut pe aici cu trăsura...

– Cu trăsura!?... repetă ea uimită.

– Și mi-au plăcut nespus de mult locurile acestea. Mi s-a spus că e singura vilă locuită și... aș vrea să vă întreb ceva...

Emanuel ezită, apoi spuse repede fraza pentru a scăpa de obligaţia de a o pronunţa, așa cum se bea pe nerăsuflate o doctorie amară.

– Iată... dacă s-ar putea... aş vrea să stau pe aici... îmi place solitudinea asta. Dv. n-aţi accepta ca să locuiesc în vila dv..., n-aţi primi un pensionar?

– Pentru asta m-aţi chemat? spuse femeia izbucnind într-un râs uşor.

Emanuel avea o figură atât de zăpăcită, încât nu putea decât stârni râsul. Observă că în timp ce râdea pe obrazul ei apăreau cute adânci. Era desigur o femeie mai în vârstă, dar poseda o dezinvoltură admirabilă în gesturi şi o îngrijită aparenţă de tinereţe.

– Îmi pare foarte rău, spuse dânsa, dar nu pot primi pensionari, n-am primit niciodată şi nici nu m-aş pricepe în asemenea cazuri.

În timp ce vorbea, izbucni deodată în odaia de la etaj, a cărei fereastră rămăsese deschisă, o formidabilă ruculadă de ţipete, ca imprecaţiunile unei bătrâne arţăgoase care se ceartă pe ton ascuţit cu cineva.

Emanuel se uită nedumerit la fereastră, fără a întreba însă nimic. Ea îi observă mirarea:

– Ştii... nu stau singură în vilă. În afară de Irving, băiatul meu, şi de bucătăreasă, am şi un invitat... E o persoană extrem de nervoasă, după cum vezi, care ţipă şi înjură teribil...

– Te rog, Irving, du-te şi adu-l aici! spuse ea.

Băiatul se urcă în casă. Ţipetele încetară şi după câteva secunde Irving scobori în mână cu un papagal.

– Spune bună ziua! îl îndemnă d-na Tils.

Papagalul lansă o formidabilă înjurătură. Începură cu toţii a râde. Papagalul ciuguli d-nei Tils părul, trăgând de el cu putere. Un câine, un papagal... Emanuel era consternat că nu putea locui acolo. Se hotărî să plece.

– Şi pe unde o să te întorci?

– Tot peste dune, așa cum am venit...

Irving vru să asiste și el la urcarea dunelor.

– Bravo! Bravo! țipă el bătând din palme, când Emanuel fu în vârf.

În aceeași după-masă, în timp ce colinda trist străzile și se oprise cu trăsura la o vitrină, cineva se apropie de el să-i vorbească. Era d-na Tils, dar în toaleta de stradă aproape că n-o recunoștea.

– Aș vrea să-ți spun ceva... Știi, m-am răzgândit și aș fi dispusă să te primesc la mine... dacă în schimb ai putea să dai lecții de matematică fiului meu... Am o odaie mare, un salon, cu vederea la mare. Dar te pricepi la matematici?

Emanuel o asigură că mai dăduse asemenea lecții și acceptă cu bucurie. Simțea el bine că de dimineață lucrurile se petreceau în ziua aceea cu o agreabilă fragilitate plină de surprize. Se lăsă dus de întâmplare cu sentimentul unei delicate voluptăți interioare:

– Și când pot veni, doamnă, cu valizele mele?

– Când vrei, răspunse dânsa. Chiar mâine...

– Atunci vă rog să mă așteptați la zece dimineața...

...Și când deschise ochii...

Încăperea în care se găsea acum era un salon foarte vast, cu ușile deschise spre ocean. Tablouri de gust englezesc, în cadre cu aurul șters, atârnau pe pereți. Unde reprezenta o impozantă scenă de vânătoare, cu călăreţi în haine roșii adunaţi înţr-un luminiș de pădure, înconjuraţi de haite de câini și de gonași ce sunau din cornuri de alamă, iar altul înfăţișa un bătrânel în halat de noapte cu părul alb și pielea fină a obrazului tare zbârcită, așa cum o au toţi bătrânii pe litografii, pregătindu-se de culcare. În fund se putea vedea patul lui de modă veche, cu stâlpi și perdele înflorate de creton.

Valurile oceanului foșneau haotic în enormitatea salonului. Ziua atârna greu de nori cenușii, scoborâţi ca un plafon peste dune.

Emanuel privea tablourile de pe pereţi. Era acolo însăși situația lui sintetizată în acele două scene de gravură. Bătrânelul care se pregătea de culcare era el însuși, în solitudinea de acum a vilei „Elseneur“. Așa, ca și bătrânelul, retras de lume, într-o odaie necunoscută, calm, singur în mijlocul unor mobile vechi și desuete. Și alături tabloul de vânătoare, de a cărui hărmălaie bătrânelul părea că se ferește întorcându-i spatele, reprezenta exact vuietul orașului de care Emanuel fugise.

Perdelele grele de catifea vișinie se agitau luate de vânt ca banierele funebre ce atârnă în saloanele mortuare. Emanuel închise obosit ochii. Totul se petrecuse miraculos și de dimineață, de când își făcuse bagajele în camera de hotel, până la această oră târzie din după-amiază, când se afla în dune, pensionar al d-nei Tils, ziua își schimbase cu desăvârșire aspectul, ca și cum ar fi făcut parte din alt an și din alt sezon, din altă realitate... Cine ar fi bănuit că în ascunzișul acela, pierdut printre valurile de nisip, se afla el, Emanuel, Emanuel de totdeauna? Parcă își schimbase identitatea...

Zăcea într-un colț al salonului puțin zăpăcit, ca o vietate aruncată de ocean într-o scobitură de stâncă. Aștepta și el nemișcat un val salvator care să-l readucă în plină viață, în plină înțelegere a lucrurilor.

Își reamintea, ca de niște fapte vechi, petrecute de demult, tot ce se întâmplase în aceste două zile: cum îl anunțase de plecare pe director chiar în momentul când se întoarse din oraș, după convorbirea cu d-na Tils; cum își făcuse valizele în grabă.

– Și care este noua dv. adresă? întrebase directorul.

– Inutil să v-o dau, răspunse Emanuel. Voi veni eu însumi din când în când să-mi ridic corespondența.

Apoi, cum ajunse la vila „Elseneur“, exact la zece dimineața, așa cum anunțase.

Îl urcară pe scări bucătăreasa, Irving și cârciumarul care veni să dea o mână de ajutor.

Cârciumarul mai ales era extraordinar de uimit că d-na Tils îl acceptase în pensiune.

– E adevărat că n-o cunoști dinainte? căuta el să descoase pe Emanuel pe șoptite.

– E adevărat! E adevărat! răspunse iritat Emanuel. Știu eu ce-i adevărat și ce nu în toată chestia asta?

Acum aştepta masa de seară. Se întunecase de-a binelea. Marea ajunsese în flux până la picioarele falezei şi izbea în dig cu bubuituri surde și regulate. Stătuse toată ziua singur în salonul vast și gol. Auzea la etaj din când în când ca o ruculadă silabele răgușite ale papagalului și de afară lătrături rare de câine.

Unde era sanatoriul? Și Solange? În tăcerea bine aerisită din salon nicio imagine nu se putea închega până la o consistenţă mai grea.

Bucătăreasa aduse o lampă aprinsă și o puse pe masă. În jurul *abat-jour*-ului, roata de lumină stabili pe plușul întins o arenă minusculă de circ, în interiorul căreia florile colorate ale catifelei executau stranii acrobaţii imobile...

În zilele calde, Emanuel se odihnea pe terasa din faţa salonului. Întinderile oceanului străluceau în paiete de diamante ca o fantastică rochie de bal, înspumată de dantele. Claritatea apei devenea o gelatinoasă aureolă și împânzea ochii. Imense pete de lumină se topeau în aer lăsând în urma lor un contur verde și imaterial. Valurile atunci deveneau în depărtare întunecate ca albastrul de cobalt...

Stătea adesea de vorbă cu d-na Tils. Ea îi povestea despre bărbatul ei cu care venise la Berck, bolnav și el de morbul lui Pott și care murise acum opt ani, chiar acolo în vila „Elseneur“. Și lui îi plăcea solitudinea dunelor, și el trecuse într-o zi cu trăsura pe acolo și se oprise fermecat în faţa vilei, nemaivrând să locuiască altundeva decât acolo. Cumpărase vila cu un preţ de nimic de la municipalitate. Și el avusese odaia lui, în salonul dinspre mare.

– Iată de ce te-am primit la mine, spuse ea. Când te-am văzut atât de trist că nu poţi sta pe aici, mi-am reamintit de melancolia bărbatului meu și de nespusa lui sete de singurătate. În amintirea lui te-am acceptat... În amintirea lui și pentru că, în vila asta în care el s-a pierdut... vreau ca un om tânăr să se vindece...

Vorbea cu simplicitate și cu un accent de mare devoţiune. Era o prietenie spontană și naivă pentru Emanuel, asemănătoare dragostei ce o purta câinelui, fiului ei și papagalului, cu aceleași expresii și același ton în voce pentru toţi.

Zilele treceau însorite și calme. Solange... unde putea fi Solange? Se împlinea aproape o lună de când se mutase la vilă și n-avea nicio veste despre dânsa.

În aerul desuet al vechii clădiri, în transparenţa vieţii pe care o ducea acum, nu se mai închega nicio umbră din acelea care odinioară îl parcurgeau tăcute.

Zăcea în soare, răspândit, iluminat și limpede, clar ca o apă prin care nicio imagine nu putea trece lăsând urme.

Își dădea acum seama cât de profundă și cât de fragilă fusese dragostea lor.

Și cât de fragilă fusese însăși viaţa lui până atunci; cât de inconsistentă era toată realitatea zilelor care treceau prin el ca un râu liniștit, a cărui scurgere o simţea bine printr-însul când rămânea inert, cu ochii închiși. Într-o zi scrise d-rului Cériez întrebându-l când și unde poate să vie pentru a fi examinat. Primi un răspuns scurt:

„Prietene dispărut,

Vino când vrei la clinica sanatoriului, și cel mai bine, mâine la zece dimineaţă. Mă întreb cum de ai descoperit vila «Elseneur». Omagii d-nei Tils.

Dr. Cériez“

Emanuel rămase surprins. De unde cunoștea doctorul pe d-na Tils? O întrebă.

– Era unul din cei mai buni prieteni ai soţului meu. Venea adesea pe la noi, răspunse dânsa. Cunoștea bine locurile astea și ar fi locuit desigur pe aici dacă n-ar fi fost doctor. Suferă și el de incantaţia pustietăţii...

Emanuel trimise a doua zi dimineaţa pe Irving în oraş să-i aducă o trăsură de bolnav. Se aduse trăsura în ușa cârciumei. Până acolo Emanuel fu transportat peste dune, întins pe cadru. Clinica în dimineaţa aceea era pustie. Intră de-a dreptul în sală, îndată ce sosi. Consultaţia nu dură decât câteva minute. Doctorul Cériez privi atent locul abcesului, introduse mâna sub ghips și pipăi vertebrele.

– Cred că o să-ţi scot corsetul, spuse el. Și peste o lună sau două vei putea începe, poate, a merge pe picioare.

– Îmi scoateţi ghipsul? întrebă ameţit de bucurie Emanuel. Adevărat?

De când îl avea pe corp se obișnuise într-atât cu dânsul, încât nici nu se mai gândea că ar putea fi scos cândva. Socotise mizeria asta ca o funcţie organică în plus, insuportabilă, însă definitivă. A simţi corpul din nou liber i se părea ceva neobișnuit, un eveniment de început de viaţă, o nouă apariţie pe lume.

– E adevărat, dar? murmură el zăpăcit.

– Da... Sâmbătă dimineaţă îl scoatem.

Și doctorul îi strânse mâna, părăsind încăperea superb, înalt, magnific, cu coafura lui leonină, ca un uriaș binefăcător, ce răspândește în jurul lui miracole.

Emanuel așteptă câteva minute pe coridor să vie brancardierul pentru a-l pune în trăsură.

– Te-am prins! exclamă cineva venind pe la spate și acoperindu-i ochii cu mâinile.

Emanuel avu o clipă de spaimă. Crezu că e Solange, dar mâinile miroseau puternic a tutun. Era Ernest.

– Unde ai evadat? Când și cum ai plecat? Știi, dispariția ta a stârnit senzație în sanatoriu!

Ernest îl pipăia pe piept, pe mâini, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă că îl regăsise.

– Pot spune că te-am căutat în toate sanatoriile din oraș... am cercetat clinică cu clinică... pensiune cu pensiune... am fost și la poliție... Unde erai? Unde te-ai ascuns?

Emanuel păstra un mic aer enigmatic. Era o dimineață nespus de plăcută, doctorul îi anunțase scoaterea ghipsului, Ernest era intrigat de dispariția lui...

– Și știi cine m-a împins să fac toate cercetările astea? continuă el. Știi cine a fost persoana cea mai intrigată din sanatoriu?

– Cine?

– Ghicește!...

Emanuel tăcu și se gândi.

– Să-ți spun eu... Isa! exclamă Ernest... Fierbea de curiozitate!...

Emanuel constată într-adevăr că dimineața devenea tot mai agreabilă. Celina tocmai atunci trecu și ea pe coridor.

– Ce văd, exclamă dânsa rămânând împietrită, cu mâinile pe piept, în poziția ei de cărăbuș cu elitrele strânse. Chiar d-l Emanuel? De unde ați răsărit? Mă duc repede ca să-i anunț domnișoarei Isa vestea! Dar o să-i spun așa... pe departe, pentru ca să nu fie surprinsă deodată. De câtva timp e suferindă... are mereu febră...

– Aș putea s-o văd? întrebă Emanuel.

– Iată, mă duc să întreb. Încă nu se trezise când am plecat în oraș...

Celina se întoarse peste câteva minute.

– Vă așteaptă împreună cu domnul Ernest.

Isa părea într-adevăr obosită, o ușoară somnolenţă ii acoperea ochii.

– Unde te-ai ascuns? Unde ai fugit? întrebă ea pe Emanuel.

În odaie plutea un miros vag de dezinfectante și materii purulente. Era un miros iute de legume putrede, care izbea vara în odăile bolnavilor cu abcese; parfumul pe care îl pulverizase Celina cu câteva minute mai înainte nu reușea să-l acopere complet.

Isa ţinea în mână un album.

– Mă uitam la niște fotografii vechi... Iată, aici sunt eu...

Întinse albumul la pagina deschisă. O fotografie aproape complet ștearsă reprezenta o fetiţă de vreo doi ani într-un parc cu statui și copaci ninși de zăpadă. Avea o faţă atât de mică și ochi atât de mici încât părea o păpușă.

– Mă întreb ce gândeam oare în momentul fotografiei, spuse Isa. Ce fel de uimire prezenta pentru mine lumea în acea clipă?...

Și cu un ton mai trist:

– Ah! clipa acea pură și naivă fixată pe fotografie!... Ce groaznică înșelăciune!... Câtă amărăciune i-a urmat de atunci...

Ernest privi și el îndelung fotografia.

Celina deschise fereastra; grădina era plină de bolnavi și de vilegiaturiști. Emanuel aruncă o privire înspăimântată spre toate aceste grupuri zgomotoase.

Cât de adăpostit de ele se simţea acum! Un gramofon începu să ronţăie, metalic, partea lui de zgomot. Dar nu era numai atât... pe câteva mese se înşirau vreo zece gramofoane de voiaj. Câţiva tineri şi fete schimbau acele şi puneau plăci la fiecare; găsiseră ceva nou.

– Au inventat de vreo două zile un joc stupid, spuse Isa. Pun gramofoanele la rând şi le dau drumul la comandă; în acelaşi timp... zece gramofoane... cu zece plăci diferite...

Într-adevăr, o formidabilă cacofonie de sunete şi urlete izbucni deodată din acele zece aparate puse în funcţiune...

– Şi ce spune directorul? Bolnavii? ţipă Emanuel ca să se facă auzit.

– Bolnavii îşi pun vată în urechi, cât priveşte pe director, el nu spune nimic ca să nu-şi piardă clienţii.

Era o revărsare sălbatică de tonuri, o învălmăşeală de muzici, ca izbucnirea unui cataclism aerian pe care întreaga atmosferă l-ar fi clocit timp îndelungat şi acum l-ar fi expulzat dintr-o dată cu urlete, ţipete şi pocnete asurzitoare.

– Închide! Închide fereastra! ţipă Isa îngrozită.

– Pentru ce nu pleci la alt sanatoriu? întrebă Emanuel.

– În toate părţile e la fel, spuse Ernest. Se ştie că vara oraşul aparţine celor vii...

Celina aduse pentru toţi trei cafeaua.

Vorbiră despre bolnavii din sanatoriu.

– Şi Tonio? întrebă Emanuel care nu-l mai văzuse de mult.

Ernest avea veşti recente despre el.

– Vă pot da ultimele ştiri... a fost pe aiciun frate de-al lui ca să ridice un geamantan cu nişte cărţi pe care le lăsase la sanatoriu... Mi-a povestit lucruri senzaţionale despre dânsul, absolut senzaţionale...

– Ce anume? Spune repede, insistă Isa nerăbdătoare.

– Știți că îndată după plecarea d-nei Wandeska, a plecat și el la Paris, la fratele lui... Încă de la Berck luase obiceiul băutului... la Paris însă se tăvălea din bar în bar. În zadar a încercat fratele lui să-l cuminţească, în zadar au fost toate sfaturile, toate ameninţările... Într-o seară i s-a întâmplat ceva extraordinar... Fratele lui mi-a povestit aventura râzând, însă pe mine m-a înfiorat... Sărmanul Tonio!

Câteva secunde rămase tăcut.

– Așadar, într-o seară după ce a băut cât a încăput într-însul (și poate chiar mai mult), a umblat aiurit pe străzi câtva timp, apoi s-a culcat pe o bancă lângă o staţie de metro. Deodată fu apucat de o criză de ficat – la alcoolici este lucru obișnuit – și începu să urle de durere, horcăind și, beat cum era, tăvălindu-se pe jos. Era două noaptea. Un poliţist care trecea pe acolo, văzând un om zvârcolindu-se pe asfalt, încercă să-l interogheze, dar nu fu chip să înţeleagă o vorbă din ce bolborosea el. Desigur, se vedea bine că omul se îmbătase, dar urletele de durere semănau mai degrabă cu ale unui rănit... Poliţistul chemă în ajutor pe alţi doi oameni și Tonio fu transportat la o clinică din apropiere.

Îl băgară repede într-o cameră liberă și portarul de noapte se duse să caute pe internul de serviciu. În acest timp criza se potoli puţin, durerile dispăruseră probabil, în fine, nu se știe bine ce s-a petrecut, dar când Tonio deschise ochii și se trezi în încăperea aceea necunoscută, fu cuprins de o furie oarbă. Se ridică din pat, începu să arunce toate lucrurile din odaie, saltelele, pernele pe jos, izbi scaunele, apoi găsi în sertarul unei mese o foarfecă de pansamente, uitată cine știe cum acolo, o apucă și ieși cu ea amenințător pe coridor, gata s-o înfigă în primul om întâlnit. Spumega de furie; alcoolul fierbea într-însul rău de tot... găsi o ușă întredeschisă unde o geană slabă de lumină pătrundea pe coridor... Și atunci se întâmplă ceva neașteptat, terifiant și ridicul, dând aventurii cel mai grotesc sfârșit... Tonio împinse ușa și se găsi într-o odaie absolut goală. Zări pe perete o fotografie de femeie, o smulse și o tăie în bucăţi cu foarfeca. Odaia aparținea unei îngrijitoare, care avea în pază un bolnav foarte grav... Ușa de alături era deschisă și se auzeau horcăiturile muribundului, îngrijitoarea plecase pentru câteva momente și trebuia să revină. Tonio, cu foarfeca ridicată amenințător... teribil... intră în odaia muribundului și se găsi brusc față în față cu un bătrân slab, ridicat în perne, având o față hidoasă cu un ochi scurs... Stătea în pat, în capul oaselor, înșirând mătănii și murmurând litanii cu o voce întreruptă de horcăituri... Ochiul cel bun își păstrase toată vigoarea și acuitatea lui. Era o privire globuloasă și rece, care îl ţintui pe Tonio în prag.

– Vreau să omor un om... bolborosi el vag și scăpă foarfecă din mână. Bătrânelul rămase uimit, puse calm mătăniile deoparte și foarte liniștit făcu cu mâna:

– Apropie-te, tinere... foarte... amuzant... foarte amuzant...

Sărmanul bolnav se plictisea îngrozitor în lungile lui nopți de insomnie și acum, când, în fine, se petrecea ceva interesant în odaia lui, voia să vadă fenomenul mai de aproape.

– Vino, tinere... nu-ți fie... frică...

Tonio, zdrobit de paroxismul crizei care acum trecuse, căzu obosit pe un scaun lângă pat. Îngrijitoarea bolnavului, care în acel moment intrase după el în odaie și asistase de câteva secunde la toată întâmplarea, se duse să caute pe cineva în ajutor, ca să-l scoată pe Tonio de acolo.

Când veni înapoi, găsi o scenă care ar fi fost poate foarte impresionantă, dacă în același timp n-ar fi fost și grotescă... bătrânelul chior, în pat, înșira mătănii și spunea cu voce tare *Ave Maria*, în timp ce Tonio, fiorosul asasin de adineaori, cuminte lângă el, blând, potolit, cu glas stins de școlar ascultător, repeta și el rugăciunea sub privirea hipnotică și înghețată a ochiului unic și fix... Iată ce mi-a spus fratele lui...

Ernest tăcu.

Cu toții rămaseră liniștiți, impresionați de povestire.

Emanuel se uită la ceas. Era timpul să plece.

– Voi trece poate pe aici sâmbătă, spuse el Isei. Vin la clinică să-mi „dezbrac“ ghipsul, adăugă el vesel.

Era cu deosebire bine dispus. Brancardierul împinse cărucul... Emanuel se lăsa dus, complet satisfăcut de dimineața aceea, exaltat de gândul că în curând va fi eliberat de corset.

Se gândea la aceasta și la alte multe lucruri agreabile, când deodată, ajuns în fundul curții, unde se găsea trăsura, uluit, holbă ochii mari... Era însă imposibil să fugă...

În trăsură pe scăunaș, cu un ziar în mână, foarte calmă, îl aștepta Solange...

Emanuel încercă și el să fie calm.

– Te-am văzut intrând în clinică, spuse dânsa. Iartă-mă că te-am așteptat până acum. Dacă te supăr, plec...

Într-adevăr o găsise pe scăunaș liniștită și absorbită de cetirea ziarului la venirea lui, dar tremurul vocii și respirația precipitată care se întețea sub bluză (aproape că se vedeau bătăile inimii) trădau toată emoția înăbușită.

Emanuel nu avea curajul impolitețelor, în plină zi, săvârșite cu ochii deschiși. În timp ce brancardierul îl încărca în trăsură, o rugă să vină cu dânsul:

– Trebuie să-ți vorbesc, să-ți explic, spuse el.

Îndată ce fură singuri, constată cu surprindere că nu avea nimic să-i spuie. Ce anume să-i explice?

Exista undeva în dune o vilă „Elseneur“. Se simțea bine acolo. Era singur. Stătea ore întregi în soare pe terasă; regăsise tăcerea... Ce legătură aveau toate astea cu Solange? Se tortura să găsească un cuvânt destul de clar și de potrivit. În zadar își frământa mintea, nu venea nimic, absolut nimic...

Își propuse să tacă până ce va număra o sută. Solange, lângă dânsul, rămase și ea mută, cu privirile puțin aiurite, cu gura strânsă, așa cum se încrusta în tăcere când o frământa intens un gând interior.

Încet, la pas, calul îi plimba pe străzile unui oraș amuțit și el. Copitele băteau tăcerea mărunțind-o clar și parcă exasperând-o. Toată imposibilitatea de a vorbi se ritma în loviturile acestea uniforme, pe caldarâm. „Ce să-i spun?“ se neliniștea Emanuel și se simţea brusc solidar cu casele din jurul lui, cu obloanele lor trase, cu impasibilitatea copacilor și perfecta nedumerire a atâtor locuri care, ele, n-aveau nevoie ca să dea nicio explicaţie, nimănui.

„Va exista în fine un moment, mai târziu, când Solange nu va mai fi lângă mine. Voi întinde mâna de pildă, și scăunașul va fi gol, iar eu din nou singur... E vorba acum de a suporta o anumită tăcere“, gândea Emanuel și tâmplele îi zvâcneau acumulând în plus toată enervarea și vibraţia intensă a încleștării.

– Și unde stai? întrebă în fine Solange.

Ah! vorbise cineva? Emanuel tresări. În trăsura aceea, în plimbarea pe străzi dosnice, în ritmul copitelor de asfalt, părea că dizolvase pentru totdeauna posibilitatea de a pronunţa un cuvânt.

Explodă într-o lungă descriere a vilei „Elseneur“. Îi spuse cât de bine se simte acolo, îi descrise bucătăreasa, pe d-na Tils, cârciumarul... Îi povesti cum ajunsese acolo... Toată constrângerea lui de odinioară nu așteptase parcă decât un singur cuvânt, pentru a se răspândi în flecăreala asta. Blocul compact al tăcerii nu căpătase decât o singură fisură, dar pentru a se scurge pe acolo în întregime.

Era în fond aceeași nerăbdare cu iritaţia de a vorbi, conţinând aceeași prezenţă ca și constrângerea de a tăcea.

Solange apucă hăţurile pentru a opri calul. Se depărtaseră prea mult de oraș în drum spre dune, și ea vroia să se întoarcă. Un cerșetor traversă drumul. Solange îl opri pentru a-i da câţiva bani. Acum observa Emanuel cât era de transfigurată. Umbla cu mâinile în poșetă, privind totuși mereu în vid ca o oarbă ce cotrobăiește prin lucruri, în timp ce lumina ochilor rămâne atonă și diluată în gol.

Emanuel scoase și el portofelul. În momentul când îl deschise căzu din el o hârtie mică păturită cu îngrijire. Solange reveni din adânca ei destrămare și rămase cu privirile fixate pe bucăţica de hârtie.

– Un bileţel de dragoste? întrebă ea.

În fine, Emanuel își dădu seama ce violente otrăvuri filtrase până atunci tăcerea ei. Solange oare pronunţase aceste cuvinte? Într-o clipă apăru semnul disperării interioare și pe obrazul palid, ca niște stigmate de durere, se iviră două pete de violentă roșeaţă.

– Ce ai, Solange...

Ea tăcu câteva secunde, apoi aspiră mult aer și vorbi încet, ca un îndepărtat ecou al unui tumult ascuns.

– Mi-e sufletul îngheţat, Emanuel... a îngheţat ceva în mine... mi-e rece... mi-e rece aici înăuntru. Și arătă cu mâna pieptul. Ce e cu biletul acela?

Emanuel ezită.

– Iartă-mă, dar nu pot să-și spun. Apoi cu un gest rapid îl puse înapoi în portofel. Îi părea îngrozitor de rău că nu i-l putea arăta. Era bucăţica de os de la Quitonce. De când îi dăduse infirmul pacheţelul în ziua aceea după operaţie și până acum nu-l atinsese deloc; ar fi avut o groază imensă să-l deschidă.

– Îmi este imposibil să ţi-l arăt, dar îţi pot spune ce conţine...

Solange scoborâse din trăsură:

– Îţi mulţumesc... nu mai am nevoie să știu...

Întinse mâna, o mână moale și puţin umedă, pe care Emanuel o ţinu câteva secunde într-a lui ca pe un mic animal mort, cald încă.

– Adio, Emanuel...

– Pentru ce adio? întrebă el surprins.

Și brusc neliniștit:

– Aș vrea să ne mai vedem... să rămânem prieteni...

Ea îl privi ca și cum n-ar fi înţeles că e acolo:

– Adio, îţi spun adio...

Și plecă cu o întorsătură aspră, în momentul exact când lacrimile îi izbucniră în ochi.

Ziua următoare era aniversarea morţii defunctului domn Tils.

Încă de dimineaţă începură la vila „Elseneur“ pregătirile pentru pelerinajul la cimitir. Emanuel nu dormise bine în noaptea aceea. Avusese coșmaruri teribile și amintirea viselor mai persista ca o umbră în limpeziciunea dimineţii.

Toată vila era impregnată de mirosul greu de crini și de narciși, aduși încă din ajun. Era o zi de rituri precise, în care nu se mânca decât frugal; d-n Tils zăcea eplorată pe pat, sus în odaia ei, udând batiste întregi de lacrimi; bucătăreasa se îmbrăca în negru cu o tocă pe cap și așa își făcea prin casă toată treaba, scuturând praful și servind ceaiul cu pălărioara ridiculă în vârful coafurei, iar Irving punea botniţă câinelui ca să nu latre. Mirosea funebru și dulceag în aer de la mulţimea florilor strânse în buchete. Când veni ora zece, toată lumea se pregăti de plecare. Se ivi o dificultate: cimitirul era departe și ei nu se întorceau decât după-amiază târziu. Cu cine avea să rămâie Emanuel? Bucătăreasa în ruptul capului n-ar fi renunţat la ceremonie. În zadar o rugă Emanuel să-și amâne pelerinajul pe a doua zi, pentru că și atunci desigur buchetul ei va fi tot atât de valabil pe mormânt.

– Este azi aniversarea „domnului“ și spuneţi să mă duc acolo mâine ? Ce rost are asta? Ce rost pot avea florile mele într-o zi oarecare a anului?

Era ca și cum spiritul invizibil al răposatului ar fi dat tuturor întâlnire pe mormântul lui în ziua precisă a aniversarului. În altă zi buchetele deveneau de prisos, pentru că spiritul nu se afla acolo.

– Ţinea atât de mult la mine „domnul“, izbucni femeia în plâns.

– Ei bine, voi rămânea singur, spuse Emanuel. În definitiv n-am nevoie de nimic și cred că nu va lua foc casa tocmai azi...

Îi pregătiră un săculeţ cu mâncare pentru dejun lângă dânsul pe măsuţă și îl așezară cu căruţul în fundul salonului ca să nu-l ardă soarele. Traseră perdelele și Emanuel rămase în odaia răcoroasă, în solitudinea desăvârșită a vilei...

Pentru întâia oară se găsea singur în toată clădirea. Când îi văzu pe toţi dispărând în dosul dunelor, fu cuprins de o vagă neliniște.

Ușa dinspre terasă rămase deschisă și o adiere slabă de aer cald venea din amiaza fierbinte de afară, mișcând încetișor perdelele. Ar fi fost poate mai bine ca ușa să fie închisă. În altă zi, când putea suna să cheme pe cineva, cu siguranţă că n-ar fi observat mișcarea aceasta. Acum însă, și tocmai fiindcă nu se putea mișca de pe căruţ ca să închidă ușa, agitaţia inutilă și monotonă a vălurilor de catifea în marginea odăii îl agasa cumplit.

Încercă cu braţele căzute să atingă roţile căruţului pentru a se îndrepta spre ușă, dar nu izbuti decât să se irite mai mult și să se încălzească până la nădușeală. Ziua se condensase într-o căldură apăsătoare și irespirabilă.

Se auzea sub terasă foșnetul molcom al mării ca o respirație gâfâindă și insuficientă. Toate lucrurile se petreceau scăzut și înăbușit. Emanuel sub ghips zăcea într-o arzătoare și acidă umezeală de transpirație.

Deodată pe una din dunele dinspre cârciumă apăru factorul poștal. „Ah! foarte bine! gândi Emanuel. Îl voi ruga să închidă ușa..."

De obicei factorul ocolea vila și dădea scrisorile la bucătărie pentru d-na Tils. Emanuel nu primea mai niciodată nimic. De data asta factorul se îndreptă direct spre terasă.

– Vă aduc o scrisoare, spuse el, intrând roșu la față, leoarcă de sudoare.

– Pentru mine? întrebă surprins Emanuel.

Era un plic mare, cu chenar de doliu, cu adresa scrisă la mașină. Factorul se grăbi să plece pentru a face mai repede un popas la cârciumă.

– Închide, te rog, ușa, strigă Emanuel în urma lui.

Când se găsi în fine singur, rupse scrisoarea și rămase uluit de surpriză. Ar fi vrut acum să țipe și să cheme înapoi pe factor, dar era prea târziu. Dunele stăteau pustii în soare și, oricât de puternic ar fi strigat, tot nu l-ar fi auzit nimeni. Se închisese în mod stupid în salon ca într-o capcană. Ar fi trebuit să aibă prudența de a deschide plicul în prezența factorului... Acum era prea târziu. Învârtea în mână hârtia cu conținutul amar și crispat. În marginea ei se înșirau câteva desene macabre, un craniu cu două oase, un schelet, și la mijloc doar un rând:

„Când vei citi aceste cuvinte... Adio! Solange".

Emanuel simți că toate forțele din el se scurg și îl lasă epuizat. Căldura de afară deveni teribil de uscată. În gură nu mai avea pic de salivă. Emoţia îl apăsa ca un nod în gât. Ar fi vrut ca sensul scrisorii pe care o sucea şi o răsucea în mână să nu fie atât de limpede. Îl iritau mai ales desenele prost făcute şi schiţate desigur în grabă. Ah! pentru asta Solange se despărţi de el cu un aer atât de trist în ziua precedentă. Acum înţelegea totul.

Unde se găsea oare dânsa în acest moment? Zăcea moartă pe pat în odaia ei de la pensiune, ori mai horcăia în raluri grozave, cu ochii peste cap, înconjurată de toată adunătura de portărese şi oameni curioşi ce acompaniază faptele diverse?

Poate că mai era timp de a o salva. O clipă în astfel de cazuri cântărea o importanţă extremă. Îi veni în minte să se târască pe burtă până la cârciumă peste dune ca să trimeată pe cineva în oraş, dar ghipsul îl ţintuia pe căruţ ca o gheară care l-ar fi strâns puternic, fără posibilitate de scăpare. Îşi spuse de câteva ori, dându-şi slabe încurajări, că biletul nu era chiar atât de ameninţător şi sinistru, dar când îl reluă de pe masă şi îl examină din nou, descoperea în el încă mai multă disperare şi demenţă.

În zadar încerca să închidă ochii şi să aştepte... nimeni nu poate măsura trecerea timpului cu propriul său puls. În jur lucrurile zăceau în disoluţie şi zăpuşeală. Toată zbaterea lui se topea moale în abandonul zilei vaste şi inconsistente. Simţea bine că atenţia încordată cu care ţintea cel mai mic zgomot din dune se pierdea inutilă în aerul vaporizat de căldură. Era o senzaţie ciudată, ca dezlănţuirea în vis a unor forţe puternice ce se desăvârşeau în propria lor moliciune. Peisajul devenise pustiu până la dezolare, în timp ce nerăbdarea se închircea tot mai mult într-însul, ca nucleul unic al acestei zile exasperante.

Rămase așa halucinat, privind cu ochii mari deschiși, prin geamul ușii, linia subțire a extremității azurii ce limita nisipul, până ce conturul dunelor se frângea ca sticla în pete luminoase ce-l înțepau în ochi.

„E imposibil ca să se întâmple un lucru pe care îl aștepți cu prea multă nerăbdare, își spuse el. Intensitatea așteptării îl gonește ca un vârtej de ape care aruncă în afară toate obiectele ce cad în rotația lui... Până ce nu mă voi calma, nu se vor întoarce..."

Și încerca în zadar să se liniștească.

„În cuprinsul aceleiași zile, gândi el, zace și nerăbdarea mea și întâmplarea cu Solange. Ce face ea oare acum? E moartă? E vie?"

Poate că plânsul i-ar fi făcut bine, dar ar fi fost și el o acțiune prea exactă în mijlocul placidității moleșitoare a lucrurilor din jur...

Când, peste un ceas, se întoarseră în sfârșit cu toții de la cimitir, Emanuel nu mai avu decât slabe puteri pentru a-l ruga pe Irving să alerge cu bicicleta în oraș:

– În caz că odaia ei este închisă, să fie deschisă cu forța, spuse Emanuel cu glas moale. Să se caute... să se cerceteze pretutindeni, este vorba de ceva foarte grav. Și dacă o găsești pe doamna Solange, dă-i acest bilet...

Așternu în grabă câteva rânduri pe care nici el nu le înțelegea prea bine...

În fiecare seară, înainte de culcare, d-na Tils venea în odaia lui Emanuel să stea puţin cu el de vorbă și să-i dorească „noapte bună“.

În seara aceea însă, prea obosită după pelerinajul de la cimitir, își ceru scuze că nu poate scobori din odaia ei. Emanuel era și el frânt de emoţiile de peste zi. Irving îi adusese răspuns din oraș că doamna căreia i se adresa biletul plecase de la pensiune de la amiază și nu revenise până la ora aceea... Mai era lumină încă afară când toată lumea se culcă în vila „Elseneur“, după ziua aceea plină de osteneli și peripeţii.

Emanuel ceru să fie trase și perdelele grele de catifea peste ferestre pentru a fi mai întuneric în odaie, dar lumina venea dinspre terasă și mult timp se chinui în perne, neputând să aţipească. Claritatea albastră a serii de vară zumzăia dincoace de pleoapele închise.

Adormi într-un sfârșit, într-un somn greu, fără vise. Îl cuprinse o transpiraţie abundentă și se trezi după un ceas de somn într-un lac de umezeală. Aprinse lampa, se uită la ceas, era ora zece. Afară se întunecase și în toată vila domnea o profundă tăcere.

Încercă să citească dar nu izbuti, era prea multă liniște și cuvintele se detașau din carte atât de netede și de rotunde, încât nu mai aveau niciun înţeles.

Deodată auzi pași pe ciment, în curte. Irving închisese câinele ca să nu latre. Se auzea bine cum cineva umblă și încearcă fereastra, apoi ușa.

În momentul când vru să cheme pe cineva, se auzi soneria de la intrare zbârnâind strident.

– Cine e? ţipă Emanuel.

De afară nu veni niciun răspuns. Soneria zbârnâi mâi îndelung, mai insistent. Acum bucătăreasa se trezise și venea în papuci cu pași târșâiţi pe coridor.

– Aici e vila „Elseneur“? întrebă de afară o voce în care Emanuel nu descoperi niciun accent cunoscut.

Bucătăreasa întredeschise ușa și schimbă câteva șoapte cu persoana care sunase, apoi veni la odaia lui Emanuel și bătu încetișor.

– Ce este? întrebă el surprins.

– A venit cineva să vă vadă... Spune că trebuie numaidecât să vă vorbească. Bucătăreasa intră în odaie. E o domnișoară... care... o fată...dar mi se pare că e cam așa... și făcu un gest arătând spre frunte... spune că aţi chemat-o.

Emanuel abia acum își aminti de Solange.

– Bine, spune să intre...

Aduse lampa mai înspre mijlocul mesei și ridică flacăra; odaia se lumină brusc ca un om care ridică sprâncenile în așteptarea unei surprize.

În prag apăru Solange.

Era într-adevăr dânsa, dar femeia de serviciu avusese dreptate să se îndoiască dacă e în toate minţile. Tot obrazul îi era murdărit de noroi și de apă, rochia îi atârna în zdrenţe și părul despletit se umpluse de nisip. În ce gunoaie se tăvălise pentru a ajunge la aspectul acesta de cerșetoare nebună? Emanuel avu o strângere de inimă mai penibilă decât la primirea scrisorii.

Și nu era numai atât.

Abia când intră în odaie, el zări în mâinile ei obiectele hidoase pe care le aducea cu dânsa, culese desigur de pe vreun maidan părăsit. Într-o mână ținea o gheată veche, ruptă și putredă, iar în cealaltă o pasăre moartă, cu gâtul în jos, fără pene, oribilă.

Emanuel rămase îngrozit. Solange, cu gura întredeschisă (i se scurgea în colțul buzelor un fir de salivă), rămase și ea împietrită cu privirile moi, teribil de cețoase și de șterse. „Ce este? Ce s-a întâmplat?“ Emanuel ar fi vrut să țipe destul de tare pentru ca s-o trezească, s-o apuce de mână și s-o zgâlțâie puternic ca s-o readucă în realitate.

– Ți-am adus asta... spuse ea și puse pe masă pasărea moartă și gheata.

Colorile din obraz îi dispăruseră cu totul, avea o paloare cenușie și nedefinită ca a pietrelor, ca a nisipului...

– Te rog, stai jos, spuse Emanuel.

Solange căzu într-un fotoliu mușcându-și încet buzele și aspirând din când în când saliva de pe margine. Stătea în plină lumină, înlemnită, privind fix *abat-jour*-ul lămpii, fără să clipească ori să fie jenată de flacără, ca și cum ochii ei ar fi căpătat indiferența întregului trup, devenind două simple bucăți de sticlă încrustate în obrazul de piatră.

– M-ai chemat... am venit, spuse ea într-un sfârșit.

Emanuel își schiță un mic plan de atac plin de convingeri. „Va trebui să vorbesc cât mai rar și cât mai limpede ca să mă priceapă... E complet zăpăcită... amețită de disperare...“

– Te înţeleg foarte bine, spuse el tare, cu un accent de vădită compasiune în voce. Te înţeleg şi totuşi lucrurile nu puteau fi altfel. Ştiu cât de dureroasă a fost despărţirea noastră...

Şi minţi calm:

– De altfel pentru tine ca şi pentru mine... şi eu sufăr adânc în carnea, în sângele meu... erai doar o parte din mine însumi.

În odaie ţâşni lumina unui fulger, norii se îndesau afară într-un cer negru de smoală, un tunet se rostogoli ca o bruscă şi imensă destindere a aerului înăbuşit. Căldura se făcu încă şi mai grea; broboane mari de sudoare acopereau fruntea lui Emanuel; lumina circulară a *abat-jour*-ului închidea odaia într-un spaţiu ermetic şi irespirabil ca într-un clopot de sticlă sub apă.

– Pentru mine despărţirea a fost tot atât de grea... tot atât de insuportabilă, continuă el. Dar n-am vrut ca dragostea noastră să devie un obicei. Înţelegi? Am căutat s-o salvez de la un înec sigur în banalitate. Să rămâie unic ceea ce a fost atât de pur şi de extraordinar...

– Atât de pur şi de extraordinar, repetă Solange cuvintele în neştire. Îşi trecu mâna peste ochi ca pentru a goni o imagine obsedantă, poate o amintire.

– Şi apoi, spuse Emanuel, n-am vrut decât să întrerup această iubire a noastră şi nicidecum s-o sfârşesc... Să creez în ea o pauză... o tăcere... în care să se precizeze şi să devie mai puternică...

Tot ce spunea îi suna în cap ca o reacţie searbădă pronunţată de o gură străină. Se asculta vorbind, aproape cu complezenţă. Cuvintele păreau ele însele atrofiate de căldură. Unde se petreceau toate acestea? Cu siguranţă că noaptea căzuse cu tot conţinutul ei hidos şi sufocant în apa unei oglinzi deformante şi se desfăşura acum în aerul fragil şi nesigur de dincolo de sticlă...

Solange îşi frământa mâinile, răsucindu-şi degetele.

Deodată recunoscu pe masă scrisoarea trimisă de dimineaţă. Emanuel îi urmări privirea, apoi apucă subit hârtia şi cu un gest superb o desfăcu şi o rupse în bucăţi.

– Ce înseamnă ameninţările astea? spuse el cu o bruscă violenţă, aruncând bucăţile în scrumieră, ca şi cum i le-ar fi aruncat Solangei în faţă.

Asta isprăvi s-o doboare. Era poate cea mai atroce şi mai brutală dezamăgire din ziua aceea. Cu profundă umilinţă privi hârtiile din scrumieră şi faţa ei căpătă un aer încă mai supus şi mai docil de animal bătut.

– Îţi repet că despărţirea noastră nu este decât provizorie, reluă Emanuel. Şi chiar de ar fi definitivă... se răzgândi el. Oare n-am scos din dragostea noastră tot ce putea fi mai pasionant?... Tot ce a fost unic şi inimitabil?...

– Da, tot... tot... repetă Solange şi se vedea bine că nu ştie ce spune. Apoi cu ochii aproape închişi:

–Auzi?... Marea... Marea... foşneşte mereu...

Şi duse moale mâna la frunte.

În noapte, afară, fulgerele se înteţeau şi furtuna devenea tot mai apăsătoare, ca o luptă grozavă între forţele norilor gata să plesnească şi zăpuşeala amorfă şi anihilantă ce îi ţinea în loc. Câteva picături grele răpăiră iute pe acoperiş, dar vântul izbucni mai vijelios şi îndepărtă din nou ploaia. Era foarte târziu. Bucătăreasa asculta poate la uşă. Emanuel fu cuprins de nerăbdare.

– Tot zbuciumul ăsta... Toată agitaţia asta, ai fi putut să mi le eviţi, strigă el furios.

– Tu nu-ţi dai seama că sunt... un om bolnav?... Un infirm?

Aceste cuvinte îl emoţionară: osteneala, transpiraţia sub ghips, toată enervarea din seara aceea se destinseră subit. Izbucni în plâns. Da, Emanuel plângea cu lacrimi mari, sărate, pe care le sorbea pe colţul buzelor... Își acoperi faţa cu mâinile și se băgă sub plapomă. Era salvat: plângea, atâta tot, și nu mai vroia să știe de nimic din jurul lui. Solange putea să rămâie toată noaptea, ori să plece imediat. O auzi cum se ridică și vine spre gutiera lui. Apoi simţi căderea unui corp greu peste dânsul, deasupra plapomei.

– Iartă-mă... Emanuel... iartă-mă...

Solange hohotea cu suspine disperate. Ah! nu! la atâta nu mai putea să reziste! El să plângă sub plapomă și ea deasupra cu părul despletit, cu braţele desfăcute, într-o atitudine de pocăinţă, ca pe gravuri... ah! nu! Îi venea acum sincer să râdă. Își șterse lacrimile și întrebă de sub cuverturi:

– Când pleci? O să te apuce ploaia...

– Chiar acum, răspunse Solange printre suspine.

Emanuel scoase capul afară.

Solange, spălată de lacrimi, părea că își revine. Își aranjă puţin părul în faţa oglinzii, apoi se îndreptă spre ușă.

– Iartă-mă, Emanuel... am uitat că ești un bolnav...

– Un infirm, completă Emanuel.

Zări obiectele de pe masă și vru să le ia cu dânsa.

– Te rog lasă-le aci! spuse Emanuel cu ferocitate.

„Este mai bine să știe că au rămas în urma ei semne vizibile de demenţă, gândi el; mâine în plină zi asta o s-o chinuie puţin..."

Solange părăsi odaia.

„În fine... în fine, singur..." exultă Emanuel. Își șterse cu un prosop faţa și mâinile. Auzi pașii ei îndepărtându-se afară și apoi un tunet puternic și prelung, ca o descărcare de mitraliere. O clipă se gândi că fulgerul ar putea cădea pe Solange, dar gândul acesta, în loc să-l întristeze, îl înviora mai mult.

Cu vârful degetelor izbuti să atingă și să ia de pe un raft o sticlă cu alcool. Își turnă din ea pe brațe, își frecă ceafa, fața, gâtul, și mirosul tare îl ameți puțin; trase în plămâni aerul reîmprospătat până ce tăria alcoolului îl ustură în nas.

Epuizat de căldură, amețit puțin de vaporii de alcool, rămase inert în perne, cu capul în sus, frânt de oboseală și totuși cumplit de mulțumit.

Stătu astfel mult timp, respirând încet și regulat, până ce auzi afară începutul ploii, ploaia bună și liniștitoare ca un duș calmant peste zăpușeala zilei și întâmplările ei teribile.

Chiar în dimineaţa aceea Emanuel trebuia să se ducă la clinică pentru a „dezbrăca" ghipsul.

Ploaia spălase atmosfera și întâmplările de peste noapte; pe masă, în lumina proaspătă și rece a dimineţii, gheata și pasărea adusă de Solange păreau nespus de inactuale și lipsite de importanţă. Se spălă din abundenţă, lăsând să-i curgă șuviţe de apă sub ghips (altădată se ferea cât putea de acest lucru) pentru ca să se mai îmbete amar de clipoceala umedă în care zăcea, să se mai tortureze câteva clipe înainte de a părăsi corsetul.

Cu Solange totul se petrecuse în mod net și definitiv; acum parcă ghipsul mai rămânea pe el ca un ultim vestigiu al oribilei aventuri. „O dată cu el voi dezbrăca și toate amintirile mele despre dânsa", își spuse el.

Îl însoţea în trăsură Irving și această prezenţă de adolescent împrospăta parcă și ea aerul. Înaintau pe străzi cu desăvârșire noi, într-o dimineaţă absolut nouă, sonoră și amplă ca o cupă de cristal.

Intră de-a dreptul în curtea clinicii, unde era așteptat. Îl descărcară repede și-l duseră înăuntru. Doctorul Cériez, voluminos, veni imediat, intrând în sală cu un râs ce prelungea o conversaţie din odaia alăturată.

Se aplecă cu atenţie peste burta lui și pipăi locul abcesului.

– Bine... e perfect, mormăi doctorul satisfăcut, îţi scoatem azi ghipsul și peste o lună-două poate începi să umbli...

Apucă o foarfecă de pe masă, enormă ca o unealtă de grădinărie, cu vârfurile învelite în tifon pentru a nu-l înţepa, o introduse sub tunica albă și începu să taie din învelișul gros și dur.

Se înroși la faţă de intensitatea efortului. Infirmiera trăgea din răsputeri bucată cu bucată și le arunca într-o căldare. Era pentru Emanuel ca și cum însăși fiinţa lui interioară și secretă își lepăda găoacea ermetică și apăsătoare. Carapacea pârâia din toate încheieturile și pânza uscată a ghipsului umplu odaia de praf alb, sufocant. Cu fiecare ruptură care cădea jos, creștea și exaltarea lui. Într-un sfârșit, ultimul fragment de corset fu smuls și trupul rămase gol.

Dar nu mai era corpul lui de odinioară. O pătură îngrozitoare de jeg cenușiu și puturos îl acoperea peste tot cu un strat gros de scârboasă murdărie, care se lua de pe el în cruste mari și îl umplea de hidoșenie. Infirmiera aduse o sticlă cu benzină. Emanuel închise ochii:

– Te rog să-mi dai înapoi corpul curat și intact așa cum ţi l-am predat înainte de ghips, spuse el.

Eva se apucă de lucru, frecând cu tampoane ude.

Când deschise puţin ochii, Emanuel constată că un mic teritoriu de piele răsărise roz de sub murdărie. În copilărie, în zilele de ploaie, aștepta cu aceeași nerăbdare uscarea asfaltului de pe trotuare și apariţia petelor clare... Încet fâșia de albeaţă și curăţie se întinse pe piept, apoi pe coapse...

Emanuel își pipăia cu degetele pielea, în extaz. Vechea tactilitate se trezea ca o caligrafie de efluvii mici și precise ce alergau șerpind pe dedesubt. Îi venea să sară de pe gutieră și s-o ia la fugă, oriunde, pe plajă, gol, curat, luminos...

Eva îi ajută să-și puie cămașa, apoi hainele. Fluturau acum pe el ca niște eșarfe; cămașa nu găsea niciun contact de intimă aderenţă cu trupul; totul parcă plutea pe o carne cu pielea nouă și puţin iritantă.

Pentru a-și liniști bucuria (și parcă trupul însuși începuse sub piele să fiarbă încet de mulţumire), ceru să fie condus în grădină.

Acum, vara, bolnavii nu mai stăteau în spaţiul larg cu peluze înflorate din dosul sanatoriului; acolo erau mese și scaune pentru vizitatorii estivali care sorbeau limonăzi tolăniţi în *chaise-longue*-uri ori învârteau mereu manivelele de gramofon.

Pentru bolnavi se rezervase o curte mică cimentată în fund lângă grajduri, înconjurată de tufișuri ca de niște paravane menite să-i ascundă. Acolo fu condus și Emanuel. Soarele ardea devorant și bolnavii își desfăcuseră cuverturile fără jenă, etalând în plină lumină picioare și trupuri de ghips. Într-un colţ îl regăsi pe Zed, veșnic cu pipa în gură, cu picioarele băgate în lădiţa de ghips – calm, fumând nepăsător cu gesturi normale ca și cum jumătatea superioară a trupului nu mai avea nicio legătură cu membrele schiloade din josul lui.

Îl zări și pe băieţașul unui austriac cu care vorbea adesea în salon. Începuse să umble și se mișca acum prin curte încetișor, sprijinindu-se în cârji. Purta un ghips special care se făcea întotdeauna bolnavilor când începeau să umble, pentru a-i obișnui câtva timp să-și ţie corpul drept.

Tot pieptul era prins de un corset, care se prelungea cu o ieșitură rotundă până sub ceafă. În felul acesta capul rămânea rigid și nu se putea întoarce nici la dreapta, nici la stânga. Bolnavul umbla cu privirile fixe înainte, tatonând solul ca un orb, ori ca o statuie ambulantă în atitudine solemnă de iluminat.

– Azi este a cincea zi de când m-am ridicat, explică băiețașul lui Emanuel, uitându-se la ceasul de mână, și mai am o minută...

În fiecare zi bolnavii vindecați încercau să meargă cu o minută în plus decât în ziua precedentă. Când ajungeau să se ție pe picioare o jumătate de ceas, toți cei întinși îi invidiau grozav. Erau considerați drept cei mai zdraveni și mai alerți oameni din lume.

– Și ce vrei să te faci când o să fii mare? îl întrebă într-o doară Emanuel.

– Aviator, răspunse mândru băiețașul.

Și corsetul până sub bărbie, privirile fixe înainte îi dădeau puțin aerul de zburător; lipseau doar cascheta și ochelarii. Există astfel, în alura exterioară sau îmbrăcăminte, mici detalii care anticipează asupra gândului interior.

Într-un colț, solemnă în dantelării și în rochia enormă de catifea, trona pe căruț „marchiza“ cu un lucru de mână la care tricota atentă.

Mai încolo, o pânză subțire de cort acoperea în parte curtea și aerul filtrat în spațiul lui restrâns devenea mai limpede și mai colorat, ca într-un cub de sticlă, închizând bolnavii ca într-o fantastică vitrină, cu trupuri schiloade, expuse într-un muzeu cu figuri de ceară. Emanuel își băgă mâna sub cămașă și își pipăi coastele cu secretă satisfacție.

Deodată cineva veni spre el sărind și țipând.

Era Katty, irlandeza roşcovană pe care n-o mai văzuse de mult. Purta o rochie roșie simplă ca un sac peste trup; sânii se dezgoleau parcă în zvâcnirile respiraţiei.

Toată pielea îi era friptă de soare. Avea plăgi proaspăt cicatrizate pe braţe și pe umeri; întregul trup nu mai era decât o bucată de carne jupuită.

– Ești cu trăsura aici? întrebă ea. Mă iei și pe mine la plimbare?

Apoi, înconjurându-i gâtul cu braţele:

– Ia vezi cum fierb... Toată ziua stau în soare... sunt aprinsă pe dinăuntru ca o torţă și când intru în mare apa ţiuie în jurul meu, ca un cărbune roșu aruncat într-un pahar...

Emanuel chemă un brancardier ca să-l încarce; Irving plecă în oraș și el rămase astfel singur cu Katty în trăsură, după plecarea omului de serviciu.

– Ce bine e aici la tine... spuse fata întinzându-se în trăsura, la umbră, sub coviltir. E ca un mic alcov...

Începu a râde zgomotos și sacadat.

– Și unde ai de gând să mergi azi dimineaţă? întrebă ea.

Emanuel se simţea ușor și liber.

– Oriunde, răspunse el, oriunde... posed azi dimineaţă un trup perfect disponibil... l-am regăsit adineaorea și nu știu singur ce să fac cu el...

Katty râse din nou amuzată.

– Cunosc un loc foarte răcoros undeva, nu departe de Berck... Ce zici, vrei să facem o plimbare acolo? spuse ea.

Ieșiră din oraș și câtva timp goniră pe un drum părăsit de ţară, în plin soare, printre câmpuri pietroase și albe ca niște funduri uscate de mare. Katty conducea calul.

Deodată coti pe după niște case și traversară o barieră de cale ferată. Intrară într-un ţinut umed și verde, atât de deosebit de câmpurile searbede ce străbătuseră până atunci, încât parcă şinele lucioase de pe terasament ar fi tăiat în două peisajul, delimitându-i zone bine distincte de ariditate şi vegetaţie. Străbătură cu greutate un tunel de frunzăriş şi de tufişuri; calul îndepărta cu capul ramurile în dreapta şi în stânga, călcând rar în iarba înaltă şi sălbatecă.

Era un drum ascuns pe care nimeni nu l-ar fi putut bănui printre ramurile dese. Într-un loc apoi intrară într-o odaie înaltă de umbre. Era un adevărat salon de verdeaţă cu un covor de iarbă măruntă pe jos şi pereţii de sălcii foşnitoare. În margine curgea un pârâu cu susurul mărunt şi viu al unei prezenţe secrete.

Emanuel respiră adânc ca şi cum ar fi băut cu aviditate un pahar de apă foarte rece după o chinuitoare sete. Îşi scoase cămaşa şi rămase cu bustul gol, învelit de agreabile cearşafuri de aer răcoros.

Katty lega calul de un buştean.

– Ce faci, ai înnebunit? spuse ea cu o schimonosire veselă a feţei, văzându-l gol, şi se trânti zburdalnică în iarbă întinzându-şi membrele ca o pisică.

Acum mai mult ca oricând, poziţia întinsă pe gutieră, departe de iarba proaspătă şi rece, i se păru lui Emanuel insuportabilă; ar fi vrut şi el să se tăvălească pe jos, să...

Cu o mişcare bruscă se ridică pe coate şi apucă strâns un arc al coviltirului. Apoi încet, cu mişcări precaute alunecă un picior şi-l puse pe aripa trăsurii. Mai mult căzu decât scoborî în iarbă. Katty sări în picioare înspăimântată când îl văzu.

– Eşti nebun, într-adevăr nebun? bâigui ea în neştire, puţin palidă de surpriză. Poţi răci îngrozitor, ţipă ea şi alergă la trăsură să-i aducă haina cu care să se învelească.

În timp ce i-o aluneca pe sub spate, mâinile ei îi atinseră pieptul și îl înfiorară ca o scurgere de efluvii teribile în carne. De când oare nu mai simţise contactul unei mâini străine? Era ca și cum ea ar fi atins un nou Emanuel, neted și catifelat cu o nouă piele vibrantă și hipersensibilă. Emanuel se rostogoli în iarbă, îi apucă deodată picioarele goale și i le înconjură cu braţele, lipindu-și fruntea de ea și sărutându-i genunchii aspri, zgrunţuroși.

– Ce faci? Ce faci? strigă Katty și căzu lângă dânsul într-o strânsoare teribilă.

– Ce faci? mai murmură ea și își răsturnă capul în iarbă, cu ochii închiși, cu respiraţia grea ca în somn, în timp ce el ridica în întregime rochia sub care în zilele acelea de vară ea nu purta nici măcar o cămașă.

Își lipi gura de pielea ei roșie și arsă de soare, ea încercă încă o dată să se zbată, dar rămase ţintuită de încordarea lui. Apoi el își încolăci braţele și se răsturnă cu o mișcare bruscă peste dânsa, cu pieptul gol lipit de sânii ei fierbinţi, într-o zbatere de mișcări dezordonate și sălbatice, ca într-o vâlvătaie de flacări vii, trupești.

Celina veni la vila „Elseneur“ într-o după-masă, aducând știri rele de la Isa.

Boala se agravase brusc în mod inexplicabil. Isa suferea de o afecțiune bizară de care se infectase în Orientul îndepărtat. Tot piciorul drept îi era numai plăgi și fistule deschise. În zadar se făcuseră analize și tratamente de ani de zile; carnea continua să se macereze pe loc și singura soluţie rămânea ca Isa să stea întinsă pe gutieră.

Veneau astfel la Berck mulţi suferinzi care n-aveau nevoie în fond decât de a fi alungiţi și de a se găsi într-un mediu de bolnavi pentru a suporta mai ușor îndelungul lor chin.

– Poate că o să trebuiască să i se taie piciorul, spuse Celina, încercând să-și reţie lacrimile.

Își tampona mereu ochii cu batista, dar fără să se poată opri. Purta desigur de mult într-însa plânsul acesta amar și convulsionant și acum se ivise prilejul să-i dea drumul.

– Isa știe? întrebă Emanuel.

– Ah! nu! Ea nu bănuiește nimic... Toţi cei din jurul ei căutăm să-i ascundem cât mai bine adevărul... Doctorul i-a spus că poate va trebui s-o opereze, ca să-i curețe locul bolnav, pentru ca apoi să înceapă să umble... Și ea se bucură... se bucură atâta... crede că e aproape vindecată...

Își șterse ochii, continuând să suspine cu sughițuri ce se ridicau din fundul pieptului.

– Iertați-mă că vă ofer astfel de reprezentații...

Tăcu, privind podeaua și clătinând încet capul ca pentru a sublinia un monolog interior.

Și apoi, amintindu-și brusc de ceva:

– Am venit să vă spun din partea ei că vrea să-i faceți o vizită... n-ați mai fost de mult...

Emanuel promise să vie a doua zi.

– Ah! foarte bine!... Până mâine o să aibă gata și rochia ei cea nouă, spuse Celina... Sărăcuța de ea... Crede într-adevăr că o să înceapă să umble și vrea o rochie nouă... „O rochie ușoară de vară, cu flori multe“, mi-a spus... Bineînțeles că n-am vrut s-o contrariez și i-am dat-o la făcut. E dintr-o muselină foarte frumoasă... o s-o vedeți. Vă rog să-i spuneți că-i stă bine...

– Când să viu?

– Cred că e mai bine cât mai devreme, înainte de patru... pentru că apoi are febră și se agită...

Emanuel ieși devreme a doua zi cu trăsura în oraș. Întâlni o fetiță cu un coș cu flori. Erau niște buchețele mici, cu totul lipsite de coloare, cu plante mărunte și firave ce creșteau în dune. Cumpără mai multe buchețele, apoi trecu pe la o florărie și adăugă printre ele câteva garoafe mai roșii.

Era acum un buchet bizar, un amestec ciudat de colori terne și de flori vivace. Isa, când îl primi, îl apucă strâns și-l ținu lipit de piept, apoi scoase o garoafă și o puse în păr.

Purta rochia ei cea nouă și stătea întinsă pe gutieră, fără cuverturi. Într-adevăr, voalul subțire de muselină îi ședea bine. O acoperea până peste genunchi, dar în timp ce un picior ieșea dedesubt normal, cu ciorap și pantof, celălalt era în întregime înfășurat în bandaje groase de tifon.

Își înfipse floarea roșie lângă ureche și privindu-se în oglindă își aranjă părul cu cochetărie.

În obraji febra îi punea două pete mari încarnate ca un fard. Cu un gest își dete părul la o parte și își descoperi fruntea. S-ar fi zis o păpușă mare culcată pe un pătuc; o păpușă cu un picior spart pe care o fetiţă l-ar fi învelit în cârpe albe, jucându-se cu ea „de-a bolnava".

În odaie storurile erau trase și lumina se filtra greoaie o dată cu zumzetul mărunt al după-amiezei calde și liniștite.

Plutea în încăpere același miros vag de purulenţă, dar încă mai stătut, mai pătrunzător poate ca înainte. Celina aduse două pahare mari de oranjadă.

În timp ce o sorbeau, un brancardier intră să anunţe că așteaptă cineva afară.

– A venit iar, spuse Celina contrariată. Vă rog ca azi să nu-l primiţi... Vă rog mult... spuse ea Isei.

Dar Isa nu vru să asculte.

– Să intre... spune-i să intre... tocmai azi nu mi-e frică... pentru că azi Emanuel e aici...

Și îndreptându-și privirile spre dânsul:

– Ce recunoscătoare ţi-aș fi dacă ai izbuti să mă scapi de obsesia asta! Dar e imposibil... El spune că poate să mă vindece prin corpuri astrale... Știi ce-i aia? Puteri misterioase... comunicaţii cu spiritele...

Vorbea confuz și parcă puţin înfricoșată.

Omuleţul care intră umbla strâmb, cu un umăr rotund și umflat adus înainte și cu coșul pieptului ieșit mult în afară. Avea o faţă îngrozitoare, pe alocuri ciupită de vărsat, şi nişte ochi globuloşi, ieşişi cu totul din orbite. Purta un pardesiu vechi, gros, cu guler de catifea şi nu părea deloc incomodat de căldura zilei.

– Îţi aduc veşti bune, spuse el Isei, ignorând în mod vădit prezenţa lui Emanuel şi pocnind uşor din degete. Aseară am intrat în comunicaţie cu un mare spirit care îţi este favorabil.

Avea în voce accente răguşite ca nişte slabe horcăituri.

Emanuel zări deodată pe gâtul omuleţului ceva negru şi privind mai atent descoperi că era o ploşniţă. Fu cuprins de o imensă scârbă subită amestecată cu nespusă milă.

Isa însă, transfigurată, îl privea cu emoţie şi mâinile ei prinseră a tremura uşor. Era lesne de văzut că omuleţul reuşise să o domine şi s-o terorizeze.

– Îţi aduc un semn din partea spiritului... continuă omuleţul şi scoase dintr-un buzunar al vestei un pacheţel învelit într-o bucăţică de ziar. E un fragment de piatră astrală. Te rog vezi să-l păstrezi bine...

Isa îl luă şi îl ascunse adânc sub perne la cap. Începuse să clănţăne din dinţi de spaimă.

– Îmi pare rău că nu pot sta azi mai mult... adăugă omuleţul. În astă-seară la ora 9 şi 25 de minute să te gândeşti intens la spirit... recomandă el Isei din prag.

Într-un sfârşit plecă. Celina îl conduse şi rămase câteva clipe de vorbă cu el pe coridor.

– Ce impostor!... Ce mârşav impostor... izbucni Emanuel, când uşa fu închisă. Celina are dreptate: ar trebui să-l dai afară...

Isa îl privi speriată.

– Mi-e frică... Emanuel... s-ar putea răzbuna îngrozitor.

În acest moment reintră Celina, scotoci într-o poșetă și ieși imediat afară.

– Pun rămășag că ți-a cerut bani, spuse Emanuel când ea reveni.

– Exact, mi-a cerut să-i împrumut cinci franci.

– Îmi dai voie să văd și eu corpul astral din hârtioară? întrebă Emanuel.

Isa îl dete. El deschise pachețelul și examină cu atenție conținutul. Apoi îl duse la nas:

– Este o simplă bucățică de brânză, spuse el. Ia vezi și d-ta, Celina.

Îngrijitoarea îl mirosi și ea și făcu o grimasă scârbită.

Isa îi smulse hârtia din mână și o ascunse sub cap.

Emanuel era în culmea furiei.

– Pentru ce vine să te vindece pe d-ta și nu se vindecă el mai întâi, dacă într-adevăr e în comunicație cu marile spirite? Pentru ce? pentru ce umblă strâmb?...

Își dădu însă seama că în felul acesta n-o va putea convinge.

Era o singură cale de urmat: Emanuel deveni deodată calm și spuse Isei cu o voce rugătoare:

– Poate... Știu eu?... Poate că într-adevăr corpul astral are însușiri magice... Aș vrea să-l încerc pe mine însumi... Te rog împrumută-mi-l pe câteva zile să-l țin la mine sub corp... În fond, nu se știe...

Isa îi dete pachețelul cu mare încredere și se însufleți:

– Așa-i că te îndoiești? Iată ce mă chinuie și pe mine: acest „poate“... Poate că...

În obraji petele ei roșii crescuseră și perle fine de sudoare îi acopereau tâmplele. Se vedea bine că era în plină febră.

Și ca o mărturisire:

– De altfel mă simt mult mai bine de câteva zile... Am febră... atâta tot... Dar ce înseamnă asta de vreme ce mă simt bine?...

Celina ieșise din odaie.

– Să-ţi spun un secret, Emanuel... cel mai mare secret al meu. Ieri și azi am câștigat la cărţi de la Celina un mare număr de zile... Am jucat cu ea azi-dimineaţă...

Emanuel rămase nedumerit.

– Să-ţi explic, reluă Isa. Dar să nu spui, te rog, te implor, să nu spui la nimeni... În fiecare zi joc cărţi cu Celina, noi spunem că nu jucăm pe nimic, dar eu joc în gândul meu pe zile... pe zile de viaţă... Câte puncte câștig de la dânsa, atâtea zile capătă viaţa mea în plus... scăzute dintr-ale ei. Înţelegi?

Începu a râde înfrigurată cu tresăriri neliniștitoare, ca și cum nu și-ar mai fi stăpânit în întregime gesturile.

– Chiar azi-dimineaţă am mai câștigat de la ea 314 zile... Ce zici? Aproape un an... Ea bineînţeles că nu știe nimic... de aceea tot slăbește în timp ce eu arăt din ce în ce mai bine...

Își pierduse cu totul controlul. Cu mâna rășchirată își zburlea părul și își trecea degetele peste frunte.

– Mă aștept ca într-o zi să-i câștig toate zilele vieţii... și ea, deodată, stând lângă mine să se încline epuizată și să moară... Că o păpușă din acelea pe care le umpli cu aer și se dezumflă încetișor când deschizi supapa... Da... da... voi câștiga.

Tăcu o clipă, apoi deodată foarte agitată:

– Știi pentru ce o să câștig?... În fond ăsta e secretul... M-auzi?... Știi pentru ce?

Se sufoca aproape de enervare.

– Pentru că... pentru că trişez, izbucni ea.

Era acum înflăcărată, cu obrajii arzători, cu mâinile neliniştite.

– Când mă voi face bine... mă voi face dansatoare... Îţi spun azi totul, Emanuel... voi dansa cu tine goală...

Se înfiora deodată de ce spuse şi îşi trase o palmă peste obraz.

– Ce spun? Am înnebunit?

Emanuel ar fi vrut să părăsească în grabă încăperea, fiecare clipă devenea tot mai penibilă.

– Tu mă înţelegi, Emanuel... Vom fi cei mai mari dansatori din lume. Şi vom dansa pe muzică de Bach... Pentru întâia oară vom dansa Bach... Înţelegi? Înţelegi? Vom răscoli pe spectatori până în fundul intestinelor... a intestinelor... lor pline cu că... Ce spun? Ce spun?

Începu să ţipe:

– Ei, nu mi-e ruşine! Afirm sus şi tare că au în intestine că...! Că...!

Celina veni repede în odaie speriată.

– Ah! iată că iar i-a dat febră... Cu gesturi domoale se apropie de pătuc şi încercă s-o liniştească frecându-i tâmplele.

– Întotdeauna când vine omuleţul ăsta este acelaşi lucru... începe să se agite şi să delireze.

Isa recăzuse obosită în perne şi buzele ei continuau să bolborosească ceva neinteligibil.

Un brancardier fu sunat şi-l scoase pe Emanuel din odaie.

În coridor Celina veni după el în grabă:

– M-a trimis... să vă spun... s-o iertaţi... a insistat s-o iertaţi.

– Pentru ce? Ce-a făcut? spuse Emanuel cu sufletul trist... Ea trebuia să mă ierte pe mine. Și pe noi toţi... ea trebuie să ne ierte...

Îl apăsa greu o tristeţe aridă, ca un plâns uscat în fundul pieptului, ca o grozavă melancolie a după-amiezii.

În stradă, într-un loc mai dosnic, scoase corpul astral din buzunar și îl aruncă într-un canal.

Emanuel primi o scrisoare.

Paris, 7 sept. 19...

Iubitul meu Emanuel,

În fine iată-mă-s din nou la Paris după opt ani de zile de absență. Am evadat din sanatoriu în tăcere și fără să-mi iau rămas bun de la nimeni. Veniseră părinții mei cu mașina și într-o jumătate de ceas am fost împachetat, legat cu sfoară și aruncat în fundul automobilului. E un roadster[9] *superb, cu ultimele perfecții și linie aerodinamică, încât trebuie să stai într-însul închircit, ca un prizonier în carceră, cu genunchii la gură. În privința confortului eu rămân tot de părerea că nimic nu-i mai admirabil decât o gutieră de bolnav, pe care stai întins regește, în timp ce ești împins de la spate de un brancardier tăcut și grav ca un lord englez.*

Ceea ce m-a mirat mai întâi (și în mod absurd) la Paris a fost că n-am zărit nicăiri o trăsură cu un bolnav într-însa. Am descoperit într-o zi la un colț de stradă un invalid în cărucțul lui mecanic și am vrut să mă reped la el să-l sărut și să-l strâng în brațe ca pe un frate. Dar tu știi bine că în viață tocmai gesturile care ar avea cel mai mult sens sunt interzise.

Am privit îndelung după el, alura stranie a acelei combinații de jumătate om, jumătate bicicletă.

Poate că legenda Minotaurului ar trebui modernizată.

Umblu toată ziua pe stradă și fiecare pas pe trotuar îmi răsună în creier lucid, puternic și independent ca o lovitură de ciocan. În taxiuri nu mă pot întinde decât pe o coastă și prefer de altfel să mă obișnuiesc cu mersul pe jos.

Ieri mi s-a întâmplat ceva ciudat; am cetit pe poarta unei case un anunţ că se caută un desenator „tehnic". Știu puţin să desenez; ușa era deschisă, nu se putea să nu intru, nu-i așa? Trebuia să urc până la etajul al cincilea. Am urcat mai întâi o scară somptuoasă cu un covor de pluș si cu alămuri ornamentale pe margini. Era scara de la primul etaj. Apoi treptele scădeau în eleganţă și soliditate pe măsură ce urcam, până ce la etajul ultim a trebuit să dibuiesc aproape în întuneric o scărișoară îngustă de lemn, cu fiecare scândură gemând de putreziciune.

Era și acolo anunţul de pe poartă, însă nicăiri sonerie. Zării o ușă întredeschisă și bătui în ea, apoi așteptai. Câteva minute rămăsei astfel în deplina tăcere a casei străine, răzimat de balustrada palierului și privind printr-un geam de mansardă peste acoperișurile orașului.

Cred că am așteptat aproape zece minute, bătând încă o dată, de astă dată mai puternic. Apoi, cu impulsiunea aceea subită pe care o ai în faţa unei interdicţii, am deschis ușa. M-am trezit într-un fel de atelier cu ferestre mari, prăfuite, cred că neșterse de luni de zile. În mijloc se afla o masă enormă, cu desene răvășite și suluri albastre de hârtie.

Am așteptat iar, apoi am bătut cu un echer în masă și ecoul loviturilor s-a pierdut într-o casă pustie. Mai era o ușă închisă în faţa mea, acum bineînţeles trebuia să merg mai departe, până voi întâlni pe cineva.

Intrai fără să mai bat. Era un salonaș cu obiecte multe și puţin cam îngrămădite la întâmplare, într-un colţ, o lampă mare cu piedestal și abat-jour *de mătase roză... O* *vechitură solemnă lângă un pat plin de colonete si spirale. Am tușit încetișor, am făcut zgomot, m-am așezat pe un taburet și totuși nu venea nimeni. Era oare o casă părăsită?*

Într-un sfârșit am descoperit și ușa de comunicare cu restul apartamentului. Era acoperită cu hârtie de tapisat și aproape invizibilă... Intrai într-un fel de bucătărie cu mobile sărăcăcioase. Era și un rest de salată într-un castron pe masă. Tu nu poți să-și închipui, Emanuel, ce stranie și abandonată poate fi o încăpere goală în care descoperi urme că pe acolo au fost oameni... Îngrozitoare senzație de pustietate și de solitudine. Mi-am dat atunci poate mai bine seama că obiectele și decorurile în care își petrec oamenii orele cele mai familiare și mai esențiale, în fond, nu aparțin nimănui... Oamenii trec prin ele, atâta tot, așa cum am trecut și eu prin casa aceea necunoscută, insensibil și fără legături cu grămada aceea de intimitate domestică ce zăcea răspândită în jurul meu...

Am plecat nespus de trist, nu fără însă a comite un ultim gest completamente absurd, care singur putea să mă salveze din neînțelegerea în care pluteam. În odaia mobilată ca un salonaș, pe un perete stătea atârnat un tablou enorm, cu cadru aurit, reprezentând un ofițer în picioare, răzimat de o sabie. Ei bine, m-am oprit în fața lui, am luat poziție reglementară și am salutat scurt, energic, milităresște. Înțelegi? Era cel mai stupid gest pe care îl puteam săvârși acolo, în minutul acela. Era supremul meu omagiu încăperii necunoscute și ofițerului anonim care își păstra singur, în solitudinea îngrozitoare a casei, rațiunea sigură de a exista și de a se răzima de o sabie. Salut, fotografii necunoscute!

Păstrez pentru sfârșit câteva știri cu adevărat senzaționale despre Tonio. Știi poate că sunt bun prieten cu frații lui. Mă duc adesea pe la dânșii. Într-o zi, săptămâna *trecută, am fost la ei, la un ceai. Și atunci s-a întâmplat ceea ce vreau să-ți istorisesc aici.*

Tonio a fost câtva timp internat într-o clinică de lângă Paris, pentru a urma un tratament care să-l liniștească. Totul părea că se aranjează minunat și de curând s-a întors acasă complet refăcut. Așa cel puțin credeam cu toții... Iată însă că l-am descoperit mai disperat, mai decăzut și mai intoxicat ca niciodată... Până acum încă n-am suflat o vorbă fratelui lui despre cele văzute și nu știu dacă-i voi vorbi. Voi încerca mai degrabă să-l fac pe Tonio să înțeleagă, deși va fi greu...

Dar să revin la cele întâmplate: la ceaiul despre care ți-am scris mai sus a venit multă lume și persoane străine. Deodată ușa se deschide și intră un tânăr inginer pe care îl cunosc, însoțit de o femeie înaltă, blondă, înfășurată într-o blană de hermină albă... Ei bine, am rămas uluit, cu gura căscată, în timp ce îmi tremura ceașca în mână de emoție... Femeia care intrase semăna atât de uimitor cu d-na Wandeska, încât dacă n-aș fi știut că aceasta plecase de la sanatoriu șchiopătând, aș fi putut crede că e chiar dânsa și m-aș fi dus la ea să-i vorbesc ca unei cunoștințe vechi...

Îl căutai din ochi pe Tonio și îl descoperii într-un colț al salonului, palid, transfigurat, cu ochii țintiți asupra extraordinarei și halucinantei apariții... Totul, de la îmbrăcăminte, de la hermina albă și gesturile repezi până la râsul ușor ca un clinchet, totul completa iluzia și readucea acolo, teribil de prezentă, pe d-na Wandeska...

Tonio veni lângă mine, bolborosi câteva cuvinte și plecă repede în odaia lui.

Îl urmai acolo.

– Ai văzut? murmură el.

– Într-adevăr extraordinar...

– Te rog să mă ierţi... reluă dânsul. Am o mică chestie de pus la punct, care nu suferă amânare... şi o voi rezolva chiar în prezenţa ta. Iartă-mă te rog şi înţelege-mă...

Se duse la un dulap, scoase din el o cutie mică cu capac metalic şi o puse pe masă. Erau în ea diferite instrumente din care extrase o seringă. Îşi alese un ac pe care îl flambă cu un chibrit. Apoi, fără grabă, cu mişcări lente şi sigure, ca un medic care ştie ce face, umplu seringa cu conţinutul unei fiole, îşi dezgoli braţul şi înfipse adânc acul în piele...

– De mult îţi faci injecţiile astea? întrebai eu înspăimântat.

– M-a învăţat asta o infirmieră la clinica unde am fost pentru „odihnă", spuse el. E mult mai bine şi mai eficace decât, de exemplu, a bea alcool...

Am tăcut înfiorat, fără curajul de a-i face morală. Îl înţeleg şi îi dau dreptate. Cine ştie? Poate că şi eu într-o zi... Dar nu... hotărât nu... există lucruri mai sigure, mai definitive şi mai rapide încă decât ăsta.

Te las pentru că mi-e grozav de somn şi că renunţ chiar la plăcerea de a-ţi scrie, când e vorba să mă scufund în vise...

Cu drag,

Ernest,

care îţi urează, dacă vrei, grabnică însănătoşire.

Câteva săptămâni trecuseră de când Emanuel fusese s-o vadă pe Isa. Toamna revenise la Berck cu diminețile cețoase și ploile mărunte fără sfârșit, împânzind odăile cu lumina scăzută a unei infinite melancolii.

Emanuel trebui să se mute într-o zi înapoi la sanatoriu, d-na Tils părăsea pentru iarnă vila „Elseneur“.

Întoarcerea fu searbădă și tristă. Emanuel revenea într-un sanatoriu pustiu și dezolant. Quitonce murise, Tonio, Ernest și Roger Torn plecaseră, iar Isa era acum operată. Toată ziua stătea în odaia lui, cu privirile pierdute pe geamurile umede și reci... Înțelegea acum mai bine și mai adânc ceea ce îi spusese Ernest într-o zi:

– Există momente când ești „mai puțin decât tine însuți“ și mai puțin decât orice. Mai puțin decât un obiect pe care îl privești, mai puțin decât un scaun, decât o masă și decât o bucată de lemn. Ești dedesubtul lucrurilor, în subsolul realității, sub viața ta proprie și sub ceea ce se întâmplă în jur... Ești o formă mai efemeră și mai destrămată decât a elementarei materii imobile. Ți-ar trebui atunci un efort imens ca să înțelegi inerția simplă a pietrelor și zaci abolit, redus la „mai puțin decât tine însuți“ în imposibilitatea de a face acel efort.

Veni d-na Tils să-și ia rămas bun. Erau zile de despărțiri, de părăsiri și de regrete. Zed venea să-l vadă din când în când. Era o vizită liniștitoare. Toate agitațiile pentru el se rezolvau simplu în fumatul liniștit al pipei.

În grădină, vara se isprăvise, verdeața suferea de o îmbolnăvire secretă și interioară ce nu era totuși încă definitivă. Frunzele se încovoiau ușor, ca mâna unui muribund care își strânge puțin degetele într-un spasm de durere continuând să rămâie inert. Era faza supremă și mucegăită a toamnei, epoca de sfârșit când mușcatele răspândesc mai tare parfumul lor amar și daliile își strâng petalele ca focuri mărunte de artificii care se sting încet.

Celina umbla îngrijorată pe coridoare. Emanuel o întâlni de câteva ori, dar nu îndrăzni s-o oprească și nici nu părea că vede ceva înaintea ochilor.

Într-o seară veni totuși în odaia lui. Emanuel stătea cu lumina stinsă, dormitând. Celina încercă să vorbească, dar începu a plânge încetișor:

– În fine, un loc unde să pot plânge... spuse ea.

Își răzimase capul de braț pe scaun și s-ar fi părut că ațipise dacă suspinele n-ar fi zguduit-o din când în când...

– Și ce face Isa? întrebă Emanuel.

– Isei îi este foarte rău... mult mai rău acum după operație, ca înainte... Curge dintr-însa ca dintr-o fântână... E îngrozitor mai ales la facerea pansamentului, dimineața. Țipa înainte, dar acum nu poate nici să țipe... În locul unde a fost desprins piciorul de coapsă a rămas o rană cât ar încape un cap de copil... cărnuri beante și zdrențuite... Îngrozitor, îngrozitor...

Vorbea cu tremurături în voce și părea obsedată de viziuni atroce.

– Am vrut să păstrez piciorul, dar nu m-au lăsat. Tot timpul operației am stat la ușa clinicii și am pândit...

Uite așa, vroiam să iau piciorul și să-l păstrez în alcool... Îmi intrase ideea asta în cap...

– Și nu ţi l-au dat? întrebă Emanuel.

– Desigur că nu... e de altfel mai bine așa... Când a ieșit Eva cu dânsul din sală, îţi spun drept, am crezut că ţine în mâini un buchet de flori. Așa părea piciorul înfășurat în tifon și vată sângerândă... Ca un magnific buchet de trandafiri... ah! nebuna de mine!... Când mi-am dat seama că este piciorul Isei, am alergat într-un suflet după Eva. Îl ducea la subsol, la calorifer, ca să-l ardă. Ce spui de asta? Îl ard, îl aruncă în foc... Am simţit că îmi pierd minţile... Parcă îl văd și acum în flacări... asta nu-mi iese din cap... Îl văd cum se încinge și se consumă... Și mai ales lucrul acela atroce, când a ajuns flacăra la talpă, degetele s-au rășchirat brusc ca atunci când îi tăiam unghiile...

Povestea acum încet, ca pentru a se elibera de o cumplită constrângere.

– Delirează mereu... nu înţeleg întotdeauna ce spune... Insistă mereu să joc cu ea cărţi...

Emanuel își aminti de ce-i spusese Isa într-o zi.

– Te rog să joci cu ea, spuse el. Și s-o lași să câștige cât mai mult...

Câteva zile trecură în acalmie. Isa dormita tot timpul. Era un somn binefăcător, afirma doctorul.

Emanuel ieși cu trăsura pe plajă. Se înăbușea în sanatoriu și prefera să stea ore întregi în ploaie, cu poclitul trăsurii ridicat, pe marginea oceanului, decât în odaia lui albă și tristă. Îl însoţea acum din nou Solange, dar ca o bună prietenă, calmă, tăcută, cu gesturi prevenitoare și discrete, vorbind cu el pe șoptite ca și cum s-ar fi temut amândoi să nu trezească ceva amar și dureros ce aștepta să izbucnească undeva într-înșii...

Întâlniră într-o zi pe plajă câţiva copii care duceau în convoi gălăgios ceva ce găsiseră în nisip. Era o meduză moartă, o enormă bucată de carne gelatinoasă și transparentă cu miros acru de pește și iod. Solange tresări înfiorată. Emanuel luă animalul în mână și greutatea lui lipicioasă adera straniu de piele. Îl străbătu răceala moale și umedă până în creieri. Închise ochii, puţin înfrigurat.

– Îmi simt sufletul ca bucata asta de viaţă inertă și dezgustătoare, murmură el... Berck are apariţii de acestea revelatoare... Ce miros de putreziciune exalează!...

Și Emanuel își aminti de ultima lui vizită la Isa și de mirosul de purulenţe care îmbâcsea atunci odaia... Înapoiă meduza și hotărî să se întoarcă la sanatoriu. Îl impresionase extrem de puternic cadavrul acela oceanic, ca un fel de presimţire reală, materializată într-o masă de carne umedă și rece.

Isa se simţea mult mai rău. Începuse alimentaţia cu canulă și baloanele de oxigen; apariţia meduzei fusese într-adevăr misterios de semnificativă.

Apoi, într-o seară, Isa muri.

Celina veni repede în odaia lui Emanuel și aduse câteva lucruri de ale moartei pe care i le dete în păstrare.

– M-a rugat ca să i le predau tatălui ei și mi-e teamă ca să le ţin acolo... s-ar putea pierde acum în dezordinea...

Era aproape calmă și nu mai plângea deloc.

– S-o vezi cât e de albă, frumoasă și liniștită, în pătucul ei. Cred că în fine și-a găsit puţină liniște. S-ar zice că doarme într-o desăvârșită beatitudine...

Emanuel se zvârcoli toată noaptea în vise amare și halucinante. Se răspândise parcă în odaie un aer moleșitor și putred ca gelatina meduzei...

...Și totuși era soare afară; un soare extraordinar de alb și strălucitor într-un cer senin de vară. Emanuel se găsea în mijlocul unui stadion sportiv. Toate băncile erau însă goale. Era singur, cu desăvârșire singur pe pista asfaltată. În plin soare. Și deodată apăru, sărind, Zed. Era îmbrăcat în costumul lui de curse cu o flanea roșie barată de o enormă inițială.

– Vezi... m-am vindecat, am început să umblu, spuse el.

Atunci Emanuel îl privi mai cu atenție și descoperi bizarele lui picioare. Când fuseseră tăiate? mai rămăseseră doar fluierele de la genunchi în jos; labele fuseseră suprimate și în locul lor pe secțiunea picioarelor erau aplicate bucăți rotunde de tinichea ca niște capace de cutii de conserve. De asta, când sărea pe asfalt, făcea un zgomot metalic nesuferit... Pac!... Pac!... Pac!...

Și Zed se îndepărtă ca pe catalige. Era atât de cald încât soarele topea asfaltul. Încet stadionul se prefăcu în smoală călduță și moale... Cu cât se îndepărta Zed, cu atât se înfunda mai adânc în asfalt... Până la genunchi... până la coapse... până peste cap... În locul unde dispăru scufundat se ivi pe trotuar o foiță subțire și transparentă de piele roză ca o bășică de apă pe un picior fript...

În dimineața aceea Emanuel trebuia să fie dus la clinică pentru a fi examinat de doctorul Cériez. Acesta îl găsi foarte schimbat și palid.

– Ce ai? întrebă doctorul. Te rog să-mi spui totul... mă importă sănătatea d-tale morală ca și aceea a vertebrelor...

Emanuel avea lacrimile în ochi.

– Îmi este imposibil să mai stau la Berck... sunt cu totul copleșit... distrus de tristețea orașului... s-a acumulat aici toată melancolia lumii...

Doctorul rămase tăcut, gândindu-se intens la ceva.

– Ce-ar fi să-l părăsești? Să faci de exemplu o mică pauză, plecând în Elveția pentru câteva luni. Cred că o schimbare de climat ți-ar face bine...

– Și eu mă gândeam de mult la asta, spuse Emanuel. Dar cum pot pleca așa culcat pe gutieră?

– Asta-i ușor de tot, zâmbi doctorul. Există un expres de noapte direct de la Boulogne până la Geneva... iei trenișorul de Berck de seară până la stația de legătură, acolo ești îmbarcat într-un compartiment special în expres... și ești scoborât a doua zi la stația de destinație. Te poate însoți, eventual, o infirmieră... sunt infirmiere elvețiene la Paris care acompaniază pe bolnavi și fac mereu naveta între Paris și Geneva... Pot să mă interesez.

Emanuel decise plecarea peste o săptămână.

Ziua plecării, zi de ultime confruntări.

Emanuel luă o trăsură pentru a mai vedea încă o dată vechile locuri cunoscute.

Mai întâi în dune, la vila „Elseneur“. Era o după-amiază călduţă şi însorită de toamnă, ca înainte cu un an când venise la Berck.

Îşi luă rămas bun de la cârciumar, de la cârciumăreasă şi de la câţiva marinari... Cu toţii băură absint şi oamenii urară lui Emanuel însănătoşire. În plin soare, în pustietatea din dune, cuvintele sunau bizar. Undeva, în după-amiaza asta, zăcea sub pământ, înmormântată, o fată albă, cu părul în franjuri, care îşi pusese odată o garoafă roşie cu cochetărie după ureche. Şi un bărbat îmbătrânit prea devreme, care îi arătase odinioară nişte fotografii pornografice. În ce realitate mai existau dunele şi lumina caldă a soarelui şi el, Emanuel, în trăsură?... cu mâinile acelea vii... cu ochii care văd... cu zumzetul clar al după-amiezii în cap? Pustietatea lumii devenise nesfârşită.

Se duse la marginea oraşului unde Celina locuia împreună cu sora ei şi cu cumnatul ei, pescar, într-o căsuţă umilă şi atât de joasă, încât putea fi atinsă streaşină cu mâna.

În curte se uscau la soare plăşi de pescuit.

Celina ieşi îngheboşată pe uşa scundă ca dintr-o vizuină. În câteva zile faţa ei se zbârcise ca un fruct uscat şi putred.

Vorbiră despre Isa, cu aduceri-aminte atât de calme și de pure, încât melancolia lor părea ceva luminos, tainic și liniștit în tăcerea curată a după-amiezii; o însorire în plus, o iluminare gravă a inimilor.

– Mi-a părut rău că au trebuit s-o înmormânteze fără picior... spuse ea. Era prea trist... prea dezolant. Totuși am încercat să ascund oroarea viziunii acelea și în locul piciorului tăiat am pus în sicriu o jerbă de flori... crini și tuberoze... florile ei preferate...

Emanuel se mai plimbă câtva timp pe străzile înguste și triste ale orașului. Apoi se întoarse la clinică pentru a face ultimele pregătiri de plecare. Îl însoţeau până la tren pentru a-l pune în compartiment doi brancardieri, iar infirmiera elveţiană și ea sosise din Paris ca să-l acompanieze mai departe.

Seara, pe peron, veni să-l mai vadă și doctorul Cériez.

Era instalat de câteva secunde în trenișorul de Berck când irupse în vagon Solange, zăpăcită de întârziere.

Veni lângă el gâfâind și cu voce scăzută, abia de mai avu putere ca să murmure câteva vorbe.

– Te rog să uiţi, Emanuel, spuse ea. Să uiţi totul... și mai ales noaptea aceea îngrozitoare... Uită orașul ăsta... uită durerile lui...

Se aplecă peste dânsul și îl sărută pe frunte, apoi părăsi iute compartimentul, pentru a nu izbucni în plâns.

Încet, trenișorul porni hurducându-se pe șine.

Infirmiera începuse a tricota în lumina slabă a becului.

Emanuel rămase câteva minute inert, apoi se ridică în coate și privi afară pe fereastră.

În depărtare, orașul, ca un vapor ce se scufundă, dispărea în întuneric.

VIZUINA LUMINATĂ

Jurnal de sanatoriu

Tot ce scriu a fost cândva viaţă adevărată. Și totuși, când mă gândesc la fiecare clipă care a trecut în parte și caut s-o revăd, s-o reconstitui, adică să-i regăsesc anumita ei lumină și anumita ei tristeţă sau bucurie, impresia care renaște este înainte de toate aceea a efemerităţii vieţii care se scurge, și apoi aceea a lipsei totale de importanţă cu care se integrează aceste clipe în ceea ce numim, cu un singur cuvânt, existenţa unui om. S-ar zice că amintirile, în memorie, se decolorează exact ca și acelea pe care le păstrăm în sertare.

În ce constă atunci importanţa unei clipe în momentul când e încă prezentă? Să încercăm deci o intensă trăire în clipa la care luăm parte și care se „petrece“ în momentul actual, de vreme ce știm că timpul îi va șterge cu totul însemnătatea. Ei da, s-o trăim cu intensitate... Dar în ce constă totuși însemnătatea ei? Ce sens are dânsa? Când stau după-amiază în grădină, în soare și închid ochii, când sunt singur și închid ochii ori când în mijlocul unei conversaţii îmi trec mâna peste obraz și strâng pleoapele, regăsesc întotdeauna aceeași întunecime nesigură, aceeași cavernă intimă și cunoscută, aceeași vizuină călduță și iluminată de pete și imagini neclare, care este interiorul trupului meu, conținutul „persoanei“ mele de „dincoace“ de piele.

Îmi amintesc de o anumită după-amiază impresionantă și de o întâmplare măruntă, aproape banală, care m-a făcut să mă gândesc îndelung la ceea ce se numește însemnătatea unei clipe. Însemnătatea unei clipe? Dați-mi voie să râd. Clipele vieții noastre au însemnătatea cenușii care se cerne.

Dar iată întâmplarea.

În sala de mâncare a bolnavilor din sanatoriul din Berck[1] unde zăceam internat și unde bolnavii își luau masa întinși pe cărucioare, aduși la masă de brancardieri, în această sală vastă și de aparențe normale, orice apariție nouă stârnea întotdeauna un mic interes care nu era de altfel decât reflexul îndelungilor ore de plictiseală și solitudine din odăile închise. Era imposibil să nu privești cu mare curiozitate pe noul venit, însoțit de familie, silindu-te ca să ghicești ce boală are, gravitatea stărei lui, și mai ales dacă va fi sau nu un nou prieten sau un „indiferent“ care nu va lua parte întru nimic la viața sanatoriului, decât prin faptul că va asista cu ceilalți bolnavi la masă, în aceeași sală de mâncare, sau va sta întins afară pe cărucior, în grădină, la umbra aceluiași coviltir de pânză decolorată de ploi.

Îmi amintesc așadar foarte bine de acel tânăr nou venit înconjurat de familia lui, o mamă bătrână în doliu și două surori cu obrajii arși de soare și aproape vineți de abundența sângelui, contrastând straniu cu paloarea și slăbiciunea bolnavului, cu capul pierdut între perne, cu o figură scobită, uscată și galbenă ca frământată din ceară.

Cu vecinul meu de masă comentarăm starea bolnavului. Era desigur grav atins și informațiile pe care ni le aduse un alt prieten, care surprinsese pe coridor câteva frânturi de conversație ale directorului cu infirmiera principală, confirmară în totul bănuielile noastre: bolnavul avea câteva fistule deschise care curgeau fără încetare și din plin. Desigur că n-o va duce până la sfârșitul verii. Îl privirăm atunci cu și mai multă curiozitate, cu și mai mult interes. Curios sentiment de egoism, de securitate și, nu știu cum, de mică perfidie morală de a privi un bolnav, știind că peste câtva timp are să moară, în timp ce el nu bănuiește nimic.

În diferite rânduri mi s-a întâmplat să cunosc asemenea cazuri disperate, condamnate dinainte. Într-un sanatoriu din Elveția, o bătrână femeie germană care era roasă de un cumplit cancer al pancreasului despre care ea nu știa nimic (spunea întotdeauna că are „puțină aciditate stomacală care îi provoacă usturimi după masă“), în alt rând o tânără fată care cu câteva zile înainte de a fi operată (ceea ce nu i se spusese încă) proiecta un voiaj în sudul Franței, în fine diferite alte cazuri când cei din jurul unui bolnav știau că situația lui este extrem de gravă, în timp ce dânsul, ignorând totul, continua să trăiască într-o ușoară amețeală și în inconștiența tuturor preocupărilor lui cotidiene și neînsemnate.

Ei bine, în toate aceste cazuri era ușor de constatat că bolnavii din jur, care erau la curent, nutreau nu știu ce meschină și perversă satisfacție de a „ști în timp ce bolnavul condamnat ignoră totul“, și asta le dădea un sentiment de comodă securitate interioară, senzaţia aceea de confort meschin pe care o avem întotdeauna când aflăm de un accident într-un loc unde ne-am fi putut afla noi înșine și pe care îl subliniem cu un mic râgâit intim, „bine că eu n-am fost acolo“. În cazul bolnavilor, „bine că nu sunt în locul lui, săracul“ (în care caz „săracul“ este adăugat ca un rafinament în plus al micii perfidii și pentru salvarea persoanei noastre intime morale).

Cu mare strângere de inimă priveam deci pe acest nou venit cu privirile lui candide și gesturile lui moi, cu braţele lui subţiri și degetele lungi și fine, pe care și le trecea din când în când peste frunte cu o batistă, pentru a-și șterge sudoarea de care era acoperit. Îl văd și acum înaintea mea cu flaneaua lui de culoare cenușie, prea largă pentru braţele lui slabe și subţiri ca beţișoarele ce ţin loc de mâini păpușilor de lemn. Și îmi amintesc și de sentimentul meu intim de meschină securitate pe care îl resimţeam, la fel cu toţi ceilalţi... amestecul acela de milă și de satisfacţie cu care îl examinam în sala de mâncare... De altfel el nu veni în sală decât câteva zile, apoi dispăru, și poate că aș fi uitat cu totul de el dacă nu se întâmpla cu dânsul ceea ce vreau să povestesc aici.

Într-una din zilele acelea, doctorul meu îmi anunţă că trebuie să mă opereze. Era o intervenţie destul de serioasă și gravă despre care voi vorbi în alt loc. Pentru a fi mai bine îngrijit în zilele de după intervenţie și pentru a mă afla sub o supraveghere mai directă și mai atentă, trebui să mă mut într-una din odăile de la parter ce erau alăturate clinicei de operaţii şi pansamente şi erau rezervate bolnavilor gravi şi operaţilor. Era un coridor sumbru şi tăcut, un loc „secret" şi izolat de restul clădirii sanatoriului, unde se petreceau lucruri grave şi mai ales unde erau aduşi pentru sfârşit muribunzii, pentru a fi sustraşi în felul acesta curiozităţii celorlalţi bolnavi care ar fi putut fi deprimaţi de aceste triste întâmplări.

În odăile din coridorul acela se petreceau toate actele finale şi tragice din sanatoriu, în odăile din coridorul acela se consumau toate dramele şi durerile, acolo isprăveau toate gemetele de suferinţă ale bolnavilor şi plânsul înăbuşit al familiilor celor morţi. Când treceam spre pansamentul zilnic îl traversam în întregime şi puteam să observ adesea câte o femeie în doliu în faţa unei uşi, cu ochii roşi de lacrimi, cu batista la gură în atitudine îndurerată, în timp ce înăuntru infirmierele şi brancardierii se ocupau de toaleta mortului...

În alte rânduri, se răspândea pe sală un miros puţin sufocant şi puturos de vapori de sulf, şi atunci ştiam că într-una din acele odăi se făcea dezinfecţia finală.

Erau odăi mobilate simplu, fără covoare şi fără draperii, cu paturi albe de spital şi ferestre largi înspre curte.

Îmi luai şi eu locul într-una din ele, în preziua operaţiei. Era către seară, la ora mesei. În ziua aceea nu fusesem dus în sala de mâncare pentru că nu aveam voie să mănânc nimic, în vederea operaţiei. Eram singur în odaie, toţi prietenii mei erau duşi la masă şi nu venise nicio infirmieră ca să aprindă lumina; stăteam deci în întuneric, cu ochii pe jumătate închiși, așteptând. În obscuritatea și în tăcerea aceea, fiecare zgomot din clinică se detașa net și semnificativ. Se auzeau când pașii infirmierelor, când pașii grei ai brancardierilor care duceau și aduceau de la clinică bolnavii cu pansamente (acei cu pansamente complicate și care reclamau o anumită atenție erau duși la clinică, pansamentele mai simple se făceau în odaie) și din când în când sinistru, puternic și asurzitor clopotul electric al clinicei care chema pe brancardieri când aceștia întârziau prea mult în interiorul sanatoriului. În cele câteva zile cât am stat în odaia mea de operat, am auzit de atâtea ori și am resimțit cu atâta intensitate zvâcnirile clopotului electric cu zbârnâitul lui țâșnit din tăcerea profundă demențial și tonitruant, ca un pumnal de zgomot în întuneric, încât mult timp după aceea, întors în odaia mea, mă sculam în puterea nopții speriat și ud de sudoare, sub impresia vreunui teribil coșmar în care răsuna invariabil același clopot înspăimântător care îmi anunța sfârșitul, parcă, și momentul execuției. În tăcerea așadar întreruptă de soneria aceasta groaznică, stăteam în odaia mea, căutând să discern în lumina slabă ce venea de la un bec din curte mobilele și decorul în mijlocul căruia mă aflam, când deodată în odaia alăturată auzii zgomot de pași și diferite șoapte care îmi anunțară că mai multe persoane intraseră acolo. De altfel în același moment observai că vecinii mei aprinseseră lumina.

Putui să-mi dau seama de aceasta după razele care pătrundeau prin crăpăturile de sus ale ușii de comunicație dintre cele două odăi, mascată insuficient cu un cuier de atârnat haine. Se auzea distinct și bine definit fiecare zgomot de alături, era un bolnav care se întorcea de la pansamente; auzii cum brancardierii îl aranjează la locul lui și apoi părăsesc odaia, apoi conversaţia pe șoptite dintre persoanele rămase, probabil familia și bolnavul adus. Bolnavul răspundea încet, rar, cu respiraţia cuvintelor gâfâindă și copleșită de slăbiciune. Când, peste câteva minute, o infirmieră veni la mine ca să-mi aprindă lumina și să-mi prepare cele necesare pentru la noapte, o întrebai cine stă alături și aflai că era bolnavul însoţit de mama și surorile lui pe care îl văzusem cu câteva zile înainte în sala de mâncare.

– E rău de tot, adăugă infirmiera. Îi curge din fistule ca din robinetul cu apă și de câteva zile mi se pare că „face" și ceva la plămâni.

Într-adevăr, peste o clipă izbucni alături o tuse seacă și prelungă, cu horcăituri venite din fundul gâtlejului ca atunci când cineva se sufocă sau a înghiţit în trahee bând un lichid. Bolnavul tușea, horcăia și scuipa mereu. Se auzea respiraţia lui scurtă, din ce în ce mai precipitată și mai nesigură, apoi avu o pauză de acalmie și ceru puţină apă să bea.

Tot restul serii auzii diferite alte zgomote, bolnavul mai avu câteva crize de tuse îngrozitoare, apoi eu adormii obosit și nu mă trezii decât în zori, deșteptat din somn brusc ca de un avertisment secret care funcţionase în inconștientul meu și mă avertiza că era ziua operaţiei mele. În ce lumină mohorâtă și tristă fu această trezire! Îmi bătea inima cu putere, eram înfometat, ostenit, deprimat și lumina zorilor acelea mi se părea cea mai tristă și mai amară din toată viaţa mea. Trebuia ca să fiu operat pe la ora zece dimineaţa şi eu eram sculat de la cinci, când clinica nici nu era încă deschisă...

Trec peste amănuntele operaţiei pentru că nu aceasta este ceea ce vreau să povestesc aici.

Câteva ore după ce fusei adus înapoi din sala de operaţie zăcui în cea mai desăvârşită inconştienţă. Îmi amintesc doar că nu suferea de nimic şi că pluteam într-un leşin inefabil care îmi scobea mereu pieptul şi mă împiedica să mă încheg într-o senzaţie mai densă şi mai sigură de realitate. Într-un sfârşit însă trezirea mea fu complectă. Începui atunci să simt toate durerile care tăcuseră până atunci şi care se trezeau acum rând pe rând, fiecare cu acuitatea şi forma ei bine definită, aici apăsări grele ca strânsori de cleşte, colo înţepături intermitente şi profunde, iar în picioare, din cauza poziţiei de nemişcare îndelungată în care stăteam, un ţiuit intens cu mii de puncte usturătoare ce se răspândeau sub piele ca şi cum mai multe maşini de cusut în acelaşi timp lucrau de zor şi îmi sfârticau carnea cu acele lor. Dar senzaţia cea mai insuportabilă era aceea a unei sete chinuitoare care îmi uscase cu totul gâtlejul. În gură, în gât, în tot corpul parcă, simţeam ariditatea aceea a setei umplându-mă cu un fel de cenuşă fără gust, de consistenţă seacă şi puţin călduţă. În zadar însă cerui să beau apă. Până peste şase ore n-aveam voie să beau deloc, iar atunci îmi era îngăduită o singură linguriţă. Eram prea slăbit pentru a insista, pentru a implora infirmiera, şi apoi îmi dădeam seama că, de vreme ce fusesem adormit cu cloroform, apa mi-ar putea face foarte rău şi mi-ar prelungi chinurile. Mă hotărâi să aştept, dar peste câteva clipe ceream din nou să beau; oricât de logice erau raționamentele mele interioare, ele erau învinse îndată de căldura moale și epuizantă a setei. Toate frazele și toate încurajările ce mi le dădeam în gând deveneau și ele călduțe, uscate și aride și nu făceau decât să-mi mărească chinul cu un fel de amețeală logică în plus, cu un fel de delir plin de raționamente și de argumente medicale, peste care se cernea mărunt cenușa fadă a setei mele devorante.

În fața mea pe masă era sticla de apă, iluminată de o rază de soare ce se furișa prin geamul fără perdele. Cu siguranță că întinzând puțin mâna aș fi putut s-o ating. În odaie era însă și o infirmieră care nu mă părăsea o clipă; stătea pe pat și cetea ziarul. Era începutul unei după-amiezi anoste și triste. În odaia lipsită de mobile domnea acea atmosferă insuportabilă și apăsătoare a ceasurilor de plictiseală când nimic nu se întâmplă și nimeni nu așteaptă nimic.

Deodată auzii șoapte și o tuse bine cunoscută în odaia alăturată. Îmi reamintii de bolnavul care stătea acolo și întrebai pe infirmieră cum se simte.

Îmi spuse că rău de tot și că în acest moment venise la dânsul preotul pentru a-l împărtăși. Într-adevăr, acum când știam despre ce era vorba, șoaptele deveniră mai deslușite și recunoscui vocea preotului care îndemna mereu pe bolnav ca să săvârșească acest ultim act de religiozitate, în timp ce bolnavul refuza cu încăpățânare și protesta în pauzele ce i le dădea din când în când tusea:

– Vă rog... lăsați-mă în pace... am ideile mele...

Și cum vocea preotului se făcea implorantă, bolnavul reluă:

– Vă rog să mă lăsaţi... nu văd necesitatea de a mă împărtăşi...

Îmi sună şi azi cuvintele acestea în cap, aşa cum le-a pronunţat în tăcere, grav, demn, conştient de sine: „nu văd nicio necesitate“.

În zadar insistă şi familia, bolnavul continuă să refuze. În fine preotul se hotărî să plece. De altfel un acces de tuse extrem de violent îl cuprinsese pe bolnav acum şi îl sufoca cu totul, horcăiturile deveniră sinistre şi scuipatul în batistă din ce în ce mai des.

– Îşi scuipă ultima fărâmă de plămâni, îmi spuse infirmiera cu capul înfundat în ziar. Şi cu acelaşi ton:

– Marlène Dietrich vine la Paris... tare aş vrea s-o văd...

Îmi huia capul îngrozitor, de sete, de slăbiciune şi poate din cauza febrei care începea să se urce.

Tot ce auzeam, tot ce se petrecea alături se cufunda într-o ameţeală şi o nedumerire intensă: ştiam bine valoarea fiecărui cuvânt şi înţelegeam ce-mi spunea infirmiera, înţelegeam foarte bine şi ceea ce se petrece alături, dar totul rămânea descusut şi inconsistent, fiecare cuvânt detaşat de celălalt, fiecare fapt izolat de cel următor ca o grămadă de pietre într-un sac. Îmi lipsea legătura lor vitală, firul acela care să-mi dea senzaţia că totul e închegat şi că eu trăiesc ceea ce se petrecea în jurul meu. Era mai puţin decât „a asista“ la ceva, era ca şi cum bucăţi de realitate cădeau pentru o clipă în odaie şi apoi se evaporau, era ca şi cum cineva aranjase în după-amiaza aceea într-o odaie goală un pat, un bolnav, o infirmieră, câteva scaune, o uşă de comunicaţie, un preot, un muribund, şi acum o mână uriaşă trăgea sforile şi marionetele își jucau piesa: „împărtășit... necesitate... Marlena... apă...".

Îmi zumzăia capul ca un stup. Câtva timp rămăsei astfel cufundat în zăpăceală și haos cu privirile fixe, agăţate de un punct fix al plafonului. În odaia de alături era acum din nou tăcere și bolnavul avea din nou un moment de acalmie, însă după șoaptele neliniștite ale persoanelor sănătoase ce se aflau acolo, ca și după alte semne ca de pildă plecarea precipitată din odaie a cuiva care se duse ca să cheme o infirmieră, înţelesei că situaţia devenise extrem de gravă. În același moment însă, simţii eu însumi că sub cuverturile ce mă acopereau se petrecea ceva neobișnuit. Într-un anumit loc, pe care îl identificai vag ca locul operaţiei, durerile încetaseră cu totul și acum simţeam un fel de caldă umezeală invadându-mă și scurgându-se ca un mic efluviu călduţ înspre picior.

Îi anunţai acest lucru infirmierei și ea dete cuverturile la o parte, examinând cu atenţie pansamentul.

– Mă duc să chem pe infirmiera-șefă, spuse ea după o îndelungată tăcere.

– Ce este? întrebai eu neliniștit.

Și cum dânsa nu răspundea, insistai.

– Cred că e o mică hemoragie, spuse ea cu o ezitare a vocii, sângele a străbătut pansamentul și ar trebui poate să pun dedesubt o bucată de cauciuc ca să nu se păteze cearceafurile. Te rog stai așa liniștit până vin înapoi...

Și părăsi grăbită odaia lăsându-mă singur, cu cuverturile desfăcute.

Acum eram din nou atent la cele ce se petreceau în odaia de alături, pentru că auzii acolo vocea infirmierei-șefă și asta însemna că, supraveghetoarea mea negăsind-o în clinică, va trebui să aștept încă multă vreme în poziţia mea incomodă.

Deodată văzui sticla de apă pe masă. Eram singur. Știam bine că de voi bea mi s-ar putea agrava starea, că voi avea vărsături și tot felul de alte neplăceri. Dar setea era și dânsa prea chinuitoare... Întinsei mâna cât putui, făcui o mică mișcare care îmi smulse un icnet de durere, deoarece deranjasem pansamentul și, cu un efort care învinse suferinţa, atinsei în sfârșit sticla.

Exact în același moment bolnavul de alături începu din nou să tușească. Era ca și cum până atunci în tăcere ar fi așteptat ca eu să ating apa pentru ca el să dea drumul accesului stăpânit.

Cu un gest lacom apucai gâtul sticlei, îl trasei spre mine și dusei sticla la gură.

Cred că viaţa se condensează câteodată în anumite fapte mici și devine atunci de zeci, de mii de ori mai grea și mai intensă ca de obicei, ca nucleele acelea de materie stelară ce plutesc prin spaţiile astronomice și despre care ni se spune că materia lor e de mii de ori mai densă decât aceea a planetei noastre. Și cred că o asemenea condensare de viaţă, pe care n-am mai resimţit-o de-atunci decât de două sau de trei ori, s-a petrecut cu mine când am dus apa la gură. Există lucruri elementar de simple, ce nu pot fi puse în cuvinte, și senzaţia pe care am încercat-o bând prima înghiţitură de apă este cu siguranţă printre acestea. Aș încerca să-i găsesc un calificativ exact și nu găsesc decât unul singur: demenţială. Asta este: era o senzaţie demenţială, o senzaţie capabilă să zdruncine creierii și să mă facă să râd, sau să plâng, sau să fac grimase, sau să spun măscări ca nebunii. Îmi venea nu să beau apa, ci s-o sărut. Îmi amintesc bine cum am încercat să „sărut“ apa strângând buzele și plimbând lichidul prin gură. Cred că dacă în momentul acela aș fi avut un revolver încărcat în mână și cineva ar fi încercat să mă oprească de a bea, aș fi tras fără nicio ezitare, cu pofta, cu voluptatea și cu îndârjirea cu care golii o jumătate de sticlă.

Când pusei carafa din nou pe masă, câteva secunde rămăsei ameţit, ca un om beat (și un ecou banal venit din viaţa de toate zilele repeta înfundat în mine: „te-ai îmbătat cu apă“), ca și cum aș fi scoborât dintr-un vârtej ameţitor care timp îndelungat m-ar fi învârtit pe loc până la zăpăceală și leșin. Câţi ani de zile durase băutul apei?

Era ca și cum s-ar fi scurs un timp lung, lung de tot, ca și cum o altă viaţă renăscuse în mine, ca și cum în setea potolită părăsisem propriul meu corp uscat și arid, un trup vechi epuizat, despre care nu mai aveam decât o vagă amintire.

Îmi trebui aproape o minută ca să-mi revin în fire. Și revenii la suprafaţa unei vieţi cotidiene, străbătând clarităţi din ce în ce mai limpezi și obișnuinţe din ce în ce mai bine cunoscute.

Când într-un sfârșit îmi regăsii cu totul luciditatea, mă trezii în mijlocul unei tăceri profunde. De alături nu mai venea nici cel mai mic zgomot; se întâmplase desigur ceva acolo pentru că încetase brusc și tusea bolnavului, ce izbucnise în momentul când luai sticla cu apă, și șoaptele celor din jur, și umbletul, și parcă și respiraţia tuturor. Era o tăcere de profundă stupefacţie. Dar nu dură decât câteva clipe pentru că imediat izbucni în plâns o femeie și apoi cealaltă în timp ce auzii pe infirmieră rugându-le ca să iasă afară. Ele protestau însă și continuau să plângă – „mai vreau să-l văd, lasă-mă să-l mai văd“, și plânsul se făcu mai sfâșietor, imposibil de stăpânit.

Înţelesei ce se întâmplase, nu mai rămânea nicio îndoială că bolnavul murise chiar în clipa aceea.

Era o după-amiază banală și insignifiantă, tristă și monotonă în scurgerea ei plicticoasă. În odaia mea nimic nu se schimbase, raza de soare ce pătrundea pe geam se mutase de pe masă pe un colţ de perete, sticla cu apă din care băusem era din nou acum la locul ei, și iată că în intervalul acesta mărunt de timp cât i-a trebuit razei de soare să se miște cu câţiva centimetri și eu să comit acţiunea aceasta simplă de a bea apă pentru a-mi astâmpăra setea, iată că în această clipă se întâmplase pentru un om faptul cel mai grav și mai esenţial al existenţei sale: murise. Pentru o clipă rămăsei zăpăcit fără ca să pot judeca importanţa întâmplării, dar cu cât timpul trecea și cu cât eu căutam să pătrund în adevărata ei profunzime, cu atât trebui să constat că rămâneam cufundat în banalitatea și simplicitatea după-amiezii și că nimic nu mă ajuta ca să pătrund și să înţeleg în ce constă gravitatea clipei în care moare un om. Și totuși aceasta nu era o întâmplare oarecare peste care se putea trece cu ușurinţă, rezolvind-o cu o frază sceptică ori cu o ridicare din umeri, cel puţin așa mi se părea atunci mie.

În ce anume constă importanţa unei clipe? În ce se poate recunoaște profunzimea ei și ireversibilitatea ei definitivă? În ce se diferenţiază clipa când moare un om de celelalte, când nu se întâmplă decât fapte banale și simple? Dar în fiecare clipă se petrec fapte grave și fapte banale și decorul rămâne același, lumina după-amiezii aceeași și aceeași temperatura călduţă a propriului meu trup închis în sacul lui de piele. Și când închid ochii același întuneric îmi copleșește pleoapele și aceleași viziuni de totdeauna mă invadează: serioase, simple, halucinante, extraordinare sau hilare, dar toate, absolut toate fără nicio legătură cu faptul că a murit un om. Și așa în fiecare clipă... În fiecare clipă... Descurajant!

Mă gândesc adesea la propria mea moarte și încerc cu răbdare, cu exactitudine și chiar cu oarecare minuţiozitate să-i stabilesc coloritul exact, modul precis în care se va „petrece" și îmi închipui lesne mai multe tablouri, dureri diferite sau căderi în inconștienţă. Iată-mă acum cu gura întredeschisă, neputând ca s-o mai închid și neizbutind să mai trag în piept o singură înghiţitură de aer, ca și cum volumul aerului s-ar opri la deschizătura gurii mele și pătrunderea lui mai departe i-ar fi imposibilă (aș zice că aerul acolo a căzut într-un fund de sac sau și-a dat de capăt). Iată și viziunea unui amestec de culori, de lumini și de sunete care se fac din ce în ce mai nedeslușite și în mijlocul cărora cad mereu până la un moment în care cu ușurinţă aș putea spune că s-a făcut întuneric deplin, dar în care s-a petrecut ceva mai net și mai dens decât întunericul și decât orice absenţă de senzaţii ce-ar putea fi definită cu cuvinte, ceva definitiv, opac și iremediabil, mai ales iremediabil, în a cărui conţinut nu mai sunt cuprins deloc și care totuși mă cuprinde radical, esențial, până în cele mai întunecate străfunduri (care, în fond, dacă ar putea fi comparate cu starea aceea de inexistență, încă ar fi lumini) și mă scoate din existență, așa cum s-a întâmplat cu mine când am aspirat cloroformul pe masa de operație.

Ei bine, oricare ar fi „modul“ meu propriu și durerea sau inconștiența morții mele, în jurul meu totul va continua să rămâie fixat în forme și în volume bine definite, iar poate undeva pe stradă în clipa aceea se va opri un om, va scoate o cutie de chibrituri din buzunar și va aprinde o țigară.

Iată pentru ce nu înțeleg nimic din ceea ce se petrece în jurul meu și continui să „cad“ în viață printre întâmplări și decoruri, printre clipe și oameni, printre culori și muzici, tot mai vertiginos, secundă cu secundă, tot mai profund, fără sens, ca într-un puț cu pereții zugrăviți cu fapte și oameni, în care „căderea“ mea nu este decât o simplă trecere și o simplă traiectorie în vid, constituind totuși ceea ce bizar și fără justificare s-ar putea numi „a-mi trăi viața mea proprie“...

Pentru a adăuga încă un amănunt la întâmplarea pe care am povestit-o mai sus și pentru a defini mai exact strania diversitate a faptelor cotidiene, adaug că în aceeași seară putui să-mi dau seama, în mod desigur puțin grotesc, de inimportanța morții vecinului meu și de diferitele reacțiuni ce le stârnise acest act tragic și serios în sanatoriu.

În aceeași după-amiază așadar, foarte târziu, pe înserate, veni ca să vadă cum îmi merge un prieten bun.

Eram amândoi în odaie și vorbeam pe șoptite când auzirăm alături diferite zgomote, brancardieri și infirmieri ce vorbeau cu voce tare, se dădeau ordine și se schimbau mobile din loc.

– Cine stă alături? întrebă prietenul meu.

– Acum n-o să mai stea nimeni, răspunsei. Îți amintești desigur de bolnavul acela galben ca ceara care a mâncat vreo două zile în sală împreună cu o mamă și două surori rumene, voinice, el stătea aici până azi după-amiază când a murit. Cred că acum îi fac toaleta, îl împachetează și îl pregătesc pentru expediția care va avea loc mâine în zori.

Câteva clipe rămaserăm tăcuţi ascultând ce se petrece alături, apoi deodată prietenul meu izbucni în râs ușor.

– Ce te face să râzi? îl întrebai.

– Înţeleg, acum înţeleg, răspunse dânsul. Mă miram și eu de generozitatea patroanei...

Și îmi explică că în acest moment toată lumea stă la masă, dar când venise spre mine trecuse prin faţa „oficiului“ unde se pregăteau farfuriile de servit și întâmplător se oprise o clipă în faţa ușii deschise, surprinzând un fragment de conversaţie între soţia directorului, pe care noi o numeam „patroana“ și care se ocupa de tot ceea ce privea bucătăria și mesele clienţilor, și chelnerul din sală.

– Știi care sunt, îi spunea patroana, e o femeie în doliu și două fete cu obrajii rumeni...

– Știu, răspunse chelnerul, mănâncă lângă geam.

– Te rog, Louis, fii atent la servit în mod cu totul deosebit, servește o porţie bună de sparanghel, alege bucăţile cele mai groase...

Și prietenul meu, după ce termină ca să-mi redea acest mic dialog:

– Înţelegi? Patroana vrea să facă ceva pentru a consola familia, şi face ce poate, dă ordin ca să li se servească o porţie bună de sparanghel gros...

Şi după o pauză:

– În fond fiecare avem pentru morţi acelaşi respect şi gândim aproape la fel despre ei. Consolăm însă familia cum putem... este aiciun nou subiect de meditaţie pascaliană, unii o consolează cu flori, alţii cu sparanghel...

În această simplă trecere a mea prin viaţă, dacă sensul și importanţa clipelor îmi scapă, asta este poate și pentru motivul că în orice moment le „scap“ și eu lor, evadându-mă într-o lume închisă, secretă și proprie în cea mai strictă intimitate. Poate chiar, așa cum cred, nu este nicio diferenţă între lumea exterioară și cea a imaginilor mintale. Mi s-a întâmplat adesea ca să văd, să văd cu ochii mari deschiși lucruri stranii ce nu se pot petrece decât în vis, iar altă dată să visez cu ochii închiși în somn sau în simplă reverie lucruri despre care când îmi aminteam nu mai puteam discerne în ce lume, în ce realitate s-au petrecut.

Este cred același lucru a trăi sau a visa o întâmplare, și viaţa reală cea de toate zilele este tot atât de halucinantă și stranie ca și aceea a somnului. Dacă aș vrea de exemplu să definesc în mod precis în ce lume scriu aceste rânduri mi-ar fi imposibil. În somn adesea visez poeme de fantastică frumuseţe, cu fraze limpezi și imagini inedite, pe care le recitez cu aceeași siguranţă cu care scriu, alăturând literă lângă literă, această frază, și mărturisesc că multe imagini mi-au venit în somn, iar când m-am trezit ecoul lor persista în mine atât de clar și de insistent încât nu-mi rămânea decât să iau o bucată de hârtie și să le transcriu. Îmi place de asemenea să cred că în lumea somnului există cel puţin o plachetă de versuri semnată de mine pe care oamenii adormiţi o citesc în coșmar...

Cu profundă, cu deplină uluire privesc în jurul meu, și surpriza este absolut aceeași fie că ţin ochii deschiși, fie că îi ţin închiși.

Urmăresc de mulţi ani în vis o acţiune ce revine în același decor și pe care dacă o însemn aici, în momentul de faţă, încă nu pot discerne prea bine în care jumătate a vieţii mele se petrece ea în fond, pentru că exact aceeași continuitate sau, mai bine spus, aceeași discontinuitate a vieţii există și în lumina aceasta în care stau scufundat când scriu, ca și în claritatea aceea a zilei în care se petrec bizarele și melancolicele fapte „din vis".

Mai mult melancolice, într-adevăr, decât bizare și mai mult neinteligibile decât halucinante, așa cum este tot ce fac și tot ce se întâmplă în viaţa mea.

În decorul acela de la capătul orașului pe care îl vizitez în fiecare noapte de atâţia ani de zile, se află un zid dărăpănat în marginea unui drum prăfuit vara, plin de hârtoape, unde vin adesea să mă odihnesc. În dosul zidului a crescut un salcâm înalt cu frunzișul des care răspândește o umbră binefăcătoare în căldura insuportabilă a zilelor de vară. În iarbă acolo stau lungit, puţin adăpostit de câteva pietre enorme, resturi din zidul dărăpănat, și citesc liniștit un ziar. Mă simt bine, deși e puţin cald. Când trece negustorul ambulant de îngheţată, care străbate această bucată pustie de drum pentru a merge în cartierele sărace ale orașului cu copii mulţi, își oprește căruciorul în umbra salcâmului și mă caută printre pietre; el mă știe. Este un băiat mic cu o faţă perfect indiferentă căreia nu-i pot atribui în mod exact nicio vârstă. Există astfel de oameni îndeobște mici de statură care, îndată ce părăsesc adolescenţa, obrazul lor capătă brusc câteva adâncituri de maturitate și o anumită netezime a pielii cu care rămân până la bătrâneţe. Este imposibil ca să ghicești vârsta acestor oameni, zeci de ani de zile obrazul lor are o vârstă fixă de maturitate indefinisabilă. Poate că băiatul de la îngheţată e tânăr de tot și și-a pus în gură, în faţă, dintele de aur care-i sticlește tocmai pentru a da obrazului un element de maturitate în plus, poate că dintele de aur și l-a pus ca o insignă de proprietate, așa cum unii poartă anumite insigne la butonieră care indică anumite lucruri, iar la dânsul, dintele, că el e stăpânul căruciorului și că nu trebuie confundat cu un oarecare derbedeu vânzător ambulant, de vreme ce a putut să strângă suficienţi bani pentru a-și pune un dinte de aur. În fine, poate că îl are pentru că avea nevoie de el. Întotdeauna mă gândesc cam la aceste lucruri când stau de vorbă cu dânsul și când dânsul, răsfrângând buzele, lasă să-i sticlească în colţul gurii bucăţica de metal galben.

Dar iată că scriind toate acestea îmi amintesc că în liceu cumpăram vara îngheţată și iarna halviţă exact de la un asemenea băiat cu care, în orele când plecam din clasă și stăteam zgribuliţi amândoi în același hambar din curte așteptând recreaţia, vorbeam adesea și mă miram că are un dinte de aur...

Poate că vânzătorul din liceu este unul și același cu acela de pe drumul prăfuit și pustiu, dar atunci în ce mod „trăiește“ el și vinde înghețată în vis ca și în realitate? Cu siguranță că sunt două personagii diferite. Și totuși seamănă, da, seamănă uluitor... Cred că e unul și același... nu mai cred nimic... încep să mă încurc... Întotdeauna, îndată ce vreau să delimitez terenul visului și să-l diferențiez de acel al realității, mă încurc și trebuie să renunț. Și de altfel nu aceasta vreau ca să vă povestesc, ci anumite fapte care s-au petrecut de curând în marginea orașului, pe drumul acela pustiu unde de obicei nu se întâmplă nimic, fapte cu totul surprinzătoare și extraordinare.

În orașul nostru de câțiva ani s-a înființat o secție de câini polițiști, dresați, hrăniți și ținuți în localul poliției cu scopul de a ajuta la prinderea răufăcătorilor. În ziare a apărut anul trecut o întreagă serie de fotografii consacrate acestei secții, care mai de care mai sugestive și mai impresionante. Se puteau vedea câinii cățărându-se cu dezinvoltură pe garduri, câini mirosind urma cu botul în pământ și cu urechile ciulite, alții care săreau în spatele vreunui polițist deghizat în pungaș, însă cu o pătură pe cap, pentru a nu fi sfâșiat de colții înspăimântători ai acestor animale bine dresate însă feroce la atac. Îi vedeam adesea pe stradă cu lanțul ținut de un polițist care îi ducea pentru cine știe ce misiune undeva. Pentru ca să fie cu totul deosebiți de câinii obișnuiți, li s-au făcut și uniforme speciale. Exact – câinii aceștia purtau șepci cu insigne de polițiști și pe spate un fel de hăinuțe cu inițiale într-un colț, P.S., adică Poliția Secretă; hăinuțele erau de toată frumusețea, fabricate dintr-o splendidă stofă albastră de nuanţa cerului senin, iar iniţialele erau brodate cu fir de aur. Iată ceva ce, fără îndoială, începe să fie bizar.

În fotografiile din ziare n-am văzut câinii îmbrăcaţi şi nici nu prea îmi dau seama ce rost ar putea avea aceste uniforme care mai mult i-ar putea stânjeni în mişcările lor iuţi şi bruşte, iar în sărituri în două sau trei căţărări de garduri s-ar rupe complect.

Pentru a stabili exactitatea acestui lucru n-am nici un mod de cercetare, admit dar că aceşti câini purtau uniforme.

Şi de altfel cu uniforme erau când i-am văzut eu, atât doar că... Dar să spun ce s-a petrecut...

Ei bine, câinii aceştia, în cămăruţele unde stăteau închişi şi unde li se dădea de mâncare, comunicau între dânşii prin mici lătrături, prin uşoare zgârieturi în lemnul cuştilor, prin lovituri discrete în pereţi, care desigur că aveau toate un sens ascuns, însă pe care numai ei îl cunoşteau – doar nu degeaba erau câini poliţişti, instruiţi şi dresaţi. În fiecare zi erau scoşi afară la diferite ore şi li se făcea toaleta ori erau lăsaţi în libertate pentru a-şi dezmorţi membrele. Iată însă că de câteva luni poliţiştii oameni observară printre poliţiştii câini că se petrece ceva neobişnuit. În momentul acela nimeni nu putea bănui încă limbajul lor secret şi că lătrăturile când erau închişi, zgârieturile în lemn şi micile lovituri cu laba erau în realitate comunicări pe care şi le făceau de la cuşcă la cuşcă. În acelaşi timp în curte, în loc ca de obicei să zburde, să sară şi să alerge veseli în toate părţile, se adunau câte doi, trei şi îşi uneau boturile, convorbind parcă misterios cu mici gemete, mici atingeri cărora poliţiştii oameni nu le dădură pentru moment nicio importanţă, lucru pe care aveau să-l regrete peste câteva săptămâni de zile.

Într-adevăr, într-o bună zi, izbucni revolta. Era tocmai când li se dădea de mâncare și după ce câinii înghiţiră voinicește tot ce li se servise, după ce înghiţiră cu aviditate câteva înghiţituri de apă rece, se auzi un lătrat scurt și poruncitor și doi câini se postară la ieșirea din curtea unde li se dăduse masa. Într-o secundă toţi ceilalţi câini înconjurară pe gardienii care strângeau resturile de mâncare și cu lătrături asurzitoare, sărind și hărţuindu-i din toate părţile, îi siliră să se îndrepte spre cuști și acolo fură băgaţi înăuntru, iar ușile fură bine închise pe dinafară cu zăvoare, așa ca atunci când se băgau în cuști câini, nu oameni.

În zadar fură ţipetele gardienilor și protestările lor care nici nu se auzeau în mulţimea lătrăturilor, în zadar fură încercările lor de a ieși. Erau păziţi strașnic de doi dulăi cu colţii ameninţători și de altfel bieţii oameni erau prea uluiţi de ceea ce vedeau că se petrece pentru a mai încerca să protesteze.

Când portiţa curţii fu deschisă, toţi câinii năvăliră în birouri, fie prin uși, pe care le deschideau, așa cum fuseseră dresaţi, ridicându-se în două labe, fie prin ferestrele care în acele zile de vară erau deschise.

Și ceea ce se întâmplase cu gardienii se întâmplă și cu toţi ceilalţi poliţiști. Erau vreo opt poliţiști cu totul în localul poliţiei, vreo doi comisari, directorul poliţiei și o dactilografă, în timp ce câinii erau mai bine de treizeci și lucrau metodic, cu mult simţ „poliţist“ și cu multe precauţiuni pentru a surprinde pe oameni nepregătiţi înainte ca să poată aceștia să scoată revolverele și să tragă. Erau bine dresaţi, într-adevăr excelent dresaţi și așa cum învăţaseră să doboare pe bandiţi și să le scotocească buzunarele, așa culcară la pământ pe toţi poliţiștii și, încolţindu-le armele, le scoaseră din buzunare și îi dezarmară. Într-un sertar pe care un dulău îl deschise cu botul, câinii găsiră cătușele sistematice pe care le aplicară în cel mai scurt timp poliţiștilor culcaţi pe jos, unii răniţi și mușcaţi adânc, imobilizaţi de câinii care stăteau cu labele pe pieptul și burta lor.

Când toţi avură cătușe la mâini și la picioare fură târâţi cu dinţii afară, trași de haine și duși în cuștile care până înainte cu vreun ceas erau ale câinilor. Și ca și gardienii, fură închiși acolo. Apoi pe măsură ce vreun nou poliţist se întorcea din oraș, îl pândeau, îl lăsau să intre și apoi îl doborau ca pe ceilalţi, târându-l și pe acesta în cușcă. Asta era treabă ușoară.

În fine, până-n seară câinii fură complect stăpâni pe poliţie. În aceeași noapte o echipă fu trimisă să aducă alimente și, cum câinii erau specializaţi în a pătrunde în case închise ca niște adevăraţi poliţiști, o măcelărie fu devastată.

În zilele următoare nimeni nu veni pe la poliţie, și nici măcar măcelarul furat, care avea probabil motive bine întemeiate ca să nu dea ochi cu poliţiștii. Și de altfel cine se interesează într-un oraș de provincie de ce se petrece la poliţie?

Câteva zile trecură astfel, câinii continuau să stăpânească încăperile și noaptea să spargă măcelăriile pentru a se aproviziona.

În felul acesta câteva măcelării și mai ales câteva mezelării bine asortate fură devastate.

În același timp orașul nefiind păzit, furturile și spargerile se înteţiră. Era acum ceva schimbat în oraş și o delegaţie de cetăţeni fu formată pentru a se duce la poliţie ca să protesteze.

Câţiva oameni intrară înăuntru, iar restul rămaseră afară să aștepte.

Și asta fu sfârșitul câinilor.

Când delegaţia intră în coridor, câinii de gardă dădură alarma și ceilalţi din birouri începură să sară, însă nu veniră decât câţiva câini, ceilalţi zăceau tolăniţi pe sofale și pe jos, îmbuibaţi cu mezeluri, îngrășaţi, deveniţi leneși și nepăsători. În coridor le fu deci ușor oamenilor ca să se apere. În plus, cei de-afară, auzind ţipetele și lătrăturile dinăuntru, intrară și dânșii pentru a vedea ce se petrece. Cu mare greu izbutiră ca să nu fie încolţiţi și să scape, ei nu prea știau bine ce e cu câinii acolo, însă bănuind ceva neobișnuit se adresară pompierilor care veniră în grabă și cu tulumbele de apă domoliră și puseră apoi în lanţuri pe câini. Apoi fură descoperiţi în cuști poliţiștii care erau tot atât de înfometaţi pe cât de sătui și îmbuibaţi de mâncare erau câinii. În fine ordinea fu restabilită, totul reveni la normal în poliţie și câinii fură pedepsiţi exemplar după cum voi arăta.

Toată această istorisire a „revoltei câinilor“ am cetit-o în ziare, ca și toată lumea, în amplele reportagii, unele pline de exagerări, ale zecilor de ziariști care veniră în orașul nostru trimiși special de gazetele lor.

Dar nu despre aceasta vroiam să vorbesc, era indispensabil însă să povestesc aceste fapte pentru a ajunge la ceea ce am văzut eu însumi cu ochii mei, la ceea ce m-a torturat și m-a neliniștit până la halucinație, răpindu-mi ceasurile mele de odihnă într-un loc unde mă credeam la adăpostul lumii și unde, până la această întâmplare, rămâneam ore întregi în solitudine completă.

Am spus așadar că toţi câinii fură pedepsiţi exemplar, de un tribunal de poliţiști, iar pedeapsa care fu pronunţată fu moartea prin strangulaţie într-un loc public, ca exemplu desigur pentru alţi câini cărora le-ar trece poate prin cap ideea de a se revolta.

Și locul ales pentru spânzurătoare fu tocmai zidul dărăpănat în marginea orașului, acolo unde veneam eu adesea vara ca să mă odihnesc în iarbă, în umbra foșnitoare și răcoroasă a salcâmului imens.

Și iată cum într-o zi când venii acolo pe înserat cu jurnalul subsuoară, mulţumit că voi putea petrece câteva ore liniștite după o zi extrem de obositoare, găsii în locul pustietăţii obișnuite o mare adunare de oameni și copii, gesticulând, vorbind tare, râzând, ţipând, toţi gălăgioși, toţi agitaţi, comentând un eveniment extraordinar care nu era altul decât spânzurarea clinilor. Când mă apropiai îi văzui pe toţi treizeci cu ochii ieșiţi din orbite, cu limbile spânzurând lamentabil ca în zilele călduroase când lasă să le atârne moale limba afară. Erau înșiraţi de-a lungul zidului, spânzuraţi pe niște bârne cu scobituri și găuri prin care erau trecute frânghiile. Toţi câinii erau îmbrăcaţi în frumoasele lor uniforme albastre și cu șepcile de poliţiști pe cap, însă având iniţialele de firet P.S. smulse, probabil ca un simbol al degradării lor așa cum se smulg și epoleţii militarilor care sunt condamnaţi grav.

În zilele următoare câinii erau tot acolo, și chiar începură să putrezească, răspândind un miros oribil. Îmi fu imposibil să mai frecventez acele locuri și îmi alesei după multă căutare un alt loc de odihnă într-un luminiș înconjurat de sălcii pe marginea râului care trece prin orașul nostru. Este un loc unde mă duc adesea și acum. Mai rămâne să adaug că băiatul cu înghețată jucă și el un rol în această afacere. Îl văzui într-o zi, însoțit de mai mulți polițiști, pe o stradă lăturalnică cu cărucul lui de înghețată. Era cărucul lui obișnuit cu ornamente de metal nichelat și cu deviza „Azi cu bani, mâine fără bani“ scrisă cu litere mari roșii și vizibile, însă de data aceasta era aproape în întregime acoperit cu o pânză neagră ieftină, ca un fel de mic dric. Câteva persoane îl însoțeau și, interesându-mă despre ce este vorba, aflai că poliția angajase pe băiatul acesta să conducă cu cărucul lui cadavrele câinilor spânzurați la cimitirul câinesc, unde urmau să fie îngropați. Acesta fu ultimul amănunt pe care îl văzui din întâmplarea povestită.

Poate că ar trebui să mă îndoiesc de realitatea acestor fapte și să le consider visate, poate că ar trebui să mă îndoiesc de exactitatea lor din moment ce mi se pare că desfășurarea lor îmi apare atât de logică. Poate că logica cu care se petrec nu este decât inventată de mine în timpul treziei... Dar logica lucrurilor este ultimul punct de vedere care m-a preocupat vreodată. Pot spune chiar că nu m-a preocupat niciodată. Tot ce se întâmplă este logic din moment ce se întâmplă și devine vizibil, chiar dacă se petrece în vis, după cum tot ce este inedit și nou este ilogic, chiar dacă se întâmplă în realitate. De altfel nu acord nicio importanţă acestei chestiuni când îmi „revăd“ visele sau amintirile. Mă pasionează înainte de toate frumuseţea sau bizareria lor, atmosfera lor tristă și calmă sau dramatismul lor dureros sau sfâșietor. Eh, câte lucruri splendide până la nebunie nu cunosc din visele mele, și pe lângă care oamenii trec în fiecare zi fără să le vadă! Pentru că ceea ce este turburător și pasionant este că aspectele cele mai comune capătă în somn (sau chiar în trezie) aspecte inefabile de care nu mă mai pot separa... Am văzut în anumit fel piaţeta din faţa poștei din București, de exemplu, și de-atunci traversând cu automobilul în două rânduri, deși aveam ochii deschiși, n-am putut s-o văd decât albă și roșie... așa cum va rămâne pentru totdeauna.

...Este piaţeta obișnuită, cu clădirea cu coloane a poștei și în faţă Casa de Depuneri, cu aceleași magazine și aceeași grădiniţă, cu trecători și automobile, exact cum se prezintă în realitate, dar toată, până în cele mai mici amănunte, albă, cu totul și cu totul albă. Toate automobilele, toate casele, toţi trecătorii, fiecare frunză, fiecare bară de grilaj și fiecare fir din măturoiul curăţitorului de străzi, ca și el însuși, este în întregime alb. Aș putea spune că toate aceste elemente, în loc să-și păstreze consistenţa lor obișnuită, adică oamenii să fie din carne și piele, frunzele din celule vegetale, automobilele din metal și casele din cărămidă și pietre, totul este constituit din lapte închegat. Pentru a explica mai bine ceea ce văd, închipuiţi-vă o sticlă plină cu lapte care se sparge brusc și laptele, în loc să se răspândească în toate părţile, rămâne ca îngheţat în formă de sticlă.

E acum în locul sticlei verzi o sticlă albă, strălucitoare ca și acea dinainte, dar albă. Ei bine, iată un obiect care ar putea face parte din piaţeta mea.

Este imposibil să descopăr vreun amănunt de altă culoare. Iată de pildă un domn înalt cu musteaţă mare, cu un baston în mână, trecând prin faţa Casei de Depuneri cu pași înceţi și scoţând din buzunar un ceas pentru a potrivi ora exactă după ceasul Casei de Depuneri. Îi văd fiecare gest, îl văd până în cele mai mici amănunte, văd și firele de musteaţă albe, și degetele albe ca de ghips, și ceasul pe care îl scoate din buzunar și care este alb ca un ceas de porţelan, capacul care sare este și el alb, bastonul din mână este alb ca o bucată lunguiaţă de zahăr, Casa de Depuneri în întregime pare construită din zahăr, atât doar că materia sub culoarea albă și-a păstrat însușirile și pietrele de pildă sunt de un alb mat, în timp ce geamurile de la ferestre sunt de un alb strălucitor, iar carnea de pe obrazul trecătorului ca și pielea mâinilor, ca și pielea trupului desigur sub haine este de un alb moale și fără strălucire ca o pastă călduţă și poroasă (pentru că pielea și-a schimbat numai culoarea, însă și-a păstrat temperatura omenească, și porii ei și toate însușirile ei organice). Toate aceste sunt pentru mine atât de limpezi încât îmi pare că nu au nevoie de nicio explicaţie și de niciun efort pentru a le vedea astfel.

Într-o zi a intervenit totuși o mică schimbare în decor. În timp ce toate obiectele și întreaga piaţetă își păstrau culoarea albă, iată că pe Casa de Depuneri cupola deveni roșie, extraordinar de roșie, splendid de roșie, păstrând toată strălucirea faţetelor de sticlă din care e construită, ca un imens rubin peste acoperișe. Și de la cupolă toată piațeta fu invadată de culoarea roșie ca o revărsare de sânge și de purpură. Până și aerul deveni roșiatic, ca în cabina unui fotograf, deși tot își păstră luminozitatea, încât vizibilitatea rămase perfectă. Și piațeta acum îmi apare când complect albă, când complect roșie, albă în zilele de soare când stau de exemplu afară la soare pe terasa mea mărginită de grădină și roșie când seara obosit închid ochii.

Îmi place chiar mai mult poate acest aspect al ei sângeros. Când piațeta e roșie, firele de musteață ale domnului cu baston sunt ca firișoarele acelea de hârtie colorată cu care se învelesc îndeobște obiectele fragile, vesta și haina îl îmbracă elegant ca niște carapace de rac fiert, bastonul în mână e ca o bomboană din cele ieftine pe care le sug copiii, geamurile la case ca acadelele ce le fabrică turcii ambulanți vânzători de bragă, frunzele și iarba sunt stropite cu sânge, un băiat care golește un lichid dintr-o sticlă nu varsă apă, ci sânge, – și dinții oamenilor sunt din coraliu fin, degetele de porfir și urechile din cartilagiu purpuriu. Când măturătorul curăță strada cu măturoiul lui cu fire roșii ca musteții de homar, în urma lui se ridică un praf roșu ca praful de cărămidă. Și cerul deasupra este roș și strălucitor ca o imensă cupă de cristal colorat...

Pentru a vedea astfel piațeta s-ar zice că trebuie să dorm sau să revasez închizând ochii, dar într-o zi m-am convins, cu ochii mari deschiși, că ea există și am văzut pe unul din personagiile decorului în carne și oase; dacă aș fi vrut aș fi putut sta de vorbă cu această ființă roșie. Asta s-a petrecut chiar în astă-vară. Era pe la mijlocul după-amiezii și stăteam afară pe terasă privind rarii trecători care treceau pe strada mea din marginea orașului, destul de puțin frecventată.

Și deodată trecu o femeie din piațeta roșie. Era îmbrăcată într-o rochie roșie de mătase foșnitoare, cu o pălărie pe cap cu margini late de asemenea roșie, cu pantofi în picioare și ciorapi roșii, cu o poșetă și mănuși roșii, cu fața purpurie.

Pentru că mă îndoiam încă de apariție, am atras atenția cuiva care stătea lângă mine:

– Ce culoare are rochia doamnei care trece? Și mănușile, și poșeta, și pantofii... roșie, nu-i așa?

– Exact, fu răspunsul. E o toaletă cam extravagantă, dar doamna asta se îmbracă întotdeauna în astfel de toalete țipătoare, are fel de fel de fantezii vestimentare...

Până atunci eu n-o văzusem niciodată, lăsai dar ca persoana care îmi dădea aceste explicații să creadă că doamna în roșu se îmbracă extravagant, însă eu rămăsei convins că pe stradă trecuse în carne și oase un personagiu al piațetei mele.

Câteva interferențe de felul acesta au isprăvit prin a-mi zdruncina cu totul credința într-o realitate bine închegată și sigură de dânsa (în care de altfel pot introduce oricând schimbarea care îmi place, perfect valabilă, persistentă și sigură) și în același timp mi-au arătat adevăratul aspect somnambulic al tuturor acțiunilor noastre cotidiene.

Îmi amintesc că mult timp am visat interiorul unei grădini cu peluze tăiate elegant și statui clasice în scobiturile de verdeață ce erau făcute anume, tăindu-se anumite plante cu frunze dese în anumit fel de niște grădinari ce trebuiau să fie cu siguranță niște adevărați artiști. Și într-o zi...

În zilele de vară ieșeam adesea la Berck la plimbare cu trăsura singur, conducând eu însumi calul. Îmi plăcea să umblu mai ales pe drumuri de țară puțin umblate și ascunse printre case ori copaci. Mă opream adesea să stau de vorbă cu oameni din sat care trebăluiau pe-acolo, încât în scurt timp ajunsei prin anumite locuri un personagiu cunoscut, salutat familiar cu un deget dus la șapcă. Eram de altfel, cred, singurul bolnav care se aventura în aceste locuri, ceilalți preferând să stea pe plajă, adunați cu trăsurile în cerc, stând la taifas ore întregi.

În plimbările mele la țară am făcut multe descoperiri și mi-am atras mulți prieteni, femei gospodine, simple și blânde, care trăgeau trăsura în curtea gospodăriei pentru a-mi arăta fie pui de iepure noi născuți cu botișorul roz și tandru ca o petală de trandafir udată de roua zorilor, fie câte vreo găină strașnică ouătoare, ori mă serveau cu tartine groase de pâine neagră țărănească, extrem de gustoasă, unse cu miere, cu brânză și cu dulceață și cu o felie de jambon deasupra, ceea ce le dădea un gust și o savoare nemaipomenită, dulce, sărată și cărnoasă în același timp, pe care n-o mai întâlnisem la nicio mâncare până atunci.

În altă zi, copiii stăpânilor fermei îmi aduceau la trăsură puișori de cucuvea pe care îi găsiseră în podul casei, călduți și golași ca niște bulgări de aluat tăvăliți prin puf și pene.

Toată lumea îmi vorbea cu bunăvoință și se interesa de sănătatea mea, întrebându-mă ce spune doctorul și cât o să mai stau culcat.

Într-una din aceste plimbări descoperii grădina mea din vis. Era greu de bănuit ca în împrejurările Berckului să se afle un astfel de parc și mulţi, când mă întorceam cu trăsura plină de flori și le spuneam de unde le-am adus, nu prea credeau că într-adevăr există grădina de care le vorbeam. Era de altfel și greu de descoperit, așa cum se găsea ea bine ascunsă în dosul unei perdele de copaci și înconjurată cu ziduri groase, înalte.

În diferite rânduri trecui cu trăsura pe acolo și nimic deosebit nu mă făcea să bănuiesc splendoarea din dosul zidurilor. Era un sat sărăcăcios de altfel, unde mă opream câteodată pentru a mânca la o fermă o anumită brânză preparată și fermentată după o veche reţetă ţărănească.

Îmi vorbea stăpânul fermei câteodată despre „castelul" care se afla la ieșirea din sat și unde dânsul ducea în fiecare dimineaţă brânzeturi, lăptării și ouă, însă cuvântul acesta de castel nu mă prea impresionă.

În Franţa, la ţară, orice clădire mai vastă poartă numele de castel și grădina înconjurătoare devine îndată „parc".

Într-una din zile totuși, întâmplându-se să cotesc pe un drum mai lăturalnic, pe unde nu fusesem încă, într-un anume loc în desișul tufișelor ce mărgineau drumul zării o deschizătură pe unde putui privi în interiorul domeniului despre care mi se vorbea. Într-adevăr „castelul" era înconjurat de ziduri, însă într-o parte și de tufișuri, de altfel tot atât de dese și de nepătruns ca și cele mai groase ziduri, iar deschizătura pe care o găsii era cu totul excepțională și nu-mi arăta de altfel decât un colț de grădină cu un bazin de apă, în dosul căruia se afla o terasă acoperită cu flori urcătoare și o ușă monumentală de fier ornamentată extrem de artistic. În bazin se înălța în țâșnitură irizată și continuă o fântână arteziană și de altfel terasa și ușa nu le văzui decât prin voalul subțire și delicat al stropilor ei de apă vaporizați.

Totul mi se păru atât de frumos, cuminte și stilizat, în marginea aceea de sat, încât îmi veni o nespusă dorință de a vizita interiorul grădinii. Era ca o viziune de lunetă magică, aici, pe drumul unde mă găseam, câteva găini răscoleau cu ciocurile în praf, un câine lățos și murdar se strecura de sub un gard și începu să latre, iar acolo, prin deschizătura tufișelor, în grădină, o fântână arteziană arunca în aer curbe de apă grațioasă, într-o tăcere deplină și în mijlocul unui decor elegant și curat.

Începui să caut poarta de la intrare. Dar și poarta se vede că era ascunsă de vreme ce n-o găseam; cel mai simplu lucru ce rămânea să fac era să înconjur zidurile de jur împrejur. În felul acesta găsii într-adevăr poarta de fier de la intrare, veche și ruginită, cu tăblii care împiedicau orice privire să pătrundă în curte; iedera crescuse abundentă și o acoperea în întregime. Câteva minute rămăsei în fața ei așteptând ca să iasă sau să intre cineva, dar tăcerea locului și absența oricărei mișcări vizibile îmi arătau că puteam să aștept ore întregi fără niciun rezultat. Mă hotărâi dar să bat, bizuindu-mă pe inspirația din ultima clipă pentru a da vreun motiv vizitei mele. Se auziră voci după poartă, și o conversație pe șoptite, apoi cineva privi probabil printr-o crăpătură a grilajului și o voce groasă întrebă din curte, fără să deschidă:

– Ce doriți?

În acel moment nu știam deloc ce aveam să spun.

– Aș vrea să vorbesc cu proprietarul castelului...

Câteva noi șoapte, câteva momente de ezitare, apoi poarta se deschise cu un scârțâit strident de fier ruginit și în prag apăru un om mic, gras și roșu ca asfixiat. Purta un șorț albastru peste o haină ieftină de catifea.

– În momentul de față proprietarul e plecat... și nu se întoarce decât peste o lună... suntem numai noi, grădinarul și cu mine... Este ceva important?...

În definitiv lucrurile se aranjau mai bine decât mi-aș fi putut închipui. Acum puteam broda orice pe seama proprietarului absent.

– Aveam ceva foarte important să-i comunic... Însă numai lui personal... un comision din partea unui bun și vechi prieten al lui...

În timp ce vorbeam priveam cu curiozitate avidă în interior, prin poarta deschisă.

Era într-adevăr așa cum mi se spusese și cum întrevăzusem prin tufișuri, dar poate încă mai frumos și mai surprinzător,

În dreapta curții, o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă mărginea intrarea în grădină; balustrada era acoperită de flori.

– Ce frumoase flori aveți pe-aici! exclamai eu. În terenul ăsta nisipos de lângă mare e mare meșter acela care a izbutit să le facă să crească... În tot ținutul pe o întindere de zeci de kilometri nu vezi o floare...

În timp ce spuneam acestea grădinarul se apropiase și dânsul de trăsură. Era un bătrân înalt, uscat și scofâlcit, cu o grămadă de păr alb pe cap ca un caier de lână, cu mustățile albe și sprâncenile stufoase și vârful nasului roșu ca un mic boboc nevinovat care aștepta să înflorească... Evident, grădinarul fu flatat de tot ce spuneam eu, îi vedeam zâmbetul satisfăcut și puțin vanitos ascuns după mustățile mari albe.

– Și de-aici nu se vede nimic... spuse el. Dar cine este domnul? întrebă grădinarul pe omul mic gras cu care începusem vorba.

– Îl caută pe stăpân... are un comision din partea unui prieten.

Când grădinarul fu oarecum fixat asupra identității mele și mă mai întrebă dacă stau la Berck și de ce boală sufăr, îl luă deoparte pe celălalt om – care era, după cum aflai pe urmă, portarul – și vorbiră pe șoptite între dânșii câteva secunde. Vedeam că sfârșiseră prin a se înțelege și că omul gras, care la început avea o mină ostilă, dădea aprobator din cap, zâmbind.

– Bine, să-l luăm înăuntru, pronunță el cu voce tare. Și venind spre mine:

– Vă interesează, văd, florile noastre și grădinarul vrea să vă arate grădina, dacă ați putea intra în curte cu trăsura, sau să vă dați jos și să veniți cu noi...

De dat jos nu mă puteam da, dar ca să intru în curte cu trăsura se putea, doar asta așteptam!

Îmi deschiseră larg amândouă jumătăți ale porții și portarul luând calul de căpăstru îl conduse înăuntru. Mă aflam acum pe terasa cu balustradă, acoperită toată cu prundiș mărunt de culoare roșietică. Atunci observai că terasa e mult mai înaltă decât grădina și că pentru a scoborî exista o scară monumentală de piatră cu trepte largi și lustruite mărginită de vase de faianţă în culorile cele mai delicate, din care spânzurau mlădiţe de plante cu frunzele bizare, galbene sau roșiatice, cu danteluri în desene geometrice pe margini.

Pentru fiecare gavanos, culoarea frunzelor era potrivită cu aceea a faianţei, iar sus în capul scării și jos la intrarea în grădină, stâlpii de piatră care erau de o parte și de alta susţineau patru gavanoase enorme cât niște butoiașe de vin. Era desigur cel mai splendid și cel mai armonios lucru pe care îl vedeam! Vasele erau de faianţă albastră de cobalt, iar plantele din ele cu frunzele galbene ca lămâia atârnau împrejur ca o admirabilă coafură vegetală, iar contrastul dintre albastrul profund și galbenul viu al frunzelor le dădea un aspect de extraordinară fineţe și un farmec nespus. Dar asta nu era decât începutul splendidelor lucruri ce aveam să mai văd.

În orice parte îmi îndreptam privirea, întâlneam culori și forme de neînchipuită frumuseţe. În fundul unei alei cu trandafiri albi, printre arcade, zării și intrarea în „castel“ care dădea tot spre terasa unde mă aflam cu trăsura. Era o ușă lucrată din fier în ornamente de stil vechi, cu mici geamuri rotunde și colorate așa cum se fabricau în anumite ţinuturi din Franţa în secolele trecute. Totuși clădirea nu avea deloc aerul învechit.

În faţa terasei, jos la picioarele mele se întindea parcul unde nu mă puteam duce cu trăsura. Dar îi vedeam statuile înconjurate de mici odăi de verdeaţă tăiate liniar în frunzișul des și întunecat, îi vedeam și fântâna arteziană din mijloc, și mici cascade cu apă limpede aranjate printre stânci artificiale și grămezi de flori. Era grădina pe care o văzusem adesea în vis, și aproape că nu avui nicio mirare de a o regăsi atât de exactă... În tot ce vedeam regăseam nostalgia aceea din vis care la deșteptare îţi lasă tristeţea de a fi călcat prin locuri frumoase și abandonate, pustiitatea aceea melancolică a grădinilor extraordinare, și reveria din atmosfera aleilor splendide prin care te plimbi fără să întâlnești pe nimeni...

În diferite rânduri revenii la „castel“ și de fiecare dată mă împrieteneam cu oamenii de serviciu tot mai bine.

Într-un rând mă scoaseră chiar din trăsură întins pe cadru și mă duseră ca pe o targă, în josul scărilor, căutându-mi în parc un loc destul de ferit de vânt, însă de unde puteam vedea o mare întindere din parc pentru a petrece acolo câteva ore liniștite.

Era înspre toamnă și grădina începea a se veseji. În spirale și eșarfe de vânt, frunze galbene cu pete de sânge și rugină zburau de-a lungul aleilor.

În clipele acelea, corectitudinea grădinii și susurul apei limpezi din cascade îi dădeau un aer grav de nesfârșită singurătate...

Când mă întorceam la sanatoriu și mă regăseam la locul meu în sala de mâncare comună, totul mi se părea searbăd, dezolant și uscat. Vasele cu plante exotice din colţurile sălii își ridicau ca niște panașe de-o inutilă și sărmană mândrie frunzele lor rare.

– De câteva zile parcă ai dormi cu ochii deschiși, îmi spunea vecina mea de masă... vorbesc cu d-ta... și te uiţi la mine și n-auzi... nu înţelegi...

Îi adusei flori și îi spusei de unde vin. Dar preferam să nu-i descriu totul și să păstrez cu o ascunsă plăcere secretă cele ce vedeam și știam despre grădina „castelului“.

Peste câteva zile urma apoi să se întoarcă proprietarul căruia trebuia să-i transmit comisionul din partea bunului prieten; oamenii de serviciu îmi specificară și data exactă a reîntoarcerii. Pentru că nu știam însă ce fel de om este și poate pentru că n-ar fi înţeles explicaţiile mele adevărate, pe care aveam intenţia la început ca să i le spun, renunţai de a mai trece cu trăsura pe-acolo. Desigur că pentru portar și grădinar dispariţia mea tocmai în momentul când puteam să vorbesc în sfârșit cu proprietarul fu o mare mirare.

Dar cine putea înţelege că eu nu vizitasem decât o grădină întrezărită în vis și că noaptea adesea mă reîntorceam pe aleile ei splendide și pustii, plimbându-mă în tăcerea măruntului susur al cascadelor, în locul de predilecţie a solitudinei mele de toate zilele?

Îmi era suficientă amintirea... dar îmi fu dat ca să mai revăd în primăvara următoare fântâna arteziană în fundul desișului de verdeaţă din drumul de lângă castel. Dar întâmplarea care mă ducea acolo de data aceasta era prea tristă și dureroasă pentru ca revederea aceea să fie și prilejul unei bucurii.

Pentru că îmi revine acum în minte și acest dramatic episod din viaţa mea de bolnav și pentru că el este legat de sentimente omenești și profunde ce m-au lăsat mult timp sub povara impresiei ce mi-au produs, îl voi povesti în detaliu.

În zilele ploioase de toamnă, bolnavii din sanatoriu stăteau cu toţii înşiraţi pe o terasă de piatră de unde puteau vedea grădina şi, în faţă, clădirea masivă, de stil greoi, a unui hotel.

Erau zile umede, pline de apă, scufundate în ploaie, răvăşite de vânt şi acoperite de nori ce veneau mereu dinspre ocean, nori subţiri şi informi, cenuşă pe fondul de cenuşă al cerului, gonind ca nişte păsări de fum spre interiorul ţinutului.

În dosul hotelului din faţă se înălţa coşul unei fabrici şi, când se lucra şi ieşea fum pe dânsul, clădirea hotelului cu ferestrele mici şi regulate, cu silueta lui lunguiaţă, lua aspectul unui vapor ancorat în ploaie, gata de plecare. În capătul aleii care ducea spre stradă, poarta cea mare rămânea întotdeauna deschisă şi câte un câine lăţos şi rebegit din stradă, cu blana mototolită de apă, atârnând în smocuri murdare şi lipite împreună, venea să adulmece tufişele din grădină şi coloana de ciment de imitaţie antică din mijlocul unei peluze, unde se oprea de predilecţie şi, ridicând o labă, adăuga umezelii ploii şi revărsarea unui firişor de umezeală proprie.

Cu păturile până la gât, bine înveliţi, bolnavii „luau aer“ şi clănţăneau de frig. Pentru că trebuiau să ţie mâinile la căldură, nu puteau ceti şi atunci se legau între dânșii conversații în ton scăzut, lungi discuții despre tot felul de chestiuni care, de altfel, în situația lor de „alungiți“ și de imobilizați în ghips, cum erau, nici n-aveau cum să-i intereseze.

Erau astfel unii care discutau despre curse de cai, alții despre „aviație“. În special „aviația“ era un subiect de predilecție și era destul de interesant de ascultat părerile și planurile lor extraordinar de bine documentate, demne de adevărați ingineri și exacte până în cele mai mici detalii studiate în revistele și tratatele de specialitate de care odăile acestor zburători închiși în ghips erau pline. Eram socotit în mijlocul acestor „aviatori“ ca un neinițiat ce nu se ocupă de lucrurile serioase și importante din lumea asta. Pentru micul meu prieten pe care mi-l făcusem pe terasă era un mare subiect de mirare această ignoranță a mea.

– Se poate, domnule, să nu vă interesați de acest mijloc de locomoțiune care a intensificat legăturile dintre ținuturile cele mai îndepărtate și a suprimat distanțele?

Îmi plăcea să regăsesc astfel, cu un zâmbet de amuzament, formulele pe care le recita cuvânt cu cuvânt după articolele din gazete. Era un băiețaș vioi, cu ochii mari căprui, cu un păr strălucitor de negru, aproape cu nuanțe albastre, cu mâini albe și fine, mâini de bolnav dar și de artist. Îmi plăcea mai ales asta la dânsul, faptul că desena, și că avea apucături de-o finețe și de-un rafinament ce dovedeau într-însul existența certă a unui temperament artistic.

Îmi amintesc de două mici întâmplări care îmi relevară gusturile lui și spiritul lui de observație.

Într-o zi, vrui să-i fac un dar și îi adusei din oraș să aleagă între un album pentru copii cu desene de animale în culori și o carte de „Fabule“ care avea puține desene, însă lucrate cu mult gust, adevărate gravuri de artă, și tipărite pe-o hârtie aleasă. Își alese volumul cu „Fabule“ și își explică preferința:

– Acesta-i lucru de maestru, gravuri lucrate cu acid pe plăci de cupru și mult mai greu de executat decât caricaturile astea vopsite pe care mașina le tipărește ușor... la repezeală...

Și avu un gest comic spunând „la repezeală“ învârtind ca o morișcă și răschirând mereu brațele pentru a imita mersul mașinii care la fiecare învârtitură dă drumul câte unui exemplar.

Și a doua oară fu în sala de așteptare a sanatoriului. Eram amândoi acolo, întinși pe cărucioarele noastre, când eu scosei de sub pernă o cutie de țigări străine.

– Exact nuanța peretelui! exclamă micul meu prieten.

Într-adevăr cutia era de-o culoare roză, uimitor de asemănătoare cu aceea a tapetului din sala de așteptare. Era un amănunt neînsemnat, însă pe care nu-l observasem până atunci, deși mă servisem de cutia de țigări de multe ori, în aceeași sală de așteptare. Pentru prietenul meu, observația aceasta nu putea fi decât un reflex al firii lui artistice și al secretelor lui structuri intime, un fel de reacție asemănătoare cu aceea a unei mașini care asortează obiecte de aceeași mărime.

Îi spuneam familiar Boby, așa cum îl numeau toți în sanatoriu, însă dacă îl întreba cineva cum îl cheamă, răspundea grav, „Robert Vanderkich, din Belgia, însă flamand"; și pronunța cu un accent special al vocii acest calificativ de „flamand", pentru a nu i se spune cumva că e belgian, apoi își scutura părul cu un mic gest mândru.

Zilele trecute am regăsit printre hârtiile mele o schiță cu creionul, unde a încercat să-mi facă portretul. Este pentru mine o mare nedumerire că n-am văzut atunci când l-a făcut câtă siguranță de meșteșug poseda băiețașul acesta care nu luase lecții de la nimeni. Cert, trăsăturile sunt nesigure și pe alocuri lipsite de exactitate, însă aspectul desenului în ansamblu, ca și modul de a-l „compune" dovedesc mari și veritabile însușiri ce depășesc diletantismul unui copil care se distrează zmângălind hârtia. Este de altfel și părerea unor persoane competente, pictori de profesie, care au privit îndelung această schiță și au fost cu totul uluiți când le-am spus vârsta autorului.

Îmi pare rău că nu voi putea niciodată reproduce acest desen și asta din cauza hârtiei pe care este executat. Toate desenele, Boby le făcea pe foile de „Agendă" aduse în dar de o mătușă a lui din Paris, care avea grijă când făcea cumpărăturile în marile magazine să capete și câte un astfel de volum cu coperțile cartonate și cu foile împărțite în rubrici ca un registru. Era destul loc de desenat pe foile albe, însă fiecare schiță era străbătută fie de liniatura coloanelor, fie de reclama ce era tipărită pe fiecare pagină, și astfel se face că desenul meu, în afară de semnătura Robert Vanderkich, mai conține și o reclamă pentru solduri de albituri, care îmi brăzdează fruntea în tot lungul ei.

Era bolnav destul de rău, avea un genunchi atacat, astfel că stătea pe jumătate ridicat pe „gutieră“, însă mai avea și fistule, destul de neplăcut plasate pentru un copil de vârsta lui, și purta un bandaj voluminos la organele sexuale, ceea ce îl expunea – am aflat-o pe urmă – la râsetele și glumele, feroce de amare în inconștiența lor naivă, a camarazilor lui, seara, în dormitorul comun.

Când veneau brancardierii să-l ia la „pansament“ își găsea întotdeauna de lucru și îi implora să mai aștepte câteva minute ori să ia pe „altul“, iar când vedea că nu mai era nimic de făcut și că trebuie să fie dus la clinică, își strângea cu resemnare în geantă cărţile și hârtiile și, murmurând mai mult pentru sine cu un ton serios de om mare printre dinţi „*merde*!“, le spunea brancardierilor că pot să-l ia.

În diferite rânduri am fost duși împreună la „pansament“, însă de fiecare dată intram la rând înaintea lui. Într-o zi totuși, el fu luat cel dintâi, și cum, pentru a fi mai aproape, eram cu căruciorul pe coridor în faţa sălii de pansamente, putui să-mi dau seama de îngrozitoarele dureri pe care le îndura bietul băieţaș. Îl auzeam ţipând, horcăind și plângând sălbatec, iar la anumite momente ţipa atât de strident și de disperat, încât părea că la capătul ţipătului va expira pentru totdeauna. În anumite momente, îngrozitoarea sonerie electrică cu care erau chemaţi brancardierii izbucnea și dânsa, și ţipetele din sală împreună cu sinistrele declanșări ale soneriei îmi dădeau impresia că mă aflam într-un loc de cumplite torturi, unde condamnaţii erau chinuiţi sistematic, în odăi antiseptice, de către infirmiere cu șorţuri albe și doctori cu mănuși de cauciuc până la cot.

În după-amiaza aceea îl întrebai de ce ţipă atât de tare.

– Ce ai? Ce-ţi fac? Te omoară? Pentru un băiat mare ca tine e puţin rușinos să nu poată îndura un pansament...

Însă regretai imediat aceste reproșuri.

– Mă silesc să tac – răspunse el – dar nu pot, simt că înnebunesc... Ce vrei? Îmi toarnă eter curat pe testicule...

Și spunând aceasta avea o mină serioasă și matură care arăta că își dă seama că astfel de lucruri nu sunt nicidecum rușinoase.

În toamna aceea lucrurile păreau de altfel că se agravează. Îl luau acum mai des la clinică și seara intra în dormitor de pe la cinci, pentru că avea febră mare și nu suferea lumina zilei. În timp ce toţi micii lui camarazi mai stăteau pe afară și se jucau zgomotos de la cărucior la cărucior, el rămânea închis în semiobscuritatea dormitorului, cu perdelele trase, singur și tremurând de febră, cu obrajii arzători și mâinile îngheţate, dârdâind și transpirând, când complect rece, când fierbând de căldură, ascultând ameţit în ușoara zumzăială a febrei ce-i umplea capul, ecoul ţipetelor și al discuţiilor pline de voioșie ale micilor lui prieteni care mai rămâneau încă pe terasă până la ora mesei.

Într-o zi, doctorul lui hotărî că trebuie să-l opereze și chemă telegrafic pe tatăl băiatului. Când acesta veni se mai făcu o nouă consultaţie cu același rezultat și se hotărî ca intervenţia să aibă loc peste câteva zile.

Până atunci, tatăl băiatului îl scotea în fiecare dimineaţă la plimbare „până la mare şi înapoi“, împingând el însuşi căruţul. Când se întorcea, dacă era destul de devreme şi nu se servea încă masa, rămânea pe terasă la aer împreună cu ceilalţi bolnavi. Chiar în prima zi fu astfel şi Boby se grăbi să mă prezinte tatălui său, căruia desigur că îi vorbise despre mine şi de prietenia care ne lega, deoarece acesta îmi mulţumi pentru atenţia pe care o acord fiului său. Eram confuz şi îi explicai că are un băiat vioi şi talentat a cărui conversaţie poate constitui o adevărată plăcere pentru cineva care îşi dădea osteneala de a sta de vorbă cu Boby. Era extrem de măgulit şi zâmbea mereu cu toţi dinţii lui ştirbi, a căror resturi în gingii erau îngălbenite de tutun. Era cultivator, un om robust şi spătos, cu părul cărunt şi mustăţi albe, cu o ceafă solidă şi roşie tăiată de mici cute ca de încrustături de cuţit, un adevărat grumaz de animal voinic, trăit în aerul tare de ţară care-i tăbăcise pielea.

Când se ridica în picioare, cărucioarele noastre îi ajungeau până la burtă, iar când împingea pe acela al fiului său cu mâinile lui groase şi bătătorite se vedea bine că asta era treaba cea mai uşoară pentru dânsul, care era obişnuit să împingă maşini mai grele pe câmp. Tot timpul fuma ţigări groase, galbene, din tutun ordinar, învelite în hârtie specială „de porumb“ şi dădea drum fumului pe nas şi parcă şi pe urechi şi pe ceafă, astfel că atunci când pufăia din ţigară tot capul i se învăluia în fum gros.

Pentru operaţie, Boby fu luat cu o zi înainte într-o cameră de lângă clinică. Îşi luă „rămas bun“ de la mine cu oarecare tristeţe dar fără să-şi dea seama de gravitatea operaţiei, despre care doctorul spusese tatălui său că e destul de serioasă.

În ziua intervenţiei nu-l văzui nicăiri pe tatăl lui. Era probabil cu dânsul acolo într-una din acele „odăi de operat“ cu ușa enigmatic închisă și complect izolate spaţial și moralmente de viaţa care se desfășura în sanatoriu. Peste câteva zile aflai de la infirmiere, cu oarecare dificultate, că operaţia lui Boby reușise, dar că îi merge prost. Era o formulă diplomatică obișnuită în sanatoriu pentru a exprima în mod ocolit dar ridicul că bolnavului îi merge rău de tot.

În fine, într-o după-amiază, îl zării pe coridor și pe domnul Vanderkich care veni la mine.

Era agitat și foarte amărât, după cât văzui.

Îmi spuse imediat că Boby avusese o hemoragie la „părţile joase“ și că pierduse prea mult sânge pentru a putea lupta împotriva bolii. În plus avea mereu febră, iar pansamentele erau insuportabile, deveniseră atât de dureroase încât Boby nici nu mai putea ţipa, de extenuat și crispat de suferinţă cum era. Cu ochii închiși, lăsa doar să-i curgă saliva din gură și chiţcăia ca un șoarece fără încetare. Într-o zi se întâmplă chiar și ceva mai grav, durerea îl făcu să urineze în neștire...

Toate acestea dl. Vanderkich mi le povesti repede și nedeslușit – avea desigur o imperioasă nevoie de a se împărtăși cuiva, însă în același timp era și grozav de grăbit.

În momentul acela aștepta pe doctor să iasă dintr-o cameră și să-i comunice că omul pe care îl căutase în oraș pentru a furniza sânge pentru o transfuzie lui Boby era plecat pentru câteva zile la țară și să-l întrebe pe doctor ce rămâne de făcut.

– Și unde e plecat, zici? întrebă doctorul, – iar dl. Vanderkich îi spuse numele satului.

– Ei bine, e aici în apropiere, spuse doctorul, într-un ceas cu o trăsură ești acolo și îl aduci, uite, de pildă, te-ar putea conduce acolo dumnealui, și arătă spre mine.

– Bineînţeles! exclamai. Putem porni chiar acum și până la prânz suntem înapoi cu omul de care avem nevoie.

În același moment îmi adusei aminte că acolo se afla „castelul“ unde fusesem înainte cu câteva săptămâni și pe unde nu mai dădusem de atunci neștiind ce să spun proprietarului. Puteam foarte bine să întâlnesc acum în sat pe portar sau pe grădinar și să mă aflu în situaţia destul de proastă de a nu-i putea ocoli. Dar ce era eventuala mea situaţie neplăcută pe lângă gravitatea faptului care mă ducea în satul acela? Și înecai scurta mea ezitare într-un noian de reproșuri interioare...

În trăsură, dl. Vanderkich se instală pe scăunel lângă mine și aprinse una din ţigările lui groase din care începu să pufăie cu putere. Cu privirile obosite de nopţile de veghe, tăcut și îngrijorat, privea distrat câmpurile de-a lungul drumului și din când în când făcea câte o observaţie cu voce tare despre starea recoltei sau a lucrărilor agricole pe care le vedea. Există astfel de stări în viaţă în care deprimarea te distrează și lasă să ţâșnească prin dânsa vechi obișnuinţe de toate zilele. În câteva rânduri întorsei capul spre dânsul și, admirându-i sănătatea robustă, aceeași întrebare îmi flutura pe buze. Pentru ce nu dăduse dânsul sânge pentru transfuzie?

Îl întrebai. Îmi închipuisem că poate sângele lui nu „se potrivește“, cum se întâmplă adesea, însă întrebarea mea îl făcu să ia o mină atât de aiurită și de schimbată încât îmi dădui seama că atinsesem cu dânsa un punct sensibil și dureros. Se uită lung la mine și-apoi aprinse o altă ţigară, rămânând mereu tăcut ca și cum n-ar fi înţeles bine vorbele mele.

Într-un sfârșit însă începu a vorbi și atunci știui că tăcerea lui de până atunci nu fusese decât o ezitare.

– Într-adevăr, puteam să-i dau eu sângele... dar vezi că... e o poveste tristă la mijloc...

În același moment intrarăm pe uliţele satului și, un copil ieșindu-ne înainte, întrebarăm de adresa care ne interesa. Eram grozav de curios să știu ce „poveste tristă“ împiedica pe dl. Vanderkich să dea sânge copilului lui, însă nu aveam timp să-i pun nicio întrebare.

Eram chiar lângă casa pe care o căutam și, ajunși acolo, dl. Vanderkich devenise extraordinar de nerăbdător. Pentru a ajunge mai repede sări chiar din trăsură cu câteva case mai înainte și cu pașii lui de animal uriaș în câteva clipe fu la ușă unde bătu violent.

Îi răspunse o bătrânică cu un șal negru pe umeri care ieși în curte.

– Ce doriţi?

În câteva cuvinte dl. Vanderkich îi explică ce dorește.

– Cred că aţi venit degeaba, spuse bătrânica. Îmi pare destul de rău că aţi făcut atâta drum și nu veţi putea obţine nimic... Îl căutaţi pe feciorul meu, însă el zace bolnav de gripă și a venit din Berck la mine pentru ca să-l îngrijesc eu mai bine până s-o însănătoși. Puteţi să-l vedeţi dacă vreţi, e în pat, mă duc ca să văd dacă nu doarme.

– Pentru ce să-l mai deranjăm și pe dânsul? mormăi ca un urs dl. Vanderkich. Este inutil... plecăm... Îmi pare rău... vom căuta aiurea...

În momentul când vrui să pornesc, bătrânica îmi făcu semn cu mâna, mă opri și îmi spuse că pentru a scurta drumul puteam să trec printr-o uliţă apropiată.

Era tocmai uliţa de unde se vedea castelul printre tufișuri.

Când trecui însă pe-acolo, alte gânduri și sentimente mă frământau acum decât înainte cu câteva săptămâni, și mi-ar fi trebuit desigur calmul de-atunci pentru a simţi plăcerea revederii locurilor acelea.

În trăsură, lângă mine, dl. Vanderkich nu înceta să mormăie și să se lamenteze.

– Ce mă fac acum? În tot Berck-ul, ăsta singur dădea sânge. Și acum iată-l bolnav... Și ceasurile trec... Și lui Boby îi este poate mai rău... Și eu trebuie să asist la toate acestea neputincios, cu braţele încrucișate, fără a putea ajuta cu nimic. Iată ce este cel mai dureros, să știi că ai fi putut fi de folos cuiva, copilului tău, și că o întâmplare cu totul stupidă îţi leagă braţele.

Își trecu mâna peste faţă, apoi scoase o batistă mare albastră cu picăţele cu care își șterse ochii. Ei da, plângea și era destul de dureros să vezi plângând pe omul acesta voinic, cu umeri laţi și grumaz de taur, plângând ca un copil.

Într-un sfârșit se stăpâni și printre suspine putui afla cauza acestei disperări.

– Ţi-am spus, e o poveste tristă, mai mult stupidă decât tristă. Știi desigur că în timpul războiului au fost regimente întregi trimise în misiune pe frontul oriental. Eram și eu caporal într-un astfel de regiment și am făcut războiul în jurul Salonicului, unde am rămas până la armistiţiu... Ce trai bun duceam! Și tocmai traiul ăsta prea bun a fost cauza tuturor relelor, pentru că aveam bani cât vroiam și ne îmbătăm ca porcii și apoi mergeam prin bordeluri până dimineaţa... Într-unul din bordelurile acelea m-am îmbolnăvit, și bolnav am rămas... Ah! o noapte de beţie și de dragoste și apoi o viaţă întreagă pătat... cu sângele „putred“ pentru totdeauna. Când m-am întors acasă, Boby avea trei ani și nu prea mă cunoștea, pentru că îl lăsasem la plecare micuţ de câteva luni... la sân încă... Și iată că acum mă întorceam și nici nu puteam măcar să-l sărut... iar acum e încă mai rău, că e pe moarte și nu-l pot ajuta.

Își trecu iar mâna peste faţă și rămase cufundat într-însul, tăcut și suspinând înăbușit din când în când.

Era destul de prost că nu-l adusesem pe omul care dădea sânge; doctorul păru foarte îngrijorat.

– Și e urgent, înţelegi, urgent... Îi spunea mereu cultivatorului care, cu privirile umede, nu știa ce răspuns să bolborosească.

Într-un sfârșit soţia unui bolnav din sanatoriu, aflând că trebuie sânge pentru o transfuzie, se oferi să-l dea dânsa. Era infirmieră într-un spital din Paris și mai dăduse sânge.

În aceeași după-amiază, târziu, pe la orele cinci se făcu transfuzia și Boby se simţi puţin mai bine...

Și astfel muri în aceeași noapte, cu durerile calmate și cu sentimentul unei mari liniști.

Îmi rămâne de la dânsul desenul pe care mi l-a făcut și, într-un anumit fel, și amintirea revederii „castelului“ în ziua în care a murit, amintire atât de nostalgică și plină de tristeţă încât niciodată nu mai trecui cu trăsura prin satul acela.

Toate gândurile, toate amintirile și toate viziunile pe care le vedem dincoace de pleoape, pier scufundate în același întuneric călduţ din interiorul pielii care le absoarbe fără urmă. În temperatura aceasta călduţă și în intimitatea aceasta fără nume zac perfect indiscernabile și putându-se confunda una cu alta toate amintirile, toate sentimentele, tot ce credem că a fost vreodată important în viaţa noastră. Putem să evocăm cutare sau cutare amintire și nimic nu ne indică valoarea mai mare sau gravitatea și importanţa ei faţă de cealaltă. Se întâmplă chiar că ceea ce am crezut odinioară grav și extrem, de dramatic să apară șters, palid, anemic, în lumina unei desuetudini ce ar da poate senzaţia tristeţii dacă n-ar da-o pe aceea a plictiselii, în timp ce amănunte de ultima mână, vreau să spun, care atunci când „s-a petrecut“ amintirea erau respinse în „neînsemnat“, să ni se pară cu totul revelatoare și extraordinare.

Îmi pare că explicaţia acestui fapt ar fi următoarea: ne imaginăm în fiecare clipă viaţa, și viaţa rămâne valabilă pentru acea clipă și numai pentru aceea și numai așa cum o imaginăm atunci. Este același lucru dar a visa și a trăi. În clipa când se desfășoară visul, întâmplările lui sunt valabile numai pentru momentele acelea nocturne din somn, după cum în trăirea de toate zilele, gândurile și întâmplările sunt valabile numai pentru clipa când se petrec și așa cum le imaginăm în acea clipă. Dacă am încerca totuși să credem că faptele sunt independente de noi, este suficient ca într-un moment tragic să închidem ochii și regăsim o independenţă interioară atât de strictă și de hermetică, încât putem plasa în întunericul ei orice amintire, orice gând și orice imagine vrem, putem plasa în miezul momentului tragic o glumă, o anecdotă ca și un titlu de carte sau subiectul unui film de cinematograf.

Cu ochii deschiși, cu aparenţa unei atenţii extrem de încordate, de câte ori, ascultând pe cineva care îmi vorbea grav, porneam să modelez de-a lungul conversaţiei lui o altă conversaţie cu totul deosebită și bizară, câteodată fantastică, altă dată doar amuzantă, și obrazul meu își păstra trăsăturile lui serioase... Îmi amintesc chiar că în diferite rânduri, în mod cu totul „involuntar“ și fără să mă pot stăpâni, în timp ce mi se povestea de exemplu episodul dureros și atroce al unei morţi cu detalii din cele mai dramatice, să apară în interiorul meu, pe scena micului meu teatru personal, cea mai comică și mai excentrică echipă de mici animale în cauciuc, executând dansuri de filme cu desene animate, acrobaţii și sărituri caraghioase, extraordinare și de-a dreptul hilariante.

În timp ce încruntam sprâncenele și ascultam cu un aer trist. Ce lucruri necunoscute zac în sacul de piele al unui om cu care stăm de vorbă!

În fond, esenţa realităţii este o vastă confuzie de diversităţi fără sens și fără importanţă. Chiar faptele exterioare, pe care le credem bine definite, încurcă de multe ori temele și confundă luminile ce trebuiesc aprinse pentru iluminarea decorului, ca și rolul personagiilor ce trebuie să joace întâmplarea. Acolo unde trebuia un personaj grav și trist, realitatea pune câteodată un actor slab ce abia își susţine rolul și care – mai ales asta – nu se simte la locul lui în piesă.

Existau în sanatoriu bolnavi și bolnave, mai ales bolnave care păreau făcute de când lumea și înscrise în mod secret în cine știe ce rubrici ale universului pentru imobilitate, pentru suferinţă și pentru resemnare. Cunoșteam o fată bătrână care, în urma unui accident de automobil pe care îl suferise împreună cu fratele ei, rămăsese grav atinsă și bolnavă de tuberculoză osoasă la amândoi genunchii. Era o fată galbenă, cu părul negru lins peste cap, cu mâini subţiri și anemice și o privire placidă și puţin umedă întotdeauna ca a unui animal blând.

Când venea în sala de mâncare, aducea cu dânsa și nu știu ce carte cu litanii pioase în care își înfunda capul și atenţia între două servicii de mâncări. Într-o zi veni s-o vadă fratele ei. Ei bine, era imposibil să nu constaţi că accidentul „aranjase“ just treburile, de vreme ce ea era bolnavă de pe urma lui și dânsul scăpase teafăr, pentru că pe cât era dânsa de muiată și de pioasă în atitudinile ei de martiră resemnată, pe atât era de voinic și de bine dispus fratele ei. Și dacă s-ar fi crezut că melancolia clorotică a bolnavei era la dânsa un efect al bolii, fratele ei se grăbea ca să desmintă aceste afirmaţii, șoptite, bineînţeles în grădină, când bolnava nu era acolo.

– Întotdeauna a fost așa... de când o cunosc. Toată ziua în pat întinsă, cu dureri de cap și cu nasul băgat în lecturi pioase... e absolut aceeași ca întotdeauna... boala n-a schimbat nimic la dânsa, vă asigur, nici măcar obiceiul și felul de a purta toate medaliile ei la gât...

Existau însă și situații contrarii, bineînțeles, și acestea mi se păreau mai demne de atenție și mai dramatice.

În sanatoriu se perindau astfel fel de fel de întâmplări și de existențe. Când răsfoiesc un vechi album de fotografii, îmi vin în minte zeci de dureri și de drame ascunse cu dezinvoltură după zâmbetul unei fotografii într-o splendidă după-amiază de vară, la umbra unui boschet încărcat cu flori, în grădină.

Iată zâmbetul de vedetă de cinematograf al Teddyi-ei și poziția ei de „revoltată“ pe cărucior.

Era o fată micuță și frumoasă, cu un năsuc în vânt și cu un strașnic accent parizian de fată care se „dezghețase“ iute în contact cu viața din marele oraș.

Continua să se îmbrace pe gutieră așa cum se îmbrăca și când era sănătoasă. Era singura care venea în sala de mâncare în *tailleur* cu jupă scurtă și ciorapi de mătase, încât când ridica picioarele pe gutieră toate cucoanele bătrâne din sală șopteau între ele că iar a luat Teddy o poziție „indecentă“. Cu timpul însă se obișnuiră cu atitudinele ei și chiar cu faptul că după masă își comanda o cafea filtrată, la care aprindea o țigară „Craven A“ cu capăt de plută.

Era o mică rafinată, o mică pariziană, ce fusese mult alintată când fusese pe picioare.

Când devenirăm prieteni, îmi povestea adesea în odaia ei diferite aventuri pe care le avusese cu adoratorii ei.

În anumite zile ale lunii aștepta cu înfrigurare factorul poștal și mă ruga să urmăresc în ziar – ea nu-l cumpăra – când sosesc vapoarele de mesagerii din Dakar.

În câteva rânduri văzui la ea pe masă plicuri mari cu timbre din Africa Occidentală, însă, curios lucru, ele erau toate adresate d-rei Teddy Pelisier, *poste-restante* la Paris și cu mențiunea unui birou de poștă de periferie.

Într-o zi o întrebai de unde vin plicurile astea și ea îmi spuse fără înconjur că de la „micul ei amant“ care, când plecase în colonii, dânsa nu căzuse încă bolnavă, încât el nu știa nimic de Berck și de boala ei, continuând a-i scrie pe adresa care se înțeleseseră s-o utilizeze și de unde sora ei ridica scrisorile și i le retransmitea la sanatoriu. Era, după spusele ei, un tânăr inginer care dorise chiar ca să se însoare cu dânsa înainte de plecare și care se dusese în colonii numai pentru un stagiu de câțiva ani ca să facă avere și apoi să se întoarcă și să se stabilească în țară. Îmi arătă multe fotografii pe care erau împreună, ea subțirică, înaltă, în rochii care o prindeau de minune, el serios, cu pipa în gură, privind-o plin de admirație ori strângându-i ușor talia. Erau fotografii luate în fața cazinoului din Deauville, și altele în parcuri de orașe belgiene – el avea rude în Belgia și plecau împreună ca să le viziteze, ca doi logodnici cuminți și bine potriviți. În orele acelea de după-amiază când stăteam la dânsa și răsfoiam albumul, se întâmpla adesea ca o infirmieră să bată la ușă pentru a întreba de temperatură, și era o adevărată injustiţie ca în momentele acelea să cad cu ochii pe o fotografie care o reprezenta în rochie albă marinărească pe puntea unui vapor în excursie spre nu știu ce Baleare, în timp ce își punea termometrul la subsuoară ca orice bolnavă și mărturisea infirmierei cu ochi sașii și mustăcioară pe gură, care aștepta impasibilă ca o legumă în mijlocul odăii, că are 38,1° dar că se simte bine, pentru ca eu să nu plec.

Era grozav de injust ca ființa asta menită unei vieţi de plăceri și de alintări să zacă în șirul unor „alungiţi“ neurastenizaţi și sumbri, pe coridorul unui sanatoriu pierdut undeva în dunele de nisip de pe marginea oceanului, într-o solitudine și o izolare ce constituiau pentru dânsa nu numai o tortură, ci și o grozavă confuzie de teme din partea realităţii.

Într-o zi, prin intermediul sorii ei, îi sosi din Dakar un enorm pachet cu diferite piei tăbăcite de animale mici sălbatece. Îmi amintesc și de un covor de pus pe pat format din patru piei aranjate în diagonală, alternativ două gri de antilopă și două dintr-o blană necunoscută, marmorată ca de tigru, însă cu perii moi la pipăit și mătăsoși ca de catifea.

În loc s-o găsesc în acea după-amiază veselă că primise un asemenea dar, o găsii pe Teddy plânsă și tristă. Îmi spuse că de când se întorsese de la masă tot plânsese, gândindu-se la situaţia ei, la faptul că el nu știa nimic de boala ei, în timp ce ea zăcea pe gutieră cu febră. Și când spuse „pe gutieră“ bătu cu pumnul în salteaua căruciorului, scrâșnind din dinți.

– Te vei vindeca, Teddy. Până se întoarce ești din nou pe picioare și îl vei întâmpina la sosirea vaporului la Bordeaux cu un zâmbet pe buze ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În realitate boala ei era însă mult mai gravă decât își închipuia ea însăși, pentru că în afară de două vertebre atacate se mai găsi și o mare cantitate de albumină în urină, care trăda atacarea unui rinichi, complicaţie gravă și în urma căreia trebuia să ţie regim strict fără sare, cu suprimarea cafelelor filtrate la sfârșitul prânzului.

În câteva luni slăbi îngrozitor. Într-una din acele zile veni și sora ei s-o vadă. Și sora ei află de la doctor că trebuie să i se scoată lui Teddy rinichiul bolnav.

În după-amiaza aceea merserăm cu toţii la cinematograf. În cinematografele din Berck se puneau în fundul sălii niște bănci înalte de lemn și pe ele erau suite gutierele bolnavilor. Pentru cine vedea pentru întâia oară acest aranjament, era un aspect destul de curios împărţirea sălii în două categorii bine definite, „alungiţii“ și cei pe scaune. Când se stingea lumina și voalurile de clarităţi estompate ce veneau dinspre ecran învăluiau pe cei întinși în luminozităţi și palori stranii, s-ar fi zis că în jumătate de sală zăceau sarcofagiile deschise cu cadavrele îmbălsămate ale cine știe cărui muzeu în puterea nopţii.

Eram alături de Teddy, care dimineaţa aflase că trebuie operată și se dusese la cinema tocmai pentru a nu rămâne în ziua aceea în odaia ei frământând gânduri întunecate. Când se stinse lumina, părea veselă, în tot cazul indiferentă, însă numai pe la mijlocul spectacolului îmi dădui seama că în întuneric

Teddy plângea încetișor. Puteam vedea fața ei palidă și albeața ecranului îi scobea încă mai adânc pomeții obrazului și o făcea de nerecunoscut. În același timp îi curgeau în șiraguri lacrimile pe obraji și, muind Kohl-ul cu care își fardase pleoapele, aduceau pe față două linii negre și bizare ca un foarte straniu tatuaj funebru al unui mort uns cu ghips și desenat cu cărbune, așa cum se pot vedea pe fotografii că obișnuiesc să-și machieze cadavrele unele triburi sălbatece.

Își șterse cum putu mai bine ochii înainte de sfârșit, însă rămase tristă în toate zilele următoare. Se întâmplă și ceva cu totul neprevăzut care agravă situația în mod simțitor. Există un anumit magnetism al neprevăzutului care atrage spre întâmplările dureroase complicații grave și neașteptate. Într-o lungă scrisoare, prietenul ei inginerul îi anunță că pentru vara ce vine obținuse de la compania unde lucra un concediu de două luni de zile pe care bineînțeles avea de gând să-l petreacă în Franța cu logodnica lui.

Și Teddy îmi arătă, tristă, scrisoarea.

– Credeam că voi putea să-i evit surprizele neplăcute și iată că trebuie să-i procur o amarnică tristeță în locul unei mari bucurii...

Și în una din zilele următoare fu operată, o mai văzui câteva zile după operație înainte de a fi transportată într-un sanatoriu de lângă Paris, unde muri din imposibilitatea de a se putea hrăni, din cauza rinichiului unic rămas care și el se infectase, și nicidecum de pe urma operației în totul reușită, după cum spuneau doctorii cu un mic ton savant. Există astfel de mici explicații în logica medicală curentă, care ar trebui clasate într-o categorie specială, ce n-ar fi nici aceea a sofismelor și nici aceea a paradoxelor, ci a unor raţionamente particulare cu „urmări dureroase“. Cred că ar fi o inovaţie poate utilă pentru logică și pentru morală și absolut inutilă pentru bolnavi și părinţii lor.

Când o văzui pe Teddy la sanatoriu era culcată într-un pat special „Dupont“ care ocupa tot mijlocul odăii. Pentru ca să încapă de altfel cu întreaga lui combinaţie de ţevi și bare nichelate fuseseră scoase afară o mulţime de lucruri. Era ca o imensă mașină într-o sală golită special pentru a încape, o mașină de ţesut care conţinea însă, în locul valului de pânză de la mijloc, doar pătucul alb și fragil pe care stătea întinsă bolnava.

Pentru a fi mânuit cadrul pe care zăcea în orice direcţie, existau manivele și șuruburi anume făcute și la care se putea umbla cu ușurinţă.

Pentru pansamente, pentru facerea toaletei, cadrul se ridica cu ajutorul unor pârghii și frânghii, iar dedesubt se puteau desface câteva chingi, liberând astfel o parte a corpului.

– Ce afacere complicată pentru un lucru atât de simplu cum va fi moartea mea... îmi spuse Teddy cu voce slabă, și mă îngrozii de luciditatea cu care își dădea seama de gravitatea stării ei.

– Este mai bine așa, adăugă dânsa, mult mai bine... mai bine ca logodnicul meu să plângă pe un mormânt decât să compătimească o bolnavă.

Într-adevăr, era mai bine așa.

Era pentru Teddy un sfârșit care aranja întrucâtva lucrurile și îndrepta confuzia de teme și de roluri pe care realitatea o făcuse în desfășurarea vieţii ei.

Într-un mare și frumos cimitir din împrejurimile Parisului pe care nu l-a mai văzut decât în trecere prin geamul aburit al automobilului sanitar, zace cu mâinile pe piept, palidă și cuminte, o fată care trebuia să iubească în viață, și nimeni nu va ști niciodată scheletica ei figură și ochii holbați pe care îi căpătase cu câteva zile înainte de a muri.

Într-un cimitir curat, sub o ploaie măruntă și rece, va veni un inginer în impermeabil cu un buchet de flori bine învelit ca să nu se ude și îl va depune pe o lespede simplă și curată ce nu va mai dezvălui nimic pentru nimeni, niciodată.

Și într-o odaie vor rămâne azvârlite pe un divan câteva blănuri exotice și într-un dulap ascuns, un album cu fotografii și într-o cutie bine închisă, scrisori și plicuri cu timbre poștale din Dakarul îndepărtat.

În timp ce la Berck vor veni pentru a-și căuta de sănătate bolnavi adevărați cu aparențe de schelete, cu zâmbetul amar și trist, cu griji și paralizii, și pansamente, și familii, și dureri, și puroi.

Cred că avea dreptate Teddy când spunea că este mai bine așa.

Când evoc vreo amintire din acestea cu ochii închiși și ea renaște cu intensitatea realității de odinioară, când altădată îmi trec prin cap cu aceeași intensitate și în aceeași convingătoare lumină decoruri și întâmplări care n-au existat niciodată, când apoi, deschizând ochii, privesc în jurul meu în după-amiaza însorită și în privire îmi țâșnesc ca fântânile arteziene toate culorile și formele zilei, verdele mărunt și răsfirat al ierbii, galbenul lucios de mătase chinezească al daliilor și albastrul copilăros al florilor de „nu mă uita“ la care răspunde albastrul intens și neted al cerului, atât de intens și atât de neted încât misterul lui îmi învăluie creierul în aburi de lucidă amețeală; când amintiri, viziuni și decoruri mi se perindă astfel dincoace și dincolo de pleoape, mă întreb adesea cu mare emoție care poate fi sensul acestei continue iluminări interioare și a câta parte din lume o constituie dânsa, pentru ca răspunsul, în mod inexorabil, să fie întotdeauna la fel de descurajant...

Este în fondul realității o neînțelegere de imensă amploare și de grandioasă diversitate din care imaginația noastră extrage o infimă cantitate, atât cât îi trebuie pentru ca adunând câteva lumini și câteva interpretări să-și constituie „firul vieții“. Și firul acesta al vieţii ca o fină şi continuă şuviţă de lumină şi de visuri, fiecare om îl extrage din maternul rezervor al realităţii, plin de decoruri şi de întâmplări, plin de viaţă şi de vis, aşa cum copilul neştiutor apasă sânul mamei şi suge ţâşnitura de lapte caldă şi hrănitoare.

În timpul care „nu s-a scurs încă“ zac toate întâmplările, toate sentimentele, toate gândurile, toate visele care n-au avut loc încă şi din care generaţii şi generaţii de oameni îşi vor scoate partea necesară de realitate, vis şi nebunie. Imensa rezervă de demenţă a lumii din care se vor hrăni atâţia visători! Imensa rezervă de reverie a lumii din care vor extrage poeme atâţia poeţi şi imensa rezervă de visuri nocturne din care îşi vor popula coşmarele şi terorile din somn atâţia oameni adormiţi!

Este depozitul necunoscut al realităţii plin de tenebre şi de surprize.

Toate acestea zac îngrămădite într-un timp enorm şi nu se vor desfăşura decât celulă cu celulă, vis cu vis, fibră cu fibră, alcătuindu-se în compoziţia unui imens mozaic în fiecare clipă, în fiecare colţişor al lumii, pietricică lângă pietricică, pentru a forma acel tablou de negândit şi care este „viaţa universală în toată desfăşurarea ei.“

Şi mă gândesc la această desfăşurare într-o singură clipă a vieţii mele.

În clipa când scriu, pe mici canaluri obscure, în râuleţe vii şerpuitoare, prin întunecate cavităţi săpate în carne, cu un mic gâlgâit ritmat de puls se revarsă în noaptea trupului, circulând printre cărnuri, nervi şi oase sângele meu. În întuneric curge el ca o hartă cu mii de râuleţe prin mii şi mii de ţevi, şi dacă îmi închipui că sunt destul de minuscul pentru a circula cu o plută pe una din aceste artere, vuietul lichidului care mă duce repede îmi umple capul de un vâjâit imens în care se disting bătăile ample pe sub valuri ca ale unui gong ale pulsului şi valurile se umflă şi duc bătaia sonoră mai departe în întuneric pe sub piele, în timp ce valurile mă iau iute în întuneric şi într-un vuiet de neînchipuit mă aruncă în cascadele inimii, în pivniţele de muşchi şi fibre unde revărsarea sângelui umple rezervorii imense, pentru ca în clipa următoare barajele să fie ridicate şi o contracţie teribilă a cavernei, imensă şi puternică, înspăimântătoare ca şi cum pereţii odăii mele într-o secundă s-ar strânge şi s-ar contracta pentru a da afară tot aerul din cameră, într-o strângere care plesneşte lichidul roşu în faţă şi îl îndeasă, cu celulă peste celulă, are loc deodată expulziunea apelor şi gonirea lor, cu o forţă care bate în pereţii moi şi lucioşi ai întunecatelor canale cu lovituri de ample râuri ce cad din înălţimi.

În întuneric, îmi înfund braţul până la cot în râul care mă duce şi apele lui sunt calde, aburinde şi straşnic de mirositoare.

Îmi duc mâna căuş la gură şi sug lichidul cald şi gustul lui sărat îmi aminteşte gustul lacrimilor şi pe acel al oceanului. E întuneric şi sunt închis în vuietul şi aburii propriului meu sânge.

Şi mă mai gândesc la toate râurile, cascadele şi canalele obscure de sânge din atâţia şi atâţia oameni care sunt pe pământ, la revărsarea aceasta obscură ce se petrece sub pielea lor în obscuritate în timp ce ei umblă sau sunt adormiţi, la toate fiinţele care au artere și vine, la toate animalele în care aceeași fierbinţeală duce până în extremităţile cărnii aceiași aburi și același vuiet de sânge. Și dacă încerc ca să-mi închipui viaţa universală a sângelui și numai viaţa lui, îmi imaginez că oamenii și animalele au pierdut carnea și nervii și oasele de pe dânșii, pentru a rămâne dintr-înșii numai arborele de artere și vine, păstrând forma exactă a corpului dispărut însă rămânând numai ele, ca niște reţele fine, roșii de oameni și animale, ca niște oameni și animale făcuţi din fibre și rădăcini și liane, în locul cărnurilor pline, însă totuși oameni, totuși având un cap ca o minge însă plin de goluri și ţesut doar din fire prin care circulă sângele și nasul este o ţesătură de fire în formă acvilină sau dreaptă, în timp ce buzele ca o scamă roșie se mișcă și se deschid, iar corpul întreg, când adie vântul, freamătă ca o plantă uscată în care a suflat briza toamnei.

Și astfel de corpuri din reţele de fibre și artere, fără carne, sunt în toată lumea acum, și ele circulă, dorm, se hrănesc ca odinioară fiinţele normale, umblând printre frunze, ierburi și copaci, ca o lume vegetală sanguină lângă lumea de sevă și clorofilă a plantelor și copacilor.

Este lumea sângelui pur, lumea fiinţelor de artere și a corpurilor fibroase, este lumea pe care nu mi-o imaginez, ci care există așa cum o văd sub pielea oamenilor și a tuturor animalelor. În clipa când scriu și când mă gândesc la dânsa.

Este lumea realităţii ce zace sub piele, sub decorul și lumina pe care le vedem cu ochii mari deschiși.

În felul acesta îmi imaginez lumea sângelui și îmi dau seama că sângele meu nu este decât o neînsemnată împletitură de șuvițe și artere în pădurea de copaci arteriali sanguini din lumea toată, iar rumoarea și foșnetul circulației lui nu este decât o infimă vibrație în cadența amplă și în zgomotul amplu pe care îl face sângele adunat în toate arterele prin care circulă în lume.

Și rumoarea sângelui se pierde în rumoarea vântului și în plescăitul valurilor oceanului și în curgerea râurilor și fluviilor din toată lumea, care produc și ele zgomot, în ampla desfășurare de sunete vaste în întreaga lume. O! imensa clamoare a planetei noastre în spațiu! Și pierdut în huietul acesta, pulsul sângelui meu! Cu totul pierdut, cu totul neînsemnat!

Și mă mai gândesc la ceva care mă înspăimântă.

În timp ce scriu, în timp ce condeiul aleargă pe hârtie în curbe și linii și ondulări ce vor însemna cuvinte și, spre deplina mea stupefacție, vor avea sens pentru oameni necunoscuți mie care le vor „ceti“ (pentru că pentru mine actul scrisului până acum rămâne profund incomprehensibil și subiectul unei mari uluiri), în timp dar ce scriu, în fiecare atom de spațiu se întâmplă ceva.

În grădină, o pasăre a zburat și a străbătut distanța dintre două crengi, și vântul a suflat și o frunză s-a legănat, un cărucior de copil a trecut pe stradă cu un mic scârțâit de roată, copilul a scâncit, un instrument ascuțit și strident a pătruns într-un corp tare, stolerul de peste drum a bătut într-o bucată de lemn, o vacă a mugit prelung, un mic zgomot pe care nu-l pot identifica vine din hambarul vecinului, în grădina de-alături cineva scutură un pom pentru a face să cadă din el fructele coapte, în fundul mahalalei o vioară și-a reluat scârțâitul și un lătrat a traversat geamătul viorii, și mă opresc și mi-e imposibil să urmăresc tot ce se petrece în jurul meu aici lângă mine.

Și dacă mă gândesc la ce se petrece cu puțin mai departe de cercul acțiunilor acestora pe care eu pot să le ascult sau să le văd, mișcările și faptele ce se petrec se înmulțesc extraordinar, în fiecare stradă, se petrec lucruri din acelea pe care pot să le bănuiesc și multe altele, îngrozitor de multe. Cât de multe? Înspăimântător de multe, grămezi de mișcări și de fapte și de oameni care vorbesc, și alții care fumează, și alții care beau ceai în cafenele, și unii care dorm și visează, și unii ce își șterg hainele de praf încetișor, și cai care trag trăsurile la care sunt înhămați, în timp ce într-o sală întunecată rulează un film, și în aburii fierbinți ai unei încăperi supraîncălzite oamenii fac baie, și trenuri circulă pe șine, și vântul suflă amplu peste toate răvășind freamătul pădurilor, iar râurile duc cu ele plute de lemne, într-un scoborâș vertiginos...

Și se petrec lucruri în lume în această clipă când scriu, atâtea și atâtea lucruri și evenimente, încât toate cuvintele pe care le-au pronunțat oamenii din ziua când întâiul om a vorbit și toate pe care le vor pronunța și de aici înainte n-ar fi suficiente pentru a descrie evenimentele ce se petrec în lume într-o singură clipă.

Ei bine, fiecare clipă a vieții mele, fiecare mișcare pe care o fac, fiecare durere pe care o simt, tot ce mi se pare că mi se întâmplă în viaţă, fiecare eveniment pe care îl cred extraordinar de important pentru mine nu este decât un atom pierdut în vastul ocean de evenimente al lumii întregi.

Şi viaţa mea nu este decât o informitate în plus în pasta de evenimente a lumii, amorfă în totalitatea ei şi indistinctă.

Este pustietatea întâmplărilor din lume care înconjoară orice viaţă, şi orice viaţă rămâne singuratecă şi izolată în acest desăvârşit deşert de fapte care mereu şi mereu se petrec.

Când mă gândesc la acestea, la rumoarea sângelui ce îmi ascundea ca o perdea de şoapte rumoarea lumii întregi şi la viaţa mea pierdută în întâmplările lumii, tot ce fac, tot ce scriu mi se pare van, iar viziunile care mă iluminează, pierdute în această imensă diversitate, îmi apar ca fosforescenţele oceanice pierdute în întunericul nopţii, undeva, pe liniştea unei suprafeţe acvatice când vânturile au stat şi cerul înstelat acoperă cu o cupolă de tăcere vastitatea mărilor tropicale.

Şi astfel de fosforescenţe pierdute pentru totdeauna în noapte, fără sens, sunt şi rândurile şi frazele mele...

Tot ce am săvârşit înainte de a cădea bolnav avea pentru mine un înţeles bine definit şi un anumit sens în viaţă care îmi plasa acţiunile mele de toate zilele pe reţeaua unui vast tablou al cărui contur şi subiect trebuia să apară la urmă. Ştiu acum că nu există nici reţea, nici contur, nici subiect, şi că faptele vieţii mele se petrec oricum într-o lume care şi ea este oarecare.

Dar mai era ceva, aveam un fel de densitate a existenţei mele care zăcea undeva în mine şi îmi ţinea luciditatea în echilibru, ca micile greutăţi de plumb care sunt puse în figurinele de cauciuc şi le menţin mereu în aceeaşi poziţie. Ştiam că în ansamblu sunt eu şi mi se părea că sunt de neînlocuit. În plus, pentru „exercitarea" vieţii mele cunoşteam şi învăţasem anumite obişnuinţe şi manifestări care puteau să mă caracterizeze ca un om normal şi asemănător cu toţi cei din jurul meu. Ştiam să râd într-o situaţie comică, pentru că eram convins atunci că situaţia e comică, şi îmi veneau fără să vreau lacrimile în ochi când aveam vreo durere fizică ori o suferinţă morală. Erau manifestări precise ce însoţeau sentimente exacte şi drăguţe, desfăşurându-se în spaţiul unei zile de la cafeaua cu lapte de dimineaţă şi până la lectura ziarului de seară. Eram bine încleiat și constituiam un „eu-însumi“ bine închegat și consistent, cu sentimente ce aveau nume și reverii care puteau fi povestite. Eram ceea ce se numește un om care își trăiește viața și o înțelege.

Înțelege adică ceea ce el crede explicația și înțelesul vieții acesteia.

Și tocmai această soliditate de conștiință care trebuia să se întărească în boală și să-mi amplifice până la orgoliu, da, orgoliu, puterea și rezistența mea de a suferi, așa cum se întâmplă cu toți bolnavii fără excepție și ar fi făcut din mine în câteva luni sau în câțiva ani, un „bolnav“ în tot ce cuprinde acest cuvânt de convențional, demn de milă și de compasiune, tocmai luciditatea judecăților mele interioare este aceea care s-a prăbușit în mine și m-a lăsat ceea ce sunt, adică un om care trăiește și nu înțelege nimic din jurul lui, puțin zăpăcit, puțin amețit în vârtejul de întâmplări ale lumii, fără sentimente, fără dureri și fără bucurii. Pentru că în treacăt este vorba și de suferința fizică, îmi permit s-o socotesc, pentru cei ce suferă, abjectă, fără sens și să n-o ridic la niciun rang ilustru, ca de exemplu „nobilă și admirabilă inspiratoare în artă“ și aceea care singură dă naștere operelor viabile. Cred că s-au născut în calm și plenitudine infinit mai multe opere care au rămas decât în durere și în scrâșnete de dinți.

Pentru a reveni acolo de unde am pornit, sunt convins că o simplă întâmplare a făcut ca boala să amestece și să indiferențieze în mine toate sentimentele, și să facă din luciditatea mea ceva asemănător cu un noroi clisos, în care nu se reflectă nimic și n-are nicio însușire deosebită perfect discernabilă.

Cred că e o întâmplare, aceeași care a făcut dintr-o bucată de materie aicio piatră și dincolo un bloc de platină.

Este însă, bănuiesc, deosebit de interesant să însemn toate urmările pe care le-a avut această prăbușire în mine și această confuzie de sentimente.

Câteodată ea m-a făcut să trec drept un erou al suferinţii și altă dată drept puţin ieșit din minţi. Era injust pentru mine și într-un caz și în altul, poate mai puţin în cea de-a doua supoziţie, pentru că socotesc demenţa ca o foarte tentantă și supremă încercare de a vedea realitatea în lumina unei înţelegeri diferite de cea de toate zilele, iar expresia „ieșit din minţi“ o socotesc foarte justă pentru acest fel de a asista la întâmplările lumii în situaţia unei mici distanţe în afară de raţiune.

Există jocul acela copilăros care se numește „poze de copiat“ și care când nu e bine executat și hârtia se deplasează puţin în timpul copiatului figurile ies strâmbe și diforme. Este punctul de vedere surprinzător de inedit al dementului pentru care, în timpul „copiatului“ vieţii, realitatea s-a deplasat cu câţiva centimetri, adică a „ieșit din minţi“ și a dat astfel forme cu totul extraordinare.

Cu mult mai injustă dar mi s-a părut calificarea de erou, însă în nicio împrejurare n-am dat nicio justificare atitudinei mele.

Era prea mult și prea complicat de explicat.

Iată cum se petreceau lucrurile, întâia oară când a trebuit să sufăr fizicește îngrozitor a fost după operaţia mea și mai ales la pansamente. Era către sfârșitul verii și, pentru ca plaga să nu se infecteze în acele zile încă extrem de călduroase, au lăsat-o cu totul deschisă, adică n-au cusut-o pe margini, încât era desfăcută până în fundul mușchilor, ca o splendidă bucată de carne de măcelărie sângerândă și roșie. Când ridicai puţin cearceaful cu care mă acoperea infirmiera în timpul pansamentului pentru a nu vedea rana și descoperii pentru întâia oară plaga care îmi deschidea burta, aspectul ei era atât de crud încât era acolo ca o carne ce nu aparţinea corpului meu.

Îmi era imposibil să înţeleg într-o singură clipă că mușchii aceia jupuiţi, rotunzi, umflaţi și umezi de sânge erau burta mea netedă și albă dinainte de operaţie; era într-adevăr ca o bucată de carne de măcelărie pusă acolo, poate, ca să mă sperie. Era însă deschisă la mijloc ca un enorm vagin, cu marginile tumefiate și sangvinolente, mai văzusem așa ceva numai când ieșeam cu trăsura și iapa mea, ridicând coada pentru anumite treburi, dezvăluia o vulvă roșie superbă ca o floare exotică cu petalele trandafirii și groase.

Era însă acum carnea mea astfel și nu era un organ complect, perfect, demn de admirat, ci o plagă oribilă cu totul diferită, beantă, sensibilă până la extrem.

În plaga aceasta de cărnuri crude nevindecate trebuia ca să mi se toarne în fiecare zi eter curat pentru a preveni orice infecţie și a spăla rana.

Era inuman de dureros. Ca zeci de cuţite ce pătrundeau deodată în carne, ca zeci de gheare ce răscoleau și rupeau toţi nervii, ca o lavă fierbinte care se revărsa prin corp până la creieri, durerea își scurgea virulenţa ei și fierberea ei la tensiunea extraordinară a celei mai înalte suferinţe.

Pentru a da un detaliu precis care ar putea indica acuitatea acestei dureri trebuie să spun că asemenea pansamente se făceau în primele zile după operaţie de obicei sub anestezie generală și erau bolnavi care fuseseră adormiţi până la al optulea pansament, înainte de a-l suporta în stare de trezie. Și faptul că mie îmi făcea doctorul pansamentul fără anestezie era datorită urmărilor proaste ce le avea cloroformul asupra mea, care mă punea ore întregi într-o stare de intensă iritaţie cu visuri și febre insuportabile, iar în al doilea rând „eroismul“ meu despre care vreau tocmai să vorbesc.

Cred că a fost o mare stupefacţie din partea doctorului când în timpul primului pansament n-am scos niciun ţipăt și nici măcar un geamăt. Când termină, se uită la mine cu mirare.

– Mă așteptam să urli de să huiască sanatoriul... e pentru mine o mare surpriză purtarea d-tale. Cu atât mai mult cu cât nu te-am anesteziat... Te felicit... ești un erou în felul d-tale...

– Vă mulţumesc, domnule doctor, dar nu cred să merit tot ce-mi spuneţi, se putea foarte bine întâmpla să urlu.

Și în sinea mea adăugai: „dacă nu-mi reușea acum experienţa“. Pentru că fusese o simplă experienţă pe care o încercam și un anumit procedeu, pe care îl voi descrie pe cât se poate de exact, un procedeu ca oricare altul, dar pentru dominarea durerii fizice; l-am găsit chiar în primele zile când începusem să sufăr, datorită unei mici observaţii.

Iată ce remarcai: că în timp ce durerea atacă un anumit nerv și îl irită, toate celelalte funcţiuni organice își urmează activitatea lor, inclusiv creierul. În acest calm general, în această activitate străină suferinței, este evident că durerea intervine ca un intrus dezagreabil. În timp ce ea ne hărțuie, totul în noi se silește ca să fie calm, nepăsător și obișnuit, iar gândurile, care în clipa când tensiunea durerii vibrează ca un curent electric în toți nervii, gândurile care atunci se întrerup într-un fel de haos ce nu mai are nume, nu așteaptă decât întreruperea suferinței pentru a reveni la preocupările lor străine durerii și nepăstrând în amintire decât teama vagă însă constantă că spasmul va reveni. Este un fel de mecanism de sonerie care cu intermitențe trezește creierul spre suferință, pentru ca acesta să adoarmă îndată în preocupările lui, când zbârnâitul a încetat. Și cu cât revenirile acestea sunt mai dese, cu atât teama lor devine mai intensă, până se transformă într-o continuă nervozitate de așteptare și spaimă de durere, tot atât de insuportabilă cât și durerea însăși. În această stare recăderile în gânduri normale sunt mai grele, pentru că de ele atârnă cu toată puterea frica și aprehensiunea. Este știut atunci că remediul indicat împotriva durerii este să „te distrezi“ și să uiți, să faci tot posibilul de pildă să citești un jurnal ori să continui o conversație, pentru a „scăpa“ de durere.

Ei bine, tocmai aceasta am observat că formează în sine chinul suferinții, iar concluzia a fost simplă, și anume că pentru a scăpa de durere nu trebuie să cauți ca să „scapi“ de ea, ci tocmai dimpotrivă să „te ocupi“ de dânsa cât mai atent. Cât mai atent, cât mai de-aproape. Până la sesizarea ei în cele mai mici fibre.

Și iată cum, când de pildă durerea țâșnea deodată în coapsa mea bolnavă, lăsam deoparte orice lectură, orice conversație și mai ales orice gând interior și mă puneam să urmăresc meandrele ei în spațiul abstract și întunecat unde aveau loc; era ca un fir de apă care izvora acolo fierbinte în coapsă și din el se despărțeau stropi și firișoare în toate părțile ca într-un joc de artificii; apoi din când în când o durere mai vie era ca o îngroșare a țâșniturii și ca un evantaliu de înțepături ce se răsfrângeau în carne. Știam acum „conturul“ durerii și nu-mi mai rămânea decât, cu ochii închiși, să-l urmăresc ca pe o bucată muzicală și să caut a „asculta“ atent toate variațiile de ton și intensitate ale suferinții exact în același fel în care urmăream modulațiile și diversitățile unei bucăți de concert, cu aceleași reveniri și cu aceleași „teme“, pe care le descopeream în „compoziția“ durerii exact ca în muzica ce-o ascult.

Pentru că totuși atât nu era de-ajuns și pentru a crea un echilibru suferinței, îmi strângeam cu extraordinară violență degetul mic de la mâna dreaptă.

În acest deget și în această strânsoare trebuia să se scurgă toată „melodia“ durerii, ca un curent electric ce se descarcă într-un vârf metalic. Și rezultatele erau întotdeauna admirabile, cu condiția strictă ca nicio clipă să nu-mi întrerup atenția și să las durerea în regiunea ei, iar eu să revin în domeniile conștiinței mele. Era sigur că nu mai sufăr, însă durerea trebuia să rămâie în plină atenție, în plină lumină a lucidității; ceea ce este extrem de conștient este amorf, și nu te face nici să suferi și nici să ai bucurii. Examinată de-aproape, o senzație își pierde și acuitatea și culoarea, astfel cum în luminile prea violente nu se mai poate distinge nimic bine definit.

Și când doctorul meu după pansament mă felicita pentru „eroismul“ cu care suportasem durerea, trebuia ca în loc de justificări și explicaţii să-i arăt degetul mic de la mâna dreaptă. Era întotdeauna, după pansament, vânăt de puterea strânsorii.

În altă împrejurare, „eroismul“ fu încă și mai neașteptat, era aproape o atitudine cinică aceea pe care o luasem și poate s-ar fi crezut chiar o prefăcătorie, pentru a vroi să par mai curajos decât eram în realitate. Era totuși o atitudine simplă și naturală cu o explicaţie absolut elementară.

În iarna anului trecut mi se ivi la coapsă o extraordinară complicaţie, o umflătură teribilă plină de materii purulente, roșie și tumefiată, extrem de dureroasă și sensibilă la cea mai ușoară atingere. În odaie se umbla cu pași mici pentru a nu „zgâlţâi“ în mod imaginar dușameaua și a-mi provoca dureri cu tremurul patului, atât de îngrozitoare era această suferinţă, pe care bineînţeles o stăpâneam destul de bine, însă fără a dori s-o provoc în mod inutil. În grabă avu loc un consult medical și rezultatul fu că umflătura trebuia puncţionată. Pentru aceasta se întrebuinţă un ac gros cât o mică ţeavă și fără anestezie pentru a nu se întări pielea în jurul coapsei. În locul lichidului scos fu introdus un fel de antiseptic cu alcool menit să prevină o infecţie în locul acela, însă care ardea în buzunarul golit al umflăturii ca jăratecul aprins. Toate aceste detalii le dau pentru a defini situaţia exactă în care mă aflam și pentru a putea înţelege reacţiunea mea.

În zilele acelea se iviră și primele legume de vară care îmi provocară o strașnică deranjare intestinală cu crampe insuportabile și tot felul de neplăceri în obiceiurile mele de toaletă zilnică, lucruri extrem de dezagreabile pentru cineva imobilizat în pat și care trebuie veșnic să apeleze la serviciile altora. În fine, în timpul consultului medical se observă că am picioarele anchilozate la genunchi într-o poziţie foarte proastă și că trebuiesc îndreptate de urgenţă cu ajutorul unei extensii forţate. Extensia mi se făcu a doua zi și consta din niște bandelete de pânză gumată care îmi strângeau piciorul, iar de capătul lor atârna cu toată puterea un sac de nisip de câteva kilograme menit ca să tragă piciorul și să-l dezdoaie.

Este de neînchipuit cât de dureroasă poate fi destinderea unei articulaţii mult timp anchilozată și tot timpul menţinută fără cea mai slabă mișcare, cu mușchii atrofiaţi până la extrem.

Eram dar în această situaţie cu crampe, alcool în coapsă și la picior extensia.

Ei bine, vă mărturisesc, și aș vrea să fiu crezut, că situaţia asta mă făcu să râd, să zâmbesc în mine însumi ca de ceva comic. În câteva zile adunasem în trupul meu toate complicaţiile posibile. Și tocmai aceasta devenea, prin exces, comic la extrem. În comediile pe care le vedem adesea la cinematograf, ceea ce este comic și ne face să râdem e situaţia aceea când un personagiu puternic și musculos luptă împotriva altuia slăbănog însă destul de abil pentru a evita loviturile, ca de exemplu lupta între un poliţist american și firavul Charlot care îi scapă mereu din mâini.

În această disproporţie de forţe, care opune una puternică și sigură de sine alteia plăpânde și incerte, tocmai în acest dezechilibru zace esenţa situaţiei comice.

Și tocmai aceasta era situaţia în boala mea când mi se iviră atâtea complicaţii. În fiecare zi, o durere și un chin nou, în fiecare zi încă o suferinţă și încă o disperare, toate luptând împotriva unui trup istovit ce nu mai avea în el decât o forţă de rezistenţă incomprehensibilă; era tocmai dezechilibrul de forţe care creează situaţii hilariante. Când mi se puse extensia și începu și ea să mă doară, îmi veni dar să râd. „Mai sunteţi?“ mă adresam în gând suferinţelor. Era încăpăţânarea unui elefant împotriva unui șoricel.

Și odată ajunse la acest punct, suferinţele începură a da înapoi. În trupul unui singur bolnav nu este loc nici pentru toate durerile din lume, nici pentru toate complicaţiile. Într-un sfârșit trebuie ori bolnavul să moară, ori să se ivească o ameliorare care să-i permită să rămână „bolnav“ mai departe...

Și eu am obţinut această din urmă permisiune.

În zilele de după operaţie, când începui să ies din nou pe plajă cu trăsura, regăsii un oraş nou, absolut diferit de cel pe care-l cunoscusem, ca și cum toamna ar fi săvârșit într-însul o schimbare totală și asemănătoare celor pe care le sufăr animalele în anumite anotimpuri, făcându-le să-și schimbe pielea.

Și orașul își schimbase pielea, și cerul, și plaja.

În totul zăcea acum o simplicitate elementară a obiectelor ca și cum ar fi fost doar desenate și așezate la locul lor, nicio vechime, nicio amintire nu intra în molozul zidurilor și în asfaltul străzilor. Era o materie nouă a realităţii din care se clădise acum orașul și eu în mijlocul ei, inedit, proaspăt, fără greutate și fără organe, ca o simplă linie a propriului meu contur.

În afară de oraș, cerul la asfinţit se făcea vânăt și reflecta pe băltoacele de apă rămase de la retragerea fluxului toate nuanţele de catifele legendare și prăfuite.

Cu sacul plin reveneau marinarii de la locurile unde puseseră peste noapte reţelele pentru prins pești și regăseam apoi în oraș în faţa tarabei, întunecoasă ca un compartiment de vagon, întinse pe tejghea, toate vietăţile marine și toţi peștii apelor.

Erau pești cilindrici și lipicioși, elastici și cărnoși care se lipeau de braţul roșu al vânzătoarei ca niște șerpi cu pielea de argint, încolăciți de femeie, insinuanți. Era apoi grămada de argint și aur roșcat al peștișorilor ce zăceau în coș grămadă, și brațul vânzătoarei intra aici în mijlocul lor până-n fund traversând o răceală de mercur rece și densități ce zgâriau pielea cu solzii lor. Și mai erau apoi crevetele roze ca niște tandri boboci de trandafir în coșarcă, și peștii lați cu pereții trupului lipiți, pești peste care stătuse vreo balenă desigur și-i turtise, homarii vii cu mustățile lungi explorând aerul și mai ales pe vânzătoarea enormă, și ea cu mustăți, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama de frumusețea ei, și scoicile enorme în evantalii, ce se agitaseră făcând vânt ușor în cine știe ce noapte, la un bal în fundul mării iluminat de fosforescențe oceanice și ornamentat de alge halucinante, printre care valsau în rond lent frumoasele înecate de pe transatlanticele scufundate, în brațele marinarilor pierduți în fundul mării...

Și crabii cu aureola lor de brațe articulate în armură, crabii din care sorbeam lichidul sărat și puțin putred al oceanului, îmbătându-mă cu ochii închiși de mirosul lor aspru și salin și de parfumul largului pe care îl aduceau la tarabă, alterat și puturos, ca o trenă oceanică de spume olfactive ce umplea nările până la o plăcere de leșin.

Erau zile de piață când peștii de pe o tarabă se învecinau cu grămezile de flori câmpenești și de ghivece cu crizanteme, ca o ultimă podoabă a peștilor în locul algelor marine, crizanteme în panaș și în pufuri de pudră, răscolite și zbârlite din toate petalele fine ca niște laniere subțiri de mătase roză și hârtie velină, albă, și violete fâșii subțiri dintr-o veche rochie de bal.

Și erau femei de pescari din Berck, cu fusta roșie și bluza din pânză groasă cenușie, care cultivau flori în grădină, în timp ce bărbatul lor avea corabie și mergea la pescuit, încât în zilele de târg ele aduceau la piață și pești și crizanteme, pe aceeași tarabă, ca un splendid amestec de viață simplă în compoziția unui tablou fascinant de frumos.

Când mă reîntorceam însă la sanatoriu, regăseam în șoapte vechile lui dureri și mucegăita lui viață cu miros de cloroform, închisă în sumbre coridoare și în odăi numerotate, în spațiul cărora dramele se consumau și se stingeau, ca pe mici scene fără spectatori și cu cortina trasă.

Îmi amintesc că, la sfârșitul unei plimbări cu trăsura, auzii în odaia vecină un schimb de cuvinte aspre și vociferări cu ton iritat între directorul hotelului care țipa și o bolnavă ce protesta mai mult gemând decât vorbind.

Era greu de distins ce vorbeau, însă când directorul fu pe pragul ușii deschise, se auzi distinct prin coridor:

– Vă dau verigheta... că tot nu mai am ce face cu ea... spunea femeia.

– Și ce vrei să fac eu cu dânsa? întrebă directorul. Pune-o d-ta amanet undeva.

În fine când ușa fu închisă și femeia rămase singură, întinsă pe gutieră, începu ca să geamă din nou, mormăind printre suspine.

– Ah, mârșav sirian, mârșav negustor de mărgele, banditule... și tot felul de imprecațiuni îi ieșeau din gură, desigur toate la adresa bărbatului ei, pe care îl văzusem într-un rând în sanatoriu venit să-și vadă soția, și care era sirian, după cum aflasem atunci.

Într-adevăr, împotriva lui gemea bolnava, care de câteva zile nu mai scoborâse în sala de mâncare. Și prin cameristă aflai că bărbatul ei o părăsise, că trăia cu alta la Paris, și că nu-i mai trimisese pentru sanatoriu bani de aproape două luni de zile.

Era ceva de neînchipuit pentru directorul sanatoriului ca un bolnav să nu plătească și desigur că ar fi conceput cu sânge rece vreo operație extraordinară a unui bolnav căruia de exemplu i s-ar fi tăiat intestinele, decât ca un bolnav să părăsească sanatoriul fără să plătească.

Era pentru dânsul mult mai extraordinar și mai monstruos acest fapt care nu-l lăsa să doarmă noaptea, în timp ce operațiile și țipetele de durere ale bolnavilor îl lăsau sforăie foarte liniștit. Pentru soția sirianului știuse el oarecum dinainte cu vreo câteva săptămâni că nu mai are bani și acum își mușca degetele că o lăsase în sanatoriu „să mănânce și să bea“ încă la atâtea mese.

În ultimul moment însă deveni sever de tot și dădu ordin ca să n-o mai coboare în sala de mâncare și să i se aducă mâncare în odaie, iar mâncarea din odaie consta în ceașca cu ceai dulceag pe care i-o încălzea camerista în odaia ei și două cornuri vechi, hrană împotriva căreia bolnava nu protesta, și nici nu vorbea de dânsa. În Berck avea niște prieteni și aceștia îi aduceau după masă cârnați, banane și câțiva biscuiți pe care îi ronțăia cu vădită satisfacție. În orice pensiune s-ar fi dus ar fi trebuit să plătească dinainte, pentru că era obiceiul ca proprietarul să întrebe la clinică care era cauza că bolnavul o părăsea și apoi Berck-ul era destul de mic pentru a se afla îndată o poveste ca aceasta.

În sanatoriu nu putea rămâne și de plecat nu putea pleca. Era una din situațiile acelea într-adevăr disperate care parcă n-au soluție. Și bolnava aceasta trebuia să mai rămână în ghips, imobilizată, mulți ani. În fine o soră de-a ei care lucra croitorie la Paris veni s-o descurce și aduse cât putu, desigur puțini bani, economiile ei, poate luați cu împrumut, și în niciun caz suficienți pentru a achita toată nota de plătit. Erau totuși bani buni și directorul avu un rest de omenie și o lăsă să plece. Când mă întorsei în odaia mea, într-o după-amiază, odaia de-alături era goală, bolnava plecase în timpul prânzului. Unde anume însă, nu știam. Câteva zile după aceea întâlnii pe o prietenă a ei și o întrebai unde se află.

– Este la sora ei, stau acolo la Paris amândouă în aceeași odăiță, una în pat, alta pe picioare, și lucrează amândouă croitorie...

– Și cum a plecat la Paris, cu ghipsul, pe gutieră?

– Eh, asta a fost cam greu, în tren a stat pe banchetă întinsă, însă pentru a se urca în tren, pentru a scobori la Paris și apoi pentru a urca scările la sora ei, a trebuit să se ridice și să umble, ajutată de oameni...

Putea astfel să compromită tot tratamentul, dar n-avea altceva de făcut.

În sanatoriu se mai petreceau și altfel de scene, unele grotești și amuzante ca, de exemplu, întâmplarea aceea cu un tânăr conte dintr-o mare și nobilă familie străină ce venise la Berck pentru un discret tratament arsenical. Era un tânăr blond ca mătasea porumbului, fusese în nu știu ce misiune la Buenos Aires și acolo descoperi extraordinarele femei aduse pentru prostituţie din toată lumea, petrecu tot timpul cu ele, până aflară părinţii și îl rechemară acasă. Dar răspunsul fu că el nu mai părăsește în niciun caz Buenos Aires-ul unde se simte cât se poate de bine. În zadar fură toate ameninţările și chiar suprimarea trimiterii banilor, pentru că tânărul conte tot împrumuta de la personalul diplomatic al legaţiei ţării lui care cunoștea familia și știa că nu va lăsa datoriile neachitate. În fine, prin diferite șiretlicuri, reușiră ca să-l îmbarce pe un vapor spre Europa însoţit de un agent, pentru pază mai bună și siguranţă că se va înapoia. Era de altfel necesară această precauţiune care până la urmă se dovedi totuși inutilă pentru că, ajunși cu vaporul la Neapole, tânărul conte izbuti ca să scape de sub supravegherea agentului, să se împrumute cu bani destui și să stea ascuns până la plecarea primului vapor spre America de Sud, pe care se îmbarcă cu destulă satisfacţie. Și astfel contele veni până în Europa, și făcând aiciun scurt popas, se întoarse în orașul visurilor lui unde mai stătu doi ani de zile până se îmbolnăvi și fu astfel nevoit să se întoarcă.

În sanatoriu nu prea avea cunoștinţe, își făcea ca tratament doar injecţii și umbla deci pe picioare, încât era mai tot timpul prin oraș și mai ales la un Bar American unde îl învăţase pe chelner să-i prepare niște cocktail-uri speciale cu alcooluri combinate după reţete sud-americane. Era pentru dânsul un fel de exil, într-o insulă în care se puteau totuși găsi toate alcoolurile pe care le doreai, și fete frumoase câteodată, și plăci de gramofon cu ultimele melodii șic.

În acest bar și cu astfel de distracţii își petrecea contele existenţa de Robinson Crusoe, căscând de plictiseală și îmbătându-se câteodată crunt „ca să-i mai treacă“.

În ajunul plecării se îmbătă chiar atât de cumplit, încât pentru repararea stricăciunilor ce le făcuse în odaie trebui să plătească un important supliment, iar pentru a putea pleca cu toate hainele și bagajele în regulă mai trebui să aștepte câteva zile.

Și totuși în seara aceea nu băuse exagerat de mult, însă avea o extraordinară amărăciune ce-i lichefia sufletul și când se întoarse la miezul nopţii la hotel, ameţit și nesigur pe gesturi, după ce sărută de mai multe ori cu putere pe bătrâna supraveghetoare zbârcită și urâtă care îi deschise, se închise în odaia lui, fără a încuia totuși, se dezbrăcă în pielea goală și începu să aranjeze lucrurile din cameră pentru a face ordine. Puse plăcile de gramofon pe care le avea pe radiatorul fierbinte, dădu drumul la apă în chiuvetă și puse la murat într-însa o pernă, așeză cu atenţie salteaua din pat în mijlocul odăii pentru a dormi la răcoare, sparse un bec și un lighean de porţelan, apoi venindu-i să verse, pentru a nu murdări nimic în odaie, deschise sertarele comodei în care avea rufe și haine, dădu la o parte totul, vărsă în fundul sertarelor și acoperi bine cu rufele curat spălate ca să nu se vadă nimic.

Când, a doua zi pe la prânz, camerista deschise ușa și intră, îl găsi pe conte dormind liniștit, în pielea goală, cu gura întredeschisă, jos pe saltea, în timp ce porumbului, fusese în nu știu ce misiune la Buenos Aires și acolo descoperi extraordinarele femei aduse pentru prostituție din toată lumea, petrecu tot timpul cu ele, până aflară părinții și îl rechemară acasă. Dar răspunsul fu că el nu mai părăsește în niciun caz Buenos Aires-ul unde se simte cât se poate de bine. În zadar fură toate amenințările și chiar suprimarea trimiterii banilor, pentru că tânărul conte tot împrumuta de la personalul diplomatic al legației țării lui care cunoștea familia și știa că nu va lăsa datoriile neachitate. În fine, prin diferite șiretlicuri, reușiră ca să-l îmbarce pe un vapor spre Europa însoțit de un agent, pentru pază mai bună și siguranță că se va înapoia. Era de altfel necesară această precauțiune care până la urmă se dovedi totuși inutilă pentru că, ajunși cu vaporul la Neapole, tânărul conte izbuti ca să scape de sub supravegherea agentului, să se împrumute cu bani destui și să stea ascuns până la plecarea primului vapor spre America de Sud, pe care se îmbarcă cu destulă satisfacție. Și astfel contele veni până în Europa, și făcând aiciun scurt popas, se întoarse în orașul visurilor lui unde mai stătu doi ani de zile până se îmbolnăvi și fu astfel nevoit să se întoarcă.

În sanatoriu nu prea avea cunoștințe, își făcea ca tratament doar injecții și umbla deci pe picioare, încât era mai tot timpul prin oraș și mai ales la un Bar American unde îl învățase pe chelner să-i prepare niște cocktail-uri speciale cu alcooluri combinate după rețete sud-americane. Era pentru dânsul un fel de exil, într-o insulă în care se puteau totuși găsi toate alcoolurile pe care le doreai, și fete frumoase câteodată, și plăci de gramofon cu ultimele melodii șic.

În acest bar și cu astfel de distracții își petrecea contele existența de Robinson Crusoe, căscând de plictiseală și îmbătându-se câteodată crunt „ca să-i mai treacă“.

În ajunul plecării se îmbătă chiar atât de cumplit, încât pentru repararea stricăciunilor ce le făcuse în odaie trebui să plătească un important supliment, iar pentru a putea pleca cu toate hainele și bagajele în regulă mai trebui să aștepte câteva zile.

Și totuși în seara aceea nu băuse exagerat de mult, însă avea o extraordinară amărăciune ce-i lichefia sufletul și când se întoarse la miezul nopții la hotel, amețit și nesigur pe gesturi, după ce sărută de mai multe ori cu putere pe bătrâna supraveghetoare zbârcită și urâtă care îi deschise, se închise în odaia lui, fără a încuia totuși, se dezbrăcă în pielea goală și începu să aranjeze lucrurile din cameră pentru a face ordine. Puse plăcile de gramofon pe care le avea pe radiatorul fierbinte, dădu drumul la apă în chiuvetă și puse la murat într-însa o pernă, așeză cu atenție salteaua din pat în mijlocul odăii pentru a dormi la răcoare, sparse un bec și un lighean de porțelan, apoi venindu-i să verse, pentru a nu murdări nimic în odaie, deschise sertarele comodei în care avea rufe și haine, dădu la o parte totul, vărsă în fundul sertarelor și acoperi bine cu rufele curat spălate ca să nu se vadă nimic.

Când, a doua zi pe la prânz, camerista deschise ușa și intră, îl găsi pe conte dormind liniștit, în pielea goală, cu gura întredeschisă, jos pe saltea, în timp ce de pe caloriferul încărcat cu plăci picura un clei negru și compact din discurile care în contact cu căldura se topiseră și formau o pastă lipicioasă și informă ce se scurgea de-a lungul țevilor înfierbântate.

Exemplare de acestea treceau adesea prin sanatoriu și amuzau câteva zile pe bolnavi, înfuriind bineînțeles pe director care nu prea înțelegea asemenea glume.

Îmi petreceam însă după-amiezile mai mult în afară de sanatoriu, ieșind cu trăsura. Îmi părea grozav de rău că nu pot să mă ridic de pe gutieră și să-mi mângâi calul. Era o prietenie indirectă pe care o legam cu el printr-un prieten care îi ducea zahărul ce-l țineam în trăsură anume pentru dânsul. Într-un rând chiar calul meu mâncă atâta zahăr, încât câteva zile rămase în grajd, bolnav de stomac.

Iată cum se întâmplă aceasta. Cunoșteam în sanatoriu o cucoană bătrână cu care stăteam câteodată de vorbă despre fiul ei, bolnav și dânsul, însă care rămânea tot timpul în odaia lui.

Era o bătrânică uscățivă, cu gâtul atât de slab și de lung, încât purta o fâșie de mătase neagră cu medalion în jurul lui, ca pentru a ține în mănunchi vinele groase ce-i ieșeau de sub piele și traheea cu omușorul proeminent ca pe o legătură de legume strânsă în același pachet. Era extrem de zgârcită, asta o știa fiecare în sanatoriu, și avea obiceiuri bizare, ca de exemplu, culegea firele de păr care îi cădeau din cap pe bluză și le băga cu un gest rapid înapoi printre firele de pe cap, ca să nu le piardă și să nu pară cheală. Pentru același motiv nu se pieptăna niciodată și avea un cap zburlit, cu un păr ce fusese roșcat și încărunţise, însă murdar şi rar pe cap ca umplutura unei saltele de lână care iese puţin afară printr-o ruptură a învelitoarei.

Cât despre zgârcenia ei circulau felurite amănunte în sanatoriu, şi se spunea de pildă că bea ceaiul fără zahăr pentru a păstra bucăţelele într-o cutie. Era totuşi destul de bine situată pentru a-i fi ruşine ca să-l vândă. Într-un rând, stând de vorbă cu ea în faţa sanatoriului, eu fiind în trăsură, o rugai să dea calului o bucăţică de zahăr.

Când văzu cu ce poftă îl mânca iapa, veni spre mine şi îmi spuse că nu ştia că un cal mănâncă zahăr.

– Şi încă cum! spusei eu... daţi-i atâta cât ar înfulica.

– Ei bine, să ştii că îmi place căluţul d-tale şi că o să-i dau zahăr... aşteaptă o clipă, mă duc să-l aduc.

Era zahărul de dimineaţă de care nu ştia cum să scape, mai ales că fiul ei prinsese de veste despre această colecţie şi o certa mereu, spunându-i să se debaraseze de ea. Într-adevăr, bătrânica reveni cu o cutie plină, din care iapa mea mâncă în ziua aceea cât putu.

Îmi plăcea să privesc crupele cailor mei, cu perii bine linşi şi coada grea, apoi când întorceau câteodată capul, păreau că înţeleg în privirea mea cât iubeam ochii lor mari, înlăcrimaţi şi melancolici, şi buzele lor lătăreţe şi negre în dosul cărora rânjeau dinţii de fildeş galbeni, lungi şi ruginiţi ca ai unui fumător. Erau băieţaşi bolnavi ce ieşeau cu trăsura, cam de vreo cincisprezece ani, pe care nu ştiu cine îi învăţase o distracţie cumplit de sălbatecă ce consta în a introduce coada biciului în vulva iepelor până acestea începeau să zburde pe picioarele dinapoi, poate de plăcere, poate de durere. Și copiii râdeau în inconștiența lor, amuzați de cabrările animalului.

În unele zile duceau caii afară la țară pe distanțe extraordinare și reveneau cu ei înspumați și obosiți, groaznic de însetați, încât cel dintâi drum al lor era la fântâna de pe esplanadă unde se adăpau cu înghițituri avide și ample. În felul acesta se îmbolnăveau și proprietarul nu bănuia decât foarte vag pentru ce câteodată caii căpătau pneumonie și mureau în câteva zile. Cred că aceasta se întâmplă și unui căluț al meu pe care îl iubeam nespus de mult, un căluț negru, musculos și plin de nervi, cu care ieșeam adesea. Într-o zi însă, când eu rămăsei la sanatoriu, fu dat probabil în mâna unui astfel de băiețandru care îl epuiza și îl îmbolnăvi. Când cerui a doua zi căluțul meu, îmi răspunse proprietarul că are o congestie. Câteva zile ieșii cu o iapă mare albă foarte bună. În acest timp căluțul meu muri, și proprietarul îmi anunță cu multă tristețe această veste.

– Și l-am și vândut, adăugă el. Îl poți găsi la măcelărie...

Existau la Berck câteva măcelării care vindeau numai carne de cal. Toate se îngrămădiseră pe aceeași stradelă și erau ușor de recunoscut prin capetele de cai enorme, sculptate în lemn și bronzate, ce atârnau deasupra ușii. În interior de altfel domnea cea mai perfectă curățenie și hălcile de carne, de un roșu puțin mai întunecat decât cele de bou, atârnau pe pereții de porțelan alb, foarte apetisante.

În anumite zile veneam pe-acolo și cumpăram de câteva centime un „beeftek crud“, care consta în carne de cal tocată, trecută prin mașină cu puțină sare și piper, și care se mânca așa rece și fără altă preparaţie, fără pâine. Era recomandat şi de doctori, iar carnea avea un gust parfumat cu tot felul de savori de sânge rece, şi un vag miros de verdeaţă, ca şi cum ar fi stat la marinat în ierburi aromatice.

Era în ajunul plecării mele în Elveţia, ziua când aflai de moartea şi de vânzarea căluţului meu. Îmi amintesc de această ultimă zi din Berck, o zi rece şi acoperită de nouri, cu o burniţă subţire şi persistentă ce vaporiza un aer umed pe care-l simţeai până în fundul plămânilor; strada era înecată într-un văl fin de ceaţă prin desimea căruia se iveau ca nişte lumini moarte, becurile aprinse în magazine şi în vitrine, ca nişte fructe de aur atmosferic, învelite în vata alburie a vaporilor de brumă.

Eram desigur printre puţinii clienţi din ziua aceea care cumpărau carne de cal, strada era pustie şi în măcelărie patronul dormita cu capul rezemat în palmă, aşezat pe scăunaşul lui înalt la tejghea.

Îmi arătă carcasa spânzurată a fostului meu căluţ şi mă consolă spunându-mi că avea o carne excelentă şi foarte suculentă. Îmi dădu chiar să gust şi cumpărai pentru un franc un „beeftek crud“ din carnea căluţului meu, pe care îl mâncai încet, savurându-l cu ochii închişi şi căutând să mă pătrund de gustul lui, ca pentru a comunica în acest fel cu spiritul defunctului animal iubit.

În aceeaşi după-amiază mă împachetai şi a doua zi dimineaţa părăsii Berckul, unde stătusem trei ani de zile. Cu moartea căluţului meu pierdeam ultimul meu bun prieten, din acest oraş unde pierdusem atâţia...

Era ultima amintire ce trebuia să-mi rămână şi ultima tristeţă.

În compartiment era destul de cald și deschisei ușa. Era un vagon vechi cu compartimente separate, fiecare cu ușa lui, și cu două banchete de-a latul trenului; pe una stătea gutiera mea. Era o zi mohorâtă de iarnă, burniţa cădea peste câmpuri și vitele ieșite la lucru, caii și vacile din apropierea liniei, când respirau trimeteau în ploaie pachete de vată vaporoasă ce dispăreau îndată absorbite de umezeală.

Pentru întâia oară călătoream cu trenul după atâţia ani. În staţii, călători dădeau să se urce în compartimentul meu și se retrăgeau repede explicând celorlalţi:

– Este un bolnav înăuntru... un invalid...

Îmi dădeam acum mai bine seama că sunt bolnav, că sunt în afară de lumea vie și cotidiană a celor sănătoși. În Berck nu prea se simţea această diferenţă, era suficient să întâlnești o trăsură cu alt bolnav sau în timpul mesei să-i vezi pe toţi întinși pentru a se restabili un anumit echilibru moral ce era pentru deplina liniște a bolnavilor, acel al calmului și al indiferenţei.

În apropierea Parisului, începurăm să traversăm cartierele ce mărginesc orașul, și trenul trecea atât de aproape de casele fumurii, încât puteam distinge câte un copil cu nasul murdar, în șorț de școală, mâncând dintr-o tartină, ori femei ce spălau rufe, un bătrânel ce-și fuma liniștit pipa și privea de la fereastra lui, cuminte, cum trece trenul, în unele străzi trecea un băiat cu triciclu și cutia de livrat mărfuri la domiciliu, cu țigara în gură, pedalând alene, unele ferestre erau închise, aveau perdeluțe de dantelă și păreau că adăpostesc odăi pustii... trenul huruia... erau mai ales aceste ferestre închise, pe care nu le voi mai vedea niciodată, acele care mă intrigau și mă pasionau mai mult... le vedeam doar în trecere... trenul zgâlțâia toate geamurile compartimentelor și îmi imaginam dintr-o dată viața domestică, cuminte și neînsemnată ce se petrecea în dosul lor...

În gară la Paris trebui să aștept câteva ore până la venirea ambulanței, într-o sală de așteptare cu ferestre enorme de cristal ce dădeau spre *hall*-ul de așteptare. Eram însă așezat în mijlocul sălii cu dosul la vitrine și sala era plină de lume, aveam cu toții impresia că era un catafalc aranjat acolo și oamenii aceia cu toții, veniți ca să condolieze familia, atât doar că fumau și mă serveau pe mine, cel de pe catafalc, cu bomboane, și că trăgeam și eu dintr-o pipă bună.

Când la un moment dat privii în dosul meu cu ajutorul unei oglinzi, rămăsei uluit. În geamul vitrinelor își turteau nasurile palide și holbau ochii o mulțime imensă de gură-cască. Erau copii în primele rânduri, apoi persoane mai înalte și alții înalți de tot, privilegiați, în etaje de capete, privind cu toții în sală la „bolnav“ și șoptind între ei tot felul de presupuneri și informații despre boala, vârsta și gravitatea cazului meu.

În *hall* continua însă forfoteala gării, treceau cărucioarele cu bagaje, se auzeau fluiere scurte, pufăit de locomotive ce venea dinspre peron și zguduiri subterane când treceau trenurile pe sub pământ, sub noi, ca niște rostogoliri de tunete îndepărtate și înăbușite într-un cer subpământean.

În fine veni și ambulanţa care mă conduse la hotel.

Îmi amintesc de această traversare a Parisului, noaptea, cu geamurile ambulanţei deschise, ca de un leșin și o ameţeală plină de desfășurarea rapidă a unor lumini și decoruri fascinante, privite cu amărăciunea și regretul că ele nu vor fi decât străbătute și vor rămâne apoi pentru mine pierdute în ploaia fină și în lumina roză ce licărește din reverbere pe străzile orașului interzis. În nări mă înăbușea mirosul acela de benzină și plante uscate atât de caracteristic Parisului și regăseam în el atmosfera plimbărilor mele prin cartiere singuratece și bucuria ce-o avusesem înainte cu câţiva ani de a mă odihni pe o bancă de pe un bulevard exterior și privind o frunză îngălbenită de platan, smulsă de vânt în apa trotuarului, să rămân cu capul rezemat în braţ de speteaza băncii și să murmur pentru mine însumi, halucinat și naiv, ca un beţiv în neștire: „Sunt la Paris... la Paris... la Paris...“.

Erau doar atâţia ani de ferventă așteptare ce zăceau în dosul acestor șoapte, atâtea și atâtea nopţi petrecute cu ochii deschiși și hrănite de aceeași reverie... „când voi fi la Paris...“, ca de o melodie extraordinară, obsedantă, ce mă împiedica să dorm și mă făcea să-mi creez în mijlocul orășelului de provincie, în odaia închisă, fără ferestre, unde dormeam și unde lumina venea prin plafon, o insulă proprie și secretă, un oraș al meu viu și animat, înconjurat de tot mucegaiul și întunericul plin de noroi ale ulițelor ce se strecurau printre case în orașul meu provincial.

Și acum îl cunoșteam în toată realitatea lui, cu străzile lui luminoase, cu vitrinele scăldate în ape de lumini colorate ca niște acvarii stranii în care locuiau adormite splendidele și palidele manechine de ceară în somptuoasele lor rochii de reclamă cu tăblița ce indica nostalgic „SOLD“ și prețul în cifre roșii evidente.

Era Parisul visurilor mele, într-adevăr, și el conținea câteva clin vechile mele tristeți provinciale și zile de toamnă la fel de pustii și de dezolante cu câteva tristeți inedite în plus, melancolia oamenilor care împingeau cărucioarele încărcate cu banane și țipau cât îi lua gura, a „artiștilor“ ce se opreau în stradă și cântau din gură și din armonică un refren ce voiau ca să-l lanseze, în timp ce se împărțea la toți ascultătorii adunați în cerc notele muzicale și cuvintele pe care „artiștii“ rugau să fie urmărită melodia cu atenție.

– Este cupletul al treilea, în susul paginei, începem!

Și în Parisul mohorât și trist răsuna un acordeon cu răsuflarea scurtă, acompaniat de câteva voci binevoitoare și răgușite, cântece de apași, pline de melancolie:

Ce n'est pas une fille des rues, c'est ma regulière[2]*...*

și altă dată vagi obscenități:

Je l'ai vue nue
Plus que nue... [3]

Era Paris... și eu eram la Paris... cumpăram cartofi prăjiţi în stradă, ca să mă încălzesc și mă opream seara, când erau orele de animaţie, la ieşirile din metro privind toate aceste figuri obosite de funcţionari ce intrau și ieșeau ca niște cârtiţe de sub pământ, cu feţele grave și pământii, frământate ca un aluat cenușiu. Și stăteam ronţăind cartofii, și privind oamenii, cu mirarea cuminte și placidă a provincialului care a venit din fundul provinciei lui de-a dreptul în cel mai mare oraș al lumii.

– Eh, vii cu mine? mă întreba o fată subţirică și violent fardată, fluturându-mi pe dinainte un fular cu miros ieftin de ghiocei.

În odaia de hotel cu perdele vechi și grele de catifea mă trezea în zori huruitul metroului în fundul pământului și neputând să mai adorm, mă sculam, aprindeam lumina, îmi făceam cafeaua la mașina de spirt pe care o luasem cu mine, apoi mă îmbrăcam și ieșeam în oraș.

– Ești cel mai harnic dintre locatarii mei, îmi spunea proprietăreasa, care îi știa pe toţi deoarece nu avea decât câteva camere în totul. Când te văd trecând pe scări atât de dimineaţă, am impresia că pleci în excursie la Fontainebleau; eu numai când plec cu ginerele și fiica mea în excursie acolo, în zilele de vară, numai atunci mă scol atât de devreme...

Și pentru că uita des numele meu, îi spunea portăresei ca să meargă să facă ordine în odaia „domnului care pleacă în fiecare dimineaţă în excursie“...

...Și automobilul sanitar mă ducea prin locurile acelea ca prin niște depozite imense de amintiri și nostalgii, și fiecare claxonare de automobil, fiecare ţipăt şi fiecare lumină era un semnal ce corespundea direct şi secret cu telegrafia inimii, venind dintr-o lume ce mi se părea îngrozitor de veche şi de îndepărtată.

Era aceasta senzaţia pe care mi-o dădea boala, că eram izolat în marginea unei paste de evenimente, mişcări, zgomote şi lumini care erau lumea însăşi.

Când rămăsei singur în odaia de hotel, cu lumina stinsă, impresia aceasta crescu deodată imens în mine privind pe fereastră în stradă, dincolo în casa din faţa hotelului, unde la etajul corespunzător era o lumină aprinsă şi într-o odaie plină cu tablouri pe pereţi se plimbau doi domni, unul mai în vârstă cu favoriţi şi mustăţi albe, în haine cenuşii, şi un tânăr subţirel brun, în haine negre, cu ochii profunzi şi încercuiţi de riduri întunecate. Îi distingeam extraordinar de bine şi le urmăream cele mai mici gesturi; din când în când bătrânul se oprea în faţa vreunui tablou şi luându-l jos de pe perete îi explica tânărului ceva cu gesturi mici ale mâinii, întovărăşindu-i vorbele, apoi îl atârna din nou la locul lui. Ce spunea tânărului? Ce reprezentau tablourile, cine erau aceşti domni? Iată atâtea şi atâtea lucruri pe care eram menit ca să nu le aflu niciodată. În lume existau oameni şi tablouri, al căror conţinut trebuia ca să-mi rămână pe veci necunoscut, ca şi toate evenimentele ce se consumau în materia impalpabilă a aerului, fără urme, şi din care nu-mi parvenea niciun ecou şi nicio cunoştinţă. Totul se petrecea astfel în jurul meu, oamenii mânuiau tablouri, şi vorbeau, şi eu nu ştiam cine sunt oamenii aceia, ce conţin tablourile şi ce explicaţii îşi dau când le privesc.

Și gândul acesta deveni atât de obsedant și mă înstrăină atâta de oameni, încât mult timp după aceea mi se putea întâmpla ca în mijlocul unei conversații la care luam totuși parte foarte atent, sau chiar în cursul desfășurării vreunui eveniment grav pentru mine, să revăd deodată odaia din Paris și cei doi domni care se plimbă în ea și să mă întreb brusc:

– Ce sunt toate aceste tablouri necunoscute și aceste explicații pe care nu le înțeleg?

În fiecare zi, cu fiecare obiect, nedumerirea mea creștea până se stabili la un fel de inconștiență ce mă domină și acum tot timpul ca o amețeală în care sunt cufundat pentru totdeauna...

În Elveția ajunsei a doua zi seara, pornit în zori din Paris și încărcat într-un compartiment pe care conductorul trenului avu bunăvoința de a pune o pancartă, „Rezervat“, exact cum punea și pentru parlamentari, era tot ce putea să facă, iar când trenul se oprea mai mult timp în unele stații se repezea să-mi aducă sandvișuri și banane, pe care mi le oferea cu toată timiditatea și stângăcia tinereței lui.

Când trenul ajunse la graniță și el trebui să mă părăsească. veni în fața ușii deschise a compartimentului meu și îmi ură „drum bun“, apoi cu o ezitare:

– Și sănătate, copilul meu, și spunând aceste cuvinte se înroși până la urechi. Cred că aveam amândoi cam aceeași vârstă.

În stația de legătură unde trebuia să fiu pus în funicular, găsii zăpadă. Pentru transportul meu exista un vagon special, atașat la funicular cu ușile pe lat enorme ca la vagoanele de marfă, însă înăuntru cu banchete și spațiul la mijloc liber pentru a se putea pune targa bolnavilor.

Era desigur vagonul cu care se transportau și morții, și unul fusese dus chiar nu de mult, pentru că pe banchetă zării câteva frunze ce căzuseră probabil din buchetele de flori, iar pe jos, brad și picături de spermanțet de la lumânările familiei.

Până să mă ducă pe linia de urcare, fui condus pe diferite linii de garaj părăsite în manevră și la un fluierat scurt ne opream printre magazii ca la capătul lumii, un bec lumina slab întunericul și în albul lui dansau fulgii, căzând apoi pe câteva butoaie și lăzi de pe o estradă în fața magaziei. Erau vechi și binecunoscute locuri abandonate, asemănătoare cu cele din orașul meu care îmi sfâșiau inima când în serile de iarnă mă plimbam pe calea ferată și ajungeam la magaziile de mărfuri, unde domnea aceeași tăcere, aceeași pustietate și aceiași fulgi cădeau cernuți în vârteje în lumina aceluiași bec anemic.

În timpul urcușului se închiseră ușile vagonului și nu văzui nimic afară, dar odată ajunși în Leysin[4], după ce fui încărcat în ambulanță, în momentul când fui coborât pentru a intra în sanatoriu, zării dintr-o dată toată valea imensă la picioarele muntelui și miile de luminițe aprinse, sticlind în întuneric ca pe un cer pământean corespunzător în totul celui cu constelații reale. Și constelațiile satelor erau în vale și pe coaste ca luminițele variate și strălucitoare de pe un pom de Crăciun, încărcat cu ornamente ieftine. Când trăsei aerul în piept, simții că nu mai cântăresc nimic, era o atmosferă limpede și pură, rece și tăioasă, curată ca cristalul și ușoară în respirație ca o nouă materie atmosferică ce mă înconjura, mai mătăsoasă, mai fină și mai vaporizată.

– Iată-mă renăscut, exclamai eu entuziasmat.

Și când infirmiera sanatoriului veni ca să mă spele, să mă schimbe și să mă puie în albituri proaspete cu miros de camfor, era într-adevăr ca o nouă venire pe lume, într-o lume mai curată și spălată higienic cu alcool camforat.

Era prelungirea în aer a sanatoriului și a curățeniei lui.

Când dimineața apoi, după fricțiunea pe corp cu apă rece se deschiseră ușile și patul meu fu împins pe terasă, în fața mea se desfășura cât cuprindeam cu ochii valea Ronului, cu fluviul ce curgea ca mercurul în soare printre culisele șirurilor de munți de o parte și de alta. În fundul văii erau sate și case, și vite și oameni pe care îi distingeam bine în aerul limpede și le urmăream cu atenție activitatea. În marginea văii curgea în șuvoi de argint o cascadă, iar între două creste mai jos se putea vedea un pod minuscul, cât o agrafă, pe care îl traversau trenurile mici electrice negre, ca viermi ce se târau în lungime și dispăreau apoi în gaura tunelului ce se deschidea în coasta muntelui.

În satul Leysin, mai jos de clinica mea, se înșirau în soare terasele albe și roze ale sanatoriilor, pe care stăteau întinși la soare în pielea goală bolnavii osoși, în timp ce pulmonarii își făceau cura de dimineață cu perdelele trase pe terasele din fața odăilor lor ce păreau de departe – alăturate cum erau și multe și mici – un fagure de albine.

În glicinele alpine străluceau picături de zăpadă topită, iar în pădurea de brazi de lângă clinică o ușoară brumă cu vapori alburii persista printre copaci. Și totuși nu era frig, iar bolnavii stăteau la soare în pielea goală și soarele îi încălzea atât de puternic, încât transpirau și își acopereau capul cu pălării mari de paie. Eram aproape toţi bronzaţi pe trup de soare.

– Cât e ceasul, vă rog? întrebă o infirmieră.

Și un bolnav care privea în vale cu un telescop lung format din tunuri de alamă ce intrau unele în altele, spuse: „10 și 30 de minute“, continuând a se uita prin lunetă. Era un englez cu care făcui cunoștință mai târziu; telescopul lui era atât de puternic încât distingea cu dânsul în vale, la o casă ce trebuia să fie școală în satul acela, cadranul ceasului de pe faţadă și putea astfel spune, cu ajutorul lunetei, ora exactă.

Era într-adevăr un telescop extraordinar de care mă servii și eu în urmă, în anumite scopuri. Când îl desfăceai, avea gravat în interior cu litere caligrafice și mici ornamente florale: *Constant Demoisin, Opticien du Roy* și o dată, mi se pare 1753, adânc săpată în alamă. Când îl lăsam apoi din mână după ce umblasem cu dânsul și îl deșurubasem, îmi rămânea pe degete nu știu ce miros iute, puţin de mucegai și de brânză veche, ca odinioară când în copilărie scotoceam sertarele și umblam cu diferite obiecte de alamă pe care le găseam acolo, mânere de uși stricate și inele pentru perdele pe care le luam pentru a face cu ele experiențe de prestidigitaţie după un mic tratat ce îmi căzuse în mână... Și rămâneam astfel cu telescopul în mână, la ani de distanţă de valea și de soarele de acum.

În faţa clinicei unde stăteam, dar mult în vale, trecea strada principală a satului și de pe terasa mea, unde stăteam întins în patul cu cearceafuri strălucitoare la soare, puteam vedea trecătorii minusculi și strada toată pavată cu pietre cubice. Chiar în dreptul sanatoriului era o gură de canalizare cu un enorm bolovan prăvălat deasupra și privirile mi se opreau întotdeauna la piatra aceasta. Era ca un punct într-o frază, priveam, priveam în vale, pe stradă, brazii, apoi reveneam la piatră, punct, și tot așa de la capăt. Mi se întâmpla chiar ca să citesc, apoi să închid cartea și să privesc în jos la bolovan, „punct“, îmi spunea piatra. Era încheierea firească a lecturii și cu timpul a tuturor acţiunilor mele. În unele zile bolovanul căpăta o importanţă extraordinară. Când trebuia de pildă să vină doctorul la vizita săptămânală, îmi promiteam ca odată vindecat să mă duc până la piatră și să mă așez pe dânsa câteva secunde, pentru a mă pătrunde bine de faptul că umblu și că depinde numai de mine să ating piatra aceasta pe care o priveam din depărtare de atâtea zile, cu disperare. „Când va fi ziua aceea? Când va fi?“ mă întrebam și priveam piatra cu aviditate, „când voi putea să mă servesc de picioarele mele pentru a merge s-o ating?“ Și astfel ea deveni pentru mine ca un simbol al vindecării, mai mult chiar ca un semn al realităţii că sunt vindecat, iar dacă cineva m-ar fi întrebat ce voi face în ziua când voi umbla, dacă voi pleca acasă de exemplu, ori dacă mă voi întoarce la Paris, aș fi răspuns cu repeziciune și fără nicio ezitare: „mă voi duce ca să ating piatra“.

Ei bine, deși tratamentul meu rămânea mereu același și credeam că voi mai sta imobilizat în pat, e drept, fără ghips, încă mult timp, spre extrema mea surprindere doctorul îmi spuse ca să încep să umblu, deși aveam o plagă deschisă, încet, și astfel se făcu că putui atinge piatra cu mult înainte ca să fi crezut posibil aceasta.

În ziua când ajunsei cu plimbările mele până la piatră, fui extrem de obosit pentru că făcui un efort ca să ajung acolo și drumul care din pat mi se părea scurt era în realitate destul de lung, mai ales prin cotiturile pe care le făcea în dosul caselor ce-mi ascundeau în vale întortocherile acestea.

Când atinsei dar bolovanul, abia de-mi mai ţineam respiraţia și de jos de unde mă aflam privii spre clinica și terasa mea cu o privire ce ar fi vrut să fie orgolioasă, însă care nu era decât obosită.

În ziua aceea pusei pe seama oboselii faptul că nu resimţeam nicio senzaţie deosebită în momentul când mă aflam pe piatra unde în atâtea ore de reverie dorisem cu pasiune ca să mă aflu. În zilele următoare însă fu același lucru, aerul era uscat în jurul meu, totul era simplu și normal, eram obișnuit cu faptul că umblu și nu puteam pompa din aer o exaltare care nu mă cuprindea. Toată dorinţa mea era acum descărcată de intensitatea ei ca un acumulator ce nu mai poate servi la nimic, eram tot atât de cenușiu în mine însumi ca și asfaltul pe care călcam și tot atât de tern, fără rezonanţă. Era pentru mine încă o verificare a certitudinii că nu trebuia niciodată să aștept nimic. Toată realitatea este la dispoziţia mea cu condiţia s-o aspir profund și s-o expir în același moment, fără planuri și fără iluzii.

Când începui să umblu avui de altfel și preocupări ce nu le avusesem mai înainte. În sanatoriul unde mă instalasem nu erau decât câţiva bolnavi, și aceia oameni maturi și femei bătrâne. Era un sanatoriu cu totul izolat de sat, situat la o mare înălţime și pe un drum pe unde nu veneau decât rari trecători.

Era de altfel un drum frumos ce nu ducea nicăieri și se înfunda în munţi, printre pajiști de flori alpine și pădurea cu brazi vechi și putrezi; îl frecventau câteodată îndrăgostiţii.

Când părăsisem Berck-ul credeam că voi merge într-un sanatoriu cu mulţi bolnavi, animat de voioșie și de tinereţă și căzusem într-un loc cu totul pustiu, o vilă searbădă și tristă, unde câteva pensionare bătrâne tricotau toată ziua cu ochelarii pe nas și câţiva englezi congestionaţi jucau în odăile lor bridge, plini de gravitate și atenţie.

Când începui apoi să umblu și făcui în sanatoriu pe coridoare primii pași, reveriile mele și iluziile din atâţia ani de imobilizare se încărcară cu virulenţe acide și în același timp cu câteva imagini extrem de naive.

– În fine, acum când umblu, voi putea intra în conversaţie cu frumoasele femei ce trebuie să iasă cu siguranţă la plimbare spre amurg...

Și visai odăi splendide în care frumoasele bolnave cu obrajii fardaţi, în halate ce abea le acoperea toată goliciunea, mă primeau în orele de „tăcere“ și eu treceam astfel din odaie în odaie, cunoscând și iubind în fiecare după-masă fascinante contese goale, cu coliere de perle în jurul gâtului și extraordinare brăţări pe mână, mai ales contese, acestea erau în visul meu femeile preferate.

Eram înfierbântat de așteptare și mi se părea că în lumea sanatoriilor elegante mă așteaptă brațe deschise care să mă înlănțuie.

În fine veni și ziua când ieșii în afară de sanatoriu cu prietenii mei. Erau doi englezi, unul mergea cu cârje și era aproape vindecat, un fost inspector silvic în Scoția, celălalt cu o boală de rinichi, inginer la Aukland în Noua Zeelandă unde își avea biroul de construcții împreună cu un tovarăș al lui.

În fiecare săptămână îi soseau din insula lui pachete enorme cu ziare și reviste ilustrate în care puteam vedea splendide peisagii zeelandeze, cu cascade argintii în luminișuri de pădure lângă care stătea câteodată un indigen bătrân cu părul alb și creț dat peste cap ca o cascadă mai mică și mai strânsă lângă cascada apelor. Credeam că nu mai există indigeni care să scoboare fluviile în trunchiuri scobite de copaci și cu amulete vrăjitorești pe mână și în jurul gâtului.

Când îi spusei asta inginerului, priveam tocmai o fotografie ce reprezenta diferite fetișuri în jad, sculptate fin și cu artă; inginerul râse și scoase din buzunar unde îl ținea agățat printre chei un asemenea fetiș în jad verde exact cum vedeam în revistă. Era atât de uluitoare realitatea amuletei pe care mi-o arăta inginerul, tocmai în momentul când pentru mine ea făcea încă parte din domeniul acela incert și fragil al ilustrațiilor tipărite, încât inginerul trebui ca s-o scoată și să mi-o dea în mână, s-o pipăi, s-o strâng și mai ales să privesc în lumină extraordinarele valuri și umbre pe care transluciditatea jadului le conţinea ca o apă împietrită în materia lui.

Era ceva neînchipuit de frumos, concentrat într-o sculptură mică şi delicată ce reprezenta un animal cu ochii exageraţi de mari şi gura deschisă, prin care inginerul trecea inelul cu care o ataşa de legătura de chei, avea şi un sunet mat când o loveai, un sunet uscat dar cu un ecou cristalin şi scurt, un zgomot mărunt pe care nu-l mai auzisem până atunci niciodată. Cu siguranţă că din lipsă de atenţie şi obişnuinţă rămân pierdute pentru noi în lume mii de zgomote ca acestea, şi clinchete, şi sunete, şi tonuri, ca şi culori şi transparenţe de ape şi sticle şi pietre preţioase pe lângă care trecem fără să ne oprim. Câteva zile amuleta de jad rămase în odaia mea lângă mine şi când mă trezeam câteodată noaptea o priveam şi punând-o la ochi descopeream în transluciditatea ei în fiecare clipă noi desene şi fantasmagorii de caleidoscop.

Cu inginerul acesta şi inginerul silvic ieşii deci pentru întâia oară la plimbare pe drumul ce conducea spre munţi trecând prin faţa clinicei şi care în orele acelea de după-amiază era animat câteodată şi de câţiva bolnavi pulmonari ce veneau până aici ca să culeagă bucheţele de flori şi să respire în voie aerul tare al înălţimii.

Era şi o bancă de piatră unde ne aşezarăm ca să ne odihnim şi auzii pe prietenii mei englezi şoptind între ei:

– Crezi că astăzi vine?

– Poate că a trecut...

– Este prea devreme... dacă are de venit, vine de-acum încolo...

– Bine, aşteptăm, oricum n-avem nimic de făcut.

Şi amândoi râseră şi deveniră congestionaţi şi se priveau în ochi cu priviri şirete, ca şi cum ar fi fost vorba de un viciu cu totul pervers şi ascuns pe care îl cultivau numai ei.

Şi era într-adevăr un viciu, dar cuminte, cât se poate de cuminte, un mic flirt cu o fată care trecea în fiecare zi să culeagă flori, dar cu care nu vorbiseră până atunci niciodată, toate relaţiile lor mărginindu-se doar la un zâmbet când trecea şi, de câteva zile, o uşoară înclinaţie a capului.

Pentru acest zâmbet şi acest mic semn de simpatie ieşeau în fiecare zi la plimbare cât se poate de devreme şi se instalau pe bancă şoptind şi râzând pe înfundate cu imensă şi puerilă satisfacţie.

Când îi întrebai despre ce e vorba, la început nu vrură să-mi spună şi numai când aflai de „idilă“ de la o infirmieră, ei îmi mărturisiră totul şi îmi arătară într-o după-amiază pe fata pe care o aşteptau. Era o elveţiancă cu obrazul lunguieţ de cal şi în privirile cenuşii cu un aer sălbatec şi totuşi timid. Era pulmonară cu siguranţă, se cunoştea asta după tenul ei pământiu în care boala aprinsese două pete vineţii, purta o beretă şi o haină scurtă albastră cu nasturi de alamă şi o insignă cu câteva linii albe şi roşii la piept, un semn al unei societăţi pentru abstinenţă şi prietenie, cu un vultur deasupra unei devize şi îmi amintesc că cineva făcuse remarca în sanatoriu că simbolul nu era bine ales deoarece vulturii nu sunt abstinenţi.

În picioare avea cizme de piele moale de căprioară, şi pentru zilele acelea de dezgheţ primăvăratec, era tot ce putea fi mai bun pentru plimbări în munţi.

Eram acum trei care îi zâmbeam și o salutam discret și ea părea oricum emoţionată, dar asta nu dură mult pentru că după câteva zile, întâlnindu-ne cu dânsa pe drum și noi cei trei urcând, iar ea scoborând, lăsai pe prietenii mei ca să facă mai mulţi pași înainte, și rămânând în urmă, în momentul când fata trecu pe lângă mine, îi vorbii cu spontaneitate și fără nicio jenă:

– Vă rog staţi o clipă, aș dori să vă spun ceva.

Și ea se opri roșind tare și frământând între degete cele câteva flori albastre ce le culesese pe pajiște.

– Iată ce este, prietenii mei ar dori mult să vă cunoască, dar nu-i niciun chip să găsească vreo cunoștinţă comună care să vă prezinte. Și pentru că îmi dau seama că veţi înţelege situaţia și nu vă veţi supăra, pentru a face cunoștinţă, am îndrăznit să vă opresc și să vă vorbesc, aș vrea să nu mă credeţi insolent și să mă iertaţi.

În timp ce eu vorbeam astfel cu dânsa, unul din prietenii mei, auzind în dosul lui un zgomot de voci, se întoarse și mă văzu în conversaţie cu fata necunoscută.

Cred că puţine lucruri îl uluiseră atâta în viaţă, oricum luase o mină de stupefacţie și intensă mirare ca și cum ar fi fost vorba de ceva cu totul extraordinar. Cu mâna întinsă, arăta celuilalt spre mine și bolborosea în neștire.

– Iată, uite, îi vorbește... vezi... îi vorbește...

Când îi făcui apoi semn să se apropie uimirea lui fu cu totul extraordinară și, deși prietenii mei erau oameni în vârstă, roșiră amândoi copilărește când întinseră mâna pentru a face cunoștinţă. Cred că ceea ce făcusem era pentru dânșii ceva ce nu văzuseră încă în viața lor.

În felul acesta izbutiră în fine, după luni de zile, să animeze puțin „idila“ lor și de la un zâmbet și un mic semn de amiciție să treacă la convorbiri cu fata „care culegea flori“ și care veni chiar să-i vadă în unele după-amiezi și să ia ceaiul cu ei.

Cu aceasta, interesul meu pentru fata misterioasă încetă, însă de plimbările mele pe drumul izolat este legată și o altă întâmplare, cu mult mai penibilă, cu mult mai dramatică și destul de rușinoasă pentru mine. Și azi, când îmi amintesc de fapta mea, tot mă mai roade ceva și mă jenează, deși mi s-au întâmplat și am trecut de-atunci prin atâtea situații penibile încât aceasta este oarecum acoperită de uitare, fără a mai spune că am început să accept orice judecăți asupra sentimentelor mele și că examenul conștiinței îmi este ceva necunoscut care m-ar lăsa perfect calm.

Pentru că nu scriu însă această carte nici pentru confortul meu sufletesc și nici pentru acel al cetitorului, voi povesti și această întâmplare oribilă și jenantă pentru mine ca și pentru aceea care a avut de suferit de pe urma ei.

În plimbările mele, sprijinit în cârje, prin faţa sanatoriului până la banca de piatră, întâlneam şi câţiva pensionari ce locuiau într-un magnific sanatoriu din apropiere, un hotel imens cu un confort extraordinar, cu odăi luxoase şi, bineînţeles, cu preţuri extrem de ridicate.

Pentru a locui acolo pensionarii ce-i întâlneam trebuia ca să fie destul de bogaţi, dar totuşi nu erau din acei care puteau să mă intereseze şi a căror cunoştinţă o doream. Erau mai ales cei grav atinşi care veneau pe-aici, cu mine preocupate, îngrijindu-se serios, pensionari ce tot timpul se gândeau la temperatură şi la expectoraţii şi care erau din această pricină îmbătrâniţi prea devreme. Erau pensionarii „serioşi" ai sanatoriului, dar ştiam că mai sunt şi alţii tineri, veseli, femei splendide şi bărbaţi frumoşi, ce-şi petreceau nopţile şi după-amiezile în chefuri clandestine şi nu se prea gândeau cu deosebită atenţie la boală; pe aceştia vroiam eu să-i cunosc.

Până ce nu voi putea merge mai mult şi sta câteva ore în picioare nu era niciun chip ca să cobor în sat pentru a-i întâlni. Este drept că se afla extraordinarul sanatoriu chiar în apropiere, însă nu cunoşteam pe nimeni care să mă introducă şi să-mi înlesnească apoi cunoştinţe interesante.

Iată pentru ce mă hotărâi să intru în vorbă cu oricare din pensionarii „serioşi“ şi astfel să ajung şi la cei „neserioşi“ venind în sanatoriu.

Era printre pensionarii solitari o fată tânără în vârstă de vreo optsprezece ani, cu un obraz cu totul lipsit de vreun caracter deosebit, puţin pistruiată şi mergând puţin încovoiată, cu acelaşi fular verzui la gât şi acelaşi *tailleur* de stofă gri, tuşind pe înfundate din când în când şi ascunzându-şi tusea în batistă ori oprindu-se şi aşezându-se pe bancă pentru a-şi regăsi respiraţia.

Îmi propusei să-i vorbesc, s-o interpelez fără cunoştinţă, exact cum mai făcusem, şi apoi să-i fac şi curte pentru a mă împrieteni cu dânsa, în aşa fel încât să ne facem vizite, să ne împrumutăm cărţi şi ziare, şi ea să mă recomande şi altora în sanatoriu.

Pentru aceasta nu-mi rămânea decât s-o pândesc într-o zi când pe drum nu se afla nimeni ori se va opri şi să mă apropii de dânsa. În diferite rânduri încercasem ca să-i atrag atenţia prin priviri şi, deşi eram sigur că observase insistenţa mea, totuşi în niciun fel nu-mi dădea vreun semn de înţelegere şi de încurajare. Cu privirile reci, indiferente, trecea înainte şi nu mişca capul nici la dreapta, nici la stânga, cu gesturile la fel de lipsite de caracter şi de diversitate ca şi obrazul ei pistruiat şi închis în sine.

„Cred totuşi că va fi flatată să-i fac curte, îmi spuneam. Este destul de urâtă pentru ca nimeni în sanatoriu să nu facă aceasta.“

Şi într-o zi, găsind un moment favorabil, mă hotărâi ca să-i vorbesc. Eram la câţiva paşi de dânsa şi o aşteptam.

Cu multă siguranţă pe mine mă apropiai de dânsa şi, când era numai la un pas de mine, mă descoperii şi îi spusei, cred, cam aceleaşi lucruri pe care le spusesem cu câteva zile mai înainte tinerei elveţience cu insigna de temperanţă:

– Vă rog, domnişoară, aş vrea să vă spun ceva şi să fac în acelaşi timp cunoştinţă cu dvs...

Cred că doar atâta îi vorbii, deoarece ea între timp venise şi, doar ridicând ochii spre mine cu o privire plină de imputări, îşi continuă drumul, dreaptă, băţoasă, ca şi cum nimeni nu i-ar fi vorbit, lăsându-mă ridicul în drum, cu capul descoperit, sprijinit de cârji şi continuând a bolborosi cuvintele ce mi le propuneam să i le spun, dar pe care nu le mai auzea nimeni acum. Eram cumplit de înfuriat. Într-o clipă toate judecăţile mele anterioare despre dânsa deveniră exact contrarii, cum în mişcarea pendulară se întoarce în sensul opus pendula care şi-a parcurs distanţa toată.

Şi în aceeaşi seară povestii şi prietenilor mei ce mi se întâmplase.

– Cu o fată urâtă să nu te pui... explicam eu... ea poate crede că vrei s-o seduci, de vreme ce toţi o lasă în pace şi deodată vii să-i vorbeşti... Cu siguranţă că a răspândit zvonul în sanatoriu că a fost atacată în păduricea de lângă sanatoriu de un satir care a vrut s-o violeze... ha! ha!...

Dar urmarea cea mai penibilă şi de care îmi amintesc cu cea mai mare jenă se petrecu în ziua următoare, la plimbarea obişnuită cu prietenii mei.

Când ea trecu pe lângă mine, eram cu dânşii şi murmurai feroce, destul de tare ca să audă şi dânsa:

– Și apoi... n-am niciun regret... e destul de urâţică.

Cred că auzise pentru că desigur că indignarea i se urcă în gât și o făcu să tușească. Eram însă satisfăcut că mă răzbunasem atât de repede. Îmi propuneam, când o voi putea cunoaște prin cineva de la sanatoriul unde stătea, să-i vorbesc fără înconjur și să-i explic că nimeni nu-i satir, mai ales pentru dânsa.

În zilele următoare făcui chiar cunoștinţă cu un tânăr de la acel sanatoriu. Eram acum sigur că îi voi putea vorbi și ei. Mă duceam acum pe la sanatoriul cu bolnavi bogaţi, unde întâlneam desigur pe culoare femei frumoase și tineri distinși cu care însă nu făcui cunoștinţă decât mai târziu.

Într-o zi, se prezentă și prilejul de a fi prezentat „urâţelei“ mele. Era o zi cenușie și uscată, călduţă și întunecată, mersesem cu prietenul meu să conducem la funicular o bolnavă care pleca și care își lua rămas bun chiar pe peron.

Toţi prietenii ei erau adunaţi acolo, sanatoriul era prea distins pentru a nu poseda gara lui particulară până unde urcau funicularele la capătul liniei și apoi scoborau.

În mijlocul grupului care conducea pe bolnavă zării și pe „urâţica“ mea, ceva mai retrasă deoparte. Și ea mă văzu și se roși ușor. Îl întrebai pe prietenul meu dacă poate să mă prezinte ei. În acest timp ea mă urmărea și ghicea despre ce e vorba.

– Pentru ce să te prezint? întrebă prietenul meu. Este o cunoștinţă complect lipsită de interes... fata asta e mută...

– Ce spui? făcui eu uluit.

– Îţi spun că e mută... adică nu vorbește, are o laringită cu extrem de grave complicaţii, n-are voie să mănânce alimente solide și nici să vorbească... de altfel, chiar dacă ar încerca, n-ar putea scoate decât un horcăit nedeslușit, deoarece coardele vocale sunt cu totul roase de tuberculoză... doctorii cred că n-o s-o ducă mult...

În acest moment sosise funicularul și toată lumea era ocupată cu plecarea bolnavei; înainte însă de a părăsi gara privirile mele se mai întâlniră odată cu ale „urâţelei“ și în ochii ei trecu nu știu ce grea imputare pentru mine.

Plecai amărât, disperat, în timp ce se repeta în mine ca o placă de gramofon stricată: „e mută... e mută... e mută“.

Cu mare mirare, când recitesc ce-am scris, regăsesc în cele povestite exactitatea întâmplărilor care s-au petrecut în realitate. Îmi este atât de greu să le degajez de cele ce nu s-au întâmplat niciodată! Este atât de greu să le curăţ de zgura de visuri, de interpretări şi de deformări la care le-am supus. În fiecare clipă îmi vin în minte alte imagini, alte reverii sau simple viziuni în lumini seducătoare, pe care trebuie să le îndepărtez pentru a păstra povestirii mele oarecare logică, şi la urmă sunt primul care mă mir că ceea ce am scris poate fi inteligibil. Dar aş vrea câteodată să-mi însemn şi toate reveriile şi toate visele nocturne pentru a da cu adevărat imaginea viziunii iluminate care stă înfundată în întunericul meu cel mai familiar şi cel mai intim.

Poate că voi putea scrie odată toate întâmplările din vis, tot atât de pasionante ca şi cele din viaţă, poate însă că forţele îmi vor slăbi şi nu voi putea scrie deloc...

În acest caz, mi-ar părea rău să nu fi consemnat de exemplu şi visuri care m-au amuzat sau m-au fascinat cu mult mai intensă pasiune decât viaţa realităţii.

Îmi amintesc de pildă în acest moment numai de un mic şi izolat fragment de vis şi imediat îmi dau seama cât aș putea să-l amplific și ce întâmplări ar putea avea loc în decorurile și cu personagiile lui. Este însă acum, așa cum îl văd, numai o prezentare și o introducere în aceste întâmplări, dar destul de amuzantă, cred, pentru ca s-o redau așa cum am văzut-o în somn.

...În oraș intervenise o schimbare pe care aș putea s-o numesc de „specializare“. Era aceeași stradă bine cunoscută de totdeauna, însă magazinele și toate instituţiile căpătaseră forma „serviciului“ lor, de exemplu gara era neagră, lustruită, și ca o imensă locomotivă cu intrarea prin ușa fochistului și peronul de așteptare în faţa cazanului de aburi, poșta avea forma unei cutii pentru scrisori, galbenă cu dungi albastre, o librărie era în formă de călimară și alta în formă de volum frumos legat, toate cofetăriile aveau formă de prăjituri cu cremă și frișcă, magazinele de gramofoane pâlnii enorme, iar mezelăriile erau în formă de jambon pus pe lat... Toate acestea însă nu sunt decât o impresie ștearsă și care se pierdu curând când intrai în magazinul cu mezeluri unde trebuia să cumpăr ceva pentru masa de seară. În magazin mă așteptau toate surprizele și toate uimirile. Era un magazin cu rafturi și tejghele ca oricare altul, dar făcute cu totul în mod deosebit, pereţii din tocătură de cârnaţ presat care avea de departe aspectul unui mozaic roșu de toată frumuseţea, rafturile din felii subţiri de slănină întărite cu un procedeu special, ceea ce le făcea să pară de fildeș, și tejghelele din pateuri cu aspic, tare ca sticla, curate și strălucitoare ca în orice mezelărie bine ţinută.

Era o adevărată plăcere gustativă să privești toate acestea. În același timp însă eram extrem de intrigat de două lucruri cu totul curioase, mai întâi patronul mezelăriei, un omuleț cu fața smeadă și mustăcioară, era îmbrăcat în haine de cioclu, iar în al doilea rând, pachetul cu mezeluri pe care mi-l dete purta o mică etichetă bine pusă în evidență: „Fabricat la Radio“.

Ce însemnau hainele de cioclu și ce erau cuvintele care însoțeau mezelurile? Iată ce fierbeam de curiozitate să știu și, în timp ce plăteam patronului care servea singur în magazin la ora aceea matinală, îl întrebai ce vroiam să știu.

– În timpul zilei am șorț alb de mezelar, îmi spuse dânsul, dar dvs. ați venit să târguiți devreme și n-am avut încă timp să mă schimb, am avut câteva coroane de livrat azi dimineață la o casă mare și trebuia să mă pun în uniformă...

Pentru că văzu că nedumerirea mea crește, îmi explică lucrurile mai pe larg.

– Când m-am însurat, eu eram negustor de articole funebre și antreprenor de înmormântări, cu o frumoasă prăvălie, bine asortată, plină de sicrie, coroane mortuare, lampadare funerare și toate articolele pentru morți, o situație frumoasă, cum se spune, și destul de rentabilă. Câțiva ani am continuat împreună cu soția mea care mă ajuta meseria aceasta, până în ziua când socrul meu muri lăsând ca moștenire soției mele, unica lui fiică, această mezelărie. Era un comerț cu mult mai ispititor și cu mai mult câștig decât acel al pompelor funebre, pentru că jambon și cârnaț se mănâncă în fiecare zi, pe când oamenii nu mor cu aceeași regularitate. Pentru a nu lăsa totuşi ca să-mi scape din mână un comerţ deja bine introdus şi unde de asemenea puteam să câştig, am hotărât ca să păstrez şi sicriele şi mezelurile. Şi pentru că acolo unde ţineam prăvălia chiria se scumpise enorm, în timp ce casa aceasta era proprietatea mea, am decis ca să exercit amândouă comerţuri în acelaşi local. Şi astfel gospodinele ştiu că marţi, joi şi sâmbătă pot găsi în magazinul meu cele mai proaspete şi apetisante mezeluri cu preţuri de concurenţă (în celelalte zile nici nu-i „interesant“ ca să ţii deschis fiind zile de post şi nimeni nu cumpără în aceste zile carne, oamenii din orăşelul ăsta sunt bigoţi), iar în zilele de luni, miercuri şi vineri vând tot ce priveşte ceremoniile funerare.

În fine, pentru ca clienţii să nu cumpere pateu de gâscă într-un magazin cu sicrie şi coroane mortuare într-unul cu salam şi pastramă, şi pentru că oraşul nostru este „specific“, după cum ai putut vedea, adică fiecare prăvălie are forma exactă şi decorul lucrurilor ce le vinde, în zilele de mezelărie ca de exemplu azi, magazinul are în exterior aspectul unui enorm jambon şi în interior este după cum vezi cu pereţi de salam, rafturi de slănină şi tejghele de aspic, iar în zilele de pompe funebre, cu ajutorul unor mici accesorii de toaletă ce se agaţă cu uşurinţă de nişte cârlige şi şuruburi sistematic făcute, într-un sfert de oră îmi transform jambonul exterior în craniu mortuar cu dinţi galbeni şi orbite înfundate şi interiorul în cavou. Totul rămâne pe loc, numai că acopăr pereţii cu pânză neagră, învelesc jamboanele în mătase neagră şi cârnaţii la fel, ornamentându-i cu beteală de argint ca lumânările de nuntă, atât doar că luminările mele sunt negre (și dacă le zgândări, vezi că în mijloc sunt umplute cu carne tocată de purcel).

Cu elementele acestea decorative negre și argintii în câteva minute nu mai recunoști mezelăria. Totul a devenit funerar și tenebros... negru și argint...

Câteva clipe rămase pe gânduri, apoi îmi spuse pe șoptite, cu multă filozofie:

– Totul este aranjamentul de culori, colorează în negru și argint cea mai veselă și splendidă grădină cu trandafiri și ea îți va părea funerară... trandafirii negri și frunzele de argint... mortuar... sinistru... Totul este o chestie de aranjament de culori și de semnificația lor care ne-a intrat în obișnuință și s-a înrădăcinat în noi adânc de tot.

Cu voce și mai scăzută, zâmbind fin sub mustața mică și apropiindu-se de mine îmi șopti confidențial:

– Vă propun o experiență, duceți-vă acasă și ornamentați... hm... cabinetul... hm! înțelegeți ce vreau să spun... hm! W.C. cum se zice... ei bine, ornamentați tot interiorul cu hârtie neagră și puneți înăuntru și coroane mortuare și baniere „POMENIREA VEȘNICĂ“ și „ÎN ETERNITATE NE VOM AMINTI DE TINE“... ei bine, vă garantez că... hm! încăperea nu va mai putea fi utilizată în scopul ei obișnuit... în câteva zile toată casa va fi constipată, vă asigur...

Cu mâna făcui un gest de nerăbdare și el înțelese că nu trebuie să insiste.

Îmi mai rămânea ca să știu înțelesul inscripției de pe pachetul cu mezeluri „Fabricat la Radio“.

Când îl întrebai, patronul dublu al mezelăriei și pompelor funebre păru foarte surprins de nedumerirea mea.

– Este totuși imposibil, domnule, să nu cunoașteţi această invenţie...

Și, cum continuai să-i mărturisesc că nu știam despre ce e vorba...

– Vă cred... Însă credeam că n-ar putea să mai existe azi cineva care să nu știe ce e un „Radio de Fabricaţie“... și un copil vă va spune ce este... mă întreb dacă știţi ce este o bicicletă...

– Vă rog lăsaţi ironiile și dacă aveţi de gând să-mi spuneţi...

– Cu plăcere... cu plăcere... veniţi vă rog după mine... în odaia de fabricaţie.

În această odaie, alăturată magazinului, zăcea în mijloc un extraordinar aparat, asemănător unui aparat de radio, însă de vreo trei ori mai mare, având în locul vorbitorului o deschizătură cu pereţii albi lustruiţi și curaţi.

– Ce undă vreţi să prindem? întrebă cioclul mezelar.

– Îmi este indiferent...

– În cazul ăsta, voi prinde la întâmplare...

Și învârti un buton, așteptând să se încălzească lămpile, în timp ce eu observai că în faţă aparatul avea o listă exact cum au toate aparatele de radio, însă în loc ca să fie înscrise pe ea nume de orașe cu posturi emiţătoare, era o înșirare de fabrici cu specificarea produselor ce fabricau în litere mai mici, ceva ca o carte de adrese pentru toate industriile europene, și recunoscui chiar câteva mărci celebre.

Când lămpile fură aprinse, mezelarul învârti un buton și indicatorul se opri la „SARDINOS AUX HUILOS“ Portugalia, în aparat se auzi un zbârnâit scurt și în cutia vorbitorului, ca și cum s-ar fi condensat din aer, încet, încet se cristaliza și devenea din ce în ce mai opacă, mai consistentă și mai materială o frumoasă și apetisantă cutie de sardele pe care mezelarul o scoase din aparat și mi-o întinse:

– Puteţi gusta din aceste sardele, sunt cele mai fine...

Și spre uluirea mea îmi puse în mână cutia care purta ca și mezelurile inscripţia cunoscută.

– Îmi permiteţi să vă spun că nu înţeleg... bolborosii eu.

– Vă voi explica atunci totul, spuse mezelarul... acest aparat pe care văd că nu-l cunoașteţi a fost inventat și lansat acum zece ani de zile. Este așa numitul „Radio de Fabricaţie“, și ca toate invenţiile mari se bazează pe un principiu destul de simplu. Cunoașteţi desigur aparatele de radio muzicale, ei bine, care este principiul lor? Într-o odaie oarecare în care nu se aude nimic, plutesc totuși unde muzicale și aparatul din aerul amorf, plin de microbi, de fum, de azot și de tot felul de componente inutile, extrage doar unda care îi trebuie, elementul muzical al aerului, îl curăţă de microbi, de oxigen, de tot ce nu e muzică și îl dă urechei gata de audiţie... extras din aerul unde zăcea amestecat cu elemente impure. Exact acesta este și principiul aparatului de faţă; într-o cutie pe care o are la spate, și pe care n-aţi observat-o, pun în fiecare zi tocătură de carne, de pește, tot felul de bucăţi și stofe ce găsesc prin casă, panglici, fier vechi, făină, vin și hârtie, coji de portocale, cutii de chibrituri și timbre uzate, în fine tot ce găsesc, tot, absolut totul... și aparatul este același filtru ca și pentru muzică, potrivesc butonul pentru o fabrică de sardele și „unda de fabricaţie“ care este în aer se acordă cu unda aparatului care din materia impură și diversă din cutie, alege exact ce-i trebuie pentru a fabrica o cutie de sardele, după cum în aparatul de radio muzical, acordul undelor face ca să-și aleagă aparatul din aerul impur notele trebuincioase pentru o simfonie de Beethoven... e simplu...

Și după cum vezi aparatul posedă o listă mare cât se poate de variată, cu uzini de „unde de fabricaţie“ pentru toate obiectele...

Vă veţi spune, desigur, că în cazul acesta fiecare gospodină putea să-și cumpere un aparat cu care să-și fabrice singură în casă tot ce poftește și că astfel comerţul ar deveni inutil. Când a apărut pe piaţă aparatul, cam așa a fost, și au fost și întruniri, și proteste și greve, până când a intervenit statul și a reglementat în mod strict posesia aparatelor și fabricaţia produselor, în sensul că posesorul unui aparat nu poate fabrica decât produsele pentru care are licenţă pe numele lui și pentru care plătește taxe, destul de ridicate de altfel. În același timp fabricile continuă și ele să funcţioneze pentru că sunt clienţi care preferă produsele acestora, găsind în produsele de radio nu știu ce gust artificial și fad, ca și acei iubitori de muzică care nu pot asculta în vorbitorul unui aparat un concert, găsindu-l cu totul schimbat și lipsit de muzicalitate adevărată...

Cred că acum înţelegeţi pentru ce se pune inscripţia.

Cu aparatul meu eu n-am dreptul să scot decât mezelărie, însă pentru că dvs. nu-l cunoșteaţi, am fabricat și sardele ca să vedeți cum vine fabricația... Pot fabrica însă orice...

În timp ce vorbea, învârtise butonul și în încăperea specială a aparatului își făcu apariția încet, încet o splendidă și lucioasă cravată de mătase pură. Tot astfel îmi mai aduse și o cutie cu țigarete străine, un ceas de mână și un fular călduros de lână.

– Ce-ați spune de o sticlă de șampanie franțuzească?

Eram într-adevăr amator de așa ceva.

Cu mare atenție, mezelarul potrivi butonul și începu să se condenseze în aparat o sticlă din cele mai renumite pivnițe.

Când fu gata și o luă din aparat, mezelarul scăpă însă o groaznică înjurătură; sticla era destupată și plină cu butoni de manșetă.

– Ce este? întrebai nedumerit.

– Este că a fost interferență de unde... ca și la aparatele muzicale, se întâmplă să „prinzi“ două posturi în același timp, și atunci iese un produs care nu este decât o combinație a amândurora. Într-o zi aparatul mi-a fabricat astfel farfurii din hârtie sugativă și, odată, o blană de vulpe din cozi de cireși pentru infuzie. În fine, odată, o mașină de scris, complectă, cu tot ce trebuie, însă inutilizabilă. Era din cașcaval.

Îi mulțumii pentru toate explicațiile binevoitoare și dădui să plec.

– În momentul de față, adăugă el, este mare „dumping“ și posturile japoneze te umplu cu marfă, dacă prinzi Tokio poți avea becuri electrice și biciclete câte vrei. Cu un post european ai o bicicletă într-o jumătate de oră și pentru fabricarea ei trebuie să umpli de două ori cutia cu materie amorfă, în timp ce Tokio furnizează în acest interval de timp zece biciclete și cu o singură cutie de materie...

Îmi amintii brusc de ceva pentru a stabili analogia complectă cu aparatele de radio muzicale.

– Și paraziţi... aparatul n-are paraziţi?

– Eh, eh, și încă cum, spuse mezelarul râzând, când fabric cârnaţi, de pildă, și sunt paraziţi... în loc de cârnaţi îmi vin în aparat, păstrând aceeași formă... Îmi șopti la ureche: Excremente... pur și simplu excremente...

Cu asta vizita mea la mezelărie luă sfârșit. Îi mulţumii încă o dată și plecai.

În stradă mă așteptau trei prieteni, dar și aceștia prezentau curiozităţi extraordinare, cei dintâi era de culoare albastră, pielea corpului lui din cap până în picioare era smălţuită cu email albastru ca lighenele și vasele de bucătărie, explicaţia era că în ţara „specificităţilor" și oamenii luau aspectul meseriei lor, iar prietenul meu era inginer într-o uzină pentru smălţuit vase, cel de al doilea purta haine de celofan și era în întregime transparent și întunecat ca o radiografie.

– Știi că eram dintotdeauna o persoană suferindă, îmi spuse el când îl întrebai ce înseamnă aceasta. Îmi trebuia veșnic câte o radiografie pentru a ști ce am, ce mă doare, așa că m-am hotărât într-o zi ca să mă radiografiez o dată pentru totdeauna și să îmbrac și haine de celofan ca să pot urmări în orice clipă ce se petrece în corpul meu.

Cât privește pe cel de-al treilea, avea niște splendizi ochi verzi și nimic deosebit, ne servi cu bomboane care observai că erau în realitate niște ceasornice ce se topeau în gură. Și chiar prietenul meu cu piele albastră spuse:

– Cred că ești înainte cu cinci minute, ca și cum ar fi spus: „E cam acră această bomboană“. Era un artist-fantezist absolut simplu, atât doar că atunci când băgă bomboana în gură observai că în loc de dinţi avea mici păpuși de porţelan și că limba îi era despicată în laniere fine și roșii, ca o crizantemă pe care ar fi ţinut-o în gură, plină de petale cărnoase și umede. Și când mă uitai mai bine la ochi, văzui că sunt făcuţi din două bobiţe de la sticlele de limonadă.

Cu acest amănunt uluitor, visul meu luă sfârșit.

În zilele frumoase de iarnă, norii se întindeau câteodată până departe la picioarele Leysinului ca un imens și somptuos covor de vată albă, puţin roză, cu un cer extraordinar de albastru și transparent ca sticla sifoanelor. În sanatoriu, pe terase, bolnavii stăteau la soare goi și deși în jurul lor zăpada sticlea pe acoperișe și pe câmpii, era totuși cald, deoarece nicio briză de vânt cât de slabă nu sufla în aerul odihnit și pur.

Erau zilele de carnaval și bolnavii hotărâră ca să organizeze o mică serată cu măști și alte distracţii în saloanele sanatoriului. Toată lumea se va deghiza și toţi vor avea costume, chiar cei bolnavi care vor fi aduși pe tărgi de infirmiere și brancardieri. Cu câteva zile înainte începură pregătirile, pentru ca în ajun toată lumea să fie veselă și preocupată. Era tocmai una din zilele senine de iarnă și bolnavii care umblau alergau în pielea goală pe terasă pentru a se consulta și a face glume despre serata ce o dădeau.

Până și infirmierele luau parte la aceste pregătiri și nimeni nu ţinu seama de cură, în ziua aceea, iar când veni doctorul la vizită fu primit cu aplauze și interpelări vesele, încât omul nu mai putu spune nimic. Era și el de acord că bolnavii trebuie să se distreze câteodată și ei.

Îmi dădui la făcut un costum de arlechin cu romburi galbene și negre din pânză neagră, umblam încă în cârji, dar asta nu se observa, eram un arlequin invalid. Când veni seara și coborârăm în salon, ne admirarăm toți costumele. Era printre noi o tânără doamnă slăbuță și palidă (internată la sanatoriu pentru plămâni) care se deghizase în marchiză, purta o perucă de lână albă strălucitoare și pantofi cu tocul roșu, o rochie de mătase violetă, iar pe față și pe pieptul decoltat își lipise buline negre, dar totuși era o marchiză cam slăbuță, cu decolteul fragil și puțin scheletic. Cu dânsa veni și fratele ei, un tânăr robust, sportiv care sosise pe motocicletă din Franța și n-avea alte haine decât cele cu care călătorise, o tunică și pantaloni kaki cu jambiere de piele. Pentru a fi costumat și el, își înveli capul cu un fular și spuse că este arab. Era apoi un tânăr cu genunchiul operat și fix, în costum de „prețios“, un altul pudrat tare în „pierrot“, și unul în turc cu șalvari, brâu și fes pe cap. Cât despre femei, ele erau puține, infirmierele nu se putuseră masca pentru că erau din când în când sunate de bolnavii mai gravi ce rămăseseră în odăi, încât în afară de marchiză și o tânără fată în rochie de papură, cu coliere și flori, „tahitiană“, mai erau doar două doamne mai în vârstă care își aduseseră cu ele lucrul de mână. În rândul bolnavilor culcați și nemascați mai erau englezii, prietenii mei, care preferau să stea întinși pentru că aveau intenția să se îmbete, și încă trei bolnavi, unul de la altă clinică, un francez puțin în vârstă cu părul complect alb, dar vesel și bine dispus, bun pentru astfel de petreceri, și un elvețian tânăr de tot, un băieţaş de patrusprezece ani care se ameţi îndată cu cel dintâi pahar de vin.

Până ne adunarăm toţi și până ce atmosfera începu ca să devină mai antrenantă, domni în salon un îngheţ cu mutre lungi și închise, deoarece mulţi bolnavi nu se cunoșteau între dânșii. Era de datoria infirmierelor să facă toate prezentările. Când se dădu apoi drumul unui radio, într-o clipă aerul încăperii se alcooliză cu muzică de jazz și se destupară primele sticle cu vin. În pauză, când aparatul tăcu (cineva îl închise) apoi marchiza se așeză la pian și cu un singur deget parcurse pe clape o melodie, apoi cu ambele mâini și fredonând ușor cântă o mică șansonetă plină de umor al cărei refren îl reluarăm cu toţii în cor. Era un pian cu coardele dezlânate, cu sunete de ţambal, așezat prost pe parchet încât făcea ca să vibreze un paravan de lemn din apropiere și un candelabru de bronz de pe o măsuţă. Era ca și cum florile pictate pe paravanul afumat și vechi și candelabrul strămoșesc recăpătaseră o nouă tinereţe și se apucară să petreacă zgâlţâindu-se cu căderea mâinilor pe clape, după muzică de dans.

Și tânărul cu motocicletă se așeză la piano, cântând destul de bine.

În salon începu să circule vinul mai intens, era de ajuns pentru toţi. Și apoi bolnavii începură să comande și pe contul lor.

Toată lumea era puţin ameţită, englezii își comandaseră brandy cu sifon și francezul oferi șampanie la întreaga asistenţă. Când tânărul motociclist se așeza acum la piano, candelabrul și florile de pe paravan dansau mai pasionat cu tremurături din ce în ce mai tari, iar coardele de ţambal ale pianului primeau lovituri ca pentru a fi rupte. Era un cântec destul de caraghios, mai ales când fratele se adresa „marchizei“ care îşi scosese peruca şi apărea acum firavă şi bolnăvicioasă în rochia ei stilată.

„Mon vieux, tu as bonne mine...
T'as dû changer de cuisine...“[3]

Era aproape două noaptea, o sonerie pe un coridor îndepărtat zbârnâia din când în când şi câte o infirmieră dispărea, apoi se auzi afară şi sforăitul tăcut al unui automobil, al doctorului. Era un caz grav deci. Într-un colţ, surprinsei o infirmieră:

– Este domnişoara Corinde, ştiţi, tânăra călugăriţă cu peritonita t.b.c. (în sanatoriu se spunea „tebece“ pentru tuberculoză). Pentru ea a venit doctorul... a adus, mi se pare, baloane de oxigen.

În acelaşi moment cineva mă trase de mână, era „marchiza“ care dorea ca să vin cu dânsa. Eram doar singurul ce nu se ameţise prea tare şi putea să se ţie încă pe picioare cum trebuie.

– Unde mergem? întrebai pe coridor.

– Te rog însoţeşte-mă la Corinde... m-a chemat în agonie şi vreau să o mai văd o dată...

– În costumul ăsta ridicul?

– Ei şi? Crezi că îşi mai dă seama de ce se petrece în jurul ei?

Era mare tăcere pe coridor, o lampă slabă ardea sinistru în faţa odăii muribundei, ecouri înfundate veneau din salon.

„Mon vieux tu as bonne mine...
T'as dû changer de cuisine...“[5]

Când ieși o infirmieră, pentru a nu deschide ușa de două ori, intrarăm în odaie, „marchiza“ și cu mine.

În jurul patului din mijlocul odăii era prea multă lume pentru a vedea ceva, era mama bolnavei, o femeie mică, zbârcită, cu părul murdar cenușiu prins în smoc, două infirmiere și doctorul cu balonul de oxigen în mână, apoi se apropie și prietena mea și se îndepărtă.

– Ce frumoasă e... du-te și vezi... îmi spuse ea.

Când una din infirmiere se îndepărtă, mă apropiai de pat și privii pe bolnavă. Era oare într-adevăr aceasta călugăriţa bolnavă despre care se vorbea în sanatoriu pe șoptite? Până atunci întâlnisem în viaţă multe călugăriţe, toate bătrâne sau urâte și cu aparenţă de fete bătrâne sâcâite de indispoziţii interioare. Și deodată, această călugăriţă, cu profilul fin și nările roz, cu un ten îmbujorat puţin de febră ca un fard bine aplicat, cu ochii deschiși puţin oblic și verzi, splendizi, și părul negru, aproape cu străluciri albastre în jurul capului, răspândit în volute pe cearceafuri. Pentru ce era oare atât de frumoasă? Era dar adevărat că existau călugăriţe frumoase? Erau dar adevărate toate romanele în fascicule din copilăria mea, cu coperte ilustrate în culori, *Frumoasa Călugăriţă*[6], 5 bani fascicola? Toată copilăria mea căpăta un sunet mai adânc și mai amplu ca al unui clopot în fundul apei. Și eu în haine de arlechin, în faţa ei? Toate situaţiile romantice, toate scenele extraordinare de foileton erau dar adevărate? În clipa aceea trăiam „Arlechinul și Călugăriţa muribundă“ și îmi rămânea doar să cânt din chitară serenada de odinioară pentru că frumoasa Corinda (și numele, şi numele era din romane) să poată să mai asculte odată înainte de a muri vechile acorduri nostalgice.

Toată realitatea contribuie câteodată la romantismul şi propria ei falsificare până la artificialitate. Este una din resursele imensei ei diversităţi.

În momentul când vroiam să părăsim odaia, bolnava păru că se înăbuşă şi doctorul se silea să-i descleşteze fălcile pentru a-i pune în gură tubul de la balonul cu oxigen, şi menţinând apoi dinţii desfăcuţi pentru ca să nu-l spargă şi să înghită bucăţile.

Era o scenă pe care n-o prevăzuse romancierul în fasciculele sale.

În odaie mirosea foarte plăcut a tămâie, toată după-amiaza se arseseră mirodenii aşa cum dorise bolnava. Când ne trezirăm în coridor, aerul nopţii era rece şi pătrunzător.

În salon nu mai era nimeni, luminile stinse şi mobilele răvăşite, prin geamurile mari spre grădină în claritatea incertă a cerului nocturn se vedea că afară fulguieşte încet. Unde plecaseră cu toţii?

În odăile lor urcaseră numai bolnavii pe targă; englezii, cu motociclistul şi două infirmiere erau în păduricea de lângă sanatoriu, aşa spunea bucătarul sanatoriului, care spăla vasele.

– Toţi s-au dus în pădurice... cu lampa de la motocicletă. Îi veţi găsi cu uşurinţă... trebuie să fie în luminiş... nu puteţi să vă rătăciţi... drept înainte pe cărăruie.

– Ei ce spui, mergem? întrebai pe prietena marchiză.

Dar ea îşi şi îmbrăcase în *hall*-ul de la intrare un pardesiu şi deschidea încetişor uşa. Cu cârjile, o urmai. Era într-adevăr un drum drept în pădure, dar în întuneric nu se vedea nimic și ne luam, pentru a găsi cărarea, după urma ei în zăpada care strălucea mocnit. Când intrarăm în pădurice, la câţiva pași de sanatoriu, obscuritatea se făcu tot atât de deasă cât și desișul de brădet. În fund zăream însă o imensă strălucire și ne îndreptarăm într-acolo.

Era cald și bine în luminiș, zăpada nu putea pătrunde, acele uscate ale brazilor formau pe jos covoare moi și parfumate, în jur erau bănci pentru odihnă, și farul cu acetilen al motocicletei răspândea în încăperea aceasta vegetală o lumină orbitoare în care uniforma infirmierelor căpăta o strălucire extraordinară. Erau ameţiţi de-a binelea cu toţii, se tăvăleau pe jos, în moliciunea acelor de brad și cântau lucruri obscene. Erau toţi în hainele lor obișnuite și tânărul motociclist își scosese turbanul. Eram singurul în costum de carnaval, un arlechin rătăcit în noapte, undeva în desișul unei păduri, în lumina unui reflector. Ce căutam acolo, nu știu, și nu știu cine eram și ce era adunarea aceea și ce era volumul acela de lumină în care ne băgasem. În jurul nostru zăcea întunericul ca un vin gros și noi ne făcuserăm un locșor în noapte și îl iluminarăm și ne cuibărirăm în încăperea noastră de lumină în timp ce în jurul nostru, somnul și visele dizolvate în întuneric se filtrau încet din vinul întunericului, în cupele craniene ale oamenilor care dormeau și îi îmbăta cu alcoolul lor tare de imagini și viziuni teribile. Și acolo, pe un pat în sanatoriu, zăcea „Frumoasa Călugăriţă“ cu bucăţica ei de lumină și cu veghea ei în noapte ce se epuiza ușor, evaporându-se în întuneric. În întunericul acesta expiraseră și se evaporaseră atâtea vieţi, și întunericul rămânea tot gros și des și nici urmă în el de vieţile care s-au scurs într-însul.

Și stăteam eu, arlechin în haine bizare în noapte adâncă, da, adâncă, pentru că în ea se înecau vieţile fără urmă, și nu înţelegeam, și mă căzneam să înţeleg ceva, și nu înţelegeam nimic.

Și cântam o melodie, și gura mea pronunţa cuvinte cu toţi care cântau, și nu înţelegeam.

În noaptea adâncă se îneca fără urmă și cântecul nostru.

Era târziu, și eu în haine bizare, în plină lumină.

În întuneric se evaporează vieţile omeneşti, din întuneric vin şi în întuneric se răspândesc ca fumul visele celor ce dorm, în întuneric dispare realitatea de zi şi toate obiectele ce conţine, întunericul absoarbe şi dizolvă. În apa întunericului doar sunetele mai plutesc ca nişte lemne groase, luate de valuri, obiecte auzibile şi imposibil de pipăit, un ţipăt în întuneric, un fir de sârmă subţire care s-a întins şi nu-l poţi apuca, un sforăit, şi coji mici de tăcere cad din noapte în întuneric şi umplu odaia şi nu le poţi lua în mână, nu poţi lua un pumn de sforăit, un pumn de coji sonore pentru a le arunca în ligheanul cu apă, de exemplu, ca nişte coji de alune mâncate.

În întuneric materia se escamotează şi săvârşeşte trucuri de prestidigitator.

– Vă rog observaţi bine, nimic în mâini, nimic în buzunare... voi aprinde doar un chibrit...

Şi iată dulapul, iată cearceafurile şi mâna mea.

Există calităţi diferite de întuneric cu vârste deosebite ca straturile geologice, există un întuneric poros şi uşor înainte de somn care se umple de zumzete interioare şi de cuvintele din trup ca un burete care se îmbibă cu apă. Există un întuneric de cinematograf unde obscuritatea alunecă pe frânghii de lumină și la capăt dansează în umbră și lumini pe ecran cu acompaniament de muzică și există un întuneric care nu conţine nimic, uscat și dur ca un cărbune și care e la sfârșitul coridorului prin care treci când ai respirat adânc cloroformul.

În povestirile de după operaţii, se întreabă bolnavii ce senzaţii au avut și ce au văzut în somnul anestezic când erau întinși pe masa de chirurgie. Și eu am fost întrebat și n-am putut spune nimic, pentru că n-am simţit și n-am văzut nimic, nici munţi cenușii, nici tăceri care au sunet profund, nici spaţii întinse pe care să plutesc. Poate că n-am văzut nimic din toate acestea pentru că am dormit adânc de tot, mult mai adânc decât acești bolnavi. Iată de altfel ce s-a petrecut: se știe că pe masa de operaţii toţi bolnavii se zbat până ce adorm, și refuză ca să respire cloroformul. Când a trebuit însă să fiu anesteziat pentru operaţia mea, spre extraordinara uluire a doctoriţei care îmi pusese masca de inhalat pe obraz, începui să aspir cu putere anestezicul până în fundul plămânilor, până la epuizare, ca și cum mi-ar fi fost sete și aș fi așteptat de mult anestezicul ca să-l respir. Era atâta violenţă în dorinţa mea de a absorbi în câteva secunde conţinutul bășicii încât, pentru a-mi evita probabil o sincopă și pentru ca respirând în mod prea puternic să nu stric aparatul, doctoriţa îmi luă jos masca și îmi spuse: „Mai încet, te rog respiră mai încet pentru că altfel crapi bășica aparatului. Ești un bolnav extraordinar, de obicei toţi resping cu dezgust cloroformul“.

Explicaţia era însă cu totul alta și o ţineam ascunsă în intimitatea mea. Când știui că trebuie ca să fiu operat îmi spusei: „Iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viaţa în mod simplu și nedureros“. Îmi zumzăia de mult gândul ăsta în cap și începuse să devie o arzătoare dorinţă. În câteva rânduri încercasem de altfel ca să mă sinucid fără să izbutesc. Eram și destul de laș.

Îmi trebuia ceva sigur, destul de simplu și fără dureri.

– Când mi se va da cloroformul, voi înghiţi puternic până la doza care ucide, îmi spuneam. Este o moarte simplă și ușoară și nimeni nu va ști că m-am sinucis...

Întunericul acela a fost greu, opac și dens, însă n-a fost definitiv. Când m-am trezit, odaia era oblică, deplasată aproape în unghi drept, și numai după câteva secunde îi restabilii echilibrul, ca în filmele acelea de cinema unde timp de câteva secunde aparatul își schimbă înclinaţia și tot peisajul curge la vale pentru a reveni exact la locul lui în momentul următor.

Pentru mine întunericul acela n-a fost suficient și aștept cu imensă dorinţă, cu calm, cu o răbdare câteodată exasperată, întunericul definitiv al morţii.

Până atunci îmi rămâne în viaţă noaptea și ploaia, noaptea pentru visele și întunericul ei binefăcător și ploaia pentru liniștea ei, pentru toată tristeţea, toată melancolia ce răbufnesc în rafalele de apă și voalurile ei duse de vânt, și aruncate în fereastră, în șuvoaie ce marmorează sticla cu rădăcini și copaci de picături lunecânde.

În fereastra mea, dar mai bine, mai exact în geamul compartimentului de tren unde mă găsesc când plouă, întotdeauna, pe geamul acela picurat cu stropi care n-au timp să-și facă drum, aburit și totuși destul de transparent pentru a vedea prin el, în fugă, câmpurile cenușii și umede ce se învârt și aleargă, firele de telegraf ce scoboară și urcă misterios, și fumul locomotivei albăstriu în bucle subțiri, udate de ploaie și răvășite de vânt.

În zilele însorite mă ascund într-o odaie sumbră și dorm toată ziua acoperindu-mă cu plapoma și căutând întunericul, urăsc soarele. Când plouă, numai atunci sufletul meu își exfoliază bucuriile ca o plantă grasă care are nevoie de apă și se dezvoltă bine în umezeală.

Când plouă, călătoresc în compartimente calde, în timp ce trenul aleargă peste câmpuri și stropii aburesc geamul. Este călătoria mea obișnuită și cea mai frumoasă. Câteodată adorm în tren și când mă trezesc e noapte, lumina s-a aprins și afară trenul trece pe lângă stații mici cu lumini anemice, leoarcă de apă, cu peroanele lustruite și negre de apă, cu un șef de gară cu impermeabil și șapcă roșie, salutând trenul, salutând ploaia.

În raza felinarelor slabe apar atunci și dispar în goană ramurile și frunzele îngălbenite de toamnă ale copacilor și bucățica aceea iluminată din coroana veștedă cu frunze zgribulite pare și mai sărmană, și mai închircită de frig, și mai tomnatică, în timp ce salcâmii din jurul gării zac în noapte uzi de apă până la măduvă. Este toamnă, și călătoria mea nu s-a mai sfârșit de ani de zile, și ploaia n-a încetat, și șeful de gară salută mereu și nu obosește.

Când voi ajunge va fi gara cea mare a întunericului.

Cu trăsura, la Berck, parcurgeam kilometri în ploaie și pe obraz curgeau șiroaiele de apă ca pe o mască de faianță pe care ar fi vrut cineva s-o spele, în timp ce cu restul trupului întins sub gutieră zăceam acoperit de o pânză dură și impermeabilă, într-un cort intim pe măsura trăsurei, unde era întotdeauna uscat și cald și mirosea a fân putred și a râncezeală de hamuri gras unse.

În jurul orașului se întindeau dunele, cred că toate orașele au zonele lor de tăcere și solitudine unde vin halucinații orașului să aiureze și țiganii își pun corturile.

În dunele din jurul Berck-ului solitudinea este însă toată nisipoasă, cocoșată și ghimpoasă, cresc pe dune ierburi ca săbiile, tot atât de tăioase și lucitoare în ploaie, și spinii albăstrui cu ghemuri înțepate și foi grăsuțe. Când plouă, întinderea dunelor pare nesfârșită și din vârful vreunei coline mai înalte, o mare cenușie de ierburi și buruieni se întinde ca o pată puțin uscată de lepră, în timp ce solitudinea în jur devine deodată sensibilă ca durerea într-un spital sau tăcerea într-un cimitir și simți că existi în solitudine, aerul se golește mereu și te lasă singur și dezolat, într-un peisaj murdar, ud și simplu ca o rufă pusă la muiat. Și cerul nu mai există, a devenit o ploaie mai condensată, ceva mai luminoasă și mai consistentă întinsă peste cap, un plafon de seră călduță în care umezeala trebuincioasă plantelor a crescut până la a leorcăi pe pereți și a umple aerul de apă.

Există solitudini în ploaie în marginea orașului și mai cunoșteam una identică în orașul meu, lângă râu, pe câmpul cu gunoaie. Când pășeam, picioarele se înfundau în pasta murdară, putredă și puturoasă din care ieșea la iveală vreun picior de scaun, o cutie de tinichea cu capacul rânjit hidos, un câine mort, dormind liniștit în tovărășia viermilor care foiau alburii când întorceam cadavrul, bucăţi de panglică extraordinar de albastre, și câte o plantă cu frunze hrănite în putreziciune, firavă îndeajuns pentru a nu rezista la răvășitul gunoaielor, toate resturi și urme de viaţă ca epave ale unui vapor scufundat în marea aceea imobilă și clisoasă, fumegândă în ploaie, puturoasă, ah! puturoasă...

Cred că acolo fetiţele, prietenele mele, ar fi găsit mărgele splendide. În copilărie locuiam lângă un magazin cu mărunţișuri unde se vindeau și mărgele pentru ţărani, mărgele mici și roșii mai ales ca picături de sânge închegat, ori sticloase ca niște picături de mercur, ori albastre și mari ca boabele gâtului de curcan dezumflate. Toate lăzile de gunoi ale locatarilor se înșirau în curtea comună lângă un zid, și acolo veneau să caute mărgele fetiţele, prietenele mele, în lada negustorului de mărunţișuri; erau mai ales dimineaţa, când se aducea gunoiul de la măturatul prăvăliei, pentru că negustorul miop, când vindea mărgele, scăpa pe jos câteva întotdeauna, și fetiţele cotrobăiau în murdăria unde venea și negustoreasa să arunce capul și picioarele de la găina pentru prânz și măruntaiele ca niște coliere puţin elastice și umede, dar splendide, cu reflexe roșietice și irizate și nuanţe albăstrii și câteodată în relief când intestinul era încă plin de grăunţe nedigerate. Cu colierele de maţe erau amestecate și mărgelele și fetiţele cotrobăiau cu beţișoare lungi și scoteau delicat, când se ivea, mărgica sclipitoare.

Pentru a găsi mai multe și mai frumoase însă ar fi trebuit să meargă pe gunoaiele din marginea orașului. Erau gunoaie pentru căutat mărgele o viață întreagă. Și întâlneam oameni murdari, cu saci în spate, care le răvășeau încet, cu atenție.

Și apăreau obiecte de metal, de lemn putred și, răvășind mereu, tot ce în casele, în odăile în care oamenii își petrec viața în fiecare zi, obiectele cele mai scumpe pe care le cumpără în magazine și le aduc acasă învelite în hârtie subțire de mătasă pentru a le așeza pe etajere, toate lucrurile lor scumpe și dragi, pentru care urlă atâta când un servitor le sparge sau dispar sau se strică puțin de tot, și cărțile rare, și covoarele, și statuetele de porțelan, toate veneau aici în fragmente, plesnite, rupte, stricate, cu aspect lamentabil, amestecate cu mațe puturoase și viermi în gunoiul care își fumega murdăria în ploaie.

Tot ce înconjoară viața omului e pentru viermi și gunoi exact ca și trupul lui și omul sfârșește în putoare cu tot cortegiul de obiecte fine din viața lui.

Totul era destinat corupției și putreziciunii, iată ce învățam pe câmpul de gunoaie, și învățătura m-a pătruns până în măduva oaselor, încât nu țin la niciun obiect și nici la trupul meu. Totul va putrezi pentru a fi absorbit apoi de întuneric, pentru totdeauna.

Când începui să mă simt mai sigur în cârje și să merg mai bine cu ele, plimbările mele se prelungiră spre sat. În sfârșit, credeam că voi putea face cunoștință cu femei splendide și să intru într-o societate de tineri amatori de petreceri și de chefuri. Toate acestea se întâmplară în mare parte, dar altfel decât le prevăzusem.

Pentru a pătrunde în clinici străine, orice pretext era bun – doctorul meu locuia la o clinică mai în vale, o clinică reputată, cu mulţi pensionari și renumele unei societăţi selecte – și ca să intru acolo mă duceam cu vreo radiografie a mea să cer doctorului unele explicaţii. Pentru a ajunge mai repede, aveam un drum prescurtat care trecea prin păduricea de lângă sanatoriul meu. Era o cărare îngustă în marginea tufișurilor și foarte înclinată. Îmi amintesc de aceste detalii pentru că, într-o zi, această cărare mă făcu ca să-mi dau seama de disperarea, de ferocitatea cu care porneam în căutarea femeilor frumoase.

Era o zi de primăvară uscată și însorită și în pădurice veniseră câţiva bolnavi din vale. Cu cârjele subsuoară, în haine de plimbare și în capul gol, scoboram panta spre clinica doctorului. Eram atât de absorbit de gândul de a intra în odăi străine, dar mi se părea atât de calm, încât la mijlocul cărării când se iviră o mamă și un copil, îmi fu imposibil să-mi dau seama de acest fapt simplu și vizibil de departe. Îmi dădui însă bine seama de sălbăticia mea când fui în apropiere de dânșii și mama, zărindu-mă și privindu-mă o clipă cu ochii mari deschiși plini de spaimă, trase cu un gest brusc copilul din drumul meu și se băgară împreună în tufiș pentru a-mi lăsa trecerea liberă, ca unei mașini sau ca unei fiare dezlănţuite. Și în clipa aceea îmi dădui seama că într-adevăr eram dezlănţuit și că scoboram ca un vârtej cu pași enormi, cu obrajii congestionaţi, cu părul zburlit, ca un om beat și sălbăticit de băutură. Eram sălbăticit de alcoolul meu interior.

Când ajungeam la clinica aceea unde mă duceam și când deschideam ușa, geamul întotdeauna zbârnâia și întotdeauna credeam că zbârnâie pentru că nu e bine pus în cadru, dar în după-amiaza aceea descoperii că tremurul geamului era prelungirea, mai amplă și mai sonoră, a tremurului mâinii mele.

În clinică nu întrebam pe nimeni de doctor, pentru a putea umbla printre etaje, pe coridoare, pentru a descoperi pensionarii și a sta de vorbă cu ei. Într-o zi descoperii însă ceva la care nu mă așteptam și care fusese parcă făcut anume pentru mine, multe lucruri întâlneam astfel ce mi se păreau că sunt făcute anume pentru mine...

Într-un coridor pe o ușă zării un anunţ scris de mână cu un creion gros albastru:

DÉSIRONS VISITES...
WANTED CALLERS.

Și același lucru încă în două limbi din care una îmi era complect necunoscută.

Era ceea ce doream și eu, să fac vizite.

Îmi închipuii o clipă în fața ușii, înainte de a bate, că voi găsi înăuntru o splendidă fată, visul meu.

În odaie însă zăcea pe jumătate ridicat în perne un domn miop cu ochelari foarte groși, cu ramă de oțel, încălecați pe vârful nasului, cu un enorm volum în fața lui pe care îl răsfoia cu atenție. Era un volum de drept comercial danez, iar domnul acela, când făcurăm cunoștință, îmi spuse că este avocat la Copenhaga și că este aproape vindecat, dar că se plictisește îngrozitor, ceea ce îl făcuse să puie anunțul pe ușă. Eram prins, și nu puteam să părăsesc odaia atât de repede pe cât aș fi vrut și trebui să ascult povestea bolii lui spusă în mod detailat, mai mult fornăită pe nas, deoarece în celulele sinusoidale ale nasului fusese operat și mai păstra tampoane de vată adânc înfundate în nări. Până la urmă, răbdarea mea își căpătă recompensa, pentru că în momentul când vrui să plec intră în odaie o tânără fată, de la altă clinică, daneză și dânsa, care venea adesea să-și vadă compatriotul suferind și să facă schimb cu ziarele și revistele pe care le primeau. Era o tânără fată blondă ca aurul galben, superbă și bine făcută, purta o rochie lungă și o eșarfă de mătase în jurul coapselor, mătase tot atât de galbenă ca și părul ei, avea ochii verzi, de un verde intens extraordinar, mâini fine, vorbea prost franțuzește și în câteva secunde reuși să mă facă să mă îndrăgostesc de dânsa.

Îmi spuse unde stă, nu prea departe, și că nu prea avea prieteni. Îi cerui permisiunea ca, din când în când, să vin s-o văd și ea acceptă cu plăcere.

Îi spusei că voi veni chiar a doua zi.

Și toată noaptea mă gândii la dânsa. Într-adevăr toată noaptea, pentru că mă durea îngrozitor o coapsă și aveam febră. Eram îngrijorat dacă voi putea merge până acolo.

În dimineaţa următoare ningea des, cerul era acoperit și pe cărarea ce ducea spre staţia funicularului zăpada era așternută în strat gros. Îmi huia capul de febră și lucrurile se învârteau puţin în jurul meu, ca în copilărie când mă învârteam mult timp pe loc până la ameţeală și leșin, când mă opream cădeam jos și lumea continua să se rotească în jur ca o placă de gramofon, încet, cu mine în centrul ei. Și coapsa mă durea din ce în ce mai tare, se formase o induraţie care împiedica toate mișcările normale, și obrajii îmi erau aprinși în timp ce transpiram îngrozitor. Cu toate acestea și așa bolnav cum eram îmi luai cârjele la subsuoară și pornii spre funicular. În jurul meu ningea, lumina era scăzută, eu înaintam prin fulgii care se lipeau de obraz și se topeau de fierbinţeala lui, răcorindu-mă cu fiori de gheaţă, era o cărare ce urca printre brazi și gâfâiam penibil pentru ca să urc mai repede. Când ajunsei însă la staţie tocmai atunci funicularul pornise și se înfundase în tunelul care începea chiar de-acolo. Cred că șefului staţiei i se rupse inima când mă văzu cât mă întristează întârzierea și fluierând strident în tunel opri funicularul pe la mijlocul lui în întuneric. Cu oarecare dificultate și orientându-mă după lumina roșie din spatele vagonului ajunsei până acolo și mă urcai într-un compartiment. Îmi odihneam acum oasele minunat pe banchetă și când funicularul porni din nou o dulce moleșeală mă cuprinse și adormii ușor, cu grija însă de a mă da jos la stația unde trebuia. Și moleșeala aceea fu atât de puternică încât îmi dădui seama după stația mea că scoboram cu mult sub drumul meu. Era prea târziu însă și nu mai puteam opri funicularul, trebuind astfel ca să scobor mai în vale și să urc apoi încetișor până la clinica fetei pe care mă duceam să o văd.

Toate aceste detalii vor putea contura, cred, în mod exact starea mea de spirit și crunta oboseală de care eram cuprins. Era mai ales bucata aceea de drum în urmă pe care trebui s-o urc în mod inutil care mă ostenise și mă înfuriase mai mult. În sfârșit, când intrai în clinică mi se spuse că fata pe care o căutam nu e acasă. Eram furios și numai la asta nu mă așteptam, deoarece chiar în dimineața aceea îi telefonasem și o întrebasem dacă pot să vin, iar ea îmi răspunse că mă așteaptă „cu multă plăcere“. Cu mare amărăciune deschisei ușa clinicei pentru a pleca. În prag apăru exact în acel moment și fata daneză cu un mic pachet în mână.

– Te rog iartă-mă, m-am repezit la cofetărie ca să avem ceva de ronțăit la ceai...

Și mă trase înăuntru debarasându-mă de fular și palton, frecându-mi mâinile pentru a le încălzi, extraordinar de expansivă și prietenoasă.

Într-o clipă mă simții cuprins de expansivitatea ei și uitai aproape toate oboselile. În odaia unde mă duse mirosea în aer a ceai bun și a lavandă, prin geamul dinspre terasă se vedeau în depărtare munţii acoperiţi de zăpadă, atât de decorativi și teatrali încât toată încăperea lua un aer de scenă de teatru și mai ales cu cuvertura de mătase galbenă a patului, cu pereţii în albastru clar, îmi venea să spun pe tonul de odinioară cu care obișnuiam cu un prieten din copilărie să ne închipuim din când în când că jucăm o piesă:

– Ah! iubite baroane, îţi amintești în 1896, era la Menton, mi se pare, și luam ceaiul la marchiza de Villemesson, în vila ei, eh! eh! mai știi ceva despre dânsa?

Când mă întinsei pe pat însă, unde mă invită tânăra fată pentru a mă odihni mai bine și a sta alungit comod, îmi dădui seama că n-aș fi putut juca nicio piesă imaginară cu destul calm și siguranţă. Eram teribil de ostenit și abia acum îmi dădeam seama de asta. Toate ostenelile și enervările din drum se precipitau acum în mine și corpul meu în întregime fierbea în clocote scăzute ca un lichid acoperit. În braţe și în toate fibrele musculare, în cap, în piept, în vârful picioarelor, pretutindeni zumzăia lichidul cu o greutate și o densitate ce nu le cunoscusem până atunci. Există în chimie o apă mai grea decât cea obișnuită, cu însușiri speciale și care se numește chiar pentru acest motiv „apă grea“. Ei bine, cred că în corpul meu sângele devenise un „sânge greu“, ca aceasta. Îmi venea să dorm și totuși n-aș fi putut nici închide ochii cu toată osteneala mea, deoarece toropeala de care eram cuprins era amestecată egal cu o iritaţie extraordinară, cu o mare sete de a mă agita și de a vorbi, de a mișca din mâini și din picioare, poate de a umbla, și aș fi umblat cu siguranţă dacă în același timp nu m-ar fi ţintuit pe loc durerea în coapsa umflată. În felul acesta îmi veni deodată în minte că făcusem un efort prea mare, prea dureros pentru a veni să beau un ceai cu pișcoturi dulci în tovărășia fie chiar a unei fete frumoase cu ochii verzi și părul blond ca paiul. Îmi trebuia mai mult și mi se cuvenea mai mult, aceasta era concluzia mea.

Când veni lângă mine, așezându-se pe marginea patului și întrebându-mă dacă mă simt bine, îi luai mâinile și le sărutai, apoi o atrasei spre mine. Cred că gesturile mele erau atât de repezi și de febrile încât nu puteau lăsa loc pentru ezitări. Și surpriza mea extraordinară fu că fata nu protestă nici măcar atunci când începui s-o dezbrac. Era un lucru care mi se cuvenea, totul mi se cuvenea. În câteva minute era goală în lunga ei cămașă de mătase groasă, agreabilă la atins. Și întinsă pe pat lângă mine, fierberea din mine găsea acum în corpul acela străin un recipient al iritaţiei și durerilor ce le conţinuse până atunci. Cu fiecare mângâiere, cu fiecare sărutare pe pielea fină, proaspătă, puţin rece și răcoroasă, simţeam activitatea din mine potolindu-se până la cel mai desăvârșit calm.

Când deschisei ochii, era seara târziu, fata era în odaie îmbrăcată în altă rochie, somnul meu durase câteva ore.

– Ei bine, să-ţi fie rușine... adormi lângă o fată dezbrăcată.

Și râse încetișor.

Toată osteneala mă părăsise și mă lăsase moale ca pe o păpușă făcută din cârpe, inert, cufundându-mă în somnul acela greu fără visuri.

În zilele următoare continuai să vin la dânsa și ea se dezbrăca docilă, admirabilă, niciodată obosită și întotdeauna plină de surprize pentru mine.

În fine, găsisem femeia frumoasă pe care o visasem ani de-a rândul imobilizat în ghips. Când mă plimbam acum prin clinică raportam tot ce vedeam la dânsa, dacă băiatul de serviciu freca în coridor și nu se dădea mai deoparte când treceam îmi spuneam în sine cu oarecare mândrie:

– Eh, eh, dacă ai ști tu ce femeie frumoasă goală văd în fiecare după-masă...

Și dacă vreun ecou depărtat în mine încerca un dialog:

– Poate nu l-ar interesa... e înscris la societatea de abstinenţă.

În mine alt ecou răspundea:

– Ei bine, tocmai de aceea.

Tot ce făceam de altfel se raporta la dânsa.

Îmi plimbam acum o orgolioasă plictiseală pe coridoare, știam că o fată splendidă, uluitoare, îmi apare goală, și că tot ce atingeam și tot ce făceam se topea în lumina extraordinară a acestei nudităţi.

Pentru că mă rugase să-i dau un nume îi spuneam „Simpla“ și mai târziu prescurtat doar Si, numele ei adevărat era însă Gerta, pe care nu-l pronunțai niciodată.

Când veniră ploile primăverii și zăpada se topi, până la clinica unde locuia străbăteam un noroi dens și cleios, încât ajungeam la dânsa murdar și ostenit, și după ce îmi scoteam pantofii, mă trânteam pe pat cufundându-mă în deliciul odihnei, înainte de orice.

– Știi că peste câteva săptămâni trebuie să plec, îmi spuse ea într-o după-amiază. Îmi spune doctorul meu că sunt vindecată, mă întorc la Copenhaga și va veni pentru a mă conduce logodnicul meu.

– Ești vindecată? Ești logodită? puneam întrebările și nu știam ce doream să aflu mai întâi.

– Și una, și alta... Până acum însă observ că nu m-ai întrebat niciodată pentru ce stau la Leysin și poate că nu te-ar fi interesat asta dacă nu-ţi spuneam că trebuie să plec... Și vindecată, și logodită... vindecată în mod destul de dramatic după o operaţie grea de o extrem de gravă peritonită... ai văzut semnul pe burtă și până azi nu m-ai întrebat de la ce provine.

– Eh, cred că atunci când privesc burta ta goală mă gândesc cu totul la altceva.

– Bine, ah! ah! Și râse încetișor.

– Cât despre logodnic, adăugă ea, ţi-l pot arăta...

Îmi aduse o fotografie mare, gata încadrată, pe care un tânăr blond și visător privea cu ochi clari lumina extraordinară ce venea din jos.

– Pentru simplificarea situaţiilor îl ţin în cufăr...

– Ești într-adevăr Simpla... Și când spui că vine?

– Peste câteva zile, va sta aicio lună cu mine... și atunci, bineînţeles, nu ne vom putea vedea ca acum... în fine... înţelegi... sunt logodită.

Și spunea asta cu foarte multă fermitate.

Era și acesta un fel de a înţelege lucrurile.

Îmi închipuiam totuși că logodnicul ei nu va sta tot timpul cu dânsa, că va face excursii și ne va lăsa singuri.

În primele zile după sosirea logodnicului Si nu-mi telefonă deloc și nici nu-mi trimise vreun bilet, dar într-o zi anunţă că vine să mă vadă cu logodnicul ei la clinica mea pentru a lua ceaiul împreună, chiar în acea după-amiază.

Era o zi frumoasă, însorită și mă gândii să rămânem pe terasă unde era mai mult loc, chemasem și pe un prieten care trebuia să stea alungit și în odaie nu ar fi putut sta întins.

Cu toţii eram veseli, bine dispuși, logodnicul pasionat jucător îi propuse englezului o partidă de șah și se înfundară într-însa. Eram acum ca și singur cu Si și pretextând să-i arăt în odaie nu știu ce gravură o chemai înăuntru și când închisei ușa vrui s-o sărut, dar ea mă respinse cu un gest oarecum brutal și foarte hotărât.

– Ce vrei? întrebă ea uimită. Știi bine că sunt logodită și că logodnicul meu e aici... să rămânem prieteni... însă atâta tot...

– Bine, dar când eraţi departe unul de altul nu tot logodiţi eraţi?...

– Exact, dar eram departe, la mii de kilometri, și puterea logodnei se dizolvă în aer la o distanţă atât de mare. Pentru asta există scrisorile care aduc din când în când puţină „logodnă concentrată“ cu ele, și în zilele când primeam scrisori nu te primeam.... lăsam pentru evaporare o zi și scrisoarea își pierdea vigoarea și parfumul ca o floare care exală un miros tot mai slab, tot mai neclar... până nu mai are parfumul ei.

În zilele acelea am simţit pentru întâia oară ce e gelozia și cu toate că explicaţia „prietenei“ mele era destul de clară și logică, ea nu mă mulţumi. Cred că am avut crize cu mult mai intense și mai dureroase decât acelea pentru durerile mele fizice. Poate pentru a vorbi de ele am și povestit întâmplarea aceasta, pentru că mi se pare că unul din faptele cele mai uluitoare din lume și din viața unui om este să se stârnească în grămada aceasta călduță de mușchi, intestine și de sânge care este un om, o suferință ce nu ține de ele și nu ține de nicio alterare organică exterioară și de nimic ce poate fi pipăit și văzut, stârnindu-se în întunericul interior din nimic și măcinând totul în grozave suferințe ce nu au niciun atom de materie în constituția lor. Este uluitor și demențial. Cred că viața omului e tragică prin acest nimic care îl poate durea atât de amarnic și că devine acceptabilă când, o clipă, un nimic divers ne distrage de la unul care ne face să suferim. Și astfel trăim toate zilele vieții în neantul acesta sensibil, cu contracțiuni dureroase și neînțelegeri definitive. În vidul acesta creăm sentimente care sunt parcele de vid și care nu există decât în spațiul nostru imaterial interior și în vidul acesta credem că trăim în lume, în timp ce el absoarbe totul pentru totdeauna.

Tot ce facem, tot ce gândim dispare în aer definitiv, pentru totdeauna.

În aer dispar acțiunile noastre fără urme, ridic mâna și în urma traiectului parcurs aerul s-a refăcut imediat și e tot așa de limpede și de indiferent ca și cum nimic n-ar fi trecut printr-însul.

Iată un splendid copac, un copac bătrân și rămuros care de peste o sută de ani își întinde tot noi brațe ca să cuprindă cât mai mult aer, cât mai mult volum, și se înalță și se lărgește. Și iată, când trunchiul e tăiat la rădăcină și se prăbușește întreg copacul cu tot imperiul lui de frunze și de foșnete, acolo, în aer, în locul lui, n-a rămas nimic care să poată reaminti efortul acela de o sută de ani și munca aceea vegetală de o sută de ani de cărare a sevei până în vârf, și opacitatea miilor de frunze și diversitatea milor de ramuri. În aer n-a mai rămas nimic.

Când umblaţi pe stradă, priviţi în urma voastră și veţi constata că în aer nu rămâne nimic.

Când tăceţi după ce aţi vorbit, în aer nu rămâne nimic din ceea ce aţi spus.

În transparenţa aceasta, mai teribil închisă ca o celulă, ne zbatem și ne topim acţiunile.

Tot ce facem, tot ce trăim, lăsăm să se topească în aer și aerul pe locul acela se reface fără urmă. Toată claritatea lumii absoarbe viaţa noastră.

Și totuși în vidul acesta funcţionează, în locul ascuns al unui corp, ceva ce doare și suferă fără a fi atins de nimic material, cu gânduri și sentimente venite din neant, ce sunt neant și totuși torturează corpul acesta interior și el gata să dispară și să se dizolve în aer.

Este una din marile mele stupefacţii că în condiţiile acestea ale lumii poate exista ceva ce se numește gelozie, ce nu poate fi văzut și nu poate fi arătat. Și ceva ce se numește iubire, și ceva ce este durerea, toate venite din neant, dar toate smulgând bucăţi de came vie sângerândă în interior.

Și stupefacţia aceasta se va dizolva în aer și dânsa.

Poate că mai mult decât o înșirare de întâmplări, povestirea amintirilor și gândurilor mele ar trebui să fie o înșirare de odăi cu lumini diferite, de cele mai multe ori mohorâte și nostalgice, odăi scufundate în lumini de ploaie unde zăceam cu ochii deschiși, asistând la trecerea vieţii în corpul meu, moale, inert, cu conștiinţa cenușie și senzaţia de a nu mai exista.

În lungul șir al camerelor de sanatoriu pe care le-am locuit pe rând, poate că cea mai tristă și mai dramatică va rămâne tot aceea de pe malul Mării Negre unde, când m-am întors din străinătate, a trebuit să stau câteva luni[7].

Era un sanatoriu vast, ce funcţiona ca o uzină. Cu sunetul de clopot ne sculam, cu el luam masa și cu el ne culcam seara. Toată ziua zbârnâiau mici sonerii în jurul sălii de operaţie și în odaia intervenţiilor chirurgicale intrau și ieșeau fără încetare cărucioare, ca într-un laborator unde se transforma materia omenească, se îndrepta și se ameliora. În altă sală, alţi ingineri, vreau să spun alţi doctori cu ajutoare îmbrăcate în alb, făceau ghipsuri, în timp ce în fundul unui coridor, într-o odaie unde zăcea ca o imensă rotativă un aparat nichelat plin de fire și de șuruburi, se băgau corpuri întinse la radiografie exact cum se alunecă în unele uzine materialul în cuptor.

Și totul se petrecea tăcut, cu gesturi mici și șoapte cât se poate de răgușite.

În lunile de vară, se înșirau bolnavii pe o terasă cu fața la soare și la mare, erau dezbrăcați și se bronzau la soare. În copilărie am petrecut câțiva ani extraordinari la un bunic al meu ce avea în marginea unui oraș de provincie o fabrică de oale de lut și tot felul de vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindea în căruțe enorme. Îmi plăcea ca să mă plimb singur prin fabrică și o cunoșteam destul de bine. Într-un anume loc se înșirau în soare, afară, vasele puse la uscat și când văzui pentru întâia oară bolnavii înșirați pe terasa sanatoriului cu trupurile arse de soare, coapte, cafenii, de culoare pământie și închisă, îmi amintii de vasele de lut care se uscau afară în curtea fabricii bunicului meu.

Erau și aici vase ce se uscau la soare, însă vase sparte, pe alocuri reparate cu ghips alb.

Toată ziua bolnavii rămâneau pe terasă și seara intrau în sală ca să ia masa și să se culce apoi.

Pentru noapte adăpostul acesta era chiar în dosul terasei și era destul să se deschidă ușile pentru a fi afară la soare și la aer, pe faleză, la câțiva metri deasupra mării.

Era un fel de seră lungă, un fel de grajd cu multe uși, toate de sticlă, în care intra lumina mai agresivă și mai rece decât afară. În fund un perete lung de tot era văruit în alb și bolnavii stăteau înșirați lângă el până la capăt, unul lângă altul, cu cărucioarele lipite și neavând loc de trecere decât câțiva pași până la uși, în faţă. În fond, un fel de coridor alburiu şi higienic, cu bolnavi prea mulţi şi o hărmălaie asurzitoare.

Cred că erau înşirate acolo peste trei sute de cărucioare. Într-un capăt, două paravane de pânză subţire despărţeau pentru adulţi, bărbaţi şi femei, foarte puţini, un spaţiu restrâns.

În prima seară, după cura de aer, admirabilă, pe care o făcui stând afară pe faleză la umbră toată ziua, încercai să dorm şi eu cu toţi ceilalţi bolnavi în sera lor, cu atât mai mult cu cât se pornise în seara aceea un vânt puternic care ne împiedica să putem dormi afară, cei câţiva bolnavi care vruserăm aceasta.

Pentru a ne mai încălzi, se închiseră toate uşile; dintr-o dată sera conţinu, în culoarul ei de spaţiu alb şi rarefiat, toată rumoarea a trei sute de copii care în acelaşi loc vorbesc, şoptesc, respiră, tuşesc şi cântă. Era mai ales asta, cântatul. Cu toţii începură, când terminarăm masa, un cor de cântece agasante şi cunoscute cu refrenuri de prin cârciumi, trei sute de guri care, în cor, le intonau ţipând aproape cuvintele, ceva cu totul imposibil de descris, un vâjâit sonor şi violent ca o furtună de sunete. Credeam că se vor dărâma pereţii ca la o clădire ce nu mai ţine, că se va prăbuşi plafonul şi că geamurile uşilor vor sări în bucăţi, sub năvala de sunete care se făcea tot mai ameninţătoare.

Totul mi s-ar fi părut suportabil, dacă acest zgomot în realitate nu ar fi avut rolul special de a acoperi şi ascunde discret alte zgomote mai mărunte şi cu totul de altă origine. Era un fel de perdea la borborigmele şi colicele celor trei sute de copii care seara înainte de culcare cu toţii își făceau treburile intestinale.

În câteva minute, o furtună de mirosuri crâncene și ameţitoare vâjâi în același timp cu aceea muzicală. Era asta va să zică! Poate că urechile sunt extraordinar de rezistente, poate că ar fi putut suporta curentele de cântece ce se revărsau mereu în ele, însă sunt sigur că niciun nas n-ar fi putut ca să absoarbă tonele de putoare, cisternele de mirosuri și ameţeli ce invadau mereu, mereu sera, venite cu aceeași furie cu care pe gură ieșeau toate cântecele.

Totul, mărturisesc, mi-ar fi fost suportabil, afară de aceasta și cerui să dorm noaptea în clădirea sanatoriului și să vin numai ziua la cură, pe terasă, ceea ce, cu multă bunăvoinţă – era în sanatoriul acela multă și atentă bunăvoinţă – mi se aprobă.

Cu copiii bolnavi mă împrietenii repede, și aveam în jurul patului meu pe unii care îmi aduceau să citesc versurile ce le făceau, ori îmi arătau albumele de mărci poștale în care puneam și eu mărcile de pe scrisorile ce îmi veneau din străinătate.

Era un sanatoriu liniștit unde duceam o viaţă calmă și unde totuși am cunoscut câteva clipe de groază, câteva clipe de disperare și câteva de mare amărăciune.

Totul se petrecea cu mine într-o atmosferă halucinantă, extraordinară.

Era o cameră mică la etaj, la capătul coridorului cu vederea spre mare. Când deschideam fereastra și priveam înspre larg, în timp ce în dosul meu era întreaga clădire enormă a sanatoriului, odaia aceasta îmi apărea ca promontoriul unei coaste stâncoase în valuri, bătut de vânturi – și toate vânturile când înconjurau clădirea vâjâiau în jurul odăiţii cu o horă de urlete sinistre – odaia aceasta îmi apărea deci ca un promontoriu sau ca o cabină pentru comandă, în care eu stăteam la cârmă și conduceam sanatoriul – imens vapor – pe valuri în noapte și vijelie.

Era singura odaie care mi se putea acorda unde să fiu singur și desigur că nu era de locuit. Cu câteva zile înainte de a mă instala eu în ea, se ţineau acolo rufele murdare, câteva obiecte de menaj ale femeilor de serviciu și câteva capcane de prins șoareci, mai ales acestea.

Când cerui odăiţa aceasta, fui privit ca un dement și fui avertizat cât e de mică, cât e de friguroasă și mai ales câţi șoareci umblă printr-însa. Era cu adevărat un cuib de șoareci și când deschisei pentru întâia oară ușa începură a fugi și chiţcăi pretutindeni șoriceii, dispărând apoi în găurile lor dese, în zid lângă ciment, pe jos. Era înspre iarnă; până atunci stătusem cum putusem în sanatoriu într-o odaie cu alt tovarăș, dar o extraordinară sete de solitudine mă răzbi și făcui cele mai insistente demersuri pretutindeni, până mi se acordă odăița. Era vorba, spuneam, în fond, doar de astupat găurile șoarecilor, de pus în odaie un dulăpior și o măsuță, de văruit totul și de curățat geamurile și de adus căruciorul meu. Totul, treabă de o zi.

Cu insistențe, cu rugăminți, totul fu făcut exact așa cum doream, și îmi amintesc și acum de imensa bucurie pe care o resimții în prima seară, în pătucul meu, în odaia proaspăt văruită, singur, cu desăvârșire singur.

În jurul clădirii vuiau vânturile, sirenele în portul depărtat răcneau, marea urla, eram ca suspendat în vijelie, plutind în noapte, descătușat de oameni, de sanatorii... În odaie de altfel era un frig cumplit și caloriferul nici nu se încălzea, deoarece până în colțul acela depărtat al clădirii era greu să mai ajungă vaporii fierbinți.

Îmi era frig, huia vântul, dar ce bine mă simțeam!

Pentru a-mi acorda o satisfacție râvnită în luni de abstinență alcoolică, destupai o sticlă cu vin adusă pe ascuns și o băui singur aproape toată. Era un vin din regiunile acelea, cu savoare rudă de stepă, puțin acrișor însă amețitor, destul de tare pentru a zăpăci cu totul pe cineva care nu era obișnuit cu el.

Când isprăvii sticla, continuam să fiu suspendat în aer, însă ca o placă de gramofon care se învârte încetișor și ronțăie o melodie măruntă undeva departe, zăpăcitoare și greu de înțeles.

Era ca și cum odaia ar fi băut și dânsa.

În port urla sirena prelung ca o fiară rănită, se oprea și apoi iar urla din fundul plămânilor ei metalici.

Când stinsei lumina, odaia se răsturnă parcă deodată, însă nu era o simplă răsturnare, ci un fel de detașare haotică în vid, cu un fel de deschidere permeabilă a pereţilor, prin care se scurgea în spaţiu toată materia ei și toată materia mea omenească, nici odaia și nici eu nu mai cântăream nimic.

Eram un vuiet deschis, odaia un vuiet cubic cu pereţi sonori și efemeri de întuneric, eu un vuiet interior și bine definit ca o picătură de untdelemn plutind în vuietul de afară.

Cât timp rămăsei astfel? Poate un ceas, poate câteva ceasuri și probabil că adormii, în somnul acela ce nu era decât o continuare a vijeliei, care însă se petrecea acum puţin în afară de mine.

În clipa când simţii împunsătura în ochi crezui că vreun element dezlănţuit se transformase în senzaţia exactă și violentă care îmi prinsese pleoapa, și timp de câteva secunde, în timp ce împunsăturile continuau în același loc, cu aceeași intensitate, ele se transformară cu repeziciune în diverse ipoteze, din care una, sunt sigur și îmi amintesc bine, era aceea a unui chirurg îmbrăcat cu totul în alb, lângă mine, înfigându-mi în ochi un bisturiu fin, lucios, ca un pumnal cu care ar fi vrut să-l străpungă. Cred că într-o secundă îmi explicai și prezenţa chirurgului și operaţia pe care o executa. Eram grav atins de o infecţie care trebuia ca să fie scursă prin ochi, nu era de așteptat. Și când mă trezii, căutai chirurgul în întuneric. În aceeași clipă însă simţii o atingere rapidă pe față și când întinsei mâna atinsei ceva moale ce-mi scăpă imediat.

Cu cealaltă mână liberă aprinsei lumina, și atunci văzui alergând, pe marginea cuverturii, șoricelul care îmi ronțăise pleoapa. În același timp câțiva alți șoricei speriați și zăpăciți de lumină alergară pe cuvertură lunecând în jos pe roțile căruciorului.

În solitudinea odăii, amețit și îngreuiat de vin, cu capul plin de vise, în odăița aceea în care nimic nu mișca în primele momente, lucrul mi se păru de-un comic extraordinar; nu știu bine ce era comic, cred că mișcarea aceea rapidă de rostogolire a bulgărașelor acelea care erau șoarecii vii, iuțeala cu care o zbugheau... Îmi venea să râd, eram amuzat, grozav de amuzat și începui să caut șoriceii pe jos, mai întâi privind cu atenție sub cărucior, apoi scoborând din pătuc și începând să umblu prin odaie târându-mă pe cimentul rece.

În marginea zidului, acolo unde găurile fuseseră astupate, mai toate erau din nou acum deschise, rotunde, beante și negre. „Frumoase“, îmi spusei, și apreciind găurile în felul în care doctorul meu aprecia fistulele și spunea „Frumoasă fistulă, roșie, rotundă și beantă...“

Cu un bețișor scormonii prin găuri, dar nimic nu se auzea și niciun șoricel nu ieșea la chemarea mea. Era un frig îngrozitor pe cimentul rece, dârdâiam cu putere, în același timp odaia văzută de jos mi se părea în multe locuri necunoscută, era o adevărată excursie în regiuni fantastice. Și găurile, în fața mea găurile negre și rotunde își deschideau ochii de întuneric. Era ca și cum m-ar fi privit din orbitele lor goale. Și rămăsei mut de stupefacție privind la ele. În fața mea erau două ca niște orbite cavernoase într-adevăr, ca și cum m-aș fi găsit în interiorul unui craniu gol și priveam prin orbitele uscate afară. Aha! asta era! Îmi amintii deodată totul. Până atunci unde îmi fuseseră mințile? Într-o primăvară, în zăpada dezgolită, departe de oraș, pe câmpiile dezghețate cu gunoaie fumegânde în soare și stârvuri, descoperii un cal mort ce fusese mâncat de lupi în iarnă și putrezea acum în aerul călduț și umed al primăverii într-un zumzet de muște și de gândaci ce foiau în el.

Totul era murdar, puturos, cărnuri stricate și verzi cu lichide ce se scurgeau vâscos dintre mușchii putrezi, însă capul, ei bine capul era splendid, ca de fildeș, cu totul și cu totul alb, insectele îl atacaseră mai întâi și îi roseseră pielea până la os, lăsând un craniu superb cu dinții mari galbeni desgoliți, un strașnic bibelou artistic pentru o vitrină cu porțelanuri fine și fildeșuri scumpe. În față găurile ochilor priveau negre la soarele halucinant și la câmpia în descompunere. Era un craniu atât de curat și de frumos încât părea desenat, și într-adevăr se vedeau toate încheieturile dintre diferitele lui oase ca niște splendide și fine caligrafii scrise pe os cu o dexteritate și un rafinament cât se poate de desăvârșite.

Și cum nu mă gândisem la asta?

Iată, asta erau găurile negre care mă priveau, care mă priveau pe dinăuntru.

Eram în craniu, în craniul calului, în splendidul și uscatul gol al oaselor lui uscate. Era odaia mea o odaie ca oricare? Erau crăpăturile pereților crăpături adevărate? În care colț mă uitam regăseam craniul, interiorul de ivoriu și oase, crăpăturile pereţilor nu erau decât încheieturile cu care se strângeau oasele. Și rândul acela de obiecte galbene și lungi, rânjind la mine. Erau cărţi sau dinţi? Erau dinţi, cu adevărat dinţii calului, și eu eram în craniu, în craniul lui.

În spatele meu, departe, se întindea stârvul în putreziciune. Tot sanatoriul putrezea acolo alungit, cu totul descompus, cu coastele afară, foșnind de gândaci și de viermi care îi rodeau stârvul. Și nu numai gândacii îl rodeau, erau și șoarecii care îl invadaseră și care ronţăiau și ei cu bucurie din hoit, din sanatoriul putred, plin de purulenţe și de cărnuri descompuse, uitat în vijelie, sub croncănitul corbilor și urletul vânturilor.

Eram pe ciment, dârdâiam de frig și nu știam ce să fac.

PROZĂ SCURTĂ. AFORISME

ANTUME

HERRANT

Până la Herrant n-am auzit niciodată de istoria asta cu raza verde. Lui i-a spus-o profesorul de anatomie artistică, însă îmi afirmă că o bănuia de mult fără s-o știe. Cică fărâma de sare, pe care preotul i-a pus-o pe limbă puţine zile după naștere, ar fi fost verde și ar fi avut străluciri stranii. Și nu o bănuia fiindcă avea memorie bună – de altfel lucrul nici nu e posibil până la acest punct de nou născut – ci fiindcă sarea i-ar fi modificat celulele limbii imprimându-i acolo, pentru mai târziu, reflexe verzi.

La 17 ani când a aflat de rază, gustul sărat i-a venit pe limbă și i-a vorbit limpede ca o literă.

Așteptam dar amândoi întinși în trăsură, pe dig, raza verde.

Soarele deveni roșu, din ce în ce mai roșu.

Apoi începu a se turti.

Și deodată, pe norul alb, raza verde alergă sigură, iute și singură până la marginile cerului.

Era un verde atât de intens și atât de cinstit încât ar fi putut figura pe suplimentul velin al manualelor de fizică.

– Herrant, strigai, Herrant, raza verde!

Tăcere.

– Herrant!

Luai oglinda de privii pe Herrant. Egipteanul dormea. Era inutil să-l trezesc. Raza verde era departe în spaţiu călătorind spre un alt Herrant care aștepta desigur și el, bolnav de 8 ani, s-o vadă pentru a se gândi în acel moment la marea lui[1] dorinţă.

Herrant avea intenţia să strige – pentru a fi mai sigur de gând și de dorinţă:

– Vreau să mă ridic, să umblu.

Vom veni din nou mâine să pândim raza.

DON JAZZ

Adevăratul lui nume nu i-l știam nici eu. Don Jazz era, evident, o poreclă.

Don Jazz era spaniolul înalt și negricios care venea în sala de mâncare a bolnavilor după fiecare masă și ne povestea despre spectacolele de music-hall din Paris lucruri extraordinare sau ne arăta vreo batistă de-o cumpărase, „*Très bon marché, n'est-ce pas?*“, înainte cu o zi.

Întâia oară când a venit ne-a vorbit de Buenos Aires unde profesa avocatura. Ne-a spus multe lucruri ce le cunoșteam din cărţi:

– Ştiţi, la Buenos Aires... femeile... înţelegeţi... au săli de așteptare pentru clienţi... înţelegeţi, nu insist... ca doctorii sau dentiștii. Doamna, patroana, în fine știţi cine... vine din când în când și întreabă al cui e rândul...

Asta era curat Albert Londres[1].

Ceea ce m-a frapat la Don Jazz a fost în primul rând abundenţa aceasta de „înţelegeţi“, pudoarea aceasta ce se ascundea neverosimil în corpul lui mare de animal răsfăţat ca o floare într-un poloboc și apoi contradicţiile ce existau între diferitele lui componente fizice sau sufletești.

(Tusea, de exemplu, contrazicea strănutul. Era serioasă, plină de dogme și experienţă, o tuse de om bine simţit.

Strănutul era copilăresc, comic și nepotrivit în timp). Mai mult chiar. Avea organe care se negau între ele sau se certau.

Dacă spaniolul nostru n-ar fi fost construit dintr-o singură bucată, acţiunile diferitelor lui organe ar fi alcătuit o serie nesfârșită de asasinate intime.

Inutil de adăugat că gestul îi contrazicea vorba. Îmi aduc aminte, în această privinţă, de felul cum ne-a spus într-o zi că nu poate suferi ciorapii cu pătrăţele: a dus capul înainte ca sub povara unei forţe repezi și grele, a deschis nervos palma cu toate degetele rășchirate și tot corpul a luat forma unui semn de întrebare.

– Sunt manii... e curios... nu-i așa?... manii...

După gest, ciorapii cu pătrăţele făceau parte pentru el din rândul necunoscutelor de ordin metapsihic ce ne impun etica vieţii interioare sau felul cum să ne scobim dinţii. Ei se înrudeau de-aproape și în linie directă, în alt sens, cu Cerul, Furtuna, Transparenţa, Celula și Arsenicul.

Vorba însă, aţi văzut, era modestă.

Gestul faţă de vorbă era ca un stâlp faţă de o rugăciune și invers.

Don Jazz a murit dintr-o contrazicere de natură geometrică în care, bineînţeles, a avut rolul principal.

Iată cum s-a întâmplat: creierul ţesea un gând spre lună, un gând ascuţit, fin și vertical, căci, asta o știe oricine, luna e în sus și nu de jur împrejur; altfel n-ar fi lună, ci un soi de cutremur de pământ.

Mâna însă ţesea un gând orizontal pe care din întâmplare îl ilustra cu un revolver. Glontele a pornit deci de la o tâmplă la alta orizontal, a întâlnit gândul vertical și la încrucișare Don Jazz a murit.

Doctorii n-au izbutit să descurce acest sistem de perpendiculare.

LIMITE

I

Principiile furtului şi cele ale proprietăţii sunt aceleaşi, o ştim cu toţii.

Procedeurile diferă însă printr-un acord reciproc, iată ce ignorăm.

Idealul proletarului este de a deveni burghez[1].

II

Detest amabilitatea ce ne-o acordă anumite persoane în virtutea faptului că am asistat la o gafă ce-au făcut-o cândva.

Scara prostiei trece prin toate capetele; privirile o scoboară.

Instinctul de conservare e starea cea mai pură, însă cea mai agresivă, a prostiei.

Idealismul omului de ştiinţă constă în credinţa unor necesităţi ignorate. E egoismul lui justificator şi orgoliul lui social.

Omul de ştiinţă: a-şi calcula iluziile.

III

Dacă am fi perfect logici, ar trebui să adormim îndată ce ne-am trezit.

Modestia arivistului, suprema lui voluptate.

Orgoliul, mai uman decât viaţa.

BUŢU

Pretutindeni unde mai mulţi oameni sunt adunaţi sub rigoarea unei discipline comune, societatea se organizează pe treptele unei ierarhii imediate, cuprinsă între două personalităţi bine definite: șeful și ţapul ispășitor.

Pe veranda sanatoriului nostru șeful este Monciu și ţapul ispășitor Buţu.

Între „șef“ și „ţap“ conflictul domnește acut ziulica întreagă și parcă și noaptea când „șeful“ bolborosește prin somn înjurături și amenințări.

Monciu ţipă, Buţu tace.

Poziţia socială a lui Buţu este aceea a victimei la îndemână: „Buţule, nu fă zgomot! Buţule, nu păta cuvertura! Buţu a stins lumina! De ce, mă? Buţu a aprins lumina! De ce, mă Buţu, mă, că intru în tine!“

Buţu reacţionează prin imperturbabil calm și prin viaţă interioară. El s-a retras în el însuși, îndărătul unui surâs enigmatic și teribil de trist.

– Monciu, dă-mi te rog cartea.

– Care carte, bă?

– Cartea mea, care mi-ai luat-o.

– N-o am eu (logic)... e pe masă.

– (nu mai puţin logic) Păi ia și dă-mi-o.

– Da’ ce, mă, eu-s *poștarul* tău?

– Bine, atunci bagă de seamă să nu puie femeia farfuria de mâncare pe ea.

– Da' ce, mă, eu-s magazionerul tău? (sic)

– Monciule, dă cartea!

– Ce vrei, mă? Ce mă baţi la cap, mă? Ce dai ordine, mă? Unde te trezeşti, mă? Ce eşti tu, mă? Suveran? Rege? Împărat?

Ochii lui Monciu sticlesc aprinşi de mânie şi pumnii stau strânşi, gata de atac. Buţu pleacă privirea şi tace: ştie el că nu-i suveran (nici rege, nici împărat).

O singură consolare la atâtea nenorociri: guvernanta. Dar şi tandreţea aceasta este amestecată cu sucul amar al reproşului. Este adevărat că din sfert în sfert de ceas Buţu primeşte câte o mângâiere, dar tot atât de adevărat este că din alt sfert în alt sfert de ceas, Buţu primeşte câte o palmă.

Buţu nu-i revoltat, nici resemnat.

Profesiunea lui de om matur se desenează de pe acum precisă şi sigură: Buţu va fi în viaţă factor responsabil.

JENICĂ

Vecinul meu, pe patul din stânga, este oltean și poet. Sub pernă el ţine ascuns un briceag și un caiet de versuri. Doctorul i-a făgăduit că în ziua când va avea doisprezece ani îl va ridica să umble. Jenică și-a notat cu grijă în „Agendă“ data exactă și, imobilizat în ghips, ca o pasăre mică strânsă în pumn, așteaptă...

...Ţine capul puţin aplecat, sprijinit în palmă și privește încruntat marea... El știe numărul vapoarelor care trec spre Constanţa zilnic și acel al vapoarelor care se îndreaptă spre Constantinopol; cunoaște pe „ăla americanu de-i iese fumu' prin toate coșurile“ și anunţă savant pe vecini când trece un vapor de război – pe care îl și clasifică după tunuri și turele în crucișător, torpilor, distrugător sau canonieră.

– Ai vrea să călătorești pe mare, Jenică?

– Aș vrea, cum nu...

– Cu vaporul „ăla americanu“?

– Nu, singur într-o corabie ca Alain Gerbault[1].

– Cum ai zis?

– Ca Alain Gerbault.

– De unde o mai știi și pe asta?

– „Dăn“ ziare.

Tot „dăn“ ziare știe că în Havana a fost revoluţie[2] și că în insula Majorca se instalează un post de radiofonie.

Curiozitatea lui este vădit estetică și exotică: el se interesează numai de evenimentele petrecute în insulele depărtate și cu nume sonor.

M-a întrebat dacă în insula Haiti este sanatoriu pentru tuberculoză osoasă și de nu este „unde merg să se vindece copiii papuași?"

Întrebarea e cu tâlc; Jenică ar da și briceagul de sub pernă cui i-ar aduce vecin de cură un papuaș mic cu șorţ pe burtă, păr cârlionţat și inel de aur în nas.

Caietul de poeme nu mi l-a încredinţat decât după ce ne-am împrietenit mai bine, dar „în secret" și numai după promisiunea mea de a nu spune ce este scris în el „nimănui, nici vântului".

N-o să vă transcriu deci poeziile lui Jenică; asta este „secret"; vă pot însă spune că subiectele lui sunt simple, colorate și parfumate. Jenică descrie cerul, marea și ghiocelul.

Sentimentul intim al poetului faţă de floarea gingașă se exprimă curat și cinstit cam astfel:

„Mai mare dragul să-l privești"

iar constatarea peisajului marin atinge limitele evidentului:

„Pe mare este liniște deplină
Doar norii de-orizont se anină".

Dar caietul mai conţine și neliniștitoare tendinţi moderniste. Jenică este dadaist, însă fără s-o știe: dadaismul lui ţine de diversitatea subtilă și admirabilă a visului. Una din povestirile halucinante este intitulată „Calul albastru și transatlanticul elveţian".

Vă citez doar episodul întâlnirii:

„Calul conducea o barcă cu motor, dar văzând că merge prea încet, sări și o luă la goană pe suprafaţa apei, apucând cu dinţii vârful catargului de-i rămase elicea vaporului în gură“.

Și acel al miracolului:

„Când se uită în jos văzu că își făcuse capul patru picioare, două aripi și o coadă și zbura acum singur prin aer“.

Mai frumoase viziuni nici profetul Ezechiel n-a avut!

Nu vă spun însă nimic mai mult. Jenică scrie în fiecare zi o pagină care este o capodoperă și dacă află editorii dau năvală să-i cumpere manuscrisul, oferindu-i bani și glorie.

Jenică n-are nevoie de acestea, lui îi trebuie odihnă și aerul pur al mării. Ca să se vindece și să plece în Polinezia singur într-o corabie cu pânze imense.

IX – MIX – FIX

Pentru Marie, ca divertisment funambulesc

I

Pâinea zilnică se făcea din litere, nu din făină. Fiecare pâine conţinea un roman complet de Zola. Pe suprafaţa unei îmbucături cetii un episod cu înspăimântătoare catastrofe de cale ferată.

Contele mânca şi el din aceeaşi pâine, însă felii mai subţiri şi, ca să zic aşa, aproape anonime.

Pe tălpi contele era vopsit cu roşu (avea picioarele goale deşi purta decent pantaloni de vânătoare), în cap avea o tichie cu vederi din Brazilia, iar în mână ţinea un crin negru, peste măsură de intimidant.

Contele se lăuda că nu admite niciun fel de intimitate, cu nimeni.

– Privesc totdeauna de sus, vag şi niciodată la mai puţin de 34 metri.

– Treizeci şi trei pentru personalul domestic, insinuai eu.

– Niciodată. Ceştile cu cafea mi se aruncă în zbor de la distanţă; nu mă pot compromite, sunt conte după ambii părinţi.*

---

* Imposibilitate din punct de vedere heraldic, era evident că aveam de-a face cu un conte fals.

În timp ce vorbeam, acrobaţii desfăcură barele de la perdele și instalară cu ele trapeze în stradă. Prin geamul uns cu săpun strada îmi apăru plină de ceaţă și mai inutilă ca oricând. În pâclă, trapezele de nichel străluceau cu luciri stranii și puţin șterse ca pești argintii într-un bazin cu apă murdară.

II

Zburam prin săli haotice cu pereţii de nouri bulbucaţi și bolnavi. Eram agăţat de vintrele roze ale jumătăţii-de-câine călătoare, cu degetele înfipte în ele. Picioarele mele, prea lungi, atingeau podeaua metalică și în fuga aceasta nebună scântei lungi de un metru îmi ţâșneau sub tălpi. Singurătatea mă urmărea cu un alt zbor și cu o melancolie mai ascuţită și mai înţepătoare: nu mai știam acum dacă viteza era carne sau suflet.

Vintrele câinelui se topiră în drum și se transformară în coapsele unei statui de femeie, dar nici materia marmorată nu dură prea mult și căpătă moliciuni de piele adevărată cu parfum cald omenesc, pe pulpele cu ciorapi fini, brodaţi cu ferigi și capete de lei.

III

În faţa patului meu, teatrul de papagali isprăvi cu gâlceavă ultima piesă. Cu piciorul aș fi vrut să-i ating și să-i mângâi, însă odaia era plină de apă, iar eu, în marginea ei, o bucată de lemn vechi, cu dantele de putreziciuni.

Poetul – înalt, drept, negru – apăru în dosul teatrului și, desfăcându-și pelerina, îmi arătă pe piept un evantai de mătase roșie.

În acest timp masa din odaie își lungi subit picioarele.

Întorsei capul.

În mijlocul odăii patru coloane fine de lemn urcau până-n plafon. Între ele atârna de un fir de păianjen o fundă albastră, o fundă de școlăriță, legănându-se ușor în aer pentru a-mi indica demențial, însă corect, stricta ei irealitate.

INSINUĂRI

În general justiţia nu ţine prea mult seama de justificări, fiindcă ele egalează faptele. Din punctul de vedere al justificărilor, a săvârşi o crimă ori a cumpăra un buchet de flori nu se diferenţiază prea mult: în dosul ambelor fapte se pot îngrămădi cam aceleaşi cantităţi de argumente logice şi umane.

Justiţia, pentru a-şi exercita drepturile ei, este dar necesarmente ilogică şi inumană.

Adică, într-un cuvânt, injustă.

Verosimilul pare mai adevărat decât adevărul. Ar fi chiar de cercetat, poate, dacă nu trăim într-o lume verosimilă în loc să trăim într-o lume adevărată.

Filozofia începe de la o anumită mistificare a înţelegerii, după cum frumuseţea începe de la o anumită mistificare a realităţii.

Când discutăm cu cineva stăm de vorbă mai întotdeauna cu propriul nostru orgoliu, de foarte multe ori cu vreo persoană îndepărtată, şi, câteodată, chiar cu persoana prezentă.

O bombă poate arunca în aer uzina care a fabricat-o.

Fabula aceasta are titlul „Lupta între generaţii“.

Unii oameni își nenorocesc semenii împilându-i, iar alții, din contra, consolându-i.

Pedeapsa acțiunilor ipocrite este că isprăvesc prin a fi săvârșite din convingere.

Se găsește totdeauna cineva care în mijlocul unei tăceri generale să rostească cu voce tare o prostie.
E atracția abisului în conversații.

BERCK, ORAŞUL DAMNAŢILOR

Există pe linia ferată Paris-Boulogne o staţie unde toate trenurile se opresc mai mult cu o minută. E Rang-du-Fliers, gara de legătură cu Berck-ul[1].

Călătorul neprevenit, care își freacă somnoros ochii și privește aici afară pe geamul vagonului, are o clipă o viziune de coșmar.

În timp ce în toate staţiile el e obișnuit să asiste la forfoteala bine cunoscută a călătorilor ce urcă și scoboară grăbiţi scările trenului, aici, cu infinite precauţiuni, infirmieri și hamali coboară din vagoane tărgi cu bolnavi cadaverici. Schilozi umblând în cârji și rahitici agăţaţi disperat de braţul tare al însoţitorilor. Sunt pelerinii Berck-ului, orașul-sanatoriu, orașul cel mai impresionant din lume, Mecca tuberculozei osoase.

Toată lumea aceasta ia loc într-un tren mic ca o jucărie, cu o locomotivă ce seamănă mai degrabă a cămilă și care pornește încet, gâfâie zgomotos și scoate fum mult – mult prea mult fum pentru distanţa de cinci kilometri pe care o parcurge. E faimosul *tortillard*, trenișorul pentru Berck, plin întotdeauna cu bolnavi și rude de-ale bolnavilor.

În timpul traiectului se vorbește, evident, numai despre boală, bolnavi, leacuri și tratamente. Se discută, cred, în trenișorul acesta mai multă patologie decât în toate Academiile de Medicină la un loc.

Călătorul inițiat dinainte că la Berck cinci mii de bolnavi zac imobilizați în ghips, se așteaptă oarecum ca din primele momente când va pătrunde în oraș să vadă pretutindeni semnele revelatoare ale acestei singulare și triste caracteristici. E foarte mirat când debarcă într-un orășel banal de provincie cu o *Avenue de la Gare* identică cu aceea din toate orășelele de provincie franceze, cu o stradă comercială banală, cu lume ce umblă după târguieli ca oriunde aiurea, cu casei vechi și desuete ce miros de departe a mucegai și aer închis.

Contactul cu adevărata fizionomie a Berckului se face însă brusc la un colț de stradă când apare întâia trăsură de bolnav. Impresia este stupefiantă.

Închipuiți-vă un fel de landou rectangular cu coviltir la spate, un fel de ladă, un fel de barcă pe roate în care zace un om culcat, înfășurat în cuverturi, care mână calul. Ați crede poate că e vorba de cineva care șade foarte înclinat într-o trăsură, într-o poziție confortabilă și oarecum normală. Nu. Bolnavul e complectamente culcat pe un cadru de lemn așezat în trăsură și privește strict în sus și nicăieri altundeva. El nu întoarce capul nici la dreapta, nici la stânga, nu-l ridică, nu-l mișcă: se uită fix deasupra lui într-o oglindă prinsă într-un suport ce poate fi mișcat în toate direcțiile. Trăsura înaintează, cotește, evită un copil, se oprește în fața unui magazin și conducătorul ei a rămas tot timpul cu privirile pierdute în înălțimi, în timp ce mâinile trag hățurile într-o parte și alta cu gesturile orbului ce înaintează în propriile lui tenebre. Este în fixitatea acestei priviri în oglindă ceva ireal și trist, ceva ce seamănă într-adevăr cu umbletul orbilor care tatonează febril trotuarul cu bastonul, în timp ce ochii albi privesc indefinisabil în vag.

Bolnavul din trăsură e de altfel îmbrăcat corect, are haină deschisă, cravată, batistă albă în buzunarul de sus și mănuși.

Cine ar bănui că sub cămașă el poartă o carapace de ghips, o adevărată capcană ermetică pe măsura corpului, o zale rigidă și albă, pe care, poate, n-a dezbrăcat-o de trei luni?

Ceva despre ghips

...Căci Berckul este orașul imobilităţii și al ghipsului. Aici vin din toate colţurile lumii oasele frânte și roase ca să fie îndreptate și consolidate. Gibozităţi ce diformează coloana vertebrală în ondulaţii serpentine, articulaţii dezlânate, vertebre cariate, degete scâlciate[2], coturi ieșite în afară, picioare strâmbe speră toate în minunea ghipsului. Ghipsul fixează, îndreaptă, sudează. La Berck ghipsul e materia specifică a orașului așa cum la Creuzot e oţelul, la Liverpool cărbunele și la Baku petrolul.

Sunt ghipsuri care strâng numai un deget și altele care îmbracă tot corpul. Sunt ghipsuri ca niște jghiaburi din care bolnavul iese când vrea și altele închise hermetic ce rămân pe corp luni de zile. Acestea sunt cele mai îngrozitoare. În afară de chinul uscării ghipsului direct pe trup când timp de trei zile bolnavul zace într-un fel de mocirlă rece și apăsătoare, el va mai trebui să sufere timp de câteva luni chinul imposibilităţii de a se spăla. Cum lesne se înţelege, se formează în acest timp pe piele un strat gros de murdărie care irită prin mâncărimi și usturimi infernale. Asemenea ghipsuri închise se fac însă azi din ce în ce mai rar.

Un oraş orizontal

Într-o broşură-ghid pe care o puteţi cumpăra la prima librărie din cale veţi ceti că Berck-ul ocupă pe ţărmul Canalului Mânecii o situaţie cu totul excepţională datorită golfului Authie care dirijează curenţii marini în anumit sens favorabil acestei localităţi.

Veţi mai afla de acolo că aerul la Berck este nemaipomenit de curat, extraordinar de pur, cel mai pur aer din lume, cu numai patru bacterii pe metru cub, în timp ce aerul din Paris conţine peste nouă sute de mii de bacterii în acelaşi volum. Pentru un bolnav ce vine să-şi caute de sănătate şi ştie că va trebui să zacă ani de zile la Berck, indiciul nu e lipsit de importanţă.

Şi totuşi vă pot afirma că niciunul, absolut niciunul din cei cinci mii de bolnavi ai Berckului n-a venit aici atras de reclama curenţilor marini sau de aceea a purităţii aerului.

Secretul acestei aglomeraţii de bolnavi e altul: la Berck infirmii, schilozii, paralizaţii, dezmoşteniţii vieţii, cei care în alte oraşe trăiesc ca nişte adevăraţi *paria* ai societăţii, ascunşi de familii, închişi în odăi nesănătoase, umiliţi profund de viaţa care se desfăşoară sfidătoare în jurul lor, la Berck redevin *oameni normali.*

Ei au la dispoziţia lor un oraş întreg organizat în aşa fel, încât culcaţi, şi fără a înceta nicio clipă tratamentul lor, ei să poată avea viaţa cea mai normală posibilă.

Culcaţi ei „merg“ la cinematograf, culcaţi se plimbă cu trăsura, culcaţi stau în localuri de petrecere, culcaţi „merg“ la conferinţe, culcaţi îşi fac vizite.

Cărucioarele lor pot pătrunde în orice casă din Berck, în orice local, orice magazin: la Berck nicio casă n-are prag. Cineva a organizat aici viaţa răsturnând-o cu 90 de grade şi viaţa orizontală s-a dovedit perfect posibilă.

În hotelurile mari unde bolnavii stau în odăi ce n-au nimic deosebit de alte odăi de hotel, există şi săli de mâncare pentru ei, unde sunt transportaţi cu căruciorul la fiecare masă.

Aspectul unei astfel de săli este în acelaşi timp straniu şi fastuos. Fastuos fiindcă seamănă cu un festin roman la care toţi invitaţii stau culcaţi, şi straniu fiindcă paloarea maladivă a convivilor te face să te gândeşti la nu ştiu ce nuvelă halucinantă de Edgar Poe[3].

Spectacolul cel mai neaşteptat este poate cel estival, pe plajă, când bolnavii sunt înconjuraţi de cele mai frumoase femei cu care flirtează. Şi flirturile acestea nu sunt întotdeauna inocente. V-am spus doar că bolnavii vin la Berck fiindcă acolo redevin oameni normali...

Sunt desigur şi drame, şi prăbuşiri sufleteşti îngrozitoare. La Berck ele duc însă rar la deznodăminte tragice. În iarna trecută doi îndrăgostiţi – o exaltată şi un bolnav incurabil – s-au sinucis la Berck sub crucea unui calvar. Cazul a făcut senzaţie şi reporterii parizieni au brodat articole frumoase despre tragediile Berck-ului. Adevărul însă este că asemenea cazuri sunt cu totul excepţionale.

În ritmul absorbant al vieţii aproape normale pe care o duc acolo, bolnavii îşi suportă cu uşurinţă nenorocirea.

E miracolul moral al Berck-ului.

Ce este o gutieră?

Plimbările cu trăsura sunt o veritabilă providenţă pentru bolnavi.

E însă o providenţă costisitoare şi luxoasă. Bolnavii plătesc la Berck între 25-30 franci pentru câteva ore de trăsură. Municipalitatea, spre marele regret al bolnavilor şi al vizitatorilor Berck-ului, n-a intervenit niciodată pentru o reglementare a preţurilor de locaţiune[4]. Bolnavii plătesc astfel aproape cincizeci de lei pe ceas, în banii noştri, adică aproape cam tot atât cât i-ar costa consumaţia benzinei unei splendide maşini. La Berck, trăsura cu cal, după cum vedeţi, reprezintă aproximativ luxul de a poseda un Rolls-Royce.

În asemenea condiţii binefacerile aerului marin şi agrementul plimbărilor ar rămâne exclusiv rezervate unui număr restrâns de privilegiaţi dacă Berckul n-ar cunoaşte şi o providenţă pentru cei lipsiţi de mijloace materiale şi care se numeşte gutiera. Gutiera este o invenţie care transformă un bolnav într-un om sănătos. Ea cumulează funcţiile patului, a trăsurii şi a picioarelor. O gutieră este un cărucior cu patru mari roţi de cauciuc, cu un cadru pe măsura strictă a corpului, pe care zace bolnavul, cu arcuri puternice între cadru şi roţi care amortizează toate şocurile şi asperităţile drumului.

În sanatoriile pentru bolnavii lipsiţi de mijloace, unde sălile sunt colective şi bolnavii stau în paturi, gutiera nu este utilizată decât pentru plimbarea pe ţărmul mării. În anumite hoteluri şi vile particulare însă bolnavul nu părăseşte niciodată gutiera. El doarme pe ea, mănâncă pe ea, iese la plimbare pe ea.

În odaia lui, bolnavul, lăsând să-i atârne mâinile, poate conduce roţile în toate sensurile. Am văzut bolnavi „mergând“ astfel la raftul bibliotecii să-şi ia o carte sau plimbându-se pe coridoare singuri.

Când un bolnav are nevoie de vreo cumpărătură în oraş, se telefonează imediat la un sanatoriu din apropiere și un fost bolnav sau un convalescent vine să împingă gutiera în oraș.

Pentru treaba asta el ia cinci franci. Un om la Berck este mai ieftin decât un cal și face cam aceleași servicii.

Hoteluri și sanatorii

Cărţulia de propagandă a Berck-ului zice clar: „există la Berck instituţii de îngrijit bolnavii pentru toate pungile“. Lucrul acesta este perfect adevărat. Diferenţa însă între un hotel *up to-date* și un sanatoriu „cu preţuri reduse“ este cam aceeași ca între domnul bine îmbrăcat în haine *gris-cendre*, cu floare la butonieră, și cerșetorul în zdrenţe care îi întinde mâna să cerșească.

Toate hotelurile mari ale Berck-ului au peluze splendide cu flori, terenuri de tenis, ascensoare și apă curentă. Toate sanatoriile „cu preţ redus“ au pereţii umezi, coridoarele rău mirositoare și podelele murdare. Diferenţa de tratament moral și clinic în aceste două categorii de instituţii corespunde în totul aspectului exterior. Fac excepţie – și o foarte onorabilă excepţie – la această stare de lucruri două mari spitale pentru săraci din Berck, admirabil și foarte cinstit organizate. Este „Spitalul Maritim“ aparţinând asistenţei publice din Paris și „Spitalul Franco-American“, operă de binefacere. Nenorocirea este însă că în primul nu sunt primiţi decât parizieni, iar în cel de-al doilea locurile sunt foarte puţine. Bolnavul lipsit de mijloace, în imposibilitatea de a intra în una din aceste instituţii, cade dar fatal pradă antreprenorilor de sanatorii „cu preţ redus“.

Berck, orașul damnaților

Cinci mii de bolnavi de tuberculoză osoasă zac la Berck imobilizați în ghips, așteptându-și vindecarea. Îngrozitoarea boală alege cu predilecție încheieturile – vertebrele, șoldul, genunchiul – și o încheietură atacată trebuie imediat imobilizată. Cinci mii de bolnavi zac întinși în cărucioare și paturile lor, pierduți în reverii, cufundați în lecturi fără sfârșit, dematerializați în contemplația infinită a imensităților oceanului.

Vindecările vin încet, îngrozitor de încet, dar vin. Ele-ating azi proporții nesperate vreodată. În 50 de ani de când există Berckul, printr-o organizare terapeutică rațională și mereu perfecționată s-a reușit să se scoboare mortalitatea tuberculozei osoase de la 80% cât era în secolul trecut, la 5%; este un rezultat unic în analele medicinii.

În plus bolnavii duc la Berck o viață normală și blestemul îngrozitoarei constrângeri fizice la care sunt supuși li se pare mai suportabil în mijlocul comunității de cazuri aproape identice.

Viziunile impresionante nu lipsesc însă de la Berck. De la încărcarea bolnavilor în trăsuri care seamănă atât de mult cu punerea sicriilor în dricuri (trăsura ca și dricul are un rulou pe care cadrul bolnavului alunecă înăuntru), până la spectacolul bolnavilor asudați ce tricotează în soare ca să câștige din munca lor câțiva bani de la vilegiaturiști, Berck-ul e plin de scene dramatice și impresionante. N-am văzut însă nimic mai sfâșietor, mai profund uman și mai trist decât liturghia de Crăciun la Berck.

Catolicii sărbătoresc în biserică la miezul nopții venirea pe lume a copilului Isus.

Nimic mai impresionant decât emoţia extraordinară a bolnavilor, paloarea lor extatică, în tăcerea solemnă a bisericii la miezul nopţii.

Ici-colo, o mamă, o rudă plânge sfâșietor în batistă, în timp ce preotul împarte sfânta cuminecătură bolnavilor – transfiguraţi și tremurânzi când primesc divinul har.

În momentul „elevaţiunii“, când toţi credincioșii îngenunchează, bolnavii își duc doar simplu mâna la ochi.

În biserică tăcerea atunci se face mai adâncă, mai copleșitoare, în timp ce afară rafalele de ploaie se izbesc în scânduri și vântul urlă o melopee sinistră, ca o chemare a tuturor damnaţilor din lume, ca un plâns universal, răscolitor.

POSTUME

FEBRĂ

(Din carnetul lui Arthur Hogg)

Miroase în odaie a vetiver, a pastă de dinți și a apă de Colonie. Lumina electrică e veștedă ca ziarele îngălbenite de soare. Infirmiera dormitează în mijlocul odăii și așa cum stă pe scaun privind dușumeaua s-ar zice că veghează un rănit în vitrina unui panopticum.

De-afară vine, odată cu foșnetul valurilor, un fluierat ascuțit de pasăre.

Gândurile se amestecă fără expresia niciunei dorinți, niciunei constatări și niciunei fraze. Interesul vieții se reduce la mișcarea amplă ce se filtrează undeva – unde? – prin spațiul închis și cenușiu al unei bucăți de aer.

În fiecare os crește un dinte și în fiecare dinte o plantă. Plantele se rostogolesc și stau de vorbă foarte cum se cade.

Prăpăstii noi apar.

MAB

(Din carnetul lui Arthur Hogg)

Soarele a apus. Pe Esplanadă, luminile nu-s încă aprinse. Din mare se ridică fâșii late și calme de nori. Mab privește pe fereastră.

– Iată trei călăreți. Ce tristă e țara pe care o cutreieră! Acum iată un cortegiu. În mijloc, pe un car fără nicio podoabă, stă culcată o curtizană albă (e goală). Un copil bronzat cântă din fluier, în urma carului și numără pașii. Privește cum se destramă norii.

* * *

Pe Esplanadă luminile încep a se aprinde. Cerul devine din ce în ce mai întunecat. Tăcerea vâjâie mărunt deasupra valurilor plutind parcă peste larma lumii ce se luptă cu povara apei în fundul oceanului. E tăcerea din golul scoicilor, din magazinele de ceasornicărie, din perne și din ierburi.

* * *

Așa cum stăm tăcuți unul lângă altul, Mab și cu mine, ar trebui ca vorbele ce vrem să ni le spunem să vie de departe și să pară că nu sunt ale noastre. De aceea, poate, suntem atât de atenți.

* * *

În jurul nostru totul este prea greu și prea fix. Cărțile pe etajeră păstrează o ordine fără niciun înțeles, pe convexitatea vasului de flori o pată de lumină privește agasant fereastra iar perdelele se mișcă din ce în ce mai încet, atât de încet încât nu se vor opri niciodată.

* * *

În odaie mai este și pisica. „Pisica, spune Mab, nu-i decât un animal, adică se mișcă, se mișcă, se mișcă și poate se gândește la ceva. Dacă se gândește la ceva, cu atât mai rău pentru ea."

* * *

Totul este prea fix și nimicul acesta care ne-nconjoară se silește să cuprindă viața.

De altfel este aproape sigur că trăim.

– Nu-i așa, Mab, că trăim?

– Ah, ce curiozitate bolnăvicioasă! exclamă Mab. Pentru oamenii curioși ca tine viața ar trebui să înceapă dincolo de moarte. Atunci ar avea tot timpul și calmul necesar pentru ca s-o înțeleagă și să nu mai alerge după ea.

* * *

Cineva a aprins lumina în odaie. Altă Mab, alte flori, alte cărți, altă pisică. Timpul s-a trezit seara. Seara: o zi care a trecut. Ce fac oamenii într-o zi?

* * *

Peste o clipă, infirmiera va veni să mă transporte în odaia mea. Sunt aici, voi fi în altă parte. Pretutindeni voi găsi tăcere și precizie. Aș vrea ca în viața mea să aștept ceva.

* * *

– Mab, aș vrea să aștept ceva în viața mea.

– Nu aștepta nimic, îmi răspunde Mab. Dacă vei ști să nu aștepți nimic vei fi recompensat: nimic nu va veni și nu se va întâmpla nimic.

DRAGOSTE

(Din carnetul lui Arthur Hogg)

...Caut multe explicații proaste pentru un argument bun. Bun și simplu: n-am iubit-o niciodată. Dacă însă eu am știut asta din primul moment, ea nu și-a dat seama decât foarte târziu. N-a înțeles fiindcă nu putea înțelege: am *construit* dragostea noastră cu răbdare, fără nicio șovăire și *așa cum într-adevăr ar fi putut să fie.* Am fost totdeauna gata să răspund vorbelor pe care mi le-a adresat și n-am contrazis niciodată atmosfera intimă și stângace prezentă ori de câte ori se întâlnesc doi îndrăgostiți. Lucru curios: în aceste momente aveam impresia că și ea urmărește același gând. Adică dacă aș căuta să precizez această impresie mi-aș da seama poate că nu m-am gândit niciodată la ea așa cum m-am gândit la mine. În această privință ar fi fost inutil să-mi pun vreo întrebare; răspunsul invariabil și indiferent (pentru mine) ar fi fost din nou atitudinea ei extrem de atentă. Dar eu, eu n-am fost oare atent?

....

Venea totdeauna spre seară. Îmi plac mult minutele când soarele apune: mintea e cumpătată și ideile n-au cuvinte. Stăteam întins în pat cu fața în sus și priveam o rază de soare pe plafon sau pata fină a unui nour în colțul ferestrii. Cărțile zăceau alături de mine moarte. În asemenea clipe cărțile sunt simple obiecte ca oricare altele.

Îi auzeam pașii pe coridor și strigam „intră“ fără să aștept ca să bată la ușă. Asta îi plăcea: îi recunoscusem pașii. Eu însă strigam fiindcă știam venirea ei inevitabilă. Cum ar fi putut ghici dezgustul meu de vreme ce nu-i explicam nimic?

În momentul când pășea în odaie priveam cu nesaț colțul de cer și mi-era penibil să-mi întorc capul. Dacă aș fi putut hotărî de soarta întregii mele vieți, într-o astfel de clipă n-aș fi ezitat s-o fixez la culoarea aceea albastră, la patul moale și la privirea mea calmă.

Dar trebuiam să întorc capul. Și atunci o priveam cum priveam cerul...

Rămâneam amândoi tăcuți. Ea lua un scaun cu gestul stângaci pe care nu-l pot suferi nici azi și care spunea parcă:

– Vezi, trebuie să iau un scaun, sunt obligată să mă ocup de altceva decât de tine. Dar mă gândesc tot timpul la tine.

Vorbele astea deveneau clare, mai ales în momentul când se așeza alături de pat. Atunci zâmbea și zâmbetul mai însemna:

– Am isprăvit tot ce-aveam de făcut pentru a veni până aici. Nu-mi mai rămâne decât să te privesc și să te admir.

Dar nu asta mă jena. Am spus: o priveam cum priveam cerul. Trebuiam însă s-o sărut. Trebuiam să-i iau mâna și să prind degetele ei între ale mele, trebuiam să mă ocup atent de fiecare inflexiune a lor (și degetele *înțelegeau* ca și cum fiecare din ele ar fi fost o reproducere completă dar sub altă formă a sufletelor noastre).

Eu însă – dacă se poate spune că existam undeva în afară de spațiul restrâns al acestei lumi reduse la degete, la forme omenești și la cadrul unei ferestre – eu însă eram singur. Eram singur și mă plictiseam îngrozitor.

Nu puteam face altfel. Orice discuții s-ar fi terminat la urma urmei tot cu admirația ei. Ar fi spus că încerc o fantezie a cărei soluție o cunoșteam numai eu (numai *El*), ceea ce ar fi putut justifica lipsa oricărei curiozități din partea ei. Și apoi, în mod rațional, nu puteam spune că n-o iubesc. O țineam lângă mine, o dezbrăcam și ajungeam la aceeași intimitate, așa ca în ziua precedentă, așa cum se întâmplaseră lucrurile totdeauna.

……………………………………………………………………

Apoi rămâneam din nou tăcuți și atunci mă gândeam invariabil la același lucru: realitatea este întotdeauna o soluție mai simplă decât cele pe care ni le propuneam.

O soluție simplă și îngrozitoare în același timp.

……………………………………………………………………

Dacă morala ar fi independentă de oameni, păcatul și pedeapsa ar trebui să se confunde. Care a fost la mine păcatul? Care a fost pedeapsa? Trăiesc oare o simplă valoare metafizică?

La toate aceste întrebări nu pot răspunde decât cu aceeași veșnică indiferență. Iată de ce mi se pare că *omenește* sunt vinovat. Penitență pur intelectuală...

Citind aceste rânduri *ea* care ar putea înțelege în ele că nu eram calm decât fiindcă mă plictisea orice exces, *ea* mi-a spus acum:

– Taci, te inventezi în întregime. Te compătimesc. De ce nu mă asculți? Pune capul lângă mine și rămâi așa liniștit.

Sau poate mi-ar repeta:

– De vreme ce sufletul se învață, de ce să nu-i descoperim o utilitate?

Desigur, sufletul se învață și desigur am putea să-i inventăm o utilitate: utilitatea unui ceasornic care ar funcționa fără arătătoare. O utilitate sentimentală. Din nenorocire însă sentimentele nu pot fi anonime.

Și apoi, dacă refuz orice scop, asta se datorește întregii mele vieți care a fost căutarea lor.

Iată-mă așa cum sunt în această frază. Fals, fals, *construit* ori de câte ori pot s-o fac, *interpretând* subtil ceea ce nu-mi este pe plac.

Să nu mă înșel dar. Dacă am intenția de a discerne vinovăția mea, o fac poate pentru a descoperi existența moralei. Logica este o admirabilă distracție mintală.

Mă miră doar că, până în prezent, organele mele n-au devenit abstracte și că funcțiile lor nu s-au transformat în idei.

Când se va întâmpla și asta probabil că dragostea mea nu va mai avea pentru mine niciun secret.

LIMITE

Imperfecția pe care o cizelăm zi cu zi – căci evoluăm – nu este atât de periculoasă pe cât este de necesară.

Cel ce ne ascultă vorbind, ne fascinează: răspundem mai mult la ceea ce credem că gândește despre noi decât spunem ceea ce gândim despre el.

Toată atenția oamenilor se îndreaptă spre „celălalt“. Trăiesc astfel cu toții într-o reciprocitate ce nu aparține nimănui.

În dragoste nu ne regăsim niciodată, căci ceea ce căutăm este ceea ce ni se pare că ne-a furat celălalt. Iată ce regăsim.

O inferioritate spirituală foarte frecventă este aceea care ia logica drept metafizică.

Printr-un paradox curios generalizările par cu atât mai valabile cu cât, în fond, obiectul lor este mai diversificat. În acest caz, găsim cu ușurință câteva exemple ce le pot susține.

A fi original nu înseamnă a fi liber.

Foarte des ne consolăm de mediocritatea unui fapt, gândindu-ne că e unic. De altfel, în timpul de față originalitatea tinde din ce în ce mai mult să devină calitate „prin ea însăși“ și lucrul se întâmplă pentru întâia oară în istoria ideilor.

Pentru fricoși. Nici facultatea de a concepe, nici existența descoperită în mod simplu n-au devenit încă autonome, astfel încât evidența lor să le poată cel puțin egaliza. Intrarea în lumea minții sau a existenței e păzită de înțelesuri absolut inofensive.

Fiecare din noi are nevoie de un alt univers: un univers de mituri.

Oamenii înnebunesc pentru că, după ce au făcut o nebunie, nu mai găsesc niciun gust înțelepciunii.

Dacă femeile nu s-ar prostitua, banii ar juca un rol destul de șters în viața socială.

Unii oameni îndată ce-și cer scuze pentru vreo greșeală a lor încep a crede că le datorești ceva.

Destinul frumosului este să dispară, căci singurul sentiment capabil de a-i da naștere este regretul. Entuziasmul pe[1] care se pare că-l creează ne conservă, în fond, pe noi înșine: *noi* înșine, *considerând frumosul*, și acest argument înțeles clar de „amatorii de artă“ ar trebui să le fie dureros.

Toată lumea reclamă sinceritatea ca și cum ar fi posibil să fie cineva o singură clipă nesincer.

Oamenii nu se sinucid; când ajung la acest act atunci nu poate fi vorba decât de un asasinat.

IONIȚĂ CUBIȚĂ

Piațeta aceasta se rătăcise în oraș, ca o foaie de hârtie albă, imaculată, între filele gălbui și mâzgâlite ale unui vechi dosar. Era un pătrat curat și proaspăt de asfalt, în mijlocul caselor negre și urâte. Câteva clădiri o despărțeau de primărie și măturătorii orașului, dimineața când se duceau la lucru, nu uitau niciodată să tragă de câteva ori cu mătura pe asfaltul luciu. Veneau unul după altul și chiar dacă piațeta fusese măturată înainte cu două minute, tot nu se îndura omul să plece fără s-o mai netezească o dată cu măturoiul, așa cum fac copiii când au în buzunar un nasture de alamă și-l scot, și-l aburesc, și-l freacă de haină ca să-i dea lustrul, și încă o dată îl aburesc și încă o dată îl freacă de haină, și iar îl privesc, și iar îi dau lustrul...

Îmi plăcea să mă joc cu tovarășii mei în piațeta aceea. Bilele alunecau pe asfalt cu o precizie extraordinară; era un loc pentru jocuri de elită: bile, nasturi și țintar; nici țurca, nici poarca de pe maidane.

Tot acolo jucam și „Călăria Franceză“, la care băieții încălecau unii pe alții și ne îmbrăcam, nu știu de ce, șepcile pe dos.

În piațetă domnea toată ziua umbră și tăcere. Puteam să ne zbenguim în voie, nimeni nu ne zicea nimic. Ba din contra, trăiau pe-acolo oameni cărora le plăcea lor înșiși să se joace copilărește: așa era Ioniță Cubiță.

Ţinea brutărie chiar în marginea pieţei şi pe firmă scria clar *Franzelăria Ion Cubiţă,* dar toată lumea îi spunea Ioniţă Cubiţă din necesitatea aceea anonimă şi populară de prozodie ce zace în sufletul mulţimii („n-are-a face, dai un pol mai mult dar ştii că face").

Era un om mic, gras şi spân, cu câteva fire blonde de păr pe bărbie, atât de rare şi firave încât păreau crescute în cine ştie ce seră, la adăpostul luminii şi apoi lipite de obraz. Purta ochelari cu ramă de aur subţire, extrem de distinşi, cei mai distinşi ochelari din oraş. El însuşi era un brutar distins: cu inele în degete, cu lanţ gros de aur la vestă, stând toată ziua la „casă" şi luând banii ori în faţa prăvăliei pe un scaun, ca să aspire aer.

Îndeletnicirea lui cea mai activă şi mai interesantă era să oprească în drum copiii când se întorceau de la şcoală şi să le dea un bobârnac în gât, în plin omuşor, încât copilul simţea o durere vie şi un fel de gol în piept...

Mai avea Ioniţă Cubiţă şi altă ocupaţie tot atât de serioasă: prindea câinii de pe stradă şi le vâra tabac pe nas.

Ţinea câinele lângă el, îl mângâia încetişor pe cap, îl scărpina pe după ureche, apoi aluneca mâna prudent la bot şi îi îndopa nările cu tabac verde. Câinele o lua la fugă strănutând îngrozitor şi învârtindu-se pe loc cu coada între picioare, urlând de usturime.

În general toate astea se petreceau pe piaţetă ca pe o scenă naturală anume făcută; noi copiii stăteam roată şi râdeam ca să-i facem plăcere lui dom' Ioniţă Cubiţă, care nu dispreţuia deloc acest soi de popularitate.

Într-o zi el ne epată chiar de-a binelea şi cred că întâmplarea aceasta a vizitat mult timp visele turmentate ale copiilor care au luat parte la ea.

Ioniţă Cubiţă prinsese într-o capcană un şobolan şi îl adusese în mijlocul pieţii.

Toţi copiii alergarăm îndată în jurul lui, bănuind că ne vom distra bine. Într-adevăr, Ioniţă Cubiţă se uită cu satisfacţie la noi şi ne zise:

– Îl vedeţi? E un simplu şobolan, dar ştie să danseze foxtrot... Vreţi să vedeţi cum dansează foxtrot?...

– Daaaa!... răspunserăm toţi în cor.

(Şi unii copii pronunţau încetişor „Foxtrot, foxtrot“, cuvânt misterios, bizar, de care auzeau acum pentru întâia oară.)

Domnu' Cubiţă puse capcana pe asfalt şi ne spuse să nu ne atingem de ea. Apoi intră în prăvălie şi aduse un bidon de gaz. Îl văd şi acum, venind din brutărie, umblând legănat pe picioarele lui scurte şi groase, cu bidonul de gaz în mână.

Turnă gaz peste bietul animal, scoase din buzunar o cutie de chibrituri şi dădu foc, deschizând repede portiţa capcană.

Şobolanul, într-o vălvătaie de flăcări pline de fum, o zbughi afară, rostogolindu-se mai întâi, apoi ridicându-se în două picioare, sărind frenetic.

– Ei, vedeţi, băieţi, că ştie foxtrot? Ia te uită la el ce mai dansează... spuse Ioniţă Cubiţă şi ochelarii îi dansau de bucurie pe nas, în timp ce guşa sălta şi ea veselă. Cu palmele moi şi grăsuţe Ioniţă Cubiţă bătea încetişor tactul.

Şobolanul ardea groaznic, chiţăind prelung şi dureros. Într-un sfârşit trupul i se închirci şi se prefăcu într-o grămăjoară de carne, arzând cu flacără palidă. Putoarea de grăsime şi piele friptă umplea toată piaţeta. Copiii se apropiară şi scormoniră cenuşa.

Ăsta era Ioniţă Cubiţă; un om scurt, gras, cu ochi albaştri puţin holbaţi, în dosul ochelarilor cu ramă de aur, cu inele multe pe degete.

Îmi mai amintesc că două-trei zile după arderea şobolanului un băiat mai mare ne trimise, pe mine şi pe un ţânc, în brutărie ca să întrebăm pe domn' Ioniţă Cubiţă dacă nu mai dă foc la şoareci.

Ţâncul se apropie de masa unde stătea brutarul şi uitându-i-se drept în ochi îi spuse:

– M-a trimis domnu' Antohi să vă-ntreb dacă nu mai aveţi şoareci de ars.

Ioniţă Cubiţă îşi potrivi ochelarii pe nas şi răspunse rar, răspicat, accentuând fiecare cuvânt:

– Ieşi afară-n p... mă-tii.

Ăsta era Ioniţă Cubiţă.

Într-o zi Ioniţă Cubiţă deveni nevăzut. Cu preciziunea aceea de informaţii pe care o posedă numai copiii, aflarăm că Ioniţă Cubiţă e bolnav şi că are cancer la ficat, din care cauză burta i se umflase de plesnea.

Câtva timp nimeni nu mai vorbi de el până ce într-o zi aflarăm că a murit.

Într-adevăr, brutăria îşi trase obloanele şi fu forfoteală mare pe-acolo. Veniră rude şi cunoscuţi dar nu se auzi niciun plânset, niciun geamăt. Înmormântarea porni într-o după-amiază de vară. Colaci împletiţi în opt precedau dricul, colaci blonzi şi mătăsoşi ca nişte cozi de fată tânără aranjate pe tavă.

În cimitir avu loc ceva neaşteptat. Când sicriul fu adus în faţa gropii, un preot ceru să se deschidă capacul. Familia vroia să fie îngropat cu capacul închis dar preotul insistă. Soarele ardea cu putere pe cer. Capacul fu deschis. În sicriu zăcea galben, impresionant de slab, Ioniţă Cubiţă, în haine negre de mire, cu beteală de argint la cheutoare.

Și deodată, în timp ce preotul îl stropea, oamenii se dădură nu știu cum la o parte și soarele venind direct pe cadavru, faţa mortului începu a se întuneca și într-o clipă fu neagră ca tăciunele.

Îl acoperiră repede și-l îngropară.

Iată, ăsta a fost Ioniţă Cubiţă.

[AIZIC WOLF]

Ţinea în mână mai tot timpul prăfuitorul cu care ştergea obiectele, un beţişor lung, negru şi flexibil, în vârf cu un mănunchi de pene multicolore. Un obiect desigur ieftin şi mediocru cumpărat la vreun bâlci, dar care complecta cu o notă de eleganţă costumul desuet al lui Aizic Wolf. Şi într-adevăr când anticarul, prezentând vreun obiect unui client, agita repede şi nervos prăfuitorul, trecând cu paşi mici când de-o parte, când de alta a geamului pentru a pune mai bine în valoare obiectul, părea într-adevăr că execută o[1] mică figură de menuet asemănătoare în totul aceleia care se poate vedea pe vreun tablou de muzeu, unde însă executantul are în locul ghetelor cu gumilastic pantofiori supli de mătase, iar în locul prăfuitorului un beţişor cu panglicuţe.

Când Aizic Wolf vine cu peţitul totul se precipită brusc, ca şi cum Einike[2] ar fi luat cunoştinţă pentru întâia oară de aceste[3] chestii, lucruri ştiute de mult ce brusc se conturează ca pe o hârtie pe care verşi un lichid şi se revelă o scrisoare conţinută de mult în albeaţa ei.

Când Elsa revine în odaia ei, aspectul banal al după-amiezii pe care nu-l observase, bruscă revelaţie, ca şi cum ceva s-a sfârşit. Până atunci beatitudinea crescuse mereu, atingând culmea în dimineaţa aceea pe malul fluviului.

Începe să-i meargă prost și lui Guy și plecarea la Paris este ca pentru a salva ce mai poate fi salvat.

Când amintirile devin importante ele se șterg ca niște efigii, mai importante sunt amintirile „minore“, pline de detalii, un decor, o lumină.

În prăvălia lui Aizic Wolf, în dimineața când Elsa e acolo, se dă vacanță și băiețașul lui Aizic revine de la liceu, atunci Elsa își amintește de lumina primei zile de vacanță și trăiește în ea tot restul zilei, iar accidentul se pierde în „importanța“ lui uscată.

POEZII

ANTUME

POEZII PUBLICATE ÎN VOLUM

CORP TRANSPARENT

Pentru Marie

ÎN LOC DE INTRODUCERE

Cuvinte pasări cu aripi de sânge
Cuvinte zburând nebune în încăperile inimii

Animale câteodată cu transparenţe de cer
Buchete de lumi astrale (comete cu cap de dansatoare)

Flori bizare parfumând creierul
Însemnând un zâmbet ori din contra o bucurie

Apariţii şi dispariţii în întunericul zilelor
Ori vulturi fâlfâind alb peste munţii somnului

Vitrini lunare cu îngeri şi săbii
Cu lupi, cu oraşe, cu vapoare, cu păr de femeie

Cuvinte, desene neînţelese ale scrisului acest
Ca mâinile mele, ca ochii tăi închişi.

ETERNITATE

Pașii ne cunosc abisul
Trupul ne plimbă cerul
Furtuna pierde bucăţi de carne
Tot mai vagă tot mai slabă
Este un început albastru
În acest peisaj terestru
Și altul răzbunător
Ca un deget tăiat
Vezi doar ce femeie se rostogolește
Ca un fus
Și copiază delta ei
Pe delta apelor.

POEM

I

Privirea ta-nlăuntru poartă o luntre și mi-o trimite
încărcată cu catifea de ochi negri și diamante
mărunte a câtor visuri câtor abisuri ieri pe înserat
s-a spânzurat un înger într-un moment de fericire
și aripile lui căzute scârţâie sub picioarele tale pe
zăpadă ce de flori ce de ramuri ce de degete.

II

Rochia mării în scoica safirului pășești sau luneci
corabie sau acrobat, tu fluviu vertical cu diadema
părului albastru cascadă de ferigi sau de ţipăt
și iată un geam se înclină, îţi schimbi transparenţele
și ești o femeie moartă o fantomă cu rochia mării
în scoica safirului, palmierul întinde braţul și te
salută, vapoarele îţi călătoresc umbletul și norii
spre crepuscul frumuseţea.

CALUL

lui Sașa Pană

Calul cu măsura orgoliului în fân
Pe o cărare fir de păr în soare
Se înalţă din ţărână dezlipindu-se de ţărână
Fulgii pământului îl ning sub copite pe azur
Ca o pânză pe catargul
Zilei
Își înclină coama evantai pe cer
Calul e femeia de apă camee
Cu sânii de nouri
Cu gestul real ca o gheară
În creieri
Și steag în somnul decolorat al morţii
Insulă în dimineaţă nebunie rece
Ca o picătură de mercur pe covor.
Calul intră calul iese
Printre arborii roditori
Cu urechi de văzduh
Și cercei de vrăbii
Calul pornește în lume

UMBLET

lui Pierre Minet

Pășind mereu înainte umbrele pașilor mei mor
Ca traiectoria unei comete de-ntuneric
Și asfaltul în urma mea mă suprimă
Cu tot ce-am fost și tot ce-am gândit
Ca un prestidigitator
Menit să-mi escamoteze viața.
E o înșirare corectă de case
Pe drumul ăsta care totuși
Trebuie să însemne ceva
E un cer fără culoare fără miros fără carne
Peste pașii mei fără importanță
Cu ochii închiși umblu într-o cutie neagră
Cu ochii deschiși umblu într-o cutie albă
Și oricât m-aș căzni să înțeleg ceva
Ciocane grele-n cap îmi sparg orice gând

PE ŢĂRM

Iată ce vei vedea la mare
Vapoarele ca nişte capete de înecaţi cu ţigara încă în gură
Visând, fumând, plutesc spre Istanbul
Pe ţărm oamenii ca nişte sinucigaşi scăpaţi de la moarte
Visând, fumând, se plimbă pe-nserat.

MATERIALIZĂRI

De-ar fi să-mi lase ziua o piatră într-o cutie
Și-un fluture de aur pe geam ca un vitraliu
De-ar fi să-mi lase noaptea o mână de cristale
Din ţurţurii de febră, – din visuri o păpușă
De-ar fi să am obiecte ce-n inimă au viaţă
Și gânduri în mătase și amintiri în sticlă
Din vizitele tale aș vrea brăţări de sânge
Colierul unui zâmbet și-inelul unei clipe.

PASTORALĂ

E-ntindere de plante cu degete de apă
Bea asta și privește
Jupele dantelate ale laptelui crud
Uriașii subpământului s-au înecat cu azur
Și lacurile guri deschise rămas-au încremenite
Patru boi sub un copac, sfidând realitatea
Îngenunche și-și împodobesc coarnele
Cu flori de mătrăgună
Trece prin nori perfecţiunea plânsului
Și mieii tineri sug ţâţele ploii
Planeta somnului se așterne peste câmpuri
Pe unda izvorului curg ultimele reflexe
Ca ultimele cuvinte lucide ale unui muribund
În timp ce tu vrăjitorești, văd
Cu oscioarele ornamentale și fatale ale
Iubirii noastre.

AMOR FALENĂ

lui Geo Bogza

Amor falenă a porturilor negre
Lumină parfumată a tropicelor vaste
Gând lung și lin de rază, chinuitor ca marea
Și orizontu-n flăcări închis ca o capcană

Amor urban de umbre pe străzi cu reverbere
Cu vorbe tăinuite în moarte-nmormântate
Cu răsfoiri încete de-albume inutile
Amor de după-amiază în vagi odăi închise

Amor cu miros aspru de lut și de sămânţă
Sub ierbile cât calul, în vara grea de grâne
Amor plâns în batiste sau râs domol în soare
Cu piele albă fină sau mâini îmbătrânite

Amor reţea a lumii în care prinșii oameni
Dansează ca paiaţe serioase și nebune.

POEM GROTESC

lui René Wauquier

I

Soldatul verde care locuiește în lună îmi trimite pe un fir de salivă câteodată o portocală, câteodată o frunză de pătrunjel (păr smuls din barba-i[1] verde) și câteodată ceasul lui cu cifre fosforescente. Ceasul cade în fundul mării și bate atât de sălbatec încât sparge valurile (pânzele corăbiilor plesnesc ca pocnitorile).

Copiii, după amiază, jucându-se cu zmeul țin în mână un fir de salivă pe lungul căruia soldatul nu le trimite nimic, nici viezuri nici smochine uscate.

II

Pe un gramofon de apă notele plouă după cum heruvimii făinii cântă din trompete de făină în timp ce elefantul meu și-a încurcat trompa într-o spirală fără sfârșit fără punct și fără virgulă fereastra s-a desfăcut din zid și a plecat în lume drum bun căci iată desenez altă fereastră[2].

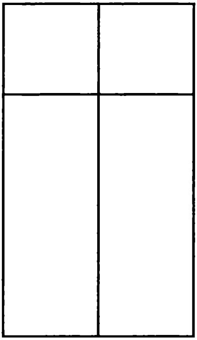

MENAJERIE

Iată-mă-s câinele tău cu blană de franjuri
Și dinţi de săbii ca să te muşc, să te latru
Iată-mă-s șarpele tău ca să te ispitesc
Cu mărul soarelui să te otrăvesc
Iată-mă-s rinocerul tău în tunică de clovn
Jonglând cu popice ca să te fac să râzi
Iată-mă-s girafa ta. Majusculă
În textul zilei, citește-mă A
Iată-mă-s vulturul din asfinţit
Cu inima mea în cioc aprinsă ca un lampion.

MÂINILE TALE[1]

Mâinile tale pe piano ca doi cai
Cu copita de marmură
Mâinile tale pe vertebre ca doi cai
Cu copita de trandafiri
Mâinile tale în azur ca două păsări
Cu aripi de mătase
Mâinile tale pe capul meu
Ca două pietre pe un singur mormânt.

POEM

Învelișul tău
Ca o pasăre în cuibul inimii
În râuri de sânge te scalzi
Și zbori prin vârful degetelor mele

Când pleci
Corpul regăsește infinita lui greutate
Și peisagiul deschis beant
Înseamnă lipsa ta

Cu mâini adânci ca niște panere
Mă scoţi din oceanul somnului
Și capul îmi sună ca o scoică

Tu piatră aruncată în lac
Tu cerc de apă părăsindu-te

Poate că așteptându-te va învia
Cadavrul unui cuvânt
Și el cu lanterna lui oarbă mă va plimba
Prin noapte[1]

Părul tău va fi întunericul ei
Și eu mă voi cufunda în umbre.

VALS VECHI

Vals vechi mireasa moartă e-n voaluri prăfuite
Ghirlănzi de fete albe în rochii ca de spumă
Cu cavaleri de pică se-nvârt pe-alei[1] cernite
Și răspândesc în aer un vag parfum de humă

Stă cimitiru-n lună, salcâmii domni de umbre
Ca invitaţi de seamă asistă și șoptesc
Prin tainice cavouri amanţi cu inimi sumbre
Cu gesturi adormite iubiri mărturisesc.

Vals vechi perechi de ceară în aer se ridică
Și în salonul nopţii ameţitor dansează
Sunt lucruri prea normale în jurul meu, mi-e frică
Încet foșnește vântul și valsul delirează

E nunta celei care odinioară-n viaţă
La nunta ei cea vie muri în flori de sânge
Înfiorări de spectru tresar pe alba-i faţă
Când valsul lent se-nvârte, când valsul parcă plânge.

PLIMBARE MARINĂ

lui I. Ludo

Sângele mării circulă roșu în coralii
Inima profundă a apei îmi vâjâie-n urechi
Sunt în fundul cerului de valuri
În pivnița apelor adânci
În lumina omorâtă a funebrei sticle
Pești mici ca jucării de platină
Parcurg păru-mi care flutură
Pești mari ca turme de câini
Sug repede apele. Sunt singur
Ridic mâna și constat greutatea ei lichidă
Mă gândesc la o roată dințată, la un palmier
Zadarnic încerc să fluier
Parcă străbat masa unei melancolii
Și parcă totdeauna a fost așa
Pe jumătate frumos și pe jumătate trist

POEME DIN PERIODICE

L’INEXTRICABLE POSITION

Une large blessure s’enfonçait dans ma poitrine jusqu’au coeur. C’était le même ulcère que jadis mais il avait changé de signification; moi-même j’étais lié à la chair par des douleurs et des laideurs nouvelles. Un cheval participait à cette pensée ou plutôt l’oeil d’un cheval portant en excroissance une minuscule tête pareille à la grande mais plus pâle et visiblement plus souffrante (les nègres ont souvent de ces poupées dans leurs bras). Pour le reste: j’étais nu jusqu’à la ceinture, un mince pantalon en carton me couvrait rigidement les jambes si bien que la rue entière (assistant à l’instant aussi irrémédiablement que le cheval) me prit pour un religieux en quête d’un volume d’air tranquille pour déposer ses bagues.

PARIS

Îţi aduci aminte când ai ajuns, locomotiva îţi mai huia în cap Paris Paris
Era întuneric și alte întunecimi pândeau pe străzi și-n aer
Tu îţi strângeai pardesiul pentru ca vântul nopţii să nu pătrundă
În gaura deschisă din pieptul tău, în abisul unic al melancoliei tale
Bulevardele exterioare erau pustii ca niște vechi cimitire
Ca niște grădini părăsite de oameni și invadate numai de tăceri.
Tu plângeai sau îţi venea să plângi, cerul se înnourase, același cer uzat
Același cer strâmt al tristeţilor tale provinciale, același cer de stofă
Tu ai lăsat bagajele la hotel și sufletul tău în ele
Sufletul tău de-acasă păturit cu grijă între rufele parfumate cu busuioc
Ca să rătăcești pe străzi fără suflet, fără valize, ca o fantomă fără carne
Ca un nor pe cerul de asfalt, inform și vaporos ca un nor.
Umblând pe străzi mărginite de case de care ţi se loveau mâinile

În gesticulaţia lor nebună, Paris Paris îţi huia în urechi
Până ce ostenit cu dureri în picioare cu dureri în cap și în umeri
Ai intrat într-o casă iluminată ca de sărbătoare; era un bordel
...O femeie blondă și foarte frumoasă cu ciorapii ca un leșin
Te-a întrebat ceva complicat, poate foarte plăcut, dar tu n-ai înţeles
Veneai doar din fundul Moldovei și cu câteva seri mai înainte
Stătuseși la masă cu mama ta, cu tatăl tău și cu surorile tale
Aici oglinzile palid te multiplicau, era cald, bănuiai afară toamna
Ca o dezamăgire venită din fundul Moldovei cu vânturile de totdeauna
Cu vechile ploi, cu vechea bine cunoscută apă ce cade din cer pe trotuare
Așa era afară și chiar mai frig, mai întuneric, mai pustiu,
Ploua încet și sângele în tine se preumbla ca totdeauna în carnea vorbelor tăcute
Era ca altădată și în piele plăcerea fetei blonde
Ca un ecou de zece mii de ani ca un mormânt acoperit
Absurd, înalt, superb, câinescul suvenir în ploaie
În haine, în păr, în creier, în odaia de hotel ce mirosea
Ca pielea caldă și mătasea din bordel, era Paris Paris lumina pală

Închisă în odaia de hotel și tu-n lumină stingher
dar încă viu
Cuprins de brațe stranii, de mâini ce-n miezul
nopții
Îți potolesc furtuna și sângele în tine cu gesturi
moi de cârpă
Era Paris Paris ai adormit târziu, O! cufundarea-n
perne
În somnul tău de-acasă, în somnul tău autentic,
în somnul tău de ceară.

....

Și numai dimineața când razele de soare în spectre
foarte limpezi
Au năvălit pe geamuri cu săbii în oglindă
Cu miros de benzină, și zgomot de motoare și
pași sonori pe stradă
Numai atunci sufletul tău adulmecând lumina
s-a-nviorat puțin
Și tu l-ai scos la aer ca pe-un cățel, plimbându-l
pe străzi necunoscute
În dimineața albă și clară din Paris.

PROMENADE MARINE

Le sang rouge de la mer circule dans ses artères de
corail
Le coeur obscur des vagues me hurle dans la tête
Je suis au fond du ciel marin
Dans la cave des eaux profondes
En pleine lumière assassinée
Derrière le verre funèbre.
Quelques petits poissons, quelques jouets en
platine,
Parcourent mes cheveux qui flottent
Tandis que les grands poissons
Ainsi que des meutes de chiens
Passent vite en aboyant les eaux,
Je suis seul, je lève la main et je constate son poids
liquide,
Je pense à une roue d'engrenage, à un palmier
Vainement j'essaie de siffler,
Il me semble que je traverse la masse d'une mélancolie
Et que ce fut toujours ainsi
A moitié beau et à moitié triste.

POSTUME

[PENTRU O CLIPĂ]

pentru o clipă. pentru o singură clipă existenţa lumii se oprește și se desfășoară în trecut ca un film de cinematograf rulat de la sfârșit spre început. fumul reintră în coșuri. înaltul cade. pașii mă poartă înapoi. priviri care porneau se întorc ca degetele mănușii răsucite pe dos. miezul fructului se simplifică se turtește se petalizează. fructul redevine floare. inima mea scade spre noaptea fătului și se preface în sex.

MOMENT DIURN

Se-ntâlnește drumul cu o baracă
baraca se face verde (era totdeauna verde)
în fesele de rece metal ţiuie limonada
eu iau un pahar și fac lucruri imaginare
cobor pe plajă și văd o fată ca o barcă
prefăcându-mă că nu știu ce e femeia
întreb pe fata care se scaldă
– Cine ţi-a împlântat cuţitul în pântec,
        între pulpe, ca într-un pepene?
ea îmi răspunde că nimeni, că pe-acolo
        face dragoste,
bizar,
stau doar în baracă și privesc la aparatele nichelate.

FUGĂ

Peste douăzeci de femei pietrificate, crescute
în grădină ca orhidee de marmoră,
puţin palide, cadavre,
pe ici-colo o floare de câmp împletindu-se
între pulpe
și macul roșu sălbatec dormindu-și mătasea
pe sexul frizat și după moarte,
fugă ascuţită în i,
pe vârfuri dantelate de plante,
într-o după amiază însorită, cuminte și plictisitoare,
eu, numai eu știu de miracolul acestor
pietre de fildeș,
sculpturile vieţii moarte
unde s-a oprit sângele (pom cu ramurile uscate),
în trup ascuns, ca panglicele în cutii opace.

TRADUCERI

TRADUCERI DIN ROMÂNĂ ÎN FRANCEZĂ

Sașa Pană

PALMARÈS

L'amour inoxydé
Les bras les mêmes boutons de fleurs d'abricotier
Les plantes du pied des vivants monogrammes

Sur la seconde scintillante raquette
L'assaut des persiennes
Noyée dans l'ébène la nuit
Le firmament sans poètes
Rien autre chose

Sans cérémonial à une voix donné en présent
Entre le sommeil et l'absolu du hasard
Quand le lierre couvre la palissade avec la couleur
du cuivre
Les instances de l'automne
Avec les besaces lourdes d'énigmes

L'heure de l'enfance est poudreuse des silences
Pareille aux sons cachés dans le bois précieux du violon
Ne me parlez pas des fleurs absentes
Mais cueillez les sensibles égarements des sabots
remplis
Sur la route sans contrôle.

Le message conçu pendant le repos
Les libellules dans la calèche pareille á la saison

Une fraîche bâche de feuilles
L'odeur de la ville incendiée devient bas-relief

J'ai inventé des rues sans fin sauvages végétations
Pendant l'insomnie je tends la main
Et sur l'échelle embrouillardée je tâtonne
Je ne suis pas seul
Je te porte empreinte sur le coeur sur la rétine
Sur la vie

À SUIVRE

tu es là dans chaque feuille qui frémit
tu es dans la chambre avec cette paillasse
[...]
crée de fleurs et de girasol

des pupilles allument des feux en cercles
la nuit s'ouvre comme un coffre à joujou
à lucioles

attends le paradis inscrit dans les lignes de la paume
voilà la pervenche qui rit parmi les anémones
dispersé sur la campagne déserte le parfum persiste
pareil au désir timide

G. Bacovia

DÉGEL

L'automne et l'hiver
Descendent tous les deux;
Il pleut et il neige
Et il neige et il pleut.

La nuit noire arrive
Vide et sale;
Et passent les enfants
Malades et pâles.

Et les murs sont humides
Et le froid me remue –
À ceux des tombeaux
Ma pensée s'habitue...

L'automne et l'hiver
Descendent tous les deux;
Et il pleut et il neige
Et il neige et il pleut.

PLOMB

Les lourds cercueils de plomb dormaient profondément
En fleurs de plomb, en noirs habits drapés.
J'étais seul au caveau... dehors sifflait le vent...
Et les couronnes de plomb grinçaient.

Là-bas dormait mon vieux amour de plomb
Sur fleurs de plomb et j'ai crié d'effroi
J'étais seul près du mort... il faisait froid...
Et lourdes traînaient ses ailes de plomb.

CANICULE

Des gens sont morts en ville, chérie
C'est cela que suis venu te raconter,
Dans leurs cercueils l'été en ville
Les morts commencent à se décomposer.

Et les vivants, leurs glaise en sueur,
De lourde chaleur se décomposent aussi
Chérie, ne sens-tu pas l'odeur des morts?
Tes seins eux mêmes sont aujourd'hui flétris.

Verse des parfums sur les tapis
Et couvre-toi ma bien aimée de roses
En ville des gens sont morts, chérie
Et doucement se décomposent.

VALSE D'AUTOMNE

Aux vitres, l'automne funéraire
Chantonne sa valse triste, monotone
Alons ma chérie valser au salon
D'après le sanglot mortuaire.

Écoute la musique résonner pure et claire
Dans le parc solennel, plein d'aloi,
De ses instruments tristes de bois
Le chant de l'automne funéraire.

Plus rare soupire la valse dans l'air
Oh, laisse-moi maintenant te serrer...
En pleurs, tout en valsant écouter
De l'automne le sanglot mortuaire.

HYGIÈNE

Elle pense que je suis poitrinaire
Et quand je l'embrasse elle a peur
Mais esclave du plaisir, gémissant
Elle demande que je l'embrasse longuement.

Après, quand le spasme est passé,
Elle prend un mouchoir parfumé
Et triste elle essaye d'effacer
La trace de ce phtisique baiser.

LA FANFARE

Quel triste opéra jouait
La fanfare militaire
Très tard, dans la nuit, au jardin
Et toute la ville attristait
La fanfare militaire.

Pleurant j'errais dans les rues
Sous le ciel vaste et serein
Si vide était la ville, si nue
D'amants, le jardin était plein.

La ville aux lumières électriques
Donnait des frissons de folie
C'était une nuit de septembre
Si froide et sans vie.

Et toute la ville attristait
La fanfare militaire
Très tard dans la nuit au jardin.
Quel triste opéra jouait
La fanfare militaire.

À UNE VIERGE

Mademoiselle peint, lit
Et joue du piano à l'infini
Elle ne dort jamais la nuit
C'est peut-être pour cela qu'elle maigrit.

On pense, mais soit dit entre nous
Car la nouvelle doit rester secrète,
Que mademoiselle rêve d'un poète
Bizarre, solitaire et fou.

TRADUCERI DIN FRANCEZĂ ȘI ENGLEZĂ ÎN ROMÂNĂ

Pierre Unik

SOCIETATEA FĂRĂ OAMENI

Dimineaţa curge peste vegetalele strivite
ca o picătură de sudoare pe liniile mâinii
mă târăsc pe pământ
gură zbârcită și severă
soarele se dilată în canalele frunzelor monstruoase
ce acoperă cimitirele porturile casele
cu aceeași ardoare vâscoasă și verde
atunci se-nfăţișează minţii mele cu o intensitate
turburătoare
absurditatea grupărilor omenești
în aceste case înghesuite una lângă alta
ca porii pielii
prin vidul sfâșietor al spaţiilor terestre
Aud ţipând păsări despre care se spune că odinioară
cântau
și care seamănă fără milă cu pietrele
văd turmele de case cum pasc seva aerului
uzine ce cântă ca păsările de altădată
drumuri ce se pierd în recoltele de sare
bucăţi de cer ce se usucă pe mușchiul coclit
un scârţâit de roată anunţă că o căldare se urcă din puţ
e plină cu sânge limpede

care se evaporează în soare
nimic alta nu va turbura plimbarea aceasta pe pământ
până-n seara
care tresare sub forma unui imens fluture ţintuit
în pragul unei gări imobile.

SHANE LESLIE

DORINŢA

Am vrut ca tu să-mi umpli a Graalului meu cupă
Te-am vrut pe tine însăţi ca grâul ce răsare
Sugând a ţărnii sucuri în roua dimineţii
Sau ca și comandantul unei leneșe corăbii
Ce vântul îl imploră deși aduce moarte
Așa tânjit-am după respiraţia ta fatală
Și m-am zvârlit în vântul fantastic al iubirii

Ca șarpele ce vine târându-se prin tină
Cu solzi plini de otravă în mers scânteietor
Să strângă-n piele nouă tovarășa lui veche
Așa ca toate-acestea eu te doresc pe tine
Și ca un cerb ce cată izvoarele prin iarbă
Aș vrea să sorb licoarea iubirii-ţi delirante.

RICHARD ALDINGTON

ÎNAINTE DE PLECARE

Iubire, deşi întreaga scoarţă a pământului
Bubuie în muget asurzitor de tunuri
Deşi în iadul ăsta de zgomot, fum şi crime
Sângele oamenilor se evaporează şi trupurile lor
devin ca apa
Deşi mă întorc încă o dată la luptă
Deşi poate voi fi pe veci pierdut pentru tine
Iubito dă-mi iubire în timpul ăsta scurt
Şi fii a mea cum sunt al tău.

În astă noapte nu vor fi nici lacrimi, şi nici mâhniri
Nici agoniile speranţei, nici disperare rece
Ci numai noi, noi singuri în subită exaltare
De plăcere infinită şi simpatie caldă
Lăsând afară o clipă oroarea aspră-a lumii

Sărută-mi buzele cu gura ta udă de vin
Vinul care-i mai puţin arzător decât buzele tale
Lunecă de sub rochia uşoară ca un trandafir alb
Ce-apare de sub frunze în goala lumină de soare.

Dăruieşte ochilor mei trupul tău tânăr şi drept
Braţele care mă strâng, sânii care mă mângâie

Șoptește-mi cuvintele imediate ale înţelegerii
Cuvinte-ntretăiate de infinită milă
Plăcerea va dura pe veci, iubirea nu se va sfârși...

O dă-mi-o și nu-mi pasă de moartea-i va urma
În noaptea asta nu vor fi nici lacrimi și nici mâhniri
obositoare
Doar sărutări, suspine și inimi care bat mai tare.

GUILLAUME APOLLINAIRE

PLECAREA

Și fețele lor erau pale
Și suspinele lor erau sparte

Cădeau frunze de toamnă departe
Cum cade zăpada în pure petale
Ori pe buzele mele mâinile tale

CARTE POŞTALĂ

Îţi scriu de sub un cort
În timp ce astă zi de vară moare
Și înfloriri strălucitoare
Apar pe cerul slab înseninat
O canonadă – ameţitoare
Se vestejește fără-a fi durat

JULIEN LANOË

ARTA CU FRUCTE DE STICLĂ

– *Fragment* –

Aş vrea ca munca scriitorului să fie pură, ștearsă... Aş vrea ca o materie abia vizibilă să o suporte; un stil precis și neted ca trăsătura de peniţă a lui Holbein; aş vrea ca ea să cuprindă atât de strâns obiectul ei, încât la început să se surâdă de această servilitate. Oglinzile deformante să înceteze. Un simplu geam și niciun defect în sticlă.

– La ce bun, mi se va spune, o artă care trebuie să repete în mod pasiv ceea ce silabisește realitatea?

– Uitaţi virtuţile sticlei: ea ne izolează de agitaţia lumii fără a ne lăsa să pierdem nimic din spectacolul ei, ea creează mai ales o tăcere în jurul nostru care, adăugându-se la imobilitatea noastră momentană de spectatori, ne luminează deodată asupra sensului lucrurilor în mijlocul cărora ne aflăm, fără a le putea vedea nici înţelege din cauza zgomotului și a iuţelii acţiunii. Omul este esenţialmente distrat; în realitatea curentă el nu sesizează realităţile sufletești decât prin frânturi, când alte plăceri și afaceri nu-l solicită: un roman îi fixează capriciul, îl obligă să-și susţină atenţia și puţine lucruri există în lume pe care să nu le înţelegi – și apoi să le iubești, dacă le privești calm și pe îndelete.

Privește spectacolul străzii într-o zi când vreo indispoziție te reține în odaie. Ce diferit e de alte zile! De obicei abia de te uiți la el, ești gata să intri în mișcarea acestei mulțimi, te gândești la ocupațiile ce te așteaptă, ești înfierbântat de o anumită grabă și în același timp înțepenit în regularitatea gesturilor cotidiene.

Într-o zi de odihnă forțată, aceeași scenă pare alta: nu era ieri decât decorul insignifiant al vieții zilnice; azi acest spectacol umple vidul unui spirit neocupat, îl ocupă și îl interesează. Rumoarea mulțimii mergând la muncă pare mai depărtată, pentru că ai rămas izolat de ea. Această trecere monotonă a mulțimii la anumite ore imperioase, acest zgomot de pași grăbiți printre care nu se amestecă nicio voce omenească te emoționează într-un chip nou.

Dacă te-ai oprit la fereastră – cum n-ai nimic de făcut – te uiți la fizionomia și mersul anumitor oameni pe care îi cunoști bine dar pe care de obicei numai îi saluți și nu-i observi deloc; afli multe lucruri pe care nu le vei mai uita; curiozitatea ți s-a trezit din somnolență, ziua aceasta pe care ai petrecut-o retras din viață, prin schimbarea de optică a îndepărtării, te-a făcut să atingi o altă realitate și, pe bună dreptate, îți spui că aceasta e mai adevărată decât cealaltă.

Iată dar care ar trebui să fie ambiția romanului: să puie pe cetitor în dosul unui geam foarte curat și să-i deschidă ochii mari, invitându-l la odihnă.

Știu bine că realitatea definitivă nu o vom sesiza niciodată, însă cel mai bun mijloc de a ne apropia de mister nu este prin tentative dezordonate și setea de nelimitat, ci, din contra, printr-o îngrijită aproximație și printr-un calcul delicat. Extravaganța, aventura, intuiția fantastică ne rătăcesc în nouri, unde neantul este fără mister.

Misterul nu-i nici vag, nici inform. E un nucleu tare de care se ciocnesc topoarele noastre îndată ce atingem o anumită adâncime; substanţa lui inviolabilă emite același sunet, ori din care parte am descoperi-o: este un punct precis spre care duce orice psihologie și orice știință minuţioasă și loială.

Marcel Proust scria undeva: „această ceaţă pe care ochii noștri avizi ar vrea s-o străbată e ultimul cuvânt al artei“. Da, pentru că este și ultimul cuvânt al știinţei și extrema limită a puterii noastre.

Nimeni nu devine scriitor, și nici măcar un om, dacă nu-i capabil de un gând ferm. Or, un gând ferm nu-i fix, este acel ce nu se teme să meargă până la capătul lui însuși și a-i atinge limitele.

Dincolo, începe câmpul misterului. Este de dorit ca gândul să nu se teamă de această vecinătate, ci să se obișnuiască cu ea.

Meditaţi aceste lucruri pentru a dispreţui o tehnică prea frumoasă și prea puternică, de care nu este nevoie când știi să exprimi sentimente simple și fără contur. Nu numai stilul preţios, somptuos și leneș trebuiește gonit, dar și frazele la modă, sigure pe ele însele, nervoase și mândre de aerul lor definitiv.

Adevărul, adevărul simplu și calm...

PUBLICISTICĂ

ANTUME

PREFAȚĂ LA CATALOGUL EXPOZIŢIEI LUCIEI DEMETRIADE-BĂLĂCESCU

vernisată la 4 martie 1934, la librăria „Hasefer“

Estetica modernă cunoaște cele mai variate puncte de vedere. S-a realizat în pictură femeia-fotografie, femeia-sculptură, femeia-idee și femeia-candelabru. D-na Lucia Demetriade-Bălăcescu preferă să picteze femeia-femeie.

Există în desenele acestei artiste un voal de realitate, un fel de simplă aluzie a subiectului la subiectul însuși care indică momentul diurn și spiritual al tabloului. Unele nuduri sunt matinale și evadate parcă din reţeaua vieţii, altele sunt crepusculare și nu știu de ce, doborâte de sexualitate. În jurul lor palpită poezia intimă a obiectelor domestice, melodia materiei: papagali, mătase, cristal și flori.

Peisajele sunt aeriene și inefabil de pure.

În seria de desene „Arta“, „Iluzia“, „Muzica“, „Gelozia“ etc. d-na Bălăcescu construiește arborele omenesc cu cele câteva ramuri esenţiale ale sale de care atârnă ca niște frunze roșii inimile noastre vii.

TEORIA CROMOZOMICĂ ÎN BIOLOGIE[*]

Problema eredităţii. – Determinarea sexului. – Ginandromorfi şi intersexuaţi. – Proporţia sexuală

Premiul Nobel de ştiinţă a fost decernat anul acesta savantului american Th. H. Morgan[1] pentru ansamblul lucrărilor sale în domeniul embriologiei. Este imposibil azi pentru un biologist care atacă problemele complexe ale genezei şi eredităţii să nu ţie seama de opera realizată de Morgan. Impresionant în aceasta este extraordinarul număr de experienţe de la care ea porneşte. Obiectul de predilecţie al studiului fiind Drosofila sau musca de oţet (pentru motive pe care le vom vedea mai jos), în cursul ultimilor douăzeci şi cinci de ani au trecut sub obiectivul microscopului lui Morgan şi al colaboratorilor săi peste 20 milioane de asemenea insecte. Frumos şi titanic exemplu de perseverenţă în lupta seculară pe care o duce omul pentru a smulge secretele naturii.

Pentru înţelegerea teoriei lui Morgan este necesar să ştim mai întâi ce sunt cromozomii, „aceste particule al căror nume ar trebui şi omul de pe stradă să-l încorporeze în vocabularul lui, fiindcă ele fac din noi ceea ce suntem“ (Julien Huxley).

---

[*] Cetitorii interesaţi de chestiune pot consulta: GUYÉNOT E., *L'Hérédité;* JEAN ROSTAND, *Les chromosomes;* E. BARAUD, *L'Hérédité,* precum şi cărţile lui TH. H. MORGAN, *The Physical basis of heredity, The theory of Gene* şi *Experimental Embriology.*

Se ştie că orice fiinţă vie este constituită din celule. O celulă este o infimă cantitate de protoplasma care înconjoară un corp interior, de cele mai multe ori rotund şi refringent, numit nucleu.

Examinat la microscop puternic, nucleul se revelează constituit dintr-un lichid (suc nuclear) în care pluteşte un filament impregnat de „grăunţe de cromatină“, numite astfel fiindcă absorb puternic diferiţi coloranţi, după ce în prealabil nucleul a fost fixat cu un reactiv special.

Orice organism se naşte, creşte şi moare. Evoluţia lui progresivă se face prin înmulţirea celulară şi nucleul este teatrul celor mai importante transformări în momentul diviziunii. Fenomenul începe prin unirea grăunţelor de cromatină, – care în mod obişnuit sunt răspândite pe filamentul nuclear, – într-un filament continuu, învălătucit ca un ghem. Acesta se segmentează într-un anumit număr de fragmente, şi aceste fragmente sunt cromozomii.

Numărul lor este fix pentru specie şi pentru individ. Omul posedă în toate celulele sale constitutive 48 de cromozomi, simetrici (însă nu identici) doi câte doi.

Să urmărim mai departe procesul diviziunii: îndată ce cromozomii sunt separaţi, ei se scindează longitudinal. Vom avea în acest moment în nucleu un număr dublu de cromozomi. Jumătate din aceştia emigrează spre im pol al nucleului, jumătate la polul opus. Aici ei reformează filamentul cromatic; substanţa nucleară se separă şi îi înconjoară: filamentul nuclear proliferează o reţea din ce în ce mai deasă şi formează peretele despărţitor; celula s-a divizat: organismul a crescut.

O primă concluzie se iveşte: orice fiinţă are acelaşi număr de cromozomi în toate celulele ei.

Diviziunea celulară expusă mai sus este diviziunea simplă evolutivă a celulelor ordinare. Celulele sexuale fac excepţie şi se înmulţesc altfel. Pentru a ajunge la maturaţie, o celulă sexuală suferă o reducere pe jumătate a numărului de cromozomi, aceştia se împart în două grupuri, fără ca în prealabil să se fi scindat longitudinal. Celulele sexuale fiice au deci numai jumătate din cromozomii părinteşti. Raţiunea faptului este uşor de înţeles: oul embrionar luând naştere din contopirea a două celule sexuale, – una masculină şi alta feminină, – va avea în constituţia lui nucleară un număr normal de cromozomi. Cu alte cuvinte din două jumătăţi de celulă va ieşi celula întreagă a oricărei fiinţe vii.

Toate acestea fiind spuse, putem acum schiţa teoria cromozomică.

Din cercetările călugărului ceh Johann Mendel, întreprinse în secolul trecut, s-au putut stabili legi de-o preciziune matematică în domeniul eredităţii. Prin încrucişări de rase diferite de mazăre, păsări, şopârle, şoareci etc. răbdătorul şi genialul călugăr a ajuns la concluzii capitale pentru embriologie. Prima lege pe care a formulat-o este următoarea: caracterele de rase diferite se confundă la hibrizii din prima generaţie şi se separă din nou în generaţia doua.

Să dăm un exemplu: există două rase de păsări andaluze, foarte asemănătoare între ele, care diferă prin coloraţia penelor; una este complet albă, – cealaltă complet neagră. Încrucişând o găină albă cu un cocoş negru, păsările din prima generaţie vor fi toate de culoare albăstrie, culoare care examinată atent se dovedeşte a fi un mozaic de minuscule pete albe şi negre.

Încrucișând acum doi din acești hibrizi între ei, jumătate din numărul păsărilor care se vor naște vor fi albăstrii ca părinţii, un sfert vor fi complet albe și alt sfert complet negre. Caracterele alb-negru care s-au confundat în prima generaţie, au „divorţat“ în generaţia următoare. Rezultatele acestea se verifică pe un număr foarte mare de încrucișări și proporţia de divorţ mai sus enunţată, 1-2-1, este riguros precisă.

Legea doua a lui Mendel și cea mai importantă este aceea a divorţului independent al caracterelor. Să încrucișăm de pildă două exemplare de rase diferite care diferă printr-un cuplu de caractere bine definite: să luăm un cobai mascul de culoare neagră, cu perii aspri și să-l unim cu o femelă albă cu perii netezi. În prima generaţie hibrizii prezintă un complex de caractere, unind pe cele paterne cu cele materne. După prima lege ar urma ca în generaţia a doua să avem: cobai hibrizi, cobai negri cu părul aspru și albi cu părul neted. Or, lucrurile se petrec altfel. Caracterele divorţează independent și în afară de cele trei tipuri de mai sus, mai găsim în generaţia a doua exemplare negre cu părul lins (patern-materne) și albe cu părul aspru (matern-paterne).

Principiul acesta al divorţului independent este valabil și pentru cinci, șase, opt, o mie de caractere... Totul se petrece ca și cum în celule sexuale ar exista parcele ereditare bine definite, purtătoare a caracterelor de rasă, care se unesc și se separă după legile combinaţiilor algebrice a mai multor obiecte diverse.

În biologie acești atomi ereditari se numesc factori și cel mai desăvârșit mister domnea asupra constituţiei lor intime până la lucrările lui Morgan.

Marele merit ai savantului american este de a fi localizat factorii în elemente celulare precise și anume în cromozomi. Numeroasele lui experiențe asupra drosofilei (material excelent pentru studiul problemelor de ereditate, deoarece numărul cromozomilor ei este de patru perechi) l-au făcut să ajungă la concluzia că cel mai desăvârșit paralelism există între jocul combinațiilor mendeliene și variațiile combinațiilor cromozomice. Cromozomii se comportă ca adevărații atomi ereditari și ca depozitarii caracterelor biologice vitale, ei sunt „unitățile materiei ereditare".

Cea dintâi lege mendeliană se explică în teoria cromozomică prin disjoncțiunea perechilor cromozomice cu prilejul maturației celulelor sexuale. Să presupunem, în exemplul dat de noi, că la păsările andaluze albe și negre, caracterul colorației este dat de o pereche de cromozomi.

Celulele vitale ale rasei albe de pildă ar avea toate doi cromozomi albi (iar celulele sexuale unul singur). Prin încrucișarea cu rasa neagră, oul va conține un cromozom alb patern și unul negru matern: hibrizii vor fi de culoare albăstrie. Celulele sexuale ale hibrizilor vor fi de două feluri: unele cu un cromozom alb, altele cu un cromozom negru. Din unirea a doi cromozomi „albi" va ieși un exemplar de rasă albă, doi cromozomi „negri" vor da un exemplar negru și combinația între un cromozom alb și unul negru va da un exemplar albăstrui. Iată pentru ce hibrizii încrucișându-se fac „să divorțeze" caracterele care o clipă s-au confundat din ei.

Legea divorțului independent se explică în același mod, factorii independenți determinați ai caracterului făcând parte din cromozomi diferiți.

O evidentă verificare a teoriei ar consta în posibilitatea modificării voluntare a unui cromozom urmată de o schimbare bine determinată în structura biologică a generaţiilor ieşite din organismul astfel experimentat. Experienţa aceasta, care n-a fost realizată în laborator până azi, natura însăşi a săvârşit-o. În nucleul drosofilei există o pereche de cromozomi mici şi rotunzi în care Morgan a localizat ipotetic prezenţa organelor vizuale ale muştei. Realitatea i-a dat deplină dreptate: unele muşte nu posedă în compoziţia lor nucleară decât un singur cromozom rotund. Celulele sexuale ale acestor muşte anormale urmează să fie jumătate din ele lipsite de cromozom rotund, iar din încrucişarea unui exemplar normal cu un exemplar anormal urmează să se nască muşte cu organe vizuale perfecte, şi muşte cu ochi rudimentari imperfecţi. Or jumătate din numărul muştelor care se nasc astfel sunt complet lipsite de organe vizuale.

Vedem dar că structura oricărei fiinţe vii este determinată chiar din nucleul conceptual. Este evident că mediul influenţează în mare măsură evoluţia unui organism, esenţa lui însă este anatomic şi fiziologic preformată în celula iniţială – oul – din care se va dezvolta. Şi cromozomii sunt în totul responsabili de caracterele particulare ale materiei vii. Prin teoria cromozomică ne putem explica extraordinara variaţie a exemplarelor unei aceleiaşi specii. Variaţie în uniformitate, oarecum, căci elementele constituţionale rămân fixe cu toată diversitatea individuală.

La om, ca şi la oricare fiinţă vie, factorii ereditari sunt acei care ne determină şi ne individualizează. Suntem impuşi de natură chiar din momentul conceptual printr-un fel de fatalitate biologică. Fiecare din noi avea posibilitatea să fie el însuşi, după cum ar fi putut fi un altul, cifra variaţiilor posibile atingând 225 de trilioane. Un mic calcul ne va edifica asupra hazardului legat de apariţia noastră pe lume. Fiecare celulă omenească este înzestrată cu un „stoc“ de 48 cromozomi simetrici (simetrici însă nu identici). Celulele sexuale prin reducerea de maturaţie vor conţine deci fiecare câte 24 de cromozomi. Care anume însă? Aici intervine cel mai pur hazard: cromozomii se împart în grupuri de câte 24 fără a urma nicio lege precisă. Pentru 48 de cromozomi există 16.777.218 feluri de a se grupa în loturi diferite de câte 24 fiecare.

Ţinând seama acum că apariţia unei fiinţe vii depinde de contopirea a două celule sexuale, una paternă şi alta maternă, ştiind pe de altă parte că diversitatea celulelor sexuale este de peste 15 milioane la fiecare din părinţi, rezultă că numărul combinaţiilor conceptuale posibile este de 225 trilioane. Fiecare din noi este deci un exemplar ieşit la sorţi din 225 de trilioane de exemplare care ne-ar fi putut înlocui.

Combinaţia cromozomică individualizată în momentul conceptual este prezentă în întregul nostru corp şi pentru întreaga noastră viaţă. Dezvoltarea oului făcându-se prin simpla secţionare longitudinală a cromozomilor, toate celulele noastre constitutive au aceeaşi formaţie cromozomică. Suntem „identici cu noi înşine“ din cap până în picioare şi orice celulă organică, din splină, rinichi sau creier posedă acelaşi patrimoniu ereditar.

Determinarea sexului este şi ea opera cromozomilor. Valuri de cerneală au curs pentru deslușirea acestei enigmatice probleme. În general savanţii se împărţeau în două grupuri: performaţionişti care susţineau că sexul este determinat de celula sexuală (unii susţinând că ovulul singur joacă aiciun rol, alţii că spermatozoidul singur e determinant) şi epigeniştii care afirmau că fiinţa conceptuală este amorfă, deci fără sex şi că sexul se formează în timpul vieţii foetale sub influenţa mediului înconjurător. Teoria cromozomică distruge ambele presupuneri. Celulele oricărei fiinţe vii conţin o pereche de cromozomi a căror simetrie nu este perfectă: s-au numit aceşti cromozomi, unul X şi celălalt Y. În structura cromozomică a drosofilei s-a constatat că femelele posedă doi cromozomi X iar masculii un cromozom X şi unul Y. Toate celulele sexuale ale unei femele vor avea deci câte un cromozom X. La bărbaţi jumătate din celulele sexuale vor fi purtătoare de X şi jumătate purtătoare de Y. Din contopirea unei celule sexuale materne cu o celulă purtătoare de X, va lua naştere un ou cu doi cromozomi X, deci o femelă. O celulă sexuală masculină cu Y va da naştere unui mascul.

Sunt unii autori care susţin că la om diferenţierea sexuală se face prin lipsa unui cromozom, bărbaţii având 47 cromozomi nucleari, iar femeile 48. Explicaţia determinării sexului rămâne însă aceeaşi ţinând seama că prin reducerea de maturaţie celulele sexuale masculine vor fi de două feluri: cu 24 şi 23 de cromozomi.

Se întâmplă, atât la oameni cât şi la animale că unii indivizi prezintă caractere masculine şi feminine în acelaşi timp sau că structura lor este intermediară între ambele sexe. Primii sunt numiţi ginandromorfi şi ceilalţi intersexuaţi. Ginandromorfii provin dintr-un ou cu compoziţie feminină (având deci doi cromozomi X) care în cursul dezvoltării a pierdut pe unul din ei. Morfogeneza iniţială fiind feminină, ruperea echilibrului cromatic a provocat apariţia caracterelor masculine.

Cât privește pe intersexuați, compoziția lor cromozomică este triploidă, oul din care au luat naștere în loc să conție două stocuri de cromozomi, conține 3. Se știe că doi cromozomi X dau naștere unei femei, raportul dintre cromozomii aceștia sexuali și ceilalți cromozomi neutri este de 1/1 (la *două* stocuri care se vor separa în *două* celule sexuale, avem 2 cromozomi X) pentru bărbați raportul este de 1/2 (ia *două* stocuri neutre un singur cromozom X). La ginandromorfi la 3 stocuri de cromozomi neutri avem 2 cromozomi X, raportul este deci 2/3 și 2/3 este o cifră intermediară între 1/2 și 1/1 de unde rezultă că acești indivizi vor prezenta caractere sexuale intermediare între cele masculine și feminine.

În fine prin teoria cromozomică se poate găsi o explicație a proporției sexuale omenești. Se nasc pe întreaga suprafață a pământului mai mulți bărbați decât femei, cam 110 bărbați la 100 femei. Pe de altă parte bărbații dau un procent de mortalitate mai ridicat decât femeile. De unde vine acest paradox? Proporția mărită a bărbaților se explică prin faptul că celula sexuală masculină care va da naștere unui bărbat are numai 23 cromozomi, deci o posibilitate mai mare de motilitate și șanse mai multe de a ajunge întâia la ovul. Cât privește mortalitatea bărbătească ea se explică... prin faptul că structura lor celulară este mai puțin perfectă decât cea feminină, bărbații având în toate celulele organismului lor cu un cromozom mai puțin decât femeile.

Iată dar cum teoria cromozomică, pe lângă numeroasele ei rezultate științifice, aduce în plus un argument biologic în favoarea cauzei feministe.

ANDRÉ GIDE: *PERSÉPHONE*

melodrame. Edit. Nouvelle Revue Française, Paris

Cu fiecare operă nouă pe care o publică André Gide, d-sa pare că vrea să câștige un nou pariu interior. Domnia sa a încercat rând pe rând toate genurile literare, reușind, bineînţeles, în toate. Gide este poate înainte de toate figura intelectuală a celor mai largi posibilităţi și realizări din vremea noastră. În al doilea rând vedem în d-sa un iniţiator și scriitorul de cea mai netăgăduită influenţă asupra generaţiei tinere de azi. Quietudinea olimpică și ineficace a consumării unei glorii universale nu-l interesează pe d-sa. Și acum, în crepusculul unei vieţi strălucit îndeplinite, Gide se aruncă din nou în lupta polemică prin trecerea la comunism.

Cărţile lui sunt insinuante și distrugătoare de idoli. „O carte bună, spune Gide, este aceea care nu lasă lectorul, după cetirea ei, în aceeași stare de spirit în care se găsea înainte de lectură“. Privite astfel, se poate zice că toate cărţile lui Gide sunt bune. Cât privește de pretinsa lor imoralitate, reamintim o vorbă a lui Oscar Wilde: „Nu există cărţi morale și imorale, există cărţi bine sau prost scrise“. Și cărţile lui Gide sunt bine scrise.

Ultima lucrare a lui Gide, *Perséphone*, este un poem dramatic închinat dansatoarei Ida Rubinstein. Ea a și creat rolul principal la Opera din Paris. Gândiţi-vă la acest spectacol: textul de André Gide, muzica de Stravinsky, punerea în scenă de Jacques Copeau și interpreta principală: Ida Rubinstein. Este ceva care înseamnă sumumul artei unei epoci.

Tema melodramei (pariul de a scrie o melodramă) este aceea a povestirii din Homer.

Persefona, vrăjită de negre viziuni, coboară în Infern în timp ce mama ei Demetra o caută dezolată pe pământ, în iarna care s-a așternut peste lume:

A travers les halliers, sans guide, sans chemin,
Elle marche, elle porte une torche à la main.
Ronces, cailloux aigus, vents, ramures noueuses
Pourquoi déchirez-vous sa course douloureuse?

Persefona tânjește în Infern:

Où donc avez-vous fui, parfums, chansons, escortes
De l'amour?... Je ne vois rien que des choses mortes.

Mama ei ajunge la palatul regelui Seleucus care îi încredinţează paza copilului Demofoon. Demetra îi crește în cultul curajului și al forţei. Demofoon devine Triptolem, adolescent temerar și întrepid pleacă în Infern și readuce pe Persefona. Urmează logodna lor mistică. O dată cu reîntoarcerea Persefonei reînvie primăvara pe pământ.

Aici intervine moralitatea lui Gide diferită de aceea a mitologiei. Persefona e mișcată de mizeria și tristeţea celor care zac în Infern, inima ei a fost atinsă de dragoste și înţelegere pentru ei. Spre deosebire de Persefona lui Homer, Persefona lui Gide nu va mai fi răpită, ci va merge de bunăvoie, ea singură, în Infern.

J'ai vu ce qui se cache et se dérobe au jour
Et ne puis l'oublier vérité désolante...
Je n'ai pas besoin d'ordre et me rends de plein gré
Où non point tant la loi que mon amour me mène
Et je veux, pas à pas et degré par degré,
Descendre jusqu'au fond de la détresse humaine.

Oare nu ne vorbește aici însuși Gide, mișcat de mizeria proletariană spre care azi se îndreaptă? Poziţia Persefonei nu este riguros simbolică, ea traduce însă pe alocuri ezitările scriitorului între primăvara purului esteticism și infernul preocupărilor sociale. E problema pe care a trebuit s-o dezbată însuși Gide în pragul „conversiunii" lui și pe care a rezolvat-o așa cum știm și cum o rezolvă și Persefona.

...J'irai
Vers le monde ombrageux où je sais que l'on souffre...

Din întreg poemul se degajează o graţie ușoară și preţioasă care îi dă un ton limpede de poezie pură.

Unele versuri reamintesc un ritm mallarmean:

Encore mal réveillée
Perséphone émerveillée
Sors du sinistre parvis,
Toute hésitante et comme ivre
De nuit, tu doutes de vivre
Encore, et pourtant tu vis.

Ecouri gidiene din alte opere transpar ici colo.

Il faut, pour qu'un printemps renaisse
Que le grain consente à mourir...

Care ne reamintește un adevăr evanghelic scump lui Gide în *Si le grain ne meurt...*

Iată o imagine din *Symphonie pastorale*:

Voici que se fait si furtive
La tiède caresse du jour
Que l'âme la plus craintive
S'abandonnerait à l'amour.

Mai departe:

Tu viens ici pour dominer, non
pour t'apitoyer.

Este ideea renunţării la milă pe care o întâlnim adesea în opera lui Gide (și pe care d-sa o ţine în parte de la La Rochefoucauld).

Iată și un ecou din *Nourritures terestres*. Când nimfele îi aduc bijuterii, Persefona răspunde:

Non, reprenez ces pierreries
La plus fragile fleur des prairies
M'est une préférable parure.

Cu *Perséphone* André Gide a câștigat un nou pariu interior și a dăruit literaturii franceze o nouă capodoperă.

DENIS SAURAT: *HISTOIRE DES RELIGIONS*
Edit. Denoël et Steele. Paris

Este aproape imposibil de scris în mod obiectiv o istorie a religiilor. Oricare ar fi punctul de vedere de la care ar porni, el[1] forţamente trebuie s-o falsifice. Punctul de vedere strict istoric fiind prea legat de fapte și documente, nu ţine seama de anumite fenomene sufletești incontrolabile prin relaţiile scrise; cel filozofic este vădit părtinitor: autorul îndrumă inconștient adevărul spre făgașul propriului lui sistem; cit privește de cel psihologic el aparţine ori misticilor ori ateilor și suferă în ambele cazuri de o eroare iniţială.

Mai există un punct de vedere care în mare parte scapă tuturor acestor inconveniente: este cel poetic și tocmai pe acesta l-a adoptat dl. Denis Saurat în *Istoria religiilor* apărută zilele trecute.

Cetirea volumului acesta de aproape patru sute de pagini în format mare este o adevărată desfătare intelectuală. În faţa noastră defilează forme și culori, în locul teoriilor reci și rebarbative pe care le-ar fi înșirat un altul. E un film plin de imagini, cărora d. Saurat, prin largi citaţii din originalul cărţilor sfinte ale diferitelor religii, adaugă un text de cel mai viu interes și de cea mai autentică poezie.

Volumul începe cu o expunere sumară a religiilor popoarelor sălbatece din Oceania, după studiile făcute în insulele polineziene de E.H. Man, A.R. Brown și Sir James Frazer.

Iată de pildă credința din insulele Andaman: Mana este puterea misterioasă pe care o pot poseda obiectele neînsuflețite; un vrăjitor din insulă a terorizat mulți ani pe locuitori cu o oală de lut în care se aflau, pare-se, puteri supranaturale. Unele plante posedă și ele mana: cu câteva frunze din liana Anadendron un sălbatec înoată fără frică într-o mare plină de rechini.

Tabu (cuvântul acesta a făcut carieră în psihanaliză) indică acțiuni ce nu trebuie comise. Iată un tabu curios din insula Dobu: când un om de seamă moare este interzis de a se culege fructe din copaci. Sălbatecii desigur că ar muri de foame dacă n-ar eluda acest tabu prin șiretenie: la un semn al dobienilor, sălbaticii din Kiriwina vin să-i atace. Dobienii sunt siliți să se urce în copaci și astfel pot culege fructele, forțați – zic ei – de împrejurări.

Magia joacă un mare rol la toate aceste triburi. Vrăjitoriile sunt nenumărate, tot astfel descântecele și farmecele.

Iată unul pentru frumusețe:

Te mângâi, te înfrumusețez, te albesc,
Capul tău îl mângâi, îl înfrumusețez, îl albesc,
Obrajii tăi îi mângâi, îi înfrumusețez, îi albesc...

Fiecare descântec poate fi „contra-descântat“ de un alt vrăjitor; e doar meseria lui. Totemismul este un fenomen complex: el stabilește legături misterioase între trib și un animal oarecare, de unde decurg rituri speciale față de acel animal și relații precise între triburile cu același totem sau cu totemuri diferite. Toate acestea de teama spiritelor. Spiritele infestează literalmente întreg universul, le găsim în pietre, în animale și câteodată vizitează chiar pe oameni. Spiritele celor morţi sunt cele mai de temut și ele trebuiesc îmbunate prin daruri și ceremonii.

Sălbatecii au diferite mituri greu de înţeles și de tradus. Iată un mit reprodus de d. Saurat în limbajul exact al unui andaman:

„Domnul rac face focul; frunza ia foc; frunza usucă; cealaltă arde; face focul; domnul rac doarme; domnul pasăre ia; fuge cu focul; face un foc; prăjește peștele; cu burta plină doarme; domnul porumbel ia și zboară".

Interpretarea este următoarea: după credinţa adamanilor focul a fost adus de un porumbel. Mai întâi însă îl descoperise racul văzând câteva frunze uscate luând foc la soare. Racul puse peste foc bucăţi de lemn și adormi. În acest timp veni o pasăre și culese focul aducându-l în pădure unde prăji pe el niște pește. Pasărea mâncă peștele și, sătulă, adormi. Veni atunci porumbelul care fură focul și-l aduse oamenilor.

În general însă religia (sau mai bine zis religiile) sălbatecilor sunt încă insuficient cunoscute. Există multe secrete, – desigur naive, – care n-au fost revelate până azi europenilor.

Trecând la celelalte religii, d. Denis Saurat ne spune multe lucruri cunoscute, totuși unele pagini aduc informaţii inedite și pitorești. Vom trece în revistă câteva din acestea.

Egiptenii au avut o religie variată și în continuă transformare. Primul zeu mai cunoscut fu Horus-cu-doi-ochi, un ochi fiind soarele și celălalt luna. Cânele Seth – reprezentând poate principiul răului – ataca adesea pe Horus și îi scotea câte un ochi, – de unde eclipsele de soare și de lună. Osiris, la început zeu-arbore, devine zeul întregii vegetații și al revărsării Nilului. Sora lui, Isis, este legislatoarea împărăției. Cu ea se căsătorește Osiris, indicând astfel faraonilor legitimitatea uniunii incestuoase. Imitând pe zei, faraonii se căsătoreau și ei cu surorile lor. Osiris este asasinat o dată pe an de Seth. Isis pleacă în căutarea lui și îl regăsește; cânele Neftis mâncase părțile sexuale, dar și pe acestea le regăsește Isis încât Osiris este reconstituit în întregime și o dată cu reînvierea lui revine și vegetația pe pământ. Magia joacă și ea la egipteni un rol important. Preoții cunoscând principii de fizică ignorate de popor, ca puterea vaporilor și, poate, electricitatea, provoacă fenomene care înspăimântă pe credincioși.

În afară însă de religia oficială a zeilor, a faraonilor și a preoților, mai există în vechiul Egipt „religia oamenilor cinstiți“. Ea nu ține seamă de absurditățile și superstițiile oficiale, ci se orientează după norme de bun simț și umanitate.

În Mesopotamia au existat de asemenea mai multe religii; la început unele au fost sângeroase, cerând victime omenești. Cu timpul, însă, un animal este sacrificat în locul fidelului:

El a dat mielul în locul vieții sale
Și capul mielului în locul capului omului
Ceafa mielului pentru ceafa omului
Pieptul mielului pentru pieptul omului...

Existau nenumărați zei și demoni – însăși noțiunea de demon își are probabil origina în Mesopotamia.

Miturile care explică crearea lumii sunt și ele nenumărate; unele cosmogonii sunt ingenioase și poetice. În ele ni se povestește cum a fost creată lumea din neant prin voința lui Timat. Povestea potopului este aceea pe care o găsim mai târziu în vechiul testament. Noe poartă aici numele de Uta-Nafiștim. El călătorește cu corabia plină de vietăți peste apele revărsate până se îmbunează zeii și opresc ploile.

Printre zeii mai importanți sunt Iștar și Tamuz.

În fiecare an, la o anumită epocă, o dramă sfântă, asemănătoare întrucâtva misterelor din Eleusis, reconstituie aventurile acestor zei într-un turn imens numit zigurat. La aceste solemnități ia parte întreg poporul și ele nu erau lipsite de anumite rituri mistice și sexuale despre care istoricii n-au aflat încă mare lucru.

Religia perșilor conține noțiuni mai aproape de înțelegerea noastră de azi. La perși este de reținut apariția monoteismului, precum și a dualității morale *bine-rău.*

Zoroastru i-a inițiat prin cartea sfântă *Avesta.* Cărți din această învățătură circulă și azi în cercurile anumitor secte ezoterice din întreaga lume.

Trecem peste religia grecilor, îndeajuns de cunoscută, și pe care de altfel d. Saurat o contestă sub forma ei mitologică, afirmând că sub această formă ea n-a existat decât puțină vreme în păturile de jos ale țărănimii pe jumătate sălbatece și nicidecum la orașe unde intelectualismul ajunsese de timpuriu la cea mai înaltă ideologie umană: aceea a rațiunii. (Punct de vedere la care nu subscriem și împotriva căruia se ridică procesul lui Socrate așa cum a fost interpretat de Reinach.)

Interesantele relații asupra Cabalei ebraice pe care ni le dă d. Saurat sunt mai vii și mai obiective.

Cabala azi nu mai constituie un secret. Traducerea *Zahărului* a apărut în franțuzește în 1911 și în englezește în 1931. „Victor Hugo este ultimul visător inițiat de un cabalist (și anume Alexandre Weill) în secretele netipărite.“

Origina cabalei se pierde în întunecimea istoriei. Prin secolul al XIII-lea un evreu din Modena, Moise de Leon, vindea manuscrisul ei în secret. El formează baza *Zoharului* sau *Cartea Splendorii*, întocmită pe la 1304 în Spania.

Cabala reprezintă, după d. Saurat, un panteism optimist. Scheletul ei intelectual este teoria celor zece Sefirot sau emanații ale lui Dumnezeu. Ele sunt: Coroana, Rigoarea, Inteligența, Splendoarea, Cumințenia, Clemența, Victoria, Frumusețea, Baza și Împărăția. Ele pot fi combinate și astfel, prin alegorii, se poate ajunge la profunde interpretări filozofice ale oricărui eveniment.

Miturile principale sunt: Dumnezeu, Legea sexuală, Partea de jos și Reincarnația. Dumnezeu este ininteligibil, iar sufletele sunt particule ale esenței divine. Dumnezeu a creat lumea prin scădere, adică scăzând din el însuși universul. Substanța divină este lumina.

Legea sexuală îl consideră pe Dumnezeu hermafrodit. În uniunea sexuală a ființelor se săvârșește uniunea dintre Dumnezeu și soția lui, Șehina. Actul sexual este deci sfânt atât timp cât este sub rigoarea căsătoriei, el participă la uniunea cosmică dintre cer și pământ. Oamenii au fost și ei la început hermafrodiți, însă Dumnezeu i-a despărțit în bărbați și femei.

„Partea de jos“ este împărăția răului unde domnește Satan și soția lui Lilit. Toate creațiile ratate aparțin demonilor. Tot demonilor aparțin și lumile de dinainte de Adam, lumile regilor Idumeei.

În fine, Reincarnaţia universală urmăreşte uniunea sufletelor-surori. Ea se face cu ajutorul unor îndelungate transformări.

„Aceste speculaţii, încheie d. Saurat, corespund destul de bine celor din India din perioada tantrică, cu diferenţa însă că în *Cabala* ebraică, Lumea în care trăim este nu numai acceptabilă, ci chiar divină, în timp ce pentru India realitatea materială este iluzie deşartă. Prin această diferenţă evreii sunt occidentali."

Volumul d-lui Saurat mai conţine pagini extrem de interesante asupra religiilor din Extremul-Orient, precum şi o documentată expunere asupra creştinismului. El este prea vast pentru a fi rezumat în cadrul restrâns al unei recenzii care nu şi-a avut de altfel de scop decât de a invita pe cetitor la lectura a însuşi volumului.

AXEL MUNTHE: *CARTEA DE LA SAN MICHELE*

The Story of San Michele. În românește de F. Aderca.
Editura „Cultura Poporului“, București

Un medic suedez ne povestește extraordinara lui carieră. Din Italia parfumată cu melodii, culori și visuri, până în Laponia ghețoasă a tristelor nopți de șase luni, trecând prin Paris și Londra, medicul a văzut totul, a înțeles totul, a iubit totul. Sensibilitatea lui a încercat toate gamele simțimintelor omenești, de la plăcerea pur estetică a colecționarului de ceasornice vechi până la devotamentul nesfârșit în slujba stârpirii unei epidemii de holeră. S-a lăsat solicitat de toate întâmplările și de toți oamenii, a parcurs evenimentele cu inima caldă, zâmbind la spectacolul ridicolului uman și înduioșându-se la acel al suferinței. Și în tot lungul acestei bogate vieți a urmărit himera de fum alb a unui ideal pe care până la sfârșit reușește să-l realizeze: construirea unei vile la San Michele, pe insula Capri, în decorul inefabil al Mediteranei și al pământului însorit. *Cartea de la San Michele* s-ar mai putea numi „Cartea unui ideal“.

Evocările peisajelor și ale întâmplărilor sunt pe cât de simple, pe-atât de masiv sculptate. Ele rămân în memorie vii ca niște amintiri proprii.

Pasagiile relative la experiențele lui Charcot la Salpêtrière („Circul Charcot“ îi ziceau discipolii) rămân ca una din cele mai autentice cronici ale epocii marei isterii. Ele sunt chiar simbolice pentru istoria medicinii și arată cât de rapid degenerează teoriile în terapeutică. Răsfoirea unei colecții vechi de reviste medicale este în această privință extrem de instructivă. Deschideți de pildă „Presse Médicale“ de acum treizeci de ani și cetiți cu atenție tot ce s-a publicat acolo: de-abia cinci la sută din maldărul acela de știință tarabiscotată și-a făcut drum până în practica medicală curentă. *„Et le reste est littérature“*. Vom avea, desigur peste zece ani, un Axel Munthe al vitaminelor și secrețiilor interne care fac azi atâta vâlvă.

Lăsând deoparte însă toate aceste considerații care n-au nimic a face cu literatura, *Cartea de la San Michele* se înscrie ca un veritabil monument literar. Stilul ei simplu și direct, lipsit de imagini și aproape plat, este cu siguranță stilul romanului viitor.

Traducerea d-lui Aderca merită toate laudele. E exactă, plastică și cursivă. Meșteșugul tălmăcirilor nu e la îndemână oricui și numai un condei exersat ca al d-lui Aderca a putut reuși să învingă cu atâta finețe greutățile inerente oricărei transpuneri literare dintr-o limbă în alta. Îl felicităm.

RICHARD ALDINGTON

Războiul a lăsat urme adânci în literatura universală. În Franţa şi Germania au apărut mai ales romane, în Anglia influenţa s-a manifestat mai mult în poezie. Tinerii poeţi care au trăit în mijlocul vâltoarei au fost sfâşiaţi de groază, de milă şi nespusă melancolie; accentele lor cele mai pure s-au condensat astfel într-un lirism tragic şi impresionant. Richard Aldington face parte din aceştia. E născut în 1892. A făcut campania în Flandra. A editat între anii 1914-1917 revista „Egoistul“. În numărul trecut al revistei noastre am publicat poema „Înainte de plecare“ tradusă de dl. M. Blecher.

[GUILLAUME APOLLINAIRE]

GUILLAUME APOLLINAIRE din care publicăm două mici poeme din cartea lui *Calligrame*, scrisă în timpul războiului, este considerat în Franța inițiatorul poeziei moderniste. Încă din 1912 el a lansat formulele noi de artă din care au ieșit mai târziu dadaismul și mișcarea suprarealistă. Inspirația lui este suavă iar poemele lui ating culmi de tensiune poetică. Guillaume Apollinaire a murit în timpul războiului în urma unei răni la cap.

[JULIEN LANOË]

JULIEN LANOË. Iată un nume complect necunoscut la noi. Cetitorii atenți ai revistei „Nouvelle Revue Francaise“ l-au întâlnit câteodată semnând cronici și eseuri de o pătrundere intelectuală și de un rafinament puțin obișnuit. În momentul de față editează o serie de fascicule cu eseuri subtile și profunde, sub titlul general *Linia inimii.* Vom încerca în unul din numerele viitoare o prezentare mai complectă a acestui foarte interesant scriitor.

CARE ESTE ESENŢA POEZIEI?

Exegeza poetică, în proză, a lui Valéry este extrem de subtilă și de profundă, iar adevărurile pe care le exprimă el asupra poeziei – ca și asupra oricărui alt subiect – conțin întotdeauna acea doză necesară de paradox și surpriză care să-l facă pe cetitor să se îndoiască de evidenţele cele mai comune. E în scrisul lui Valéry darul de a interesa al bunilor prozatori ridicat până la un maximum de fineţe al expresiei literare.

Acolo de unde însă încep rezervele critice este opera lui poetică. Cetind-o și meditând-o suntem tentaţi să-l proclamăm de zeci de ori pe Valéry drept cel mai genial versificator care a existat vreodată; nu însă a-l numi și cel mai mare sau cel mai autentic poet.

Îi lipsește pentru asta tocmai acea posibilitate de abandon interior și de miracol excepţional despre care tot el a pomenit cândva scriind că „poezia absolută nu poate să procedeze decât prin minuni excepţionale“.

Conștient, disciplinat și migălos de sever cu propria-i luciditate, Valéry n-a lăsat să pătrundă în poezie nimic din ceea ce s-ar numi o spontaneitate interioară sau vreo sinceritate necontrolată. „Lucrurile lumii nu mă interesează decât sub raportul intelectului“, scrie el în *La Crise de l'Esprit* și poezia lui reflectă în totul această rece disciplină mintală. Comparaţi-o cu ţipătul superb al lui Rimbaud: „Am isprăvit prin a găsi sfântă dezordinea minţii mele!“.

Este lesne de înţeles cum gustul de extrem formalism estetic şi de desăvârşită claritate l-a condus pe Valéry la obscurism. Acest obscurism însă este şi el azi o legendă.

Sistemul acela ermetic de simboluri şi idei-tip care a stârnit nedumerire în rândurile elitei intelectuale de avangardă la apariţia primelor poeme este azi îndeajuns de comentat şi cunoscut pentru ca să nu mai constituie un secret pentru nimeni. E de mirare cum Abatele Brémond a putut clădi gloria lui Valéry tocmai pe acest obscurism şi mai ales cum a putut să edifice cu ajutorul acestei poezii raţionale până la exces teoria unei poezii pure „ale cărei drumuri nu sunt drumurile raţiunii“.

Pentru generaţiile viitoare, a căror înţelegere poetică va fi încă şi mai dezvoltată decât a noastră, pentru că vor avea de-a gata multe din explicaţiile pe care generaţia noastră s-a căznit şi a fost nevoită să le găsească singură, poezia lui Valéry va apare de o inutilă pretenţiozitate, iar acele mici rebusuri intelectuale care ne propun „diamants extrêmes“ pentru a spune „stele“ şi „doux masque“ pentru „faţă“ sau „toit tranquille où marchent les colombes“ pentru „o mare liniştită pe care plutesc corăbii cu pânze albe“, vor apare, cred, tot atât de desuete ca şi limbajul complicat al preţioaselor din secolul al XVII-lea.

Albert Thibaudet împarte pe poeţi în două categorii: „cei ce sunt poeţi fiindcă ştiu să facă versuri şi cei ce fac versuri pentru că sunt poeţi“; pe Valéry el îl clasează în cea dintâi categorie.

Valéry însuşi a declarat-o: „Arta îmi oferă constrângeri atât de lungi şi de dificile încât ele îmi absorb toată bucuria naturală de a fi poet, pentru a nu lăsa în fine decât orgoliul de a nu fi satisfăcut“. Orgoliul acesta al unei munci de cizelare extraordinare și al unei severe discipline nu i-l contestă însă nimeni.

Este drept că anumite rigori sunt inerente poesiei, însă acelea pur formale de rimă, număr de silabe, împărţite în strofe etc. n-au contribuit niciodată la amplificarea experienţei poetice. Câteodată constrângerea la o anumită rimă a făcut să ţâșnească vreo imagine nouă dar, departe de a fi general, acest fapt nu aparţine decât coincidenţei și spiritului autocritic; în niciun caz procesului de creaţie poetică.

Rigoarea apoetică trebuie respectată altfel și anume în conformitatea expresiei poetice cu acel ritm interior care îl stăpânește pe poet în cursul compoziţiei unui poem și care se poate asemăna mai degrabă cu compunerea și echilibrul de mase colorate într-un tablou, decât cu compoziţia muzicală, unde inspiraţia urmează reguli fixe de reveniri, teme și amplificări.

Pentru a explica de ce este așa și nu altfel, ar trebui mai întâi să vorbim despre sensibilitatea muzicală în raport cu structura și automatismul nostru cerebral. O vom face poate altă dată; deocamdată revenim la rigorea poetică și observăm că ea se impune prin faptul că poetul se servește de cuvinte și sintaxă în raporturi mult mai maleabile și mai arbitrare decât ceilalţi oameni. Poetul are o vedere mai generală și mai obiectivă asupra limbajului. Expresia prin cuvinte îi stă la dispoziţie fără convenţionalismul ei cotidian și asta pentru că poetul păstrează în faţa acestei expresii, ca și în faţa oricărui obiect din lumea asta, o atitudine de *liberă alegere*.

Și iată care ar fi una din primele condiţii ale poeziei: *o atitudine de liberă alegere*. În alegerea subiectului, a impresiei ori a sentimentului care va locui poemul, poetul trebuie să fie liber de constrângerea entuziasmului, a vreunui sentiment ocazional și mai ales a dorinței de a spune ceva necesar. Atitudinea aceasta de liberă alegere poate fi dublată de gratuitatea ei, nu însă și de inutilitate. Util sau inutil poemul este pentru poet în aceeași măsură în care viața lui întreagă este utilă sau inutilă. Gratuitatea atitudi-[text întrerupt în revistă]

El trăiește obsedat de o realitate misterioasă pe care ceilalți oameni din jurul lui n-o percep și a cărei vibrație intimă și patetică el o ascultă în sine, organizându-se în poem.

Departe însă de a se crede prin aceasta că esența poeziei ar conține o intransigență absolută față de viața cotidiană, poetul autentic se încorporează acestei universale rumori și prin structura lui mintală particulară o pătrunde în întregime, scoțând din ea cele mai sublime adevăruri. Structurile logice de care ne servim în gândirea noastră obișnuită sunt departe de a reprezenta toate posibilitățile spiritului; ele funcționează mecanic, în limite bine stabilite de convenționalism, educație, frică sau necesitate. Poetul nu cunoaște niciuna din aceste îngrădiri.

Liber deci de aceste constrângeri, jocul poetic cunoaște și alte permisiuni excepționale, în virtutea precarității adevărului în genere. Adevărurile de care ne servim zilnic în exercitarea funcțiilor noastre mintale și pe care suntem nevoiți să le considerăm evidente și definitive nu-s, în fond, nici evidente și nici definitive. Unde începe și unde sfârșește o evidență? Și, în fond, ce este o evidență?

Iată nelămuriri de care profită poetul când clădește lumile lui imaginare în care sunt posibile aparițiile unor evidențe inedite.

Poezia cuprinde însă în esenţa ei şi alte posibilităţi încă neexplorate îndeajuns până azi. Una din ele şi poate cea mai importantă este aceea care îşi face drum clocotitor în poezia modernă şi care exprimă revolta pură a poetului în faţa injustiţiei, a inegalităţilor umane şi a convenţionalismului stupid.

În literatura noastră *Blestemele şi Florile de mucegai* ale lui Tudor Arghezi şi, mai recent, *Poemul invectivă* al poetului Geo Bogza au arătat ce formidabil potenţial poetic poate conţine această revoltă.

PENTRU ȘI CONTRA UMANISMULUI

În Franța tuturor experiențelor intelectuale (așa cum Statele Unite sunt terenul experiențelor economice), câțiva literați și savanți de seamă au pus la cale apariția unei noi enciclopedii[1] – pe baze strict umaniste – care o dată cu sinteza întregii activități moderne spirituale să ofere și modelul unui nou om european. Este, în aceasta, un nou ecou al tendinței intelectualiste de a reînvia pentru omenire idealul vechiului tip uman al Renașterii, ideal de rațiune, măsură și plenitudine sufletească, precum ne apare prin prisma magnificelor opere lăsate de acea epocă.

Într-o vreme când lipsa de echilibru moral și spiritual domină tabloul clinic al convulsiunilor europene, nu este desigur fără interes apariția unui model ponderat de umanitate, cum ar fi cel al Renașterii.

În plus, această importanță ar fi mărită încă prin revenirea implicită la anticii greci și latini, așa cum au înțeles-o un Amyot, Erasm ori Calvin, care nu numai că și-au apropiat prin adâncă înțelegere textele vechi, dar au și căutat să practice în viață filozofia lor senină ori sceptică.

Ce mai rămâne de spus despre această întreprindere a noului umanism francez, alta decât că volumele enciclopediei, vor apare pe hârtie velină[2] și că, printr-un sistem special de clasare, materiile vor putea fi mereu reînnoite?

Aparențele sunt dar cu totul admirabile. Și totuși, nu știu de ce, inițiativa asta miroase a praf de pușcă.

Dacă memoria noastră este bună, atunci în istorie am mai întâlnit cândva o enciclopedie, în preajma unui anumit an 1789, o lucrare care, se zice, a pregătit indirect evenimente grave.

Era, cum s-ar spune azi, o lucrare subversivă. Enciclopedia actuală e tot ce poate fi mai pașnic în acest gen: patronată de stat, ea este girată de una din personalitățile cele mai demne de încredere: de A. de Monzie, fost în mai multe rânduri ministru al instrucțiunii publice.

Și tocmai prin această „cumințenie“ enciclopedia de azi ni se pare subversivă. Este, dacă vreți, o subversivitate *à rebours*, care ține de faptul că ignorarea unor realități evidente – sociale, de exemplu – poate fi generatoarea unei extrem de legitime revolte în rândurile celor ce țin seama de aceste realități.

Istoricul de mâine va înregistra această lucrare ca un exemplu eclatant al ipocriziei intelectualității de azi și poate (cine știe?) ca mobilul de unde vor porni radicale schimbări. Nu va fi întâia oară când o operă literară (sau savantă) va. conta mai ales prin rezultatele obținute *împotriva* ei.

Și nu e numai atât. Însuși idealul uman al Renașterii ni se pare că trebuie acceptat cu mari rezerve și sub „beneficiu de inventar“.

Chiar când scriem aceste rânduri, citim un aspru rechizitoriu al epocii renașterii semnat de J.J. Brousson ca un comentariu la o carte a eminentului istoric Funck Brentano, care și el atacă la bază acest „mit“. În argumentarea lor, ei au însă în vedere elementele naționale ale chestiunii și lasă în umbră pe cele sociale care sunt infinit mai grave.

Idealul umanist al renaşterii – nu trebuie uitat o clipă – era valabil în vremea aceea numai pentru un număr restrâns de aristocraţi şi plutocraţi. El exista cu sacrificiul celei mai crase ignoranţe şi a celei mai negre mizerii a milioane de ţărani, robiţi pe moşii feudale şi exploataţi sângeros până la ultima bucăţică de pâine de stăpânii lor, umanişti de seamă ori încurajatori şi protectori ai umanismului.

Idealul acesta, dar, este odios, absurd şi inutil prin amintirile dureroase de care este legat – fără a mai vorbi şi despre ineficacitatea lui într-o epocă pragmatică cum este a noastră, când toate valorile tind să se grupeze în jurul simplicităţii şi a practicităţii imediate.

Cât priveşte de reînvierea autorilor greci şi latini, ea n-ar avea alt rezultat, credem, decât îngroşarea rândurilor bine cunoscutei legiuni de domni puţin miopi, cu chelie, care pe o bancă în grădină, între două imprecaţiuni împotriva lumii moderne, oftând adânc, îţi citează un vers din Horaţiu.

Umanism? Da. Dar un umanism larg, biologic şi social; un umanism care să dezvolte în noi plenitudinea facultăţilor practice ale acestei minunate maşini care este corpul omenesc (şi de care ne servim în chip barbar); un umanism înţelegător care să intensifice în noi în primul rând tendinţele de claritate, de justiţie şi de umanitate.

Adică un umanism care să-şi justifice existenţa printr-o organizare mai dreaptă şi mai cinstită a societăţii umane.

VITRINĂ FRANCEZĂ

• *Flusch* de Virginia Woolf[1]. Flusch este numele căţelului poetei Elisabeth Barret. În acest roman ni se povestește aventura dintre «Miss Ba» și Robert Browning din punctul de vedere al lui Flusch. Cartea n-ar fi lipsită de interes și pitoresc dacă Virginia Woolf n-ar întrebuinţa aceleași vechi procedee stilistice siropoase până la exasperare care i-au asigurat primele succese și de care se simte probabil legată pe totdeauna. E soarta scriitorilor de succes să nu se poată reînnoi niciodată (Editura Stock, Paris).

• *La Rose publique* (poeme) de Paul Éluard[2]. Poemele lui Paul Éluard cuprind un mister profund și ameţitor, ca un vârtej de ape adânci. Este singura poesie, cred, care mai poate provoca momente de extaz. Și nu e puţin lucru. (Editura N.R.F., Paris).

• *Minotaure*[3] (revistă de artă). Ultimul număr aduce cele mai eclectice colaborări. Gama merge de la Valéry până la Breton, cuprinzând pagini de Jean Wahl, C.F. Ramuz, Vollard, Éluard, Léon-Paul Fargue etc. Prezentarea extrem de luxoasă face din această revistă o bijuterie de bibliofil. Remarcăm noile teorii spaţiale în pictură, schiţate de Charles Henri Puech și Salvador Dali.

• *Corymbe*[4] este o revistă poetică condusă cu inimă și entuziasm de Noël Santon. Grupează în jurul ei generaţia cea mai nouă și conține o poesie fină, cu sensibilități puțin romantice.

• Peter Neagoe publică o nouă carte în franțuzește, intitulată *Tempête*[5]. Despre acest scriitor american foarte cunoscut în străinătate și care este de origine românească din Transilvania, nu se știe aproape nimic la noi. Cartea lui *Ileana la Possédée* a avut un răsunător succes și a fost tradusă în câteva limbi. Vom reveni.

• *Les Nouvelles Littéraires*[6] (9.3.[1]935). Jean Variot continuă publicarea părerilor lui Georges Sorel asupra artei. Ideile estetice ale celebrului sociolog sunt extrem de juste și nu lipsite de o fină ironie. Iată ceva despre geniu:

„Cred mai logic de spus – împotriva lui Taine – că creatorul genial este un solitar care nu-și caută inspirația decât în el însuși și că opera lui nu cunoaște succesul (de multe ori după moarte) decât atunci când elementele generale ale vieții au evoluat mai mult sau mai puțin într-un sens care ar putea apropia publicul de gândirea lui. Aceste elemente pot fi o evoluție a moravurilor, o posibilitate de înțelegere datorită acestei evoluții sau un mod comun de acțiune și de simțire, adică pe scurt ceea ce numesc eu socialul. Când Stendhal spunea în 1830 că nu va fi înțeles decât în 1880, tocmai asta spunea.

Trebuiește însă observat că nu printr-o perfecționare a inteligenței publicul ajunge să înțeleagă anumite opere superioare...“.

Georges Sorel credea dar în gloria postumă. El era mai entuziast decât scepticul Barres care spunea că „e mai ușor să fii nemuritor în viață decât după moarte“.

• În *Nouvelle Revue Française* (martie 1935) găsim începutul noului roman al lui André Malraux[7]. De astă dată acţiunea se petrece în Germania şi anume în Germania hitleristă de azi, de unde rezultă că romanul va fi plin de interes. Adrienne Monnier[8] scrie un frumos elogiu al circului „cu farmecul formei lui, al mirosului şi zgomotului lui, care este farmecul amintirilor din copilărie“.

POEZIA AMERICANĂ

În Belgia apare de trei ani cu mare regularitate „Le Journal des Poètes“[1], o publicație dedicată exclusiv poeziei și care a reușit să grupeze în jurul ei poeții cei mai sensibili și mai autentici din întreaga lume. În paginile ei se întâlnește poemul rus cu cel scandinav, poemul argentinian cu cel italian. Ideea acestei înfrățiri spirituale nu-i lipsită de poezie. Semnalăm pentru cetitorul român că în editura acestui mare jurnal poetic au apărut în traducere franceză poeme de Ilarie Voronca, sub titlul *Poèmes parmi les hommes*[2].

Un număr, din 1933, este consacrat poeziei americane. Contribuie poeți indieni, albi și negri.

Pentru patetismul lui simplu și profund reproducem acest poem de negrul Langston Hughes:

PAIAȚA

Cu o mână țin tragedia
Comedia o țin
Cu cealaltă.
Măști ale sufletului
Râdeți cu mine!

Și cum oare n-ați râde?
Plângeți în hohote cu mine!

Și cum de n-ați plânge?
Râsul mi-e din lacrimi.
Durerea mi-e din râs.
Râdeți în hohote de gura mea strâmbă
Dacă vă face plăcere!
Râdeți de necazurile mele.
Sunt paiața neagră
Clovnul mut al acestei lumi
Nebunul pe care-l lovește albul stupid
Odinioară eram înțelept.
Voi redeveni oare?[3]

Iată și două fragmente din poezia populară indiană din Mexico (poezia aztecă) extrase din poemul *În casa vopsită a primăverii*[4]:

I.

Am șlefuit cântul meu nou ca pe-un smaragd și l-am confundat într-atâta cu un smaragd încât pot să-i dau forma unui trandafir ce iese din boboc.

Deasupra apelor înflorite, ape de aur, ape de smaragd, la întâlnirea unde domnește rața sălbatecă, mă ridic deasupra trestiilor galbene;

Oh, lăsați-mă să cânt câturi nobile, împodobit cu flori.

II.

Țipam, priveam, căutam rădăcina cântului ce puteam să sădesc în pământ ca să-mi sprijinească sufletul să-l ajute să trăiască. Florile pline de cuvintele mele se deschiseră și se ridică în mijlocul apelor. Însă florile se trec, frăgezimea lor se vestejește, petalele lor cad, pretutindeni unde eu, poetul, îmi plimb tristețea. Noi n-avem decât cânturi și flori triste în Mexico, Ohuaya! Ohuaya!

În fine, un poem modern al poetului alb James J. Ryan:

MĂRTURISIRE

Obrazul tău pe care l-am văzut până acum
calm și grav ca luna,
tigroaică cu buzele roșii și aspre,
îl văd acum greu ca ziua la amiază.
Te-am iubit într-o cetate veche
unde plăcerile erau interzise.
Mersul tău ritma luna în fiecare noapte.
M-ai atras cum strălucesc bijuteriile
când nu eram nici rău nici bun
și dispus să visez o viață de vise.
Ești frumoasă cum fură odinioară visele
ce-mi plăcea să visez în singurătatea mea.
Ah, de ce nu mai ești inocentă cum fură ele?[5]

JULIEN LANOË

Publicăm mai jos un fragment dintr-un eseu de Julien Lanoë. În el cetitorii vor găsi claritatea și finețea de stil ale acestui veritabil și profund gânditor. Pentru o inițiere mai amplă recomandăm volumul *Vacances* (Grasset) și seria întreagă *La Ligne du Coeur* (Ed. Van der Berg, Paris).

Julien Lanoë este un scriitor pe cât de autentic și expresiv, pe atât de modest și simplu. El n-a făcut parte niciodată din niciun „clan“ literar, nu și-a cultivat legenda și nu s-a îngrijit de reclamă. Iată pentru ce Julien Lanoë este un izolat în sensul cel mai admirabil al cuvântului. Cu o ferventă iubire și înțelegere pentru tot ce este adânc și sincer simțit el s-a interesat cu pasiune de toate elanurile tinerești, încurajându-le și explicându-le.

Pentru atitudinea lui clară și cinstită, pentru căldura și sinceritatea operei sale, pentru simplicitatea vieții pe care o duce, păstrăm numele lui Julien Lanoë printre cele mai dragi și secrete preferințe ale noastre.

ÎNTRE IMAGINAȚIE ȘI EXPERIENȚĂ

Într-o carte cu puține pagini, dar plină de idei remarcabile*, d. Rudolf Carnap[1], un eminent și prob savant de la Universitatea Germană din Praga pune la punct poziția actuală a științei și metafizicii în fața analizei logice. E o lucrare de bună logistică cu unele concluzii surprinzătoare.

Dar ce este logistica? Logistica este vechea logică formală transformată și adaptată necesităților științifice moderne. Metoda logistică își propune să descopere într-un enunț sau într-o teorie consecvența și continuitatea ideilor expuse, sau întrucât teoria este conformă cu ea însăși de la un capăt la altul. Lucrul ni se pare paradoxal. Cum s-ar putea ca o teorie să nu fie ea însăși atât timp cât este expusă ca atare? La această întrebare d. Carnap răspunde în mod tranșant: nu numai că există teorii ce implică contraziceri, dar cele mai multe nu implică absolut nimic: nicio idee propriu-zisă, nici măcar o posibilitate de idee. Și pentru a descoperi vidul ce se ascunde sub expunerea lor, d-sa se servește de analiza logică.

În cartea de care ne ocupăm, d. Carnap analizează exclusiv gândirea metafizică, pe care o socotește sterilă și inutilă, punând-o în opoziție cu filozofia științelor experimentale, legată strict de obiect.

---

* Rudolf Carnap, *La Science et la Metaphysique devant l'anlyse logique du langage* (Hermann ed.).

Ce reproşează d-sa metafizicei? În primul rând că propoziţiile ei sunt lipsite de sens, adică din punct de vedere logistic sunt nişte pseudo-propoziţii: cele în care figurează cuvinte cărora li s-a admis din eroare un sens şi cele care, deşi compuse din cuvinte cu sens, sunt alcătuite împotriva regulilor de sinteză. Ambele abundă în sistemele metafizice, scrie d. Carnap.

Pentru ca un cuvânt să aibă un înţeles el trebuie să posede un criteriu de verificare; noţiunea lui să poată fi dedusă din altele ori materia lui să poată fi observată. „Să ne imaginăm de exemplu că formăm un cuvânt nou, «babu», şi că cineva afirmă că există lucruri babu şi altele nebabu. Reclamăm criteriul: Cum putem stabili într-un caz concret că un lucru este babu sau nu? Poate ni se va răspunde că nu există criteriu experimental pentru acest cuvânt. În acest caz vom refuza să admitem un asemenea cuvânt“.

În metafizică, după d. Carnap, există mulţi termeni „babu“. Un astfel de cuvânt ar fi „principiu“. În metafizică „principiu“ e un termen lipsit de sens. La origine el însemna „început“, dar acest înţeles s-a pierdut. Ce înseamnă azi în filozofie că „X este principiul Y?“ Că X derivă din Y? Că X dirijează pe Y? Că X există prin Y? Nimic din toate acestea şi oricât de tare am strânge nodul întrebării nu vom găsi niciun sens acestui cuvânt.

Pseudo-propoziţiile de sintaxă abundă şi ele. Ele sunt posibile pentru că metafizica uzează de structurile limbajului cotidian în producerea enunţurilor sale şi propune astfel forme corecte de limbaj pentru un conţinut fără sens.

Dacă în vorbirea curentă se poate spune despre un lucru că există şi se manifestă, îndată ce mulăm pe aceeaşi structură verbală, de exemplu, ideea că neantul există și că se manifestă, comitem o pseudo-propoziție.

Pentru d. Carnap deci, metafizica nu-i nicio „himeră“, nicio „fabulă“, ci un simplu „flatus vocis“. Orice metafizică e lipsită de înțeles: cea de ieri a lui Hegel, ca și cea de azi a lui Heidegger.

Rolul filozofiei nu este de a afirma lucruri în afară de experiență, ci de a da bază logică științei reale și matematicii.

În linii generale, aceasta este expunerea d-lui Carnap. Mărturisim că analiza logică a sintaxei este partea ei cea mai interesantă și cea mai valoroasă. Concluziile împotriva metafizicei le găsim însă excesive. Fără a insista prea mult asupra faptului că d. Carnap se ridică împotriva filozofiei lui Hegel și este totuși hegelian când afirmă primatul logicei, ca Jourdain care făcea proză fără să știe, remarcăm că misiunea logicii este relativ restrânsă în chiar domeniul științei reale. Dacă este exact că metafizica nu rezistă analizei logice, nu este mai puțin exact că nici experiența științifică nu rezistă acestei analize. În „La Science et l’Hypothèse“, vorbind tocmai despre experiență, H. Poincaré spunea că nu avem decât „un vag instinct de a discerne verosimilul și că acest instinct este rebel analizei“. Creația științifică se plasează, ca și orice act conceptual, între imaginație și experiență (unele producții ale minții noastre fiind mai aproape de imaginație, altele de experiență). Logica joacă rolul de vehicul, înnodând elementele extreme într-un echilibru accesibil judecății.

Idealul logisticei ar fi construirea unei structuri de gândire universal valabile pentru căutarea și găsirea unui adevăr intransigent, pur și etern. Ea nu poate tolera și înțelege metafizica pentru că acolo se lovește de îndoială și alternativă. Și „îndoiala nu interesează logica“ (G.H. Luquet, *Logique formelle).*

În plus, logicienii nu vor putea înțelege niciodată cum dintr-un sistem filozofic „inexperimentabil“ pot lua totuși naștere teorii și metode de valoare practică.

Din metafizica lui Hegel, de pildă, defăimată de d. Carnap în calitate de logistician, a izvorât metoda dialectică, a cărei vitalitate este incontestabilă și de care profesorul Carnap trebuie să ție seama în calitate de savant.

Cert, o structură logică a gândirii este de dorit și de cultivat, dar aplicarea ei la limită devine absurdă. Nu va exista niciodată un sistem conceptual care să poată fi închis în propoziții riguros logice (nici măcar geometria în ultima vreme nu face excepție, de când există concepția spațiului ne-euclidian) pentru că orice sistem conține în el observație și experiență, adică elemente de viață ce scapă celor mai profunde investigații analitice.

Producțiile conceptuale ale spiritului uman, după cum am spus, se plasează între imaginație și experiență, iar analiza logică, oricât de vastă ar fi ea, nu va putea acoperi și cuprinde *în întregime* actul intelectual.

Va rămâne întotdeauna o margine liberă și flotantă care va fi locul comun al tuturor reveriilor și al tuturor metafizicelor.

WILLIAM BLAKE – VIZIONAR GENIAL ȘI CHINUIT

Când ești în legături de prietenie cu diavolul și mergi cu el la plimbare, ori stai cu el familiar la masă, e bine să treci puțin neobservat și să îmbraci în viață aparențele pașnice ale unui burghez liniștit și conformist.

Iată în puține cuvinte schema generală a vieții lui William Blake, cu fundamentala ei contradicție între aparențele burgheze ale artistului și frământările lui interioare. Contemporanii l-au poreclit *Mad Blake*, Blake cel nebun, ca un fel de certificat pentru posteritate a stupidității lor și ca o dovadă că habar n-aveau ce fel de demoni vizitau nopțile genialului artist.

Îngeri și demoni îi apar lui William Blake chiar din copilărie. Suntem pentru moment în anul 1767, într-o stradă din Londra, într-una din străzile acelea cu case vechi și acoperișuri ascuțite, cum vedem adesea în înscenările cinematografice. Un copil de zece ani se plimbă grav prin fața prăvăliilor cu mărfurile expuse în stradă și admiră din loc în loc vreo stampă, vreun portret artistic sau vreo cizelură interesantă.

E un copil cu capul mare, cu o gură lată și ochii puțin ieșiți din orbite. Negustorii din cartier îl numesc „cunoscătorul“ pentru că apreciază întotdeauna cu idei surprinzător de juste operele de artă pe care le ia în mână.

Când au timp – și timp este destul în acel secol – ei stau de vorbă cu micul William Blake și îl întreabă ce-a mai văzut în plimbările lui pe câmp, iar el le povestește, cu infinită seriozitate, că a văzut un copac încărcat cu îngeri, ca niște stele, și alţi îngeri mergând în rând cu semănătorii. Îngeri mergând în rând cu semănătorii? Poate că au fost femeile semănătorilor? îl întrerupse cineva. Ba nu, erau îngeri, răspunde William cu inocenţa pură a viitorului poet, erau îngeri și semănau grâu.

Tatăl micului William, negustor de mărunţișuri și om cu stare, e mândru de fiul acesta cu preocupări și apucături atât de diferite de ale fraţilor lui care sunt niște nemernici. E poate un exemplu unic în biografiile marilor artiști când un părinte încurajează de timpuriu vocaţiunea fiului său.

Întrebat asupra preferinţelor sale, William Blake răspunde că dorește să devie desenator și tatăl lui îl bagă ucenic în atelierul marelui desenator și gravor James Basire.

...Straniu elev, după cum am văzut, însă și mai straniu maestru! Îndată ce bătrânul Basire constată că micul Blake și-a asimilat suficient elementele meșteșugului, îl trimite prin biserici și catedrale, la Westminster și mai ales prin cimitire ca să copieze după natură monumentele funerare.

Influenţa pe care au avut-o asupra copilului întunecimea din catedrale, solitudinea și liniștea profundă din cimitire, precum și ornamentele funerare ce trebuie să copieze, va decide de sensul întregei opere artistice și poetice a lui William Blake.

În atelierul lui Basire, cuprins de exaltări stranii, începe să scrie și întâile lui versuri. Tot aici face cunoștinţă cu cea dintâi dezamăgire în viaţă, o dată cu cea dintâi dragoste. E o aventură nenorocită despre care nu se știe mare lucru. Pentru a ne da însă seama de profunda zguduitură pe care o imprimă inimii tânărului artist, e suficient să constatăm faptul că Blake părăsește imediat școala și pleacă într-o suburbie a Londrei, decis de-acum încolo să se ocupe numai de agricultură și grădinărie.

Aici însă o altă aventură îl așteaptă, infinit mai simplă și infinit mai miraculoasă.

În timp ce sta abătut pe un scaun, cu privirile în podea, o mână amicală îl mângâie pe umăr, William Blake iese ca dintr-un vis; în faţa lui o ţărancă înaltă, bine făcută, îi vorbește cu ton blând și înţelegător.

– Mă consolezi? exclamă Blake. Ei bine, te iubesc. Căsătoria lor are loc puţin timp după aceea.

Catherine Boucher, ţăranca aceasta totalmente analfabetă va fi una din puţinele șanse ale vieţii lui Blake. Timp de 45 de ani ea îl ajută, îl susţine moralmente și îl încurajează în momentele de neagră deznădejde. Sufletul ei primitiv și deci neinfluenţat de niciun convenţionalism stupid și de nicio educaţie ce l-ar fi falsificat înţelege instinctiv grandoarea artei lui Blake. Cu o râvnă nemaipomenită se pune la lucru și în puţin timp mâinile ei aspre și bătătorite se deprind cu meșteșugul delicat al gravurii, încât Blake îi încredinţează coloritul tablourilor și unele lucrări mai ușoare.

Influenţa lui Blake asupra ei a fost înainte de toate de ordin mistic. Într-o zi un prieten venind să-i viziteze găsește pe tinerii soţi în pielea goală, în mijlocul odăii, cetind Biblia.

Începutul unei oarecari prosperităţi pare să încoroneze această fericită căsătorie. Un editor plin de înţelegere, Johnson, îi cumpără diferite stampe la preţul de o guinee aur – o mică sumă pe atunci.

William Blake este chemat prin saloane şi exhibat ca un fenomen unic. Sculptorul Flaxman îl introduce în societatea înaltă şi mondenă unde paradoxele sale surprinzătoare stârnesc o admiraţie împletită cu oarecare uimire.

Îmbătat de succes şi încurajat din toate părţile, Blake se gândeşte că n-ar fi rău să-şi intensifice producţia.

În tovărăşie cu gravorul Parker (alt artist care dorea să devie negustor), el deschide un magazin de stampe. Îl ia în asociaţie şi pe fratele lui, Robert Blake, şi de-acum încolo nu mai rămâne celor trei tovarăşi decât să aştepte revărsarea prosperităţii.

Contrar însă tuturor speranţelor, magazinul merge din ce în ce mai prost pe fiece zi care trece. Şi ca o culme a nenorocirii, ca un fel de regulă în destinul lui Blake, care amplifică „temele“ situaţiilor extreme (disperare ori beatitudine), Robert Blake moare.

E aiciun punct nevralgic al vieţii artistului, o criză morală înspăimântătoare ce nu poate fi înţeleasă pe deplin decât gândindu-ne la extraordinara sensibilitate a lui Blake şi la înclinaţia lui profundă spre meditaţii funebre.

Zile şi nopţi întregi, cu ochii pierduţi în reverii, William Blake stă de vorbă cu fratele său mort. Într-o noapte se trezeşte scăldat în sudori şi îi spune Catherinei că Robert a venit din nou şi i-a indicat secretul unui procedeu de gravură inedit, care îl va ajuta mult în lucrări.

Începând din acest moment o activitate febrilă îl cuprinde pe Blake şi, întrebuinţând sistemul secret indicat de fratele lui, munceşte fără pic de odihnă timp de opt ani, editând treisprezece cărţi.

Dacă ne gândim că aceste cărţi au fost compuse, ilustrate, gravate, colorate, imprimate și chiar legate de Blake, cu mâinile lui, ne putem da seama de efortul titanic depus de omuleţul acesta slab și pipernicit în acești câţiva ani.

Viziuni fantastice de coșmar îl obsedează în timpul lucrului. Blake le desenează ca și cum ar avea în faţa lui obiecte reale. „Eu nu pot desena decât ceea ce văd“, spunea el adesea, și prietenii lui povestesc cum rămânea cu privirile încremenite într-un punct fix și desena repede ca și cum acolo ar fi fost un personaj viu.

– E regele Solomon, spunea Blake, vine acum pentru a doua oară... Iată... acum a dispărut.

În 1795, la sfârșitul celor opt ani de muncă intensă, Blake e un om epuizat. Timp de doi ani nu mai iese nimic din creierul lui stors până la ultima picătură de inventivitate și desigur că ar fi căzut în cea mai adâncă mizerie dacă n-ar fi intervenit un miracol neașteptat în persoana unui scriitor, Hayley, care îl stimează și admiră nespus și care, emoţionat de dramatismul atroce al situaţiei marelui artist îl invită pe domeniul lui, la Felpham, pe malul oceanului unde îi oferă o mică vilă izolată pe coastă.

E în viaţa lui Blake un fel de contorsiune a fatalităţii cu simetrii perfecte de nenorociri și satisfacţii. Atunci când epuizat, obosit, bolnav, el se crede un om pierdut, răsare în viaţa lui Felpham, domeniul misterios și atrăgător cu aspectul unei adevărate beatitudini. Singurătatea pe ţărmul oceanului, faţă în faţă cu imensitatea cerului și vuietul valurilor, produce asupra lui Blake efectul unei extraordinare exaltări. „Simt că am în mine șapte epopei nescrise, mai lungi decât cele ale lui Homer și douăzeci și șapte de tragedii de talia lui Macbeth“.

În plimbările de pe malul oceanului crizele de vizionar ating culmi de extaz: „Văd aerul plin de oameni scânteietori, spune el lui Hayley, și toţi oamenii vin către mine și iată toţi se contopesc într-unul singur, gol, imens, strălucitor“.

Un astfel de fenomen psihic depășește prin inventivitate și perfecţiunea expresiei simplele noastre posibilităţi intime de fabulaţie și, prin amploarea lui, el se ridică la înălţimea unui adevărat cataclism interior, comparabil în totul cu alte fenomene naturale: vuietul mării, nemărginirea cerului ori cutremurele de pământ.

Curând însă exasperarea îl cuprinde din nou: visul a fost prea frumos ca să dureze. Hayley, cerând lui Blake să-i ilustreze operele, vrea să-i impună anumite formule de artă și William Blake este ultimul artist care ar accepta așa ceva. Îndoiala, revolta, disperarea ating rând pe rând coardele vibrante ale extremei sensibilităţi a lui Blake. Pentru „amplificarea temei“ de deznădejde, o aventură stupidă pune capăt beatitudinii din Felpham.

În urma unui incident cu un soldat beat care îl reclamă pe Blake autorităţilor drept un periculos „revoluţionar și bonapartist“, William Blake intră în conflict cu una din cele mai aspre și absurde realităţi din lumea asta: Justiţia.

Când afacerea se termină cu bine, după nenumărate intervenţii și tergiversări, Blake pleacă la Londra cu amprentele morale ale unei noi experienţe sufletești și cu amintirea unei lecţii de amărăciune civică.

Întors în metropolă, mizeria îl așteaptă ca altădată cu braţele deschise. De astă dată însă Blake nu prea are timp s-o simtă. Tot restul de energie ce mai zace în el, toate calităţile excepţionale și întreaga preocupare a minţii sale le pune în compunerea operei sale capitale, *Ierusalim*, unde expune toată doctrina lui mistică și filozofică, după ce indicase liniile ei generale în cărţile precedente, *Căsătoria Cerului și a Infernului*, *Cartea lui Thiel*, *Viziunile fiicelor Albionului*, *Europa*, *Urigien*.

Desenele ce ilustrează acest măreţ și important poem, editat în două volume, sunt la înălţimea și de valoarea textului. Viziuni extraordinare, cu personaje de-o expresivitate impresionantă, umplu aceste pagini.

Mai trebuiește spus că *Ierusalim* n-a stârnit în elita intelectuală de-atunci nicio curiozitate, niciun interes și nici cea mai umilă notiţă critică? E poate o lege naturală ca o tăcere solemnă să însoţească apariţia operelor de geniu.

Cu această nepăsare generală din partea contemporanilor pentru arta lui, Blake nu este însă la capătul meschinăriilor și umilinţelor ce are de îndurat. Cineva spunea că „la orice etaj al vieţii se găsește câte un personaj abject de serviciu". William Blake îl întâlnește de astă dată în persoana editorului Cromek.

Evident că și această nouă dezamăgire i se prezintă lui Blake la început sub culorile cele mai surâzătoare. Editorul Cromek îi propune să ilustreze poemul celebru pe vremea aceea, *Mormântul* de Blair. E o operă ce corespunde în totul spiritului lui Blake.

În plus propunerile materiale ale editorului sunt pur și simplu fabuloase și Blake se pune la muncă cu râvnă, decis „să facă minuni". Sensibilitatea lui se acordă perfect cu versurile funerare ale lui Blair și le ilustrează cu o serie de desene pline de o sublimă și vibrantă melancolie. Toată desuetudinea decorurilor funebre, toată singurătatea cimitirelor, toată emoţia sfâșietoare în momentul solemn al morţii, toată tristeţea fără sfârşit pe care o duce Blake în el de ani de zile se găsesc în aceste desene.

Cartea apare în condiţiuni tehnice impecabile şi însoţită de o reclamă extraordinară.

Pentru Blake însă, apariţia aceasta este o dureroasă surpriză. Cartea poartă pe copertă în litere mari numele lui Louis Schiavonetti, gravorul care a lucrat doar plăcile pe cupru şi tocmai jos, cu litere mai mărunte, numele lui William Blake, adevăratul autor al desenelor. Cât priveşte de promisiunile materiale, Blake nu vede, bineînţeles, niciun ban din grămezile de aur promise de Cromek.

De aci încolo viaţa lui William Blake devine din ce în ce mai sumbră. Părăsit de prieteni, înşelat de toată lumea, descurajat şi bolnav, cel mai cumplit destin îl pândeşte, dacă n-ar interveni un ultim miracol ca o fâlfâire de lumini înaintea morţii.

Tânărul pictor John Linnell face cunoştinţă cu Blake şi cu opera lui genială. E o adevărată revelaţie. Cuprins de o admiraţie nemărginită, fermecat de conversaţiile sublime ale bătrânului artist, cu ardoare tinerească ce nu cunoaşte limita niciunui sacrificiu, Linnell îngrijeşte de el şi caută prin toate mijloacele să-i îndulcească ultimele zile. Experienţa e într-adevăr miraculoasă şi Blake reînviază. Pentru el setea de muncă e o iritaţie organică care circulă prin sânge cu imbolduri vii şi pasionate. Cu un ultim rest de energie, Blake ilustrează *Cartea lui Iov* şi *Divina Comedie.*

Crizele repetate de dizenterie şi îngrozitoarele dureri de stomac de care suferă îl doboară în câteva luni. În seara de 12 august 1827 William Blake se stinge încetişor ca şi cum ar fi adormit, în timp ce lucra la tabloul *Judecata din Urmă.*

Pentru Blake moartea a fost în adevăr „o trecere ca printr-o ușă dintr-o lume în alta“, așa cum spunea el adesea.

Opera lui ignorată trei sferturi de veac de critică a început să fie apreciată abia pe la sfârșitul secolului trecut. Este în destinul acesteia o prelungire normală a destinului vital a neînţelesului artist și o încheiere a lui perfect logică. Opera lui Blake devine după trei sferturi de veac o veritabilă apariţiune, sublimă și halucinantă, identică cu viziunile marelui artist.

Și poate, pentru a pătrunde mai bine mistica lui Blake, ar mai trebui să vedem în acest destin o îndepărtată și fantomatică satisfacţie a artistului în lumea imaterială a spiritului pur.

COMPLEXUL INDIVIDUALITĂŢII

În fiecare an apare la Paris, sub direcţia eminenţilor filozofi G. Bachelard, H. Ch. Puech și A. Koyré, un voluminos periodic intitulat „Recherches Philosophiques“ în care se sintetizează prin studii și recenzii întreaga activitate filozofică anuală.

Întreprinderea trebuie semnalată; dacă problemelor dezbătute autorii nu aduc întotdeauna soluţia ultimă și eficace, este totuși în acest ansamblu de cercetări o importantă tendinţă de clarificare a celor mai esenţiale probleme ale timpului nostru.

Ultimul volum[**] aduce un însemnat material asupra problematicii existenţei și a realităţii, precum și un interesant studiu postum al regretatului filozof, de origină română, A. Spaier[1]. Asupra acestuia merită să insistăm; el dezbate o chestiune vie și nespus de actuală, aceea a complexului individualităţii.

Se știe că noţiunea de complex a fost introdusă în psihopatologie de către Freud. El înţelegea să contureze prin acest cuvânt totalitatea unor anumite afectivităţi sexuale din copilărie, a anumitor amintiri uitate și a unor activităţi inconștiente, care ajung să dea naștere, la maturitate, la cele mai surprinzătoare (și de cele mai multe ori maladive) acte psihice.

---

[*] *Recherches philosophiques,* tome IV, Boivin et C-ie Editeurs, Paris.

Comparaţia cea mai elocventă a acestor acte este aceea cu a coloniilor de coralii din care emerg la suprafaţă doar câteva vârfuri, în timp ce complexul structural al insulei rămâne suboceanic.

Psihismele conştiente au astfel de cele mai multe ori la bază un substrat de traumatisme morale şi sexuale, ce acţionează asupra întregei noastre vieţi afective.

În terapeutica psihanalitică analizarea complexelor inconştiente şi punerea lor în lumină aduce adesea vindecarea radicală a bolnavului.

În afară de complexul lui Oedip, sexual, şi de complexul inferiorităţii, descrise de Freud, elevii lui, printre care Adler, au descoperit alte complexe şi anume acel al nevoii de a se valorifica (Geltungssucht), al sociabilităţii (Gemeinschaftrieb) şi al orgoliului (Selbstgefühl). În felul acesta noţiunea s-a extins la întreaga individualitate omenească.

În studiul său din *Recherches philosophiques,* A. Spaier tinde să încorporeze complexul individualităţii din psihologia patologică în psihologia normală, aceea a actelor noastre de toate zilele. Cu aceasta, psihologia intră într-un domeniu cu totul nou şi, cum foarte just observa nu de mult în revista „Minotaure“ H. Ch. Puech, psihologia tinde să înlocuiască vechiul studiu al personalităţii prin analiza separată a ideilor şi sentimentelor cu un studiu mai viu şi mai apropiat de adevăr, în care individualitatea este cercetată în bloc ca o stare civilă unică; omul nu este o reprezentare, ci este o *prezenţă.*

În acest sens studiază şi Spaier complexul individualităţii. Pentru el totul se reduce la un complex de acaparare. „Instinctul de conservare este o aviditate profundă, o nevoie insaţiabilă de a poseda resursele mediului.“

Poftele și satisfacţiile nu rămân însă pur materiale; ele tind și la valori spirituale și sociale, de unde vanitatea și dorinţa de a fi ascultat. Orgoliul intelectual, de pildă, face parte din complexul de acaparare; el este nevoia de a-și accentua superioritatea și de a nu admite nimic fără control personal. Tot astfel este și orgoliul omului de acţiune, al marelui industriaș, al[2] marelui administrator. Orgoliul, în aceste cazuri, departe de a reprezenta un sentiment reprobabil, constituie o expansiune socializantă și „un adevărat izvor de vitalitate și umanitate".

Mai paradoxal pare faptul că Spaier integrează în complexul de acaparare și acţiuni ce par la prima vedere disparate, ca destrucţia fără motiv, conduita arbitrară, evaziunea în vis și uitările sistematice. Totuși, justificarea acestei înglobări este perfect logică.

Ce este, într-adevăr, destrucţia fără motiv decât o manifestare de putere efectuată cu un minimum de energie de către fiinţele slabe și fără voinţă, ca o posesiune inversă?

Cât privește de arbitrar, el este un mod de a se impune, de a acapara ascultare și atenţie – „o anumită tradiţie militară cere chiar tinerilor ofiţeri ca să manifeste oarecare capricii în comandă și să distribuie pedepsele oarecum la întâmplare pentru a obţine o mai oarbă disciplină".

Reveria tinde să acapareze teritorii imaginare când cele reale lipsesc, iar uitările sistematice permit anumite liniști sufletești; ele se aseamănă cu acele amputări voluntare ale greierilor, care când au un organ prins se rup de el și capătă astfel din nou libertatea în schimbul organului pierdut.

În fine, tot în complexul individualităţii intră și instinctul de sociabilitate, acel de solidaritate și sacrificiul de sine. Vechea psihologie a văzut mult timp sursa instinctului de sociabilitate în acel al reproducerii sexuale. Este o eroare. Individul face din când în când sacrificii familiei, însă asta nu înseamnă că societatea este un agregat de familii.

În afară de faptul că societăţile animalelor inferioare arată că de multe ori instinctul reproducerii merge împotriva aceluia al sociabilităţii – anumite insecte își devoră partenerul după săvârșirea actului sexual – însăși analiza sentimentului de *respect* dovedește că sociabilitatea este un sacrificiu personal derivat din complexul individualităţii.

Poate că asupra acestui punct A. Spaier n-a insistat de ajuns. Problema fiind actuală ar trebui reluată. În studiul ei ar trebui să se ţină seamă în primul rând de puterea educaţională în dezvoltarea instinctului de sociabilitate: societatea umană este capabilă de o evoluţie în acest sens.

Într-o astfel de societate evoluată, complexul individualităţii n-ar mai fi de acaparare și schema lui Spaier ar deveni inexactă.

Încă o dată s-ar verifica atunci admirabila vorbă a lui William James: „Experienţa imediată a vieţii rezolvă problemele ce dezorientează cel mai mult inteligenţa pură“. Totuși, pentru stadiul actual al cercetărilor, studiul lui A. Spaier este o documentată și importantă contribuţie.

ENCICLOPEDIA FRANCEZĂ

Enciclopedia franceză continuă să apară, în somptuoase volume legate în piele, cu conţinut bine pus la punct. Ultimul tom se ocupă de „Artă și Literatură", și apare sub conducerea lui Pierre Abraham, spirit admirabil organizat și plin de resurse, fost politehnician, actor, regizor și autor al unor eminente studii despre Balzac și Proust. Este demnă de remarcat preocuparea tuturor autorilor care colaborează (sunt 120) de a se apropia de spiritul de înţelegere al cetitorului neiniţiat, servind în același timp și cunoscătorului profesionist o documentare exactă și de ultimă oră. Volumul se termină cu un capitol consacrat expresiei colectivităţii în artă, care, deși prezintă lipsuri și nu este îndeajuns de îndrăzneţ în prezentarea acestei colectivităţi, arată totuși clar câteva din tendinţele intelectuale ale timpurilor noi ce vin.

CONCEPTUL REPETIŢIEI LA KIERKEGAARD

În mediul literar românesc, opera lui Kierkegaard este aproape necunoscută. Cauzele acestei ignoranțe sunt, mai întâi, lipsa traducerilor în franţuzeşte prin care se face la noi canalizarea oricărei „descoperiri" literare, și apoi diferenţa esenţială de gândire ce desparte intelectualismul nostru oarecum latin de misticismul sever și protestant al marelui scriitor danez.

Iată însă că de curând au început să fie cunoscute și la noi sistemele fenomenologiste din apus, prin operele de popularizare ale d-lor I. Brucăr și N. Bagdasar. Filozofia lui Husserl, ca și aceea a lui Jaspers și Heidegger, ne apropie de gândirea lui Kierkegaard. În același timp traducerile franţuzești încep să abunde.

Ultima și cea mai interesantă este *La Répétition*[1], apărută în editura Alcan. Cartea poartă problematica kierkegaardiană. Ea ni se pare deci interesantă de analizat ca introducere la întreaga operă.

Pentru înţelesul cât mai limpede al acestei lucrări, plină de insurmontabile obscurităţi, cât și pentru lămurirea conceptului repetiţiei, trebuiește mai întâi rezumată partea pur anecdotică a cărţii.

În ea, Kierkegaard povestește întâia lui dragoste, logodna lui cu aleasa inimii și disperarea cruntă în care se găsește de a nu se putea căsători cu ea. Aici zace tot nodul problemei. Pentru ce Kierkegaard refuză căsătoria?

Explicaţiile lui proprii sunt vagi și uneori neclare. În ele revine dorinţa mereu crescândă de a rămânea pur – ca și aceea de a se întoarce înapoi, dacă e posibil, la starea lui de libertate de dinainte de logodnă. În această dorinţă a „repetiţiei“ unei stări anterioare zace esenţa tuturor dezbaterilor mistice și filozofice, de-a lungul cărţii.

În timp însă ce Kierkegaard este frământat de dureroasa lui conștiinţă, iată că intervine un fapt neașteptat: tânăra fată îi înapoiază cuvântul dat, pentru a se logodi cu un alt pretendent.

Iată-l deci pe eroul nostru liber, în aceeași situaţie în care se afla înainte de logodnă. El este cuprins de frenezia entuziasmului, de beţia noii lui libertăţi. În ce sens se va îndrepta această exaltare? Cartea sfârșește fără a ne-o spune.

Într-un comentariu final însă, Kierkegaard crede că ea va avea o orientare mistico-religioasă, tocmai aceea care îl chinuia în timpul logodnei. Acest lucru nu este însă deloc sigur și Kierkegaard rămâne pradă acelorași frământări.

El se situează astfel, prin căutarea patetică a unei soluţii, între persoana lui reală și idealizarea ei spirituală în eternitate.

Este poziţia mintală a oricărui mistic. Și cu aceasta ne explicăm repugnanța lui pentru filozofia lui Hegel. În sistemul hegelian termenii teză, antiteză, găsesc o calmă și imediată soluţie în termenul al treilea al sintezei. Însă acceptarea unui astfel de termen ar însemna pentru Kierkegaard găsirea liniștei interioare și a unui confort sufletesc – și asta nu poate merge împreună cu veșnica dezbatere interioară a unui mistic.

În mod paradoxal s-ar putea astfel afirma că Kierkegaard este un hegelian, dar un hegelian în veșnică formaţie. El respinge al treilea termen nu pentru că n-ar fi logic, ci pentru că agitaţia lui interioară este prea profundă, prea patetică, pentru a se putea reduce într-o simplă viziune obiectivă a problemelor ce-l chinuiesc.

Şi apoi, dacă o clipă contradicţia interioară ar înceta, din punct de vedere metafizic s-ar crea o contingenţă, contingenţa de a exista în virtutea soluţiei găsite şi ceea ce caracterizează misticismul lui Kierkegaard este tocmai dorinţa de a se libera de orice contingenţă (fie chiar interioară), de a trăi în deplina puritate a conflictului lui intim, dezlegat de timp, spaţiu şi sentimente.

„Aparţin ideii..., scrie el. Când ideea mă cheamă, las totul".

Şi mai departe, într-o clipă de exaltare:

„Trăiască zborul gândirii, trăiască pericolul de moarte în serviciul ideii..., trăiască dansul în vârtejul infinitului, trăiască valul care mă ia cu el în adâncuri, trăiască valul care mă ridică până la stele".

În toate acestea se vede clar că în fond conceptul repetiţiei nu este pentru Kierkegaard decât un pretext. Ceea ce îl interesează pe el este examinarea şi repunerea veşnic în chestiune a problemelor eternităţii. Într-adevăr, ar fi absurd de afirmat că retrăirea unei clipe în trecut ar fi aventura sufletească ce-ar putea pune capăt unui teribil conflict interior, ca acel al lui Kierkegaard.

Psihologiceşte vorbind, desigur, conceptul repetiţiei este foarte tentant. Cine n-a dorit cel puţin o dată în viaţa lui să retrăiască o clipă trecută, în integritatea calităţii ei? În acelaşi timp însă, prin absurditatea pe care o implică şi pe care Kierkegaard însuşi la un moment dat o recunoaşte într-un pasagiu al cărţii („E bine că nimeni nu-mi cere explicaţii, căci am părăsit teoria şi m-am rătăcit"), conceptul repetiţiei se situează în afara oricărei înţelegeri.

Este o noţiune sufletească transcendentă raţiunii şi imposibil de atins. Dar tocmai pentru asta şi-a impus-o Kierkegaard cu atâta voinţă. Pentru experienţa mistică ceea ce importă este permanentizarea căutării, menţinerea în patetic, la egală distanţă de raţional şi absurd.

Kierkegaard „trăieşte" astfel o filozofie pe care alţii o vor „sistematiza" mai târziu. El a inspirat în mod direct pe Barth, Jaspers şi Heidegger. Kierkegaard a încercat realmente să trăiască acea stare pură de conştiinţă, în condiţia ei de cunoaştere ideală faţă de ea însăşi (*Bewustsseinsgegänständlichkeit*) pe care mai târziu Husserl s-a mulţumit doar s-o descrie.

În urma „experienţei psihologice" a lui Kierkegaard au venit astfel, ca pe un drum bine jalonat, filozofi şi sisteme, comentatori şi explicaţii.

Ei nu pot însă decât închide în formule uscate şi reci ceea ce a fost în viaţa lui Kierkegaard turburător şi infinit de dureros. Conceptul repetiţiei ilustrează cu un exemplu mai mult un adevăr etern omenesc şi etern dureros: condiţia cugetării este patetică.

EXEGEZA CÂTORVA TEME COMUNE

Examenul locurilor comune și al[1] conceptelor curente ce sunt supuse mereu discuțiilor și care formează în totul ceea ce am putea numi un fond al simțului comun, nu este fără interes pentru acel ce dezbate problemele conștiinței și ale[2] viziunii lumii în cadrele celei mai abstracte metafizici.

Cu alte cuvinte, niciun filozof adevărat nu poate și nu trebuie să le înlăture din investigațiile sale.

Teoriile și sistemele filozofice au ținut de altfel seama întotdeauna de acest domeniu al simțului comun, fie că au pornit de la el pentru a-l dovedi eronat și a-l utiliza în construirea sistemului propriu prin contrast cu el, cum a făcut școala idealistă; fie că aceste locuri comune au fost admise în cadrul celor mai austere rigori metafizice – ba au și fost exaltate – cum a fost cazul în filozofia lui Fechner și a pragmatismului lui James; în fine, fie pentru a-l constata, pur și simplu, și a scoate din el nenumărate exemple concrete, așa cum a făcut Bergson.

Poziția lui Hegel în această privință trebuie menționată deoparte pentru izolarea în care se găsește: prin dialectica contradictorie, simțul comun este pe de o parte admis și pe de altă parte pus în discuție. În fond, pentru un hegelian nu există un domeniu autonom al simțului comun, acesta se înglobează în problematica spiritului alături de orice teorie metafizică savantă; dialectica le egalează prin egala lor punere în discuţie.

Îndepărtarea de fondul simţului comun n-a fost însă fecundă pentru filozofie.

Vom examina aici succint câteva noţiuni de simţ comun care şi-au făcut drum în filozofie şi au ajuns, în acest domeniu, tot mai absurde pe măsură ce s-au abstractizat.

Varietatea lumii exterioare este unul din cele mai frecvente din aceste locuri comune introduse în filozofie. Bineînţeles, nu chiar constatată în mod brut şi exclamativ cum face simţul comun, ci subtilizată în teorii şi sisteme.

Exemplul nostru clasic ar fi filozofia lui Fechner care a construit pe baza acestei „varietăţi“ un adevărat păienjeniş metafizic şi mistic, în care s-au prins cu uşurinţă toate antropologismele cele mai absurde şi mai fantastice.

Pentru Fechner, lumea, în varietatea ei nesfârşită, este o fiinţă vie ca oricare alta. Pământul are o circulaţie identică circulaţiei sângelui, prin ploi şi fluvii. Plămânii pământului funcţionează în schimburile ce au loc între aerul nostru înconjurător şi spaţiul infinit. Creierul pământului se manifestă prin relaţiile lui precise cu celelalte planete ale sistemului solar... Comparaţiile continuă astfel pentru toate organele.

Este aiciun exemplu comod, în care se vede uşor unde a putut duce prin aberaţie ideea varietăţii lumii exterioare.

Vom lua un alt exemplu mai complicat din Bergson. Este acea teorie subtilă a variaţiei unui organ în specii diferite. Varietatea este înţeleasă aici ca o noţiune biologică şi pur ştiinţifică. Bergson ne prezintă evoluţia ochiului ca organ de viziune, de la moluscă până la om, și constată că, deși în cursul acestei evoluții se observă unele aberații, totuși nu se poate tăgădui o clară și misterioasă intenție a materiei vii de a fi dotată cu un organ de viziune. În ochiul de moluscă și în ochiul omenesc găsim aceleași elemente ale retinei, același sistem primitiv de nervuri și aceeași esențială structură.

Exemplul lui Bergson este într-adevăr turburător și finalismul concluziei pare de-o evidență ce nu se poate nega; asistăm parcă într-adevăr la un efort intențional ascuns, de vreme ce pe căi diferite viața s-a dotat cu același organ; avem de-a face aici cu o variațiune „intențională" netă.

Teoria eludează însă un punct de vedere important. Chestiunea văzută în mod puțin deosebit se schimbă cu totul.

Este cert că în evoluția diferitelor specii animale putem constata identități și intenționalități de variație și asta poate duce la confuzii finaliste. Considerând însă realizată în mod absolut ideal intenția naturii, cum s-ar explica atunci și ce sens s-ar putea da variațiunilor proprii ale unei specii anumite? Pentru ce, de pildă, ființa aceea ideală ar avea mâini, nas și urechi, organe atât de disparate, și n-ar fi în întregime decât un singur ochi perfecționat?

Și apoi: dacă organele ar crește în număr și calitate la infinit, în ce sens s-ar rezolva problema relațiilor acelei ființe ideale cu lumea exterioară?

În fine, chiar fără ipoteza unei ființe ideale, considerând speciile în actuala lor structură biologică, întrucât este „intențională" varietatea de organe ale unei anumite specii? Cu alte cuvinte să inversăm problema și în loc să constatăm că ochiul de moluscă și ochiul de om au elemente identice, să constatăm că omul posedă mâini și urechi, organe neidentice.

În locul identității în variație, problema variației în identitate, tot atât de turburătoare, însă ontologică și nepermițând nicio concluzie finalistă.

Vedem cum ideea de variație s-a subtilizat divers în diferite sisteme de filozofie. Pentru un filosof, în fond, problema nici nu se poate pune cu speranța unei concluzii revelatoare extrasă numai din această idee.

Conceptul de variație trebuiește examinat din punct de vedere existențial, altfel el duce la rezultate eronate. Variația lumii externe nu constituie în sine problema fundamentală. Enigma e mai profundă și mai vastă.

Pentru a fi explicit vom lua un exemplu: într-o problemă de matematică poate fi vorba de niște oi, de un cioban care le vinde, de banii pe[3] care îi ia, de cheltuieli, de tot felul de obiecte concrete. Ele însă nu contează din punct de vedere matematic și ar fi cu totul absurd ca un elev să înceapă a discuta în fața tablei dacă oile erau tunse sau nu, dacă ciobanul era tânăr sau bătrân, dacă în târg erau mulți oameni și alte asemenea chestiuni. În problemă ceea ce importă este: anume *câte* oi a avut ciobanul, *cât* a luat pe ele, *cât* a cheltuit și *câți* bani îi mai rămân. Toate acestea se exprimă nu în obiecte ci în NUMERE de uniformă esență matematică. Cât privește de materialitatea pură și simplă a problemei, aceasta nu importă din punct de vedere matematic și are în problemă un caracter pur simbolic.

Când Bergson discută variația ochiului de moluscă, el comite eroarea elevului care se ocupă de vârsta ciobanului. Variația ochiului de moluscă nu interesează nici în identitatea, nici în diversitatea ei, atât cât interesează în *existențialitatea* ei. Întrucât acest ochi există și faptul intim sau exterior al acestei existențe, iată ce interesează filozofia. Într-o lume în care n-ar exista decât un singur filozof și un singur obiect, deci unde variația pură și simplă n-ar putea fi discernabilă, problema existențialității s-ar pune cu aceeași acuitate pentru filozof ca și în lumea noastră obișnuită, unde ceea ce este turburător cu adevărat nu este morfologia variației (ca în problema de matematică), ci *existența* ei.

Cu cercetarea acestei perspective ontologice intrăm însă în cadrul unei alte probleme filozofice importante: problema cunoștinței.

În nicio chestiune, filosofia abstractă și sistematizată nu s-a îndepărtat mai mult de simțul comun decât în aceasta.

Posibilitatea „cunoașterei cunoașterei" este o iluzie de mare anvergură, cultivată în toate sistemele și din cele mai vechi timpuri. Este însă legată oare de realități de gândire această posibilitate?

Credința noastră este că nu, și că problema nu se poate pune.

Înainte de toate o „cunoaștere a cunoașterei" presupune o inteligență cu dublu rol, funcțional și discursiv, ce ar putea exercita aceste facultăți în mod separat. Calitatea discursivă a cugetării ar fi atunci aceea care ar clasifica funcțiunea ei. Examinarea pură a cunoașterei se face însă în mod funcțional; nu putem clasifica gândirea fără ca în același timp să gândim, deci să introducem în miezul obiectivării noastre gândirea noastră funcțională ce tocmai este de analizat. Până unde discriminarea lor este posibilă? Husserl crede într-o autonomie pură a logicii care ar fi cunoaștere în sine. Pentru el un incendiu nu distruge o casă atât timp cât elementele spaţiale şi geometrice ale casei rămân valabile în mintea noastră. Punctul acesta de vedere nu este însă analitic, ci exclamativ. Pentru Husserl cunoaşterea este existenţială, deci funcţională şi discursivă în existenţa ei şi ar cuprinde prin existenţialitate şi propria ei analiză. Problema cunoaşterei prin aceasta nu este rezolvată şi anume nu este rezolvată pentru că în general nu este posibilă nicio soluţie absolut independentă şi valabilă în sine.

În problema cunoaşterei turburător este faptul că ea însăşi îşi creează la un moment dat o necesitate de auto-analiză. Cu totul deosebită de alte funcţiuni vitale există deci în cunoaştere necesitatea unei proprii supremaţii, într-atât cât o funcţiune analizată şi care totuşi funcţionează este superioară unei funcţiuni ce activează pur şi simplu.

Este însă în această atitudine retorsă a unei funcţiuni numai o aparentă excepţie la materialitatea universală. În fond materialitatea unei pietre este şi ea retorsă în propria ei materialitate, întrucât rămâne veşnic piatră.

În problema cunoaşterei excepţională mai este şi atitudinea noastră limitativă în cadrul ei; întrebarea asupra cunoaşterei cuprinde începutul şi sfârşitul ei propriu; cunoaşterea în auto-analiza ei este supremă şi nu poate fi integrată în nicio altă atitudine, cu riscul de a o aliena.

Iată pentru ce, în alt sens, atât timp cât în cugetarea noastră intră elementele unui conformism educaţional, care ne acordă o atitudine, definită şi eterogenă, este imposibilă o soluţie absolut pură a problemei cunoaşterei.

În cunoaştere noi vedem o gradaţiune a existenţei şi nu o autonomie a ei; autonomia cunoaşterei implică un finalism absolut gratuit. Putem chiar să mergem mai departe și să vorbim de o materialitate a gândirii care ar scăpa investigaţiilor organicităţii noastre, din cauza condiţiilor de funcţionare ale acestei organicităţi, insuficiente pentru a capta în întregime toate elaborările ei proprii, și apoi, este cert că materialitatea se întinde mai departe de domeniul materialităţii pe care îl sesizează simţurile noastre.

Ce rămâne atunci din filozofie fără problema cunoașterei?

Însăși conceptul individualităţii pare ameninţat pentru că acesta a fost bazat în cea mai mare parte tocmai pe exegeza cunoașterei. Conceptul individualismului este strâns legat de problema cunoașterei și poate că exagerările lui se datoresc aberaţiilor acestei probleme. Este poate timpul ca filozofia să revizuiască și acest concept.

Toate filozofiile, din cele mai vechi timpuri, au avut ca proiect primordial al cercetărilor lor, problema eficacităţii lor. Toţi filozofii au început a cugeta în ce fel o nouă viziune a lumii ar putea modifica cunoașterea unui alt individ, și toţi filozofii au isprăvit prin a se încurca în atari subtilităţi metafizice încât problema eficacităţii filozofiei lor a fost repede uitată. Cert, toţi acești filozofi aveau iluzia unei eficacităţi în solitudinea lor și în speculaţiile lor intense: mintea omenească este astfel făcută încât prinsă în regulile unui simplu joc să creadă în utilitatea acelui joc; altfel jocul nu e posibil.

În direcţia acestei proprii eficacităţi au mers cel mai departe filozofii existenţialităţii în frunte cu Jaspers, Klages, Heidegger, Husserl și Barth care proclamă că trăiesc propria lor filosofie. Eficacitatea aceasta ne pare însă de ordin pur filosofic și grozav de inoperantă. Toţi acești filozofi nu fac decât să dorească cu fervoare posibilitatea unei vieţi frământate de întrebări, asemănătoare vieţii chinuite şi exaltate a maestrului lor, din care toţi descind, Kierkegaard.

Ştim însă bine că vieţile nu pot fi imitate.

Viaţa este liniară, unică, ireversibilă şi chiar filozofia existenţială o proclamă astfel. Concentrata analiză interioară a existenţialităţii poate duce desigur la o vibraţie intimă ce s-ar apropia de esenţialitate; aceasta însă nu este valabilă decât pentru filozoful însuşi[4] şi numai în clipa contemplativă. Eficacitatea acestei filosofii este deci foarte efemeră şi duce în mod natural la o exagerare inutilă a conceptului individualităţii.

Iată de ce azi ni se pare mai important de revizuit acest concept decât oricare altul. Exagerarea individualismului filosofic deserveşte individualismul pur şi simplu.

Şi atunci se pune întrebarea: este posibilă modificarea conceptului individualităţii în cadrul ei absolut restrâns?

Credinţa noastră este că eficacitatea filozofică nu va începe decât în clipa când filozofia îşi va pune cu aceeaşi acuitate problema eului şi a *celuilalt*, în mod concomitent. Cu alte cuvinte, nu există o soluţie a problemelor individualităţii decât în cadrul colectivităţii.

Ştiu toate obiecţiile ce s-ar putea pune acestui fel de a vedea lucrurile şi cea mai importantă ar fi aceea că nu este posibilă o contemplaţie filozofică în colectivitate şi deci nicio soluţie filosofică a unei probleme interioare, în acest cadru.

Putem uşor recunoaşte că obiecţia este justă: avantagiile solitudinii în contemplaţie sunt incomensurabile; trebuie însă să adăugăm: ale[5] unei anumite contemplaţii.

Contemplaţia fiind atitudinea interioară care duce la o viziune inedită a lumii, dacă admitem această definiţie, am putea ușor constata că în fond, contemplația nu este legată numaidecât de spiritualitate.

Putem foarte bine concepe o atitudine interioară care să schimbe viziunea lumii ieșită din bucuria de a munci, de exemplu. Vibrația interioară pe care ar putea-o da acest sentiment poate desigur atinge același grad de esențialitate ca și cercetarea profundă a problemelor ontologice. Condiția spirituală umană nu este să fie în mod absolut și întotdeauna speculativă și disperată.

În fond nimeni nu poate afirma care atitudine este mai esențială, cea ieșită din contemplația pură sau cea ieșită din bucuria de a munci (și putem spune, în același mod, din bucuria de a fi just, ori din bucuria de a fi integrat unei colectivități), dar putem preciza cu siguranță care din două este mai eficace.

În plus, putem prevedea ușor o graduațiune progresivă a sentimentului de prezență în colectivitate care să meargă mai departe în esențialitate decât toate contemplațiile interioare filosofice obținute în solitudine.

Problema individualității pusă și rezolvită în cadrul colectivității poate, numai ea, duce cu certitudine la o soluție eficace a tuturor problemelor filozofice, cu condiția ca aceasta să se modifice în întregime în acest sens.

Când filozofia își va îndrepta pașii în domeniul unei gândiri eficace pentru colectivitate, ea va putea într-adevăr proclama utilitatea misiunii ei și va putea rezolva problema modificării „cunoașterei prin cunoaștere“. Viziunea lumii va fi atunci alta și conceptul individualismului se va dezbate într-o conștiință nouă ce va ține seama de colectivitate ca de un atribut propriu și subiectiv.

Posibilitatea unei transformări a conștiinței în acest sens este tot ce gândirea noastră poate prevedea mai clar și mai adevărat în evoluția spiritului uman.

UN INTERVIU CU DL M. BLECHER

despre: Debutul său literar. Întâmplări în irealitatea imediată. *Actuala generație. Influențe străine în noul roman* Inimi cicatrizate. *Un premiu român gen Goncourt. Rolul social al scriitorului de azi. Care din scriitorii români pot fi traduși în alte limbi. Proiecte.*

Cine e M. Blecher!

Iată întrebarea căreia zilnic trebuie să-i răspundă vânzătorul de literatură română la una din cele mai însemnate librării din centrul Capitalei.

Deși d. M. Blecher a dat în vileag o plachetă de versuri în 1934 – *Corp transparent* –, deși a desfășurat o activitate de fin eseist în coloanele hebdomadarului „Vremea“, deși a dat la iveală acea carte rară – singurul mare succes al anului literar 1936 – *Întâmplări în irealitatea imediată* – totuși când apare *Inimi cicatrizate* – întrebarea cine este Blecher este auzită atât de des și pornind uneori de la pretinși cunoscători ai literaturii noastre.

Întâmplări în irealitatea imediată – carte prost tipărită – respingătoare ca titlu și rău lansată a avut totuși un succes de critică cum de mult n-a cunoscut viața noastră literară.

De la criticul negativist care e d. Eugen Ionescu și până la cinstitul și înțelegătorul de literatură, criticul de înaltă ținută morală, d. Pompiliu Constantinescu, toți au scris în termeni elogioși despre această carte.

Și după ce, ani de-a rândul, „confrații întru generație“ cu cel ce ne răspunde astăzi, făceau atâta caz cu expresii ca acelea de „autenticitate“, „experiență“, „trăire“, d. M. Blecher trimite de la Roman, cea mai autentică, cea mai lucidă prezentare a unui document omenesc – care e *Inimi cicatrizate.*

Că *Întâmplări în*[1] *irealitatea imediată* n-a avut succesul de public pe care trebuia să-l aibă, nu e locul și nici timpul să arătăm aici. Dar prezentarea și lansarea ultimului roman al d-lui Blecher merită să fie relevată.

Manuscrisul a încăput pe mâinile priceputului editor d. Em. Ocneanu care, dându-și seama de valoarea ce o prezenta, a înțeles să nu precupețească niciun efort pentru lansarea acestei cărți și deci pentru afirmarea scriitorului M. Blecher.

Apariția noului d-sale roman, ne-a îndemnat să-i cerem de la Roman câteva lămuriri și păreri despre tot ce ar interesa pe cetitorii „Rampei“. Și iată că din Roman, orașul liniștit din nordul Moldovei, cu viață patriarhală, d. Blecher a răspuns întrebărilor noastre, cu amabilitatea care caracterizează firea moldoveanului. Prima întrebare, desigur, s-a referit la debut.

Care a fost debutul meu literar?

În vara anului 1929 am trimis din Berck „Biletelor de papagal“ câteva schițe literare. Eram de mult plecat din țară și n-aveam de unde să știu că între timp „Biletele“ își încetaseră apariția.

Apoi, am uitat de aceste manuscrise. Iată însă că în 1930 „Biletele“ reapăreau, publicând chiar în primele numere, schițele mele.

Am avut atunci o dublă bucurie: mai întâi aceea de a mă vedea „tipărit“ și apoi aceea de a ști că manuscrisele mele interesează pe cineva, de vreme ce fuseseră păstrate atâta timp.

Mi se pare că și alți tineri scriitori de azi au debutat tot la „Biletele de papagal“.

Cred că ceea ce a făcut pentru literatura tânără d. Tudor Arghezi va rămâne o experienţă unică, de cea mai nobilă alură. E rar când un scriitor consacrat se mai ocupă, în afară de cărţile sale, și de încercările celor tineri.

Înţelegerea prietenească a d-lui Tudor Arghezi ca și, de multe ori, examenele sale de severă acuitate, au îndrumat pe scriitorii tineri mai înainte de toate spre o anumită și foarte necesară probitate literară.

Aș vrea ca aceste cuvinte care constituie o simplă evocare personală, să fie în același timp și un cald omagiu de recunoștinţă și admiraţie adresat d-lui Tudor Arghezi.

În ce împrejurări au apărut
Întâmplări în irealitatea imediată

Publicarea *Întâmplărilor* ţine de întâlnirea mea cu Geo Bogza la Brașov, în 1934 și de marea prietenie ce s-a legat de atunci între noi.

În viaţa mea, două întâlniri au fost de covârșitoare importanţă: aceea cu Pierre Minet într-un sanatoriu din Berck (dar despre asta voi vorbi cândva pe larg) și aceea cu Geo Bogza și trebuie să adaug admirabila lui soţie, la Brașov.

Eram cufundat pe atunci într-una din cele mai cumplite și dezolante epoci de marasm.

Aveam un maldăr de manuscrise și nu știam ce vor deveni, începusem mai de mult *Întâmplările*.

Am cetit câteva pagini lui Geo Bogza și el m-a încurajat îndată să continui și să termin această carte.

Cred că[2] fără îndemnul și prezenţa acestor rari și nepreţuiţi prieteni, Geo Bogza și soţia lui, n-aș fi putut scrie această carte.

În afară de încurajările literare, ei au mai suscitat în mine și noi elanuri de viață, noi și binefăcătoare tensiuni interioare.

Mai târziu am plecat la Roman – unde am terminat cartea. Când a fost gata, tot Geo Bogza a venit de a luat-o la București și tot el s-a ocupat de apariția ei.

Iată deci istoria *Întâmplărilor.*

(În ultima vreme problema generațiilor agită din nou spiritele, așa cum a mai agitat în anii din urmă pe cei ce astăzi se pot socoti trecuți dincolo de pragul „generației tinere". Am socotit că părerea d-lui M. Blecher, omul retras departe de freamătul vieții, poate interesa pe aceia ce nu știu încă ce atitudine să ia în fața problemei generațiilor.)

Ce cred despre actuala „generație"?

Îmi repugnă clasificările vaste și vag definite.

Încadrările în *generații* și *echipe literare* mi s-au părut întotdeauna oarecum artificiale. Totuși există la un moment dat o sumă de preocupări și intenții ce caracterizează spiritualicește acel moment.

Și asta pentru că realizările de azi sunt mai aspre și cer soluții definite în mod absolut.

Te rog dă-mi voie să întrebuințez expresia unui scriitor francez și să-ți spun că ceea ce caracterizează agitația tineretului de azi, este creșterea disproporționată a „agresivității literare".

(S-a căutat să se găsească influențe străine în ultimul roman al domnului M. Blecher, – se vorbea de Kessel, Mann și alții – și iată răspunsul la întrebarea:)

Dacă este vreo influență a vreunui scriitor străin în Inimi cicatrizate

– Știu eu? În ceea ce scriem suntem prezenți cu tot ce-am văzut, tot ce-am cetit, tot ce-am trăit.

În *Inimi cicatrizate* episoadele sunt totuși mai mult legate de viață decât de cărți.

Aveam în fața mea un material prea compact, prea copleșitor pentru a-și mai putea face loc într-însul influențe de lectură.

(Premii se acordă la noi numai de către *Societatea Scriitorilor Români* și de către editura *Cultura Națională*. Am fi dorit ca Asociația editorilor români să decearnă un premiu gen Goncourt și, în cazul acordării acestui premiu, ce carte ar premia? – l-am întrebat pe d. Blecher.)

– Mă pui într-o groaznică încurcătură. Te rog permite-mi să nu răspund la această întrebare.

Care este rolul scriitorului de azi?

Trebuie ca el să scoboare din „turnul de fildeș“ în „forum“. Pentru că poziția intelectualului trebuie să fie lămurită pentru acei ce-i urmăresc activitatea și mai ales pentru îndrumarea și lumina pe[3] care o poate da masei care ține să cunoască ce gândește *intelectualul de azi.*

Întrebarea d-tale mă găsește într-un moment când nutresc un mare scepticism cu privire la importanța literaturii „în genere“. Este influența unui scriitor într-adevăr operantă?

Mă îndoiesc și nu prea văd în cursul istoriei exemple de mari prefaceri sociale datorită operei și cuvântului unui scriitor.

Dar poate că timpurile s-au schimbat, poate că se citește azi mai mult și cu mai mult folos.

În acest caz, desigur, un scriitor conștient de tot ce se petrece în jurul lui trebuie să aducă contribuţia lui ideologică la elaborarea noilor forme sociale.

Intervenţia lui însă trebuie să se facă, pentru păstrarea demnităţii de scriitor, în sensul celei mai umane justiţii și al[4] celei mai largi libertăţi spirituale.

Este destul de trist că azi mulţi scriitori care coboară din „turnul lor de fildeș" vin de acolo plini de venin și de oarbe pasiuni politice și aduc în marea dezbatere socială confuzii, obscurantisme și intoleranţe – în locul cuvântului reconciliator pe care toţi îl așteptăm de la ei.

Este destul de trist – da – când „intelectualii" provoacă pasiuni și violenţe într-o vreme când numai de pasiuni și violenţe nu ducem lipsă.

(Literatura noastră de seamă nu e tradusă într-o limbă universală – pentru că socot unii – n-am aduce o contribuție care ar putea interesa pe cetitorul străin – și atunci l-am întrebat:)

Care din scriitorii români pot fi traduși în alte limbi?

În primul rând Rebreanu, apoi câteva din romanele lui Sadoveanu, Mircea Eliade și interesantele studii și eseuri ale d-lor Tudor Vianu și C. Noica. Dar sunt foarte multe lucruri interesante și bune de tradus.

Proiecte

Pentru moment lucrez la un roman care se va petrece într-un orășel de provincie și în parte în Elveţia.

Mai mult nu-ţi pot spune despre el pentru că mai mult nici eu nu ştiu.

(La Roman d. Blecher scrie o nouă carte despre care va nota aşa cum a mai notat în *Inimi cicatrizate*)

„– O carte nu e nimic, nu este un obiect. E ceva mort... care conţine lucruri vii, ceva ca un cadavru intrat în putrefacţie, în care foşnesc mii şi mii de gândaci."

(Şi iarăşi cetitorul de mâine va găsi – tot în lucrarea d-lui Blecher – aceste notaţii din *Inimi cicatrizate*, care se potrivesc atât de minunat oricărui volum al d-sale:)

„Era în cartea asta tot ce plictiseala, tristeţea, visul şi frenezia puteau întruni în poeme de fantastică şi tulburătoare frumuseţe. În zadar căuta în tot ce cetise ceva care să-i corespundă, cartea asta nu semăna cu niciun vers, cu nicio criză de literatură.

Conţinea un fluid veninos ce încet, încet, şi pe măsură ce era cetită, intra direct în sânge şi crea ameţeli şi febre ca un subtil şi virulent microb."

Gh. A. Harabagiu

GEO BOGZA: *IOANA MARIA*
Șaptesprezece poeme. Editura *Azi*

În una din ultimele zile ale anului trecut, a încetat din viaţă în Franţa, René Doumic, secretar permanent al Academiei de acolo și unul din acei cărturari de seamă care scriu opere compacte pe care însă nu le citește nimeni. Poate că singurul detaliu prin care René Doumic va rămâne în istoria literaturii este acela că în cartea cea mai însemnată a lui, *Istoria literaturii franceze*, și unde este analizată și literatura modernă, el n-a pomenit în nicio frază de Baudelaire și de poezia lui.

Există așadar și în alte ţări, ca și la noi, academicieni savanţi și plicticoși pe care poezia îi irită. Pentru aceștia, volumele lui Rimbaud stau în bibliotecă lângă acelea ale lui Baudelaire, Maiakovski și Esenin, cuminţi și întru nimic deosebite de volumele alăturate până ce sunt deschise și citite. În acel moment ele descarcă fluidul lor extraordinar și moraliștii sunt cuprinși de convulsiuni ca într-o experienţă de laborator cunoscută. Și este logic să fie așa pentru că în aceste volume, ca în niște puternice acumulatoare, zac condensate tensiunile înalte ale zbaterilor și disperărilor unor mari poeţi.

Și la noi s-a găsit un poet care să scrie astfel de poezie de înaltă tensiune cu calmul cu care alţii se sinucid. Și pentru adevărul și revolta ce se zbuciumau în versurile lui el a fost arestat. Cred totuși că în *Poemul invectivă* este poezia cea mai umană din lume, umană pentru înţelegerea realităţii omeneşti şi a veninului amar ce conţine.

În zilele când pentru delictul de a fi scris poezia adevărată poetul Geo Bogza se afla în închisoare[1], mă aflam eu însumi într-o închisoare spitalicească, despre care voi vorbi cândva, şi nu puteam scrie cuvintele de laudă şi admiraţie pe care le-aş fi vrut ca o contribuţie de elogii la *Poemul invectivă* în clipele acelea.

Iată că prilejul acestei desăvârşite admiraţii se iveşte acum cu apariţia volumului de poeme *Ioana Maria*, ieşit de sub tipar nu de multă vreme.

*

Transcriu aici primul poem din *Ioana Maria.*

Ioana Maria, tu eşti acuma departe
tu ai vrut întotdeauna să fii departe
Ioana Maria.

Tu ai iubit mările sudului pe care corăbii
merg zile întregi la întâmplare
şi porturile unde se întorc seara pescuitorii de coralii
tu le-ai iubit de asemeni
munţi acoperiţi de zăpezi, insule, păduri şi oraşe
necunoscute
tot ce n-a fost aici şi a fost departe
tu ai iubit
şi depărtările au fost în tine ca nişte harfe
şi au cântat
toate cântecele mărilor şi ale pământului
cântece pentru călătorii, pentru corăbieri, pentru
pescuitorii de coralii

pentru toţi oamenii care trăiesc, visează și mor
departe
și niciun cântec pentru depărtarea stelară din
privirile mele
când mă uitam la tine și iţi spuneam:
Ioana Maria, ești cea mai frumoasă floare din lume.

Cu respiraţia tăiată am citit aceste poeme de calmă și exasperantă frumuseţe. Este însă acesta Geo Bogza de odinioară și putem în aceste versuri să-l recunoaștem? Pentru mine nu există nicio ezitare și dacă, în aparenţă, poemele din *Ioana Maria* sunt ţâșnite din sânge viu și din [...][2] ţin totuși de aceeași zbatere sufletească și de aceeași nesfârșită disperare a lui Geo Bogza de totdeauna.

Este mai mult chiar, o uluire în plus că tensiunea poetică a putut fi stăpânită atât de admirabil în versuri de conţinut aproape „clasic“ în cel mai pur sens al cuvântului. Până la tortură, până la durere poetul a știut să-și scrie tumultul interior în versuri limpezi și liniștite.

În unele poeme scapă totuși câte un vers de revoltă și disperare.

Au fost nopţi
când am vrut să sară în aer
toţi oamenii care dormeau...

Și în același poem:

când mă întorceam singur și trist
strivind între dinţi toată amărăciunea lumii...

Și alături de acestea, versuri de suavă nostalgie:

Din larg vântul ne aducea
stropi irizaţi de apă
și miresme ale depărtării.

În amintirea poetului se zbat

dimineţi splendide când
florile plesneau de frumuseţe
și pieptul păsărilor de cântece.

Și apoi în care

...am stat faţă în faţă cu marile întâmplări ale lumii
cu moartea, cu nebunia...

Și apoi deznădejdea, reţinută și calmă totuși, din ultimul poem pe care îmi îngădui să-l reproduc în întregime.

Ioana Maria, noi n-am fost decât două corăbii
care se întâlnesc într-o dimineaţă
și de pe crestele unor valuri care au să ţină o singură clipă
se văd și se salută.

Ioana Maria, noi nu ne-am spus decât bună ziua
în unele dimineţi
când după nopţi și nopţi de singuratice călătorii
ne întâlneam o clipă
și viaţa ni se urca pe buze amară și tristă

Atunci eu mă apropiam de tine și înclinându-mă încet
spuneam: Bună ziua, Ioana Maria
tu ascultai salutul meu, îl cunoșteai din alte dimineţi
și răspundeai la fel.

De la un capăt la altul al vieţii
noi n-am fost decât două corăbii care îşi spun bună ziua
Bună ziua corabie care vii dinspre miazănoapte
Bună ziua corabie care pleci spre răsărit
Bună ziua, Ioana Maria.
Şi mările ne poartă acuma mai departe.

Toate poemele din *Ioana Maria* sunt ţâşnite din sânge viu şi din străfunduri de viaţă dureroase. În nopţile de iarnă sunt geruri cumplite când mor oamenii de frig, însă dimineaţa, din gerul de peste noapte rămân doar extraordinar de frumoase flori de gheaţă pe ferestrile curate.

În viaţa lui Geo Bogza s-a petrecut ceva desigur asemănător cu un cumplit îngheţ, însă după trecerea lui ne-au rămas aceste poeme extraordinare.

POSTUME

POEZIA TRANSCENDENTALĂ

Şi esoterica, şi legăturile ei cu spiritualităţile înalte ale metafizicei şi misticismului sunt[2] obiectul de cercetări al unei interesante grupări literare, „Hermès“[3], ce s-a format de curând la Bruxelles.

Comitetul este compus din personalităţi de seamă ca René Baert, Marc Eemans şi Henri Michaux. În fiecare trimestru gruparea editează o voluminoasă revistă cu titlul ei propriu. Ultimul număr este închinat în întregime poesiei metafizice şi în el publică eseuri René Baert, Denis de Rougemont şi Jean Wahl despre Rilke, Kierkegaard şi un curios poet din secolul al[4] XVII-lea, Thomas Traherne.

Înregistrăm apariţia acestei grupări ca un real efort de înţelegere a transcendenţelor poetice şi în acelaşi timp cu sentimentul inutilităţii unor astfel de preocupări într-o vreme când toate disciplinele spirituale tind spre eficacitate.

ION MANOLESCU: *ODIHNA NEAGRĂ*, poeme (Editura „unu“)

Până azi, poetul Ion Manolescu n-a publicat decât rare poeme în firave reviste de provincie. Îl așteptam adunat și definit între coperţile unei plachete. Presimţeam că, astfel confruntate, poemele d-sale vor vădi mai bine accentul lor unic de mare și calmă tristeţe.

Și într-adevăr așa a fost.

Dar poetul Manolescu a suferit de pe urma editării sale și de o mică injustiţie literară. Scos sub egida oblăduitoare de la „unu“, el a fost confundat și integrat unei mișcări moderniste cu care n-a avut și n-are nimic în comun.

Cred că exagerat s-a afirmat despre d. Manolescu că este un „stâlp al suprarealismului“...

Este suficientă o sumară răsfoire a cărţii pentru a se descoperi într-însa prospeţimi și autenticităţi ce nu se pot încadra în rigiditatea niciunei școli moderniste.

Iată, de pildă, această *Lumină limpede,* care poartă în sfârșitul ei nu știu ce calmă disperare.

Lumină limpede:

trecerea sufletului, pasăre albă
floarea de nalbă,
boii cu privirile lăsate,
plopii cu umbrele culcate,

fata din câmp cu șolduri de vânt,
odihna neagră din pământ,
spicul ovăzului crescut îndeajuns,
strigătul omului – fără răspuns.

Circulă astfel în poemele d-lui Manolescu un suflu de caldă aderenţă cu lucrurile din jur, cu luminile limpezi în care se scaldă nostalgiile și asprimile acestei lumi ca și sfârșitul lor, somnul bun și blând al „odihnei negre".

Poate că obsesia morţii este aceea care domină în aceste poeme, dar d. Manolescu are și inflexiuni de reverie și de vis pline de incantaţii. Îmi pare rău că spaţiul nu-mi permite să citez în întregime *Rămâi în șesul ăsta* sau *Matinală* – cu siguranţă, poeme care marchează în lirica noastră tânără un loc important.

Poemele d-lui Manolescu trebuiesc astfel cetite, dar mai ales recitite, până la impregnarea deplină cu substanţa lor, extrasă – ca elementele prime – din tot ce este esenţial și neclintit în jurul omului.

Mai am de adăugat un cuvânt: poetul Ion Manolescu nu trebuie confundat cu poetul Ion Aurel Manolescu, care va scoate și d-sa în curând o plachetă.

Cu timpul, când acești doi tineri poeţi vor fi publicat mai mult, cetitorul va discerne cu ușurinţă sensibilitatea proprie fiecăruia și va face, de la sine, discriminarea necesară.

Pentru azi despre poetul Ion Manolescu am vrut să vă vorbesc.

CONSECINŢE ULTIME ALE CUGETĂRII

În 1838 Sören Kierkegaard e un tânăr de 25 de ani. Până atunci, adolescenţa şi prima lui tinereţe se desfăşoară în seninătatea şi deplina linişte a unui cămin liniştit unde un tată bătrân şi morocănos, care a cunoscut foarte târziu în viaţă bucuria de a avea copii, îi creşte în spiritul auster al protestantismului nordic, cu lecţii de severe constrângeri interioare şi intense lecturi biblice.

Atunci are loc primul simptom al crizei morale, ca o uşoară tremurare a scoarţei în ajunul unui cataclism. Tatăl său, simţindu-se bătrân şi în pragul morţii, îi face tânărului Sören o tragică destăinuire care va decide chiar din acel moment asupra tot restului vieţii. În opera sa nu vom găsi nici cea mai slabă indicaţie în această privinţă.

Kierkegaard pomeneşte adesea de dânsa în termenii cei mai patetici, numind-o „aşchia din carne“, dar nu dă nicio altă lămurire.

O a doua criză, mai teribilă încă şi mai mistuitoare, va pune în adevărata ei lumină această enigmatică tortură interioară şi ne va face să putem bănui natura ei.

Kierkegaard se îndrăgosteşte de o tânără fată din Copenhaga, Regina Olsen, fiica unui consilier de stat.

Începutul idilei e mai mult un joc pentru el, tânăr monden şi manierat ce apare pentru întâia oară în saloane şi stârneşte admiraţia în jurul lui. El vrea să facă o

„experiență psihologică", să vadă întru cât ar putea provoca o iubire intensă prin manevre abile, care trebuie însă să-l lase pe el absolut indiferent.

Experiența reușește pe deplin și chiar dincolo de toate prevederile experimentatorului. Kierkegaard se îndrăgostește de-a binele *„et pour du vrai"* de seducătoarea fată.

Atunci se petrece a doua și cea mai puternică a lui criză. Kierkegaard își dă seama că a dus jocul prea departe și ar vrea să se retragă, dar în experiența aceasta a angajat toate rezervele lui de sinceritate și de autenticitate. El îi aparține, așa cum ucenicul vrăjitor aparține duhurilor pe care le-a dezlănțuit.

În jurnalul lui, Kierkegaard notează: „atunci se produse marele cutremur de pământ, înspăimântătoarea răsturnare care mă sili deodată la o nouă și infailibilă lege de interpretare a tuturor fenomenelor. Atunci îmi dădui seama că vârsta înaintată a tatălui meu nu era o binecuvântare divină ci mai degrabă un blestem... Atunci văzui tăcerea morții întinzându-se în jurul meu..."*

De ce natură era oare această destăinuire pentru ca gravitatea ei să apese atât de greu umerii tânărului Sören?

Oricât am căuta în caietele lui, în jurnalele lui intime și

[*manuscrisul se întrerupe; urmează o serie de însemnări făcute pe foi îndoite, numerotate*]

*

Un act pur este o desăvârșire completă și nealterată de niciun sens. El trebuie să fie pur în desfășurarea lui chiar dacă este cuprins într-o concepție generală contrară. Un devotament, de pildă, trebuie să se păstreze integru, chiar dacă avem concepţia generală despre obligaţiile morale că ele sunt inutile ori absurde. Din momentul comiterii lui un act trebuie să fie pur, ori să nu fie deloc. E aici nu o regulă imuabilă ce planează imperios în spaţiu, ci un pariu interior, o sinceritate strictă într-atât cât prin aceste elemente el a intrat în trăirea noastră; dacă (vorbind paradoxal) el ne-ar fi fost invizibil, inodor și insipid pentru noi, el n-ar fi reprezentat nimic.

---

* Citat de P.H. Tisseau, „La Repetition", Introducere p. 5.

Și ideile sunt valabile prin propria noastră trăire, de unde se vede că nu există un adevăr obiectiv, exclusiv și perfect independent ci numai forme existenţiale de adevăr.

*

Caut aici să extrag câteva din regulile generale ale lui Kierkegaard, fără a insista asupra subiectului însuși al[1] dizertaţiilor lui, care nu poate interesa pe cetitor decât prin lectura lor directă. Încercarea noastră este numai a surprinde câteva aspecte ale acestei formidabile dezlănţuiri mintale și ele nu pot fi decât schematice și aride, așa cum în lava scursă a unui vulcan geologii nu pot descoperi cu lupa decât formele împietrite, vagi și fără grandoare, ale cataclismului petrecut.

*

Actul e la Kierkegaard religios, însă poate fi și de altă natură, cu condiţia purităţii lui.

*

Consecinţele ultime se resorb în act și în eternitate.

Pentru gândirea umană, adevărul nu poate fi o formă statică prinsă în contur, ea este numai un anumit sentiment de trăire. Un fruct frumos, cu coloritul, parfumul și savoarea lui este în adevăr.

*

Transformarea gândirii în act este o regulă ce se va face tot mai viu simţită, pe măsură ce servitudinea faţă de inteligenţă va deveni tot mai odioasă şi mai apăsătoare.

Asta nu înseamnă că actul se poate elibera de gândire. El trebuie să fie prelungirea ei[2] normală.

Actul în sine, „actul gratuit“, este tot atât de inoperant ca şi gândirea în sine. Pentru că în fond noi nu traficăm decât cu tendinţe şi intenţii. Dacă n-am distrus ori n-am suscitat o tendinţă ori intenţie înseamnă că n-am acţionat şi actele au acţiune asupra tendinţelor prin spiritualitatea ce conţin. Un act în măsura în care e gândit poate influenţa o tendinţă. Un act negândit este un act de nebun. A tăia lemne fără intenţia de a ne servi de ele pentru a ne încălzi la iarnă, ori fără intenţia de a ne exercita muşchii, a tăia lemne în aer, numai pentru a agita braţele este un act demenţial.

*

[...] intimă şi secretă care nu are de dat cont niciunei reguli morale şi care finalmente se pierde în inexistenţă şi moarte ca orice manifestare în lumea aceasta.

*

În afară de orice religiozitate, gândirea lui Kierkegaard este eficace pentru alinarea oricărei nelinişti.

*

În desfăşurarea ei ultimă deci gândirea, atât timp cât aceasta nu se transformă în act, se pierde în inutilitate şi contradicţie. Este aici de întrevăzut poziţia cea mai disperată a conştiinţei şi una din cele mai vii şi insuportabile din toate condiţiile umane.

SCRISORI

SCRISORI CĂTRE GEO ȘI ELISABETA BOGZA

1

[Techirghiol, 1934]

Mihail Bera

În vârstă de 24 ani.

Trăiește.

Trăiește lângă mare, la soare, se preumblă prin nostalgicele curţi ale oamenilor și pe trotuarele linse curat de praf. Zărește o fată, un câine sau o scoică: privește; nu știe; nu înţelege; conturul visului îi alunecă direct prin mâini, în plină și absurdă realitate.

Vârtejurile lui nu pot fi închise într-un saltar iar corăbiile lui pornesc fără să se adune.

În vidul celor patru albi pereţi își sculptează corpul divers. Halucinant de exact, există. Viaţa lui e precisă pentru că se petrece *așa*.

Scrie întâi sub piele apoi transcrie pe hârtie.

Sanatoriul C.T.C.
Carmen-Sylva.
Jud. Constanţa.

2

Brașov, [5 iunie 1934]

Iubite domnule Bogza,

Îţi mulţumesc mult pentru tot interesul pe care-l porţi poemelor mele. Când ai vorbit – probabil – cu Hay[1] el n-avea încă răspunsul meu definitiv însă acum totul s-a aranjat și *Corp transparent* apare în curând.

Îl poţi deci anunţa, bineînţeles dacă e posibil – în „Vremea“ – două rânduri îmi ajung.

Zilele acestea am mai scris puţin.

Ieri am văzut anunţat *Reportajul din avion*[2].

Ţi se pregătește aici odaia și cred că va fi bine, dna Martin își dă toată osteneala pentru aceasta.

Te rog scrie-mi dinainte când vii ca totul să fie în ordine.

Cu bună prietenie,

M. Blecher

3

[Roman, octombrie 1934]

Iubitul meu Geo Bogza, marele meu Geo Bogza,
dragul meu Geo Bogza,

Iată-mă-s în odaia mea și pregătit să-ţi scriu înainte de toate câteva rânduri în care să pun toată mulţumirea și recunoștinţa mea fierbinte pentru dragostea cu care te-ai ocupat de mine la Brașov.

Viaţa nu merită trăită decât pentru aceste rare și sublime întâlniri. Și iată-mă vorbind de sublim după o călătorie care nu numai că m-a zdruncinat fizicește dar care mi-a zguduit mult moralul și a devalorizat în mine pentru câtva timp toate acțiunile mele, toate judecățile și toate elanurile.

Iubitul meu Geo Bogza,

Iartă-mă, te rog mult iartă-mă că trebuie să-ți spun atât de direct că ești printre acele cât se poate de rare „evenimente“ din viața mea care sunt și vor rămâne sublime. Iartă-mă pentru acest cuvânt ce te jenează. Când am cunoscut-o pe Marie[1] i-am scris toată dragostea mea și ea a rămas intactă până azi. Îți scriu aceasta pentru ca să nu crezi că rândurile acestea sunt rezultatul unei exaltări trecătoare; sunt totdeauna conștient și constant în afecțiunile mele. Tu știi cât aș putea să-ți scriu pentru dragostea și recunoștința ce ți-o port. Încetez însă să-ți fiu penibil. Vei complecta restul expansiunii mele *în sensul cel mai bun.*

Călătoria: în tren tot timpul compartiment gol căci de la Ploiești am luat clasa I, însă în gări cel mai infernal chin pentru urcat și scoborât din vagoane deși am avut la Ploiești și Roman targă. Toate oasele mi-s zdrobite și numai faptul că am găsit aicio odaie admirabilă cu terasă, soare, lumină, spațiu și curățenie (toate la maximum) numai aceasta mă va scoate puțin din „*pétrin*-ul“ în care zac.

Îți voi scrie mai mult mâine. În momentul ăsta sunt obosit și mă culc.

Tot ce ți-am scris la începutul acestei scrisori ție este valabil și pentru Elly, absolut totul. Vă sărut pe amândoi,

M. Blecher

[P.S.] Vă iubesc, sunt prea obosit să scriu mai bine.

4

[Roman,] 12.X.1934

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Vă scriu numai o carte poştală fiindcă toată ziua sunt copleşit de toropeală. E poate efectul revenirii la normal; mă simt mai puţin obosit şi azi dimineaţa pe terasă am inhalat aer pur care m-a înviorat. Casa surorii mele e departe de oraşul propriu-zis – nu e aici nici zgomot şi nici praf. Cumnatul meu şi sora mea sunt extraordinar de amabili şi serviabili. Ei mi-au pus la dispoziţie până şi o odaie unde pot să-mi primesc musafirii. Casa şi inima mea vă sunt deschise.

Veniţi la mine când vreţi şi staţi cât vreţi.

Muşchii pieptului care mă dureau îngrozitor m-au mai lăsat.

Vă sărut, vă voi scrie mai mult,

M. Blecher

[P.S.] Inutil să vă adaug că o mulţime de chestiuni morale cu privire la Braşov mă agită, vă rog a-mi scrie ce s-a făcut.

5

[Roman,] 14.X.1934

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Toate cărţile poştale le-am primit şi vă mulţumesc mult pentru ele căci le consider ca nişte fire protoplasmatice care vă prelungesc prezenţa. Am să vă scriu multe și fără șir. Unde stau? Deocamdată la sora mea unde am o cameră splendidă cu pereții clari, parchet, sobă ce încălzește bine, fereastră mare, intrare separată, ușă directă spre o terasă enormă, lavabo de porțelan cu apă curentă, în sfârșit, o cameră egală din punct de vedere higienic și estetic cu acelea a celui mai mare sanatoriu elvețian, atât doar că lipsește altitudinea, însă aerul este foarte curat căci terasa dă spre o grădină cu nuci și orizontul în cealaltă parte e liber.

Voi fotografia totul și vă voi trimite.

Îmi este puțin rușine (și când am febră e un altfel de sentiment care mă domină, o greață pentru mine însumi dar și pentru tot ce există), îmi este rușine de situația mea actuală porcesc de bună în timp ce știu că alți oameni o duc greu; nu insist însă asupra acestei idei fiindcă amenință să devie literară.

Iată planul aproximativ[1].

Intrare pe scări
Ușă
Sobă
Bibliotecă
CAMERA MEA
Pat cu rotile
Masă
Hall
Terasă cu acoperiș
Ușă
Ușă
...în continuare, adică „de plain-pied“
TERASĂ FĂRĂ ACOPERIȘ
Fereastră
Lavabo

Trepte nu sunt nicăieri: din camera mea pe terasă nu e niciun prag, mergi direct, nu există nimic de urcat sau scoborât.

Cât privește de mâncare nu este nimic care să cer și să nu mi se aducă.

Cumnatul meu și sora mea m-au primit cu o dragoste și o amabilitate fără margini. Ei îmi fac tot ce doresc și caută să nu mă obosesc, să nu mă irit, să duc o viață liniștită.

Ieri cumnatul meu, de exemplu, mi-a adus de la fabrica lui lut pentru modelat și am făcut câteva figuri pe care ți le voi trimite dacă vor fi reușite când vor fi arse în cuptor.

Tot el îmi procură toate cărțile pe care le vreau, în fine are mare înțelegere pentru nevoile mele și e cu mine ca un frate.

Mi-a spus (și nu în mod politicos ci din toată inima) că pot invita la mine pe cine vreau (adică la el), avem cameră separată și dacă ai vrea să vii tu sau Elly sau tu *și* Elly aveți unde sta *cât vreți.*

Te rog mult dacă vrei cumpără-mi *o sută* de plicuri – exact ca acesta în care ai primit scrisoarea – de la „Cartea Românească“ din Brașov și timite-mi-le. Vom face socotelile pe urmă, scrie-mi tot ce-ai cheltuit pentru mine.

Cu scrisul nu prea merge; sunt încă foarte obosit și seara am febră mare și ard din cap până-n picioare.

Te rog scuză-mă față de Cantonieru[2] că nu i-am scris, îndată ce scriu puțin mă încălzesc și mă doare mâna. Când am venit, tot corpul mă durea însă acum n-a rămas decât puțin la picior.

Casa mea va fi aranjată poate peste o lună sau chiar și mai târziu.

Îţi trimit alăturat o carte poştală care m-a urmat din Braşov, – vezi notaţia factorului, „după el“, ce-ar fi trebuit scrisă mai exclamativ: „după eeeeeeel!!!![3]“

Te salut, la revedere, vă sărut, veniţi la mine,

M. Blecher

[P.S.] Iertaţi scrisoarea aceasta infectă. Vă voi scrie acum la Bucureşti.

M.B.

6

[Roman,] 17.X.1934

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat poemul cu toate modificările definitive. Eram foarte obosit când l-am copiat şi poate că aspectul lui caligrafic lasă de dorit, îmi este însă imposibil să-l mai transcriu. Cred de altfel că va fi greu de plasat la „Vremea“. În timp ce-l transcriam mi-am dat seama de asta. În ultima „Vreme“ era o poezie care e situată la mii de kilometri de *Paris* ca stil şi manieră; probabil că acela e genul care îi place dlui Pompiliu Constantinescu şi în cazul acesta el nu va aproba publicarea poemului meu.

În fine, dacă se întâmplă astfel te rog cât se poate de mult să nu te necăjeşti deloc. Ţi-am spus cum stă chestia cu publicarea: dacă este e foarte bine, dacă nu-i e fără importanţă.

Îmi pare grozav de rău că nu l-am putut vedea pe Voronca. Îţi mulţumesc încă o dată pentru toate dovezile de simpatie ce mi le dai. Ele cad pe un teren arzător ca un cărbune aprins și mă ating în cele mai adânci și ascunse sensibilităţi.

Citesc puţin – *Le Grand Meaulnes*[1] (recitesc) și ziarele. Îmi este imposibil să scriu un rând până ce nu mă voi simţi mai bine. E în mine o osteneală nedefinită, un fel de toropeală abrutizantă care mă slăbește. Cred însă că urmând regimul de hrană abundentă și aer curat îmi voi reveni în câteva săptămâni. Ieri am stat în mod excepţional pe terasa dinspre stradă: Romanul e un oraș infect cu oameni mucegăiţi pe dinafară și, mai ales, *mai ales*, pe dinăuntru. Mă păstrez izolat în odaia mea, nu primesc vizite – nici rude, nici cunoscuţi.

Cu sora mea și cumnatul meu mă înţeleg cel mai bine.

Timpul e de toamnă, cu un plafon de nori care apasă îngrozitor și o lumină vagă cenușie, fără relief.

Îmi dau seama în fiecare zi tot mai mult de câtă importanţă a fost pentru mine întâlnirea mea cu tine. Tu ești expresia lumii tari, *de bază,* granitică, și mi-ai adus în cunoașterile mele o realitate care îmi lipsea. Vorbesc chiar și pentru boala și pentru viaţa mea în general, nu numai din punct de vedere intelectual.

Cu dragoste mare,

M. Blecher

Te rog predă toată prietenia mea lui Elly cea pură.

[P.S.] Ţi-am scris la Brașov să-mi cumperi *o sută* plicuri identice cu acesta al scrisorii prezente, în caz că n-ai avut timp te rog a mi le cumpăra la București tot la „Cartea Românească“ și îţi voi înapoia costul, mulţumesc.

7

[Roman,] 19.X.1934

Dragă Geo Bogza,

Îţi mulţumesc pentru plicuri. Erau învelite în „Deutsche Medizinische Wochenschrift“ unde tocmai aveam de urmărit unele articole întrerupte la Braşov...

Îţi trimit alăturat fotografia casei *mele;* nu e prea reuşită şi nu se vede în întregime, mai are în fund o cameră cu terasă de lemn şi bucătăria.

Vor trebui făcute unele modificări şi când totul va fi gata mă voi muta în ea. Grădina e plină de flori şi pomi fructiferi. Casa e pe un deal. Încă n-am fost s-o vizitez.

Te rog scrie-mi adresa îndată ce vei fi găsit cameră. Ştiu că eşti foarte ocupat acum în căutarea ei şi de aceea te rog să-mi scrii numai când ai timp; nu fă nimic pentru mine ca o corvoadă.

În scrisorica adăugată plicurilor îmi scrii complimente de la dl. Martin. Ce ţi-a mai spus? Te rog scrie-mi.

Te sărut cu drag, prietenie lui Elly,

M. Blecher

[P.S.] Te rog comunică-mi preţul plicurilor şi cât îţi datorez în totul.

8

[Roman,] 20.X.1934

Dragă Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat o scrisoare care mi-a venit din Braşov.

Te rog *trimite-mi şi mie un exemplar* din revista aceasta „1934“ care îţi scrie. Îmi pare că am cetit undeva câteva rânduri despre ea.

Ai găsit locuinţă?

Totul continuă pentru mine cum ştii. În momentul de faţă stau pe terasă la soare, e cald şi bine.

Ieri ţi-am trimis o fotografie a casei dar nu era reuşită. Voi trimite altele. E vorba de casa mea nu de aceea unde stau acum.

Ce face dl. Bottea[1]? Ce face Elly? Când pleci? Te rog scrie-mi numai când ai timp.

Cu dragoste mare,

M. Blecher

[P.S.] Te rog, dacă vrei, ia înapoi *Paris* de la „Cuvântul liber", în tot cazul vezi ca să nu-l utilizeze (o, *sancta simplicitas*!).

9

Roman, 27.X.1934

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi închipui desigur că am fost emoţionat când am deschis „Frizele" şi am cetit poemul tău[1]; nu ştiu însă dacă imaginaţia ta îţi prezintă calitatea exactă a acestei emoţii şi mai ales caracterul ei ascuns, acela ce nu intră în cuvinte şi se realizează singur, o singură dată, cu un fel de cald rostogolit de sânge lângă inimă şi cu o respiraţie care se purifică deodată ca şi cum tot corpul şi-ar găsi un senz de mult căutat. Înţelesul poemului pe care corpul şi organele mele l-au găsit azi dimineaţă era acel al prieteniei. El dăinuie intact în mine.

Toate acestea sunt vorbe, noi într-adevăr am trebui să ne comunicăm ce-avem să ne spunem cu bucăţi splendide de carne de rasol, sau cu panglici ieftine din acelea de[2] care cumpără servitoarele sau cu filmul sonor al unei ordonanţe care taie lemne, cu efortul toporului ce se ridică, cu zguduitura scurtă în lemn, cu pantalonii kaki zdrenţuiţi puţin și cu șireturile de la izmene ce se bălăbănesc pe piciorul gol. O astfel de ordonanţă am privit azi toată după amiaza de pe terasa mea. Și știi bine că nu-ţi scriu de ea fiindcă ar reprezenta ceva extraordinar, ci tocmai fiindcă nu e extraordinară deloc.

Îţi scriu greu, e seara, mi se lipesc pleoapele de somn. Toată ziua, cum ţi-am scris, am stat pe terasă și soarele mi-a dat puţină febră.

Totul continuă pentru mine normal însă sunt încărcat de oboseală. E o viaţă mai albă, mai clară ca la Brașov însă sunt mai obosit. Câteodată mă cuprinde un mare dezgust. Chiar de acesta claritate, care totuși, în general, e suportabilă fiindcă rezultă numai din tăcere și izolare și nu din vreun eșafodaj mistico-filozofico-literar.

Cumnatul meu și sora mea continuă să se poarte cu mine în modul cel mai anonim adică cel mai acceptabil posibil. Când voi fi la casa mea voi duce încă și mai puţin o viaţă de familie – lucru pe care îl detest puternic fără ca asta să împiedice întru nimic cele mai calde sentimente de dragoste pentru bunii mei părinţi care fac totul pentru mine într-un fel de *exaltare religioasă.*

Îmi dau seama că ţi-am scris cu mult, cu foarte mult, sub nivelul emoţiei mele despre poemul tău. Tu însă în afară de alte calităţi (iartă-mă că ţi-o spun) mai ești și foarte *confortabil.* Ești un fotoliu comod, o „persoană“ căreia când îi[3] scrii poţi lăsa totul dezcomplectat și ea pune lucrurile la punct. Te rog s-o faci și de data asta.

Te sărut pe tine și pe Elly, al vostru,

M. Blecher

10

[Roman,] 31.X.1934

Dragul meu Geo Bogza,

Iată-mă-s la soare, pe terasă, unde am primit scrisoarea ta care se acordă minunat cu dimineaţa aceasta frumoasă şi caldă. Îţi mulţumesc mult pentru tot ce faci pentru mine. Este nevoie oare să adaug că această frază traduce slab adevăratul sentiment de la care porneşte? E ceva mai mult decât o mulţumire: o gratitudine caldă pentru stâlpul solid de sprijin care eşti tu în viaţa mea. Te rog însă să nu-ţi fie teamă de expresia mea, nu voi abuza niciodată de tine şi voi şti, cred, să nu te plictisesc niciodată. E mult, e enorm, e *nesperat* tot ce vine de la tine. Ieri am reînceput să scriu puţin; de când am venit n-am scris un rând; ieri vreo cinci pagini, scrise liniştit, calm, deşi despre lucruri „tari".

Viaţa mea continuă aceeaşi. Vizite nu prea am însă din când în când tot pică vreun burghez cum de exemplu un văr al meu infect, greţos, bogat, în câteva cuvinte: un negustor de vinuri en-gros care a vizitat vara asta Peştera Dâmbovicioarei şi posedă un aparat de radio şi, bineînţeles, ţine absolut ca aceste două lucruri să nu rămâie în secret; vezi desigur tipul. Mă gândeam să-ţi scriu că e un porc, pur şi simplu, însă ieri am privit jos în ogradă nişte porci cum se scărpinau şi cum mâncau avid murdării şi am găsit satisfacţia lor animalică, nu ştiu cum, sublimă şi porcii înşişi foarte *frumoşi* în calitatea lor de porci. Vărul meu n-are nimic din splendoarea unui astfel de animal. E un mare noroc pentru mine că are cel puţin tactul de a sta puţin în vizită.

Ce alta să-ţi mai scriu? mici fapte fără mare însemnătate:

Zilele trecute m-a vizitat un tânăr poet din împrejurimi și mi-a vorbit și de *Corp transparent.* „Ceteam cartea asta pe lacul din parc; cu o mână vâsleam și cu alta ţineam cartea când, deodată, a venit un mic vânt și mi-a luat-o din mână aruncând-o în lac. Acum *Corp transparent* e în fundul lacului".

Curios destin, nu? Și cu atât mai mult cu cât e vorba de lacul multora din nostalgiile mele.

Sașa Pană mi-a trimis o carte cu poeme, îi voi scrie pentru a-i mulţumi și toate celelalte... Îmi trimite „unu" în rate de câte zece pe măsură ce le înapoiez pe cele cetite (pentru ca, dacă sunt cumva necinstit, el să nu piardă toată colecţia, ci numai zece numere). Bineînţeles că i le înapoiez în *cea mai perfectă stare* pentru ca să știe și el că suntem și noi oameni spălaţi[1].

Ce bine ar fi dacă tu și Elly aţi putea veni la Roman. Este loc unde să vă instalaţi cum vă place și vă asigur că aţi fi mulţumiţi. Cumnatul meu e un om fără meschinării. El face totul pe placul meu. Când voi fi la casa mea veţi fi desigur la voi acasă. Până acum s-au îndreptat unele lucruri la casa mea, s-a făcut o terasă *ca la Leysin* și în primăvară se face baie. Până atunci este însă totuși o locuinţă foarte confortabilă și spaţioasă. Vara și toamna sunt nenumărate flori, mi se aduc de-acolo în fiecare zi buchete de dalii splendide, ador floarea asta pentru că e simplă și colorată viu.

Te sărut pe tine și pe Elly, al vostru,

M. Blecher

[P.S.] Te rog mult dacă se poate să faci tu însuţi corecturile la *Paris,* îţi mulţumesc mult de tot.

11

[Roman,] 3.XI.1934

Dragul meu Geo Bogza,

Te rog foarte mult să-mi comunici la timp rezultatul procesului[1].

Îţi voi mai scrie între timp, nu vreau să te importunez acum când ești atât de ocupat.

Te rog scrie-mi – după proces – cum e locuinţa și dacă ești mulţumit de ea; e esenţialul.

Îţi voi trimite niște fotografii, nu-s încă gata,

Cu dragoste mare,

M. Blecher

12

[Roman,] 9.XI.1934

Dragii mei Geo și Elly,

Toată dimineaţa am trebăluit înșurubând și deșurubând un aparat vechi de radio pe care voiam să-l pun la punct. Ieri am revăzut mai multe colecţii îngălbenite de timp, reviste și ziare de-acum câţiva ani; marţi nu știu ce-am făcut. În fiecare zi îmi găsesc câte o treabă pe care – îmi spun – că trebuie s-o fac și așa îmi trece timpul într-un fel de lene activă care mă îndepărtează de la scris și corespondenţă. Totuși simt că crește în mine o puternică reacţie care, când va izbucni, mă va reîntoarce la *Exerciţii*[1] pentru câteva zile și poate le voi termina. Încep a plămădi textul așa cum trebuie prezentat unui cetitor-cetitor; nu e vorba de concesii ci de expresia clară și unitară a cărţii. Vom vedea ce va ieși.

Tocmai adineoarea mi s-a adus poşta și cartea poștală a voastră care mă emoţionează. Când veniţi la Roman? Casa mea va fi gata peste câteva zile și poate mă voi muta în ea. E aranjată numai o odaie bine de tot, aceea unde voi sta; pe celelalte le-am lăsat așa cum sunt și le voi schimba la primăvară.

Îmi spune sora mea că una din odăi e vopsită în întregime în roșu întunecat; o voi lăsa bineînţeles așa. Proprietarul de dinaintea mea era un armurier, un om limitat în întrebarea „este sau nu este?“, înalt, palid, cu musteaţă mică funcţionărească și n-aș fi bănuit niciodată la el fantezia unei camere roșii; dar probabil că e inconștient și iresponsabil de partea pur estetică a chestiunii.

Cu sănătatea nu o duc prea bine; mă salvează curăţenia și hrana bună; mai ales curăţenia. Când transpir mi se schimbă așternutul, pernele sunt puse la aer regulat, odaia se curăţă bine, e o mare plăcere pentru mine, care am nostalgia Elveţiei pentru tot ce privește un pat alb și o odaie fără murdărie. Poate că, dacă aș fi sănătos, toate acestea mi-ar fi indiferente fiindcă, în fond, sunt lucruri lipsite de importanţă.

Te rog scrie-mi data viitoare a procesului.

Vă trimit alăturat două fotografii, pe una din ele sunt cu sora mea, pe terasa locuinţei ei.

Închei; cred că am puţină febră fiindcă încep a „caligrafia“; e ora 5 după masă, fereastra e deschisă, afară prin ramurile nucului se vede câmpul, cenușiu și verde, șters. E o atmosferă de inutilitate provincială și de melancolie nedefinită.

Iată o scrisoare sentimentală și stupidă.

Vă sărut cu dragoste multă,

M. Blecher

[P.S.] *Important*: Când pot începe a scrie pe adresa nouă? Vă rog a-mi răspunde.

13

[Roman,] 23.XI.1934

Dragă Geo Bogza,

Iartă-mă că nu ţi-am scris toată săptămâna, nu mi-a fost bine; acum m-am restabilit puţin. Vezi mai sus o fotografie a ta, mai am încă două mai mari; într-un rând mi-ai trimis un bon de fotografii pe care ai scris câteva cuvinte, neavând altă hârtie la îndemână, și eu am trimis bonul la Brașov. Îţi voi trimite și fotografiile mai mari din care permite-mi să păstrez una.

Îţi anunţ că am început să transcriu pe curat *Exerciţiile* și probabil că nici asta nu va fi versiunea definitivă ci le voi mai scrie încă o dată. În tot cazul am impresia că textul acum se purifică și se organizează, câteodată, bineînţeles, mă cuprinde descurajarea. Îţi voi trimite câteva pagini, *numai pentru tine.* Ce face Elly? Îmi pare bine că aveţi o cameră bună.

Ieri a fost pe aici dl. Schulperpeck cu ochelarii[1], care mi-a reamintit Brașovul... Casa mea e gata și poate mă voi muta în curând. E foarte frig zilele astea însă n-a nins încă, acum sunt afară pe terasă la aer.

Zilele acestea voi cumpăra noua carte a lui Aragon *Les cloches de Bâle*[2] și ţi-o voi trimite dacă vrei.

Te rog a-mi scrie când pot să mă servesc de noua adresă.

Cu dragoste multă, ţie şi lui Elly,

M. Blecher

14

[Roman,] 24.XI.1934

Iubiţii mei Elly şi Geo Bogza,

Vă scriu sub impresia imediată a scrisorii extraordinare pe care am primit-o chiar acum; sunt singur în toată casa, cumnatul şi sora mea sunt la Iaşi la cealaltă soră a mea; a fost azi o zi închisă cu severitate între pereţii odăii; afară plouă şi n-am putut ieşi pe terasă, n-am văzut toată ziua pe nimeni, în momentul când am primit scrisoarea isprăvisem tocmai de scris câteva pagini la *Exerciţii* şi mă simţeam invadat de o solitudine îngrozitoare. Tot ce-am cetit a *vibrat* cu putere în mine, a vibrat *într-adevăr* fiindcă am simţit în mine curentul acela electric particular emoţiilor adevărate.

V-aş mulţumi pentru dragostea ce mi-o arătaţi însă „mulţumirile“ s-ar situa pe un plan prea inferior pentru a exprima sentimentul meu veritabil: eu nu pot spera să ating o armonie atât de perfectă încât să poată răspunde în mod exact dragostei voastre.

Tot ce-aş spune ar fi prea puţin.

E pe înserat şi o tăcere grozav de impresionantă. Cărţile pe etajeră sunt rânduite în ordinea lor, ziarele stau îngrămădite pe masă, jumătate din odaie e în întuneric, oglinda reflectă un anumit colţ al plafonului pe care l-am văzut până la exasperare și așa e în fiecare zi, în fiecare seară.

Totuși viaţa aceasta de ultimă solitudine nu mă descurajează; decorul mi-e indiferent de vreme ce e cert că sunt sortit numai constrângerilor și rigurozităţilor; din *asprimea* izolării mele extrag forţe și cu cât sobrietatea din jurul meu e mai cenușie, cu atât strâng mai tare din dinţi și îmi spun că e mai bine așa. Cu fiecare ornament inutil al „vieţii burgheze“ pe care îl șterg din nevoile mele, cu fiecare renunţare la „nevoile create“ și stupide ale idioatei mele educaţii burgheze (vreau să spun ornamentală și morală) mă simt mai tare și mai sigur.

Există însă și momente de cruntă deznădejde, ele *„au loc“* și nu pot face nimic împotriva lor; nu sunt pus să trag nicio concluzie din ceea ce se petrece în mine.

Iubiţii mei Elly și Geo, numai vouă pot să vă scriu toate acestea, numai voi înţelegeţi, e o satisfacţie caldă lângă inimă, un aspect minunat al lumii.

Vă sărut și aș vrea să vă văd cât mai curând,

M. Blecher

[P.S.] E cât se poate de puternic articolul din „Cuvântul liber“[1], m-a impresionat mult.

Îţi voi trimite *Exerciţiile* când vor fi gata *de la început până la sfârșit;* asta este pentru mine un stimulent pentru a le isprăvi.

Dragă Geo, poemul tipărit[2] e fără greșeli, iscălitura la urmă are două litere mâncate; va apare când va apare, nu e grabă, dar mulţumesc mult pentru ostenelile pentru mine și te rog nu te necăji.

15

[Roman,] 11.XII.1934

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Toată săptămâna trecută mi-a fost rău şi n-am putut să vă scriu, piciorul se umflase şi aveam febră mare, credeam că va ieşi un nou abces la şold însă acum umflătura a dat înapoi şi mă simt mai bine.

Cartea de Aragon am cetit-o încât nu trebuie trimisă înapoi atât de grabnic; poţi s-o ţii *cât vrei* şi s-o împrumuţi cui vrei.

În ultima carte poştală sau în penultima îmi scriai, Geo, că se petrec multe infamii la Bucureşti.

Şi aici se petrec multe, şi pretutindeni, sufăr enorm de pe urma multor chestiuni ce s-ar zice că „nu mă privesc“ (ah, formula aceasta scârbos de comodă) şi numai justiţia vindicativă a unei imaginare ghilotine restabileşte puţin echilibrul în nopţile de febră, tăind capete fără încetare. Ce păcat că măcar o parte din ele nu cad cu adevărat. Există oameni în oraşul meu care ar fi stupefiaţi dacă ar şti că eu sufăr din cauza lor. În plus sunt paralizat şi fără nicio putere, tocmai acum când adevărurile elementare devin pentru mine din ce în ce mai luminoase.

Ieri a venit sora mea din Iaşi[1] cu copilul ei încât am avut o mare bucurie.

Toată ziua sunt cu capul în perne ca să adorm şi să-mi treacă astfel necazurile.

Începând de sâmbătă mă simt totuşi mai bine.

Vă sărut cu dragoste multă,

M. Blecher

[P.S.] Citesc în acest moment colecţia „unu“ şi găsesc nişte eseuri extraordinare ale tale; cel asupra vocabularului și cuvântului *căcat* e cel mai bun eseu pe care l-am cetit în românește[2], e *îmbâcsit* de idei bune și tari.

16

[Roman,] 19.XII.1934

Iubiţii mei Geo și Elly,

Cu mare, cu nespusă bucurie am cetit despre posibilitatea venirii voastre de Crăciun.

Imediat am dat toate dispoziţiile și vi s-a pregătit o cameră foarte bună la casa mea, călduroasă, curată, luminoasă. Chiar mama mea s-a îngrijit ca totul să fie în ordine.

Vă aștept dar și vă rog mult să-mi anunţaţi cu ce tren veniţi, ar fi mai bine să veniţi ziua sau seara și nu noaptea fiindcă Romanul e un orășel de provincie și noaptea e o mare pustietate, toată lumea doarme, nu sunt trăsuri. Însă aveţi trenuri foarte bune – vreo șase, în timpul zilei. Cumnatul meu vă va aștepta la gară.

Cu dragoste și dor mare,

M. Blecher

[P.S.] Vă rog foarte mult să veniţi.

Încă n-a venit „Vremea“ la Roman, vine mâine, mulţumesc mult pentru toate.

17

[Roman,] 21.XII.1934

Dragii mei Geo și Elly,

Vă rog încă o dată, dacă vă este posibil, să veniţi de Crăciun la Roman. Vă voi primi cu inima deschisă și voi face totul pentru ca să vă fie plăcut și să vă simțiți bine la mine.

Toată dimineața am stat pe terasă și acum sunt beat de aerul tare și rece.

Mâine, cred că va veni și la Roman „Vremea“; o aștept cu nerăbdare.

Vă rog mult anunțați-mi când veniți. Totul e aranjat astfel încât Geo să aibă timp pentru scris și o odaie liniștită unde nu-l va deranja nimeni; deci să nu se teamă că își va pierde vremea aici.

Vă aștept și vă sărut cu drag,

M. Blecher

18

[Roman,] 25.XII.1934

Iubiții mei Geo și Elly,

V-am scris o scrisoare și o carte postală în str. Burghelea și chiar acum o altă carte postală la „Vremea“.

Vă aștept mereu și sper că tăcerea voastră de atâtea zile înseamnă că îmi pregătiți o surpriză.

Ieri a venit „Vremea“ la Roman și am fost entuziasmat de modul în care a fost tipărit poemul[1].

E mult deasupra așteptărilor mele și îi mulțumesc lui Geo de mii de ori.

Bucuria asta e pentru mine extraordinară, e singura mea bucurie împreună, bineînțeles, cu venirea voastră la mine.

Ce bine ar fi să se bată la ușă și eu întrebând cine este să aud rar și măsurat, – Eu, Geo Bogza cu Elly.

Ce bine ar fi, ce splendid ar fi.

Vă sărut cu dor,

M. Blecher

19

[Roman,] 25.XII.1934

Dragă Geo Bogza,

Ţi-am scris o scrisoare și o carte poștală în str. Burghelea, rugându-te să vii la Roman de Crăciun.

Iată șase zile fără nicio veste de la tine. Îţi închipui însă ce bucurie ar fi pentru mine dacă tăcerea asta ar fermenta venirea ta și a lui Elly, într-o apariţie subită și magnifică în odaia mea. Eu continui sa vă aștept.

Toate sunt bune și nu tocmai. Peste cincisprezece zile mă mut.

Cu dragoste mare,

M. Blecher

20

[Roman,] 26.XII.1934

Dragă Geo,

Îmi pare foarte rău că nu poţi să vii însă te înţeleg foarte bine și sper că odată tot ne vom vedea. Eu am avut un Crăciun plin de necazuri, sora mea care a venit din Iași a avut o sincopă colecistică (o criză îngrozitoare de ficat) și ne-am alarmat cu toţii, acum e mai bine, eu m-am amărât mult, o iubesc enorm și am suferit mult când am văzut-o prinsă de așa mari dureri.

Încolo, nimic nou. Sandu Haymovici e la Roman și mă „vizitează“ des...

Îmi pare bine că lucrurile se întorc iar favorabil pentru plecarea ta în străinătate.

Te înţeleg bine când îmi scrii că ești hărţuit, există zile haotice, înspăimântătoare, și mai ales momente imediate teribil de grele de trecut.

Cred că peste câteva zile mă mut și voi avea o izolare deplină pentru a putea continua și isprăvi *Exerciţiile.*

Cu multă dragoste și sărutări, ţie și lui Elly,

M. Blecher

[P.S.] Chiar acum a fost la mine Silviu Roda[1] care mi-a spus că a fost la „Vremea“ în câteva rânduri să te caute *din partea mea...*!; am rămas cu totul stupefiat, eu nu l-am trimis la tine niciodată, tot ce face e din propria lui iniţiativă.

21

[Roman,] 28.XII.1934

Iubiţii mei Geo și Elly,

Ieri am primit cartea postală de la Voronca, care m-a emoţionat foarte mult. I-am răspuns imediat. Sunt foarte sensibil la aceste semne de simpatie (unde văd și amestecul vostru).

Îmi trec zilele în așteptări, aștept să plece rudele ca să fiu mai izolat, aștept să treacă sărbătorile ca să mă pun din nou la scris. E stupid felul în care îmi este răpit *timpul meu material*, se poate întâmpla ca oamenii care îmi povestesc fel de fel de lucruri să aibă de spus și lucruri interesante, dar esenţialul e că îmi răpesc timpul. Eu nu dispun decât de cel mult două ceasuri pe zi lucide și calme, și tocmai atunci am vizite.

Sandu Haymovici vine în fiecare zi la mine, îmi spune câte în soare și-n lună, eu nu am nicio aspiraţie comună cu el, niciun gust, nicio preferinţă, nimic, nimic, însă îl ascult cu o răbdare într-adevăr îngerească fiindcă nu pot face altfel. Așa fac și cu alţii, fiindcă nu contrazic niciodată pe acei care sunt prea departe de mine.

Iată dar ce se petrece în momentul de faţă la Roman,

Vă sărut cu dragoste mare,

M. Blecher

22

[Roman,] 2.I.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Chiar acum am primit cartea poștală. Nici eu n-am făcut reveillonul, în noaptea aceea a spart un abces și m-a ușurat mult căci până atunci era umflat și mă durea tare; acum mă simt mult mai bine și dorm noaptea bine – e o mare fericire.

În privinţa lui Lautréamont tocmai mă gândeam (nu suntem la întâia noastră coincidenţă) să scriu o trilogie sub titlul: *Trei artiști infernali, William Blake, Marchizul de Sade și Contele de Lautréamont*[1]. În urmă am abandonat ideea și cred că n-ar merge la „Vremea“. Articolele ar fi mai bine separate, cred, în:

William Blake, poet și pictor infernal
Povestea neagră a Marchizului de Sade și
Cazul contelui de Lautréamont.

William Blake este acel pictor care la Westminster din Londra a lăsat cele mai turmentate și halucinante picturi (foarte mult apreciate; aș putea să-mi procur și reproduceri) și care a scris o carte mistică diabolică *Căsătoria Cerului și a Infernului* tradusă în franțuzește de André Gide.

Aș putea scrie acestea cu nota justă de senzațional (fără a exagera) și spunând lucruri care să intereseze pe cetitor (fără literatură inutilă, cu fapte exacte și idei clare).

În tot cazul eu scriu mai departe *Exercițiile* încât te rog nu te necăji dacă „Vremea“ n-ar vrea astfel de articole; le va veni poate și lor timpul. Te rog deci să știi că eu nu stau degeaba și că vreau să isprăvesc deocamdată ceea ce am început.

Te rog mult de tot nu spune nimănui de aceste proiecte, dar absolut nimănui; îți mulțumesc.

Ieri a fost din nou pe la mine Hay cu care m-am certat puțin fiindcă prea e de tot stupid – însă azi a revenit.

Te sărut cu drag, sărutări lui Elly, cu dor și din toată inima al vostru,

M. Blecher

23

[Roman,] 8.I.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îți trimit alăturat un eseu[1] care îmi pare că e cam scurt și din această cauză, poate, neclar. Era la început lung de tot, dar de frică să nu fie prea lung l-am scurtat până a ajuns cum îl vezi. Între paragrafe am pus eu niște stele despărţitoare ca să-l mai întind, însă dacă nu le crezi necesare poţi să le ştergi. În fine, fă ce crezi.

Toate aici sunt bine, cu sănătatea continui s-o duc bine,

te sărut cu multă dragoste pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] În ultima clipă am mai adăugat câteva rânduri însă acum e poate prea lung, eseul ăsta e parcă de cauciuc, când prea scurt, când prea lung.

24

[Roman,] 14.I.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi scriu pe hârtie „Extra-Strong“ care am scos-o în fine azi dimineaţă la lumina zilei ca să transcriu primul capitol din *Exerciţii* pentru a ţi-l trimite. Va fi însă după 25/I şi după ce te întorci din Ardeal, deoarece merge încet şi eu nu mă grăbesc; de altfel nu ţi-l voi trimite pentru publicare ci numai pentru ca să-l citeşti şi să-mi spui ce crezi.

Aş vrea să ştiu procesul tău isprăvit cu bine, te rog foarte mult să mă înştiinţezi la timp, vreau să spun imediat ce vei şti rezultatul.

O văd foarte bine pe Elly patinând, cum îşi pune patinele, cum îşi trage puţin pălăria pe ochi, cum îşi îmbracă mănuşile.

Toată săptămâna trecută mi-a fost imposibil să-ţi scriu (nu mi-a fost prea bine, dar mi-am pus în cap să nu mai scriu nimănui detaliile bolii mele fiindcă găsesc greţos să pun pe hârtie şi să etalez mizeria aşa ca un fel de „vitrină de martir“).

Cu Blake treaba e complicată, Wauquier[1] pleacă abia mâine în Anglia și de la el aștept unele documentări, așa că va fi gata mai în primăvară. Îţi mulţumesc mult că te interesezi.

Cred că la 1 martie mă mut „irevocabil". Este un plutonier care ar vrea să închirieze o cameră, e un om „cum se cade" (în afară de regiment numai – așa bănuiesc; căci dacă ar fi și în regiment, vorba ceea: n-ar mai fi plutonier) și are o ordonanţă care mi-ar putea fi de folos; în plus, din banii chiriei aș scoate *Exerciţiile* sau o revistă; ar fi oarecare satisfacţie morală ca cheltuielile să fie plătite de un plutonier. Te rog scrie-mi ce crezi, odaia aceea trebuie oricum să rămâie goală și aș avea nevoie de bani; sunt în încurcătură, scrie-mi ce crezi.

Te rog iartă neglijenţa scrisorii acesteia, e tare dimineaţă și încă nu-s bine treaz, plin de resturi de coșmar, visez toată noaptea și mă zbat cu chestiile cele mai abracadabrante.

Te sărut cu drag, pe tine și pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] În ultimul moment am hotărât definitiv să nu iau niciun chiriaș.

25

[Roman,] 21/22.I.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Te rog de o mie de ori iartă-mă că te importunez cu scrisul meu tocmai acum când ești atât de ocupat cu procesul, însă citește numai scrisoarea aceasta, lucru care va dura două minute, și lasă restul pentru sâmbătă când sper că vei fi mai liniștit.

Îţi trimit alăturat un mic articol destul de mare; iată ce-i cu el: Petru Comarnescu în numărul trecut al „Vremii" a scris un articol despre concepţia lui Valéry asupra poeziei[1] și a adăugat la urmă că ar fi bine să aibă loc o discuţie asupra esenţei poeziei. Mai ca exerciţiu, mai în serios am scris câteva rânduri care au devenit articolul alăturat[2].

În caz că e nepublicabil – și eu am această impresie – te rog nu te supăra și nu insista pentru el. Cred de altfel că ultimul paragraf, de la cărţile lui Tristan Corbière în jos, va trebui să fie suprimat pentru „Vremea". Poate că ar fi fost bine să arăţi și lui Comarnescu articolul, el care ar fi poate mulţumit ca discuţia să aibă loc, însă în ultimul moment mă gândesc că concluzia mea este în contradicţie cu toată ideologia lui și nu i-ar plăcea. În fine, „mult zgomot pentru nimic", în caz că articolul nu e bun aruncă-l pur și simplu și să nu mai vorbim de el.

Îmi pare nespus de bine că în ultima ta carte poștală proiectul venirii la Roman începe să se precizeze; manuscrisul *Exerciţiilor* e foarte departe de a fi gata însă mi-ai face o bucurie imensă dacă din Ţara Moţilor ai veni la mine să stai câteva săptămâni și să-ţi scrii reportajul[3] aici; bineînţeles că plăcerea ar fi mărită la infinit dacă și Elly ar veni.

Îţi scriu aceste rânduri la 4 1/2 noaptea, e afară o noapte splendidă cu lună și nu pot dormi deloc.

Te aștept, te sărut pe tine și pe Elly și te rog iartă-mă că îţi trimit articolul,

M. Blecher

[P.S.] *Te rog trimite-mi rezultatul procesului imediat vineri.*

26

[Roman,] 27.I.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi scriu sub impresia puternică a extraordinarului tău reportaj, *Nopţi de ger*[1], impresie care dăinuie în mine deşi au trecut multe ceasuri de când l-am cetit. Entuziasmul pentru tine, am observat, contrar altor sentimente, se amplifică şi creşte când meditez asupra lui.

Ceea ce deplor întotdeauna este că articolele tale nu sunt cetite decât de miile de cetitori ai „Vremii“. Ele ar trebui să fie difuzate ca nişte puternice mesagii la sute de mii şi milioane de oameni pe care să-i zguduie, să-i revolte sau să-i conducă. E în scrisul tău uman ceva grandios, universal, cu o respiraţie amplă şi esenţială.

Convingerea mea – şi îţi scriu asta ca o prezicere – este că tu vei ajunge la cele mai mari destinuri.

Te rog iartă-mă că îţi spun toate acestea; e o scrisoare foarte sentimentală, însă foarte năvalnic venită.

Îţi mulţumesc infinit pentru tot ce-ai făcut pentru mine săptămâna trecută. În caz că e posibil, te rog mult corectează-mi articolul pe şpalt.

Te rog vino la Roman din ţara Moţilor.

Ce faci şi ce mai visează draga şi graţioasa mea prietenă Elly?

Vă sărut cu dor pe amândoi,

M. Blecher

[P.S.] Chiar acum citesc nişte observaţii foarte juste ale lui André Malraux care spune că faptul esenţial în literatura de azi este că s-a isprăvit cu literatura de stil pentru a avea valoare numai aceea de ton, care reprezintă o persoană.

27

[Roman,] 29.I.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Vă anunţ că azi sau mâine va veni un comisionar și va lăsa un pachet din partea mea cu niște obiecte de porţelan, desenate de mine (însă culoarea nu se ia jos, sunt arse la cuptor, la fabrică). Îmi pare rău că n-au ieșit mai bine însă le-am făcut în grabă ca să le pot expedia la București cu tatăl meu care a plecat ieri.

În caz că Geo vrea să vorbească cu el, îl găsește în str. Sf. Ion Nou 4 (în dosul pieţii de Flori, prin Patriei) la magazinul Iacob Wittall[1], la ora 3 p.m. Însă mă gândesc că Geo e acum ocupat cu pregătirea voiajului în Transilvania așa că nu va avea timp și la urma urmei nici n-are poate nimic să-i spuie.

Ziarul „Rampa“ l-am primit; mulţumesc, îl păstrez. Vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

28

[Roman,] 2.II.1935

Dragă Elly,

Te rog scrie-mi dacă ai primit un pachet cu niște obiecte de porţelan (vezi pe dos: am primit carta ta postală deci toate rândurile acestea devin inutile). E absolut fără mare importanţă însă aș vrea să știu dacă omul te-a găsit acasă ca să ţi-l predea.

Ce faci acum tot timpul când Geo nu-i acasă? Patinezi? E frig la Bucureşti? Te duci la plimbare? Eu cu sănătatea tot aşa cum ştii, când bine, când mai prost. Te rog scrie-mi ce veşti ai de la Geo, deşi cred că voi primi mâine de la el directe.

Când vii la Roman cu Geo? Te rog gândeşte-te serios la asta.

Cu drag al tău,

M. Blecher

[P.S.] Dragă Elly,

Carta postala aceasta a întârziat să pornească şi acum am primit veşti de la Geo din Ţara Moţilor şi carta ta poştală. Îmi pare bine că ţi-au plăcut lucrurile de porţelan însă nu te necăji dacă cumva s-ar sparge (m-am gândit la asta) pentru că pot oricând să fac altele.

Cu drag,

M. Blecher

29

[Roman,] 5.II.1935

Dragă Elly,

Ţi-am scris ieri însă n-am nicio certitudine dacă s-a expediat carta postală. Îţi scriu dar din nou, am primit carta ta postală şi una de la Geo din Ţara Moţilor. Te rog, dragă Elly, nu te necăji deloc dacă cumva s-ar sparge vreun obiect de porţelan din cele trimise pentru că îţi voi face altele mai frumoase. Cele trimise sunt făcute în grabă şi nu ştiam încă prea bine să mânuiesc pensula pe porţelan.

Când se întoarce Geo și când veniţi amândoi la Roman? Vă aștept. Cred că la 1 martie mă voi muta în noua mea „locuinţă“ unde totul e gata pregătit.

Cu dor și dragoste,

M. Blecher

30

[Roman,] 9.II.1935

Dragă Elly,

Chiar acum am primit carta ta postală, îmi pare bine de tot ce-mi scrii și mai ales că se apropie revenirea lui Geo.

În curând mă voi muta în „casa mea“ și vă rog gândiţi-vă serios să mă vizitaţi și nu numai să mă vizitaţi dar chiar să staţi mai mult timp la mine. Cred că primăvara va fi plăcut, am 14 copaci care când vor înflori vor fi foarte frumoși și înspre vară voi avea cireși și caise. Pentru mine care am dus mai tot timpul o viaţă orășenească închisă între pereţi rigizi și civilizaţi va fi o mare bucurie să stau în mijlocul verdeţii.

Când Geo se va întoarce, te rog roagă-l din partea mea să caute în colecţia „Vremii“ și să-mi scrie *titlul exact* al unui articol de Stephan Roll sau Lucian Boz (nu știu bine) despre Van Gogh, articol apărut acum câteva luni, mulţumesc mult.

Toată ziua stau în casă și când e frumos afară ies puţin pe terasă. Vizite nu prea am, stau de vorbă mai ales cu sora și cumnatul meu care sunt foarte amabili cu mine și îmi fac toate pe plac.

Cu dragoste,

M. Blecher

[P.S.] Ieri am primit o carte postală de la Geo care m-a emoţionat mult de tot.

31

[Roman,] 20.II.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Toată săptămâna asta am avut tracasări și diferite mici neplăceri. Cred că aș trebui să-mi fac niște analize însă pur și simplu *mi-e frică*, așa că voi începe să ţin un regim sever și prefer să fac acest lucru decât o analiză.

În cursul săptămânii viitoare mă voi muta de-aici; alte probleme, alte încurcături; însă trebuie făcut și aceasta. Voi fi acolo încă mai izolat decât aici și asta nu-mi displace. În fine, sper că mutatul și mai ales primăvara, pe care o aștept ca un fel de salvare, vor schimba puţin starea mea. Văd că iar încep să mă plâng, în realitate însă o duc binișor și nu mă gândesc la întreaga mea situaţie; fiecare porţiune de un ceas în cursul zilei își are evenimentele ei.

Ieri am primit o scrisoare de la dl. Chirnoagă[1] din Brașov; lui Cantonieru îi e tare rău și e în mare mizerie. Pensia nu i-a fost acordată și trăiește din economii, mâncând o dată pe zi.

Vă rog scrieţi-mi ce mai faceţi, de vineri n-am avut nicio veste de la voi însă îmi închipui că Geo e foarte ocupat acum cu reportajul lui.

Vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

32

[Roman,] Vineri, 1 martie [1935]

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Vă scriu din noua mea locuinţă. Iată adresa unde vă rog a-mi scrie: str. Costache Morţun 4, însă menţionaţi bine *Costache* pentru că sunt mai mulţi Morţun cu nume de străzi.

E la capătul lumii; o linişte de ţară, un vânticel umed vine direct de pe câmpuri; se aud trompetele de la regimente, însă mă simt bine. Sunt foarte izolat însă sper că în curând voi veţi veni să mai animaţi puţin aceste tăceri. Vă aştept cu toată dragostea. Casa e foarte plăcută, odăile luminoase şi în totul este ceva proaspăt, viguros, clar, agreabil, care vă va plăcea mult.

În curând vor înflori cei 14 copaci şi va ieşi iarba.

Vă aştept cu dor şi drag,

M. Blecher

33

[Roman,] 4.III.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc foarte mult că te-ai ocupat de eseul meu[1]; să-ţi spun drept, am impresia că prin citatele suprimate articolul a câştigat în densitate, în conciziune.

În tot cazul pot să te asigur că am avut o mare bucurie; e cel dintâi eseu al meu publicat.

Iată acum toate „proiectele“ mele literare: *Exercițiile* nu le-am terminat; cu o foarte mare voință ar fi putut apărea în primăvara aceasta însă m-am temut că efortul de a scrie silit și lipsa unei re-re-revizuiri ar putea să scadă din calitatea cărții. Vreau să iese ceva *bun*, așa cum spui tu cu gura plină, din inimă. Mai am de transcris vreo 100 pagini (100 sunt gata), apoi voi lăsa totul în pace vreo lună și voi scrie versiunea 3-a care, poate, va fi definitivă: asta prin iunie, iulie, așa că *Exercițiile* vor apare la toamnă.

Te rog scrie-mi dacă e bun acest „plan“, vreau să iese ceva într-adevăr demn de încrederea pe care ai pus-o în mine. Părerea ta mă importă *mai mult decât orice pe lume* și dacă e adevărat că „scriem întotdeauna pentru cineva“ atunci *Exercițiile* sunt scrise pentru tine.

Între timp am intenția să mai scriu câteva articole sau reportagii, ca până la toamnă cetitorul să se mai lovească de numele meu de patru-cinci ori. Articolul asupra lui William Blake e gata, cred că e interesant, viața acestui artist e plină de fatalități crunte și de extazuri sublime. În plus Blake a fost un mare obsedat de ideea morții și mai ales de decorurile funerare și prin aceasta l-am simțit aproape de mine și de unele preocupări din cartea mea. Încât sunt mulțumit de a fi scris articolul, chiar dacă nu e publicabil (a fost astfel pentru mine un exercițiu paralel cu celelalte).

Articolul e însoțit de o foarte bogată colecție de reproduceri interesante. Îți voi trimite totul și vei vedea ce-i cu el.

Poate însă că te deranjează să prezinţi tot mereu articolele mele la „Vremea“, te rog scrie-mi și dacă e așa voi renunţa. Înţeleg foarte bine că asta te-ar putea plictisi.

Și acum despre altele: îţi scriu din noua mea cameră, ţi-am anunţat că m-am mutat printr-o carte postală, mi se pare. E cât se poate de bine aici, numai astă-noapte deodată s-a pornit un viscol teribil și eu nu avusesem grijă să încălzesc odaia de cu seară încât au îngheţat și maţele în mine până dimineaţa; m-a apucat pântecăraia de frig și dureri îngrozitoare la vertebrele bolnave. În fine, toată dimineaţa s-a făcut cald în odaie și m-am dezgheţat, acum sunt iar om ca toţi oamenii.

Camera de lângă mine vă așteaptă pe voi: pe tine și pe Elly; aș vrea să staţi aici toată vara; chiar azi dimineaţă mama mea mi-a spus că „speră că Geo Bogza să se simtă bine aici“.

Și eu cred asta; viscol nu va mai fi și alte inconveniente nu văd.

Toată lumea care vine aici admiră casa, grădina și mai ales organizarea pe care am impus-o din primele zile pentru ca totul să fie curat. E la marginea orașului însă e o locuinţă mult mai spaţioasă, mai luminoasă, mai plăcută decât altele din centru.

În fine nu vreau să te plictisesc nici cu invitaţii prea insistente; gândește-te însă că mi-ai face o mare, o nespusă plăcere să stai aici cu Elly câteva luni.

Totul este van, totul este fără importanţă, ceea ce contează în viaţă sunt întâlnirile dintre prieteni, bucuria asta impalpabilă ca aerul și pe care „o respiri“ într-adevăr.

Cu dragoste mare te sărut pe tine și pe Elly,

M. Blecher

34

[Roman,] 1.IV.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat William Blake[1]; la început articolul a fost de două ori mai lung însă am tăiat din el, încât îmi pare că e cam destrămat acum.

Titlul iniţial l-am schimbat, Blake e mai mult un mistic decât un „diabolic“, vei vedea în această succintă biografie.

Poate însă că titlul ar trebui modificat, eu îl cred bun pe acesta, dar părerea mea nu contează.

Îţi trimit şi material documentar, pe care te rog, dacă e posibil, să-l păstrezi pentru a mi-l înapoia; însă dacă nu este posibil acest lucru, nu face nimic.

Iată tot ce am de spus în această chestiune. Timpul e azi mizerabil, ninge ca în toiul iernii, frig şi lapoviţă.

Citesc, scriu puţin, acum după-masă sunt cam ocupat, vine un „masseur“ ca să-mi maseze genunchiul de la piciorul drept care s-a anchilozat puţin.

Te rog transmite cele mai suave salutări prietenei mele Elly.

Te îmbrăţişez cu drag,

M. Blecher

[P.S.] Vezi să nu rămâie nimic în plic, sunt 12 reproduceri în totul.

35

[Roman,] 5.IV.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc că te ocupi de manuscris. În „Frize“ a apărut un eseu al meu cu o teribilă greşeală, trebuie cetit „hârtie velină“[1].

Îţi mulţumesc că mi-ai răspuns atât de iute, era necesar acest răspuns, imperios, urgent. Aveam nevoie de o certitudine; de două zile sunt foarte descurajat: fratele lui Hay, care face medicina la Paris, s-a întors aici, și a venit să mă vadă; am fost colegi în liceu și în universitate. Este imposibil să-ţi scriu câtă superficialitate și josnică ideologie burgheză zace în individul ăsta. În trei ceasuri cât a stat cu mine a reușit să mă irite peste măsură cu judecăţi de felul acestora – „André Gide? André Gide e un curoman, cine nu știe asta? Își pune curul la vânzare...“ – Imposibil de scos altă judecată din căpăţâna lui. Și ceea ce mă enerva era mai întâi: faptul profund stupid din partea lui de a căuta să-mi ies din sărite și în al doilea rând faptul că acest om va conta cândva în societate; peste un an e medic și va fi o persoană socială importantă fiindcă are bani și prestanţă. Într-adevăr, dacă lucrurile acestea sunt posibile, este ceva putred în Danemarca.

Știu că mă vei întreba pentru ce stau de vorbă cu el și nu-l dau pur și simplu afară; este, vezi, că eu mai am un fond de sentimentalism în ce privește colegialitatea. Adevărul însă este că foștii camarazi, când te îndepărtezi de ei și îţi faci un drum în viaţă, sunt cei mai crânceni invidioși.

Înţeleg perfect această invidie însă nu pot pricepe ca ea să se exercite în cazul meu, împotriva mea. Cum de nu înţelege prietenul ăsta că el are de partea lui o sănătate splendidă, picioare zdravene, digestii bune, nopţi dormite? Că el începe viaţa când eu o termin. Într-un sfârșit însă parcă am început a-l înţelege: pornirile de răutate sunt un fel de beţii, există o frenezie a răutăţii care crește din propria ei materie și n-are nimic a face cu sentimentele adevărate.

Te rog nu vorbi cu nimeni de acestea, vreau să spun cu Hay dacă îl întâlnești. El și frate-său trec drept prietenii mei cei mai devotaţi. Ţie îţi scriu toate acestea ca și cum m-aş adresa unui tribunal a cărui autoritate singur o recunosc. Iată sensul scrisorilor *„de défaillance“*, din când în când. Ceea ce este cel mai trist în toată chestiunea (revin) este că acești oameni nu-s conștienţi de veritabilele lor mobile sufletești. Când a plecat mi-a spus: „Văd că nu suntem de acord“. Iată la ce se reduceau pentru el toate amărăciunile pe[2] care mi le-a provocat.

În alte chestiuni: eseu, de exemplu, îmi este imposibil să fac ceva, n-am chef, nu face nimic dacă nu va apare Blake de Paște. Zilele trecute am scris ceva bun (așa cred, la *Exerciţii*), mai am puţin.

Te sărut cu drag, pe tine și pe Elly,

M. Blecher

36

[Roman,] 8.IV.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit scrisoarea alăturată deși este scrisă într-un moment de iritare; dar nu pot să o distrug, ea mă reprezintă așa cum am fost într-un moment dat și n-am dreptul, cred, să retușez nicio sinceritate, chiar când este inestetică.

Între timp enervarea mi-a trecut, însă fondul ei nu rămâne același?

Îţi trimit un mic eseu[1] care poate este prea „scolastic“ și cam în afară de realităţile „Vremii“, așa că nu m-ar mira deloc dacă nu ar fi acceptat.

Te rog să-mi scrii că vii cu Elly de Paște.

Cu dragoste mare,

M. Blecher

37

[Roman,] 15.IV.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Cred că de Paști vor fi reduceri pe calea ferată și în special mi se pare pentru Roman unde este stația de oprire pentru băile Strunga. Interesează-te, te rog, dragă Geo, și vei afla că pentru Strunga reducerea este de 50% însă nu știu începând de la ce dată și dacă e așa și de sărbători. Vă scriu toate acestea în speranța enormă că veți veni, însă dacă Geo este peste măsură de ocupat n-aș vrea ca să-l încurce promisiunea de a veni. Inutil să vă spun că vă aștept cu o nerăbdare imensă și în fiecare zi îmi spun că *nu* veți veni pentru ca soarta să mă contrazică, francezii numesc asta *„faire la prière du pauvre“*.

Vă rog a mă ține la curent cu procesul și a-mi telegrafia îndată rezultatul.

Vă rog a-mi scrie ce face Horia Bottea și cum a trecut examenul. Vreau să-i scriu însă mă împiedică întrebarea asta.

Capitolul I din[1] *Exerciții* e gata bătut la mașină, pentru Paști vor fi 5 capitole gata.

Cu dragoste mare și dor,

M. Blecher

[P.S.] Iartă toate ștersăturile și stilul acestei cărți postale, am o zi proastă.

38

[Roman,] 16.IV.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Te rog procură-ţi ultimul număr din „Les Nouvelles Littéraires“ cu data de 13.IV.1935 și citește articolul de fond al lui Benda[1]. El combate acolo niște idei ale lui Paul Nizan[2], idei care se apropie foarte mult de ceea ce am scris eu în „Frize“. Îmi pare bine că instinctiv am înţeles și am atins un anumit „conformism“, mă înţelegi?

Când am scris eseul meu[3] eu nu știam nimic de ideile lui Nizan și că el se ridică împotriva umanismului clasic.

E o satisfacţie pe care o am și ţi-o semnalez nu atât pentru că e personală cât pentru faptul că mă integrează „din instinct“ unei ideologii – hai să spunem ideologii – compatibile cu vederile mele.

E greu de explicat pe scurt, însă vei ceti articolul și cu intuiţia ta clară vei înţelege.

Închid această paranteză cu rugămintea să primești pentru tine și pentru Elly toată dragostea mea,

M. Blecher

39

[Roman,] 5.V.1935

Dragii mei, mult dragii mei Geo și Elly,

Ieri toată ziua am fost nespus de trist și n-am izbutit să scriu un singur rând pentru ca să vă mulţumesc că aţi venit la mine. Vă mulţumesc infinit, din inimă; a fost în urma voastră un gol sfâșietor. Toată dimineața azi am fost enervat, iritat fără motiv, era senzația *organică* a absenței voastre.

Vă rog gândiți-vă să mai veniți. Începând de ieri am reintrat în monotonia de toate zilele, însă începând de mâine mă pun serios la scris pentru a isprăvi *Exercițiile.*

Chiar adineoarea am trimis o prezentare fără entuziasm a lui Lanoë la „Frize“[1]. Totul e lipsit de interes afară de imensa dragoste ce o am pentru voi și ardoarea cu care vreau să termin *Exercițiile.* Încolo nimic nu contează și rămâne pe „scara de serviciu“.

Vă mulțumesc pentru carta postală primită azi. Îmi pare bine că ați ajuns cu bine la București. Vă îmbrățișez și vă sărut cu drag și dor,

M. Blecher

40

[Roman,] 9.V.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Vă mulțumesc că îmi scrieți des.

Iertați-mă că nu pot face și eu la fel; de câteva zile îmi este cam rău, am un început de dizenterie, mi-am răcit stomacul cu o înghețată. Doctorul a venit și mi-a prescris un regim extrem de sever. Tot ce am voie să mănânc este cartofi, orez și paste, nimic, nimic altceva. Îmi este interzis până și laptele, ceaiul, în fine, în afară de cele trei lucruri citate n-am voie absolut nimic. Ieri am fost cuprins de o mare slăbiciune, azi îmi este ceva mai bine. Iertați-mă că vă scriu toate mizeriile asta. Îmi pare bine că nu s-a întâmplat asta când aţi fost voi aici, mi-ar fi părut rău și m-ar fi necăjit să vă prezint o asemenea comèdie.

Cred că mâine să încep, puţin câte puţin, a mă alimenta ceva mai consistent și dacă nu voi avea neplăceri voi reveni repede la un regim normal însă va trebui să evit multe lucruri.

E acum ora 10 dimineaţa, voi „mânca“ ceva apoi mă voi culca, m-am sculat în zorii zilei hărţuit de stomac.

Vă sărut cu dragoste și dor mare,

M. Blecher

41

[Roman,] 16.V.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Îmi este mai bine și de câteva zile am reînceput să mănânc normal, bineînţeles evitând multe lucruri. E o mare plăcere pentru mine să mă pot hrăni mai consistent după atâtea zile de foamete. Cu *Exerciţiile* stau bine, cred că termin până la 1 iunie. Timpul a fost aici ploios și rece până azi și acum sunt pe terasă la soare. Îmi pare grozav de rău că Geo m-a găsit în „toiul“ bolii, acum mi-am revenit mult și sper că data viitoare când va veni îmi va găsi mină bună; aș vrea mult ca să mă îngraș puţin.

Ce face buna mea prietenă Elly? Cum e la București? Cald? Cum este în odaia voastră? Puneţi perdele pretutindeni ca să fie răcoare și Geo să poată scrie. Ieri și alaltăieri n-am primit nimic de la voi, aștept azi.

Vă rog a-mi scrie dacă Ilarie Voronca este de acord cu chestia abonamentului. În caz că e plictisit și ocupat, te rog, dragă Geo, nu-i pomeni nimic și voi lăsa chestia baltă pentru că în fond e lipsită de importanță.

Vă îmbrățișez și vă sărut cu infinită dragoste,

M. Blecher

42

[Roman,] 20.V.1935

Iubiții mei Geo și Elly,

Chiar acum primesc de la voi o carte postală, e ora zece dimineața, vă răspund imediat și apoi mă voi culca până la masă. Îi mulțumesc nespus lui Geo pentru tot ce face pentru mine, publicarea eseului m-a bucurat mult[1]. Cred că pentru moment nu voi trimite altul, îmi lipsește un subiect bun și apoi zilele acestea sunt paralizat de ideea realizării *Exercițiilor*. Cu sănătatea o duc binișor; trebuie să evit multe lucruri de mâncat pentru că altfel reîncep toate mizeriile cu intestinul; am suferit chiar ieri o experiență neplăcută în această privință și acum mi-am pus în cap să țin cu cea mai mare strictețe regimul.

Îi mulțumesc lui Geo pentru cele scrise prin unchiul meu.

Închei fiindcă factorul așteaptă.

Cu dragoste mare,

M. Blecher

43

[Roman,] 24.V.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Iată ce se petrece aici și cu mine de când nu ți-am scris. E cald, îngrozitor de cald, dimineața stau puțin pe terasă și apoi în fund, pe platforma de lemn unde e mai răcoare. Căldura nu e deloc bună pentru stomacul deranjat pe care îl am; mai sunt hărţuit încă în timpul zilei însă nu chiar așa ca înainte. În plus am voie să mănânc aproape de toate, mă hrănesc cât mai bine și mai substanţial ca să mă îndrept și să-mi revin în fire.

Iată acum ce este cu *Exerciţiile*. În linie generală se poate spune că le-am terminat în versiunea dintâi; mai am câteva pagini de sfârșit de adăugat – douăzeci – însă acestea sunt deja scrise și le voi complecta și transcrie mai încolo, pentru moment îmi lipsește „vibraţia“ necesară pentru ele, este însă o chestie de o zi sau două și când mă voi simţi „posedat“ le voi scrie dintr-o singură trăsătură de condei. Ultimele capitole le-am scris cam fără chef și poate deocamdată lucrul acestea este vizibil; sper în revizuire însă. În schimb m-am apucat să transcriu versiunea pentru mașină (urmarea la ce ai cetit) și aici am satisfacţii intime destul de mari; nu știu ce va ieși însă lucrez cu un fel de bucurie care construiește lucrurile cum trebuie. În anumite momente manuscrisul el singur parcă se organizează și se definește, eu retușez pe ici pe colo și îmi vin în minte unele complectări și corecturi nebănuite când am scris întâia oară brut.

În fine tu vei vedea și vei judeca.

Pentru ca să citești manuscrisul aș vrea neapărat să citești versiunea pentru mașină. Este între aceasta și ceea ce am scris dintr-o dată o enormă, o extraordinară diferenţă.

Cred că într-o lună va fi gata căci lucrez cu înfrigurare și poftă de scris.

Te rog scrie-mi când ai putea veni, vino oricând însă dacă vii special pentru manuscris te rog lasă-mă să isprăvesc copia pe care o fac acum. Cu bătutul la mașină va merge apoi iute. În caz că nu va putea Carol să scrie repede, voi da la un dactilograf profesionist.

În momentul de faţă îţi scriu cu inerţia pe care am căpătat-o scriind vreo opt pagini la *Exerciţii*, am căpătat un fel de galop al condeiului.

Îţi dau știri de pe aici, ieri m-a vizitat un vecin al meu, cel care stă peste drum, în casa aceea roză ca o bomboană fondantă, cu terasă mică. Îmi spune că este poet și că are „compuneri originale“, între altele și o epopee naţională română „Traianida“. E un băiat slab, destul de tânăr, cu patru copii, funcţionar la serviciul tehnic. E formidabil cât se scrie; eu cred că toată lumea scrie sau a scris; tatăl meu câteodată când scrie vreo scrisoare mai lungă îmi cere s-o apreciez „ca stil“ și îmi spune „eu aș fi avut, cred, talent de romancier“.

În momentul de faţă e ora patru, Pintilie doarme în iarbă în grădină, Olimpia este în bucătărie unde vorbește cu sora ei care a venit s-o vadă; câţiva nori au început să acopere cerul, poate o să ploaie. Toată dimineaţa a fost o căldură grozavă.

În cartea postală pe care am primit-o azi îmi scrii că și la București e cald; ar fi bine să pleci undeva la munte, eu aș vrea să vii la mine unde este destulă răcoare, însă tu fă cum crezi că e mai bine. Poate tot ai să vii să stai câteva săptămâni spre sfârșitul vacanţei, nu-i așa? Te aștept cu nerăbdare pe tine și pe Elly, toată lumea vă așteaptă aici, toată lumea vă iubește însă nimeni ca mine.

Vă îmbrăţișez pe amândoi și vă sărut cu dor și dragoste, al vostru,

M. Blecher

44

[Roman,] 5.VI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat o carte poştală de la Chirnoagă[1]. Vei primi cred şi tu una. Întâmplarea pe care o povesteşte este profund revoltătoare şi cred că individul din Sibiu merită o straşnică punere la punct. Te rog acum să-mi dai un sfat: în primul moment când am primit aceasta am scris câteva rânduri pe care însă *nu* le-am trimis, pentru ca mai întâi să te întreb pe tine ce trebuie să fac. Iată aceste rânduri:

„Iubite domnule Cantonieru,

Te rog consideră-mă alături de d-ta în protestul împotriva abjectei delaţiuni a cărei victimă este prietenul nostru Chirnoagă.

Procedeele poliţieneşti în general, şi mai ales în literatură, trebuiesc înfierate cu toată revolta şi scârba pe care ele le inspiră.

Te rog transmite-i prietenului nostru întreaga mea simpatie şi primeşte...“[2].

În cartea postală a lui, Chirnoagă îmi cerea să ader la articolul lui Cantonieru, însă acest lucru nu-l pot face atâta timp cât nu ştiu ce conţine.

Îţi spun drept că îmi este penibil să intru în asemenea „chestii“, însă aici este vorba de ceva grav, deoarece Chirnoagă va suferi consecinţe importante. Mă întreb însă, pe de altă parte, întru cât iscălitura mea i-ar putea uşura lui situaţia în faţa consiliului de disciplină, fiindcă acolo e tot nodul şi toată drama.

Poate că mă vei crede laş că am aceste ezitări, şi, poate, dacă n-aş iscăli, şi Chirnoagă m-ar crede la fel. În consecinţă sunt gata să iscălesc orice, pentru a nu rămâne sub această acuzaţie şi chiar împotriva sentimentului meu intim care ştii bine că dintotdeauna a fost împotriva oricăror polemici, certuri şi „chestii".

Încă la Braşov polemicele din „Frize" mi s-au părut deplasate. E ceva curios cu revistele din provincie, îndată ce apare una la Turnul Măgurele vine o revistă din Caracal şi o „atacă", pe urmă se amestecă şi una din Orăştie şi pe urmă se bagă în ceartă şi „Viaţa literară" din Bucureşti (inevitabil) şi încep certuri şi înjurături inutile, până ce se găseşte la Sibiu unul mai „enervat" care o face „lată rău", şi iată, din astfel de fleacuri, un băiat bun şi serios ca Chirnoagă are de suferit urmări grave.

Pentru oamenii ăştia a scrie e o continuare a jocului de pietre din copilărie; nicio problemă interesantă nu-i preocupă, ci doar să spargă capul celui din „banda" adversă (şi măcar de s-ar certa pe teme serioase, pe chestii de idei).

În fine iată-mă în cea mai mare încurcătură, prins între un elementar simţ de prietenie şi solidaritate şi repulsiunea pentru polemici şi certuri. Îţi scriu ca să te rog să-mi dai un sfat însă destul de repede, te rog mult, pentru a putea răspunde la timp.

Cu sănătatea o duc mai bine zilele acestea. Te rog, dacă poţi, vino la sfârşitul săptămânii, sunt atâtea zile de sărbătoare şi îmi va face o plăcere imensă vizita ta.

Te sărut cu drag,

M. Blecher

[P.S.] Te rog predă-i lui Elly sărutări şi toată dragostea mea prietenească.

45

[Roman,] 5.VI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îmi pare rău că n-ai venit, însă mă cam așteptam ca să nu poți părăsi ocupațiile tale. Știu că ești acum foarte ocupat, ar fi bine însă să pui la punct totul și să pleci cât mai repede la munte. Cu sănătatea n-o duc încă prea bine, țin regim sever, e o afacere care nu se termină într-o lună-două, îmi spune doctorul că va trebui să țin încă mult timp acest regim. Caut să-mi prepar mâncăruri permise mai variate, însă tot e greu de suportat. Poate săptămâna viitoare vei fi aici și îți voi ceti tot manuscrisul. Cred totuși că bătut la mașină e mai compact, mai aproape de ceea ce am vrut să spun. Cred că până într-o lună jumătate maximum va fi în întregime scris la mașină. Îți scriu pe o căldură agasantă, va ploua poate azi și atmosfera e apăsătoare. În general însă e răcoare și nu prea sufăr de căldură. În odaia mea e răcoare și pe terasă de la 4 în sus este soare, așa că stau afară până seara târziu.

În fiecare dimineață de asemenea ies în grădină, în fund.

Te sărut, sărutări lui Elly, vă îmbrățișez pe amândoi cu dragoste,

M. Blecher

46

[Roman,] 11.VI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îți mulțumesc pentru lunga ta scrisoare și carta poștală de azi. Ieri dimineață, înainte de a ști răspunsul tău am expediat la Brașov pentru publicare textul de câteva rânduri pe care ți l-am comunicat, va apare, cred, odată cu protestul lui Cantonieru. Era poate mai bine – și aș fi vrut – să nu mă amestec, însă pe de-o parte chestiunea e gravă și pe de altă parte m-ar fi ros conștiința să tac cu totul; totuși nu văd care va fi utilitatea adeziunii mele. Trebuie scris energic și eu n-am spirit polemic și, în plus, aș vrea până la toamnă să nu intru în polemici cu nimeni. Ca și tine însă, așa cum ți-am scris, consider totul odios la culme și revoltător.

Îmi pare grozav de rău că trenul în care trebuia să vii a fost atât de îmbâcsit cu lume, mi-ar fi făcut imensă bucurie vizita ta. Cred acum că vei veni cu Elly mai înspre vară și veți sta aici mai mult timp, atunci va fi gata poate manuscrisul, mai am mai mult de trei sferturi de transcris.

Totul aici este cum știi. Câteodată, rar, vine să mă vadă judecătorul Popovici[1].

Te rog scrie-mi ce ai decis pentru la vară.

Îți mulțumesc încă o dată pentru toate, infinită dragoste și prietenie lui Elly, te sărut,

M. Blecher

47

[Roman,] 15.VI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îți mulțumesc nespus pentru interesul ce ți l-ai dat cu Blake; azi-dimineață când l-am văzut atât de frumos am avut o imensă bucurie[1], cum n-am mai avut (în aceeași măsură) și la alte articole apărute. Înţeleg acum ezitările tale de la început și găsesc pe Blake cam slab, cred că sunt capabil de lucruri mai bune.

Zilele acestea mi-a venit o idee formidabilă: am în minte câteva subiecte de eseuri extraordinare pe care le cos și le descos în cap de mult, însă care nu pot merge la „Vremea" pentru că cer spaţiu mare, zeci de pagini, iată deci ce am decis: le voi scrie tot acum vara și le voi face să apară în volum puţin timp după *Exerciţii.* Îţi repet că subiectele sunt interesante și mă voi căzni să le tratez foarte bine, cu mare atenţie. Va fi *„coup sur coup"*, două volume unul după altul[2].

Eseurile sunt filozofice, însă cu nuanţă de stânga (totuși fără a fi politice, înţelegi).

Cu *Exerciţiile* merg bine, cred că voi isprăvi până în august totul.

Îţi mulţumesc încă o dată pentru toate și te sărut cu dragoste,

M. Blecher

Dragă Elly,

Ceasul pe care mi l-aţi adus voi începă să-l iubesc din ce în ce mai mult, e cum nu vă închipuiţi de frumos. Cifrele albastre își schimbă culoarea în timpul zilei și sunt splendide; acum am curăţat masa de lângă mine, pe care stăteau o mulţime de lucruri inutile și n-am lăsat decât ceasul care stă singur în mijlocul mesei.

În scrisorile precedente am uitat să-l rog pe Geo ca atunci când va veni la mine să aducă cu el radiografia pe care a făcut-o, s-o văd și eu; eu nu sunt medic însă până acum mi-au trecut prin mână câteva zeci de radiografii și le „citesc" cu multă ușurinţă.

Cred că doctorul care a spus că e ceva suspect ori nu e specialist ori a exagerat mult pentru că de obicei se văd clar lucrurile suspecte și se pot defini imediat, de unde concluzia mea este că Geo n-are nimic la spate. Poate într-adevăr o mică scolioză din cauza înălţimii însă asta au toţi oamenii înalţi, aproape fără excepţie.

Cu dragoste și dor mare,

M. Blecher

48

[Roman,] 22.VI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Chiar acum am primit mandatul tău postal de 1000 lei. Îţi închipui cred bucuria și surprinderea mea. Este într-adevăr excesiv de frumos din partea dlui Donescu[1] și dintr-a ta care desigur te-ai interesat ca mandatul să existe și să pornească. Îţi mulţumesc infinit; deasupra chestiunii de bani este o chestie de „admisiune oficială“ care este în întregime opera ta și pentru care niciodată nu-ţi voi fi îndeajuns de recunoscător.

Știu că nu-ţi plac asemenea mulţumiri însă fără tine aș fi continuat să vegetez în cel mai execrabil și mai obscur anonimat, îmbuibat de visuri absurde și de dadaisme învechite. Ţie îţi datorez înainte de toate *organizarea mea* și apoi posibilităţile de publicare. Este ceva ce se numește „sensul vieţii“, iartă-mi cuvântul acesta mare, și tu ai dat un sens „vieţii“ mele.

Câteodată mă apucă un fel de frenezie de iubire și de recunoștinţă, aș vrea să-ţi scriu scrisori interminabile şi numai teama că te voi importuna mă împiedică s-o fac.

Toate acestea sunt scrise și pentru Elly, ea participă la bucuria mea cu puritatea, bunătatea și simplicitatea ei care sunt mai presus de ale tuturor copilelor din lumea asta.

Vă sărut pe amândoi, cu dragoste, cu dor, cu căldură,

M. Blecher

49

[Roman,] 25.VI. 1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc că mi-ai scris, vroiam să-ţi telegrafiez. Ţi-am scris și la „Vremea“, cred că ai primit.

În acest moment așteaptă maseurul carta postală și îţi scriu în grabă. Ieri, alaltăieri, a plouat și m-am mai răcorit.

Toată săptămâna trecută am încercat să fac ceva și n-a mers, eram prea abrutizat de căldură.

Citesc cu mare, imensă satisfacţie, toate articolele tale din „Tempo“; mă întreb ce-ai scrie dacă n-ar fi cenzură: ar fi teribil. Toată lumea citește „Tempo“ și te urmărește cu atenţie; devii în fiecare zi mai popular și faci ca să răsufle oamenii necăjiţi mai din fundul pieptului. Treburile au ajuns prea complicate și mârșave și trebuie să mai dăm drumul clocotului, că altfel plesnim cu toţii.

Te sărut pe tine și Elly,

M. Blecher

50

[Roman,] 30.VI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc foarte mult pentru *coupe-papier*-ul trimis prin judecătorul Popovici care mi l-a adus ieri. Este într-adevăr splendid și ca tot ce vine din partea ta îmi face o enormă plăcere însă te rog mult nu mai cheltui bani pentru mine. *Coupe-papier*-ul este nu știu cum „înrudit“ cu ceasul prin calitatea materiei: e aproape același oţel cromat. Încă o dată îţi mulţumesc mult.

Zilele trecute am fost cam necăjiţi din cauza unor complicaţii de sinuzită care s-au ivit la un ochi la mama mea, în același timp s-au constatat și niște polipi în nas (crescuţi subit) de care a trebuit să fie operată pentru a se face sondaje în ochi. În fine acum e complect restabilită, însă a avut mult de suferit și a răbdat totul cu un calm admirabil.

Pentru „Vremea“ nu voi trimite nimic fără ca să vezi și tu, deci amân totul pentru septembrie, când te vei întoarce, dealtfel nici n-am pentru moment vreun eseu gata scris.

În luna august este aici bâlciul despre care ţi-am vorbit în atâtea rânduri, ar fi bine și te rog chiar mult de tot să vii cu Elly aici la Roman la această dată. Este chiar la începutul lunii, te rog ca în aranjarea vacanţei să ţii seama și de voiajul acesta aici. Îţi închipui câtă plăcere aș avea. Te rog ţine-mă la curent cu deplasările voastre.

Iartă-mi această carte postală puţin insipidă.

Te sărut pe tine și pe Elly.

Cu dragoste al vostru,

M. Blecher

51

[Roman,] 7.VII. 1935

Dragii mei Geo și Elly,

Zilele acestea a fost mai răcoare, a plouat, era foarte plăcut aici, îmi pare rău că nu erați și voi. În fund, în camera a[1] treia, unde erau niște statui de lut, e multă umbră și am aranjat această cameră pentru voi când veți veni aici. În grădină copacii sunt plini de cireși și vișine, flori mai puține, nu știu de ce n-au crescut, însă tot sunt destule. Cred că nu voi scrie eseurile, nu prea am subiecte bune, poate totuși că voi găsi, voi vedea. Trec prin momente de mare criză cu privire la *Exerciții;* sunt chiar disperat câteodată (ieri seara a fost teribil) că nu vor ieși cum vreau și altă dată mi se pare că totuși au o valoare, eu nu știu nimic în această privință, scriu ca un orb. Vă rog să nu mai vorbim despre aceasta până nu voi termina. În afară de scris viața mea n-are sens, e haotică, e vagă și fără interes, oamenii pe care îi văd sunt stupizi, banali și nu-s posedați de nicio pasiune, morți în timpul vieții, mai ales toți acești burghezi nesuferiți pe care îi cunosc atât de bine – și despre care, dacă mă vor ajuta puterile, aș vrea să scriu, ca să-i usture, un roman, de exemplu.

Iertați-mă pentru aceste divagații personale și intime.

Vă sărut pe amândoi, vă iubesc, când sunt foarte disperat voi mă consolați, mă gândesc că existați, că nu-i deci totul pierdut.

Vă sărut,

M. Blecher

52

[Roman,] 19.VII.1935

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Îmi pare nespus de bine că vă place la Balcic şi că aţi găsit cameră bună. Ce n-aş da să pot merge puţin la mare! Îmi amintesc cu infinită nostalgie de anii petrecuţi la Carmen-Sylva şi la Berck, mai ales la Berck unde oceanul era murdar, cenuşiu, ca o apă cu leşie, dar răcoritor şi cu ceva *plin* în el, care satisfăcea.

Vă anunţ că mi-am cumpărat, în fine, un mic aparat de radio „Columbia“ excelent, „un radio e un prieten în casă“.

Zilele acestea am avut prin el ştiri *de la voi:* speakeriţa a anunţat că la Balcic duminică noaptea a fost foarte cald, 19°C, iar luni a anunţat la cronica săptămânală articolul lui Geo din „Vremea“[1].

Cu sănătatea o duc mai bine. Plouă întruna şi e răcoare, e minunat pentru mine care sufăr îngrozitor de căldură. Cred că în luna august va veni aici prietenul meu Wauquier din Franţa care va sta două săptămâni, fiind în trecere spre Grecia unde va ocupa, mi se pare, o catedră de franceză. Toate celelalte bune, „eu n-am început încă să joc tenis“ dar poate că va veni şi asta.

E ora 7 dimineaţa, sunt cam adormit şi după ce voi bea ceaiul mă voi culca din nou.

Vă îmbrăţişez, iubiţii mei, vă sărut, aştept să vă revăd,

M. Blecher

53

[Roman,] 23.VII. 1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc pentru rândurile tale tonice, revivifiante[1] de astăzi, tu nu ştii poate câtă energie şi reconfort îmi aduc vorbele tale, sunt ca o transfuzie de sânge bun, viu. Cu *Exerciţiile* mai trebuieşte încă aşteptat, puţin, nu mult, şi sper – nu sunt sigur, vom vedea, însă sper – că vor fi demne de încrederea pe care o ai în mine.

Ieri am comis o mică indiscreţie la adresa ta neştiind că n-ai scris nimănui unde eşti la Balcic: i-am spus lui Hay unde să-ţi scrie – ar vrea să ia el camera voastră de la 1 august încolo, auzind cât e de bună. Îţi va scrie poate azi.

Încolo toate bune, vine bâlciul, vine Wauquier, aparatul de radio merge bine, însă nu ascult mult.

În grădină la mine fructele s-au copt, sunt vişine delicioase şi caise din care voi face marmeladă şi vă voi trimite şi vouă să gustaţi. Mai sunt mere, pere şi zmeură.

Te sărut pe tine, o sărut pe Elly, cu multă, infinită dragoste,

M. Blecher

54

[Roman,] 29.VII.1935

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Vă mulţumesc pentru telegrama voastră emoţionantă, mă gândesc la voi nespus de mult şi aş vrea să ne revedem cât mai curând. Toamna va fi plăcut la Roman, vom face focul în odaie, vom sta de vorbă, vom bea ceaiul, afară va ploua; voi constituiţi filmul cel mai interesant pe care-l văd zilnic cu zeci și sute de detalii.

Când Geo va fi la București, îl rog să treacă pe la „Vremea“ unde i-am scris o carte postală.

Vă îmbrăţișez și vă sărut cu dragoste multă,

M. Blecher

55

[Roman,] 4.VIII.1935

Iubiţii mei Geo și Elly,

Vă scriu la București, unde cred că vă găsesc, această carte postală.

Vă mulţumesc pentru veștile ce mi le daţi; chiar acum am primit o carte postală de la voi. Când veţi fi instalaţi la Brașov vă rog a-mi trimite adresa. Vă anunţ că prietenul meu Wauquier a venit – e aici de marţi –, mi-a adus câteva albume splendide, artistice, cu reproduceri de la expoziţia de artă italiană care e acum la Paris. Îi place mult cum e aici.

Toate sunt bune, cred că voi isprăvi *Exerciţiile* până la sfârșitul lunii. În același timp scriu și un lung eseu despre Kierkegaard ca să-l am gata[1]. Îl am în cap de multă vreme însă nu este pentru „Vremea“ fiindcă este prea lung; îl voi trimite poate la Brașov ca Geo să-l citească.

Vă sărut cu multă și profundă dragoste,

M. Blecher

56

[Roman,] 13.VIII.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi scriu înainte de a avea adresa ta, îndată ce am primit cartea ta postală de luni. Inutil să te scuzi, eu însumi sunt necăjit şi hărţuit de o mulţime de lucruri care mă exasperează peste măsură şi mă împiedică să-ţi scriu mai des. În primul rând, căldura excesivă care mă distruge, mă enervează, mă înnebuneşte. Vine apoi stomacul care nu mă lasă în pace, apoi nopţile de insomnie, dorinţa de a termina cartea, în sfârşit, dragul meu Geo Bogza, sunt într-o situaţie infernală pur şi simplu şi abia aştept toamna ca să mai răsuflu.

Iartă-mă pentru aceste oribile lamentaţii. Ce să fac? Cui să-i spun toate acestea? Într-o noapte, de exasperare, mi-am rupt hainele de pe mine; credeam că explodez, a trebuit să iau calmante şi să ţin mâinile în apă rece ca să mă mai liniştesc puţin; trec printr-o perioadă foarte proastă.

În privinţa *Exerciţiilor*, am terminat totul şi nu-mi rămâne decât să transcriu pentru maşină; mai am de transcris extrem de puţin, chestia asta aşadar nu contează deloc. Ceea ce mă tracasează este că *nu ştiu ce-am scris*, nu ştiu dacă este bun sau rău, sunt zăpăcit de ideea că am isprăvit şi că n-am pus tot ce vroiam. Imposibil însă să mai scriu.

Îmi spui că vrei oricând să vii, să citeşti; îţi mulţumesc infinit. Poate la 1 septembrie totul va fi gata, poate însă mai târziu, pe la 15; nu voi întârzia prea mult.

Iartă-mă pentru scrisoarea aceasta exasperantă, inutilă, stupidă.

Te sărut pe tine și pe Elly cu multă dragoste,

M. Blecher

57

[Roman,] 18.VIII.1935

Dragul meu Geo Bogza,

În fine căldurile s-au mai potolit și mă simt mai bine. În privința *Exercițiilor* pot să-ți dau detalii mai precise, cred că vor fi *gata scrise la mașină* pe ziua de 15 septembrie. Îmi scrii că vrei să rămâi o lună la Râșnov, e tocmai bine și asta se acordă minunat cu data ce ți-o indic mai sus. Când te vei întoarce deci la București vei putea veni și la Roman, bineînțeles dacă nu vei fi prea ocupat și vei avea timp; eu te voi aștepta cu infinită dragoste și nerăbdare împreună cu Elly. Este prea târziu 15 septembrie oare? Te rog scrie-mi.

Îți trimit alăturat o scrisoare pe care am scris-o într-un moment de descurajare.

Te pot anunța că între timp mă simt mai bine atât fizicește cât și cu privire la scris.

Totul așteaptă acum avizul tău, am scris azi câteva pagini de care nu sunt prea nemulțumit.

Îmi pare bine ca vă simțiți minunat la Râșnov și vă doresc cea mai calmă vacanță posibilă.

Te sărut pe tine și pe Elly, vă îmbrățișez cu dragoste și vă aștept,

M. Blecher

58

[Roman,] 22.VIII.1935

Dragii mei Geo și Elly,

Ieri v-am expediat un mic pachet cu câteva lucruri făcute de Olimpia. Vă scriu aceasta pentru că se poate întâmpla ca între timp să vă fi mutat din Axente Sever și să nu știţi de el; adresa voastră o am de săptămâna trecută și de-atunci n-am mai avut nicio știre.

Dragul meu Geo Bogza, te rog ceva foarte mult, dacă se poate, când vei fi la Brașov, cumpără-mi te rog 50 plicuri albe, așa cum am mai avut, lucrul nu-i urgent încât poţi să le cumperi când vei pleca spre București dacă te vei întoarce prin Brașov, nu știu deloc unde e Râșnov, deși am auzit vorbindu-se de această localitate.

Toată noaptea a plouat, e acum răcoare, admirabil.

Vă rog iertaţi-mă pentru scrisul acesta fără relief.

Vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

59

[Roman,] 29.VIII.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

În fine, *Exercițiile* sunt pe isprăvite. Cred că duminică 1 septembrie vor fi în întregime bătute la mașină, cu alte cuvinte manuscrisul va fi gata. Iată ce m-am gândit: n-ar fi bine oare să ţi-l trimit la Râșnov imediat și tu să-l citești acolo în liniște? Îmi scriai că stai acolo cam până la 15 septembrie, ai avea deci și timpul și calmul necesar, bineînţeles dacă nu ești foarte ocupat cu reportajul din Cadrilater[1].

Când vei isprăvi de cetit vei veni, dacă poţi, la Roman și vom aranja totul în legătură cu apariţia.

În tot cazul eu nu risc nimic expediind manuscrisul prin poștă pentru că mai am o copie.

Te rog, așadar, scrie-mi ce crezi despre asta.

Cu multă dragoste pentru tine și pentru Elly, al vostru,

M. Blecher

60

[Roman,] 7.[IX].1935

Iubitul meu Geo Bogza,

În fine, după o așteptare de o săptămână primesc azi câteva rânduri de la tine. Îţi trimit alăturat textul, așa cum îmi scrii. Te rog înarmează-te cu spiritul critic cel mai sever pentru a-l ceti și nu-mi rezerva nicio indulgenţă; sper că va rezista acestui examen.

În totul, textul a ieșit mult mai scurt decât vroiam, o sută de pagini de mașină. Poate însă ca tot va fi posibil să se scoată din ele, cu un tipar mare, două sute de pagini de carte.

Iată acum, în ceea ce privește întrebarea ta dacă îl cred definitiv. În principiu, bineînţeles că nu, însă în realitate am stat aplecat asupra acestui manuscris atâtea zile și l-am modificat de-atâtea ori, încât aș vrea să nu mă mai ating de el. Însă știu că orice lucru este perfectibil și transformabil încât dacă în unele locuri vei găsi ceva ce nu merge voi îndrepta, fie lipind peste text o fâșie de hârtie, fie înlocuind toată pagina. Este evident că e vorba aici de schimbări de text – corecturile pentru sintaxă, improprietate de termeni, obscuritatea frazei ori incoerenţă (ca de pildă să spun la începutul capitolului că e primăvară și apoi că e toamnă), trebuie în orice caz să mi le semnalezi. În această privinţă te rog chiar să fii foarte atent pentru că se poate întâmpla să fi avut în cursul scrisului unele scăpări din vedere.

În fine, concluzia: manuscrisul este susceptibil de schimbări, dar în linii generale aș vrea să-l păstrez cum este și mai ales să apară în toamna asta. E dorinţa mea cea mai arzătoare.

Cu mare nerăbdare aștept răspunsul tău și te îmbrăţișez cu drag, pe tine și pe Elly.

M. Blecher

61

[Roman,] 16.IX.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc nespus pentru emoţionanta ta telegramă. Îţi mărturisesc că deși am primit-o în cursul după-amiezii, am cetit-o și am recitit-o până noaptea târziu, extraordinar de mișcat și fericit. E pentru mine *cel mai important* că ţi-a plăcut ţie, restul acum nu mă mai interesează în același grad. Iată acum ce-aș îndrăzni să te rog: să vii cu Elly la mine pentru mai multe săptămâni, am nevoie de voi ca de un balsam, mai ales acum că sunt foarte deprimat din cauza unor complicaţii a bolii.

Te rog fă tot posibilul să-mi satisfaci imensa mea dorinţă.

Erau două lucruri pe care le așteptam, întâi să-ţi placă *Exercițiile* și al doilea să vii la mine; primul s-a realizat și aștept acum al doilea.

Cu multă, multă dragoste

M. Blecher

62

Roman, 17.IX.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Cu adâncă emoţie am cetit scrisoarea ta plină de caldă înţelegere și mare dragoste. Pentru mine rândurile tale sunt vitalizante, îmi dau curaj și impulsiuni noi.

Bineînţeles, poţi să dai manuscrisul să-l citească Pompiliu Constantinescu, poate chiar și Mircea Eliade, cum crezi.

Pentru titlu sunt de acord cu tine că *Întâmplări* e mai bun, deci îl adopt.

Te sărut cu dragoste multă pe tine și pe Elly,

M. Blecher

63

[Roman,] 23.IX.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi scriu în grabă, maseurul așteaptă și nu vreau să-l țin prea mult.

Îţi mulţumesc pentru interesul ce-l porţi *ÎNTÂMPLĂRILOR ÎN IREALITATEA IMEDIATĂ*, titlul rămâne acesta definitiv.

În privința formatului îmi convine cel al *Alchimiei Asiatice,* numai cu mai puține rânduri pe pagină, 28 cel mult, în loc de 35 sau, poate, tipărit cu o literă mai mare, ca de pildă aceea cu care e scris Capitolul I, Capitolul II, la *Cuprins*, vezi la urmă la cartea lui Mircea Eliade.

Este tot ce-aș avea de spus în această privință. Cea mai mare dorință pe care o am este ca să apară încă în toamna asta. Îți voi explica verbal de ce este asta atât de important și vei vedea și tu că am dreptate.

Te rog fă tot posibilul să vii la 1 octombrie, poate că ai putea scrie reportajul pe care îl vei face la mine, vei avea tot calmul necesar, te asigur.

Te sărut mult pe tine și pe Elly,

M. Blecher

64

[Roman,] 27.IX.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îți scriu foarte puțin și foarte greu; sunt chinuit îngrozitor de niște hemoroizi ce mi-au ieșit din cauza poziției mele culcate; stau tot timpul cu comprese de apă caldă la șezut; nici de urinat nu pot că se nasc contracțiuni foarte dureroase. În fine, mizerii.

Îți mulțumesc că te interesezi atât de mult ca să apară cartea la timp. Pot să-ți trimit suma cerută, dacă este nevoie te rog telegrafiază-mi. Când vii la Roman? Știi vreo dată precisă? Iată, aș vrea să te rog mult ceva, care de altfel este inutil să ți-o spun, fiindcă vei avea singur grijă, este vorba de condițiile tipăririi, aș vrea să fie cât mai bune, cât mai avantajoase pentru mine. Când ai fost aici ai înţeles cum stă chestia, pot să obţin banii pentru tipărire însă cu cât vor fi mai puţini va fi mai bine; eu „n-am curajul" ca să mai cer bani acasă, deşi mi se dau. Cea mai mare bucurie a mea ar fi să se vândă cartea şi asta nu pentru mine ci pentru prestigiul meu de om „care n-a câştigat un ban în viaţa lui". Toate acestea eu le consider îngrozitoare fleacuri şi burghezisme stupide însă nu tot astfel le consideră şi cei din jurul meu. În fine, am în tine toată încrederea; mă exprim prost, a avea încredere în cineva înseamnă a „risca" ceva în baza anumitor considerente excelente, există însă şi un fel de încredere care nu trebuie să poarte acest nume, e de exemplu aceea pe care o am eu în părinţii mei; în ei n-am încredere, în ei „cred" *şi tot astfel în tine* – încrederea este ceva vag, un sentiment supus controlului, înţelegi? Există ceva mai tare decât simpla încredere şi fluidul acesta mă stăpâneşte pentru tine din cap până-n picioare. Iartă-mă că-ţi dau un exemplu: când viţa se sprijină de zid este vorba de încredere sau de ceva infinit mai vital, mai esenţial? Şi eu mă *sprijin* de tine.

Iartă-mi aceste divagaţii, trebuie să am febră.

Îţi mulţumesc mult pentru tot ce faci pentru mine şi te sărut mult pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

65

[Roman,] 3.X.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit azi prin mandat poştal pentru aconto lei 8000, vei face cum vei crede mai bine şi vei stabili condiţiile. Esenţialul este să se apuce de lucru și să nu dureze prea mult tipăritul; vezi te rog dacă este posibil să apară încă în toamna aceasta, peste o lună.

Cu mare nerăbdare aștept vizita ta. Cu sănătatea și cele ce ţi-am scris îmi merge mai bine zilele acestea.

Te aștept, te sărut cu drag, sărutări lui Elly, o aștept și pe ea,

M. Blecher

66

[Roman,] 15.X.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Te rog ţine-mă la curent cu toate tratativele și mersul cărţii. Iartă-mă că te importunez; în fiecare zi aștept poșta cu infinită nerăbdare; asta nu înseamnă însă că nu-mi dau seama cât ești de ocupat și cât timp preţios îţi iau chestiile mele. Ceea ce faci pentru mine este un lucru deasupra oricărei înţelegeri omenești, nimeni nu este capabil de atâta atașament pentru cineva și de atâta bunăvoinţă.

Toate acestea le știi ca și mine și știi de asemenea că fără ajutorul tău n-aș putea face nimic.

Îmi pare rău că voiajul în Bucovina devine improbabil, eu totuși sper încă.

Iartă această carte poștală de nerăbdare, tu care le înţelegi pe toate vei înţelege și asta.

Te sărut mult pe tine și pe Elly și doresc nespus să vă văd,

M. Blecher

67

[Roman,] 19.X.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

În fine azi, vești; le așteptam cu o nerăbdare și o nervozitate care în ultimul timp din cauza mai multor exasperări luaseră forma unei obsesii. Condițiile de tipărire pe care mi le comunici le accept; voi avea banii oricând și îndată ce voi avea corecturile (sau poate e mai bine ca să le faci la București pentru a nu se pierde timp) deci îndată ce-mi vei cere îți pot trimite încă 8000 lei apoi restul însă te rog anunță-mă cu 2-3 zile înainte ca să-l pot avertiza pe tatăl meu; el îmi dă banii, am vorbit cu el și nu încape nicio îndoială în această privință.

În privința modificărilor, iată alăturat care ar fi aspectul paginei I cu supresiunea pasagiilor ce te jenează[1]; poate că paragraful care începe cu „Senzația de depărtare..." și continuă încă cinci rânduri – înainte de „teribila întrebare" – ar putea fi păstrat; în cazul acesta adaugă-l pe hârtia mea. Cât privește de „(agentură & comision)"[2], paranteza indică tocmai necesitatea în care s-a găsit „autorul" de a da un amănunt lămuritor și pe care ar vrea el însuși să-l evite; dacă din tot ce-i scris mai departe detaliul acesta rezultă de la sine și dacă crezi că suprimarea lui nu poate stânjeni înțelesul general, atunci taie-l.

Te rog mai scrie-mi următoarele: ce crede Pompiliu Constantinescu și ce ți-a spus el despre manuscris. Îmi face impresia că nu i-a plăcut; văd că eviți acest subiect cu îngrijire. În privința „reclamei": eu nu mă pricep însă cred că s-ar putea începe a anunța, în „bazarul" ziarelor care se ocupă de literatură. În „Vremea" ar fi excelent dacă s-ar putea, ca anunțul lui Călugăru[3], însă mi-e teamă că vei întâmpina dificultăţi mari. Cartea mea face figură de „*parent pauvre*“ la editură, este doar „tolerată“ în mijlocul celorlalte strălucitoare lucrări, nu-i aşa?

Zilele trecute am primit o scrisoare de la Sandu Hay care îmi spune că ar putea anunţa cartea în „Zorile“ şi „Adevărul“, însă îmi repugnă profund să apelez la el şi tocmai acum când i-am scris câteva rânduri amare. Cred că dacă l-ai ruga pe Traian Şelmaru[4], el s-ar ocupa poate cu pricepere şi discreţie.

Pentru „Vremea“ n-am nimic gata; îţi voi trimite totuşi mâine – poate – un eseu.

Te rog scrie-mi dacă să colaborez la „Azi“, ştiu că este o revistă de dreapta însă au publicat Const. Micu[5] şi I. Biberi[6] eseuri de stânga; îmi trebuie un articol publicat într-o revistă voluminoasă pentru a-l trimite în străinătate. Cred că mă înţelegi.

Îţi mulţumesc încă o dată pentru toată osteneala şi grijile ce le ai cu cartea mea; dacă îţi trebuie 500 lei pentru cheltuieli mărunte, aperitive şefului de atelier şi bacşişuri, ca lucrurile să meargă mai repede, îţi pot trimite; eu nu ştiu deloc cum se procedează în asemenea cazuri.

Te sărut cu dragoste pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] Pot trimite mai mult de 8000 lei însă avertizează.

68

[Roman,] 1.XI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit un cec postal de 8000 lei pe care îl încasezi mi se pare la poştă. Te rog mult a-mi scrie dacă l-ai încasat pentru ca să fiu liniştit.

Iartă-mă că ţi-l trimit atât de târziu, toată săptămâna am suferit îngrozitor, m-a durut un picior, aseară în fine am luat un puternic stupefiant cu opium și îmi este mai bine.

Când ai timp scrie-mi cum merge cartea și în ce stadiu găsește, deși prin tot ce mi-ai scris până azi sunt lămurit în toate privinţele.

Te îmbrăţișez și te sărut cu drag pe tine și pe Elly,

M. Blecher

69

[Roman,] 4.XI.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Cred că s-a pierdut mai multă corespondenţă de-a mea și asta a dat naștere la multe încurcături.

Te rog scrie-mi dacă ai primit un plic recomandat la „Vremea“ conţinând un cec.

Cum a mers cu mutatul? Aș vrea ca să fii mulţumit de apartament și să nu ai nicio neplăcere; să fie călduros mai ales.

Într-o carte postală ce nu ţi-a parvenit îţi scrisesem că sunt pe deplin mulţumit cu toate demersurile tale și cu tot ce faci pentru carte. Cu „Azi“ îţi voi scrie cum stau lucrurile. Vroia să trimeată Luca Popovici niște poeme pe care le-a tradus el din Supervielle și urma ca eu să scriu un eseu introductiv, el cunoaște pe toţi de-acolo, dar deocamdată chestia a rămas baltă.

Pentru modificări te rog comunică-mi tot ce crezi și cu întoarcerea poștei îţi voi scrie ce e de făcut.

Te îmbrăţișez și te sărut cu mult drag pe tine și pe[1] Elly,

M. Blecher

70

[Roman,] 9.XI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Cu o plăcută surprindere am găsit în „Vremea“ de azi reclama pentru carte[1]. Îţi mulţumesc mult că te ocupi de toate acestea.

Zilele acestea nu mi-a fost bine deloc, acum ţin regim sever și îmi revin – e singurul lucru care mă dezintoxică și mă calmează.

Îmi pare bine că v-aţi instalat în noul apartament și că sunteţi mulţumiţi.

Cred că mă voi îndrepta și starea generală se va ameliora pentru a vă putea primi cu dragoste și infinită bucurie la mine. Veţi veni de astă dată pentru două-trei săptămâni ca să ne vedem *bine* și să mă bucur de prezenţa voastră care este binefăcătoare pentru mine.

Când puteţi veni? Vă aștept și vă sărut cu drag,

M. Blecher

[P.S.] Veniţi oricând pentru că totuși îmi este mai bine și voi nu mă deranjaţi, voi îmi daţi curaj.

Iartă această carte poștală incoerentă.

71

[Roman,] 15.XI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc nespus pentru grija ce o ai de carte. Voi pregăti la timp cei 8000 lei, cred că pe aceștia îi voi cere bunicei mele, în tot cazul îi vei avea când îi vei cere.

Ieri mi s-au adus aceste cărţi postale pe care nu le-am făcut din pedanterie ci fiindcă mă plictisește să scriu mereu adresa mea celor ce n-o cunosc. Cu sănătatea o duc mult mai bine; azi mă mut în odaia de alături unde aţi stat voi, bucătăria va fi în odaia din faţă, pentru ca Olimpia să nu alerge iarna prin frig, odaia unde am stat până acum rămâne pentru musafiri, e foarte călduroasă, am pus patul și vă așteaptă pe voi. Vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

[P.S.] Zilele acestea, judecătorul Popovici va fi la București, te rog să nu-i spui nimic din condiţiile în care apare cartea la „Vremea“, înţelegi cred, mulţumesc.

72

[Roman,] 21.XI.1935

Iubitul și admirabilul meu Geo Bogza,

Chiar acum a venit poetul Manolescu[1] care mi-a adus lupa și plicurile; lupa întrece toate așteptările mele, e splendidă, este un obiect rar, teribil de plăcut de mânuit (senzualicește). Când am primit-o aveam pe masă o carte cu gravuri și desene vechi, olandeze și germane, a căror valoare crește infinit când sunt privite cu lupa (știi, desenele acele minuţioase cu mii de detalii).

În fine, îţi mulţumesc foarte mult și te sărut pe tine și pe Elly care a avut desigur și ea un cuvânt hotărâtor în alegerea cadoului.

Îmi pare rău că nu-ţi cerusem din vreme o fotografie mare a ta pentru a o pune în noua mea odaie. Toate fotografiile din Ardeal pe care mi le-ai dat sunt înșirate pe un perete, e foarte frumos și în fiecare minută mă uit la ele, sunt chiar lângă mine.

Tot prin Manolescu am aflat și vești bune de la carte. Îmi pare nespus de bine că avansează. Voi face rost de bani, voi cere unei rude, nu acasă – îți voi explica verbal totul.

Încă o dată îți mulțumesc și te sărut împreună cu Elly,

M. Blecher

[P.S.] Îndată ce-am scris această carte postală, am recitit-o cu lupa; e foarte plăcut.

73

[Roman,] 28.XI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îți mulțumesc încă o dată pentru timpul pe care îl consacri corecturilor; niciodată nu-ți voi fi îndeajuns de recunoscător pentru toată osteneala ce ți-o dai cu mine.

Iată alăturat un cec de 6000 lei, pentru restul de 2000 lei trebuie să aștept încă până sâmbătă când mi-a promis cineva că mi-i va aduce (cu împrumut).

În privința cărții: după câte știu eu, când se tipărește începutul cărții, primele pagini sunt „unite“ cu pagina coperții interioare. În caz că este exact acest lucru, te rog a-mi trimite o copie pe hârtie proastă, să văd cum se prezintă coperta. Cred că cel mai bine ar fi, atât numele cât și titlul, cu literele și aranjamentul *din reclamă*.

M. Blecher
Întâmplări
în irealitatea
imediată.
Editura „Vremea“ – București.

Te rog iartă-mă că nu-ţi scriu mai mult.

Cu dragoste te sărut pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

74

[Roman,] 28.XI.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog confirmă-mi primirea recomandatei ca să fiu liniştit.

În privinţa coperţii mai am de adăugat următoarele: aş vrea să fie dintr-un carton subţire, alb, cu literele tipărite cu cerneală albastră.

Ceea ce te rog să supraveghezi îndeosebi este aranjatul colilor. În multe cărţi sunt încurcate paginile şi asta e o nenorocire a cărei spectru mă torturează zi şi noapte.

În fine, dacă s-ar telefona cumva din oraş ca să se adauge vreo dedicaţie, sau aşa ceva, te rog nu ţine seama de nimic, afară de scrisul meu. Cu infinită dragoste,

M. Blecher

[P.S.] Infinită dragoste lui Elly.

75

[Roman,] 2.XII.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Înţeleg bine tot ce-mi scrii, articolul din „Vremea“ de ieri[1] este execrabil şi l-am scris pentru că primisem de la H. Ch. Puech[2] volumul în chestiune şi vroiam să-i întorc politeţea; atâta tot. Îmi dau însă seama cât era de fadă această cronică şi nu voi mai face niciodată concesiuni politeţii.

În privinţa dedicaţiei nu am de gând să pun *niciuna* şi îţi scrisesem tocmai pentru ca să nu se introducă fără voia mea; cartea nu va avea deci nicio dedicaţie.

Cred că voi face rost încă de 500 lei pentru câteva exemplare pe hârtie velină, însă aş vrea o hârtie perfect *mată,* poroasă, albă, ca de pildă aceea de la plicurile trimise, bineînţeles mai subţire. În fine totul va fi cum vei decide. Te rog nu te supăra că te necăjesc mereu cu alte exigenţe. Îţi mulţumesc din inimă, te sărut pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

76

[Roman,] 12.XII.1935

Dragul meu Geo Bogza,

Îţi trimit azi prin mandat 2000 lei, restul cât trebuie, şi te rog iartă-mă că am întârziat atâta, dar mi-a fost foarte greu ca să mi-i procur. În privinţa celor 500 lei pentru exemplarele pe care aş vrea să le am pe hârtie mai bună, te rog vezi dacă se poate ca Dl Donescu[1] să mi le tipărească pe credit, adică în momentul în care apare cartea el îşi va scoate aceşti bani din vânzarea primelor exemplare; oricât de prost s-ar vinde tot cred că îşi va scoate 500 de lei, roagă-l acest lucru şi din partea mea, cu promisiunea de a-i achita suma în ianuarie dacă nu s-ar vinde nici 10 exemplare din carte. În privinţa apariţiei poate ar fi bine s-o amânăm pentru 15 ianuarie, însă să fie totuși gata cartea acum. Ce zici? Pentru Crăciun contez ferm pe vizita voastră, a ta și a lui Elly, este totul pregătit și îmi merge bine cu sănătatea, încât vă aștept cu cea mai mare nerăbdare. Vă rog scrieţi-mi data exactă când veniţi. Vă sărut cu dor imens,

M. Blecher

77

[Roman,] 14.XII.1935

Iubiţii mei Geo și Elly,

Carta postală aceasta este pentru a vă spune toată ardoarea și nerăbdarea cu care vă aștept. Îmi veţi face cea mai mare bucurie venind și mă pregătesc de pe-acum să vă primesc.

Chiar adineoarea am vorbit detailat cu Olimpia și ne-am chibzuit noi cam ce să vă preparăm când veţi fi aici și la sfârșitul conferinţei, cum se spune în limbaj diplomatic, am pus pe hârtie un „plan“ care cred că va avea și aprobarea voastră. În fine, vă așteptăm cu dor imens, cu bucurie, vă rog veniţi,

M. Blecher

78

[Roman,] 18.XII.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Iată o chestie în afară de cele ale noastre obișnuite. În momentul de faţă e la mine poetul Ion Manolescu și tot luându-ne cu vorba am constatat că numele lui este prea banal și că ar trebui să și-l schimbe ca să fie mai distinct și să nu aibă legătură nici cu actorul Manolescu, nici cu poetul Ion Aurel Manolescu. În fine, după multă bătaie de cap am găsit ceva tare și absolut senzațional, un nume care în 24 ore îl va face renumit în toată țara, va provoca scandal și ilaritate poate, dar va fi o bombă, Ion Manolescu-Mormânt. Vor fi ori nu vor fi cetite poeziile lui, dar de poetul Mormânt va ști toată lumea. Poate prea e de tot, scrie ce crezi, cu drag,

M. Blecher

[P.S.] În caz că ai vreo idee în această privință și găsești vreun nume bun, te rog scrie.

M. Blecher

79

[Roman,] 20.XII.1935

Iubitul meu Geo Bogza,

Îți mulțumesc că te gândești să vii. Cât privește coincidența Paște-Crăciun, asta este numai pentru că în acele zile nu apar ziarele și ești mai liber; în același timp se acordă și o reducere pe C.F.R., asta-i tot, încolo bineînțeles că lucrul n-are absolut nicio importanță. Cu poetul Manolescu, l-am domolit și va renunța la nume, însă așteaptă ca tu să-i dai o sugestie.

Vă aștept și vă sărut cu drag,

M. Blecher

80

[Roman,] 3.I.1936

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Este ora 8 jumătate, când începeam să vă aştept în odaia mea. Îmi pare nespus de rău că aţi stat numai atât, abia acum când aţi plecat îmi amintesc de o mulţime de lucruri pe care vroiam să vi le spun. În urma voastră a rămas vidul cel de toate zilele, dar totuşi marea bucurie că aţi fost aici, că aţi existat realmente în această cameră mă mângăie şi îmi procură gânduri plăcute (eu am gânduri plăcute şi neplăcute, când sunt amărât îmi spun „hai, să mă gândesc plăcut!“ şi visez tot felul de chestii).

Ce bine ar fi dacă aş sta mai aproape de Bucureşti!

Câteva lucruri au rămas nu îndeajuns de lămurite, unele sunt fără nicio importanţă, altele merită să revin asupra lor în câteva cuvinte.

În privinţa banderolei „Întâmplări de dragoste şi moarte“, îmi pare acum că este insuficientă şi că, de-ar rămânea singură, ar trăda conţinutul cărţii, pentru că în *Întâmplări* ceea ce este mai important nu sunt faptele petrecute în sine, ci modul de a le interpreta. Poate ar fi fost mai bine cum ai spus la început, cu „viaţa jupuită până la sânge“. În tot cazul *e bine*, cred, de păstrat „Întâmplări de dragoste şi moarte“ şi de adăugat încă o frază în sensul celor scrise mai sus[1]. Ce crezi?

Chestia asta e una la mână, a doua e cu privire la corecturi, te rog mult de tot ca la aceste ultime corecturi să nu mai suprimi nimic şi să nu modifici niciun pasagiu, fie el cât de didactic. *Ştiu* şi *aprob* că era necesară suprimarea pasagiului cu perdeaua, însă din moment ce am cetit eu însumi cartea în stadiul care este, s-o lăsăm *așa.* Te rog înțelege-mă, asta nu înseamnă că n-aș aprecia modificările tale, dar aș vrea să nu mai am „de-a face“ cu cartea, asta-i tot.

Și acum știri „intime și familiare“.

Dragii mei Geo și Elly, voi să știți că taraful Fănică Luca o să mă îngroape pe mine, ăsta mă seacă la ficați, ăsta îmi rupe inima, ăsta „este ce este“, nu scriitorul Blecher. Ieri seară la radio a cântat câteva romanțe și arii naționale extraordinare. Căutați să-l auziți în București să vă cânte „Ciocârlia“ și „Brâulețul“ și acea extraordinară romanță populară „Boală, boală“[2]:

Boală, boală
Zace omul și se scoală
Dar de boala care zac
Frică mi-e că n-o să scap
............................(Câteva versuri lipsesc aici)
Mă duce la mănăstire,
Și pune pământ pe mine
Pământu-i cu iarbă verde
Trece mândra, nu mă vede
Pământu-i cu iarbă neagră
Trece mândra nu mă-ntreabă.

Iată cam totul pe ziua de azi. Continui să mă hrănesc bine și abundent, deși „fac“ iar câteva zile de regim fără sare.

Cu prilejul Anului Nou a fost tămbălău mare, la 12 noaptea au ieșit în stradă toți vecinii mei și au tras cu pușca, m-au asurzit, timp de câteva minute nu se auzeau decât împușcături, apoi au început cu urările în gura mare: „La mulți ani, coane Fănică“, „Mulțumesc, țața Leana“ și așa un ceas întreg, aici e mahala nu glumă!

Te rog, te implor dragul meu Geo Bogza nu te supăra de cele scrise în privinţa corecturilor, tu eşti înţelegător şi mă vei ierta, cred.

Te sărut cu infinită dragoste, pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

81

[Roman,] 14.I.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc pentru reclama din „Vremea“, a fost foarte vizibilă, excelent plasată. Până azi n-am primit ştiri de la tine, aştept azi. Zilele acestea am vrut să-ţi expediez serviciul de cafea şi nişte şerbet, dar tatăl meu a fost bolnav şi n-am putut vorbi cu el, a stat la pat 10 zile şi a fost şi un consult de medici, acum este mai bine şi a început să iasă din casă, însă e slăbit. – *Cu întârziere îţi anunţ enormul, extraordinarul succes pe care l-a avut reportajul tău cu Tita Cristescu în „Tempo“, a fost o nebunie, îşi smulgea lumea ziarul din mâini, cu greu mi-am procurat un exemplar, nu se vorbea în oraş decât despre cele şapte borcane*[1]. – Ţin să-ţi spun că în urma vizitei tale aici au rămas multe lucruri bune (nu literare); de exemplu aerisirea odăii se face acum mai intens şi mai des în timp ce sticla mea termică este spălată mereu cu grăunţe. Toate sunt aici cum ştii, poetul Mormânt vine să mă vadă când n-are serviciu. Şi n-are serviciu niciodată. E un băiat bun, mai bun decât alde Hay, mă roagă să te întreb dacă ţi-a parvenit manuscrisul ce ţi-a trimis.

Iată cam toate ştirile de aici, te sărut cu drag atât pe tine cât şi pe dna Iacobel, al vostru,

M. Blecher

82

[Roman,] 16.I.1936

Dragul meu Geo Bogza,

Te rog mult nu te supăra că revin asupra cărţii şi eventualelor greşeli ce s-ar putea comite. Te rog controlează două lucruri: dacă nu s-a sărit un capitol întreg în vreun loc (asta ar putea trece complect neobservat) şi dacă paginile sunt în ordinea lor de succesiune. Iată ce mă turmentează, adică ce-mi vine în minte acum pentru că de „turmentat“ propriu-zis nu mă turmentează nimic. Ştiu că tu te ocupi de toate şi n-am nicio grijă, dar este în firea mea să „mai trântesc o carte postală“.

Ieri seara l-am ascultat la radio pe Mircea Eliade cetind un admirabil fragment din romanul lui[1].

Încă o dată îţi cer iertare că te importunez cu chestii care sunt aranjate şi te sărut cu drag, pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

83

Roman, 23.I.1936

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Vă trimit azi prin poştă o faţă de masă şi patru şerveţele – o garnitură de ceai – cum am şi eu, din pânză cadrilată, care e foarte modernă.

În fine, sunt mai liniştit cu apariţia volumului şi aştept în fiecare zi pachetul cu exemplarele mele. Este ora patru acum, sunt leneş, somnoros, iată pentru ce vă scriu numai câteva rânduri.

Vă sărut cu dragoste mare,

M. Blecher

84

[Roman,] 26.I.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Văd că *„ça chauffe“*, apariţia se apropie şi notiţa din ultima „Vreme“ era splendidă[1]; îţi mulţumesc mult.

Îţi trimit alăturat o notă pe care te rog, dacă este posibil, s-o pui la „Fapte şi Idei“[2]. Ştiu că e o rubrică întotdeauna aglomerată, însă te rog mult vezi poate intră. În această notă vei vedea că mi-a sosit în fine Enciclopedia; volumul trimis nu este prea bun, însă eu ţintesc la volumul următor.

În fine, dacă nu se poate, nu e nimic.

Zilele aceste am avut puţină febră şi „văjăiala“ ei m-a împiedicat să mă gândesc cu prea multă nerăbdare la apariţia cărţii, şi astfel, iată-mă în preajma acestei date. Cred că mâine sau marţi voi primi câteva exemplare.

Iată cui te rog să distribui la Bucureşti.

Ziarul „Rampa“, M. Sebastian.

Ziarul „Adevărul“, Gh. Corneanu de la „Dimineaţa“ care face o cronică a cărţilor săptămânii şi dna Lucia Demetriade Bălăcescu[3], str. Sf. Constantin 24. În fine, la cine mai crezi, n-am notat aici decât câteva nume, care să nu scape.

În tot cazul, scrie-mi te rog lista cu toţi cei cărora li s-a dat cartea.

Personal, prin poştă, voi trimete eu însumi cu dedicaţie lui Tudor Arghezi şi H. Soreanu[4].

Îi mulţumesc mult pentru toate şi te sărut cu drag pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] Pentru dna Bălăcescu, dacă te jenează, voi trimite eu de aici.

85

[Roman,] 27.I.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

În fine, azi mi-au venit pachetele cu cărţi[1]. Până acum am stat şi m-am uitat la fiecare, încă o dată şi încă o dată; bineînţeles că surpriza cea mare a fost portretul, pe care îl găsesc admirabil. Îţi mulţumesc nespus de mult pentru tot ce-ai făcut, toată grija şi munca pe care le-ai depus ca să iasă cartea atât de bine. Exemplarele pe holandă sunt superbe. Ce să-ţi mai spun? Îţi mulţumesc, cartea a ieşit mai bine decât mă aşteptam, într-un cuvânt, *perfectă.*

Îi voi scrie mâine câteva rânduri Dlui Donescu, pentru Perahim găseşti alăturat un bilet.

Şi acum, te rog, o lămurire.

Cu exemplarele *Serviciu de presă* ce trebuie să fac, să le expediez eu pe la reviste şi ziare?

Te rog scrie-mi unde trimiţi din Bucureşti. Era vorba că pentru reviste şi critici trimiţi de-acolo, cu carte de vizită; asta ar fi cel mai bine.

Când au sosit cărţile era şi sora mea aici, totul a impresionat-o grozav, mâine voi da câteva exemplare la prieteni, eu n-am nevoie de atâtea şi dacă vrei mai pot trimite *S.P.* înapoi la Bucureşti, pentru reviste.

Încă o dată mă gândesc la tot ce-ai făcut tu pentru mine; dacă nu ne întâlneam, eu aş fi rămas în bezna celui mai negru şi odios diletantism.

Încă o dată îţi mulţumesc, te îmbrăţişez şi te sărut cu dragoste mare pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

86

Roman, 30.I.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Chiar acum am primit scrisoarea ta care m-a lămurit pe deplin în toate privinţele. Exemplarele le trimit tot azi, am scris şi lui C.A. Donescu. Într-un exemplar era greşită foaia 4 (foaia de maşină cu 16 pagini) se trăsese acelaşi text şi pe faţă şi pe dos (paginile 49-64) însă nu am mai găsit încă un exemplar la fel, aşa că sper să nu fie decât o excepţie.

În momentul acesta tatăl meu e în Bucureşti, vei avea poate ştiri de la el.

Te sărut cu drag, pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

87

Roman, 9.II.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc nespus pentru articolul din „Vremea“[1]. Tot ieri am cetit o notiţă în „Zorile“[2] şi în „Facla“[3]. Pentru mine emoţia nu e aşa mare cât pentru tatăl meu, care îmi spune că simte „un fior prin şira spinării“ când citeşte acestea. Însă şi pentru mine emoţia este mare, poţi să mă crezi. Îţi voi scrie mai pe larg zilele acestea. Până atunci te sărut cu infinită dragoste, pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

88

[Roman,] 11.II.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Cu mare întârziere, după cum vezi, am primit cartea ta postală cu data de 6 februarie, în care îmi anunţi că împlinești 28 de ani. Vestea aceasta m-a emoţionat peste măsură. În afara[1] tuturor consideraţiilor metafizice și abstracte, *trăim,* suntem oameni și ne socotim viaţa în ani; în anii în care punem faptele noastre bune, extraordinare, mediocre sau triste. Te îmbrăţișez și te sărut pe amândoi obrajii, urându-ţi să devii pe an ce trece tot mai iubit de oameni și tot mai necesar lor. Îţi doresc ca numele tău să fie *luminos,* să te admire lumea nespus de mult, cu sinceritatea aceea spontană a mulţimii care simte într-un om întruchipate deodată toate dorinţele ei tainice, pe care nu le poate exprima. Vorbesc cu oameni simpli și necăjiţi (omul care aduce pâine, un electrician care a venit să vadă contorul, unchiul meu) și aduc vorba înadins despre „Tempo“ și articolele tale. Ei bine, mă crezi? Toţi acești oameni le citesc. Zilele trecute spuneam unuia dintre ei „ai cetit articolul cu *Uite popa nu e popa?*[2] era foarte bun“ și el îmi răspunde simplu „toate sunt foarte bune“. Încă o dată îţi fac urările mele calde și sincere de bine; nu o uit nici pe Elly, ea va fi întotdeauna lângă tine ca un elixir vital de cea mai sublimă calitate morală.

Tot azi am primit o scrisoare de la C.A. Donescu. Ieri, de la Ieronim Șerbu[3], la care am răspuns. Voi trimite, cred, câte ceva pentru „Vremea“, vei vedea tot ce e bun și ce nu. Te rog scrie-mi adresa lui Ilarie Voronca, la Paris; îi voi trimite niște traduceri în franţuzește din Bacovia pe care le-am făcut în „orele mele libere“[4]. Voi scrie poate o povestire cu titlul *Poveste cu un cuptor de pâine,* titlul poate este frumos, povestea însă e destul de macabră.

Îţi anunţ că am isprăvit de scris nuvela *Cavoul* însă nu mă împac cu forma ei provizorie; voi mai scrie-o încă o dată, şi de câte ori va fi nevoie, până va ieşi ceva citibil.

În afară de literatură, am fost amărât săptămâna trecută că sora mea a fost bolnavă, era ceva destul de serios şi acum e la regim; ştii tu, regim = n-ai voie să mănânci nimic bun, numai porcării, zarzavaturi fără sare care te slăbesc îngrozitor.

Încolo toate cum le ştii; a venit iarna, e frig însă soba mea încălzeşte bine; e cald în odaie; mă ocup de sănătate, urmez tratamentul meu de fiecare zi şi asta e tot.

Te sărut mult de tot pe tine şi pe Elly.

M. Blecher

[P.S.] Poţi scrie cărţile postale cu creionul, le citesc perfect. Îţi mulţumesc încă o dată, nespus de mult, pentru articolul din „Vremea“ care a fost într-adevăr extraordinar.

În legătură cu cartea mea. În faţa unei vitrine unde e expusă doi ofiţeri stau de vorbă (auzită):

– Ce ţi-e şi cu filozofii ăştia! Pentru ce ar pune el „irealitatea imediată“ şi n-ar scrie curat „realitatea imediată“.

89

Roman, 18.II.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi anunţ ceva important, peste câteva zile voi începe, cred, să scriu noua mea carte însă nu va fi un roman, ci continuarea *Întâmplărilor*; nu te speria, ştiu ce dificultăţi vor fi legate de acest proiect însă mi-a venit în minte ca o construcţie bine echilibrată această urmare care va avea trei cărţi (cu trei „subiecte“ diferite, în fond însă continuându-se, Berck, Leysin, Techirghiol) și toate patru volume (împreună cu acesta apărut) vor forma, dacă voi izbuti să le duc la capăt, „opera vieţii mele“[1]. În cartea care vine cred că „întâmplările“ vor fi tot atât de patetice, tot atât de zguduitoare ca și în cea dintâi, să vedem dacă o să izbutesc să găsesc tonul simplu din aceasta, în această direcţie va fi toată munca mea. Te rog scrie-mi ce crezi.

Te rog dă un volum dlui Silviu Cernea[2] de la „Naţionalul nou“ care în nenumărate rânduri a anunţat apariţia.

Te sărut cu dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

90

Roman, 19.II.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Tot ce-mi scrii mă bucură, mă emoţionează. În fiecare zi primesc aici felicitări și cadouri, cutii de bomboane, fructe zaharisite, flori, prăjituri și de fiecare dată mă gândesc cu infinită dragoste la tine, eu sunt doar „mânzul“ tău (în Franţa se numește „*poulain*“ un autor lansat de unul mai mare).

Te rog mult vezi dacă se poate să fie cartea și în următoarele orașe, Iași, Botoșani, Bârlad, Piatra și Tulcea (le-am scris în ordinea preferinţelor), mi se spune de pildă că la Iași nu este, în fine nu e aceasta cel mai important.

Cu sănătatea n-o duc tocmai bine acum; voi începe din nou regimul, mă menajez astfel din când în când ca motoarele stricate. Îmi spun multe persoane în vârstă că au cetit cartea și le-a plăcut, lucrul acesta mă bucură, îmi pare bine că am izbutit să scot ceva la capăt.

Toate cărţile poștale ce-mi scrii mă interesează extraordinar, când vine poșta, pot face pansamentul, las totul și citesc ce-mi scrii.

Te sărut cu multă dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] Te rog spune lui Mircea Eliade că i-am scris ieri.

91

Roman, 1.III.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

În momentul de față sunt afară la aer pe terasă, e cald, bine, primăvară. Te întrebam într-o carte poștală care e adresa lui Mihail Sebastian, probabil că n-ai primit-o. Te rog de asemenea mult, dacă ai ocazia să-i vezi, întreabă-i pe Tudor Arghezi și H. Soreanu dacă au primit câte o carte. Îmi pare că aceste cărţi au fost oprite la poștă pentru a fi cetite, era acolo un funcționar care a desfăcut pachetul și a început să citească, apoi s-a afundat în lectură și a spus băiatului „lasă că le expediez eu, poţi să te duci".

Îţi voi trimite poate săptămâna aceasta câteva pagini. Zilele îmi trec fără să știu cum, mă voi apuca serios de scris. Voi revedea *Cavoul* și un eseu, *Exegeza câtorva teme cunoscute*[1], care este foarte lung și va merge cred la o revistă serioasă, este un eseu filosofic, de stânga, vei vedea tu ce e cu el, l-am scris încet și cu mare grijă, vei vedea.

Te sărut mult pe tine și pe Elly,

M. Blecher

92

[Roman,] 10.III.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Până azi, marţi, n-am primit nimic de la tine. Este mai mult de o săptămână de la[1] ultima ta carte postală. Cred însă că ești foarte ocupat acum, am cetit reportajul cu mahalalele, în „Tempo“ de duminică. Toată lumea se agită îngrozitor aici în jurul războiului, de când cu ultimele evenimente. Îţi trimit alăturat o *schiţă*[2], scrisă zilele acestea. Este vorba, după cum spun, de o schiţă, deci de ceva scurt și cât se poate de concis. Poate o vei găsi publicabilă, nu știu. În acest caz aș vrea s-o dau la „Azi“ dacă ar primi-o. Vorbește dacă vrei cu Petru Manoliu[3] în această privinţă însă, bineînţeles, dacă nu-ţi plac aceste pagini atunci lasă totul baltă și nu mai vorbim de ele. Intenţia mea este să public o schiţă, sau un eseu, într-o revistă care se prezintă voluminos, ca „Azi“, mi se pare că ţi-am explicat eu pentru ce, este pentru a trimite cuiva în străinătate un exemplar.

În fine, acest lucru nu-i nici urgent, nici important. Îţi anunţ că am închiriat locul viran din dosul casei, știi tu poate care, nu-i nici în dreapta, nici în stânga, ci drept în spatele casei; acum e semănat cu lucerna însă vom face straturi de flori și voi deschide o ușă din antret, în fund, prin tindă spre acest loc unde va fi o terasă ca să stau vara la umbră bună (acolo e umbră toată ziua) și ferit de muște. Cred că e o idee bună. Când veţi veni la mine – când? – veţi găsi totul gata.

În oraș, dacă te interesează, sunt fel de fel de scandaluri în care este amestecată și madame Haymovici. Este un conflict între „zioniști“ și patrizanii lui Jabotinski[3], în fine o furtună într-un pahar cu apă, au apărut și diferite ziare și pamflete împotriva dnei Haymovici, dar mi-e imposibil să pun mâna pe ele.

Cu sănătatea o duc bine acum, soarele acesta m-a înviorat puţin, mi-e groaznic de frică la vară de căldură și muște.

Îţi mulţumesc pentru „Rampa“[5], aș fi vrut să scriu câteva rânduri lui Mihail Sebastian, de mulţumire, însă în ziar nu este decât adresa atelierelor tipografice.

În ceea ce privește proiectele mele literare despre care ţi-am scris încă n-am stabilit nimic definitiv, îţi voi mai scrie despre asta.

Iată ce-aveam să-ţi spun azi. Te sărut cu dragoste, pe tine și pe Elly, al vostru,

M. Blecher

[P.S.] Te rog scrie-mi dacă ai dat dlui Silviu Cernea o carte.

93

[Roman,] 24.III.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat un eseu[1], care te asigur că nu știu ce e cu el. Cred că din punct de vedere *strict filosofic* conţine multe aberaţii și dacă l-ar ceti, de exemplu, I. Brucăr[2], și-ar pune mâinile în cap și ar pretinde că am masacrat filosofia. Intenţia mea însă n-a fost să scriu un studiu, ci un *eseu* în care chestiunile să fie doar atinse ușor și oarecum *deformate.* Pentru a trata toate aceste chestiuni așa cum trebuie, nici zece volume n-ar fi de ajuns. Vezi și tu ce e cu el și scrie-mi. Pentru „Vremea“ e prea lung; mă gândeam să-l dau pentru numărul ce vine la „Azi“ și să renunţ la *Ioniță Cubiță.*

Te rog scrie-mi și fă ce crezi. Eram să scot zilele trecute la Roman cu Popovicio revistă, totul era gata dar în ultimul moment Popovici a renunţat și eu nu vreau s-o scot singur pentru că în fond n-am intenţia să scriu la ea ci doar să contribui materialmente și să fac *cronica*, unde să scriu despre revistele și cărţile ce le primesc și despre care n-am unde să dau notiţe scurte.

În această privinţă, te rog dacă poţi inserează la „Fapte și Idei“ nota alăturată[3].

Îţi mulţumesc mult.

Te mai rog ceva: dacă se poate, fă-mi în tipografie la „Vremea“ o copie a eseului despre Kierkegaard, pe șpalt, cum ai făcut pentru *Paris*, dacă îţi aduci aminte. Este bine, cred, să am o copie pentru orice eventualitate.

Zilele trecute răscolindu-se acasă în niște saltare vechi s-au găsit lucruri care îmi aparţin și între ele și o placă de patefon, *Kismet*, care este chiar placa despre care vorbesc în *Întâmplări* la pagina 113[4].

Când a murit „Edda“ am luat din etaj mai multe lucruri mărunte.

Îţi voi da ţie această placă s-o păstrezi ca amintire.

Când crezi să mai vii la mine cu Elly? În grădină încep să înverzească pomii și în curând vor ieși și florile. Îmi fac o terasă în dosul casei ca să am vara umbră.

Te rog scrie-mi și răspunde-mi la toate întrebările. Îţi mulţumesc mult, știu că ești ocupat, iartă-mă că te necăjesc atâta.

Te sărut cu dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

94

Roman, 17.IV.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îmi pare nespus de bine că ai plecat la Paris, și eu aș da nu știu ce să pot pleca pentru câtva timp în străinătate.

În „Tempo“ de aseară am cetit articolul tău din Veneția[1]; încolo n-am avut de mult nicio veste de la tine. Chiar azi i-am scris lui Elly.

Te rog transmite cele mai bune sentimente de prietenie dnei și dlui Voronca și dlui Claude Sernet[2].

Cu dragoste te sărut,

M. Blecher

95

[Roman,] 11.VI.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Totul este bine din moment ce prietenia dintre noi rămâne neschimbată. Era pentru mine un subiect de îngrijorare lucrul acesta în ultimele zile atât din cauza celor scrise în scrisoarea precedentă, cât și din cauza tăcerei tale. Cu rândurile tale de azi totul este lămurit și a dispărut din mine un fond de amărăciune (era ca un fundal de decor și tot ce făceam se petrecea în lumina tristă a acestor preocupări).

Pot să-ți scriu acum mai pe larg despre cartea mea[1].

Până acum am scris vreo 450 pagini îndesate de caiet și mai am de terminat 50-60 pagini, încât cred că săptămâna ce vine va fi gata romanul în prima versiune.

Va fi un roman la persoana a treia adică cu personagii, întâmplări și decoruri descrise obiectiv. Tot efortul meu este de a scrie o carte bună și cetibilă, poate că asta este însă prea vag pentru tine, de aceea îţi voi da mai multe explicaţii.

Îmi pare grozav de rău că nu poţi veni la Roman ca să-ţi citesc din ea. Știi că se petrece la Berck, în lumea bolnavilor. Îţi amintești poate că tu îmi spuneai odinioară când îţi prezentasem proiectul acestei cărţi că pentru ce nu transport acţiunea în România.

Ei bine, vei fi satisfăcut cred, am scris totul în așa fel încât atmosfera să nu fie specific franţuzească. Este un document de valoare umană, valabil oriunde. Până și în căutarea numelor personagiilor am avut grijă ca să fie nume bine alese cu rezonanţă generală. Înţelegi desigur ce-ţi scriu. Va fi astfel încât cetitorul nu-și va pune problema unde se petrec aceste lucruri, fiind preocupat numai de toate întâmplările și cazurile descrise. Este atât de îmbâcsită cu realităţi crunte și sfâșietoare încât poate va trebui să renunţ la unele din ele.

În *Întâmplări* temele erau panopticumul, cinematograful și toamna, aici vor fi realităţi mai grave și mai copleșitoare, odăi de operaţi, pansamente în odăile albe, reci și înfiorătoare ale clinicilor și iubiri între bolnavi care au ghipsuri pe ei.

Este un pasagiu cred halucinant cu tăierea piciorului unei fete tinere, frumoase și arderea lui jos în subsol, la calorifer.

În fine, vei vedea. Vreau să fiu demn de prietenia și încrederea ta, vreau să scriu o carte bună, iată toate preocupările și gândurile mele.

În altă ordine de idei, te rog foarte mult când treci pe la „Vremea" întreabă la administrație care este situația cărții mele, cât s-a vândut, cât s-a încasat, aș vrea ca să am un cont clar. Te rog dacă îl întâlnești pe Mihail Sebastian întreabă-l când vine la Roman și insistă să vie[2].

Cât privește de tine, știi bine cu ce nerăbdare te aștept împreună cu Elly. Până la revedere, vă sărut pe amândoi cu imensă dragoste,

M. Blecher

96

Roman, 15.VI.1936

Dragă Elly,

Cu mare bucurie citesc o carte postală de la Geo care îmi scrie că se întoarce pe la 20-22 iunie. Ce splendid voiaj a făcut! Cred că veți veni acum amândoi la Roman, mi-e tare dor de voi și aș vrea nespus de mult să vă văd.

În grădina mea au ieșit flori frumoase, am câțiva trandafiri superbi, petunii, condurași și micșunele.

Când se va întoarce Geo îi voi scrie pe larg de toate, am multe de spus.

Vă aștept, vă sărut, cu dragoste,

M. Blecher

97

[Roman,] 26.VI.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îți scriu, în fine, această foarte lungă scrisoare pe care o port în mine de-atâta vreme și care a suferit atâtea transformări (mintale) încât nu știu dacă îți va reda exact tonul disperărilor mele și al amărăciunilor din unele zile. În momentul de față toate s-au atenuat oarecum, fie din cauza indolenței mele, fie pentru că sunt absorbit de cartea pe care o scriu și despre care îți voi scrie mai jos. În tot cazul însă, chiar dacă mi-am regăsit calmul relativ, totul rămâne încă în bună măsură în putința ta care trebuie să rezolvi anumite probleme și să-mi dai anumite aprobări.

Îți voi scrie lucruri anodine și importante, amestecate la un loc în ordinea în care le-am notat și s-au petrecut.

În primul rând trebuie să-ți scriu despre un articol pe care l-am trimis la „Vremea" îndată după plecarea ta și care n-a fost publicat nici până azi și cred că nici nu va fi publicat. Era despre Berdiaeff, *Comuniune și existență colectivă*, și vorbeam despre cartea acestui filosof rus în care încearcă el să rezolve înțelegerea socială prin comuniune în spiritual și divin[1]. Concluzia articolului meu era că se poate comunia numai în materialitate, adică în muncă, în umanitate, în justiție, în spiritualități *concrete,* cam așa ceva scriam eu.

Iată acum de ce cred că nu s-a publicat eseul: pentru că mai întâi introducerea era cam obscură și nu destul de explicită. În ea făceam o comparație între filosofia de după război și mișcările de avantgardă literare, dadaism și altele, găsind că se aseamănă. Poate însă că n-am insistat de ajuns asupra punctului lor de asemănare care este tendința de iraționalism, din care cauză poate să apară cam ciudată comparația mea.

În al doilea loc, cred că am căzut cu articolul într-un moment „ideologic" nepotrivit[2]; tocmai apăreau în „Vremea" de-atunci eseuri „Pentru ce sunt patriot" și altele, în profundă contradicție cu comuniunea mea în materialitate. (Iartă-mi te rog toate aceste ștersături, un aparat de radio îmi urlă îngrozitor în cap retransmisia unei serbări școlare.)

Tot în legătură cu articolul acesta, în ultimul sau penultimul număr din „Vremea“ era un articol de Șuluţiu despre o carte de Bediaeff (însă altă carte decât cea analizată de mine), unde Berdiaeff era interpretat favorabil.

Este oare vreo legătură între nepublicarea articolului meu și publicarea acestuia? Cred că nu, dar aș vrea să știu pentru ce al meu a fost refuzat.

Te rog însă mult de tot, nu vorbi la „Vremea“ de tot ce ţi-am scris eu, acum mi-a mai trecut, am fost necăjit și descurajat teribil de chestia asta. Însă poate că nici tu nu vei scrie acum la „Vremea“, când vei vedea numerile italiote cu Abisinia și alte chestii.

În fine, au survenit ulterior lucruri mai importante încât nu merită să insist asupra acestuia[3].

Poate că în fond articolul e îngrozitor de prost și eu nu mi-am dat seama, aș vrea să-l citești și tu.

În aceeași ordine de idei, „Azi“ a apărut luna trecută, tot fără eseul dat lui Zaharia Stancu, însă acesta, când l-am recitit, nu mi s-a mai părut atât de „publicabil“, așa încât lovitura n-a fost chiar atât de amară.

Și acum trec la lucrurile grave.

Îţi anunţ că Sașa Pană a fost la mine în câteva rânduri; el are acum serviciul pe linia Buhăiești-Roman și vine pe-aici des în inspecţie[4]; dar mai bine să-ţi scriu toate vizitele cum s-au petrecut înainte de a trece la comentarii.

Într-o vineri după amiază acum câteva săptămâni a venit la ora $3^{1/2}$ tatăl meu, însoţit de un domn cu ochelari, care s-a recomandat Sașa Pană și care știa vechea mea adresă, așa că a mers întâi în stradă la prăvălie, de unde a venit cu tatăl meu.

Întârziând în oraș cu căutarea mea și drumul cu trăsura, mi-a spus că nu poate sta mai mult decât 1/2 ceas, adică până la 4, însă că, de vreme ce știe adresa mea și are serviciu pe aici, cam în fiecare vineri, va mai veni în săptămâna următoare. Ce era să spun? Eram foarte jenat, așa cum îți voi scrie mai pe larg mai departe, însă i-am spus că îl aștept.

În timpul acesta scurt, am vorbit despre lucruri cu totul lipsite de importanţă, despre cărţile ce le citesc și cartea pe care o scriu (despre care i-am vorbit și i-am cetit câteva pagini... dar așteaptă, vei vedea... vei vedea...).

Continui scrisoarea aceasta azi, vineri. Ieri, în timp ce o scriam, a venit dl. Popovici și a trebuit s-o întrerup.

Când a plecat de la mine Sașa Pană mi-a părut extrem de rău că i-am cetit fragmentul din carte, însă asta n-a fost nimic pe lângă încurcătura sufletească în care mă aflam știind că sunt prietenul tău și fiind convins că nu pot fi în același timp și al lui Sașa Pană, din cauza diferendului ce există între voi. Este drept că eu n-am făcut absolut nimic pentru ca să vie la mine și anul trecut când vroia să mă vadă i-am scris că sunt bolnav. Îţi aduci aminte. Îmi plac situaţiile clare, lipsite de ambiguităţi și de vreme ce tu ești tot sensul și toată bucuria mea în viață, nu vreau să am alţi prieteni decât ai tu și alte sentimente ori preferinţe.

Ce eram însă să fac? Îţi mărturisesc că îmi este imposibil să nu fiu amabil cu cineva care vine să mă vadă, e o mare lașitate poate și o mare lipsă de dârzenie în atitudine. Știu asta, și tocmai asta este ceea ce mă chinuie. În privinţa aceasta aștept ca să-mi faci cele mai aspre reproșuri, pentru că le merit.

Și acum revin la vizitele lui Sașa Pană.

Pentru vinerea următoare, m-am gândit în ce fel să fiu cât mai impersonal și totuși corect. Într-un sfârșit, am găsit o soluţie, l-am chemat la mine și pe poetul Manolescu, încât ei au stat tot timpul de vorbă, în timp ce eu doar îi ascultam sau interveneam cu vreun cuvânt. În tot cazul eram feroce decis să nu mai citesc nimic și să nu mai scot o vorbă despre cartea mea; așa a și fost.

Iată însă alt lucru care s-a întâmplat: Manolescu a adus cu el poemele, le-a cetit, i-au plăcut lui Sașa Pană și atunci toţi de comun acord ne-am gândit să fie editate la „unu“[5].

Încă o pauză, unde aștept toate reproșurile tale și tot dispreţul tău pentru ce-am făcut. Îţi scriu acestea cu imensă amărăciune, de câte ori îmi amintesc că rândurile acestea le vei ceti tu mă ard cărbuni aprinși în inimă, dar am decis să-ţi scriu totul, să-ţi mărturisesc totul, nu vreau să-ţi ascund nimic și chiar dacă voi trebui să primesc dispreţul tău (ceea ce ar fi îngrozitor, cel mai îngrozitor lucru în viaţa mea) trebuie ca să rămân până la urmă curat, cel puţin cât privește sinceritatea mea faţă de tine.

Pentru oricine în lume, vorbesc, scriu sau mă port cu sentimentul interior al unei profunde indiferenţe. Când este însă vorba de tine nu mai păstrez nicio luciditate și simt că tot ce e în legătură cu tine e topit în sângele meu, vuind în mine, vibrând în mine, în amestec indiscernabil cu ceea ce sunt eu însumi.

În fond viaţa mea este ceea ce a fost ea înainte de a te cunoaște *plus* ceea ce ai făcut tu dintr-însa.

Vin iar la vizitele de mai sus. În vinerea aceea s-a stabilit ca Sașa Pană să mai vie o dată în vinerea următoare, când totul trebuia să fie pus la punct, pentru apariţia versurilor, care va fi la toamnă, însă cartea se va tipări acum în vară. În fine, urmează acum ca Sașa Pană să vie vineri 3 iulie pentru a aduce probe și Manolescu să dea pentru hârtie și tipar 1000 lei. În totul, cartea îl va costa 4000 lei, frumos tipărită pe hârtie bună.

Te rog gândește-te o clipă că pentru Manolescu este în fond extraordinar de avantajos ca Sașa Pană să se ocupe de cartea lui, cu tipăritul, cu plasatul și notițele în ziare; de altfel el este extraordinar de bucuros că este editat de „unu“ și plutește într-o beatitudine extremă. Va avea și un desen făcut de Maxy încât e pur și simplu încântat și zăpăcit de bucurie.

Iată dar chestia Sașa Pană. În tot ce ți-am scris până acum n-a răzbătut decât un vag ecou al tuturor chinurilor (da, chinurilor) mele interioare, în această teribilă, îngrozitoare dilemă sufletească, unde eram prins între amiciția pentru tine și felul meu esențial de a fi, de a nu putea primi pe cineva decât bine și amabil. Condamnă-mi această lașitate.

Când am plecat din Techirghiol și am venit la Brașov unde am vorbit de toate zbuciumările prin care am trecut prin sanatorii și la care tu ai găsit răspunsuri liniștitoare și înțelegătoare, când am venit deci la Brașov, credeam că am scăpat de neliniști, de „chestii“ cum spui tu, și că liniștit, calm, mă voi putea ocupa numai de sănătate și de cărțile ce vreau să le scriu. Iată însă că intervin alte zbuciumări și alte dureri. În viața mea nu confortul interior este ceea ce a dominat întotdeauna și accept totul acum ca un om care a primit lovituri și, obișnuit cu ele, așteaptă acum numai să vadă cum și unde se vor izbi cele noi; am devenit un tehnician al tuturor acestor lucruri, un profesionist al lor și acum nerăbdarea cu care aștept răspunsul tău este ca un văl de disperare peste toate.

Poate însă, *poate însă*, că tu mă vei scuza, mă vei absolvi, mă gândesc (și poate că acesta este gândul cel bun) că tu privești toate aceste din avion, de la 1000 m înălțime și nu au acum, în situația ta, nicio importanță. Cu alte cuvinte nu te vei supăra că am fost amabil cu Sașa Pană și că Manolescu este editat la „unu“. Totuși cred că lucrurile sunt prea grave... prea încurcate... aștept răspunsul tău.

Îmi rămâne puțin loc să-ți scriu despre cartea pe care o scriu care va fi un roman intitulat *Țesut cicatrizat* și în care vorbesc despre viața neagră a bolnavilor din Berck. Poate că titlul nu-ți place dar când vei ceti cartea vei vedea că el corespunde bine conținutului și îți va deveni atunci explicit de tot. Până acum am scris patru caiete groase, pline de întâmplări pure, legate strâns între ele, fără edulcorări și chestii inutile sentimentale; am unele lucruri extrem de virulente și de amare; vreau să fie o carte copleșitoare.

În caiete însă (și țin să-ți spun aceasta în mod special, poate s-ar întâmpla ceva și nu aș putea să le transcriu) în caiete deci nu este decât prima versiune, ieșită în fuga condeiului și trebuie încă să îndrept în multe locuri pasagii întregi. Îți scriu numai în grabă despre carte, pentru că vreau să-ți citesc întâi câteva pagini. Cred și sper că voi fi demn de încrederea ta. În unele locuri am lucruri infinit mai patetice și mai zguduitoare decât în *Întâmplări*. În fine, vei vedea.

Încă două știri: cu sănătatea o duc bine și am învățat să cânt din acordeon, asta e tot.

Închei cu imensă neliniște și nerăbdare în așteptarea răspunsului tău; nu-ți cer o scrisoare lungă, câteva cuvinte pe o carte postală îmi ajung și voi înțelege dacă totul s-a isprăvit cu bine sau trebuie să continue tot așa, cu aceleași amărăciuni și disperări.

Te sărut mult pe tine și pe Elly,

M. Blecher

98

Roman, 30.VI.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Tot ce-mi scrii cam bănuiam eu singur; și eu sunt amărât grozav de cele ce se petrec, și eu sunt îngrijat de echilibrul precar al atâtor lucruri la care ţineam și care sunt legate de credinţele mele esenţiale. Te-aș ruga să vii să-ţi petreci luna de vacanţă aici. Cred că ar fi un reconfort reciproc; am odăi goale și e destul de răcoare, eventual dacă ai vrea ca să-ţi păstrezi deplina libertate este odaia în fund goală, unde e bine, e zugrăvită nou și ai putea sta tot timpul fără ca să te deranjez și ne-am vedea în fiecare seară, ca la Brașov.

În fine, nu știu dacă ai vrea să-mi procuri bucuria asta.

Te aștept pe tine și pe Elly și vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

99

[Roman,] 12.VIII.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Într-adevăr ar fi bine să ne vedem cât mai curând, dar voi avea răbdare până ce îţi va fi posibil să vii aici cu Elly.

În privinţa editorului, uitasem să-ţi scriu că încă mai demult Mihail Sebastian mi-a comunicat că Ocneanu[1] de la Alcalay ar fi dispus ca să-mi editeze o carte – asta i-a spus-o când au apărut *Întâmplările*. Chestiunea va trebui deci reluată, însă deocamdată toată preocuparea mea este ca să termin manuscrisul și să iasă cât mai bine; am început ca să-l dau la copiat la mașină. Bineînţeles că tu vei fi cel dintâi și cel mai important lector al lui.

Te rog acum mult de tot ceva: te rog dacă treci pe la „Vremea“ și dacă poţi (dar vei insista, eventual) ia eseul meu[2] și ţine-l la tine, pentru că nu vreau ca să apară în „Vremea“, cred că ţi se va da bucuros. Întreabă-l și pe administrator ce e cu contul meu.

Zilele acestea am avut multe preocupări cu totul în afară de literatură, a venit să mă examineze un medic ortopedist și el crede că am un sechestru, os necrozat, chiar lângă vertebrele atacate și că ar trebui poate scos pe cale chirurgicală. Îmi voi face în cursul acestei săptămâni o radiografie ca să vedem ce decizie se poate lua în acest sens.

Pentru rest totul e bine dar am avut și emoţii, câinele vecinului a intrat la mine și mi-a mâncat toate găinile... în altă noapte au venit „necunoscuţi“ și au încercat să spargă ușa de la intrare, în fine, fel de fel de aventuri și neplăceri... în altă zi a fost un început de incendiu pe care l-a stins Olimpia, îţi voi povesti totul aici.

Te sărut cu dragoste, pe tine și pe Elly, al vostru

M. Blecher

100

Roman, 21.VIII.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog scrie-mi precis data când pleci pentru că am intenţia să trimit lui Mihail Sebastian câteva pagini din manuscris ca să le arate editorului și aș vrea neapărat să le citești tu mai întâi. În caz că ești ocupat și nu-mi răspunzi la aceasta voi avea eu grijă să-i scriu lui Mihail Sebastian să te anunţe când îi vor sosi și să ţi le transmită.

Îţi mărturisesc că sunt foarte amărât, plictisit de toate și continui romanul numai pentru a isprăvi un lucru început și pentru motive... familiare pe care ţi le voi explica verbal aici.

Te rog scrie-mi dacă în urma incendiului n-ai avut importante stricăciuni și pierderi.

Te sărut cu multă dragoste, pe tine și pe Elly,

M. Blecher

101

[Roman,] 12.IX.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi comunic că azi dimineaţă a fost consult de medici și s-a găsit o destindere a încheieturii sacro-iliace, nici fractură și nici luxaţie, dar durerile tot mă mai ţin, deși au scăzut mult[1].

Te voi ţine la curent.

Cu infinită dragoste, ţie și lui Elly,

M. Blecher

102

[Roman,] 20.IX.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog foarte mult iartă-mă că până azi nu ţi-am scris mai mult însă sunt exasperat de câteva chestiuni și literare și în afară de literatură care mă împiedică să scriu un rând cum trebuie.

Te rog crede-mă că mă gândesc mereu la tine și la Elly, îi voi scrie și ei.

Vă îmbrățișez cu infinită dragoste,

M. Blecher

[P.S.] Cu mare timiditate, cu frică și spaimă că te vei supăra îndrăznesc ca să-ţi propun să încasezi cât poţi de la „Vremea“ și dacă sunt vreo două mii de lei poţi să dispui de ei, îţi împrumut acești bani până când vrei, și te rog ca să vii cu ei la Roman.

Te rog în genunchi iartă-mă că ţi-am scris asta,

M. Blecher

103

[Roman,] 29.IX.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

În fine îţi pot da vești noi despre carte și despre mine. Ieri a fost aici Mihail Sebastian[1] care, la plecare, a luat manuscrisul la București. Cât timp a stat aici l-a cetit și cred că i-a plăcut mult. Îl vei întreba. Iată care este adresa lui: str. Radu Vodă 19, și telefonul 46846, însă e probabil că îţi va telefona el mai întâi.

Te rog acum citește rândurile următoare cu multă indulgenţă. Iată despre ce e vorba, când am știut că vine Mihail Sebastian am vrut să isprăvesc manuscrisul și de aceea, în cele 6 zile predecente venirii lui am lucrat la corectare în fiecare dimineaţă, după masă și noaptea până la 3-4; am ieșit epuizat, frânt, stors de toate forţele; manuscrisul ăsta m-a costat un enorm efort fizic, un adevărat surmenaj.

Îţi va spune Mihail Sebastian cât de zdruncinat eram de pe urma acestei munci care, îţi repet, a fost pur fizică pentru că în același timp a trebuit să suport și durerile din șold.

În fine însă, l-am terminat; iată ce vreau să-ţi spun acum, te rog mult și din tot sufletul, nu te supăra că am spus să fie predat direct editorului.

Îţi mărturisesc că aș înnebuni de griji și de neliniște dacă aș ști că paginile acestea smulse direct dintr-o grozavă osteneală ar putea circula prin București și s-ar putea pierde.

Iartă-mă, condamnă-mă, însă înţelege-mă.

Știu nerăbdarea și curiozitatea ta de a cunoaște manuscrisul; vei vorbi cu Mihail Sebastian și veţi găsi o modalitate ca să-l răsfoiești. În același timp el îţi va spune ce conţine. Te rog întreabă-l dacă sunt în el dulcegării și episoade inutile... Îţi va explica totul.

Îţi scriu azi cât pot, sunt foarte obosit și nu pot continua, te rog încă o dată, iartă-mă.

Te sărut cu dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] Îţi voi scrie zilele acestea o scrisoare mai amplă cu chestii importante.

104

[Roman,] 12.XI.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi cer iertare că am întârziat atâta cu această scrisoare. Am fost ocupat, apoi obosit, în fine, nu știu singur de ce am tot amânat.

Cu romanul meu lucrurile merg până acum normal.

În privinţa contului de la „Vremea“, sunt de acord, bineînţeles, pentru achitarea datoriei tale.

Te rog însă mult de tot un lucru și nu te supăra că-l cer cu atâta insistenţă, este vorba de stabilirea contului; aș vrea să am un cont explicit să văd cât a costat imprimatul, până la urmă, cât s-a vândut și cât mi se cuvine.

Tu nu știi în ce situaţie mă aflu în această privinţă faţă de părinţii mei. Bineînţeles, ei nu-mi spun nimic direct, dar există aluzii „fine“ și indirecte care sunt infinit mai insuportabile decât o reprimandă.

Pentru a mă achita, cel puţin moralmente, faţă de ei încă o dată te rog a cere lui Eigheles socotelile toate.

Poate că mă vei înţelege prin scris, poate nu, însă când vi-i veni aici și-ţi voi spune totul, cu siguranţă că mă vei aproba; visul meu cel mai frumos este să am suficienţi bani intr-o zi câștigaţi de mine, să-i pot înapoia tatălui meu și să-i spun „Iată achitarea, de-acum încolo nu mai aveţi, nimeni din familie, vreun amestec în chestiunile mele literare“.

Pentru mine a fost nu numai o constrângere dar și o adevărată suferinţă că le-am cerut lor acești bani.

În fine, cum spui tu, totul se aranjează.

Cred că ar fi foarte bine să vii la Roman cât mai curând, poate mă detești, și ai vedea că tot am rămas același, dar să isprăvim cu asta, rămâne deci să-i spui lui Eigheles să-mi trimită contul și asta e tot. Pentru rest, pot aștepta oricât și nu mă jenează deloc, dar absolut deloc.

Îţi anunţ că am un nou acordeon, cânt cu el, cred că te voi distra, gândește-te în mod serios să vii cu Elly.

Vă sărut pe amândoi cu multă dragoste,

M. Blecher

105

Roman, 23.XI.1936

Iubitul și marele meu Geo Bogza,

În fine azi am primit de la tine rândurile pe care le așteptam. Cu mare nerăbdare le așteptam, trebuie să-ţi spun.

În ultimul timp a fost între noi nu știu ce anume care ţine poate de dezamăgirile tale, dar mai ales de indolenţa mea. Când am o preocupare mare trăiesc într-o febră, într-o neliniște care mă împiedică să fac cel mai mărunt gest util sau urgent: sunt complet anihilat, distrus de așteptarea mea stupidă. Iată ce-au fost zilele mele în așteptarea cărţii, în timpul tratativelor cu editorul meu.

Îţi va spune odată Mihail Sebastian tot ce-a fost în legătură cu această apariţie. Îţi închipui, cred, că nu au mers lucrurile ca pe bile și acum când cartea va fi în fine în librării surâsul meu, departe de a fi unul de extremă satisfacţie, va fi, poate, identic aceluia, obosit, pe care îl are o femeie după naștere.

Toate acestea m-au împiedicat să-ţi scriu.

Îţi mărturisesc că acum când fac bilanţul lor, sunt cu totul umilit de meschinătatea lor și când mă gândesc că tu în timpul acesta ai avut intense și reale preocupări „din viaţă, nu din cărţi“, îmi vine să mă ascund de rușine.

Cert, n-am dus-o prea ușor nici eu în anumite privinţe, în afară de literatură. Am avut complicaţii cu boala, foarte grele și foarte dureroase însă cred că nimic nu contează faţă de disperările morale care rod mărunt în piept, ca niște șoareci.

Știu că tu nu crezi în forţe oculte; nici eu – însă dacă ar exista asemenea forţe care să producă o echitate în lume, să împartă și să repartizeze durerile, ei bine, îţi mărturisesc că aş lua asupra mea cu imensă bucurie disperările și tristeţile tale, pentru a le suferi eu, fiziceşte, în carnea mea, decât să știu că te tortureaza pe tine. Poate vei găsi că e naiv acest gând, așa e întotdeauna cu gândurile adânc simţite, care te preocupă zile și nopţi întregi: când le pui pe hârtie apar de-o extraordinară naivitate... Și totuși gândul acesta este acela cu care mă culc în fiecare seară și a cărui putinţă de realizare o doresc din tot sufletul și din tot corpul meu.

Iată: dacă această hârtie și acest angajament pot avea vreun sens, în domenii pe care nu le bănuim, începând chiar de azi, vreau să iau asupra mea toate disperările, toate neliniștile și toate durerile tale.

Te rog iubitul meu Bogza, examinează tot ce-ţi scriu în profunzime, îţi scriu din adâncul meu, și nu râde de nimic. (În fond nimic în lumea asta nu este ridicul, în afară de anumite lucruri pur burgheze care nu merită decât un imens hohot de râs).

Și acum, lucruri mai senine.

Când vii aici cu Elly? Cred că ştiţi, v-am scris mi se pare, că am un acordeon și cânt din el aproape în fiecare zi. E un instrument splendid, vorbesc de acordeonul meu nu în general, cu ornamente de celuloid și nichel, cu clape ca la piano și niște sunete admirabile. Exersez[1] mereu ca să mă perfecţionez; acum cânt „convenabil“.

Toate aici sunt în aceeași tonalitate cenușie de viaţă monotonă și solitară; azi a nins, era o lumină albă, neobișnuită în odaie. Pentru lunile de iarnă, m-am mutat tot în odaia din mijloc unde am stat și anul trecut. Toate obiectele sunt la locul lor, exact ca și anul trecut.

Bine ar fi dacă aţi putea veni și să staţi mai mult timp; să ne pătrundem ca la Brașov, să fim egoiști, să ne închircim în prietenia noastră, să trăim câteva zile „pure“.

Toate astea, știu bine, sunt atât de departe de realităţi...

Vă trimit toată dragostea mea, mai caldă și mai vie ca totdeauna, ca un vin care s-a învechit,

M. Blecher

106

[Roman,] 18.XII.1936

Iubitul meu Geo Bogza,

În anunţ că în fine a apărut cartea mea[1] și te rog să mă ierţi că nu ţi-am scris până acum – am zăcut într-un fel de prostraţie în așteptarea apariţiei, nu puteam să fac nimic și mai cu seamă am constatat cu acest prilej că nu-mi pot domina deloc nervii.

În fine, cartea e pe masă. Îmi dau seama acum încă o dată câte ai făcut tu pentru mine și ce-ai făcut tu din mine. Totul îţi datoresc ţie care m-ai scos din marasm și m-ai pus pe drumul cel bun. Îţi mulţumesc, iubitul meu Geo Bogza și ţie iubita mea Elly care întotdeauna prin admirabila ta prezenţă ai știut să susţii atmosfera de prietenie dintre mine și Geo. Tu ești complementul strict necesar care a activat în prietenia noastră prin simpla prezenţă, în același fel în care aerul ne era necesar. Vă iubesc și vă aștept să veniţi la mine. Iată, asta vreau să vă scriu: vreau să veniţi aici pentru o lună de zile, să trăiţi fără grijă și Geo să-și refacă forţele morale pe care le simt foarte scăzute. Vă rog, veniţi. Este, cred, cel mai bun lucru acum și pentru voi, și pentru mine, am nevoie urgentă ca să fiţi lângă mine, am nevoie de dragostea și limpeziciunea voastră. Vă rog veniţi. Cred că Geo ar putea aranja la „Tempo“ ca să lipsească o lună și să trimeată articole de-aici.

În fine, gândiţi-vă cu seriozitate la asta şi mai ales gândiţi-vă la bucuria ce mi-aţi face-o.

Iubiţii mei, am păstrat pentru voi un exemplar din cartea mea pe hârtie de Japonia şi vi-l voi da când veţi fi aici. Până atunci, pentru ca s-o cetiţi îl rog pe Geo să ia un exemplar de la Alcalay, unde am scris în acest sens.

Vă aştept, cu dragoste, cu fierbinte dragoste, al vostru,

M. Blecher

[P.S.] Iertaţi-mi această iscălitură.

107

[Roman,] 1.I.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Este ora 12, s-a tras cu puşca în cartier şi m-am trezit; acum când începe anul, primul meu gând se îndreaptă spre tine şi Elly, vă îmbrăţişez pe amândoi cu dragoste caldă şi cu cele mai bune urări.

Tot ce mi-ai scris am primit, dar trebuie să ştii şi să mă ierţi că zilele acestea am fost extrem de ocupat.

Pentru două zile a fost la mine Mihail Sebastian[1] şi în acest timp am mai avut vizite – am avut o imensă bucurie că a venit să mă vadă, el mă linişteşte şi mă înţelege până în adâncul sufletului.

Când vii la Roman cu Elly? Aveam intenţia ca să-ţi trimit ceva, însă nu s-a putut acum pentru că Fridy, care se ocupă de aceste lucruri, este acum cam bolnavă. Îţi va spune Mihail Sebastian, dacă îl vei întreba, ce este cu dânsa.

Te îmbrăţişez şi vă sărut pe tine şi pe Elly. Îţi mulţumesc pentru scrisorile trimise pe care le-am cetit cu cea mai vie emoţie din viaţa mea,

M. Blecher

108

[Roman,] 12.I.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit această scrisoare recomandată pentru că mi se pare că multe cărţi poştale ce ţi le-am adresat în ultima vreme s-au pierdut.

Eşti sigur că la noua adresă ţi se predă toată corespondenţa? Cercetează şi scrie-mi.

Te rog fii liniştit, totul aici este bine, sunt bine şi n-am avut niciun motiv ca să nu-ţi scriu.

Zilele trecute mi-ai trimis o carte poştală în care te mirai de „tăcerea" mea – ori eu ţi-am scris tot timpul şi mai ales am răspuns la extraordinarele tale scrisori, care m-au zguduit până în măduva oaselor.

Iartă-mă, dar am cetit din ele câteva fraze tatălui meu şi i-au venit lacrimile în ochi.

Este inutil să-ţi repet că pentru aceste aderenţe şi comunicaţii de sânge sufletesc mă zbat, trăiesc.

Continui să-mi accept viaţa numai pentru asemenea emoţionante mesagii de prietenie.

Tu şi cu Elly sunteţi cea mai extraordinară întâlnire din viaţa mea, o ştiţi bine – dar nu îndeajuns poate, voi nu auziţi cum în mine fiecare celulă freamătă de dragoste pentru voi –, rumoarea sângelui din mine este însăşi melodia acestei iubiri.

Iertați-mi aceste rânduri, vă scriu cum pot și ce-mi trece prin minte, adică ce-mi vine din adâncuri.

Vă sărut mult, cu frenetică dragoste,

M. Blecher

109

[Roman,] 21.I.1937

ubitul meu Geo Bogza,

Îți mulțumesc mult pentru rândurile din „Azi“[1] care m-a emoționat mult, nu ca venite de la un confrate „literar“, ca un mesagiu de la un simplu frate bun, frate de sânge, mai mare decât mine, înțelegător cu mine, așa cum sunt frații mari într-o casă.

Te rog, dacă poți, insera cele câteva pagini alăturate la „Cronica măruntă“[2]. Însă numai dacă poți și crezi că pot merge astfel. Știu și văd că tendința revistei este mai mult socială (îmi pare nespus de bine) dar poate că se va găsi loc și pentru aceste rânduri neutre.

Înțelegi bine că e vorba de o îndatorire prietenească pentru Manolescu. Băiatul ăsta merită multă solicitudine.

Îți voi mai scrie, foarte curând, și mai mult.

Te îmbrățișez și te sărut, pe tine și pe Elly,

M. Blecher

110

[Roman,] 27.I.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Știam eu bine că n-are să-ți placă notița[1], pentru că nici mie nu-mi place, mă dezgustă pur și simplu. Dar a trebuit s-o scriu, pentru că i-am promis lui Manolescu încă de la apariție că voi scrie despre cartea lui și am tot amânat, din dezinteres profund pentru acest soi de literatură de care nimic nu mă leagă.

Este o poezie de imagini, frumoasă, curățică și lustruită ca un obiect de pus pe-o etajeră.

Cert, Manolescu e un băiat excelent, însă în doi ani de zile de când ne cunoaștem, n-am izbutit să răscolesc într-însul nimic, n-am reușit să-l abat de la cultul unei poezii minore și cuminți ca aceea din cartea lui.

Mi-am dat toată silința să fie editat și sunt gata să-i fac orice servicii prietenești însă nu mă pot împiedica să constat că e prea placid, prea inert, amorf și din ce în ce mai mult funcționar clasa II-a.

În nenumărate rânduri i-am spus-o și lui și n-am văzut nicio reacțiune, niciun suflu care să-l anime, să-l întărâte, să-l facă să sângere.

E ca o bucată de gelatină pe care o scuturi, și o scuturi, și ea tremură la suprafață și apoi rămâne mai departe încleiată în moliciunea ei placidă, cu toate celulele la locul lor, cuminți.

Dragul meu Geo Bogza,

Este o mare tristețe pentru mine că trebuie să-ți spun aceste lucruri, pentru că e vorba de un băiat sărac și singur.

Însă iată ceva: există un soi de mizerie care în loc să răscolească pe cineva îl umple de visuri și aspirații burgheze. Și apoi, Manolescu nu e chiar în mizerie, își încasează lefușoara lui, își duce traiul monoton și uniform, se plimbă pe stradă, se culcă, se scoală, continuând a-și îngriji de un mic confort sufletesc pe care nimic nu-l tulbură.

Și lui i-am spus lucrurile astea de zeci de ori și sunt foarte amărât că n-am fost în stare să am vreo influență.

Cât privește de notiță, cartea lui nu mă interesează deloc, absolut deloc. Până ce-am scris-o am rupt 5 încercări și *au curs sudorile pe mine* ca să exprim acele câteva căcățele de fraze.

Când am terminat-o am pus-o în plic și am spus „Uf!".

E îngrozitor să scrii când n-ai nimic de spus. Iată pentru ce am iscălit-o cu inițiale și te rog fă ce știi cu ea, pune X.Y., în fine, încearcă să scrii tu, poate, ceva, numai să apară și să scap de acesta obligație care mă „anchichinează".

Cu scrisorile de răspuns la admiratori și unii critici e același lucru, mă căznesc ore întregi ca să aștern două rânduri politicoase.

În tot cazul, țin mult să-l servesc pe Manolescu pentru că promisiunea mea *mă arde,* fă ce știi, însă te asigur că de mi-aș stoarce creierii în mașina de presat tot n-ar mai putea ieși nimic cu privire la această chestie.

Credeam că am scăpat de ea, dar văd că mă urmărește ca un coșmar.

Bineînțeles că voi scrie la „Azi" și sper că n-o să te faci de râs cu proza mea, însă mai târziu.

Te îmbrățișez cu multă dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

111

[Roman,] 22.II.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Ți-am trimis azi, ție și lui Elly, o lădiță cu un curcan făcut de... bunica mea care e acum aici și câteva prăjiturele făcute de Fridy, sora mea.

Toate acestea vi le trimit cu gândul perfid că vă vor excita la amândoi glandele salivare și asta vă va determina să veniți la Roman mai repede. Vă anunț de asemenea că în laboratoriile culinare proprii se prepară noi și extraordinare specialități, cât se poate de apetisante.

Mi se pare că am făcut o greșeală cu trimiterea pachetului, am scris Geo Bogza pe lădiță, și tot astfel pe foaia de expediție, și îmi reamintesc că tu mi-ai recomandat să-ți scriu G. Bogza, la noua ta adresă.

Te rog infinit de mult scrie-mi dacă am făcut rău și dacă ți-am procurat vreun neajuns. Iartă-mă că am scris astfel, am început întâi pe lădiță, cu tuș, și când a fost numele gata scris, n-am mai putut șterge și a trebuit să scriu la fel pe foaia de expediție.

Cu mare, cu extremă nerăbdare, aștept o lămurire în această privință.

Vă doresc amândurora poftă bună și voie bună și vă îmbrățișez cu dragoste,

M. Blecher

112

[București,] 31.V.[19]37

Iubitul meu Geo Bogza,

Când ai fost duminică aici și ne-am luat „rămas bun“, uitasem să-ți spun ca să nu-mi scrii pe adresa Sanatoriului, îți voi explica eu de ce. Te rog scrie-mi la unchii mei, a căror adresă ți-o indic în această carte poștală. Este de altfel un lucru mărunt, lipsit de importanță.

Îți scriu mai mult pentru a prelungi despărțirea noastră care a fost atât de precipitată[1], pentru a simți mâna mea în mâinile tale mari, bune. Cred că azi va veni pe la mine.

Cu stomacul n-o duc încă prea bine, dar va veni iar d-rul Fruchter și vom vedea ce e de făcut.

Cu mare nerăbdare aștept mâine „Lumea românească“[2].

Te îmbrățișez și te sărut cu multă dragoste,

M. Blecher

113

[București,] 24.VI.1937

Dragă Elly,

Peste câteva zile voi pleca probabil din București, așa că te rog mai vino pe la mine să ne vedem și să mai stăm puțin de vorbă, înainte de plecare.

Îmi pare rău că nu mă voi vedea cu Geo la întoarcerea lui, dar sper că veți veni la mine, mai spre toamnă.

Pentru moment, cred că plec la Predeal ca să stau acolo până trec căldurile.

Cu toată dragostea prietenească, al tău,

M. Blecher

114

[Roman,] 3.VII.1937

Dragă Elly,

Îți scriu în sfârșit din Roman, de la mine de-acasă, unde am ajuns aseară, după o călătorie în condițiuni cât se poate de bune, singur cu mama mea într-un vagon special care s-a atașat la tren.

Te rog scrie-mi dacă ai vești de la Geo și când vine.

Încă nu sunt aici complect organizat, încă nu știu cum va fi, Olimpia a rămas la București cu bărbatul ei, însă sper ca peste câteva zile să găsesc o femeie care să mă îngrijească.

Esențialul e să-mi meargă mai bine cu stomacul și asta sper că se va întâmpla curând, cu îngrijirile atente pe care le am aici și cu hrana bună.

Te aștept cu Geo la Roman. Cred că voi putea să vă prezint *menu*-uri inedite și excepționale.

Cu multă dragoste,

M. Blecher

115

[Roman,] 19.VIII.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog cât se poate de mult iartă-mă că nu ți-am scris atâtea zile, și vreau să știi că n-a fost nici neglijență, nici lipsă de timp. Te rog să mă crezi că pur și simplu n-am fost în stare să scriu un singur rând. În toate aceste zile din urmă au fost la Roman călduri extraordinare, groaznice, care m-au epuizat cu totul. Ieri a început, în fine, să plouă și s-a mai răcorit vremea, așa că azi pot să-ți trimit această scrisoare.

Te rog spune-i lui Mihail Sebastian, dacă îl vezi, să mă ierte și dânsul că nu i-am scris. Cred că el și-o fi închipuit motivul tăcerii mele pentru că i-am scris mai înainte la Brașov cât sufăr din cauza căldurilor.

Tot ce-mi spui despre tristețile tale actuale înțeleg mai bine decât îți închipui. Îmi pare rău că suntem atât de bine de acord într-o descurajare atât de cumplită...

Pentru mine de mult literatura, poezia, şi chiar însăşi întreaga realitate au pierdut iremediabil orice atracţie, şi dacă continui să trăiesc, să mă ocup de ceva, să scriu, e pentru că n-am altceva mai bun de făcut în condiţia de acum a vieţii mele.

Există la Berck o societate de „binefacere“ care învaţă pe bolnavi să împletească panerașe și să tricoteze flanele, eu însă nu pot nici împleti, nici tricota și de aceea scriu cărţi...

Tot ce fac, tot ce „trăiesc“, e într-o ameţeală și o halucinaţie ca și cum aș fi fumat opium. În definitiv, viaţa este aceeași, tot atât de somnambulică, dacă ai fumat opium ori nu.

Îţi spun toate acestea cu imensă tristeţe. Este mult timp de când „halucinaţia“ asta care avea nu știu ce atracţie, nu știu ce prospeţime și ce variaţie într-însa nu mai are pentru mine absolut niciun interes.

Te rog iartă-mă că la disperarea ta răspund cu o altă disperare.

Când vii cu Elly la mine?

Vă îmbrăţișez pe amândoi cu multă dragoste,

M. Blecher

116

[Roman,] 17.IX.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog iartă-mă că tocmai acum când te știu ocupat cu atâtea chestiuni importante și grave intervin cu o diversiune.

Te rog mult scrie-mi detailat tot ce ţi-a spus Pierre Minet despre traducere şi despre editori, când ai fost la el[1]. Ştiu că n-aţi putut vorbi atunci mare lucru, dar scrie-mi exact ce ţi-a spus, ce nume ţi-a dat.

Cu sănătatea eu n-o duc prea bine, însă după cum vezi mă ocup de alte lucruri.

Vă îmbrăţişez cu drag, pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

117

[Roman,] 28.IX.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi scriu aceste rânduri după o îndelungată şi serioasă dezbatere interioară, am ezitat de câteva ori şi zilele acestea am rupt mai multe scrisori până ce m-am hotărât să ţi-o scriu pe aceasta şi crede-mă că nu mi-e prea uşor nici acum.

Iată despre ce e vorba, te-aş ruga dacă ai putea şi nu te supără sau deranjează acest lucru, să-mi expediezi prin mandat 500 lei, în contul „Vremii“, însă numai dacă ţi-e posibil. Îmi trebuie neapărat banii aceştia şi chiar mai mult, dar dacă nu-i ai pe toţi trimite-mi 2-300 lei, ori dacă ţi-e cu totul imposibil nu-mi trimite deloc şi te rog crede-mă că nu voi fi supărat câtuşi de puţin şi voi căuta să mă aranjez.

Îmi trebuie aceşti bani pentru unele cheltuieli pe care le am acum şi pe care nu le pot spune părinţilor mei pentru că sunt fără mare însemnătate pentru ei, însă, pentru mine, foarte importante.

În plus, și aceasta e partea gravă a scrisorii și o explică, eu nu vreau acum să cer bani deloc pentru trebuințele mele părinților mei, cu toate că ei mi-ar da.

În ziua când ți-am scris că sunt foarte trist era într-o zi când am avut o ceartă extrem de violentă cu mama mea, în urma căreia am avut numai remușcări amarnice. În fond, eu eram vinovatul, am devenit iritabil și sâcâitor și îi amărăsc pe acești părinți care se poartă cu mine admirabil, și continuă să fie admirabili. Te rog să mă crezi că așa este.

Îmi este greu să-ți scriu într-o scrisoare totul, chiar de ți-aș scrie o sută de pagini.

Te rog însă pe tine să sezizezi singur ce nu pot scrie și să mă înțelegi.

Te rog încă o dată iartă-mă că te supăr și consideră neavenită această scrisoare în cazul când ți-e imposibil să-mi trimiți banii aceștia.

Te îmbrățișez cu dragoste, pe tine și pe Elly,

M.

118

[Roman,] 6.X.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog iartă-mă că nu ți-am mulțumit până acum pentru banii trimiși. Cu atât mai mult cu cât suma de 3000 lei a întrecut așteptările mele și îmi va fi de mare folos.

Zilele astea am fost amărât, plictisit, în coapsă mi s-a umflat un abces și s-a format o nouă fistulă, însă acum îmi este mai bine, mai ales că au trecut și căldurile și a început să plouă.

Pentru mine ploaia nu este o simplă satisfacţie, este o adevărată răzbunare.

Te îmbrăţişez cu dragoste pe tine şi pe Elly,

M. Blecher

119

[Roman,] 22.XI.1937

Iubiţii mei Geo şi Elly,

Vă trimit câteva specialităţi romaşcane.

Când am pus pastrama în hârtie era caldă şi se poate întâmpla să capete nişte pete albe care însă nu înseamnă nimic şi se iau jos, vă scriu asta pentru a vă asigura că pastrama este cât se poate de proaspătă, puteţi de altfel s-o ţineţi într-un loc rece mai multe zile.

Vă rog a-i da să guste şi lui Victor Brauner şi dacă îi place îi voi trimite şi lui. Vă rog nu uitaţi asta.

Cu multă dragoste, vă sărut,

M. Blecher

[P.S.] Vă voi trimite şi curcan însă acum nu sunt graşi şi buni.

120

Roman, 15.XII.1937

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi anunţ că a fost la mine Sebastian şi te rog să-l întrebi cât i-am vorbit despre tine şi ştii tu singur foarte bine ce bucurie mi-ar face venirea ta cu Elly pentru câteva zile, va fi reducere la tren, la ziar cred că vei fi liber, încât te rog, te rog câte se poate de mult vino de Crăciun la mine.

Îţi voi ceti din cartea mea *Vizuina Iluminată*[1], pe care o scriu acum, i-am cetit şi lui Sebastian şi îţi poate şi el spune dacă i-a plăcut.

Cred şi sper că mai ales Elly va insista ca să veniţi, şi pentru treaba asta o sărut cu dragoste prietenească.

Te aştept, vă aştept şi vă sărut,

M. Blecher

121

[Roman,] 19.I.1938

Iubitul meu Geo Bogza,

Te rog nespus de mult să mă ierţi că nu ţi-am scris până acum, am avut diferite tracasări dureroase cu fistulele, iarna aşa mă dor ele, şi apoi n-am vrut în împrejurările de faţă să te deranjez cu scrisul meu. Credeam că e mai bine aşa, şi nici lui Sebastian n-am scris, şi tot pentru acelaşi raţionament.

Îţi mulţumesc pentru *Ioana Maria*[1], carte iubită, pe care am primit-o demult, şi pe care am sorbit-o în poeme ca pe o băutură limpede răcoritoare.

Îmi închipui că vijelia care i-a dat naştere a fost cu totul îngrozitoare, şi din ea au rămas aceste poeme clare ca în toiul iernii când, după un îngheţ cumplit şi extraordinar, nu rămân decât admirabile flori de gheaţă în dimineaţă pe ferești, a fost un îngheţ cumplit şi florile sunt splendide.

Îmi pare destul de rău că tu și Elly nu puteţi veni acum la mine.

Vă sărut cu dragoste,

M. Blecher

122

[Roman,] 20.II.1938

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi scriu doar câteva cuvinte pentru a-ţi spune că mi-ai făcut o imensă, extraordinară bucurie cu scrisoarea în care îmi ceri articolul și l-am început în aceeași zi, dar apoi am avut junghiuri în șale și cu toată părerea mea de rău n-am putut să scriu până acum, când voi reîncepe și cred că îl voi isprăvi.

Îţi voi trimite deci acest articol, probabil peste câteva zile. Cu mult dor mă gândesc la tine și la Elly și aș vrea să vă văd dar știu că nu se poate. Vă îmbrăţișez și vă sărut cu drag,

M. Blecher

123

[Roman,] 2.III.1938

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi trimit alăturat articolul[1], poate fi cu semnătura mea sau cu iniţiale, cum vrei tu și unde vrei, dacă îl crezi bun.

Te rog scrie-mi ce crezi despre el.

Tot ce-am spus în el este în sufletul meu însă mai tumultuos și mai plin.

Te iubesc, te sărut, pe tine și pe Elly,

M. Blecher

[P.S.] Îţi anunţ că a apărut tradus în idiş romanul meu[2].

[P.P.S.] Pentru corecturi fă-le tu singur, te rog foarte mult[3].

124

Roman, 2.IV.1938

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc mult pentru ziarele trimise unde am văzut publicat articolul meu.

Te rog treci pe la „Vremea“ și vezi dacă se poate să mai încasezi bani, dacă au mai vândut până acum exemplare, mi-ar trebui mult banii aceștia.

Îţi anunţ că sora și cumnatul meu sunt în București unde s-au stabilit, și voi veni și eu poate spre toamnă, când nu va mai fi cald, să stau acolo.

Cu sănătatea o duc binișor, îţi voi mai scrie zilele acestea.

Te sărut cu dragoste pe tine și pe Elly,

M. Blecher

125

Roman, 15.IV.1938

Iubitul meu Geo Bogza,

Îţi mulţumesc pentru admirabila scrisoare ce mi-ai trimis.

Când ne vom vedea îţi voi vorbi și explica de ce nu-ţi pot scrie acum mai mult.

Știi că am o enterită care mă neurastenizează, iată că în plus am avut și o intoxicaţie cu bismut zilele acestea.

Te rog crede-mă că trec prin disperări și amărăciuni extraordinare.

Îţi mulţumesc mult de tot și te rog primește toată dragostea mea, tu și Elly, vă iubesc mult, vă îmbrăţișez și vă sărut cu toată dragostea,

M. Blecher

126

[Roman,] 10.V.1938

Iubitul și marele meu Geo Bogza,

Îţi scriu după o noapte relativ bine trecută; pe la 2 s-a întâmplat ce trebuia să se întâmple, însă nu așa ca înainte. Cred că azi voi mânca puiul.

Pintilie stropește grădina și când va termina se va duce la paradă cu Olimpia, căreia îi este mai bine și i-a mai trecut durerea de măsele.

E foarte devreme dimineaţa, afară e cald și soare, poate voi ieși pe terasă.

Îmi pare grozav de rău că m-ai găsit în halul mizerabil de ieri, iartă-mă că ţi-am oferit acest spectacol, tu știi că eu detest să fiu „bolnav profesionist".

Ce face Elly cea bună și pură?

Voi încerca să scriu puţin azi și mă voi sili să termin luna asta. Voi scrie lui Sașa Pană peste o săptămână și îi voi spune că sunt bolnav și îi voi adăuga să amâne vizita fără a indica nicio dată.

Într-un sfârșit poate că va înţelege și nu va mai veni deloc. Ieri nu ţi-am precizat bine că ultima mea scrisoare pe care i-am trimis-o a fost exact acum 8 luni[1]. Și apoi nu vreau să fiu poet suprarealist, după cum nu vreau să fiu autor provincial. În fine, sunt obscurităţi ce mai trebuie discutate.

Te sărut cu dragoste mare pe tine și pe Elly, al vostru,

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE MIHAIL CHIRNOAGĂ

1

Roman, 10.IV.1935

Iubite domnule Chirnoagă,

Îți mulțumesc pentru bunăvoința cu care te-ai ocupat de textul meu. Proza lui Cantonieru[1], în acest număr, e pur și simplu *sublimă*, te rog felicită-l din partea mea. Ce bine scrie „noaptea schimbă firea oamenilor în bine ori în rău“. Cantonieru e un scriitor mare.

În privința revistelor „Minotaure“, Editura A. Skira, 25 rue La Boetie, Paris. E o revistă voluminoasă, costă un exemplar 220 lei și apare de 4 ori pe an.

„Corymbe“ pot să ți-o trimit regulat, și ea apare tot de vreo 4 ori pe an.

Îți voi trimite, cred, ceva pentru numărul viitor. În momentul de față sunt cam obosit, boala mă slăbește. Ce mai faci? Când vii pe la Roman? Te aștept cu drag,

M. Blecher

[P.S.] Toată buna mea prietenie [...][2]

2

19.IV.1935

Iubite domnule Chirnoagă,

Îți mulțumesc pentru bucuria pe care mi-ai procurat-o azi dimineață, când am primit cartea D-tale[1].

Îți mulțumesc, de asemenea, pentru dedicație, care mă emoționează.

Pentru mine, prietenie D-tale rămâne întotdeauna, în „lumina inimii“, așa cum arată coperta cărții D-tale.

Ce să-ți spun despre cartea însăși? Toate elogiile n-ar avea valoarea acelei calde și profunde emoții estetice care se degajă din proza D-tale clară și frumoasă.

Ceea ce mi se pare de-o calitate cu totul și cu totul superioară este interesul pe care știi să-l stârnești chiar din primele rânduri, pentru ca în urmă cetitorul să fie „prins“ în mod iremediabil de povestire și s-o citească avid până la sfârșit.

Cred că nu există dar mai important decât acesta pentru un prozator.

Îți strâng dar mâinile cu toată efuziunea entuziasmului meu și te felicit.

Îți trimit alăturat o notă[2] pentru „Frize“ pe care te rog mult s-o inserezi, bineînțeles dacă o socoți interesantă, cu semnătura *X.Y.* – și în niciun caz altfel. Îți mulțumesc mult.

Te rog transmite toată prietenia mea [...][3] și te rog crede în sentimentele mele cele mai sincere,

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE POMPILIU CONSTANTINESCU

1

Roman, 16.III.1936

Stimate domnule Pompiliu Constantinescu,

Cu mare și profundă emoţie am cetit în „Vremea“ de săptămâna acesta cronica dvs. în care vorbiţi atât de elogios despre cartea mea[1].

Când asemenea aprecieri sunt susţinute de fine intuiţii și explicări, așa cum aţi făcut dvs., atunci publicarea cărţii mele capătă pentru mine adevăratul ei sens.

Vă mulţumesc mult și în același timp vă mulţumesc pentru încrederea ce mi-aţi arătat-o întotdeauna cu prilejul colaborărilor la „Vremea“.

Vă rog credeţi în sentimentele mele de perfectă consideraţie,

M. Blecher

2

Roman, 27.I.1937

Stimate domnule Pompiliu Constantinescu,

Cu mare întârziere vă scriu aceste rânduri, pentru a vă spune emoţia și bucuria imensă ce le-a adus cronica dvs., atât de înţelegătoare[1].

Tot ce-aţi spus acolo a avut un vibrant ecou în cele mai adânci regiuni sufletești ale mele. Îmi pare bine că efortul meu a prezentat pentru dvs. atâta interes. Vă mărturisesc că sunt foarte sensibil la mărturiile pe care le suscită cărţile mele, dar mai cu seamă la acelea de calitatea și conștiinciozitatea de riguros examen literar ca ale dvs.

Zilele acestea am avut câteva amărăciuni și supărări, cu totul în afară de literatură, care, până azi, m-au împiedicat să vă scriu.

Încă o dată, iertaţi-mi această întârziere și vă rog să credeţi în sentimentele cordiale ce vă păstrez,

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

1

M. Blecher
Vous remercie beaucoup pour les portraits.

M. Blecher vă mulţumeşte pentru portrete.

2

Quelles choses admirables vous venez de m'envoyer! Je n'ai pas assez de mes yeux pour regarder, je vous assure. La beauté n'est pas pour vous un vain mot, elle palpite comme un oiseau vivant dans chaque dessin. Et qu'aimer mieux? Les couleurs si fraîches des grands dessins (je vous ai dit, je crois, que vous n'avez jamais des couleurs banales) ou la composition si pleine de science et d'harmonie, surtout des reproductions photographiques? Celles-ci sont irrésistiblement belles. Laissez-moi s.v.p. encore quelques moments le carton. Merci.

Ce lucruri admirabile mi-aţi trimis! Vă asigur că nu mă mai satur privindu-le. Pentru dumneavoastră, frumuseţea nu este un cuvânt deşert, ea palpită, în fiecare desen, ca o pasăre vie. Şi ce să-mi placă mai mult? Culorile atât de proaspete ale desenelor de mari dimensiuni (cred că v-am spus-o, nu aveţi niciodată culori banale) sau compoziţia atât de plină de ştiinţă şi de armonie, mai ales a reproducerilor fotografice? Acestea sunt irezistibil de frumoase. Lăsaţi-mi, vă rog, tablourile încă câteva momente. Mulţumesc.

3

Vous ne pouvez pas savoir, Madame, quel plaisir vous venez de me faire; le dessin est purement exquis et c'est un véritable bonheur d'avoir choisi un objet qui me fasse rappeler chaque jour votre art.

Tous les matins, en arrachant les feuilles de mon calendrier, je commencerai ma journée avec ces couleurs belles et fraîches.

Merci beaucoup,

M. Blecher

Nu puteţi şti, Doamnă, ce plăcere mi-aţi făcut: desenul este pur şi simplu încântător şi este o adevărată bucurie de a fi ales un obiect care să îmi amintească în fiecare zi de arta dumneavoastră.

În fiecare dimineaţă, când smulg filele calendarului, îmi voi începe ziua cu aceste culori frumoase şi proaspete.

Mulţumesc mult.

M. Blecher

4

J'ai travaillé toute la journée, je suis quelque peu fatigué et je ne puis venir, malgré mon grand désir.

Veuillez je vous prie de me prêter pour quelques jours Petrarca. Ce sera un merveilleux repos. Merci bien,

M.B.

Am lucrat toată ziua, sunt destul de obosit și nu pot veni, deși aș dori foarte mult. Ați putea, vă rog, să-mi împrumutați pentru câteva zile Petrarca? Va fi un repaus minunat. Vă mulțumesc.

M.B.

5

Voici le nu que vous devrez travailler, le sujet importe peu, c'est une dormeuse avec une écharpe bleue sur les hanches, mais je vois surtout la réalisation: le corps de la femme brun est dessiné comme les deux femmes que vous mettez sur le catalogue, les contours du corps se feraient par des touches fortes d'encre de Chine, genre Braque, comme vous m'avez montré à „L'Art“, et l'harmonie du brun, noir et bleu sera celui-ci même qu'on trouve dans „L'Art“ et qui est immensément artistique.

Vous pouvez placer la femme sur un divan et ne pas la laisser dormir en l'air, dans ce cas-là, les fleurs du divan seront au pinceau comme dans le dessin de Dufy, le tableau qui pend au mur.

Iată nudul pe care ar trebui să-l lucrați, subiectul contează mai puțin, e o femeie adormită cu o eșarfă albastră pe șolduri, dar văd mai ales realizarea: corpul femeii brune, desenat ca al celor două femei pe care le-ați pus pe coperta catalogului;

contururile corpului s-ar face prin trăsături puternice în tuş, gen Braque, aşa cum mi-aţi arătat în „Arta“, iar armonia brunului, negrului și albastrului va fi chiar aceea din „Arta“, care este foarte artistică.

Puteţi să aşezaţi femeia pe un divan, să n-o lăsaţi să doarmă în aer, în acest caz florile divanului vor fi trase din penel ca în desenul lui Dufy, tabloul care e agăţat pe perete.

6

Pour le vin: groupe de trois personnages, construction en triangle.

En bas une femme morte avec une blessure au cœur et le couteau du crime à coté.

Par dessus, l’homme assis sur une banquette qui *aspire* de ses regards une coupe de vin que lui offre une femme avec le sourire. La femme morte et celle qui offre le vin doivent ressembler, faites-leur par exemple la même coiffure blonde. Ici le vin sera le symbole de l’oubli – comme d’ailleurs sa réalité aussi.

Pour l’amour, il y a d’abord la photo ci-jointe qui n’est pas sérieuse. Le sujet sérieux serait: un homme nu regardant dans une glace énorme une femme endormie, expression de bonheur de l’homme. Son corps doit se refléter dans la glace. C’est l’image de l’amour proustien. L’amour par reflet, et dans lequel entre toujours du narcissisme.

Enfin pour la jalousie je crois votre idée très bonne, pourquoi la changer? Vous pourriez peut-être faire une femme tombée dans la rue, les bras étendus, une vraie

croix humaine sur le sol, tandis que plus loin s'éloignent un jeune homme au bras d'une très jolie femme en robe à longue traîne et dont la traîne est un peu sur le corps de la femme étendue, comme si les deux amoureux auraient passé par dessus son corps. Les ongles de la femme tombée pénètrent dans le sol, de douleur.

Veuillez me renvoyer la photo truquée. Merci.

Pentru vin: grup de trei personaje, construcţie în triunghi.

Jos, o femeie moartă, cu o rană în inimă; alături, cuţitul crimei.

Deasupra, bărbatul așezat pe o banchetă, care soarbe din priviri o cupă cu vin pe care i-o oferă, surâzând, o femeie. Femeia moartă și cea care oferă vin trebuie să semene, să le faceţi, de exemplu, aceeași coafură blondă. Aici vinul va fi simbolul uitării ca, de altfel, și realitatea ei.

Pentru dragoste, există mai întâi fotografia alăturată, care nu este serioasă. Subiectul serios ar fi: un bărbat gol privind într-o oglindă enormă o femeie adormită; expresia de fericire a bărbatului. Corpul său trebuie să se reflecte în oglindă. Este imaginea iubirii proustiene. Dragoste prin reflectare, unde intră întotdeauna și narcisism.

În fine, pentru gelozie, cred că ideea dumneavoastră este bună, de ce să o schimbaţi? Aţi putea să faceţi, poate, o femeie căzută pe stradă, cu braţele întinse, o adevărată cruce umană pe pământ, în timp ce, în planul al doilea, se îndepărtează un tânăr, la braţul unei fete foarte drăguţe, în rochie cu trenă lungă; trena cade puţin peste corpul femeii întinse, ca și cum cei doi îndrăgostiţi ar fi trecut peste corpul ei. Unghiile femeii căzute străpung pământul, de durere.

Vă rog să-mi înapoiaţi fotografia trucată. Mulţumesc.

7

Merci pour les photos d'Italie, j'aurais préféré avoir vos explications... on se verra (d'ici cinq ans par exemple...) et vous m'en parlerez.

Pour le téléphone vous ne me devez rien puisqu'on m'a appelé de Bucarest et ensuite j'ai parlé de beaucoup de choses qui n'avaient rien à voir avec votre question.

Voici les sujets demandés:

Titre: *Cabaretul „La Poetul Ovidiu“.*

Tout le monde saura qu'il s'agit d'une taverne à Constantza.

Plan à gauche: un noir, vieux (cheveux poivre et sel) édenté, assis au piano, il tourne la tête vers la salle et rit de ses larges lèvres; au milieu un couple de danseurs (danse marin, connaissez-vous cela? comme une figure de quadrille, le marin est séparé de sa partenaire, ils se tiennent par le petit doigt et un peu renversés sur le dos se regardent dans les yeux). Plan à droite: un marin avec une poule à sa table, table sans nappe, bouteille verte; on voit au fond sur une banquette des bonshommes et des femmes (c'est à Constantza donc un d'entre les types peut avoir un fez sur la tête); atmosphère *Kyra Kyralina*[1].

Plage. Titre: *„Înainte de siestă“*. Elément décoratif: *un pepene*. Famille bourgeoise, père gros et rouge couché sur le dos, lisant le journal, la maman énorme partage la pastèque, enfant habillé en marin, pieds nus, doigts dans le nez, jeune fille qui lit à l'écart, livre couvertures roses etc.

Puis deux dessins tout à fait pour vous:

Titre „*Pasiphae*“[2]: une jeune femme quelque peu démodée mais plantureuse, décoletée, velours, dentelles, ombrelle. Eté. Prairie. Taureau regardant enragé derrière une haie. Expression un peu béate de la femme qui tient par les bras son mari, de toute évidence impuissant etc.

C'est le titre, „*Pasiphae*“, qui fera ici tout.

Enfin: titre „*Desen pentru o povestire erotică*“.

Vous avez deviné de quoi il s'agit. Mon bonhomme (*geambaş de cai*), melon (qu'il garde dans la chambre!), cravate rose, pardessus, bagues aux doigts, sur une chaise. Premier plan: petit table chargée de tartines, „*samovar*“, confitures. Femme blonde en peignoir vert, ouvert devant de tout son long, debout, prépare une tartine; sur le canapé femme allongée, brune, nue, très longs bas de soie, fleur rouge dans les cheveux, pantoufles rouges. Le bonhomme a la bouche ouverte, il explique quelque chose; faire ressortir le contraste entre les femmes „toutes choses“ et le type ahuri qui n'a même pas enlevé son pardessus.

M.B.

Vă mulţumesc pentru fotografiile din Italia; aş fi preferat să am explicaţiile dumneavoastră... ne vom vedea (peste cinci ani, de exemplu...) şi îmi veţi vorbi despre acestea.

Nu-mi datoraţi nimic pentru telefon pentru că m-au sunat de la Bucureşti şi apoi am vorbit multe lucruri care nu aveau de-a face cu întrebarea dumneavoastră.

Iată subiectele cerute:

Titlu: *Cabaretul „La Poetul Ovidiu“* [în română în original, n.ed.].

Toată lumea va şti că este vorba de o tavernă din Constanţa.

Plan stânga: un negru, bătrân (păr cărunt), știrb, așezat la pian, se întoarce spre sală și râde cu buzele lui groase; în centru, un cuplu de dansatori (dans marinăresc, îl cunoașteți? Ca o figură de cadril, marinarul este separat de partenera lui, se țin de degetul mic și, puțin lăsați pe spate, se privesc în ochi). Plan dreapta: un marinar cu o cocotă la o masă fără față de masă, sticlă verde; în spate se văd, pe o banchetă, bărbați și femei (fiind la Constanța, unul dintre tipi poate avea un fes pe cap); atmosferă *Chira Chiralina*[1].

Plajă. Titlu: *Înainte de siestă* [în română în original, n.ed.]. Element decorativ: *un pepene* [în română în original, n.ed.]. Familie burgheză, tatăl gras și roșu, culcat pe spate, citind ziarul; mama, enormă, taie pepenele, băiatul îmbrăcat în marinar, cu picioarele goale și degetele în nas, fata care citește, deoparte, o carte cu coperți roz etc.

Apoi două desene special pentru dumneavoastră:

Titlul *Pasiphae*[2]: o femeie tânără, întrucâtva demodată dar planturoasă, decoltată, catifea, dantele, umbreluță. Vară. Câmpie. Taur privind furios de după un gard. Expresie nițel prostească a femeii care-și îmbrățișează soțul, evident neputincios etc.

Titlul *Pasiphae* va face aici totul.

În fine, titlul *Desen pentru o povestire erotică* [în română în original, n.ed.].

Ați ghicit despre ce este vorba. Omul meu (*geambaș de cai* [în română în original, n.ed.]), cu melon (pe care-l poartă și în cameră!), cravată roz, pardesiu, inele în degete, așezat pe un scaun. Prim plan: o măsuță plină de tartine, „*samovar*“ [în română în original, n.ed.], dulcețuri. O femeie blondă, în picioare, în capot verde, deschis în față, pregătește o tartină; pe canapea, o femeie întinsă, brună, goală, cu ciorapi foarte lungi, de mătase, cu o floare roșie în păr, cu papuci roșii. Omul are gura deschisă, explică ceva; să reiasă contrastul dintre femeile plictisite și tipul buimac, care nici n-a apucat să-și scoată pardesiul.

M.B.

8

Je viens de trouver le sujet de la troisième histoire qui *dépasse de beaucoup* les deux autres: il y a dans celle-ci une négresse, ainsi que vous l'avez désiré, une bête, un singe, et un blanc; il y a ainsi les voluptés les plus rares et la fin me paraît l'atrocité la plus horrible que l'on puisse imaginer. Vous verrez bien. Pour l'instant je me mets vite à dormir.

M.B.

Tocmai am găsit subiectul celei de-a treia povestiri care *le depășește cu mult* pe celelalte două: ea cuprinde o negresă, așa cum ați dorit, un animal, o maimuţă, și un alb; sunt astfel voluptăţile cele mai rare, iar sfârșitul îmi pare atrocitatea cea mai oribilă care se poate imagina. Veţi vedea. Deocamdată mă duc repede să mă culc.

9

Quelques bonnes trouvailles, mais l'humour est à base des réminiscences littéraires ce qui gâte un peu la fraîcheur des images (Cocteau a raison: il faut désapprendre à être intelligent). Merçi bien.

Câteva descoperiri fericite, dar umorul are la bază reminiscenţe literare, ceea ce alterează puţin prospeţimea imaginilor. (Cocteau are dreptate: trebuie să te dezveți de inteligență). Mulțumesc.

10

I regret very much but I cannot come this afternoon, first because I am not shaved and secondly because I am very busy. But don't mind („Never mind, take a capstan[1]") and think that to-morrow we shall have perhaps „caviar" (je m'en lèche les babines par avance); do you know anybody who goes at Constantza to-morrow?

Meilleures salutations,

M. Blecher

[P.S.] Many thanks for the matches.

Regret foarte mult că nu pot veni în această după-amiază, mai întâi pentru că sunt nebărbierit și apoi pentru că sunt foarte ocupat. Dar nu contează („Nu contează, ia o țigară Capstan[1]"), gândiți-vă că mâine vom avea, poate, „caviar" (îmi ling buzele de pe-acum [în franceză în original, n. ed.]); știți pe cineva care pleacă mâine la Constanța?

Calde salutări,

M. Blecher

[P.S.] Multe mulțumiri pentru chibrituri [bilet scris în limba engleză în original, n.ed.].

11

Bonjour Madame,

Il me vient une idée: de traduire en roumain *La Jeune Parque*[1] et on ne mettra pas comme titre

„*Tânăra* Parcă“

parce qu-il n’y a pas beaucoup de gens en Roumanie qui sachent ce qu’est une Parque, mais bien on écrira:

„*Tânăra* Barcă“

parce que tout le monde sait qu’est ce qu’une barque. Qu’en dites-vous? Eh!

M. Bl.

Bună ziua, Doamnă,

Mi-a venit o idee: să traduc în românește „Tânăra Parcă“[1] și să nu pun drept titlu „Tânăra Parcă“, pentru că nu sunt mulți în România care să știe ce este o parcă, ci să scriu „Tânăra Barcă“, pentru că toată lumea știe ce este o barcă. Ce spuneți? Ei!

M.Bl.

12

Chère Madame,

Vous avez dans l’exposition[1] beaucoup des paysages, il faut en parler. Ce serait par une phrase très simple et courte qui entrera parfaitement dans le rythme des autres.

Introduire la phrase soulignée de rouge:

„În jurul lor palpită poezia... etc... etc... cristal și flori
Peisagiile sunt aeriene și inefabil de pure.
În seria de desene „Arta“... construiește arborele etc.“

Vous avez ainsi une vue d’ensemble sur toute votre œuvre: nus, objets, paysages et „fantaisies“.

Bien à vous,

M. Blecher

Dragă Doamnă,

În expoziţie[1] aveţi multe peisaje, trebuie vorbit şi despre ele. Ar trebui o frază foarte simplă şi scurtă care ar intra perfect în ritmul celorlalte.

Introduceţi fraza subliniată cu roşu:

„În jurul lor palpită poezia... etc... etc... cristal și flori

Peisagiile sunt aeriene și inefabil de pure.

În seria de desene „Arta“... construiește arborele etc.“ [în românește în original, n.ed.]

Aveţi astfel o vedere de ansamblu asupra întregii dvs. opere: nuduri, obiecte, peisaje, „fantezii“.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

13

Chère Madame,

Voici à mon avis quelle serait la rédaction de votre phrase:

„De obicei prefaţa unui catalog e făcută de un om celebru sau de un critic de artă.

Eu m-am adresat unui poet (necunoscut încă), poate pentru că mă-nţelegea mai bine“.

J'ai donc supprimé *„am preferat să*“ parce que plus bas je dis *„dna L.D.B. preferă să picteze*“... et deux mots identiques dans un texte si court ne vont pas, je crois, très bien.

Puis j'ai mis une parenthèse (*necunoscut încă*) pour le besoin logique de la proposition; sans parenthèse il y a une petite „compréhension sécondaire“, qui fausserait le sens en faisant croire que „le poète“ vous comprend

mieux *parce qu'*il est inconnu, or le fait que ce poète est encore inconnu c'est *une simple inform*ation que vous donnez au public.

Mais: il reste entendu toutefois que vous écrirez finalement ainsi que vous jugerez vous-même le mieux.

Bien à vous,

M. Blecher

[P.S.] Pour la signature je pense tout de même M. Blecher écrite ainsi *sans accent* sur „*e*"; Arghezi dans le temps a admis mon nom dans ses „Bilete", tel quel[1]. Je crois dorénavant signer ainsi toujours.

P.P.P.S. Et, et, et, encore quelque chose: sur un des programmes vous avez dessiné un guéridon avec un livre saint (et son signet), une photo ovale, des fleurs, à droite il y a une boâte ouverte avec des choses oblongues dedans, verts (ou bien bleues? la lumière était mauvaise) qu'est ce que c'est? Cela m'intrigue.

Dragă Doamnă,

Iată, dupa părerea mea, care ar fi redactarea frazei dumneavoastră:

„*De obicei prefaţa unui catalog e făcută de un om celebru sau de un critic de artă.*

Eu m-am adresat unui poet (necunoscut încă), poate pentru că mă-nţelegea mai bine". [în română în original, n.ed.]

Am suprimat deci „*am preferat să*" [în română în original, n.ed.] pentru că, mai jos, spun „*Doamna L.D.B. preferă să picteze*" [în română în original, n.ed.]... şi două cuvinte identice într-un text atât de scurt cred că nu merg foarte bine.

Apoi am pus o paranteză (*necunoscut încă* [în română în original, n.ed.]) din nevoia logică a propoziţiei; fără paranteză

exista un mic „înţeles secundar“ care ar falsifica sensul, făcând să se creadă că „poetul“ vă înţelege mai bine pentru că este necunoscut, însă faptul că acest poet este încă necunoscut e o simplă informaţie pe care o daţi publicului.

Dar: rămâne stabilit totuși că, în final, veți scrie așa cum veți crede dumneavoastră că e mai bine.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

[P.S.] Cât despre semnătură cred că rămâne M. Blecher, scris așa, fără accent pe „e“; Arghezi a admis odinioară numele meu ca atare, în „*Bilete*“[1]. Cred că de acum înainte voi semna mereu așa.

P.P.P.S. Și încă ceva: pe unul dintre programe aţi desenat un gheridon cu o Biblie (și semnul de carte), o fotografie ovală, flori, la dreapta o cutie deschisă cu obiecte lunguieţe în ea, verzi (sau albastre? lumina era proastă), ce înseamnă asta? Mă intrigă.

14

Je viens de trouver ces numéros de „Bilete de papagal“ qui vous intéresseront peut-être; à la même époque j'ai publié des pensées détachées sous le titre *Limites*[1]. Ces exemplaires je crois les avoir détruits mais on peut aisément les retrouver dans n'importe quelle collection complète des „Bilete“.

Tocmai am găsit numerele din „Bilete de papagal“ care poate că vă vor interesa; în aceeași perioadă am publicat cugetări răzleţe, sub titlul *Limite*[1]. Aceste exemplare cred că le-am distrus, dar se pot găsi cu ușurință în orice colecție completă a „Biletelor“.

15

Chère Madame,

Votre petit mot me donne une idée.

Vous pourriez dire au directeur que vous voulez faire mon portrait, que trois séances par semaine sont insuffisantes et qu'à partir de 4 1/2 il fait nuit et on ne voit plus rien; vous lui demanderiez la permission que je vienne vous voir à d'autres heures, tôt l'après-midi par exemple etc.

Vous comprenez que le fait d'avoir cette autorisation n'impliquera guère le portrait mais on aurait donné un coup d'épaule au règlement et on aurait obtenu un peu plus de volume pour respirer.

Ecrivez-moi ce que vous en pensez,

M.Bl.

Dragă Doamnă,

Cuvintele dumneavoastră mi-au dat o idee.

Ați putea spune directorului că doriți să-mi faceți portretul, că trei ședințe pe săptămână sunt insuficiente și că începând de la 4h30 se întunecă și nu se mai vede nimic; să-i cereți permisiunea să vin să vă văd la alte ore, de exemplu după-amiaza devreme etc.

Înțelegeți că faptul de a avea această autorizație nu va implica deloc portretul, ci ar fi dat o mână de ajutor regulamentului și am fi obținut puțin mai mult spațiu de respirat.

Scrieți-mi ce credeți,

M.Bl.

16

Chère Madame,

Hier soir le directeur est venu chez moi m'attirer l'attention pour les visites. Il paraissait extrêmement fâché; je suppose qu'on s'est plaint à lui d'une question purement personnelle et qui, je pense, devait rester telle. Il serait peut-être mieux que nous attendions, pour nous voir, un certain départ... autrement l'irritation pourrait engendrer des nouveaux déboires. Je vous expliquerai, il s'agit de la coxalgie et de l'extension.

Toutefois si vous ne pensez pas exactement comme moi dans cette question, je vous prie de me le dire. Il reste entendu que je viendrai quand vous m'appellerez.

Je suis, d'ailleurs, prêt à suivre tous vos conseils qui pourraient vous aider à retrouver le calme, si nécessaire à votre travail.

Votre lettre d'hier m'a profondément touché. Vous êtes à présent en plein milieu de l'orage à cause de moi et je sens un devoir de conscience et d'amitié que de faire mon possible pour vous en sortir.

Très cordialement votre,

M. Blecher

[P.S.] Ci-joint le «papier», je crois qu'il serait mieux tout de même de signer Mihail Bera ou Minu Bera ou bien Emile Zola, ou n'importe comment, sauf M. Blecher[1] qui fait trop hébraïque peut-être.

Dragă Doamnă,

Aseară directorul a venit la mine să-mi atragă atenţia pentru vizite. Părea foarte supărat; cred că a primit o plângere într-o

chestiune pur personală și care cred că trebuia să rămână personală. Ar fi poate mai bine să așteptăm, pentru a ne vedea, o anume plecare... altfel iritarea ar putea genera noi inconveniente. Vă voi explica, e vorba de coxalgie și de întindere.

Totuși, dacă nu gândiți exact ca mine în această chestiune, vă rog să-mi spuneți. Rămâne înțeles că voi veni atunci când mă veți chema.

Sunt, de alfel, gata să urmez toate sfaturile dumneavoastră care ar putea să vă ajute să vă regăsiți calmul, atât de necesar pentru a lucra.

Scrisoarea de ieri m-a mișcat profund. În prezent sunteți, din cauza mea, în mijlocul furtunii și simt o datorie de conștiință și de prietenie să fac tot posibilul pentru a vă scoate din asta.

Al dumneavoastră foarte cordial,

M. Blecher

[P.S.] Anexez „hârtia“, cred c-ar fi mai bine să semnez totuși Mihail Bera sau Minu Bera sau Emile Zola sau oricum, în afară de M. Blecher[1], care pare, poate, prea ebraic.

17

This afternoon visits are permitted. Please say to the doctor that you are tired and you cannot give him the English lesson. I shall come to half past two if that derange not you, naturally. I should be pleased to see you a little sooner. We shall not make very much noise and nobody would say a word. In any case you do like it seems to you to be better and I shall come when you want, yours,

M.B.

În această după-amiază vizitele sunt permise. Vă rog, spuneți doctorului că sunteți obosită și că nu puteți să-i țineți lecţia de engleză. Voi veni pe la ora două şi jumătate, dacă, bineînţeles, nu vă deranjează. Aş fi încântat să vă văd puţin mai devreme. Nu vom face mult zgomot şi nimeni nu va spune nimic. În orice caz, voi veni când credeţi că este mai bine.

Al dumneavoastră [bilet scris în limba engleză în original, n.ed.],

M.B.

18

Pour essayer une diversion, le père Noël me prie de vous transmettre ce petit paquet.

Pentru a încerca o diversiune, Moş Crăciun mă roagă să vă transmit acest pacheţel.

19

Je suis très triste, Madame, de ce qui vous arrive et je fais les meilleurs vœux pour votre complet et rapide rétablissement.

M. Blecher

Sunt foarte trist, Doamnă, de ceea ce vi se întâmplă şi vă transmit cele mai bune urări de completă şi rapidă restabilire.

M. Blecher

20

Chère Madame,

Ci-joint les adresses et un brouillon pour la lettre du Dr. Janos en Angleterre. Je vous écrirai bientôt plus, excusez-moi de ne pas l'avoir fait jusqu'à présent.

Secret: Hier soir le „Vicleim“[1] est venu chez moi, il y avait aussi cette chère Camélia qui était à côté de moi tout le temps. J'ai osé lui tenir la main! et comme les jeunes gens récitaient très fort, pour me parler, elle se penchait sur moi et je regardais de près ses beaux yeux.

Vouz voyez donc, pas de changement, mes meilleurs sentiments,

M. Blecher

Dragă Doamnă,

Iată adresele și o ciornă de scrisoare pentru doctorul Janos din Anglia. Vă voi scrie în curând mai mult, scuzați-mă că n-am făcut-o până acum.

Secret: Aseară, „Vicleimul“[1] a venit la mine, era și scumpa de Camelia, care a stat tot timpul lângă mine. Am îndrăznit s-o iau de mână! și cum tinerii recitau foarte tare, ea se apleca spre mine ca să-mi vorbească și i-am privit de aproape ochii ei frumoși.

Vedeți, nicio schimbare, cu cele mai bune sentimente,

M. Blecher

21

Chère Madame,

Voici l'intention d'une longue lettre, rien que pour le besoin de sortir un peu de cette après-midi, toute habitée par mes querelles avec sœur Eugénie, sœur Bronia, sœur Netty, Mărioara et mon voisin de chambre (*je vous en prie ne demandez rien à personne* mais vous voyes bien que je ne suis pas ce qu'on appelle „un garçon-gentil-mignon-su-sucre“) – sinon pour le plaisir de communiquer avec vous. Serait-ce même sans réponse possible. Pour les brouilles, tout vient de ce que j'ai dit ou ce que j'ai fait et c'est étonnant combien les gens ont la bonne volonté de se présenter comme arbitres quand on ne leur demande au fond que de vous ficher honorablement la paix. Et malheureusement mes dires me sont retournés tellement „revus et annotés dans le texte“, tellement – diaboliquement – déformés, que je suis bien obligé de décliner toute prétention de paternité. Mais assez sur ce sujet.

C'est bien triste que votre porte soit encore si rigoureusement fermée. Hier soir l'interne m'a dit, chez l'avocat, que cela durera encore deux semaines. En tout cas j'entends que vous allez mieux et ça me fait plaisir.

Coïncidence (le mot coïncidence est un de ces mots-bonheur qui sont très commodes et manquent totalement d'idée), on m'écrit de Bucarest que quelqu'un a été à la campagne – où cette personne a une maison – et que dans la bibliothèque du frère on a trouvé un dessin de vous (original, non réproduction).

Que vous dire encore? Savez-vous que Camélia a une très gentille sœur, malade elle-aussi? Elle ressemble beaucoup à Camélia. Hier soir elle était dans le corridor quand on transportait les lits. Il y avait aussi des gosses de douze-treize ans avec les joues violemment fardées, quoique – me disaient-elles – elles n'allaient pas jouer sur la scène.

Et puis, quoi encore? Je me suis un peu saoûlé hier soir chez l'avocat mais c'est sans importance; si j'allais mieux je ferais une „bombe“ vraiment carabinée puis je partirais à Braşov.

Le portrait de l'„Adevărul literar“ était bien de vous? C'est révoltant à quel point on se fiche en Roumanie des droits d'auteur. Je suis certain que personne ne vous a demandé la permission de reproduire ce portrait.

Merci beaucoup pour *La Princesse de Clèves*[1]*;* volupté réelle que de lire cela.

Pour le reste tout va bien; je vous souhaite la meilleure et la plus rapide guérison, mes vœux de bonheur pour le Nouvel An et je vous prie, transmettez mes hommages respectueux à Madame votre mère,

Très cordialement votre,

M. Blecher

[P.S.] Je regrette beaucoup de ne pas pouvoir vous montrer quelques photos que je viens de recevoir de France et que je dois malheureusement retourner.

Dragă Doamnă,

Iată intenţia unei scrisori lungi, doar din nevoia de a ieşi puţin din această după-amiază, ocupată de ciondănelile cu sora Eugenia, sora Bronia, sora Netty, Mărioara şi cu vecinul meu de cameră (*vă rog să nu întrebaţi pe nimeni nimic*, dar vedeţi, de bună seamă, că nu sunt ceea ce se numeşte, „un băiat drăguţ, minion, de zahăr“), dacă nu din plăcerea de a comunica cu dumneavoastră. Ar putea fi chiar fără răspuns. Cât despre certuri, totul provine de la ceea ce am spus sau ce am făcut şi este uimitor cât de săritori sunt oamenii să-ţi fie arbitri, când tu nu le ceri, în fond, decât să te lase în pace. Şi, din nefericire, spusele mele îmi sunt întoarse într-atât de „revăzute şi adnotate în text“, într-atât de diabolic deformate, încât sunt obligat să declin orice pretenţie de paternitate. Dar destul cu acest subiect.

Este foarte trist că ușa dumneavoastră rămâne în continuare ferm închisă. Aseară internul mi-a spus, la avocat, că aceasta va mai dura încă două săptămâni. În tot cazul, aud că sunteți mai bine și asta îmi face plăcere.

Coincidență (cuvântul coincidență este unul dintre cuvintele miraculoase, care sunt foarte comode și sunt total lipsite de conținut), mi se scrie de la București că cineva a fost la țară, unde această persoană are o casă, și că în biblioteca fratelui său a găsit un desen făcut de dumneavoastră (original, nu reproducere).

Ce să vă mai spun? Știați că Camelia are o soră foarte drăguță, bolnavă și ea? Seamănă mult cu Camelia. Aseară era pe coridor când transportau paturile. Erau, de asemenea, puștoaice de doisprezece-treisprezece ani, cu obrajii fardați strident, deși, mi-au spus, nu se duceau să joace pe scenă.

Și ce altceva? Aseară la avocat m-am cherchelit puțin, dar fără importanță; dacă m-aș simți mai bine aș trage un chef zdravăn, apoi aș pleca la Brașov.

Portretul din „Adevărul literar" era chiar de dumneavoastră? Este revoltător în ce măsură nu se ține cont, în România, de drepturile de autor. Sunt sigur că nimeni nu v-a cerut permisiunea de a reproduce acest portret.

Multumesc mult pentru *Principesa de Clèves*[1]*;* o adevărată voluptate s-o citești.

În rest, totul merge bine; vă doresc cea mai bună și mai rapidă vindecare, urări de fericire pentru Anul Nou și vă rog să transmiteți omagiile mele respectuoase mamei dumneavoastră.

Al dumneavoastră, foarte cordial,

M. Blecher

[P.S.] Regret mult că nu vă pot arăta câteva fotografii pe care tocmai le-am primit din Franța și pe care, din nefericire, trebuie să le înapoiez.

22

M. Blecher

Remercie pour les vœux et vous souhaite une très bonne année, remplie de bonheur et des miracles.

M. Blecher mulţumeşte pentru urări şi vă doreşte un an foarte bun, plin de fericire şi de miracole.

23

Il faut me pardonner pour une plaisanterie d'hier soir et quelques mauvais propos pendant notre discussion.

Vraiment j'étais très fatigué.

Et puis vous étiez si belle que j'aimais mieux vous regarder que de raisonner.

Vous m'êtes très chère,

M.B.

Trebuie să mă iertaţi pentru o glumă de aseară şi pentru cuvintele nepotrivite din discuţia noastră.

Eram, într-adevăr, foarte obosit.

Şi apoi, eraţi atât de frumoasă încât am preferat să vă privesc, nu să raţionez.

Îmi sunteţi foarte dragă.

M.B.

24

Chère Madame,

Je suis resté hier un peu trop chez vous, n'est-ce pas? et peut-être vous ai-je fatiguée. Je n'ai vraiment la notion du temps et puis cela tombait bien, de pouvoir

laisser mon voisin tout seul avec ses parents et puis, et puis, ce n'est pas du tout cela que je veux vous dire, mais bien ceci: que je suis très heureux de pouvoir venir chez vous, comme dans un îlot, pour me reposer, après avoir navigué tant et si mal dans le sanatorium. Vos conversations me sont extrêmement agréables et je vous en suis très reconnaissant.

Il ne faut pas chercher dans ce billet des phrases mais tout simplement une pensée de moi qui s'adresse d'elle-même à vous.

M. Blecher

P.S. Ci-joint un autre portrait; je suis sur la voie.

P.P.S. Pourriez-vous m'envoyer l'almanach que je vous ai prêté? Je voudrais l'expédier à un ami roumain, à l'étranger. Prêtez-moi aussi, s'il vous plaît, Pouchkine. Merci.

Dragă Doamnă,

Ieri am stat un pic cam mult la dumneavoastră, nu-i așa? și poate v-am obosit. Într-adevăr, nu am noţiunea timpului și apoi aceasta a căzut bine, ca să-l las pe vecinul meu singur cu părinţii lui și apoi, și apoi, nu asta vreau să vă spun, ci iată ce: cât sunt de fericit să pot veni la dumneavoastră, ca într-o insulă, pentru a mă odihni, după ce am navigat atât de mult și atât de prost prin sanatoriu. Conversaţiile dumneavoastră îmi sunt foarte agreabile și vă sunt foarte recunoscător pentru ele.

Nu trebuie să căutaţi fraze în acest bilet, ci pur și simplu un gând de-al meu care se adresează dumneavoastră.

M. Blecher

P.S. Alătur un alt portret; sunt pe calea cea bună.

P.P.S. Aţi putea să-mi trimiteţi almanahul pe care vi l-am împrumutat? Aș vrea să-l expediez în străinătate, unui

prieten român. De asemenea, vă rog să-mi împrumutaţi Puşkin. Mulţumesc.

25

Vous venez, Madame, de m'infliger un bien cruel affront. Vous avez su me toucher au plus vif de ma sensibilité. Je le mérite bien. Il fallait que je cache toute mon amertume derrière un sourire. C'est la seul chose qui me soit permise.

Je sens que vous m'en voulez terriblement. Vous avez raison – mais alors à qui bon mes sentiments d'amitié?

Que voulez-vous faire avec? Me les renvoyer comme le livre?

Puissions-nous sortir un jour de cette inextricable situation et je vous souhaite, Madame, autant de bien que vous ayez pu – et voulu peut-être – me faire du mal.

Très respectueusement votre,

M. Blecher

Mi-aţi adresat, Doamnă, o cruntă jignire. Aţi ştiut să-mi loviţi în plin sensibilitatea. O merit cu prisosinţă. Trebuia să-mi ascund întreaga amărăciune în spatele unui surâs. Este singurul lucru ce-mi este permis.

Simt că-mi purtaţi o pică teribilă. Aveţi dreptate, dar atunci la ce bun sentimentele mele de amiciţie?

Ce doriţi să faceţi cu ele? Să mi le înapoiaţi aşa cum mi-aţi înapoiat cartea?

De-am putea ieşi odată din această situaţie inextricabilă, şi vă doresc, Doamnă, tot atâta bine cât rău aţi putut – şi poate aţi dorit – să-mi faceţi.

Al dumneavoastră, foarte respectuos,

M. Blecher

26

Madame,

Il m'importe de savoir si *sincèrement* vous m'en voulez ou non.

Peut-être qu'hier vous avez bien compris que je suis „jésuite" – je sais quelqu'un à qui cela ferait plaisir – mais je ne crois pas l'être. *Comment pourrais-je penser mal d'un article dont je n'ai pas lu une seule phrase?* Ah, comprenez, je vous prie, Madame, que c'était une plaisanterie, rien que cela, *absolument isolée de toute pensée.*

C'est toujours avec grand plaisir que je viens chez vous mais de me savoir supçonné de „byzantinisme" me rendrait ces visites impossibles. Je vous prie, Madame, de ne pas m'en priver.

Respectueusement votre,

M. Blecher

Doamnă,

Contează să știu, sincer, dacă îmi purtați sau nu pică.

Poate că ieri ați înțeles că sunt „iezuit", știu pe cineva căruia i-ar face plăcere aceasta, dar eu nu cred să fiu. *Cum aș putea avea o părere proastă despre un articol din care n-am citit o singură frază?* Ah, Doamnă, înțelegeți, vă rog, că nu era decât o glumă, *absolut izolată de orice gând.*

Vin întotdeauna cu mare plăcere la dumneavoastră, dar să mă știu bănuit de „bizantinism" mi-ar face aceste vizite imposibile. Vă rog, Doamnă, să nu mă privați de ele.

Al dumneavoastră respectuos,

M. Blecher

27

Chère Madame,

Ceci pour vous dire que je vous approuve entièrement; donnez-moi tous les torts si cela peut vous procurer un instant de bonheur, je mérite toutes les accusations. Vraiment je suis trop vil dans un monde trop beau et, certainement, c'est un crime que d'avoir un cœur bizarre, sensible par exemple (ah! j'y pense, c'est épouvantable, si je n'avais pas été malade cela n'existerait pas aujourd'hui).

Permettez-moi de vous envoyer mon hommage le plus pur (si jamais je suis capable de pureté) et de vous assurer que jamais les pensées que vous me prêtez ne m'ont effleuré un seul instant.

Cet ignoble,

Blecher

[P.S.] Ces jours-ci je vous demanderai – si cela ne vous dérange pas – de m'envoyer quelque chose – et après je ne vous importunerai plus.

Dragă Doamnă,

Vă scriu pentru a vă spune că vă aprob întru totul; învinuiţi-mă dacă aceasta va aduce o clipă de fericire, merit toate acuzaţiile. Într-adevăr, sunt prea nevrednic într-o lume prea frumoasă și este, cu siguranţă, o crimă să ai o inimă bizară, sensibilă, de exemplu (ah! mă gândesc, e îngrozitor, dacă n-aș fi fost bolnav, aceasta n-ar mai exista astăzi).

Permiteţi-mi să vă trimit omagiul meu cel mai pur (dacă sunt eu capabil de puritate) și să vă asigur că niciodată

ideile pe care mi le atribuiţi nu mi-au trecut o singură clipă prin cap.

Infamul de

Blecher

[P.S.] Peste câteva zile o să vă rog, dacă nu vă deranjează, să-mi trimiteţi ceva, iar după aceea n-o să vă mai sâcâi.

28

Chère Madame,

C'est l'essentiel que je ne vous ai pas dit... je suis peiné que tout soit arrivé à cause de moi et je ferais tout pour vous sortir de ce marasme.

Est-ce que vous ne saviez pas qu'il ne m'est pas du tout indifférent que vous souffriez? Votre „égoïsme" vous aveuglerait-il à tel point?

Je suis prêt, contre mon désir et *contre mon cœur,* de ne venir jamais plus vous voir, si cela devrait vous aider en quelque chose.

Je suis heureux de votre confiance mais elle ne servirait à rien si je ne pourrais réellement vous faire du bien.

Votre tout dévoué et un peu malheureux,

M. Blecher

Dragă Doamnă,

Nu v-am spus esenţialul... sunt mâhnit că totul s-a întâmplat din cauza mea și aș face orice ca să vă scot din acest marasm.

Nu știați că nu-mi este deloc indiferent dacă suferiți? Să vă orbească „egoismul" într-atât?

Sunt gata, împotriva dorinţei și inimii mele, să nu mai vin niciodată să vă văd, dacă aceasta v-ar ajuta în vreun fel.

Sunt fericit de încrederea dumneavoastră, dar aceasta n-ar servi la nimic dacă în realitate nu vă pot face bine.

Al dumneavoastră devotat și puțin mâhnit,

M. Blecher

29

En signe d'une amitié affectueuse et sincère que rien ne démolira jamais plus.

M. Blecher

Semn al unei prietenii afectuoase și sincere, pe care niciodată nimic n-o va mai strica.

M. Blecher

30

Cette nuit je vous ai rêvé, il est très tôt le matin et je remâche les bribes du rêve, c'est pourquoi je le mets vite sur papier. Vous étiez dans un jardin que je connais, sur une terrasse, appuyée à une balustrade. Moi je passais par là, mais je ne vous ai pas aperçue tout de suite; il n'y a que plus loin, en entendant soudainement votre voix, que je vous ai reconnue. J'ai retourné sur mes pas; vous n'étiez pas très contente de ma présence, toutefois vous ne me laissiez pas trop voir cela. Vous alliez à un concert, j'ai demandé de vous accompagner. Ce concert avait lieu dans une chambre de „Régina“. Je sentais que votre mécontentement à mon égard devenait plus grand et je vous ai quitté. Je me vois dans la petite rue entre „Régina“ et la „Villa Normande“[1] cherchant à vous voir à la fenêtre. Tout d'un coup je me rendis compte que je vous verrai mieux de la „Normande" et j'y suis allé dans le jardin. Ici le rêve change d'allure et de logique.

Tout autour de la pelouse principale les malades faisaient leur cure de soleil ou bien exposaient différents objets dont la signification semblait intimement liée à leur vie. *Ils exposaient leur „qualités individuelles"!* Ce n'était pas de symboles mais quelque partie matérielle de leur existence intérieure (abstraite). Par exemple, je vis une statue en bois, poussiéreuse, représentant un vieillard jouant du violon. Cette statue était celle d'un grand malade maniaque (?) qui montrait ainsi son ennui. Ou bien il se peut que la statue était exposée *à la place du malade* pour faire le traitement de soleil tandis que *lui* il vaquait à d'autres occupations. (Ces rêves ont leur comique, je me rappelle que dans un autre rêve, comme j'étais avec des vêtements très sales et qu'un ami me demandait la raison de ce fait, je répondis que „par économie je ne brosse mes habits, depuis quelque temps, *qu'à l'intérieur*, pour ne pas les user trop"). Plus loin il y avait un cercueil couvert de violettes. Sur le couvercle un homme de cire était couché. Je compris que c'était un malade qui venait de mourir et qui ne renonçait toutefois pas à „l'exposition de ses qualités". Sa „qualité individuelle" étant à présent la mort, il faisait exposer son cercueil, *vide*, naturellement. C'était, en somme, l'idée élémentaire qui nous hante tous, la survie dans la mort.

Enfin, plus loin... mais est-ce que ces choses-là vous amusent ou vous intéressent? Je commence à devenir fastidieux, vraiment on peut être.

M.B.

În noaptea aceasta v-am visat, acum este dimineață, devreme, iar eu refac frânturile de vis, de aceea îl pun repede pe hârtie. Se făcea că erați într-o grădină pe care o cunosc, pe o terasă, rezemată de balustradă. Eu treceam pe acolo dar nu v-am zărit imediat; v-am recunoscut doar ceva mai departe, auzind, brusc, vocea dumneavoastră. M-am întors; nu erați prea încântată de prezența mea, totuși nu mi-ați arătat-o prea mult. Mergeați la un concert, v-am rugat să vă însoțesc. Concertul avea loc într-o cameră a hotelului „Regina“. Simțeam că nemulțumirea la adresa mea devenea mai mare și v-am părăsit. M-am dus pe străduța dintre „Regina“ și „Vila Normandă“[1], căutând să vă zăresc de la fereastră. Deodată mi-am dat seama că v-aș vedea mai bine de la „Normandă“ și m-am dus în grădină. Aici visul își schimbă aspectul și logica.

În jurul peluzei principale bolnavii își făceau cura de soare sau își expuneau diferite obiecte a căror semnificație părea intim legată de viața lor. *Își expuneau „calitățile individuale“!* Nu erau simboluri, ci o parte materială a existenței lor interioare (abstracte). Am văzut, de exemplu, o statuie din lemn, prăfuită, reprezentând un bătrân cântând la vioară. Această statuie era a unui bolnav maniac (?) care își arăta astfel plictiseala. Sau poate că statuia era expusă *în locul bolnavului* pentru a face tratamentul la soare, în timp ce el se ocupa cu altceva. (Aceste vise au comicul lor, îmi amintesc că într-un alt vis, cum aveam hainele foarte murdare și un prieten m-a întrebat motivul acestui lucru, i-am răspuns că „de câtva timp, din economie, nu îmi perii hainele decât *în interior* ca să nu le uzez prea tare“). Mai departe era un sicriu acoperit de violete. Pe capac era culcat un om de ceară. Am înțeles că era un bolnav care tocmai murise și care nu renunța totuși la „expunerea calităților sale“. „Calitatea sa individuală“ fiind acum moartea, își expunea sicriul, *gol* firește. Era, în fond, ideea elementară care ne macină pe toți, supraviețuirea după moarte.

În fine, mai departe... dar oare aceste lucruri vă amuză sau vă interesează? Încep să devin plicticos, într-adevăr poţi fi astfel.

M.B.

31

Comment vous sentez-vous ce soir? Quelle température? Merci pour le journal. Pourriez-vous me prêter *The four pleasant plays*[1] et le livre de Curwood[2]? Je choisirai ce que me semblera plus facile. Ci-joint *Întoarcerea din rai*[3] que j'aime assez. Ecrivez-moi si vous avez la réponse de Maxy[4], même si c'est un échec – je m'attends à cela. Que pourrai-je faire pour vous apporter un soulagement? Je crois que pour votre cas le mieux c'est des cataplasmes (*prişniţe calde, făină de in cu apă sau glicerină cu talc*), tout le temps, tout le temps. La chaleur parfois est merveilleuse pour les cas comme le votre (prière de ne pas dire au docteur que c'est mon conseil).

Je présens que nous irons mieux bientôt et que ces journées ne seront qu'un mauvais souvenir. Bien à vous,

M. Bl.

Cum vă simţiţi astă-seară? Ce temperatură aveţi? Mulţumesc pentru ziar. Aţi putea să-mi împrumutaţi *The four pleasant plays*[1] şi cartea lui Curwood[2]? Am să aleg ceea ce mi se va părea mai uşor. Vă trimit *Întoarcerea din rai*[3] care îmi place destul de mult. Scrieţi-mi dacă aveţi răspunsul lui Maxy[4], chiar dacă este negativ, mă aştept la asta. Ce-aş putea face pentru a vă aduce o uşurare? Cred că în cazul dumneavoastră cele mai bune ar fi cataplasmele (*prişniţe calde, făină de in cu apă sau glicerină cu talc* [în română în original, n.ed.]), ţinute încontinuu, încontinuu. În cazuri cum este al dumneavoastră, căldura este uneori minunată (vă rog să nu spuneţi doctorului că este sfatul meu).

Presimt că ne vom simţi în curând mai bine şi că aceste zile nu vor mai fi decât o amintire urâtă.

Al dumneavoastră,

M. Bl.

32

Bonjour, comment ça va ce matin? Comment avez vous dormi? Moi pas très bien, j'ai eu un horrible cauchemar et vous avez sans doute entendu vers minuit les cris et hurlements que je poussais.

Je vous écris si tôt pour vous prier d'ajouter dans votre lettre à Bucarest ma commission pour les chemises. Ecrivez, si vous voulez bien, que j'aimerais avoir une chemise bleu-ciel, tissu cellulaire, et une vert foncé; le numéro est *38*, il y a sur chaque chemise un petit signet où on peut voir le numéro. Je vous envoie 500 lei, les chemises coûtent toutes les deux, je crois, 420 lei – on fera nos comptes après; si vous avez de la monnaie vous pouvez m'en envoyer car je n'ai plus d'argent, ainsi que je vous l'ai dit hier. (*Pentru ovreu totul e suta de lei*).

Je travaille un peu, je veux dire que je me mets à dormir (Saint-Pol Roux[1] quand il faisait sa sieste l'après-midi mettait une affiche sur la porte: „Le poète travaille").

Bien le vôtre,

M.Bl.

[P.S.] Pour avoir le plus tôt possible ces chemises connaissez-vous quelqu'un qui vient de Bucarest ces jours-ci? Sinon c'est mieux d'en faire un paquet à mon adresse et le déposer chez Mme Balş, 100 str.

Buzeşti – remerciez, je vous prie, votre maman de ma part. Merci beaucoup pour tout.

Bună ziua, cum vă simţiţi în dimineaţa asta? Cum aţi dormit? Eu nu am dormit foarte bine, am avut un coșmar oribil, mi-aţi auzit, fără îndoială, strigătele şi urletele spre miezul nopţii. Vă scriu atât de devreme pentru a vă ruga să adăugaţi în scrisoarea dumneavoastră pentru Bucureşti comisionul meu pentru cămăși. Scrieţi, dacă sunteţi amabilă, că mi-ar plăcea o cămașă bleu-ciel și una verde închis; numărul este *38*; pe fiecare cămașă este o etichetă cu numărul. Vă trimit 500 de lei, cred că amândouă cămășile costă 420 de lei – vom face după aceea socotelile – dacă aveţi mărunt puteţi să-mi trimiteţi, pentru că nu mai am bani, așa cum v-am spus ieri. (*Pentru ovreu totul e suta de lei* [în română în original, n.ed.]).

Vreau să lucrez puţin, adică mă pregătesc să dorm (Saint-Pol Roux[1], când își făcea siesta de după-amiază, punea un afiș pe ușă: „Poetul lucrează").

Al dumneavoastră,

M.Bl.

[P.S.] Pentru a avea cămășile cât mai curând posibil, cunoaşteţi pe cineva care vine zilele acestea de la Bucureşti? Dacă nu, e mai bine să fie puse într-un pachet cu adresa mea și să fie lăsate la doamna Balş, str. Buzeşti nr. 100; vă rog să-i mulţumiţi mamei dumneavoastră din partea mea. Mulţumesc mult pentru tot.

33

Chère Madame,

Veuillez je vous prie me passer le deuxième volume; le premier est vraiment épatant, très bien écrit, très bien construit, les pages qui décrivent l'enterrement de Paul sont de la „*grande littérature*", enfin vous verrez bien.

Excusez-moi de vous avoir retenus, vous et votre mari, si tard hier soir – que je suis potinier donc!

Respectueux hommages,

M. Blecher

Dragă Doamnă,

Vă rog să-mi trimiteţi volumul al doilea; primul este într-adevăr strălucit, foarte bine scris, foarte bine construit, paginile care descriu înmormântarea lui Paul aparţin *„marii literaturi“*, în fine, veţi vedea.

Scuzaţi-mă că v-am reţinut, pe dumneavoastră şi pe soţul dumneavoastră, atât de târziu aseară – cât sunt de palavragiu!

Omagii respectuoase,

M. Blecher

34

Chère Madame,

Merci beaucoup pour tout, vous ne pouviez pas me faire plus de plaisir... vous savez combien je suis gourmand. Veuillez remercier Madame votre mère et lui présenter mes hommages. Je crois que les chemises ont coûté plus cher, nous ferons nos comptes demain.

Ci-joint une délicieuse comédie d'Oscar Wilde que j'ai lue cette après-midi, on vient tout juste de me l'envoyer. Elle est très fine, de cette finesse ciselée qui est propre à Wilde. Il ne faut pas vous hâter pour la lire, je l'ai lue.

Comment allez-vous? Que pensez-vous de ma médication héroïque? Est-ce que vous l'essayerez? J'attends demain pour venir vous voir.

Bien à vous,

M.B.

Dragă Doamnă,

Mulţumesc pentru tot, nu puteaţi să-mi faceţi o plăcere mai mare... Ştiţi cât sunt de gurmand. Vă rog să mulţumiţi mamei dumneavoastră şi să-i prezentaţi omagiile mele. Cred că preţul cămăşilor a fost mai mare, vom face socoteala mâine.

Vă trimit o comedie delicioasă de Oscar Wilde pe care am citit-o în această după-amiază; tocmai am primit-o. Este atât de fină, de o fineţe cizelată, care îi este proprie lui Wilde. Nu trebuie să vă grăbiţi s-o citiţi, eu am terminat-o deja.

Cum vă simţiţi? Ce credeţi despre medicaţia mea eroică? O s-o încercaţi? Aştept ziua de mâine pentru a vă vedea.

Al dumneavoastră,

M.B.

35

Chère Madame,

J'ai oublié de vous faire savoir hier soir que le livre de poésies anglaises c'est encore ELLE qui me l'a fait cadeau, j'ai regretté de ne pas vous l'avoir dit car le choix d'un livre révèle souvent assez bien le contour spirituel d'une personne (et la poésie qu'elle aime le plus c'est *Non sum qualis eram bonae sub regno Cynarae*[1] (ça commence: „Last night but yesternight betwixt her lips and mine...“) que je trouve également splendide.

Je profite de cette occasion pour vous demander la traduction exacte de ces mots qui ne se trouvent pas dans mon dictionnaire: *scutter* et *twilit.*

Merci beaucoup,

M. Blecher

P.S. Pour la serviette, vous pouvez la confier au porteur de ce billet. Merci de l'avoir gardée si longtemps.

P.P.S. Encore quelque chose: Voulez-vous que ce soir à la „fête" je sois placé à côté de vous? Dans ce cas je m'en occuperai.

Dragă Doamnă,

Aseară am uitat să vă aduc la cunoștință că volumul de poezii englezești este tot un cadou de la EA, îmi pare rău că nu v-am spus, pentru că alegerea unei cărţi dezvăluie destul de frecvent conturul spiritual al unei persoane, iar poezia care îi place cel mai mult este *Non sum qualis eram bonae sub regno Cynarae*[1] (care începe cu: „Last night but yesternight betwixt her lips and mine..."), pe care o găsesc, la rândul meu, splendidă.

Profit de această ocazie pentru a vă întreba traducerea exactă a acestor cuvinte care nu figurează în dicţionarul meu: *scutter* și *twilit.*

Multumesc mult,

M. Blecher

P.S. Cât despre servietă, puteţi să o încredinţaţi aducătorului acestui bilet. Mulţumesc că aţi păstrat-o atât de mult timp.

P.P.S. Încă ceva: Doriţi ca astă-seară, la „petrecere", să stau lângă dumneavoastră? Dacă da, atunci mă voi ocupa eu de asta.

36

Madame,

Ci joint quelques revues qu'un ami vient de m'envoyer; gardez-les, je vous prie, précieusement, devant les envoyer à quelqu'un (ah, pas tant que ça!) et si l'interne vous en demande (discrétion) priez-le je vous prie de s'adresser directement à moi.

Vous pouvez, à part cela, les garder plusieurs jours (naturellement, naturellement) c'est à dire *tant que vous voulez.*

Avez vous bien dormi après la fête?

Respectueusement votre,

M. Blecher

Doamnă,

Iată câteva reviste pe care tocmai mi le-a trimis un prieten; păstraţi-le, vă rog, cu mare grijă, trebuie să le trimit cuiva (ah, nici chiar aşa!), iar dacă internul vi le cere (discreţie), rugaţi-l să mi se adreseze direct mie.

Cu toate acestea, puteţi să le păstraţi mai multe zile (fireşte, fireşte), adică *atât cât vreţi.*

Aţi dormit bine după „petrecere"?

Al dumneavoastră, respectuos,

M. Blecher

37

Madame,

Il fait si beau ce matin que je ne résiste à l'idée de descendre et prendre l'air. Voulez-vous venir aussi? Mais pas à la véranda parce qu'il y a trop de vent. Apportez, si vous voulez bien, Lautréamont.

Very truly,

M. Bl.

Doamnă,

Este atât de frumos în dimineaţa asta încât nu rezist la ideea de a coborî şi a lua aer. Vreţi să veniţi şi dumneavoastră?

Dar nu pe verandă, pentru că e prea mult vânt. Aduceți, dacă vreți, Lautréamont.

Al dumneavoastră [în engleză în original, n. ed.],

M.Bl.

38

Madame,

Permettez-moi de vous offrir ce cendrier puisque vous n'en avez pas dans votre chambre. Ce n'est pas moi qui l'aie choisi mais je trouve ce vert assez joli et puis on peut aussi s'amuser à donner du sucre au cheval, de temps en temps.

Matinales salutations,

M. Blecher,

[P.S.] Ceci n'est pas un cadeau, même pas une attention, c'est un objet pour utiliser, tout simplement, la qualité du verre est assez ordinaire, ne vous faites pas d'illusions.

Doamnă,

Permiteţi-mi să vă ofer această scrumieră pentru că nu aveţi niciuna în camera dumneavoastră.

Nu eu am ales-o dar găsesc că verdele este destul de drăguţ şi apoi ne putem amuza dând zahăr calului, din când în când.

Salutări matinale,

M. Blecher

[P.S.] Nu este un cadou, nici măcar o atenţie, este doar un obiect de utilizat, calitatea sticlei este destul de ordinară, să nu vă faceţi iluzii.

39

Chère Madame,

Je vous remercie beaucoup pour la bouillotte et d'autant plus que vous me l'avez donnée quand vous-même vous aviez besoin d'elle. Mes douleurs sont passées et j'espère que vous vous sentez aussi mieux ce soir.

Ce matin vous aviez un très joli pullover, j'ai oublié de vous le dire.

Est-ce monsieur Bălăcesco qui vous l'a apporté? (Je me souviens à présent: c'est madame votre mère qui l'a commencé ici d'après une page de „Modes et Travaux"[1]).

Très respectueusement votre,

M. Blecher

Dragă Doamnă,

Vă mulţumesc mult pentru buiotă, cu atât mai mult cu cât mi-aţi dat-o atunci când aveaţi şi dumneavoastră nevoie de ea. Durerile mi-au trecut şi sper ca şi dumneavoastră să vă simţiţi la fel de bine în seara aceasta.

Dimineaţă aveaţi un pulover foarte drăguţ, am uitat să vă spun.

Vi l-a adus domnul Bălăcescu? (Acum îmi amintesc: mama dumneavoastră l-a început aici, după o pagină din „Modes et Travaux"[1]).

Al dumneavoastră foarte respectuos,

M. Blecher

40

Voici la nouvelle adresse exacte que peut-être vous ne connaissez pas.

Iată noua adresă exactă pe care poate că nu o cunoașteți.

Doamna Maria Ghiolu
Str. Nicolae Ionescu 17
Bufet Șosea
București II

41

Chère Madame,

Je reçois quelque chose de Bucarest qui vous concerne: Mme Ghiolu me charge de vous dire qu'elle a reçu votre lettre. Elle vous transmet ses salutations et dit que son impatience de vous connaître est aussi vive que la vôtre; malheureusement, pour l'instant, elle doit s'excuser de ne pas pouvoir vous écrire, étant partie à la campagne où sa mère est extrêmement malade, le médecin ne donne plus aucun espoir.

Very truly,

M. Bl.

Dragă Doamnă,

Am primit de la București ceva ce vă privește: doamna Ghiolu mă însărcinează să vă spun că a primit scrisoarea dumneavoastră. Ea vă transmite salutări și spune că nerăbdarea ei de a vă cunoaște este la fel de vie ca și a dumneavoastră; din nefericire, pe moment, trebuie să se scuze că nu vă poate scrie, fiind plecată la țară unde mama sa e foarte bolnavă, medicul nu-i mai dă nicio speranță.

Al dumneavoastră,

M.Bl.

42

Madame,

Excusez-moi d'avoir eu la logorrhée hier après midi; cela m'arrive parfois et j'en souffre cruellement. Permettez-moi de vous rappeler le mot de Balzac dans le *Médecin de campagne*[1]: „Il n'y a des pires bavards que les gens qui sortent de leur solitude" et aussi un autre dont je ne me souviens pas l'auteur: „Parlez donc! on dirait que vous n'avez rien à cacher".

Ci-joint quelques pages que vous pouvez garder jusqu'à vendredi.

Ah, j'oublie: j'aimerais beaucoup que vous n'en disiez rien à votre voisine de certaines „liaisons" dans le sana dont je vous ai parlé hier – certes, c'est absolument superflu de vous l'écrire et même un peu stupide de ma part.

Veuillez recevoir mes hommages respectueux,

M. Blecher

Doamnă,

Scuzați-mă pentru logoreea de ieri după-amiază; mi se mai întâmplă câteodată și sufăr crunt. Permiteți-mi să vă amintesc fraza lui Balzac din *Medicul de țară*[1]: „Nu există oameni mai vorbăreți decât cei care ies din singurătatea lor", ca și o alta al cărei autor nu mi-l amintesc: „Vorbiți, deci! S-ar zice că nu aveți nimic de ascuns".

Anexez câteva pagini pe care le puteti păstra până vineri.

A, era să uit: aș prefera să nu spuneți nimic vecinei dumneavoastră despre anumite „legături" din sanatoriu de care v-am vorbit ieri; cu siguranță, e superfluu și chiar puțin stupid din partea mea să vă scriu aceasta.

Primiți, vă rog, omagiile mele respectuoase,

M. Blecher

43

[mai 1934]

Madame,

Excusez-moi de ne pas pouvoir venir vous dire „au-revoir“. Il faut aussi tout prévoir: si un accident (que sais-je?) m’arrive, détruisez s.v.p. absolument tous mes papiers. Très respectueusement,

M. Blecher

[1934]

Doamnă,

Scuzați-mă că nu pot veni să-mi iau rămas bun.

De asemenea, trebuie să luăm totul în considerare: dacă aș avea un accident (cine știe?), distrugeți, vă rog, absolut toate hârtiile mele.

Cu mult respect,

M. Blecher

44

ce jeudi [3 mai 1934]

Chère Madame,

Ce soir je pars à Brasov. Vu ici tous mes amis. En ce moment près de moi est Sandu Haymovici – Hay dont je vous ai souvent parlé. Il a été à votre exposition et a beaucoup aimé et admiré vos dessins, il a aimé particulièrement „Scherzo“ que je trouve aussi très beau, ainsi que vous le savez. Je me permets, Madame, présenter mon ami Hay par lettre; il vous adresse plus bas quelques lignes.

Très cordialement votre,

M. Bl.

Joia asta [1934]

Dragă Doamnă,

În această seară plec la Brașov. Mi-am văzut aici toţi prietenii. În acest moment este lângă mine Sandu Haymovici – Hay, despre care v-am vorbit adesea. A fost la expoziţia dumneavoastră, i-au plăcut mult și v-a admirat desenele, i-a plăcut mai ales „Scherzo“, pe care și eu îl găsesc foarte frumos, după cum știţi. Îmi permit, Doamnă, să-l prezint, în scrisoare, pe prietenul meu Hay; vă adresează mai jos câteva rânduri.

Cu multă cordialitate, al dumneavoastră,

M. Bl.

45

Vendredi [iulie-august 1934]

Chère amie,

Je viens de recevoir votre carte. En effet Mme Garoiu est venue me voir avant-hier. Elle vous a écrit sans doute. Je suis content que vous allez mieux, moi aussi je me remets un peu.

Ci-joint la plaquette[1]. Je vous enverrai bientôt des revues avec des poèmes de moi. En ce moment je tache de finir un livre plus important, je veux dire de deux-trois cents pages et qui paraître peut-être cet automne[2].

Ecrivez-moi si vous dessinez.

Toute mon amitié,

M. Blecher

[P.S.] Veuillez m'écrire combien je dois au docteur pour les certificats, n'oubliez pas, merci beaucoup.

Vineri [1934]

Dragă prietenă,

Tocmai am primit cartea poștală. Într-adevăr, doamna Garoiu a venit să mă vadă alaltăieri. V-a scris, fără îndoială. Sunt fericit că vă simţiţi mai bine, la fel și eu, mă mai refac puţin.

Iată placheta[1]. Vă voi trimite în curând reviste cu poemele mele. În acest moment încerc să termin o carte mai importantă, vreau să spun de două-trei sute de pagini, care va apărea, poate, în această toamnă[2].

Scrieţi-mi dacă desenaţi.

Cu toată prietenia,

M. Blecher

[P.S.] Nu uitaţi să-mi scrieţi cât datorez doctorului pentru certificate, mulţumesc mult.

46

[Roman,] 19.IV.1935

Chère Madame,

C'est avec une réelle émotion que j'ai reconnu votre écriture sur l'enveloppe. Ces jours-ci j'avais envie justement de vous écrire, mais vous connaissez assez mes inexplicables hésitations.

Qu'ai-je fait pendant ces 8 mois qui séparent notre correspondance? Très peu de choses. Coté santé, tout va assez mal et naturellement pas de progrès, mieux vaut ne pas y penser et ne pas en parler.

Coté littérature: quelques chroniques, l'été passé dans „Adevărul literar“ sous le pseudonyme Bera, puis dans „Vremea“ (sous mon vrai nom) un poème dans le numéro de Noël intitulé *Paris,* un grand reportage sur Berck, un essai sur l'essence de la poésie (cet article a eu

l'honneur d'être remarqué par Perpessicius qui en a parlé à la T.S.F. en termes élogieux, en faisant sa chronique hebdomadaire sur les revues parues), enfin quelques petits poèmes et essais dans „Frize“, une revue de Braşov, conduite par des amis.

C'est peu comme activité publicistique, mais je cherche avant tout de ne pas me „disperser“ en articles. Je travaille dur, toujours à mon livre, et j'espère qu'enfin au début de l'automne il paraîtra; je suis à sa troisième version...

Je voudrais énormément voir des reproductions de votre exposition; envoyez-moi quelques-unes si cela ne vous dérange pas et même laissez-moi en garder une ou deux. Merci infiniment.

Je lis en ce moment un livre fort intéressant sur Katherine Mansfield. Voulez-vous que je vous l'envoie? C'est *La jeunesse de Katherine Mansfield* par R.E. Mantz et John M. Murry[1].

En ce qui concerne le *Căluţ de circ,* je crois qu'il a besoin d'une sérieuse révision. Il faut vous dire que je n'ai jamais été content de sa première rédaction. Ces jours-ci j'y regarderai encore.

Bien amicalement votre,

M. Blecher

[P.S.] Veuillez noter ma nouvelle adresse: str. Costache Morţun 4, Roman.

Il est indispensable d'écrire Costache car il y a trois rues Morţun à Roman, hélas!

C'est ma maison car depuis quelques mois déjà je suis dans „mes meubles“.

C'est mon père qui me l'a achetée. Elle est gaie, assez spacieuse, avec jardin (tous mes arbres sont en ce moment en fleur, c'est splendide) en marge de la ville où l'air est, quand même, plus pur.

J'y vis seul, seul, je reçois des amis, c'est dommage que la santé ne veut pas m'aider à m'arranger une vie plus agréable.

J'ai des terrasses près de la maison et dans le jardin, je suis extrêmement bien soigné, cuisine excellente (d'après le livre de cuisine de Mme Saint-Ange[2], il est vraiment épatant, merci pour le tuyau).

Tout cela avec une santé médiocre, alors ça ne vaut rien du tout.

Ci-joint mon article de „Vremea“[3] que je viens de trouver en double exemplaire.

Veuillez me le retourner, merci.

Vous verrez que j'ai changé un peu d'idée quant à Valéry; il le fallait bien; ce bon Anatole France disait qu'il faut changer d'idées comme on change de chemises, pour garder l'hygiène de l'esprit.

[Roman,] 19.IV.1935

Dragă Doamnă,

Cu adevărată emoție am recunoscut scrisul dumneavoastră pe plic. Chiar zilele acestea doream să vă scriu, dar cunoașteți îndeajuns ezitările mele inexplicabile.

Ce am făcut în aceste 8 luni de când nu ne-am mai scris? Foarte puține lucruri. Cu sănătatea totul merge destul de prost și firește că nu sunt progrese, ar fi mai bine dacă nu ne-am gândi și n-am mai vorbi despre asta.

Cât privește literatura: câteva cronici, vara trecută, în „Adevărul literar“, sub pseudonimul Bera, apoi în „Vremea“ (cu numele meu) un poem în numărul de Crăciun, intitulat *Paris,* un mare reportaj despre Berck, un eseu asupra esenței poeziei (acest articol a avut onoarea de a fi remarcat de

Perpessicius, care a vorbit despre el la radio în termeni elogioşi, făcându-şi cronica sa hebdomadară asupra revistelor apărute), în sfârşit, câteva mici poeme şi eseuri în „Frize“, o revistă din Braşov, condusă de prieteni.

Ca activitate publicistică, e puţin, dar caut, înainte de toate, să nu mă „dispersez“ în articole. Lucrez în continuare din greu la cartea mea şi sper ca, în fine, la începutul toamnei să apară; sunt la a treia sa versiune...

Aş dori foarte mult să văd reproduceri după expoziţia dumneavoastră; trimiteţi-mi câteva şi, dacă nu vă deranjează, îngăduiţi-mi să păstrez una sau două. Mulţumesc foarte mult.

În acest moment citesc o carte foarte interesantă despre Katherine Mansfield. Vreţi să v-o trimit? Este *Tinereţea lui Katherine Mansfield* de R.E. Mantz şi John M. Murry[1].

În ceea ce priveste *Căluţ de circ,* cred că are nevoie de o revizie serioasă. Trebuie să vă spun că nu am fost niciodată mulţumit de prima lui redactare. Mă voi uita din nou peste el zilele acestea.

Cu prietenie,

M. Blecher

[P.S.] Notaţi, vă rog, noua mea adresă; str. Costache Morţun 4, Roman.

Neapărat să scrieţi Costache pentru că sunt, vai!, trei străzi Morţun în Roman.

Este casa mea pentru că, de câteva luni, sunt „la mine acasă“.

Mi-a cumpărat-o tata. Este veselă, destul de spaţioasă, cu grădină (toţi copacii sunt acum în floare, este splendid), la marginea oraşului, unde aerul este, totuşi, mai pur.

Locuiesc singur, singur, primesc prieteni, păcat că sănătatea nu mă ajută să-mi fac o viaţă mai plăcută.

Aproape de casă şi în grădină sunt terase, sunt extrem de bine îngrijit, bucătăria este excelentă (după cartea de bucate a doamnei Saint-Ange[2], e într-adevăr grozavă, mulţumesc pentru pont).

Toate acestea cu o sănătate mediocră, ceea ce face ca nimic să nu mai conteze.

Anexez articolul meu din „Vremea“[3], pe care am găsit-o în dublu exemplar.

Vă rog să mi-l înapoiaţi, mulţumesc.

Veţi vedea că, în privinţa lui Valéry, mi-am schimbat puţin părerea; era și timpul; bătrânul Anatole France spunea că trebuie să-ţi schimbi ideile așa cum schimbi cămășile, ca să păstrezi igiena spiritului.

47

[Roman,] 22.VI.1935

Chère Madame,

Votre longue lettre m'a vivement intéressé; ce n'était plus une lettre mais un vrai roman, j'attends avec impatience la suite. Êtes-vous toujours à Carmen-Sylva ou bien ma lettre vous trouverait-t-elle à Mangalia?

Je vous remercie infiniment pour les photos ci-jointes. Que je regrette de devoir vous les renvoyer! Votre exposition a du être magnifique tout simplement à en juger d'après ces reproductions.

Il vous court sous la plume une ligne de dessin étonnante; c'est fin, vigoureux, sûr et tout ce que vous voulez; tant pis pour ceux qui ne vous comprennent pas.

Veuillez s'il vous plaît me renvoyer le conte *Fulger,* pour le revoir.

Ecrivez-moi de tout comme vous avez l'habitude; ce style est plein d'intérêt, on ne le lit pas, on le vit.

Excusez-moi de vous écrire şi peu. Toujours occupé, beaucoup de choses à finir et puis il faut aussi dormir chaque jour quelques 16 heures, vous le savez.

Bien amicalement le vôtre,

M. Blecher

[P.S.] Veuillez me rappeler au bon souvenir de Mme Demetriade et Monsieur Bălăcescu, merci.

Est-ce que vous avez reçu un exemplaire de „Vremea“ avec un article sur William Blake[1]? Et le livre sur Katherine Mansfield? Vous pouvez garder le journal, j’en ai encore.

[Roman,] 22.06.1935

Dragă Doamnă,

Lunga dumneavoastră scrisoare m-a interesat foarte mult; nu mai era o scrisoare, ci un adevărat roman; aștept cu nerăbdare urmarea. Sunteţi tot la Carmen-Sylva sau scrisoarea mea vă va găsi la Mangalia?

Vă mulţumesc foarte mult pentru fotografiile anexate. Cât de mult regret că trebuie să vi le înapoiez! Expoziţia trebuie să fi fost pur și simplu magnifică, judecând după aceste reproduceri.

Linia desenului este uimitoare: fină, viguroasă, sigură și tot ce vreţi; vai de cei care nu vă înţeleg.

Înapoiaţi-mi, vă rog, povestirea *Fulger*, ca s-o revăd.

Scrieţi-mi despre toate, așa cum aveţi obiceiul; stilul acesta este plin de interes: nu îl citești, ci îl trăiești.

Scuzaţi-mi că vă scriu atât de puţin. Sunt mereu ocupat, am multe lucruri de încheiat și apoi trebuie să și dorm în fiecare zi câte 16 ore, știţi asta.

Cu prietenie, al dumneavoastră,

M. Blecher

[P.S.] Vă rog să le transmiteţi simpatia mea doamnei Demetriade și domnului Bălăcescu; mulţumesc.

Aţi primit cumva un număr din „Vremea“ cu un articol despre William Blake[1]? Și cartea despre Katherine Mansfield? Puteţi păstra ziarul, mai am altele.

48

[Roman,] 27.X.1935

Chère amie,

Je suis très triste de vous savoir malade et de nouveau à Carmen Sylva, mais j'espère que depuis votre lettre vous allez beaucoup mieux. Vous avez eu toujours beaucoup de courage et de patience; je suis sûr que vous serez à Bucarest bientôt et tout cela ne sera qu'un mauvais souvenir.

Je dois vous dire que ma santé n'est pas si épatante que le voudrait monsieur Lavăr; j'ai entendu dire, en effet, qu'il est très gentil et qu'il a un fils malade au C.T.C., toutefois veuillez savoir que nous ne sommes nullement parents et que *je ne l'ai jamais vu de ma vie.*

Quant à Luca Popovici il vous admire beaucoup, il aime énormément ce que vous faites et quoique – peut-être – il ne vous l'a pas dit, il est en extase devant certains dessins (il me disait que le bras d'une femme avait quelque chose de la pureté d'un dessin de Michel Ange). C'est un caractère assez renfermé et il ne fait pas des compliments directement.

Pour mon travail: il est fini et vous en aurez bientôt des nouvelles[1].

En ce moment il est dix heures du matin et je suis dans l'attente d'un invité à table. En même temps je suis impatient de savoir comment réussira à ma cuisinière le „Poulet Marengo“ que je lui ai demandé de faire; elle est très adroite et a un véritable talent culinaire, elle vous prépare un „Vol au vent à la financière“, à faire pâlir de jalousie le meilleur cordon-bleu de Paris.

Permettez-moi donc de vous quitter, j'ai encore à préparer certaines petites choses pour que tout soit réussi – j'espère que vous viendrez un jour me voir et que je

pourrais vous faire goûter quelques „spécialités“ de ma cuisine; vous savez que j'aime bien les gens gourmands.

Bien amicalement le vôtre,

M. Blecher

[Roman,] 27.X.1935

Dragă prietenă

Sunt foarte trist să vă știu bolnavă și revenită la Carmen Sylva, dar sper că de la ultima scrisoare vă simţiţi mult mai bine. Aţi avut mereu mult curaj și răbdare; sunt sigur că veţi reveni curând la București și că toate acestea nu vor fi decât o amintire neplăcută.

Trebuie să vă spun că sănătatea mea nu este atât de strălucită, așa cum dorește domnul Lavăr; mi s-a spus că dumnealui este foarte de treabă și că are un fiu bolnav la C.T.C., dar să știţi că nu suntem rude și că *nu l-am văzut în viaţa mea.*

Cât despre Luca Popovici, vă admiră mult, îi place enorm ceea ce faceţi și, deși nu v-a spus-o poate, este extaziat în faţa anumitor desene (îmi spunea că braţul unei femei are ceva din puritatea unui desen de Michelangelo). Are un caracter destul de închis și nu face complimente în mod direct.

Cât despre munca mea: am încheiat și veţi avea în curând noutăţi[1].

Acum este zece dimineaţa și sunt în așteptarea unui invitat la masă. În acelasi timp sunt nerăbdător să știu cum îi va reuși bucătăresei puiul „Marengo“ pe care i-am cerut să-l gătească; este foarte îndemânatică și are un veritabil talent culinar, știe să facă un „Vol au vent à la financière“ în faţa căruia pălește de invidie cel mai bun cordon-bleu din Paris.

Permiteţi-mi să vă părăsesc, am încă de pregătit tot felul de mărunţișuri, pentru ca totul să fie reușit; sper că veţi veni într-o zi să mă vedeţi și că veţi gusta câteva din specialităţile bucătăriei mele; știţi cât de mult îmi plac gurmanzii.

Cu prietenie, al dumneavoastră,

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE LUCIA DEMETRIUS

1

Roman, 18.IX.1936

Stimată prietenă,

Îmi permit să vă scriu cu acest titlu pentru că înţelegerea şi bunăvoinţa pe care le arătaţi pentru scrisul meu depăşesc cu mult o simplă politeţă literară de confrate. Vă mulţumesc mult. Toate aceste mesagii de încredere mă întăresc în efortul de a continua ceea ce am început.

Îmi pare grozav de rău că n-a fost posibil ca să ne cunoaştem în vara asta; aş fi vrut poate să viu la Bucureşti, dar am suferit un accident îngrozitor, am căzut jos din căruţul meu şi mi-am destrămat toate încheieturile. Ieri a fost o săptămână de când am căzut. Cred că mă voi restabili cu încetul însă am avut dureri atroce.

Vă rog credeţi în toată simpatia şi prietenia mea.

M. Blecher

2

Roman, 29.I.1937

Stimată prietenă,

Până azi n-am avut o minută liniştită pentru a vă răspunde. Vă mulţumesc mult de tot pentru ceea ce îmi scrieţi, rânduri care constituie pentru mine un preţios mesagiu de prietenie.

În „Vremea“ am cetit ce-aţi scris la moartea bunului Anton Holban[1].

Îl cunoşteam din câteva rânduri pe care mi le adresase la apariţia primei mele cărţi şi, mai târziu, prin desele convorbiri despre dânsul cu un prieten comun.

Sunt profund impresionat de această pierdere imensă şi, în acest moment de întristare, vă trimit toată simpatia mea îndurerată, ca o comuniune prietenească în înţelegerea şi regretul pentru cel dispărut atât de repede.

M. Blecher

3

Roman, 1.I.1938

Dragă prietenă,

Până acum sunteţi singura care v-aţi gândit la mine şi mi-aţi trimis ceva de sărbători. Şi doar ador ca să primesc cărţi mai ales, pentru mine a fost o bucurie şi este încă, deoarece cartea trimisă stă lângă mine şi din când în când o iau în mână, o privesc, o mai răsfoiesc şi numai peste câteva zile voi începe s-o citesc, cu pasiune.

Tot mă gândeam ce v-aş putea şi eu trimite, însă cărţi pe la Roman nu prea sunt, aş putea doar ca să vă trimit câteva păstrămuri fine moldoveneşti, cu totul extraordinare, şi o halva care se fabrică tot la noi şi care se pare că e inimitabilă – mai bine însă ar fi să puteţi veni să le gustaţi la mine. Vă invit şi vă aştept, vă voi oferi un excelent pateu de iepure şi tot ce pregătesc mai bine pentru musafirii mei.

Pentru stat la mine nu m-aţi deranja deloc şi v-aş da o cameră specială foarte bună şi călduroasă unde aţi putea şi scrie în linişte. Vă rog veniţi.

Cu cele mai bune urări şi sentimente,

M. Blecher

4

Roman, 20.II.1938

Stimată prietenă,

Vă mulţumesc mult pentru romanul trimis[1] pe care l-am cetit pe îndelete, cu imensă plăcere, ca pe ceva bun şi în totul bine închegat şi scris. Vă asigur că puteţi fi mândră de această lucrare, despre care şi criticii europeni, când va fi tradusă, vor spune cele mai bune lucruri.

Vă rog credeţi în toată prietenia ce vă păstrez.

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE PIERRE MINET

1

[Berck,] Vendredi soir, 16.V.1930

Cher Monsieur Minet,

On vient me dire à l'instant que vous avez téléphoné de Paris en me demandant si je n'avais pas oublié une carte dans la voiture; c'est au moins ce que la caissière de l'hôtel a compris. Voilà ce que j'ai compris, moi: la carte de la région, que j'avais dans un livre, dans ma voiture et que je n'ai pas retrouvé le soir (car je l'ai cherché aussitôt que vous m'avez téléphoné) est tombé dans la voiture et le porteur de vos bagages l'a pris avec ceux-ci. En arrivant à Paris vous l'avez trouvé et vous m'avez téléphoné pour ne pas la chercher inutilement. Si c'est bien cela alors je vous assure que ce n'était pas la peine. Si vous voulez, mettez-la dans une enveloppe et envoyez-la moi quand vous pouvez. Ce n'est pas pressé car je n'ai point besoin d'elle pour le moment. Merci.

Cette communication téléphonique a eu quelque chose de très curieux pour moi: depuis que je suis à Berck personne n'a téléphoné pour moi de Paris. Le fait ne présente aucune importance en soi-même mais je ne sais pas vous expliquer comment cela concrétise une situation comme la mienne (depuis quelques jours, beaucoup plus intense): c'est-à-dire immobilisé et à Berck. On se dit: tout de même quelqu'un est en ce moment à Paris! Il me parle et il est là-bas. Où? Dans un café? Dans un bureau de poste? (et je vois tel café, tel bureau de poste). Après avoir téléphoné il sortira dans la rue...

Evidemment on peut se poser ces questions n'importe quand mais il y a des faits qui les amènent[1] tout d'un coup (car au fond on tient en puissance toutes les pensées possibles mais en réalité on a seulement telles ou telles).

A tout ça l'énorme sceptique qui se moule en moi depuis que je suis arrivé à Berck pourrait répliquer que c'est faible comme philosophie, que c'est superficiel. Mais être sceptique par la force des circonstances (tout de même, je suis sur une gouttière!) à 20 ans, à peine sorti de la famille et des études, c'est déjà pas tout-à-fait drôle.

Assurément, d'après ce que je sais, la vie de tous les jours est désespérément stupide et bête, mais je ne la connais pas!

Et puis, si en la connaissant mieux je lui trouve le même gout fade de jusqu'à présent, ce n'est pas encore un motif de haïr Berck?

Mais toutes ces choses ne sont que des haillons de logique avec lesquels[2] j'habille quelque chose qui pourrait s'appeler une vie remplie par d'autres que moi-même, pleine d'abandons et de renoncements; une vie *que je ne comprends pas* (cela n'est ni l'attitude humble, ni celle de curieux qu'on a en face d'un mystère. Je serais peut-être heureux (!) que la vie soit un mystère, un vrai, un grand). Et au fond je ne sais pas si je ne dois me haïr moi-même avant de haïr Berck.

J'essayerai de travailler un peu plus car le travail seul me donne quelques satisfactions.

Et puis après? Je descendrai probablement plus bas, plus bas. Je n'ai peut-être le droit envers moi-même de dire cela mais en quoi un bel espoir est autre chose qu'une mauvaise vie? *Je sens* que je descendrai.

Bien à vous,

M. Blecher

P.S. Excusez les fautes d'orthographe. Je ne les ai pas corrigé toutes car je veux envoyer la lettre le plus tôt possible pour vous rassurer au sujet de la carte.

P.P.S. Mon libraire a envoyé la commande aux éditions du Carrefour[1]. On va vous présenter là-bas le livre avant de le faire partir. Merci pour la dédicace. M.

[Berck,] vineri seara, 16.V.1930

Dragă domnule Minet,

Tocmai mi s-a spus că ați telefonat de la Paris ca să întrebați dacă n-am uitat o hartă în trăsură; cel puțin asta a înțeles funcționara de la hotel. Iată ce am înțeles eu: harta regională pe care o aveam într-o carte în trăsura mea și pe care seara n-am mai găsit-o (căci am căutat-o imediat ce mi-ați telefonat) a căzut în trăsură și hamalul dumneavoastră a luat-o odată cu bagajele. Sosind la Paris, ați găsit-o și mi-ați telefonat ca să n-o mai caut inutil. Dacă despre asta era vorba, vă asigur că nu merita osteneala. Dacă doriți, puneți-o într-un plic și expediați-mi-o când puteți. Nu e nicio grabă, căci n-am nevoie de ea deocamdată. Mulțumesc.

Comunicarea asta telefonică are ceva ciudat: de când sunt la Berck nimeni nu m-a sunat de la Paris. Faptul n-are nicio importanță în sine, dar nu știu cum să vă explic în ce fel asta îmi concretizează situația (tot mai intensă, de câteva zile) de imobilizat aflat la Berck. Îmi zic: și totuși, cineva e în clipa aceasta la Paris! Îmi vorbește și e acolo! Unde? Într-o cafenea?

Într-un oficiu poștal? (și văd acea cafenea, acel oficiu poștal). După ce va telefona va ieși pe stradă...

Desigur, poți privi lucrurile astfel oricând, dar există fapte care le amintesc dintr-o dată (căci, în fond, am putea desfășura, virtual, orice gând, dar în realitate le avem doar pe acesta sau pe acela...).

Marele sceptic care se afundă în mine de când am venit la Berck ar putea răspunde că toate acestea sunt filosofie de proastă calitate, superficială. Dar să devii sceptic prin forța împrejurărilor (sunt, totuși, pe o gutieră!), la 20 de ani, abia ieșit din sânul familiei și la studii, nu mai e chiar amuzant.

Desigur, după cunoștințele mele, viața de toate zilele este disperant de stupidă și prostească, dar eu nu o cunosc!

Și apoi, dacă aș cunoaște-o mai bine și i-aș găsi același gust fad ca și până acum, n-aș mai avea motive să urăsc Berck-ul?

Dar toate aceste lucruri nu sunt decât zdrențe de logică cu care îmbrac ceva ce s-ar putea numi o viață umplută mai mult de alții decât mine însumi, plină de abandonuri și renunțări, o viață *pe care nu o înțeleg* (nu e vorba de o atitudine umilă, nici de una de curiozitate în fața unui mister. Aș fi, poate, fericit (!) dacă viața ar fi un mister, unul adevărat și mare). Și, în definitiv, nu știu dacă n-ar trebui mai curând să mă urăsc pe mine însumi, mai înainte de a urî Berck-ul.

Voi căuta să mai lucrez, pentru că numai munca îmi oferă unele satisfacții.

Și după aceea? Voi coborî, probabil, mereu tot mai jos. Probabil că nu am dreptul să spun asta, dar prin ce se deosebește speranța în mai bine de o viață rea? *Simt* că voi coborî.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

P.S. Scuzați greșelile de ortografie. Nu le-am corectat pe toate, pentru că vreau să trimit scrisoarea cât mai curând posibil ca să vă liniștesc cu privire la hartă.

P.P.S. Librarul meu a trimis comanda către editura Carrefour[1]. Vă vor prezenta acolo cartea înainte să o expedieze. Vă mulțumesc pentru dedicație. M.

2

[Berck,] Mardi, 27 mai 1930

Monsieur Minet,

Je vous annonce ma nouvelle adresse, partir du 1er juin:
M. Blecher
Villa Myosotis[1]
Chez Madame Johnson
BELLEVUE
Berck plage
Pas de Calais

Si vous voulez donc me répondre à la lettre envoyée je vous prie de m'écrire à cette adresse.

Je vous envoye mes meilleures salutations,

M. Blecher

[Berck,] marți, 27 mai 1930

Domnule Minet,

Vă anunț noua mea adresă, cu începere de la 1 iunie:
M. Blecher
Vila Myosotis[1]
La doamna Johnson
BELLEVUE
Berck-plajă
Pas de Calais

Dacă doriți să-mi răspundeți la scrisoarea anterioară, vă rog să-mi scrieți la această adresă.

Vă transmit cele mai calde salutări,

M. Blecher

3

[Berck,] Mardi, 21.IV.1931

Cher Monsieur Minet,

Comment allez-vous? Que vous a-t-il dit le docteur? Êtes-vous sur une gouttière? J'attends votre réponse. Je viendrais vous voir mais j'ai un chariot infect[1]. Si vous marchez et *si cela ne vous embête pas* venez me voir, ça me fera grand plaisir,

Bien à vous,

M. Blecher

[P.S.] Voulez-vous des livres à lire?

[Berck,] marți, 21.IV.1931

Dragă domnule Minet,

Cum vă mai merge? Ce v-a spus doctorul? Sunteți pe gutieră? Aștept răspunsul dumneavoastră. Aș veni să vă văd, dar cărucul meu este în stare mizerabilă. Dacă umblați și *dacă asta nu vă plictisește*, veniți să mă vizitați, o să-mi facă multă plăcere.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

[P.S.] Doriți cărți de citit?

4

[Berck,] 2 août 1931

Mon cher Monsieur Minet,

Il m'est impossible de concevoir comment on peut écrire une lettre. Je reste devant cette feuille de papier, je regarde mes doigts, je n'y comprends rien, je ne me demande rien, il ne s'allume rien, rien ne sent la lavande, il n'y a pas d'asscensseur, de «sentiments», de papier à lettre, de philosophie couleur pied de candélabre et tout de même cela devrait être une lettre. A vous. A Monsieur Minet. Adresse. Timbre. *Vivre*!! (Ph. Soupault[1]). Merde!! (M. Blecher). *Excusez-moi*, c'est à dire comprenez-moi. Dois-je ajouter, comme pour dessiner des anges tout le long d'un ciel qui est déjà inutile, que par exemple le matin à 7 1/2 je pense que votre canne laissera toujours (éternellement) couler une matière jaune (matière, je dis) qui fait coller les doigts? (Je vous ai dit – il me semble – que j'aime beaucoup cette canne. Assurément cela ne s'écrit pas, mais tant pis). Ou bien que votre lettre m'a fait beaucoup de plaisir? Ne détruisons pas tout – par principe. Puis on saura un jour qu'est-ce un principe (c'est le prix des consommations).

J'ai à vous dire un secret. Je ne le sais pas encore entièrement moi-même mais en tout cas il n'est rien (impression désagréable) c'est le «Petit Parisien»[2], oui, ou bien la salle à manger etc. Je m'explique: le mois dernier j'ai été opéré. Très grave. Maintenant ça va mieux. Le 2 juillet j'ai cru mourir. Puis je ne sais pas ce qui s'est passé (c'est-à-dire il se passait ceci: je me disais tout le temps: «je ne sais pas ce qu'il se passe»).

Et un beau jour (c'est pour la première fois que ça s'est passé ainsi) j'ai lu le «Petit Parisien», j'ai sifflé et je me suis dit qu'il faut se dire que je vis. *Et même en ce moment cela n'est pas encore fini.*

Je ne peux vous écrire plus longuement. Je serre les dents, je rigole, je regarde les feuilles des arbres – (ce n'est pas *pour vous écrire* que cela se passe ainsi. Si c'était ça! (idiot désir purement faux)).

Recevez mon cher Monsieur Minet mes amitiés sincères,

M. Blecher

[Berck,] 2 august 1931

Dragă domnule Minet,

Mi-e imposibil să înțeleg cum se poate scrie o scrisoare. Stau în fața acestei foi, îmi privesc degetele, nu înțeleg nimic, nu mă întreb nimic, nu se iluminează nimic, nimic nu miroase a lavandă, nu există niciun ascensor, nu există „sentimente“, nici hârtie de scrisori, nici filosofie de culoarea piciorului de candelabru, și totuși asta ar trebui să fie o scrisoare. Pentru dumneavoastră. Pentru domnul Minet. Cu adresă. Cu timbru. *A trăi!!* (Ph. Soupault[1]) Căcat!! (M. Blecher) *Iertați-mă*, vreau să spun: înțelegeți-mă. Oare trebuie să mai adaug, ca pentru a desena îngeri pe suprafața unui cer deja inutil, că de exemplu dimineața la 7 ½ mă gândesc la bastonul dumneavoastră, din care va curge mereu (pentru totdeauna) o substanță galbenă (substanță, am spus) care se lipește de degete? (V-am mai spus – mi se pare – că-mi place mult acest baston. Firește, așa ceva nu se scrie, dar puțin îmi pasă). Sau că scrisoarea dumneavoastră mi-a făcut multă plăcere? Să nu distrugem chiar totul – din principiu. Într-o zi vom afla ce-i acela principiu (e prețul consumației).

Am să vă spun un secret. Încă nu-l știu nici eu pe deplin, dar oricum asta nu e nimic (ce impresie dezagreabilă); e vorba de „Petit Parisien“, da, sau poate de sala de mese etc. Să mă explic: luna trecută am fost operat. Foarte grav. Acum e mai bine. Pe 2 iulie am crezut că voi muri. Apoi nu știu ce s-a întâmplat (adică s-a întâmplat așa: îmi ziceam întruna: „nu știu ce se întâmplă“).

Și într-o bună zi (e prima dată că mi s-a întâmplat asta), am citit „Le Petit Parisien“[2], am fluierat și mi-am spus că trebuie să accept că trăiesc. *Și nici până acum nu am ieșit din starea asta.*

Nu pot să scriu mai mult. Strâng din dinți, glumesc, privesc frunzele copacilor – (asta nu se întâmplă doar *ca să vă scriu eu*. O, dacă ar fi așa! (dorință idioată, cu totul greșită)).

Primiți, dragă domnule Minet, prietenia mea sinceră,

M. Blecher

5

Berck, le 26.XI.1931

Mon cher Monsieur Minet,

Je sais, je sais, je sais, je sais. Trop tard. Mettez le feu à mes papiers, mettez le feu à n'importe quoi; à une femme, à un arbre ou à la Tour Eiffel mais brûlez quelque chose et puis écrivez-moi que *tout* a explosé. Ne vous trompez pas quant à moi: (je ne le crois pas pour vous, mais moi il m'arrive de me duper quelquefois – le plus souvent) je reviens toujours sur une rue de pensée calme comme une orange ou comme un grand dictionnaire. Au fond je suis très, très satisfait de moi-même. Voilà d'ailleurs: «on a bien le droit d'essayer». Seulement il faudrait essayer *ce qui convient.* Mais comme ici il entre de la chance je passe au mysticisme...

Ecrivez-moi quelque chose ou envoyez-moi au diable.

M. Blecher

Berck, 26.XI.1931

Dragă domnule Minet,

Știu, știu, știu, știu. E prea târziu. Puneți pe foc hârtiile mele, puneți pe foc orice: o femeie, un copac, Turnul Eiffel, dar dați foc la ceva și apoi scrieți-mi că *totul* a sărit în aer. În ce mă privește, să nu vă înșelați (dumneavoastră nu cred, dar mie mi se întâmplă să mă păcălesc singur uneori – de fapt, cel mai adesea): revin mereu pe o stradă de gândire calmă ca o portocală sau ca un dicționar mare. În definitiv, sunt foarte, foarte mulțumit de mine. Iată, de pildă: „avem, desigur, dreptul să încercăm". Doar că ar trebui să încercăm *ceea ce corespunde.* Dar, pentru că aici intervine și norocul, devin mistic...

Scrieți-mi ceva sau trimiteți-mă la dracu,

M. Blecher

6

[Berck,] Dimanche, le 17.I.193[2]

Mon cher Minet
(au diable «Monsieur», je vous aime trop)

Je pars en Suisse demain ou mardi. J'ai beaucoup de fièvre ici et il faut faire n'importe quoi (je me soigne) pour guérir. Je passerai par Paris où je resterai six heures (de 5 h. de l'après-midi jusqu'à 11 h. du soir). Si vous pouvez venir à la gare (je vous enverrai à Paris un «pneu») vous me ferez[1] grand plaisir. J'espère que la Suisse me fera beaucoup de bien (combien de fois j'ai dit cette phrase ces jours derniers sans arriver comprendre ce qu'elle signifie!).

Venez me voir à la gare. Je ne vous parlerai pas de littérature, on boira simplement un bock –

A lundi (mardi), et bien à vous,

M. Blecher

[Berck,] duminică, 17.I.193[2]

Dragă Minet (la naiba cu „domnule", vă iubesc prea mult),

Plec în Elveția mâine sau marți. Aici am febră mare și trebuie să încerc totul (mă îngrijesc) ca să mă vindec. Voi trece prin Paris, unde voi rămâne șase ore (de la 5 după-masă până la 11 seara). Dacă puteți veni la gară (am să vă trimit la Paris o telegramă) îmi veți face o mare plăcere. Sper că Elveția îmi va face mult bine (de câte ori am spus această frază în ultimele zile, fără să reușesc să înțeleg ce înseamnă!).

Veniți să mă vedeți la gară. N-am să vă vorbesc deloc de literatură, vom bea pur și simplu un țap de bere.

Pe luni (marți), al dumneavoastră,

M. Blecher

7

Les «Sapins»,
Leysin/ Suisse,
Le 14.II.1932

Mon cher Minet, mon très cher Minet,

Il y a un mois depuis que je vous écris tous les jours, en pensée, des longues lettres. J'attendais vainement votre adresse comme – croirez-vous? – la seule chose que je mérite et je désire encore attendre. Mois aussi j'ai été très bas. Je disais à un ami (un imbécile, il n'a rien compris) «à présent mes raisons de vivre sont les mêmes que les raisons de mourir». Je me suis dépensé, ainsi bêtement, depuis ma soi-disante guérison sans trouver dans les promenades journalières ou dans la mécanique intelligente de la vie (la vie intelligente...eh, vous savez ce que cela veut dire!) rien de plus à perdre. Il y a beaucoup à dire et je vais essayer, car j'ai grand plaisir de le faire. Si vous aimez un peu d'ordre vous rangerez mes paroles ainsi qu'il vous plaira.

Avant tout les gens – et puis, ma guérison. Les gens que je connais en ce moment sont tous snobs, pleins de satisfaction idiote et pleins de convictions. Je lis en ce moment la correspondance de Dostoïewsky, j'ai relu *De profundis* de Oscar Wilde, Verhaeren, d'autres auteurs qui ont senti un peu ce que les snobs *ont peur de sentir*... Je me demande à quoi servent ces belles révoltes et cette *splendide honnêteté* spirituelle. Quand j'écoute la minuscule et insignifiante conversation de tel monsieur auquel je rends visite (!) et qui me présente à ses connaissances m'appelant «le docteur Blecher» pour me flatter, il me semble que je vis dans une époque où l'âme vient à peine de faire son apparition. Il y a en nous un «animal de pensée» comme tout autre animal. Chez tous les gens que je connais ici cet animal est encore au stade de foetus. Je m'en fous mais il m'est difficile de vivre.

Puis, je connais quelques anglais, très peu «quelqu'un»[1]. Je les aime mieux (Ah, mon Dieu, puissé-je obtenir l'état de grâce de comprendre un peu ce que je fais et ce que je sens) mais ils font partie également du grand fatras de *«ce qui n'est pas»*. (Ceci est, ceci n'est pas). Quelle vilenie de ne pas pouvoir se dire «je crois que le contraire est vrai» – et pourtant cela est enfantin. Aussi le salut n'est pas ici. (Tous les mots religieux que j'emploie il faut les comprendre au sens laïque – c'est-à-dire qu'ils ne sont engagés dans aucune idéologie).

Hier soir encore (on a un rhume et on élève ses pensées!) je me disais qu'il faut arrêter tout cela et changer. Mais, mon cher Minet, vous savez mieux que moi ce qui vaut au fond ce désir de devenir un *autre*.

Pourtant «il y a possibilité de vie, encore» vous dites, – on se dit toujours cela. C'est *bien* pour vous – et pour moi – et à propos de rien.

Autre chose: ma guérison. Ce n'en est pas une. On m'a mis debout *pour guérir* non pas parce que je le suis déjà.

Comment décourager la bonne volonté de mes parents et des amis qui croient que je suis guéri? C'est leur affaire. La mienne est ce que je vous ai écrit plus haut. *Je ne veux pas ne pas pouvoir prendre une résolution.* Je sens que je changerai et que tout cela deviendra meilleur. Si la santé me le permet, dès aujourd'hui je remplacerai chaque instant perdu par un instant gagné, dès aujourd'hui je me laisserai fasciner de moins en moins par ce qui ne peut être fascinant d'aucune manière. (Vous êtes arrivé à ceci et combien je vous aime.) (Je suis sûr que si je disais tout cela au Monsieur – voir plus haut – il me dira «alors c'est ça, vous devenez austère» et si je lui disais que tout cela n'est pas une question «d'un cul de plus ou d'un cul de moins», il me répondra «alors c'est quoi?» et il ne trouvera pas de définition. Et quelle définition lumineuse semble apparaître en moi!)

Il y a quelque temps j'ai pensé au cahier que je vous ai envoyé jadis. Il me semble avoir trouvé le principal défaut. Il existe une imagination de la réalité – c'est ce qu'il faut exprimer. Moi, j'exprimais l'imagination d'une imagination. Ceci ne peut être œuvre d'art, mais document.

Le bon lecteur avec son instinct biologique d'intelligence a trouvé cela sans s'en rendre compte en disant à propos des surréalistes non pas «ces types sont pleins de fantaisie» mais, «la vie est vraiment plus *ample* qu'on ne pense». Le mauvais lecteur, bien sûr, a dit le contraire et les surréalistes semblent écouter seulement le mauvais lecteur. Aussi leurs écrits sont comme faits exprès pour extraire cette exclamation: «ces types sont pleins de fantaisie!».

J'ai plusieurs bonnes idées en ce moment mais si je vous les disais avant de les mettre sur papier (Dostoiewsky dit «blanc sur noir, il n'y a que ça») je les gâterai sûrement. Je serai très heureux de pouvoir les mener au bout et très heureux aussi de vous envoyer de temps en temps quelques pages. Je brûle d'impatience de faire des bonnes choses. Seulement, si je pouvais prendre ce bloc immense de paresse qui pèse sur moi! (au vrai dire il ne pèse pas sur moi, *je suis la paresse même* – ou peut-être c'est un manque complet de pensées, mais ceci ne se peut pas quoique si je commence à le croire je suis perdu. Il y a des gens qui n'ont jamais en eux la matière spéciale des torturés, qui sont torturés pourtant, par excès de santé car ils croient l'être etc.)

Vous me parlez de vos souffrances et de vos douleurs physiques. J'y ai pensé à ma manière mais je ne sais quoi vous écrire et quoi vous dire. J'ai souffert beaucoup moi aussi et j'ai encore des douleurs désagréables (par exemple quand on verse de l'alcool sur ma plaie etc.). Que peux-je donc vous dire? Oserai-je vous demander: «votre souffrance est rouge?» ou «votre souffrance est verte?» ou «votre souffrance est en spirale?» ou «ressemble-t-elle à une giraffe?» Ainsi que font les prêtres, pour passer le temps? (Vraiment il y a des consolateurs qui font ça – car, vous n'en doutez pas?, *il y a une méthode de la consolation*!) Disons merde, *car c'est le plus bête.*

(Et pourtant une pensée me fait revenir en arrière, encore à la douleur. Combien c'est dur pour vous, et que de peine j'ai à le savoir. Je ne peux vraiment rien vous écrire car je m'imagine trop exactement cette souffrance. Si j'avais trouvé un «truc» pour la faire passer ce serait *la seule chose* à vous dire, mais je n'en ai pas, pour moi-même je n'en ai pas. L'autre jour sentant une cuisante brûlure sur la plaie, je me disais qu'il faut y trouver de la volupté. Vous pensez bien. C'était impossible. *Je ne fus vraiment heureux qu'au moment où la douleur s'est calmée.*)

(Autre parenthèse: il me plaît de prolonger cette image qui me vient à l'instant: nous nous promenons tous les deux le long d'une rue – n'importe laquelle mais il y a du soleil. Je ne sais ce que vous me dites mais vous souriez; il y a aussi les habits qui vous vont bien (je n'y puis rien ceci est dans l'image) et encore une fois: la journée est belle. Où allons-nous? *Mais nous n'avons aucune peine.* C'est beaaauuu (lisez bôôôôôôô)).

J'ai fait la connaissance (dans la rue, bien sûr, pas dans un salon, où jusqu'à présent je n'ai pas eu la chance de rencontrer des gens intéressants) d'une jeune fille assez intelligente. Je lui ai parlé une fois mais je me reproche de ne pas l'avoir écouté assez longtemps. Je vous parlerai d'elle dans une autre lettre car il me semble qu'elle réunit tous les défauts de pensée desquels je veux me débarrasser.

Maintenant je tâche de deviner où vous en êtes avec l'opération etc. – Je voudrais beaucoup qu'elle réussisse: cela tient place de voeux. Mon amitié que je vous envoie «de toute ma joie» (comme on dit de tout mon coeur), peut-elle tenir aussi place de quelque chose? Si j'étais un morceau de fer je vous l'enverrais en fer; je suis un homme, je vous l'envoie en pensées. Excusez-moi, si je m'exprime littérairement, il s'agit de vous dire que je vous aime bien –

Votre,

M. Blecher

[P.S.] J'envoie tout de suite la lettre, sans la relire.

[P.P.S.] Amitiés à Jacqueline, quand elle vient vous voir.

[P.P.P.S.] Je me rappelle qu'à Berck vos amis vous envoyaient des livres «dernières nouveautés» que vous vendiez ensuite. Si vous en avez, faites un paquet et donnez-le à Jacqueline en la priant de me les envoyer et dites-lui merci de ma part. (Je lui écrirai.) Je vous les enverrai par retour du courrier ou bien – ceux dont vous n'en voulez pas – je les enverrai dans un sanatorium. La bibliothèque d'ici est trop classique et il me faut «sauter» de temps en temps. En ce moment, je n'ai pas d'argent pour acheter des livres. Merci.

Les „Sapins“,
Leysin / Elveția,
14.II.1932

Dragă Minet, dragul meu Minet,

De o lună întreagă vă scriu zilnic lungi scrisori în gând. Aștept în van adresa dumneavoastră ca pe – o să mă credeți? – singurul lucru care merită așteptat și pe care-l doresc. Și eu am fost foarte deprimat. Îi spuneam unui amic (un imbecil, n-a înțeles nimic): „Deocamdată motivele pentru a trăi sunt pentru mine aceleași cu motivele pentru a muri“. M-am cheltuit în mod stupid, de la așa-zisa mea vindecare, fără a găsi în plimbările zilnice sau în mecanica inteligentă a vieții (viața inteligentă... ei, știți ce înseamnă asta!) niciun lucru de oarecare însemnătate. Sunt multe de spus și am să încerc să le spun, căci îmi face plăcere. Dacă vă doriți puțină ordine, veți redispune vorbele mele așa cum vă va plăcea.

Mai întâi, despre oameni, apoi despre vindecarea mea. Oamenii pe care îi cunosc aici sunt toți snobi, plini de satisfacție stupidă și de convingeri. Acum citesc corespondența lui Dostoievski, am recitit *De profundis* de Oscar Wilde, pe Verhaeren și alți autori care au simțit ceea ce snobilor *le e teamă să simtă*. Mă întreb la ce folosesc aceste frumoase revolte și această *splendidă onestitate* spirituală. Când ascult conversația minusculă, insignifiantă a cutărui domn pe care îl vizitez (!) și care mă prezintă cunoștințelor lui numindu-mă «doctorul Blecher» ca să mă flateze, mi se pare că trăiesc într-o epocă în care sufletul abia și-a făcut apariția. Există în noi un «animal al gândirii» asemănător oricărui animal. La toți oamenii pe care îi cunosc aici, animalul este în stadiul de fetus. De asta puțin îmi pasă, dar viața e mai grea așa.

Pe lângă asta, cunosc câțiva englezi deloc „distinși". Îmi plac mai mult (O, Doamne, de-aș putea atinge starea de grație ca să pot înțelege puțin din ceea ce fac și ce simt), dar și ei fac parte din marea grămadă a celor pentru care «asta nu se poate» (asta se poate, asta nu se poate). Ce meschinătate, să nu poți să-ți spui: «eu cred că tocmai contrariul este adevărat» – dar ar fi ceva infantil. Nici mântuirea nu e aici. (Toți termenii religioși pe care îi folosesc trebuie înțeleși în sens laic – adică neangajați în nicio ideologie.)

Chiar ieri seară (iată, sunt răcit și îmi înalț gândurile!) îmi spuneam că trebuie să încetez cu toate acestea și să mă schimb. Dar, dragul meu Minet, știți mai bine ca mine cât valorează, de fapt, această dorință de a deveni un altul.

Și totuși, «există, încă, posibilități de a trăi», spuneți – mereu ne spunem asta. E bine pentru dumneavoastră – ca și pentru mine –, dar nu are nicio importanță.

Altceva: vindecarea mea. Ea nu există. Am fost pus pe picioare *ca să mă vindec*, nu pentru că aș fi deja vindecat.

Cum să descurajez bunăvoința părinților și prietenilor mei care cred că m-am vindecat? E treaba lor. A mea este ceea ce v-am scris mai sus. *Nu vreau să ajung să nu pot lua nicio hotărâre.* Simt că mă voi schimba și că totul va fi mai bine. Dacă sănătatea îmi permite, începând de astăzi voi înlocui orice clipă pierdută cu o clipă câștigată, începând de astăzi mă voi lăsa tot mai puțin fascinat de ceea ce nu poate fi fascinant. (Dumneavoastră ați ajuns deja aici, cât de mult vă admir.) (Sunt sigur că dacă i-aș spune toate astea domnului de mai sus, mi-ar răspunde „am înțeles, veți deveni mai ascetic“, și dacă i-aș spune că asta nu e o chestie de a face „curul mai gras sau mai slab“, el mi-ar răspunde „atunci ce e?“ și n-ar găsi definiție. Și ce definiție luminoasă apare în interiorul meu!)

Cu ceva timp în urmă, mă gândeam la caietul pe care vi l-am trimis. Mi se pare că am găsit defectul principal. Există o imaginație a realității – e ceea ce trebuie exprimat. Eu exprimam imaginarea unei imaginații. Aceasta nu poate fi operă de artă, ci doar document.

Bunul cititor cu instinctul biologic al inteligenței a înțeles asta fără să-și dea seama, spunând despre suprarealiști nu „tipii ăștia sunt plini de fantezie“, ci „viața este, într-adevăr, mai *amplă* decât credeam“. Răul cititor a spus, desigur, contrariul, iar suprarealiștii par să-l asculte doar pe el. Așa că scrierile lor par gândite pentru a provoca exclamația: „tipii ăștia sunt plini de fantezie“.

Am mai multe idei în momentul ăsta, dar dacă vi le-aș spune înainte de a le pune pe hârtie (Dostoievski spune: „alb pe negru, asta e tot ce contează“) le-aș strica, cu siguranță. Aș fi foarte fericit să le pot duce la capăt și, de asemenea, să vă trimit din când în când câteva pagini. Fierb de nerăbdarea de a face lucruri bune. Numai de-aș putea să îndepărtez blocul ăsta imens de lene care mă apasă (la drept vorbind, el nu mă apasă, *eu însumi sunt lenea*, sau poate îmi lipsesc complet gândurile, dar asta nu se poate, deși dacă încep s-o cred sunt pierdut. Există oameni care nu au în ei nimic din substanța proprie a torturaților, dar care se simt totuși torturați pentru că, din exces de sănătate, cred că sunt astfel etc.).

* * *

Îmi vorbiți despre suferințele și durerile dumneavoastră fizice. M-am gândit la asta în felul meu dar nu știu ce să vă scriu și ce să vă spun. Și eu am suferit mult și am încă dureri dezagreabile (de exemplu, atunci când mi se toarnă alcool pe plagă etc.) Ce-aș putea să vă spun? Aș îndrăzni oare să vă întreb: „durerea dumneavoastră e roșie?“ sau „durerea dumneavoastră e verde?“ sau „durerea dumneavoastră e spiralată?“ sau „seamănă ea cu o girafă?“, așa cum fac preoții, ca să treacă timpul? (Și unii consolatori fac asta – căci, nu credeți la fel? *există o metodă în consolare*!) Să spunem, mai bine: căcat; *e mai stupid așa.*

* * *

(Și totuși, un gând mă face să revin la durere. Ce greu pentru dumneavoastră, și cât de rău îmi pare să vă știu astfel. Nu pot să vă scriu nimic pentru că îmi imaginez prea exact această suferință. Dacă aș găsi o șmecherie ca s-o fac să treacă, ar fi singurul lucru pe care vi l-aș spune, dar nici pentru mine nu am găsit. Alaltăieri, simțind o arsură vie în plagă, mi-am spus că ar trebui să găsesc o voluptate în asta. Ați înțeles. A fost imposibil. *N-am fost fericit decât în momentul când durerea a trecut.*)

* * *

(Altă paranteză. Mi-ar plăcea să mai păstrez imaginea care-mi vine acum în minte: ne plimbăm amândoi de-a lungul unei străzi – nu contează care, dar e soare. Nu știu ce îmi spuneți, dar surâdeți; hainele vă vin bine (n-am ce face, așa e în imagine) și, încă o dată: e o zi frumoasă. Unde mergem? *Dar nu ne doare nimic.* E frumooooooos.)

* * *

Am făcut cunoștință (pe stradă, desigur, nu într-un salon, unde până acum n-am avut șansa să întâlnesc niciun om interesant) cu o tânără destul de inteligentă. Am vorbit cu ea o dată, dar îmi reproșez că n-am ascultat-o destul. Vă voi vorbi despre ea într-o altă scrisoare, căci mi se pare că posedă toate defectele de gândire de care vreau să mă debarasez.

Acum încerc să ghicesc cum mai stați cu operația etc. – Mi-aș dori mult să reușească: asta ține loc de rugăciune. Prietenia pe care v-o trimit „din toată bucuria“ (cum aș zice „din toată inima“) ar putea oare să țină locul unui obiect? Dacă aș fi o bucată de fier v-aș trimite-o din fier; fiind om, v-o trimit în gânduri. Iertați-mă dacă mă exprim literar, vreau doar să vă spun că țin la dumneavoastră.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

[P.S.] Trimit chiar acum scrisoarea, fără s-o recitesc.

[P.P.S.] Salutări Jacquelinei, când vine să vă vadă.

[P.P.P.S.] Îmi amintesc că la Berck prietenii vă trimiteau „ultimele noutăți“ în cărți, pe care apoi le vindeați. Dacă mai aveți, faceți-le un pachet și dați-le Jacquelinei, rugând-o să mi le trimită și mulțumindu-i din partea mea. (Îi voi scrie și eu.) Vi le voi retrimite prin curier sau – cele pe care nu le mai doriți – le voi trimite într-un sanatoriu. Biblioteca de aici este prea clasică și trebuie să mai „ies“ din ea din când în când. Acum nu am bani ca să cumpăr cărți. Mulțumesc.

8

Les «Sapins»,
Leysin, Suisse
Le 29.II.1932

Mon cher Minet, (c'est fait),

Le monde est bien instable et j'ai peur de tout, il se pourrait qu'une banale partie de cartes dans un café à

Paris fasse couler un bateau près de Madagascar et parce que je suis en Suisse et je me sens *autrement* (au fond, toujours *moi, moi, moi*, sans espoir) vous ne m'écriviez plus. C'est stupide (*quant à moi*) et c'est presque de l'innocence *construite* (n'est-ce pas? ainsi quand on vous accuse faussement vous vous défendez moins bien que si la chose est vraie car en accomplissant un forfait vous avez déjà une excuse).

J'attends donc un mot de vous et, naturellement, votre nouvelle adresse. A mon passage à Paris il m'a été impossible de vous trouver (par téléphone). Je vous raconterai cela dans une prochaine lettre.

Je suis bien le votre,

M. Blecher

Les „Sapins“,
Leysin, Elveția
29.II.1932

Dragă Minet, (s-a făcut),

Lumea e tare instabilă și mi-e teamă de toate, s-ar putea ca un banal joc de cărți într-o cafenea din Paris să provoace scufundarea unui vapor lângă Madagascar sau, pentru că eu sunt în Elveția și mă simt *altfel* (în definitiv sunt *eu, eu, eu*, întotdeauna, fără speranță), dumneavoastră să nu-mi mai scrieți. E stupid (*în ce mă privește*) și e de o inocență aproape *construită* (nu-i așa? de pildă, când sunteți acuzat în mod nedrept vă apărați mai puțin bine decât dacă ați fi vinovat, pentru că, chiar abandonând apărarea, ați avea totuși o ieșire).

Aștept deci un cuvânt de la dumneavoastră și, bineînțeles, noua dumneavoastră adresă. Când am trecut prin Paris mi-a fost imposibil să dau de dumneavoastră (prin telefon). Am să vă povestesc totul într-o scrisoare viitoare.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

9

«Les Sapins»,
Leysin,
20.X.1932

Mon cher Minet,

Je ne sais si vous vous rappelez les trois manuscrits que je vous ai envoyés il y a déjà près d'un an. Si vous les avez encore quelque part, et si cela ne vous fait rien, renvoyez-moi, je vous prie, les papiers qui commencent par «Tel que dans les rues à la poursuite d'un songe...». Les autres vous pouvez les garder si ça vous fait plaisir mais toutes ces choses ne présentent aucun intérêt. Les pages que je vous demande me sont nécessaires pour certains rappels... Je vous écrirai plus longuement. Comment va votre santé? Rien de vous depuis ma dernière lettre. Je reste très sincèrement votre.

M. Blecher

„Les Sapins",
Leysin,
20.X.1932

Dragă Minet,

Nu știu dacă vă amintiți de cele trei manuscrise pe care vi le-am trimis acum aproape un an. Dacă le mai aveți pe undeva și dacă nu vă deranjează, trimiteți-mi, vă rog, hârtiile care încep cu „Așa cum pe străzi în urmărirea unui vis...". Pe celelalte puteți să le păstrați dacă vă face plăcere, dar ele n-au niciun interes. Paginile pe care vi le cer îmi sunt necesare pentru anumite evocări... Am să vă scriu mai pe lung. Cum stați cu sănătatea? N-am primit nimic nou de la dumneavoastră de la ultima mea scrisoare. Rămân al dumneavoastră, cu sinceritate,

M. Blecher

10

lundi 10.2.1933
Changement d'adresse:
«La Valerette»
Leysin, Suisse

Mon cher cher Minet,

Chaque lettre de vous m'illumine, le plaisir me monte la tête et je suis pris d'une belle folie en pensant que vous me donnez de vos nouvelles, donc que véritablement vous existez –existez – quelque part. Croyez-moi ou ne me croyez pas; mais si, croyez-moi: vos lettres sont peu près les seules que j'*attends*. En plus – cette fois – j'ai été très sensible à tout ce que vous me transmettez de L.P. Quint[1]. Je ne tarderai pas de lui écrire directement avant le vingt mars. Naturellement, je vous remercie beaucoup pour tout ce que vous faites pour moi. J'aimerais beaucoup vous revoir. Malheureusement ma santé va très mal, et je devrai peut-être rentrer en Roumanie bientôt, aller sur le bord de la Mer Noire. Il n'y a donc pas de chances pour que j'aille en France. Ah, si je me sentais un peu mieux ou si – suprême étoile – je guérissais!

Mon cher Minet, les quelques pages que je vous ai envoyé – je parle des pages dactylographiées et non pas de ces vieux manuscrits où je ne faisais qu'effleurer l'alphabète littéraire – ces pages donc me paraissent bien mal venues à côté de tout ce que je sens à présent que je pourrais écrire. Ce n'est pas du tout la satisfaction qui m'habite en cela mais une espèce de bonheur. Vos lignes de jadis sur l'harmonie trouvent à présent en moi leurs coquilles compréhensives. Oui, je sens à présent le fluide de cet orchestre qui coule – que j'écoute avec une oreille intérieure, accueillante de sons et elle-même, il me semble, organe de musique. Je ne vois plus de différence entre la manière de dire une chose et le contenu de ces paroles, cela vient *ainsi*. Toutefois je suis loin d'avoir le visage satisfait et l'intestin littéraire rempli de satisfaction prête à être excrémentée – je vous le dis d'ailleurs plus haut et en relisant un peu ceci je trouve que vous pourriez vous faire une idée fausse en pensant que je suis «en action». Depuis le mois de décembre je n'ai presque rien fait. La maladie y est pour quelque chose et surtout les douleurs physiques qui n'ont pas cessé de me visiter, poignantes, poignardantes, insurmontables. Il y a aussi une affaire d'amour, maintes désillusions qui ont fini de m'achever. N'en parlons pas, je voudrais vous écrire seulement des belles choses.

J'ai à présent une prière à vous faire: ne montrez pas les anciens manuscrits que je vous ai envoyés à Léon Pierre-Quint, ne les montrez à personne.

Dans un journal hebdomadaire de W.C. un type dont j'imagine que la bêtise est la plus complète réalisation dans le genre, publie sous un titre significatif des poèmes étrangement beaux qu'il essaie vainement de polluer. Il y a eu un de vous, que je trouve splendide *Cinq pièces à vertige – immortellement désunies*. J'ai été un peu triste de ne pouvoir lire ce que vous écrivez que par intermédiaire et j'aurais été heureux de recevoir de vous les revues dans lesquelles vous publiez vos poèmes et que – bien sûr – je vous aurais retournés sans retard. Mais je suppose que votre amitié pour moi est en quelque sorte mineure° – excusez ce reproche qui a été très difficile à écrire. Peut-être trouvez-vous que cela n'a pas d'importance que je lise ou non ce que vous écrivez et cela me remplirait encore de tristesse. Si je savais quelles sont vos revues il me serait facile de me les procurer – mais vous ne me dites jamais – même pas cela.

J'espère pouvoir vous écrire bientôt plus longuement, en attendant je vous envoie toute mon amitié,

M. Blecher

° Je vous en prie, ne vous croyez pas obligé de protester, je n'aimerais aucunement vous importuner.

[P.S.] Je viens d'envoyer la lettre à Léon Pierre-Quint mais en relisant la votre je m'aperçois avoir fait une gaffe car il vous écrivait de me demander mes projets et non pas de les lui écrire directement. Or c'est ce que j'ai fait. Veuillez je vous prie lui expliquer ma méprise.

[P.P.S.] Je viens de relire ma lettre. Elle est toute différente de celle que je voulais vous écrire. Mais en somme ce n'est qu'une lettre «pour donner de ses nouvelles».

---

luni, 10.02.1933
Adresă schimbată:
„La Valerette“
Leysin, Elveția

Dragul meu Minet,

Fiecare scrisoare de la dumneavoastră mă iluminează, plăcerea îmi urcă în creier și sunt cuprins de o frumoasă nebunie gândindu-mă că îmi oferiți știri despre dumneavoastră, deci că existați cu adevărat – existați – undeva. Credeți-mă sau nu mă credeți; ba da, credeți-mă: scrisorile dumneavoastră sunt aproape singurele pe care *le aștept*. În plus – de data aceasta – am fost foarte impresionat de ceea ce îmi transmiteți de la L.P. Quint[1]. Nu voi întârzia să-i scriu personal, înainte

de 20 martie. Desigur, vă mulțumesc pentru tot ceea ce faceți pentru mine. Mi-ar plăcea mult să vă revăd. Din păcate, o duc foarte prost cu sănătatea și s-ar putea să trebuiască să mă întorc foarte curând în România, pe litoralul Mării Negre. Nu există deci șanse să revin în Franța. Ah, dacă m-aș simți mai bine sau dacă – supremă stea! – m-aș vindeca!

Dragă Minet, cele câteva pagini pe care vi le-am trimis – mă refer la cele dactilografiate, și nu la acele manuscrise vechi în care nu făceam decât să deprind alfabetul literar – acele pagini, deci, îmi par nepotrivite alături de tot ceea ce simt acum că aș putea să scriu. Nu e vorba de satisfacție față de ele, ci de un fel de fericire. Lucrurile pe care le scriați odată despre armonie își găsesc acum în mine cochilia lor înțelegătoare. Da, simt acum fluidul acestei orchestre care curge – pe care o ascult cu urechea interioară, care receptează sunete și care este ea însăși, mi se pare, un organ muzical. Nu mai văd o diferență între modul de a spune un lucru și conținutul cuvintelor, vine de la sine. Și totuși sunt departe de a avea chipul mulțumit și intestinul literar plin de satisfacție gata să fie excretată – v-am spus-o, de altfel, mai sus și recitind puțin cred că v-ați putea face o idee greșită și să credeți că sunt «în acțiune». Din luna decembrie n-am mai făcut nimic. Boala explică unele lucruri și mai ales durerile fizice care n-au încetat să mă viziteze, ascuțite, înțepătoare, insurmontabile. Mai e și o poveste de dragoste, numeroase deziluzii care au reușit să mă termine. Să nu mai vorbim de ele, vreau să vă scriu doar lucruri frumoase.

Am acum o rugăminte să vă fac: nu arătați manuscrisele vechi pe care vi le-am trimis lui Léon Pierre-Quint, nu le arătați la nimeni.

Într-un hebdomadar de W.C., un tip a cărui prostie cred că este încoronarea supremă a genului publică sub un titlu semnificativ poeme ciudat de frumoase, pe care încearcă în van să le polueze. Unul e al dumneavoastră și îl consider splendid: *Cinq pièces à vertige – immortellement désunies.* Am fost puțin trist că n-am putut citi ceea ce scrieți decât prin intermediar și aș fi fost fericit să primesc de la dumneavoastră revistele în care vă publicați poemele și pe care – desigur – vi le-aș fi restituit fără întârziere. Dar probabil că prietenia dumneavoastră față de mine este una cumva minoră° – iertați acest reproș pe care mi-a fost foarte greu să-l scriu. Poate credeți că n-are importanță dacă eu citesc sau nu ceea ce scrieți; asta m-ar umple și mai mult de tristețe. Dacă aș ști care sunt revistele dumneavoastră mi-ar fi ușor să mi le procur – dar nu-mi spuneți niciodată – nici măcar asta.

Sper să vă pot scrie în curând mai pe lung; în așteptare, vă trimit toată prietenia mea,

M. Blecher

° Vă rog, nu vă credeți obligat să protestați, nu aș vrea să vă importunez.

[P.S.] Tocmai i-am trimis o scrisoare lui Léon Pierre-Quint, dar recitind-o pe a dumneavoastră îmi dau seama că am făcut o gafă, deoarece el vă scria să mă întrebați de proiectele mele și nu să i le scriu eu direct. Și tocmai asta am făcut. Vă rog, explicați-i că a fost o neînțelegere.

[P.P.S.] Tocmai am recitit scrisoarea aceasta. E foarte diferită de ce voiam să vă scriu. Dar, în fine, nu-i decât o scrisoare în care vă dau „știri despre mine“.

11

[Leysin,] 8.V.1933

Mon cher Minet,

Je rentre demain en Roumanie. Une longue lettre se prépare d'elle-même pour vous mais si vous aviez l'intention de m'écrire faites-le je vous prie à ma nouvelle adresse *Strada Mare 151 Roman. Roumanie.* A peu près tout va mal pour moi.

Je vous aime bien, vous avez toute mon amitié,

M. Blecher

[Leysin,] 8.05.1933

Dragă Minet,

Mâine plec în România. O scrisoare lungă pentru dumneavoastră se pregătește de la sine, dar dacă intenționați să-mi scrieți faceți-o, vă rog, la adresa mea nouă, *Strada Mare 151 Roman. România.* Aproape toate îmi merg rău.

Vă iubesc, aveți toată prietenia mea,

M. Blecher

12

Vienne, 12.V.1933

Mon cher Minet,

Je vous écris de Vienne pour compléter la carte envoyée; il s'agit d'un petit service – d'un grand. Si vous écrivez à L. P. Quint dites-lui je vous prie ma nouvelle adresse. *Str. Mare 151 Roman. Roumanie.* Je vous écrirai longuement bientôt. Ici je reste toute la journée dans ma chambre d'hôtel. Il pleut et j'ai beaucoup de fièvre.

M. B.

Viena, 12.V.1933

Dragă Minet,

Vă scriu de la Viena pentru a completa cartea poștală trimisă anterior; e vorba de un mic serviciu – de fapt, unul mare. Dacă îi scrieți lui L.P. Quint, transmiteți-i, vă rog, noua mea

adresă. *Str. Mare 151 Roman. România.* Vă voi scrie mai mult în curând. Aici stau toată ziua în camera mea de hotel. Plouă și am febră mare.

M.B.

13

[Roman, fără dată, probabil 22.V.1933]

Mon cher Minet,

Reçu votre lettre. Merci. Voici d'abord ce que vous me demandez. Je ne suis pas encore sur le bord de la Mer Noire. Roman est dans le nord de la Moldavie, je suis chez moi, en famille, en attendant mon admission dans un sanatorium maritime. Ici cela s'obtient assez difficilement, même en payant, mais j'ai bon espoir, il y a des gens qui vont intervenir pour moi. À Roman je resterai donc deux-trois semaines, dans *ma* chambre, celle où je restais des heures entières rêver, désirer. Cette adolescence dont les murs sont imprégnés me torture. Tout a été mal depuis et elle-même a été mauvaise. Il y a dans le monde quelque chose d'essentiellement mal, je sens mon vertige chaque jour plus pur et plus large, les douleurs répondent clairement et pleinement à mon toucher comme les sons indéniables d'un piano. Cela est présent, est. Le mur de ma chambre porte en décoration (je dis porte, c'est un mur vraiment enceint de ses fleurs, avec tout ce que la grossesse comporte de mystère) de grands chrysanthèmes bleues qui nagent sur fleuves dorés, et je pense à une *neurasthénie hilarante* qui ne serait pas moins tragique que l'autre. Vraiment, ces chrysanthèmes ont quelque chose du drame grec et du clown moderne. C'est à faire réviser toutes les valeurs spirituelles. Pas à pleurer, car pleurer n'est qu'un décor sans signification, il y a des rires qui en disent plus long – Vous vous étonnez de tout cela. J'ai parfois un peu de fièvre hallucinante. Je remue: je sens l'oreiller chaud: moi – Ce que vous n'aimez pas; anatomie et encore anatomie extérieure. Je n'aime pas non plus, et surtout depuis que vous me l'avez écrit car votre amitié change chez moi quantité de notions. Il n'y a que ça pour changer et puis la réalité de laquelle je ne cherche plus à tirer que *mon fil*. C'est pourquoi, plus haut, la «fièvre hallucinante» ne doit pas être comprise dans le sens d'une folie d'analyse. Au contraire. À mesure que je m'élargis dans ces pays multiformes, parfois informes, parfois durs pour moi (car «je suis, je suis toujours»), je «compose» la symphonie. De cela je n'écris pas une ligne pour le moment, cela viendra, vous m'avez dit pour vous «le jour apportera sa naissance».

Pour l'instant j'ai un manuscrit fini qui n'attend que la correction. Dans deux-trois mois je l'enverrai à L. P. Quint sans intentions. Il ne me représente plus (le manuscrit) mais je n'en sais peut-être rien. Je ne crois pas pourtant qu'il soit meilleur que je ne le suppose sincère. Laissons.

Mon cher Minet, ne vous inquiétez pas je vous prie de mes poèmes etc. – Je n'ai rien de prêt et de propre. Ce qui sera fini, sera envoyé quelque part à quelqu'un *pour que cela existe*. Le reste ne m'intéresse pas. À vous, ce que je vous envoie est comme une prolongation des lettres. Je ne veux rien solliciter de vous. Déjà l'amitié dont vous m'assurez pourrait me gêner si je savais qu'elle répond à une demande involontairement glissée dans mes lettres. Je sais que cela est presque inhumain et en tout cas peut-être d'un grand orgueil. Mais non, Minet, ne jugez pas ainsi. Je ne sais comment me dépouiller davantage quand je vous écris. Ce qui pourrait paraître orgueil n'est que mon désir de *ne forcer la volonté* de personne.

Amour: je suis dans la nuit. Il faut que l'amour *me serve*[1]. Je m'exprime mal: me servir dans le sens d'être à moi. Je comprends que vous ne puissiez tripoter les sexes. C'est incompréhensible, parfois on les tripote et il y naissent des fleurs – dans le cerveau, partout. Mais l'amour, le vrai amour est celui qui devient *moi-même* et indistinct de *moi-même*. Celui-ci je l'ai quitté à Leysin comme si j'avais quitté un double de mon cœur. (Vous savez que mon cœur est pour moi présent: artères et bruits pleins dans l'oreille; j' «anatomise»).

Aveu. J'ai trouvé. Il faut que chaque lettre pour vous finisse par un aveu *qui puisse coûter cher* soit à mon orgueil, soit à l'esthétique de la sincérité etc...

Aujourd'hui: *je cherche dans mes lettres à être avantageux*. Ah, comme cet aveu me brûle, Minet! N'acceptez pas mal ce don. C'est-à-dire, faites-en ce que vous voulez.

Je vous envoie mon amitié,

M. Blecher

[P.S.] Argent. J'en ai assez en Roumanie car mes oncles, tantes, etc. m'en donnent ce qu'ils ne pouvaient faire à l'étranger où on ne peut envoyer l'argent. Toutefois je payerai ma pension sur le bord de la mer de ces cadeaux pour faciliter un peu les choses à mes parents.

[Roman, fără dată]

Dragă Minet,

Am primit scrisoarea. Mulțumesc. Iată mai întâi răspunsurile cerute. Nu sunt încă pe litoralul Mării Negre. Romanul e în nordul Moldovei, sunt la mine acasă, în familie, așteptând să

fiu primit într-un sanatoriu maritim. Asta se obține cu greu aici, chiar dacă plătești, dar am nădejde, căci se vor face intervenții pentru mine. La Roman voi rămâne deci două-trei săptămâni, în camera *mea*, unde stăteam ore întregi visând și sperând. Mă torturează adolescența aceea, care a impregnat și pereții. De atunci totul mi-a mers rău și ea însăși a fost tot rea. Există în lume ceva fundamental rău, simt o amețeală care în fiecare zi devine mai pură și mai amplă, durerile îmi răspund clar și deplin la atingere, precum clapele incontestabile ale unui pian. E ceva prezent, cu adevărat. Peretele camerei mele duce ca pe niște decorații (spun «duce» pentru că peretele este însărcinat cu florile sale, cu întreg misterul pe care-l degajă graviditatea) niște mari crizanteme albastre care înoată pe fluvii de aur, și mă gândesc la o *neurastenie ilariantă*, care ar fi la fel de tragică precum oricare alta. Într-adevăr, crizantemele au ceva din drama grecească și din clovnul modern. Te fac să-ți revizuiești toate valorile spirituale. Nu te fac să plângi, pentru că plânsul e doar un decor oarecare; există râsete care spun mai multe. – Lucrurile acestea vă vor mira. Uneori am puțină febră delirantă. Mă agit: îmi simt perna caldă: eu. – Asta nu vă place: anatomie, și încă anatomie exterioară. Nici mie nu-mi place, mai ales după ce mi-ați scris despre asta, căci prietenia dumneavoastră schimbă în mine multe idei. După ce le schimb pe acestea, mai e realitatea, din care nu caut să mai extrag decât *firul meu*. De aceea, «febra halucinantă» de mai sus nu trebuie înțeleasă în sensul unei furii a analizei. Dimpotrivă. Pe măsură ce mă extind în aceste regiuni multiforme, uneori informe, uneori dure pentru mine (căci «sunt eu, sunt întotdeauna eu»), «compun» o simfonie. Din ea nu scriu acum niciun rând; va veni de la sine; mi-ați spus că pentru dumneavoastră «dimineața va aduce nașterea ei».

Deocamdată am un manuscris încheiat care nu așteaptă decât corectura. În două-trei luni îl voi trimite, fără nicio intenție, lui L.P. Quint. El nu mă mai reprezintă (manuscrisul), dar poate nu-mi dau eu seama. Totuși nu cred că poate fi mai bun dacă nu îl socotesc sincer. Să lăsăm.

Dragă Minet, vă rog să nu vă faceți griji pentru poemele mele etc. Nu am nimic gata, curat. Ce va fi încheiat va fi trimis undeva, cuiva, *pentru ca să existe.* Restul nu mă interesează. Ceea ce vă trimit dumneavoastră e un fel de prelungire a scrisorilor. Nu vreau să vă cer nimic. Prietenia de care mă asigurați ar putea să mă jeneze dacă aș ști că răspunde unei cereri strecurate involuntar în scrisorile mele. Știu că e inuman și, poate, de un mare orgoliu. Dar nu gândiți astfel, Minet. Nu știu cum să mă dezgolesc mai mult atunci când vă scriu. Ceea ce ar putea părea orgoliu nu e decât dorința mea de a nu *forța voința* nimănui.

Dragostea: mă aflu în noapte. Trebuie ca iubirea să-mi servească la ceva. Mă exprim rău: să-mi servească, adică să fie a mea. Înțeleg că n-ați putea umbla cu înșelătorii în materie de sex. E de neînțeles, uneori din înșelătorie răsar flori – în creier, peste tot. Dar dragostea, adevărata dragoste e cea care devine *eu însumi* și indiscernabilă de *mine însumi.* Pe aceasta am părăsit-o la Leysin ca și cum aș fi părăsit un dublu al inimii mele. (Știți ce înseamnă pentru mine acum inima: artere și zgomote pline în ureche: «anatomizez».)

Mărturisire. Am găsit. Trebuie ca fiecare scrisoare către dumneavoastră să se încheie printr-o mărturisire care să mă coste scump, fie orgoliul, fie estetica sincerității etc...

Iat-o pe cea de astăzi: *în scrisorile mele, caut să ies avantajos.* Ah, cât mă arde această mărturisire, Minet! Primiți bine acest dar. Adică faceți cu el ce doriți.

Vă trimit prietenia mea,

M. Blecher

[P.S.] Bani. Am destui în România, căci unchii, mătușile mele îmi dau acum ceea ce nu puteau să-mi dea în străinătate, unde nu se pot trimite bani. Totuși îmi voi plăti pensiunea de pe malul mării cu aceste cadouri, ca să ușurez puțin povara părinților mei.

14

Roman, 23.V.1933

Cher Minet,

J'ai oublié dans ma lettre d'hier de vous répondre à propos de votre phrase «la réalité n'est rien qu'une steppe foulée etc.» – À la première lecture je l'ai sentie vraie. Puis à la réflexion je l'ai aimée davantage, comme j'aime tout ce que je ne puis faire. L'idée d'un spectacle personnel dans un monde absolument indifférent et même pauvre me tourmente assez. Et puis je crois que les passions sont seules à nous donner une *chance* d'harmonie, dont vous rêvez tant et dont la notion me pénètre chaque jour davantage, comme un accomplissement et aussi comme une perfection de la reconnaissance amicale que je vous porte pour sa révélation.

M. Blecher

Roman, 23.V.1933

Dragă Minet,

În scrisoarea mea de ieri am uitat să vă scriu despre fraza dumneavoastră: „realitatea nu este altceva decât o stepă strivită etc.“. – De la prima lectură am simțit-o adevărată. Reflectând la ea, mi-a plăcut și mai mult, cum îmi plac toate lucrurile pe care eu nu le pot face. Ideea unui spectacol personal într-o lume absolut indiferentă și chiar săracă mă tulbură considerabil. Și apoi, eu cred că doar pasiunile ne pot oferi *șansa* unei armonii, cum visați dumneavoastră, armonie a cărei idee mă pătrunde zilnic tot mai mult, ca o împlinire, cu sentimentul recunoștinței amicale totale pe care v-o port pentru că mi-ați revelat-o.

M. Blecher

15

Sanatorium C.T.C.
Carmen Sylva.
Jud. Constantza, Roumanie
[1933]

Mon cher Minet,

Je vous écris en hâte, avant d'avoir de vous un mot – pour vous dire que ces jours-ci viendra vous voir là-bas où vous êtes un ami, que d'ailleurs vous connaissez, René Wauquier[1]. C'est un caractère rare, dont j'ai méconnu beaucoup de qualités quand j'ai été à Berck. Certes, il a encore à rechercher l'harmonie à travers sa prolixité juvénile mais avec un mouvement propre et sincère je crois qu'il arrivera à donner le meilleur de lui-même et ce serait du bon travail.

Je me suis permis de le charger avec un petit paquet pour vous de ma part. Excusez mon audace.

Je me trouve actuellement au bord de la Mer Noire dans un «climat» extraordinairement propice à ce que je veux faire. Le traitement – en même temps – est sérieux et poursuivi dans les meilleures conditions d'hygiène –

A mes pieds j'ai la mer, la falaise surplombe directement les vagues. Le jour je suis sur cette terrasse avec d'autres malades – mais pas encombrants du tout, le soir je dors dans la chambre –

Je reviendrai bientôt, quand je mériterai de vous écrire un peu plus longuement et je reste le votre très amicalement,

M. Blecher

Sanatoriul C.T.C.
Carmen Sylva.
Jud. Constanța, România
[1933]

Dragă Minet,

Vă scriu în grabă, înainte de a primi răspuns de la dumneavoastră, pentru a vă spune că zilele acestea va veni să vă vadă acolo unde sunteți un prieten, pe care de altfel îl cunoașteți, René Wauquier[1]. E un caracter rar, ale cărui multe calități mi-au rămas străine cât am stat la Berck. Desigur, mai trebuie încă să-și caute armonia prin prolixitatea sa juvenilă, dar printr-o mișcare curată și sinceră cred că va ajunge să dea ce are mai bun în el și că rezultatul va fi de calitate.

Mi-am permis să-i dau un mic pachet pentru dumneavoastră din partea mea. Iertați-mi îndrăzneala.

Mă găsesc acum pe malul Mării Negre, într-un «climat» extraordinar de propice pentru ce vreau să fac. Tratamentul – totodată – este serios și realizat în cele mai bune condiții de igienă.

La picioare am marea, faleza domină direct valurile. Ziua stau pe această terasă alături de alți bolnavi – dar deloc înghesuit, iar seara dorm în cameră.

Voi reveni curând, când voi merita să vă scriu puțin mai mult, și rămân al dumneavoastră, cu multă prietenie,

M. Blecher

16

Sanatorium C.T.C.
Carmen Sylva.
Jud. Constantza. Roumanie
[fără dată]

Mon cher, très cher Minet,

Comment faire pour vous embrasser par lettre? Comment ne pas vous aimer davantage chaque jour? Votre

lettre pleine de rhum est sublime. Je ne peux rester insensible aux pitreries car au plus profond de moi-même je trouve toujours un clown et je voudrais intituler ma vie entière *Entrée comique* (tenez, beau titre de roman!) et je voudrais que tous les hommes autour de moi envoient au diable leurs «personnages» pour nous avouer sincèrement qu'ils sont aussi des clowns, qu'ils ne se prendront plus au sérieux, qu'ils iront danser dans les rues tous nus en agitant le «gugusse d'amour». Vive le cirque de tous les jours! Et puis vive aussi notre instant de repos – le pauvre – celui qui pèse au clown et d'où rien ne paraît recommencer. Vous savez quel visage ridicule prend parfois la mélancolie; *elle n'en sort que plus attristée*... A bas la joie usée des anecdotes galantes «à pointe» – Risquons tragiquement le plus cher de nous dans la pitrerie... Ah, soyons un peu sincères! Je vous adore Minet, mais je vous en prie continuez, – ne quittez pas la piste. Moi j'ai iciun petit cercle de spectateurs; je passe pour un type un peu piqué mais amusant; le soir j'ai envie de me gifler. Mais je ne puis faire autrement, nom de Dieu de nom de Dieu – J'ai détruit beaucoup de sérieux autour de moi, le jeu de massacre est un jeu stupide mais je «l'ai dans la peau».

Si vous ne comprenez pas les choses ainsi, pardonnez-moi. Me voilà à genoux devant vous avec un cierge allumé[1] dans la main et attendant votre parole.

Ci-joint quelques photos avec explications pour qu'elles ne soient ni sourdes ni muettes. Confirmez-moi leur réception directement ou par Wauquier. Merci.

Wauquier vous apportera quelques pages de moi – je ne sais pas quand. Ce sont des poèmes et quelque chose sur la réalité que je vis – simples histoires qui me sont passées entre les doigts – avec aucune autre signification que celle de leur diversité. Si cela vous amuse un instant, tant mieux.

Mais il y a des choses là-dedans qui ne sont pas pour vous et vous m'en voudrez. Encore une fois, pardon à genoux. Pour me paraphraser (vous verrez) je me dépose dans ce que je fais extraordinairement «ainsi». Ainsi et ainsi, et nom de Dieu, encore une fois, je suis mélangé, et que le diable prenne les pages et faites-en ce que vous jugez – Je crois que *La Ville* pourrait être publiée. Mais déjà je regrette cette mauvaise préparation.

Toujours très ému en attendant votre jugement, je reste le votre,

M. Blecher

Sanatoriul C.T.C.
Carmen Sylva
Jud. Constanța, România
[fără dată]

Dragă Minet, dragul meu Minet,

Cum să fac să vă îmbrățișez printr-o scrisoare? Cum să nu vă iubesc mai mult în fiecare zi? Scrisoarea dumneavoastră plină de rom este sublimă. Nu pot să rămân nesimțitor la giumbușlucuri, căci în ce am mai adânc eu se găsește un clovn și mi-aș dori să-mi intitulez întreaga viață *Intrare comică* (uite, un bun titlu de roman!) și mi-aș dori ca toți oamenii din jurul meu să-și trimită la naiba propriile „personaje“ și să ne mărturisească cu sinceritate că și ei sunt clovni, că nu se vor mai lua în serios, că se vor duce să danseze goi în stradă, agitându-se ca niște iubite paiațe. Trăiască circul de toate zilele! Și apoi să trăiască și clipa noastră de odihnă – sărăcuța – cea care-l apasă pe clovn și de unde nimic nu pare să mai reînceapă. Știți ce chip ridicol ia uneori melancolia – ea nu poate ieși decât și mai tristă de aici... Jos cu veselia uzată a anecdotelor galante „cu poantă“ – Să riscăm tragic ce e mai scump în noi într-un

giumbuşluc... Ah, să fim puţin sinceri! Vă iubesc, Minet, dar vă rog să continuaţi – nu părăsiţi pista. Aici am un mic cerc de spectatori; trec drept puţin trăsnit, dar amuzant; seara îmi vine să-mi trag palme. Dar n-aş putea să mă port altfel, pentru numele lui Dumnezeu – Am nimicit mulţi tipi serioşi din jurul meu, jocul de-a masacrul e un joc stupid, dar îl am „în sânge“.

Dacă nu înţelegeţi aşa lucrurile, iertaţi-mă. Iată-mă în genunchi în faţa dumneavoastră, cu o lumânare aprinsă în mână şi aşteptând un cuvânt.

Alăturat vă trimit câteva fotografii, cu explicaţii, pentru ca ele să nu fie nici surde, nici mute. Confirmaţi-mi primirea lor direct sau prin Wauquier. Mulţumesc.

Wauquier vă va aduce câteva pagini de la mine – nu ştiu când. E vorba de câteva poeme şi de ceva despre realitatea pe care o trăiesc – simple istorii care mi-au trecut printre degete – fără nicio altă semnificaţie în afară de diversitatea lor. Dacă vă vor amuza o clipă, cu atât mai bine.

Dar se găsesc în ele unele lucruri care nu sunt pentru dumneavoastră şi n-o să vă placă. Încă o dată, vă rog în genunchi de iertare. Ca să mă parafrazez (veţi vedea), mă depun în ceea ce fac extraordinar «astfel». Astfel şi astfel, pentru numele lui Dumnezeu, încă o dată, sunt confuz, naiba să le ia de pagini, faceţi cu ele ce doriţi – Cred că *La Ville* ar putea fi publicată. Dar deja regret această proastă prezentare.

Foarte emoţionat şi aşteptându-vă judecata, rămân al dumneavoastră,

M. Blecher

17

Str. Ciocrac 8,
Braşov, Roumanie
[1934]

Mon cher Minet,

Voici enfin ma plaquette[1] dont vous a parlé certainement Wauquier. Je ne vous ai pas écrit si longtemps parce que j'avais honte d'avoir les mains vides, vous savez

combien je déteste la paresse et encore plus d'être un dilettante toute ma vie. Je travaille en ce moment quelque chose de plus «sérieux». Le commencement est fait. Toutefois j'avance très difficilement, il faut tirer de toutes les rênes pour tenir les idées sur le bon chemin. C'est plus d'une fois que je me répète vos paroles sur l'harmonie. Vous avez raison, il faut que nos folies se tiennent (interprétation libre).

Je me suis permis de vous dédier un poème dont je vous envoie la traduction. Je vous ai dédié depuis longtemps mon coeur.

Ma santé n'est pas très bonne, toujours de la fièvre et ces sacrées fistules qui ne veulent pas tarir. Voici donc quelques mots aujourd'hui – j'attends votre lettre pour savoir si vous ne m'en voulez pas de mon silence. Ecrivez-moi comment vous allez, que travaillez vous et tout ce qui pourrait m'intéresser.

J'oublie de vous dire que je fais des comptes rendus pour les revues sérieuses et je publie des poèmes dans les revues qui le sont moins[2]. Bien sûr je ne me fais aucune illusion sur tout cela, il me faudrait encore quelques années de gribouillages pour me «trouver»; c'est dur quand la fièvre vous fait éclater la tête et empoisonne toutes les phrases de ses petites odeurs nauséabondes (ah, la fièvre c'est un liquide opaque, visqueux qui coule avec des mouvements de poulpe).

Ecrivez-moi mon cher Minet, vous êtes au bord de la mer, vous pouvez voir les minuscules bateaux aux voiles comme des pétales et la mer qui change, qui est bistre, et claire et puis sale comme la lessive (on voudrait l'embrasser).

Je suis bien le votre,

comme un de ces petits bateaux,

M. Blecher

Str. Ciocrac 8
Brașov, România
[1934]

Dragă Minet,

Iată, în sfârșit, placheta mea[1] despre care v-a vorbit, cu siguranță, Wauquier. Nu v-am mai scris de mult timp pentru că îmi era rușine să apar cu mâinile goale, știți cât de mult detest lenea, și chiar mai mult ideea de a fi un diletant toată viața. Lucrez acum la ceva mai „serios". Începutul e făcut. Cu toate acestea, înaintez foarte greu, trebuie să trag tare de hățuri pentru a ține ideile pe calea cea bună. Nu numai o dată mi-am repetat cuvintele dumneavoastră despre armonie. Aveți dreptate, trebuie ca nebuniile noastre să țină laolaltă (interpretare liberă).

Mi-am permis să vă dedic un poem a cărui traducere v-o trimit. V-am dedicat de mult timp inima mea.

Cu sănătatea n-o duc prea bine, mereu febră și aceste ticăloase fistule care nu vor să sece. Iată deci cele câteva cuvinte de astăzi – aștept scrisoarea dumneavoastră pentru a ști dacă nu-mi purtați pică pentru tăcerea mea. Scrieți-mi cum vă merge, ce lucrați și tot ceea ce m-ar putea interesa.

Uit să vă spun că fac recenzii pentru reviste serioase și public poeme în reviste mai puțin serioase[2]. Desigur, nu-mi fac nicio iluzie despre aceasta, mi-ar mai trebui câțiva ani de mâzgăleală pentru a mă «regăsi»; e greu atunci când febra face să-ți explodeze capul și îți otrăvește toate frazele cu micile ei mirosuri grețoase (ah, febra e un lichid opac, vâscos, care curge cu mișcări de pulpă).

Scrieți-mi, dragă Minet, sunteți pe malul mării, puteți vedea micile vase cu velele ca niște petale și marea care se schimbă, auriu închis, apoi limpede, apoi murdară ca leșia (de ai vrea s-o săruți).

Sunt al dumneavoastră,
ca unul dintre acele vaporașe,
M. Blecher

18

[Roman,] 4.XI.1934

Mon cher Minet,

Voici ma nouvelle adresse: Strada Mare 151, Roman, Roumanie

C'est l'adresse de mes parents mais je n'habite pas chez eux, j'ai une chambre tout à fait isolée, avec terrasse chez ma soeur en attendant d'aller habiter dans *ma* maison dans la «banlieue» de la ville, une toute petite maison lumineuse, propre, neuve, entourée d'un jardin

plein d'arbres et de fleurs.

C'est tout ce que j'ai à vous écrire en ce qui concerne ma vie «nécessaire», celle qui a ses exactitudes immuables: manger, dormir, soleil, chambre.

Pour l'autre, la «folle», je crains un peu de m'enliser ici, toutefois je travaille et j'ai presque fini mon livre. Il est probable qu'il paraîtra au début de l'année prochaine. Il prend forme de lui-même, et surtout il se «simplifie» étonnamment[1]; l'essentiel est d'écrire et non pas de concevoir; «penser» trop un livre le détruit un peu d'avance et c'est pourquoi je rêvasse et je construis à présent en face de mon papier seulement. Puis il y a un arrière-goût de chose achevé quand on travaille qui ne peut être exprimé; c'est un spasme cérébral, un spasme calme et limpide.

Ci-joint un poème que le jeune poète Geo Bogza, très connu et très apprécié, vient de publier dans une revue poétique roumaine; ce fut pour moi une extraordinaire surprise.

Ecrivez-moi si vous l'aimez; ne vous étonnez-pas des tours *catholiques*. Geo Bogza est l'homme le moins conformiste du monde, il a eu ces jours-ci un procès pour son livre le «Poème Invective», très vigoureux, très fort et qui a semblé aux juges «pornographique»[2]. Inutile de vous dire qu'ils n'ont rien compris à la puissance mâle des poèmes de Bogza et à sa sexualité féroce, extraordinairement pure toutefois et infiniment humaine.

Que devenez-vous, mon cher Minet? Pourriez-vous entrer un matin dans ma chambre avec un sourire splendide et le cou nu (frais, frais, ah, comme vous êtes *frais*, Minet) en manches de chemise? Quel beau rêve, le plus beau de ma «collection».

Je viens d'écrire dans un grand journal roumain, *pour de l'argent*, un très grand article sur Berck[3]. En voulez-vous la traduction? Je répète: c'est un article *payé* donc insignifiant du point de vue littéraire. Je continue aussi collaborer aux différentes revues poétiques[4].

Bien le votre, avec mon ♥ entier,

M. Blecher

En parlant avec M. Blecher[5]

Les heures frappaient sept aux tours pointues et
catholiques,
les cloches des églises de Braşov
et moi réveillé de la moelle profonde du bois forestier
Je descendais la rue Ciocrac au n° 8
Et jusqu'à minuit
Je restais bavarder avec mon ami Blecher.

Ce fut un été
et puis un automne très long
avec la feuille des arbres verte sur la Varté et sur la Tampa

Avec l'air qui arrivait des montagnes, mur et fini,
comme un romancier, comme Liviu Rebreano

Nous avons parlé tout le temps des choses essentielles
de la vie
Des choses que nous aimions plus que tout le reste
Nous avons parlé du lait avec la voix déchirée dans une
claviature d'émotions
Du lait blanc et substantiel, cette chose terrible chaque
matin
Quand rêvenus d'entre les ténèbres métaphysiques du
sommeil
Nous prenions, par le lait, de nouveau contact avec la
vie réelle, avec les choses concrètes (et même
pour cela si saintes) les choses de la terre,
Nous avons aimé les vaches qui brouttaient l'herbe
grasse aux
flancs des montagnes
et qui, comme d'extraordinaires usines
créaient dans leurs pies cette substance de la vie.
Chaque matin dans le verre à lait nous buvions tout à
tour tous les continents, toute la planète
tout ce qu'on a pu retirer de plus essentiel des jus de la terre
Ici était la vie toute entière, la planète entière dans notre
verre à lait de chaque matin.
On voyait les crêtes des montagnes par la fenêtre,
et tandis que tant de vieilles choses nous passaient par
la mémoire
notre visage était illuminé par le sujet de la conversation.

Ensuite nous parlions de la vie et du pain,
les boulangeries de Braşov, les premières qui ouvrent le
matin

et des maisons les hommes se dirigent vers
elles comme vers la source première de la vie
sous le bras avec un pain, sous le bras avec la vie
nous allions parmi les maisons
vieilles de centaines d'années
en mâchant entre les dents les champs de blé de la
Transylvanie.

Mais nous n'étions pas des empiffrés, des canailles
qui se bourrent
Ceux-ci nous les connaissons
et nous les haïssons
Nous n'étions que des gens simples qui ont faim
et qui mangent à leur faim.
un verre de lait, un morceau de pain,
les choses essentielles de la vie.

[Roman,] 4.XI.1934

Dragă Minet,

Iată noua mea adresă: Strada Mare 151, Roman, România.

E adresa părinților mei, dar nu locuiesc la ei, am o cameră perfect izolată, cu terasă, la sora mea, în așteptarea mutării în casa *mea*, la «periferia» orașului, într-o căsuță luminoasă, curată, nouă, înconjurată de o grădină plină de arbori și de flori.

Asta e tot ce pot să vă scriu despre viața mea «necesară», cu exactitățile ei imuabile: mâncare, somn, soare, cameră.

Cât despre cealaltă, cea «nebună», mă tem puțin că mă împotmolesc aici, dar totuși lucrez și aproape mi-am terminat cartea. Probabil că va apărea la începutul anului viitor. Ea capătă formă de la sine și mai ales se «simplifică» uimitor; esențial este să scriu și nu să concep; a «gândi» prea mult o carte o distruge puțin dinainte și de aceea visez și construiesc doar în fața hârtiei acum. Apoi există și o senzație de lucru împlinit, atunci când muncești, care nu poate fi exprimată; e un spasm cerebral, un spasm calm și limpede.

Alături se găsește un poem al tânărului poet Geo Bogza, foarte cunoscut și foarte apreciat, care tocmai a fost publicat într-o revistă românească de poezie; a fost pentru mine o extraordinară surpriză.

Scrieți-mi dacă vă place; nu vă mirați de turnurile *catolice*. Geo Bogza este omul cel mai puțin conformist din lume; zilele acestea a avut loc un proces pentru cartea lui *Poemul invectivă*, foarte viguroasă, foarte puternică, și care le-a părut judecătorilor «pornografică»[2]. E inutil să vă spun că n-au înțeles nimic din puterea masculină a poemelor lui Bogza și din sexualitatea sa feroce, dar extraordinar de pură și infinit de omenească.

Ce mai faceţi dumneavoastră, dragul meu Minet? Oare nu s-ar putea să intrați într-o dimineață în camera mea cu un surâs splendid și cu gâtul gol (răcoros, răcoros, ah, cât sunteți de *răcoros*, Minet), doar în cămașă? Ce vis frumos, cel mai frumos din toată «colecția» mea.

Tocmai am scris pentru un mare ziar românesc, *pentru bani*, un articol foarte mare despre Berck[3]. Doriți traducerea lui? Repet: este un articol *plătit*, deci neînsemnat din punct de vedere literar. Continuu și colaborarea cu diferite reviste poetice[4].

Al dumneavoastră, cu ♥ mea întreagă,

M. Blecher

[Urmează traducerea în franceză a poemului lui Geo Bogza *De vorbă cu M. Blecher*[5].]

19

Roman, 7.II.1936

Mon cher Minet,

Enfin, mon livre[1] vient de paraître. Je voudrais bien vous l'envoyer mais je ne suis pas sûr de votre adresse; habitez-vous toujours rue Théophraste Renaudot?

Je puis vous dire avec joie que mon livre a eu un très bon accueil (et, au fond, quelle importance cela a-t-il?). Ce que j'ai écrit est fort différent de tout ce que j'ai écrit auparavant (et que vous avez pu lire de moi). Je travaille à une traduction française dont j'enverrai quelques pages à Monsieur Quint. Vous les verrez et vous m'en donnerez des nouvelles.

Ces jours-ci je vais écrire à Ch. A. Cingria[2] dont j'ai entendu dire que vous êtes un assez bon ami. Je veux écrire un article sur lui dans une grande revue roumaine. Peut-être vous demandera-t-il quelques renseignements me concernant. Que sais-je... si je suis assez sérieux, peut-être.

Comment allez-vous? Comment va votre jambe? Est-ce que vous avez fini le livre? Ecrivez-moi quand vous avez un bout de temps libre.

Je reste toujours bien le vôtre,

M. Blecher

Roman, 7.II.1936

Dragă Minet,

În sfârșit, a apărut cartea mea[1]. Aș dori să v-o trimit, dar nu sunt sigur care e adresa dumneavoastră; locuiți tot pe strada Théophraste Renaudot?

Sunt bucuros să vă pot spune că cartea mea a avut o primire foarte bună (și, în fond, ce importanță are asta?). Ce am scris e foarte diferit de tot ce am scris eu mai înainte (și ați putut citi dumneavoastră). Lucrez la o traducere franceză din care voi trimite câteva pagini domnului Quint. Le veți vedea și îmi veți da vești despre ele.

Zilele acestea îi voi scrie lui Ch. A. Cingria[2], cu care am auzit că sunteți bun prieten. Vreau să scriu un articol despre el într-o revistă românească mare. Vă va cere, poate, câteva informații despre mine. Cine știe... poate dacă sunt om serios.

Cum vă mai merge? Ce vă mai face piciorul? Ați încheiat cartea? Scrieți-mi când aveți puțin timp liber.

Rămân mereu al dumneavoastră,

M. Blecher

20

Roman, 12.VI[I].1936

Mon cher Minet,

Je sais que vous n'avez pas envie de m'écrire, mais ce matin je trouve dans la N.R.F. de juillet quelques lignes de Ch. A. Cingria, qui me rappellent que vous êtes amis, que je lui ai écrit jadis et que peut-être vous pourriez avoir l'amabilité et le temps libre de lui demander s'il a reçu ma lettre.

Comprenez-moi bien, je ne veux lui forcer la main pour m'écrire, mais seulement de me rassurer, car depuis quelque temps mes lettres se perdent étrangement.

Voici tout pour ce matin, j'écris un nouveau livre et je vous prie de croire que je ne suis pas du tout «gendelettre».

C'est ce que j'ai de plus pressant à vous dire.

Bien à vous,

M. Blecher

Roman, 12.VI[I].1936

Dragă Minet,

Știu că n-aveți chef să-mi scrieți, dar azi dimineață am găsit în N.R.F. din iulie câteva rânduri ale lui Ch. A. Cingria care mi-au amintit că sunteți prieteni, că i-am scris cândva și că ați avea, poate, amabilitatea și timpul liber pentru a-l întreba dacă a primit scrisoarea mea.

Înțelegeți-mă, nu vreau să-i forțez mâna să-mi scrie, ci doar să mă asigur, pentru că de ceva timp scrisorile mele se pierd în mod straniu.

Iată totul pentru această dimineață, scriu o nouă carte și vă rog să credeți că nu sunt deloc „literat“.

Asta am avut mai urgent să vă spun.

Al dumneavoastră,

M. Blecher

21

Bucarest, le 10.V.1937

............................vous êtes au courant de mon ....Ilarie Voronca. Je suis ....Bucarest[1] où je suis venu en hâte, avec un abcès énorme à la cuisse, qui m'a fait énormément souffrir pendant plus d'un mois. Enfin tout cela s'est arrangé un peu, l'abcès a ouvert et je me sens quelque peu mieux.

Je n'ai pas ici votre lettre, mais je sais combien m'ont touché vos paroles, j'y reviendrai.

Je ne vous écris ces quelques mots que pour vous dire mon amitié de toujours.

M. Blecher

[P.S.] Ecrivez-moi toujours à Roman, on me transmet le courrier.

[P.P.S.] Veuillez transmettre à Monsieur Voronca toutes mes amitiés.

București, 10.V.1937

....sunteți la curent cu ....Ilarie Voronca. Eu sunt ....București[1], unde am venit în grabă, cu un abces enorm la coapsă, care m-a făcut să sufăr enorm mai mult de o lună. În fine, toate acestea s-au aranjat puțin, abcesul s-a deschis și mă simt ceva mai bine.

Nu am aici scrisoarea, dar știu cât de mult m-au atins cuvintele dumneavoastră, voi reveni.

Vă scriu aceste rânduri doar pentru a vă transmite prietenia mea dintotdeauna.

M. Blecher

[P.S.] Scrieți-mi tot la Roman, mi se transmite prin curier.

[P.P.S.] Transmiteți-i, vă rog, domnului Voronca prietenia mea.

22

Roman, 23.VI.1937

Mon cher Minet,

Je viens de recevoir votre lettre. Je ne vous écris pas beaucoup mais je veux vous dire tout de suite que c'est vraiment une des choses les plus rares et les plus exquises de ce monde que d'avoir des amis comme vous. Je vous remercie pour l'intérêt que vous portez à mes traductions. Voici ce que je veux faire, je vais traduire moi-même mon premier livre[1] (j'ai déjà commencé) parce que c'est le plus difficile à traduire et il s'y trouve certaines nuances et expressions que je veux rendre en français, «à ma manière».

Je vous enverrai cela, vous verrez ensuite ce que l'on pourrait en faire.

Pour une première révision, grammaticale et de syntaxe, c'est Wauquier qui s'en occupera. C'est lui d'ailleurs qui tapera le manuscrit à la machine.

Je pense pouvoir achever ce travail en deux mois, peut-être plus, peut-être moins. Ça ne peut aller trop vite car je désire que le résultat soit consciencieux.

Je regrette de ne pouvoir travailler beaucoup en ce moment – j'ai une entérite qui me tracasse et m'épuise complètement – mais dès que je me sentirai mieux je travaillerai davantage, je l'espère du moins.

Ecrivez-moi toujours à Roman, c'est plus sûr.

Je partirai probablement à la montagne pour quelques semaines.

Toujours et très sincèrement vôtre,

M. Blecher

Roman, 23.VI.1937

Dragă Minet,

Tocmai am primit scrisoarea dumneavoastră. Nu vă scriu mult dar vreau să vă spun din capul locului că este unul dintre lucrurile cele mai rare și mai delicate din lume să ai un prieten ca dumneavoastră. Vă mulțumesc pentru interesul pe care îl purtați traducerilor mele. Iată ce voi face: voi traduce eu însumi prima mea carte[1] (am început deja) pentru că e cea mai dificilă de tradus și se găsesc în ea anumite nuanțe și expresii pe care vreau să le transpun în franceză „în maniera mea".

V-o voi trimite, veți vedea apoi ce se poate face cu ea.

De o primă revizie, gramaticală și de sintaxă, se va ocupa Wauquier. De altfel tot el va bate manuscrisul la mașină.

Cred că pot termina munca în două luni, poate mai mult, poate mai puțin. Nu poate merge mai repede pentru că îmi doresc ca rezultatul să fie de încredere.

Îmi pare rău că nu pot munci prea mult acum – am o enterită care mă necăjește și mă epuizează complet – dar de cum mă voi simți mai bine voi lucra mai mult, sau cel puțin așa sper.

Scrieți-mi tot la Roman, e mai sigur.

Voi pleca probabil la munte pentru câteva săptămâni.

Întotdeauna al dumneavoastră, cu sinceritate,

M. Blecher

SCRISOARE CĂTRE EMIL OCNEANU

Roman, 18.[X]II.1936

Stimate Domnule Ocneanu,

Chiar acum am primit întâiul exemplar din cartea mea[1] și vă declar că sunt foarte satisfăcut atât în ce privește execuţia tipografică, cât și pentru copertă.

Vă mulţumesc deci mult pentru atenţia și grija cu care aţi dus lucrarea la bun sfârșit.

Vă rog să binevoiţi a face semnalul de presă și la următoarele adrese, care nu erau însemnate pe lista dvs: dl. Octav Șuluţiu[2], Lunca Plăeșului 6, Brașov, pentru revista „Familia", dl. Mihail Chirnoagă[3], str. Ianov 3, Iași, care face cronica la „Pământul", dlui Ion Biberi[4] la ziarul „Le Moment" și dl. Geo Bogza la „Tempo".

Pentru acest din urmă exemplar voi scrie dlui Geo Bogza ca să treacă să-l ridice singur ca să nu se piardă în redacţie.

Vă rog a-mi trimite de asemenea și exemplarele mele.

Pentru toate acestea vă mulţumesc și vă rog să primiţi cele mai bune sentimente,

M. Blecher

SCRISORI CĂTRE SAȘA PANĂ

1

[Techirghiol,] 16 martie 1934

Stimate domnule,

Vă rog iertați-mi îndrăzneala de a vă scrie fără a vă cunoaște. Cum să fac însă altfel pentru a vă trimite un mesaj de profundă admirație și simpatie? Isprăvesc chiar acum de citit *Diagrame* și *Viața romanțată a lui Dumnezeu*[1], clepsidre irizate, lumini în umbra mea. Mi-ar fi de un însemnat miracol posibilitatea de a vă cunoaște: acceptați să fiți invitatul meu aici pentru câteva zile?

Pentru a încerca o prezentare: în nr. 6 din „Le surréalisme A.S.D.L.R." – a lui Breton, la pagina 25, veți găsi un poem de mine[2]; vă trimit alăturat începutul unui lung poem intitulat „Se face noapte" și două desene dintre care un autoportret.

Cu nerăbdare de a vă citi.

Vă rog primiți expresia sentimentelor mele respectuoase,

M. Blecher

2

[Techirghiol,] 9.IV.1934

Iubite domnule Sașa Pană,

Câteva zile agitate și grele au întârziat acest răspuns. Vă rog a mă ierta.

Înţelegerea Dv. largă şi sensibilă îmi smulge prietenia toată: o fac să alerge limpede spre Dv. Câteva întâlniri de vis în plină materie a vieţii mi-au înseninat ceasurile. Ele mi-au fost accesibile direct şi din primul moment, ca lumina sau trandafirii. Scrisoarea dv. îmi pare columna unui astfel de mesaj.

V-aş fi recunoscător dacă aţi transmite d-lui Geo Bogza mulţumiri pentru carte poştală. Bizara manie a măştilor şi a travestiurilor m-a făcut să-i indic drept nume un pseudonim oarecare[1]. Vă rog să restabiliţi adevărul.

Posibilitatea de a avea vizita Dv. aici mă locuieşte tot timpul. În luna mai, voi pleca – unde, nu ştiu încă. Mult aş fi bucuros dacă aţi putea veni aici, înainte de această dată. Totul ar fi simplu şi comod: e suficient să-mi anunţaţi data venirii şi veţi găsi odaie pregătită.

Mă roagă doamna Bălăcescu[2] să vă mulţumesc pentru rândurile care i se adresează. Mi-a vorbit de un eventual „troc" pe care rămâne să-l acceptaţi Dv. Iată: fiindcă Dv. admiraţi desenele d-nei şi fiindcă D-sale îi place poezia Dv., nimic mai simplu decât să schimbe un tablou al ei pe cărţi de-ale Dv. Pentru moment însă nu mă pot duce s-o văd şi să pun la punct această chestiune, deoarece este foarte bolnavă – doctorii vorbesc de un erizipel – şi vizitele sunt pentru câtva timp interzise.

Cu nerăbdarea de a vă cunoaşte, vă rog să credeţi în sentimentele mele prieteneşti şi admirative,

M. Blecher

3

[București,] 3.V.1934

Iubite domnule Pană,

În trecere spre Brașov, sunt aici pentru 12 ore, la hotelul „Imperial“. Mi-ar face o nespusă plăcere vizita Dv. la ora 5 după amiază.

Vă rog să binevoiţi a-mi răspunde dacă puteţi veni.

Cu cele mai proaspete sentimente matinale,

M. Blecher

4

[Brașov,] 7 iulie 1934, vineri

Iubite domnule Sașa Pană,

Imensă bucurie mi-a adus scrisoarea Dv.; am recunoscut plicul de departe și pasărea „unu“ se zbătea în pumnul factorului ca să-mi vină. Tăcerile îndelungate mă scormonesc adânc, mă dor și nasc în mine tot felul de fantome. Când mă veţi cunoaște mai bine, veţi vedea poate în asta un început de manie a persecuţiei, un complex grav al presupunerilor false. Boala începe să facă din mine un profesionist al emotivităţii și al susceptibilităţilor, – am ajuns în faza de care mă temeam mai mult: *assister à sa propre degringolade.*

În fine însă, azi dimineaţă catapeteasma unei obsesii s-a rupt și a căzut din lumină scrisoarea Dv., mulţumesc.

Iată acum ce-aș avea de spus pentru apropierea mea de „unu“.

Irealitatea și ilogismul vieţii cotidiene nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculaţie intelectuală: eu *trăiesc* această irealitate și evenimentele ei fantastice. Întâia libertate pe care mi-am acordat-o a fost aceea a iresponsabilității actelor mele interioare unul față de celălalt – am încercat să rup bariera consecințelor și – ca o onestitate față de mine însumi – am căutat să ridic la egal de lucidă și voluntară valoare orice tentație a halucinantului. Cât însă și cum își dezvoltă în mine suprarealitatea tentaculele ei, *nu știu* și n-aș putea ști. Știu doar că voi juca până la ultimele jetoane. Îmi place să cred că de-acum înainte, în toate vremurile, o mână de poeți ca adevărați vampiri ai conștiințelor grase și ai ideilor putrede vor suge sângele quietudinei și vor agita steaguri și umbrele în iluziile cele mai scumpe, mai digestive și mai morale ale omenirii.

Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajează din pictura lui Salvador Dali. Iată ce-aș vrea să realizez, – demența aceea la rece perfect lizibilă și esențială. Exploziile să se producă între pereții odăii și nu departe între himerice și abstracte continente.

Vizita spectrelor să se facă normal pe ușă cu ciocănit politicos și cu politicoasă sugrumare. Suprarealismul trebuie să doară ca o rană profundă.

Câteva chestiuni mă despart totuși de ortodoxismul curat de manifest, toată greutatea ar fi deci ca „unu“ să-mi tolereze atitudinea mea așa cum este și cum n-aș putea-o modifica.

Încerc să mă definesc în *Exerciții în irealitatea imediată*[1]. Vă voi trimite câteva pagini și dacă le veți citi cu mare indulgență poate le veți găsi și calități. Eu lucrez ca într-o mină fără fund, cu capul otrăvit de febră și chinuit că nu iesă așa cum vreau manuscrisul.

Mai scriu din când în când un poem pentru o plachetă *Iarba viselor* pe care vreau s-o scot la toamnă[2].

Și acum o rugăminte: v-am trimis din Carmen Sylva câteva pagini dintr-un poem, *Se face noapte*; erau singurele copii și v-aș fi foarte recunoscător dacă mi le-ați înapoia pentru ca să le modific și să le integrez poemului ce urmează a fi bătut la mașină zilele astea. Vă voi trimite o copie. Hay a făcut pentru acest poem câteva desene și îl voi scoate probabil cu acestea împreună.

Iată tot ce voi face vara aceasta, *Exerciții*, *Iarba visurilor* și poemul[3]; dar totul merge încet, nespus de greu, febra mă abrutizează și ore întregi zac ca un animal amețit de o lovitură în cap.

Cam asta e tot pe ziua de azi, și încă: scrisoarea dv. mi-a potolit o sete și mi-a smuls din piept o buruiană.

Vă trimit prietenia și admirația mea toată.

M. Blecher

[P.S.] Vă trimit alăturat două desene pe care le puteți păstra.

5

[Brașov,] 15.VII.1934

Stimate domnule Sașa Pană,

Vă scriu în grabă pentru ca rândurile mele să vă găsească mâine duminică în București.

Vă confirm primirea manuscrisului și vă mulțumesc.

Continui să lucrez la *Exerciții* cu o înfrigurare ascuțită la extrem. Cred că peste câteva săptămâni voi avea gata primele capitole. Cartea ia proporții și se plămădește ca o ființă proteică: *N-am scris încă nimic cu atâta „pasiune“*.

Corp transparent[1] e un început, nu mă mai recunosc în el. Îl iubesc doar fiindcă în el stă inima mea ca într-o cupă.

Vă trimit prietenia mea ca o eșarfă albă,

M. Blecher

6

[Brașov,] 21.VIII.1934

Iubite domnule Sașa Pană,

Toată luna aceasta am avut fel de fel de tracasări, ba din partea bolii, ba de ordin moral, încât sunt puţin cam descompus. Continui totuși să scriu la carte: e o insulă în care alerg cu inima grea ca un nor de ploaie și mă reîntorc mai pur, aproape suav.

V-aș ruga să-mi faceţi o mare bucurie, dacă bineînţeles lucrul nu vă supără: aș vrea să răsfoiesc colecţia „unu“ – revista – din care nu cunosc decât câteva numere. Când vă reîntoarceţi la București, aţi putea să mi-o trimiteţi cu împrumut pentru vreo săptămână, două? Evident, o voi păstra cu cea mai mare îngrijire și o voi înapoia în cel mai scurt timp[1]. Bineînţeles, repet, dacă nu vă supără întru nimic aceasta.

Și-acum apelez la Dv. în calitate de medic și vă rog a-mi scrie dacă cunoașteţi tratamentul cu clorhidrat de cholină pentru ameliorarea stării generale. Ce părere aveţi despre el și ce contraindicaţii există?

Vă mulţumesc mult, vă trimit toată prietenia mea și un pumn de lumină din inefabilul azur al acestei dimineţi.

M.B.

7

[Brașov,] 8.X.1934

Iubite domnule Sașa Pană,

Peste două zile părăsesc Brașovul și noua mea adresă va fi

str. Ștefan cel Mare, 151
Roman.

Mi-ar face nespusă plăcere să primesc colecţia „unu“ făgăduită, pe care, bineînţeles, o voi păstra cu cea mai mare îngrijire și vă o voi înapoia în cel mai scurt timp. Vă rog credeţi în cele mai bune sentimente prietenești.

M. Blecher

8

[Roman,] 4.XI.[19]34

Stimate domnule Sașa Pană,

Călătorie cu funicularul[1] a fost în această întomnare cu profuziuni de purpură și rugină de aur, o călătorie de vis printre cascadele dantelate ale celor mai delicate imagini și culmile violete ale unei poezii de înaltă puritate.

V-aș felicita, dar mai degrabă trebuie să vă mulţumesc pentru plăcerea acestui voiaj în ţara poemului.

Vă mulţumesc și pentru colecţia „unu“ pe care vă o voi înapoia zilele acestea fără întârziere: am răsfoit-o cu mare atenţie (bineînţeles fără a-i tăia paginile) și am luat contact cu mișcarea vie a modernismului român în cei câțiva ani cât am lipsit din țară; voi aștepta cu nerăbdare celelalte numere.

Vă rog să credeți în sentimentele mele cele mai cordiale.

M. Blecher

9

[Roman,] 15.V.1935

Stimate domnule Sașa Pană,

Zilele acestea am fost foarte bolnav; în urma unei intoxicații, am avut o enterocolită cu crize foarte dureroase care m-au chinuit îngrozitor și m-au lăsat tare slăbit. Cred că îmi voi reveni puțin o dată cu reluarea unui regim mai normal de alimentație. Iată cauza pentru care am întârziat atât să vă mulțumesc mult pentru amabila și binevoitoarea Dvs. scrisoare precum și pentru propunerea ce mi-o faceți[1]. Pentru moment însă nu am nicio preocupare literară, cum lesne vă închipuiți. Când mă voi face mai bine, vă voi scrie în această privință. Trebuie să vă spun că *Exercițiile* nu-s încă isprăvite și că în ultimul timp, hărțuit de boală, n-am avut timp să scriu la ele.

Îmi pare nespus de bine că vă gândiți să veniți să-mi faceți o vizită și aș vrea ca aceasta să aibă loc când mă voi simți mai în puteri și când aș putea vorbi cu Dvs. cu luciditatea deplină și lipsa totală de preocupări pe care o doresc întotdeauna ca starea mea naturală.

Vă aștept dar luna viitoare, când sper să fiu restabilit și, până atunci, vă rog să credeți în sentimentele mele cele mai prietenești.

M. Blecher

10

Roman, 16.VI.1936

Stimate domnule Sașa Pană,

Vin să te rog să-mi faci, dacă poţi, un imens serviciu. Cunosc aici în oraș un birjar, om foarte cinstit și cumsecade, tată a patru copii, care s-a îmbolnăvit de t.b.c. și trebuie să plece la Bisericani.

Știu că d-ta stai vara pe la Piatra și poate – deci – îl cunoști pe doctorul de la sanatoriu. În acest caz, te rog mult, scrie câteva rânduri de recomandaţie pentru acest bolnav. Îl cheamă Avram Waldmann. Îmi faci personal un mare bine, iar bolnavului, faptul că pleacă cu un „bilet“ la mână, îi va întări moralul[1].

Încă mai sunt sub impresia splendidelor desene ce mi-ai arătat și, în așteptarea revederii, îţi trimit cele mai prietenești salutări,

M. Blecher*

11

Roman, 3.VIII.1936

Stimate domnule Sașa Pană,

Vă mulţumesc de tot pentru sticla trimisă care mi-a fost predată ieri. Este exact ceea ce doream.

---

* Sașa Pană descrie, în ediţia *Vizuina luminată*, întâlnirile sale cu Blecher la Roman, în cursul anului 1936: „De acum corespondenţa e sporadică și prin cărţi poștale, începând de la 25 mai 1936 și până la sfârșitul anului, în fiecare vineri sau sâmbătă dimineaţa, trenul mă aducea la Roman, unde rămâneam 12 ore. Discutam – literatură –, prânzeam împreună. Lângă patul lui de suferinţe. Nu o dată, răspunzându-mi la bineţe, adăuga: «Te primesc pe patul meu de moarte»“. *Vizuina luminată*, ed. cit., p. 324.

Vă trimit azi prin mandat 500 lei pe care mi i-a adus Ion Manolescu[1] (el îmi aduce mie banii ca să-i ţin, pentru că e bâlciul la Roman și nu poate rezista tentaţiilor... a cheltuit într-o seară nu știu câte sute de lei cu un truc oarecare... iată ce înseamnă a avea poezia în sânge).

Vă rog a-mi scrie când plecaţi la Piatra și ce adresă aveţi acolo, am un mic pachet pentru Vladimir[2] și cum sunt lucruri fragile, în ceramică, n-am vrut să-l expediez prin poștă.

Vă rog mult a-mi face plăcerea de a-mi permite să intru în relaţii de prietenie cu fiul Dvs.

Cu cele mai bune sentimente,

M. Blecher

12

[Roman,] 20.IX.1936

Stimate domnule Sașa Pană,

Cu mare părere de rău vă anunţ că n-o să pot face traducerile promise.

Toată săptămâna am fost sâcâit de dureri care nici acum n-au încetat și mi-a fost imposibil ca să scriu un rând[1]. Veţi vedea vineri starea mea și mă veţi ierta și înţelege.

Cu multă prietenie,

M. Blecher

13

[Roman,] 9.XII.1936

Stimate domnule Sașa Pană,

Chiar acum a venit pe la mine dl. Manolescu pe care l-au căutat zadarnic băieţii pe la serviciu și pe-acasă pe la el. Îmi spune că săptămâna trecută a expediat 700 lei – mai are de dat încă 700 și îi va trimite la începutul lunii ce vine.

Cu siguranță că și această întârziere vă cauzează mari neplăceri, dar vă rog, o dată cu dl. Manolescu, să i-o îngăduiți. Voi vedea ca de data asta să fie exact la trimis.

Cu prietenești salutări,

M. Blecher

14

[Roman,] 3.II.1937

Dragă domnule Sașa Pană,

Îți mulțumesc pentru bunele rânduri ce mi le scrii. Am primit de la d. Tiberiu Iliescu[1] și Al. Assan o scrisoare pentru colaborare la „Meridian“, însă mi-a fost imposibil ca să trimit ceva pentru că n-am nimic pregătit. Cred, ca și d-ta, că „Meridian“ e o revistă bună, păcat că e plină de greșeli de tipar. În cronica pentru I. Manolescu s-a scris în loc de „baladă“, „balagă“. Pentru ce nu „baligă“? Toate acestea știrbesc prestigiul revistei. Vezi d-ta ca să se evite aceste lucruri și atunci „Meridian“ nu va fi bună, ci excelentă.

Cu drag,

M. Blecher

[P.S.] Te rog ține-mă la curent cu ce primești de la André Breton; mă interesează.

SCRISOARE CĂTRE SAUL SCHWARTZ

[Roman,] 24.II.1935

Iubiţii mei Dory şi Saul,

Zilele trecute mi-a adus nene Saul din Bucureşti câteva scrisori de-ale voastre pe care le-am cetit cu mare atenţie şi, vă mărturisesc, cu adâncă emoţie. Voi începeţi acolo o viaţă nouă admi[rabilă], plină de forţe şi de vitalitate. Ştiu că vă loviţi încă de realităţi aspre însă în învingerea lor zace nu ştiu ce bucurie extraordinară care întrece toate oboselile. Tinerii de aici, pe care îi văd, duc toţi o viaţă anostă, meschină până la exasperare, complect lipsită de elanuri şi de interes.

Toate distracţiile lor nu sunt decât căutarea stupidă şi disperată a unor ceasuri de uitare. Voi acolo sunteţi umani, elementari, intim legaţi de pământ; lucrurile acestea sunt cele mai mari [indescifrabil] care le poate oferi viaţa.

Vă fac toate urările de bine din fundul celulii mele citadine, îmbâcsită cu civilizaţie mucegăită şi inutilă.

Vă sărut,

Maniu[1]

SCRISORI CĂTRE IERONIM ȘERBU

1

Roman, 16.VI.1936

Iubite domnule Ieronim Șerbu,

Îți mulțumesc pentru frumosul articol[1] ce l-ai scris despre cartea mea în „Vremea“ de Paști. Iartă-mi, te rog, această întârziere; în ultimul tip am fost foarte ocupat cu diferite chestiuni, care n-au nimic a face cu literatura.

În ultimele numere din „Vremea“ am urmărit cu pasiune nuvela dumitale[2]. Este foarte sobru și adânc scrisă. În unele locuri, vechea mea „experiență“ de bolnav s-a întâlnit cu admirabila dumitale intuiție de scriitor și a tresărit ca în fața unor realități ce-i aparțineau. Cred că în această exactă comprehensiune a oamenilor și faptelor din sanatorii, ca și, mai ales, în aceea care exprimă atât de pregnant caracterul intim al eroului dumitale – cred că în aceste două înțelegeri se găsește calitatea esențială a nuvelei dumitale.

Și acum ceva în altă ordine de idei.

Vin să te rog să-mi faci, dacă poți, un *mare*, un imens serviciu. Iată despre ce e vorba: cunosc aci în oraș un birjar, un om simplu, foarte cinstit și cumsecade, care s-a îmbolnăvit acum câteva luni de tuberculoză și trebuie să plece acum la Bisericani, la sanatoriul de acolo.

Știu că îl cunoști pe doctorul de acolo și poate întreții cu el oarecare relații de prietenie. Te-aș ruga să-i scrii câteva rânduri de recomandație pentru acest bolnav. Este un om care merită toată solicitudinea, are patru copii și nevastă, casă grea, câștig puțin. Cred că înarmat cu o asemenea scrisoare se va duce la sanatoriu cu mai mult curaj. Poate că dumneata nu crezi în eficacitatea unor astfel de „bilețele", dar eu, care am trăit în sanatorii atâția ani, pot să te asigur că ele au o influență enormă asupra bolnavului, care se știe „protejat" și încăput pe mâini bune. Te rog mult, nu te supăra că-ți cer acest lucru și, dacă te deranjează câtuși de puțin, socotește tot ce ți-am scris ca neavenit. Îți indic numele bolnavului: Avram Valdman.

În așteptarea răspunsului dumitale, pentru care îți mulțumesc, te rog, crede în toată prietenia mea,

M. Blecher

2

Roman, 22.VI.1936

Dragă domnule Ieronim Șerbu,

Îţi anunţ că scrisoarea dtale pentru directorul sanatoriului a fost de-o extraordinară eficacitate; ai făcut un mare bine acelui om necăjit.

Îţi mulţumesc mult de tot, să trăiești.

M. Blecher

3

Roman, 22.VII.1937

Dragă domnule Ieronim Șerbu,

Vă mulţumesc pentru articolul dvs. din „Lumea românească" în care îmi luaţi apărarea[1]. Vă mărturisesc însă că nu cunosc notiţa[2] la care face aluzie articolul dvs, „Facla“ nu vine în localitate și n-am de unde să mi-o procur. V-aş fi recunoscător dacă aţi binevoi să-mi trimiteţi exemplarul în chestiune.

Îmi este penibil să fiu atacat fără a cunoaște imputările ce mi se aduc; s-ar putea să se aștepte un răspuns din partea mea și să se creadă că nu-l dau din... lașitate.

Îmi veţi face dar un real serviciu trimiţându-mi acel ziar și fiţi sigur că nu-mi veţi produce prin aceasta nicio neplăcere.

Cred că mai posed suficientă rezistenţă morală pentru a putea ceti calm un atac literar, oricât de violent ar fi el.

Vă mulţumesc mult, cu cele mai bune sentimente de prietenie,

M. Blecher

SCRISOARE CĂTRE I. VALERIAN

Villa Normande
Berck Plage
Pas de Calais. France.

16 iunie 1931

Stimate domnule Valerian,

Vă trimit alăturat pentru „Viaţa literară“ câteva pagini dintr-un caiet de însemnări. O mică parte din aceste însemnări au apărut acum un an în „Bilete de papagal“[1] și azi trimițând altele pentru revista Dv. cedez aceleiași vechi impulsiuni, limpezi și explicabile în măsura în care e limpede și explicabilă mâna aceasta cu cinci degete lângă foaia de hârtie...

În afară de asta, un echilibru exterior, cum ar fi de pildă publicarea întâiului caiet, ar putea să mă ajute mult la continuarea unui roman la care lucrez mai de mult și care ar putea avea oarecare valoare de studiu psihologic. (Vanitatea aceasta face și ea – poate – parte din proiect.)

Mulţumindu-vă dinainte pentru atenţia ce veţi binevoi a acorda paginilor ce urmează, vă rog să primiţi salutările mele respectuoase,

M. Blecher

P.S. V-aș fi recunoscător pentru un răspuns direct.

SCRISOARE CĂTRE ILARIE VORONCA

Roman, 15.VII.1937

Iubite domnule Voronca,

În ultimul număr din „Nouvelles littéraires“ am găsit un poem de Dvs care mi-a dăruit, în după-amiaza asta solitară, atâta lumină și atâta bucurie încât nu pot să nu vă mulţumesc din suflet.

Cred că e tot ce-am cetit mai senin și mai frumos în ultima vreme.

Vă trimit aceste rânduri ca un mesagiu de recunoștinţă și de prietenie,

M. Blecher.

[P.S.] Vă rog transmiteţi omagiile mele soţiei Dvs.

ARHIVĂ. DOCUMENTAR. MĂRTURII

ARHIVĂ

TEZĂ LA FILOZOFIE [PE TRIMESTRUL I]

28 decembrie 1926

Chestiunea: Despre X.A.Y.

După ce primul om a alergat o zi întreagă după hrană, a adus vânatul în grota umedă unde trăia și a plecat în codru să aducă vreascuri pentru foc. Cu mâinele puternice a scormonit frunzișul și a încărcat în braţe povara grea de lemne. În drum a ridicat ochii spre cer și a văzut ceva nou pentru el. Din toate părţile nori negri se adunau deasupra capului lui în timp ce vântul încovoia până la pământ vârfurile arborilor uriași. Și deodată... când vântul vâjâia mai năprasnic și picăturile au început să cadă repezi, o scânteie mare a aprins cerul, o lumină orbitoare a tăiat văzduhul și a dispărut într-un mărăciniș care a luat foc. Departe bubuia tunetul. Atunci, primul om a fugit cu spaimă în grota lui. A aplecat capul și creierul lui animalic a început să se frământe. În acel moment primul om a avut frică de necunoscut. În acel moment el și-a căutat un răspuns la întrebările pe care și le punea și l-a găsit într-un principiu înalt de a cărui valoare nu și-a dat seama. În creierul lui luase naștere principiul divinității.

De atunci și până astăzi oamenii și-au explicat fulgerul. Pentru cei de azi fulgerul nu mai este Dumnezeu, oamenii l-au văzut, îl cunosc; au moștenit însă de la strămoșul lor ideea existenţei unui mare necunoscut. De la primul om și până la cel de astăzi mintea s-a întrebat:

Cine este El? unde este El? ce este El? și apoi, în strânsă legătură cu aceste întrebări s-a născut și dorința de a cunoaște ce-i viața, ce-i moartea dar mai ales ce-i lumea.

Dacă am raționa naiv, ne-am spune (vorbim despre problema lumii externe întâi și apoi despre celelalte) lumea este tot ceea ce vedem, auzim, gustăm, mirosim și pipăim.

Am spus: dacă am judeca naiv, ca și cum nu ar fi astfel. Adică afirmația mea ar însemna că noi nu cunoaștem lumea (după părerea comună a oamenilor) și într-adevăr așa este. A afirma însă nu este a dovedi, din această cauză argumentez mai jos cele susținute.

Mai întâi să cercetăm ce este lumea externă pentru oamenii obișnuiți, pentru toți oamenii în general.

Suntem în câmp. *Vedem* iarba, florile, pomii, cerul, norii și soarele. *Auzim* ciripitul păsărilor și zgomotul pașilor, *mirosim* fânul proaspăt, *pipăim* un obiect oarecare, *gustăm* un fruct.

Urmează deci: dat fiind că tot ceea ce vedem, auzim, gustăm, pipăim și mirosim este lumea externă; dat fiind încă faptul că toți oamenii au aceleași simțuri: lumea externă este identică pentru toți oamenii. Lumea pe care o cunoaștem este deci cea *adevărată* cu o condiție însă, obiectez, ca simțurile să ne redeie tot ce percep ele identic și intact. Or acest lucru nu se întâmplă și iată pentru ce:

Să luăm un simț oarecare și să-l controlăm științificește pentru a-î stabili *valabilitatea.* Să luăm de exemplu auzul.

Să presupunem că înaintea noastră se află un clopot. Limba clopotului lovește peretele. Peretele vibrează: se mișcă. Mișcarea peretelui imprimă aerului o mișcare a acestuia. La rândul lui aerul mişcă pavilionul urechei care şi acesta mişcă aerul din interiorul cornetului auditiv şi astfel mişcarea peretelui clopotului dă naştere (prin aer, pavilion, cornet, osicioare, endolimfă etc.) mişcării extremităţilor nervilor auditivi.

Fiecare element (limba, peretele clopotului, cerul, pavilionul urechii, cornetul auditiv, osicioarele, endolimfă, extremităţile nervilor) are o mişcare a sa proprie şi deosebită de aceea a elementului precedent. Fiecare din aceste elemente poate să varieze la diferiţi oameni deci: mişcarea extremităţilor nervoase nu este aceeaşi la toţi oamenii. Faptul este evident. Mergem mai departe: nervul prin contiguitate trimite mai departe mişcarea (transformată, bineînţeles, adaptată şi tradusă) la conştiinţă. Aici însă găsim Sunetul care nu este mişcare. Mişcarea care a ajuns la poarta conştiinţei adaptată, transformată şi tradusă se opreşte aci dând naştere unei senzaţii. Procesul de transformare nu-l cunoaştem, cert e însă că există. În conştiinţă avem *senzaţie* şi nu *mişcare.* Sunetul, va să zică, a luat naştere chiar în conştiinţa noastră şi îi aparţine ei, nu clopotului. Nu clopotul dă naştere la sunet, ci conştiinţa.

Conştiinţa *a creat* sunetul.

Dacă am urma acelaşi drum şi cu celelalte simţuri am ajunge la aceeaşi concluzie: senzaţia de miros, gust, suprafaţă, temperatură, volum, culoare etc. se naşte în conştiinţă. Dar lumea externă se compune din chiar aceste senzaţii. Rezultă: Lumea externă este o creaţie a conştiinţei noastre şi o cunoaştem ca atare, nu aşa cum este ea în realitate.

Va să zică lumea nu este obiectivă, ci subiectivă, fiind o creaţiune a noastră.

Mai mult încă: simţurile noastre sunt atât de puţine şi de imperfecte încât această lume este foarte departe de aceea reală. Şi mai are motive să fie: întâi fiindcă am văzut că ea nu pătrunde pe calea nervilor direct în conştiinţă; al doilea fiindcă avem puţine simţuri faţă de marele număr de însuşiri ale corpurilor. Suntem foarte departe de a cunoaşte toate aceste însuşiri. Nu putem de exemplu înregistra şi crea senzaţiile de electricitate şi magnetism, fiindcă nu avem organe speciale care să ne aducă mişcările provocate de acestea la conştiinţă.

Cu cât vom avea mai multe simţuri cu atât vom avea mai multe senzaţii, deci cu atât vom avea o lume externă mai largă. Cu cât însă simţurile sunt mai imperfecte şi mai puţine cu atât lumea externă se micşorează.

Organele sensoriale nefiind absolut identice la doi oameni rezultă că lumea externă este diferită pentru fiecare din noi. Lumea noastră externă de asemenea este mult diferită de aceea a animalelor. Unele, cele cu două, trei simţuri de exemplu o au altfel. Animalele cu cinci simţuri, ca şi noi oamenii, se poate să nu aibă aceeaşi lume ca a noastră, dacă ochii sunt mai mici senzaţiile vizuale sunt mai reduse. La muscă sau albină ele sunt multiplicate de un număr infinit de ori etc. – Cu cât însă vom avea mai puţine simţuri ne vom apropia de o limită care înseamnă dispariţia completă a lumii externe. Raţiunea nu admite aceasta, însă ea cere ca să rămâie ceva. Ceva pe care nu avem posibilitatea să-l cunoaştem (neavând simţul special), ceva care poate să fie undă electrică sau magnetică, ceva necunoscut pe care îl însemnăm cu *x*.

Dacă luăm unui corp oarecare însuşirile (în număr de cinci pentru noi) în virtutea cărora îl cunoaştem va rămâne acest x. Dacă am avea un număr mai mare de simţuri, corpul acela ar fi cunoscut de noi mai bine (având un mai mare număr de însușiri). Căutând să ne închipuim că la un moment dat aceste însușiri îi dispar va trebui (și rațiunea cere aceasta) să rămâie x, postulatul rațiunei.

Și acum să revenim la problema cunoașterii lumii externe.

Am ajuns la concluzia că ea este o creațiune a conștiinței noastre, datorită celor cinci simțuri care aduc la conștiință mișcările provocate de x, însă bineînțeles transformate, adaptate, traduse.

Cauza care produce senzațiile, acel necunoscut pe care rațiunea ni-l cere imperios, am zis că este x. Acest x poartă numiri diferite: Kant îi zice lucru în sine, Spinoza îi spune natură, Schopenhauer îl numește incognoscibil, religia îl numește Dumnezeu, unii îi zic destin, forță oarbă etc. El este *obiectiv, etern* și *independent.* El dă naștere, în conștiința noastră, senzațiilor care formează un grup. Am putea numi acel grup (complet bineînțeles) lume externă. Vom însemna grupul de senzații cu A. (Orice obiect pentru noi este un A). Al treilea factor despre care am vorbit în această tratare este și conștiința. Aceasta este de asemenea necunoscută, din această cauză o însemnăm cu y.

Să vorbim pe rând despre fiecare din aceste trei.

X. Am văzut că acesta este cerut de rațiune fiind un postulat al ei. Nu cunoaștem esența lui, este însă (știm aceasta, și rațiunea ne-o spune) obiectiv, extern, etern și independent. Oamenii religioși îl numesc Dumnezeu și la aceștia s-a născut (adică ideea existenței lui) dintr-un sentiment de umilință și admirație.

Cu origina și esența lui se ocupă religia care răspunde la toate întrebările ce se referă la el cu ajutorul imaginației și fanteziei. Pe cale experimentală și rațională nu-l putem studia fiind necunoscut.

Știința urmărește evoluția lui, legile după care se conduce: de succesiune și coexistență.

Bergson susține că îl putem cunoaște prin intuiție. Contemplându-l și căutând să-l pătrundem, spune el, am putea să ni-l apropiem, să-l cunoaștem.

Schopenhauer cearcă să-l cunoască prin intuiția internă în momentele când înăuntrul nostru iau naștere opere geniale.

X nu se oglindește în conștiința noastră, conștiința noastră creează excitată de el grupuri de senzații (A) care este proiectat pe el însuși. (în acest mod cunoaștem de altfel lumea externă).

Materialiștii confundă pe X cu A susținând că este materie (ceea ce este absurd deoarece însăși materia este gust, miros, suprafață, temperatură, văz, auz, deci creație a conștiinței noastre). Spiritualiștii susțin că nu există, ci că este o creație a spiritului. Totul este dar (după ei) o creație a spiritului. Facem o paranteză pentru a ajunge la y.

Dacă am căuta să răspundem la întrebarea: cine a existat mai întâi x sau y? imediat am răspunde: x. Rațiunea cere aceasta. X este extern. El a creat pe y pentru ca y să-l cunoască pe el, x. Y însă n-a reușit să creeze pe x, ci pe A care tinde să se apropie de x. Va să zică scopul lui x este cunoașterea lui însuși, aceasta l-a determinat să-l creeze pe y. Y va cunoaște cu atât mai bine pe x cu cât se perfecționează mai mult. La limită y va cunoaște complet pe x, deci x se va cunoaște pe sine însuși.

Și acum să vorbim despre y.

Am văzut că acesta este o creație a lui x. La animalele cu două simțuri și la cele cu un simț am văzut că lumea este cu totul diferită de cea a noastră. Conştiinţa lor este alta. Y evoluează. De la animalele cu un singur simţ el se perfecţionează mereu. La cele cu două simţuri el este mai perfect, la cele cu trei şi mai perfect etc. Y tinde mereu să se perfecţioneze pentru a cunoaşte cât mai bine pe x. Y e dar o etapă şi anume o etapă a lui x în dorinţa (şi în evoluţia tendinţei lui) de a se cunoaşte pe sine. Y, după cum am văzut, este creatorul lumii externe. Y creează, deci lucrează. Urmează că y nu este pasiv (cum susţin materialiştii, care zic că conştiinţa este o oglindă în care se răsfrânge lumea externă), ci este activ. El se naşte o dată cu noi şi dispare o dată. O dată cu *apariţia* vieţii apare şi y care treptat-treptat se formează. *A.* Am numit astfel grupul de senzaţii. A este o creaţie a lui y (a conştiinţei; în legătură cu x sau în virtutea lui x). A tinde să devie mai larg, mai complet pe măsură ce creşte numărul simţurilor deci al senzaţiilor. A fiind creat de noi este subiectiv şi diferit la doi oameni. A depinde direct de y. Pentru oameni în general lumea este A. Când această lume nu mai există pentru noi, nu mai există nici A. Aceasta este moartea. Moartea este absenţa lui y, deci a lui A (x însă rămâne). A este deci *trecător,* nu extern (ca şi y de altfel). El mai este dependent şi intern după cum internă este şi conştiinţa.

Am ajuns aproape de sfârşit. Dacă am căuta să recapitulăm cele spuse, am ajunge la o concluzie care răstoarnă toate credinţele noastre de până astăzi.

E de ajuns să ne reamintim că am dovedit (pe cale ştiinţifică) că nu cunoaştem lumea externă aşa cum este pentru a ne da seama de valabilitatea credinţelor noastre de până azi.

Teoria susţinută mai sus este cea numită criticistă sau realist-idealistă şi se bazează pe afirmaţii ştiinţifice, deci controlabile. Ea dă posibilitatea naşterii unei credinţe profunde alături de un spirit ştiinţific convins. Ea împacă ştiinţa cu religia dovedind că sunt două laturi paralele ale conştiinţei şi nu doi poli opuşi ai ei.

În acest fapt ca şi în faptul evidenţei ei, constă marele ei merit.

(Aprecierea profesorului: nota 10)

TEZĂ LA FILOZOFIE
[PE TRIMESTRUL AL II-LEA]

12 martie 1927

Chestiunea: Legile silogismului

Pentru ca din două premise date să scoatem o concluzie corectă, trebuiește să ne orientăm după anumite legi: legile silogismului. Ele sunt în număr de patru.

Prima lege: concluzia trebuie să urmeze partea cea mai slabă. De exemplu în silogismul:

Peștii sunt vertebrate –
Vertebratele nu sunt artropode –
Deci peștii nu sunt artropode –

concluzia este negativă urmând premisa doua. Se observă de asemenea că din două premise oarecare, dintre care una este particulară, nu putem scoate decât o concluzie particulară:

Toți englezii sunt oameni –
Unii englezi sunt catolici –
Deci unii oameni sunt catolici –

A doua lege este: Din două premise negative nu se poate scoate nicio concluzie. De exemplu:

Cetaceele nu-s artoptere –
Insectele nu-s mamifere –

A treia lege este: Din două premise particulare nu se poate scoate nicio concluzie.

Unii francezi sunt protestanţi –
Unii francezi sunt luterani –

A patra lege: Silogismul nu trebuie să conţie decât trei termeni. Când silogismul conţine mai mult decât 3 termeni, atunci concluzia este greșită.

Oamenii vânează animalele sălbatice –
Unii tigri vânează animalele sălbatice –
Deci: unii tigri sunt oameni.

Concluzia este falsă, deoarece termenul mediu: vânează animalele nu are același înţeles în ambele premise, deci silogismul are doi termeni medii.

Acestea sunt legile silogismului care trebuiesc urmate pentru a scoate o concluzie adevărată din două premise date.

(Aprecierea profesorului: nota 8)

TEZĂ LA FILOZOFIE
[PE TRIMESTRUL AL III-LEA]

4 iunie 1927

Chestiunea: Despre inconștient

Am văzut că în conștiința noastră fenomenele se petrec în timp. Ele se succed unele după altele. În conștiință noi avem în fiecare clipă un nou fenomen, *unul singur* care tinde să dispară în același moment. Nefiindu-ne posibil să privim toate fenomenele interne în spațiu și să le cuprindem cu o singură privire, noi le examinăm pe rând, în ordinea succesiunei lor.

În timp ce un fenomen e în centrul luminos al conștiinței noastre, în același timp un fenomen cu oarecari legături cu acesta tinde să apară în acest centru.

Odată ajuns aci fenomenul nostru tinde să dispară, iar un fenomen nou tinde să-și facă apariția.

După succesiunea mai multor fenomene observăm că mecanismul e același, cu observația că de primele fenomene nu mai știm nimic.

Vom spune că fenomenele acestea, pe care le ignorăm și care au dispărut cu totul din centrul luminos al conștiinței., s-au depozitat în *inconștient.*

Fenomenele care tind să apară sau să dispară în acest centru vom spune că există în *subconștient,* iar fenomenele luminoase existente în centrul luminos le vom numi *conștiente.*

În privința inconștientului sunt două teorii.

Prima susține că acesta este un depozit pasiv al tuturor fenomenelor interne care au trecut prin conștiința noastră.

Fenomenele sunt aci păstrate și ne vin în centrul luminos atunci când le chemăm cu ajutorul memoriei.

O teorie mai nouă susține că inconștientul nostru este un *organism viu.*

Inconștientul, după această teorie, primește toate fenomenele, care au trecut prin conștientul și subconștientul nostru, *ca un teren fertil în care arunci semințele unei plante.*

În acest inconștient embrionul evoluează, se preface, se organizează, crește până ajunge desăvârșit. Cu alte cuvinte, o idee trecută în inconștient într-o fază embrionară își de-săvârșește acolo conținutul transformându-se și ajungând la o formă perfectă.

În această privință putem cita multe exemple. Astfel, matematicianul Poincaré ne zice că soluția unei probleme la care, *în mod conștient,* căuta să ajungă ani de zile, i-a venit pe neașteptate atunci când el nici măcar nu se gândea la acea problemă.

Aceasta ne arată că în inconștientul matematicianului, ideile, cu care lucra el la găsirea soluției, s-au combinat, s-au organizat, fără știrea conștientului și au dus la rezultatul dorit.

Puterea inconștientului este foarte mare.

Un inconștient bine organizat, și voi vorbi mai jos despre aceasta, ne poate aduce idei la care conștientul nostru n-ar fi ajuns niciodată.

Astfel, citez două manifestări caracteristice ale acestei puteri: revelaţia şi inspiraţia.

Revelaţia divină despre care ne vorbesc marii profeţi nu este decât revelaţia inconştientului lor. Divinitatea care le vorbeşte este acest inconştient care fără ştirea lor, din ideile pe care le primea zilnic, a plăzmuit concepţiile înalte.

Inspiraţia este şi ea o manifestare a inconştientului. Creaţia poetică nu e decât opera acestui inconştient *veşnic în activitate.*

Pentru a ne explica mai bine acest mecanism citez după memorie o comparaţie remarcabilă prin limpeziciunea ei a unui filozof modern, referitoare la această chestiune.

„Închipuiţi-vă cum ia naştere o insulă de corali.

Sub valuri, la fundul mării indivizi izolaţi se grupează, se alăturează, şi cu cimentul adus de mişcările apei formează, temelia.

Când primii indivizi mor, cresc indivizi noi din ce în ce mai spre suprafaţa apei.

Indivizii morţi rămân ca un suport pentru noile generaţii.

După un timp oarecare de muncă în adâncurile apei încep să apară crestele insulei.

Pentru navigatorul care trece prin acele locuri apariţia insulei e un ce surprinzător atât timp cât acesta nu se gândeşte la munca enormă depusă sub apă.

La fel se petrec lucrurile şi cu inconştientul. Ideile pe care le depozităm acolo se organizează asemănător şi formează încetul cu încetul insula: soluţia problemei, revelaţia divină sau inspiraţia poetică.

Marea ar fi în acest caz inconştientul.

Aci se desăvârșește opera creaţiunei.

În conștient crestele apar târziu, când totul este isprăvit.

Ca și pentru navigatorul cu judecată strimtă, tot astfel și pentru noi, fără a cugeta, găsim surprinzătoare opera inconștientului. Cu puţină gândire însă, observăm că aceste manifestări nu sunt izvorâte «ex nihilo», ci sunt rezultatele unei munci la care s-a întrebuinţat ideea ca material."

Evident însă că aceleași cauze produc aceleași efecte.

Matematicianul Poincaré n-ar fi ajuns niciodată la soluţia problemei matematice dacă toată viaţa lui s-ar fi ocupat cu literatura. Ideile care s-au depozitat în inconștientul lui erau toate în legătură cu chestiunea care îl preocupa.

Așadar, pentru ca inconștientul să ne aducă idei înalte, concepţii sănătoase, principii sigure, trebuie să-i oferim un material corespunzător. Trebuie să-i oferim un material ales care să aibă legături cu acestea.

O lectură variată, o cugetare lipsită de artificii ieftine, o judecată cu o linie de orientare dreaptă ne duc la un inconștient desăvârșit, care la rândul lui va da roade superioare.

Un inconștient lipsit de o hrană aleasă, rău organizat ne va duce la cugetări vicioase, la o imaginaţie anemică, în general la o stare de spirit anormală foarte adesea ori cauza unei lipse de voinţă totale și a unei proaste dispoziţii generatoare de gânduri negre.

Proverbul românesc: „Dacă semeni vânt culegi furtună" cuprinde mult adevăr în această privinţă.

(Aprecierea profesorului: nota 9+)

[CARACTERISTICILE VECHII LUMI]

Înainte de a trece la subiect propriu zis, voi căuta să caracterizez în puține cuvinte lumea veche; cu aceasta se vor reliefa mai pronunțat părțile ei rele și concluziile vor fi mai ușor de tras.

Starea politică în lumea veche – mă refer mai ales la Imperiul Roman – dacă privită numai ca principii conducătoare este aproape de o stare politică ideală, în realitate micile neajunsuri de care suferă iau proporțiile unor pericole adevărate pentru organizația statului.

Astfel, luând ca exemplu creștinismul care este adoptat și influențează pe proletari, în oricare alt stat afară de cel roman poate n-ar fi fost o cauză de dezastru. În timpul lui Pericle să fi apărut creștinismul în Grecia el ar fi fost privit numai ca o doctrină filozofică. Unii ar fi adoptat-o prefăcând-o în cult, alții ar fi găsit într-însa un fericit prilej de speculații filozofice.

La romani însă faptul acesta, apariția creștinismului, după cum am spus mai sus, a luat proporțiile unui pericol ce amenință statul însuși[1] tocmai din cauza împrejurărilor speciale ce existau în statul roman pe acea vreme, împrejurări despre care voi vorbi mai jos, când voi trece la analiza cauzelor căderii Imperiului Roman.

În ultimul timp împăratul la romani căpătase putere absolută, dat fiind spiritul indo-europenilor individualist, această putere absolută are un caracter mai pronunțat de subjugare aci.

Lipsa libertății individuale pentru roman a fost mai chinuitoare și a grăbit mai curând desperarea lui decât ar fi făcut aceasta un asirian.

De altfel libertate individuală absolută n-a avut niciun cetățean în lumea veche niciodată, ținând însă seama de libertatea relativă de care se bucura cetățeanul roman în timpul republicei lipsa și a acestei libertăți înseamnează pentru el o enormă scădere.

Tot astfel pentru clasele sociale.

Dacă în principiu ele acum nu mai există, în realitate însă ele sunt puternic determinate de avere, fără a mai vorbi de acele clase sociale care sunt admise și îngrădite de lege cum este aceea a sclavilor.

Starea economică a fost și ea foarte puțin înfloritoare. Exista o anumită idee care era mai ales aceea a plebei, anume se credea că comerțul și industria sunt îndeletniciri înjositoare. De aci completa lipsă de producție ce o constatăm la poporul roman în majoritate compus din plebe. E drept că într-un fel această idee proastă despre industrie și comerț își are și ea explicația în faptul că marfa (produsele pentru vânzare) era fabricată de sclavi, special cumpărați pentru aceasta de stăpânii lor, dar totuși puțină bunăvoință ar fi învins această prejudecată și producția ar fi devenit una dintre cele mai bogate din acea vreme.

Starea culturală este caracterizată prin apariția epicurianismului și stoicismului, mai importantă fiind cea de-a doua prin covârșitorul ei număr de adepți.

Aceasta fiind starea generală în trăsăturile ei cele mai caracteristice ale Imperiului Roman cu un minut înainte de cădere încă nu ar fi grăbit-o pe aceasta dacă nu existau cauze cu mult mai grave care săpau cu mult mai adânc temeliile statului.

Se știe că o revoluție este o mișcare a maselor cu condiția ca aceste mase să formeze o majoritate, tot astfel căderea unei vechi forme politice se face tot prin contribuția maselor, în cazul căderii Imperiului Roman prin aceea a claselor. Căderea Imperiului Roman însă în mod special a fost cauzată în afara nemulțumirii acestor majorități de clase și de alte cauze bine determinate și, cum am mai spus, speciale pe care le voi analiza mai jos. Pentru o mai justă analiză și păstrând o anumită regulă care gradează însemnătatea fiecărui eveniment le voi împărți în cauze de ordin politic, social, economic și moral.

Cauze de ordin politic.

Trecând peste considerentul puterii imperiale absolute pomenit mai sus care are ca efect pierderea ultimei rămășiți de libertate individuală mă voi opri la modul de alegere a împăratului. Acest mod de alegere nu este atât de important vorbind de dânsul propriu zis cât este important prin efectele lui.

Se știe că împărații urmau la tron nu aleși după suma calităților lor bune ci după propria și libera alegere a predecesorului. Această lipsă de prevedere a romanilor care au aprobat modul acesta de succesiune, fiind bineînțeles influențați de ideile republicane, a avut ca urmare amestecul armatei la alegerea împăratului.

Fiecare armată dorind a ridica pe generalul ei la tron, și ajunși aci atingem o latură cu mult mai importantă a chestiunii –

Acest amestec al armatei a târât în vârtejul pasiunilor politice ultimul rest de patriotism al soldatului roman. Acesta, ocupat acum cu alegerea împăratului rezuma tot idealul lui de soldat patriot la succesul generalului său.

Efectele au fost și mai și păgubitoare. Lipsa aceasta de patriotism a tot subminat armata până ce a cuprins complectamente a dus la slăbirea granițelor imperiului amenințate de dușmanii cei mai periculoși: barbarii.

Așadar această lipsă de patriotism a avut ca efect și ușurarea penetrării hoardelor barbare în inima imperiului.

Altă cauză, tot de ordin politic, a fost și ruperea în două a imperiului.

Cauzele acestei ruperi au fost la rândul lor de ordin militar: credința lui Teodosiu că doi împărați ar guverna mai ușor imperiul astfel împărțit, apoi altele de ordin cultural, ca complecta diferențiere ce se accentuează din ce în ce mai mult între concepțiile celor două lumi, și în sfârșit se presupun a fi și unele de ordin familial[2]: Teodosiu având doi fii și numai un singur imperiu ar fi adus, dacă n-ar fi procedat la împărțire, la certuri nesfârșite între Arcadius și Honoriu.

Toate credințele lui Teodosius, toate prevederile sale au dat însă greș, această rupere în loc să depărteze apropie sfârșitul.

Nu se știe dacă nefăcându-se aceasta Imperiul n-ar mai fi rezistat poate; e drept, odată tot trebuia să cadă date fiind cauzele cu mult mai grave ce existau, dar această cădere s-ar fi produs desigur cu mult mai târziu.

O altă și ultimă cauză de ordin politic este și mutarea capitalei de la Roma întâi la Milan și apoi la Ravena.

Trecem acum la cauzele de ordin social.

Din cauza concurenței cu care proprietarii de moșii lovesc în țărani, concurență mai pronunțată prin faptul că produsele agricole ale claselor superioare erau mai ieftine, pământul fiind lucrat de sclavi, și prin greutatea apăsătoare a impozitelor la care este supusă clasa țărănească, aceasta dispare. Această dispariție a avut un dublu efect: I) sărăcirea țării și II) formarea clasei de proletari ce vin să mărească numărul nemulțumiților din Roma care crește mereu.

Concomitent cu dispariția țăranilor clasa robilor coboară din ce în ce pe ultimele trepte ale societății îngroșându-și rândurile cu așa-zișii coloni care și ei sunt tot un fel de sclavi.

Prin nașterea acestor două noi clase se accentuează și deosebirea de avere care acum determină clase sociale bine stabilite.

O cauză de ordin economic este apariția capitalismului. Trec la alt ordin de cauze dintre cele mai importante și mai hotărâtoare, acele morale.

Nemulțumiți cu starea politică și socială, majoritatea cetățenilor disperă. Zeii, odată atât de venerați, acum sunt complectamente renegați.

La aceasta se mai adaugă imoralitatea care se furișează în societatea romană.

Lipsește așadar morala publică, acea legătură nevăzută care este cimentul întăritor al statelor. Ca și umezeala aerului care dezagreghează granitul descompunându-l în firișoare mici de nisip, tot astfel lipsa moralei publice dezagreghează masivul de granit de odinioară a[l] Imperiului punându-i în libertate firișoarele-i de nisip, resturi gata să fie spulberate la cea mai mică adiere a vântului.

Golul trebuia înlocuit, trebuia umplut. Se încearcă o adoptare a cultului zeiței egiptene Isis, apoi apar[3] stoicismul și epicurianismul după un cult intermediar în care sunt adorați pe lângă zeii romani de odinioară o sumă de zei străini, cunoscuți la Roma și aduși acolo de foștii soldați ai armatei coloniale.

În ultimul timp apar însă două[4] noi culturi, acel al lui Christ și acel al lui Mitras, care își dispută întâietatea.

Cultul lui Mitras constă în acela al zeului persan cu același nume, modificat de filozofia stoică.

Succesul cultului lui Mitras constă în aceea că exista credința venirei lui Mitras la sfârșitul lumii, împărțind nemurirea inițiaților cultului lui.

Cultul lui Mitras se răspândește din ce în ce mai mult în armată până ce ajunge și la curte. Sub Aurelian el este impus întregului Imperiu.

Creștinismul, mult superior mitracismului[5], era mai curând sortit să devie un cult popular și comun. Prin înalta lui moralitate el era și ultimul grad de perfecțiune a mitracismului și ultimul grad de perfecțiune a stoicismului, însă cu mult superior[6] acestora.

Prin principiul lui el luptă contra înseși[7] fibrelor susținătoare ale statului, creând indiferentismul politic.

Prin umanitarismul lui cucerește din ce în ce mai mulți adepți în clasele de jos. Numărul acestor adepți crește din ce în ce până devine atât de impunător încât îl hotărăște pe Constantin să-l considere egal altor culturi, bucurându-se de aceeași libertate. E drept că la început creștinismul a avut mai mult un caracter distrugător, dar ținând seama de ce anume a distrus, vedem că el a fost o binefacere pentru omenire.

Aceste sunt toate cauzele care au determinat căderea Imperiului Roman, ultima rămășiță a lumii vechi.

E drept, această cădere nu s-a făcut brusc. Viața romană a mai palpitat prin firul latinismului, care a legat-o de lumea veche. Când și acest fir este tăiat (606), la orizont apar primele raze ale unei lumi noi.

Noua lume va anunța, va fi primul început și prima temelie a aceleia de azi.

M. Blecher

[PATRIA PRIMITIVĂ A INDO-EUROPENILOR]

Patria primitivă a indo-europenilor a fost Europa Centrală. Susținătorii acestei ipoteze aduc argumente filologice, arheologice și religioase în favoarea ei.

Argumente filologice au fost cuvintele comune diferitelor popoare a căror formă arhaică s-a găsit în acest ținut. Din aceste argumente găsim și unele indicații asupra climei, claselor sociale și organizației primitive. Metoda de cercetare a fost filologia comparată.

Argumentele arheologice au fost cercetate cu ajutorul arheologiei preistorice comparate.

Argumentul religios este incinerația ca formă de înmormântare la europeni.

Dintre istoricii străini care s-au ocupat cu stabilirea patriei primitive a indo-europenilor mai însemnat este: Otto Schrager; la noi românii: Puțureanu și Beldiceanu.

Indo-europenii se despart în două mari grupe în privința numirii sutei: *chentum* și *satem*[1].

În privința așezării deosebim grupa asiatică și grupa europeană.

Grupa asiatică: indienii (arii)
perșii și mezii
armenii

Grupa europeană: italioții și grecii
tracii și ilirii
celții
slavii
germanii

Grupele principale	*Popoarele*	*Data despărțirii de trunchi*	*Ținuturile ocupate*	*Popoare formate (Diverse triburi)*	*[Observații]*
Grupa asiatică	indienii (arii)	5500-6000	Valea Indului (4500-5000)		Au pătruns pe la apus. Ari vine de la ar = stăpânitor
	perșii și mezii (iranieni)		Centrul Asiei		
	armenii		Între Munții Tamus, Urartu, Caucaz, Marea Caspică		Fac parte din popoarele alaradice
Grupa europeană	italioții și grecii	5000-4500	În Grecia, Asia Mică, Italia		Au poposit în Dacia 4000-2500 lăsându-ne urme
	tracii și ilirii	4500-4000	ilirii: Croația, Dalmația, Albania; tracii: restul peninsulei		
	celții		Galia, Spania, I-le Britanice	briții, saxii, irlandejii	
	slavii		Sud-vestul Rusiei apropiindu-se din ce în ce spre sud	devzii [?], roxolanii, sarmații	Numele le vine de la sclavi
	germanii		Rămân pe loc	saxonii, francii, longobarzii, vizigoții, ostrogoții, gepizii, avarii, vandalii, alamanii	

Caracterele indo-europenilor sunt: individualismul, idealismul și adaptarea la mediu.

DOCUMENTAR

ACT DE NAȘTERE

Din anul una mie nouă sute nouă, luna Septembre, în opt-spre-zece zile, oara două post-meridiane. Act de naștere al copilului Macs [*sic*] Blecher, de secs bărbătesc, născut la șapte-spre-zece Septembre cr., oara opt ante meridiane, în orașul Botoșani, la casa cu No 14, din strada Peneș Curcanul, disp. III-a. Fiu al D-lui Lazăr Blecher, de două-zeci și opt de ani, profesia tinichigiu, și al Dnei Beila Blecher, născută Vital, de două-zeci ani, fără profesie, ambii domiciliați în Botoșani. După declarația făcută de Dna Etla Abramovici, de cinci-zeci și doi de ani, profesia moașă, domiciliată în Botoșani, care ne-a înfățoșat copilul. Întâiul martor dl. Ioan Străinu, de cinci-zeci și șapte ani, profesia camerier; al doilea martor Șimon sin Iancu, de șate-zeci și cinci ani, profesia misit, ambii domiciliați în Botoșani, care au subscris acest act, după ce li s-au citit, împreună cu noi și cu declaranta. Constatat după lege de noi, Octav Lupașcu, Ajut. Primar urbei Botoșani și locțiilor Oficier st. civile. Declaranta și al doilea martor neștiind scrie, au subscris prin punerea degetului.

Ajut Primar și locțiitor
Oficier st. civ:
Oficiant
Declarantă
Martori

FOAIE MATRICOLĂ

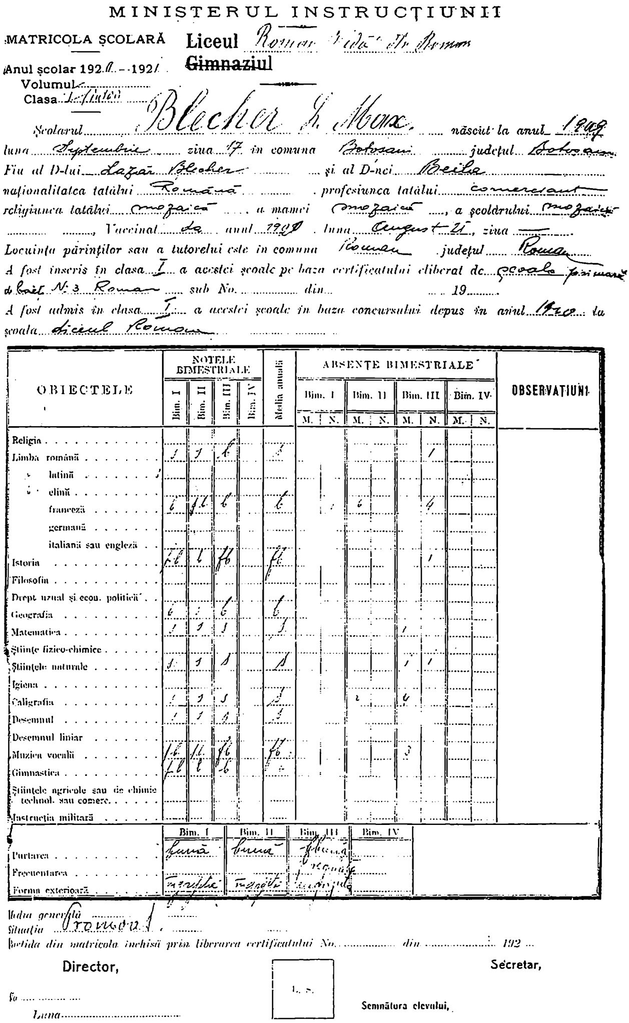

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

MATRICOLA ȘCOLARĂ **Liceul** Roman Vodă din Roman
~~Gimnaziul~~

Anul școlar 1920–1921
Volumul —
Clasa I-a (întâia)

Școlarul Blecher I. Max. născut la anul 1909
luna Septembrie ziua 17 în comuna Botoșani județul Botoșani
Fiu al D-lui Lazăr Blecher și al D-nei Beila
naționalitatea tatălui Română profesiunea tatălui comerciant
religiunea tatălui mozaică a mamei mozaică, a școlarului mozaică
Vaccinat da anul 1909 luna August 21, ziua —
Locuința părinților sau a tutorelui este în comuna Roman județul Roman
A fost înscris în clasa I a acestei școale pe baza certificatului eliberat de școala primară de băeți No 3 Roman sub No. ... din ... 19...
A fost admis în clasa I a acestei școale în baza concursului depus în anul 1920 la școala Liceul Roman

OBIECTELE	NOTELE BIMESTRIALE Bim. I	Bim. II	Bim. III	Bim. IV	Media anuală	ABSENȚE BIMESTRIALE Bim. I M.	Bim. I N.	Bim. II M.	Bim. II N.	Bim. III M.	Bim. III N.	Bim. IV M.	Bim. IV N.	OBSERVAȚIUNI
Religia														
Limba română	s	s	b		s						1			
» latină														
» elină														
franceză	b	fb	b		b			6			4			
germană														
italiană sau engleză														
Istoria	fb	b	fb		fb						1			
Filosofia														
Drept uzual și econ. politică														
Geografia	b	s	b		b									
Matematica	s	s	s		s					1				
Științe fizico-chimice														
Științele naturale	s	s	s		s					1	1			
Igiena														
Caligrafia	s	s	s		s			2		4				
Desemnul	s	s	s		s									
Desemnul liniar														
Muzica vocală	fb	fb	fb		fb					3				
Gimnastica	fb	b	b											
Științele agricole sau de chimie technol. sau comerc.														
Instrucția militară														

	Bim. I	Bim. II	Bim. III	Bim. IV
Purtarea	bună	bună	f. bună	
Frecventarea			regulată	
Forma exterioară	neglijentă	neglijentă	[illegible]	

Media generală ...
Situația Promovat.
Partida din matricolă închisă prin liberarea certificatului No. ... din ... 192...

Director, **Secretar,**

L. S.

Semnătura elevului,

Ziua ...
Luna ...

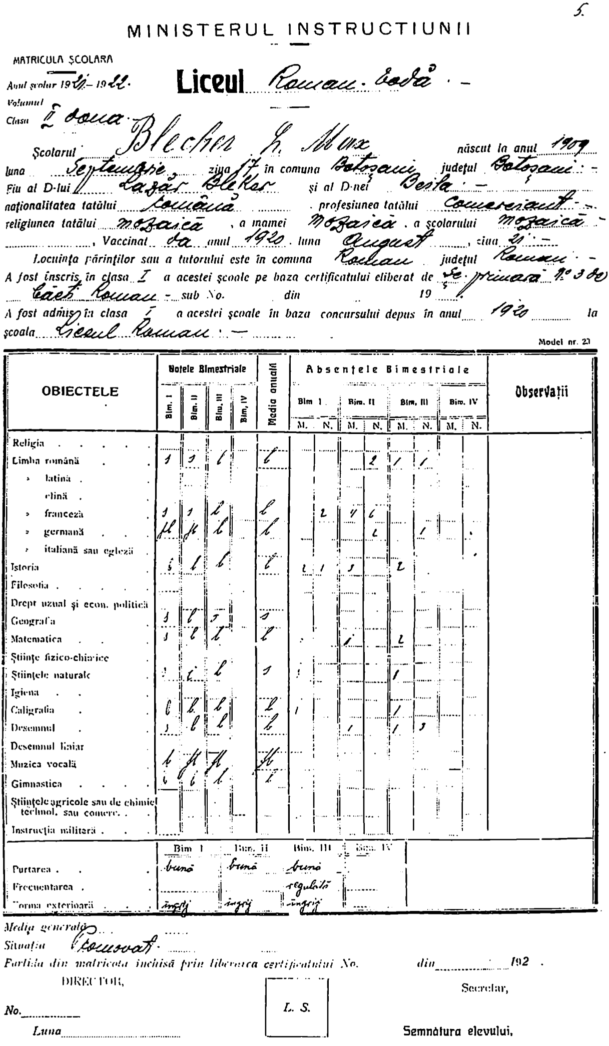

5.

MINISTERUL INSTRUCTIUNII

MATRICULA ȘCOLARA

Anul școlar 1921–1922.

Liceul Roman-Vodă. –

Volumul

Clasa II doua

Școlarul Blecher L. Max născut la anul 1909

luna Septembrie ziua 17 în comuna Botoșani județul Botoșani: –

Fiu al D-lui Lazăr Bleker și al D-nei Besla: –

naționalitatea tatălui română . profesiunea tatălui Comerciant: –

religiunea tatălui mozaică, a mamei mozaică. a școlarului mozaică –

, Vaccinat da anul 1920. luna August, ziua 21: –

Locuința părinților sau a tutorului este în comuna Roman județul Roman: –

A fost înscris în clasa I a acestei școale pe baza certificatului eliberat de Șc. primară Nº 3 de băeți Roman – sub No. din 19 .

A fost admis în clasa I a acestei școale în baza concursului depus în anul 1920 la școala Liceul Roman: –

Model nr. 23

OBIECTELE	Notele Bimestriale				Media anuală	Absențele Bimestriale								Observații
	Bim. I	Bim. II	Bim. III	Bim. IV		Bim I		Bim. II		Bim. III		Bim. IV		
						M.	N.	M.	N.	M.	N.	M.	N.	
Religia														
Limba română	9	9	8		8				2	1	1			
» latină														
elină														
» franceză	9	9	8		8		2	4	6					
» germană	10	10	8		8				2		1			
» italiană sau engleză														
Istoria	6	8	8		8	2	1	3		2				
Filosofia														
Drept uzual și econ. politică														
Geografia	9	8	7		9									
Matematica	9	8	8		8			1		2				
Științe fizico-chimice														
Științele naturale	9	8	8		9	1				1				
Igiena														
Caligrafia	6	8	8		8	1				1				
Desemnul	9	8	8		8			1		1	3			
Desemnul liniar														
Muzica vocală	6	10	10		10									
Gimnastica	6	6	8		7									
Științele agricole sau de chimie technol. sau comerc.														
Instrucția militară														

	Bim I	Bim. II	Bim. III	Bim. IV
Purtarea	bună	bună	bună	
Frecuentarea			regulată	
Forma exterioară	îngrij.	îngrij.	îngrij.	

Media generală

Situația Promovat.

Partida din matricola închisă prin liberarea certificatului No. din 192 .

DIRECTOR,

Secretar,

No.

L. S.

Luna

Semnătura elevului.

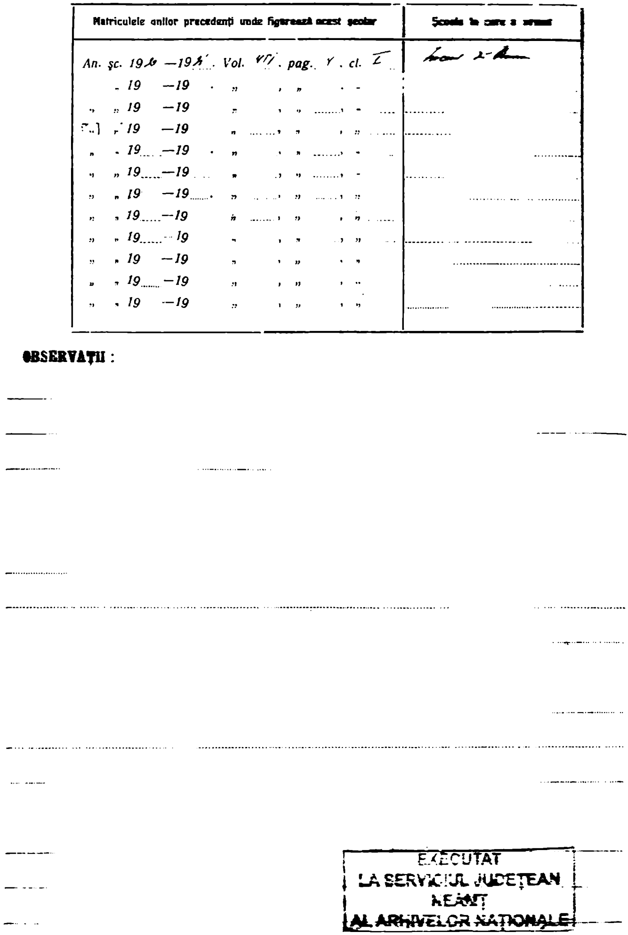

Matriculele anilor precedenţi unde figurează acest şcolar	Şcoala în care a urmat
An. şc. 19[illegible] —19[illegible] Vol. VII pag. [illegible] cl. I	Roman [illegible]
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	
„ „ 19 —19 „ „ „	

OBSERVAŢII :

EXECUTAT
LA SERVICIUL JUDEŢEAN
NEAMŢ
AL ARHIVELOR NAŢIONALE

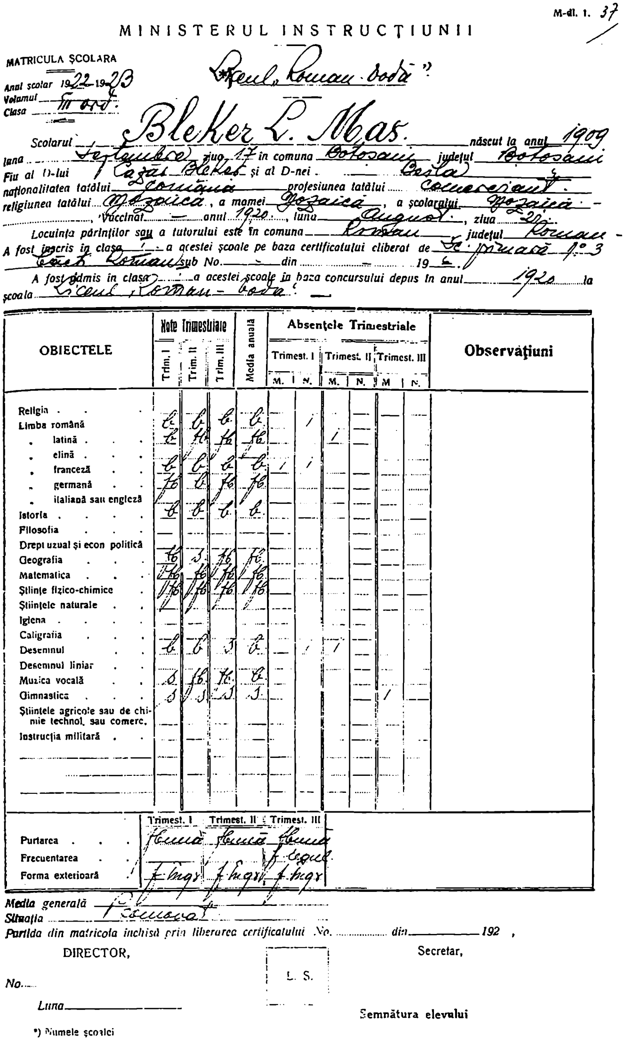

M-dl. 1. 37

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

MATRICULA ȘCOLARA

Liceul „Roman-vodă"*)

Anul școlar 1922-1923
Volumul III ord.
Clasa

Școlarul Bleker L. Max. născut la anul 1909
luna Septembre ziua 17 in comuna Botoșani județul Botoșani
Fiu al D-lui Lazăr Bleker și al D-nei [illegible]
naționalitatea tatălui Română profesiunea tatălui comerciant.
religiunea tatălui Mozaică, a mamei Mozaică, a școlarului Mozaică -
, Vaccinat — anul 1920, luna August, ziua 20.
Locuința părinților sau a tutorului este în comuna Roman județul Roman -
A fost înscris în clasa I a acestei școale pe baza certificatului eliberat de Șc. primară N° 3 Băeți Roman sub No. — din — 19
A fost admis in clasa I a acestei școale în baza concursului depus în anul 1920 la școala Liceul „Roman-vodă"

OBIECTELE	Note Trimestriale Trim. I	Trim. II	Trim. III	Media anuală	Absențele Trimestriale Trimest. I M.	Trimest. I N.	Trimest. II M.	Trimest. II N.	Trimest. III M	Trimest. III N.	Observațiuni
Religia											
Limba română	b	b	b	b		1					
„ latină	b	fb	fb	fb			1				
„ elină											
„ franceză	b	b	b	b	1	1					
„ germană	fb	b	fb	fb							
„ italiană sau engleză											
Istoria	b	b	b	b							
Filosofia	—	—	—	—							
Drept uzual și econ. politică											
Geografia	fb	s	fb	fb							
Matematica	fb	fb	fb	fb							
Științe fizico-chimice	fb	fb	fb	fb							
Științele naturale											
Igiena											
Caligrafia											
Desemnul	b	b	s	b		1	1				
Desemnul liniar											
Muzica vocală	b	fb	fb	b							
Gimnastica	s	s	s	s					1		
Științele agricole sau de chimie technol. sau comerc.											
Instrucția militară											

	Trimest. I	Trimest. II	Trimest. III
Purtarea	bună	bună	bună
Frecuentarea			f. regul.
Forma exterioară	f. îngr.	f. îngr.	f. îngr.

Media generală f. b.
Situația Promovat
Partida din matricola închisă prin liberarea certificatului No. .... din ________ 192 ,

DIRECTOR, L. S. Secretar,

No.

Luna

Semnătura elevului

*) Numele școlii

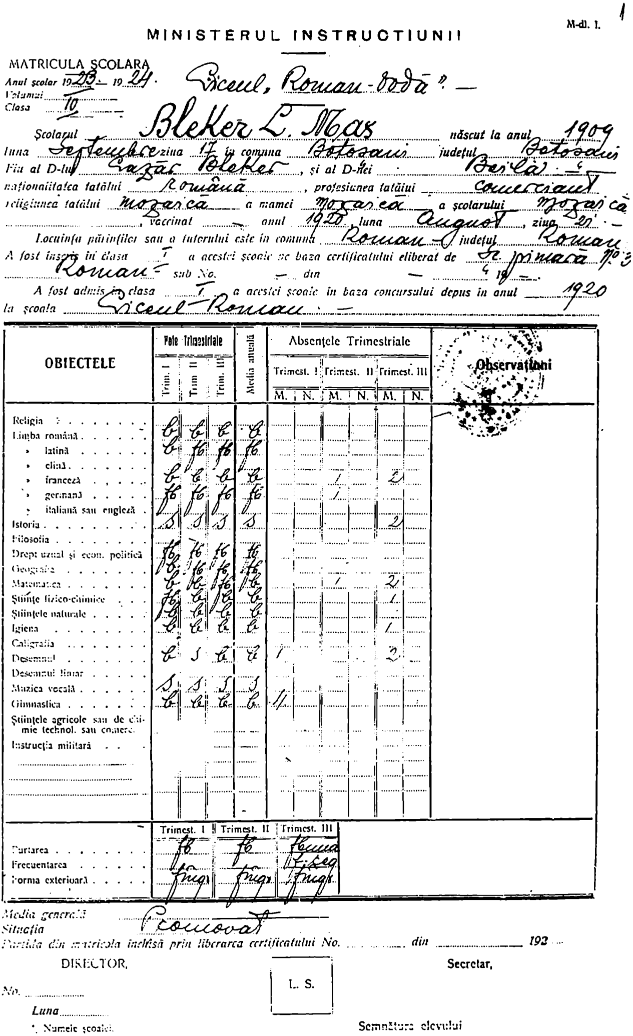

M-dl. I. 1

MINISTERUL INSTRUCTIUNII

MATRICULA ŞCOLARA
Anul şcolar 1923 – 1924. Liceul, Roman-Vodă*. —
Volumul I
Clasa IV

Şcolarul Bleker L. Max născut la anul 1909
luna Septembre ziua 17 în comuna Botoşani judeţul Botoşani
Fiu al D-lui Lazăr Bleker, şi al D-nei Berla —
naţionalitatea tatălui Română, profesiunea tatălui comerciant
religiunea tatălui mozaică a mamei mozaică a şcolarului mozaică
, vaccinat — anul 1920 luna August, ziua 20 —
Locuinţa părinţilor sau a tutorului este în comuna Roman — judeţul Roman
A fost înscris în clasa I a acestei şcoale pe baza certificatului eliberat de Sc. primară No 3 Roman sub No. — din — 19—.
A fost admis în clasa I a acestei şcoale în baza concursului depus în anul 1920
la şcoala Liceul Roman. —

OBIECTELE	Note Trimestriale Trim. I	Trim. II	Trim. III	Media anuală	Absenţele Trimestriale Trimest. I M.	Trimest. I N.	Trimest. II M.	Trimest. II N.	Trimest. III M.	Trimest. III N.	Observaţiuni
Religia											
Limba română	b	b	b	b							
» latină	b	fb	fb	fb							
» elină											
» franceză	b	b	b	b			1		2		
» germană	fb	fb	fb	fb			1				
» italiană sau engleză											
Istoria	s	s	s	s					2		
Filosofia											
Drept uzual şi econ. politică	fb	fb	fb	fb							
Geografia	fb	fb	fb	fb							
Matematica	b	fb	fb	fb			1		2		
Ştiinţe fizico-chimice	fb	b	fb	b					1		
Ştiinţele naturale	b	b	b	b							
Igiena	b	b	b	b					1		
Caligrafia											
Desemnul	b	s	b	b	1				2		
Desemnul liniar											
Muzica vocală	s	s	s	s							
Gimnastica	b	b	b	b	1						
Ştiinţele agricole sau de chimie technol. sau comerc.											
Instrucţia militară				—							

	Trimest. I	Trimest. II	Trimest. III
Purtarea	fb	fb	bună
Frecuentarea	reg.	reg.	regul.
Forma exterioară	îngr.	îngr.	îngr.

Media generală
Situaţia Promovat
Partida din matricola inchisă prin liberarea certificatului No. .... din .... 192..

DIRECTOR, L. S. Secretar,

No. ....
Luna ....
*) Numele şcoalei.

Semnătura elevului

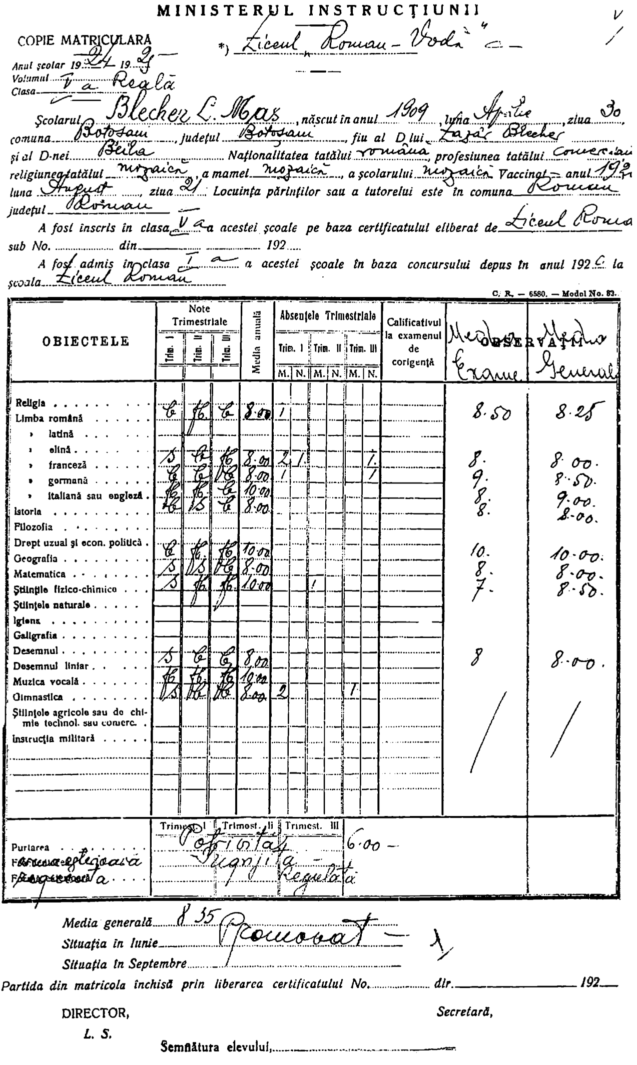

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII

COPIE MATRICULARA *) Liceul Roman-Vodă

Anul şcolar 1924 1925
Volumul
Clasa V a Reală

Şcolarul Blecher L. Max, născut în anul 1909, luna Aprilie, ziua 30, comuna Botoşani, judeţul Botoşani, fiu al D-lui Lazăr Blecher şi al D-nei Beila Naţionalitatea tatălui română, profesiunea tatălui comerciant religiunea tatălui mozaică, a mamei mozaică, a şcolarului mozaică Vaccinat anul 1921 luna August, ziua 21 Locuinţa părinţilor sau a tutorelui este în comuna Roman judeţul Roman

A fost inscris în clasa V a acestei şcoale pe baza certificatului eliberat de Liceul Roma
sub No. .... din .... 192....

A fost admis în clasa I a a acestei şcoale în baza concursului depus în anul 1920 la şcoala Liceul Roman

C. R. — 6580. — Model No. 83.

OBIECTELE	Note Trimestriale: Trim. I	Trim. II	Trim. III	Media anuală	Absenţele Trimestriale: Trim. I M.	Trim. I N.	Trim. II M.	Trim. II N.	Trim. III M.	Trim. III N.	Calificativul la examenul de corigenţă	OBSERVAŢIUNI: Media Examene	Media Generală
Religia													
Limba română	b	fb	b	8.00	1							8.50	8.25
» latină													
» elină													
» franceză	s	b	fb	8.00	2	1				1		8	8.00
» germană	b	b	fb	8.00	1					1		9	8.50
» italiană sau engleză	fb	fb	b	10.00								8	9.00
Istoria	fb	s	b	8.00								8	8.00
Filozofia													
Drept uzual şi econ. politică													
Geografia	b	fb	fb	10.00								10	10.00
Matematica	s	s	fb	8.00								8	8.00
Ştiinţele fizico-chimice	s	fb	fb	10.00			1					7	8.50
Ştiinţele naturale													
Igiena													
Caligrafia													
Desemnul													
Desemnul liniar	s	b	b	8.00								8	8.00
Muzica vocală	fb	fb	fb	10.00									
Gimnastica	s	fb	fb	8.00	2				1				
Ştiinţele agricole sau de chimie technol. sau comerc.													
Instrucţia militară													

	Trimest. I	Trimest. II	Trimest. III	
Purtarea	Potrivită			6.00
Ţinuta exterioară		Îngrijită		
Frecvenţa			Regulată	

Media generală 8.35
Situaţia în Iunie Promovat
Situaţia în Septembre

Partida din matricola închisă prin liberarea certificatului No. .... din .... 192....

DIRECTOR, Secretară,
L. S.

Semnătura elevului, ...

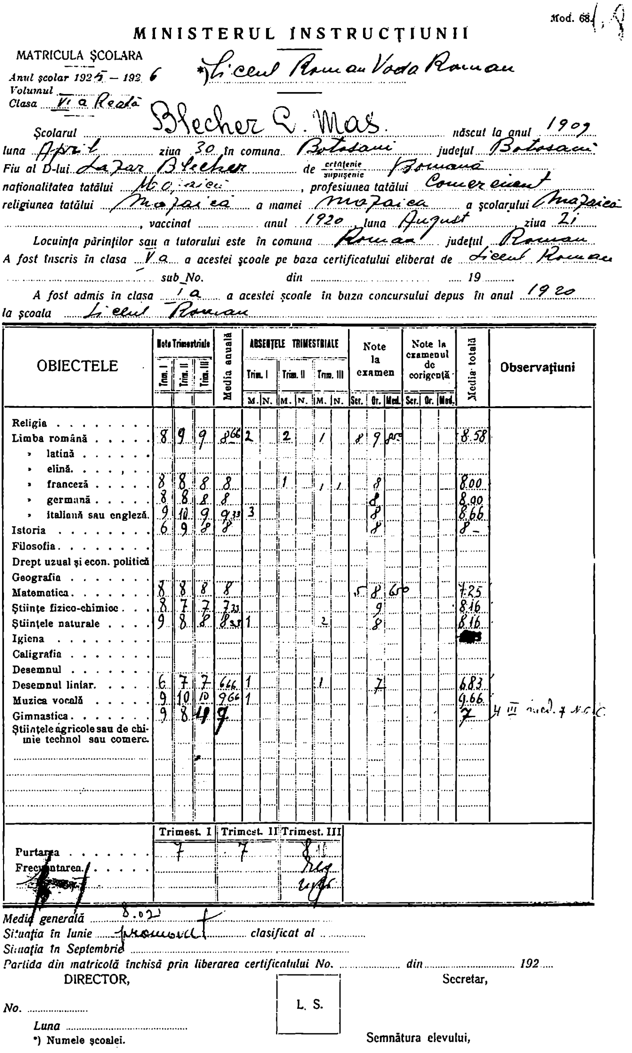

Mod. 68.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

MATRICULA ȘCOLARA
Anul școlar 1925 – 1926 *) Liceul Roman Vodă Roman
Volumul
Clasa VI a Reală

Școlarul Blecher L. Max născut la anul 1909
luna April ziua 30 în comuna Botoșani județul Botoșani
Fiu al D-lui Lazar Blecher de cetățenie / supușenie Română
naționalitatea tatălui Mozaic, profesiunea tatălui Comerciant
religiunea tatălui Mozaica a mamei Mozaica a școlarului Mozaica
, vaccinat anul 1920 luna August ziua 21
Locuința părinților sau a tutorului este în comuna Roman județul Roman
A fost înscris în clasa V a a acestei școale pe baza certificatului eliberat de Liceul Roman
sub No. din 19
A fost admis în clasa I a a acestei școale în baza concursului depus în anul 1920
la școala Liceul Roman

OBIECTELE	Note Trimestriale			Media anuală	ABSENȚELE TRIMESTRIALE						Note la examen			Note la examenul de corigență			Media totală	Observațiuni
	Trim. I	Trim. II	Trim. III		Trim. I		Trim. II		Trim. III									
					M.	N.	M.	N.	M.	N.	Scr.	Or.	Med.	Scr.	Or.	Med.		
Religia																		
Limba română	8	9	9	866	2		2		1		8	9	850				8.58	
» latină																		
» elină																		
» franceză	8	8	8	8			1		1	1		8					8.00	
» germană	8	8	8	8								8					8.00	
» italiană sau engleză	9	10	9	933	3							8					8.66	
Istoria	6	9	8	8								8					8 –	
Filosofia																		
Drept uzual și econ. politică																		
Geografia																		
Matematica	8	8	8	8							5	8	650				7.25	
Științe fizico-chimice	8	7	7	733								9					8.16	
Științele naturale	9	8	8	833	1				2			8					8.16	
Igiena																	[illegible]	
Caligrafia																		
Desemnul																		
Desemnul liniar	6	7	7	666	1				1			7					6.83	
Muzica vocală	9	10	10	966	1												9.66	
Gimnastica	9	8	4	9													7	4 III med. 7 [illegible]
Științele agricole sau de chimie technol sau comerc.																		

	Trimest. I	Trimest. II	Trimest. III
Purtarea	7	7	8
Frecventarea			

Media generală 8.02
Situația în Iunie promovat clasificat al
Situația în Septembrie
Partida din matricolă închisă prin liberarea certificatului No. din 192

DIRECTOR,

L. S.

Secretar,

No.
Luna

Semnătura elevului,

*) Numele școalei.

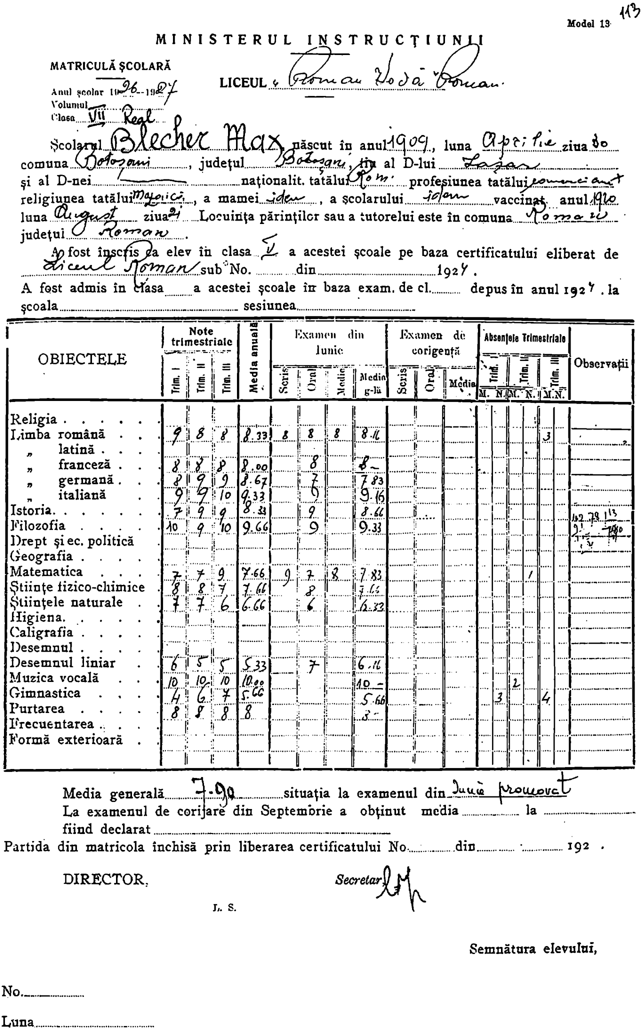

Model 13 113

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

MATRICULĂ ȘCOLARĂ

LICEUL „Roman Vodă" Roman.

Anul școlar 1926–1927
Volumul
Clasa VII Real

Școlarul Blecher Max, născut în anul 1909, luna Aprilie ziua 30 comuna Botoșani, județul Botoșani, fiu al D-lui Lazar și al D-nei —— naționalit. tatălui Rom. profesiunea tatălui comerciant religiunea tatălui mozaică, a mamei idem, a școlarului idem vaccinat anul 1920 luna August ziua 21 Locuința părinților sau a tutorelui este în comuna Roman județul Roman.

A fost înscris ca elev în clasa V a acestei școale pe baza certificatului eliberat de Liceul Roman sub No. din 1924.

A fost admis în clasa a acestei școale în baza exam. de cl. depus în anul 1924. la școala sesiunea

OBIECTELE	Note trimestriale			Media anuală	Examen din Iunie				Examen de corigență			Absențele Trimestriale						Observații
	Trim. I	Trim. II	Trim. III		Scris	Oral	Medie	Media g-lă	Scris	Oral	Media	Trim. I M.	N.	Trim. II M.	N.	Trim. III M.	N.	
Religia																		
Limba română	9	8	8	8.33	8	8	8	8.16								3		
„ latină																		
„ franceză	8	8	8	8.00		8		8 –										
„ germană	8	9	9	8.67		7		7.83										
„ italiană	9	9	10	9.33		9		9.16										
Istoria	7	9	9	8.33		9		8.66										102.79 13
Filozofia	10	9	10	9.66		9		9.33										7.90
Drept și ec. politică																		
Geografia																		
Matematica	7	7	9	7.66	9	7	8	7.83							1			
Științe fizico-chimice	8	8	7	7.66		8		7.66										
Științele naturale	7	7	6	6.66		6		6.33										
Higiena																		
Caligrafia																		
Desemnul																		
Desemnul liniar	6	5	5	5.33	—	7		6.16										
Muzica vocală	10	10	10	10.00				10 –						2				
Gimnastica	4	6	7	5.66				5.66					3			4		
Purtarea	8	8	8	8				8 –										
Frecuentarea																		
Formă exterioară																		

Media generală 7.90 situația la examenul din Iunie promovat
La examenul de corijare din Septembrie a obținut media la
fiind declarat

Partida din matricola închisă prin liberarea certificatului No. din 192 .

DIRECTOR, *Secretar,*

L. S.

Semnătura elevului,

No.

Luna

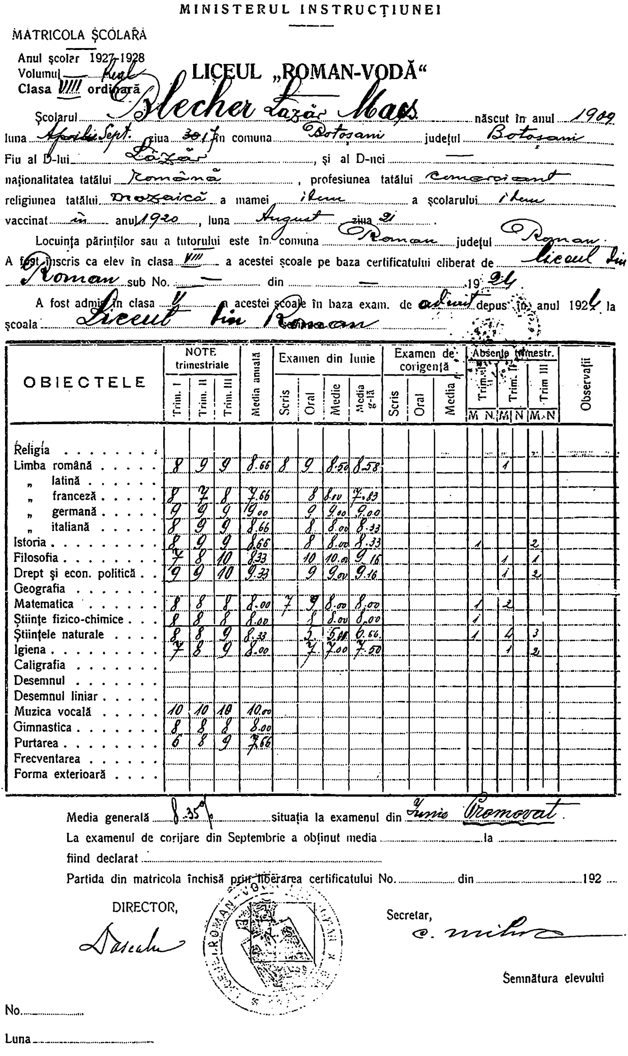

MINISTERUL INSTRUCŢIUNEI

MATRICOLA ŞCOLARĂ

Anul şcolar 1927–1928
Volumul Real
Clasa VIII ordinară

LICEUL „ROMAN-VODĂ“

Şcolarul Blecher Lazăr Max născut în anul 1909
luna Aprilie Sept. ziua 30 1 în comuna Botoşani judeţul Botoşani
Fiu al D-lui Lazăr, şi al D-nei —
naţionalitatea tatălui Română, profesiunea tatălui comerciant
religiunea tatălui mozaică a mamei idem a şcolarului idem
vaccinat în anul 1920, luna August ziua 21.

Locuinţa părinţilor sau a tutorului este în comuna Roman judeţul Roman.

A fost înscris ca elev în clasa VIII a acestei şcoale pe baza certificatului eliberat de Liceul din Roman sub No. — din — 1924.

A fost admis în clasa V a acestei şcoale în baza exam. de admit. depus în anul 1924 la şcoala Liceul din Roman

OBIECTELE	NOTE trimestriale			Media anuală	Examen din Iunie				Examen de corigenţă			Absenţe trimestr.						Observaţii
	Trim. I	Trim. II	Trim. III		Scris	Oral	Medie	Media g-lă	Scris	Oral	Media	Trim. I		Trim. II		Trim III		
												M	N	M	N	M	N	
Religia																		
Limba română	8	9	9	8.66	8	9	8.50	8.58						1				
„ latină																		
„ franceză	8	7	8	7.66		8	8.00	7.83										
„ germană	9	9	9	9.00		9	9.00	9.00										
„ italiană	8	9	9	8.66		8	8.00	8.33										
Istoria	8	9	9	8.66		8	8.00	8.33				1				2		
Filosofia	7	8	10	8.33		10	10.00	9.16						1		1		
Drept şi econ. politică	9	9	10	9.33		9	9.00	9.16						1		2		
Geografia																		
Matematica	8	8	8	8.00	7	9	8.00	8.00				1		2				
Ştiinţe fizico-chimice	8	8	8	8.00		8	8.00	8.00				1						
Ştiinţele naturale	8	8	9	8.33		5	5.00	6.66				1		4		3		
Igiena	7	8	9	8.00		7	7.00	7.50						1		2		
Caligrafia																		
Desemnul																		
Desemnul liniar																		
Muzica vocală	10	10	10	10.00														
Gimnastica	8	8	8	8.00														
Purtarea	6	8	9	7.66														
Frecventarea																		
Forma exterioară																		

Media generală 8.35 situaţia la examenul din Iunie Promovat.
La examenul de corijare din Septembrie a obţinut media .... la ....
fiind declarat ....
Partida din matricola închisă prin liberarea certificatului No. .... din .... 192 ...

DIRECTOR,

Secretar,

Semnătura elevului

No. ....
Luna ....

TABEL CU REZULTATELE LA BACALAUREAT

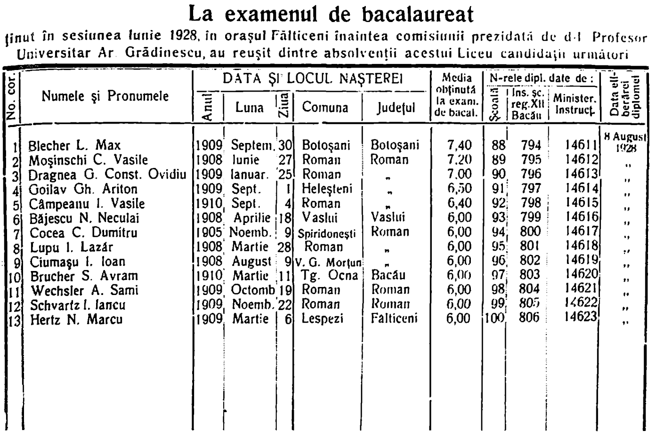

La examenul de bacalaureat

ţinut în sesiunea Iunie 1928, in oraşul Fălticeni înaintea comisiunii prezidată de d-l Profesor Universitar Ar. Grădinescu, au reuşit dintre absolvenţii acestui Liceu candidaţii următori

No. cor.	Numele şi Pronumele	DATA ŞI LOCUL NAŞTEREI					Media obţinută la exam. de bacal.	N-rele dipl. date de :			Data eliberărei diplomei
		Anul	Luna	Ziua	Comuna	Judeţul		Şcoala	Ins. şc. reg. XII Bacău	Minister. Instruct.	
1	Blecher L. Max	1909	Septem.	30	Botoşani	Botoşani	7,40	88	794	14611	8 August 1928
2	Moşinschi C. Vasile	1908	Iunie	27	Roman	Roman	7,20	89	795	14612	,,
3	Dragnea G. Const. Ovidiu	1909	Ianuar.	25	Roman	„	7,00	90	796	14613	,,
4	Goilav Gh. Ariton	1909	Sept.	1	Heleşteni	„	6,50	91	797	14614	,,
5	Câmpeanu I. Vasile	1910	Sept.	4	Roman	„	6,40	92	798	14615	,,
6	Băjescu N. Neculai	1908	Aprilie	18	Vaslui	Vaslui	6,00	93	799	14616	,,
7	Cocea C. Dumitru	1905	Noemb.	9	Spiridoneşti	Roman	6,00	94	800	14617	,,
8	Lupu I. Lazăr	1908	Martie	28	Roman	„	6,00	95	801	14618	,,
9	Ciumaşu I. Ioan	1908	August	9	V. G. Morţun	„	6,00	96	802	14619	,,
10	Brucher S. Avram	1910	Martie	11	Tg. Ocna	Bacău	6,00	97	803	14620	,,
11	Wechsler A. Sami	1909	Octomb	19	Roman	Roman	6,00	98	804	14621	,,
12	Schvartz I. Iancu	1909	Noemb.	22	Roman	Roman	6,00	99	805	14622	,,
13	Hertz N. Marcu	1909	Martie	6	Lespezi	Falticeni	6,00	100	806	14623	,,

EXTRAS DIN REGISTRUL DE DECES

Numele de familie		BLECHER		
Prenumele		MAX		
Data nașterii		Anul	Luna	Ziua
		–	29 ANI	–
Locul nașterii		Comuna/Orașul/Municipiul/ Sectorul Județul/Țara		
		ROMAN NEAMȚ		
Sexul		Cetățenia	Naționalitatea	
MASCULIN		ROMÂNĂ	ROMÂNĂ	
Domiciliul	Localitatea	ROMAN		
	Sat/Str., nr., bl., sc., et., ap.	C. MORȚUN 4		
	Județul Sectorul/ Țara	NEAMȚ		
Data și locul decesului		Anul	Luna	Ziua
		1938	MAI	30
		Localitatea ROMAN	Județul Sectorul/Țara NEAMȚ	
CAUZA DECESULUI		–		
DATE PRIVIND PĂRINȚII		TATĂL	MAMA	
Numele de familie		–	–	
Prenumele		LAZĂR	BELA	

Decesul a fost trecut în registrul stării civile la nr. 188 din anul 1938, luna MAI, ziua 31.

LOCUL ÎNREGISTRĂRII.......................ROMAN, NEAMȚ
(localitatea și județul)

Mențiuni: –

Se certifică de noi exactitatea prezentului extras,
Ofițer de stare civilă,
[*Indescifrabil*]

MĂRTURII

DORA WECHSLER BLECHER

„M. Blecher era un om delicat și superstițios“

La scurtă vreme după apariția cărții mele consacrate scriitorului Max Blecher, Suferințele tânărului Blecher, *am avut bucuria să primesc o scrisoare de la doamna Dora Wechsler Blecher, sora mai mare a prozatorului, prin care îmi făcea cunoscute multe informații inedite despre autorul* Inimilor cicatrizate. *Bucuria a fost imensă, întrucât intram, în acest fel, în contact cu una din ființele cele mai apropiate de Max Blecher, de la care aveam să aflu amănunte extrem de relevante din biografia scriitorului. Întrucât chiar în această lună, la 31 mai, se împlinește o jumătate de veac de la moarte, am socotit că cel mai potrivit mod de a-l omagia pe Max Blecher e de a publica acest dialog pe care l-am realizat cu doamna Dora Wechsler Blecher, sora sa, care locuiește în clipa de față în Chile și, temporar, în Israel. Scrisoarea inedită și fotografiile provin din arhiva dnei Dora Wechsler Blecher.* [Radu G. Țeposu]

– Stimată doamnă Dora Wechsler Blecher, despre fratele dumneavoastră istoricii literari cunosc prea puține lucruri și aproape nimic despre dumneavoastră. Dialogul acesta poate fi un bun prilej de a reconstitui biografia scriitorului Max Blecher și de a-l omagia, acum când, iată, se împlinesc cincizeci de ani de la moartea sa. Vă propun să

vă întoarceți puțin în trecut, chiar dacă acest exercițiu de melancolie poate fi dureros. Povestiți, pentru început, despre dvs.

– M-am născut la Roman, în 1912. Părinții mei se numeau Lazăr și Bella Blecher. Tata, ca și bunicii mei din partea lui, s-a născut tot la Roman. În schimb, bunicii din partea mamei erau din Botoșani. Se numeau Roza și Efraim Vital. Bunicul era de origine spaniolă. Predecesorii săi veniseră, de generații, în România. Părinții mei s-au căsătorit în 1908. După un an, cu puțin înainte de venirea pe lume a lui Maniu – așa îl alintam noi pe fratele nostru, scriitorul Max Blecher – mama s-a dus la Botoșani, la părinții ei, să nască. Așa se explică de ce Maniu s-a născut la Botoșani, deși noi locuiam, cu întreaga familie, la Roman. Când Maniu a împlinit două luni, la începutul lui noiembrie 1909, mama a revenit cu el la Roman.

– Ați mai avut și alți frați?

– Da, am fost trei frați. În afară de Maniu, care era cel mai mare, am mai avut o soră, Frida, născută în 1914, care a emigrat în Israel în 1951, unde s-a și stins din viață în 1995. Părinții noștri plecaseră în Israel cu un an înainte, în 1950, fiind obligați să predea autorităților comuniste magazinul de porțelanuri și casa părintească. Știți, probabil, că tata era negustor. Importa cristaluri și porțelanuri din străinătate, pe care le vindea în magazinul său din Roman, aflat pe strada Ștefan cel Mare, nr. 151-153. În Israel, tata n-a mai trăit decât doi ani, stingându-se din viață în 1952. Tot timpul era bolnav de depresie și melancolie. Suferea după tot ce lăsase în urmă. Mama a trăit până în 1979.

– Dvs. când ați părăsit România?

– Eu am plecat cel mai devreme, în 1948. În 1932, când nu împlinisem încă 20 de ani, m-am căsătorit, la Iași, cu Pincu Wechsler. Soțul meu era industriaș, avea o fabrică de textile. Am locuit amândoi la Iași și, o vreme, la București. După ce-am emigrat din România, am stat un an la Praga și unul la Paris, după care ne-am stabilit în Chile. Copiii noștri s-au născut însă în România, la Iași. Avem doi fii, pe Fred, născut în 1933, și pe Pablo, născut în 1938. Amândoi au absolvit universitatea și s-au specializat în SUA. Fred locuiește în Chile, este economist și profesor universitar, e căsătorit și are trei copii. Pablo, în schimb, s-a stabilit în Spania, la Barcelona. E doctor în chimie și are un fiu, Ilan, care a studiat în Israel. Toți copiii și nepoții mei vorbesc românește și sunt mari amatori de specialități culinare românești.

– Cum a fost copilăria alături de Maniu?

– Am avut o copilărie fericită. Părinții îl adorau pe Maniu, care era un băiat frumos și inteligent, prietenos și un elev eminent. A fost întotdeauna primul la învățătură și bacalaureatul l-a luat în chip strălucit. Întotdeauna avea prieteni mai mari decât el. Citea mult și, de la 12 ani, a început să scrie poezii și eseuri. Mi-l amintesc cum își lua caietul sub braț și se ducea la profesorul său de română, domnul Epure, un erudit timid și nițel ghebos, căruia îi cerea sfaturi literare. Deși era mult mai în vârstă decât el, Maniu era bun prieten și cu redactorul șef al ziarului „Vocea Romanului“, Soreanu. De altfel, fratele meu ținea cronica cinematografică în ziar, deși era destul de tânăr. Era fascinat de gazetărie. La 16 ani i-a apărut, în „Adevărul literar și artistic“, cel dintâi articol literar, o cronică la *Cartea de la San Michele* a lui Axel Munthe, proaspăt tradusă în românește. Când și-a văzut articolul tipărit a fost de-a dreptul fericit.

– *Mai avea și alți prieteni?*
– Era foarte apropiat de colegul său Edy Haimovici, cu care-și făcea împreună temele și se ținea după fete. Îi plăceau fetele frumoase.

– *Ce pasiuni mai avea? Ce gusturi?*
– Ca și mama, Maniu iubea mult florile. Cel mai mult îi plăcea condurașul, floare modestă și delicată, cu parfum discret și tonuri suave de galben. Grădina din fața casei noastre cu cerdac era plină de condurași. Vara, Maniu scria în cerdac.

– *Cum a debutat boala lui? Care au fost primele semne?*
– După bacalaureat, Maniu și Edy au hotărât să plece la Paris, ca să studieze medicina. Avea deja niște dureri de spate și tocmai de aceea părinții nu prea erau cu sufletul împăcat că pleacă așa departe. Boala lui are un istoric stupid, pe care nimeni nu-l cunoaște. Cred că avea 16 ani când, într-o zi, Maniu a venit acasă cu niște dureri groaznice de spate, în regiunea lombară a șirei spinării. Jucase fotbal și unul din băieți l-a lovit foarte tare, cu bocancul, în spate. Un accident de joc care i-a fost fatal. A stat o vreme în pat, cu comprese și calmante. Mai târziu, medicii i-au prescris sulfamidă. Avea perioade când se simțea bine și ducea o viață normală, dar și momente în care cădea la pat. Făcuse, de fapt, o infecție microbiană. Dacă ar fi existat antibiotice pe vremea aceea, Blecher ar fi fost salvat. În cele din urmă, Maniu a plecat totuși la Paris, de unde ne-a scris că a trecut cu bine examenul de

admitere la medicină. După câteva luni, părinții au primit însă o telegramă de la Edy în care-i anunța că Maniu e bolnav de *morbul lui Pott*, adică de tuberculoză osoasă. A fost un diagnostic greșit. A fost o infecâie microbiană prost tratată, iar nu tuberculoză, cum au spus medicii. După primirea telegramei, tata a plecat imediat la Paris și l-a internat la sanatoriul de boli osoase din Berck, unde a stat cam doi ani. De aici și-a luat parte din materie pentru romanul *Inimi cicatrizate* (1937). Pe vremea când era la Berck, Maniu i-a trimis lui tata o scrisoare în care-l ruga să caute în dulapul lui de cărți și să ia de-acolo o vertebră umană, pe care nu știu unde o găsise, și s-o îngroape în cimitir. Blecher era un om superstițios.

– Ce a urmat?

– În 1933, Maniu a plecat la Leysin, în Elveția, dar nici tratamentul de-acolo nu i-a fost de folos. Fiindcă infecția progresa, s-a hotărât să se întoarcă acasă. Era anul 1934. A stat o vreme și în sanatoriile din România, după care Maniu s-a hotărât să se retragă la Roman și să scrie. Tata i-a cumpărat o casă cu cerdac pe str. Costache Morțun, într-o zonă liniștită. Avea o bucătăreasă care locuia, cu soțul ei, în casă la Maniu. Doctorul îl vizita zilnic. Primea vizitele prietenilor, scria, cânta la vioară, chiar și la chitară, desena și stătea de vorbă cu musafirii. În 1936, când i-a apărut romanul *Întâmplări în irealitatea imediată*, tata i-a adus pachetul cu cărțile trimise de editură. Eram și eu de față. Maniu a luat un exemplar, l-a privit cu sfială, l-a întors pe toate fețele. Era vădit emoționat. Era prima lui carte.

– În urmă cu douăzeci de ani, cu prilejul unei vizite pe care i-am făcut-o lui Sașa Pană acasă, am avut prilejul să

răsfoiesc manuscrisele lui M. Blecher, să-i citesc corespondența. Sașa Pană ținea toată arhiva Blecher într-o lădiță de lemn. De unde o avea?

– Această ladă a fost comandată de tata unui tâmplar iscusit. Mi-o amintesc bine. Era lucrată dintr-un lemn ușor și putea fi folosită ca pupitru. Fiind imobilizat la pat, Maniu avea nevoie de un suport pentru scris. O ținea pe genunchi și scria pe ea. Înăuntru își ținea ustensilele de scris. După moartea lui Maniu, Sașa Pană a venit la Roman, iar tata i-a predat tot ce-a rămas de la el: manuscrise, corespondență, fotografii. A pus totul în lădița de lemn și i-a dat-o lui Sașa, care i-a promis tatei că le va preda Academiei Române. Aceasta fusese și dorința lui Maniu. Nu mai știu ce s-a întâmplat cu manuscrisele după moartea lui Sașa Pană.

– Sunt la fiul acestuia, Vladimir. A promis că le va împrumuta Muzeului Literaturii pentru o expoziție care urmează să fie organizată în curând, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Blecher. Dar de desenele lui Blecher vă amintiți? Cum desena?

– Până în 1946, eu n-am știut nimic despre aceste desene. Când le-am văzut, mi-am dat seama de ce părinții nu voiau să ni le arate. Erau desene în peniță, în tuș negru și roșu, mult negru și mult roșu, cu linii care exprimau explozii puternice. Erau, indiscutabil, niște metafore ale propriilor suferințe, transfigurări ale bolii care-l mistuia. Desenele reprezentau figuri mistice, monștri hidoși, figuri diabolice cu limba scoasă și ochii ieșiți din orbite, balauri agresivi. Când le priveai, își provocau groază și durere. Întreaga mapă cu desene a rămas multă vreme în casa părintească, bine pitită. Din păcate, nu mai știu ce s-a întâmplat cu ea.

– Deși e limpede că prenumele adevărat al lui Blecher este Max, presa l-a botezat, nu o dată, și Marcel Blecher. E o simplă eroare sau are vreun tâlc acest prenume?

– Am văzut și eu că în multe articole Maniu e numit Marcel Blecher, fără nicio legătură cu realitatea. În certificatul de naștere, fratele meu s-a numit Max Blecher și a semnat, cel mai adesea, M. Blecher. Eroarea vine de la ediția franceză a *Întâmplărilor...*, apărută în 1978, la Paris, care purta o manșetă pe care era scris, absolut eronat, *Marcel Blecher, un Kafka român*. De unde le-o fi venit ideea asta?

– Mai există casa părintească la Roman? Dar magazinul de porțelanuri?

– Nu, au fost dărâmate toate în timpul comunismului și în locul lor s-au ridicat blocuri. Orașul Roman este de nerecunoscut. Nimic n-a mai rămas din amintirile noastre.

– Unde este înmormântat Maniu?

– La Roman. A fost înmormântat în Cimitirul Evreiesc de pe str. Bogdan Dragoș, nr. 184, în rândul 19, locul 7. Cineva mi-a povestit că mormântul lui Maniu e în stare acceptabilă, dar cimitirul a ajuns un loc părăsit, fără gard, invadat de ierburi și mărăcini. Cum aș putea eu să vizitez aceste locuri? Cum aș putea eu să înfrunt acest epilog tragic?

S. HAY

M. Blecher: *Corp transparent*

> „Il y a des oeuvres dont toute l'importance est en profondeur – peu importe leur orifice“
>
> (JEAN COCTEAU – *Le coq et l'arlequin)*

Poemele imprimate pe hârtie verde *Corp transparent – Pentru Marie* au apărut. E prima lucrare a lui M. Blecher care-și ascultă vocea sufletului scriind „cuvinte zburând nebune în încăperile inimei“. Citiţi-le și veţi înţelege vorbele lui Jean Cocteau și egoismul tuturor cititorilor pe care nu-i interesează dedicaţia și suferinţele poetului, ci doar importanţa stupefiantului literar pentru anestezia dorinţelor căutate.

Întreb amintirea și-mi șoptește darurile lui. Îl revăd palid, auriu, cu ochi albaștri, elev de liceu și poet, căutând mereu, de atunci, din copilărie, noutatea. Își caricatura profesorii, mânuia un Kodak Baby Box, umbla pe bicicletă „fără mâini“ și, la 16 ani, era directorul unui jurnal șapirografiat.

Pe câţi n-a minunat el, în copilăria lui. Cu M. Blecher, studentul în medicină, am hoinărit odată, în noapte, prin străzile tainice ale Rouen-ului, orașul catolic.

Povestindu-se pe el și locurile ce le îndrăgea atunci, mi-a arătat, la lumina slabă a felinarelor, drumul de la catedrala brodată la uliţele strâmte și pline de aventură ale portului. Din ziua când suferinţa i-a venit pe neașteptate, M. Blecher are nevoie fie de briza mării, fie de aerul muntelui.

Departe, pe litoralul oceanului, la altitudini, între albastrul apei și-al cerului, sub climatele atâtor ţări, scrie, tălmăcind suferinţa, nopţile de insomnie și jucăriile rare pe care știe să și le facă în zilele de singurătate.

Corp transparent – poemele pentru Marie – îi redau contactul care îi lipsea, legătura cu lucrurile pământului.

LUCIA DEMETRIADE-BĂLĂCESCU

Destăinuiri anti-literare în chip și slovă

[...] De ce mă temeam n-am scăpat, a trebuit să fiu internată – cu câtă greutate și intervenții – la sanatoriul întemeiat de doamna Maria Balș, sub direcția medicului de incontestabilă competență Victor Climescu. Aici am avut șansa deosebită să întâlnesc un om cum rar se găsește – soarta, să știți, dă și compensații când te lovește prea rău – un suflet ales, căruia vitregia soartei nu i-a acordat însă niciun fel de compensație. El n-a putut realiza înainte de a muri decât o parte „infimă“ din ceea ce valoarea sa proprie i-ar fi putut dobândi. Fiindcă am vorbit de compensații, adaug că soarta, ca să confirme regula, își mai dă și în petic, alegându-și victime nevinovate, în speță pe nefericitul Blecher.

Consider că romanul lui, *Inimi cicatrizate*, citit acum 35 de ani, nu și-a pierdut calitățile; pot spune că, dimpotrivă, azi l-am apreciat mai mult. De altfel, a fost obligat să-i schimbe titlul inițial, cel dorit de el, mult mai potrivit și deloc „sentimental“ sau comercial, cum i l-a impus editura sau librarul. Titlul acesta era *Țesut cicatrizat*. Ceva, oricum, mai nou și mai original.

Judecăm oamenii în funcție de noi înșine, n-avem alte criterii.

Cum am sosit în sanatoriu, m-am informat ce om civilizat mai pot întâlni aci? Am fost pusă într-o rezervă cu o doamnă, rudă cu poetul Blaga; asta m-a liniștit și mi-a ridicat moralul. Ea mi-a vorbit cea dintâi de Blecher.

Era un blond cu ochi albaștri, cu niște pupile mai mari decât obișnuit, pastila neagră din mijlocul pupilei depășea dimensiunea normală, dându-i o anume înrâurire asupra celui pe care-l privea. Un medic mi-a explicat că ar fi fost un semn particular al bolii. Ce importanță, faptul în sine conta, puterea în plus de fascinație pe care o răspândea. Mie acest om mi-a făcut un bine imens, inapreciabil. Mi-a dat gustul, dorința nestrămutată a creației. M-a învățat să nu mă las doborâtă de adversități, să lucrez neîncetat, orice s-ar întâmpla. Cunoștea limba franceză la perfecție, de cultură nu mai spun, totul la el contribuia să te atragă. Neobișnuit ca și interesul care ți-l arăta, căci bolnavii sunt în genere deosebit de egoiști, vorbesc numai de necazurile lor, fără să se gândească la altul; tendința asta e curentă și între cei sănătoși, la cei suferinzi, însă, devine obsesie.

Max Blecher evita cu tact să vorbească despre el, se interesa zilnic de ceilalți. Într-o bună zi, când m-a văzut cu ochii umezi, s-a schimbat aproape la față:

– *Vous pleurez, il ne faut pas!*

S-a apucat îndată să-mi vorbească-n așa fel încât să-mi mângâie necazul. Avea darul să-ți dea avânt, să-ți dea încredere în tine, în dezvoltarea posibilităților tale. Îmi povestea tot ce putea să-mi stimuleze pofta de lucru. Nu-mi era posibil să execut decât lucrări mai mici, acuarele, guașe, creionări, schițe. Observase că-mi plac narațiunile de unde poți trage un miez pentru ilustrații. În colecția profesorului Rosetti – nu știu dacă o mai are – se afla o guașe, tare nostimă, al cărei subiect mi-l povestise prietenul Blecher. Avea darul să individualizeze, cu amănunte de o mare preciziune și minuțiozitate, orice subiect; îl vedeai aievea înaintea ochilor, cum spune Klee: „rendre visible!“. Avea deosebit de dezvoltat acest talent de a-ți atrage atenția și a ți-o ține încordată pe subiectul relatat. Ca să-l tachinez, cândva, și-n parte pentru că era real, i-am spus:

– *Valéry, c'est du petit nègre.*

Atât mi-a trebuit, m-a dojenit binișor, fără răutate, indiscutabil, și a purces să-mi explice cu o claritate nemaiauzită întreg *Cimitirul marin.* Mi-aduc aminte când i-am procurat pe Toulet (Toulet împreună cu Valéry-Larbaud erau favoriții mei) pe care încă nu-l cunoștea, părerea lui despre *Mon amie Nane*, cuvintele de apreciere găsite și cât de potrivite, ca să-l admire. Cel mai plăcut era la dânsul ecoul oricărei idei, al oricărei fapte sau întâmplări cu care-l puneai la curent. El mi-a vorbit prima oară de suprarealism. În glumă, am executat o serie de mici compoziții pe care le-am intitulat „suprarealiste“ – erau mai mult realiste, se-nțelege, decât „supra“. Le intitulasem astfel ironic, puțin și ca să-mi bat joc, mai mult pentru că mă amuza să încerc ce nu mai încercasem, să-mi fac un chef.

Naiba m-a pus să îndrăznesc să mă ating de faimosul „suprarealism“, care tocmai atunci scosese coarne la noi, având-l de adept pe talentatul Victor Brauner, înainte de a pleca la Paris. Gheorghe Dinu m-a chemat neîntârziat la ordine. [...]

Ei bine, acest dar al însuflețirii îl avea cu deosebire Blecher. Consider, după ce l-am cunoscut de aproape, că putea să schimbe după cum dorea orice lucru ce-i cădea sub ochi, transformându-l. A avut, ca și mine, de luptat împotriva exprimării, cu limba. Amândoi am fi putut să scriem în limba franceză. S-a întâmplat, prin împrejurări independente de voința noastră, să ne fie mai ușor și unuia, și altuia să ne exprimăm în frațuzește. Vreau să fiu înțeleasă, nu am nici pe departe pretenția de a mă fi putut ridica la posibilitățile lui literare, mi-a citit însă în limba franceză un început de nuvelă... pe care l-a socotit fără cusur...

Când ai un lucru trebuincios la îndemână, ești un om și jumătate, când nu, te dai de ceasul morții să-l găsești! Ultimul volumal lui M. Blecher îl am aci, e tipărit în 1971, coincidență interesantă prin faptul că tot atunci am avut o importantă retrospectivă la Dalles, condensând o muncă de peste 50 de ani, și mi-a apărut la „Meridiane“, în micul și subțirele format obișnuit, o biografie semnată de valorosul și inteligentul Iulian Mereuță.

În volumul întocmit de dl Sașa Pană, am găsit și data exactă a expoziției mele de atunci: 4 martie 1934, în cea mai mare parte lucrată în sanatoriul C.T.C. unde intrasem în toamnă. Cam șase luni am lucrat – ca să zic așa – sub oblăduirea prietenului Blecher, care-mi stimula neîncetat pofta de lucru. Mi-am dat seama ce prețioase calități avea, ce conținea persoana lui din punct de vedere literar și l-am rugat (precum am relatat) să-mi întocmească prefața micului catalog. Văd cu uimire acum că am avut în expoziția aceea 50 de lucrări! Vreo șase erau din Franța, de la Berck-Plage, unde și eu și Blecher am locuit, chiar în același hotel, dar nu în același timp – eu am sosit acolo, după dânsul.

E extraordinar cum croiește natura oamenii, cât de diferiți în simțire îi poate face și cum transformă ei *total* ceea ce văd, așa încât *același lucru* apare în două chipuri opuse, iar tu care vrei să te documentezi la fața locului, rămâi nedumerit. Pe lângă talentul foarte *serios* pe care-l poseda, Blecher se și dezvoltase, față de mine, într-o atmosferă complet diferită. Vedea, după părerea mea, în general totul prea sinistru, adoptând un ton tânguitor, lăcrămos în unele publicații tipărite pe când trăia, în vreme ce când eram împreună, nu puteai bănui *nimic*, dimpotrivă, el le ridica moralul celorlalți, păstrând o atitudine plină de avânt.

Berck nu e deloc o localitate antipatică, încărcată numai de suferință, nici vorbă de așa ceva! Bolnavii – de altfel, tuberculoza osoasă e foarte rar mortală, orice medic o poate confirma – petreceau cât puteau și iubeau localitatea atât de mult, încât își prelungeau timpul de ședere și se reîntorceau. E natural, aveau aicio libertate neîngăduită acasă și un contact unii cu alții, mai ales de sex opus, ce nu-l puteau obține – pe acele vremuri – în altă parte. Unul din bolnavi m-a și invitat la dânsul – avea bairam mare, cu cinema erotic, la el în cameră.

Am refuzat, bineînţeles, nu-mi ardea de așa ceva, aveam alte preocupări. Relatez această întâmplare numai, ca să vă dați seama și de „afabulația literaturii“; cred, după ce am reflectat nițel, că pesimismul, tristețea, mohoreala pot fi și de comandă, conțin și multă ficțiune, menită să împlinească opera artistului. Aș fi putut să vă descriu amănunțit prin ce am trecut, dar la ce bun să vă trezesc necazuri și să vă deprim, atunci când îmi propun contrariul?... Din fericire, pe acest Blecher l-am cunoscut plin de haz, de vervă, de drăgălășenie și de spirit. Despre boli și tratamente foarte rar ne întrețineam; obiectul conversațiilor noastre îl formau literatura, pictura și muzica. Am găsit cuvinte atât de alese pentru a-mi caracteriza lucrările: „Există în desenele acestei artiste un vol de realitate, un fel de simplă aluzie a subiectului la subiectul însuși, care indică momentul diurn și spiritual al tabloului. În jurul lor palpită poezia intimă a obiectelor domestice, melodia materiei: papagali, mătase, cristal și flori".

Este vorba de cele 12 mici guașe, intitulate *Fantezii suprarealiste*, despre care a scris:

„În seria de desene *Arta, Iluzia, Muzica, Gelozia* etc., d-na Bălăcescu construiește arborele omenesc cu cele câteva ramuri esențiale ale sale, de care atârnă, ca niște frunze roșii, inimile noastre vii".

Dau numai un extras al întregii prefețe, ca să puteți gusta și dv. farmecul cuvintelor lui.

GEO BOGZA

De vorbă cu M. Blecher

Ceasuri băteau, șapte, din turnuri ascuţite și catolice
clopotele bisericilor din Brașov,
iar eu trezit din măduva adâncă a lemnului de pădure
coboram în strada Ciocrac la no. 8
și până aproape de miezul nopţii
ședeam de vorbă cu prietenul meu Blecher.

A fost o vară
și pe urmă o toamnă foarte lungă
cu frunza copacilor verde pe Varte și pe Tâmpa
Cu aerul care venea din munţi, matur și copt,
ca un romancier, ca Liviu Rebreanu.

Noi am vorbit tot timpul de lucrurile esenţiale ale vieţii
de lucrurile pe care le iubeam mai mult decât orice,
am vorbit despre lapte cu glasul desfăcut într-o
claviatură de emoţii
despre laptele alb și substanţial, acest lucru teribil în
fiecare dimineaţă
când reveniţi dintre tenebrele metafizice ale somnului
luam, prin lapte, din nou contact cu viaţa adevărată,
cu lucrurile concrete

(şi tocmai de aceea atât de sfinte)
ale pământului.

Noi am iubit vacile care la Codlea şi la Râşnov
păşteau iarba grasă de la poalele munţilor
şi ca nişte uzine extraordinare
creau în ugerul lor substanţa aceasta a vieţii,
în fiecare dimineaţă în paharul cu lapte noi
beam pe rând toate continentele,
întreaga planetă,
tot ce s-a putut scoate mai esenţial din toate sucurile
pământului
aici era viaţa toată, întreaga planetă în
paharul nostru cu lapte din fiecare dimineaţă.
Se vedeau crestele munţilor prin fereastră
şi în timp ce atâtea lucruri vechi ne treceau prin memorie
faţa noastră era luminată de subiectul vorbirii.

Vorbeam mai departe despre viaţă şi despre pâine
brutării ale Braşovului primele care se deschid dimineaţa
şi din case oamenii se îndreaptă spre ele ca
spre izvorul primordial al vieţii,
sub braţ cu o pâine, sub braţ cu viaţa
am mers între casele vechi de sute de ani
mestecând între dinţi ogoarele de grâu ale Ardealului.

Dar nu eram nişte îmbuibaţi, nişte canalii care se îndoapă
pe aceştia îi cunoaştem şi îi urâm
noi nu eram decât oameni simpli cărora le e foame şi
mănâncă pe foamea lor
un pahar de lapte, o bucată de pâine
lucruri esenţiale ale vieţii.

După moartea lui Blecher

Cu un an înainte de a muri, într-o după-amiază de primăvară, la sanatoriul Saint Vincent de Paul, într-o cameră răcoroasă și plină de penumbre, M. Blecher a început să-mi vorbească despre suferință și s-a ridicat deodată împotriva ei.

Sunt oameni, a spus el, care cred suferinţa marea împărtășanie a vieţii. Ei se complac în suferinţă, o acceptă ca pe un destin superior. A suferi înseamnă, după acești oameni, a primi de la viaţă cupa cu cea mai esenţială băutură pe care ea poate să o ofere. Ei fac caz de suferinţa lor și și-o iubesc ca pe un sceptru interior care îi înnobilează și îi deosebește de restul lumii. Ah, mândria de a fi suferit în viaţă! Nu poate fi lucru mai fals, mai stupid.

Aici M. Blecher s-a oprit. Gura lui închisă a exprimat timp de câteva clipe un dispreţ adânc și amar. Și pe urmă a început din nou, izbucnind aproape: Mi-ar place să pot distruge mitul suferinţei. Să arăt că suferinţa e o escrocherie. De mii de ani oamenii se complac în suferinţă, se compătimesc și se plâng unii pe alţii pentru suferinţa lor. Aș vrea să le pot distruge această iluzie. Să nu mai creadă că, dacă suferă, e cine știe ce de capul lor. Nu e nicio ispravă să suferi.

Nu e nicio ispravă să suferi! Și cum ședeam la picioarele patului său, vedeam faţa lui M. Blecher culcată între perne. De opt ani ședea astfel culcat și pe obrazul lui erau vizibile toate semnele unei cumplite suferinţe. Viaţa lui M. Blecher aceasta fusese: suferinţă. Și el spunea: Nu e nicio ispravă să suferi.

Acum, când M. Blecher a murit, scena aceasta, ultima importantă care a avut loc între noi, îmi revine în minte și îmi pare o cheie de boltă pentru viața și scrisul acestui om, atât de emoționant, excepțional. Cred că de la scena aceasta va trebui să pornesc atunci când voi încerca să arăt oamenilor cine a fost M. Blecher și ce a însemnat trecerea lui prin lume. E un lucru pentru care nu mă simt încă în stare, dar mă voi pregăti necontenit și doresc ca unul din scopurile vieții mele acesta să fie: să pot scrie așa cum trebuie despre viața de martir și de erou a lui M. Blecher.

Faptul că l-am cunoscut și iubit pe M. Blecher este una din cele mai mari întâmplări din viața mea. Și nu cred sa comit un act reprobabil mărturisind ceea ce a fost și atât de bine știu: în viața lui M. Blecher cunoașterea mea a însemnat de asemenea un lucru foarte important și am fost unul din oamenii pe care el i-a iubit cel mai mult. Sunt abia câteva zile de când sora lui, povestindu-mi ultimele clipe, mi-a reamintit aceasta.

A fost o împrejurare dureroasă pentru mine reamintirea aceasta. S-a întâmplat că, în timp ce acest rar și unic prieten se afla în agonie, mintea și sufletul meu să fie cu totul îndreptate în altă parte. În zilele acelea trăiam o mare exaltare pe care vestea morții lui, venită atât de simplu, într-o dimineață, n-a reușit să-i scadă din intensitate. Câteva zile vestea aceasta mi-a dat ocol fără să aibă un loc în mine pe care să se așeze și să mă facă să o simt. Uneori oamenii sunt atât de plini de alte lucruri.

Abia mai târziu, când cineva care îl văzuse cum moare mi-a povestit ultimele lui clipe, moartea aceasta mi s-a părut adevărată și mi-am dat seama de ea. Am simțit atunci cum o pânză de doliu îmi înfășoară sufletul și am știut că M. Blecher s-a terminat, că în orice parte a lumii m-aș duce, el nu se mai află pe fața pământului. Nicăieri.

Dispărut pentru totdeauna. Am avut sentimentul acesta care mi-a strâns inima și mi-a înnegrit-o, ca o cangrenă.

Nu e nicio ispravă să suferi. Știu, dar inima se poate strânge uneori și se poate face grea, de plumb. Dintre oamenii pe care i-am iubit, M. Blecher e primul care moare. Dragostea mea pentru el a fost imensă și în atâtea rânduri mi-a dat sentimentul fertilităţii. În epoca în care el a început să-și scrie prima carte, în fiecare noapte simţeam cum sângele îmi circulă în vine pentru el și luam în gând o parte din acest sânge și i-o trimiteam să îl ajute, să îl facă mai puternic. Îi scriam scrisori lungi care trezeau în el entuziasm, îi făceau bine fizicește. Fiecare cuvânt pe care i-l scriam era încărcat cu viaţă și, în afară de aceasta, tot timpul, în gând, cu o mare pasiune, îi trimiteam toată viaţa mea, tot sufletul meu, și nu arareori aveam sentimentul că dragostea aceasta îl ajută să trăiască. Ani de zile nu am trăit decât pentru Blecher, cu o pasiune totală și știu că dragostea aceasta, atât de mare, nu a fost inutilă. E de ajuns să-mi amintesc bucuria care începea să-i lucească în ochi atunci când intram pe ușă și el simţea numaidecât în mine, în toată fiinţa mea, prietenia și dragostea cu care veneam spre patul lui. Mă aduceam lui în întregime și aveam sentimentul că sunt un coș plin cu struguri care i se revarsă în mâini. Nu întotdeauna această totală dăruire a fiinţei tale poate să producă o atât de mare bucurie. Dar dragostea mea pentru M. Blecher nu a fost inutilă. Știu că, de multe ori, el s-a hrănit din fiinţa mea și că dragostea pe care i-o arătam a fost una din bucuriile vieţii sale. Nu aș fi putut cunoaște o fericire mai gravă decât aceasta.

Știu că ne-am iubit unul pe altul într-o măsură egală și ne-am influenţat viaţa la fel. Eu am adus multe lucruri în viaţa lui M. Blecher și el a adus multe lucruri în viaţa mea. După ce l-am cunoscut în 1934, am rămas trei luni împreună la Braşov. Am vorbit unul cu altul, în fiecare zi, ore întregi, fără să ne saturăm. A fost cea mai frumoasă epocă din viaţa noastră. M. Blecher avea în urma lui cinci ani de boală şi de sanatorii. După atâta suferinţă, putea fi obosit, sfârşit. Dar iată că, în serile noastre de discuţii, s-a trezit în el, cu o tărie de oţel, dorinţa de a scrie o carte adevărată. Din epoca aceea datează ideea *Întâmplărilor în irealitatea imediată.*

După cinci ani de boală cumplită, cartea lui M. Blecher ar fi putut fi, pe drept cuvânt, o dureroasă litanie, o lamentare asupra lumii. De unde a putut fi atâta eroism în acest om? Niciun scrâşnet, nicio aluzie la blestemul care îl lovise. Calm şi lucid, M. Blecher analiza viaţa la rece, în fraze limpezi şi precise, ca nişte formule matematice. Totul în el şi în jurul lui l-ar fi îndreptăţit să fie patetic, nebulos, incoerent. Cum de a învins aceste primejdii, cum de s-a pus în gardă faţă de ele? Cred că aici intervine esenţa superioară din care era plămădită fiinţa lui M. Blecher.

Trei ani mai târziu, când numărul anilor de boală crescuse la opt, când boala aceasta se înrăutăţise şi, la sanatoriul Saint Vincent de Paul, M. Blecher traversa una din cele mai pline de suferinţă epoci din viaţa lui, când chinurile pe care le îndura ne îngroziseră pe noi, prietenii lui, într-o după-amiază el şi-a regăsit calmul cu care altădată analiza lumea şi-o punea la punct, el şi-a condamnat suferinţa: Nu e nicio ispravă să suferi.

Cred că aici stă tot eroismul din viaţa lui M. Blecher. A dispreţuit boala şi suferinţa. N-a vrut să se complacă în ele, deşi îl ţineau atât de bine strâns în ghearele lor. Nu a vorbit niciodată de boala lui. Nu s-a văitat nimănui. A încercat tot timpul să surâdă, să fie agreabil celor din jurul său. Când mă gândeam la cazul pe care îl fac ceilalţi oameni de un deget lovit sau de o noapte nedormită din pricina unei dureri „insuportabile“ de măsele, şi le raportam la ceea ce suferea M. Blecher, noapte de noapte, pentru ca, a doua zi, să zâmbească şi să spună glume, mă cuprindea faţă de el o admiraţie amestecată cu spaimă. Cum de a fost în stare să facă toate acestea?

Nimeni să nu îndrăznească să spună că „se obişnuise“. Viaţa lui a fost timp de zece ani o suferinţă continuă, îngrozitoare. Nimeni dintre noi nu-şi poate da seama de tributul cumplit pe care el l-a plătit suferinţei. Pentru ca, la sfârşit, să strige: Nu e nicio ispravă să suferi.

Cred că trecerea lui M. Blecher prin viaţă are o semnificaţie deosebită în ordinea morală a lumii. În existenţa lui, care e un sfâşietor act de martiraj, cred că stă închisă una dintre cele mai patetice şi mai zguduitoare biografii ale timpului. O biografie cu elemente universale, valabilă pentru orice om, din orice parte a lumii. În acest timp de închidere în particular şi între tot felul de graniţe, figura bolnavului de la Roman are în ea atâta forţă morală, încât se proiectează pe deasupra tuturor frontierelor, peste întreaga umanitate. E un destin care depăşeşte biografia unui scriitor. E destinul unui erou şi al unui martir.

ION SOFIA MANOLESCU

Compoziţie

– lui M. Blecher –

Ni se rărește scama orelor în palmă
Și seara în pupile e rece și calmă.
Pe masa cu eseuri și ape minerale
Adorm în pahare privirile tale
Vin crinii tăcerii până la scară.
Lumina când s-apleacă e mai puţin amară.
Tu îmi întinzi floarea mâinilor pală și nudă
Pe geamuri, tristeţea rămasă asudă...

Amintire despre M. Blecher

Ca pe o nălucă smulsă din echinoxul albastru
ca pe o nălucă uitată pe sub un alt curcubeu,
l-am întâlnit la marginea unui secol
cu umbrele rănilor cicatrizate-n eseu.

Fără să ne fi recunoscut transhumanțele,
la intrarea în moarte, somnul atârna într-un cui.
Prin frunzișul din contextul cuvintelor
mă aștepta ca pe o ultimă dorință a lui.

Basorelief culcat, purta un basc franțuzesc.
De obicei privirile îi întârziau pe același decor.
Numai în cuprinsul poemelor o visam pe Solange
și lângă dragostea ei învățam cum să mor.

Necuprins de risipa din cântecul tinereții,
de multe ori mă lăsa să-l aștept lângă el.
Traversând neființa, dintr-o ființă în alta,
ajungeam cu mine până la capătul unui tunel.

Acum îl port ca pe o nălucă neuitată a mea,
ca pe o nălucă din care nu-mi mai răspunde.
Mi-a rămas în păstrare ca o statuie imaculată
în care nicio moarte nu mai poate pătrunde.

MIHAIL SEBASTIAN

Jurnal

Miercuri 30 septembrie 1936

„Duminică și luni – la Roman. Am plecat de acolo copleșit, uzat. Aveam impresia că nu voi putea reintra în viaţă. Totul mi se părea inutil, absurd. [...] Acum totul a trecut. Într-un fel, am uitat. Mă voi duce după-masă la tribunal, mă voi duce diseară la teatru, scriu acum aici în caietul ăsta – iar între timp viaţa lui Blecher continuă la Roman așa cum am văzut-o. Voi mai avea vreodată curajul să mă vait de ceva? Voi mai avea nerușinarea să am capricii, indispoziţii, enervări?... El trăiește în intimitate cu moartea. Nu cu o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung. E moartea lui, precisă, definită, cunoscută în detalii, ca un obiect.

Ce îi dă curaj să trăiască? Ce îl susţine? Nu e nici măcar disperat. Nu înţeleg, mărturisesc că nu înţeleg. De câteva ori aș fi izbucnit în lacrimi privindu-l. Noaptea l-am auzit gemând din odaia lui, ţipând – și am simţit că mai e cineva în casă, afară de noi, cineva care era moartea, destinul, nu știu ce. Am plecat de acolo răvășit, ameţit".

Miercuri, 30 decembrie 1936

„M-am întors aseară de la Roman, unde fusesem pentru a doua oară să-l văd pe Blecher.

E poate obișnuința – dar mie mi s-a părut mai bine decât data trecută. Cu vremea, dacă aș trăi mereu lângă el, aș ajunge probabil să cred că tragedia lui e normală. Nu există tragedii trăite zi la zi. O știu puțin și din propria mea viață. Dincolo de 24 de ore – începe obișnuința, adică acceptarea.

În ce-l privește pe Blecher – este mult mai descurajat. Mi-a vorbit despre moartea lui, pe care o crede apropiată.

– Mă gândesc – zicea – că Jules Renard a murit la 1911. Din depărtare, moartea devine așa de indiferentă... Să mi se pară și mie că am murit de mult, de la 1911... Nu mă sperii de moarte. O să mă odihnesc, o să dorm. Oh, ce bine o să mă întind și ce bine o să dorm. Uite, am început să scriu un roman. Dar nu țin neapărat să-l termin. Dacă voi muri înainte, cred că nici nu voi regreta că nu l-am terminat. Ce puțin lucru e pentru mine literatura și cât de puțin timp îmi ocupă! M-am gândit în ultima vreme să mă sinucid. Dar e greu. Nu am cu ce. Cel mai simplu ar fi să mă spânzur – dar pentru asta ar trebui să bat un cui în perete, m-ar auzi Olimpia, ar veni imediat înăuntru și n-aș mai putea face nimic. Am cerut să-mi cumpere sodă caustică, sub un pretext oarecare – dar n-au lăsat-o părinții mei. Ce stupid am fost că nu mi-am cumpărat un revolver pe vremea în care mai umblam și puteam să-l cumpăr...

A doua zi, adică ieri-dimineață, mi-a cerut scuze pentru această mărturisire:

– Te rog să mă ierți. Nu știu ce am avut. Mie nu-mi place să mă vait. Am oroare de sentimentalisme.

Ce mă bucură și mă emoționează în el sunt resursele lui, încă neatacate, de copilărie, de umor, de exuberanță.

Cu câtă bună-credinţă, cu câtă silinţă îmi cânta din acordeon diverse tangouri şi foxtroturi. Să fie într-asta un efort de bucurie, în fond iremediabil pierdută?

Îmi povestea diverse jocuri de astă-vară, când era Geo Bogza la el. Se jucau de-a vaporul. Bogza îi remorca patul, iar Blecher dădea semnalul de plecare. În perete bătuseră un aviz: „Este interzis a se sui pe catarg şi a scuipa de sus în camera maşinilor".

Mi-a arătat un album de fotografii (Solange, Ernest, Creaţă, scene de la Berck, de la Leysin, de la Tekirghiol...). M-am oprit să nu plâng privind o fotografie a lui de la 17 ani – figură admirabilă de adolescent. «J'étais beau gosse, hein?»

Am plecat pe la orele patru – dar de ce n-am avut curajul să-l îmbrăţişez, să-i spun mai multe, să fac un gest de frate, ceva care să-i arate că nu e singur, că nu este absolut şi fără salvare singur?

Şi totuşi, singur este".

Luni, 1 martie 1937

„Ieri şi alaltăieri, cu doamna Ghiolu, la Roman. Blecher mereu mai pe moarte. Nu ştiu cât va mai dura. Suferă acum de un nou abces, care trebuie spart sau lăsat să se spargă singur. Totul e atroce – dar, ca şi data trecută, constat că devine suportabil, à force de l'obéissance. Suportabil pentru ceilalţi, se înţelege – nu pentru el, care poartă o permanentă grimasă de durere.

Cât despre doamna Ghiolu, nu ştiu exact ce trebuie să gândesc despre ea. Faptul de a fi plecat la Roman dovedeşte oricum mai puţină frivolitate decât bănuiam că are".

Joi 25 martie 1937

„Blecher este de ieri-dimineaţă în Bucureşti – internat la Saint Vincent de Paul – camera 15. A venit pentru abcesul care nu s-a scurs, cu toate că i s-au făcut la Roman două puncţii măcelăreşti.

Mi-a povestit drumul cu trenul – şi m-am înfiorat. Plecarea de acasă, în plină noapte, luna pe cer, străzile pustii, gardiştii care priveau miraţi targa ce trecea, aşteptarea în biroul şefului de gară, urcarea în vagon, prin fereastră, sosirea dimineaţa în gara Bucureşti, hamalii care refuzau să-l scoată pe fereastră...

Atroce suferinţi. Totul devine absurd de inutil lângă o atât de mare durere.

A crezut că moare. Era la un moment dat decis să se sinucidă. Şi-a rupt toate hârtiile, toate manuscrisele: 80 de pagini din noul roman început, 70 de pagini dintr-un jurnal.

Abea am avut curajul să-l dojenesc".

Moştenire

Păstrez de la Blecher două fotografii, mai multe scrisori, câteva telegrame.

Le-am privit îndelung, le-am recitit, am încercat să-l regăsesc în aceste hârtii care n-au avut timpul să devină vechi, când au devenit sfâşietoare amintiri de azi.

Nu mă pot gândi în clipa aceasta la scriitor: el ne rămâne. Ne vom întoarce mereu spre cele două cărţi pe care ni le lasă Blecher şi care vor creşte cu anii, în conştiinţa noastră. Dar mă gândesc la om şi la prieten, mă gândesc la surâsul lui mutilat de durere, mă gândesc la admirabilii lui ochi albaștri, în care am citit întotdeauna puţină copilărie și aproape niciun fel de revoltă. Lângă patul lui de suferinţă, cel care strângea pumnii eram eu. Cât despre el, deschisese demult braţele pentru ca să aștepte și să primească moartea care în sfârșit a venit.

„O să mă odihnesc, o să dorm“ – îmi spunea în decembrie, ultima oară când am fost la Roman să-l văd.

Sunt cuvinte pe care mi le repet ca o mângâiere astăzi, când o moarte îndurătoare a pus capăt tragicei lui vieţi, tragicei lui insomnii.

Se odihnește, doarme...

SAȘA PANĂ

Născut în ’02

O dată memorabilă. Ieri, 22 mai [1936], l-am vizitat pentru prima oară pe M. Blecher, la Roman. Se afla pe un pat cu rotițe, într-o casă cu ceardac mare, la marginea orașului, pe strada Costache Morțun la nr. 4. De la vârsta de 19 ani, cu scurte intermitențe, e obligat să stea la pat, cu fața în sus, aproape nemișcat, în vată și pansamente, în aceeași poziție scrie, citește și meditează îndelung. E în curent cu tot ce apare nou în librării. Pe noptieră avea *Les Cahiers* ale lui Samuel Butler și voluminosul *Jurnal* al lui Jules Renard. Ambele volume într-o interesantă legătură din pânză de sac executată de concetățeanul Hay, grafician talentat, ale cărui desene (uneori înrâurite de penița lui Jean David) le-am întâlnit în «Adam». Peste ani, expatriat în Cuba, se va face cunoscut sub numele de Sandu Darie.

Blecher mi-a citit fragmente din romanul în pregătire *Berck* (a apărut sub titlul *Inimi cicatrizate),* mi-a cântat din armonică, mi-a povestit multe din viața lui. Dându-și seama că vorbește aproape numai el, mi-a și explicat această atitudine: «Pentru că sunt zile în care nu am prilejul să rostesc o sută de cuvinte». Vocea lui Blecher parcă ar veni de departe, alteori din profunzimi, gravă și caldă, cu o umbră de accent franțuzesc. «Citesc puțin și numai cărţi esenţiale», mi-a mărturisit când mi-a surprins privirea pe cotorul cărţilor de pe măsuţa de lângă pat. Mi-a oferit un exemplar din cartea sa *Întâmplări în irealitatea imediată,* caligrafiind în diagonala paginii de gardă: «cu simpatie multă dlui Saşa Pană».

Cele aproape 200 de pagini le-am înfulecat în trenul care mă aducea, în aceeaşi zi, acasă. Blecher mi-a cerut să-i aduc, cu prilejul proximei vizite, – stabilite pentru vinerea viitoare – *Sadismul adevărului.*

Mi-a lăsat impresia, după cele câteva ore trecute împreună, a unui tânăr înzestrat, adică dăruit cu talent şi care a acumulat o cultură deosebită. Suferinţa îl face să pară mai în vârstă decât cei 30 de ani neîmpliniţi.

[...]

12 iunie [1936]. În cursul turneului sanitar pe la detaşamente, m-am oprit şi la Roman ca să-l revăd pe Blecher. În gară mă aştepta poetul, cu chip chinuit, Ion Sofia Manolescu. Am luat prânzul în trei lângă patul marelui suferind. Discuţia s-a purtat în jurul manuscrisului cărţii lui Manolescu *Odihna neagră,* care va apărea în editura «unu», aşa cum dorea Blecher. Am adus cu mine cele cinci volume din romanul din colaje *Une semaine de bonté* de Max Ernst. Blecher le-a frunzărit cu mult interes şi cu satisfacţii... suprarealiste.

Cu inima lângă M. Blecher

În miezul Moldovei, târgul Romanului.

Strada, dincolo de cazărmi, era din linişte ciuruită de goarne. Se chema Costache Morţun. O casă cu ceardac larg, primitor, împrejmuită de scânduri şi, în faţă, o livadă. Aşa cum sade mai bine unei gospodării de târg moldovenesc. în sfârşitul de primăvară, bogaţi de rod, cireşii îndrăzneau să se îmbujoreze cu petişoare de carmin cât buricul degetului.

în casa aceea îmbrăţişată de viaţă vegetală, l-am cunoscut pe M. Blecher. Lângă patul încălţat cu rotiţe, am stat câte două-trei ceasuri, aproape în fiecare săptămână din acel sfârşit de primăvară 1936, până când lacrima dimineţilor din rouă s-a prefăcut brumă.

„Te primesc pe patul meu de moarte“ erau obişnuitele lui dintâi cuvinte. Glasul venea de departe, clătinat, ca şi privirea albastră, mătăsoasă din orbitele înfundate. Sub cuvertură, genunchii împietriţi în unghi ascuţit, – o scândură frântă – şi scursoarea abceselor care colectau în pungi purulente, lunecate sub şalele împăturite în vată. Palid ca paiul, frumos şi sfâşietor ca o statuie vie a durerii.

Niciodată convorbirea nu s-a oprit asupra bolii, la teribila mizerie fiziologică ce ispăşea. O singură dată, ochii lui s-au umezit de lacrimi, la gândul că părinţii s-ar putea crede vinovaţi de suferinţa lui, vinovaţi ca autori ai vieţii lui, precum făptuitorii de acte pedepsite de legile societăţii.

Blecher avea altele de discutat şi de întrebat. Un curier bogat îl lega zilnic de viaţa literară şi intelectuală din Franţa, din Anglia şi din ţară. Pe măsuţele din dreapta şi din stânga patului, până unde mâinile de fildeş puteau ajunge, se îngrămădeau ultimele cărţi bune şi reviste proaspete trimise de prieteni de peste ţări. (încă n-am citit, scumpe Blecher, *Caietele lui Butler* de care mi-ai vorbit lucruri atât de interesante; le voi citi.) Proptea peste genunchi o scândură cu picioarele tăiate pieziş și – în aceeași poziție în care dormea, în care mânca – Blecher sprijinea cartea ori caietul.

Frazele lui erau ciuturi grele de gând. Cuvintele se înlănţuiau legate parcă de un fluid materializat. Nimic de prisos, nici în vorba de la om la om. Într-un jurnal, am însemnat convorbirile noastre, atât cât se poate consemna când, plecat de lângă cineva, îţi pare că te-ai trezit dintr-un coșmar.

Am cunoscut pagini din *Inimi cicatrizate* ce lipsesc din cartea care, la început, era să se numească *Berck* și mai apoi *Ţesut cicatrizat.*

...Berck – cuvânt-obsesie, cuvânt-pumnal care sfâșie ca și vaietele celor peste o mie de condamnaţi la viaţă în cătușe de ghips, care i-au fost tovarăși acolo pe plaja statuilor culcate.

A fost și – pentru cei care cred în destinul scrisului său – este un poet peste ale cărui pagini tipărite cât a fost în viaţă, precum și altele pe care le-a lăsat în caietele de lângă pat, se vor apleca cu interes și preţuire și alte generaţii.

A stat înţepenit și înjunghiat de dureri zece ani – cu oarecari intermitenţe – (de imediat după bacalaureat până ce a trecut dincolo de suferinţă), dar mintea lui a călătorit prin cele mai ascunse tainiţe, a scormonit cu îndârjire de miner străfundurile gândului său bogat și ale trupului altoit cu abcese și cangrene. *Inimi cicatrizate, Întâmplări în irealitatea imediata,* cărţi al căror conţinut e lucid și halucinant, obsedează pe cititor. Te desprinzi de fiecare pagină ca deșteptat dintr-un vis. Cum sunt unele vise despre care îţi vine greu să crezi că au fost înlănţuiri eliberate de controlul raţiunii. M. Blecher a fixat ca pe fluturi coșmarele în slove: acum a înţepat numai viermele, dar aripile cu polen continuă să bată.

Viaţă în aceeaşi poziţie pe spate, cu genunchii împietriţi în W întors. Săptămâni, luni de vară cu zile mari, luni de iarnă cu nopţi fără sfârşit, ani după ani. Câţiva la Berck-sur-mer, alţi doi la Leysin, apoi la Braşov, la Tekirghiol şi ultimul popas în mahalaua Romanului. Aici l-am cunoscut; am venit de multe ori şi mă simţeam încurcat: mi se părea o sfidare imorală să mă învârt sănătos lângă mutilatul fără leac.

M. Blecher citea, scria, transcria de multe ori şi, mai ales, în nopţile de îmbelşugate insomnii, gândea. Ideile lui au luat forme transparente, iar măcinătoarele suferinţe, unduioase străluciri de argint şi gravitatea impresionantă a piscurilor.

Întâmplări în irealitatea imediată e o carte fără corespondenţă în literatura română. Aş apropia-o de *Nadja,* cartea de magie şi onirism care va supravieţui lui Andre Breton. Chiar în paginile imperfecte. Dar oare perfecţiunea stilului e necesară oricând? Numai unghiile manichiurate sunt unghii? Destinul scrierilor de valoare este să aibă cititori mulţi în timp şi nu în spaţiu. Timpul, marele critic, rămâne să confirme şi pentru opera lui M. Blecher remarca lui Andre Gide. Metalele preţioase nu cunosc insulta oxizilor şi cărţile bune nu mor într-un raft prăfuit de bibliotecă.

S-a scris despre romancierul şi prea puţin despre poetul M. Blecher.

După câteva scrisori şi halucinante desene în peniţă, am primit o cărticică cât palma şi de nuanţa cerului senin de vară. Groasă cât două frunze doar. Erau poeme în care prospeţimea imaginilor se lua la întrecere cu iureşul viselor. Bijuteria se chema *Corp transparent.* Viziunea lumii era alta decât aceea din viaţa de toate zilele. E acolo acea – scumpă suprarealiştilor – transformare radicală a materiei şi a gândirii.

„Ca o pasăre în cuibul inimii
în râuri de sânge te scalzi
Şi zbori prin vârful degetelor mele.

Mâinile tale pe vertebre ca doi cai
Cu copita de trandafiri,
Mâinile tale în azur ca două păsări
Duc aripi de mătasă.

Calul intră calul iese
Printre arbori roditori
Cu urechi de văzduh
Şi cercei de vrăji
Calul porneşte în lume".

Blecher vroia să treacă titlul culegerii de poeme traducerii în franţuzeşte a *Amintiri în irealitatea imediată,* amplă şi mirifică prozo-poemă.

„– Oare am dreptul să dau acest titlu unei alte cărţi? Nu e un fel de autoplagiat?" mă întreba el cu ingenuă candoare şi nelinişte în ziua când, pentru ultima oară, mâinile noastre s-au strâns şi privirea lui senină m-a urmărit până la uşă. *Corp transparent.* Da, mare suferind. Dacă degetele tale, obrazul tău, ochii tăi, glasul tău erau ieri aproape transparente până la suflet, de atunci ai rămas, pentru cei care te-au apreciat şi iubit, atât de transparent încât vedem prin tine precum prin amintire.

Când, peste o zi, chinurile fizice trebuiau să spună gata, când se rupea în carne ultimul spin, mâinile diafane au chemat lângă pat pe mama și, cu o emoție sugrumată în glas, Blecher i-a spus: „Am trăit în 29 de ani mai mult decât alții în o sută. Am călătorit, am văzut, am scris. Spune surorilor mele să-și trăiască, fără excese, dar să-și trăiască viața. Să umble pe propriile lor picioare. (Aici, ochii lui de albastrul ochilor de copii au lăcrămat pentru întâia oară de când era bolnav.) Să se plimbe unde sunt flori, să culeagă flori. De mine să uitați. Și veți uita. E mai bine de plâns lângă un mormânt decât de compătimit un suferind“. Și a intrat în comă, fără un cuvânt despre calvarul lui.

Durerile fizice ale altora îl îngrozeau. Lui Miron Grindea, bolnav, îi scria:

„...mă înspăimântă durerile fizice și când aud că prieteni de-ai mei suferă, aș vrea să pot face într-adevăr ceva eficace să le treacă durerea. De exemplu să *am convulsiuni groaznice timp de o oră și ele să absoarbă și să conțină toate durerile prietenilor mei* (ca un fel de abces de fixație al suferințelor). Și asta nu cu un sentimentalism de milă și caritate, ci ca o unică reacțiune onorabilă în fața *imensei stupidități a durerii fizice*“.

Cu aleasă discreție, M. Blecher ușura lipsurile prietenilor săraci. Nu uita, de oriunde se afla țintuit, să pretindă părinților bani pentru nevoi fictive și să completeze recomandate poștale.

Acestea ar fi câteva din liniile portretului moral al poetului M. Blecher în fața vieții și cu fața spre moarte.

În ultima zi a lunii în care cântecul privighetorii din nou răsună, când în fața caselor păhărele de lalea fac echilibristică printre elegantele narcise cu gâtul aplecat, în mai ui când fiecare gospodar este și o așchie de poet, a murit M. Blecher.

Cu razele soarelui de dimineață culcate pe pomeții împungăreți.

A doua zi, când sicriul era scos din casă, o ploaie limpede, estivală, a ciocănit în lemn ca la o ușă ce nu se va mai deschide. Înăuntru era Blecher, așa cum nu mai fusese de mulți ani: cu picioarele întinse. Peste mormântul de la marginea Romanului se așază nopțile celui de-al nouălea an.

* * *

La sugestia noastră, d. profesor Al. Rosetti a primit să tipărească, în Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, opera completă a lui M. Blecher. Ea va fi cuprinsă în două volume. în primul, vor găsi loc cărțile apărute, precum și jurnalul de la Berck, *Vizuina luminată,* rămas în manuscris. Al doilea volum va cuprinde desenele, ciornele de manuscrise, precum și corespondența.

Rugăm pe deținătorii de scrisori, telegrame, desene din partea lui M. Blecher să ni le împrumute ca să le copiem sau foto-copiem, ajutându-ne ca personalitatea scriitorului să fie cât mai complet conturată.

MIRON GRINDEA

Mesagiul lui M. Blecher

[...]

Pe om l-am cunoscut acum câteva zile. Lectura cărţii sale îmi impusese, ineluctabil, pelerinajul până la Roman, adăpostul acestui tânăr scriitor.

Trebuie să arăt auspiciile de gheaţă sub care m-a primit oraşul lui Blecher? Căci al lui este târgul acesta în care nu s-a mai plămădit, desigur, o carte atât de minunată.

Trebuie să divulg indiferenţa romaşcanilor, că printre ei trăieşte şi se frământă un foarte mare scriitor?

Trebuie să sudui pe birjarul care nu a ştiut unde locuieşte M.B., ci „fişiorul lu' domnul L.B.". (Pentru schiţarea atmosferei care, dragă Doamne, oxigenează traiul romancierului, e locul să spunem că reclama, în târg, la *Inimi cicatrizate* s-a făcut prin aceste pancarte graţioase: Roman scris de d. Blecher, fiul d-lui Lazăr Blecher.)

Nu, animozităţile acestea s-au vaporizat, toate, în căscioara din strada Costache Morţun, în valea care găzduieşte trompetele regimentelor. Aici lucrează şi trăieşte M. Blecher. Vârsta – 27 ani – nu indică pe plăsmuitorul acelor imagini care ard, pe analistul de maximă rafinare. Inteligenţa lui scăpărătoare, hipersensibilitatea sa trădează însă pe marele creator de planuri psihologice care ne-a dat *Întâmplări în irealitatea imediată.*

Ceasurile petrecute alături de Blecher, în odăiţa gălbuie, în care străjuiesc ochii de jar ai scriitorului, apasă mult prea greu în amintire, pentru a putea fi povestite.

E o datorie să arăt însă că omul egalează pe artist și că, părăsind căsuţa aceea, împresurată de ger ca întreaga preajmă, am gândit, drept și cinstit, că acolo se chinuie și creează una din cele mai autentice personalităţi, plămădite în vâltoarea ghetoului moldovean.

M. Blecher este la începutul carierei sale scriitoricești. Dacă nu ne va putea da o carte superioară *Inimilor cicatrizate* este neîndoios că viitoarea sa producţie va fi înfiorată de aceeași sensibilitate dogorâtoare.

După moartea lui M. Blecher

Mi-am luat inima în dinţi și m-am dus să-l văd, să-l cunosc pe M. Blecher într-un ceas când mi se părea că sunt destul de departe de sănătate, spre a putea înfrunta, fără prea multă pudoare, tragedia lui. Gândeam că ar fi o insultă, un lucru imoral să te apropii, valid, de cineva care nu mai simte viaţa decât prin privirea scormonitoare și prin jocul fabulos al minţii.

După o noapte de drum chinuitor, când am intrat însă în odăiţa în care se zbătea mototolul de carne putredă a acestui mare scriitor, mi-a fost rușine de trupul degerat ce-l purtam. Văzând că sunt în stare să umblu, că m-am apropiat, după voie, de mâna găurită de descompunere a lui Blecher și că, după aceea, i-am putut așeza o carte între palme, am părăsit în goană căsuţa care adăpostea atâta nedreptate și am fugit iarăși spre București. Aici puteam să-mi ascund barem dezgustul în vălmășagul atâtor nimicnicii, să-mi alcoolizez durerea cu tot felul de fleacuri care umplu o existenţă.

Blecher mi-a scris imediat, întrebându-mă de ce nu mai vin să-l văd. Am avut iarăşi slăbiciunea să-i mărturisesc că, fiind grav bolnav, nu mă pot deplasa până la Roman. Atunci am primit de la el, crucificatul, această vibraţie neverosimilă. „16.1.1937. Te rog, fii sigur că mă gândesc mult la d-ta şi îmi pare nespus de rău că suferi. Îţi urez să te faci bine cât mai repede. Mă înspăimântă durerile fizice şi când aud că prieteni de-ai mei suferă, aş vrea să pot face ceva într-adevăr eficace ca să le treacă durerea. De exemplu, mă gândesc adesea că, *pentru că eu tot sunt bolnav, să am convulsiuni groaznice timp de o oră şi ele să absoarbă şi să conţină toate durerile prietenilor mei* (ca un fel de «*abces de fixaţie*» al suferinţelor). Şi asta nu cu un sentiment de milă ori caritate, ci ca unica reacţiune «onorabilă» în faţa *imensei stupidităţi a durerii fizice*".

Disponibilitatea de jertfire a lui Blecher nu m-a cuminţit. Am socotit că, în acele clipe, trebuie să sufăr", eu mai mult decât dânsul. Blecher voia să adune, pentru sine, toate durerile, numai ca oamenii tineri să-l viziteze la Roman, pe când eu credeam că e cu putinţă să acumulez cel puţin o parte din chinurile lui, numai să i se întindă puţin genunchii, împietriţi de ani, într-o poziţie înfiorătoare, numai să-şi poată urni, câteva clipe, oasele-i zdrobite.

Ne-am oferit astfel câtva timp, în mod inutil, unul altuia, durerea. Toate chinurile din lume nu ar fi putut ajunge ţintuirea lui Blecher, care va rămâne pentru toţi cei ce l-au cunoscut, o enigmă. Blecher îi biruise, demult, pe toţi cei care au suferit vreodată: prin gradaţia spasmelor, prin densitatea torturii dar, mai ales, prin liniștea aceea îngerească, prin cucerirea înţelepciunii de dincolo care, nouă, bicisnicilor, ne lipsea.

A murit Blecher? Nu: i s-au întins doar genunchii, plictisiţi de atâta așteptare. Judecata lui fără pereche, drama lui unică, între atâtea tânguiri cabotine, ne așteaptă, undeva, pregătite mereu să absoarbă erorile, nevolniciile celor din jurul lui. Și ca să nu rătăcim cumva drumul până la dânsul, Blecher ne-a lăsat două caiete, două romane tipărite, circulând demult între mâini înfiorate, două cărţi obsedante în oricare literatură.

Le vom păstra, călăuză, până în ziua reîntâlnirii, până în ceasul deplinei regăsiri.

LUCIA DEMETRIUS

„Părea încă un adolescent...“

Întâmplarea făcuse ca în 1930, când l-am însoțit pe tata în Franța, prima și singura lui călătorie în acea țară pe care toată viața dorise s-o vadă, să trecem, în drum spre Boulogne sur Mer, prin localitatea Berck, despre care încă nu știam nimic, și a cărei înfățișare ne-a izbit dureros pe amândoi. Era o duminică, străzile orășelului erau străbătute, înțesate de ciudate trăsurele lunguiețe ca niște sicrie, trase de un cal sau de un măgar, în care stătea culcat un om care mâna animalul în această stranie poziție. Ni s-a explicat că Berck-ul este o stațiune plină de sanatorii pentru bolnavi de tuberculoză osoasă, că bolnavii s-au deprins să-și conducă singuri aceste coșciuge ambulante la plajă, la plimbare pe dune, la biserică duminica, ajutați și de un sistem de oglinzi montate pe trăsurică. Explicația ne-a tulburat și mai adânc, chipurile palide, unele încremenite într-o liniște cine știe cu câte eforturi dobândită, altele de o surprinzătoare vioiciune, care însemna desigur nervozitate, încrâncenare, chipuri tinere sau bătrâne, de bărbați sau de femei, ne-au urmărit multă vreme în acea fericită călătorie, umbrind-o când se ridicau la suprafața impresiilor acumulate în drumurile pe care le-am făcut atunci.

Când, în 1936, Mihail Sebastian mi-a vorbit prima dată despre Max Blecher, despre literatura lui și despre viața chinuită a acestui om tânăr, care trecuse prin Berck, zăcuse acolo așteptând vindecarea și zăcea încă bolnav în casa părintească de la Roman, imaginea orășelului îndepărtat, văzută de noi în acea duminică tristă, mi-a înviat în memorie cu aceeași dureroasă uluire, precisă și clară, cu tot ceea ce implica ea. Am citit repede prima carte a lui Blecher: *Întâmplări din* [sic] *irealitatea imediată*. Am înțeles admirația lui Mihail Sebastian parcurgând acele pagini limpezi, uneori crude, scrise cu o peniță ascuțită care nu cruța nimic, nici pe sine însuși, și în care palpita o mare dragoste de viață, o jinduire parcă după viață, după o viață normală, firească, plină de bucurii omenești. Mi se părea că știu mai mult despre el decât ceilalți scriitori tocmai pentru că fusesem la Berck. Ei poate că, unii, se duseseră la Roman să-l vadă, eu cunoșteam ceva din cumplitul lui trecut de adolescent secerat de boală, din atmosfera pe care o îndurase acest adolescent.

I-am scris pesemne atunci o scrisoare, pentru că în hârtiile mele găsesc răspunsul lui care m-a emoționat atunci, care mă emoționează încă și azi. O scrisoare scurtă, așa cum au fost toate cele, puține, pe care mi le-a mai scris în anii următori. Îmi spunea, printre altele, că „am căzut din cărucul meu și mi-am destrămat toate încheieturile“. Vestea accidentului suferit de Blecher ne-a înspăimântat pe toți. Și așa erau puține nădejdi în vindecarea lui, nefericita întâmplare avea s-o amâne cine știe cât sau s-o facă imposibilă.

L-am cunoscut totuși în 1937 la București, când se afla internat la Sanatoriul francez. Avea atunci douăzeci și opt de ani. Suferința fizică și morală, cumplita suferință morală care trebuie să fi măcinat fără oprire (și asta se vede bine în literatura lui) un om lucid ca el, un om care cântărea în fiecare clipă prețul vieții, acel magnific preț de care boala îl jefuise pe el, nu-l îmbătrânise înainte de vreme. Părea încă un adolescent, foarte alb în albul așternutului, cu ochi mari clari, cu frunte largă. Slăbiciunea, poate, spunea ceva despre boală, și gravitatea zâmbetului, când voia să zâmbească.

Nu-mi aduc aminte ce i-am putut spune atunci. Mă sugruma emoția pe care nu voiam s-o dau la iveală. Blecher nu era bolnavul căruia îi puteai spune: „când te vei face bine...“. Și el, și eu știam că acest bine nu va veni, sau că dacă va veni un mai bine, nu va fi vindecare adevărată. Adusesem la întâmplare câteva cărți cu mine, prietenii comuni îmi spuseseră că toți îi aduceau cărți pentru multele lui ore de singurătate. Nimerisem bine, nu le cunoștea. Într-o scrisoare pe care mi-a scris-o mai târziu, după plecarea lui precipitată la Roman, îmi pomenește despre aceste cărți pe care le luase cu el și pe care mi le-a trimis înapoi prin poștă. Cred că erau romane de Julien Green. Nu știu dacă ideea mea fusese bună, ar fi trebuit poate să-i aduc cărți mai luminoase, dar oricum îi dusesem o literatură bună.

Ne-am mai scris din vreme în vreme. Și mesajul lui de încredere în cartea mea de debut, *Tinerețe*, m-a încurajat să continui. Aveam încredere în inteligența lui pătrunzătoare și n-am crezut cuvintele lui bune o politețe. În ultima lui scrisoare din 1 ianuarie 1938 mă invita călduros: la Roman. Nu m-am putut duce. În același an, la 31 mai, Max Blecher a murit. În urma lui au rămas două cărți, numai două. Și atunci când trăia încă, și azi, mă mângâi cu ideea că faptul de a fi putut scrie trebuie să-i fi adus un sentiment că există totuși, așa, izolat, infirm, dincolo de toate bucuriile vieții, exista totuși, că toarnă tot ce e viu, viguros, vibrant în el în tiparul literaturii care rămâne, mărturie a unei existențe, a unei sensibilități care a tresărit pentru sine și pentru cei din jur, a unui ochi care a văzut în amănunt, în adânc.

Literatura lui s-a retipărit în ultimii ani.

Am recitit acum *Inimi cicatrizate*. M-a răscolit din nou nu numai suferința bietului copil (în mintea mea, azi, nu-i mai pot spune decât „biet copil"), ci întreaga suferință a celor pe care îi zugrăvește el, a celor din sanatoriul, din sanatoriile din Berck. Și scrisul lui nu e melodramatic, nu se înduioșează ca un om slab, e crâncen, e dur, e adevărat. Dacă ar fi avut alt soi de viață, cu aceeași putere ar fi scris despre triumful bucuriei, despre frumusețe, despre sentimente viguroase și pure. Așa cum știe să descrie un peisaj strălucitor în cartea aceasta plină de durere.

În titlul *Inimi cicatrizate* se referă poate la alții, nu la sine. Un personaj din carte spune: „Știi ce se numește în medicină țesut cicatrizat? Este pielea aceea vânătă și zbârcită, care se formează pe o rană vindecată. E o piele aproape normală, atât doar că e insensibilă la frig, la cald, ori la atingeri... Vezi, inimile bolnavilor au primit în viață atâtea lovituri de cuțit, încât s-au transformat în țesut cicatrizat... Insensibile la frig... la cald... și la durere... Insensibile și învinețite de duritate...".

Nu, inima lui Blecher n-a fost cicatrizată. N-a devenit insensibilă până la sfârșitul scurtei lui vieți. Și așa cum bate ea în paginile cărților lui ar fi bătut la fel de fierbinte și dacă ar fi trăit mulți ani încă.

FELIX ADERCA

Arta chinuitului Blecher

> „Misterul cel mai turburător e poate cel
> care ne apare în cea mai simplă evidență“
> (M. Blecher)

La sanatoriul St. Vincent de Paul unde-și mutase din fundul Moldovei crunta suferință și unde l-am văzut cu vreo câteva luni înainte de moarte, M. Blecher se înfățișa ca fantoma crispată și deteriorată a unui zvelt și frânt adolescent cu ochi albaștri, cu fruntea naltă boltită, de o frumusețe clară care trebuie să fi fost a zeilor greci. În penumbra odăii unde-și complicase morbul coloanei vertebrale cu morbi intestinali, gura mare, strânsă de suferință reținută ca a unui zgârcit învederat, se deschidea și se lărgea mereu pentru un surâs inuman cu care credea că trebuie să-și dezmierde și să-și răsplătească neașteptații musafiri.

Eram prea obicinuit cu formele – infinite și copleșitoare – ale vanității indivizilor literari ca să mai pot fi înșelat. M. Blecher suferea de cele mai multe din ele. Mi-a arătat o duzină de desene și acuarele, de o fantezie penibilă uneori, alteori surprinzătoare prin vioiciunea închipuirii și culorilor. Mi-a destăinuit, în secunda a doua a cunoașterii noastre – n-avea timp de pierdut – că a lucrat în minte un întreg roman cu numeroase personagii și amănunte care mergeau până la menu-ul eroilor și felul îmbrăcăminții. Pentru a realiza această operă gândită atât de meticulos îi trebuia numai puțin răgaz din partea trupului mortificat. Dusese corespondență cu toți criticii de reviste și ziare care se ocupaseră de *Inimi cicatrizate,* romanul de curând apărut, iar prima-i lucrare, *Întâmplări în irealitatea imediată*, a început – îmi arată scrisorile – să fie tradusă de un amic entuziast din Paris, unde va apărea în curând, după care va fi tradusă și în alte limbi, engleză... rusă... idiș, poate chiar italiana!

În adăstarea unui telefon de la medicul ocupat cu o analiză bacteriologică – și de care depindea rezultatul călătoriei la București a tuturor suferințelor lui – M. Blecher îmi arătă și o colecție de reviste englezești de acea specialitate literară numită suprarealism, ale cărui mistere voia din proprie experiență să le formuleze în curând și pentru cultura română.

Dar toate aceste iluzorii preocupări, vecine cu nebunia dacă nu cu delirul premergător morții, la Blecher nu puteau avea semnificația gușii pe care atâția curcani literari și-o umflă în văzul lumii, cotcodăcind genial. Aci se juca tragedia îngrozitoare a spiritului uman în luptă cu închisoarea-i bolnavă – era graba nespusă și uneori bâlbâită sau numai ridicolă, dar sigur de esență supraumană a minții care, părăsită de suportul prim concret al vieții, se răzvrătea spre a crea în artă (arta cuvântului, arta desenului, poate și arta sunetelor), a doua viață – și singura de preț – *a expresiei.* [...]

MARIA GHIOLU

Serenada zadarnică

[...] Mă apropii de pat și ne dăm mâna.

Imediat conversația se înfiripă intimă, cu înțelegere deplină din partea amândurora. Îl întreb ce lucrează și pare mirat că printr-un spirit miraculos de divinație, nu știu că lucrează la romanul său suprarealist. (Ce oroare! gândesc. Și iau hotărârea să-l decid a rupe cu genul ăsta de literatură.) Vorbim de cărți, de Apollinaire. [...]

După masă m-am întâlnit alături de Minù care adusese o mulțime de fotografii ca să le văd. Era el la toate vârstele: cu bucle blonde și guler de dantelă, în liceu cu haine strâmte, cu capul cam mare pe tulpina gâtului subțire. Mai târziu student la Rouen unde își făcea studiile, un tânăr frumos, cu ochi uimitori, cu un aer sigur de el.

[...] Minù îmi trimite desenuri fantastice intitulate „visuri de poet".

Ele reprezintă cai înaripați călărind pe creste de valuri înspumate, femei fără cap, ai căror sâni rotunzi se revarsă impudic dintre volanele de dantelă, orhidee bolnave din care se înalță șerpi clocotitori. Și așa mai departe. Sunt pur și simplu oripilată.

Iar ca scuză a imaginației trist suprarealiste, el adaugă dedesubt: „Ultimele elucubrații ale poetului", subliniind „ultimele".

Îl iert, căci știu că n-are prea multe distracții dragul copil. [...]

Și în fine din partea lui Minù cel mai neașteptat dar: o plachetă de versuri proaspăt editată al cărei autor este, cu dedicația imprimată pe pagina de gardă: „Pentru Diotima toate visurile poetului“.

Este un patetic imn de dragoste, cu umbre de tristețe din când în când. Un suflu intens parcurge fiecare strofă. Sunt extrem de mișcată de gândul scumpului Minù și nu mai las din mână micul volum. [...]

Pe Minù l-am găsit mai odihnit, dormise bine, nechinuit de vise. Era voios. Ochii lui de profet – parcă mai largi, mai albaștri, mă privesc cu nesaț. Mi-a vorbit mult de romanul pe care îl scrie și mi-a citit pagini din el în care găsesc toată morbidețea gândurilor lui ascunse. De ce mereu obsesia panopticumului?

„Vreau să fie o carte cu suflu amplu, îmi spune, în cel puțin patru volume. Dacă voi avea destul timp să le scriu“, adaugă glumind. Închid urechea la astfel de glume. Din fericire nici el nu crede în ele.“ [...]

Mai e puțin și-l voi vedea pe Minù. În gara mică, neînsemnată, luăm o birjă veche, înhămată cu un cal costeliv. Mihai îi spune birjarului: „Du-ne, te rog, în strada Vâlcelii la numărul 17“. „La fiul conului Emil?“ zice birjarul. „Da“, răspunde Mihai cam mirat. Se vede că toată lumea îl cunoaște aci pe Minù. Birjarul are chef de vorbă. „E tare bolnav sărăcuțul, păcat de tinerețea lui. Niciun doctor nu-i vine de hac bolii. Pe unde n-a umblat? Și sunt și aici doctori destui, slavă Domnului“. [...]

În prima încăpere unde pătrundem nu găsim pe nimeni și instinctiv bat la ușa din dreapta. „Intră“, e vocea lui Minù. Nu a auzit pe semne când trăsura s-a oprit și nici nu știe poate ora exactă a sosirii noastre. Îmi închipui cum pândea totuși momentul acesta. Mihai și cu mine intrăm. Minù e culcat pe spate, în poziție perfect orizontală, fără nicio pernă sub căpătâi. Întoarce capul încet și când dă cu ochii de noi, zice cu voce înăbușită de emoție: „Bine ați venit". [...]

Asfințitul sosește liniștit și cu el intră pe poartă o bunică neînchipuit de bătrână. A venit să vadă pe Minù. [...]

Despre Minù zice: „Copil fiind, tot așa de grav și înțelept era ca și acum." (Minù zâmbește pentru cuvântul înțelept.) „Ședea ore întregi într-un colț, jucându-se singur, vorbind în șoaptă cu personagii imaginare. Un nimic îl zdruncina până la lacrimi; plângea cu sughițuri timp îndelungat fără ca nimeni dimprejur să-i ghicească pricina necazului.

Mai târziu luă premii după premii, își speriase profesorii cu atâta deșteptăciune. (Minù iar zâmbește și își ia un aer înfumurat ca să mă amuze). „Și ce poezii făcea! e adevărat că nu prea i le înțelegea nimeni..." De-astă dată Minù râde cu poftă și mângâie mâna cu piele încrețită. [...]

Când a intrat, s-a aruncat la pieptul meu plângând. Purta cu ea un pachet voluminos pe care mi l-a pus în brațe. „Maria, Minù mi-a spus într-o zi: «Când nu voi mai fi, Adriana, să-i duci acordeonul meu Mariei. Degetele mele care înfiorate au atins de atâtea ori făptura ei, au transpus pe aceste clape amintirea clipelor acelea. Îi plăcea să mă asculte. Poate că va învăța și ea să cânte pe acest instrument și-și va aminti astfel mai des de mine»".

Am zâmbit trist: „Nu, Adriana, sunt prea bătrână să mai învăț lucruri noi, dar primesc cu drag darul lui Minù". Și am strâns acordeonul la piept. [...]

NOTE, COMENTARII, VARIANTE

PROZĂ

ÎNTÂMPLĂRI ÎN IREALITATEA IMEDIATĂ

Apărut în 1936, *Întâmplări în irealitatea imediată* este primul roman al lui M. Blecher și este socotit cea mai importantă carte a sa. Textul ediţiei de faţă este stabilit pe baza celui apărut în timpul vieţii autorului, coroborându-l cu ediţiile apărute ulterior în 1970, 1995, 1999 şi 2009. Alături de ediţia princeps, am folosit ca variantă prima dactilogramă a romanului, terminată în august 1935 și expediată lui Geo Bogza, ca prim cititor și îngrijitor al tipăririi, la 7 septembrie același an. Dactilograma se găsește în posesia domnului Nicolae Țone, directorul Institutului pentru Cercetarea Avangardei din București, care ne-a permis consultarea ei.

Note la *Întâmplări în irealitatea imediată*

1. Percy Bisshe Shelley (1792-1822), poet romantic englez. Motto-ul romanului provine din poemul *Epipsychidion*, scris în 1821.

2. William Cody, zis Buffalo Bill (1846-1917), a fost un pistolar american care a participat la conturarea legendei Vestului Sălbatic și la popularizarea ei, direct și indirect, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX. Primul dintre numeroasele roman-foileton dedicate lui a fost *Buffalo Bill, King of the Frontier Men*, publicat de Ned Buntline în *New York Weekly* în 1869.

3. André Theuriet (1833-1907), romancier, dramaturg și eseist, membru al Academiei Franceze, publică în 1899 romanul *Frida*, despre naivitățile sentimentale ale copilăriei, dar și despre nostalgia castelelor și pădurilor din provincia Lorena, intrată în 1871 în componența Imperiului German.

4. Francesca Bertini (1892-1985), actriță italiană de succes, în special în perioada filmului mut. Cele mai importante roluri le-a avut în filmele *Assunta Spina* (1915), *La Signora delle Camelie* (1915), *La Tosca* (1918), *Odette* (1927).

5. Placa de gramofon *Kismet* conținea, probabil, ilustrația muzicală a filmului mut cu același nume, turnat în 1920 în America după piesa din 1911 a dramaturgului și scenaristului Edward Knoblock. Începând cu 1914, *Kismet* a beneficiat de numeroase prelucrări cinematografice, mai întâi sub forma filmelor mute, apoi în variante *musical*, ultima datând din 1953. Multe dintre ariile cuprinse în *Kismet* sunt excerptate din creația compozitorului rus Alexandr Borodin (1833-1887).

6. Țarul Alexandru al II-lea (1856-1881) a fost supus la șase atentate în timpul cât s-a aflat în fruntea Imperiul Rus, ultimul, cel din data de 13 martie 1881, fiindu-i fatal.

7. În ediția princeps, „vinișoarele ei apărea“ [sic].

8. În ediția princeps, „era însăși locul“ [sic].

9. În ediția princeps, „nimic din toate acestea nu se petrecuseră“ [sic].

Cronologia scrierii romanului. Primele mențiuni ale conceperii acestui roman apar în scrisoarea din 7 iulie 1934 către Sașa Pană, cuprinzând și una dintre cele mai importante declarații de poetică personală ale lui Blecher: „Încerc să mă definesc în *Exerciții în irealitatea imediată*“. O primă versiune era aproape de a fi încheiată în noiembrie 1934: „simt că crește în mine o puternică reacție care, când va izbucni, mă va reîntoarce la *Exerciții* pentru câteva zile și poate le voi termina“ (scrisoare din 9 noiembrie 1934 către Geo Bogza). La

23 noiembrie începuse deja a doua variantă, probabil fără a o mai încheia pe prima: „Îţi anunţ că am început să transcriu pe curat *Exerciţiile* şi probabil că nici asta nu va fi versiunea definitivă ci le voi mai scrie încă o dată". Tot la a doua versiune scria Blecher la 4 martie 1935: „*Exerciţiile* nu le-am terminat; cu o foarte mare voinţă ar fi putut apărea în primăvara aceasta însă m-am temut că efortul de a scrie silit şi lipsa unei re-re-revizuiri ar putea să scadă din calitatea cărţii. Vreau să iese ceva *bun,* aşa cum spui tu cu gura plină, din inimă. Mai am de transcris vreo 100 pagini (100 sunt gata), apoi voi lăsa totul în pace vreo lună şi voi scrie versiunea 3-a care, poate, va fi definitivă: asta prin iunie, iulie, aşa că *Exerciţiile* vor apare la toamnă." Ocazional apar însemnări despre satisfacţiile lucrului la roman: „Zilele trecute am scris ceva bun (aşa cred, la *Exerciţii*), mai am puţin" (5 aprilie 1935). „Cu *Exerciţiile* stau bine, cred că termin până la 1 iunie" (16 mai 1935). La 24 mai e aproape gata a doua variantă, care este prima integrală (de aceea o numeşte „versiunea întâi"), însă scriitorul se pregăteşte de o nouă versiune: „Iată acum ce este cu *Exerciţiile.* În linie generală se poate spune că le-am terminat în versiunea dintâi; mai am câteva pagini de sfârşit de adăugat – douăzeci – însă acestea sunt deja scrise şi le voi complecta şi transcrie mai încolo, pentru moment îmi lipseşte «vibraţia» necesară pentru ele, este însă o chestie de o zi sau două şi când mă voi simţi «posedat» le voi scrie dintr-o singură trăsătură de condei. Ultimele capitole le-am scris cam fără chef şi poate deocamdată lucrul acestea este vizibil; sper în revizuire însă. În schimb m-am apucat să transcriu versiunea pentru maşină (urmarea la ce ai cetit) şi aici am satisfacţii intime destul de mari; nu ştiu ce va ieşi însă lucrez cu un fel de bucurie care construieşte lucrurile cum trebuie". La 15 iunie lucra la a treia şi ultima variantă, rezultată din corecturile celei de-a doua, şi estima că va încheia până la sfârşitul verii: „Cu *Exerciţiile* merg bine, cred că voi isprăvi până în august totul".

La 13 august scria: „În privința *Exercițiilor,* am terminat totul și nu-mi rămâne decât să transcriu pentru mașină". La 18 august, termenele încep să fie mai strânse: „În privința *Exercițiilor* pot să-ți dau detalii mai precise, cred că vor fi *gata scrise la mașină* pe ziua de 15 septembrie". La 29 august, Blecher se arată nerăbdător să-i trimită cât mai repede prietenului și sfătuitorului său literar manuscrisul încheiat: „În fine, *Exercițiile* sunt pe isprăvite. Cred că duminică 1 septembrie vor fi în întregime bătute la mașină, cu alte cuvinte manuscrisul va fi gata. Iată ce m-am gândit: n-ar fi bine oare să ți-l trimit la Râșnov imediat și tu să-l citești acolo în liniște?". Primește răspunsul lui Bogza abia pe 7 septembrie și îi trimite imediat manuscrisul: „Iată acum, în ceea ce privește întrebarea ta dacă îl cred definitiv. În principiu, bineînțeles că nu, însă în realitate am stat aplecat asupra acestui manuscris atâtea zile și l-am modificat de-atâtea ori, încât aș vrea să nu mă mai ating de el. Însă știu că orice lucru este perfectibil și transformabil încât dacă în unele locuri vei găsi ceva ce nu merge voi îndrepta, fie lipind peste text o fâșie de hârtie, fie înlocuind toată pagina. Este evident că e vorba aici de schimbări de text – corecturile pentru sintaxă, improprietate de termeni, obscuritatea frazei ori incoerență (ca de pildă să spun la începutul capitolului că e primăvară și apoi că e toamnă), trebuie în orice caz să mi le semnalezi. În această privință te rog chiar să fii foarte atent pentru că se poate întâmpla să fi avut în cursul scrisului unele scăpări din vedere. În fine, concluzia: manuscrisul este susceptibil de schimbări, dar în linii generale aș vrea să-l păstrez cum este și mai ales să apară în toamna asta. E dorința mea cea mai arzătoare". Răspunsul, probabil entuziast, al lui Bogza sosește prin telegramă la 16 septembrie, Blecher fiind încântat: „Îți mulțumesc nespus pentru emoționanta ta telegramă. Îți mărturisesc că deși am primit-o în cursul după-amiezii, am cetit-o și am recitit-o până noaptea târziu, extraordinar de mișcat și fericit.

E pentru mine *cel mai important* că ţi-a plăcut ţie, restul acum nu mă mai interesează în acelaşi grad". Această ultimă variantă, dactilografiată, a stat la baza textului tipărit, unele modificări survenind fie la o nouă corectură făcută de către autor, fie în urma intervenţiei lui Goe Bogza. Din octombrie până în decembrie, Geo Bogza îi propune prietenului său o serie de corecturi mai importante, dintre care Blecher acceptă una singură, *in extremis*: „cu privire la corecturi, te rog mult de tot ca la aceste ultime corecturi să nu mai suprimi nimic şi să nu modifici niciun pasagiu, fie el cât de didactic. *Ştiu* şi *aprob* că era necesară suprimarea pasagiului cu perdeaua, însă din moment ce am cetit eu însumi cartea în stadiul care este, s-o lăsăm *aşa.* Te rog înţelege-mă, asta nu înseamnă că n-aş aprecia modificările tale, dar aş vrea să nu mai am «de-a face» cu cartea, asta-i tot" (3 ianuarie 1936). „Pasagiul cu perdeaua" a fost, într-adevăr, eliminat din roman, aşa cum arată diferenţele între varianta dactilografiată şi cea publicată, arătate mai jos, în secţiunea „Variante".

Corespondenţa, dar şi facturile păstrate, arată că Blecher a plătit o bună parte din costurile tiparului. Cartea fiind acceptată de editură, Blecher îi trimite pe 3 octombrie 1935 un acont de 8000 de lei lui Geo Bogza, urmat la 1 noiembrie de alţi 8000 de lei, la 28 noiembrie de încă 6000, iar la 12 decembrie de încă 2000. Pentru exemplarele pe hârtie specială, Blecher îi cere editorului C.A. Donescu să folosească 500 de lei pe care îi va obţine din vânzarea cărţii. Pe factura cu numărul 1523 din 8 decembrie 1936 (păstrată la BAR), emisă lui M. Blecher prin mijlocirea lui Geo Bogza, se precizează că s-au tipărit 1000 de exemplare din volumul *Întâmplări în irealitatea imediată*, formatul paginii fiind 16 din 55/75 hârtie tipar de 28,900, comanda numărul 12442. Total 12 coale a 1640. Suma totală de plată pe factură a fost 20345 lei, restul fiind, probabil, cheltuieli pregătitoare şi colaterale tipăririi.

Receptarea primei ediţii. Cartea este anunţată mai întâi printr-o notă în „Vremea“, la 10 noiembrie 1935: „Editura Vremea a pus sub tipar *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher“. Alte anunţuri vor însoţi apariţia: la 26 ianuarie 1936 în „Vremea“, apoi în ziarul „Zorile“ la 27 ianuarie, 1 februarie şi 5 februarie 1936, iar la 31 ianuarie 1936 în „Facla“. În „Vremea“ apar reclame în nr. 431, 29 martie 1936, p. 8 („M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată.* Cartea unei adolescenţe exasperate. Vremea. Lei 40“), în nr. 433, 19 aprilie 1936, p. 10 („A apărut *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher ...halucinante întâmplări de dragoste şi moarte. O nouă sensibilitate, un nou fel, destul de chinuit, de a privi lumea. Editura Vremea. Lei 40“) şi în nr. 434, p. 9 („M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată.* Cartea unei adolescenţe exasperate. Vremea. Lei 40“).

Prima cronică, desigur, pozitivă, dar mai ales plină de intuiţie şi de observaţii tehnice juste, este cea a lui Geo Bogza din „Vremea“, la 9 februarie 1936: „*Întâmplări în irealitatea imediată* este o carte lucrată destul de straniu. Într-o epocă a romanului, când aproape toţi scriitorii fac cele mai deznădăjduite tentative ca volumele lor, indiferent de conţinut, să se apropie cât mai mult de dimensiunile şi structura romanului, M. Blecher, având de povestit o înşiruire de fapte care l-ar fi dus în chip firesc la tehnica romanului, a făcut tot ce i-a stat în putinţă să nu scrie un roman. [...] A doua disciplină stă în faptul că, având de povestit un material de obsesii şi de coşmaruri căruia i-ar fi mers de minune un stil nebulos şi confuz, cum s-a făcut de fiecare dată, M. Blecher a analizat la rece tema halucinantă a cărţii şi a reuşit să vorbească despre o lume de totală nebunie în fraze limpezi, corecte“. Foarte empatic scrie Mihail Sebastian în „Rampa“ din 22 februarie: „Sunt cărţi care par a-ţi fi fost adresate. Este în ele un ton discret de scrisoare, de confesie. Simţi că au fost scrise din necesitatea apăsătoare de a se face înţelese. Cineva care nu-şi mai putea suporta singurătatea scrie o carte, cum ar arunca un apel în necunoscut. Sunt cărţile scrise cu orgoliul singurătăţii şi cu speranţa ascunsă de a găsi undeva o corespondenţă, un răspuns, un ecou./ O astfel de carte este *Întâmplări în irealitatea imediată*". Sebastian vede romanul ca pe o carte inclasabilă, o „carte de suferinţă şi de examen lucid" cu bogate „resurse de expresie şi de simţire", prilejuind o revelaţie literară: „Nu aş spune acest lucru despre o carte de literatură – dar *Întâmplări în irealitatea imediată* nu e o carte de literatură". Prietenul lui Sebastian, Gheorghe Nenişor, cronicar la *L'indépendence roumaine*, publică şi el o recenzie în franceză, în 27 februarie 1936, în care remarcă: „rarement écrivain a pénétré dans l'arène littéraire avec plus d'autorité, plus de force et de vigueur". Octav Şuluţiu scrie în „Familia" o cronică la 3 martie 1936: „*Întâmplări în irealitatea imediată* este o carte uluitoare. E revelaţia unui scriitor nou, repet: original, adică având o personalitate adâncă, topită în forme estetice organice, adecvate gândului exprimat. [...] Punând cu forţă o problemă metafizică şi ajungând la o teorie a cunoaşterii, autorul îşi prezintă însă întrebările sub forma pipăibilă a unor fapte, dând astfel o valoare de circulaţie estetică unor idei şi nelinişti de altă ordine". Pompiliu Constantinescu se exprimă comprehensiv la 15 martie 1936, în „Vremea": „Rareori ni se-ntâmplă, în tânăra noastră literatură, ajunsă astăzi la forme destul de evoluate, să-ntâlnim un debut mai revelator. Din nefericire, cartea d-lui Blecher nu e sortită unui succes public. Caracterul ei special, îndrăzneala experienţei sale e de ajuns să obţie un sufragiu restrâns; şi critica nu poate face altceva decât să atragă atenţia asupra unor însuşiri atât de particulare, în speranţa captării de cititori care s-o preţuiască în esenţa ei. [...] Adevărata realitate e-n planul spiritului; romanescul este o dată schematică, sumară pentru cunoaşterea de sine. [...] Un «vis exact» se aşterne peste realitatea nudă, peste discontinuitatea faptelor. Halucinaţia lucidă coordonează, leagă lăuntric şi invizibil un film retrăit în spirit, ca pe un magic ecran. Aci trebuie să căutăm valoarea literară a cărţii d-lui Blecher, dominat de o disciplină surprinzător de matură a scrisului". (Frazele lui Pompiliu Constantinescu se vor regăsi, identice, într-o cronică plagiată, în revista romaşcană „Foc tânăr", în aprilie 1937, sub semnătura unei Viorica Ionescu.) Tot în „Vremea", la 5 aprilie 1936, semnează articolul *M. Blecher: o carte a cunoaşterii* Ieronim Şerbu. Acesta îl aşază pe scriitorul romaşcan în seria unor moderni precum Aldous Huxley, Jakob Wassermann, Charles Morgan, André Malraux, care „pun elementele eterne ale prozei, cum sunt destinul, moartea, viaţa, iubirea [...] în funcţie de metafizic, şi nu de psihologie". Aproximativ în aceeaşi perioadă, Perpessicius vorbise la radio despre cartea lui Blecher, fapt înregistrat cu satisfacţie de către autor; criticul va reveni şi în scris, în octombrie 1936, identificând „unul dintre cele mai emoţionante documente de psihopatologie adolescentină", dar şi o „confesiune de înaltă ţinută a unui tânăr scriitor cu surprinzătoare însuşiri". Teribilul Eugen Ionescu intervine în discuţie la 13 mai, în „Facla", acuzându-i de cecitate pe toţi ceilalţi critici, deşi câţiva dintre ei îl precedaseră atât în entuziasm, cât şi în intuiţie: „Trebuie să spunem, de la început, că *Întâmplări în irealitatea imediată* este o carte aşa de deosebită de operele literare actuale, expune experienţe interioare atât de puţin comune, încât indiferenţa publicului este semnul indubitabil al marii ei valori. [...] Cartea d-lui M. Blecher zace în depozite; niciun critic nu l-a îmbrăţişat; nicio revistă nu i-a solicitat vreun interviu. E drept, câţiva descoperitori de valori rare (printre care Anton Holban) mi-au vorbit cu entuziasm de această carte. Şi poate că d. Blecher va fi mulţumit ştiind că vor fi totdeauna zece oameni, zece tineri care să se pasioneze de turburătoarele sale aventuri într-o realitate dizolvată de luciditate şi de fantastic. Iar pe publicul prostănac şi ametafizic, public mare, îl merită pe deplin ceilalţi scriitori". Ecouri târzii, dar la fel de entuziaste, produc Lucian Boz, în „Adevărul" din 30 august 1936 (*Rânduri despre o carte ciudată*), care subliniază înrudirile avangardiste ale cărţii lui Blecher (cu Max Ernst, Victor Brauner, Perahim, Lautréamont, André Breton, Paul Eluard, dar şi Franz Kafka), respingând afilierea la literatura autenticităţii (a lui Eliade şi Dan Petraşincu). Mihail Gresian va scrie o recenzie în „Adam“, la 15 septembrie. În anul următor, 1937, valoarea cărţii este subliniată şi prin includerea ei în câteva evaluări sintetice, în volum, ale literaturii contemporane: Ion Biberi în *Etudes sur la littérature roumaine contemporaine*, publicată în franceză şi cuprinzând, în majoritate, recenziile publicate de autor în cotidianul bucureştean de limbă franceză „Le Moment“, şi, cu o mai mare pregnanţă, E. Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane*: „Cu totul remarcabil a fost debutul lui M. Blecher cu dramaticul lui volum *Întâmplări în irealitatea imediată* (1935 [sic]), în nicio legătură cu epica, dar de o ascuţime de analiză psihologică sporită de ineditul câmpului de investigaţie. Înainte de a fi închis în zalea lui de ghips, copilul e închis în izolarea lui morală şi în morbiditatea lui sufletească predestinată. Literatură confesională, de ultimă emisiune a noii generaţii literare. [...] Scriitorul nu e un plastic în sensul obişnuit al pitorescului; realitatea se transformă în substanţă sufletească, morbidă. Stilul e, totuşi, fără patos, ci de o mare preciziune şi luciditate; halucinaţia izbuteşte, astfel, să se exprime în geometrie stilistică...“. În decembrie 1937 apare şi un amplu studiu psihanalitic dedicat romanului de către dr. Justin Neumann, în revista „Adam“: *Revelaţia literaturii lui M. Blecher. Note psihanalitice pe marginea romanului Întâmplări în irealitatea imediată.*

Tabloul ediţiilor. Prima ediţie, M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, nu are anul trecut pe copertă, însă a apărut la Editura Vremea din Bucureşti, în ianuarie 1936, la sfârşitul lunii. Autorul primeşte exemplarele de la editură pe

27 ianuarie. Cartea este însoţită de un portret al autorului realizat de pictorul Jules Perahim (menţionat pe pagina de titlu drept „S. Perahim"). Colofonul de la sfârşitul cărţii precizează că: „S-au tipărit din această carte într-un tiraj de lux şase exemplare pe hârtie de holandă numerotate de la A la F şi douăzeci exemplare pe hârtie velină numerotate de la I la XX". Volumul respecta formatul mic al cărţilor de felul *Alchimiei asiatice* de Mircea Eliade (apărută tot în 1935 la Vremea), având, aşa cum dorise autorul, 28 de rânduri pe pagină. Volumul avea 188 de pagini şi costa lei 40.

Până la retipărirea în volum, fragmente din *Întâmplări în irealitatea imediată* au mai fost publicate în antologii. În *Antologia literaturii române de avangardă*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, Saşa Pană tipăreşte, alături de câteva poezii, a doua jumătate a celui de-al patrulea capitol al cărţii („Vara intram la matineu devreme..."), la paginile 81-84.

A doua ediţie integrală a cărţii este M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, antologie şi prefaţă de Dinu Pillat, apare la Editura Minerva din Bucureşti, în 1970, 308 p. Ea actualizează grafia unor cuvinte, marcat vetustă; nu intervine aproape deloc în punctuaţie, deşi numeroase ediţii din scriitorii interbelici apărute în aceeaşi perioadă actualizaseră punctuaţia romanelor unor clasici moderni precum Camil Petrescu sau Liviu Rebreanu. Prefaţa lui Dinu Pillat, intitulată „M. Blecher", ocupă paginile V-XVIII. Romanul *Întâmplări în irealitatea imediată* se tipăreşte la paginile 1-120.

În *Avangarda literară românească*, Bucureşti, Minerva, 1983, editorul Marin Mincu publică primele două capitole ale romanului, nedespărţite, la paginile 294-308.

Ediţia a treia integrală: Max [sic] Blecher, *Inimi cicatrizate. Întâmplări în irealitatea imediată*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, în 1995, colecţia „100+1 capodopere ale romanului românesc". Ediţie îngrijită, prefaţă şi curriculum vitae de Teodor Vârgolici. Romanul cuprinde 84 de pagini (paginile

141-225). Ordinea cronologică a apariţiei celor două romane este inversată. Teodor Vârgolici ia drept text de referinţă ediţia din 1936, de la Editura Vremea. Editorul nu a intervenit în sensul contemporaneizării și fluidizării ortografiei. Pe ultima copertă este reprodus autoportretul lui M. Blecher din 1934, însoţit de două fragmente critice din Sașa Pană și Nicolae Manolescu.

Ediţia a patra: Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată*, este rezultatul unei colaborări între Editura Aius, Craiova și Editura Vinea, București; apare în 1999, în colecţia transeditorială „Cărţi fundamentale ale culturii române" iniţiată, coordonată și finanţată de Fundaţia pentru o Societate Deschisă. Ediţie îngrijită, tabel cronologic și referinţe critice de Constantin M. Popa și Nicolae Ţone, prefaţă de Radu G. Ţeposu (studiul *În căutarea identităţii pierdute*, cuprinzând aproape întreaga carte a criticului publicată în 1996 la Echinox, *Suferinţele tânărului Blecher*). Romanul *Întâmplări...* ocupă 75 de pagini, între paginile 39-114. Nota asupra ediţiei precizează că aceasta s-a realizat prin „colaţionarea ediţiilor princeps cu dactilogramele originale încredinţate lui Geo Bogza și aflate acum în arhiva Editurii Vinea", „respectând normele ortografice și de punctuaţie actuale, conservând acele forme de exprimare specifice scriitorului, cu valoare stilistică". Punctuaţia menţinută este însă, în linii mari, cea din ediţia lui Dinu Pillat. Colaţionarea cu dactilograma din 1935 nu a fost făcută pentru această ediţie. Apar unele erori la despărţirea textului în capitole.

Ediţia a cincea: Max [sic] Blecher, *Romane. Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, tabel cronologic și prefeţe de Gheorghe Glodeanu, colecţia „Biblioteca românească", editura Limes, Cluj-Napoca, 2008. Romanul *Întâmplări în realitatea imediată* ocupă paginile 28-103. Nota asupra ediţiei lipsește, dar corecturile par să le urmeze pe cele din ediţia realizată de Teodor Vârgolici.

Ediţia a şasea: Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, ediţie îngrijită, prefaţă şi tabel cronologic de Constantin M. Popa, Editura Aius Printed, Craiova, 2009. Romanul *Întâmplări în realitatea imediată* ocupă paginile 15-97. Nota asupra ediţiei lipseşte, dar corecturile, puţin numeroase, aduse ediţiei princeps sunt aceleaşi ca în ediţia a patra, din 1999. Retipărită în 2014.

Ediţia a şaptea: Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, 2009, Editura Art, Bucureşti, 131 p. Ediţie îngrijită şi tabel cronologic de Florin Ioniţă, prefaţă de Nicolae Manolescu (reprezentând capitolul „M. Blecher" din *Istoria critică a literaturii române*, 2008). O ediţie atentă şi, mai ales, unitară sub raportul actualizării grafice şi de punctuaţie.

Ediţia a opta: M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Vizuina luminată*, prefaţă, tabel cronologic şi referinţe critice de Doris Mironescu, redactor Elvira Mareş, corector Andra Cărbunaru, colecţia „Biblioteca pentru toţi", Editura Art şi Jurnalul Naţional, Bucureşti, 2011, paginile 31-121. Lipseşte nota asupra ediţiei. Din păcate, intervenţiile de corectură, destul de multe, urmărind fluidizarea redacţională, neglijează uneori specificul şi intenţia stilistică şi chiar modifică unele fraze ale autorului.

Variante la *Întâmplări în irealitatea imediată*

Pentru a stabili textul ediţiei de faţă, am beneficiat, alături de ediţia princeps, de dactilograma originală a romanului, expediată de M. Blecher la 17 septembrie 1935 lui Geo Bogza, aflat atunci la Roznov. Este o dactilogramă de 102 de pagini, cu numeroase corecturi de mână şi cu recomandări tipografice pe margini, care indică faptul că textul a fost folosit şi în tipografie (la p. 29, o indicaţie sună astfel: „4 ½ 12 pe 14 drepte"). Corecturile de pe margini constau în (1) îndreptarea unor litere scrise greșit sau a unor cuvinte parazitare, rezultate din greșeli de dactilografiere; aceste îndreptări se poate să fi fost făcute chiar de dactilograf, deoarece erorile pe care le îndreaptă ele sunt lipsite de ambiguitate și nu constituie niște lecţiuni valide stilistic; și (2) adăugarea de cuvinte întregi, bucăţi de frază, fraze întregi sau, într-un caz, un întreg paragraf, care înlocuiesc prin suprascriere cuvinte și fraze barate, cu un scris de mână ce seamănă cu al lui Blecher. În majoritatea cazurilor, corecturile făcute de mână se regăsesc în versiunea finală, tipărită în ediţia I, din 1936, a *Întâmplărilor în irealitatea imediată* la editura Vremea din București. Nu mai semnalăm corecturile de tipul (1), micile îndreptări a ceea ce ar putea fi simple greșeli de tastare sau idiosincrazii ortografice ale dactilografului: „senz", corectat „sens", sau „depărtarea", corectat „depărtare". Nu semnalăm nici variantele evident greșite și care au fost corectate ulterior, în șpalturi sau în tipografie („ţârm", devenit la publicare „ţărm", sau „poene", devenit „poiene"), tot pentru că ele nu îi pot fi cu legitimitate atribuite romancierului, substituit aici de către un profesionist al mașinii de scris. Mult mai importante sunt corecturile de tipul (2), cuprinzând adăugiri semnificative de text sau înlocuiri care introduc o nuanţă stilistică. Cu ajutorul lor, putem înţelege cum arăta textul romanului într-o primă fază. Eliminarea din text a anumitor cuvinte sau fragmente de frază face parte din procesul creator, indicând o variantă premergătoare a textului și ce modificări a făcut autorul asupra dactilogramei. Noile intervenţii doresc poate să rectifice eliminări neavenite ale dactilografului sau reprezintă într-adevăr adăugiri ale scriitorului, nemulţumit de primele soluţii. Din acest motiv, am identificat drept varianta **A** textul manuscrisului, incluzând în el și acele fragmente de text suprimate prin barare. Acestea pot fi privite ca reprezentând un strat mai vechi al textului romanului, cu soluţii textuale revolute, semnificative prin raportare la texul definitiv, deoarece indică direcţia procesului creator.

În dactilogramă, capitolele sunt numerotate cu cifre romane, barate de același creion cu care au fost operate modificările asupra frazelor cuprinse în versiunea tipărită. Numerotarea dispare în varianta publicată.

A desemnează versiunea dactilografiată, din septembrie 1935. Vom numi **B** versiunea publicată în 1936 la editura Vremea din București. Am evidenţiat prin italice cuvintele barate sau adăugate prin suprascriere în varianta manuscrisă **A**, precizând acest lucru în fiecare caz. În toate cazurile care urmează, prima lecţiune este cea din varianta **B**, textul romanului tipărit la editura Vremea, cu minime modernizări ortografice.

Pag. 5, **r.** 3: Simt atunci lipsa identităţii mele de departe/ **A** [suprascris, barat]: Simt atunci, *de departe*, lipsa identităţii mele // **r.** 5: Acest personagiu abstract/ **A** [barat]: *Un* personagiu abstract// **r.** 9-12: ca în acele vederi stereoscopice unde cele două imagini se separă uneori din eroare și numai când operatorul le pune la punct, suprapunându-le, dau deodată iluzia reliefului/ **A** [cuvinte barate]: ca în vederile stereoscopice unde, *din eroare câteodată*, cele două imagini se separă *puţin* și numai când operatorul le pune la punct, *imaginile*, suprapunându-*se*, dau deodată iluzia reliefului// **r.** 13-16: Ea revine la consistenţa ei anterioară iar obiectele din ea se depun la locurile lor, așa cum într-o sticlă cu apă un bulgăr de pământ sfărâmat se așează în straturi/ **A** [cuvinte barate]: *Revine* la consistenţa ei anterioară, iar obiectele *din ea* se depun la locurile lor, *ca în acea experienţă din copilărie care ne face să observăm* într-o sticlă de apă *cum un* bulgăr de pământ sfărâmat se așează în straturi// **r.** 20: Senzaţia de depărtare/ **A** [barat]: Senzaţia *însă* de depărtare//

Pag. 6, **r.** 3: În depărtare, persistă din mine o siluetă nesigură/ **A** [barat]: În depărtare, persistă din mine *doar* o siluetă nesigură// **r.** 6-7: un corp în întregime nou, crescut în mine cu o piele/ **A**: un corp în întregime nou, cu o piele//

Pag. 7, **r.** 12-14: Senzaţia de îndepărtare a lumii e mai clară și mai intimă: o melancolie limpede și suavă, ca un vis/ **A** [barat]: Senzaţia de îndepărtare a lumii e mai clară și mai intimă: *un fel de* melancolie limpede și suavă, ca un vis// **r.** 18-19: Numai în această dispariţie subită a identităţii regăsesc căderile mele/ **A** [barat]: Numai în *dispariţia* subită a identităţii *mele* regăsesc căderile mele// **r.** 20-21: clipele de imediată luciditate ce urmează revenirii la suprafaţă, lumea/ **A** [barat]: clipele de imediată luciditate ce urmează revenirii *mele*, lumea// **r.** 30-31: ele mă așteptau cu ferocitate să cad pradă atmosferei speciale/ **A** [barat]: ele mă așteptau cu ferocitate să cad pradă atmosferei *lor* speciale//

Pag. 9, **r.** 7-8: se înălţase într-atâta/ **A**: se înălţase atâta// **r.** 26-28: se despărţea undeva în mine în două și efluviile mirosului de putreziciune atingeau regiuni de senzaţii diferite/ **A** [barat]: se despărţea undeva în două și efluviile mirosului de putreziciune atingeau *în mine* regiuni de senzaţii diferite//

Pag. 10, **r.** 9-10: pe mormanul de coji/ **A** [barat]: pe mormanul *cu* coji// **r.** 15-16: cel mai mic pas greșit m-ar fi aruncat în râu/ **A** [barat]: cel mai mic pas greșit m-ar fi *precipitat* în râu// **r.** 18-19: Ajuns lângă apă, în aceeași fugă/ **A** [barat]: Ajuns *jos*, în aceeași fugă//

Pag. 11, **r.** 18-19: Dar asta nu era decât o înșelăciune mai mult a crizei/ **A** [barat]: Dar asta nu era decât o înșelăciune mai mult *din partea* crizei// **r.** 22-23: dar obiectele își pierdeau sensul lor comun/ **A** [barat]: dar obiectele își *pierduseră* sensul lor comun// **r.** 24-25: Ca și cum ar fi fost subit despachetate din hârtii subţiri și transparente în care ar fi stat învelite/ **A** [cuvinte barate]: Ca și cum ar fi *stat până atunci învelite în* hârtii subţiri și transparente *ce subit ar fi fost despachetate*//

Pag. 12, **r.** 1-2: nu însemna numai o simplă izolare a lor ci și o extatică exaltare/ **A** [barat]: nu însemna numai o izolare ci și o extatică exaltare *a lor*// **r.** 3: Entuziasmul de a exista într-o nouă aureolă/ **A** [barat]: Entuziasmul *lor* de a exista în noua *lor* aureolă// **r.** 18: isprăvise probabil/ **A** [barat]: *isprăvea* probabil// **r.** 30: Mă trezeam/ **A** [barat]: *În clipa următoare mă* trezeam//

Pag. 13, **r.** 4: Odaia păstra vag amintirea catastrofei/ **A** [barat]: Odaia păstra *totuși* vag amintirea catastrofei//

Pag. 14, **r.** 5-6: eram străbătut de miile de braţe ale hidrei/ **A**: miile braţe ale hidrei// **r.** 10-11: E drept că unele din aceste locuri conţineau/ **A** [barat]: E drept că unele din *ele* conţineau// **r.** 14-16: crizele mele se cristalizează din melancolia imobilităţii și a nemărginitei lor singurătăţi/ **A** [cuvinte barate]: crizele mele se cristalizează din melancolia *singurătăţii* și a nemărginitei lor *imobilităţii*// **r.** 21-22: Inofensivitatea lor venea dintr-o lipsă universală de forţe/ **A** [barat]: Inofensivitatea lor *rezulta* dintr-o lipsă de forţe *generală*// **r.** 25: Ferocitatea obiectelor se epuiza și ea/ **A** [barat]: Ferocitatea obiectelor se epuiza și ea, *iar eu, în acele momente, le sfidam*// **r.** 30-31: Practicam unele rituri stranii/ **A** [barat]: *Aveam, pentru aceasta,* unele rituri stranii//

Pag. 15, **r.** 1-2: asta o făceam pentru ca să nu descriu cu mersul meu un cerc/ **A** [barat]: asta *era* pentru ca să nu descriu cu mersul meu un cerc// **r.** 4: umbletul meu *seamănă cu* un fir de aţă/ **A** [barat]: umbletul meu *era ca* un fir de aţă [corectat prin suprascriere:] umbletul meu *semăna cu* un fir de aţă [Am rămas la versiunea corectată din manuscris]// **r.** 6-7: obiectele strânse în nodul umbletului ar fi rămas pe veci iremediabil și adânc legate de mine/ **A** [barat]: obiectele strânse în nodul umbletului *meu* ar fi *fost încă mai tare* și *mai* adânc legate de mine// **r.** 10-11: pentru a nu interveni în exercitarea puterilor ei elementare/ **A** [barat]: pentru a nu interveni *în mod ireverenţios* în exercitarea puterilor ei elementare// **r.** 12-13: Focul purifica totul. Aveam întotdeauna în buzunar/ **A** [barat]: Focul purifica totul *și aveam* întotdeauna în buzunar// **r.** 22: Când intrai în adolescenţă nu mai avui crize/ **A** [barat]: Când intrai în adolescenţă nu mai *aveam* crize// **r.** 26-27: ca un lichid ce s-ar fi răspândit în toate direcţiile/ **A** [barat]: ca un lichid ce s-ar fi răspândit în toate *părţile*//

Pag. 16, **r.** 1-2: Pentru crizele mele un medic fu consultat și el pronunță un cuvânt ciudat / **A** [barat]: Un medic fu consultat *pentru crizele mele* și el pronunţă un cuvânt// **r.** 17-18: Impresia aceasta fu atât de puternică din primul moment, încât/ **A**: Impresia aceasta fu atât de puternică încât// **r.** 23: medicul avea ceva șoricesc în el/ **A** [barat]: medicul *are* ceva șoricesc în el//

Pag. 18, **r.** 6-7: acolo mâncau la prânz, pentru ca să nu părăsească prăvălia/ **A**: acolo mâncau la prânz, ca să nu părăsească prăvălia// **r.** 11-12: nu joc o comedie?

Și adăugă pe un ton mai doct/ **A**: nu joc o comedie? Și adăugă pe un ton mai doct// **r.** 20-21: umplând încăperea cu o lumină moartă și deorganizând pe perete umbra/ **A** [suprascris]: umplând *încăperea cu o lumină moartă* și deorganizând pe perete umbra// **r.** 24: un fel de oaspete-mobilă, o prelungire a canapelei/ **A** [cuvinte barate]: un fel de oaspete-mobilă, *ceva care semăna cu* o prelungire a canapelei//

Pag. 19, **r.** 25-26: pândeam cu o exasperată și extraordinar de ascuțită sensibilitate/ **A** [barat]: pândeam cu o exasperată și *extrem* de ascuțită sensibilitate//

Pag. 20, **r.** 26: în cearceafuri/ **A** [barat]: în *cerșafuri*//

Pag. 21, **r.** 9: în același loc/ **A** [barat]: „*la* același loc// **r.** 27-28: și, pe o cale paralelă, Clara continua să se pudreze/ **A** [barat]: și Clara continua să se pudreze *pe o cale paralelă*//

Pag. 23, **r.** 5-6: Este de ajuns ca să mă gândesc mai mult la ele/ **A** [barat]: Este de ajuns ca să mă gândesc mai mult la *acestea*//

Pag. 25, **r.** 9: Trebuia să aștept/ **A** [barat]: *Trebuiam* să aștept//

Pag. 26, **r.** 3-4: în cabină și, după cum am spus, într-un mod cu totul absurd/ **A**: în cabină într-un mod cu totul absurd//

Pag. 27, **r.** 13-14: să-l scobească și să extragă înapoi/ **A**: să-l scobească și extragă înapoi//

Pag. 29, **r.** 22: Tatăl meu adineoarea/ **A**: Tatăl meu adineaore//

Pag. 30, **r.** 28-29: într-un fâşâit de umbre foarte răcoroase/ **A**: în fâşâit de umbre foarte răcoroase//

Pag. 31, **r.** 24-25: cu o voce ce nu mai fu a mea/ **A** [barat]: cu o voce *care* nu mai fu a mea//

Pag. 33, **r.** 22-23: aerul avea un miros greu de umezeală/ **A** [barat]: aerul avea un miros *iute* de umezeală// **r.** 23-24: unde ea strălucea straniu, în mijlocul încăperii ciudate/ **A** [barat]: unde strălucea straniu *pana* în mijlocul încăperii ciudate//

Pag. 34, **r.** 21: grămezi de gunoaie/ **A** [barat]: grămezi *ce miroseau oribil* de gunoaie// **r.** 29-30: Din când în când desfăceam pana din ziar/ **A** [barat]: Din când în când *o* desfăceam din ziar//

Pag. 35, **r.** 20: direcţie oblică, asemeni unui balon/ **A** [barat]: direcţie oblică *ca* un balon//

Pag. 36, **r.** 10: Ea se lăsă mânuită docilă/ **A** [barat]: Ea se lăsă mânuită *fără împotrivire*// **r.** 18: Era un băiat de vreo douăzeci de ani/ **A** [barat]: Era un băiat de vreo douăzeci de ani *care stătea pe lângă noi*// **r.** 28: gândindu-mă mai bine la lucrul acesta/ **A** [barat]: gândindu-mă mai bine la *locul* acesta//

Pag. 38, **r.** 16: zace puţin din parfumul autentic al copilăriei mele/ **A** [barat]: zace puţin din *praful* autentic al copilăriei mele//

Pag. 39, **r.** 1: **A** [moto, barat]: Marghita... Marghita... de ce m-ai părăsit?

Vals popular//

Pag. 40, **r.** 20-21: Şi umbra solitară, pierdută undeva în spaţiu, a rotundei noastre planete/ **A**: Şi umbra solitară, pierdută undeva în spaţiu, a rotundei planete//

Pag. 42, **r.** 30-31: un bătrân ovreu care trăgea de zor contrabasul/ **A** [suprascris]: un bătrân ovreu care trăgea de zor *contra*basul//

Pag. 43, **r.** 5-6: să bată cu arcuşul frenetic în cutia contrabasului/ **A** [suprascris]: să bată cu arcuşul frenetic în cutia *contra*basului// **r.** 13: evolua patetic Francisca Bertini/ **A** [barat]: evolua *poetic* Francisca Bertini// **r.** 32-2 [p. 44]: și care misiune îl făcuse astfel, printr-un exces de perfecțiune, să reprezinte / **A** [barat]: și care astfel, printr-un exces de perfecțiune, *ajunse* să reprezinte//

Pag. 44, **r.** 19-20: neștiind ce întrebuințare să le dea/ **A** [barat]: neștiind ce întrebuințare *trebuiește* să le dea// **r.** 22-23: în contrabasul bătrânului muzicant/ **A** [suprascris]: în *contra*basul bătrânului muzicant//

Pag. 48, **r.** 10: Desigur că artistul/ **A** [barat]: *Cred* că artistul// **r.** 23: Totul era înconjurat de mici frunze/ **A** [barat]: Totul era înconjurat *cu* mici frunze// **r.** 29-30: scufundate într-o eternitate fără rezonanță/ **A** [barat]: scufundate *în* eternitate fără rezonanță//

Pag. 49, **r.** 11: cântă la orgă/ **A** [barat]: cântă *din* orgă// **r.** 15-16: nostalgii răspândite în lume, care adunate/ **A** [barat]: nostalgii răspândite în lume *și* care adunate//

Pag. 51, **r.** 2-3: de-a lungul căruia umblam/ **A** [barat]: de-a lungul căruia *umblau*// **r.** 22: lipsite până și de acoperiș/ **A** [barat]: *chiar și* lipsite de acoperiș//

Pag. 52, **r.** 18-19: spuse el răgușit/ **A** [barat]: *răgușit* spuse el//

Pag. 53, **r.** 6-7: Imobilitatea căișorilor de lemn/ **A** [barat]: Imobilitatea *căluților* de lemn// **r.** 26-27: avu asupra mea un efect deprimant/ **A** [barat]: *are* asupra mea un efect deprimant// **r.** 29-30: Într-o clipă avui senzația/ **A** [barat]: „Într-o clipă *am* senzația//

Pag. 54, **r.** 13: aș fi privit totul/ **A** [barat]: *l-aș* fi privit// **r.** 29: îmi plimbam mereu personagiul/ **A** [barat]: *mereu* îmi plimbam personagiul//

Pag. 55, **r.** 5-6: figură rapidă și bizară, greu de înțeles/ **A** [barat]: figură rapidă, bizară *și* greu de înțeles// **r.** 14-15: o clipă, toată muzica îmi părea/ **A** [barat]: o clipă *și* toată muzica îmi *a*părea// **r.** 21: în pasta comună și în mizeria/ **A**: în pasta comună și mizeria// **r.** 22: umanității. Ceea ce/ **A**: umanității – ceea ce// **r.** 25-26: de altfel aceea a lumii întregi/ **A**: de altfel a lumii întregi//

Pag. 56, **r.** 22-23: de la începutul vieții până la sfârșit/ **A**: de la început până la sfârșit// **r.** 23-24: al unor existențe palide, consumate/ **A** [barat]: al unor *vieți* palide, *ori* consumate// **r.** 28-29: insulă pustie, scăldată/ **A** [barat]: insulă pustie *și* scăldată//

Pag. 57, **r.** 15-16: Deasupra casei de bani/ **A** [barat]: Deasupra casei de fier// **r.** 21: și cu cocoașa pieptului/ **A**: și cocoașa pieptului//

Pag. 58, **r.** 8-9: desigur o înțeleaptă precauțiune/ **A**: desigur înțeleaptă precauțiune//

Pag. 59, **r.** 3: să plec din odaie imediat/ **A**: să plec din odaie// **r.** 7: Iată, și eu sunt răcit/ **A**: Uite, și eu sunt răcit// **r.** 8: mi-a prescris o rețetă/ **A** [barat]: mi-a prescris *să iau* o rețetă// **r.** 32: priveam cu uimire oamenii vorbind/ **A** [barat]: priveam cu uimire *cum* oamenii *vorbesc*//

Pag. 60, **r.** 12: ar fi clănțănit din dinți. Între două odăi, o cortină de mărgele servea drept ușă/ **A**: ar fi clănțănit din dinți. [suprascris:] *Între două odăi, o cortină de mărgele servea drept ușă*// **r.** 16-17: lume cunoscută de mult și de care/ **A**: lume cunoscută de care// **r.** 19-21: Senzația aceasta devenea mai profundă când trebuia să trec între cele două odăi despărțite cu cortina de mărgele/ **A** [barat]: Senzația aceasta devenea *desăvârșită* când trebuia să trec între două odăi despărțite cu *o* cortin*ă* de mărgele, *în loc de ușă.*

Mâna mea făcea întotdeauna un efort mult mai mare decât era necesar pentru a despărți mărgelele, încât rezulta în gestul meu un vid, care ar fi trebuit desigur să mă facă să cred că mâna mi-e mai grea decât de obicei, însă care ajungea la un rezultat contrariu și mă făcea să-mi pară mai ușoară, prin același fenomen de inversare de senzații, care ne face să credem, când ne scufundăm în apă, că apa e grea în timp ce adevărul este că trupul nostru e acel ce cântărește mai mult// **r.** 27: desuetă și meșteșugită/ **A** [barat]:

desenată și meșteșug*u*ită// **r.** 32: doamne îmbrăcate în crinoline/ **A** [barat]: doamne îmbrăcate *cu* crinoline//

Pag. 61, **r.** 4-5: fructiera de sticlă roz/ **A** [barat]: fructiera *din* sticlă roz// **r.** 5: poșetele/ **A**: poșete// **r.** 6-7: mătasea roasă de molii, diverse obiecte cu monograme/ **A**: mătasea roasă de molii [suprascris:], *diverse obiecte* cu monograme// **r.** 21-22: Era un băiat roșcovan, cu mâinile mari și părul zburlit/ **A** [barat]: *Era un tânăr înalt și slab, cu un gât lung și golaș ca al unei păsări, în care omușorul veșnic se agita sub piele//* **r.** 23: în ochi plutea însă/ **A**: în ochi însă plutea//

Pag. 64, **r.** 8: Care fuseseră gesturile/ **A** [barat]: Care *erau* gesturile// **r.** 13-14: gramofonul cu pâlnia răsturnată, frumos vopsită/ **A**: gramofonul cu pâlnia frumos vopsită//

Pag. 65, **r.** 13: contemplasem atâția ani/ **A**: contemplam atâția ani//

Pag. 68, **r.** 18: atât de dense și erau totuși atât de instabile/ **A**: atât de dense și totuși atât de instabile//

Pag. 71, **r.** 6-7: într-o răcoare și o întunecime ce-l străbătură desigur ca o supremă fericire/ **A**: într-o răcoare și o întunecime ce-l străbătură ca o supremă fericire//

Pag. 72, **r.** 1: Câteva zile după înmormântarea/ **A** [barat]: *Peste* câteva zile *de la* înmormântarea//

Pag. 73, **r.** 6-7: o movilă de pe care priveam de departe/ **A** [barat]: „o movilă de pe care priveam de departe *nunta//* **r.** 13-14: devenind violet, aproape sufocându-se/ **A** [barat]: devenind violet *și* aproape sufocându-se//

Pag. 74, **r.** 4: Camera în care mă trezii/ **A** [barat]: *Întunericul* în care mă trezii// **r.** 8: îmi huia în urechi ca în interiorul unei scoici/ **A**: îmi huia în urechi ca interiorul unei scoici// **r.** 17: făcându-mi loc prin ele/ **A** [barat]: făcându-mi loc prin *aerul plin cu scobituri//*

Pag. 75, **r.** 23-24: șiragurile grele ale mărgelelor de grăsime/ **A** [barat]: șiragurile grele ale mărgelelor de grăsime *înconjurau gâtul//* **r.** 29: monstruoși, hipertrofiați/ **A** [barat]: monstruoși *și* hipertrofiați//

Pag. 78, **r.** 11: toate umilinţele/ **A**: toate umilităţile// **r.** 30-31: cu totul în afară de afaceri şi de cereale/ **A**: cu totul în afară de afaceri şi cereale//

Pag. 79, **r.** 29: se făcea mai tenace/ **A** [barat]: se făcea *tot* mai tenace// **r.** 30: Poate că există şi altă foame/ **A**: Poate că există şi altă foamete//

Pag. 82, **r.** 15: ar fi trebuit/ **A** [barat]: *aş* fi trebuit//

Pag. 83, **r.** 7-8: pricepuse gestul meu/ **A**: pricepuse gestul// **r.** 16-17: dureros în mine/ **A** [barat]: dureros *cu* mine//

Pag. 84, **r.** 13: să existe/ **A** [barat]: să existe *exactă*//

Pag. 93, **r.** 18-19: să se dizolve în atmosfera lor ca într-un acid puternic/ **A** [barat]: să se dizolve în atmosfera lor *neutră* ca într-un acid puternic//

Pag. 95, **r.** 6-7: plutea mereu deasupra oraşului/ **A** [barat]: plutea mereu deasupra *capului*//

Pag. 96, **r.** 12: „din pământ ai ieşit şi în pământ te vei întoarce"/ **A**: „din pământ a ieşit şi în pământ el se va întoarce"// **r.** 22: arătau şi ele îndeajuns aceasta/ **A**: arătau îndeajuns aceasta//

Pag. 103, **r.** 3-4: să răstoarne dintr-o dată în întuneric tot ce vedeam şi simţeam/ **A**: să răstoarne dintr-o dată tot ce vedeam şi simţeam în întuneric// **r.** 6: începui să răscolesc/ **A** [barat]: începui să *diretic*/ *scotocesc*//

Pag. 105, **r.** 19: cu obrajii/ **A** [barat]: *ca* obrajii//

Pag. 109, **r.** 21: în obscuritatea aceea/ **A** [barat]: în *întunecimea* aceea//

Pag. 110, **r.** 31-32: să înlocuiesc eu paiaţa/ **A**: să *fiu* paiaţa [corectat:] să înlocuiesc paiaţa//

Pag. 111, **r.** 11-12: o luai spre o mică grădină publică/ **A** [barat]: „o luai *încet* spre o mică grădină publică// **r.** 16: Mă înfundai într-o bancă, scobită/ **A** [barat]: Mă înfundai într-o bancă *adâncă*, scobită//

Pag. 114, **r.** 19: coroana infinit răspândită/ **A** [barat]: coroana infinit *divizată*//

Pag. 115, **r.** 14: Pentru ce pășeam atât de încet?/ **A**: Pentru ce pășisem atât de încet?// **r.** 15: „Pășeam încet?“/ **A**: „Pășisem încet?“// **r.** 29-30: un tic-tac agasant și foarte sonor/ **A**: un tic-tac agasant și sonor//

Pag. 118, **r.** 10-11: așa cum o simțeam în mine/ **A**: așa cum simțeam în mine//

Pag. 123, **r.** 8-9: mai blond și mai fin decât altădată/ **A** [barat]: mai blond și mai fin *poate* decât altădată//

Pag. 124, **r.** 1-2: În niciuna din plimbările mele, în niciuna din întâlnirile mele/ **A**: În niciuna din întâlnirile mele//

Pag. 125, **r.** 16: În jurul ghetelor lui cu gumilastic/ **A**: În jurul ghetelor cu gumilastic// **r.** 17-18: pătrunzând desigur prin piele până sus în inimă/ **A**: pătrunzând desigur prin piele în inimă// **r.** 32-1: curgeau mâinile atârnând greu / **A**: curgeau mâinile//

Pag. 126, **r.** 1: și încovoindu-i spatele/ **A**: și ploaia îi încovoia spatele// **r.** 6: zecile de sticluțe de cerneală/ **A** [barat]: *miile* de sticluțe de cerneală//

Pag. 128, **r.** 11-16: ca în jocul acela din copilărie când îndoiam o hârtie pătată de cerneală și apăsam puternic pentru ca cerneala să se răspândească cât mai mult, dezvăluind când deschideam hârtia cele mai fantastice și mai nebănuite contorsiuni ale unui bizar desen/ **A** [cuvinte barate]: ca în jocul acela din copilărie *care constă în a îndoi* o hârtie pătată de cerneală și *a* apăsa puternic pentru ca cerneala să se răspândească, cât mai mult, dezvăluind *întotdeauna* când deschidem hârtia cele mai fantastice și mai nebănuite contorsiuni ale bizar*ului* desen// **r.** 24: neînțelegeri și neliniști ale mele trebuie să-mi dau seama că/ **A**: neînțelegeri și neliniști ale mele că// **r.** 31: „Viața ta a fost așa și nu altfel“, spune ea/ **A** [barat]: „Viața ta a fost așa și nu altfel“, spun *ele*// **r.** 32: imensa nostalgie a lumii aceștia/ **A**: imensa nostalgie a lumii acestea//

Pag. 129, **r.** 31-32: țip ca să fiu zgâlțâit.../ **A** [barat]: țip ca să fiu zgâlțâit *și să mă trezesc*...//

INIMI CICATRIZATE

Romanul *Inimi cicatrizate* a apărut la editura Universala-Alcalay din București, în anul 1937. Cartea a fost scoasă de sub tipar ceva mai devreme, în a doua jumătate a lunii decembrie 1936, iar prima cronică a apărut la 31 decembrie. Pentru stabilirea textului, am folosit mai multe exemplare marcate ca făcând parte din „ediția a doua“, o „ediție“ scoasă, probabil, ca un al doilea tiraj, foarte repede după primul.

Note la *Inimi cicatrizate*

1. Søren Kierkegaard (1813-1855), filosof danez, inițiator al existențialismului.

2. Tuberculoza osoasă sau spondilita tuberculoasă (numită și „morbul lui Pott“) este o formă de tuberculoză artritică ce afectează coloana vertebrală. Boala a fost numită după descoperitorul ei, chirurgul britanic Percivall Pott (1714-1788).

3. Berck-sur-Mer sau Berck-Plage, stațiune maritimă de la malul Oceanul Atlantic, în nordul Franței, în departamentul Pas-de-Calais, cunoscută pentru instituțiile de tratament medical, în special cele specializate pentru tuberculoză osoasă. M. Blecher, bolnav de tuberculoză, a petrecut acolo trei ani, între 1928 și 1932.

4. *La femme du roulier* este un foarte vechi cântec popular franțuzesc adoptat de repertoriul cabaretelor; în anii 1920 este reluat cu succes de către cântăreața pariziană Marie

Dubas. Versurile pot fi traduse astfel: „Soţul dumitale... bididi... bididi.../ Este la mansardă/ E pe cale să sărute/ E pe cale să sărute servanta“. O parte din hazul acestui „cântec de tavernă“ vine din faptul că verbul „baiser“ are dublu sens în franceză, unul arhaic, „a săruta“, și unul contemporan, argotic, „a i-o trage“.

5. În ediţia princeps, „a pielei însăși“ [sic].

6. În ediţia princeps, „Comunicau“ [sic].

7. În ediţia princeps, „se scurgea“ [sic].

8. *Cânturile lui Maldoror* sunt un amplu poem în proză reprezentând opera majoră a poetului francez Lautréamont (1846-1870). Cartea, publicată în anul 1869, avea să devină una dintre scrierile majore ale modernismului european, fiind apreciată în mod deosebit de artiștii suprarealiști. Pasajele citate în roman fac parte, ambele, din Cântul al Doilea: „Là, dans un bosquet entouré de fleurs, dort l'hermaphrodite, profondément assoupi sur le gazon, mouillé de ses pleurs. Les oiseaux, éveillés, contemplent avec ravissement cette figure mélancolique, à travers les branches des arbres, et le rossignol ne veut pas faire entendre ses cavatines de cristal. Le bois est devenu auguste comme une tombe“; respectiv: „Je pourrais, en prenant ta tête entre mes mains, d'un air caressant et doux, enfoncer mes doigts avides dans les lobes de ton cerveau innocent, pour en extraire, le sourire aux lèvres, une graisse efficace qui lave *mes yeux, endoloris par l'insomnie éternelle de la vie*. Je pourrais, cousant tes paupières avec une aiguille, te priver du spectacle de l'univers, et te mettre dans l'impossibilité de trouver ton chemin; ce n'est pas moi qui te servirai de guide“ (s.n.).

9. *Roadster*-ul este un automobil tip sport, decapotabil, cu două locuri și, la modelele de epocă, un loc suplimentar în spate.

Cronologia scrierii romanului. Primele texte în care se pot întrevedea urme ale concepţiei ce se va realiza în *Inimi cicatrizate* sunt scurtele proze, reproduse în această ediţie, care poartă subtitlul comun *Din caietul lui Arthur Hogg*, scrise în 1930 și trimise atunci lui Ion Valerian, spre publicare în revista „Viaţa literară". Numele „Mab" al fetei din proza omonimă, o tânără originală, fantezistă și inteligentă, al cărei discipol într-ale adaptării la viaţa de sanatoriu este naratorul, se regăsește în însemnările marginale ale manuscrisului *Ţesut cicatrizat*. „Mab", devenită în manuscris „Tedy" (în versiunea publicată, Isa), este într-adevăr o fată foarte cultivată, care duce introspecţia până la lirism, raisonneur-ul romanului în ce privește metafizica bolii, alături de Ernest. Tot în prozele scurte din 1930, mai exact în ultima dintre ele, *Dragoste*, se găsesc reflecţii care vor conduce la schiţarea personajului Solange și a idilei eșuate cu aceasta din roman.

Prima menţiune a proiectului de a scrie *Inimi cicatrizate* apare într-o scrisoare din 18 februarie 1936, imediat după apariţia *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, cât timp „serviciul de presă" pentru această carte nici nu fusese încheiat, sub puternica impresie a primirii pozitive a acesteia de către critici: „Îţi anunţ ceva important, peste câteva zile voi începe, cred, să scriu noua mea carte însă nu va fi un roman, ci continuarea *Întâmplărilor*; nu te speria, știu ce dificultăţi vor fi legate de acest proiect însă mi-a venit în minte ca o construcţie bine echilibrată această urmare care va avea trei cărţi (cu trei «subiecte» diferite, în fond însă continuându-se, Berck, Leysin, Techirghiol) și toate patru volume (împreună cu acesta apărut) vor forma, dacă voi izbuti să le duc la capăt, «opera vieţii mele»". La 11 iunie, Geo Bogza era anunţat de încheierea iminentă a primei versiuni: „Până acum am scris vreo 450 pagini îndesate de caiet și mai am de terminat 50-60 pagini, încât cred că săptămâna ce vine va fi gata romanul în prima versiune". Era vorba de versiunea mult extinsă a romanului, care purtase titlul de lucru *Berck*, apoi *Ţesut cicatrizat*, și pe care, datorită numeroaselor și însemnatelor diferenţe faţă de versiunea finală, o publicăm integral în prezenta ediţie, *infra*. La 12 august, Blecher îi scrie aceluiași Bogza: „În privinţa editorului, uitasem să-ţi scriu că încă mai demult Mihail

Sebastian mi-a comunicat că Ocneanu de la Alcalay ar fi dispus ca să-mi editeze o carte – asta i-a spus-o când au apărut *Întâmplările*". Munca la a doua variantă continuă cu mai puţină bucurie decât se întâmplase cu *Întâmplări în irealitatea imediată*: „Îţi mărturisesc că sunt foarte amărât, plictisit de toate şi continui romanul numai pentru a isprăvi un lucru început şi pentru motive... familiare pe care ţi le voi explica verbal aici" (21 august 1936). Pe 10 septembrie Blecher are un accident casnic, căzând de pe patul cu rotile şi suferind o destindere a încheieturii piciorului; cu toate acestea continuă să scrie, obligat de promisiunea făcută lui Mihail Sebastian, care decisese să-l ajute cu publicarea cărţii, de astă dată contra plată, la editorul Emil Ocneanu. La 29 septembrie, munca era gata şi romanul trimis la editor: „Ieri a fost aici Mihail Sebastian care, la plecare, a luat manuscrisul la Bucureşti. [...] când am ştiut că vine Mihail Sebastian am vrut să isprăvesc manuscrisul şi de aceea, în cele 6 zile precedente venirii lui am lucrat la corectare în fiecare dimineaţă, după masă şi noaptea până la 3-4; am ieşit epuizat, frânt, stors de toate forţele; manuscrisul ăsta m-a costat un enorm efort fizic, un adevărat surmenaj". La 18 decembrie, exemplarele autorului de la editură ajung la Roman.

Cartea a fost tipărită sub îngrijirea lui Mihail Sebastian, care a negociat şi un contract mai bun cu editorul, motiv de mândrie pentru M. Blecher, care era apăsat de complexul de a nu fi „câştigat un ban în viaţa lui"; tipărirea nu a fost plătită de autor, cum se întâmplase cu anteriorul volum.

Receptarea primei ediţii. Cartea a fost semnalată în „Azi", în numărul din ianuarie 1937, în „Le Moment" din 11 ianuarie („Un livre d'amour et de tendresse; un livre d'impressionnante introspection psychologique du à l'auteur du roman original *Dans l'irréalité immediate*") şi în „Reporter" din 17 şi din 31 ianuarie („O carte gingaşă de iubire şi combustie interioară, o carte de impresionantă introspecţie psihologică a celui care a dat literaturii noastre originalul roman *Întâmplări în irealitatea imediată*").

Cronicarul ziarului „L'indépendence roumaine", Gh. Nenișor, este primul care comentează, cu entuziasm, apariția romanului: „*Coeur cicatrisés*, ouvrage lancé récemment par la maison Alcalay, vient de contourer définitivement l'étendue d'un talent qui ne trouve pas d'égal dans la littérature roumaine contemporaine". Miron Grindea sublinia, în numărul din ianuarie al revistei „Adam", reușita scriitorului, accentuând vocația ei umanistă: „Cartea lui M. Blecher, tălmăcită într-o limbă apuseană, va apărea, suntem convinși, tot ca o revelațiune și tot ca un mesaj: o carte care înfrățește, după ce exaltă, fie chiar și în suferință, care dilată, până la exasperare, arterele sensibilității, pentru a apropia, apoi, pe cititori, într-o amară, dar împăcată convingere, de autor". Un cronicar nesemnat, probabil Geo Bogza, scrie în ianuarie în „Azi": „*Inimi cicatrizate* e o carte asupra căreia nimeni nu poate să aibă nicio îndoială. Peste zece și peste o sută de ani ea va rămâne valabilă". Alte reacții pozitive au urmat, între care și una, lipsită însă de spirit critic, a lui Petru Manoliu în „Credința". Ca un duș rece asupra acestui entuziasm, considerat necritic, Eugen Ionescu intervine la 11 ianuarie în „Facla", diagnosticând nereușita cărții ca rezultată din apropierea prea mare a autorului de materialul biografic din roman, din intensitatea excesivă a „trăirii", care duce la un deficit de literaritate: „*Inimi cicatrizate* conține un material excelent. Era prea bun, probabil, pentru ca literatura să-l mai poată depăși. Și astfel, *Inimi cicatrizate* este o carte scrisă cu stângăcie". Aceleași argumente legate de lipsa forței „transfiguratoare" apar și la Octav Șuluțiu, în cronica din „Familia", an IV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1937: „Trebuie să recunoaștem că viața pulsează în vinele acestei cărți. E incontestabil o viață palpitândă și cititorul o urmărește cu mult interes. Dar aici se oprește valoarea cărții. [...] *Inimi cicatrizate* se definește deci mai mult ca un reportaj admirabil romanțat al unui mediu bizar". La 17 ianuarie 1937, în

„Reporter", Mihail Sebastian apără cartea pe care o încurajase atât, arătând că spectacolul suferinței nu este adevărata cheie a romanului, ci suferința morală a unei singurătăți cu deschidere ontologică: „*Inimi cicatrizate* este într-adevăr o carte despre singurătate. [...] Niciodată Blecher nu se lasă înduioșat de aspectele clinice ale suferinței. Drama cărții sale este în regiuni mai puțin accesibile compasiunii. E o dramă de semnificații, nu de fapte". Totodată, el îi găsește cărții meritul de a oferi încredere în literatură prin capacitatea acesteia de a transmite emoție: „Rareori o proză mi-a dat un mai întreg sentiment de securitate [...] Puțin obosit de literatură, puțin sceptic în ce privește posibilitățile ei, regăsesc în *Inimi cicatrizate* emoții de mult pierdute, dar nu pentru totdeauna, de vreme ce o carte este în stare să mi le redea cu această acuitate". Tot la 17 ianuarie, în „Vremea", Pompiliu Constantinescu recomanda cititorilor „o lectură zguduitoare", descriind-o astfel: „Umană, autentică până la un fel de jupuire a conștiinței, neliniștită și lucidă în același timp, de o demnitate de tragedie antică, experiența cuprinsă în romanul d-lui Blecher afirmă definitiv marile sale însușiri de scriitor". Cu entuziasm, dar fără observații personale se manifestă C. Fântâneru, în „Universul" din 19 ianuarie și M. Rudich în numărul din februarie 1937 al revistei studenților evrei sioniști, „Hasmonaea". În „Credința din 4 februarie, Alexandru Mironescu declară și el: „Meritele acestui roman sunt numeroase și incontestabile". Din nou sceptic se exprimă Ion Biberi, într-un articol publicat în „Le Moment" din 13 februarie: remarcându-i intensitatea și autenticitatea, el îi reproșează cărții schematismul și lipsa introspecției; opera, meritorie, nu egala importanța *Întâmplărilor în irealitatea imediată*. Avangardistul D. Trost, în „Azi" din februarie-martie, observă „însemnate însușiri de poezie, redare clară și mărită a unui caz psihologic cu totul greu de redat fără a cădea în dramatic, un gust al ciudatului și al necunoscutului". În „Meridian", nr. 11/ 1937, Tiberiu Iliescu vorbește despre roman ca despre „o carte scrisă cu o luciditate tragică, fără sentimentalism, fără lamentare. Înainte de a fi un poem al dunei, cartea lui Blecher este un jurnal trist al exasperării". Cu mai mare autoritate se exprimă E. Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane*, apărută în 1937. M. Blecher apare în capitolul dedicat „epicii de analiză psihologică": „Progresul epic e incontestabil în schiţarea îndemânatică a atâtor bolnavi dintr-un sanatoriu de la Berck, a erotismului acestor trupuri zidite în ghips [...]. Stilul nu mai are însă linia tăioasă a primului volum; incertitudinea și neîngrijirea limbii sunt evidente". Peste patru ani, G. Călinescu va fi și mai categoric, cu un verdict influent în posteritate; neînregistrând deloc *Întâmplări în irealitatea imediată*, criticul privește cu severitate al doilea roman al lui M. Blecher: „Tot ce are raport cu fiziologia, este remarcabil. [...] Dar când romancierul începe să romanţeze, devine absurd, iar când cade în erotism, de-a dreptul respingător".

Inimi cicatrizate este și singurul roman care a cunoscut o traducere în timpul vieţii autorului. Volumul a apărut în idiș la tipografia „Tehnic" M. Dector din Chișinău, în 1938. Probabil a ieșit din tipar la începutul lunii martie, de vreme ce autorul îl anunţa pe Geo Bogza de eveniment într-o scrisoare din 2 martie 1938. Mihail Sebastian, în numărul din 15 aprilie–1 mai 1938 al revistei „Adam", scria: „Venit după un debut literar uluitor, pe care toată lumea îl înregistrase cu atât mai entuziast, cu cât era neașteptat, acest nou roman nu a izbutit, mi se pare, să menţină toate aprobările pe care le câștigase Blecher cu *Întâmplări în irealitatea imediată.* [...] Blecher a plătit, la al doilea volum, rapida victorie a celui dintâi. Prudenţele critice, scepticismul care nu se lasă «epatat», blazarea s-au deșteptat cu întârziere, pentru a compensa excesul primelor entuziasme". Spre deosebire de cronica din aceeași revistă a lui Miron Grindea, în ianuarie 1937, care scotea în evidenţă „universalismul" mesajului unui scriitor evreu, Sebastian îl invocă, elegiac și defensiv, pe cititorul solitar al unei experienţe literare la fel de solitare: „Undeva, în Polonia sau în Statele Unite, la capătul unui drum ce merge în plin ghetto, un cetitor necunoscut și altfel inaccesibil va primi sfâșietorul mesaj al lui M. Blecher".

Tabloul ediţiilor. Prima ediţie: M. Blecher, *Inimi cicatrizate*, Bucureşti, Editura Alcalay, nu are anul trecut pe copertă. Primele volume i-au parvenit autorului pe 18 decembrie 1936. Cartea a fost totuşi înregistrată de istoriile literare cu anul 1937. Formatul cărţii era acelaşi ca al *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, dar cu mai multe rânduri pe pagină, 29 în loc de 26. Coperta de culoare verzuie poartă înscrisurile: „M. Blecher – Inimi Cicatrizate – roman – Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co." Avea 232 de pagini și costa 60 lei.

Ediţia a doua: M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, antologie și prefaţă de Dinu Pillat, apare la Editura Minerva din Bucureşti, în 1970, 308 p. Romanul *Inimi cicatrizate* se tipăreşte la paginile 121-308.

Ediţia a treia: Max Blecher, *Inimi cicatrizate. Întâmplări în irealitatea imediată*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, în 1995, colecţia „100+1 capodopere ale romanului românesc". Ediţie îngrijită, prefaţă și curriculum vitae de Teodor Vârgolici. Romanul cuprinde 135 de pagini (paginile 5-140). Ordinea cronologică a apariţiei celor două romane este inversată.

Ediţia a patra, Max Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată*, Editura Aius, Craiova, și Editura Vinea, Bucureşti, în 1999, în colecţia transeditorială „Cărţi fundamentale ale culturii române" iniţiată, coordonată și finanţată de Fundaţia pentru o Societate Deschisă. Ediţie îngrijită, tabel cronologic și referinţe critice de Constantin M. Popa și Nicolae Ţone, prefaţă de Radu G. Ţeposu. Romanul *Inimi cicatrizate* ocupă paginile 115-230.

Ediţia a cincea: Max Blecher, *Inimi cicatrizate*, Iaşi, Princeps Edit, 2003, 136 p. Retipărită în 2008.

Ediţia a şasea: Max Blecher, *Romane. Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, tabel cronologic și prefeţe de Gheorghe Glodeanu, colecţia „Biblioteca românească", editura Limes, Cluj-Napoca, 2008. Romanul *Inimi cicatrizate* ocupă paginile 120-243. Nota asupra ediției lipsește.

Ediția a șaptea, Max Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Constantin M. Popa, Editura Aius Printed, Craiova, 2009. Romanul *Inimi cicatrizate* ocupă paginile 99-227. Nota asupra ediției lipsește. Retipărită în 2014.

Ediția a opta: Max Blecher, *Inimi cicatrizate*, Editura Art, București, 2009, 201 p. Ediție îngrijită, tabel cronologic și dosar de receptare critică de Florin Ioniță.

Ediția a noua: M. Blecher, *Inimi cicatrizate*, Editura Humanitas, 2016, 232 p. Ediție îngrijită și prefață de Marieva Ionescu.

Variantă

Prima variantă a romanului *Inimi cicatrizate* și singura versiune intermediară a unei scrieri de M. Blecher care ne-a parvenit integral este *Țesut cicatrizat*. Ea a fost scrisă la Roman, în casa din str. Costache Morțun nr. 4, din februarie până la sfârșitul lunii iunie 1936. Cele cinci caiete ale manuscrisului sunt păstrate astăzi la Muzeul Național al Literaturii Române, unde poartă cota 16805.

În notele de subsol ale textului, numerotate cu cifre romane, se regăsesc frazele sau paragrafele care au fost suprimate de autor. Deși eliminate prin barare, ele au un interes considerabil, atât în ele însele, pentru imaginile sau scenele conținute, uneori extrem de originale, cât și prin faptul că au fost eliminate, ceea ce face posibilă urmărirea gândirii scriitorului în procesul conceperii variantei ultime a cărții sale. Am renunțat la a atrage atenția la fiecare ezitare sau eroare de ortografie a autorului prin notă. Erorile sunt, oricum, foarte puține și ni s-au părut irelevante, simple erori de redactare, redundanțe sau simple lacune. Am marcat însă prin croșete locurile în care am omis un cuvânt redundant sau am rectificat o literă pentru a face textul mai fluid.

ŢESUT CICATRIZAT

[Partea I]

I

Emanuel urcă o scară întunecoasă; mirosea în aer vag a produse farmaceutice şi a cauciuc ars. În fund intră într-un coridor îngust unde domnea aceeaşi întunecime; o uşă larg deschisă arătă lui Emanuel că trebuia să meargă mai departe. Încăperea n-avea decât un singur geam spre curte, un geam foarte mare care nu era altceva decât un acvarium. Toată lumina venea înăuntru prin apele aceste albăstrui. Peşti negri de forme ciudate îşi alunecau umbrele printre ape şi mărăcini.

– Aş vrea să se termine repede, gândi Emanuel, să ştiu îndată rezultatul... da... nu...

Tâmplele îi zvâcneau puternic. Îşi trecu mâna peste faţă obosit. Tot decorul acesta şi mai ales peştii care alunecau mereu prin ape păreau de-un profund ridicul. Prostii. Emanuel simţea cum gândurile i se îngreuiază de frică, poate de scârbă; de scârbă că nu se termină totul mai repede şi că mai trebuie acum să aştepte. În piept i se făcea când un gol, când o opresiune grea, ca o piatră. Visa... visa mereu... să intre într-un bazin cu apă rece, să se spele din cap până-n picioare, să se reîmprospăteze, să devie altul, să iasă din bazin un Emanuel nou, fără gânduri şi fără griji.

– Ah, de n-ar fi acest lucru, numai acesta; să pot fi liberat de el, numai de acest lucru, numai de acesta... Când voi ieşi de-aici să încep o viaţă nouă... Voi şti să preţuiesc bucuria asta...

Undeva în sală se deschise o ușă și cineva trecu repede, cu nepăsare, fără să-l bage în seamă pe Emanuel. „Poate că ar trebui să bat undeva, să mă anunţ“, gândi el, dar frica îl ţintuia pe loc. De data asta era frica, dar subtilizată într-o lașitate meschină și inutilă; de vreme ce venise până aici și trebuia să știe tot adevărul, câteva minute nu puteau avea nicio însemnătate. Peștii continuau să alunece trist în lumina mohorâtă. În sală era tăcere și întuneric; dacă situaţia asta ar fi durat o eternitate, Emanuel n-ar fi avut nimic de spus împotrivă, numai să mai rămâie încă dincoace de adevăr, în alternativa de a fi sau de a nu fi grav bolnav, însă nicidecum în miezul unei afirmaţii brutale. „Da, domnule, d-ta ești greu atins. Condamnat“. „Câţi ani mai pot trăi?“ „Încă un an, cel mult doi“. Emanuel simţi cum îi vin lacrimile în ochi: nu pentru că și-ar fi închipuit rapiditatea cu care ar trece cei doi ani, ci pentru că se simţea brusc scos din viaţă, chiar din momentul când începeau acești ultimi doi ani.

Încet umbrele peștilor se întunecară ca învăluite cu vată; cineva tuși scurt undeva într-o odaie, apoi o ușă se deschise scurt.

– Sunteţi trimis de doctorul Cériez? Știu, mi-a telefonat cazul... dureri în șale, reflexe vii, bănuieli de carie osoasă... Exact?

Emanuel confirmă aplecând capul ca un acuzat când i se citește sentinţa.

– Vom vedea îndată... Poftim!

Intrară într-o odaie plină cu aparate nichelate; de aici venea mirosul de cauciuc ars. Un singur bec ardea slab. Perdele negre acopereau geamurile. Erau atâtea fire de conexiuni și atâtea manivele pretutindeni încât Emanuel se temu să înainteze ca să nu declanșeze vreun formidabil curent electric; rămase în prag.

Chiar în dreapta lui era o mică despărţitură unde trebuia să se dezbrace; de-acum nu mai putea face nimic, trebuia să se dezbrace să se predea gol aparatelor. Vedea prin crăpătura perdelei cum îl așteaptă tăcute. Și medicul care fuma și arunca nepăsător scrumul pe jos, în odaia asta în care fiecare centimetru pătrat părea încărcat cu electricitate și cu mistere științifice.

– Vă scoateți numai cămașa.

Emanuel era gata. Acum începu să tremure de-a binelea.

– Vă este frig? Durează numai o minută. Vă îmbrăcați îndată.

Emanuel se gândi brusc la un miracol; aparatul să provoace în el cine știe ce reacțiune misterioasă și să-i dispară deodată durerile în spate; să iasă de la doctor fără dureri, fără frica de boală, liber, în sfârșit liber, fericit... Îl cuprinse un acces de frenezie interioară: dacă doctorul găsește că nu are nimic, că nu are carie osoasă, atunci îi va săruta mâinile, se va arunca la picioarele lui și îi va săruta picioarele. Așa va face; va intra într-un bar și va bea cinci kilograme de vin... Simți deodată contactul rece, tăios, al mesei de tablă pe care îl întinse doctorul.

– Când vă voi spune eu, veți opri respirația, câteva secunde doar.

Medicul așeza placa, se auzeau declicuri metalice precise. Poziția corpului trebuia îndreptată. Acum totul era gata.

În picioare, în fața unei catedre cu butoni de ebonită, medicul apăsă unul din ei și se stinse lumina. Emanuel simțea cum îi bate inima atât de puternic încât aproape avea rezonanță în tabla pe care stătea culcat. Se auzi un fâșâit, apoi comanda de a nu mai respira, apoi fâșâitul se înteți. Cât dură asta? Peste câteva secunde, Emanuel simțea că-i plesnesc tâmplele. Becul electric se aprinse iar. Acum. Acum se va vedea pe placă. Poate că n-ar fi trebuit să vină, se gândi fulgerător Emanuel, poate ar fi făcut mai bine să nu știe nimic, să se sinucidă înainte de a afla că e bolnav. Pentru că acum avea certitudinea că e bolnav, durerile existau, le simţea acolo în spate şi asta nu putea să însemne nimic. Îi veni în minte fraza aceasta cu o luminozitate extraordinară: „Asta nu putea să însemne nimic. Asta nu putea să însemne nimic". Şi aparatele, şi medicul, şi radiografia. „Astea nu puteau să însemne nimic", să însemne de pildă că e sănătos, că totul este bine: nu; hotărât: nu, aparatele astea nu puteau avea această semnificaţie. Medicul scoase placa şi îi spuse lui Emanuel să rămâie aşa dezbrăcat până va vedea dacă nu trebuie cumva făcută alta. Intră cu placa într-o cabină.

Întins pe spate, Emanuel nu vedea deasupra lui decât un tub mare de sticlă, balonat şi diferite şuruburi de metal. Dorinţa de a şti ce va spune doctorul zvâcnea în el ca o maşinărie precisă şi agasantă. Era un zgomot mecanic ce persista în el şi nimic altceva. Toate gândurile îl părăsiseră deodată ca şi cum o supapă s-ar fi deschis şi tensiunea interioară s-ar fi golit brusc. Tremura din cap până-n picioare, asta o simţea el bine.

În depărtare se auzi o uşă trântită cu zgomot; viaţa continua obişnuită aşadar, undeva departe, dar Emanuel nu mai simţi nicio putere asupra ei.

– Placa e bună, spuse doctorul ieşind din cabină, mi se pare că o vertebră e atacată rău de tot... Puteţi să vă îmbrăcaţi. Îmi pare că lipseşte o bucată întreagă de os...

Doctorul spuse toate acestea calm, pe un ton uniform, arzându-şi degetele să tragă din restul de ţigară.

Emanuel rămase câteva clipe ameţit; nu avea acum nici măcar puterea de a-şi da seama de toată întinderea durerii lui. Încercă să se ridice şi îi fu frică să nu se prăbuşească în momentul când va fi în picioare. Îi lipsea o bucată de os undeva; coloana lui vertebrală era roasă, atacată şi dintr-un moment într-altul putea să nu-l mai susţină deloc, spatele să se frângă moale ca o lumânare. Cu gesturi infinit de încete Emanuel merse până la haine. Într-un rând în odaia lui pusese o capcană pe podea și un șoarece se prinsese în ea, la miezul nopţii. Înnebunit de spaimă, animalul începuse a se învârti între firele de sârmă ale capcanei, din ce în ce mai vertiginos, apoi oprindu-se și zgâlțâind cu furie sârmele, încercând să le roadă... Asta dură toată noaptea. În zori, Emanuel putu observa cu mirare că șoarecele deschisese portiţa și umbla acum prin odaie, dar umbla atât de încet, atât de nesigur, era atât de zăpăcit încât ar fi putut fi prins ușor cu mâna. De câteva ori trecu pe lângă propria lui gaură, lângă un dulap, unde se opri și totuși nu intră înăuntru... era înnebunit de teroare, era epuizat de spaimă și de oboseală. Emanuel se simţi deodată identificat cu șoarecele până în cea din urmă fibră a fiinţei lui. Umbla acum tot atât de îngrozit, tot atât de zăpăcit... Se îmbrăcă cu gesturi moi de cârpă. Medicul intrase din nou în cabină. Acum, acum, ar putea să se sinucidă, să se spânzure cu cureaua pantalonilor de bara de fier pe care aluneca perdeaua despărţitoare. Emanuel continuă să se gândească cu intensitate la sinucidere însă, lucru curios, nici acest gând care trebuia să rezolve atât de iremediabil această situaţie insuportabilă, chiar acest gând ce-ar fi trebuit să-i aparţină cu o tărie cel puţin egală cu aceea a chinului lui sufletesc, nici acest gând nu avea nicio putere asupra lui: plutea vag undeva în el sau în aer, așa cum plutea departe și propria lui identitate, evaporată. Emanuel executa acum toate gesturile sale ca și cum ar fi trăit la o mică distanţă de sine însuși.

Într-un târziu medicul ieși din nou din cabină cu clișeul umed încă. Îl puse în lumina becului și Emanuel privi uimit, absent, umbrele negre care imprimaseră vertebrele lui. Atât cât cunoștea el conturul unei vertebre urmări explicaţiile medicului. Într-adevăr, părea foarte clar: lipsea un colţ de os.

– Cine a ros-o? întrebă Emanuel.

Doctorul răspunse teatral:

– Tuberculoza.

Emanuel tăcu.

– Mai este apoi o umbră suspectă, spuse doctorul, mă tem să nu fie vorba de un abces. Ar trebui să vă examinez în cabinetul meu.

Emanuel era desigur foarte palid pentru că medicul se opri și îl privi uimit.

– Ei, ce este? Haide, puţin curaj, într-un an veţi fi complect vindecat. Va trebui poate un ghips... nu aici, la Berck, în Nord... vorbim noi îndată...

Intrară în cabinet. Și aici era întuneric și ardea un singur bec. Medicul acesta trăia ca o cârtiţă și într-adevăr, când Emanuel se uită mai bine la el observă că are ochii mici, cu reflexe roșii și aurii ca un animal subpământean. Se întinse din nou pe o canapea, pe burtă. Medicul începu să-i pipăie coloana vertebrală, umblând cu degetele încet și apăsând pe fiecare vertebră ca și cum ar fi făcut game la un pian. Într-un loc, unde apăsă medicul, răsună o durere vie.

– Este întocmai ceea ce arată și radiografia. În timp ce-l examina, medicul încercă să lege o scurtă conversaţie[*].

– Pentru ce sunteţi aici în Franţa?

– Pentru studii, răspunse Emanuel, vroiam să studiez chimia. „Vroiam să devin un om mare, vroiam să muncesc cât mă ţineau forţele, din răsputeri, vroiam... vroiam..." Emanuel înghiţi odată cu nodul ce i se urcase în gât aceste ultime cuvinte.

– Părinţii vor putea să vă ţie într-un sanatoriu câtva timp? Vă trebuie liniște multă, hrană bună... la Berck pe malul oceanului...

---

[*] În stânga paginii e trecută și versiunea finală a acestor rânduri din Inimi cicatrizate:

„– E întocmai ce arată şi radiografia. Aici e vertebra bolnavă.

Doctorul o mai apăsă odată şi în coloană răsună aceeaşi notă clară de durere".

– Voi scrie tatălui meu în România, răspunse Emanuel.

Curios lucru, cuvântul „sanatoriu“ pe care îl pronunţase medicul aduse deodată în Emanuel câteva imagini foarte proaspete și aeriene. Anul trecut, la Techirghiol, unde fusese să-și îngrijească un reumatism imaginar (așa fuseseră diagnosticate pe-atunci durerile lui în spate), tot timpul fusese obsedat de ideea că foarte curând va trăi într-un sanatoriu. Își aducea perfect aminte de o dimineaţă plină de soare, pe plajă, cu niște prieteni care jucau cărţi pe nisip, cum se simţi brusc teribil de izolat și în mod absurd îi venise în cap să-și ia rămas bun de la prieteni spunându-le că trebuie să plece la un sanatoriu...

Acum, în cabinetul întunecos și farmaceutic al medicului, în lumina galbenă a becului, întins pe canapea, amintirea aceasta pluti câteva secunde cu o acuitate foarte precisă, în depărtare, plină de nostalgie.

– Și acum să vedem burta...

Emanuel se întoarse. Medicul întinse palma pe toată pielea, o alunecă ușor și deodată rămase stupefiat cu privirile fixe în ochii lui Emanuel.

– Aveţi de mult timp asta?

Îi arătă lui Emanuel o umflătură netedă pe burtă ca de mărimea unui pumn („enormă“ se gândi Emanuel extrem de speriat). Când apăruse această umflătură pe burta lui? Iată ce n-ar fi putut spune.

– Aţi venit la timp... încă două trei zile și umflătura spărgea... ăsta e un abces rece... chestie delicată... trebuiește puncţionat... scos puroiul.

De un ceas încoace atâtea lucruri se întâmplaseră lui Emanuel, atât de vertiginos se prăbușiseră întregi eșafodaje pe care le clădise în el de ani de zile (ambiţii, studii, bucuria de a învăţa în străinătate), încât într-o secundă de imperceptibilă inconștienţă Emanuel avu poftă să râdă. Toate acestea, medicul, radiografia, vertebra atacată apărură fulgerător extraordinar de artificiale. Parcă dintr-o secundă în alta medicul ar fi trebuit să-i spuie: „Poftiţi vă rog în odaia de alături unde veţi fi ghilotinat“. Așa, pentru ca să se sfârșească comedia.

– Și acum ce trebuie să fac? Înţelegeţi: acum, imediat.

– Ei bine, puncţia. Mai întâi de toate puncţia. Vă duceţi acasă (care e adresa? și doctorul o notă pe o hârtie). Telefonez, dacă vreţi, doctorului Bertrand de la Spitalul Central și îl voi ruga să vie să vă puncţioneze. E un chirurg foarte bun, are o mână sigură; de-altfel nu este vorba de-o operaţie, propriu zis, totul durează câteva minute. Este vorba de introdus un ac și de scos puroiul. Atâta tot; dar trebuie procedat cu atenţie; cea mai mică infecţie și...

– Și mor... complectă Emanuel într-un suspin.

– Eh, nu vă fie atât [de] frică... Peste câteva zile veţi putea pleca la Berck.

– Berck? Unde vine asta?

Medicul se duse la un raft și se întoarse cu un *Larousse* pe care îl deschise la harta Franţei.

– Iată linia asta care urcă verticală pe canalul Mânecii, este ţărmul cel mai nordic al Franţei, iar la jumătatea liniei este Berck-ul, oraș de pescari și de oameni bolnavi. Acolo vin bolnavi din toate părţile lumii, bolnavi care trebuie să stea imobilizaţi timp îndelungat... până se reface osul... aveţi paturi speciale cu care sunteţi transportaţi, ba chiar și trăsuri trase de cai sau de măgăruși pe care dumneavoastră bolnavii le conduceţi singuri.

Doctorul debita toate aceste explicaţii cu un ton doct și mormăit, cu ochii ţintiţi pe harta Franţei ca și cum ar fi cetit tot ce spunea în dicţionar. Emanuel observă cu o subită amărăciune că medicul îl integrase deja în comunitatea bolnavilor.

– Până acasă umflătura nu se va sparge oare? întrebă Emanuel. Ar mai fi vrut să întrebe: „Și coloana vertebrală nu se va rupe? Și alte dezastre interne nu se pot întâmpla? Hemoragii, sincope, leșinuri?". De câteva minute se simțea plin de infirmități și accidente în perspectivă, ca o bombă plină de explozibil. Doctorul îl asigură că poate să meargă liniștit până la hotelul lui. Cât privește de onorariu nu vru să accepte niciun ban.

– De la studenți nu iau de obicei nimic. Aș vrea doar să vă pot fi de folos...

În ochii mici aurii, îi sticlea domol o privire înțelegătoare. „Animal blând și bun subpământean", gândi Emanuel. Îi mulțumi cu o tandrețǎ extraordinară, exagerând puțin gesturile, simțind că lacrimile îi vin în ochi. Era fericit că se poate agăța de un sentiment, de o recunoștință oarecare, într-un teren neutru de bunătate unde nenorocirea lui imediată deocamdată pătrundea slab ca un stins ecou.

– Vă mulțumesc, domnule doctor, din inimă, vă mulțumesc.

Se îmbrăcă repede și trecu prin aceleași încăperi întunecoase. Peștii din acvarium își continuau enigmaticele lor lunecușuri.

– Curaj, îi mai spuse o dată doctorul când scobora scările. Voi telefona la pensiune ora exactă când vine doctorul Bertrand.

Emanuel se trezi deodată în stradă, în lumina zilei. Era adevărat; afară era încă ziuă, mai vastă decât cabinetul cu odăi îmbâcsite de întuneric, aparate și cărți.

Părăsise lumea de-afară în lumină și acum o regăsea identică, poate ceva mai limpede și mai amplă. Trăise un ceas întunecat și lugubru în casa medicului și întâia respirație acum în plină zi îi umplu pieptul până-n fund de bucurie, dar asta nu dură decât o clipă, pentru că îndată își aminti că e bolnav și că de-acum înainte în mod iremediabil lumea aceasta nu-i mai aparținea. Imensitatea străzii, claritatea cerului îl izolară într-o singurătate sfâșietoare. Până acum încă niciodată nu-și dăduse seama atât de profund, atât de imperios, că lumea îi este străină, exterioară. Umbla pe stradă ca și cum ar fi plutit pe consistența asfaltului. Ce rost mai puteau avea toate aceste case bine orânduite, acești copaci, oamenii aceștia care treceau, fiecare din ei închis în propria lui piele, închis în sănătate, în ocupații (ei nu conțineau niciun atom de boală...), ce rost mai putea avea această lume? Emanuel simți cum în ceasul cât fusese în cabinetul doctorului lumea devenise pentru el fragilă și inutilă, așa ca oasele lui care putreziseră undeva într-însul fără ca să știe. Conturul obiectelor: atât mai exista din ele. Conturul lor. Și dacă acest contur liniar și subțire, întortocheat și filiform ar dispare, atunci toate casele și culorile s-ar topi, s-ar amesteca unele cu altele într-o pastă cenușie și amorfă descătușată în fine de propria ei limită. Și el însuși, el, Emanuel, nu mai era acum decât un simplu contur ce ținea închis în desenul lui un om, adică un schelet, carne, gânduri și oase: oasele acestea care începuseră să putrezească, să se dilueze, să se topească într-o masă cenușie, în interiorul conturului încă existent...

Uitase că trebuie să mănânce; lua masa într-un mic restaurant studențesc unde abonamentul era destul de ieftin, dar unde se mânca prost și repede pentru că porțiile erau socotite cu avariție ca să nu se depășească prețul abonamentului, și întotdeauna era lume multă care aștepta, cei din picioare pândind vreun scaun liber pe care îl ocupau încălzit încă de șezutul persoanei precedente.

Pentru întâia oară venea acum târziu la masă, când nu mai era niciun client. Într-un colț mâncau chelnerițele. Patroana stătea la casă cu aceeași mină plictisită și severă. Era o mare și stranie tăcere în restaurantul gol ca după un eveniment foarte important care se isprăvise de curând acolo și lumea părăsise locul când totul fusese terminat.

Pentru întâia oară Emanuel avu timp să privească în jurul lui sala cu candelabrele ei vechi prăfuite și oglinzile imense, puţin șterse, înrămate în aur sinuos. Asta îi aminti brusc acvariumul din salonul de așteptare al medicului. Patroana cu profilul moale și umflat, cu ochiul ei rotund, veșnic atent, părea într-adevăr un animal acvatic și imaginea aceasta se reflecta în zecile de ape verzui ale oglinzilor paralele, în lăzile acelea de spaţiu ce continuau la infinit, animate subit de flora marină de alge și varechuri a cuierelor înalte de bronz și a decorurilor în relief de pe rame.

Pierdut în faţa insulei lui albe, Emanuel se simţi teribil de părăsit. Toată viaţa ce existase odinioară animată în lume părea că se sfârșise în tăcerea vastă și suboceanică a acestei săli de restaurant. Patroana îl privea cu o indiferenţă mată. Emanuel o surprinse și își înfundă capul în salată ca într-o tufă de mărăcini, lăsând privirea monstrului marin să plutească mai departe prin apele calme ale oglinzilor înrămate cu alge de aur vechi.

II

În pragul pensiunei portăreasa fuma avid dintr-un rest de ţigară.

– Chiar acum s-a telefonat din partea doctorului Bertrand. A lăsat vorbă că vine să vă vadă la ceasurile patru şi jumătate. Aduce el tot ce trebuie, a spus, nu trebuie de pregătit nimic, dar vrea să vă găsească în pat. Şi apoi, aruncând capătul de ţigară, portăreasa se repezi la Emanuel, îl apucă de mânecă, îl ţinu strâns şi îi puse o mulţime de întrebări, repede, una după alta:

– Eşti bolnav? Ce te doare? Când te-ai îmbolnăvit? E grav? Ai să stai la pat?... Îl zgâlţâia tot timpul ca şi cum ar fi vrut ca să iasă din el secretul ca dintr-un sac.

Emanuel umblă încet, cu mare prudenţă, pipăind umflătura ca să nu se spargă; nu avu nevoie să urce nicio scară pentru că stătea la parter. În odaie se dezbrăcă repede şi se puse în pat. Îl doborî senzaţia aceea stranie şi neplăcută de a sta în cearceafurile albe în plină zi. Era acelaşi vechi ecou de plictiseală şi de inutilitate care îl cuprindea şi în copilărie când era bolnav. Portăreasa începu să aşeze pe masă cărţile de chimie şi ziarele pentru ca doctorul Bertrand să nu găsească odaia în dezordine.

Trimise să-l cheme de „domnul Milu“. Domnul Milu era un coleg român cu care se întâlnise în tren venind în Franţa. Întâmplarea făcea ca să meargă în acelaşi oraş universitar ca şi Emanuel şi luaseră camere la aceeaşi pensiune. Domnul Milu stătea cu trei etaje mai sus într-o odaie elegantă, cu parchet şi lavabo de porţelan. Camera lui Emanuel, deși la parter, costa mai ieftin pentru că podeaua era stricată și înclinată pe-o parte de pe urma unui cutremur de pământ. Toate obiectele aveau din această cauză o instabilitate comică; scaunele stăteau pe trei picioare și orice scăpa Emanuel pe jos se rostogolea la vale cu repeziciune.

Deodată cineva bătu la ușă. Era Milu în pijama, gâfâind de la scoborâșul rapid al scărilor. Faţa roșie și umflată de somn strălucea ca un măr copt. În tot ce făcea avea atitudini bruște de clovn; era mic, gras, cu ochii foarte limpezi, cu picioarele curbe aduse puţin înăuntru. Își cumpărase de câteva zile o pijama excentrică de mătase înflorată în culori vii, galbene, verzi și roșii; un adevărat costum de Vasilache. (În ziua când îl luase fu foarte supărat venindu-i la ureche că fetiţa cea mică a proprietăresei pensiunei o întrebase pe mamă-sa: – Pentru ce domnul Milu s-a îmbrăcat în costum de paiaţă?).

– Ei, ce este? Ce ai, iubitule? Se poate, tu, om serios, să te bagi în pat?

Avea astfel în vorbire formule scurte și banale cu care întâmpina orice eveniment în viaţa altora și a lui proprie. Emanuel îi explică în câteva cuvinte totul și îi spuse că așteaptă pe doctor dintr-un minut în altul. „Deocamdată ar fi bine să telegrafiez tatălui meu să vie cât mai repede".

Milu se repezi la masă – mai mult se rostogoli pentru că masa era în partea cea mai înclinată a odăii – pentru a scrie telegrama. Emanuel căută o formulă cât mai puţin alarmantă. „Și dacă între timp voi avea curajul să mă sinucid?", gândi el, dar repede îndepărtă acest gând. Acum se găsea în reţeaua inextricabilă a propriei lui nenorociri și întâmplarea aceasta, ca și oricare alta, începea a se organiza. Începuse o scoborâre lentă și continuă, din surpriză în surpriză, dintr-o durere în alta: acum trebuia să vie doctorul să-l puncţioneze, și pe urmă va veni tatăl lui, și pe urmă va pleca la Berck... Va părăsi universitatea, ambiţiile, studiile și visurile la un loc; era acum un om anihilat faţă de viaţa lui anterioară şi sinuciderea nu mai rezolva nimic. Totul se resorbise în fatalitatea gravă a nenorocirii. „Mă găsesc pe ultima treaptă a vieţii mele, voi continua să trăiesc în condiţia cea mai mizerabilă a unui om, voi continua să exist, să mă agit ca o moară părăsită care învârte în vid aripile ei exterioare, mă voi sinucide atunci când situaţia asta nu va mai avea niciun deznodământ; deocamdată vreau să văd cât de jos poate scoborî o nenorocire".

În momentul când Milu părăsi odaia ca să expedieze telegrama, intră portăreasa ca să anunţe venirea doctorului Bertrand.

Emoţia şi tremurul din cap până-n picioare îl cuprinseră din nou pe Emanuel. Dârdâia sub cearceafurile albe, acoperit până la gât, ascuns după umbra unei perdele ca după un scut – dar un scut vaporos şi inconsistent ce nu-l apăra de nimic. Cât priveşte de emoţie, era mai mult un fel de cădere pe loc, o prăbuşire vertiginoasă dar imobilă într-o tăcere interioară deschisă ca un haos, aşa ca unele căderi în vis. Inima îi bătea cu putere şi în cap îi vâjâia un vid ce conţinea cu exactitudine decorul odăii, dar care nu mai părea legat de nicio realitate sigură.

Doctorul Bertrand îi risipi oarecum temerile. Era un bărbat încă tânăr, înalt, puţin adus de spate, cu o musteaţă mică, blondă, aspră, cu părul dat peste cap, pieptănat cu grijă. În totul el avea aspectul unui om de afaceri afabil şi priceput.

Îndată ce-şi dezbrăcă haina se apropie de pat să examineze de-aproape abcesul. Privea în gol, distrat, părând că nu-i deloc atent la ceea ce face şi că îi pare rău de tot ce se întâmplă: că Emanuel este bolnav, că el era acolo şi că trebuia făcută o puncţie...[*]

---

[*] În ms., barat: „Câteva zile după aceea Doctorul Bertrand muri subit şi Emanuel îşi aminti foarte bine de aerul acela complect absent

Doctorul Bertrand diagnostică aceeași carie osoasă și același abces ce trebuia imediat puncționat.

Venise însoțit de un asistent chirurg, un omuleț insuportabil, negricios, foarte slab și agitat, care începu a înșira cu mari precauțiuni diferite cutii de nichel pe masă. Doctorul, în acest timp, își scosese și haina, își suflecase mânecile cămeșii, își îmbrăcase un șorț alb și acum se spăla cu apă și săpun în timp ce portăreasa îi turna cu cana.

Emanuel trebui să-și scoată cămașa și să vie în plină lumină; schimbară puțin poziția patului pentru a fi în bătaia ferestrei. Iată ce era insuportabil în operațiile medicale: faptul că trebuiau să aibă loc în lumină, în plină lumină, în plină revelație. Boala nu admitea niciun ascunziș și nicio concesiune: ea trebuia etalată în plină zi. Afară, prin fața ferestrei, trecu un trecător. Emanuel simți cum tot sufletul i se duce după pașii sonori ce se îndepărtau pe trotuar. În timp ce el stătea așadar gol în pat, în timp ce pe masă cutiile străluceau rece, în timp ce doctorul era gata ca să „înceapă“ (să înceapă ceva asupra corpului acesta, prezent, imediat), mai existau oameni îmbrăcați care umblau pe străzi, foarte departe de puncții de care nici nu știau nimic... de doctori... independenți... fericiți...

Și restul urmă cu repeziciune.

Omulețul sanitar începu să ungă cu un tampon muiat în iod suprafața umflăturii de pe burtă și toată pielea în jur. Când asta fu gata, scoase dintr-o cutie o sticlă cu un burduf mare de cauciuc și un tub ce atârna, apoi doctorul rugă pe portăreasă ca să ție un colț de cearceaf în fața lui Emanuel pentru ca să nu privească și să-i ție mâinile. Emanuel tremura din ce în ce mai tare. În tâmple simțea zbaterea sângelui bătaie cu bătaie: nu se așteptase ca totul să vie atât de

---

cu care operase. «Acțiunile oamenilor începuseră să se detașeze de el» gândi Emanuel. Strania alură a oamenilor în preajma morții!“.

repede. Parcă nu crezuse încă până acum că toate preparativele acelea trebuiau să isprăvească într-adevăr cu puncţia. În dosul cearceafului ce-l ţinea portăreasa, auzea clinchetul metalic al cutiilor ce se deschid şi se închid. Apoi o clipă, o singură clipă i se păru că vede pe doctor trecând prin faţa patului, în mână cu un ac lung strălucitor, dar nu avea în faţă decât pânza pe care o ţinea portăreasa. Acum? Emanuel închise ochii. Secundele plesneau în creier, distincte, enorme, îngrozitoare. Acum? Emanuel simţi deodată în burtă lângă şold o împunsătură grea, adâncă. Era ca un pumn ce l-ar fi primit cu toată puterea deodată în burtă, o durere brută care cântărea grozav şi se fixase în şold ca o gheară, o gheară ce din când în când s-ar strânge pentru a înfige unghiile mai adânc şi pentru a amplifica durerile în triluri mai vii, mai subţiri şi mai vertiginoase.

Cât dură totul? Deschise puţin ochii şi putu vedea pe omuleţ pompând ceva în sticlă. Doctorul Bertrand era aplecat peste burtă şi nu i se vedea decât ceafa, dar atât de aproape încât Emanuel simţi mirosul parfumat al părului amestecat undeva acolo în el cu durerea ce nu mai contenea. În odaie mai zărea dulapul, cărţile şi masa, vechile lucruri domestice şi cunoscute, dar care acum pluteau nesigure în luciditatea lui tulbure, ca vorbele haotice pe care le auzi ţipate de cineva necunoscut într-o hărmălaie de mulţi oameni adunaţi într-o sală. Puncţia părea fără sfârşit, Emanuel începu să geamă, în sticlă venea mereu un lichid albicios, durerea se calma şi creştea îndată, mai acută, ca şi cum doctorul ar fi răscolit interiorul abcesului cu acul. Într-un sfârşit fu o pauză. Doctorul îşi ridică puţin capul, apoi Emanuel simţi cum, brusc, acul iese dintr-însul. Durerea persista acum doar ca o încordare foarte puternică a muşchilor. Mai trecură încă puţine secunde, apoi portăreasa ridică cearceaful. Umflătura dispăruse, pe suprafaţa unsă cu iod sângera un singur punct. Doctorul aplică un tampon cu iod, apoi acoperi cu o bucată de tifon pe care o fixă cu pânză gumată. În sticlă lichidul se urcase aproape până sus. Acum, în castronașul cu tampoane Emanuel putu vedea și acul: se cutremură; era un ac lung de 10 centimetri și foarte gros. Doctorul se uita la lichidul din sticlă în lumina ferestrei.

– Este un abces mare, am extras o jumătate de litru de puroi. Poate va fi nevoie de încă o puncţie.

Emanuel se sperie îngrozitor, credea că această puncţie trebuia să aibă loc chiar atunci, imediat. Doctorul îl liniști – mai târziu, peste o lună, două... acolo... la Berck.

În sticlă puroiul stătea compact, extraordinar de alb, părea o sticlă plină cu lapte.

– Asta a ieșit din mine? întrebă Emanuel și îi păru rău îndată că pusese întrebarea, erau certitudini amare ce se legau de boala lui, dar nu-i plăcea să le audă din nou repetate de o voce străină, mai grave, mai implacabile parcă.

– Voi trece să te mai văd și mâine, spuse doctorul. Dacă ai febră, să mi se telefoneze.

– Pot să aibă loc complicaţii?.

Doctorul rămase cu privirea pierdută în gol, faţa lui nu exprima nimic și Emanuel se irită la gândul acestei impenetrabilităţi care conţinea o parte din destinul lui.

– Pentru moment totul este foarte bine, puncţia a reușit, stai liniștit în pat și fă-ţi pregătirile necesare ca să pleci la Berck.

Doctorul părăsi odaia însoţit de asistent și de portăreasă. Emanuel simţi deodată toată tristeţea după-amiezii în care rămăsese singur. În piept persista un mare vid, o mare slăbiciune, și din când în când în locul puncţiei ţâșnea o durere scurtă și foarte acută. Câteva raze de soare se jucau în ape arămii pe geamurile casei din faţă. Era singur, izolat, într-o odaie, cu toată durerea și toată emoţia îngrămădite în el; neputincios de a schimba nimic în mersul lucrurilor, neputincios de a lupta împotriva acestei lumini de după-amiază tristă, care îl situa în miezul unei zile fără înţeles.

Încercă să citească, dar la ce bun fusese scrisă cartea pe care o ţinea în mână; la ce bun fuseseră scrise toate cărţile? Privi volumele groase universitare aranjate pe masă. Ce râvnă pusese el în a se înfunda în exactitudinea lor migăloasă de formule şi experienţe precise. Îşi desfăcuse în fascicule cel mai arid volum de chimie şi citea cu pasiune în fiecare zi câte o fasciculă, pe care o purta cu el în buzunar, păturită în două, ca pe un roman ieftin de senzaţie. „Ca un roman poliţist, aşa voi învăţa chimia, cu interes, cu pasiune“, îşi spunea Emanuel şi deschidea fascicula în restaurant, citind în picioare, până îi venea rândul, sau pe o bancă, în vreo grădină publică, ori în catedrala oraşului, unde domnea o tăcere gravă în umbra pilaştrilor înalţi şi unde găsea o atmosferă prielnică şi neutră pentru învăţat, în zilele când nu era prea obosit (şi când mergea în catedrală să-şi facă mai întâi somnul de după-amiază).

Îl cunoştea în oraş doar pe Milu şi pe colegii ce-i întâlnea la cursuri şi în laborator. Încolo, se plimba într-o mulţime anonimă şi preocupată, într-o frământare incoloră de oameni (şi cuvântul lua înţelesul lui elementar ca, de pildă, „apă“, „aer“...) în mijlocul cărora se simţea bine închis, bine apărat, decis în toate gândurile sale şi în toate ambiţiile ce le purta într-însul ca într-o casetă hermetică.

Toate amintirile acestea recente îl năvăleau cu o imensă tristeţe.

În faţă, pe zidul cenuşiu, razele asfinţitului se urcaseră până sus, sub acoperiş, şi geamurile mansardei se aprinseră în flăcări purpurii. Era aspectul acesta imobil şi părăsit al după amiezei ce-i sfâşia acum inima. Îşi ridică prudent plapoma şi privi locul umflăturii: nu avea nicio senzaţie dureroasă; din când în când se părea că înăuntru ţiuie puţină apă gazoasă, atâta tot. Își privi picioarele goale, burta, coapsele, așa cum își privea corpul și în copilărie, când stătea în pat în zilele plictisitoare și fără sfârșit de boală. Întotdeauna boala îi readucea vie această amintire a copilăriei, mai vie și mai nostalgică acum în patul străin, în odaia aceasta unde era atât de singur.

În curând se întoarse Milu cu recipisa telegramei. Avea sub braț un teanc de reviste ilustrate și de ziare pe care le cumpărase[*].

Emanuel le răsfoi și el, mulțumit că găsise o diversiune. În zilele obișnuite de dinainte de boală își refuza micile plăceri mediocre de acest fel, nu pentru că i-ar fi răpit prea mult timpul, ci pentru a-și impune cu severitate o mai mare sobrietate și ariditate în viața ce și-o organizase. Acum însă, conținutul aspru al zilei de lucru se evaporase și în aer plutea inutilitatea zilelor de vacanță... Era și aceasta o suferință undeva în piept, o durere în plus, ca un ecou îndepărtat și trist al singurătății acestei umile după amiezi.

---

[*] În ms., barat: „la sfârșitul săptămânii. Pentru Milu în esență zilele săptămânii aveau o ordine particulară: erau mai întâi câteva zile mohorâte în care «nu apărea nimic», începutul săptămânii, luni, marți și miercuri, apoi joi și vineri, când săptămâna se anima puțin, ieșeau hebdomadarele literare și politice, și în sfârșit sâmbăta, ziua cea mai colorată și mai diversă a săptămânii, când se întorcea de la librărie cu un vraf de reviste ilustrate și vioaie, elegant tipărite pe hârtie cu lustru, pe paginile cărora Milu avea o voluptate fizică să-și alunece degetele".

III

Zilele treceau aride, incolore, îngrozitor de lungi şi de triste. Dimineaţa, la ora când ştia că trebuia să meargă la universitate şi rămânea în pat, îl apuca o melancolie nesfârşită. Totul contribuia la această atmosferă sumbră de boală, faptul că lua masa în pat, sau faptul că după-amiază era neocupat şi trebuia să stea aşa, răzimat de perne, să se uite în stradă, să aştepte ora patru, când portăreasa venea să-i aducă poşta de după-masă şi apoi, seara, cina, ca să mănânce şi apoi să se culce. Ţintea atent cu urechea paşii în coridor:

– Nicio telegramă?

– Nimic.

Trecură astfel cinci zile. Doctorul venise încă de două ori şi grăbi plecarea la Berck, încolo puncţia reuşise... totul era în regulă...[*]

Într-o seară, după cină, Emanuel citea distrat un ziar, lângă fereastră, unde îşi trăsese patul ca să aibă ziua mai multă lumină. Deodată simţi că cineva din stradă îl priveşte cu atenţie. Portăreasa nu venise încă să închidă obloanele. Dădu puţin la o parte perdeaua... În stradă stătea şi-l privea tatăl lui.

Emanuel fu emoţionat, tatăl lui îşi ascunse mai bine emoţia tuşind încetişor când simţea că începe să-i vibreze vocea. Îl iubea nespus pe Emanuel cu o dragoste fără expansiuni, dar care se simţea atât de intensă, încât Emanuel avea întrucâtva frică de ea. Emanuel se gândise în aceste câteva zile cu groază, cu adevărată teroare, la ce ar face şi ce ar zice tatăl lui dacă ar muri. „Cu siguranţă, ah, cu siguranţă, ar înnebuni de durere“, gândi Emanuel, şi îşi imagina cu o melancolie în plus nebunia calmă şi severă a tatălui lui, a omului acesta care făcea toate lucrurile în viaţă cu acelaşi sânge rece şi cu acelaşi calcul, şi care, desigur – gândea Emanuel, – n-ar fi putut manifesta decât o demenţă foarte „ordonată“.

---

[*] În ms., barat: „şi după o zi Emanuel află că murise subit în biroul lui. Era ca şi cum ar fi pierdut ultimul sprijin în lumea asta străină în care n-avea niciunul: faptul că acest om îl puncţionase crease o familiaritate mai spontană şi mai puternică decât oricare alte relaţiuni îndelungate de prietenie".

Când se spălă şi se schimbă, oboseala din voiaj îi dispăru de pe faţă. Era un om jovial, dar cu o privire foarte serioasă şi pătrunzătoare*. În câteva clipe atmosfera din odaie se schimbă. Emanuel explică în puţine cuvinte totul. Peste câteva minute scobori şi Milu care explică lucrurile mai pe larg, foarte vorbăreţ şi mulţumit că avea cu cine să facă puţină conversaţie. Tatăl lui Emanuel găsi astfel imediat un mod de a înţelege boala lui Emanuel mai puţin grav şi mai puţin trist decât dacă Emanuel însuşi ar fi vorbit. Conversaţia se înteţi şi în curând cei doi uitară cu totul de Emanuel. Deciseră să plece amândoi la Berck chiar a doua zi dimineaţa pentru a căuta un loc într-un sanatoriu pentru Emanuel; Milu trebuia să servească de interpret.

Toată noaptea Emanuel se agită în cearceafuri cu puţină febră şi ud de transpiraţie; dimineaţa, când tatăl lui veni să-l vadă, nu-i mai vorbi deloc despre boală. Înţelese că trebuie s-o suporte ca pe o povară strict personală. Tatăl lui spera ca să se vindece în șase luni și Emanuel nu îndrăzni să-i spună că dânsul credea că va muri cu mult înainte de acest termen.

---

* În ms., barat: „care făcea subit să se creadă că descoperă multe lucruri dincolo de conversaţia banală care avea loc. Şi, într-adevăr, când punea, foarte rar, vreo întrebare se vedea ce construcţie extraordinară se clădise în capul lui pe baza celor mai umile fraze. Încolo, părea distrat şi bine dispus. Inteligenţa lui, gândea Emanuel adesea, era un reflex interior. El reacţionează în mod inteligent aşa cum o pisică sare în aer dacă o loveşti în somn“.

Până a doua zi, când tatăl lui împreună cu Milu trebuiau să se întoarcă, nerăbdarea lui nu făcu decât să crească. În sfârșit sosiră. Emanuel ascultă încă o dată cele spuse de doctor. Într-adevăr, Berck-Plage era un oraș de bolnavi, existau nenumărate sanatorii și clinici pentru boli ca a lui, unele sanatorii erau organizate ca spitalele, altele ca niște simple pensiuni, unde bolnavii culcați aveau odăi separate, duceau o viață oarecum liberă și trăiau ca la un hotel. Pentru Emanuel luaseră o odaie într-unul din acestea din urmă.

Împachetară repede lucrurile pentru a pleca chiar a doua zi. Emanuel făcea totul cu impresia continuă a unei definitive părăsiri. Când ieși din odaie privi încă o dată toate lucrurile din jur. „Este ultima oară în viața mea când privesc această odaie.“ În stradă se uită atent la casele din fața ferestrei și se simți prins de o subită tandrețe pentru obiecte, case, piețe. „Ah, adio! Adio!“ le spuse Emanuel în gând. „În curând voi muri.“ Aruncă din taxi o ultimă privire asupra bulevardului ce-l străbăteau. În urma lui se părea că lumea se prăbușește. „Pentru ultima oară, își spunea el, pentru ultima oară... Tot ce fac acum este pentru ultima oară“. Ecoul acesta își ritmă silabele în mersul trenului. „Pentru ulti-ma oară... Pentru ulti-ma oară...“

Era o după-amiază de octombrie caldă și frumoasă. Câmpurile defilau roșii și arămii, putrede de soare. În compartiment Emanuel era singur cu tatăl lui, cufundați amândoi într-un domeniu comun de tăcere, ca într-un sentiment de intimitate ce nu mai avea nume. Între ei, ritmul de fierărie zdruncinată călătorea monoton, ca bătăile precipitate ale unei inimi exterioare, aeriene, îmbătrânite. Într-o gară mică, unde trenul nu se opri decât o minută, trebuiră să schimbe.

Urcară într-un trenișor cu vagoane înguste, cu o locomotivă demodată, ondulată ca o cămilă.

Și deodată Emanuel simţi că intră brusc într-o atmosferă de insuportabilă tristeţe, în mediul veritabilei lui fatalităţi. În vagonul ce porni încet, clătinându-se și clănţănind din geamuri, Emanuel simţi bine că într-adevăr intrase într-o lume nouă. În urma lui privi afară încă o dată gara albă cu salcâm japonez la ferești. Când se uită din nou în vagon, avu impresia subită că o lume s-a despărţit de el tot atât de cert, tot atât de net ca și cum peisagiul însuși ar fi fost tăiat în două cu foarfeca.

În urmă rămânea o lume albă și roză, cu zidurile gării aurite în soare, cu frunzele pale ale unei splendide zile de toamnă, însorită de reflexele purpurii ale unui ultim crepuscul... În vagonul care îl ducea spre Berck, ceva în toate acestea era schimbat, radical schimbat...

Mai întâi nu înţelese bine când femeia în doliu din faţa lui începu să-i vorbească. Vagonul era aproape tixit, toată lumea vorbea cu voce tare și clănţănitul ferestrelor făcea un zgomot îngrozitor.

– Pleci și dumneata la Berck? întrebă ea familiar. Ești bolnav? Bolnav? Ţipa aproape la Emanuel și începu să gesticuleze. Unde te doare? La șold? În spate? Ai *mal de Pott*? Cu mâna arăta șoldul, apoi puse mâna pe coloana vertebrală. Aici? Aici?

– Da, aici, făcu afirmativ din cap Emanuel.

– Și ai abces?

De astă dată auzise bine; rămase stupefiat; de unde știa bătrânica asta de abces?

– Cunoașteţi puţină medicină? întrebă politicos Emanuel uimit.

– Medicină? Apoi cred că o cunosc. De când tot vin la Berck să-mi văd băiatul tot asta am făcut: să învăţ medicină. Am învăţat mai multă decât aș fi vrut.

Emanuel auzi o frântură de conversaţie pe bancheta de-alături între un om voinic, roşu la faţă, probabil un cultivator, şi o doamnă subţirică, elegantă, într-un *tailleur* cenuşiu. „Şi când l-a puncţionat ultima oară?“, întrebă doamna.

– Ei, te-am întrebat ceva, reluă bătrânica adresându-se lui Emanuel. Ai abces?

Se părea că chestia abcesului preocupa pe toată lumea.

– Am, răspunse Emanuel cu puţină bruscheţe în voce.

Bătrânica rămase subit mută, cu gura întredeschisă, vizibil rău impresionată de răspunsul lui Emanuel. Într-o clipă însă se petrecu ceva în capul ei, ceva ce era desigur un amestec de umanitate şi de milă, ceva ca o conversaţie scurtă şi intimă („bietul băiat, nu trebuieşte descurajat“), care se traduse elocvent în grimasa de amărăciune a feţei ca un fel de inedită caligrafie a zbârciturilor.

– Ei, şi e fistulizat? întrebă bătrânica din nou, de astă dată cu jumătate de voce.

– Ce-i aia fistulizat? făcu Emanuel nedumerit.

– Întreb dacă e spart, dacă are gaură, dacă curge...

– Asta nu, răspunse Emanuel. Până acum au scos doar puroi din el cu acul.

– E bine, foarte bine, mormăi bătrânica în doliu şi îi făcu semn lui Emanuel să se apropie să-i spuie ceva în secret.

Trenul scutura încet fierărie lui veche în timp ce vorbeau, ca murmurul de fond al unui cor într-o operă în timp ce artiştii cântă.

– E bine că abcesul nu-i fistulizat, spuse repede şi pe şoptite bătrânica la urechea lui Emanuel. Dacă am un sfat ca să-ţi dau apoi atât îţi spun, fereşte-te cât mai mult de fistulă. Ştii ce spune doctorul Eltenier despre fistule? Că o fistulă deschisă este o poartă deschisă morţii.

– Ce ţi-a spus? îl întrebă tatăl lui Emanuel pe acesta în româneşte.

– Crezi că ştiu? răspunse Emanuel. N-am înţeles o vorbă.

Cine o fi bătrânica asta, în haine ieftine de doliu, venită aici, tocmai aici, în acest moment, să spuie aceste lucruri? se întrebă Emanuel și simți aproape un leșin în piept. Bătrânica aceasta părea mesagerul unei negre fatalităţi, trimisă înainte cu o clipă în întâmpinarea lui ca să-l avertizeze de nenorocirile ce-l așteptau. În gât, spaima și tristețea se strânseră într-un nod greu, ca un plânset ce nu venea.

Vagonul continuă să-și scuture fierăria veche. Peisagiul afară încet-încet se schimbă, verdeața dispărea și acum în locul ei se puteau vedea până în depărtare dune de nisip aride, acoperite din loc în loc cu smocuri de iarbă înaltă sălbatecă, în fire gălbui și lungi, ascuţite ca niște săbii. Vântul agita vegetaţia aceasta sărăcăcioasă și ridica pe alocuri nisipul. În fund, pe linia orizontului, cerul era alb, strălucitor ca o linie de metal, făcând să se presimtă oceanul întins și luciu.

Într-un colţ al vagonului un domn tânăr și soția lui ţineau pe braţe un copil slab, îmbrăcat în haine de marinar. Copilul avea un picior înfășurat în bandaje voluminoase, probabil și în ghips. Braţele îi atârnau subţiri și lungi afară din haine ca niște biete mâini de jucărie mecanică. Părinții ţineau copilul ca pe o paiaţă de cârpă a cărui gesturi cădeau mereu obosite în jos ca și cum în păpușa aceia n-ar fi fost pic de viaţă. Doar privirea umedă și caldă („o privire de mânz“, gândi Emanuel) a ochilor negri, mari deschiși, palpita ca o secretă revelație a existenței interioare.

Cultivatorul de pe bancheta din spate, cel care vorbea cu doamna elegantă în *tailleur*, avea în mână un buchet de flori, un mănunchi de petunii albastre și flori câmpenești cu coloritul umil și șters. Îl ţinea strâns tare în mână lui grea, asudată, și cozile florilor în pumnul acela mare se decoloraseră și atârnau veștede. Mergea la Berck să-și vadă băiatul. Doamna elegantă avea și ea la Berck un frate bolnav.

În fund mai erau câteva persoane, un băiat parizian cu o caschetă pusă pe colţul ochiului, apoi o femeie cu un coș plin de alimente (se vedeau ieșind din coș gâtul unei sticle de vin și două pachete de macaroane), în fine, controlorul trenului, care călătorea în același vagon, un țăran înalt cu obrajii roșii ca niște mere lustruite, în haine obișnuite de lucru și nicidecum în uniformă. Încasa banii punându-i direct în buzunar și eliberând tichete dintr-un carnet vechi, murdar. În drum, încasând banii, vorbea familiar cu unele persoane și rămase mult timp lângă bătrânica în doliu conversând cu ea despre lucruri pe care se părea că le cunosc amândoi bine de tot, de vreme îndelungată. Era în vagon o atmosferă de caldă familiaritate, un suflu comun de umanitate, o înțelegere directă dincolo de orice convențiuni. Pentru ce oare controlorul s-ar fi obosit să mai aibă un perforator și o uniformă solemnă? Pentru ce oare doamna subțirică, elegantă, ar fi călătorit în clasa I? Pentru ce oare femeia din fund ar fi acoperit coșul cu alimente ca să nu se vadă sticla și pachetele? Erau mici lucruri de toate zilele, valabile oriunde aiurea, afară de trenișorul acesta. În trenișorul ăsta, de vreme ce cineva știa ce este un abces și un *mal de Pott*, înțelegea că restul este fără importanță.

Bătrânica arătă ceva pe fereastră lui Emanuel. Erau casele din Berck, o adunătură de acoperișuri înalte, strălucind sumbru. De când se apropiaseră de ocean cerul avea o altă strălucire și culoarea zilei, ea însăși, părea schimbată, mai întunecată și parcă mai densă. Există o culoare aeriană a lucrurilor plutind în jurul lor, independentă de culoarea lor proprie, și care este însăși culoarea unui anumit moment al zilei. În tren și afară, prin dune, după-amiaza căpătase reflexe reci și cenușii, de luciu metalic.

Trenul trecu prin cartierele de periferie ale orașului. Șinele traversau unele străzi de-a dreptul și se puteau vedea pe fereastră casele mici, copiii jucându-se în drum, câinii întinși la umbra zidurilor sau câte o ușă deschisă lăsând să se vadă interiorul unei gospodării și să se surprindă o clipă, în călătoria ciudată a acestui trenișor, familiaritatea casei, icoana albastră de porțelan a Maicii Domnului sub globul de sticlă și ceasul cu ornamente de bronz urmându-și mai departe tic-tacul, ca și cum evenimentul acesta al trecerii unui tren scăzuse acolo în calitate și în excepțional până la nivelul domestic al imobilității unei camere de locuit.

– În casele astea stau pescarii, explică bătrânica. Este orașul vechi, Berck-Ville, cartierul săracilor și al marinarilor.

Într-adevăr se vedeau atârnate pe gardurile caselor, întinse acolo probabil la uscat, plășile de pescuit. Trenul parcurse apoi câteva terenuri părăsite, pline de gunoaie și moloz.

– Aici pe câmpul ăsta se aruncă ghipsurile vechi, explică din nou bătrânica. Când vei ajunge la Berck și te vei instala, să vii să vezi pe băiatul meu la pensiunea „Eldorado". Întrebi de Jardinier, Louis Jardinier, ai să ții minte?

Trenișorul scârțâi obosit pe liniile de schimb în preajma gării, apoi se opri. Era o gară de provincie ca oricare alta; un domn în *trench-coat*, umblând în cârje, aștepta pe doamna în *tailleur*. Încolo nu mai era pe peron nimeni. Când ieși însă în fața gării, pe trotuarul larg al piațetei văzu ceva ce-l umplu de stupefacție.

Era oare un sicriu sau o targă? Căruciorul semăna și cu una și cu alta, dar și cu un căruț de copil. Era un pat de lemn, îngust și lung, pe care zăcea întins un bolnav, îmbrăcat din cap până-n picioare ca orice om din stradă, dar imobil, întins cu fața în sus pe salteaua acoperită de piele, în cadrul de lemn. Patul era așezat pe roate la spate, două roate mari de bicicletă cu cauciuc, puse pe arcuri, iar în față două roți mai mici pe axe mobile pentru a putea fi conduse în toate părțile. Un băiat împingea patul de la spate mișcându-l cu ușurință. Bolnavul scoase de sub perna de la căpătâi portofelul și plăti ziarul pe care îl cumpărase. Apoi începu să-l citească liniștit, cu fața în sus, în timp ce băiatul îl împingea înapoi în oraș, prin mijlocul străzii.

– Umblă încetișor, îi șopti lui Emanuel tatăl lui, în timp ce urcau într-un taxi. Bagă de seamă la abces... pune mâna și ține-l ușor...

„Aha! a fost și el informat de abces, gândi Emanuel... Probabil că, în trenișor, există un servíciu secret organizat de municipalitatea Berck-ului pentru a vorbi de abces călătorilor și a le explica anume ce este aceea, așa cum în alte locuri oamenii se laudă cu culoarea locală și cu pitorescul peisagiului... Aici marea atracție a ținutului este, desigur, abcesul purulent..."

IV

Intrarea în sanatoriul „Picardia“ era ornamentată de-o parte și de alta de două vase mari de faianță împodobite cu frunze verzi de ipsos. În prag, aștepta pe trepte însuși directorul hotelului, în haine negre, cu ghetre albe. Din cauza celor două vase de flori, desigur, primirea fu foarte teatrală. Directorul se înclină și dete mâna, lăsând să se vadă o manșetă cu butoni strălucitori. În privire avea un aer de neliniște și curiozitate. „Desigur, vrea să știe dacă am abces“, gândi Emanuel. Directorul semăna cu un câine mops, bărbierit și pudrat. În colțul gurii ținea strâns o țigară de foi, atât de strâns încât fața făcea într-o parte o grimasă teribilă cu riduri lungi de câine. În unele magazine Emanuel văzuse niște scrumiere comice reprezentând un mops, în frac roșu, cu joben pe cap, cu ghetre albe și țigare de foi în gură. Directorul hotelului își rezervase probabil fracul roșu și jobenul numai pentru zilele de sărbătoare.

Emanuel fu foarte impresionat de tăcerea sanatoriului. Călca încet pe dușamele de linoleum gros, ce absorbea pașii. Ascensorul urcă lin, ca și cum ar fi alunecat, fără nicio zbârnâială, fără niciun zdruncin. Camera lui Emanuel era la etajul al treilea, în fundul unui coridor. Culoarul era întunecos și când intrară în odaie, lumina fu amețitoare. Era o cameră obișnuită de hotel, cu un pat de fier și o masă de spălat, dar prin perdelele subțiri se vedea strălucirea unei văpăi arzătoare: linia de foc a oceanului și cerul îndepărtat de aburi luminoși. Odaia părea suspendată în spațiu, eteriană, independentă, îmbibată de aer și lumină, ca un burete inconsistent și vaporos. Emanuel, îndată după ce directorul plecă după ce predase camera, se întinse pe pat amețit, vid de gânduri, plutind parcă aerian în spațiul extraordinar de clar și absorbind lumină; atât era într-însul acum: spațiu și lumină.

Tatăl lui desfăcea bagajele și el rămase așa mult timp, cu fața în sus, imobil, – nici fericit, nici nefericit, inconsistent și pur ca lumina albă. Deodată cineva bătu în ușă. Intră o infirmieră care se prezentă scurt:

– Eva... Așa îmi spun toți bolnavii, Eva, și nu pretind nimănui să-mi spuie *madame*.

Schiță un zâmbet care se pierdu în liniile incerte ale obrazului. Avea un profil puhav, scoborând drept pe frunte și pe nas, ca în unele desene de copil în care figura lipsită de expresie are aerul că e făcută din aluat.

Infirmiera se informă pe scurt de boala lui Emanuel.

– Aicio să vă faceți bine, aici vin mii de bolnavi...

– Și au toți câte o vertebră roasă? întrebă Emanuel.

– Hm, o vertebră... o vertebră... spuse infirmiera ridicând mâinile patetic la cer. Sunt unii care au câte zece vertebre roase la rând.

Emanuel se gândi la o astfel de coloană vertebrală putredă și în minte îi veni imaginea unei țigări care arde singură când o lași în scrumieră și se preface într-o linie subțire de cenușă; așa era, desigur, și coloana aceea vertebrală, cu zece vertebre atacate la rând.

– Cred că doctorul nu va veni azi, spuse infirmiera. De-obicei nu vine duminica.

Tatăl lui Emanuel scoase speriat capul din valiză.

– Am vorbit cu el doar, când am fost aici și mi-a spus că va veni îndată ce sosim.

– Da, dar în niciun caz duminică. Bolnavii sunt examinați jos la clinică și clina e azi închisă... eu am rămas de serviciu.

– Voi merge la doctor acasă să vorbesc cu el. Sper că va veni, băiatul are un abces.

Infirmiera deschise ochii mari și se uită atât de speriată la Emanuel încât acesta simţi că începe să-i bată inima cu putere.

– Aha! Are va să zică un abces... Atunci se schimbă totul, poate va veni...

„Atunci se schimbă totul... atunci se schimbă totul...“, în capul lui Emanuel nu mai suna decât această frază.

Începu să-l grăbească pe tatăl lui să meargă la doctor. Tatăl lui plecă însoţit de infirmieră și el rămase singur. Auzi cum pe coridor pașii se îndepărtează și cum cei doi vorbesc ceva foarte pasionant în șoaptă. „Vorbesc desigur despre abces“, își spuse Emanuel.

În depărtare, soarele scobora în ocean, dar Emanuel nu văzu decât o porţiune de cer, roșie și aurie ca o cortină ce-ar fi scoborât deasupra apelor. Coridorul era tăcut; din când în când se auzeau pași înfundaţi în depărtare sau apelul surd al unei sonerii. Într-o odaie din apropiere cineva cânta din acordeon o romanţă*.

Emanuel se simţi deodată mulţumit, aproape fericit. Era întins pe spate, pe pat. Odihna îi pătrundea în toate oasele, aerul era luminos și în zadar încercă să se gândească la gravitatea abcesului. Era mulţumit, mulţumit. În liniștea aceea limpede și însorită se simţi despăţit de o lume absurdă și complexă, cenușie, hibridă, grăbită, zgomotoasă, izolat deodată într-un colţ de univers clar și inteligibil, unde funcţiunea de-a exista a corpului își găsea parcă întâia oară profundul ei înţeles în odihnă și în lumină. „În fond sunt un leneș, își spuse Emanuel, un leneș îngrozitor și un ambiţios fără pereche. Tăcerea și odihna de-aici îmi convin de minune. A sta întins pe un pat și a fi împins de la spate... ei bine! e îngrozitor, e pur și simplu îngrozitor, dar îmi place; am alergat prea mult, am muncit în mod stupid și am uitat că există liniște, calm perfect... Îmi place să lenevesc, îmi place să stau întins pe spate și să fiu împins cu un căruț. Trebuie să recunosc cu groază că sunt un leneș, un leneș profund, esențial, un leneș care a căzut în însuși elementul lui de lene, și se bucură ca un pește aruncat în apă. Dacă nu se ivesc complicații și mă pot vindeca în câteva luni, îmi reiau studiile..." Aici firul gândurilor lui Emanuel se întunecă. Își aduse aminte de abces. „Hm... dacă-nu-se-ivesc-complicații..."

---

* În ms., barat: „la modă: *Ils s'aimeront toujours... / Toujours... / Vivre d'amour*“.

Emanuel rămase astfel mult timp, măcinând gânduri sumbre și luminoase. În fundul coridorului se auziră deodată pași ce se apropiau și un amestec nedeslușit de voci.

Intră mai întâi tatăl lui Emanuel, deschizând larg ușa și așteptând în mijlocul odăii pietrificat de respect intrarea doctorului, care rămăsese în urmă cu câțiva pași*.

---

* În ms., barat: „Tatăl lui Emanuel avea în viață câteva atitudini bine fixate ce, în împrejurări identice, se repetau fără nicio schimbare. Întotdeauna vorbea cu aceleași gesturi despre afaceri, puțin îndoit de spate, cu mâinile împreunate a rugăciune. Avea gesturi fixe pentru a asculta o piesă de teatru (cu capul puțin înclinat pe dreapta, într-o poziție de vagă reverie) și în fine o atitudine bine cunoscută pentru primirea unui doctor. Când trebuia să vie un doctor, corpul întreg lua cu atâta preciziune aceeași intensă poziție de așteptare și de politeță încât s-ar fi zis că un buton precis a declanșat în trup printr-un sistem absolut imuabil un mecanism aranjat cu o perfecțiune extraordinară. În tot corpul, dacă s-ar fi verificat două poziții de acestea la un interval anumit din timp, nu s-ar fi găsit o singură fibră deplasată cu un milimetru. Există niște jocuri pe dosul unor oglinzi de buzunar care constau în a face să cadă prin mișcări încete și prudente câteva grăunțe negre, rotunde, în niște scobituri fixe. Totul este atât de precis încât jocul nu permite nicio abatere de

Doctorul era un bărbat încă tânăr, dar cu părul cărunt, dat pe spate, o coafură abundentă și impresionantă ca o coamă leoniană. Avea ochii albaștri foarte limpezi și toate trăsăturile feței energice, cu bărbia pătrată și musteața scurtă plină de seriozitate, căpătau din cauza privirii blânde și infantile un aer contradictoriu care corespundea desigur în firea doctorului într-un amestec de mare energie și de mare indulgență*.

În fundul oceanului soarele se culca într-o baie de sânge și de aur; pereții odăii erau plini de o lumină roză și tandră ca un colorit nuanțat de porțelan vechi.

Doctorul Cériez se opri în mijlocul odăii, privind afară prin perdele.

– Ei, ce spuneți de acest crepuscul? Grandios, nu-i așa?

Acest început neașteptat situă dintr-o dată pe doctor. Și majestuos, înalt, cum stătea privind soarele, Emanuel simți că acest om făcea parte aici din elementele naturii, tot atât de miraculos, tot atât de puternic ca și asfințitul de soare ce se vedea în depărtare.

Câteva secunde fu o tăcere complectă. Infirmiera privi și ea pe fereastră apusul soarelui, din deferență pentru doctor. Doctorul Cériez se întoarse apoi spre Emanuel.

– Ei, ce ai? Unde te doare? Ce putem face ca să te vindecăm?

Emanuel nu avu nevoie să explice prea mult; radiografiile vorbeau de la sine. Doctorul le duse la fereastră și le examină cu atenție și seriozitate. Încet, trăsăturile feței i se

---

un milimetru. În tatăl lui Emanuel, dacă ar fi existat asemenea bobițe, desigur că, ori de câte ori aștepta să intre în odaie un doctor, ele ar fi căzut cu precizie în aceleași exacte scobituri".

* În ms., barat: „– Toți bolnavii sunt amorezați de doctorul lor, îi spuse odată infirmiera lui Emanuel, dar de doctorul Cériez cum să nu te îndrăgostești?".

întunecau ca sub influenţa unei mari nelinişti interioare. În timpul acesta Emanuel îşi desfăcea hainele pentru a arăta locul abcesului. Cu groază constată că umflătura se refăcuse ca mai înainte. Întreaga odaie îşi schimbă atmosfera; era acelaşi conţinut dar cu o semnificaţie mai sumbră, mai dureroasă. În cele câteva minute cât se simţise bine şi în scurtul timp de când venise doctorul începuse a prinde curaj, a fi plin de încredere şi iată acum într-o secundă totul se întunecase din nou, totul se despăţea vertiginos de el şi îl lăsa din nou singur, izolat, nenorocit.

– Va trebui să-ţi fac un ghips, spuse doctorul de la fereastră. Poate că ţi s-a spus, dar să nu te sperii... nu-i nimic teribil... este cel mai simplu lucru din lume... şi când te vei obişnui cu el, vei sta într-însul ca într-un fotoliu... absolut ca într-un fotoliu...

– Pot să vă întreb ceva? spuse Emanuel.

– Ce anume?

Emanuel ezită.

– Iată, mi s-a vorbit de abcese ca de ceva foarte grav şi asta mă nelinişteşte. Aţi putea să-mi spuneţi în ce anume constă gravitatea unui abces?

Doctorul încruntă puţin privirea, vădit impresionat de întrebare.

– Ai un abces?

– Da, am... dar nu-i deschis, iată-l...

Emanuel arătă umflătura. Doctorul se apropie şi o pipăi uşor de tot, cu mare atenţie.

– Ei bine, spuse doctorul, atât timp cât abcesul nu-i deschis, nu există niciun pericol aproape... trebuie puncţionat la timp şi scos puroiul din el pentru ca să nu spargă singur...

– Şi... dacă se deschide? întrebă Emanuel.

Doctorul tăcu o clipă.

– Eh, atunci totul se schimbă, puroiul se poate infecta în contact cu bacteriile din aer şi bolnavul poate căpăta o septicemie... câteodată... cum să-ţi spun?... se curăţă repede... în câteva zile... alteori bolnavul rezistă şi abcesul curge ani de zile... bolnavul e şi în acest caz pierdut...

Tatăl lui Emanuel se făcu roşu tare la faţă, apoi foarte palid. Buzele îi vibrau întredeschise, semn de mare emoţie.

– Cred că e mai bine să ştii toate acestea, adăogă doctorul, pentru ca să stai liniştit şi să te păzeşti de orice agitaţie inutilă, atât timp cât ai abcesul. Cred însă că după câteva puncţii puroiul nu se va mai reforma şi abcesul se va usca de la sine.

Tăcerea pluti din nou, nesuferită, în odaie. Departe răsuna absurd refrenul romanţei*.

– Cântă Ernest, spuse doctorul pentru a schimba vorba. Îl cunoşti pe Ernest? Încă nu ţi l-a recomandat nimeni? Când voi pleca, voi trece pe la el şi-l voi trimite aici. E băiat bun... cam ieşit din minţi dar, în fond, băiat bun... e vindecat acum... trebuie să părăsească sanatoriul în curând.

Doctorul se uită la ceasornic.

– Îţi place să citeşti? întrebă doctorul.

Şi, la răspunsul afirmativ al lui Emanuel:

– Atunci timpul o să treacă repede până la vindecare... În câteva luni apoi, vei merge din nou pe picioare... deocamdată însă, şi chiar din acest moment, nu mai ai voie să umbli deloc. Ţi se va aduce un căruţ – o gutieră, îi spunem noi aici – şi te vei întinde pe ea... aşa întins pe ea vei sta la masă, aşa vei dormi, aşa vei ieşi la plimbare... n-ai voie să te ridici deloc, nici măcar în capul oaselor...

Doctorul se uită din nou la ceas.

– Îmi pare rău că trebuie să plec. Îmi place ca dintr-un început să stau de vorbă mai mult cu bolnavii,... ne vom vedea însă mâine dimineaţa la clinică.

---

* În ms., barat: *„Ils s'aimeront toujours,/ Toujours,/ Vivre d'amour,/ Vivre d'amour...“*.

Doctorul se întoarse spre infirmieră:

– Te rog notează, puncţie mâine la zece dimineaţa, să fie totul pregătit.

Emanuel se cutremură din cap până-n picioare şi simţi cum îi bate inima puternic. Doctorul se ridică să plece.

– Poţi să-i aduci o gutieră, mai spuse infirmierei, şi dacă vrea poate să mănânce chiar astă-seară în sala de mâncare, împreună cu ceilalţi bolnavi, asta o să-l încurajeze.

„Puncţie mâine la ora zece“, lui Emanuel nu-i mai ieşea asta din cap. Acum nu mai avea frică de durerea brută a puncţiei, era în stare să suporte orice suferinţă fizică, oricât de covârşitoare, dar fragilitatea abcesului, faptul că putea să spargă şi să-l doboare definitiv dintr-un minut în altul, faptul că purta în el germenul unei fatalităţi atât de negre, îl copleşeau de amărăciune. Simţi că îl râcâie ceva în gât şi îi fu frică să tuşească ca să nu zguduie abcesul; vru să se îmbrace şi îi fu frică să se ridice ca să-şi tragă pantalonii. Stătea imobil întins pe pat, cu hainele desfăcute, atât de rigid fixat în poziţia asta încât simţi cum îi amorţesc toate membrele şi cum muşchii încep să ţiuie cu înţepături dese şi mărunte.

Tatăl lui plecase să conducă pe doctor. Emanuel privea umflătura fără să ridice ochii de pe ea. Îşi aduse aminte de o întâmplare pe care o văzuse odată într-o curte: un copil înghiţise o monedă care intrase în trahee şi îi oprea respiraţia încât copilul se sufoca văzând cu ochii, învineţit la faţă, trăgând aerul în piept cu din ce în ce mai mare greutate pe măsură ce devenea mai vânăt. Atunci, un servitor din curte, un simplu ţăran, fără să ezite o clipă scoase un cuţit din buzunar, spintecând într-o clipă gâtul copilului şi, odată cu sângele ce ţâşni, scoase din trahee moneda. Copilul începu să respire şi fu salvat, iar doctorul care veni peste câtva timp felicită pe ţăran şi îi spuse că ceea ce făcuse el era singurul lucru ce putea salva copilul.

Emanuel își reamintea adesea de întâmplarea aceasta și mai ales de lovitura sigură, adâncă, de cuțit. Acum însă, în momentul acesta, în pat, ea îi revenea în minte cu o acuitate deosebit de intensă. Într-adevăr, asta ar fi fost o soluție rapidă, precisă și foarte sigură: o lovitură de cuțit în abces; o lovitură care să-i fie fatală și care să rezolve imediat totul. În gravitatea abcesului ceea ce era de nesuferit era această ezitare, ce putea fi de lungă durată, între vindecare și pericol. Emanuel nu vroia să se ostenească decât cu nenorociri ori plăceri limpede exprimate. Dar toate gândurile acestea pluteau în el vag, fără nicio putere, fără nicio forță de realizare. Ce efort extraordinar i-ar fi trebuit măcar pentru a îndrăzni să tușească? Și se gândea la o lovitură de cuțit? Zâmbi amar. Pantalonii stăteau desfăcuți și el zăcea în întregime abrutizat, doborât de întâmplare și de lene. „Mai ales de lene, gândi Emanuel, o lene în forma ei cea mai odioasă și mai amară".

Peste câteva minute se întoarse tatăl lui cu un brancardier care împinse în odaie o gutieră cu saltea de piele. Brancardierul îl luă încet în brațe pe Emanuel, ca pe un copil, și îl depuse pe căruț. Până la masă rămase astfel întins, nemișcat; nimeni nu veni să-l vadă; la ora mesei un alt brancardier veni să-l conducă în sala de mâncare. Ușile în hotel n-aveau prag și coridoarele erau foarte largi încât se putea mânui gutiera cu mare ușurință. În ascensorul mare cât o jumătate de odaie fu pus alături de un alt bolnav întins pe gutieră. Ascensorul începu să scoboare lin.

V

Emanuel avu o senzaţie ciudată când intră în sala de mâncare a bolnavilor. Era puţin impresia solemnă de a intra într-un muzeu și sentimentul penibil de a vedea ceva halucinant, demenţial, una din întruchipările acelea ireale care se întâlnesc în vis și lasă în amintire gustul amar al unei elucubraţii pline de seriozitate. Cine avusese fantezia să imagineze această sală de mâncare unde toţi oaspeţii erau culcaţi, bolnavi, palizi și infirmi? Ce minte întunecată alcătuise cu elemente reale un tablou atât de dureros, de fantastic și de nebunesc? Într-un roman oarecare Emanuel citise ceva despre o regină exotică ce-și mumifica amanţii și-i păstra apoi pietrificaţi într-o sală circulară; dar ce era această viziune de scriitor pe lângă sala aceasta de mâncare cu oaspeţii întinși pe spate, încrustaţi în poziţiile lor rigide, vii și totuși morţi, acești bolnavi ce păreau oameni și nu erau totuși decât mumii?

Sala era vastă, iluminată foarte puternic de globuri mate de sticlă, cu pereţii albi și ornamente discrete, în stil modern, la uși și ferestre. Aproape pe fiecare masă era câte un vas cu flori; în colţuri, pe piedestale, diferite plante exotice își etalau frunzele. Câteva ferestre enorme, ale căror obloane grele erau trase, dădeau înspre stradă. În fond, era o sală elegantă de restaurant care tocmai prin iluminaţia ei agreabilă stabilea un contrast mai profund și mai dureros cu realitatea bolnavilor culcaţi. În tablourile ce apar în vis ceea ce este halucinant și straniu este tocmai faptul că întâmplările mai bizare au loc în cadrul decorurilor celor mai normale și mai statice. În sala de mâncare senzaţia de vis și de irealitate fu atât de prezentă, atât de apropiată, încât Emanuel, timp de câteva clipe, simţi cum conştiinţa lui lucidă devine transparentă, efemeră şi nesigură. Ce se întâmpla? Era oare el, Emanuel, corpul acesta întins pe un pat, într-o sală unde toată lumea era culcată, unde toţi comesenii stăteau rigizi şi palizi lângă mesele împodobite cu buchete de flori? Ce însemnau toate acestea? Trăia? Visa? Şi anume în ce lume, în ce realitate se petreceau toate acestea?

Emanuel se trezi lângă una din mese; de-o parte a mesei era întinsă o fată tânără în rochie albastră, iar de cealaltă parte, cot la cot lângă dânsa, un bolnav. Bolnavii erau împărţiţi astfel, câte doi la o masă, de-o parte şi de alta. Toţi erau îmbrăcaţi corect în haine obişnuite şi femeile chiar în rochii ce lui Emanuel i se părură elegante, dar nimeni nu se mişca. Câţiva bolnavi erau acoperiţi cu pături.

Când Emanuel se desmeteci puţin, observă că unii bolnavi stau în capul oaselor pe gutieră, foarte puţin înclinaţi pe spate. Asta îl intrigă şi, în momentul când surprinse o privire a vecinului lui din stânga îndreptată spre el, îl întrebă pentru ce unii bolnavi stau complect întinşi şi alţii înclinaţi pe jumătate, ca şi cum ar sta pe un scaun.

– Pentru că cei întinşi sunt bolnavi la spate şi n-au voie să mişte coloana vertebrală, iar ceilalţi au ceva numai la genunchi, îi răspunse vecinul cu simplicitate şi fără să se mire deloc că îi fusese adresată vorba fără nicio prezentare.

Bolnava de lângă Emanuel în rochie albastră era complect întinsă. Părea că priveşte tavanul, cu capul fixat în această poziţie, cu privirile strict îndreptate în sus. Deodată însă Emanuel constată cu stupefacţie că ea îl priveşte printr-o oglindă pe care o avea deasupra patului, susţinută de un suport metalic construit în aşa fel încât bolnava, ridicând mâinile, putea să îndrepte oglinda în toate direcţiile.

Emanuel întâlni în oglindă privirea bolnavei şi capul ei întreg. Era din nou senzaţia aceea ciudată de construcţie fantastică şi demenţială. Capul plutea deasupra bolnavei în apa oglinzii şi asta îi dădu lui Emanuel o clipă impresia unuia din trucurile acele de bâlci, unde printr-o iluzie optică se poate vedea un cap de femeie detaşat, fără corp, între două perdele negre.

Bolnava zâmbi şi Emanuel se grăbi să răspundă şi el cu un zâmbet; dar simţi cum comisura buzelor i se încrustează într-o grimasă dureroasă.

– Sunteţi de mult bolnav? Ce aveţi? Cine vă îngrijeşte?

Bolnava îi vorbise spontan, familiar, cu o voce caldă, plăcută. În oglindă Emanuel vedea cum i se mişcă buzele formând cuvintele, dar vocea venea mai de jos de pe gutieră şi între aceste două senzaţii se crea o sciziune bizară ca şi cum aureola cuvintelor s-ar fi desprins de imagine şi ar fi căpătat o independenţă proprie.

Emanuel îi spuse ce are şi ce doctor îl îngrijeşte.

– Cériez! spuse tânăra fată. Toţi bolnavii sunt aici amorezaţi de medicul lor, dar de doctorul Cériez cum să nu te îndrăgosteşti?

În faţa lui Emanuel, de cealaltă parte a sălii, veni într-un căruţ, ridicată pe jumătate în perne, o tânără femeie blondă, cu un profil foarte delicat şi nişte ochi mari albaştri, atât de profund albaştri încât în unele luciri păreau violeţi.

Tatăl lui Emanuel luase între timp loc la masă între Emanuel şi bolnavă.

– Cine e doamna aceasta? întrebă el.

Bolnava întreptă oglinda în direcţia arătată.

– Este doamna Wandeska, o poloneză venită de mult aici şi acum aproape vindecată... Ea a avut atacată rotula genunchiului şi încheietura a trebuit să fie anchilozată... Când se va ridica să umble, nu va putea mişca genunchiul, îl va ţine ţeapăn şi va şchiopăta. De asta tot amână ca să se scoale de pe gutieră...

Doamna Wandeska era însoţită de un tânăr înalt, foarte brun, cu părul negru strălucitor. Un băiat spătos și bine făcut, cu un zâmbet extrem de fin, evidenţiat de niște dinţi foarte albi contrastând cu obrazul smead, ars parcă de soare. Umbla în cârje și un picior îl ţinea suspendat în aer, puţin deasupra solului, neatingând cu el pământul. Tânărul se așeză la masa femeii blonde și din felul afabil de a conversa cu ea păreau să fie foarte intimi.

– E soţul doamnei? întrebă tatăl lui Emanuel.

Bolnava se înroși puţin și râse ușor.

– Ah, nu! Este un prieten.

Ezită o clipă.

– Îl cheamă Tonio, așa-i spunem noi, și e argentinian, avocat din Buenos Ayres, vindecat și el... un băiat delicios... Săracul băiat!

Emanuel nu îndrăzni să întrebe pentru ce îi spusese bolnava lui Tonio „săracul băiat“; de altfel bolnava întorsese oglinda în partea opusă pentru a vorbi cu bolnavul din dreapta ei.

Toată sala era plină; de-a lungul pereţilor, de-o parte și de alta erau înșiraţi vreo treizeci de bolnavi. În mijlocul restaurantului rămăsese o masă goală cu o gutieră lângă ea, fără nimeni pe dânsa. Păreau cu toţii triști dar se putea să nu fie decât plictisiţi; tristețea și plictiseala au același obraz exterior. Emanuel privi lungul șir de bolnavi în rândul cărora intrase; nu mai era vorba acum de o categorie abstractă și pur raţională din care ar fi făcut parte („a fi bolnav“ în contrast simplu cu „a fi sănătos“), ci de încadrarea lui reală în rândul gutierelor cu oameni întinși. Era acum vorba de o situaţie cu consecinţe imediate și defintive; o situaţie bine definită de poziţia alungită și de căruţul matricul pe care stătea întins. Simţi brusc o solidaritate materială cu bolnavii, profund corporală și mai dureroasă decât orice înţelegere mintală a situaţiei; nodul de plânset îi veni din nou în gât.

Începuse să se servească masa; mai multe fete în rochii negre cu șorțuri albe serveau bolnavii, punând încetișor la cei întinși farfuria cu supă pe pieptul bolnavului. Bolnavul își ridica puțin capul, foarte puțin și cu mișcări prudente lua cu lingura supa din farfurie. Emanuel simți echilibrul farfuriei pe piept atât de instabil încât sudorile îi perlaseră ușor fruntea de teamă ca să nu răstoarne farfuria. Era un adevărat număr de acrobație și observă cu surprindere cum ceilalți bolnavi mâncau cu o dexteritate extraordinară ca și cum farfuriile ar fi fost lipite de piept. Bolnava din dreapta lui Emanuel mânca urmărindu-și mișcările simetrice în oglindă. Era același număr de acrobație, executat cu mai mari dificultăți.

Când depuse farfuria pe masă și se uită în sală, Emanuel văzu ceva ce-l umplu de stupefacție. În sală intrase un bolnav umblând cu două bastoane. Dar ce umblet! Ce înspăimântătoare caricatură de mers omenesc! Bolnavul arunca din picioare la fiecare pas; el nu punea piciorul încet și normal pe pământ, ci îl arunca mai întâi violent în aer unde piciorul se convulsiona o clipă îngrozitor, apoi îl așeza pe dușamea tremurând până la șold. Era un mers atât de dezarticulat și de inuman încât nicio paiață din lume nu l-ar fi putut imagina ca să-și facă umbletul caraghios; dar nici sărituri nu erau; umbletul acela era o criză de epilepsie ambulatorie, nimic altceva decât epilepsie curată.

Bolnavul se opri o clipă, făcu semne cu mâna în toate părțile și i se răspunse de pretutindeni cu multă prietenie.

Înțepenit în mijlocul sălii părea un om normal, dar imediat își reluă mersul și deveni din nou un mecanism schilod și chinuit.

Împreună cu el, intră în sală un băiat subțire, cu părul vâlvoi, foarte vioi în mișcări, umblând repede cu pași mărunți. Erau cei doi bolnavi care lipseau la masa din mijloc. Infirmul se așeză pe scaun în timp ce tânărul se îndreptă spre gutieră.

Înainte însă de a se întinde pe căruţ, tânărul păru să caute cu privirea pe cineva în sală şi când îl văzu pe Emanuel veni repede la masa lui. Avea mişcări de veveriţă şi chiar dinţii lui erau lungi şi strălucitori ca de animal rozător.

– Îmi pare rău că n-am putut să vin mai devreme să te văd sus în odaie. Doctorul Cériez a fost pe la mine şi mi-a vorbit... eu sunt Ernest.

Emanuel se recomandă. Ernest prezentă apoi pe vecinul din stânga, Roger Torn, şi apoi pe vecina cu oglindă în rochie albastră, Celia, cu care de altfel Emanuel vorbise mai înainte fără prezentare. Torn înclină capul şi se cufundă iar în citirea unei cărţi pe care o ţinea în mână cu oarecare dificultate, mâna fiind sucită într-o parte şi diformă.

– Cunoşti pe toată lumea? întrebă Ernest. Îţi voi recomanda eu pe toţi, dar nu-i nevoie chiar azi... aici nu este nicio grabă... avem timp destul... ai să vezi şi d-ta că este timp destuuuul...

În ultimul cuvânt intra toată cantitatea de plictiseală cotidiană pe care Ernest vroia s-o sugereze*. Mai stătură de

---

* În ms., barat: „Ernest se apleacă peste patul lui Emanuel şi îi spuse în şoaptă la ureche:

– Vezi femeia aceea în colţ care îşi priveşte acum unghiile[?]

Era o bătrânică foarte uscăţivă şi parcă murdară la faţă.

– Ştii ce-i cu ea? spuse Ernest abia murmurând cuvintele. Ştii ce face? Ei bine, mănâncă excremente... da... da... îşi mănâncă excrementele.

Emanuel avu o bruscă grimasă de mirare şi neplăcere. Ernest râse din toată inima.

– Aşa-i că ţi-am spus ceva excepţional? Trebuie să fii iniţiat, nu-i aşa?

Emanuel îşi reveni din surpriză.

– Cred că trebuie să fie un simplu zvon, o invenţie răutăcioasă.

– Invenţie răutăcioasă? răspunse Ernest şi se apropie din nou şoptindu-i lui Emanuel la ureche. A prins-o într-o dimineaţă băiatul vorbă câtva timp, apoi Ernest plecă promițând că va veni să-l vadă pe Emanuel în odaie.

Celia stătea de vorbă cu tatăl lui.

– Are ghips băiatul dvs.?

Emanuel auzise întrebarea.

– Încă nu, dar mi se va face. Aș vrea să știu dacă e foarte greu de suportat. Este cineva aici în sală în ghips?

Bolnava râse din nou, cu râsetul ei cald și ușor ca un clinchet.

– Știi cine are aici în sală ghips?

– Ei, da, cine?

– Toți. Toți avem ghipsuri, suntem îmbrăcați cu haine obișnuite dar dedesubt toți stăm în ghips. Ia ascultă...

Celia bătu ușor cu degetul în bluza pe care o purta. În locul unui zgomot moale înfundat, se auzi dedesubt obstacolul unui corp tare.

– Îl am pe mine ca o carcasă, ca un scut, de la gât și până la șold.

Bolnava ciocăni cu degetele peste tot și peste tot se auzi duritatea ghipsului care o încarcera.

– Îngrozitor, spuse Emanuel.

– Chiar atât de îngrozitor nu-i tocmai; te obișnuiești.

Emanuel își dete seama cu amărăciune cât de adânc, cât de iremediabil se scufundase într-o lume ciudată, într-o lume amară, schiloadă. „Da, o lume amară“, gândi Emanuel. Ce va mai afla? Ce va mai vedea? Ce va mai cunoaște, în acest univers straniu, solitar și dureros[?] De multe ori în viață Emanuel se supunea unui exercițiu interior care îl scotea din înșiruirea monotonă și cenușie a clipelor. Atunci el își impunea cea mai desăvârșită atenție și cea

---

de serviciu cu gura mânjită de excremente... Toată lumea știe ce-i cu ea... Am să-ți mai spun și altele... acum mă duc la masă... o să ne vedem în curând... voi veni după masă la d-ta în odaie...“.

mai ascuţită nerăbdare în aşteptarea clipei imediate. Umbla de pildă pe stradă şi se întreba brusc, ce se va întâmpla în clipa imediată ce vine? Ce voi vedea? Cu cine mă voi întâlni? Şi în clipa următoare? Şi în clipa ce vine? Întotdeauna la capătul acestui exerciţiu, care îl epuiza de-altfel repede, găsea ceva inedit, extraordinar. Întotdeauna descoperea ceva ce nu observase ori se întâlnea cu o persoană neaşteptată ori în venea brusc în minte un gând surprinzător. În viaţa de toate zilele exerciţiul acesta era forţat şi Emanuel trebuia să-l susţină cu toată atenţia pentru a nu se lăsa distrat. Aici însă, în sala asta de mâncare, exerciţiul părea să se fi condensat până la cea mai cruntă realitate, într-un fel de funcţiune inedită şi naturală a minţii, devenind o condiţie specială şi nouă a lucrurilor de a se petrece în lume: grav, precipitat şi senzaţional. În clipa următoare... în clipa următoare. Era aiciun spaţiu încărcat de întâmplări extraordinare şi de realităţi crunte; un spaţiu care năştea în dureri surprize şi viziuni teribile.

Emanuel încercă să intre în vorbă cu vecinul lui dar acesta îi răspunse cu fraze scurte, parcă plictisit să vorbească. Părea supărat. Emanuel nu dădu nicio importanţă faptului şi se întoarse din nou spre Celia. În momentul acela intră în sală vânzătorul de ziare. Umbla de la masă la masă distribuind bolnavilor ziarul de seară. Iată ce era dureros în sala aceea, îşi dete seama Emanuel, anume că nişte oameni în aparenţă normali, îmbrăcaţi corect, executând mişcări cu totul normale (a mânca într-un restaurant, a citi ziarul), erau totuşi atât de profund roşi de boală, atât de atinşi în oasele lor, atât de putrezi, atât de deosebiţi de condiţia adevărată a omenirii. Contrastul acesta între a fi îmbrăcat în haine de stradă şi a sta totuşi întins pe un căruţ, închis într-un ghips, paradoxul acesta de a fi viu şi totuşi de a nu fi „cu desăvârşire viu“, acesta era conflictul intim şi dureros al acestor existenţe.

În sală se auzeau râsete, frânturi de conversaţii şi în totul domnea buna dispoziţie. Chiar fetele de serviciu umblau vioaie printre mese, zâmbind bolnavilor.

Emanuel, la sfârşitul mesei când veni brancardierul să-l ia, ieşi buimăcit din sală. În ascensor urcă alături de căruţul D-nei Wandeska. În cele câteva clipe cât ascensorul urca etajele, D-na Wandeska adresă câteva cuvinte lui Emanuel, spunând că este vecina lui; stătea pe acelaşi coridor, în odaia de alături.

Îşi spuseră bună seara şi Emanuel observă că Tonio, care urcase probabil mai demult scările, o aştepta în faţa odăii ei.

Tatăl lui Emanuel era obosit; hotărâră să se culce îndată, fără a mai aştepta pe Ernest.

Brancardierul veni cu cearceafuri curate pentru Emanuel. Îl dezbrăcă aşa cum stătea întins pe gutieră, cu mişcări dibace care îi evitară lui Emanuel cel mai mic efort. Apoi îi îmbrăcă pijamaua cu aceleaşi gesturi îndemânatice şi alunecă sub spate cearceaful; schimbă pernele de piele de la cap cu perne albe curate şi îl acoperi pe Emanuel cu plapoma.

Totul fu făcut în foarte puţin timp şi cu mişcări calme, sigure, aşa cum Emanuel îşi amintea că mama lui, în copilărie, îl culca în pat, în fiecare seară.

Când brancardierul plecă şi fu stinsă lumina, în tăcere Emanuel auzi un murmur de conversaţie venind din odaia vecină, despărţită doar de o uşă înfundată. Erau, desigur, D-na Wandeska şi Tonio care stăteau de vorbă; se auzi într-adevăr din când în când râsul ei.

Emanuel adormi obosit, scufundându-se lent în visuri îngrozitoare, pline de viziuni de coşmar.

VI

În zori, Emanuel se trezi speriat și zăpăcit. Bătuse cineva puternic în ușă. Era omul de serviciu pentru toaleta de dimineață a bolnavilor. Își ceru scuze de a fi venit atât de devreme, dar doctorul cerea bolnavilor să meargă în grădină tare dimineața, în aceste ultime zile frumoase de toamnă.

– Și apoi mai aveți și puncția la ora zece...

Emanuel își reaminti de puncție. Își făcu toaleta culcat, spălându-se într-un lighean pus pe o masă lângă el. Veni apoi același om de serviciu, Iulian, și-l îmbrăcă, apoi îi aduse cafeaua și peste câteva minute îl conduse jos în grădină.

Era jos un spațiu închis între clădiri, dar cu un cer extrem de luminos și albastru. Toate nuanțele dimineței își întinseseră nuanțele senine pe plafonul acela aerian și pe măsură ce soarele se făcea tot mai puternic mătasea albastră a înaltului pierdu din culoare, apoi deveni albă și vaporoasă.

Câteva boschete de trandafiri agățători își uscau foile veștede, arămii. Iarba era măruntă și sfrijită, Emanuel se gândi mai mult la un țarc decât la o grădină.

În fund, sub o pânză de cort, întinsă foarte sus peste ei, pentru a-i apăra de soare, stăteau înșirați pe căruțe bolnavii. În dreapta se întindeau clădirile clinicei cu ferești mari de culoare albastră, acolo unde erau sălile de operație. În stânga pe o terasă stăteau copiii; copii bolnavi ca și oamenii mari din fund, întinși și ei pe gutiere, în tratament, în această aripă a clădirii, anume făcută pentru ei.

Era foarte dimineața și deja un gramofon măcina în vid melodii zbârnâitoare, pe terasa copiilor. Era un gramofon mic, o jucărie aproape, care zumzăia ca un bondar, din pâlnia lui de tinichea subţire.

Emanuel fu așezat lângă un bolnav complect întins și o femeie mai în vârstă, cu părul cărunt, înclinată numai pe jumătate pe gutieră, așezată majestuos într-o grămadă de perne de mătase pline de broderii și înzorzonate cu fel de fel de funduliţe și ciucuri. Emanuel socotea întotdeauna asemenea ornamentaţii vag și în anumit sens demenţiale, dar în fond ele făceau parte în mod normal din demenţele calme ale lumii, așa ca și la înmormântări ornamentaţia lugubră și nebunească a coroanelor artificiale și a broderiilor metalice de sicriu; ori în monumentele funerare bogatele și întortocheatele cornișe, pline de hidoșenie, de nebunie și de disperare.

Bătrâna era ea însăși îmbrăcată într-o rochie grea și solemnă de catifea violetă. Purta câteva brăţări de aur de modă veche pe mână și avea inele cu pietre sclipitoare pe degete; de gât îi atârnau două lănţișoare de aur, de unul fiind agăţat un ceasornic cu capace cizelate, iar de celălalt un lorgnon cu mânerul de sidef.

Era și bolnava aceasta un fel de monument în grădina aceasta aridă; un fel de idol opulent și demodat, tronând printre adepţi schilozi, culcaţi în cărucioare.

Vorbea cu încetineală, strâmbând gura și ţuguind buzele, ca și cum ar fi supt fiecare vorbă mai întâi ca pe-o pastilă înainte de a o pronunţa.

– Sunteţi noul bolnav, domnule? întrebă ea pe Emanuel.

– Da doamnă, sunt noul bolnav, răspunse Emanuel*.

---

* În ms., barat: „În acest moment, dincolo de căruţa doamnei în violet, un bolnav, fără ca bătrâna să observe, făcea niște semne cu mâna lui Emanuel, ducând degetul arătător la frunte și agitându-l pentru a spune că femeia e ţicnită.

Emanuel nu observă nimic deosebit în gesturile și purtarea majestoasei doamne. Era totuși ceva neplăcut în ornamentaţia aceea bogată care decora atât de solemn boala ei. Emanuel avea întotdeauna

Câteva minute doamna în violet rămase tăcută.

– Știi cine sunt eu? spuse ea brusc.

Emanuel făcu un gest negativ.

– Ai învățat istoria? Ai auzit de Tréchamp, în fine, nu de Tréchamp, de Talleyrand...

– Eh sigur, sigur că am auzit, „cel despre care Napoleon spunea că e un excrement într-un ciorap de mătase“, vru să spuie Emanuel, dar se reținu.

– Ei bine, eu sunt o marchiză de Tréchamp, din latura colaterală a Talleyranzilor, spuse femeia, înțelegi?

Și se așeză mai corect în perne, luând o poză de vagă reverie și solemnitate și punându-și lorgnonul la ochi pentru a privi un punct oarecare în vid.

Emanuel nu avu vreme să se mire îndeajuns; lângă bolnavul de-alături venise un brăbat negricios, slab, împingând gutiera unui copil, adusă de pe terasă.

Băiețașul era prin în ghips până după cap. Corsetul alb, rigid, depășea gulerul cămeșii și se prelungea până sub ceafă; capul stătea astfel fixat într-un suport scobit de ghips.

În oglinda pe care o avea deasupra capului băiețașul se vedeau privirile lui agere, foarte vii. Tatăl copilului părea bun prieten cu bolnavul întns lângă Emanuel și începu să vorbească cu el, apoi pe nesimțite se trezi și Emanuel în conversație. Tatăl copilului era un austriac Wilhelm Taubner și bolnavul de-alături un francez, André Vielle. Îl recomandară și pe băiețaș, Ioris, care întrebă îndată pe Emanuel dacă nu are să-i împrumute cărți sau reviste despre aviație.

– Este visul lui să se facă aviator, explică domnul Taubner.

Când scobori în grădină tatăl lui Emanuel găsi în conversație de mare prietenie pe cei trei bolnavi. Emanuel se

---

impresia aceasta de ușoară demență la unele înmormântari unde mortul era înzorzonat cu fel de fel de flori aurite și broderii încârlionțate din hârtie presată“.

bucura în sine cu umilitate de dimineaţa aceea călduroasă de toamnă. „Cu umilitate, cu umilitate“, îşi repeta el în interior pentru a nu cădea în sentimentul vreunui inutil entuziasm: aştepta doar puncţia.

În preajma orei zece minutele deveniră îngrozitoare. Emanuel continua să vorbească silindu-se să nu arate nimic din turburătoarea lui aşteptare dar pe un plan paralel al conştiinţei clipele treceau cu altă densitate şi cu altă chinuitoare semnificaţie. Pândea uşa dinspre clinică pe unde brancardierul trebuia să vină să-l ia.

În acest timp tatăl lui Emanuel uitase cu desăvârşire de puncţie şi când veni brancardierul să-l ia pe Emanuel se făcu foarte palid. Emanuel găsi o clipă, în această paloare, un mic reconfort, dar îndată începu din nou în piept bătaia aceea sacadată şi puternică a inimii, şi trecerea insuportabilă a timpului, secundă cu secundă; fiecare secundă se umfla haotic, căpăta o importanţă dureroasă, într-un amestec de frică şi nerăbdare.

Coridoarele clinicei erau extraordinar de albe şi de luminoase; s-ar fi zis că lumina de-afară se condensa între pereţii albi şi devenea o materie inedită a spaţiului, un fel de aer nou, lăptos şi strălucitor. Plafoanele erau toate din geamuri ripsate şi soarele bătând direct în ele le făcea sclipitoare ca nişte acoperişe de pure diamante.

Era rândul altor bolnavi şi Emanuel trebuia să mai aştepte. Îl zări pe doctorul Cériez o clipă între două uşi deschise şi imaginea asta, deşi atât de scurtă, îl linişti oarecum.

Într-un sfârşit fu împins, însoţit de tatăl lui, într-o sală strălucitoare de porţelan alb şi de aparate de nichel. Infirmiera îl dezbrăcă şi Emanuel abia de-şi dete seama când toate pregătirile fură făcute că doctorul luase în mână acul de puncţie. Emanuel văzu de data asta acul şi seringa; îşi duse mâinile sub cap şi încrustă adânc degetele în ceafă ca să nu ţipe. Doctorul Cériez avea mişcări calme şi într-un moment de distracţie, în timp ce Emanuel privea capul mare al doctorului şi părul lui cărunt simţi lovitura de pumn în burtă, înfundarea acului în abces.

Puncţia dură mai puţin decât cea dintâi şi când Emanuel fu din nou pe coridor, cu inima uşurată de-o enormă povară, observă cât de alb la faţă era tatăl lui.

– Când ţi-a înfipt acul acela gros în burtă, spuse el, am simţit că genunchii îmi cedează şi cred că aş fi căzut jos în sală de nu mă rezemam de un perete.

Emanuel zâmbi, era zâmbetul mulţumirii de a fi trecut de un pericol, de a fi scăpat de un chin. În acest moment tatăl lui îl privi şi rămase epatat de această aparentă nepăsare.

– Ce curaj extraordinar ai tu, fiule, spuse el solemn*.

„Iată ce numesc autorii în cărţi eroismul bolnavilor“... gândi cu amărăciune Emanuel**.

În după-amiaza aceea ieşiră la plimbare într-o trăsură cu cal. Trăsura era lungă ca o barcă şi când poclitul fu ridicat la spate semăna într-adevăr cu o mică corabie plutind pe străzi cu pânzele întinse. Emanuel fu pus în trăsură pe la spatele ei, unde fundul de lemn se deschidea şi bolnavii erau împinşi chiar pe cadrul pe care stăteau întinşi, rulaţi pe un sul de lemn aşa cum se introduc sicriele în dricuri. Impresia aceasta era de-altfel atât de evidentă încât Emanuel simţi în grimasa de nervozitate a tatălui său că se gândeşte la un sicriu. În fundul trăsurii era un scăunaş pentru un însoţitor, pe care îl ocupă tatăl lui Emanuel. Emanuel luă hăţurile pentru a conduce calul; la început credea lucrul imposibil dar îndată ce avu în mână hățurile își dete seama că și un om culcat poate conduce o trăsură. Calul de-altfel era docil și se lăsa mânuit cu ușurință. În stradă, chiar la ieșirea din hotel întâlni alte trăsuri cu bolnavi întinși, care conduceau singuri caii sau măgărușii puși la ham.

---

* În ms., barat: „Tatăl lui Emanuel nu spunea «fiule!» decât în împrejurări cu totul grave şi învăţase expresia dintr-un roman foileton“.

** În ms., barat: „«Iată ce se numeşte desigur în cărţi eroismul bolnavilor», gândi Emanuel. «Când un bolnav nu se mai teme de nimic şi zâmbeşte, atunci e un erou». Apoi după o pauză: «Desigur, desigur, însă trebuie să nu se mai teamă de nimic»“.

În capătul străzii după o colină se vedea o mare luminozitate. Într-acolo era desigur oceanul.

Când ajunse în vârful delușorului se desfășură în fața lui Emanuel întinderea imensă și profund albastră a oceanului.

Era ora fluxului și apele veneau din orizont umflate în valuri pline, apoi înaintau ca niște ziduri de spumă, paralele, albe, splendide și se frângeau răspândindu-se în dantele nesfârșite pe nisip.

Plaja era semănată cu mii de cabine colorate divers. Câțiva oameni se vedeau umblând în depărtare în lumina soarelui, ca niște grăunțe negre agitate de vânt. Erau și câteva trăsuri de bolnavi adunate în semicerc.

Emanuel înaintă de-a dreptul pe plajă, spre trăsuri. Într-una din ele se găsea Roger Torn, vecinul lui de masă și Ernest care cânta din mandolină; ceilalți bolnavi erau de pe la alte clinici.

Ernest veni la trăsura lui Emanuel și-i propuse să-l conducă prin oraș, să-i arate străzile. Îndată ce porniră, Ernest se aplecă la urechea lui și îi șopti:

– Ai văzut că Roger Torn e cam supărat pe tine?

– Într-adevăr, așa mi s-a părut și mie, răspunse Emanuel uluit și își aminti că în seara precedentă și la masa de prânz nu scosese capul dintr-o carte. Mă întreb ce-o fi având cu mine, ne cunoaștem doar de ieri...

Ernest continuă să vorbească în șoaptă.

– E supărat că stai d-ta acum la masa Celiei. Până la venirea d-tale stătea el la masa aceea, Celia e... prietena lui, înțelegi? Acum, directorul te-a plasat acolo, intercalându-te între ei doi. E supărat deci că s-a întâmplat să fie așa... deci nu e supărat direct împotriva d-tale. În tot cazul, fii prudent și nu fă curte Celiei, las-o în pace că îl superi pe Roger...

Emanuel spuse că nici nu se gândise la așa ceva.

Într-o stradă îngustă, cu o fâșie sumbră de cer deasupra, se opriră și Ernest îi arătă lui Emanuel o fereastră deschisă prin care puteau observa cum un preot își făcea toaleta. Urmăriră scena cu multă atenţie; gesturile preotului în fața oglinzii periindu-și coroana calviţiei apoi spălatul cu atenţie al dinţilor, examenul lor atent în oglindă; pe Ernest îl pasionau asemenea lucruri.

– Îmi place să surprind scene extrem de simple: un om închis în odaia lui, în celula lui. Pentru că orice ar face un om, în dosul faptelor lui rămâne întotdeauna o odaie în care se spală și își perie dinţii... E aproape deprimant.

Tăcu o clipă.

– Și reconfortant în același timp, dacă te gândești mai bine.

Până seara, se plimbară prin oraș; era de-altfel numai o singură stradă mai largă cu prăvălii și vitrine frumos aranjate; celelalte străzi erau niște îngrămădiri de vile din cele mai bizare; se vedea bine că fiecare proprietar voise să-și clădească o vilă personală care să nu semene cu niciuna din celelalte. Erau astfel vile în stil turcesc cu creneluri și cupole, altele în stil câmpenesc, altele englezești cu acoperișe de ardezie, apoi în stil flamand, spaniol, cu ornamente de faianță, de porţelan, de fier, cu sculpturi, cu pisici, cu turnuri, cu spirale, cu alge și cu clopoţei. Erau chiar și unele vile ieșite dintr-o combinaţie a tuturor stilurilor, ca mascaţii aceia care nimerind prea târziu la negustorul ce împrumută costume, se îmbracă cu toate resturile variate rămase de la clovni, toreadori și grenadiri.

Emanuel se plimbă cu trăsura până în preajma mesei. În aceeași seară tatăl lui plecă.

Îndată ce se întoarse la hotel, ceru să fie condus în biroul directorului. Era o încăpere sumbră cu un singur birou mat în mijloc, neted, fără nicio hârtie pe el; pe masă în faţa directorului stătea numai telefonul de-a curmezişul ca un os de ros. Emanuel rugă pe director să-l schimbe în alt loc în sala de mâncare, pretextând că în timpul prânzului îl supără lumina de la ferestre prea violentă în ochi.

În seara aceea Emanuel mâncă deci la o altă masă şi putu observa că Roger Torn îşi reluase vechiul loc lângă Celia; de-altfel în cursul cinei Roger Torn adresă cu mâna, lui Emanuel, un semn amical de mulţumire.

Emanuel rămas singur avu un moment de cumplită deznădejde. Îşi aduse brusc aminte că fusese cândva student... că avusese ambiţii, dorinţe. Când se petrecuseră toate acestea? Demult... săptămâna trecută. Emanuel simţi cât de profund şi iremediabil devenise un altul de când era întins pe gutieră. În urma lui zăcea o viaţă pe care n-o mai înţelegea bine, însă oricât de atroce ar fi fost acest gând în curând el fu dominat de [o] lene plăcută în care îşi întinsese oasele. Era aproape o frenezie a lenei şi a odihnei. Peste câteva zile însă o întâmplare neaşteptată modifică şi în alt sens viaţa de bolnav a lui Emanuel.

VII

Emanuel de câteva zile nu mai ieșea în grădină. Începuse la Berck toamna mohorâtă și rece a mării de Nord. Ploua toată ziua o burniţă murdară, măturată dinspre larg în evantaie de apă de vântul șuerând. Ploaia adusă de vijelie se izbea în ferestre ca și cum ar fost golită din niște căldări imense ce-ar fi fost aruncate cu violenţă de pereţi. Cerul peste ocean căpătase o consistenţă nouă de materie întunecată; o grămadă de bumbac ce atârna greoi peste valurile de spume cenușii. Emanuel stătea ore întregi nemișcat privind scurgerea picăturilor pe geamuri, urmărind ramificaţiile lor de rădăcini subţiri și transparente de-a lungul sticlei. În tot sanatoriul domnea o tăcere îngrozitoare de loc pustiu. Ce făceau oare ziua întreagă bolnavii?

Într-o seară, după masă, cineva bătu la ușă. Era Tonio care venea pentru întâia oară în odaia lui Emanuel. Emanuel era de mult dezbrăcat și se pregătea de culcare.

– Vin să te iau, spuse Tonio. Toată lumea vrea să te cunoască, e o mică „serată“ la Ernest în odaie și te invităm la noi...

În acest moment intră și Ernest.

Emanuel refuză politicos spunându-le că este în pijama.

Ernest râse.

– Suntem cu toţii în pijama... Asta n-are nicio importanţă... Hai! Vino...

Începu să împingă căruţul afară din odaie. Ernest stătea pe același coridor, cu vreo zece camere mai încolo de Emanuel, dar de cealaltă parte a sanatoriului, înspre stradă.

Când intră în odaie fu primit cu țipete și aplauze. Erau acolo mai multe gutiere înghesuite unele lângă altele, gutiera Celiei lângă căruțul lui Roger Torn, apoi un alt bolnav necunoscut, pe care toți îl chemau Vincent, un băiat blond și subțire cu capul lunguieț de miel. Întinși pe pat stăteau încă doi bolnavi, din care unul mai în vârstă, cu un nas de uliu, pe care Emanuel îl mai văzuse în grădină și i se spusese că nu iese decât rar din odaia lui, unde stătea tot timpul și unde i se aducea și masa. Era un fost conducător de automobile de curse; un om care cunoscuse multe reușite în viață și care într-un sfârșit își rupsese amândouă gleznele într-un accident de automobil. Avea picioarele în ghips într-un fel de lădiță pătrată în care le ținea tare depărtate unul de altul, încât picioarele stăteau crăcănate așa cum se văd pe unele gravuri oamenii supuși la torturi întinși și bătuți în cuie pe cruci orizontale cu brațele și picioarele foarte desfăcute. Cuvertura acoperea, în parte numai, lada de ghips. În grădină i se spusese lui Emanuel că avea picioarele sfâșiate cu totul și că fiecare bucățică de carne era prinsă de cealaltă cu agrafe de argint. Părea veșnic indispus și fuma într-una din pipă tutun acru, marinăresc.

Bolnavul de lângă el era un bun prieten al conducătorului de automobile, îl chema Verrier, era un inginer care fusese cândva bolnav și se vindecase. Venea din când în când la Berck îndată ce avea câteva zile libere. Aducea cu el pușca și se ducea la vânat răți sălbatece în mlaștinele din îmbucătura unui golf din apropiere. Cunoștea bine pe toți bolnavii.

În sfârșit, la serată mai luau parte și două tinere fete. Emanuel află că una din ele, cea mai înaltă, blondă cu părul lung pieptănat la spate în coc, fusese cândva măritată. Căzuse bolnavă și bărbatul ei o părăsise. Când se vindecă, se găsi, la Berck, singură, fără familie*, și rămase acolo.

---

* În ms., barat: „izolată într-un colț de lume unde trăise la alte profunzimi sufletești decât în orașele mari zgomotoase, cu oameni

Pentru a-și câștiga existența se angajase secretară la un chirurg. Emanuel tresări când îi auzi numele. O chema Solange, un nume de plantă ori de floare, cu o consonanță dură și una în inflexiune ușoară, un nume pe care Emanuel avea impresia că îl pronunțase de multe ori și că zăcuse parcă până atunci undeva uitat într-un colț al memoriei.

Ernest prepara într-un castron mare o băutură în care amesteca vin alb cu rom, cu stafide, bucăți de banane și ananas; o compoziție originală pe care o prepara întotdeauna când chema musafiri la dânsul. Îl ajuta Katty, fata care venise cu Solange, o englezoaică roșcată care avea un fel de scolioză la spate, o boală care nu era nici gravă, nici dureroasă și care o făcea pe Katty să stea la Berck mai mult pentru a trăi la un loc cu bolnavii, așa cum alte englezoaice pleacă, de pildă, la studii în Italia sau în Grecia. Toți bolnavii își aprinseră țigări.

Îndată ce băutura fu gata, Katty o turnă în pahare. Toți aveau pahare mici de lichior, numai Tonio ceru un pahar mare spunând că vrea să se îmbete. Verrier ceru și el un pahar mare.

– Am o socoteală intimă de regulat, spuse el, și trebuie să beau zdravăn astă seară.

– Ehei! socoteala mea e mai veche, spuse conducătorul de automobile și ceru și el un pahar mare.

Ciocniră paharele. Conducătorul de automobile îl sorbea încet și calm cu gândul omului care vrea să se îmbete în mod serios și știe că are timp. (Îi spuneau toți Zed și Emanuel crezu mai întâi că e numele lui adevărat, dar Verrier îi arătă că este numai o poreclă, după inițiala pe care o avea la curse imprimată pe flanea; niciodată nu

---

sănătoși. Își dete seama că nu mai avea ce căuta nicăiri în lume și rămăsese acolo în orașul cu bolnavi, printre cei cu care trăise și cu care se obișnuise atât de mult".

alergase fără flanea cu această inițială.) Tonio îl duse la gură și îl goli dintr-o dată.

– Bravo, Tonio, asta se cheamă a fi amorezat! exclamă Vincent, bolnavul cu cap de miel când Tonio puse paharul pe masă. Tonio se uită urât la el.

– Ce te privește pe tine? Ernest interveni și pentru a evita o ceartă își luă armonica și începu să cânte o melodie aspră și tristă de cârciumă. Pântecul armonicei sufla în anumite momente tonuri joase și grele ca niște răsuflări de bețiv, apoi degetele săreau agile și tonurile se individualizau fine și subțiri în triluri metalice, acompaniate tot timpul de grohăitul bașilor. Și ceilalți bolnavi păreau să știe cântecul.

C'est la femme du roulier
bi-di-di... bi-di-di...
Qui va de porte en porte
Pour chercher son mari
        bi-di-di... bi-di-di...
Elle va de porte en porte...

Urmau încă vreo două strofe, apoi intonară cu toții sfârșitul lamentabil:

Votre mari
        bi-di-di... bi-di-di...
Il est dans la souspente
En train de baiser
        bi-di-di... bi-di-di...
En train de baiser une servante.

Toți bolnavii îl acompaniau în șoaptă, pentru că trecuse de ora zece și în sanatoriu toată lumea dormea. Tonio ceru să i se umple din nou paharul. Zed golise și el pe al lui și mai ceruse încă unul.

– Vezi, ajungem la același rezultat, spuse Zed lui Tonio. Asta-i ca o cursă de automobile, ca să câștigi o cursă de viteză nu trebuie să fii grăbit... Ţi-o spun asta eu şi ştiu ce spun... Înving alergătorii calmi şi siguri pe mişcări; cei grăbiţi pierd cursa.

– Imposibil să pierd cursa! exclamă vesel Tonio şi aduse de după dulap, ridicând sus să vadă toţi, două sticle de rom alb.

Emanuel băuse aproape tot paharul lui şi se simţea ameţit. Era o băutură tare care putea să doboare un om şi se miră că Solange mai cerea. Vedea că bolnavii beau cu uşurinţă, s-ar fi zis cu obişnuinţă, deşi alcoolul era cu desăvârşire interzis de doctori.

Conversaţia începu să se anime. Zed şi Verrier comentau nişte rezultate sportive. Katty fredona un cântec, vădit ameţită. Celia şi Roger Torn, foarte aproape unul de altul, păreau cufundaţi într-o convorbire absorbantă. Ernest declama versuri din Mallarmé lui Solange.

– *Fuir! là-bas fuir! Je sens que des oiseaux sont ivres...*

Un formidabil sughiţ întrerupse poemul.

– Mi se pare, Ernest, că cel beat eşti tu, spuse Tonio şi începu să exclame, în bătaie de joc:

– *Fuir! là-bas fuir! Je sens qu'Ernest est ivre...*

Ploaia afară bătea în geamuri ca un răpăit surd de tobe. Vântul urla aspru, apoi din când în când se auzea un singur şuierat prelung al furtunii, ca o notă răzleaţă de orgă în tumultul unei simfonii zgomotoase; lumina pâlpâia nesigură; firele de la electricitate erau desigur agitate, afară.

Katty bău restul, ducând tot castronul la gură; o picătură mare îi alunecă în colţul buzelor şi se prelinse pe bărbie. Era acum bine zăpăcită de băutură şi obrajii înflăcăraţi cu petele de pistrui şi părul roşu zburlit îi făceau un cap de păpuşă comică şi zvăpăiată. Vincent o chemă să-i arate ceva, ascuns în mână, o mică fotografie ori o oglinjoară, ceva ce trezi curiozitatea lui Katty care începu să-l roage pe Vincent să-i dea obiectul ascuns.

– Ți-l dau dacă mă săruți, spuse Vincent.

Katty păru o clipă descurajată.

– Ei hai, te sărut! spuse ea și se repezi peste Vincent apăsând bine buzele întredeschise pe gura lui. Sărutul dură câteva secunde.

Bolnavii din jur nu dădură absolut nicio importanță faptului. Ernest spuse și el într-o doară, fără nicio convingere:

– Dar pe mine nu mă săruți?

– Ții atât de mult? întrebă Katty. Tu du-te și cere lui Lulu să te sărute.

Ernest se înroși îngrozitor. Pentru întâia oară Emanuel îl vedea atât de stânjenit și aproape supărat.

– Te rog, te rog mult Katty, nu mai vorbi de Lulu.

– De ce? Hm, hm, oare nu vă mai iubiți?

– Îți spun că nu ne-am iubit niciodată, răspunse Ernest, de astă dată înfuriat.

Emanuel nu-și lua ochii de la Solange. Îi urmărea mișcările lente, gesturile ei foarte simple și agreabile. Avea în alura ei ceva grav și trist, era de-o frumusețe bine echilibrată și tot ce făcea se armoniza perfect cu statura ei înaltă și oarecum mândră – cu profilul ei foarte pur, aproape liniar.

Tonio isprăvise de mult cu băutura amestecată de Ernest și acum era la al treilea pahar de vin curat.

– Asta nu-i beție, îi spuse cu dispreț Zed. Beția se cheamă să bei din sticlă!

Tonio începu să râdă zgomotos.

– Încet! Taci! exclamară cu toții. Se scoală bolnavii din somn și pe urmă încep reclamațiile!

Tonio se liniști puțin.

– Bei cu mine niște coniac bun? întrebă Zed.

– Beau! exclamă transfigurat Tonio.

Ochii îi sticleau și fața i se înnegrise parcă și mai mult. Zed trimise pe Verrier în odaia lui și inginerul se întoarse în câteva minute cu două sticle mici de coniac, înfundate, și cu o sticlă de șampanie. Toată lumea aplaudă și o clipă fu un zgomot îngrozitor; cineva din odaia de alături bătu în perete să fie liniște.

Ernest destupă sticlele și vru să toarne în pahare dar Zed îl opri.

– Bem așa! spuse el calm, cu o voce puțin tristă, ca și cum s-ar fi resemnat pentru un eveniment inevitabil.

Zed și Tonio își trecură brațele unul în jurul altuia, ca și cum s-ar fi luat la braț pentru a merge la plimbare, apoi așteptară comanda, cu sticlele în mână.

– Una!... Două!... comandă Ernest.

Înainte de a spune „trei“ cei doi puseră sticlele la gură și se auzi cum lichidul bolborosi repede în gură. Acum nu mai era o simplă beție; Emanuel se uită cu uimire la cei doi, păreau să aibă niște organisme excepționale și totuși nu erau decât doi bolnavi, doi bieți bolnavi ca și el; niciodată Emanuel nu văzuse bându-se atâta cantitate de alcool.

Zed puse sticla lângă el pe pat și continuă discuția cu Verrier, exact de unde o lăsase, ca și cum nimic nu se întâmplase. Tonio era agitat și începu să se simtă rău; Zed era de-un calm impresionant; niciun mușchi nu tresărea pe față.

Ernest sfătui pe Tonio să bea șampanie ca să-și taie amărăciunea coniacului. Deschiseră sticla cu șampanie și Tonio își umplu paharul.

– Îngrozitor de amorezat trebuie să fii dacă bei atâta, spuse cu voce tare Vincent.

Tonio se întoarse spre el mușcându-și buzele.

– Te rog să taci! urlă el deodată.

Vincent era și el amețit și nu vru să renunțe la a-l irita pe Tonio.

– Ei! parcă cine nu știe că tu ești amorezat de D-na Wandeska. În fiecare noapte te duci la ea!

Cuvintele cădeau grele și fiecare vorbă îl ardea pe Tonio cu un fier roșu.

– Ascultă Vincent! spuse Tonio. Ascultaţi voi toţi! spuse el cu paharul în mână privind roată în jur ca un orator. Era beat de-a binelea. Vă mărturisesc pe onoarea mea că între mine şi D-na Wandeska nu se petrece absolut nimic. Vă repet: nimic, nimic, nimic... Vorbea rar silabisind cuvintele. De-altfel ştiţi şi voi că ea are un ghips care îi ţine piciorul de la călcâi până la... pubis...

Cu oarecare ezitare pronunţase ultimul cuvânt.

– Până la pubis!... Până la pubis! exclamă Vincent râzând şi se adresă din nou lui Tonio. Atunci spune-ne, sincer, nici măcar... hm... n-o... săruţi?

Aluzia era mai grea decât o insultă spusă clar.

Tonio se întoarse spre Vincent cu paharul în mână, îl privi o clipă în ochi, apoi întoarse paharul şi i-l goli brusc în faţă. Vincent începu să se şteargă de şampanie care îi curgea leoarcă pe obraji. Apucă de pe masa de toaletă o cană de faianţă şi vru s-o arunce în cap lui Tonio.

– Vă rog, vă rog, fără crime dacă se poate, spuse Ernest punându-se între cei doi bolnavi. Solange luă cu binişorul cana din mâna lui Vincent.

– Îmi pare grozav de rău că eşti bolnav, ţipa Tonio în culmea furiei. Altfel îţi dădeam patru palme şi te lăsam mort pe loc.

– De la patru palme nu moare nimeni, spuse calm Zed în colţul lui, ca un arbitru imparţial care apreciază loviturile adversarilor.

Ernest îl luă pe Tonio de lângă Vincent şi îl ţintui pe pat.

– Culcă-te mai bine, dormi.

Ernest stinse lumina pentru ca să se facă linişte. Peste câteva minute se auziră sforăiturile lui Tonio care adormise profund.

În colţul dinspre fereastră izbucni o discuţie aprinsă între conducătorul de automobile şi Verrier. Arătau amândoi în stradă un punct pe bulevard. Ploaia nu încetase deloc dar acum cădea domoală ca o perdea uniformă de stropi. Copacii desfrunziţi pe bulevard erau umezi şi negri; un bec lucea în apropiere şi trimetea până în odaie lumina lui anemică şi gălbuie.

– Îl rad dintr-o singură ochitură! exclamă Verrier surescitat.

– Cred că nici din cinci, răspunse liniştit Zed şi asta irită pe Verrier îngrozitor.

– Mă duc să aduc puşca, spuse inginerul şi plecă repede din odaie.

– Aţi înnebunit? întrebă Ernest. Ce vreţi să faceţi[?]

Zed arătă lumina din stradă.

– Ce spui, din câte lovituri o ocheşte?

– Vreţi să trageţi în lampă? Ştiţi cât e ora?

– Cât? întrebă grav Zed. Acum se vedea că era beat bine dar la el ameţeala se transformase în seriozitatea aceea tristă cu care unii beţivi comit lucruri absurde care îi obsedează.

– Ei ce spui, câte lovituri? Pariază, dom'le! Pariază!

Verrier se întoarse cu puşca şi se duse la fereastră s-o deschidă. În zadar Ernest se împotrivea, în zadar încerca să-i ţie mâinile.

– Dacă nu-mi dai drumul să ştii că trag în plafon.

În sfârşit Verrier reuşi să deschidă geamul. Intră în odaie o rafală rece de vânt şi umezeală. Toate hârtiile prin casă începură să zboare. Emanuel se întreba dacă va trage într-adevăr. De câteva minute – exact de la cearta dintre Tonio şi Valentin – nu-şi mai dădea seama bine ce se petrece în jurul lui: avea impresia puternică de a asista la o înscenare de fapte artificiale şi că nimeni din odaie nu comitea lucrurile în realitate. Era o ficţiune aranjată, în care desigur că nu credea nimeni.

Înainte ca Emanuel să vadă unde e Verrier acesta pusese puşca la ochi. Împuşcătura izbucni formidabilă; odaia se umplu de fum. În stradă lumina becului continua să se agite legănată de vânt.

– Și acum eu, spuse Zed.

– Într-adevăr, într-adevăr v-ați ieșit din minți! strigă Ernest și sări la Zed, dar acesta avea deja pușca în mână și proptindu-se în perne se ridicase pe jumătate [...] și țintea lumina. Împușcătura izbucni, de data asta parcă și mai năprasnică. În stradă lumina se stinse brusc.

Totul se petrecuse foarte repede. Desigur că împușcăturile răsunaseră în tot hotelul. Ernest izbuti să apuce pușca. Închise cu greu fereastra împinsă mereu de vânt. Tonio trezit brusc din somn și speriat dădea afară totul din stomac cu horcăituri teribile. În hotel se auziră pe coridoare pași și uși trântite violent.

– Vine directorul, spuse Ernest surescitat și înfricoșat. Ei, ce-i spunem acum? Ce mai vorbă... ne dă afară pe toți!

Bolnavii erau acum în așteptarea evenimentelor ce aveau să urmeze. Katty apucase mâinile lui Emanuel și mâinile Katty-ei erau reci ca gheața.

– Vă rog liniște, liniștea cea mai profundă! comandă Ernest. Dacă vine cineva nimeni să nu scoată o vorbă, să nu răsufle! Vă rog... vă rog... ne dă afară pe toți... Ce se va întâmpla acum?... Ce nebuni! Ce nebuni!

Toată lumea parcă adormise; se făcu o tăcere mare; în întuneric se auzea numai vâjâitul vântului de-afară și răpăitul ploii. Trecură astfel aproape două minute și se părea că totul se liniștise. Deodată se auziră însă niște pași târșâiți pe coridor, apropiindu-se de odaie.

– Totul e-n regulă, murmură Ernest. Vine garda de noapte, nu directorul.

Cineva bătu la ușă; nimeni din odaie nu răspunse. Bătăile se întețiră.

– Domnule Ernest! Domnule Ernest! Ce-i aici la dv., cine a tras cu pușca?

Vocea era subţire şi piţigăiată ca un ţipăt de pasăre.

– Ce este? Cine-i acolo? mormăi Ernest ca şi cum ar fi fost chiar atunci trezit din somn.

– Pentru ce-aţi tras cu puşca? Deschideţi! Deschideţi uşa!

Uşa fu zgâlţâită cu oarecare bruscheţe.

– Ce vrei? Cine te-a trimis? răspunse răstit Ernest. Cine a tras cu puşca? Ştiu eu? Am auzit şi eu împuşcături în stradă şi m-am trezit din somn...

– Împuşcăturile s-au tras de aici, replică îndârjită vocea piţigăiată. Deschideţi uşa, că vin cu directorul!

Ernest se repezi la uşă şi o deschise brusc. În lumina slabă a coridorului stătea o bătrânică îngheboşată îmbrăcată în alb. Era atât de slabă şi de osoasă încât părea o apariţie fantomatică.

Ernest se răsti la ea foarte violent.

– Ce vrei? Pentru ce mă scoli la miezul nopţii? Ce-i obiceiul ăsta de a arunca toate pe spinarea lui Ernest? Când e gălăgie în hotel? Ernest! Când împuşcă cineva în curte? Ernest! Când trage cineva o b...? Ernest! Ernest! Întotdeauna Ernest! Te rog să pleci şi să mă laşi în pace... nu vezi că sunt în pijama? Iată să ştii că mâine plec de la hotelul ăsta...

Arghumentul o sperie pe bătrână care se îndepărtă cu paşii ei târşâiţi, clănţănind o legătură cu chei şi murmurând: „Ei bine, ei bine, mă duc să văd în curte...“.

– Dacă vrei s-o faci să tacă, să-i spui că pleci din hotel! spuse triumfător Ernest încuind la loc uşa. Cred că are peste 90 de ani şi e de vreo 70 în serviciul hotelului; a căpătat rutină... de aceea se sperie când aude că părăsesc clienţii hotelul...

Acum ceea ce era mai greu era ca bolnavii să plece fără să ştie nimeni. Ernest hotărî ca toţi să rămâie deocamdată în odaia lui până în zori. Când se vor scula servitorii va da lui Iulian un bacșiș bun și îl va duce pe Vincent prin poarta din grădină până la clinica lui, care e foarte aproape. Va spune că a dormit la un bolnav, era ceva curent. Cu Iulian, Ernest mai făcuse o dată treaba asta și băiatul nu-l trădase. Katty și Solange vor ieși tot prin grădină, ele stăteau la o pensiune particulară, nimeni nu le întreba unde și pentru ce se duc; ceilalţi bolnavi, Zed, Roger Torn, Celia, Tonio și Emanuel stăteau cu toţii în hotel.

Începu să se răspândească în odaie un miros acru de la resturile date afară de Tonio, amestecat cu mirosul de vin și fumul stătut de ţigară.

Cerul afară pe alocuri se luminase; trebuia să fi fost aproape de ziuă; nori negri își mai cărau poverile de ploaie, dar vântul aproape încetase și o apăsătoare tăcere se lăsă în odaie, o liniște plină de oboseli și tristeţi.

Emanuel văzu la geam profilându-se silueta Solangei care privea afară în noapte. Vru s-o cheme lângă el și s-o întrebe ceva, să-i spuie ceva, „La ce te gândești?“, de pildă, sau altceva cu care să intre în vorbă; dar nu îndrăzni.

Vincent dormea dus pe gutiera lui, Zed își aprinse o pipă; Ernest și Tonio curăţau patul.

– Ce porcărie mi-ai făcut pe perne, murmura Ernest. Și nu pot să sufăr mirosul de vomitură...

În colţul lor, Roger Torn și Celia, întinși amândoi pe gutiere, unul lângă altul, păreau izolaţi chiar de la începutul serii. Emanuel în lumina chibritului pe care îl aprinsese Zed pacă văzuse că sunt îmbrăţișaţi, stând amândoi pe-o coastă. Acum în lumina foarte clară a zorilor ce mijeau nu mai putea vedea nimic dar i se părea că aude un zgomot sec de ghipsuri care se strâng, care plesnesc de strânsoare.

Katty singură stătea lângă Emanuel. Îi apucă din nou mâinile, dar Emanuel și le retrase brusc.

– Vroiam să văd dacă mai tremuri, spuse ea. Adineoare tremurai îngrozitor.

Solange părea că se uită acum în odaie interesată de ceea ce se petrece între Katty și Emanuel, dar își reluă îndată privirea în stradă; își pusese brațul orizontal pe geam și cu fruntea răzimată de el părea cufundată în gânduri.

Emanuel închise și el ochii și, ostenit, ațipi.

Când se trezi, nu mai erau în odaie nici Vincent, nici Katty, nici Solange; se lumina de-a binelea în odaie; cerul afară se limpezise, dar ziua era mohorâtă și umedă. Tonio și Ernest împingeau gutiera Celiei ca s-o ducă în odaia ei. De astă dată văzuse bine; înainte de a se despărți Roger și Celia se îmbrățișară strâns, amândoi întinzându-se pe o coastă atât cât le permitea carapacea lor de ghips și se sărutară pe gură; Roger o mângâie pe Celia pe păr. Iulian venise și el acum în odaie, dar cei doi nu se sinchiseau de el.

Îndată ce Celia fu plecată, Roger Torn își desfăcu pătura cu care era acoperit și privi ceva pe saltea, contrariat.

– Ei drăcie! exclamă el foarte necăjit. Toată salteaua s-a udat, și pijamaua, și tot...

– Ce este? întrebă servitorul apropiindu-se. A curs?

– Da, a curs... spuse Roger. Ar trebui să mă duc la clinică îndată...

– Până la 8 nu este nicio infirmieră, spuse Iulian, trebuie să mai așteptați...

– Ce mizerie, murmură Roger Torn cu același ton amărât. Încă două ceasuri am să stau în băltoaca asta infectă! Ce mizerie!

Ernest se întoarse sigur. Tonio rămăsese în odaia lui.

– Ce s-a întâmplat? întrebă el pe Roger văzându-l supărat.

– Ei, privește și tu, spuse Roger și îi arătă salteaua.

Emanuel putu să vadă și el o pată de lichid verzui.

– Cred că ai face bine să te duci în odaia ta și să pui deocamdată vată ca să nu se răspândească.

Ernest avea dreptate; Iulian scoase încet gutiera lui Roger Torn. Ernest și Emanuel rămaseră singuri.

– Ce era pata aceea? întrebă Emanuel.

– Puroi, răspunse Ernest, puroi... Roger are șase fistule deschise, din care curge șuvoi... Poartă un pansament... desigur... și de-obicei puroiul nu trece prin vată... dar s-o fi zbenguit cu Celia și pansamentul o fi alunecat...

Ernest căsca obosit și vroia să se culce.

– Mai rămâne să te conduc și pe d-ta și pe urmă o să mă culc. Poţi să dormi târziu; azi nu iese nimeni în grădină.

Emanuel, întors în odaia lui, găsi ziua mai tristă și mai cenușie ca niciodată. În gură îi persista un gust amar și iute de tutun; îl durea puţin capul și în piept avea un vid insuportabil ca o nevoie de respiraţie adâncă sau de plânset.

Cât timp dormi? Cineva bătu în ușă și Emanuel se trezi. Crezu că era ora mesei dar se uită la ceas: era abia ora zece. Cine bătea în ușă? Înainte de a dormi spusese lui Iulian să nu vie nimeni să-l deranjeze până la prânz.

VIII

Emanuel deschise ochii mari când îl văzu pe doctorul Cériez însoţit de două infirmiere. Se făcu palid. De obicei doctorul venea rar în odăile bolnavilor; acum venise probabil să-i reproşeze că luase parte la serata lui Ernest... desigur că aflase tot ce se petrecuse noaptea...

– Mai dormi la ora asta? întrebă doctorul cu vocea lui groasă, jovială, prietenească. Ei bine, e foarte bun somnul ăsta... repară oasele.

Emanuel simţi că îl usturä tonul prietenesc al doctorului. „Cu cât îmi vorbeşte mai amical, cu atât mai amare vor fi reproşurile." Îi părea rău că putuse să-l supere cu ceva pe omul ăsta atât de blând; nu-i era frică că ar putea fi dat afară din clinică de director, dar se înspăimântă la gândul că ar putea fi dat afară sub privirile doctorului Cériez.

Totuşi din convorbire Emanuel se convinse îndată că doctorul nu ştia nimic. „Am scăpat ieftin", gândi el. Îl aştepta însă o altă surpriză nespus de amară.

– Ştii pentru ce-am venit? întrebă doctorul.

Emanuel nu răspunse nimic.

– Vroiam să te întreb dacă eşti dispus azi să-ţi fac ghipsul, continuă doctorul. Azi, mâine sau în altă zi, odată şi odată tot trebuie să ţi-l fac... Ţi-am spus că nu e cine ştie ce lucru mare... numai primele zile sunt neplăcute, până se usucă, dar pe urmă te obişnuieşti cu el... Ei, hai, facem ghipsul azi?

Emanuel, deşi treaz, mai dormea încă. În cap i se ciocneau vorbele doctorului mate şi incolore ca nişte umbre.

Ce vroia doctorul? Să-i facă ghipsul? Ei, să-l facă! Să-l facă și să termine!

– Vreau! exclamă Emanuel cu putere. Se speriase foarte tare de venirea doctorului și acum văzând că temerile lui erau nefundate se agăța cu bucurie de acest fapt nou, cu entuziasmul aceluia care, scăpat de o nenorocire mare, nu-și mai păstrează nicio prudență în pericole noi, imediate. „Infinit mai preferabil un ghips, decât o lecție de morală“, gândi el cețos, și se lăsă condus la clinică...

Îl dezbrăcară repede și îl întinseră pe-o masă. Era destul de rece în clinică; mai venea răceală parcă și de la culoarea albă, severă a lucrurilor, și de la strălucirea nichelată a aparatelor. Doctorul pipăi abcesul. Emanuel tremura. „Ți-e frică?“ întrebă doctorul; lui Emanuel îi era frig, atâta tot. „Te încălzești îndată“, spuse Eva, infirmiera.

Îl îmbrăcară cu o flanea subțire, de la gât până la șolduri. Într-un lighean aștepta praful de ghips, în alt fâșii de pânză.

– Începem? întrebă doctorul.

Îl puseră pe două mese, cu burta în jos, apoi despărțiră încet mesele și Emanuel se sprijini de ele numai cu pieptul și cu pulpele; trunchiul între mese era suspendat în vid ca doctorul să lucreze cu ușurință.

Eva turnă apă călduță pe o fâșie de pânză și o muie în praf de ghips apoi o întinse doctorului care o aplică pe spatele lui Emanuel, de-a lungul coloanei vertebrale, ca o compresă. Era o senzație destul de plăcută. Căldura se lipea de trup; altă fașă veni alături, apoi altele în jurul trunchiului.

Căldura înconjura trupul din toate părțile. Emanuel zăcea într-un înveliș călduros, puțin umed, dar plăcut. Doctorul lucra cu o repeziciune extraordinară, o față pe spate, una pe piept, una pe coaste și apoi cu mâna muiată în apă clipocea ghipsul, îl modela și-l netezea. Carapacea în jurul trunchiului se forma încet, încet.

Deodată doctorul îi spuse lui Emanuel să se sprijine de Eva ca să se întoarcă pe spate. Emanuel ascultă și vru să se întoarcă brusc, cu dezinvoltura unei mișcări obișnuite, rămase însă stupefiat, imobilizat de ghips. Cât cântărea acum? Câte zeci de kilograme îl reţineau? Carapacea părea de-o greutate covârșitoare. Imposibil să se miște cu ea. Emanuel simţea bine efortul normal al trupului pentru a se întoace și rezistenţa exterioară, imposibilă de învins, așa cum în vis câteodată un gest simplu capătă o greutate de plumb*.

Cu ajutorul infirmierei abia de reuși să se întoarcă pe-o coastă, apoi foarte încet să continue a se întoarce pe spate. Corpul era prizonier, zidit într-o închisoare făcută strict pe măsura lui. Carapacea albă începea să se închege. Căldura se evapora și umezeala se făcea din ce în ce mai rece. Emanuel zăcea acum pe masă, închis în tunica groasă, rigidă; imobil; deposedat de toate mișcările lui normale. Totul durase mai puţin de-o jumătate de ceas. Doctorul era plin de ghips; stropi albi îi săriseră până și pe faţă. Eva tăia cu un forfece enorm marginile zgrunţuroase. În jurul gâtului deschizătura rămăsese destul de largă, iar pe burtă infirmiera tăie din ghips un pătrat mare pentru a lăsa libere mișcările diafragmei.

– Și acum, spuse doctorul, îţi urez ca să se usuce cât mai repede. Pune sticle de apă caldă pe el ca să-l usuce și să stai în odaie două-trei zile...

Îl conduseră din nou în odaia lui și infirmiera îl acoperi cu plapomi și pături ca să nu răcească. Caloriferul ţiuia intens și în odaie era desigur cald pentru că geamurile erau aburite, dar Emanuel zăcea într-o umezeală îngrozitoare care îl pătrundea până la oase și îl făcea să-i clănţăne dinţii de frig. Îl lăsară așa, sub mormanul de cuverturi...

---

* În ms., barat: „și mâna se căznește să-l execute într-o atmosferă limpede dar densă ca valurile unei ape“.

Zăcea cu capul în sus, privind tavanul, fără gânduri. Cu cât trecea timpul, cu atât umezeala se făcea mai rece și mai neplăcută. Mâncă în silă, fără poftă. Ca desert i se aduse o piersică frumoasă și îi păru rău că nu o putea savura îndeajuns... Îndată după masă trimise să-l cheme pe Ernest.

– Ți-au îmbrăcat uniforma? întrebă acesta când intră în odaie. Ce întâmplare neplăcută... tocmai azi după o noapte de chef. Ești desigur obosit... eu am dormit toată dimineața...

Ernest se întinse pe patul din odaie, lângă căruțul lui Emanuel. Iulian aduse apă caldă în sticle bine astupate înfășurate în cârpe și le așeză de-a lungul ghipsului, sub cuverturi.

– Ce zi tristă... spuse Ernest. În astfel de zile nu poți să ieși cu trăsura pe plajă, nu poți să scobori în grădină, trebuie să stai în odaia ta și să înnebunești lent privind pe fereastră... Și toată toamna e așa la Berck... și toată iarna... numai că vântul vâjâie mai tare și plouă mai des.

Era afară o zi acoperită de nori dar fără ploaie, cu trotuarele măturate de un vânt uscat, o zi cenușie în care străzile par niște imense saloane pustii.

Ernest își aprinse o țigare.

– Vezi, asta este viața la Berck, viața celei mai simple expresii, eu numesc asta „viața cea mică", atunci când e redusă la o anumită lumină posomorâtă și în suflet la o anumită melodie interioară netă și puțin tristă... nici măcar tristă de-a binelea. Știi, când te întinzi pe spate și închizi ochii și stai absolut nemișcat, după câteva minute începi să simți într-adevăr curgerea vieții în tine ca și cum te-ai afla în apele unui pârâu. Curge în tine o zbatere calmă, nedeslușită, viața redusă la expresia ei clară. Este simplul ei contur, profilul ei subțire la care apoi se adaugă culori, umbre, trăsături... și te trezești.

Ernest vorbea cu o pasiune care prindea încet, încet în farmecul ei pe ascultător. Căuta cuvintele cu tot corpul;

fața câteodată se crispa... urma o tăcere și venea cuvântul just, care se încadra în frază ca fragmentele acelea de peisagiu decupat ce le alăturează copiii pentru a alcătui tabloul întreg; fiecare cuvânt adăuga un element necesar gândului, îl întregea și îl limpezea.

Emanuel era obosit, dar ceea ce-i spunea Ernest se compunea în cap cu o precizie uimitoare.

– Și nu numai când e urât afară mă copleșește această trăire elementară, continuă Ernest. Când stau pe plajă, vara, câteodată în plin soare și văd de-o parte mulţimea aceea de oameni ce se agită în nisip ori pe Esplanadă, iar de cealaltă parte calmul de liniară odihnă al oceanului, despărţite una de alta perfect și net de marginea apei, am o dorinţă absurdă, iluzorie, irealizabilă de a strânge într-o grămadă imensă toată agitația, toată mișcarea, toate gesturile de pe plajă, înţelegi?... semnele de adio cu mâna... pașii pe nisip... săriturile... asvârliturile cu mingea... toate aceste mișcări grămadă, scoase din personagiile lor, și să le arunc în ocean, să se înece acolo. Înţelege-mă bine, nu oamenii înșiși, aceștia să rămâie pietrificaţi pe plajă... doar mișcările lor, atât. Ai văzut poate filmele acelea suprarealiste în care niște cuburi, spirale albe, pete imateriale de lumină se învârt frenetic, neînțeles, se înclină ori sar de la locul lor în mod absurd, fără niciun sens... aceea e mișcarea pură și mișcările de pe plajă reduse la o culoare uniformă și executate numai în proiecţiune simbolică ar forma un film tot atât de abstract și de neînțeles ca și filmul suprarealist. Pentru ce atunci oamenii le comit? În fond oamenii sunt esenţiali... viaţa lor înseamnă a executa într-un interval limitat de timp gesturi pure, gesturi ce n-au legătură cu gesturile din trecut și nu vor avea repercusiuni în timpul ce urmează... gesturi pierdute. Când ridic mâna, o mișcare se pierde în eternitate, absurdă... pură... perfectă...

Ernest se răzimă în cot și privi afară pe fereastră. Câteva minute rămase tăcut.

– Vezi, continuă el, aici la Berck se consumă în zadar, în gol, o cantitate enormă de dureri, de preocupări și de iluzii. Pentru a ajunge la un țel oarecare trebuie o cantitate anumită de energie, de voință, de atenție și de dureri. Cred că un bolnav la Berck în timp de un an consumă exact atâta putere spirituală cât i-a trebuit lui Alexandru cel Mare ca să-și cucerească imperiul; atât doar că energia aceasta este irosită în răbdarea de a sta culcat, în voința de a nu se sinucide și în extrema atenție pentru mersul bolii. Eroismul bolnavilor este un eroism negativ, fără țel, ineficace; e imaginea de pe clișeu a eroului pozitiv... fiecare din noi este „cel ce n-a fost Alexandru“ și totuși fiecare din noi îl conține în întregime...

Cineva bătu la ușă. Era Tonio.

– Vin însoțit de încă o persoană, spuse el lăsând ușa deschisă.

– Poate să intre, desigur...

Era Solange.

– Până la trei după-masă sunt liberă și am venit să vă văd pe voi toți, cei de-aseară. Am fost să-l văd și pe Zed (Emanuel avu o bruscă părere de rău că Solange nu venise numai pentru dânsul). Știți ce l-am găsit făcând? Își fuma liniștit pipa și urmărea pe geam un păianjen care prinsese o muscă în pânză... „E ultimul meu divertisment estival“, mi-a spus.

– Și Verrier?

– Verrier trebuie să fie în băltoace...

Tăcu o clipă și continuă:

– Ce bine trebuie să fie în mlaștinile acelea singur, bine îmbrăcat, cu cizme de vânătoare, călcând prin noroaie până la genunchi...

Emanuel întrevăzu plimbarea ca fluturarea unei extrem de îndepărtate bucurii. Ce bine, într-adevăr, să fi fost îmbrăcat în haine călduroase... în băltoace, singur... acum zăcea în cea mai nesuferită umezeală... își simțea pielea zemoasă și rece, ca de broască.

În odaie nu era niciun scaun. Solange se așeză pe pat lângă Emanuel; abia atunci observă ea că e învelit în cuverturi grele.

– Mi s-a făcut azi dimineață un ghips, explică Emanuel, răspunzând privirii ei întrebătoare.

– Ce i-a găsit, tocmai azi! Puteau să mai aștepte câteva zile... e neplăcut, nu?... îngrozitor... știu... și eu am avut un ghips opt luni de zile... dar numai până se usucă e mai greu...

Emanuel putea s-o vadă acum bine, de-aproape, atât de aproape încât simțea și parfumul ei; era un amestec de lavandă și de vetiver, un parfum sobru și plăcut, odihnitor. Emanuel își reaminti că într-una din zilele trecute venise în sala de mâncare o doamnă, o prietenă a unui bolnav, care răspândise în sală un agresiv parfum de violete. Toate mâncărurile miroseau a violete. Violența parfumului nu mai avea nevoie să fie combătută de niciun argument: friptura de vițel îi adresa de la sine cele mai amare reproșuri.

Solange purta o flanelă albă de sport cu gulerul răsfrânt, așa cum poartă alpiniștii. Îi stătea foarte bine, țesătura era groasă și rudă, s-ar fi putut spune într-adevăr că toată grația acestei tinere femei venea de la o anumită asprime în gesturi, în haine, în parfum...

Emanuel privea pe furiș pe ceas cu neliniște minutele care treceau, peste câteva clipe Solange urma să plece și el ar fi vrut s-o poată reține sau s-o facă să vie încă o dată – dar cum?

Deodată începu să geamă încetișor, discret, punând tot timpul mâna peste ochi ca și cum ar fi vrut să ascundă celor prezenți o suferință secretă.

– Ce ai? îl întrebă Solange.

– Eh... nimic... nimic... răspunse Emanuel cu un ton hotărât, cu tonul omului care își ține în frâu cele mai grozave dureri.

– Te rog să-mi spui ce ai... Te rog foarte mult... insista Solange.

În realitate Emanuel nu avea nimic și simțea un mare dezgust pentru comedia pe care o juca, dar îndată ce deschidea ochii și o vedea pe Solange scrupulele morale, foarte efemere și îndepărtate dispăreau cu totul.

– Mă apasă grozav ghipsul. Cred că tot spatele e o rană...

– Știu... știu... murmură Solange, este senzația pe care o au toți bolnavii până se obișnuiesc. Avea în voce un tremur de compătimire.

– Îmi pare rău că trebuie să plec acum... continuă ea... Mi-e teamă să nu te plictisești singur... Ernest e aici, poate să-ți aducă cărți...

– Căăăărți, făcu Emanuel, cu un ton plictisit și distrat.

– Îmi place să stau de vorbă cu cineva... spuse el și își frământă obrazul cu mâinile, înfrângându-și închipuita durere.

De astă dată reușise.

– Voi veni să te mai văd, spuse Solange.

– Te rog chiar... Și Emanuel îndreptă spre ea o privire umilă, caldă...

„Aveți milă de un biet bolnav... gândi el și în piept ceva râdea de plăcere că reușise... ha... ha... ha... aveți milă de un biet clovn".

– Până duminică poate că ghipsul se va usca... și dacă duminică nu va ploua și va fi o zi ca astăzi de pildă... am putea ieși împreună în trăsură... ți-aș arăta împrejurările Berck-ului... nu e mare lucru de văzut dar o să treacă timpul...

– Ah! duminică! exclamă Emanuel. Când e duminică? Acum juca de-a dreptul comedie dar cu sinceritate; nimeni nu poate fi, în fond, altfel decât sincer.

Solange își îmbrăca pardesiul și își punea mănușile.

– Așadar, duminică e sigur, e bine hotărât, spuse Emanuel. Până atunci însă, te rog să mai vii...

Îndată ce Solange plecă și ușa se închise Emanuel căzu parcă de sus într-o mlaștină insuportabilă. Era aceeași odaie, același ghips care îl înconjura cu compresele lui hidos de reci, era aceeași lumină în odaie, dar lipsea ceva. „Eh, lipsește... Solange, constată cu un adânc regret Emanuel. Deja? Ah, ah, admirabile clovn, ai jucat prea serios comedia..."

Umezeala deveni noaptea o tunică de febre, de vapori și de coșmaruri; o otravă ce se filtra din învelișul de ghips; Emanuel ațipea o clipă și se visa căzut într-o băltoacă, cu Verrier la vânătoare; apoi lucid în trezie constata că se depărtase în interiorul ghipsului de-o anumită porțiune de umezeală care, lipsită de căldura corpului, devenise rece ca gheața; apoi năvăleau gândurile din timpul zilei; se imagina cufundat într-un pârâu, așa cum îi spusese Ernest. Căldura corpului ea însăși devenea udă, și pielea nu mai era decât o constantă transpirație învelindu-l cu buze reci, cu ventuze gelatinoase sau cu comprese călduțe. În anumite locuri ghipsul cântărea litri întregi de apă, în alte locuri un spațiu îngust se libera și respirația găsea acolo o destindere iluzorie de o secundă. Emanuel nu se mișca deloc în interiorul ghipsului – și nici n-ar fi putut s-o facă –, dar în realitate se zbătea îngrozitor. Toată umezeala aceea cu regiuni apoase de climat fierbinte și torente de răceală (Emanuel ar fi putut delimita insule și promontorii de chin ascuțit, apoi golfuri de calm și liniște relativă ori locuri de umezeală netă), toate acestea îl îmbrăcau cu un zbucium static, un fel de amestec de chin, de neplăcere și de transpirație. Aprinse de nenumărate ori lumina dar i se păru că în întuneric suportă mai bine umezeala; întunericul era un element mat, absorbant – așa ca un covor plușat care absoarbe zgomotul pașilor –, pe când lumina exalta fiecare neplăcere și evidenția regiunile apoase. Întunericul individualiza chinul, îl izola; lumina îl multiplica cu fiecare din obiectele din odaie.

Emanuel se chinui astfel toată noaptea. În zori adormi și somnul îi fu greu, dar când se trezi din nou în umezeală, neplăcerea aceasta imediată se întinse retrospectiv și asupra somnului, ca un regret, și îi distruse astfel mulţumirea orelor de odihnă.

În curând fu cuprins de nerăbdare; ar fi vrut ca ghipsul să se usuce cât mai repede; câteodată era atât de nesuferită așteptarea încât Emanuel începea să numere secundele. Și, lucru curios, așa ca unele sentimente intime care cuprind în expansivitatea lor domenii de fapte ce nu le aparţin (când îţi reușește ceva și devii, de pildă, tandru cu pisicile) nerăbdarea lui Emanuel se filtră din cuprinsul așteptării ca să se usuce ghipsul în alte preocupări ca, de pildă, nerăbdarea de a se servi exact la ora 12 masa ori, mai teribilă, infinit mai acută, în necesitatea de a o vedea pe Solange. Era aproape imposibil de delimitat în interior până unde ţinea senzaţia de neplăcere a umezelii și unde începea dorinţa chinuitoare de a o vedea pe Solange... Într-un sfârșit Emanuel îi scrise un bileţel.

IX

În zadar Emanuel aşteptă un răspuns.

Solange nu veni decât a treia zi, când ghipsul era aproape complect uscat. Emanuel, în timpul celor trei zile de aşteptare, trecuse prin clipe de ferocitate; nu-şi închipuia pentru ce Solange nu-i răspunsese imediat şi nu venise să-l vadă mai devreme. Îi recunoscu paşii pe coridor cu uşurinţă (Solange purta pantofi cu talpă de *crêpe*) şi fu aproape înfuriat că nu vine mai repede... În această stare îl găsi Solange.

– Eşti supărat că nu ţi-am răspuns îndată? întrebă ea chiar din pragul uşii.

„Ce motiv absurd va povesti? se gândi Emanuel. Îmi va spune că a fost «foarte ocupată» ori aşa ceva."

În realitate Solange nici nu fusese la Berck în aceste trei zile; trebuise să asiste cu doctorul Thomas, chirurgul la care lucra, la un congres de ortopedie la Paris şi nu găsise bileţelul decât acum la întoarcere. „Adică înainte cu un sfert de ceas", spuse Solange.

– Vezi, am venit repede... nici n-am mâncat...

Emanuel se simţi părăsit de toate puterile lui închipuite şi de energia ce şi-o imaginase; de pildă, că îi va spune repede, fără înconjor, că o iubeşte, că a devenit în aceste trei zile pentru el o prezenţă permanentă, invincibilă, că s-a gândit la toate acestea calm, fără expansiuni absurde şi că îi poate afirma că o iubeşte cu toată liniştea şi cu tot zbuciumul sufletesc din aceste trei zile...

Era desigur un mic discurs sobru, bine compus şi foarte frumos, dar în Emanuel acum, odată cu iritaţia irosită, se evaporase orice urmă de gând şi de iniţiativă.

Solange își dezbrăca pardesiul. Emanuel o privea la el în odaie, înaltă, splendidă, prezentă, mai ales prezentă și se înspăimântă de diferența aceea elementară și teribilă care se săpase brusc între o Solange închipuită timp de trei zile (în pozele cele mai variate, cu detaliile cele mai infime ale îmbrăcăminței) și simplul fapt că Solange exista într-adevăr acum în odaie; prezența aceasta era infinit mai simplă decât imaginea din febră, dar cu cât mai copleșitoare!

Era un scaun liber dar Solange veni pe pat, lângă Emanuel, așa ca înainte cu trei zile. Emanuel se mulțumea s-o privească, nu izbuti să-i spuie nimic; în timpul călătoriei rochia se impregnase cu fumul și aerul stătut din tren dar, prin transparența mirosului, Emanuel regăsea parfumul cunoscut de lavandă. Într-un sfârșit o întrebă dacă nu vrea să mănânce ceva și insistă să accepte. Solange ceru un ceai cu pesmeți și o portocală.

Era minunat de privit cum mânca portocala; o împărțise în patru și mușca adânc în carnea zemoasă a fructului atât de adânc, încât îi rămâneau firișoare de miez printre dinți.

– Iartă-mă că devorez portocala ca o sălbatecă, spuse ea*.

Emanuel admira tinerețea și limpeziciunea atitudinilor ei; ghipsul îl apăsa acum mai greu; de câteva secunde se gândea că Solange ar putea deveni amanta lui dar îl împiedicau pentru asta cam în aceeași măsură povara apăsătoare a corsetului și dezinvoltura naturală a Solangei. Căută câteva vorbe destul de simple să-i spuie; dar toate frazele i se păreau îndulcite și decolorate de îndelungata lor întrebuințare în cărți și idile[*].

---

* În ms., barat: „Povara ghipsului era acum pentru Emanuel de două ori mai greu de suportat; se gândea tot timpul în ce mod Solange va fi amanta lui. Cu o ființă atât de elementară și de pură, care poate ar fi vrut să iubească simplu, fără inutile edulcorări idilice, toată pregătirea ce precede întâile apropieri cu o femeie părea cu desăvârșire absurdă".

Emanuel nu putea face unei femei tinere, pline de prospețime și înțelegere, injuria de a o crede castă. Cert, Solange trebuia să fie foarte pudică și nu avea nicio atitudine libertină, nimic din insuportabila rigiditate sbârcită a fetelor bătrâne sau a femeilor capricioase. Iubirea ei trebuia să fie un poem de simplicitate și plenitudine. Așa ar fi vrut Emanuel.

Câtva timp stătură de vorbă cuminți ca doi vechi prieteni. Solange îi povestea mici întâmplări din călătorie, amănunte interesante și spirituale. I-l descrise pe Thomas, patronul, ca pe „un chirurg care cumula în el calități esențiale de măcelar și de hingher“...

Emanuel se gândi să-i apuce mâna. Va rezista, o va retrage? Mâna Solangei era pe marginea patului. Emanuel o privea tot timpul. „În tot cazul, se gândea Emanuel, nu-i voi reaminti niciodată de clipele acestea, dacă va opune o rezistență banală. Ce absurd, să reamintești unei femei de pudoarea ei dintru început, după ce-ai devenit amantul ei“.

Emanuel era paralizat de imaginația lui precisă: își închipuia că idila cu Solange durează de ani de zile, și că în prezent, în momentul acesta când Solange stătea lângă el, între ei nu era decât o tăcere obișnuită, fără semnificație și că ar fi fost de ajuns ca să întindă mâna pentru ca s-o trântească pe pat așa ca în nenumărate alte rânduri... (și vedea în minte atitudini și scene sexuale de altă dată, cu Solange; detalii care nu existaseră niciodată și care se succedau în Emanuel cu calmul perfect și aerul exact al unor amintiri adevărate; erau năluciri ce-i escrocau pasionant toată atenţia).

---

[*] În ms., barat: „Emanuel nu-i făcea lui Solange injuria de a o crede castă. Cert, Solange trebuia să fie foarte pudică și nu avea niciodată atitudini ușuratece, dar libertatea sa interioară era desigur destul de fragedă pentru a nu avea întipărite pe ea zbârciturile morale pe care le au sufletele bătrâne. Iubirea era desigur pentru dânsa o desăvârșire a purității și a plenitudinei ei fizice. Așa cel puțin ar fi vrut-o Emanuel“.

Toate aceste reverii ancorau stupide în gestul mărunt, imposibil de executat al apucării mâinii; o intimitate de ani de zile, gândi el, trebuia să înceapă întotdeauna cu gestul cel mai umil, cel mai simplu și cel mai mărunt din toată dragostea. Emanuel făcea un consum imens de atitudini interioare pentru ca să irupă în suprafaţa realităţii cu câteva grimase simple, neputincioase și pline de iritaţie.

Mai era și frica de a se mișca prea mult; își aduse aminte de abces și se temu să nu-l spargă, deși doctorul îl asigurase că pericolul acesta deocamdată trecuse.

Emanuel într-un târziu reuși să-i apuce mâna Solangei, dar efortul acesta îl epuizase; închise ochii și strânse mâna cu violenţă, cu disperare. Câteva clipe ţinu ochii închiși. Când îi deschise, Solange îl privea cu un zâmbet nedumerit.

– Ce este asta? întrebă ea; gestul nu mai avea înţelesul lui primitiv; Emanuel închizând ochii și strângând degetele atât de puternic vroia parcă mai degrabă să facă o experienţă de hipnotism...

– Îmi placi mult; nu vreau să-ţi spun că te iubesc pentru că n-am iubit niciodată; nu știu ce se cheamă asta și mi se pare că dacă ţi-aș spune-o mi-ar veni să râd...

Solange avu la rândul ei un gest simplu. Îi puse mâna pe frunte ca pentru a-l mângâia, dar mai mult îi apăsa capul în perne:

– Și d-ta... îmi placi... nu merg la niciun bolnav în vizită singură... am venit aici fiindcă ceva mă îndemna să te cunosc mai bine.

Emanuel îi sărută braţul, apoi îi apucă brusc capul cu amândouă mâinile și o sărută pe gură. Solange nu se zbătu, nu rezistă; Emanuel îi simţi buzele umede întredeschise; parfumul părului ei îl năvăli din cap până-n picioare; sărutarea dură mult; buzele Solangei vibrau ușor. Emanuel vru s-o strângă pe deplin în braţe şi o atrase încet asupra lui; Solange se lăsă în voie, dar atunci se petrecu ceva îngrozitor pentru Emanuel.

Solange, aplecându-se peste pieptul lui, în realitate se sprijinea şi se apleca doar peste ghips. Emanuel în clipele precedente aproape uitase de acesta şi acum, vrând s-o strângă în braţe, se ivea monstruoasă materialitatea lui. Iată ce se petrecea: un ghips strângea în braţe pe Solange; un om culcat vroia să simtă lângă el prezenţa caldă a unui trup de femeie şi el era închis într-o carapace... Emanuel strângea cu disperare pe Solange în braţele lui dar între ei ghipsul rămânea umed şi rece şi Emanuel simţea că pe măsură ce-o strângea mai tare, el o apăsa mai tare de ceva impersonal, dur, şi poate că pe Solange o durea chiar apăsarea asta; ghipsul îi intra în coaste.

Îi veni să plângă aproape de ciudă, scrâşnea din dinţi neputincios şi obstacolul acesta care se crease subit între ei, dificultatea aceasta izbucni deodată în el transfigurată într-o frenezie de cumplită poftă sexuală. Emanuel îi mângâia Solangei umerii, braţele apoi pieptul, dar Solange acum se apăra cu mâinile. Emanuel îi puse mâna pe coapse şi simţi deodată sub rochie limita ciorapului, şi apoi mai sus, netezimea pielei. Îi mângâia genunchiul şi reuşi cu o mână să stingă lumina. În întuneric excitaţia crescu teribilă, imperioasă; Solange se opunea acum lui Emanuel.

– Te rog nu te agita, gândeşte-te la boala ta... nu te agita...

Şi deodată, când Emanuel alunecă mâna sub rochie şi simţi pielea fierbinte, apoi mai sus căldura intimă a coapselor strânse, Solange îi spuse:

– Asta o să-ţi facă rău...

Emanuel avu o tresărire interioară şi pofta lui făcu în el un salt, o săritură nouă de dorinţă şi de exaltare. Cuvântul pe care îl pronunţase Solange, „asta“, „asta o să-ţi facă rău“ îl biciuia... „asta“, adică ceea ce vroia el... adică lucrul spre care toată tensiunea lui plesnea ca un arc.

Emanuel ținea mâna lui strânsă între mușchii coapselor, o atrase pe Solange spre el, o sărută pe gură și pulpele ei se desfăcură puțin... Emanuel îi simțea acum fierbinte feminitatea ei cea mai secretă și mai răscolitoare.

– Îți va face rău... murmura Solange.

– Te rog, te implor... gemea Emanuel, voi suferi altfel îngrozitor...

Acum se ivea din nou prezența chinuitoare a ghipsului; Emanuel nu se putea întoarce nici măcar pe o coastă și era sfâșiat de dorințe... ah! imposibilitatea aceasta de a se mișca...

Într-un sfârșit pe gutiera lui se dădu într-o parte și făcu astfel puțin loc lângă el Solangei; o rugă să vie lângă el; patul era îngust și Solange acceptă, dar tot rămânea între ei ghipsul.

Îi sărută din nou mâinile, gura, dureros... fu o pauză în amețela lui, o tăcere de câteva secunde; Emanuel își răscolea mintea cum să procedeze; cum făceau oare ceilalți bolnavi?

Și deodată o atrase pe Solange peste el, peste ghips; tunica groasă rezista apăsării; Emanuel nici nu simțea că un corp străin stă întins peste al lui; numai coapsele lui se uneau cald cu coapsele Solangei și Emanuel vru să ajungă la o cuprindere supremă. Toate încercările fură însă în zadar; ghipsul împiedica orice mișcare naturală și Emanuel nu apucă să atingă convulsiv decât pulpele ei, între coapsele strânse... carnea aceea fierbinte ce o clipă deveni înșelătoare... o clipă în care exaltarea crescu imensă – și apoi brusc se destinse într-un ultim efort.

Când aprinse din nou lumina, și numai atunci, Emanuel auzi în odaia de alături pe Tonio și Dna Wandeska stând de vorbă pe șoptite.

Poate că auziseră totul... Emanuel își ținu răsuflarea pentru a prinde vreun cuvânt din convorbirea lor dar nu reuși să deslușească nimic.

Era destul de târziu; se auzeau pe coridor pașii și râsetele fetelor de serviciu care se duceau la culcare. Solange trebuia acum să plece. Emanuel nu știa ce să-i spuie; își dădură mâna și rămaseră muți, privindu-se în ochi. Deodată Solange cu o aplecare bruscă îi sărută gura. Ținea ochii închiși și răsufla greu, ca un animal gonit; era ca și cum căzuse peste gutieră... În sărutarea aceea nu era nici impudoare și nici urmă de iubire ci numai un cumplit abandon și o enormă disperare.

În prag, Emanuel o opri.

– Poimâine e duminică, ții minte că ieșim la plimbare în trăsură?

– Știu, răspunse Solange, și pe fața ei nu se vedea nici bucurie, nici tristețe. Apoi plecă și Emanuel îi urmări pașii estompându-se pe coridor.

Ziua următoare era sâmbătă; ghipsul se uscase complect; acum Emanuel înțelese ce însemnează a fi izolat; căldura interioară a carapacei îl învelea de jur împrejur; pe alocuri îl supărau încă zgrunțurile flanelei, dar unele porțiuni întregi deveniseră insensibile, așa cum insensibilă îi era propria lui piele; ghipsul devenise un nou organ și Emanuel în interiorul lui încerca senzațiile de intimă organicitate pe care desigur că le aveau și scoicile, de pildă, în cochilia lor. Era surprizător cât de repede ghipsul obișnuise corpul cu obstacolul lui dur și izolant; numai când vroia să se scarpine ori dimineața când se spăla ghipsul devenea din nou insuportabil.

În special scărpinatul era îngrozitor de suportat, câteodată Emanuel reușea să introducă sub carapace un creion ori o rămurică uscată de copac și nimerea locul iritat, dat altădată era imposibil de atins locul acela și mâncărimea creștea exasperantă. Emanuel aluneca neputincios mâinile pe ghips și îl zgâria cu unghiile; locul scărpinișului rămânea însă intact departe sub tunică iar mâncărimea îi sfâșia nervii și creierii; simțea că înnebunește de enervare și de exasperare. Cu timpul – ceilalți bolnavi îl asigurară –, toate mâncărimile acestea dispar, dar deocamdată ele îi provocau cele mai cumplite chinuri.

Pentru a le suporta mai ușor, Emanuel inventă un exercițiu: înghițea în sec, repetat, des, iute, o înghițitură după alta; trebuia să facă ceva; dacă era prea atent, mâncărimea devenea îngrozitoare. Într-o porțiune restrânsă de piele se acumula atunci cea mai ascuțită și mai înțepătoare iritație; era ceva infinit mai greu de suportat decât o durere.

Ernest în sâmbăta aceea plecase la țară, cu trăsura, în vizită la o familie de fermieri pe care o cunoștea. În locul lui, veni să-l vadă Quitonce, bolnavul care umbla azvârlind din picioare. În ultimele zile slăbise grozav, avusese o criză de junghiuri și dureri care îl țintuiseră în pat, din cauza aceasta nu venise la „serata“ lui Ernest.

Quitonce povesti diferite lucruri fără însemnătate, apoi veni vorba de boală și el spuse simplu:

– Până acum am fost operat de unsprezece ori, în curând voi fi operat a douăsprezecea oară... exact peste două săptămâni... e o operație grea, extracție de tumoare la coloana vertebrală...

Vorbea atât de calm de parcă subiectul nici nu-l interesa.

– Și n-ai nicio frică, nicio emoție? întrebă Emanuel.

– Ce emoție vrei să am după unsprezece operații? Știi, eu am devenit un fel de bolnav profesionist...

Cu surprindere Emanuel află că are numai treizeci de ani. Tot părul la tâmple cărunțise și trăsăturile feței intrau în cute adânci în piele; i s-ar fi dat ușor cincizeci de ani. Își amintea dintotdeauna că fusese bolnav, de când era copil; părinții lui îl aduseseră întâia oară la Berck înfășurat în feșe; niciodată nu trăise altundeva decât în sanatorii, cutreierase prin toate sanatoriile din lume așa cum alții vizitează localități istorice de seamă ori ținuturi pitorești. Cunoștea o geografia particulară, a clinicilor și spitalelor din toată Europa, și așa cum unii știu că anumită țară are capitala cutare, el răspundea repede: „Leysin? Cunosc; cel mai bun sanatoriu este «Institut des Alpes» numai că mâncarea e proastă...“. Cunoștea și pe medicii reputați... În sfârșit, Emanuel putu constata că într-adevăr Quitonce se specializase în „profesiunea“ lui de bolnav. Îl întrețineau părinții lui, tatăl lui era inginer constructor de poduri.

Quitonce după toată povestirea aceasta îl apucă brusc de mână pe Emanuel.

– Și crezi că nu mi-am trăit viața? întrebă el.

– Cred... cred că ai trăit-o, murmură intimidat Emanuel.

Quitonce scoase din buzunarul hainei un portmoneu voluminos.

– Pot să-ți dau și probe... aici sunt toate.

Și bătu cu palma în pachet, mângâindu-l și plescăind din limbă.

Portmoneul conținea fotografii obscene.

Emanuel nu distingea bine personagiile, dar când puse o fotografie în lumină, descoperi uluit că bărbatul acela gol, în plină virilitate, care ținea pe genunchi două femei complect goale era însuși Quitonce.

Îl tortura acum o întrebare dar nu îndrăzni s-o puie. În timpul actului sexual oare Quitonce arunca din picioare, ca și atunci când umbla? Viziunea unei paiațe agitate care face dragoste era destul de amară. În fotografii se depusese odată cu vălul șters de vechime ceva penibil și dureros. Emanuel avea tot timpul în minte mersul lui Quitonce.

– Excitante, nu? spuse Quitonce clipind șiret din ochi.

– Extraordinare, răspunse Emanuel.

Ploaia încetase; timpul devenise mai uscat și mai senin; sufla doar dinspre ocean o adiere rece cu miros marin de alge putrede. Emanuel ceru să fie condus în grădină, unde fură aduși și alți bolnavi culcați.

În după-amiaza aceea se întâmplă în grădină un incident care prin lubricitatea lui părea în legătură cu fotografiile pornografice ale lui Quitonce și care isprăvi prin a fi tot atât de penibil ca și acestea. Emanuel se așezase lângă un bolnav cu numele de Jean, pe care îl văzuse în sala de mâncare dar pe care nu-l cunoștea. Era un băiat de țăran, voinic, roșu la față, cu niște mâini enorme ca niște piftii. Ce căuta omul acesta pe gutieră? Poate pentru el asta era o simplă distracție, pentru că cu greu cineva și-ar fi putut imagina că era bolnav.

În momentul când Emanuel scobora în grădină Jean și alt bolnav de lângă el râdeau cu hohote. Erau congestionați de atâta veselie și priveau cu atenție spre ferestrele hotelului.

– Îmi dați voie... spuse Jean când Emanuel fu pus aproape de el; se recomandă și prezentă și pe celălalt bolnav.

Câteva clipe râsul încetase dar deodată izbucni mai violent ca înainte; bonavii priveau ceva extrem de comic probabil, dar Emanuel nu știa anume ce.

– Este prea nostim ca să nu vă uitați și Dvs., spuse Jean lui Emanuel. Iată colo, în colțul clădirei... ferestruica aceea... a uitat cineva geamul dublu deschis și se vede tot ce se petrece... adică nu tot... numai de la posterior în jos.

Era geamul de la closet.

În clipa aceea o femeie își sufleca rochiile și se vedea perfect dosul ei enorm cabrându-se.

– Este marchiza... e marchiza, spuse Jean într-o sufocare de râs.

Într-adevăr, marchiza de Tréchamp în toată maiestatea rochiilor ei de catifea violetă și dantelărie își arăta fesele enorme și flasce.

Emanuel nu găsi nimic de râs, era ceva grotesc, atâta tot, pur și simplu grotesc. Și oarecum hidos.

Incidentul nu-l amuza deloc și în curând îl plictisi și pe Jean... ba îi deveni chiar insuportabil.

În săptămâna aceea venise în vizită la el sora lui, care era ceva mai tânără decât dânsul.

Îndată ce marchiza părăsi încăperea, apăru ca într-o intrare de teatru aranjată anume un nou posterior, cu alte rochii și alte dantele intime.

În primul moment Jean vru din nou să râdă dar îngălbeni deodată cu râsul înlemnit pe buze. Era însăși sora lui care își arăta acum intimitățile în timp ce celălalt bolnav privea mereu neștiind ce se petrece.

– Ei lasă... nu te mai uita... e sora mea, spuse Jean cu un ton foarte acru.

Emanuel deschise o carte și își băgă capul într-însa.

X

Tonio de câteva zile nu-și mai găsea astâmpărul. Umbla prin hotel cu cămașa desfăcută, fără cravată, intra la vreun bolnav să-i facă o vizită, vorbea cu el cinci minute și părăsea brusc odaia fără nicio explicație.

Emanuel înțelese această neliniște în sala de mâncare, unde văzu la masa D-nei Wandeska, la locul unde de obicei stătea Tonio, un alt tânăr blond, palid, cu ochii albaștri.

Era o rudă a D-nei Wandeska, un văr venit din Polonia pentru câteva zile.

– Ce văr? E amantul ei... spuse într-o seară la Ernest în odaie, cu amărăciune, Tonio.

Totuși își păstra față de D-na Wandeska o atitudine demnă și când intra în sala de mâncare, oricât de agitat ar fi fost, ținea capul drept în sus, saluta cu un zâmbet degajat și încerca bietul băiat să șchiopăteze cât mai puțin pentru ca să nu fie în inferioritate față de vărul polonez. Părăsise cârjele și umbla numai cu două bastoane, fără voia doctorului; D-na Wandeska îl privea cu un zâmbet fin și distrat; dacă tânărul de lângă ea ar fi fost într-adevăr amantul ei, așa cum spunea Tonio, zâmbetul acela ar fi fost desigur perfid; în fond însă nu era decât inocent...

În zadar Ernest de față cu Emanuel căuta să-l convingă pe Tonio că n-are dreptate să bănuiască nimic pentru că tânărul acela o adusese pe D-na Wandeska la sanatoriu împreună cu soțul ei și nimeni, niciodată, chiar când rămâneau singuri, nu surprinsese nici cel mai mic gest intim între ei.

– Eh, eh, ce-mi spui tu Ernest nu sunt decât povești. Imposibil să nu fie amantul ei...

Și Tonio se apleca peste paiul din pahar și sorbea lung lichidul galben, rece.

Emanuel crezu că e oranjadă, dar Tonio duhnea a alcool. În pahar era o băutură olandeză foarte tare făcută din rachiu și gălbenușuri de ouă care îi dădeau coloritul galben.

Tonio număra cu nerăbdare zilele până la plecarea vărului; era vorba numai de-o săptămână, dar i se părea că săptămâna aceea nu mai are sfârșit.

Într-o după-amiază nu se mai putu stăpâni de gelozie și neliniște, era cam beat și nu mai știa ce vorbește. Îi spuse lui Ernest.

– Tu nu știi ce-i dragostea... tu... mâţă proastă, tu nu știi ce e sufletul spaniol... carne... sânge... ah! amore...

Începu să peroreze ca în seara când Vincent îl provocase.

– Îţi spun... între mine și ea... nimic... nimic... este dragoste... dragoste... amore... curat ca apa... nimic altceva... dar o iubesc... Vrei să vezi cât de mult o iubesc?

Își desfăcu cămașa la piept și își smulse cu violenţă câteva fire de păr de pe piele. Îi veniră lacrimile în ochi de durere, dar era mândru că îi poate arăta lui Ernest o suferinţă atât de imediată și brutală.

– Vezi cât de mult o iubesc? Pentru ea sunt în stare... tot... tot...

Vorbea în neștire cu elocvenţa imprecisă a celor care se servesc de cuvinte pentru pura lor sonoritate.

Deodată rămase mut cu privirile în gol.

– Am o idee, ceva extraordinar care mi-a venit acum în minte... cum de nu m-am gândit la asta până acum.

Își luă bastoanele și părăsi aproape fugind odaia lui Ernest; se duse la camera lui Emanuel și bătu încetișor în ușă; niciun răspuns; făcu câţiva pași mai încolo și trase cu urechea la ușa camerei alăturate, acolo unde stătea D-na

Wandeska. Și acolo era tăcere; Tonio știa de altfel că D-na Wandeska ieșise cu trăsura la plimbare cu vărul ei.

Îl căută pe Emanuel în grădină; nimeni nu-l văzuse; un brancardier îl informă că „D-l Emanuel a ieșit cu trăsura la plimbare, cu o domnișoară“.

– Și când se întoarce?

– Știu eu? făcu brancardierul. Cred că la ora mesei.

– Unde l-aș putea găsi?

– Vedeţi poate pe plajă, dar de obicei d-l Emanuel merge cu trăsura la ţară, l-am întâlnit eu de multe ori când mă duceam acasă afară din oraș.

Tonio umbla greu cu cele două bastoane și când se grăbea făcea niște sărituri diforme și neobișnuit de mari. Alergă într-un suflet înspre plajă; urcă gâfâind delușorul ce ducea într-acolo, apoi îl scobori într-o fugă; se agăţase de o idee și acum nu vroia să se lasă de ea până nu-l va vedea pe Emanuel; obstinaţia lui de om ameţit se amesteca vag cu intensitatea geloziei; i se părea că găsise o soluție la neliniștea lui și cu cât mai repede îi va vorbi lui Emanuel cu atât mai imediat se vor aranja lucrurile.

Plaja însă era complect pustie; bărcile pescarilor odihneau cu pânzele strânse, ca niște animale ostenite, cu capul înfipt în nisip; refluxul trimisese apele la o enormă depărtare și nisipul rămăsese neted pe o întindere nesfârșită, ca un deșert; atât cât putea cuprinde cu ochii Tonio, nu se zărea nicio trăsură pe plajă.

Se întoarse dezamăgit la hotel și se trânti obosit într-un fotoliu în *hall*, apoi trimise un băiat să-i cumpere ţigări...

– Ce calitate? întrebă băiatul.

– Calitatea cea mai proastă... hai, marș!

Era probabil întâia oară în viaţa lui când adresa o vorbă urâtă unui servitor. Când baiatul îi aduse pachetul, rupse eticheta și mirosi ţigările cu dezgust; începu să fumeze trăgând adânc în piept; luă un ziar de pe masă și începu să citească dar nu înțelegea nimic; era un buletin al hotelierilor, plin cu adrese; începu să citească numele acelea necunoscute unul după altul în ordine alfabetică, cu o nerăbdare ce și-o impunea strângând puternic maxilarele.

Cadranul ceasului din perete îi absorbea impasibil nerăbdarea. Ceasul părea că nu mai înaintează în ziua aceea.

Emanuel nu se întoarse decât pe la șapte.

În coridor îl aștepta Tonio dar nu putut să-i spuie nimic deoarece și Solange era acolo. Totuși se apropie de căruț, se învârti în jurul lui, dete nervos mîna cu Solange și făcu semn lui Emanuel că are să-i vorbească.

– Te-am căutat toată după-amiaza! spuse Tonio.

– M-ai căutat toată după-amiaza? Ești sigur? Te-am văzut doar în oraș și m-ai văzut tot atât de bine. Erai grăbit și n-am vrut ca să te opresc dar sunt sigur că te-ai uitat la mine.

Tonio era uluit.

– Te-am văzut, zici? Unde?

Imposibil să-și amintească de a fi văzut în după-amiaza aceea vreo trăsură de bolnav.

– Eram în colțul străzii Carnot! Știu sigur că m-ai văzut...

– Da, sunt și eu sigură că ne-a văzut, întări Solange care se pregătea să plece.

– Ce zăpăcit sunt! spuse Tonio dându-și cu palma peste frunte.

Solange plecă, Tonio îl mai opri pe Emanuel câteva clipe în coridor.

– Iată ce-aș vrea să te rog... te rog mult... mult de tot... astă-seară să te urci în odaia d-tale îndată după masă...

Emanuel de-obicei după masa de seară întârzia un ceas-două în *hall* cu alți bolnavi care jucau cărți ori cerea să fie condus la Ernest cu care stătea de vorbă până târziu. Îl conducea apoi Ernest la culcare și îl ajuta să se dezbrace.

Emanuel fu oarecum mirat de cererea lui Tonio dar oservă că acesta așteaptă răspunsul cu mare emoţie.

– Pentru ce vrei să mă urc atât de devreme? Iartă-mă că te întreb, e din simplă curiozitate.

Tonio își mușcă buzele, privi vag un punct fix pe coridor căutându-și cuvintele. Există anumite fapte a căror exprimare cere mai multe precauţiuni decât comiterea lor.

– Este ceva foarte urât... dar trebuie să știu la urma urmei... vreau să ascult ce fac în odaia de-alături... ea... și cu dânsul... înţelegi... voi sta toată noaptea... de-ar fi să crăp ascultând... și vreau să știu totul... îndată după masă... îndată... te rog foarte mult...

Emanuel nu știa ce să-i răspundă.

– Poţi să vii, mă voi urca devreme, spuse el moale.

Tonio îl apucă brusc de mână și îl privi surescitat; ochii negri îi străluceau ciudat în fundul orbitelor.

– Ce spui?... Sunt... un mârșav?

– Cred că nu, răspunse Emanuel repede și cu convingere.

– Îţi mulţumesc... îţi mulţumesc... asta e tot ce mă mai poate salva...

În momentul acesta trecu împinsă în cărucior spre sala de mâncare D-na Wandeska.

Tonio salută corect apoi în urma ei strânse pumnii.

– Ah, salopa! murmură el.

Și întorcându-se spre Emanuel.

– Te rog să consideri că n-ai auzit cuvântul pe care l-am spus...

În sală Emanuel nu-l părăsi din ochi. Tonio abia de atingea mâncarea, în schimb însă bău toată sticla de vin.

Când masa fu sfârșită și brancardierii veniră să ia bolnavii, Tonio aprinse calm o ţigară. Părea foarte liniștit, numai degetele cu care tamburina ușor pe masă îi trădau nerăbdarea. Urmărea pe fiecare brancardier și când veni rândul lui

Emanuel se ridică brusc și merse după el, intrând odată cu el în ascensor.

Intră cu Emanuel în odaie și se așeză pe un scaun. În acest timp brancardierul îl dezbrăca pe Emanuel și îi turna apă în lighean pentru toaleta înainte de culcare. Doamna Wandeska încă nu se urcase; probabil că întârzia în *hall*.

Când totul fu gata, Iulian părăsi odaia.

Pentru a nu crea o situaţie penibilă și oarecum umilitoare pentru Tonio, Emanuel își luă o carte și începu vag să citească.

Tonio se instalase cu scaunul lângă ușa care dădea în odaia de alături. În faţa ei era masa de toaletă pe care o dete la o parte; între toate odăile existau uși de comunicare, astupate pe margini cu bumbac, ori ascunse de vreo mobilă, o masă ori un dulap.

Era o mare tăcere și se auzeau toate mișcările din hotel. Acum se scotea tablaua cu mâncare din odaia lui Zed, sub camera lui Emanuel... acum intra în odaia lui Ernest; se cunoștea după pocnetul ușii; acum urca din nou ascensorul, dar se opri la etajul inferior; apoi scobori și după câteva clipe începu să urce din nou. Toată atenţia lui Tonio (și a lui Emanuel care nu citea un rând) se concentrau în jurul acestor zgomote mărunte, fiecare cu semnificaţia lui proprie, fiecare cu înţelesul lui clar ca o frază.

Ascensorul se opri la etajul al treilea, se auziră ușile trântite în lături, apoi scârţâitul unui căruţ care ieșea din ascensor. Era oare doamna Wandeska? Tonio și Emanuel trăgeau cu urechea la pașii de pe coridor; se auzeau numai pașii brancardierului și scârţâitul căruţului. Urca în odaie singură? „Desigur că... el... vine mai pe urmă... când e dezbrăcată“, gândi Tonio.

Ușa se deschise la odaia de alături, căruţul intră înăuntru; se auzi cum brancardierul părăsea camera și intra fata de serviciu. Câteva minute se auziră șoapte și zgomote nedeslușite; apoi fata de serviciu spuse cu voce tare „noapte bună, doamnă“ și ieși.

Cât timp mai așteptară acum Tonio și Emanuel?

Era imposibil de evaluat timpul adevărat, poate că trecuseră cinci minute, poate o jumătate de ceas.

Deodată se auziră bătăi discrete în ușă. „E dânsul“, își spuse Tonio. Acum era în culmea atenţiei și a nerăbdării, dar tocmai încordarea aceasta îi astupa parcă urechile și îi producea în cap un vâjâit ce îl împiedica să asculte cum trebuie.

Își puse capul în mâini. „Să mă liniștesc mai întîi.“

Emanuel era prea departe și nu auzea nimic deslușit. Începură niște șoapte, apoi un obiect căzu alături pe podea.

– Poate că îi rezistă, gândi Tonio. Caut să mă consolez, ah! ce mizerie! pentru ce ar mai rezista când se f... de-atâta vreme!

Urmă o tăcere, apoi iar șoapte.

Zgomotul care urmă era evident al pijamalei dezbrăcate și aruncate pe un scaun. Tonio devenise palid. Întâlni o clipă privirile lui Emanuel și fu extrem de jenat. Pentru a evita o privire mai atentă (în odaie jena și gravitatea situației se materializaseră parcă într-un aer uscat, penibil de respirat), se ridică în picioare și începu să se uite la un mic desen pe care Emanuel îl atârnase pe perete. În realitate însă asculta cu mare atenție tot ce se petrecea alături.

Zgomotele erau foarte confuze; când anodine și lipsite de semnificație, când extraordinar de obsecene. Într-adevăr oare scârţâia căruţul? Într-adevăr se auzea oare cum Doamna Wandeska răsuflă greoi în spasm? Era oare foșnetul acela suspect contactul a două trupuri care se unesc pasionat?

Câteva minute, teribile, insuportabile, zgomotele deveniră cu totul nedeslușite, apoi se auzi ca o destindere și apoi susurul clar al unei căni cu apă ce se golește într-un lighean.

Tonio veni lângă gutiera lui Emanuel; rămase cu privirile fixe în gol, apoi murmură foarte încet:

– Totul s-a terminat... totul s-a terminat.

Pumnii îi erau strânși.

– Știu ce am de făcut...

Își luă bastoanele ca să plece.

– Vreau să-i văd cum arată goi...

Emanuel reţinu o cârjă și-l trase pe Tonio spre el.

– E inutil să faci scandal.

– Ce scandal?... nu voi face niciun scandal... Între sprâncene i se formase o cută aspră ca o tăietură adâncă; vorbea calm și obstinat și se simţea bine că era cu atât mai obstinat cu cât devenise mai calm.

Tonio smulse pe neașteptate cu violență cârja din mâinile lui Emanuel.

–Ah! salopa, salopa, scrâșnea el printre dinţi și ieși din odaie îndreptându-se spre camera de-alături.

Emanuel auzi acum bătăile în ușă.

În odaia de alături se făcu mai întâi tăcere, apoi vocea D-nei Wandeska.

– Cine-i?

– Eu, Tonio, se auzi răspunsul calm. Cu tot respectul...

– Te rog așteaptă o secundă... răspunse D-na Wandeska și se auziră diferite mișcări și foșnete de haine.

– Îndată... nicio secundă... răspunse Tonio ca ameţit și zgâlţâind mânerul ușii. Avea acum o voce care parcă nu-i aparţinea într-adevăr.

Ușa se deschide și Tonio intră.

– Ești nebun? Ce ai? se auzi iar vocea D-nei Wandeska și atât.

Apoi o tăcere și pașii lui Tonio care veneau înapoi spre ușă.

În pragul ușii se opri și spuse foarte încet ca un om cu totul epuizat:

– Iertaţi-mă, am crezut că... nu vă deranjez... vroiam să vă spun bună seara...

– Bună seara, răspunse scurt D-na Wandeska și cineva din odaie închise brusc ușa în urma lui Tonio.

Emanuel îl privea acum cum zăcea pe un scaun cu toate forțele epuizate.

– Era acolo infirmiera de serviciu... vorbi Tonio sfârșit... D-na Wandeska își făcea toaleta... noi aici am înțeles totul greșit... Ce diavol s-a amestecat în treaba asta!

Bolnavii obișnuiau o dată pe săptămână să-și spele tot corpul și pentru baia aceasta generală venea seara, înainte de culcare, o infirmieră specială.

Tot ce auziseră alături Tonio și Emanuel nu erau decât pregătirile pentru această toaletă...

Tonio se ridică să plece.

Și deodată cu o violență pe care absolut nimic n-o făcea de presimțit își luă cârjele și începu să se lovească cu ele în tâmple, murmurând fără încetare:

– Sunt un mârșav... sunt un mârșav...

XI

Emanuel avea o nouă vecină la masă. Era o bolnavă de mulţi ani în tratament la Berck dar care venea acum la această pensiune pentru că trebuia să-și facă pansamente zilnice și hotelul avea clinică în interiorul clădirii. Până atunci locuise în oraș, într-o vilă particulară, împreună cu îngrijitoarea ei.

Emanuel auzise deseori vorbindu-se de Tedy: întâia oară în odaia lui Ernest în seara când fusese invitat la dânsul. Apoi de mai multe ori, în diferite ocazii, într-o după-amiază de pildă, când venise un brancardier ca s-o conducă pe D-na Wandeska în oraș și aceasta spusese cuiva pe coridor:

– E mare recepţie azi la Tedy... am emoţii...

În alte rânduri, în grădină, cine[va] povesti ceva despre Tedy și Emanuel află că e o australiană foarte bogată. Se vorbea despre ea cu mari impreciziuni ca despre o fiinţă ciudată și plină de originalităţi, se spunea, de exemplu, că avea avionul ei particular (asta, află mai târziu Emanuel, nu era adevărat; zvonul pornise de la o călătorie pe care Tedy o făcuse culcată pe gutieră cu un avion sanitar în Olanda, la moartea unei rude). Ernest și D-na Wandeska erau singurii care o cunoșteau din tot hotelul.

Veni la masă în sală însoţită de îngrijitoarea ei. Căruţul pe care stătea întinsă era somptuos: roţile, mânerile și toate accesoriile metalice nichelate străluceau de curăţenie; oglinda deasupra capului era din cel mai fin cristal șlefuit, iar, în loc de cuvertură, o acoperea o blană splendidă. Avea trăsături ciudate, ochii îi erau oblici sau poate pomeţii obrajilor erau prea ieșiţi în afară, ceea ce îi dădea un aer vag mongol (Emanuel află mai târziu că mama ei era javaneză), purta părul scurt, dat peste frunte și tăiat în breton; tenul feței avea un colorit palid, dar nicidecum anemic.

Emanuel observă mâinile ei subțiri cu degetele foarte lungi, fine și roze, ca de ceară. Emanuel își amintea de o asemenea mână modelată în ghips, pe care o văzuse pe un birou servind drept presse-papier. Era imposibil să-și ia ochii de la mîinile acelea extraordinare; când bolnava își îndrepta oglinda și mâinile i se reflectau în cristal se forma atunci în apele reci ale sticlei un buchet de degete, flori bizare de stranie frumusețe, într-o armonie delicată de culori.

Ernest, când intră în sală și o zări, păru vădit emoționat. Emanuel îl vedea pentru întâia oară roșind. Veni la masa ei să-i dea bună ziua, dădu mâna și cu îngrijitoarea apoi îl recomandă pe Emanuel. Tedy își îndreptă oglinda înspre el și îi întinse mâna. Era curios obiceiul acesta al bolnavilor de a păstra intacte anumite gesturi convenționale pe care le aveau oamenii sănătoși, ca de exemplu a-și da mâna când fac cunoștință (dar, rămânând întinși, doi oameni care fac cunoștință culcați; erau bolnavi care sărutau chiar mâna femeilor) sau de a spune pardon când se ciocneau din greșeală două gutiere ca și cum însăși persoana bolnavilor s-ar fi lovit și ar fi comis o impolitețǎ (gutiera prelungea corpul).

Tedy purta o rochie roșie, de un roșu foarte viu, ca unele flori de mușcată, și culoarea pielei părea din această cauză mai stranie, iar ochii negri mai arzători. Era oare frumoasă? Nicidecum, dar desigur că era capabilă să inspire mult devotament, și asta explica în parte pasiunea cu care vorbeau despre ea prietenii ei.

– Citești, îți place să citești? întrebă Tedy pe Emanuel în timpul mesei. Îți voi aduce deseară o carte. Vrei?

Era un fel de atitudine normală a caracterului ei, dorința de a dărui ceva, în fiecare clipă, de-ar fi fost numai un zâmbet binevoitor.

În aceeași seară Tedy îi aduse un volum gros, legat în marochin roșu. Emanuel citi numele autorului și titlul: Comte du Lautréamont. *Chants [de] Maldoror*.

Tedy deschise la o pagină și îi arătă câteva rânduri.

– Citește asta.

Era începutul unui capitol.

„Unde a dispărut oare primul cânt al lui Maldoror de când gura lui plină de frunze de mătrăgună îl lăsă să-i scape prin regatele de mânie, într-un moment de cugetare? Unde este acest cânt... nimeni n-o știe; nici copacii, nici vântul nu l-au păstrat..."

Mai departe, câteva cuvinte erau subliniate adânc cu unghia: „ochii mei îndurerați de eterna insomnie a vieții...".

„Eterna insomnie a vieții" [–] cuvintele sunau ciudat și neînchipuit de frumos. Emanuel strânse cartea ca pe un dar prețios. Întors în odaia lui o răsfoi cu nerăbdare și găsi în ea cele mai turburătoare lucruri pe care le citise vreodată, erau unele pagini grotești și altele de-a dreptul hidoase, dar pline de grandoare și melancolie.

Emanuel nu se putu stăpâni să trimeată un bilețel lui Tedy chiar în seara aceea; scrise doar câteva cuvinte:

„Vă mulțumesc mult pentru cartea împrumutată și vă mulțumesc mai cu seamă că ați ales tocmai cartea *asta*".

În noaptea aceea zorile îl surprinseră citind.

Emanuel obișnuia să iasă după masa cu trăsura în zilele frumoase. Erau destul de rare acum zilele cu soare la Berck, dar când cerul nu era înnourat ori nu ploua prea tare, cu poclitul trăsurii ridicat, Emanuel străbătea kilometri întregi prin împrejurimile orașului. Îl însoțea Solange atunci când avea după-amieze libere și în general ea făcea astfel încât să-și isprăvească tot ce-avea de lucru dimineața. Prietenia între ei devenise foarte strânsă acum, intimitatea pe care o crease, simplu, iubirea fizică se desăvârşea cu înţelegerea lor perfectă şi gusturile lor comune.

Emanuel rătăcea cu trăsura prin dune. În împrejurimile Berck-ului, până departe de ţărmul oceanului vegetaţia era foarte săracă şi tristă. Dunele de nisip se întindeau cât ţineau privirile, ca nişte monstruoase umflături ale solului, galbene-cenuşii, acoperite cu ţepii şi săbiile ierbilor înalte şi a spinilor care creşteau în voie. Solange culegea mănunchiuri de spini şi le ducea acasă ca nişte buchete de flori. Aşezate într-un vas înalt de sticlă ele ornamentau încăperea cu o frumuseţe aspră şi cu nuanţele cele mai fine de albăstriu şi verde; ele se potriveau minunat cu atitudinile simple şi fine ale Solangei şi cu frumuseţea ei foarte simplă, aproape sălbatecă.

În dune se dezlănţuia în ea o adevărată beţie de libertate şi de vioiciune; îi plăcea să se rostogolească în nisip; să alerge în faţa vântului, ori să se lase biciuită de ploaie şi să se şteargă pe faţă cu mâinile umede în timp ce broboane de apă îi cădeau din păr şi îi udau obrajii ei plini de sănătate şi de tinereţe. Se opreau de multe ori cu trăsura la vreun han şi mâncau lucruri bune ţărăneşti, jambon afumat, slănină cu pâine neagră, ori beau bere făcută de ţărani, o băutură cu gustul amar şi cu un vag şi inefabil parfum de fân. Era cea mai gustoasă bere pe care o băuse Emanuel vreodată (întors la hotel ceru o sticlă dar i se răspunse cu o grimasă „noi nu servim bere ţărănească clienţilor“).

Într-un rând la un han cerură cafea cu lapte şi li se aduse pe o tabla cafeaua în două farfurii de supă cu două linguri şi două bucăţi mari de pâine alături.

– Pentru pus în cafea, explică hangiul.

Şi era foarte gustoasă cafeaua aceea, sorbită astfel ca o ciorbă.

Solange era emoţionată de simplicitatea peisagiului în jurul Berck-ului.

– Ar trebui să aduc aici mașina mea de scris, spuse ea, și s-o pun în mijlocul nisipului, pe dune, pentru ca să se vadă bine ce aparență de excrement poate avea o mașină de scris aici.

Emanuel oprea trăsura pe drumuri mici de țară, înfundate printre cotiturile dunelor; era mai ales în anumit loc un fel de odaie vastă înconjurată de nisip unde putea intra cu trăsura și calul; pe acolo nu venea niciodată nimeni. Emanuel avea mănuși, dar conducând mereu îi înghețau mâinile. Solange i le apuca atunci și i le ducea sub flanea, pe sânii ei fierbinți, ca să se încălzească. Desigur că pentru ea senzația era aceea a unor sloiuri de gheață care îi acoperă pieptul, dar le ținea strânse, învăluindu-le cu brațele ei. Căldura trupului lui Solange îl pătrundea pe Emanuel din cap până-n picioare și atunci o îmbrățișa, sărutând-o pe gură și pe păr (părul era amestecat cu nisip și mirosea întotdeauna a lavandă). Emanuel simțea ce animal splendid era Solange și i-o spunea:

– Ești tot atât de frumoasă ca și calul meu...

Și ea nu se supăra pentru că știa că Emanuel adora iapa lui neagră, puternică, normandă, din caii aceia a căror păr pare tuns scurt în mod natural și care aveau păr și în jurul copitelor în smocuri mari. Îi părea rău că din poziția lui culcată nu putea s-o vadă decât atunci când întorcea capul, și capul părea atunci (când aștepta prea mult) o mutră de om plictisit care întreabă: „N-ai o țigare?“. (Emanuel regreta adesea că nu fumează caii – ar fi fost atât de natural pentru ei! – în schimb, îi trimetea zahăr prin Solange.)

Emanuel admira crupa largă a iepei și o asemăna cu aceea a Solangei; băga mâinile sub coapsele Solangei și îi mângâia pulpele groase, fierbinți și crupa ei de femeie tânără.

– Ești tot atât de admirabilă ca și iapa mea, spunea Emanuel.

– Atât doar că te iubesc mai mult decât dânsa, îi răspundea calm Solange.

Atunci Emanuel își chema calul care întorcea îndată capul.

– Vezi? întreba Emanuel.

– Eh, răsfăţatule, răspundea Solange, să zicem că te iubim amândouă la fel.

Emanuel o apuca strâns și o culca lângă el, apoi (reușise să se miște mai cu ușurinţă) o zdrobea sub apăsarea trupului lui și a ghipsului. Tunica fusese tăiată în jurul coapselor și mișcările lui Emanuel deveniră astfel mai libere; printr-o extraordinară sforţare și strângând-o puternic în braţe, Emanuel reușea s-o aibă toată, într-un suprem extraz, dar și cu o sfâșietoare osteneală.

Când revenea, epuizat de efort, la poziţia lui, culcat pe spate, rămânea minute întregi într-o complectă inconștienţă, un amestec de beatitudine și de cruntă oboseală.

În ziua care urmă cunoștinţei cu Tedy, Emanuel luase cu el în trăsură cartea împrumutată de dânsa. Solange o deschise și pe prima pagină văzu semnătura; tresări surprinsă și zâmbetul de pe buze îi dispăru subit.

– Cunoști pe Tedy? întrebă ea. De când și de unde?

– A venit la clinica noastră, stă de ieri la masă lângă mine.

– Și ţi-a și împrumutat o carte?... Solange părea mâhnită.

– Te voi pierde acum, continuă ea... cine o cunoaște pe Tedy devine prietenul ei pasionat... Tedy are o bizară putere de a-și atrage simpatii violente...

Zâmbi cu amărăciune apoi spuse pe șoptite cu o bucurie rea:

– În orice caz nu poţi face dragoste cu ea pentru că e diformă.

Emanuel nici nu se gândise la așa ceva.

Era o zi inegală cu un cer acoperit de turme negre de nori și din când în când strălucitor de lumină aurie, atunci când soarele răzbea prin ei; norii căpătau în acele momente o culoare veche de pământ și de aramă, ca unele obiecte dezgropate. Încet, soarele scobora peste Ocean; Emanuel se urcă cu trăsura pe țărmul unui golf de unde putea vedea cum se vărsa un râu în mare. Oceanul, în reflux, se retrăsese în fundul orizontului; în urma lui rămaseră nenumărate canale pline de apă și rădăcina râului care în scurgerea ei, se răspândea pe nisipul încă umed în zeci de șuvoaie strălucitoare. Soarele cobora incendiind ultimii nori de pe orizont. În canale și în șiroaiele de apă, până la nesfârșit, se reflectă atunci lumina roșie și vie a asfințitului și ținutul întreg păru o piele jupuită care lăsa să se vadă arterele ei de purpură, prin care curgea sânge și foc; părea să fie îns[u]și țesutul blând al pământului, dezgolind clocotitoarea lui măreție și sticlindele râuri de metale topite, așa ca în timpurile de început.

Emanuel își simți sufletul sfâșiat de plinătatea unui spectacol atât de vast și de arzător.

Își amintea de uriașul ce zăcea pe pământ cu pielea jupuită, în cartea straniului conte.

XII

În aceeași seară Emanuel fu chemat la Quitonce pentru a-și lua „rămas bun“. Se împliniseră tocmai două săptămâni de când Quitonce îi anunțase că va fi operat. Acum operația trebuia să aibă loc a doua zi și de-obicei bolnavii, înainte de vreo intervenție chirugicală, își făceau vizite de adio... Îl găsi pe Quitonce în pat înfășurat de la gât până la coapse în benzi albe de tifon.

– M-au spălat, m-au ras peste tot, m-au uns cu iod și m-au învelit cu bandelete ca pe-o mumie, spuse el. Iată-mă-s gata preparat pentru eventualul rol de cadavru.

Eva, infirmiera, se învârtea de colo colo căutându-și parcă de lucru, scuturând de pe masă un praf imaginar și aranjând cărțile din bibliotecă în rânduri drepte, ca și cum necesitatea pregătirii pentru operație s-ar fi infiltrat și în încăperea odării care trebuia astfel ordonată în vederea excepționalului eveniment.

– Te simți bine? Îți trebuie ceva? Ți-e sete? întrebă ea pe Quitonce.

– Cred că mai mult mi-e foame, răspunse obosit Quitonce care era obligat să postească în ziua aceea.

Când infirmiera părăsi odaia, Quitonce se întoarse pe-o coastă și se sprijini în cot:

– Să-ți spun eu care e rostul dragostei fierbinți ce mi-o arată Eva... vrea să-i las moștenire gramofonul cu toate plăcile... din dulap... în afară de asta... puțin îi pasă dacă mi-e sete sau nu...

Quitonce își stăpânea o calmă nervozitate; toată iritația interioară se scurgea ca un curent prin vârful degetelor ce tremurau ușor. Tăcu o clipă privind arzător în vid, o idee ce-l frământa.

– E imposibil să tratezi limpede cu fatalitatea, spuse el cu un ton plictisit. Iată, de aseară mă căznesc să aflu dacă scap și de data asta – ori nu.

Apucă un dicționar Larousse de pe masă și îl deschise la întâmplare. Ceti sus numărul paginei – 1257 și începu să adune cifrele:

– Unu și cu doi, trei, și cu cinci, opt, și cu șapte, cincisprezece – adică cinci, rezultat... indecis*... Mi-ar trebui să iasă de trei ori la rând peste cinci sau sub cinci ca să am un răspuns hotărât, dar văd că fatalitatea de aseară mereu oscilează, oscilează scurt... între patru și șase... adică poate nu oscilează, poate tremură... de frică...

Și vorbind mai mult pentru el:

– În fond previziunea în cazul ăsta nu se arată nehotărâtă... e poate pur și simplu zăpăcită. Câți Quitonce n-or fi așteptând ca să fie și ei operați mâine? Și câți din ei n-ar vrea să întrevadă verdictul în mod sigur cu o seară mai înainte?... Împărțite la atâtea persoane toate profețiile devin apoase.

Ușa dinspre grădină era larg deschisă; camera fiind la parter avea și terasă.

Quitonce privi distrat afară, în noapte și deodată începu a râde încetișor, apoi apucă din nou dicționarul și îl deschise la o pagină oarecare.

Până atunci vorbise cu Emanuel aproape pe șoptite și acum deodată începu a recita cu voce tare definiții din dicționar, una după alta fără întrerupere.

---

* Pasaj izolat, pe marginea paginii: „Adică ce poate însemna asta rezultat «indecis»?... Că nu voi muri dar nici nu voi scăpa... Voi rămâne mai departe bolnav ca înainte...“.

Emanuel nu înțelegea nimic din toate astea; după câteva minute de lectură Quitonce se uită din nou afară și închise satisfăcut dicționarul.

– Așa, bun, acum a plecat, spuse el... Vezi acolo fereastra de la vila din curte?

Quitonce îi arătă lui Emanuel un punct în întuneric.

– În fereastra aceea se reflectă exact ușa dinspre terasă a odăii mele... ușa asta... Vezi lumina ceea palidă? Este reflexul lămpii de aici. Când am privit adineoare afară, apăruse o umbră în lumină... un șorț alb de infirmieră... acolo... înțelegi? Era Eva care se instalase sub terasă ca să tragă cu urechea la ce vorbim... grozav ar vrea să știe ce fac cu gramofonul... Îi e frică să nu-l vând. Iată de ce am citit cu voce tare definiții din Larousse...

Și zâmbi mulțumit de farsa pe care o făcuse.

Emanuel venise cu intenție de a nu sta mai mult de cinci minute. Știa că un bolnav înainte de operație n-are voie să se ostenească în conversații inutile. În momentul însă când brancardierul veni să-l conducă înapoi în camera lui se întorceau tocmai de la masă părinții lui Quitonce care sosiseră la Berck înainte cu o zi în vederea [operației fiului lor]. Emanuel mai rămase de politeță câteva minute. Tatăl lui Quitonce era un bătrânel scund cu un barbișon strălucitor de alb; avea vinele foarte proeminente pe tâmple și pe mâini. Purta ochelari cu ramă fină de aur și părea în totul extrem de meticulos și de îngrijit.

– Vedeți, spuse el lui Emanuel în convorbirea ce se legase imediat, vedeți... eu am reușit întotdeauna în toate întreprinderile mele... Toate podurile pe care le fac de douăzeci și cinci de ani sunt copiate și imitate în străinătate... am elevi care își scot pălăria când trec peste un pod făcut de mine... Ei... iată... în toate întreprinderile am reușit – numai în vindecarea băiatului meu am eșuat până acum... este singurul și cel mai grozav dezastru din viața mea...

În timpul acesta mama lui Quitonce, o bătrână cu părul cărunt, coafat în volute, se plimba prin odaie, atentă la conversaţie şi oprindu-se din când în când la bibliotecă pentru a privi titlurile cărţilor cu atenţia aceea foarte încordată a cuiva care nu vede nimic înaintea ochilor.

În dimineaţa zilei următoare Emanuel ieşi devreme cu trăsura pe plajă; cerul se înseninase complect, soarele sclipea în toate geamurile vilelor de pe malul mării; oceanul calm răsuna măsurat şi amplu în ritmul valurilor. Era o zi rece şi frumoasă de decembrie.

Plaja era pustie la ora aceea matinală, numai marinarii forfoteau ici şi colo împingându-şi corăbiile spre ocean ca să pornească la pescuit, urnindu-le din răsputeri cu umărul şi trăgându-le cu frânghiile să lunece pe nişte suluri de lemn ce le puneau sub fundul lor pântecos până la apă; carenele ascuţite lăsau în urma lor pe ţărm şanţuri adânci.[*]

Emanuel se plimbă cu trăsura singur, plictisit, de-a lungul plajei. În dimineaţa aceea trebuia să fie operat Quitonce.

---

[*] În ms., barat: „Într-un târziu apăru dinspre Esplanadă o trăsură în trap foarte vioi, un căluţ negru şi sprinten o trăgea cu repeziciune pe nisipul umed şi tare ca un asfalt. În trăsură era Tedy şi îngrijitoarea ei. Veniră lângă trăsura lui Emanuel.

Părul lui Tedy se zbârlise în bătaia vântului, în timp ce alergase cu trăsura; răsufla repede, era obosită de efort, se încălzise şi îşi făcea acum vânt cu un ziar.

– Ce dimineaţă limpede! spuse ea. Ia priveşte vilele pe Esplanadă. Parcă ar fi un decor închis într-un bloc de cristal... ştii greutăţile acelea care se pun pe masă şi în care culorile sidefate zac presate în toată frăgezimea lor...

Tedy scoase apoi o cutie de sub scăunaşul îngrijitoarei şi oferi lui Emanuel biscuiţi. – Să vezi ce tari sunt, parcă mănânci sticlă... Erau într-adevăr foarte tari şi se spărgeau în fărâme ascuţite sub dinţi; pasta era desigur făcută cu zahăr ars cristalizat“.

– Ce face oare în minutul acesta precis? În minutul acesta când eu sunt în aer liber și privesc sticlind marea în timp ce nicio grijă nu-mi apasă inima...

Emanuel simţi dintr-odată inutilitatea acelei zile splendide. În momentul în care dimineaţa se ridica imensă în toată prospeţimea ei, Quitonce zăcea în patul lui, așteptând ca dintr-o secundă în alta să vie să-l ia brancardierii pentru a-l conduce în sala de operaţie. Ce cantitate nesfârșită de inutil calm conţinea oceanul pentru frântura de neliniște ce-l chinuia acum pe Emanuel...

Într-un târziu Emanuel observă că alergase cu trăsura foarte departe pe plajă și că risca la întoarcere să fie surprins de flux. Porni repede înapoi spre oraș și ajunse aproape de ora zece pe Esplanadă. În timp ce calul se adăpa la fântâna de piatră de la intrarea pe plajă, Emanuel zări venind spre el doi bătrânei, ţinându-se de mână. Erau părinţii lui Quitonce și Emanuel fu surprins – operaţia se isprăvise oare atât de repede?

Emanuel le făcu semn cu mâna și schiţă un surâs; oricum, dar era mai ușor de suportat gândul că totul să terminase decât să aștepte mereu. Zâmbetul lui Emanuel întâlni însă numai tristeţea de pe obrazul bătrânilor.

– Ei, ce spun doctorii? Să sperăm că o să reușească... spuse Emanuel.

– Încă nu se poate ști nimic... Îl operează chiar acum... în acest moment... răspunse bătrânelul privindu-și tot timpul vârful ghetelor.

Emanuel fu stupefiat.

– Credeam... că s-a isprăvit... în fine... dar d-vs nu asistaţi la operaţie?

– Ah, nu, răspunse mama lui Quitonce, clătinând din cap... Suntem prea bătrâni...

Și apucă din nou mâna soţului ei ca să continue plimbarea.

– Hai, Quitonce... Îi spunea bărbatului ei pe numele de familie, Quitonce, din deferenţă şi umilinţă; era un obicei impresionant acesta în Franţa, şi Emanuel îl remarcase mai ales la oamenii mai în vârstă.

Câteva zile trecură fără veşti de la operat; prin infirmieră Emanuel află doar că suportase rău cloroformul care îi dădea greţuri şi vărsături fără întrerupere.

Într-o dimineaţă un brancardier aduse lui Emanuel un bileţel; scrierea era elegantă şi măruntă, bileţelul venea de la tatăl lui Quitonce şi era pentru a-l ruga pe Emanuel să vie să facă o vizită fiului lui înspre seară.

Emanuel se duse înainte de masa de seară. Era acum o extraordinară schimbare în camera lui Quitonce; se simţea violent în mirosul acru de iodoform şi în dezordinea care izbeau de la intrare că se întâmplase acolo ceva foarte grav. În toată odaia ardea o singură lampă acoperită cu un voal albastru; mirosul de iodoform şi valeriană se amestecau cu miros de pansament şi parfumul dulceag şi greţos al stupefiantelor.

Quitonce zăcea în pat palid, cu faţa în sus, extrem de slab şi parcă brusc îmbătrânit. Emanuel nu putea să-l vadă prea bine: o carte pusă în faţa lămpii îl ascundea în umbră.

În odaie era aproape întuneric şi din pricina voalului albastru de pe lampă, obrazul palid al lui Quitonce părea verde şi străveziu. Părinţii lui nu erau acolo.

– Ce... mai... faci? întrebă Quitonce rar, apăsând pe fiecare cuvânt.

Emanuel nu avu curajul să răspundă „bine“ şi nici să-l întrebe la rândul lui cum se simte. Tăcu.

– Cât mă priveşte pe mine... urmă Quitonce... eu... vezi... mă duc... dacă mi-ar face... mai multe injecţii... cu ulei camforat... aş scăpa... sigur... aş scăpa... ulei... ulei camforat... asta îmi trebuie mie... dar sunt toţi... nişte porci... porci... porci...

Vorbea încet, rar, fără prea mare efort, repetând câte un cuvânt de care se agăţa cu tot restul de energie dintr-însul ca de o scândură de salvare.

Chiar în momentul acela intră infirmiera pentru a-i face a treia injecţie de ulei – i se făceau în totul trei injecţii pe zi.

Emanuel vru să plece dar Quitonce îl reţinu.

– Totul... durează... câteva minute.

Pentru a vedea mai bine locul injecţiei, infirmiera luă jos valul de pe lampă. Lumina inundă deodată odaia şi scoase în evidenţă toată murdăria din ea şi toată atmosfera lugubră ce-o căpătase: cărţile şi revistele pe masă zăceau răvăşite în mijlocul sticluţelor cu reţete farmaceutice, iar pe jos zăceau bucăţi de vată, bulgări de hârtie mototolită şi etichete de medicamente... Emanuel întoarse capul spre Quitonce, dar acum îl aştepta cea mai îngrozitoare surpriză: descoperi un Quitonce gol, înfăşurat în pansamente, cu un obraz murdar şi nebărbierit (în întunecimea de adineoarea, obrazul păruse acoperit cu umbre), cu coastele ieşind ascuţit de sub piele şi nişte picioare păroase, lungi şi subţiri ca nişte beţe.

În mijlocul nudităţii un sex închircit şi vânăt se ascundea sub un pubis umflat cu urme galbene de iod pe piele. Era acelaşi sex pe care Emanuel îl văzuse cândva, nu demult, pe o fotografie în toată tensiunea virilităţii lui; nimic nu putea fi mai impresionant decât această suprapunere de amintiri peste imaginea prezentă, crudă, mizeră.

Emanuel îşi aminti de ceva ce cetise într-o descriere de călătorie; un englez povestea că în Mexico toate statuile Isuşilor din biserici sunt în mărime naturală şi coloraţi foarte viu. Intrând într-un rând într-o umilă biserică de provincie observă un Isus redat în culori foarte omeneşti, cu trăsăturile admirabil reliefate încât corpul acela slab şi prăpădit răstignit părea că este într-adevăr consumat de o îngrozitoare suferinţă. În jurul coapselor statuia avea un şerveţel de pânză care înconjura trunchiul şi ascundea anumite părţi din trup.

Curiozitatea îl făcu pe călător să ridice bucata de pânză și spre marea lui uimire descoperi că sculptorul înzestrase statuia omului răstignit cu atribute sexuale normale. Impresia de durere și de umanitate se desăvârșeau astfel ciudat și teribil prin acest amănunt.

Emanuel privea fără să poată goni această imagine, corpul chinuit și diform al lui Quitonce, cu masculinitatea aceea diformă umilă și acum atât de grozav de umilitoare.

Infirmiera făcu injecția într-o pulpă și carnea în locul acela se umflă îndată. Examină apoi pansamentul și descoperi într-un loc că sângele străbătuse puțin prin tifon. Puse o bucată mare de vată sub pansament și plecă.

– Crezi... că trebuia... pusă vata?... spuse Quitonce. Eva a căutat să umble la dulap anume... ca să vadă... dacă gramofonul... este încă acolo... vrea gramofonul... gramofonul... da, da, vrea gramofonul... controlează... de fiecare dată când cineva... vine la mine în vizită... îi este frică să nu-l vând... să nu ți-l vând d-tale de pildă...

Emanuel vroia să plece, dar Quitonce îl reținu, se ridică ușor pe perne, deschise sertarul măsuței și scoase ceva învelit într-o hârtie.

– Asta... vreau să-ți dau ca amintire... ca amintire de la mine... să ai de la mine ceva... care să mă reprezinte într-adevăr... mă gândisem mai întâi la o fotografie... anumită fotografie... știi care... dar e prea dureros să te uiți la un om care... face porcării pe o fotografie și... știi că în momentul acela putrezește în mormânt...

Emanuel desfăcu hârtia și nu înțelese ce anume conținea, era o așchie de lemn ori poate o pietricică...

– E o bucățică de os din vertebra... mea... din vertebra... care a fost operată, spuse Quitonce,... mi-a scos-o din lighean brancardierul și mi-a pus-o deoparte... E spălată cu alcool... nu-ți fie teamă de infecție... ha, ha (încerca să râdă, dar nu izbuti)... când te vei uita la ea... vei reconstitui pe Quitonce... în întregime... mai sigur decât cu ajutorul unei fotografii...

Emanuel simţi că dacă nu pleacă imediat și va mai sta în odaia aceea câteva secunde va leșina; i se scobise un gol în piept care îi rodea interiorul trupului ca o rană, și se mărea haotic... fără încetare...

Câteva zile după aceea, în grădină, stând în apropiere de terasa lui Quitonce auzi pe părinţii lui vorbind [...] între ei și îi întrebă de sănătatea fiului lor.

– E mai bine, răspunse tatăl lui... se simte mult mai bine... azi s-a bărbierit... semn bun...

Emanuel avu o greutate luată de pe inimă.

– Cred că peste o săptămână doctorul îi va permite să vie în sala de mâncare, adăugă bătrânelul agitând vesel mâna.

XIII

Quitonce muri cu două zile înainte de Crăciun. Toată noaptea dură agonia[*]; în prima noapte delirul fu liniștit și întrerupt de lungile somnolențe ale bolnavului, și numai în a doua noapte el se dezlănţui în toată hidoșenia și dramatismul lui atroce. Din trupul acela din care viaţa făcuse o paiaţă cu umbletul caraghios, moartea căuta să stoarcă ultimele accente de hidoșenie și de grotesc. Quitonce muri râzând. Până în odaia lui Emanuel se auziră în noaptea aceea ecourile râsului lui, prelung și înfiorător ca urletele unui câine. Toată noaptea se auziră lătrăturile acelea omenești, sinistre... urmate de pauze scurte și reluate îndată... Era un râs anormal; începea de jos, urca în hohote scurte, sacadate, și se isprăvea într-un hohot prelung pe un ton foarte ridicat... ha... ha... ha... Haaa!

– Câteodată durerea se înșală, explică a doua zi lui Emanuel doctorul Cériez, se înșală și în timpul unei suferințe, în loc să atingă nervul unui ţipăt, atinge nervul unui râset... din punct de vedere fiziologic este însă același lucru... așa a fost și cu Quitonce.

Îl înmormântară pe nevăzute, chiar în noaptea aceea; un camion veni să ridice corpul și să-l ducă la cimitir. Emanuel își desluși abia atunci sensul unei firme pe care o văzuse de-atâtea ori pe peretele unui garaj și pe care scria cu litere groase: ÎNTREPRINDERE GENERALĂ DE CAMIONAJ. SERVICIU RAPID DE NOAPTE*.

---

[*] Pe marginea ms. apare versiunea finală a pasajului, din *Inimi cicatrizate*: „Quitonce muri cu două zile înainte de Crăciun, în hohote de râs. Boala își bătu joc de el până la capăt".

Iată, dar, ce însemna acest „SERVICIU RAPID DE NOAPTE". Era tocmai escamotarea precipitată a cadavrului, așa cum se făcuse cu Quitonce și cum se făcea cu toți morții la Berck, luați în camioane și duși la cimitir în toiul nopții pentru ca niciun bolnav să nu afle că a murit cineva în sanatoriu. Și într-adevăr, în afară de Ernest și Emanuel care se interesau de Quitonce, nimeni în sala de mâncare nu întrebă nimic când dispăru pentru operație, și nimeni nu mai întrebă de el apoi, când dispariția se prelungi.

Era un singur semn care trăda în coridor moartea unui bolnav; pe coridor o ușă fu încadrată cu un chenar de ziare vechi lipite de jur împrejur pentru a nu lăsa să iasă vaporii de sulf când se va face dezinfectarea odăii. Emanuel mai văzuse în câteva rânduri apărând chenarul de ziare vechi lipit pe anumite uși ale coridorului ce ducea la sala de operație; dar atunci ușile erau închise asupra unor morți pe care nu-i cunoștea și în sanatoriu personalul era atât de bine instruit încât nimeni nu sufla o vorbă și bolnavii nu știau niciodată că a murit un om la clinică.

Emanuel, dis de dimineață, când află știrea prin Ernest care îl veghease pe Quitonce toată noaptea, se puse la fereastră să vadă în grădină pentru ultima oară odaia și terasa lui Quitonce; de la fereastra lui se vedea perfect până în mijlocul odăii. Ploua într-una; grădina era pustie, dezgolită și umedă; cerul atârna mohorât și trist, cu fragmente de nouri scurse ca niște pete de murdărie. Camera lui Quitonce era goală. Infirmiera cu două ajutoare cotrobăia prin ea și arunca lucrurile pe terasă, cearșafurile, saltelele și resturile de la pansamente pentru a fi date în foc ori la etuvă. Părea foarte înfuriată.

---

* În ms., barat: „ENTREPRISE DE CAMIONNAGE. ENLEVEMENTS DE NUIT".

– I-a făcut-o! spuse Ernest care stătea și asista la scenă lângă Emanuel. I-a făcut-o! Știi chestia cu gramofonul... Eva plesnește de necaz... Quitonce a lăsat un bilet sub pernă în care cerea trei lucruri: să fie înmormântat în cimitirul din Berck (știa că părinții vor să-l transporte la Paris), în al doilea rând să fie îmbrăcat într-un costum de haine negre pe care îl avea pus deoparte în dulap și în sfârșit gramofonul să fie dus în sala copiilor și să rămâie acolo, pentru ca să aibă copiii o distracție...

Ernest și Emanuel urmăreau transportul lucrurilor pe terasă. În acest moment, din sala copiilor a cărei uși spre grădină erau larg deschise izbucni formidabil un marș militar cântat la gramofon. Copiii nu știa[u] de unde le vine darul și vroiau să încerce aparatul. Eva avea tocmai în brațe o saltea de pat. Se opri o secundă să asculte, privi spre sala copiilor și trânti salteaua cu violență de pământ. Desigur că și înjurase...

– E grozav de înfuriată... Bine i-a făcut Quitonce! spuse Ernest.

În aceeași zi la prânz când scobora cu gutiera la masă, brancardierul fu chemat în grabă undeva și Emanuel rămase cu cărutul în mijlocul coridorului. Tocmai atunci treceau fetele de serviciu cu tăvile încărcate de mâncare, ducând masa la persoanele ce nu scoborau în restaurant. Directorul stătea în pragul biroului său.

– Care tavă este pentru d-na și d-l Quitonce? întrebă el.

Părinții lui Quitonce rămăseseră probabil încă o zi pentru a regula toate înainte de plecare; mai veniseră și rude de la Paris chemate în grabă.

– Iată, domnule director, asta-i, spuse o fată.

Directorul se apropie, ridică un capac de pe un castron, se uită în el, mirosi („ca un câine, exact ca un câine“, gândi Emanuel) și arată disprețuitor cu degetul:

– Ce este asta?

– Sparanghel, domnule director.

– Cine a dat porţia asta?

– Chiar bucătarul, domnule director.

– Du-te cu ea înapoi, şi spune bucătarului să puie mai multe bucăţi şi mai groase... pentru familia Quitonce... Auzi?... Mai multe şi mai groase...

„Slabă consolare“, gândi Emanuel şi întoarse capul cu dezgust pentru a nu primi salutul directorului când trecu cu căruţul pe lângă el.

În ajunul Crăciunului avu loc ca în toţi anii o serbare pentru copii. Emanuel dormea în odaia lui când veni brancardierul să-l ia. Se trezi somnoros şi ceru să rămâie în odaia lui; n-avea nicio dorinţă să asite. De când murise Quitonce o mare amărăciune îi îneca sufletul; noaptea dormea prost; se trezea plin de nelinişti îngrozitoare; îşi aducea aminte de Quitonce; că prietenul acesta cu care stătuse de vorbă înainte cu o săptămână acum zace în pământ şi începuse poate a putrezi. Îl neliniştea mai ales viziunea aceasta imediată a morţii, imaginea unui trup care îşi descompune elementele lui vitale; sleirea şi gelatinizarea buzelor; scurgerea ochilor; mucegaiul pielei; oribila lichefacţie a creierului... Ţinea în mână bucăţica de os din vertebra lui Quitonce şi semnificaţia ei creşea deodată atroce şi dureroasă aşa cum în leşin, ochii deschişi o clipă prind imaginea unei realităţi foarte limpezi şi foarte îndepărtate. În oasele lui, în carnea lui, în ceea ce Emanuel numea „întunericul lui“ moartea sa dezvăluia o secundă ca o umbră esenţială şi putreziciunea ca un conţinut negru al vieţii, ca o calitate ascunsă a cărnii ce aşteaptă să se manifeste imediat; un glonte în cap, puţin arsenic în sânge şi carnea vie, sensibilă, începe a putrezi îndată. Echilibrul interior atât de precar şi de nedesluşit devenea încă şi mai fragil şi viaţa nu mai apărea decât ca o foarte uşoară şi superficială vibraţie pe întinderea putreziciunii, aşa ca tresărirea subţire în adierea vântului a suprafeţei unei ape.

Iarna la Berck aducea un vânt tăios dinspre nord amestecat cu ploi dezlănţuite ca nişte cataracte deschise. Cerul era negru tot timpul; oceanul verde și cenușiu spăla valuri murdare, cu spume galbene inconsistente, ca nişte bale revărsate pe ţărm.

Ernest asistase la înmormântarea lui Quitonce și îi povesti lui Emanuel că la cimitir groapa fusese pe jumătate plină cu apă; cioclii trebuiseră să scufunde sicriul în mocirlă.

– Quitonce avea o cravată neagră de mătase... se muiase toată, spunea Ernest... hainele... frumosul lui costum în care ceruse să fie înmormântat era leoarcă de apă... Și nu știu cine a aruncat un buchet cu flori uscate... artificiale, și buchetul a început a pluti pe apă...

Emanuel își înfunda capul în perne, închidea ochii și încerca să se retragă într-un univers minuscul, cu totul izolat de lume, „închis în carapacea de ghips, închis strict în cutia craniului, în lumea ermetică a trupului meu“...

Solange veni să-l vadă; purta o rochie neagră care o făcea mai înaltă și mai fină. Aducea cu ea un pachet cu jucării pentru copiii de la un spital din apropiere, care veneau și ei să asiste la serbarea pomului de Crăciun. Insistă ca Emanuel să scoboare la serbare; trimise cu un brancardier pachetul ca să fie pus în grămadă, apoi își aranjă pieptănătura și îl rugă pe Emanuel să-i dea voie ca să conducă ea însăși căruţul.

În *hall* era o adunătură de gutiere și de paturi de spital; lumina era stinsă și ardeau numai lumânările pomului. În sală plutea un fum înecăcios; distribuţia jucăriilor avusese deja loc și copiii se bucurau zgomotos de cadourile primite. Chiar lângă Emanuel un mic bolnav primise un automobil și neavând un loc potrivit pentru ca să-i dea drumul și să vadă cum merge, își desfăcuse cămașa la piept și plimba jucăria pe tunica de ghips, fericit că găsise în fine o suprafaţă netedă la îndemână.

În fund, pomul despodobit strălucea palid din toate luminile pâlpâinde ale lumânărilor scurse și a[le] ornamentelor de beteală ce rămăseseră spânzurate de ramuri. Umbrele oamenilor care mergeau de colo până colo se proiectau imense și agitate pe pereți. Copiii cântau în cor și se auzea din când în când o voce izolată a unui copil care rămăsese uitat cu pătucul într-un colț al sălii și trimetea astfel de departe contribuția lui în ansamblu.

Ernest veni să ciocnească un pahar de vin cu Emanuel.

– Este al șaselea Crăciun pe care îl „sărbătoresc“ aici... spuse el.

– Și eu, abia întâiul, răspunse trist Emanuel.

În aceeași seară bolnavii fură conduși la biserică, la liturghia nocturnă de Crăciun. Emanuel se duse mai mult pentru a face o plimbare prin ploaie pe străzile orașului; de trei luni de când zăcea bolnav nu mai văzuse străzile unui oraș în noapte. Asfaltul lucea negru în lumina becurilor; oamenii în cauciucuri străluceau ca niște animale aquatice ieșite proaspăt din apă. Solange împingea cărucul.

Interiorul bisericii sticlea orbitor de lumină și Emanuel câteva secunde nu văzu nimic în jurul lui. Când se șterse însă de apă și începu să deslușească lucrurile, își dădu seama că întâia impresie, când intrase, întrecea cu mult sărăcia și umilința realității. Toată biserica era făcută din bârne și grinzi; în unele locuri scândurile se îmbinau oblic ca la corăbii; biserica era în fond o construcție marinărească – un fel de corabie înaltă și afumată.

Bolnavii pe cărucе fură înșirați lângă altar; preotul trecea cu cuminecătura de la unul la altul ca un medic care inspectează paturile într-un spital.

Emanuel observă că cei mai mulți dintre bolnavi respingeau cu un gest ușor cuminecătura; o luau mai ales oamenii sănătoși, vânjoși și plini de viață într-înșii.

Era frig în biserică, vântul intra printre unele bârne dezunite și producea curenți de aer care stingeau lumânările. Bolnavii, deși bine înveliți, aveau mâinile învinețite; ceremonia se isprăvi însă repede.

Emanuel la înapoiere chemă în odaia lui pe Ernest. Destupară o sticlă de vin.

– În sănătatea... în sănătatea... ridică Ernest paharul... în sănătatea oamenilor sănătoși! spuse el.

– Și bolnavii? întrebă Solange.

– Bolnavii n-au nevoie de sănătate, ei sunt bine cum sunt, întinși pe gutieră, leneși, nepăsători, conduși cu cărutul în toate părțile, fără să facă un gest, fără ca să facă un pas... fericiți... fericiți, îți spun...

– Crezi? întrebă sceptic Emanuel.

– Evident, sunt convins... închipuie-ți că, în momentul de față, te-ai regăsi vindecat în mijlocul vieții pe care o duceai odinioară, în mijlocul tuturor ambițiilor, ostenelilor, iluziilor vane de altădată... Crezi că te-ai mai simți legat de vreuna din ele? Vei privi la toate de departe și cu impresia că nici nu se petrec într-adevăr... nimic în fond nu s-a schimbat probabil în tine, Emanuel, numai coloritul esențial al lucrurilor; toate amănuntele într-un tablou iluminat de o lumină colorată rămân intacte, și totuși toate nuanțele sunt schimbate... înțelegi?... înțelegi într-adevăr?

– Înțeleg, da, și e teribil de trist ce spui. Cu alte cuvinte viața nu va mai conține nimic pentru mine chiar când mă voi vindeca?

– Exact... viața ta nu va mai conține nimic... cineva va fi șters de pe obiectele realității înțelesul și importanța lor[*]...

---

[*] În ms., barat: „Îți propun un exercițiu: gândește-te la un obiect oarecare câteva clipe, o locomotivă, o frunză, un aparat fotografic, un câine... ce importanță au acestea pentru tine în acest moment? Și ce importanță au, de pildă, pentru Quitonce?“.

În fiecare dimineață mă scol la șapte, mă spăl, cânt, citesc, mă plimb, apoi stau la masă, după-masă mă plimb iar, citesc iar, vorbesc iar și așa vine noaptea care desființează tot ce-am făcut peste zi... nu transformă și nu creează o pauză ci pur și simplu desființează ziua; a doua zi retrăiesc alfabetic și metodic ziua precedentă. Ca în jocurile de copii care constau în a reconstrui cu fragmente lipite pe cuburi un desen complect, ca în jocurile acestea de copii construiesc și distrug în fiecare zi conținutul aceleiași zile. Și ce înțeles pot avea aceste lucruri prin simplul fapt că în loc să stau culcat aș merge pe picioare... cu același trup care va fi mereu al meu, în aceeași goliciune a lumii care mă va înconjura până la sfârșit... gândește-te la asta profund, esențial...

Tăcu o secundă, apoi reluă.

– Vezi, în fond, ți-am spus, nimic nu se va fi schimbat în tine, afară de totul. Există un anumit moment în viața unui om, mai crud, mai esențial (aș zice evadat din rândul clipelor obișnuite), care el singur e de ajuns ca să schimbe viziunea lumii unui om. Este suficientă o clipă, o singură clipă pentru ca toate întrebările vechi să dispară și o singură întrebare nouă... esențială... să le înlocuiască pe toate... omul care a trecut prin acel moment umblă buimăcit mai departe prin viață. Încă odată, te întreb... ce importanță au toate acestea? Întreabă-te adânc... iremediabil... închide ochii în momentul când brancardierul vine să te ia cu cărucțul și deschide-i brusc când te vei afla în sala de mâncare... întreabă-te dacă are vreun înțeles această schimbare de decor care s-a petrecut în fața ta... s-a petrecut, înțelegi?... s-a petrecut și nimic mai mult... aici... acolo... aici... acolo... Ce sens are realitatea?

[–]Evident, continuă Ernest, și oamenii sănătoși își pot pune întrebarea asta, dar nu cu aceeași acuitate... conștiința întrebărilor lor este ocupată de întrebări mai urgente și mai superficiale... În același mod în care căutarea unei soluții la o problemă de geometrie poţi desena de câteva ori figura justă fără ca să întrevezi în ea soluţia, tot astfel o viaţă întreagă oamenii pot trece pe lângă o întrebare esenţială fără a o sesiza şi ea totuşi să fie prezentă în conturul realităţii.

Emanuel nu mai putea asculta cu toată atenţia, de câteva secunde i se întâmplase ceva neplăcut şi acum era preocupat numai de acest accident. În timp ce dusese paharul la gură îl înclinase prea tare şi vinul se scursese prin gulerul pijamalei direct în ghips. Tot spatele se udase şi Emanuel, răsucind mâna, încercă s-o introducă sub corset pentru a dezlipi umezeala ghipsului de piele. Şi atunci se întâmplă un lucru pe care nu-l observară nici Solange, nici Ernest. Emanuel descoperi că mâna scoasă de sub ghips era plină de mucegai. Pentru întâia oară de când i se făcuse corsetul încerca să bage degetele sub el. Cert, ştia că atâta timp cât va purta un ghips închis ermetic nu se va putea spăla pe corp, dar nu-şi închipuia că murdăria se va depune atât de iute într-un strat atât de gros. Se simţi înconjurat de mucegai şi de jeg, şi îi fu scârbă de sine însuşi.

Cu o strângere de inimă admira acum admirabila curăţie şi prospeţime a Solangei. Şi Emanuel îşi aminti de toţi bolnavii şi bolnavele ce veneau în restaurant culcaţi pe gutiere şi îmbrăcaţi în haine alese sau în rochii elegante; toţi, toţi aveau jeg gros sub eleganţa lor, toţi purtau sub cămaşă mucegaiul şi mizeria lor...

Ernest, văzând întristarea de pe faţa lui Emanuel, bănui că vine de la vorbele lui şi avu un zâmbet de mulţumire*.

---

* În ms., barat: „Pentru că chiar dialecticienii celui mai total scepticism au micile lor satisfacţii în viaţă".

[Partea a II-a]

I

Emanuel fu invitat într-o după-amiază la Tedy. Iarna bolnavii în imposibilitatea de a scobori în grădină sau a sta pe plajă își făceau vizite mai des. Erau și zile frumoase și reci când aerul însorit căpăta o transparență fragilă de molecule rărite și pătrundea în piept ușor și subțire ca un nou element înconjurător. Bolnavii se îmbrăcau atunci bine și se înșirau în grădina uscată, în lumina unei raze de soare. Zilele acestea erau însă foarte rare. În general, iarna la Berck era o toamnă prelungită, mai umedă și mai friguroasă, tot timpul cerul era acoperit (și nicăiri altundeva nu se putea înțelege mai bine expresia aceea de „plafon scoborât“; într-adevăr cerul se restrângea la dimensiunile unui plafon sumbru ce atârna greoi peste străzi și transforma orașul în camere pustii, fiecare stradă închizându-se între pereţii ei întunecaţi).

Vizitele la Tedy comportau anumite restricţii. Erau rezervate numai câtorva persoane pe care Tedy le „chema“; apoi la întâia vizită nu trebuia să mai vie nimeni, pentru ca Tedy să poată „examina“ vizitatorul în toată libertatea; în sfârșit, erau vizite oarecum obligatorii, pentru că la primul refuz invitaţia nu se mai repeta niciodată.

Emanuel avea puţină emoţie și încerca s-o ascundă faţă de Solange care venea acum în toate după amiezile și rămânea cu el până la ora serii. Solange se ridică tristă când veni brancardierul să-l ia pe Emanuel.

– Ce voi face în astă după-amiază, singură? Câteva ore nu ne vom vedea și mie mi se pare că nimic n-ar putea să umple acest pustiu.

– Hm, te vei plimba... du-te la cinematograf, răspunse vag Emanuel, cu amabilă nerăbdare.

În fundul conștiinței, undeva, pe planul satisfacţiilor incorecte, Emanuel era oarecum mulțumit că își poate petrece după masa în alt chip decât cu Solange. Era poate în asta începutul unei foarte ușoare detașări.

Îngrijitoarea deschise larg ușa... în odaie mirosea cald a ceai bun și a pesmeți. Tedy stătea într-un capăt al odăii cu căruțul puțin ridicat la roțile din spate încât domina încăperea; odaia era atât de bine aranjată încât toate obiectele păreau concentrice în jurul ei; toate se orânduiseră într-o constelație intimă și foarte discretă cu punctul de extremă importanță convergând spre Tedy. Cu greu s-ar fi descoperit că odaia aceea era o simplă odaie de hotel; câteva stofe cenușii și perdele de un roșu tare închis acopereau albul reglementar și sanitar al pereţilor. În colţ[...], pe o măsuță, un vas de flori își deschidea evantaiele de azalee albastre. În rafturi de cărți stăteau rânduite volumele legate în marochin roșu; un singur tablou pe perete, un peisagiu cu castani și căsuțe prăfuite de țară.

Emanuel fu așezat cu căruțul lângă Tedy și între ei îngrijitoarea puse o măsuță cu ceștile de porțelan și farfuria de pesmeți.

Îngrijitoarea locuia într-o cameră alăturată a cărei ușă de comunicație era închisă; de acolo aduse cana cu ceai.

– Îți recomand pe Emilie, zisă și Pudding, spuse Tedy... ia privește-o și spune-mi dacă nu seamănă leit cu o bucată de *pudding* englezesc.

Îngrijitoarea își strânse mâinile pe burtă și încrețindu-și toate cutele obrazului râse încetișor, prudent, ca și cum ar fi urmărit în sine foarte atentă cantitatea de veselie ce trebuia s-o filtreze. Avea nişte mâini cafenii şi lustruite ca şi cum ar fi purtat mănuşi de piele, dar confecţionate dintr-o piele specială care nu fusese bine tăbăcită şi purta încă în relief, groase şi şerpuite, urmele vinelor animalului. Tot corpul ei era strâns la un loc adunat pe o suprafaţă cât mai redusă: capul era înfundat între umeri şi braţele le ţinea lipite de corp cu pumnii închişi, adunaţi în faţa pieptului cum se văd în unele fotografii medicale, poziţii închircite de fetuşi, înainte de naştere. Emilie într-adevăr semăna cu o bucată de turtă veche, care, zemuindu-se, se restrânsese şi se făcuse boţ.

– E un reflex de ordin moral, continuă Tedy când îngrijitoarea părăsi o clipă odaia, atitudinea asta zgribulită corespunde rugăciunii ei interioare. Emilie în fundul sufletului ei stă veşnic îngenuncheată.

Când ceaiul fu turnat în ceşti şi aburul fierbinte învălui suprafaţa lor, Emanuel nu-şi putu reţine expresia spontană a unei mari mulţumiri.

– E un sentiment de calmă linişte ale cărui ecouri vin de departe. De când sunt la Berck încă n-am găsit nicăiri un asemenea locşor de intimă domesticitate... Îmi plac lucrurile străine care pot deveni atât de repede familiare.

– Pentru d-ta da... lucrurile astea mai au o valoare oarecare... pentru mine însă nu; de cincisprezece ani de când stau întinsă am avut vremea să mă obişnuiesc şi cu sentimentele de intimă familiaritate, şi cu cele de exasperare, şi cu cele de disperare.

Tedy spunea toate acestea zâmbind.

– Desigur – chiar dacă nu mi-o spui – că te întrebi ca şi atâţia alţii cum se face că, fiind bolnavă de-atâta vreme şi fără putinţa de vindecare, nu m-am sinucis până acum.

Într-adevăr Emanuel se gândise la asta mai demult.

– Iată, continuă Tedy, am ajuns în situaţia extremă când a fi mort şi a fi viu este absolut acelaşi lucru... Întrerupse fraza: Te rog, bea ceaiul.

Tedy nu se servea de ceașcă; Emilie îi turnă ceaiul într-o căniță cu gâtul foarte lung, ca un mic ceainic, cu ajutorul căruia putea să bea fără să ridice capacul.

– Înțelegi? reluă Tedy. Există o limită a tuturor bucuriilor și a suferințelor dincolo de care este perfect același lucru a simți o durere sau a nu o simți[*]... și [...] aceste „senzații“ nu mai prezintă decât o importanță pur spectaculară. În fiziologie, conștiința aceasta amorfă corespunde țesutului cicatrizat. Acolo unde se produce o rană, organismul vindecând-o nu mai produce celule normale, identice celulelor din tot corpul, ci un țesut primitiv, care este o carne cu însușiri speciale, insensibilă la rece și la cald, cu reflexe nervoase foarte încete, o carne într-adevăr vindecată, dar indiferentă[**]. Conștiința noastră și inimile noastre sunt făcute din țesutul acesta insensibil care a astupat toate rănile loviturilor de cuțit. Acum câțiva ani când un frate al meu era pe moarte în Olanda, așteptam cu nerăbdare din clipă în clipă telegrama care să-mi anunțe sfârșitul... pentru că știam că asta îmi va da ocazia să fac un voiaj cu avionul...

Emanuel mărturisi că de când stă întins pe gutieră se simte cuprins doar de-o imensă, nesfârșită lenevie...

– E primul simptom al otrăvirii, îi spuse Tedy.

Tedy se uita mereu în oglinda de deasupra capului ei și avea din când în când un gest copilăresc, foarte naiv și cochet, își zburlea părul și apoi îl netezea din nou în franjurile bretonului.

Era foarte vioaie în mișcări, atât cât îi permiteau brațele; corpul rămânea însă pietrificat în aceeași poziție, închis în ghips, şi sub netezimea rochiei se întrevedea suprafaţa dură a corsetului.

---

[*] În ms., barat: „Știi ce se numește țesut cicatrizat? Este țesutul acela care crește pe o rană și o vindecă“.

[**] În ms., barat: „Ei bine, cineva îmi spunea odată că noi bolnavii avem inimile în țesut cicatrizat... gândește-te... atâtea lovituri profunde de cuțit primite în inimă... țesutul ei s-a cicatrizat... a devenit insensibil. Iată, iată de ce nu mă sinucid“.

– În primii ani când am căzut bolnavă, spuse Tedy, eram foarte necăjită că nu voi mai putea călători niciodată dar şi dorinţa aceasta a dispărut cu timpul, înlocuită de o prodigioasă diformare a conştiinţei... aş spune o diformare prin perfecţionare... da, există infirmităţi prea perfecte... închipuie-ţi de pildă că în lumea noastră cu organisme imperfecte şi muritoare s-ar naşte un exemplar omenesc perfect în totul... Cum s-ar manifesta această perfecţie? Care ar fi formele ei? Asta nu putem şti deloc dar pot să te asigur că fenomenul ar fi clasat în categoria monştrilor... Divaghez... Ce-ţi spuneam? Da, conştiinţa mea a devenit prea exactă, s-a perfecţionat prea mult... până la monstruozitate. Iată ce s-a întâmplat: încet, încet, reveriile mele interioare au devenit tot atât de precise, tot atât de colorate ca şi tablourile şi peisagiile exterioare ce se înfăţişează înaintea ochilor[*]... căpătau sunete şi culori... Când mă doare într-un loc îmi urmăresc firul suferinţei ca meandrele unei bucăţi muzicale. Şi durerea îşi are acordurile ei când cuprindea în acelaşi timp şi capul şi piciorul, sau „temele“ ei, când o înţepătură tremurată revine ca un leit-motiv în ficat. Există dureri monotone ca nişte simfonii în note minore şi dureri frenetice ca dezlănţuirile unui jazz. Vezi însă că cele ce îţi spun par numai comparaţii în timp ce în realitate durerile căpătaseră într-adevăr o anumită materialitate muzicală, o consistenţă proprie, tot atât de evidentă ca şi a unui obiect.

---

[*] În ms., barat: „Mai întâi reveriile acestea se învârteau toate în jurul unui «subiect» oarecare, un voiaj, o ceremonie, un accident de stradă citit în ziare... apoi scenele începură să capete o frenetică independenţă... stăteam ore întregi cu ochii deschişi şi asistam la desfăşurarea celor mai fantastice şi hilariante scene... da... hilariante câteodată. Vedeam cai care poartă galoşi şi oameni care zboară agitând din evantaie, copaci pe care creşteau viori, ori soldaţi în tunici de faianţă verde... Toate acestea atât de exacte încât nu ştiam întrucât reveriile mele nu erau reale şi întrucât realitatea din jurul meu nu devenea inventată. Erau unele episoade pasionante de film ce se desfăşurau ore întregi, cu intrigi de obiecte şi sentimente ce se relevau din materia brută... violenţe de stofe... gelozia sticlei... amorul apei... Şi apoi durerile... suferinţele fizice ale corpului meu...“.

Tedy tăcu câtva timp ostenită de efort.

– Te rog iartă-mă că am fost atât de vorbăreaţă azi. Ştii, Balzac spune undeva că nu există oameni mai vorbăreţi decât acei ce-au trăit multă vreme în solitudine...

În curând veni brancardierul să-l ia, era ora mesei; timpul trecuse într-o atenţie atât de concentrată încât ceasurile făcuseră un simplu salt din momentul când Emanuel intrase în odaie şi până în momentul când o părăsea.

Seara, după masă, revenind în odaia lui găsi pe masă un bucheţel de flori câmpeneşti uscate şi ierburi mărăcinoase care creşteau iarna prin dune. Erau de la Solange. Emanuel le mirosi. Aveau un parfum aspru şi sărat de aer liber. Îşi aduse aminte de toată convorbirea cu Tedy în odaia cu perdele grele de catifea roşie şi imaginea lui Solange se întrepuse gândurilor cu o intensitate pe care Emanuel o crezu mai întâi datorită unui simplu regret că o lăsase o după-amiază întreagă singură, dar care nu era în realitate decât reflexul unei subite exaltări sexuale.

În fiecare după-masă venea acum la el Solange. Erau zile când îl cuprindea pe Emanuel o grozavă indiferenţă faţă de ea şi în zadar căuta în el un sentiment, o amintire sau o imagine mai veche care să reînvie o secundă emoţia de odinioară pe care o suscita prezenţa ei. Se petrecea atunci ceva ciudat; în timp ce toată luciditatea lui căuta această emoţie, independent de ea corpul lui îl chinuia cumplit şi se încingea de arzătoare pofte. Îndată ce era cuprins de nerăbdarea aceasta îi revenea în minte chipul unei Solange întinsă pe pat ostenită de voluptate, cu ochii închiși, pe jumătate dezbrăcată, și atunci dorința sexuală devenea o simplă condiție de îndeplinit, un fapt ce trebuia săvârșit îndată, pentru isprăvirea lui în sine, o așteptare ce trebuia imediat terminată, fără sens și aproape fără plăcere. Îl cuprindea pe Emanuel cu brațele în jurul trunchiului dar le lua repede jos când își dădea brusc seama că strângea în brațe un bust de ghips insensibil. Solange pe pat se lăsa zdrobită de apăsarea ghipsului. Emanuel îi săruta sânii, pielea albă și fină cu o sete amară de carne curată, fără ghips și fără jeg pe ea. Își simțea hidos trupul mucegăit sub corset, și atunci își culca capul pe sânii ei mângâind-o ușor pentru a se lăsa pătruns de toată frăgezimea corpului acela curat și liber. Erau regiuni răcoroase și parfumate ca de pildă la încheietura șoldului unde mâna găsea o curbă ce-o umplea perfect și altele pline de-o blondă tandrețe caldă ca rotunzimea pântecului și cupa lui umbrită; apoi intimele fierbințeli de pe interiorul coapselor și mai sus în unghiul lor închis ascunzișul inefabil și extatic, vibrant și elastic al sexului, locul celei mai turburătoare purități, acolo unde Emanuel se lăsa pătruns de adevărata înțelegere a Solangei, într-o simțire nespusă ce străbătea straturile subțiri ale lucidității lui și îi impregna întunericul necugetat al gândurilor cu căldura lor esențială[*].

Emanuel făcea prin ea o baie de puritate și dimineața, când se spăla și chema pe Iulian ca să bage degetele cât putea de adânc sub corset și să scoată de-acolo murdăria, pielea uscată, mucegaiul și resturile de mâncare care alunecau prin deschizătura gâtului, avea întotdeauna grijă să încuie ușa, pentru ca să nu vie cumva Solange pe neașteptate și să-l surprindă în mijlocul acestei mizere operații. Într-o zi întrebă plictisit pe infirmieră cât timp va mai trebui să poarte infecta tunică albă. Infirmiera îi răspunse că niciun ghips nu se schimbă înainte de trei luni.

---

[*] În ms., barat: „Curăția Solangei, toată puritatea ei se păstra unică în arzătoarea ei prezență senzuală, în floarea cea mai splendidă și mai ascunsă a prospețimii corpului ei, în petalele secrete ale celui mai adevărat trandafir“.

– Și ce fac ceilalți bolnavi, suportă și ei murdăria asta? întrebă Emanuel. Ce fac în timpul celor trei luni de zile?

– Ce să facă? răspunse placid infirmieră. Se scarpină...

Emanuel ar fi vrut cel puțin o singură dată să poată strânge în brațe trupul Solangei, având și el un trup liber și curat... Și într-o zi i se păru că toată continuitatea cotidiană în întâlnirile și dragostea cu Solange nu se datora decât faptului că vroia s-o prelungească până în ziua când se va elibera de ghips și va putea achita Solangei datoria lui de curăție.

În privința asta se înșela însă și în curând o întâmplare îi arătă cât de puternică era încă dorința lui pentru Solange și totodată cât ar fi vrut să se despartă de ea.

Solange primi într-o zi o telegramă care îi anunță moartea bunicului ei, într-un sat din centru[l] Franței. Era singura moștenitoare și trebuia să plece în grabă pentru înmormântare și pentru regularea drepturilor de succesiune. Veni cu valiza într-o fugă la Emanuel, îi povesti totul pe nerăsuflate, privind mereu ceasul de mână, și plecă grăbită la gară; se înțeleseră ca Emanuel să aștepte o chemare la telefon peste trei zile, la ora zece dimineața.

Emanuel în prima zi de singurătate se simți admirabil. Constată că o după-amiază liberă e foarte lungă și foarte plăcută, își împărți timpul, ceti, ieși la plimbare cu trăsura și, fără prezența Solangei în trăsură lângă el, își simți propriul lui trup mai ușor și mai disponibil. Vorbi cu bolnavi necunoscuți pe plajă, își cumpără la tutungerie o brichetă, apoi bomboane... Toate aceste lucruri le-ar fi putut face desigur și având pe Solange lângă dânsul dar avu oarecum impresia că nu i-ar fi aparținut în întregime. De câteva ori aprinse și stinse bricheta, și se bucură singur sub poclit, ca puțin ieșit din minți, de flacăra ei. Își propuse să n-o arate Solangei.

În ziua următoare merse cu trăsura la țară. Vântul bătea năprasnic și ridica poclitul gata să-l ia în zbor; calul alerga oblic pe șosea împotriva vijeliei; din când în când venea câte o rafală de ploaie care îl izbea în obraz. Când poposi la han, era ud de ploaie, tremura de frig și mâinile îi erau înghețate.

– Unde vă este logodnica[?] întrebă hangiul.

– E plecată... i-a murit cineva... acum sunt singur, spuse Emanuel cu vădită tristețe.

În fond se gândea că la prima oară când va trece pe-acolo cu Solange îl va lua pe hangiu martor: „Ei, nu-i așa că am fost foarte trist, în ziua aceea când am venit aici fără «logodnica» mea?“. Și Solange va fi desigur măgulită...

Ceru o farfurie cu cafea și o sorbi pe îndelete; acum nimic nu-l grăbea și nu trebuia să se frigă pentru a isprăvi repede și a merge în dune să facă dragoste. Era desigur foarte plăcut de făcut dragoste, dar abia acum simțea Emanuel cât devenise de obligatoriu acest lucru.

În sfârșit veni și ziua când trebuia să-i telefoneze Solange. Curios lucru; Emanuel, care își spunea cu o zi înainte că va întârzia la telefon, se trezi în zori și nu mai izbuti să adoarmă. Îl frământa o nerăbdare ce creștea clipă cu clipă; pe la opt când i se aduse ceaiul crezu că e trecut de ora zece; se enervă; sună brancardierul și îl certă că nu venise să-l conducă la timp la cabina telefonică.

– E abia opt dimineața... vă asigur că vă agitați de pomană, spuse brancardierul.

Emanuel nerăbdător crezu însă că se formase o conspirație împotriva lui, de la director până la ultimul servitor, ca să-l împiedice să telefoneze. Chiar cu câteva minute înainte de ora zece veni la telefon un domn grăbit care începu o convorbire ce nu mai lua sfârșit... Emanuel simțea că îi tremură toți mușchii trupului, până la ultima fibră; nu mai conţinea în sine decât o fierbere măruntă, închisă ermetic în interiorul trupului cu supapele închise: pumnii strânşi şi maxilarele încleştate.

Într-un sfârşit domnul din cabină depuse telefonul.

În aceeaşi clipă zbârnâi soneria şi directorul se repezi la aparat. Câteva secunde părură interminabile.

– E pentru dumneavoastră, spuse în fine directorul şi împinse căruţul lui Emanuel spre aparat; apoi părăsi discret încăperea lăsându-l pe Emanuel singur.

Vocea măruntă şi metalică din pâlnie îl nedumeri mai întâi pe Emanuel dar după o clipă de ezitare regăsi în ea vocea Solangei, care deveni din ce în ce mai limpede şi mai adevărată, apropiindu-se de el ca imaginea unui clişeu în timpul developării.

Emanuel înainte de toate o întrebă dacă isprăvise formalităţile pentru succesiune.

– Mai am de stat o săptămână, răspunse Solange şi în pâlnie Emanuel păru că discerne o adiere uşoară ca un oftat. Aş vrea să te văd... cât mai repede... pentru după-amiezile noastre... ştii tu ce-ţi spun... îmi place cum le petreceam... îmi place... ştii ce... mi-a fost întotdeauna ruşine să-ţi spun asta ţie direct... dar prin telefon mi se pare că pot spune orice... mă simt iresponsabilă şi de-altfel am închis ochii ca să am impresia că vorbesc cu mine îns[ă]mi... auzi ce-ţi spun?

Emanuel nu pierdea niciun cuvânt.

– Totul... aud totul, răspunse Emanuel... mai spune-mi ceva... te rog spune-mi ceva trivial...

– Vai! se îngrozi telefonic Solange.

Emanuel din momentul când Solange evocase după amiezile lor, fu cuprins de cumplite pofte. Vocea Solangei, o reprezenta dintr-o dată goală şi arzătoare pe patul din odaia lui. Emanuel se trezi cu mâna sub cuvertură frământându-şi intensa şi brusca excitaţie a trupului...

– Mai spune-mi ceva... te implor mai spune-mi ceva, insistă Emanuel puţin zăpăcit. Te rog spune-mi ce-ai făcut cu actele... cui i le-ai predat... cărui notar...

Solange începu o explicaţie lungă din care Emanuel nu reţinea decât melodia vocii și inflexiunile calde ale cuvintelor... Vocea se făcea din ce în ce mai suavă în timp ce Emanuel își chinuia carnea și dădea impulsiunii lui subite și imperioase o satisfacţie comodă, imediată.

Vocea Solangei deveni o clipă extatică și Emanuel se răspândi într-un leșin scurt.

– Îţi mulţumesc... îţi mulţumesc, spuse Emanuel în aparat.

– Pentru ce? se miră Solange.

– Pentru explicaţiile ce mi-ai dat, răspunse Emanuel confuz... Când te întorci?...

– Poate sâmbăta asta... poate luni... la revedere...

– Te aștept... te aștept, Solange...

Emanuel nu înţelegea deloc ce se petrece cu el.

II

Câteva incidente mărunte umplură zilele de așteptare. Mai întâi fu operaţia micului Ioris căruia i se făcu o grefă osoasă, luându-se o bucată de os sănătos de la fluierul piciorului și grefând-o peste vertebrele bolnave unde cu timpul se integra osului de-acolo și întărea coloana vertebrală.

În timpul operaţiei Ioris pierdu însă o mare cantitate de sânge și fu nevoie de o transfuzie. Tocmai lipsea din oraș omul care dădea de-obicei sânge pentru bolnavi. Era un măcelar voinic și vânăt la faţă, al cărui sânge medicii îl recunoscuseră bun pentru transfuzii, și care îl dădea ori de câte ori era nevoie în schimbul unei plăţi destul de însemnate. Acum însă lipsea din Berck și Wilhelm Taubner se frământa pe coridor gata să dea oricât s-ar cere pentru cantitatea de sânge de care era nevoie pentru salvarea băiatului. Doctorul încercă sângele câtorva persoane din hotel dar niciuna nu se potrivea pentru transfuzie. Emanuel vru să iasă în grădină în după-amiaza aceea, dar era prea frig și ploua într-una. În salonașele rezervate bolnavilor veneau de-obicei femei care tricotau și marchiza de Tréchamp care povestea tot felul de lucruri anoste și istorice.

În camera lui, singur, Emanuel se simţea prea trist și nu vroia să rămâie o după-amiază întreagă. Trimisese să-l cheme pe Ernest, dar dormea. Într-un sfârșit, sună.

– Unde m-aș putea duce să stau liniștit câteva ceasuri? întrebă el pe brancardier. În grădină plouă, în saloane e prea multă lume.

Iulian stătu cu degetele la gură gândindu-se câteva clipe.

– Vă duc eu într-un loc, unde o să vă placă...

Împinse cărucul afară din odaie și scoborî cu ascensorul la parter.

Într-adevăr încăperea unde îl duse Iulian n-o văzuse Emanuel niciodată. Era o veche sală de joc în rând cu camerele pentru operații. În mijloc mai era încă biliardul prăfuit dar nu juca nimeni. Toate ferestrele aveau vitralii mari înflorate în care domina o culoare galbenă foarte odihnitoare. Încăperea era goală și neglijată, nu venea niciodată nimeni pe-acolo – așa îl asigură Iulian, și Emanuel fu impresionat de tăcerea ei admirabilă, înecată de claritățile palide ale vitraliilor.

– Îți mulțumesc, Iulian, acum poți să mă lași.

Emanuel se simțea minunat de bine acolo. De mult își bătea capul să găsească un loc izolat unde să poată sta o după-amiază întreagă și unde Solange să nu-l găsească. Iată unde se va ascunde de-acum înainte, își spuse el; în zadar îl va căuta Solange în odaia lui, în saloane, în grădină sau pe plajă. Zâmbi satisfăcut. În același timp însă ușa se deschise și intră cineva. Era Wilhelm Taubner care nu-l observă pe Emanuel; era atât de sigur că nu e nimeni în odaie încât își scoase haina ca să-și aranjeze cămașa. Deodată însă îl zări pe Emanuel lângă fereastră.

– Ah, pardon! murmură el. Credeam că sunt singur... Pardon... Îmi aranjam puțin cămașa... De trei nopți dorm îmbrăcat...

– Îi este mai bine băiatului? întrebă Emanuel.

Wilhelm Taubner oftă din greu.

– Până acum nu s-a găsit nimeni care să poată da sângele pentru transfuzie... e tare slăbit Ioris... vine azi după-masă doctorul și o să încerce sângele d-lui Zed... îl cunoști?... așa am auzit că îi spune toată lumea... el nu este bolnav, tuberculos... a avut un accident de automobil... să vedem... să vedem...

Căzu într-un fotoliu, grozav de ostenit și începu să lege o convorbire atentă cu Emanuel evident mulțumit să găsească timp de câteva minute această odihnă fortuită pe care conștiința lui o justifica desigur ca fiind datorită prezenței lui Emanuel.

Își șterse cu batista chelia, și-o trecu peste obraz, apoi își frecă cu ea gâtul.

– Când mă gândesc că există oameni ca Eva... s-a găsit că sângele ei se potrivește cu al băiatului... și nu vrea să dea... spune că se teme... să nu devie anemică... auzi? infirmieră cu școală!...

Era un voal ușor de nesomn în ochii lui, o plutire globuloasă a privirii, sub pleoapele umflate.

– Iartă-mă că te întreb... spuse Emanuel... dar d-ta?... Pentru ce n-ai dat dumneata sânge?... de-obicei de la tată la fiu se potrivește.

Wilhelm Taubner rămase cu batista în mână, zăpăcit de întrebare.

– Pentru ce nu dau eu sânge? Pentru ce?

Tăcu o clipă ca și cum n-ar ști dacă trebuie sau nu să vorbească; buza inferioară îi vibra ușor...

– Eh, necazuri! murmură el în sfârșit cu privirile în pământ... Vorbi aproape pe șoptite. Ioris e născut în timpul războiului... e zămislit înainte de plecarea mea pe front... când m-am întors din război... după trei ani de serviciu... în Asia Mică... la Dardanele... am venit înapoi cu patru urme de gloanțe pe trup... și în carne, înăuntru, cu otravă... cu sifilis... înțelegi?

Îl privi pe Emanuel cu implorarea apoasă a globulelor umede de insomnie. Emanuel ar fi vrut să șteargă, să facă să dispară privirea aceea din fața lui și dacă s-ar fi putut și întrebarea pe care o pusese.

Peste câteva minute deschise însă ușa un brancardier.

– De când vă caut! exclamă el când îl zări pe domnul Taubner.

– Ce este? spuse acesta speriat.

– Vă cheamă doctorul... s-a găsit sânge... s-a încercat la d-l Zed și e bun...

– E bun?... adevărat? e bun? Și... îl dă?

– Da, da, veniți mai repede că vă așteaptă...

Wilhelm Taubner ieși repede fără să mai spuie nimic. Îi înflorise pe fața pământie un zâmbet umil, atât de umil și lipsit de bucurie interioară încât părea mai mult o strâmbătură.

În după-amiaza aceea Emanuel rămase singur în sala de jocuri. Veni seara și nimeni nu intră să aprindă lumina; rămase astfel în întuneric câtva timp; din curte venea lumina palidă a unui bec ce ardea în curte; umbrele florilor de pe vitralii formau pe cuvertura lui Emanuel o marmură ciudată, ploaia afară spăla becul și îl legăna încetișor; undele luminii se agitau fantastic în odaie; masa de biliard zăcea pe picioarele ei scurte în întuneric ca un animal enorm, negru și trist.

Într-un sfârșit Iulian ţinu minte să vie să-l ia la masă. Emanuel părăsi cu părere de rău singurătatea și întunecimea de-acolo.

În altă zi „merse“ la cinematograf și acolo i se întâmplă ceva care îl chinui mult timp.

Bolnavii în anumite după-amiezi puteau să meargă la cinematograf. Îi aducea brancardierul până la ușă pe căruţ și acolo ridicau cu ajutorul altor oameni cadrul pe care zăcea bolnavul și îl transportau înăuntru, lăsând afară căruţul cu roţi propriu-zis. În fundul sălii erau înșirate niște bănci de lemn pe care se așezau bolnavii întinși, unii lângă alţii; băncile erau puţin ridicate la spate și destul de înalte pentru ca bolnavii să poată vedea ecranul în faţa lor.

Emanuel nu se ducea atât la cinematograf pentru a vedea filmul cât pentru a fi alături de alţi bolnavi cu care să stea de vorbă. Veneau duminica mai ales bolnavi din spitale și din sanatoriile populare care îi povesteau lucruri stranii și dureroase care se petreceau acolo. Într-un rând un bolnav îi povesti cum în clinicile populare unde toţi bolnavii stau la un loc în aceeași sală există despărţituri din pereţi de sticlă, chiar în sala cea mare, unde bolnavii operaţi și cei gravi sunt „izolaţi“. Izolarea aceasta nu este însă decât formală pentru că ceilalţi bolnavi aud tot ce se petrece în compartimentele de sticlă și deseori trebuie să asiste nopţi întregi la agoniile îngrozitoare ale muribunzilor.

Clinicile acestea populare erau înșirate în Berck la marginea orașului, de-a lungul unui drum plin de căruţe și automobile, încât bolnavii aduși pe terasă înghiţeau mai mult praf decât aer marin. Exista un sistem de plată în comun pentru a ieși cu trăsura pe plajă, dar rândul unui bolnav venea o dată pe lună sau mai rar, încât unii bolnavi în sanatoriile acelea erau de ani de zile la Berck și nu văzuseră marea niciodată.

Emanuel se gândi să facă din când în când câte o vizită bolnavilor din sanatoriu însă vizitele bolnavilor pe gutieră nu erau admise. Emanuel se gândi atunci să plătească o trăsură în fiecare săptămână pentru un bolnav. Ce însemna însă asta pentru cele câteva mii de bolnavi săraci din Berck? Îi fu scârbă lui Emanuel de generozitatea lui neputincioasă. Și apoi, când spuse proiectul său doctorului Cériez, acesta îi răspunse blând și înţelegător:

– Directorii sanatoriilor vor crede că vrei să le iei „clienţii“... mai bine nu te amesteca...

– Clienţii, domnule doctor?... Ce clienţi? Cât plătesc? Cât pot plăti oamenii aceștia?

– Plătesc pentru ei foarte bine primăriile orașelor de unde sunt trimiși... nu te teme, clinicile astea fac afaceri bune...

Emanuel fu profund revoltat și scrâșnea din dinţi gândindu-se că revolta lui nu putea servi la nimic. De câte ori se ducea acum pe plajă privea cu ură șirul de vile de-a lungul Esplanadei, toate cu ferestrele spre mare; casele acelea greoaie și urâte cu grețoasele lor ornamente academice și terasele enorme pe care se întindea la soare, lăfăindu-se într-un *chaise-longue* câte un singur burtos cu paharul de sirop lângă el și umbrela deschisă deasupra.

Toate excrescențele acestea de zidărie dulceagă Emanuel ar fi vrut să le vadă incendiate, arzând până în temelii pentru ca pe locul lor să se clădească sanatorii populare pentru bolnavii ce n-aveau de unde...

În ziua aceea Emanuel fu pus alături tocmai de un bolnav de la o clinică din marginea orașului. Era un băiat slab cu capul diform, cu buza inferioară proeminentă și atârnându-i umedă; cu o biată cravată foarte subțire care îi strângea la gât cămașa... un sărman individ anemic și simplu care privea ahtiat ecranul și râdea la scenele comice descoperindu-și toată dantura știrbă și gingiile palide. În pauză Emanuel intră în vorbă cu el.

Era din Normandia, băiat de țărani dar cu carte, făcuse un an de universitate la filosofie și fără ca Emanuel să-l întrebe îi spuse el singur că are un picior bolnav, cu fistule deschise din care curge mereu puroi.

– Asta mă seacă, spuse el... în fiecare dimineață atâta energie... atâtea elemente organice pierdute...

Își scoase de sub cuvertură un măr și mușcă în el cu poftă. Câteva scaune mai încolo, o fată răzimată de perete îl privea.

– Eh, bună ziua, Pufy, îi făcu bolnavul semn când o găsi. Vrei și tu?

Îi oferi de departe un măr și fata veni spre banca lui șchiopătând. Purta o beretă de catifea cu o agrafă strălucitoare de cel mai prost gust și era foarte violent fardată, dar părea drăguță și timidă.

– Ce mai faci, Pufy?

– Bine... dar tu?... dar pe la sanatoriu ce mai nou?

– Toate cum știi... adică stai... Kerst, acela cu barbă, a murit, și bolnavul înșiră câteva nume, dând informații despre fiecare. Pufy mânca avid mărul și la fiecare mușcătură rămânea în jurul urmelor de dinți și vopsea roșie de pe buze.

– Unde stai acum? întrebă bolnavul.

– Tot la prietena mea, răspunse Pufy și râse închizând puțin ochii, ștrengărește.

Când plecă de lângă ei, Emanuel se interesă cine este.

– E o sărmană nenorocită, spuse bolnavul cu adâncă mâhnire. Emanuel putu constata astfel că și în ierarhia mizeriilor, nenorociții își au inferiorii lor. Insistă ca să afle mai multe despre fată și bolnavul îi spuse o poveste foarte simplă și dureroasă.

Pufy venise la 16 ani la Berck cu un genunchi bolnav, atacat de tuberculoză. Plăteau pentru ea la sanatoriu niște rude mai cu dare de mână, dar care o internaseră totuși la un sanatoriu popular – același la care stătea și bolnavul care vorbea – la secția de fete. Emanuel cunoștea clădirile acelea mari și urâte la marginea orașului, unde bolnavele și bolnavii stau pe terase ce se deschid spre șoseaua prăfuită, în paturi înghesuite unul lângă altul (directorii primeau bolnavi fără limită și băgau paturile în săli fără nicio regulă, câte treizeci de paturi în săli pentru opt sau zece bolnavi) în soare și praf, într-o hărmălaie îngrozitoare, unde fiecare bolnav țipă, cântă și urlă sau fluieră când trec din oraș bolnavii mai bogați care își pot permite luxul de a ieși la plimbare în trăsură. Emanuel știa toate acestea dar nu cunoștea îndeajuns mizeria morală ce domnea acolo și teroarea la care îi supun infirmierele și servitorii, de la director și până la cel din urmă funcționar. Cert, doctorii erau de treabă dar când vreun bolnav reclama o infirmieră sau un brancardier era sfârșitul liniștii lui în sanatoriu: se forma îndată în jurul lui o conspirație a infirmierelor și a servitorilor care știau bine prin lucruri mărunte și exasperante să-i amărască zilele. De-altfel doctorii nici nu puteau obţine prea mari îmbunătăţiri în starea aceasta de lucruri. Erau și ei plătiţi de directori și când vreunul se dovedea că are prea mult zel pentru reforme, îl schimbau imediat.

– Mai ales la secţia de femei invidia, lașitatea, tortura meschină și persecuţiile sunt îngrozitoare... spuse bolnavul. Bărbaţii prin sălile lor mai îndrăznesc să ridice glasul și să protesteze, dar fetele tac și se mulţumesc să ude perna... plângând... toată noaptea...

Cu Pufy lucrurile se-ntâmplaseră acum câţiva ani foarte simplu: portarului sanatoriului îi plăcu fata și în câteva duminci la rând când fata era oarecum vindecată și avea voie să iasă câte puţin la plimbare, o invită la el în odaie; câtva timp, la început, fata refuză dar portarul o copleșea cu daruri, fructe și diferite mici cadouri, oglinjoare, pudră, parfum, și Pufy într-o zi cedă și veni la el. Apoi veni regulat în fiecare duminică iar mai târziu și noaptea când reușea să se strecoare afară din sanatoriu.

Când directorii aflară se înfuriară și o deteră afară... pe Pufy. De portar aveau nevoie... În acest timp rudele aflară totul dar o abandonară și astfel Pufy se trezi într-o bună zi pe străzile Berck-ului, singură, părăsită și – ceea ce e mai tragic – și însărcinată. Cineva îi indică o adresă utilă. Era o bătrână codoșă care provoca și avorturi; baba se ocupa numai cu afaceri de acestea murdare... o bătrână greţoasă care ţinea „în gazdă“ alte două fete ce făceau trotuarul și îi aduceau ei venitul; ba se ocupau și cu mici furturi prin trenuri. Pufy nimeri la ea și după avort rămase ca a treia pensionară specializată mai ales pentru bolnavii din spitale, cei care ies cu trăsura o singură duminică pe lună și cu care face dragoste chiar în trăsură, pentru câţiva franci... tânără și drăguţă cum era, aducea bătrânei cel mai mult câștig. Aceasta era povestea lui Pufy.

În timp ce bolnavul istorisea toate acestea lui Emanuel fata din colţul ei îi privea, ghicind că e vorba despre dânsa.

În seara aceea, Emanuel lăsase vorbă la hotel să vie trăsura să-l ia de la cinematograf. În momentul când brancardierii îl încărcau în trăsură, o văzu pe Pufy venind lângă dânsul.

– Mă iei cu tine în trăsură? spuse ea îndrăzneaţă.

Ploua încet afară, în faţa cinematografului trotuarele luceau negru de apă, era o seară tristă și pustie și până la ora mesei mai era aproape un ceas... Emanuel se gândi la plimbarea anostă pe care ar face-o singur prin umezeala aceea...

– Bine, vino, spuse el.

Pufy se urcă în trăsură, sub privirea întrebătoare și uluită a brancardierilor, dar Emanuel de vreme ce luase o hotărâre își asumase toate responsabilităţile și îi plăcea acum să ducă deciziunea lui până la capăt, fără să-și reproșeze nimic. Conduse trăsura mai întâi pe străzi foarte întunecoase dar Pufy crezu că face astfel pentru a căuta un loc ascuns unde să poată face dragoste și se aplecă peste el ca să-l sărute pe gură... Atunci Emanuel o apucă spre strada principală.

Pufy fu foarte mirată, era desigur întâia oară când un bolnav „mai bine“ se plimba cu ea pe stradă în văzul tuturor. De-altfel strada era pustie și numai vitrinele aprinse de la magazine animau ploaia rece care cădea subţire și deasă. Vorbiră despre Berck și bolnavi, ca doi vechi prieteni.

Pufy îl rugă deodată să oprească la o băcănie și se uită avidă la colţul delicateselor expuse la intrare; părea să caute un anumit lucru.

– Ce cauţi? Vrei să cumperi ceva?

– Ah, dacă ar avea... Știi ce? Îmi oferi ce-ţi voi cere? E un lucru care nu costă scump...

– Te rog, cumpără ce vrei.

Pufy scoborî din trăsură și intră în băcănie, apoi ieși repede, foarte veselă.

– Este... am găsit... costă doi franci...

Emanuel îi dădu banii.

– Știi ce am în pachet? Ghici? întrebă Pufy. E o bucată de brânză de Brie, explică ea. Dacă ai ști de când poftesc să mănânc o bucată de Brie. Și niciodată nu-mi ajung banii pentru asta...

Îi ceru lui Emanuel și câteva franzeluţe cu lapte. Când plecară de la brutărie, Pufy:

– Toate astea vreau să le mănânc singură în tihnă; nu le duc acasă pentru că o să mă certe că cheltuiesc banii pe lux... Știu eu un loc unde să le ascund... Mă duci până acolo?

– Unde-i? întrebă Emanuel.

– Hai și-ai să vezi, e „camera mea particulară“, spuse ea cu râsul ei puţin naiv și ștrengăresc.

În marginea unei străzi foarte apropiate de centru erau niște imense maidane goale unde stăteau toată iarna cabinele de pe plajă. Vara când începeau să vie vizitatorii ele erau transportate acolo înapoi; sute de cabine stăteau unele lângă altele pe teren înţărcuite cu sârmă ghimpată. Câteva însă rămăseseră în afară de gard, pe maidan, și într-una din ele își avea „camera“ Pufy.

– Am un fier potrivit ca s-o deschid, spuse ea.

Și scoase de sub cabină o unealtă veche cu care deschidea de-obicei ușa.

Emanuel aprinse bricheta lui și în lumina ei pâlpâindă, foarte slabă, în noaptea ploioasă, în timp ce Pufy deschidea ușa, totul luă un aspect neobișnuit și misterios.

– Te rog dă-mi bricheta, nu văd bine.

Emanuel intră și el cu trăsura pe maidan. Pufy deschise ușa, lumină mica încăpere și deodată se retrase cu scârbă.

– Porcii! strigă ea. Ah! Porcii!... n-au găsit unde să se mai murdărească...

În lumina slabă a flacării Emanuel văzuse și el câteva excremente omenești pe podea. Pufy lăsă ușa bălăbănindu-se.

– Hai... să mergem, spuse ea lui Emanuel. Avea lacrimi în ochi, și strângea pumnii de ciudă.

– Imposibil... să ai un locșor al tău... numai al tău... Vin îndată porcii... și ți-l murdăresc.

Emanuel nu îndrăzni să-i pună nicio întrebare, dar Pufy îi spuse singură:

– Știu eu cine mi-a făcut-o!... Am fost într-o seară cu niște băieți... care nu găseau un loc unde să mă „duc“ cu ei... Și-au ținut minte haimanalele unde am pus fierul și totul... Ah, ar trebui să fiu mai voinică să-i aduc într-o seară și să-i bag cu capul în murdărie.

Îi mai trecuse din furie și începu a râde complectând:

– Cu porcii ăștia... cine știe? Poate că le-ar plăcea...

Emanuel trebuia să se întoarcă la hotel; se despărțiră într-un colț de stradă și se înțeleseră să se mai întâlnească. Emanuel ar fi vrut să poată face ceva pentru fata asta.

III

Încet se insinua primăvara la Berck. Vegetaţie nu era nicăieri şi n-avea deci cum să înflorească, dar în locul parfumului de caişi albi, se simţea pe plajă adierea îmbibată de iod şi de peşte putred a oceanului care se încălzeşte. În anumite momente ale zilei cerul lua culori roze, tandre, ca un efort de fragilitate şi de întinerire deasupra decorului cenuşiu şi trist. Valurile atunci se irizau şi toate casele urâte şi înalte înşirate pe esplanadă încercau o uşoară năpârlire spre lumini mai vioaie. Asta era primăvara la Berck.

Emanuel sesiza cu o preciziune nouă micile intervale ale schimbărilor; întâia oară constata venirea primăverei în fenomene atât de mărunte şi în lumini atât de palide.

Era însă stânjenit de prezenţa veşnică a Solangei în trăsură, lângă el, sau în odaie.

Cert, îi plăcea să o cuprindă în braţe ca odinioară şi s-o strivească pe pat sub povara lui, dar de la un timp încoace evita pe cât putea astfel de destinderi. Începuse să creadă că în posesia aceea zilnică intra prea mult din persoana lui intimă şi secretă. În fiecare zi după plecarea Solangei îi zumzăiau în cap vorbele ei şi anumite atitudini a căror viziune nu putea s-o gonească. Solange îl cuprinsese în întregime ca apa unui pârâu ce se revarsă şi înghite sub valuri peisagiul exact şi divers al câmpurilor. Emanuel tânjea după o clipă de adevărată singurătate, de nesfârşit pustiu în care să se simtă el însuşi, în care să se constate veritabil până în cea mai măruntă fibră, în care disperarea care îl cuprindea câteodată să-l tortureze cu adevărat în cea mai ascunsă conștiință a lui pentru ca, poate, din chinul acesta autentic să țâșnească o iluzie, un gând care să-i reveleze adevărata lui stare interioară. Ce însemna această vană și continuă măcinare de vorbe și plăceri în dragostea cu Solange?

Și nu era numai atât, dar i se părea că nu se bucură îndeajuns de nimic când Solange era lângă dânsul. Începutul primăverei, plimbările la țară, gândurile (pe care i le spunea toate – câteodată scrâșnind din dinți că împarte cu ea totul și nu mai păstrează pentru el nimic), toate acestea i se păreau răpite pe jumătate de Solange. Era ca o diminuare a cantității de lume ce-i aparținea și pe care o absorbea prezența Solangei.

Într-o zi îl văzu pe Tonio într-o pensiune de lângă plajă jucând șah cu niște bolnavi – descheiat la gât, zburlit, murdar, absorbit de joc și puțin, poate, beat. De când plecase D-na Wandeska înapoi în Polonia, părăsise și Tonio hotelul și intrase într-una din pensiunile acelea de pe esplanadă unde bolnavii stăteau toată ziua într-o sală comună, cu ușa deschisă spre mare, într-o gălăgie și o promiscuitate insuportabilă, cântând, fumând ori executând lucruri mediocre, broderii de mână sau împletitură de coșuri.

Emanuel fu emoționat de libertatea lui Tonio care scoborâse de bună voie într-un mediu cu care nu era obișnuit, dar Ernest îi explică într-o zi:

– Tonio suferă... el se îneacă în mediocritate cu pasiune, așa cum unii oameni în urma unei disperări devin mistici, ori nebuni... Bea extrem de mult și alcool prost... ca să uite.

Îi fu atunci milă de Tonio, dar sentimentul acesta se amesteca și cu o ușoară repulsiune: i se părea artificială și facilă această disperare a lui Tonio pentru că a fost părăsit de-o femeie iubită. Existau socoteli mai grave de încheiat cu conștiința și Emanuel își aduse aminte de ceea ce îi spusese Ernest despre întrebările esențiale ale vieții pe care oamenii nu și le pun niciodată.

Și totuși nu era lipsită de sinceritate și tristețe atitudinea lui Tonio, el făcea parte din categoria imensă a oamenilor care își consumă viața în conflicte superficiale, ieșind din luptă epuizați, distruși, fără niciun motiv esențial pentru disperarea lor. Era în asta una din melancoliile și inutilitățile lumii.

– Când va fi să mă despart de Solange, gândea Emanuel, o voi face ca o nouă și imperioasă purificare. Voi fi liber, în sfârșit liber...

În realitate însă nu întrevedea deloc cum ar putea să se despartă de dânsa. În niciun caz certându-se. Era destul de laș și de ipocrit pentru a o primi întotdeauna cu un zâmbet pe buze și a nu-și trăda niciun dezgust*.

Într-un rând, Solange îl ajută să scape dintr-un accident pe plajă și asta îi mări iritația împotriva ei.

– Încă asta mai lipsea... să-i datoresc recunoștință...

Solange, evident, nici nu se gândea la așa ceva. Totul se datora de-altfel imprudenței lui Emanuel. Erau amândoi în trăsură pe plajă și înaintaseră pe nisip destul de departe.

Când vrură să se întoarcă oceanul revenea în flux și Emanuel începu a-și goni calul. Valurile erau încă destul de departe dar și trăsura avea de parcurs o bună întindere din plajă. Emanuel căuta să scurteze drumul și traversa de-a dreptul șanțurile mici de pe plajă în care apa fluxului începuse deja să pătrundă, umplându-le pe jumătate. Șanțurile mici erau ușor de trecut, dar deodată se găsiră în fața unui canal destul de larg plin cu apă. Calul se opri brusc. Emanuel îl îndemna să intre în apă.

---

* În ms., barat: „Ba se întâmplau lucruri simple pe care el ar fi trebuit să le lase să treacă într-o obișnuită indiferență și pe care le transforma inutil în semne de iubire pentru Solange.

Într-o zi, de pildă, fiind distrat, aprinse o țigară cu bricheta pe care o ținea ascunsă în buzunar.

– De când ai bricheta asta? îl întrebă mirată Solange.

Emanuel își aduse aminte că își propusese să nu i-o arate niciodată. Era iritat că Solange o văzuse și i se părea că fusese frustrat de un bun ce-i aparținea numai lui: Solange, cu privirile ei, poluase secretul brichetei; de-acum îi era indiferent s-o posede.

– Îți place? întrebă Emanuel. Ți-o dau...

Și Solange mulțumindu-i avu în ochi o licărire de bucurie care indispuse profund pe Emanuel“.

– Ce faci? îl întrebă [Solange]. Canalul ăsta trebuie să-l ocolim. Imposibil de trecut prin el cu trăsura, roțile se vor împotmoli în nisipul din fund...

Emanuel trăgea furios din hățuri.

– Te rog, Emanuel, hai să ocolim... avem tot timpul... insista Solange.

Emanuel trase în acel moment hățurile cu putere și cu o zmunciturā brutală calul intră în apă până la glezne. Solange își acoperise fața cu mâinile ca să nu vadă ce se petrece.

– Vei vedea... vei vedea... n-o să treci... murmură ea cu capul în palme, îngrozită.

Într-adevăr trăsura înaintă cu greu prin prundiș apoi se înfundă în nisip moale și rămase pe loc. Toate sforțările calului păreau zadarnice. Solange cu mâna la gură era mută de spaimă.

– Îți pare bine că s-a întâmplat asta... așa-i? îi spuse Emanuel cu răutate.

Își bătea calul cu biciul și animalul se încorda în van. Deodată, trăgând cu putere, hățurile se rupseră. Calul acum era despărțit de trăsura care rămăsese împotmolită în mijlocul șuvoiului de apă ce crescuse până la osiile roților.

Situația era foarte gravă; valurile oceanului înaintau la o mică depărtare; clipă cu clipă apa câștiga porțiuni din țărm și umplea tot mai mult canalul.

Într-o secundă Solange își dezbrăcă pantofii și ciorapii și o luă la fugă pe plajă. Căuta oameni care s-o ajute și găsi câțiva marinari care veniră alergând la locul accidentului. Îl luară pe Emanuel cu cadru cu tot din trăsură și îl transportară pe umeri spre esplanadă. În urmă, alţi câţiva oameni care se adunaseră la strigătele marinarilor se căzneau să scoată trăsura din apă. Cu mare greutate o puseră din nou pe nisip și acum o împingeau spre oraș; cineva ţinea calul de căpăstru.

Emanuel uitându-se în jurul lui întins sus, deasupra oamenilor, ca pe un scut, nu putu să nu remarce ridiculul convoiului: în frunte Solange, desculţă cu pantofii și ciorapii în mână, apoi el ridicat pe scut, în urmă, trăsura împinsă de oameni (și de copiii care se adunaseră în jurul ei făcând o zarvă și un haz grozav. De unde ţâșniseră brusc atâţia copii?), în fine calul bleg, cu capul în jos după trăsură ca un cal îndoliat care urmează dricul stăpânului, la o înmormântare militară de seamă.

– Ce bine trebuie să-i pară Solangei, gândea Emanuel.

Când în fine fu din nou în odaia lui la hotel căută să se arate cât mai calm, însă nu prea mult pentru a nu cădea într-o poză artificială. Cu profund dispreţ, se pierdu în mulţumiri:

– Știi că mi-ai scăpat viaţa? Da... da... dacă eram singur valurile m-ar fi acoperit... ca pe internii aceia... știi... este un monument pe plajă în memoria unor interni de spital care s-au aventurat prea departe pe plajă în timpul fluxului și au fost surprinși de ocean...

Și cu voinţa aceea bizară care îndeamnă adesea la acţiuni ce repugnă sentimentelor intime, Emanuel nu mai înceta cu mulţumirile și cu demonstraţiile care vroiau să arate cât de iminent fusese pericolul și cu câtă abilitate și pricepere Solange îl salvase.

Cât timp trebuie să fiu amabil cu Solange pentru fapta asta? calculă Emanuel. Cred, o lună.. Și începu a se gândi în fiecare zi la modul de despărţire după ce va trece acest termen fără totuși a întrevedea vreo soluţie simplă care să n-o umilească pe Solange. Într-o zi însă i se întâmplă ceva neașteptat.

Emanuel fu atât de stupefiat de această nouă întâmplare încât mai în urmă, chiar când se obișnuise s-o judece mai calm, avea veșnic sentimentul unei mari fragilități în viața lui, a unei puteri misterioase de a trăi în mod extraordinar, fără niciun efort din partea lui.

– Vieții mele îi lipsește desigur densitatea dificultăților, conchidea el și asista rece la echilibrul precar al situațiilor prin care trecea.

Vara la Berck veneau pentru băi de mare mulți vizitatori străini. În hotel începea atunci o activitate febrilă și zgomotoasă. Etajele goale din timpul iernei erau curățate, brancardierii toată ziua erau puși la frecat parchete și șters geamuri și nimeni nu se mai ocupa de bolnavi. În *hall* era interzis acum de pus gutiere: bolnavii ar fi putut face o impresie rea asupra clienților estivali. În sala de mâncare gutierele erau înghesuite unele lângă altele pentru ca să fie loc pentru toate și să nu stea la masă nimeni în *hall* sau în *fumoir* cum se obișnuia în timpul iernei. Erau acum două săli de mâncare bine distincte, una pentru bolnavi și una pentru cei sănătoși – li se zicea „sala celor vii“ și „sala celor morți“.

În sfârșit, când începeau să sosească mult așteptații clienți, hotelul se transforma într-un fel de uzină zgomotoasă și dezordonată. Pocneau ușile pe toate coridoarele; ascensorul rău pus în funcțiune zbârnâia cumplit; gramofoanele invadau grădina și saloanele, iar afară la geamuri fâlfâiau costumele de baie colorate puse la uscat, ca pavilioanele desfășurate ale unui imens vapor gata de plecare.

În zilele când nu ieșea cu trăsura pe plajă, Emanuel trebuia să se ascundă în vreun colț de grădină și să-și astupe urechile cu vată. Dar și când avea trăsura era același lucru, pentru că și pe plajă mulțimea invadase pretutindeni. Cabinele se aliniau fără cel mai mic spațiu între ele, familii întregi trăiau în ele o vară întreagă: acolo spălau rufe, acolo găteau, acolo se odihneau și făceau dragoste. Plaja devenea o enormă sufragerie dezlănţuită într-o veselie şi o hărmălaie fără seamă[n], cu oameni care umblau descheiaţi, desculţi şi despletiţi, gustând lacomi vacanţa aşa cum înghiţeau pe nerăsuflate şi porţiile de îngheţată, bomboanele, alunele şi tot felul de pacheţele cu dulciuri hibride şi greţoase pe care le vindeau cu coşul nişte băieţi murdari şi zburliţi.

Emanuel mergea atunci la ţară, pe drumuri înguste unde nu circulau automobilele oaspeţilor în vacanţă sau se oprea cu trăsura în dune, în anumite locuri unde nu vedea în faţa lui decât linia subţire şi albastră a oceanului.

În jurul oraşului erau nenumărate asemenea locuri pustii.

Era mai ales lângă Berck un loc tăcut şi izolat unde se ducea adesea. Câteva vile se înălţau acolo din nisip, dar păreau toate goale, Emanuel nu vedea niciodată intrând sau ieşind pe cineva din ele. Existau şi nişte resturi de şine de cale ferată şi o gară cu geamurile sparte şi zidurile pe jumătate dărâmate. Acolo, fusese vorba să se creeze pe vremuri o nouă legătură de cale ferată cu o ramificaţie de-a lungul oceanului, dar proiectul în urmă fusese abandonat şi toate clădirile începute fură părăsite. Mai rămăsese doar o cârciumă, un local mic pierdut între colinele de nisip, unde veneau să bea doar marinarii care se rătăceau pe-acolo întinzându-şi plăşile de pescuit pe plajă prin locurile acelea.

În faţa cârciumei era o mică întindere de prundiş unde Emanuel putea intra cu trăsura. Îi plăcea să stea acolo singur, în zilele când Solange avea prea mult de lucru şi nu-l însoţea. Cârciumarul îl servea cu vinuri apoase şi acre care aveau un mic gust bizar de mucegai şi de peşte. Câteodată Emanuel mânca sardele proaspete aduse de marinari, fripte de cârciumăreasă în untdelemn.

– Ce păcat că nu s-a făcut aici gara cea nouă, spunea cârciumarul. Ce poziţie splendidă pentru un hotel aş fi avut.

Era un om înalt, puţin adus de spate, cu obrajii vineţi şi moi ca de catifea. În globulele mari ale ochilor se vedeau limpede vinișoarele de sânge, ramificate precis și minuscul ca pe un desen anatomic.

– În vilele astea nu locuiește nimeni? întrebă odată Emanuel într-o doară.

– Într-una singură vine vara o doamnă... o străină... vine de mulți ani... mi se pare că a sosit chiar ieri...

Emanuel avu brusc un gând:

– Știi ceva? Ai vrea d-ta să mă primești să stau aici cu casă și masă... și îngrijiri?... Ţi-aș da un preţ care să-ţi convie...

Cârciumarul își chemă soția ca să se consulte. Era o femeie scurtă și foarte grasă, cu o perucă blondă decolorată.

– Îmi pare rău, dar nu putem, spuse ea. Este prea mare deranj pentru noi... și nici n-avem unde... avem în totul afară de „local“, două odăițe... d-tale îți trebuie o odaie cu aer... cu lumină...

În zadar insistă Emanuel că ar sta toată ziua pe terasă, cârciumarul influenţat acum de nevastă-sa dădea nătâng din cap refuzând hotărât.

– Dar... doamna care a venit ieri la vilă... nu m-ar primi să stau în pensiune la ea... n-ar vrea să primească un bolnav? Cu plată, bine înţeles!

Cârciumarul și femeia lui schimbară un zâmbet de înţelegere, plin de ironie.

– E o femeie bogată, spuse cârciumarul. Ce-are ea nevoie de bolnavi în pensiune? Și de ce ții d-ta să locuiești tocmai aici, în pustietatea asta?

– Asta-i altceva, răspunse Emanuel. Aș putea oare vorbi cu doamna de la vila [de] care spui[?] Unde e vila? Care este?

Cârciumarul îi arătă acoperișul uneia din vilele abandonate. Clădirea era chiar pe malul înalt care domina plaja.

– Și cum aș putea să mă duc până acolo? întrebă Emanuel.

– Cu trăsura? făcu uluit cârciumarul.

– Da, cu trăsura... nu pot altfel că doar stau întins, cu corset de ghips, nu pot merge...

– Imposibil să vă duceţi acolo cu trăsura... spuse cârciumarul. Ar trebui să treceţi peste dune... drumul este astupat cu nisipul adus de vânt.

– Voi încerca, spuse Emanuel simplu.

Cârciumarul îşi strigă nevasta care intrase între timp în casă.

– Ştii ce vrea să facă? spuse el... Vrea să se caţere pe dune... să se ducă cu trăsura la vila „Isabella".

Emanuel se înfăşurase cu pătura şi era gata să pornească. Era o singură dună mai înaltă de cinci metri, celelalte erau mai mici. Cârciumarul şi nevastă-sa îl priveau râzând. Chemară şi vreo doi marinari dinăuntru ca să asiste la spectacol.

Emanuel se apropie de panta cea mai joasă a nisipului şi începu să-şi îndemne calul. Încet, foarte încet, dar fără prea multă greutate, calul urcă trăsura până în vârful dunei.

Acum trebuia să scoboare; apoi se întindea o porţiune de nisip plană şi iar câteva dune de escaladat. În totul erau vreo cinci urcuşuri şi scoborâşuri până la vilă. Calul trăgea admirabil şi ajunse în faţa porţii. Emanuel era acum singur. Cârciuma scundă rămăsese în dosul dunelor. Vila însă părea pustie; obloanele la unele ferestre erau trase. Îl păcălise oare cârciumarul? Totuşi se auzea vorbind parcă înăuntru, o voce groasă şi fornăită pronunţând cuvintele scurt ca nişte ordine. Emanuel începu să strige, apoi bătu cu coada biciului în poartă. Ecoul loviturilor se pierdu departe în dune. În casă izbucni un lătrat de câine.

– În sfârşit, acum cineva va veni, îşi spuse Emanuel. Într-adevăr o fereastră la etajul întâi se deschise şi în cadrul ei apăru o femeie blondă într-un halat albastru înflorat.

– Ce este? Cine-i acolo? întrebă ea şi rămase uimită când îl văzu pe Emanuel cu trăsura în faţa porţii.

– Dar cum aţi venit până aici? strigă ea.

– Peste dune, răspunse ţipând Emanuel. Aş vrea să vă vorbesc.

– Mie... să vorbiţi... ce este? întrebă din nou ea într-o franţuzească stricată.

– Vă rog scoborâţi o minută, îi spuse Emanuel cu mâinile pâlnie la gură.

– Vin îndată...

Un băiat de vreo cincisprezece ani, voinic, roşu la faţă şi pistruiat deschise poarta.

– Poftim, intraţi în curte.

Emanuel pătrunse în interiorul zidurilor înalte. Curtea era cimentată, un câine mare negru veni să latre în jurul calului şi băiatul căuta să-l domolească:

– Taci, Urs!... Taci!...

Peste câteva minute scoborî şi doamna blondă.

– Ce mai faci? întrebă ea pe Emanuel întinzându-i mâna.

Emanuel fu mirat de această bruscă familiaritate, dar îşi aminti că era obiceiul englezilor de a vorbi astfel chiar cu oamenii necunoscuţi.

– Iertaţi-mă doamnă că vă deranjez... am trecut aici cu trăsura...

– Cu trăsura... repetă ea uimită.

– Da, cu trăsura, dacă numiţi trăsură dricul ăsta... barca asta pe roate... în fine... am trecut pe-aici şi am văzut vila asta... cârciumarul mi-a spus că e locuită şi... aş vrea... dacă s-ar putea... dacă... Vă rog, n-aţi primi un bolnav în pensiune cu plată aici, în vilă?

Emanuel se încurca în vorbă dar spuse totul repede ca pentru a isprăvi o obligaţie de îndeplinit..

– Pentru asta m-aţi chemat? spuse femeia râzând uşor. Îmi pare rău, dar nu primesc pensionari... oh! nu!... ce idee!

Emanuel observă, când râdea, câteva riduri fine în jurul ochilor, ce nu rămâneau destul de ascunse de stratul subţire de pudră pe care ea îl dase pe faţă, în grabă desigur, înainte de a scoborî.

Era deci o femeie mai în vârstă dar părea foarte tânără din cauza gesturilor vioaie și a râsului ei copilăresc. Băiatul îi ceru voie să meargă pe plajă și Emanuel îl auzi spunându-i „mamă“.

– Te rog să te întorci repede, spuse ea, nu mă lăsa mult timp singură...

Singură? Emanuel fu mirat. Cine era așadar persoana care vorbea mereu în casă cu voce groasă? Emanuel privi spre fereastra de la etaj de unde veneau strigătele cu un aer atât de întrebător încât femeia blondă ghici nedumerirea lui.

– E amantul meu! izbucni ea în râs. Stai să ţi-l aduc!

Urcă repede scările și se întoarse în mână cu un admirabil papagal verde care nu mai contenea articulând diferite silabe.

– Vezi, iată cum trăiesc aici... cu băiatul meu, cu câinele și papagalul... dar uit să te întreb cum te cheamă...

Emanuel se recomandă; ea spuse că se numește d-na Witts.

– Îmi pare grozav de rău că nu pot sta pe-aici, spuse Emanuel.

Intrară în vorbă. Își descoperiră o cunoștinţă comună, pe Tedy. Peste o jumătate de ceas de conversaţie erau aproape prieteni.

– Acum am mult de lucru, spuse d-na Witts, am de aranjat toată casa; femeia pe care am angajat-o n-a venit încă... regret că nu putem sta de vorbă mai mult, dar te-aș ruga, dacă vrei, să vii după-masă să luăm ceaiul împreună... îl vom lua chiar aici afară în trăsură și vom avea aerul de a fi în excursie.

În după-amiaza aceea trebuia s-o aștepte pe Solange ca să iasă împreună cu trăsura. Îndată însă după ce isprăvi masa Emanuel ceru brancardierilor să-l urce în trăsură și porni pe străzi dosnice ca să n-o întâlnească pe Solange. Până la ora patru stătu ascuns în dosul unor cabine, pe un maidan. Era pentru întâia oară când Solange îl căuta și nu știa unde este.

Într-un sfârșit Emanuel o porni spre dune. D-na Witts îl aștepta în poartă. Emanuel o văzu de departe, din vârful primei dune. Trăsura urmă același traseu sinuos peste culmile nisipului ca și dimineaţa.

– Ce acrobaţie trebuie să execuţi pentru a veni aici! spuse D-na Witts. Purta o rochie de culoare închisă care o făcea mai înaltă și dădea părului o nuanţă de aur pur. Intră în casă și aduse o măsuţă pe care era pregătit totul pentru ceai.

– Știi ce? spuse D-na Witts în timp ce turna ceaiul în cești. Când ai plecat de-aici dimineaţa, m-am gândit bine și m-am hotărât să te accept ca pensionar... dacă îţi va plăcea să stai aici... Poţi face de-altfel o experienţă de câteva zile...

Emanuel, care de dimineaţă simţea că se petrec cu el lucruri de-o delicată neobișnuinţă, continuă jocul cu o mică voluptate interioară.

– Și când pot veni aici, doamnă, cu toate bagajele? întrebă el.

– Chiar mâine, dacă vrei... răspunse d-na Witts.

Era o surpriză simplă și aproape normală în ziua aceea cu escaladări extraordinare de dune.

IV

Încăperea în care se găsea acum Emanuel era un salon foarte mare cu ușile deschise spre ocean. Tablouri vechi în cadre grele aurite atârnau pe pereţi. Era un tablou care reprezenta un abate în faţa unei cărţi deschise și altul care înfăţișa un domn grav și palid, în haine din alt secol, cu o musteaţă îngrijită, cu o privire neagră pătrunzătoare și totuși indiferentă; o privire stranie și îndepărtată care cerceta parcă interiorul salonului și se mira de camera aceasta în care totul îi era străin și unde portretul lui însuși se integra ca un element ciudat al solitudinei ei.

Era numai un ceas de când Emanuel se mai afla încă în odaia lui de hotel.

– Închide și deschide ochii! Ce înseamnă schimbarea decorului? întreba adesea Ernest. În zadar mă căznesc să găsesc un sens spaţiului, să înţeleg pentru ce realitatea își schimbă înfăţișarea de ici colo, pentru umilul motiv că are loc mai încolo cu câţiva metri. Care este înţelesul acestei absurde strădanii de înnoire? Pentru ce aicio casă și dincolo un copac? Pentru ce truda aceasta perfect inutilă? Pentru ce toată monstruozitatea acestei schimonosiri fără interval de odihnă?

Pentru ce? da, pentru ce? Ce însemnau toate acestea? Iată ce se întreba și Emanuel.

Valurile mării trimiteau în salon prin ușa deschisă ritmul regulat al unei muzici astupate. Era ca și cum odaia s-ar fi găsit în interiorul unei scoici ce zumzăie la ureche.

Perdelele de catifea brună atârnau grave ca banierele funerare ce decorează casa unui defunct ilustru. În colţ, biblioteca cu volumele legate paralele, așezate ordonat, părea imobilizată într-o doctă și liniară stupefacție. „Emanuel, eu, Emanuel“ – atât îi revenea mereu în cap. De zeci de ori trecuse cu trăsura pe-acolo prin dune și niciodată nu-i venise în minte că vilele acelea părăsite vor conține într-o zi o intimitate rezervată numai lui, o cameră pentru dânsul, o încăpere secretă în care viața lui proprie se va putea „petrece“ tot atât de simplu și de normal ca și în camera de hotel. Asta îl zăpăcea mai ales cu totul: faptul că nu bănuise niciodată când trecuse pe-acolo că în pustietatea aceea zăcea o posibilitate a lui de viață. Că va putea trăi acolo tot atât de autentic și întreg ca oriunde aiurea. Că pretutindeni se putea instala o obișnuințăde toate zilele și un aspect comun, elementar al lucrurilor. „În fond, aceasta este extraordinar. Iată că în dunele acestea pustii există un loc precis al solitudinei mele, cu bibliotecă și perdele.“ Da, cu bibliotecă, perdele și tablouri pe pereți; întâmplarea se stabilea în extraordinar cu simplicitatea și preciziunea obiectelor celor mai domestice.

Era o zi caldă, acoperită de nori. Întreaga întâmplare, începând de la escaladarea dunelor în ziua precedentă și până la plecarea precipitată din hotel se resorbea acum în calmul acestei încăperi, plină de foșnetul apei și de lumina grea ce se filtra printre draperii.

...Îl anunțase pe director că pleacă chiar în dimineața aceea, își împachetase bagajele cu ajutorul unui brancardier în mai puțin de-un ceas și porni îndată cu trăsura plină de geamantane cu cărucul legat la spate.

– Care este noua D-vs adresă? întrebă directorul țipând prin fereastra biroului când Emanuel trecu cu trăsura.

– Inutil să v-o dau... Voi trimite pe cineva din când în când să-mi ia corespondența.

Ajunse la vila „Isabela“ aproape de ora zece. Bucătăreasa și bărbatul ei veniră să-l ridice din trăsură. Erau doar câteva trepte de urcat până pe terasă, iar de-acolo ușile dădeau de-a dreptul în salon.

– E-adevărat așadar, își spunea Emanuel, totul este pregătit și mă mut... Cu alte cuvinte am dispărut din hotel fără urmă. Ce va zice Solange, după-masă, când va veni să mă caute?...

În timpul ăsta se descărcau bagajele.

– Bună ziua! îi flutură D-na Witts cu o batistă de pe balconul vilei.

Papagalul țipa disperat silabe nearticulate.

– Îți urează bun venit, strigă de sus D-na Witts.

Cârciumarul venise în papuci târâș, târâș peste dune să asiste la acest spectacol desigur unic prin părțile acelea. Era uluit că D-na Witts primise un bolnav în pensiune.

– Și-i adevărat că n-o cunoșteai de mai înainte? întreba el mereu pe Emanuel.

– E-adevărat! E-adevărat! strigă agasat Emanuel. Știu eu ce-i adevărat și ce nu în toată chestia asta?

Acum era ora târziu după-masă... Emanuel încerca să doarmă, dar zgomotul oceanului îl asurzea. Valurile înaintaseră în flux până la picioarele falezei pe care era clădită vila și băteau în dig cu lovituri regulate ca niște bubuituri surde de pilon izbit în ziduri.

Cineva bătu foarte încet în ușa dinspre coridor.

Era D-na Witts, însoțită de fiul ei.

– Uh, ce tablouri urâte ai pus pe perete, mamă! spuse băiatul.

– Îmi plac foarte mult, murmură politicos Emanuel.

– Mie deloc, spuse hotărât băiatul. Au aerul vechi și putred... preotul ăsta cu evanghelia își pierde vremea citind... mai bine ar face sport, și domnul ăsta are o musteață atât de lungă și răsucită încât de-o parte și de alta ai putea să atârni de dânsa două lanterne.

– Vezi ce rău l-am învăţat, să spuie tot ce gândeşte? interveni D-na Witts râzând.

Şi apoi către Emanuel, serioasă:

– Te simţi bine aici?

– Bine... cât se poate de bine, răspunse Emanuel și în secunda aceea năvăli într-însul toată ciudăţenia situaţiei în care se afla și își auzi deodată mirat propriile cuvinte ca rostite de o persoană străină, departe... undeva... în dune... într-o vilă... locuită de o doamnă blondă... Ce stranie părea acum această prezenţă atât de clară și exactă!

Îl frământa mereu un gând: ce va spune Solange și care va fi uimirea ei intrând în camera goală din hotel. Îl va găsi oare? Imposibil – nimeni nu știa unde se mutase. Putea să-l caute în tot Berck-ul, cât ar fi vrut, nici umbră de bănuială nu putea avea că el e la marginea orașului, în dune, într-o vilă pe care toţi care treceau pe-acolo o credeau desigur părăsită.

Veni seara, și Pepita, femeia de serviciu intră în odaie cu o lampă de gaz cu *abat-jour*. Acum, în lumina caldă și verzuie a lămpii încăperea părea și mai stranie, și mai veche. În jurul lămpii, pe masă, se formă un cerc de claritate, ca o arenă minusculă de circ în interiorul căreia florile de pe catifeaua feţii de masă se contorsionau în stranii acrobaţii colorate și imobile.

– Când vreţi să luaţi masa? întrebă femeia. Și unde vreţi s-o luaţi? Aici singur, sau în sufragerie, împreună cu Doamna? Doamna mi-a spus că ar vrea să luaţi masa împreună...

Pentru a merge în sufragerie, Emanuel trebui să traverseze cu căruţul tot coridorul. Îl împingeau Pepita și micul Jack.

Emanuel observă în trecere, atât cât putea vedea în lumina nesigură a lămpii pe care o ţinea în mână, că toţi pereţii coridorului erau acoperiţi cu tablouri de vânătoare, trofee și diferite arme, atârnate deasupra capetelor de cerb și a trompetelor de os.

– Vila desigur a fost locuită mai înainte de un vânător, spuse Emanuel lui Jack.

– Toate astea sunt de la bărbatul meu, răspunse D-na Witts care tocmai scobora scările. Era un vânător pasionat... În fond, nici nu ştii că am avut odată un bărbat... care a stat aici la Berck... în vila asta... mulţi ani... Zilele astea se vor împlini opt ani de când a murit...

Totul însă părea de mult uitat pentru că în vocea ei Emanuel nu descoperi niciun accent de emoţie.

Sufrageria era o încăpere încă mai vastă şi mai pustie decât salonul. Câteva mobile erau răspândite ici şi colo dezordonat, ca şi cum ar fi fost uitate acolo cu prilejul unei mutări. În mijloc la masa mare neagră pe care tacâmurile erau puse de-a dreptul pe lemn, Emanuel, D-na Witts şi Jack păreau izolaţi la capătul lumii într-o încăpere pe care o împrejurare fortuită şi bizară îi silise să se întâlnească şi să mănânce împreună.

În seara precedentă Emanuel luase încă masa în sala de mâncare a hotelului împreună cu toţi bolnavii... Când îşi reaminti de acest lucru şi constată brusc unde se află, tăcerea în jurul lui se făcu deodată haotică şi ciudată ca în anumite case întunecoase unde intri şi te trezeşti deodată singur şi necunoscut, în timp ce pe fereastră afară mai zăreşti încă lumina soarelui şi tumultul zilei.

Emanuel se cufunda în noua sa solitudine ca într-o osteneală cumplită şi plăcută.

Câteva zile vremea fu mohorâtă şi Emanuel trebui să rămâie tot timpul în salon. Afară ploaia răpăia şi vântul răvăşea ierburile înalte din dune. În zilele acestea D-na Witts se închidea în odaia ei şi citea interminabile romane englezeşti, în timp ce Jack, care locuia în mansardă, studia tratate de magie.

Tăcerea era întreruptă doar de lătratul câinelui şi strigătele răcăite ale papagalului.

Toată atmosfera aceasta secretă și îndepărtată îl invada pe Emanuel ca un înţeles al vieţii, un înţeles inexprimabil, plăcut și puţin ameţitor. Avea impresia câteodată a unui început de leșin și atunci obiectele din odaie deveneau exacte și de neînţeles. Portretul îl privea halucinant de pătrunzător și rece ca un personagiu ce o clipă părea să aibă un rol precis în singurătatea aceea.

Și Solange? În zadar Emanuel se gândea la ea. Era înecat de farmecul ciudat al salonului și niciodată nu și-ar fi putut închipui ce teribilă și aspră savoare poate avea o viaţă secretă.

În curând vremea se schimbă și Emanuel ieși pe terasă la soare. Aceasta, da, aceasta era adevărata baie de puritate și lumină. În faţa lui, oceanul pe toată întinderea strălucea din infinitele lui paiete de aur și diamante; lumina împânzea ochii și devenea elastică topindu-se în extraordinare sclipiri metalice, apoi întinzându-se în pete orbitoare, brodate de inefabile spume albe. Claritatea devenea pe alocuri densă și grea, ondulând în valurile albastre de topaz și întunecându-se spre orizont, pe linia de cobalt a depărtării.

V

Într-o zi Emanuel scrise doctorului Cériez și îl întrebă dacă n-ar fi timpul să schimbe ghipsul. Purta de peste șase luni aceeași carcasă jegoasă și pe alocuri corsetul începuse a se strica. În fiecare dimineață în așternut Emanuel găsea bucăți mari de ghips ce se desfăceau ca tencuiala de pe o casă dărăpănată.

Indică drept adresă vila „Isabela“ și așteptă cu nerăbdare răspunsul. Poșta venea de obicei la cârciuma din apropiere, de unde o aducea cârciumarul, dar în unele zile frumoase, factorul se încumeta să străbată dunele și venea până la vilă.

Peste câteva zile, primi răspunsul într-un plic mare albastru cu șampila din Paris. Conținea câteva rânduri scrise la mașină.

„Vila «Isabela»? Așadar, izolarea complectă. Mă întreb cum ai nimerit acolo. Voi fi la Berck sâmbătă dimineața. Vom vorbi la clinică, vino cu trăsura acolo. Omagii D-nei Witts.

Dr. Cériez“

Emanuel fu oarecum mirat; D-na Witts cunoștea așadar pe Dr. Cériez.

– Și încă ce bine! răspunse D-na Witts, d-rul Ceriez cunoaște bine vila „Isabela“, a venit doar în atâtea rânduri să-l vadă pe bărbatul meu și și-a dat mare osteneală să-l salveze... dar nu s-a putut.

Chiar în ziua aceea plecă Jack cu bicicleta în oraș să angajeze o trăsură pentru sâmbătă.

În dimineața aceea Emanuel porni pe nemâncate.

Era înfrigurat să știe dacă doctorul îi va scoate ghipsul.

Când ajunse la clinică, deși era foarte devreme, sala de așteptare era plină.

Clinica era legată de un coridor cu hotelul. Până să-i vie rândul, Emanuel se gândi că ar putea face o vizită matinală lui Tedy. Îi trimise vorbă printr-un brancardier dacă poate să-l primească.

Tedy era de mult sculată.

– Încep ziua foarte devreme, spuse ea când Emanuel intră în odaie. Mă scol în zori pentru ca în lenea mea de toată ziulica să am aerul că sunt harnică. Când n-ai nimic de făcut îți rămâne să te scoli devreme și să-ți speli dinții repede cu energie: asta te face să crezi că ești ocupat... Ei, și ce mai faci? Unde te-ai ascuns? Plecarea d-tale din hotel a stârnit curiozitatea tuturor. Înnebunește marchiza să afle unde ești... unii spun că te-ai sinucis. E-adevărat?

Emanuel râse. Emilie veni și ea lângă cei doi bolnavi și râse și ea cu fața strânsă boț și mâinile lipite de piept*.

– Totul e foarte simplu, am găsit din întâmplare o pensiune bună, admirabilă, izolată și m-am mutat... stau la vila „Isabela“ la D-na Witts.

– Doamna Witts! Ah, stai la doamna Witts! Va să zică asta-i, un amor romantic în dune, am înțeles.

Emanuel se scuză cu energie.

– Te asigur Tedy că nu e vorba despre ce crezi... În fond, nici eu nu știu bine pentru ce m-a acceptat în pensiune... bănuiesc că pentru a-mi povesti o aventură cu cumnatul ei pe care era să-l calce un tramvai la Paris... vine în fiecare după-masă la mine și îmi povestește istoria asta... cred că mi-a spus-o de vreo cincisprezece ori până acum**.

---

* În ms., barat: „Ieri a fost aici Solange și m-a întrebat dacă nu știu nimic despre d-ta... Părea destul de abă [...]“.

** În ms., barat: „– Îngrozitor lucru, tramvaiele astea! exclamă veselă Tedy“.

Emilie aduse cafeaua. În odaie, spre deosebire de alte zile, era lumină multă; perdelele erau date într-o parte și geamurile stăteau larg deschise înspre grădină.

Era curioasă senzația pe care o încerca Emanuel ori de câte ori venea s-o vadă pe Tedy: o familiaritate ce parcă o cunoștea de undeva și care era totuși cu totul nouă. Erau zeci de locuri în hotel, în grădină, pe care le cunoștea bine Emanuel și intraseră în imaginile lui interioare, șterse, lipsite de vitalitate, pierdute în obișnuință și în facilitate: singură odaia asta îl neliniștea, ca și cum ar fi conținut o atmosferă secretă îmbătătoare. În ziua aceea, cu ferestrele deschise, în plină lumină, încăperea părea încă și mai insolită așa cum numai lumina soarelui poate limpezi până la halucinație lucruri ce-au stat întotdeauna în umbră.

– Ieri am regăsit un album vechi de fotografii, spuse Tedy. Emilie, te rog, arată-l...

Erau fotografii în decoruri de pierdută și mucegăită frumusețe, cu personagii ce zâmbeau demodat, iar o fotografie o reprezenta pe Tedy, mică, într-un căruț de copil, la Paris, pe aleea unui parc. Era o fotografie în plin aer, luată într-o zi de ninsoare. În jurul căruțului și pe chioșcuri dăinuia un strat alb subțire și fragil, așa cum este ninsoarea la Paris. Emanuel se simți invadat deodată de ora aceea matinală a fotografiei, de cerul întunecat și mai ales de simplicitatea copilărească și puțin umilă a fetiței de pe fotografie care zăcea atât de cuminte înfășurată în cuverturi și privea atât de naiv spre obiectiv.

În asemenea confruntări de decoruri, a fotografiei și a dimineții pline de lumină, a parcului și a odăii aceleia unde zăcea întinsă o bolnavă, în această scurtă și teribilă revelație se condensase deodată sensul trist și inutil al timpului ce trecuse...

În momentul acela veni brancardierul să-l ia la clinică. Totul părea acum artificial și complicat ca episoadele unei drame după care toţi actorii se vor spăla în lighene mari de apă şi îşi vor lua jos fardul de pe obraz şi mustăţile false şi vor deveni oameni simpli şi naturali.

Întinse mâna lui Tedy. Îi veni să-i spuie, să-i ţipe: „Hai să ne luăm toţi fardul de pe obraz, hai să devenim iar simpli şi elementari. Ce înseamnă jocul ăsta de a sta întins pe căruţ? De a veni şi de a pleca împins de cineva? Ce înseamnă camera asta de bolnavă care îţi produce un leşin, şi lumina albă a soarelui de azi, atât de îngrozitor de limpede şi sfâşietoare?"

În clinică îi veni aproape să plângă, dar obiectele reci şi nichelate, ordonate cu străşnicie, îi făcură bine. Îl salvară rigiditatea medicală a aparatelor ortopedice şi cutiile strălucitoare cu ace şi seringi. „Viaţa e un joc foarte serios, gândi el, pentru care oamenii au inventat până şi obiecte nichelate. Trebuie să fii impregnat, din cap până-n picioare de importanţa lor, altfel umbli aiurit printre ele şi nu înţelegi nimic."

Doctorul Cériez intră cu un râs sănătos şi plin, ce prelungea o conversaţie din sala alăturată.

Emanuel îşi aduse brusc aminte pentru ce venise acolo. Era vorba să se hotărască dacă i se scoate sau nu ghipsul. Corsetul îl jena acum atât de puţin încât uita de el tot timpul şi numai din când în când o întâmplare îl făcea din nou prezent cu toată greutatea lui, aşa cum un acces de febră reaminteşte, prin vâjâitul din urechi, că sângele circulă intens în corp.

Doctorul examină mai întâi locul abcesului, apoi poziţia corpului în corset, şi în sfârşit dete sentinţa:

– Îl scoatem.

Cu o foarfecă mare ca de grădinărie infirmiera începu să taie în ghips şi pe alocuri să tragă de el ca să-l desfacă mai tare. Carapacea pârâia, pânza uscată a ghipsului umplu odaia de praf alb, bucăţile cădeau pe jos şi încet corsetul liberă trupul închis. Emanuel văzuse odată un pui ieşind din găoace şi eliberarea lui semăna în totul cu spargerea aceea a cochiliei. Atât doar că puiul de găină ieșise afară galben imaculat și el avea sub corset trupul acoperit de putregai și jeg împuţit. Tot pieptul și spatele era acoperit de un strat gros de murdărie. Emanuel, cu degetele, îl lua jos ca o piele dublă, o piele neagră și rău mirositoare. Infirmiera aduse benzină și vată și începu să-l cureţe, frecând cu tampoane mari, bine udate. Încet, încet, începu să apară pe alocuri pielea albă, curată. Era aproape o senzaţie de beţie. Emanuel își umfla pieptul respirând adânc și întinzându-și mâinile în dreapta și în stânga. Își mângâia trupul curat ca și cum atunci l-ar fi atins întâia oară în viaţa lui, își cuprindea pieptul, își plimba mâinile pe coaste, pe burtă, vroia să simtă în palme suprafaţa trupului lui, netezimea pielei și moliciunea ei cărnoasă. Degetele trezeau în el vechea sensibilitate a pielei și tactilitatea din vârful lor plimba prin carne efluvii mici de iritaţie plăcută și nouă.

– Pentru moment, nu e nevoie de un alt ghips, spuse doctorul. Poţi rămâne câteva săptămâni așa, cu condiţia să nu faci mișcări prea multe, să stai cât se poate de liniștit pe gutieră. Vei face apoi o radiografie și vom vedea...

– Și de umblat, când voi putea să umblu? Când mă voi ridica? întrebă Emanuel.

Îi venea să sară de pe gutieră, să facă gesturi absurde și libere, să se tăvălească pe jos, să regăsească greutatea corpului și posibilităţile lui de mișcare verticală, începând a merge...

Doctorul alunecă mâna sub spate și pipăi vertebrele bolnave.

– Încă șase luni, cel puţin... mușchii sunt contractaţi ca în prima zi când ai venit... ai răbdare... nu ești vindecat.

Infirmiera îi îmbrăcă hainele. Erau acum atât de ușoare și inconsistente... cămașa se lipi de trup și pliurile ei îl supărau de parcă i-ar fi ros pielea. Plutea mai mult în haine decât se simţea îmbrăcat de ele.

În jurul gutierei zăceau pe jos bucăţile de ghips și căldarea cu tampoane murdare. Ce simplu, ce umilitor de simplu era un trup îmbrăcat în haine! Emanuel ceru să fie condus puţin în grădină. Vizitatorii estivali stăteau pe la mese cu patefoanele deschise, într-o zăpușeală și o gălăgie zăpăcitoare. Toţi bolnavii culcaţi fuseseră împinși în fundul grădinii, în dosul unor tufișuri unde li se spusese că este mai multă umbră, dar unde fuseseră duși în realitate pentru a fi ascunși de ochii clienţilor sănătoși.

Emanuel se lăsă îmbătat de hărmălaie și de scârţâitul metalic al gramofoanelor. În aer liber melodiile lor păreau încă și mai zbârnâitoare, și mai nedeslușite decât în odăi închise.

Ce-i păsa lui de toată gălăgia asta? Și de toată mediocritatea odihnei acestea în plin soare și în plină melodie de tango? Undeva, în dune, exista un loc secret cu o terasă deschisă spre mare, și un salon umbrit, unde în zilele prea călduroase rămânea închis într-o obscuritate răcoroasă de cavernă, în timp ce afară căldura zilei tremura în vapori încinși deasupra nisipului.

În fundul grădinii, întâlni toţi bolnavii pe care îi cunoștea. Zed, fumându-și pipa, juca cărţi cu un alt bolnav. Avea picioarele tot rășchirate și tot băgate în lada de ghips, dar era tot atât de calm, trăgând măsurat din pipă, așa cum îl cunoscuse de totdeauna și nepăsător la ceea ce se petrecea cu jumătatea cealaltă a corpului lui, ca un acrobat care execută o figură grea și pentru a mări senzaţionalul ei, execută în același timp o acţiune simplă și comună, ca de exemplu a bea un pahar de apă ori a fuma o ţigară.

Ioris veni din curtea alăturată, umblând în cârje, însoţit de tatăl lui și de marchiza care umbla sprijinindu-se în două bastoane. Wilhelm Taubner dădu mâna cu Emanuel; avea obrazul radios.

– E a cincea zi de când umblă, spuse el și se uită la ceas. Încă o minută jumătate de mers... în fiecare zi are voia să meargă cu o minută mai mult...

Ioris purta un corset de ghips care depășea cu mult gulerul cămeșii și îi cuprindea și gâtul, ținând ceafa rigidă într-o scobitură anume făcută și având și un mic platou sub maxilar care ținea capul ridicat în sus, fix, cu privirile înainte, în imposibilitate de a-l mișca nici în dreapta, nici în stânga. Putea doar să vorbească mișcând mai mult partea superioară a craniului și desigur că mânca tot cu aceeași dificultate. Era un corset special pentru vertebrele gâtului și care se chema „Minerva“ pentru că semăna oarecum cu tunica războinică grecească.

– Ei, acum ce ai de gând să faci? întrebă Emanuel.

– Tot aviator! răspunse Ioris ca și cum ar fi vrut să indice în obstinația aceasta că știe perfect că este un infirm, dar că nu renunță la ideea lui. Corsetul de-altfel îl îmbrăca puțin în uniformă de aviație. Îi lipseau doar cascheta și ochelarii. În evoluția unui fapt există astfel de mici amănunte ce traduc decorativ un gând cu mult înainte de săvârșirea lui: corsetul anticipa asupra dorințelor lui Ioris și îl îmbrăca în caricaturale haine de zbor.

Îl însoțea marchiza în vastele ei dantelării și cu aceeași rochie de catifea violetă.

Ce căuta Emanuel acolo? Ce însemnau toți acești bolnavi, toți acești schilozi, toți infirmii aceștia cu picioarele, cu pieptul, cu ceafa în ghips? Umblând în cârje, cu bastoane?

În curtea mică din dosul tufișelor verzi se condensase multiformă și dureroasă toată diversitatea de schilodire a trupului omenesc, ca un fel de muzeu de monstruozități cu exemple vii, în carne și oase.

Câțiva bolnavi își desfăcuseră cuverturile și unul din ei descoperi un picior bandajat în pansamente. Mai încolo, Roger Torn și Celia erau confundați în aceeași veche și inutilă conversație amoroasă. Totul luă în fierbințeala soarelui un aspect straniu de vitrină.

Emanuel își pipăi trupul pe deasupra hainelor. Era liber! Curat și liber. Își atinse cu gingașă și atentă intimitate fiecare coastă. Acum nu-i rămânea decât să plece de acolo în grabă, să fugă în ascunzătoarea lui din dune unde, singur, în odaie, să-și constate încă o dată corpul gol, pielea lui netedă și moale. Își feri gestul de privirea celorlalți bolnavi și ridicând mâneca hainei își sărută brațul gol. Era acum nerăbdător să se regăsească în salonul lui tăinuit.

În curte însă îl așteptă o surpriză neplăcută.

În trăsură stătea pe scăunel și îl aștepta cu răbdare Solange.

Era oare adevărat? Și cum de-l găsise?

– Veneam tocmai să-l văd pe Zed și am zărit în curte trăsura ta... Îmi dai voie să te întreb ce mai faci?...

Vorbea calm, scoborând din trăsură, dar se vedea bine cum îi bate inima cu putere și cum respirația se ințețea sub bluză, sfâșiindu-i pieptul de emoție.

Emanuel, liberat de ghips, cu sentimentul intim al celor mai mari inconsecvențe se simți brusc disponibil pentru orice situație...

– Vino cu mine cu trăsura și îți voi explica totul.

VI

Câtva timp rămaseră amândoi tăcuţi.

Emanuel gonea calul, preocupat subit numai de ocupaţia asta în care își încorda toată atenţia.

„Care dintre noi va vorbi mai întâi?“ se întrebă Emanuel. „Deocamdată sunt hotărât să tac până la prăvălia aceea cu stofe roșii expuse afară“. Intraseră pe aleea principală. În jurul lor forfotea lumea și vânzătorii strigau ziarele sau mărfurile ce le purtau pe tăblii. Era un zumzet orășenesc de intensă activitate; oamenii intrau și ieșeau din magazine; vitrinele străluceau încărcate cu mărfuri colorate și diverse, dar toate acestea Emanuel le percepea vag ca topite în lumina unui vis. Întreaga stradă intrase în secretul pariului interior: „Până la vitrina cu stofe roșii, în niciun caz nu voi vorbi eu, întâi“.

– Și unde stai? țâșni nerăbdătoare întrebarea Solangei.

Emanuel tresări mulţumit: nu el vorbise întâiul.

Câteva secunde, atât cât avu timp să se ocupe de cal și să dea întârzierii răspunsului o aparenţă normală, se întrebă dacă să-i spuie totul sau nu.

Era însă prea multă dezinvoltură în aer, erau prea multe gesturi libere în strada aceea, prea multe culori pretutindeni, ziua era prea luminoasă, populată și facilă. Emanuel își simţi sub haine corpul gol, eliberat de ghips și simţi nevoia de a se cufunda în acţiuni ușoare și neconcludente. Îi spuse totul Solangei, pe nerăsuflate, pentru că așa cum scăpase de ghips vroia acum să scape și de secretul lui. „Sunt teribil de inconsistent și misterele mele n-au nicio opacitate“, își făcu el anume reproșuri în timp ce vorbea, dar argumentele acestea perfect raţionale se măcinau în neputinţă în faţa năvalei de frenetică efuziune ce-l invadase pe Emanuel și-l făcea teribil de vorbăreţ și de expansiv.

Insistă asupra singurătăţii pe care o găsise acolo în dune; îi vorbi de ocean, de terasă, și pe măsură ce entuziasmul lui deveni tot mai sincer, Solange părea mai mâhnită.

Când întoarse capul spre ea și o privi, se îngrozi: niciodată nu și-ar fi putut închipui că bucuria lui poate produce atâta amărăciune.

Solange stătea dreaptă, cu privirile fixe înaintea ei, cu buzele vibrânde, palidă, în timp ce o ușoară umezeală îi împânzea ochii și o lacrimă, ca o picătură curată de apă, se ivi și se prelinse până-n colţul gurii.

Emanuel apucă pe străzi mai lăturalnice. Solange nu plângea, dar tremura ușor din tot corpul ca scuturată de febră.

Intrară pe un drum pietros și izolat, printre maidane, un drum pustiu și dezolat, în marginea cartierelor de periferie.

Emanuel regretă sinceritatea lui. Tot ce-l interesa acum, era să scape cât mai repede de Solange, să fie din nou singur. Inutila ei prezenţă îl supăra ca o piatră ce s-ar fi încrustat undeva în piept și ar fi vrut s-o smulgă și s-o arunce. În același timp însă dorea să fie just și mărinimos, socotind că sacrificiul de a accepta pe Solange câteva minute mai mult lângă dânsul era o probă de generozitate.

– E târziu, sunt așteptat cu masa... ne vom revedea... îmi pare rău, dar trebuie să ne despărţim aici, nu mai am timp ca să te conduc în centru, spuse Emanuel într-un sfârșit.

În acel moment, un cerșetor se apropie de trăsură.

Emanuel scoase repede portofelul, bucuros că intervenise o diversiune. Când îl deschise însă, o hârtie mică păturită ca un plic farmaceutic căzu în trăsură. Emanuel nu-l zări, dar când îl văzu în mâinile Solangei care îl ridicase ca să i-l dea îl smulse cu bruscheţe. Violenţa gestului părea însă complect inutilă, pentru că Solange nu avea deloc intenţia să-l deschidă.

– E un secret, murmură ea cu voce sugrumată.

– Da, un mare secret... răspunse Emanuel cu oarecare asprime în voce şi puse hârtia înapoi în portofel.

– E un bilet... de... dragoste... spuse Solange cu un zâmbet ce vroia să fie batjocoritor. Ei bine, puţin îmi pasă... continuă ea cu acelaşi surâs silit care subit se şterse de pe faţă. Solange izbucni în plâns, cu capul aplecat peste cuverturile lui Emanuel.

„Câte minute poate ţine un astfel de plâns?“ se întreba calm Emanuel privind ceasul de pe mâna Solangei care ţinea braţul pe pieptul lui astfel încât el putea urmări perfect mersul minutarelor pe cadran.

Ar fi vrut să-i deschidă hârtia, să-i arate că nu era niciun bileţel de dragoste, că în el se găsea doar o biată bucăţică de os, pe care i-o dăduse Quitonce cu câteva zile înainte de a muri, dar nu putea să facă acest lucru, pentru că se hotărâse mai de mult să nu arate şi să nu vorbească nimănui despre bucăţica de os, iar acum, iritat că spusese Solangei prea multe despre vila „Isabela“, ţinea să păstreze intact cel puţin acest umil secret ce-i mai rămăsese.

Într-un sfârşit, Solange se ridică şi îşi şterse faţa, apoi scoborând din trăsură îi întinse lui Emanuel o mână moale, udă de lacrimi, pe care Emanuel o ţinu în mâna lui câteva secunde ca pe un mic animal mort, cald încă.

Emanuel, îndată ce fu singur, goni înspre dune. În după-amiaza aceea i se întâmplă ceva fără prea mare importanţă dar care ar fi putut schimba cu totul prietenia cu D-na Witts.

Uşile salonului erau deschise spre ocean; D-na Witts venise să-l vadă o clipă înainte de a se urca în odaia ei; la un moment dat merse afară pe terasă şi, înapoindu-se, rămase în pragul uşii.

În odaie era puţin întuneric, afară lumina era strălucitoare; D-na Witts purta o rochie dintr-o stofă subţire şi, în contrastul de lumină şi umbră din pragul uşii, Emanuel o văzu deodată goală prin transparenţa rochiei ca o radiografie a formelor pline, a sânilor mici şi rotunzi, şi a picioarelor cu pulpe bine modelate. Conturul trupului era atât de precis încât Emanuel putu observa că D-na Witts nu purta în ziua aceea de vară, sub rochie, nici măcar o cămaşă. Îl turbură mai ales marginea vizibilă a ciorapilor şi unghiul inefabil al coapselor, în clipa când picioarele rămaseră puţin întredeschise.

Îl cuprinse o sete cumplită de a o mângâia şi de a o strânge în braţe. Acum, fără ghips, se mişca mai uşor şi se ridică brusc în coate, pe jumătate aplecat în afară de gutieră, într-un elan inutil ce nu-l apropia de D-na Witts decât cu pieptul care era gata să se rostogolească peste căruţ.

– Ce faci? întrebă îngrozită D-na Witts când întoarse capul spre odaie.

Emanuel era gata să cadă şi ea veni repede lângă el încercând să-l ridice, puţin înspăimântată, crezând că îi venise rău.

Emanuel îşi împleti deodată braţele în braţele ei, pielea ei roşie de soare mirosea cald a pâine şi mandarină, faţa ei se lipi în efortul de a-l ridica de gâtul lui şi rochia, legată doar în jurul taliei, ca un halat, se desfăcu puţin*. Deodată însă şi în aceeași clipă, Emanuel simți o împunsătură atroce în burtă, la locul abcesului. Căzu palid pe perne, speriat, crezând că s-a deschis abcesul. Toată întâmplarea cu D-na Witts căpătă un aspect de îndepărtată și absurdă realitate. Își pipăi încet, sub cuvertură, cu groază, locul abcesului, așteptându-se să găsească în locul acela umezeala puroiului și înainta foarte prudent cu degetele pe toată suprafața pielii până ce descoperi că era intactă; răsuflă ușurat. D-na Witts, îl privea uimită, neînțelegând prea bine ce se petrece.

---

* În ms., barat: „Emanuel o sărută lângă ureche pe păr şi în secunda aceea abia D-na Witts îşi dădu seama că braţele lui Emanuel strânse în jurul ei nu mai reprezentau efortul de a se ridica pe căruţ... Dintr-odată şi ca scurgerea bruscă a unui curent electric, toată energia cu care îl susţinea pe Emanuel o părăsi şi acum Emanuel era acel care o ţinea în braţe, puţin palidă, puţin tremurândă şi uimită.

«Şi acum ce-i de făcut?» se întreba Emanuel zăpăcit de trupul pe care îl ţinea în braţe şi neştiind cum să-l aducă lângă el pe căruţ. În acel moment D-na Witts, strânsă de Emanuel şi împiedicându-se de roata căruţului făcu un pas greşit care îl trase şi pe Emanuel în jos.

„Ce bătrână-i și zbârcită!“ descoperi brusc Emanuel, și când fu singur își scoase haina în căutarea locului unde era

---

Emanuel întrevăzu fulgerător situația și sprijinindu-se cu o mână de D-na Witts, cu o mână de gutieră, se lăsă să alunece pe covor, unde se trezi lângă dânsa, culcați unul lângă altul și izbucnind amândoi în râs de această neașteptată și comică acrobație.

Emanuel îi desfăcu rochia și o sărută cu violență pe umeri, pe sîni, pe brațe. În același timp pijamaua sa se desfăcu și pieptul lui gol se lipi de sânii ei fierbinți de soarele în care stătuse afară. Îl năvălea mirosul pătrunzător de pâine caldă, amețindu-l. D-na Witts în dimineața aceea făcuse baie în mare și pielea avea un gust sărat pe care Emanuel îl savura îndelung o dată cu senzația tăioasă și copleșitoare de piele fierbinte și tare. Extraordinarul fapt că D-na Witts era acum goală în brațele lui îi huia ca un vârtej în cap, răsturnând toate lucrurile și cufundându-l într-o inerție de care nu putea scăpa.

Emanuel nu putea cuprinde sentimentul unei întâmplări decât în comparația vertiginos de rapidă a momentelor prezente cu acelea ce o precedaseră imediat. Era un mecanism interior ce funcționa ca o întârziere asupra momentului, ca un ecou al clipei ce trecuse, vuind în momentul exact și de nepătruns al întâmplării ce avea loc. Întins lângă D-na Witts cu pieptul gol lipit de al ei, în cap îi persista imaginea precedentă a trupului văzut prin transparență în pragul ușii și amintirea aceasta imediată făcea încă mai extraordinară și uluitoare apropierea lor de-acum.

Emanuel închise ochii și, cuprinzând în brațe pe D-na Witts, cuprindea în brațe imaginea ei de odinioară în pragul ușii“.

abcesul. Își mângâie ușor coapsele, apoi burta și pubisul. „Bine închis, în propria mea piele!“ își spuse el și simți o bucurie ce-l copleșea constatând întinderea ermetic întinsă a pielii. „Totul este făcut pentru a rămâne închis și secret, gândi el, afară de sex care este excrescența corpului crescută spre viața din afară. Poate că elanul sexual este atât de imperios tocmai pentru ca să aspire și să elimine în firul liniar al plăcerii toată întunecimea și toată simțirea interioară.“

Într-o minută trecuse prin cele mai grozave dorinți și prin cel mai profund dezgust. Era iar liber și respiră ușurat de toată povara eventuală și probabilă ce l-ar fi legat de o nouă dragoste cu D-na Witts.

În aceeași după-masă veni să-l vadă Ernest, care aflase de la Tedy unde stă.

– În sfârșit, nu mai am ghipsul, îi anunță Emanuel vesel.

Ernest se înfundă într-un fotoliu și privea atent tablourile de pe pereți. Părea foarte absorbit de ocupația asta, dar auzi ce-i spuse Emanuel.

– Cunosc senzația asta de eliberare, spuse el cu un zâmbet amar. Câteva zile ai senzația că trupul este plin, autentic și că are un rost, apoi constați că e același lucru și că având sau nu ghips realitatea e la fel de anostă.

Emanuel se simțea în ziua aceea la adăpostul oricărui scepticism, dar vorbele lui Ernest întunecară puțin lumina zilei ca o retractare a unor mușchi invizibili, și ca o constrângere ușoară ce s-ar fi ivit brusc în lucruri.

– Ești un feroce decolorant al realității... îi spuse lui Ernest.

– Cred că realitatea e decolorată de la sine, răspunse acesta, și că noi nu conținem nimic destul de obiectiv, de sigur și de inteligibil pentru a o anima. Suport ce se petrece în jurul meu ca o acțiune gravă și absurdă de care sunt făcut direct responsabil pentru simplul fapt că trăiesc, și care responsabilitate te rog să-mi dai voie să-ți spun că o declin cu totul... Îmi lipsește credința aceea organică și naivă că realitatea își aparține, că e solidă și că nu trebuie să am eu grijă de ea...

– Pentru ce atunci?...

Emanuel ezită o clipă, dar Ernest ridică ochii spre el și insita cu privirea ca să-și complecteze fraza.

– Pentru ce atunci... nu te sinucizi?

Ernest se animă deodată și explodă în gesturi mărunte și iritate.

– Pentru ce nu mă sinucid? Pentru ce? Ah! ah! ah! îl cuprinse un mic râs care îi turti bereta peste ochi și îi dete astfel un vag aer de clovn. Ei bine, nu mă sinucid pentru că sunt... sinucis de mult. Am ajuns la un anumit fel de viață care este în totul perfect egal cu orice fel de sinucidere. Crezi oare că moartea e mai importantă decât viața? Pentru ce m-aș sinucide, în loc să trăiesc? Pentru mine lucrurile acestea sunt absolut egale, la fel de anoste și la fel de plictisitoare. Este absolut același lucru a trăi ori a fi mort... Și dacă m-aș sinucide ar însemna că o clipă am crezut într-o anumită acțiune în viața mea... și eu nu cred în niciuna... vreau să trec prin viață pur, fără să-i constat importanța și fără să comit nicio acțiune... nici măcar aceea de a mă sinucide. Crezi oare că este vreun sens în faptul că mă bărbieresc în fiecare zi, că mănânc ori că mă plimb, că văd ori că ascult lucruri diferite și mereu noi? Toată noutatea asta e făcută din termeni perfect egali între ei, a iubi = a mânca = copac = câine. Când vei avea acest sentiment al lucrurilor atunci îți vei da seama că în fond conștiința și organicitatea noastră au o transparență de sticlă. Totul trece prin noi ineficace, inutil și fără urmă și nu există facultate interioară mai vie decât puterea dizolvantă a conștiinței...

Ernest se animă vorbind smucindu-și bereta apoi punând-o din nou pe cap, demonstrând când cu accente țipătoare, când cu calmul definitiv ce-i dădeau aceste înțelesuri adânc simțite. Era într-însul un amestec grav și foarte impresionant de grotesc și de amărăciune.

[–]Toate strădaniile noastre nu pot răni nicăiri durata, nu pot produce în ea nicio alterare, așa cum toate reflexele dintr-o oglindă nu pot altera luciul ei. Tot ce facem, tot ce gândim nu atinge cu nimic realitatea ce ne înconjoară. Vezi că există un punct de vedere de unde agitația noastră este vană, nu un punct de vedere superior ci unul simplu și apropiat, cel atmosferic, să zicem; ai observat că tot ce facem și construim lasă absolut intactă atmosfera?... Și nu numai atmosfera, dar chiar materialitatea lucrurilor. Putem clădi, și fiecare cărămidă, în materialitatea ei profundă, în ultimele ei molecule, va rămâne neatinsă, materialitatea aceea va rămâne intactă și inalterată, indiferentă la forma și structura construcției noastre. Tot ce numim viață este un ansamblu de agitații și acțiuni ce nu ating nimic, ce nu înlocuiesc nimic, ce nu înseamnă nimic, se dizolvă în suprema indiferență a duratei și a materialității continui... perfecte... intacte... nealterate.

– Înțelegi toate acestea, înțelegi? strigă deodată Ernest și se ridică în picioare gata să plece.

– Pentru ce vrei să te duci? întrebă Emanuel.

– Într-adevăr, pentru ce m-aș duce? răspunse Ernest și se trânti din nou în fotoliu.

– Ei, iată cum se petrece totul bizar și amuzant și absurd! spuse Ernest. În momentul când m-am ridicat în picioare aveam anumite gânduri și preocupări, și iată că așezându-mă din nou în fotoliu totul s-a schimbat în mine subit și mă gândesc la altceva... s-a schimbat placa...

Câteva clipe rămase gânditor.

– Știi ce e cu Tonio?...

Emanuel nu răspunse, dar tot ce se lega de Tonio îl interesa grozav.

– Ei bine, a trimis pe-un frate al lui ca să-i ridice lucrurile de la pensiunea unde stătea în ultimul timp... o pensiune infectă și murdară pe plajă...

– Știu, spuse Emanuel, l-am văzut într-o zi acolo.

– Ei da, și fratele lui mi-a povestit o mulțime de lucruri. Într-o seară Tonio a plecat la Paris, a băut îngrozitor de mult și s-a culcat într-o stație de metrou de unde a fost ridicat și dus la un spital... De-acolo, când s-a dezmeticit puțin, fratele lui, care fusese între timp anunțat, l-a condus într-o clinică foarte elegantă și modernă ca să se calmeze câteva zile și să se dezintoxice de alcool... Acum e mai bine, dar în primele zile la clinică era furios și foarte violent. Cerea mereu să i se dea de băut și de mânie spărgea în odaie toate obiectele... Îmi spunea fratele lui că a îndoit într-o seară un candelabru de masă de bronz ca pe-o bucată de ceară... În altă seară a intrat în odaia unui muribund...

– În odaia unui muribund? Cum asta? întrebă uimit Emanuel.

– Da, în odaia unui muribund... Se înarmase cu un cuțit și alerga prin clinică amenințând pe toată lumea. Într-un sfârșit a găsit o ușă deschisă și a intrat în odaia aceea. Era odaia unei îngrijitoare care se ocupa de un bolnav foarte grav... Camera îngrijitoarei comunica printr-o ușă în perete cu aceea a muribundului. Mai întâi Tonio a văzut pe perete în odaia îngrijitoarei o fotografie de femeie, s-a repezit la dânsa și a sfâșiat-o în bucăți cu cuțitul. Apoi a intrat în odaia vecină, a bolnavului, cu cuțitul în mână, sălbăticit și furios.

Era însă un muribund foarte cumsecade, care stătea în pat în capul oaselor, cu un șirag de mătănii în mână, și recita calm rugăciuni și litanii. Avea un ochi scurs, dar cu ochiul cel bun privea atât de fix și intens încât Tonio rămase în prag, cu cuțitul în mână, nedumerit și imobilizat. Bolnavul își lepădase mătăniile... Tonio murmură moale, zdrobit de privirea fixă a ochiului unic și globulos. „Vreau să omor pe cineva... vreau să omor pe cineva“, în timp ce bolnavul îi făcea semne amicale cu mâna. „Apropie-te tinere... vino încoace... foarte amuzant... foarte amuzant“, și îl chema lângă pat. Era un bolnav care stătea de luni de zile plictisit în pat în aceeași odaie de clinică și acum nu vroia să scape ocazia ca să se distreze puţin... Tonio făcu câţiva pași și căzu în genunchi lângă patul bolnavului, cu capul în pernele lui. Îngrijitoarea care venise în urmă și urmărise toată scena alergă să cheme pe cineva. Când se întoarse îi găsiră pe amândoi, pe bolnav și pe Tonio, recitând „Ave Maria“ cu glas tare, Tonio în genunchi lângă pat și bolnavul cu o mână pe capul lui într-o poziţie de magnifică benedicţiune deasupra căreia sticlea, cu o lucire subită divină, ochiul unic și fix...

– Și-acum trebuie să plec, spuse Ernest uitându-se la ceasul de mână și ridicându-se din fotoliu.

– Ești grăbit, ai vreo întâlnire importantă? întrebă Emanuel.

– Știi bine că nu, făcu Ernest ridicând din umeri. Îmi place să știu ora exactă când vin și când plec de undeva, dar asta numai pentru că am un ceas și ţin să-l utilizez...

VII

Emanuel nu dormise toată noaptea o singură oră calmă și liniștitoare. Îi frământa mintea resturi din conversaţia cu Ernest amestecate cu scene nesigure de vis, pe care oboseala le sesiza greu și agasant printre momentele de somn, ca desfășurarea unui peisagiu limpede în mersul unui tren ce trece necontenit prin tunele și alternează tabloul zilei inteligibile cu întunericul umed și irespirabil de sub pământ.

În gură îi persista un gust amar, nedeslușit, ca însăși amintirea viselor. Emanuel le reconstitui cu exactitate, închizând ochii, și atmosfera lor cenușie și copleșitoare umbri ușor ziua reală ca o prelungire imprecisă de tentacule în materia precisă a dimineţii.

În ziua aceea D-na Witts și Jack trebuiau să meargă la cimitir. În toată casa se răspândise mirosul exasperant și funebru al crinilor pregătiţi din ajun. Pepita era îmbrăcată în rochie neagră și D-na Witts mâncă în odaie, într-o liniște perfectă, pe care o respectau și papagalul și câinele.

Când mai târziu își reaminti Emanuel de acest moment al zilei, găsi că plutea în el atmosfera caracteristică a înmormântărilor cu trecerea înceată a timpului și disoluţiunea energiei, care făceau de pildă umbletul Pepitei mai tăcut și (respectând totuși intacte ocupaţiile ei zilnice, de la a peria perdelele până la a servi masa) îi lichefiau gesturile în aerul grav al aniversarului ca într-un fund acvatic submarin.

În timpul mesei, Pepita foarte serioasă și preocupată părea că vrea să spuie ceva lui Emanuel. Întristarea ei și doliul rochiei anunţau un plânset interior, gata să izbucnească, aşa cum unele semne certe anunţă o furtună.

Emanuel îşi băgă capul în ziar, indispus şi laş – ştiind că o singură privire a lui blândă şi compătimitoare ar fi distrus pojghiţa subţire de tăcere a Pepitei şi plânsul s-ar fi dezlănţuit atunci îngrozitor, iritant şi imposibil de oprit.

Emanuel, cu capul ascuns, se complăcea în precaritatea gesturilor politicoase şi măsurate ale Pepitei, a cărei discretă atitudine ar fi vrut s-o păstreze intactă până după masă, necerând nici măcar un pahar cu apă deşi îi era sete şi vorbind de după ziar cât mai puţin şi cu voce slabă, aşa cum ar fi mânuit cu delicateţă un explozibil până în momentul când l-ar fi depus într-un loc sigur.

Când isprăvi masa, Pepita veni să ia tacâmurile şi rămase cu tablaua în pragul uşii, mută şi insistentă.

– Ce vrei, Pepita? întrebă Emanuel.

– Îmi vine greu să vă răspund, dar îndrăznesc... poate că s-ar putea... Aş vrea să mă duc şi eu la cimitir azi după-masă... că doar eu am îngrijit pe domnul atâţia ani... şi era atât de bun... domnul... atât de bun, săracul...

Plânsul izbucni în sfârşit nestingherit în lacrimi pline ce cădeau greu peste tablaua cu veselă.

– Ei da, înţeleg... şi atunci, dacă vă duceţi toţi voi rămâne în toată vila singur...

Emanuel se gândi câteva secunde.

– În fine, nu am nevoie de nimic... timp de câteva ceasuri pot sta şi singur. Cred că nu se va întâmpla nimic...

– Vă mulţumesc... vă mulţumesc mult de tot, spuse Pepita, absorbind cu buza inferioară câteva lacrimi ce se prelinseseră pe nas.

În felul acesta, Emanuel rămase singur în ziua aceea în vilă.

Când toţi fură plecaţi, fu cuprins de o uşoară nelinişte. Încercă să doarmă, dar nu izbuti. Uşa spre terasă era deschisă și adia un vânt slab care mișca mereu perdelele în odaie. Emanuel ar fi vrut acum să închidă ușa; îi părea rău că nu fusese mai prevăzător. Cu cât treceau clipele, cu atât mișcarea perdelelor devenea mai agasantă. Emanuel rămăsese desigur și alte dăți cu ușa deschisă, pe o zi cu vânt, dar atunci nu se gândise atât la perdele pentru că ar fi fost ușor să sune și să ceară să fie închisă ușa.

Era o zi apăsătoare și caldă, cu un cer acoperit și o mare ce fierbea molcom și monoton. Emanuel își desfăcu cămașa la gât, pentru a respira mai mult aer, dar era una din acele zile când, orice ar fi făcut, rămânea înecat în atmosfera ei copleșitoare.

Emanuel rămase astfel câtva timp doborât, inert, fără gânduri, plin de zgomotul valurilor care foșneau mereu, mereu, ca o imensă respirație externă animalică, înceată și somnolentă.

Deodată pe una din dunele dinspre cârciumă apăru factorul poștal. Emanuel respiră ușurat; în sfârșit cineva îi va închide ușa. De obicei, factorul însă venea prin dosul vilei și dădea scrisorile Pepitei. Emanuel începu să strige și să facă semne factorului, dar acesta de-afară nu auzea nimic din cauza vântului. În momentul când trecu prin colțul terasei, Emanuel aruncă cu putere o carte peste balustradă. În sfârșit factorul îl auzi de data asta pe Emanuel și veni în salon prin terasă.

– Te-aș ruga, dacă vrei, să închizi ușa aceasta, îi spuse factorul[ui]. Toată lumea a plecat de la vilă și am rămas singur...

În clipa aceea factorul îi întinse un plic mare cu chenar îndoliat.

– Vedeți, scrie pe el „urgent“, spuse factorul, de aceea am venit eu singur să vi-l aduc... Care ușă trebuiește închisă?... Asta spre terasă?...

Emanuel era prea ocupat de a observa cum factorul închide ușa pentru a privi mai cu atenție la plic.

În momentul însă când factorul isprăvi și închise ușa pe dinafară, Emanuel aruncă o privire pe plic și descoperi scrisul Solangei. Ce vroia de la dânsul? Pentru ce era „urgent“? Poate că trebuia un răspuns tot atât de imediat?

Toate aceste gânduri îi trecură fulgerător prin minte în secunda exactă când factorul luă mâna de pe clanţă și întoarse spatele.

– Ah, ar fi trebuit să-l opresc puţin... poate că trebuie un răspuns urgent...

În zadar însă acum striga – factorul nu putea auzi nimic din salonul închis. Emanuel rămase astfel într-o singură secundă izolat de o ușă închisă ca un animal prins în capcană.

Plicul pe care îl ţinea în mână era de formatul mare al invitaţiilor funebre mai degrabă decât un plic de scrisoare. Era în exagerarea aceasta ceva insolit și neplăcut, ca o incoerenţă puţin demonstrativă.

Îl deschise febril, aproape rupându-l.

Înăuntru părea gol, dar Emanuel găsi în fundul lui un bileţel păturit în opt, foarte mic, o foaie cu pătrăţele ruptă dintr-un carnet.

Era scrisul Solangei dar foarte înflorat, și caligrafiat, cu o minuţiozitate care îi produse lui Emanuel un amestec de greaţă și de frică.

Conţinea câteva versuri din Valéry și un scurt „Adio“ scris deasupra unui desen care reprezenta un schelet într-o raclă sub pământ, înconjurat de diferite semne funebre și cranii strâmb schiţate.

Emanuel, îngrozit, lăsă din mână biletul. Îl cuprinse un tremur pe care nu-l putea stăpâni și în piept îi urla ceva exasperat și sinistru ca într-un loc pustiu plin de rezonanţe sălbatece.

Într-adevăr, ziua aceea înăbușită și goală, numai ea și lumina ei tristă, puteau da naștere unei întâmplări atât de lugubre și zdrobitoare.

Unde era în clipa aceea Solange? Ce făcea? Era oare moartă ori se zbătea abătută, în agonia unei otrăviri?

Emanuel se simţi încleştat de imobilitatea lui pe căruţ ca de o gheară ce l-ar fi strâns puternic, fără posibilitate de scăpare. Emanuel ar fi vrut să se ridice de pe gutieră să alerge până la cârciumă şi de-acolo să trimeată pe cineva până la pensiunea Solangei ca s-o caute. Poate că un singur minut era acum de extremă importanţă... Poate că ar putea fi încă salvată... Poate că se închisese în odaia ei şi nimeni nu ştia de dânsa, nimeni nu ştia că vrea să se sinucidă...

Emanuel făcu un efort ca să se ridice de pe gutieră, dar simţi cât de inutilă şi slabă era încercarea lui faţă de dunele enorme ce-l despărţeau de cârciumă şi pe care nu le-ar fi putut parcurge nici măcar târându-se pe brânci. Până atunci, niciodată Emanuel nu simţise cât de atroce şi dureroasă poate fi trecerea timpului. Îşi dădu slabe încurajări spunându-şi că biletul nu este atât de ameninţător şi sinistru, dar când îl luă în mână şi îl analiză din nou cu atenţie, descoperi în el încă mai multă disperare şi demenţă...

– Cât vor sta oare la cimitir, D-na Witts, Jack şi Pepita? se întrebă Emanuel. De cât timp plecaseră?

Era imposibil să aprecieze timpul exact. Când vroia o clipă să se calmeze şi să calculeze cât mai avea de aşteptat, timpul trecut părea când foarte lung, când extraordinar de scurt. Afară, lumina anonimă a cerului înnourat îl deruta cu totul.

Era în jurul lui prea multă disoluţie şi indiferenţă. Toată zbaterea lui şi imensa lui nerăbdare se topeau în abandonul zilei vaste şi inconsistente. Era senzaţia ciudată care dă unei dezlănţuiri de forţe într-un mediu prea slab o moliciune halucinantă de dezechilibru şi de fragilitate, aşa cum uneori în vis un umblet greoi cu paşi grăbiţi întâmpină un aer vaporizat şi prea uşor, în care corpul e gata să cadă înainte.

Își ținti urechea spre cel mai mic zgomot și privea pe fereastră atent la cea mai simplă mișcare ce i-ar fi indicat venirea celor din vilă, dar ziua afară rămânea vidă și haotică și Emanuel simţi disperat că nimic în tot ce-l înconjura nu avea relieful necesar de care să poată agăţa un gând eficace și sigur. Totul devenise dintr-odată dezolant de pustiu în timp ce în mână bileţelul îl ardea și frica se închircise într-însul, densă și dureroasă, ca nucleul zilei acelea exasperante.

Închise ochii, dar vuietul interior era mult mai insuportabil decât calma indiferenţă a lucrurilor dimprejur. Începu să numere... „Când voi ajunge la o sută“... dar termenul trecea și nimeni nu apărea pe dune. Cu ochii mari deschiși privea linia subţire și azurie a extremităţii nisipului, până ce conturul colinelor devenea incert și se fragmenta în pete luminoase care îl înţepau în ochi. „Este imposibil ca să se întâmple un lucru pe care îl aștepţi cu prea mare nerăbdare, își spuse Emanuel. Intensitatea așteptării îl gonește și îl îndepărtează, așa cum un vârtej de apă aruncă în afară bucăţile de lemn ce intră în rotaţia lui. Până ce nu mă voi calma nu se vor întoarce cei din vilă... nimeni nu va veni. Trebuie să mă liniștesc pentru ca întoarcerea lor să mă surprindă în perfectă indiferenţă – nu să răspundă exact așteptării mele.“

Vântul afară se porni cu furie, zgâlţâind ușa. „În cuprinsul aceleiași zile zace și nerăbdarea mea și disperarea Solangei. Ce face ea oare acum? Unde este? E moartă? E vie?“...

Întrebările lui Emanuel alunecau moale pe suprafaţa exactă și imuabilă a lucrurilor. Îl cuprinse o atât de profundă și grea tristeţe încât simţea că nici n-ar putea să plângă: plânsetul ar fi fost și el un act exterior, facil și ridicul faţă de imensa gravitate a momentului. Câteva lacrimi!... dar asta n-ar fi avut absolut nicio legătură cu întâmplarea prezentă și chinuitoare... absolut nicio importanţă și nicio legătură*.

---

* În ms., barat: „Deodată un gând îl ilumină ca un nou înţeles al situaţiei, invizibil până atunci, așa cum în sinuozităţile unei pietre

Când peste jumătate de ceas se întoarse[ră] D-na Witts, Jack și Pepita, Emanuel foarte calm îl rugă pe Jack să se ducă cu bicicleta în oraș, cu un bilet pentru Solange. „În caz că odaia ei e închisă să fie deschisă cu forța... s-a întâmplat poate ceva grav... să fie căutată pretutindeni".

Era o „datorie de conștiință" în termeni comuni, pe care Emanuel o săvârșea în afară de trupul lui, o acțiune exterioară și indiferentă, dincolo de sângele și carnea lui.

---

poate să apară brusc un profil bine desenat.

«Admițând că Solange a murit... că s-a sinucis... ce anume s-a schimbat în viața mea proprie?»

Emanuel avu o clipă de bucurie subită ca un țipăt interior.

«Ce anume s-a schimbat în carnea mea? În sângele meu? În corpul acesta ce a rămas închis în pielea lui, tot atât de cald, de exact și de întunecos ca și înainte... Solange e moartă poate, dar moartea ei nu e cuprinsă nicăieri în corpul meu... Toată întâmplarea s-a topit în minte sub forma unei simple știri pe care am aflat-o. Ce înseamnă însă oare știrea unei sinucideri, diluată în sânge?...»".

VIII

În fiecare seară D-na Witts venea câteva minute în odaia lui Emanuel pentru a-i spune „noapte bună“ înainte de a se duce la culcare.

În seara aceea însă, prea obosită pentru a scoborî în sufragerie, luă doar un ceai și se culcă. Câinele fu legat într-un hambar din curte ca să nu latre. D-na Witts era foarte surescitată de vizita la cimitir și dorea liniște. Toate luminile se stinseră în vilă, devreme; Jack adusese răspuns din oraș că persoana căreia i se adresa bilețelul nu fusese găsită acasă. Era lumină încă afară când toată lumea se culcă în vila „Isabela“ după ziua aceea plină de osteneli și peripeții.

Emanuel își trase perdelele pentru a face mai întuneric în odaie, dar lumina venea dinspre terasă și mult timp se chinui să adoarmă stânjenit de claritatea albastră a serii de vară.

Câtva timp dormi greu, fără vise. Începu să transpire și se trezi într-un lac de umezeală. Pijamaua la spate se lipise de piele și ar fi vrut să o schimbe dar nu îndrăznea să o scoale pe Pepita. Căută chibriturile și aprinse lampa. Privi la ceas, era abia ora zece, dar afară se întunecase și toată lumea părea că doarme de mult.

În acest moment auzi un zgomot de pași în jurul vilei, pe cimentul din curte. În somn i se păruse vag că umblă cineva pe afară, dar uitase de asta când se trezi – acum însă mersul se auzea din nou bine de tot. Cert, cineva căuta ușa de la intrare.

În clipa când vru să strige, răsună strident soneria pe coridor; cineva suna la intrare.

Câteva minute trecură grele și neliniștitoare. Emanuel, buimăcit de somn, își pregătise în mână ceasul de pe masă, cu piatră grea de marmură, pentru a arunca în capul celui ce va intra în odaie, dacă era cumva un hoţ.

Deodată se auziră pe coridor pașii târșâiţi ai Pepitei și în curte apărură luminile schimbătoare ale lămpii aprinse cu care venea.

– Aici e vila „Isabela“? întrebă de-afară o voce răgușită. Emanuel nu descoperi în voce niciun accent cunoscut, și mai târziu, când își amintea de clipa aceasta și reconstituia cu exactitate în memorie tonul întrebării, el suna la fel de fals și necunoscut.

Pepita întredeschise ușa și se auziră câteva șoapte apoi pașii Pepitei spre odaia lui Emanuel și o discretă bătaie în ușă.

– Ce este? întrebă speriat Emanuel.

– A venit cineva... vrea să vă vadă... răspunse Pepita.

Emanuel era uluit. Cine putea să vie la ora aceea la dânsul?

– Întreabă cine e...

– E o domnișoară... îmi daţi voie să intru?

Emanuel o chemă înăuntru. Pepita veni în halat de noapte și îi spuse repede pe șoptite:

– Mi se pare că nu e în toate minţile... nu știu cine este... n-a fost niciodată pe-aici... e cu hainele rupte și despletită... dar nu pare să fie o cerșetoare.

Emanuel își dădu în sfârșit seama că la ușă era Solange; își aminti cu regret că îi dăduse indicaţii precise unde este vila „Isabela“.

– Ei bine, spune-i să intre... spuse Emanuel. Poţi închide ușa la coridor și să te duci la culcare... va pleca prin terasă...

Pepita era mirată și curioasă și desigur că, dacă n-ar fi dominat mai ales curiozitatea, n-ar fi primit în vilă pe Solange.

– Poftiţi, intraţi...

Emanuel ridică flacăra lămpii; odaia se ilumină ca un om care ridică sprâncenile și deschide brusc ochii, în așteptarea unei surprize.

În prag apăru Solange. Avea într-adevăr aerul demenţial și mizerabil. Unde se tăvălise, prin ce gunoaie, de era atât de murdară și zdrenţuită[?] Emanuel se îngrozi. Solange stătea în prag ca o arătare. Părul îi atârna despletit, plin de nisip și faţa avea o culoare vânătă de piatră, linia buzelor dispăruse lividă în asprimea obrazului. Avea cearcăne sub ochi și în două locuri urme negre de lovituri, ca și cum ar fi fost bătută sau zgâriată. În mână ţinea niște obiecte voluminoase ce atârnau greu. În fiecare mână câte unul. Emanuel nu desluși ce sunt, dar când Solange făcu un pas în odaie își dădu seama cu un amestec de frică, de milă și de profundă neplăcere că într-o mână Solange avea cadavrul pe jumătate putrezit al unei pasări moarte, iar în cealaltă o gheată ruptă, hidoasă, găsită desigur în gunoaie.

– Iată ce ţi-am adus! spuse Solange cu aceeași voce stranie, impersonală și puse pe masă obiectele. Apoi rămase mută și înlemnită, privind fix *abat-jour*-ul lămpii, cu ochii mari deschiși, în plină lumină, fără să clipească ori să fie jenată de flacăra lămpii, ca și cum ochii ei ar fi căpătat brusc însușiri de materie indiferentă, lucind în lumină ca niște bucăţi de sticlă încrustate în obrazul de piatră.

– Te rog stai jos...

Căzu mai mult decât se așeză în fotoliu; rămase cu privirile mereu fixate de lampă ca și cum ar fi urmărit acolo ceva ce trebuia observat cu infinită atenţie și fără o pauză de-o clipă.

– Pentru ce ai venit? întrebă Emanuel și se sili să aibă un ton cât mai natural în care să nu străbată nimic din surpriza și neliniștea lui interioară. „Totul este acum să procedez astfel ca și cum nimic anormal nu s-ar petrece, gândi Emanuel. Întreaga întâmplare trebuie închisă în banal și obișnuit, asta e salvarea... orice mirare din parte-mi poate mări acuitatea disperării Solangei."

Emanuel își schiță repede un mic plan de acțiune.

„Va trebui să vorbesc rar cu pauze mari pentru a lăsa timp frazelor să se organizeze într-însa. Probabil că e încă foarte zdruncinată... a trecut desigur prin momente teribile și tot ce-i voi spune va suna în ea în golul și pustiul disperării... Va trebui să caut anume vorba cât mai simple și cât mai evocatoare."

– Înțeleg foarte bine neliniștea și zbuciumul tău, începu Emanuel. În dragostea noastră a fost o înțelegere, deasupra cuvintelor ce ne spuneam și a lucrurilor ce se întâmplau. Încet, încet, fiecare din noi s-a dedublat și a început să existe cam în aceeași măsură în el însuși și în reflexul lui viu, care era celălalt. Încât orice despărțire devenea o îmbucătățire a eului, o rupere organică, ca smulgerea brutală a unei mâini, de pildă*...

În odaie străluci lumina albă a unui fulger căzut în apropiere. Tunetul urmă înspăimântător cu bubuituri repetate ca niște împușcături. Era oare sfârșitul zilei acestea apăsătoare? În sfârșit, furtuna urma să se dezlănțuiască și să spargă cerul înnourat într-o răpăială de ploaie eliberatoare? Căldura se făcu mai grea, broboane de sudoare curgeau pe gâtul lui Emanuel, lumina circulară a *abat-jour*-ului închidea pe Solange, odaia și atmosfera ei insuportabilă în interiorul unui clopot de sticlă.

– Pentru mine, continuă Emanuel, despărțirea a fost tot atât de grea, tot atât de zdrobitoare ca și pentru tine, dar... a trebuit... a trebuit... n-am vrut ca dragostea noastră să devină un obicei... cu program de întâlniri zilnice, cu rituri indiferente (în fiecare zi la [ora] Y să ne plimbăm cu trăsură pe plajă) care să înece în platitudine și banalitate ceea ce a fost în întâlnirea noastră atât de pur și de extraordinar...

---

* În ms., barat: „Emanuel se întrerupse: «Acum vine cotitura diplomatică unde trebuie să-i explic plauzibil plecarea mea»".

– În întâlnirea noastră... repetă Solange abia mișcând buzele și trecându-și mâna peste ochi, copleșită de o amintire.

– Pentru dragostea noastră de totdeauna despărţirea aceasta va fi o absenţă în care ea va căpăta noi preciziuni și noi înţelegeri... așa cum în aerul îngheţat al iernei toate sunetele se aud mai distincte și mai apropiate.

Emanuel acum se asculta vorbind și cuvintele păreau ele însile hipertrofiate de căldură. Unde se petreceau toate acestea? În ce oglindă deformantă căzuse această noapte hidoasă și sufocantă?

Solange își frământa mâinile, rămânând tot timpul cu privirea îndepărtată și fixă. Ce însemna această prezenţă a cărei umbră imensă acoperea straniu un portret din perete?

Emanuel zări pe masă biletul primit în după-amiaza aceea. Îl luă și-l desfăcu încet, apoi îl îndoi la loc. Solange îi urmărea acum toate gesturile cu extremă atenție.

– Și ce înseamnă asta? Pentru ce?... mă întreb, pentru ce? izbucni Emanuel.

Învârtea bileţelul printre degete, iluminat de-o idee.

„Acum Solange e cu desăvârșire epuizată... Toată forța ei de concentrare s-a isprăvit în biletul acesta... mai departe n-a putut lua nicio hotărâre și din moment ce n-a executat gândul ei până la capăt iat-o acum mai docilă și mai supusă ca totdeauna... ca și acumulatoarele acelea care supuse mult timp unei tensiuni puternice când curentul este întrerupt pierd pe lângă electricitatea acumulată și restul de energie ce-l conţineau..."

Solange privea biletul, cu profundă dezolare și umilinţă.

Emanuel îl deschise din nou și apoi îl rupse bucată cu bucată aruncând hârtiile în scrumieră.

Era ultima și cea mai atroce lovitură pe care o simțea desigur Solange în ziua aceea; fața ei luă subit un aer suferind și docil de animal bătut.

– Îți repet că despărțirea aceasta nu e decât provizorie. Și chiar dacă ar fi definitivă... n-am scos oare din dragostea noastră tot ce-a fost mai pasionant, tot ce putea fi în ea unic... imposibil de înlocuit? Importantul nu stă în săvârșirea cotidiană a aceluiași act de fericire, ci în desăvârșirea lui perfectă, într-o singură dată, în mod unic și ireversibil...

– Pentru mine tot ce-mi spui e atât de clar și totuși atât de ciudat... vorbi în sfârșit Solange. Îmi huiesc în cap valurile mării de toată după-amiaza și vocea ta iese parcă din huiet...

În noapte fulgerele se ințețeau și furtuna devenea tot mai plină de forțele ei întunecate, ținute în loc de zăpușeala moale și anihilantă.

– Toată zbaterea asta a noastră ai fi putut s-o eviți printr-o înțelegere mai elementară a lucrurilor, spuse Emanuel.

Își dădu seama că fraza aceasta nu exprima exact gândul lui. Căută câteva cuvinte mai precise dar căzu cu capul în perne, obosit – la ce bun?

Îi vâjâiau urechile și sudoarea îl ințepa pe tot corpul, neplăcut. Ar fi vrut să poată fi scos din camera aceea, smuls din interiorul ei ca dintr-o cochilie și scufundat într-un aer mai proaspăt, mai rece și mai respirabil.

– Te rog gândește-te ca în același mod în care mi-ai produs zbuciumul unei după-amiezi să poți să-mi procuri o liniște deplină, o după-amiază de complect abandon și mulțumire... nu însă de plăcere, ci de calm... oamenii nu pot în fond decât să-și provoace plăceri ori disperări, atâta tot[*]...

Solange se ridică să plece.

Întinse mâna lui Emanuel, apoi o puse pe pieptul lui, pe bătăile inimii, și rămaseră câtva timp astfel.

---

[*] În ms., barat: „Există însă momente de calm și singurătate ce depășesc toate acestea...“.

– E îngrozitor de întuneric afară, spuse Emanuel. Și ploaia va veni dintr-un moment în altul.

Era în grija lui și puțină frică; se temea că Solange va mai trebui să stea câtva timp acolo.

– Îți pot da o lanternă.

Solange îl privea cu ochii umezi, tremurând toată.

– Te rog, iartă-mă, Emanuel.

Zări deodată pe masă pasărea moartă și gheata, aduse de pe plajă; le apucă ca să le ia cu dânsa.

– Ah, nu, lasă-le aici... Te rog să le lași... spuse Emanuel cu oarecare ferocitate. „În felul acesta își va aminti că a lăsat în urma ei semnele certe ale amărăciunii ce mi-a produs și gândul ăsta o va tortura probabil. E bine ca întâmplarea să nu se termine prea simplu și să o mai chinuie puțin; altfel totul se va repeta“, gândi Emanuel.

În sfârșit Solange se îndreptă spre ușă; trecu prin fața oglinzii și privi în ea distrată, fără ca să facă cel mai mic gest pentru a-și aranja părul ori rochia.

Emanuel aplecându-se peste lampă deranjă flacăra și în odaie se răspândi un miros acru de fum. Zăpușeala fierbea cumplit, fulgerele se repetau din ce în ce mai dese. Când Solange deschise ușa spre terasă pătrunse în odaie o răbufnire de vânt, dar [era] un curent de aer cald ca ieșit dintr-o baie. Emanuel stinse lampa. Solange părăsi odaia în întuneric.

– Pot să-ți spun la revedere, Emanuel?

Emanuel ezită o clipă ca să răspundă, dar când vru să pronunțe cuvântul ușa era închisă și Solange plecată.

Își aruncă de pe el plapoma, își dezbrăcă pijamaua și se șterse cu ea pe corp. Era aceeași căldură densă, plină și irespirabilă, dar acum, în întuneric, rămas singur, Emanuel respira mai ușor.

Cu vârful degetelor izbuti să atingă și să ia de pe un raft o sticlă plină cu alcool. Își turnă de câteva ori pe corp și se frecă cu frenezie; mirosul tare îl ameți puțin. Își umplu plămânii cu aerul reîmprospătat, îmbibat cu vapori de alcool ce usturau în nas și pătrundeau până în fundul respirației.

Epuizat de căldură, îmbătat de mirosul alcoolului, rămase în perne cu fața în sus, sfârșit de osteneală, inert și amețit.

Câtva timp nu făcu decât să respire regulat și somnul îl prinse aproape cu totul, când se dezlănțui afară ploaia – ploaia bună, liniștitoare, ca un duș puternic ce mătura cu rafale de apă ziua aceea înăbușitoare și grea.

IX

Într-o după-amiază, câteva zile după această întâmplare, veni să-l vadă Emilie, îngrijitoarea lui Tedy. Ţinea în mână un buchet mare de trandafiri. Era ostenită de drum, și obrazul îi lucea de sudoare. În mână, hârtia care învelea cozile florilor se rupsese și era caldă de la strânsoarea degetelor.

– Vă trimite Tedy asta și vă roagă mult să mai veniți pe la ea... mai ales acum când boala ei s-a agravat atât de rău...

– Ce are? întrebă Emanuel.

– Întotdeauna vara-i așa... vara coace fistulele și, iertați-mi cuvântul, împute puroiul... Tot piciorul bolnav al lui Tedy nu-i acum decât o rană putredă și rău mirositoare...

– Ei, și ce spune doctorul?

Emilie își privi unghiile, apoi își strânse obrazul închircit de riduri într-o strâmbătură ce s-ar fi părut un zâmbet ciudat și izbucni domol în plâns. Își scoase o batistă din poșetă și își tamponă ochii.

– Iată că dau reprezentaţie, spuse ea. Și după o pauză: Va fi prea trist... prea greu de suportat... doctorul a spus că probabil va trebui să i se taie piciorul... Și ea, sărăcuța, nu știe nimic... bănuiește ceva, dar nu tot adevărul... zilele trecute mi-a spus că vrea să-și facă o rochie nouă de vară... „Cu flori multe“... mi-a spus... „o rochie veselă cu care să pot merge când voi începe să umblu“... și i-am cumpărat muselină înflorată... ceva foarte frumos... îi stă bine... e-atât de bucuroasă de rochia asta... nu bănuiește nimic sau poate se preface... o surprind de multe ori cu lacrimile în ochi... și tace... nu spune nimic... cochetează, așa întinsă pe căruț...

„mai lungă puţin rochia“, a spus croitoresei când a venit la probă... „e o rochie pentru mers în picioare“.

Emanuel promise că va veni a doua zi.

– Cât mai devreme, spuse Emilie, poate fi și înainte de 4... mai târziu poate să aibă febră...

Emanuel veni a doua zi la hotel. Căldura după amiezei ardea în tot plinul ei. Îi ieși în întâmpinare Emilie care îl rugă să aștepte câteva minute în coridor.

– Tedy vrea să vă facă o surpriză, spuse îngrijitoarea.

Când, în sfârșit, Emanuel intră în odaie își dădu seama îndată de surpriza ce i-o pregătise Tedy: se îmbrăcase cu rochia ei nouă și luase toate cuverturile de pe ea; un picior era normal, încălţat cu ciorap și pantof de sport (Emanuel observă că talpa era curată, era un pantof care nu călcase niciodată pe pământ) iar celălalt picior era înfășurat în bandaje albe. Părea o fată sănătoasă, vioaie, care se întinsese pe gutieră dintr-un capriciu dacă picioarele n-ar fi prezentat un contrast atât de izbitor.

Într-adevăr rochia îi stătea bine, Tedy își pieptănase părul cu oarecare cochetărie și îl dăduse la o parte puţin pe frunte descoperindu-și privirea.

Emanuel se gândi la o păpușă mare care ar fi avut un picior spart și fetiţa care se juca cu ea îl învelise în tifon, jucându-se cu păpușa „de-a bolnava“.

Emilie stătea surâzătoare de-o parte.

– Îţi place rochia mea? întrebă Tedy.

– Este cât se poate de frumoasă... îţi stă foarte bine...

– Da... da... spuse Tedy cu o grimasă. Când o să umblu o să-mi stea încă mai bine... Vezi doar că pe căruţ face pliuri...

Își aranjă puţin părul.

– Mă întreb, spuse ea lui Emanuel, dacă vom dansa vreodată noi doi împreună.

Tăcu și apoi izbucni în râs:

– Poate că vom dansa „La danse macabre“!

Emilie făcu o mutră supărată.

– V-am rugat doar să nu mai vorbiţi astfel...

În odaie storurile erau trase și domnea o răcoare moale și vibrantă, cu zumzăitul mărunt al unei tăceri calme. Emilie aduse oranjadă în pahare mari.

Chiar de când intrase, Emanuel simţise un miros iute și neplăcut; acum, când Emilie apropie căruţul lui de al lui Tedy pentru a fi lângă aceeași masă, Emanuel își dădu seama că mirosul venea de la pansamentele ce înveleau piciorul bolnav al Tedy-ei. Era ca adierea ce suflă vara peste maidanele de gunoi și se amestecă cu mirosul florilor de câmp.

Emilie veni cu o cuvertură, probabil că simţise și ea mirosul puroiului.

– Ar fi bine s-o puneţi peste picioare...

Însă Tedy refuză; era puţin agitată, obrajii îi ardeau și de câteva ori Emanuel o surprinse mușcându-și buzele pentru a face din nou sângele să vie în ele.

Deodată se bătu în ușă și o fată de serviciu aduse o carte de vizită pe care Tedy o privi speriată. Începu să tremure ușor ca scuturată de friguri. Într-o clipă faţa ei deveni transfigurată, de nerecunoscut.

– Bine spune-i că poate să vie...

Și repede, pe nerăsuflate, explică lui Emanuel în puţine cuvinte:

– Îmi pare bine că ești aici... mi-e frică de omul ăsta... îl primesc de frică... să nu-mi facă vreun rău... e un magnetizor... și spune că poate să mă vindece... face tot felul de lucruri stranii... mi-a adus cărţi de ocultism...

În acel moment ușa se deschise din nou și Emilie veni însoţită de vizitator.

Era un omuleţ mărunt și slab, cu un umăr mai ridicat decât altul, din care cauză umbla oblic și ţinea capul înclinat privind pe sub sprâncene; avea o faţă îngrozitoare, ciupită de vărsat, și ochii foarte ieșiţi, ca două globule ce-ar fi stat lipite de obraz gata să cadă. În mijlocul feţei spânzura nasul ca un cioc de cucuvaie. Purta o pelerină mică și nu părea deloc incomodat de ea, deși era o zi atât de călduroasă. Când întinse mâna ca să dea bună ziua, pelerina se deschise și atunci se părea într-adevăr că este o pasăre de noapte cu aripile desfăcute.

– Îţi aduc vești bune..., spuse el Tedy-ei. Pot să ţi le spun? întrebă el privind spre Emanuel ca și cum ar fi fost stânjenit de prezenţa lui.

– Da... da... răspunse Tedy... spune-mi tot ce-ai făcut pentru mine.

Emanuel observă pe gâtul omuleţului o ploșniţă și fu cuprins de-o scârbă subită.

– Iată, am intrat în relaţii cu un spirit bun... un corp astral... de pe muntele Tibet... din grupul luminilor mari și favorabile... întâi a refuzat... apoi a răspuns că vrea... acceptă... cu condiţia ca să vindece pe cineva iniţiat... așa că va trebui să te iniţiez mai întâi... Câteva noţiuni numai... pentru ca spiritul lumi[ni]i să nu se găsească în teren amorf... neastral...

Emanuel privea fix paharul cu restul de oranjadă – grozavă poftă ar fi avut să i-l arunce omuleţului în obraz; din gura aceea strâmbă și știrbă ieșeau toate cuvintele bizare ca o scursură de murdărie.

– Și ce trebuie să fac? întrebă Tedy.

– Până una-alta nimic important, voi veni mâine ca să-ţi transmit mesagiul complect al luminii din Tibet... până atunci iată, am adus o piatră astrală cu care să dormi sub pernă... Îmi pare rău că sunt azi atât de grăbit...

Tot timpul cât omuleţul vorbea Tedy clănţănea din dinţi; omuleţul scoase din buzunarul vestei ceva învelit într-o bucată de ziar.

– Ţine asta sub pernă... până mâine... și gândește-te la corpul astral astă seară la 9 și 25, mă voi gândi și eu în aceeași minută... va fi dublul gând favorabil...

Întinse iar mâna și desfășură din nou pelerina ca fâlfâirea unei păsări sinistre, apoi plecă repede, cu pași mici, făcând semn Emiliei să-l urmeze în coridor. Emilie se duse cu dânsul afară și prin ușa întredeschisă se auzi cum omulețul îi spune ceva în șoaptă. Emilie reintră în odaie.

– Ce ți-a spus? întrebă Tedy înfrigurată.

– Mi-a cerut să-i împrumut cinci franci.

– Îmi dai voie să văd ce-a adus în hârtie? întrebă Emanuel.

Era ceva moale, alb și puturos, Emanuel pipăi și mirosi „piatra astrală“, apoi, după ce o examină cu atenție, o înapoiă Tedy-ei.

– E pur și simplu o bucățică de brânză veche, poți s-o arunci fără nicio grijă... vezi și d-ta...

Emilie privi și ea în hârtie.

– E brânză, e brânză curată, aprobă și ea clătinând din cap cu o mină dezgustată.

– Vă spun mereu să nu primiți oameni dintr-ăștia.

Era însă imposibil ca Tedy să se liniștească; își freca mâinile una de alta, și nu îndrăznea nici măcar să zâmbească. Emanuel căută s-o liniștească, dar toate argumentele lui fură în zadar.

– Pentru ce nu s-a vindecat el mai întâi? țipă înfuriat Emanuel. Pentru ce umblă strâmb?

– Înțeleg foarte bine tot ce-mi spui, răspunse Tedy, dar mi-e frică... mi-e frică de omul ăsta.

Emanuel vru să arunce la coș hârtia cu bucata de brânză, dar Tedy întinse mâna și i-o smulse, punând-o iute sub pernă.

Emanuel ceru voie să plece.

Căldura de-afară zăcea înăbușitoare peste oraș. Era în aer mirosul gelatinos de pește al oceanului, ca o exalație vagă de putreziciune, cu miros iute și stătut, asemănător cu acel care domnea în odaia Tedy-ei.

În străzile orașului domnea pustietatea orelor de după-amiază; în pragul prăvăliilor băieți somnoroși căscau și își întindeau oasele, câinii stăteau lungiți în umbra caselor, palpitând [cu] limba lor umedă și roșie ce atârna din bot ca o cârpă.

Emanuel nu se putea întoarce la vilă înainte de a se însera pentru că Pepita avea concediu toată ziua și nimeni nu-l putea urca în camera lui.

Încercă să citească, dar și literele ziarului se topiseră parcă de căldură. Îl chinuia imaginea piciorului bolnav învelit în pansamente și bucățica de brânză pe care Tedy o ascunsese sub pernă. Era o după-amiază copleșitoare.

Emanuel se lăsă dus de cal, pe străzile înguste și umbrite, apoi se trezi deodată pe esplanadă, în fața mării, în plin soare, în plină forfoteală a oamenilor în halate și costume de baie.

În fund marea se retrăsese și strălucea ca o linie subțire aurie, întinsă între limitele orizontului.

Deodată Emanuel primi o minge în trăsură, aruncată desigur de cineva ca să-l nimerească.

Era Katty, englezoaica cu care stătea în pensiune Solange. Purta un costum de baie roșu care se lipea rău de trupul ei uscat. Pielea se înroșise de soare pe brațe și pe tot spatele, iar pe alocuri se întindeau urme largi de piele friptă, amestecată cu fire de nisip. Părul roșcovan în lumina crudă a soarelui se aprinsese parcă și el. Katty devenise toată o bucată de carne friptă și roșie, tăvălită în nisip. Când se cufunda în ocean desigur că apa țiuia în jurul ei așa cum șuieră un cărbune aprins aruncat într-un pahar.

Emanuel vru să-i ceară vești despre Solange dar se reținu. Katty, fără jenă, se urcă în trăsură și se întinse de-a lungul ei, trăgând poclitul deasupra.

– Ce răcoare e aici la tine! spuse ea... un adevărat alcov.

Emanuel o vedea acum de-aproape și îi privea fața și corpul supraîncălzit, ars, lipsit de frumusețe, cu coaste ascuțite și linii drepte, colțuroase la șolduri. Era însă sub pielea aceasta o fierbere intensă, o ebulițiune în căldura zilei, o palpitaţie sălbatecă şi nudă ca a unui animal. Katty stătea cu ochii închişi, doborâtă de zăpuşeală, ameţită de răcoare şi respirând rar, aproape gâfâind.

– Cunosc un loc foarte umbros şi foarte plăcut, undeva, aici prin împrejurimi. Cu trăsura e un ceas de drum...

Emanuel n-avea unde să se plimbe până în seară; acceptă cu entuziasm propunerea Katty-ei.

Într-o minută ea se repezi la cabină şi reveni într-o rochie simplă, cu flori multe şi cu sandale uşoare în picioare. Îşi pusese pe buze puţin roşu, şi buzele erau strălucitoare şi proaspete ca şi cum în locul acela carnea ar fi fost incizată.

Câtva timp goniră, pe un drum lung de ţară în plin soare, printre câmpuri aride lipsite de copaci şi de adăposturi umbrite. Emanuel cunoştea bine toate locurile acelea şi lăsă calul condus de Katty. Deodată Katty trase hăţurile şi coti într-o parte. Intră cu cal şi trăsură de-a dreptul în ramurile ce se întindeau în faţă. Era un drum cu totul ascuns de un tufiş imens de verdeaţă. Pentru a-l străbate calul împingea de-o parte şi de alta ramurile înţepătoare şi trecu ca printr-un mic tunel de frunze, în dosul căruia nimeni nu putea bănui că se află un drum ascuns.

Tot lungul drumului foarte îngust se întindeau sălcii ce-şi scufundau ramurile în apa unui pârâu ce şerpuia între două ţărmuri înalte acoperite cu o iarbă fină şi deasă presărată cu flori de culori întunecate. Intraseră într-un domeniu cu totul neştiut unde aerul devenise deodată mai umed, mai verde şi mai limpede, ca fotografia unui peisagiu pusă sub un cristal.

Emanuel opri câteva clipe trăsura şi respiră adânc răcoarea umedă a locului. Era, după lumina zilei, după-amiaza aceea cu pansamente şi odăi închise, ca un pahar cu apă foarte rece băut avid, pe însetate.

Katty conduse calul mai departe şi intrară într-o adevărată odaie de verdeaţă, încă mai umedă, mai întunecată şi mai tăcută. În depărtare, printre ramurile dese ale tufișurilor se zărea lumina zilei în sclipiri rare. Erau acum închiși într-o cameră de umbră și verdeață, înconjurați afară de imensitatea căldurii înăbușitoare ce continua să se prăjească fierbinte, în soare.

În odaia aceea de răcoare profundă, iarba întinsese un pluș inefabil între ramurile fluide ale sălciilor și susurul apei, viu ca foșnetul unei respirații.

Emanuel închise ochii și răceala îl înveli plăcut în cearșafuri de aer proaspăt. Câțiva platani uriași acopereau deasupra cu ramurile lor întinse încăperea de umbră și verdeață. Katty legă calul, apoi se trânti în iarbă, lungindu-se toată, vibrând de plăcere și oboseală. Emanuel simțea mai grele ca niciodată cuverturile de pe el; aruncă pătura, dar și hainele îi erau acum o povară; ar fi vrut să poată și el să se culce în iarbă, de n-ar fi decât câteva clipe.

Deodată, într-un efort care îl zăpăci pe el însuși, apucă cu o mână poclitul trăsurii și întinse un picior afară, pe scară. Când Katty îl zări, Emanuel era aproape jos în iarbă. Îi tremurau mâinile îngrozitor și picioarele nesigure de echilibru atingeau corpurile străine ca pe niște suprafețe instabile ce s-ar fi mișcat mereu.

Cu mari precauțiuni și lovindu-se tot mereu de câte ceva, Emanuel mai mult căzu decât scobori din trăsură. Era acum jos în iarbă, lângă Katty. Contactul cu pământul dur, pe care nu-l mai atinsese de atâta timp, stârni în el [o] frenezie amețitoare. Îi venea să râdă, să hohotească și nu putea decât să facă grimase oribile cu gura.

– Ce ai? Ce-ai pățit? întrebă Katty speriată văzându-l cum se strâmbă.

Emanuel se întinse pe iarbă cu fața în jos. În obraji, în urechi, pe gât îl pătrundea atingerea ușoară a firelor de iarbă. Își apăsă capul în ele până simți tăria și umezeala pământului gol. Îi umplea nările pământul rece, cu miasme de pâine veche și lut. Își apăsă mai tare fața în el și sărută deodată țărâna umedă; rămase așa cu buzele lipite de țărână. Întinse brațele de-o parte și de alta cuprinzând-o cât putea să apuce sub el, strângând în brațe ca pe o femeie masa aceea întunecată de vegetație și humă.

Își înfunda și își scotea capul din iarbă ca și cum l-ar fi scăldat în verdeață.

– Vezi, Katty, spuse el în extaz, e pământul bun, pământul tăcut, care nu știe de pansamente și de magnetizori, pământul simplu și indiferent, cu totul și cu totul liniștit, profund calm. Pune urechea lipită de el și vei auzi ce adâncă este tăcerea lui.

Emanuel rămase cu ochii închiși, cu fața strâns lipită de pământ.

– Ce bună și blândă trebuie să fie odihna în pământul ăsta, gândi el. În timp ce afară rămâne o zi albă, decolorată, care fierbe în clocotul ei boli, prostii omenești și inutile descurajări.

Își reaminti de ultimele zile, de venirea Solangei în noapte, de camera Tedy-ei, de piciorul care va trebui tăiat și de hidosul și murdarul omuleț bizar. Toate aceste amintiri pluteau acum undeva în aer inconsistente și ușoare, fără să-l poată atinge, fără să-l rănească, fără să-l pătrundă. Erau toate lipsite de materie și străvezii până în fundul amărăciunilor ce le conținuseră odinioară. Ce însemnau toate acestea pe lângă pământul tăcut și grav? Undeva, în jurul lui, plutea o zi plină de oameni și de gesturi, plină de o viață absurdă și lipsită de înțeles. Pământul singur putea îneca în tăcuta lui adâncime neagră toate zbaterile și toate durerile, și Emanuel rămase cufundat în el, zdrobit de odihnă și de beatitudine.

În aerul înconjurător, departe, oamenii continuau să-și dizolve gesturile și acțiunile inutile. Ernest avea dreptate, tot ce făceau oamenii se topea în căldura unei zile și dispărea fără urme. În aer, în pământ, toate acţiunile lor se volatilizau şi le lăsau intacte.

Câtva timp totul zumzăi tăcut în jurul lui. Curgerea apei îl pătrundea din cap până în picioare, ca şi cum pârâul rece ar fi trecut acum prin el, de-a lungul trupului întins.

Emanuel se întoarse la vilă ameţit şi beat de mulţumire. Îşi propuse de-acum încolo o viaţă sobră şi elementară, din care să excludă toate gândurile chinuitoare şi orice cunoştinţe şi aventuri noi.

„În orice punct al ei, viaţa se poate reînnoi", gândi el şi îşi umplu pieptul de dorinţa vindecării pentru a duce de-acum încolo o viaţă simplă „ca iarba câmpului şi ca scurgerea apei".

Toate aceste hotărâri însă fură răsturnate de-un eveniment neaşteptat care întunecă viaţa lui Emanuel.

[Partea a III-a]

I

Într-o după-amiază, în timp ce stătea pe terasă, Emanuel simți niște dureri vii în locul unde fusese puncționat abcesul; de câteva zile îl înțepau mușchii acolo, dar nu dăduse faptului nicio importanță; acum, durerea devenise deodată violentă și atroce ca o crampă. Câteva secunde Emanuel rămase cu brațele înlemnite în poziția în care îl prinsese accesul, sfâșiat de durere. Încet, însă, suferința se calmă.

Emanuel dete la o parte pijamaua și examină cu atenție locul bolnav; cu surprindere și imensă spaimă descoperi acolo o umflătură mare cât un pumn, ridicată subit din piele și gata parcă să spargă. Când se formase abcesul? Era convins că dimineața când se spălase nu era acolo. Cu siguranță că ar fi văzut umflătura și s-ar fi alarmat.

Emanuel, de frică, simțea parcă ziua întunecându-se; acum nu se mai simțea deloc stăpân pe dânsul, umflătura ieșise din altă substanță interioară care își continua putreziciunea, în timp ce Emanuel lua la suprafață hotărâri eroice și vroia să-și reînnoiască viața.

Umflătura arăta subit că nimic în fond din corpul lui nu-i aparținea într-adevăr. Era o formație hidoasă și amenințătoare care se alcătuise pe ascuns, împotriva tuturor gândurilor și a mulțumirilor lui conștiente.

Emanuel trecu încet mâna pe suprafața ei și netezimea aceea nouă ce nu-i aparținea răspundea cu senzația tactilă ciudată a unei atingeri prin grosimea unei stofe. Era o sensibilitate străină și grea ca volumul unei bile apărute sub piele, între șold și pubis.

Înfrigurat scrise un bilet doctorului, apucând hârtia cu o singură mână, tot timpul ţinând mâna pe suprafaţa abcesului, pentru a-i opri creșterea continuă, evaluând secundă cu secundă, în diviziuni de infinită sensibilitate, mărimea lui cu frica de a nu-l simţi brusc umflat mai tare, răspândindu-se sub piele și cuprinzându-i din ce în ce mai mult trupul ce rămăsese sănătos.

Îl rugă pe Jack să plece în oraș cu bicicleta și să aștepte răspunsul doctorului. Își acoperi burta, de faţă cu Jack, dar îndată ce acesta fu plecat, se dezgoli din nou, hipnotizat de umflătură, fără să poată să-și ia privirile de la ea.

Când se formase și cum anume?

Era stupefiat de misterul apariţiei acestui abces care trăda acum subit, printr-un semn vizibil, boala ce continua tainic, în fundul trupului, să roadă și să distrugă.

Emanuel avu o clipă de disperare ca o clătinare bruscă a lucrurilor din jurul lui. Era imposbil să-și ia privirile de la abces, i se părea că în fiecare clipă crește, încet, tainic, dar cu o înaintare continuă sub piele; luă un creion chimic, îl muie în gură și foarte ușor trase o linie în jurul abcesului, delimitându-l exact. Acum însă abcesul parcă stătea pe loc.

Încercă să privească în altă parte pentru a-l surprinde apoi în creștere, dar după câteva secunde era din nou cu ochii aţintiţi asupra lui.

Îl acoperise sudoarea în mici broboane pe frunte și pe obraz, dar nu îndrăzni să se șteargă pentru a nu se mișca din loc. Poate că și durerile trebuiau să revie din moment în moment. Unde va simţi prima înţepătură? Emanuel privea zăpăcit bucata aceea de carne umflată, care era carnea lui și totuși se strânsese acolo ca un nucleu de distrugere a cărnii dimprejur. Încet, umflătura risca să se întindă apoi să spargă și tot corpul putred să se scurgă pe-acolo.

Emanuel auzi după un ceas de chin clinchetul bicicletei ca o eliberare.

Câteva cuvinte din partea doctorului:

„Ce s-a întâmplat? Pentru ce această bruscă neliniște? Vino la clinică, cu bagaje cu tot, și ia-ți o cameră ca să te am câteva zile sub observație. Dr. Cériez“.

Emanuel rugă pe D-na Witts să-i împacheteze valizele chiar în seara aceea pentru ca să plece imediat în oraș, să se instaleze la clinică.

– Poate să spargă în astă noapte chiar abcesul, spuse Emanuel și tresări la auzul propriei sale fraze care transforma în cuvinte precise teama lui interioară.

Era pe înserat, o vreme liniștită în asfințit, cu culori albastre și purpurii ce colorau ușor dunele și înroșeau nisipul.

Încă o dată Jack alergă în oraș cu bicicleta pentru a aduce o trăsură.

Emanuel stătea cu pachetele în jurul lui, pe terasă, cu spatele întors spre ocean. Vederea mării în asfințit și a plajei liniștite și ascunse îi sfâșiau inima; papagalul începu, în odaia D-nei Witts, să cârâie sinistru.

Când într-un sfârșit se văzu în trăsură, după ce-și luă rămas bun de la D-na Witts care îi promise că va veni să-l vadă chiar a doua zi, începu imediat să urce dunele fără să privească înapoi. În fața cârciumei, se opri și întoarse trăsura; din vilă nu se mai vedea decât acoperișul; îi întinse mâna lui Jack și jumătate din consistența lui interioară rămase acolo în despărțirea aceasta, în aerul roz al asfințitului.

Emanuel strânse hățurile și calul o porni domol. Cu o mâna își ținea peste haine abcesul și cu alta mâna încet calul, evitând hopurile.

Intră în holul hotelului ca într-un subsol umed și mucegăit; luminile încă nu erau aprinse și pe coridoare ziua și înserarea se amestecau într-o claritate albastră și fină, ca lumina densă a unei sere.

Ceru vechea lui cameră, dar era ocupată; de altfel trebuia să ia o cameră la parter în apropiere de clinică pentru ca doctorul să poată veni să-l vadă cât mai des.

Era o odaie cu geamurile spre ocean, dar apa nu se vedea deloc, ascunsă de dune.

În vârful dunei sclipea cu iluminări regulate farul.

În odaie lumina lui venea și dispărea măturând atmosfera și proiectând o clipă pe pereţi umbra perdelelor.

Emanuel rămase în întuneric până la ora mesei. Ceru să mănânce chiar în odaia lui. Ernest veni să-l vadă dar nu rămase decât câteva clipe, era grăbit, în seara aceea el părăsea Berck-ul.

– Și ce-ai de gând să faci... în viaţă? întrebă Emanuel.

– Știu eu? Cred că voi învăţa o meserie; ceasornicărie de exemplu, ceva inutil și foarte minuţios, ceva cu care să-mi pierd timpul foarte atent...

Emanuel era acum cu desăvârșire singur în hotel: Tedy era bolnavă, Tonio plecat, Ernest pleca chiar atunci, hotelul rămânea pustiu tocmai în seara când el se întorcea acolo; nimerise în el ca într-un vechi loc cunoscut și familiar, după o trecere de mult timp și de întâmplări diverse care îl transfigurau și lăsau în el doar ecoul vag și trist al amintirilor dispărute.

Chiar a doua zi dimineaţă, doctorul îl chemă la clinică.

– Ce-i asta? întrebă el arătând cercul făcut cu creionul chimic. Era linia pe care o trăsese Emanuel în jurul abcesului.

– Este pentru a vedea dacă nu crește umflătura.

Doctorul râse, dar apăsând pielea de jur împrejur rămase deodată tăcut și grav; se aplecă peste abces și examină o mică pată roșie ce apăruse în margine. Emanuel nu-i dăduse prea mare importanţă.

– Iată pe unde va fistuliza abcesul, spuse doctorul și deodată ridică braţele lui enorme, scuturând violent capul.

– Ce-ai făcut? Pentru ce n-ai venit cu o clipă mai devreme? Pentru ce-ai așteptat să apară asta?

Și arătă înspăimântat pata roșie.

– În locul ăsta pielea s-a subțiat și umflătura poate să spargă dintr-un minut în altul. Voi încerca totuși să golesc abcesul printr-o puncție.

Infirmiera aduse toate cele necesare.

Emanuel văzu acul gros cu care va fi împuns și seringa cu care se va extrage puroiul, dar stătea inert și distrus pe gutieră, înspăimântat de repeziciunea cu care se acumulau atâtea nenorociri în camera lui.

Înțepătura îi pătrunse până în creștet dar îi făcu bine, era ca o lovitură brutală în corp, ca o pedeapsă dureroasă ce trebuia acum s-o suporte, era reacția necesară și aspră împotriva cărnii care se revoltase și se diferențiase umflându-se.

În seringă lichidul galben urca mereu, în timp ce doctorul apăsa mereu pe umflătură.

Când scoase acul umflătura dispăruse și pielea în locul acela căzuse într-o depresiune flască.

– Poate voi putea evita fistulizarea, spuse doctorul. Vom vedea... Totul depinde acum în bună parte de d-ta; trebuie să stai complect liniștit...

Emanuel era prea speriat pentru a răspunde.

Îi persista în gură un gust sălciu care îi revenea întotdeauna ori de câte ori se simțea foarte nenorocit.

Era aproape de ora mesei; brancardierul îl împinse cu cărucul direct în sala de mâncare.

Totul era acum schimbat, Quitonce lipsea și Ernest de asemenea. În locul lui Tedy era un bolnav pe un căruț special, foarte scurt – Emanuel nu-l văzuse niciodată. În hol, după masă, Emanuel se opri să stea de vorbă puțin cu Roger Torn și acesta îi vorbi despre el.

Era bolnav din copilărie; avusese o vertebră atacată și era pe cale de vindecare când doctorului care îl îngrijea îi veni în cap un sistem de operaţie la coloana vertebrală, pentru a înlocui osul bolnav cu o bucăţică de os sănătos luat chiar din coasta bolnavului. Era o operaţie greu de încercat şi foarte riscantă. Câţiva doctori ce fură chemaţi în consul clătinară nehotărâţi capetele.

Era o intervenţie delicată, la vertebrele gâtului şi cea mai mică greşeală putea fi fatală. Chirurgul însă insista în ideea lui; era tânăr şi vroia să se lanseze printr-o vindecare senzaţională. Într-un sfârşit obţinu aprobarea familiei. Execută operaţia. Câteva zile după aceea se observă dezastrul pe care îl provocase. În timpul operaţiei tăiase nervi importanţi şi bolnavul avea acum paralizată toată partea inferioară a trupului. Şi de-atunci rămăsese astfel, în cărut, crescând normal în partea superioară a trupului şi rămânând mereu cu picioare închircite de copil. Iată dar pentru ce căruţul lui era atât de scurt. Pieptul şi braţele erau ale unui om bine dezvoltat, dar cuverturile acopereau două picioruşe de copil.

În aceeaşi seară avu loc în sala de mâncare ceva nespus de dureros şi de trist. Emanuel tocmai privea cu atenţie capul mare al bolnavului şi trăsăturile lui nesigure într-un amestec de copilărie şi de maturitate care imprimă pe faţa celor anormali un aer de monstruozitate şi de inocenţă copleşitoare.

Câtva timp bolnavul mâncă normal servindu-se singur cu gesturi moi, măsurate. Era o mare deznădejde în privirea lui limpede şi o mare moleşeală în tot ce făcea. Deodată se opri din mâncat, puse farfuria deoparte şi deveni foarte palid. Începu să privească de jur împrejur căutând fata de serviciu, care tocmai ieşise din sală. Turbarea şi neliniştea lui creşteau secundă cu secundă, toată lumea era ocupată cu mâncatul şi nimeni nu-l vedea cum se agită, cum caută pe cineva şi devine din ce în ce mai palid. Deodată se auzi un zgomot surd sub el, în căruţ, ca şi cum s-ar fi deşertat ceva lichid; bolnavul înlemni cu buzele tremurânde.

Începu să strige fata de serviciu în timp ce în sală se răspândi mirosul greu al excrementelor ieșite dintr-însul.

În acest moment veni în grabă și fata de serviciu care îl scoase afară din sală.

– Vă rog iertați-mă, spuse bolnavul privind în jurul lui în sala de mâncare... Vă rog să mă iertați... Era în ochii lui o spaimă de animal gonit, o imensă disperare, un chin sfâșietor care îl zdrobise cu totul.

– Tot timpul stă pe un bazin, îi explică mai târziu Roger Torn lui Emanuel. Îi poate veni asta oricând și oriunde, pentru că nu e stăpân pe organele lui inferioare, face totul fără voia lui... mă întreb pentru ce scoboară în sala de mâncare... dar în fond îl înțeleg... credea că nu se va întâmpla nimic... că poate îndrăzni, că poate veni printre oameni... și iată că s-a întâmplat... acum nu va mai ieși atât de curând din odaia lui.

Într-adevăr bolnavul nu mai apăru în sala de mâncare.

II

Vara era pe sfârșite; vilegiaturiștii începeau să părăsească orașul. Emanuel stătea tot timpul în grădină; îi era frică să iasă cu trăsura pentru ca zdruncinările să nu-i mărească abcesul. Purta acum peste burtă un bandaj de tifon cu o simplă bucată de vată peste umflătură.

– Pentru orice eventualitate, spunea doctorul.

În grădină florile și frunzele se închirceau în epuizarea care precede vestejirea definitivă. Erau mulți bolnavi noi pe care nu-i cunoștea. În fiecare zi Emanuel se așeza lângă altul. Era mai ales unul care se ascundea aproape în tufișuri, lângă subsolul hotelului. Emanuel, intrigat, veni odată lângă dânsul.

– Încet, încet, țipă bolnavul când văzu pe brancardier apropiindu-se cu căruțul lui Emanuel.

Urmărea ceva foarte interesant în geamul de la subsol și nu vroia să fie deranjat. Era un bătrânel cu capul tot alb, cu dinții știrbi, un fost diplomat care desigur în haina lui cu fireturi putea să pară foarte impozant și demn, dar care pe gutieră, firav, slăbuț, în hainele lui de pânză albă cum era, părea mai degrabă un copil îmbătrânit.

– Și d-ta te interesezi de științe naturale? întrebă el pe Emanuel.

Îi arătă un colț de fereastră murdară plină de păienjeniș.

– Îl vezi? Uită-te acolo sus, în dreapta... acum stă în umbră, dar iese el îndată...

Era un păianjen enorm care își destinse picioarele și acum umbla repede pe pânza lui.

– Vei asista la ceva foarte curios... stai să vezi... hi!... hi!... o să facă acum amor cu nevasta lui... hi! hi!

Vorbea piţigăiat de parcă ar fi avut un fluier în gură şi râdea în note subţiri, scoase din gât în timp ce obrazul rămânea fixat în aceeaşi grimasă.

Câteva secunde, păianjenul alergă în toate sensurile pe pânză, neliniştit. În colţul din umbră apăru atunci un păianjen mai mic şi mai rotund; păianjenul cel mare se îndreptă îndată acolo. Bătrânelul urmărea scena cu extremă atenţie, un fir de salivă i se scurgea din colţul buzelor şi el nu făcea nimic ca să-l şteargă.

Emanuel se ridică puţin într-o coastă. Putea vedea acum perfect tot ce se petrecea în unghiul întunecat al ferestrei; păianjenul cel mare începu să arunce repede din picioare, atingând cu extremităţile, uşor, corpul celuilalt păianjen care o clipă rămase nemişcat. Deodată însă acesta începu să răspundă cu picioarele, încercând să pareze lovituri[le] tovarăşului mai mare. Era ca o luptă între ei, dar ca şi un fel de joc în care fiecare încerca să-şi ostenească adversarul prin abilitate şi repeziciune. Totul dură câteva secunde, apoi amândoi rămaseră cu totul nemişcaţi unul în faţa altuia ca şi cum ar fi luat o nouă hotărâre; păianjenul cel mare cu mişcări repezi se învârti în jurul celui mic care rămase fix, apoi brusc se urcă pe el şi îl strânse cu picioarele; păianjenul cel mic mai avu încă puterea să agite labele, apoi în poziţia aceea, cu picioarele strânse, rămaseră nemişcaţi.

– Iată acum e actul coitului... acum... hi!... hi! vorbi bătrânelul şi îşi trase firul de salivă în gură.

– În poziţia asta vor sta aşa până ce masculul îşi va epuiza excitaţia. Este cu totul altfel ca la oameni... hi! hi! nu este nicio penetraţie... bărbatul se lipeşte de femeie şi rămâne aşa... pe dinafară... până... ce... vei vedea... acum... uită-te... a ţâşnit din el sământa... şi cu picioarele dinapoi o introduce în femeie... ia te uită ce-o mai îndoapă cu germeni...

Într-adevăr păianjenul cel mare agita cu repeziciune picioarele dinapoi mișcându-le ritmic și uniform și atingând cu vârfurile lor partea posterioară a femelei.

– Cu picioarele vezi... cu picioarele... îi bagă sămânța. Vino și mâine... spuse bătrânelul lui Emanuel.

În grădină Emanuel găsea asemenea distracții, dar a doua zi nu mai reveni lângă bătrânel.

Într-o dimineață Emanuel primi o lungă scrisoare de la Ernest.

„Iubite prietene,

Iată-mă de o săptămână în mijlocul oamenilor vii, care umblă pe picioarele lor, stau jos pe scaun în mod normal și nu se alungesc în pat decât noaptea ca să doarmă. În tot orașul niciun căruț cu un bolnav întins pe el; ba da, am zărit un invalid care umbla cu un căruț mecanic. În mulțimea oamenilor aceia sănătoși care forfoteau pe trotuare, l-am descoperit o clipă ca pe un prieten, mai precis ca pe un frate. Ce păcat că nu puteam comite niciun gest spontan, niciodată: aș fi vrut ca să-l strâng în brațe, să-l sărut, să-l fac să înțeleagă că sunt unul «de-ai lui», că și eu cunosc această bizară senzație a mulțimii ce se mișcă în jurul tău pe picioare, în timp ce organele tale pentru umblet nu sunt decât niște simple roți, impersonale, indiferente, intercalând în tine între actul de a te deplasa și trotuarul solid pe care ar trebui să calci, un mecanism de bicicletă.

Poate că simți și tu ridiculul profund uman ce zace în faptul de a fi jumătate om, jumătate bicicletă. Este povestea Minotaurului modernizată și transformată în farsă.

Ceva extraordinar de bizar și care mă domină tot timpul: la fiecare colț de stradă aștept să apară o trăsură cu un bolnav lungit într-însa. Toți acești oameni care umblă am impresia că au evadat de pe gutiera unde le este locul lor normal.

Este atât de anormal într-adevăr să înaintezi mișcând alternativ două apendice groase învelite în stofe, numite pantaloni. Este un fel de înot pe uscat, în apa limpede a aerului, și când bate vântul și se agită puţin hainele, fluturând în adiere, atunci strada e un adevărat acvarium; nu îţi vorbesc de faună: cunoşti oamenii cu ochiul rotund și sticlos de știucă, femeile înalte și osoase cu silueta de limandă și pântecoșii congestionaţi, sferici și lenţi ca niște crabi...

Ce-am făcut tot timpul? Cred că n-am stat o clipă, am umblat, am umblat mereu... Ieri mi s-a întâmplat ceva deosebit: am citit pe poarta unei case un anunţ că se caută un desenator tehnic. Știu puţin să desenez, dar nu știu dacă aș putea desena și „tehnic"; ușa era deschisă, am intrat și am urcat o scară largă cu covor de pluș, anunţul indica etajul al cincilea, am urcat dar etaj cu etaj, covorul a devenit de pânză, apoi un covor rupt și ordinar din sac, apoi ultimele scări nu mai aveau covor deloc. „În locurile aride suflă vântul spiritului", într-adevăr, desenatorul meu stătea sub acoperiș, însă nici aici n-am întâlnit pe nimeni.

Era o ușă deschisă și am intrat: o odaie mare cu geam murdar, în mijloc o masă cu desene de inginerie. Câteva minute m-am uitat pe fereastră, în curte, o curticică închisă, cu aerul de desăvârșită pustietate. Totuși nimeni nu venea; am tușit puţin, am tamburinat cu degetele în geam, nimeni; atunci m-am apropiat de ușa închisă din faţa mea, am ascultat, niciun zgomot, am bătut încetișor... mai tare... niciun răspuns... am pus mâna pe clanţă, am deschis și am intrat: nici aici nimeni. Era un salonaș de modă veche cu taburete de pluș roșu și oglinzi cu rame mari bronzate: n-am rezistat tentaţiei și m-am așezat pe-un taburet, așteptând. Ce stranie senzaţie să te găsești într-o casă străină, unde nu cunoști pe nimeni, singur, în mijlocul atâtor obiecte familiare și intime care pentru tine nu înseamnă nimic, dar absolut nimic! Poate că lipsa „instinctului de proprietate" și senzaţia pe care o am de a mă găsi în mijlocul unui maidan vid chiar când mă găsesc într-un salon cu mobile și oginzi îmi vine de-acolo că am stat mulţi ani în hotel, unde nimic din jurul meu nu-mi aparţinea. Poate că asta este explicaţia... dar ea nu mă poate împiedica să gândesc cam aceleaşi lucruri ori de câte ori cineva îmi arată o scrumieră, o pudrieră ori o carte şi îmi spun[e]: „Ţin mult la obiectul ăsta“... Întreb pentru ce şi nu şti[e] ce să-mi răspundă... În privinţa asta cel mai conştient dintr-înşii era tot sărmanul nebun de pe plaja Berck-ului care colecţiona pietricele frunoase şi când îl întrebai pentru ce le strânge răspundea cu convingere şi mândrie: „Ca să construiesc un dig!“... Te plictisesc poate cu digresiunile mele... am stat aşadar în salonaş o bună jumătate de oră.

Ei bine, mă crezi? m-am ridicat, am intrat în odaia alăturată care era un dormitor, apoi într-o odaie ce probabil servea de bucătărie şi de sufragerie în acelaşi timp... aici s-a întâmplat ceva nostim... am zărit pe perete deodată un tablou mare, care reprezenta un soldat făcând salutul militar. Ei bine, în căutarea mea negăsind pe nimeni şi trezindu-mă brusc faţă în faţă cu soldatul, fotografia a devenit deodată extraordinar de vie şi de actuală: am luat poziţia de drepţi şi am salutat milităreşte... apoi m-am întors pe unde am venit şi am scoborât scările. Ce stranie casă! Era oare abandonată? În urmă m-am gândit mult la asta, tot timpul îmi reaminteam de paşii mei înceţi şi tăcuţi în odăile acelea mobilate şi goale. Iată care va fi aspectul lumii după un cataclism! Într-o lume pustie şi arsă (îmi place să cred că va fi incendiată) câţiva supravieţuitori se vor plimba în case goale, din odaie în odaie, deschizând distraţi poate un sertar şi găsind în el un medalion pe care va fi scrisă cu litere caligrafice o dedicaţie tandră şi pentru vecinicie inutilă... Iată pentru ce ridic din umeri când cineva îmi spune „Ţin la obiectul ăsta!“.

Îţi scriu de toate, cum îmi vin.

Păstrez pentru sfârşit [lucrul] cel mai senzaţional: veşti de la Tonio. Ştii poate că m-am împrietenit cu fratele lui mai mare care e avocat când a fost aici; am fost la el în mai multe rânduri, odată am stat la masă la el și altă dată la un ceai, atunci s-a întâmplat cu Tonio ceea ce vreau să-ţi istorisesc aici.

Tonio a ieșit din clinică aproape complect dezintoxicat. Toată lumea credea că e vindecat, dar duminica trecută am avut proba contrarie.

Ţi-am spus de un ceai la care am fost invitat. Erau acolo și câteva persoane străine, se juca bridge. Deodată intră un prieten al gazdei, un tânăr inginer, cu o femeie înaltă, blondă.

– Vă prezint pe logodnica mea.

Ei bine, am rămas uluit, cu gura căscată, cu ceașca tremurândă în mână.

Era o asemănare atât de mare între femeia ce intrase și D-na Wandeska încât câteva clipe am crezut că este o halucinaţie; dacă n-aș fi știut că D-na Wandeska șchiopătează (femeia aceasta mergea bine, ca toţi oamenii), aș fi mers spre ea și m-aș fi adresat ca unei cunoștinţe vechi.

Ce să-ţi spun despre Tonio?

Când a văzut-o a îngălbenit, da, a îngălbenit, niciodată nu mi-am putut închipui că faţa lui smeadă se poate transfigura astfel.

Cu ochii ţintiţi asupra ei, stătea într-un colţ al salonului și nu se mișca de-acolo. Într-un sfârșit plecă într-o odaie vecină. Îl urmai și atunci îmi dădui seama că Tonio nu era vindecat și că nu exista leac pentru el.

Cu mișcări precaute, ca un medic care dorește ca intervenţia lui să fie făcută în toate condiţiunile cerute de higienă, și-a scos din buzunar cutia de instrumente, o cutiuţă nichelată lungă, a deschis-o turnând spirt, a flambat acul, a spart o fiolă și apoi și-a dezvelit braţul. Toate acestea făcute cu un calm desăvârșit, fără nicio ezitare în gesturi, ca un om care știe ce are de făcut și mai ales știe cum să procedeze.

Cu o mișcare sigură și-a introdus apoi acul sub piele și și-a făcut injecția de morfină. De unde și-a procurat otrava? Când și-a dezgolit brațul am zărit și alte urme de înțepături pe el ce păreau destul de recente.

Închise cutia, apoi începu a râde cu un hohot scurt care era mai mult o destindere interioară, ca ventilația bruscă a unei mari presiuni, decât expresia sinceră a unei mulțumiri.

Voi încerca poate și eu într-o zi asta... când mi se va părea că timpul nu trece destul de repede. Cu sau fără stupefiante, însă sunt singur că în mine se va dezbate veșnic aceeași monotonie.

Te las pentru că mi-e somn și trebuie să dorm. Îndeplinesc riturile vieții în stricta lor conformitate lipsită de sens.

Ernest“

Emanuel vroia să-i arate și Tedy-ei scrisoarea și trimise s-o cheme pe Emilie în odaia lui.

Emilie era transfigurată, ridurile feței păreau încă și mai înfundate, ca și cum cineva ar fi strâns tare capul acela mic și l-ar fi închircit mai tare.

– Voi da scrisoarea lui Tedy, asta o s-o distreze... Va fi operată mâine-seară... s-a ales anume o oră seara ca să aibă câteva ore de calm după operație noaptea, când este mai răcoare.

Există nenumărate preocupări și tristeți după o nenorocire, dar nimic nu poate fi comparat cu neliniștile ce preced o operație când nenorocirea este așteptată dinainte și se fac pregătiri pentru ea. Emilie căuta să-și stăpânească gesturile și să fie cât mai calmă.

– Vezi, domnule Emanuel, că vom fi numai noi două... nimeni nu poate veni cu această ocazie... tatăl ei e plecat în călătorie în America de Sud... a telegrafiat doar câteva cuvinte... „Accept tot ce propune doctorul... curaj“... în depărtări atât de mari ce poate deveni operația asta pentru el decât o simplă știre?... e altceva ceea ce se petrece aici.

Emanuel rămase în ziua aceea tot timpul în grădină lângă Zed care își fuma liniștit pipa. Era liniștitor de stat lângă Zed, se bănuia în imobilitatea lui absența oricărei preocupări și a oricărui sentiment. Era un om care își rezolvase toate funcțiunile lui organice și sentimentele în fumatul pipei.

Emanuel încercă să găsească acest calm limpede, dar era imposibil: supraveghea cu atenție fereastra de la odaia lui Tedy și cele mai mici mișcări îl nelinișteau.

– În definitiv, oricât aș vrea să mă gândesc că Tedy va suferi ceva dureros, îngrozitor și iremediabil, gândul acesta nu face decât să pătrundă în mine... atâta tot... nimic în mine nu-i alterat... nimic în mine nu-i mai dureros ori mai bolnav... Compasiunea pentru dureri ar trebui să se traducă în carne cu dureri identice, cu ravagii asemănătoare. Pot foarte bine să mă gândesc la operația Tedy-ei și să privesc în acest timp acoperișul hotelului, un copac ori o frunză...

Emanuel se irită la gândul acesta. Insensibilitatea lui împotriva căreia nu putea lupta îl tortura adânc.

Câteva zile nu o văzu pe Emilie și nimeni în clinică nu vroia să vorbească și să dea vești despre operată. Toată lumea răspundea scurt – „E bine... operația a reușit“, și nimic mai mult. Era un ordin strict care se respecta întocmai.

În grădină vara se isprăvise. Era începutul greu de toamnă când în căldura ultimelor zile frunzele și florile se înclină pe ramuri și se strâng puțin, îmbolnăvite de plenitudinea la care au ajuns și peste care nu mai putea[u] trece.

Era începutul veștejirii, dar atunci când verdeața nu s-a îngălbenit încă și petalele nu s-au uscat, purtând în ele apropiatul dezastru ca o boală interioară ce le închircește și diformează pe ramuri. Era faza splendidă și bolnavă a toamnei. În vasele de pe terasă mușcatele răspândeau parfumul lor amar de fier vechi în timp ce daliile își strângeau culorile înrotite în petalele lor subțiri, ca niște jocuri de artificii ce sunt pe cale să se stingă.

Emilie veni într-o după-amiază, în sfârșit, în camera lui Emanuel. Era îmbătrânită și pielea îi devenise cenușie.

– Ce face Tedy? întrebă Emanuel apucând-o de mână.

Emilie se uită fix în ochii lui și rămase mută, părea că nu înțelege ce i se vorbește ori poate cuvintele [...] trebuiau să străbată straturi groase de preocupări și amărăciuni înainte de a ajunge într-însa.

Câteva secunde rămase astfel, apoi în ochi apărură două lacrimi și obrazul se strânse mai tare ca pentru a le stoarce pe deplin.

Căută ceva în odaie apoi se trânti obosită pe pat și, înclinând mâna pe bara de fier, își ascunse capul în braţ și începu a plânge. Era liniștită ca și cum ar fi dormit și doar tresăritul corpului din când în când și gesturile repezi cu batista la ochi îi arătau lui Emanuel că plânge.

– În fine un colţișor... un loc unde să pot plânge, spuse ea lui Emanuel ridicându-se. Port în mine tristeţea asta de când a fost operată...

– Și acum e mai bine?

Emilie își șterse ochii.

– Este mai rău ca înainte... mult mai rău... curge dintr-însa, sărăcuţa... ca dintr-o fântână... În locul acela unde s-a scos piciorul a rămas o rană adâncă și rotundă în care ar încape pumnul... și ea nu știe până acum... nu știe că a fost tăiată în așa hal... cărnurile toate sunt sfârticate... zdrențuite parcă... rupte... în jurul rănii atârnă bucăţi de carne vie pe care doctorul toarnă iod... ah!... sărăcuța de ea, ce mai ţipă... e oribil!... e îngrozitor!...

Emilie tremura ușor, privind fix în gol obsedată de viziuni atroce.

– Știi... m-am gândit să-i păstrez piciorul... piciorul tăiat... în momentul când avea loc operaţia am rămas în camera din faţă așteptând... nu voi pleca de aici până nu voi avea piciorul... era poate posibil să-l păstrez în alcool... ce idee... când a ieșit Eva cu el din sală... am văzut că nu mai era nimic de făcut. Îl purta învelit în câteva pânze și deasupra ieșeau cărnurile roșii, vii încă... Îl ţinea așa... ca un obiect oarecare... ah... iată!... ca un buchet de flori... da... da... nu știu ce-am avut în secunda aceea... dar îţi jur că am crezut că e un buchet de flori. Când mi-am dat seama că este piciorul lui Tedy am alergat după ea și am rugat-o să mi-l dea.

– Ce, ești nebună? mi-a răspuns.

– Unde îl duci? o întrebai.

– Ce-ţi pasă? Îl duc unde trebuie... Îl ducea jos la cazanul caloriferului ca să-l puie pe foc; am urmat-o pas cu pas și am stat acolo până a ars... ah! asta mă chinuie zi și noapte... piciorul acela vânăt în flăcări... era piciorul lui Tedy... stăteam în faţa cazanului și mă uitam cum arde... mă întrebam cum am puterea asta... și deodată, în momentul când s-a încins, degetele s-au desfăcut și s-au răşchirat cu un gest viu... ca atunci când îi tăiam unghiile... îmi venea să urlu... să ţip îngrozitor... și nu puteam plânge... nu puteam nici plânge... proasta de mine... proasta de mine.

Izbucni din nou în lacrimi... Vorbea și lăsa lacrimile să-i curgă în șiroaie pe obraz.

– Pot să [...] vin s-o văd? întrebă Emanuel.

– Încă nu... încă nu, protestă Emilie, e prea slabă și nu suportă vizitele... și apoi nu vreau să vie nimeni la dânsa, că toţi se uită la locul unde trebuie să fie piciorul tăiat... și îi atrag atenţia...

Emanuel nu mai avu curajul să întrebe nimic.

III

În zilele de ploaie Emanuel rămânea închis în odaia lui. De câteva zile Emanuel rămânea și din curiozitatea de a urmări alături de el, în odaia vecină, o întâmplare ce părea că nu va avea niciun sfârșit.

În camera unde locuise D-na Wandeska fusese plasată o altă femeie, chiar din momentul când poloneza părăsise clinica. Emanuel nu o văzuse niciodată, dar îi auzea tusea groasă dincolo de peretele subţire și conversaţiile ei cu copiii, avea doi copii, un băiat și o fetiţă de vreo opt-nouă ani.

Într-un rând auzi și o voce de bărbat. Era soţul acestei femei, un comerciant gras și bine îmbrăcat mirosind puternic a apă de Colonie. Emanuel îl întâlnise odată pe coridor și urcaseră amândoi cu același ascensor. Emanuel nu se silea să asculte ce se petrece alături, însă toate conversaţiile se făceau atât de tare încât Emanuel le asculta fără voia lui.

În seara aceea, când se întoarse în odaie, Emanuel auzi alături o ceartă violentă. Erau doar frânturi de vorbă, dar perfect distincte.

– Te voi lăsa, urla bărbatul... te voi lăsa. Cere de-acasă ca să-ţi trimeată să te ţie prin clinici... ei sunt vinovaţii.. toţi sunteţi acolo... bolnavi... nu pot munci eu pentru ereditatea bolnavă a altora...

– Înţelegi doar, replică femeia, că boala asta nu-i ereditară... ţi-a spus și ţi-a explicat doctorul în atâtea rânduri... Pentru ce persiști în argumentul acesta fals... mai bine spune că nu vrei să ne mai întreţii, pe mine și pe copii...

spune mai bine că cheltuiești prea mult cu metresele și nu-ţi rămân bani pentru o soţie bolnavă...

În odaie scobori o tăcere grea, apoi bărbatul izbucni din nou, batjocoritor, răutăcios și violent.

– Pentru cât mi-ai fost tu soţie n-ar trebui să vorbești de metresele mele... întotdeauna bolnavă, întotdeauna slabă, prăpădită, cu capul legat... oricât, dar căsătoria e totuși un contract... un contract...

Întări vocea accentuând cuvântul „contract“.

– Și contractul acesta eu l-am respectat... tu însă nu... Știu că toate s-au petrecut fără voia ta... dar pentru ce m-aţi înșelat? Pentru ce te-ai măritat dacă știai că porţi în tine o ereditate atât de grea?

– Te rog nu mai vorbi de această ereditate, spuse moale femeia. Vezi doar că băiatul și fetiţa sunt sănătoși. Ce dovadă mai bună vrei?

– Și sora ta moartă de tuberculoză? ţipă bărbatul. Și unchiul tău mort în spital?...

– În urma unei răni de război, murmură femeia.

– Ce rană? Care rană? Toţi roși până în măduva oaselor... toţi bolnavi... toţi putrezi. Toţi organizaţi să prindeţi în cursa căsătoriei un om sănătos care să întreţie familia.

– Cât ai dat tu familiei? întrebă femeia.

– Cât am dat? izbucni din nou bărbatul și părea să caute în memorie. Ei bine, dar cuvertura de pat? Și cutia de tacâmuri? Și în fiecare an coșuri încărcate cu fructe de la fermă?

Toată seara cearta continuă în același ton aspru și cu aceleași argumente artificiale, fără miez. Era evident că bărbatul vroia s-o părăsească.

Câteva zile după aceea într-adevăr se petrecu în odaia alăturată ceva deosebit.

Emanuel auzi dimineaţa la distribuirea poștei pe femeie izbucnind într-un plâns cu hohote; copiii nu ieșiseră încă la plimbare și plîngeau acum și ei, împreună cu mama lor.

– Pentru ce plângeţi voi? întrebă ea. Plecaţi în grădină să vă jucaţi...

În prag copiii se opriră şi se auzi doar vocea băieţaşului:

– Ştim pentru ce plângi... te-a părăsit tata...

În urma lor, când uşa fu închisă, femeia izbucni într-un hohot şi mai amar.

Emanuel nu scoborî în ziua aceea în grădină. În odaia de alături veni înainte de masă directorul. Îi recunoscu vocea aspră şi groasă ca şi cum ar fi avut o lamă metalică ce vibra în gât ori de câte ori scotea un sunet. Începu pe un ton domol, dar pe măsură ce vorbea se înfurie şi începu să ţipe.

– Pentru ce n-a achitat soţul Dvs. şi nota pe lunile anterioare?... Când a fost aici mi-a spus că trimite cec... şi în loc de cec iată că vreţi să plecaţi de la clinică... fără să achitaţi... Este oare hotelul nostru o instituţie filantropică? Vă voi opri toate lucrurile... toate... toate...

Părea că cercetează în jur obiectele din odaie şi spuse cu dispreţ:

– În fond, nici n-am ce opri... va trebui să staţi aici până la achitarea notei... şi bine înţeles (luă un ton politicos aproape), bine înţeles că nu vă vom putea servi în acest timp cu nimic...

– Vă rog... domnule director... vă rog, gândiţi-vă că sunt bolnavă... eu nu cer decât să plec şi să vă trimit apoi încetul cu încetul banii.

Era în vocea ei o disperare cumplită ce-i împiedica cuvintele; directorul părăsi încăperea fără niciun răspuns.

Chiar a doua zi sosi la hotel tatăl femeii şi obţinu de la director o amânare cu permisiunea de a părăsi hotelul. Toată dimineaţa femeia plânse, în timp ce tatăl ei împacheta cele câteva lucruri ce-i aparţineau. Emanuel văzu trăsura cu care femeia trebuia să plece acasă la tatăl ei. Era o trăsură stricată şi veche, ţărănească, cu un poclit larg şi un cal slab, cu coastele ieşite din piele.

Emanuel asistă la plecare și cu acest prilej o văzu întâia oară pe femeie. Era o țărancă robustă și roșie cu părul roșcovan, ce nu părea deloc bolnavă. În trăsură, lângă mama întinsă pe o targă, luară loc copiii. În față se așeză bătrânul tată ca să mâie calul; el era conducătorul trăsurii. În vreo două panere erau strânse obiectele din odaie și câteva boarfe. În unul din panere, acoperit cu o pânză roșie, nu mai încăpuse[ră] lucrurile și rămăsese[ră] deasupra un pahar cu o perie de dinți și o carte postală ilustrată în culori, o fată tânără ținând în mână un porumbel alb și uitându-se la el. Emanuel își aminti de ceea ce îi spusese Ernest într-o zi când amândoi asistaseră la o mutare în stradă, cu camionul.

– Vezi, spunea Ernest, nimic nu mi se pare mai trist decât o mutare ori o plecare. În momentul acela lucrurile din jurul nostru iau adevărata lor valoare, adică mai bine zis și-o pierd.

Ernest îi arătă un vas de majolică [...] cu o plantă ce se legăna în bătaia vântului afară în stradă peste grămada de obiecte și mobile din camion, în timp ce chiriașii se ocupau cu încărcatul.

– Ce sens are această plantă acum, în acest moment, în viața acestor oameni? întrebă Ernest. Și chiar dacă planta aceasta n-ar fi considerată, așa cum este acum, abandonată și inutilă în vârful unei piramide absurde de obiecte unde își leagănă nostalgia ca pe-un maidan pustiu, chiar considerată într-o odaie la locul ei... ce sens, mă întreb ce sens poate avea faptul de a poseda o plantă într-o odaie? Ce sens poate avea posesiunea în camera închisă cu patru pereți a oricărui obiect? Ce sens au lucrurile ce înconjoară pe om?

Emanuel se gândea la toate acestea privind coșul acoperit cu pânză roșie pe care zăceau paharul cu peria de dinți și cartea postală ilustrată cu fata ce surâdea porumbelului.

Era acolo [...] într-un spațiu restrâns, sub poclit, tot ce poate cuprinde o viață de om, tot sordidul vieții, toată bizara ei perseverență în a crea, toate durerile și toate meschinele ei zâmbete. În trăsura cu poclitul ridicat, în care un tată bătrân mâna calul, în timp ce înăuntru o femeie bolnavă zăcea întinsă, și doi copii [...] zgribuliți de frig priveau în toate părțile, nedumeriți și speriați. În trăsura aceea unde într-un coș se rătăcise și o ilustrată cu o fată veselă tânără ce zâmbea simplu și absurd unui porumbel albastru.

IV

Într-o seară Emilie veni să-i spuie lui Emanuel că îi este mai bine lui Tedy și că poate să vie s-o vadă a doua zi.

Emanuel ceru să fie condus în după-amiaza zilei următoare acolo.

În coridor îl aștepta Emilie îngrijată.

– Credeam că îi este mai bine, dar astă noapte a apucat-o din nou febra. Intră totuși s-o vezi... ea cere mereu ca să vii la dânsa... te rog mult însă să nu privești insistent la locul piciorului... te rog mult... acum e calmă... din când în când delirează puțin, dar nici pentru asta n-are destulă forţă.

În odaie Tedy zăcea acum într-un pat metalic enorm plin de șuruburi, manivele și frânghii, cu un cadru înalt de fier care se înălţa aproape până la tavan. Era un pat special pentru operaţi adus de la Paris. Cu ajutorul manivelelor salteaua pe care zăcea Tedy se putea ridica cu perne cu tot în orice direcţie și înlesnea astfel facerea pansamentului și a toaletei, fără a zdruncina pe bolnavă.

– Vezi ce mi-am instalat în odaie? spuse Tedy cu un zâmbet trist. Este un aparat special pentru acrobaţi: în fiecare zi exercit câte puţin; vreau să ajung artistă de circ.

Îi întinse o mână albă și slabă în care degetele uscate se prelungeau sub pielea fără carne până la încheietură și dădea[u] mânei aspectul unei legături de beţișoare. Emanuel era prea departe cu gutiera lui și întinzând mâna nu putea să atingă decât vârful degetelor Tedy-ei, dar în contactul acesta scurt se strecură un fior ciudat de prezenţă ca un fluid viu ce s-ar fi scurs dintr-un crop în altul.

Emanuel nu se putu reţine ca să privească cuverturile silindu-se să ghicească unde era locul piciorului absent, dar pernele și cearșafurile înveleau totul și sub mormanul lor nu se putea distinge conturul corpului Tedy-ei.

– Știi mai ales pentru ce te-am chemat? întrebă Tedy.

– Ca să ne vedem, răspunse Emanuel, e multă vreme de când nu ne-am văzut...

– Ei aș! răspunse Tedy. Crezi că e interesant de vizitat un cadavru în putrefacţie? Te-am chemat să jucăm cărţi, mă pasionează acum cărţile, jucăm?

Emanuel nu-și amintea s-o fi văzut vreodată pe Tedy jucând cărţi. Totuși acceptă cu plăcere.

Emanuel era puţin răcit și nu remarcă la început mirosul ce domnea puternic în odaie, dar deodată îi inundă nările o putoare acră și putredă de puroi stătut și de cărnuri în descompunere. Era același miros ca și al unei mâncări ce-ar sta vara multe ceasuri în soare, o odoare sărată și iute, de putregai viu. Când aspira mai tare, mirosul devenea atât de pătrunzător și aspru încât [îi] dădeau lacrimile în ochi.

– Ei ce spui... jucăm ori nu jucăm?

– Cu plăcere, răspunse Emanuel... să aducă pachetul...

Emilie părea contrariată.

– Știţi că v-a spus mereu doctorul ca să nu jucaţi după-amiază... asta vă înfierbântă prea tare... jucaţi cu prea mult interes.

Emanuel vru să refuze, dar Tedy insistă.

– Iată, promit să joc azi fără pasiune... calmă... extrem de calmă... Ce jucăm... belotă știi?

Începură să joace belotă.

– Pentru început pe 50 de puncte numai, vreau să văd cum joci și bine înţeles jucăm pe nimic... e mult mai pasionant.

Emilie se apropie de pat și învârti de o manivelă cu frânghie. Încet salteaua se ridică la cap și Tedy căpătă o poziţie mai comodă pentru joc.

Emanuel câştigă partida cu uşurinţă.

Tedy se înroşi ca focul şi cărţile îi tremurau în mână.

– Încă pe 50 de puncte... vrei?

Emanuel juca liniştit, fără pasiune, şi câştigă şi de data asta. Când ridică însă ochii de pe cărţi şi observă cât de schimbată era Tedy la faţă, îi păru grozav de rău că nu o lăsase să câştige pe ea.

– Ei bine! Văd că nu pot să mă pun cu dumneata... eşti un jucător de forţă... îţi aduni toate zilele... un acaparator.

Emanuel repetă cuvintele lui Tedy uimit:

– Îmi adun zilele? Ce zile? Ce acaparez?

Tedy începu să transpire pe mâini şi foarte agitată îşi freca degetele cu o batistă.

– Văd că azi nu merge... îmi scapă partizile şi cuvintele... iartă-mă că vorbesc într-aiurea... era o mică greşeală, vroiam să spun că aduni punctele...

Şi după o pauză.

– Încă o partidă... ultima... vrei? Te rog... te rog mult de tot.

Emilie strânse cărţile de pe masă şi vru să le ia.

Tedy însă o imploră să le mai lase. Era în privirea şi în gesturile ei atâta insistenţă încât s-ar fi părut că nu e vorba pentru ea de o simplă partidă de cărţi ci de lucruri interioare, secrete, foarte grave.

– Pentru ce ţii în definitiv atâta să joci? întrebă Emanuel când Emilie fu plecată.

Tedy nu răspunse de-a dreptul la întrebare.

– Cu Emilie când joc, spuse ea, e mai bine, ea e bătrână şi zgribulită... câştig întotdeauna la dânsa... dar cu d-ta nu mă pot pune... eşti în puterea vârstei.

Tedy vorbea foarte repede şi cu ticuri nervoase ale buzelor. Îşi răscolea părul de pe frunte, după obiceiul ei, şi amestecă apoi febril cărţile.

Emanuel observă că, din momentul când intrase, agitaţia ei nu făcea decât să crească. Și Tedy își dădea seama de aceasta.

– Te rog să mă ierţi că sunt cam zăpăcită... este momentul când începe febra...

În odaia alăturată, care comunica prin ușa deschisă, Emilie auzise desigur tot ce spusese Tedy.

– Ei vedeţi! spuse ea. Începe febra... începe febra și vreţi să jucaţi cărţi...

– Imposibil! răspunse Tedy... trebuie să joc și partida asta... închide mai bine ușa, scroafă bătrână.

Chiar în clipa când pronunţă acest cuvânt, Tedy se făcu palidă și lacrimile îi veniră în ochi.

– Ce-am spus? Ce-am spus? Ce am? Emilie, iartă-mă... iartă-mă... tu știi că niciodată nu ţi-am spus așa ceva... iartă-mă...

Izbucni într-un plâns nervos. Emilie veni să o calmeze în timp ce Emanuel ceru să vie un brancardier să-l ia.

Tedy însă insistă să rămâie și începu din nou să plângă.

– Încă o partidă... te rog, încă asta... te rog... te rog... încă asta și gata.

Vorbea printre lacrimi ca un copil care cere cu toată pasiunea un obiect mult timp dorit.

Emilie plecă, închizând ușa, și, rămași singuri, Tedy și Emanuel începură să joace.

Emanuel juca prost în mod evident. Tedy observă acest lucru și se supără:

– Te rog să joci corect... văd că vrei să mă faci să câștig... asta nu este cinstit... aici jucăm pe nimic... adică este un joc foarte grav... când îţi voi spune îţi vei da seama...

Tedy câștigă de astă dată partida și râse cu satisfacţie, dar era un râs tot atât de nervos ca și plânsul de adineoarea.

Emannuel vroia acum să plece. Era sătul de odaia asta cu paturi ce se urcă și se [coboară] cu manivela, de mirosurile tari și iuţi, de Tedy însăși înfierbântată și răscolită de febră.

Emilie rămânea închisă în odaia ei.

– Cred că e supărată... niciodată nu i-am vorbit atât de urât, spuse Tedy și de astă dată râse gândindu-se la acest lucru; era evident că partida câștiga[tă] o satisfăcea într-atâta încât lăsa în umbră scrupulele de adineoarea.

Părea foarte calmă acum, dar deodată se ridică încercând să se sprijine în coate.

– Știi pentru ce am jucat partida asta? întrebă ea. Îţi spun, dar să rămâie totul secret... e cel mai mare mister al vieţii mele...

Emanuel își dădea seama acum că exagerarea aceasta emfatică a frazelor venea mai ales dintr-o lipsă de control și de precizie, decât dintr-o atitudine pedantă. Tedy era de-obicei foarte simplă și clară dar în febră, deși toate funcţiunile rămân normale, activitatea organică se face atât de imprecisă în sensul temperaturii, încât frazele transpar prin ea diforme și turburi ca prin apele unui cristal ce în timpul fabricaţiei a suferit accidentul unei compoziţii greșite într-un singur punct și acesta a fost de-ajuns pentru a dezechilibra claritatea întregii sticle.

– Ei da, vreau să știu și eu acest mister, spuse Emanuel.

– Îmi promiţi că nu spui la nimeni? Bine. Iată: în gândul meu joc pe zile, joc pe viaţa partenerului. Când câștig, adaug vieţii mele atâtea zile câte puncte am câștigat... Când pierd, dau din zilele vieţii mele... Până acum am câștigat de la Emilie peste 1000 de puncte... asta face trei ani de viaţă în plus... simt cum Emilie în timpul jocului pierde esenţa acestor zile și mi-o transmite... da, simt asta și sunt sigură că dacă aș juca destul de mult aș putea ajunge să-i câștig toate zilele vieţii... toate zilele.

Tedy se înflăcăra vorbind, ochii îi deveniră iar arzători:

– Îţi închipui ce-ar fi o asemenea partidă? Emilie nu şi-ar da seama de nimic, atât doar că pe măsură ce-ar juca s-ar simţi tot mai slabă... tot mai leşinată... până ce în momentul precis... când voi fi câştigat ultima ei zi... în momentul acela, în clipa aceea... ea ar expia ca o păpuşă din acele de cauciuc care se dezumflă... În clipa când ar pune cartea pe masă, extrem de slabă... prăpădită... ar simţi evaporată toată energia... şi ar cădea pe masă ca o păpuşă... cu braţele moi, cu capul bălăbănindu-se... moartă...

Tedy se sufoca vorbind, o prinse o tuse violentă şi după ce se şterse la gură căzu cu capul în perne, cu faţa în sus, epuizată de efortul conversaţiei şi al tusei... respiră încet şi rar... doborâtă de izbucnirea aceasta atât de înfierbântată.

Vorbea acum moale, cu capul în sus... cu privirile globulare şi vagi rătăcite în gol... divagând încet... obsedant.

– Şi atunci... când ea va fi moartă... eu mă voi ridica de pe pat sănătoasă... puternică... îmi trebuie să fur o viaţă de om... voi juca până la capăt... sunt sigură că într-o zi voi câştiga... ce crezi?

Emanuel nu răspunse, dar Tedy insistă la fel de moale şi ostenită.

– Ce crezi... spune ce crezi... spune-mi că se va întâmpla... voi câştiga toate zilele vieţii... Emilie n-are ce face cu ele... în timp ce eu... eu le voi întrebuinţa altfel... mă voi face dansatoare.

Emanuel nu îndrăznea s-o întrerupă pentru a chema pe Emilie să-i aducă un brancardier.

Tedy de-altfel, în timp ce vorbea, închise de mai multe ori ochii obosită şi Emanuel aştepta din moment în moment să adoarmă.

Tedy se ridică deodată cu un ultim efort, ca şi cum în tăcerea şi odihna de până în acea clipă ar fi strâns picătură cu picătură acest rest de energie.

– Voi fi o dansatoare mare... o dansatoare ce va interpreta pe Bach... da... întâia dansatoare în lume care va dansa după muzică de Bach... și va fi un dans tot atât de pur ca și muzica... dansul pur... dansul adevărat... Ce frumos va fi!...

Vorbea acum halucinată, privind iar în gol.

– Voi fi albă și pură... voi dansa goală...

Încercă să zâmbească, dar surâsul se pierdu în aer, adresat nimănui.

– Bine înţeles că voi dansa goală... voi emoţiona o lume întreagă... voi încerca să zgudui... să mișc această masă omenească, acest imens... căcat... răspândit pe globul pământesc. Voi ridica murdăria până la stele... vor tresări în fine maţele lor amorfe și puturoase... se va emoţiona căcatul...

Începu de astă dată a râde în gol.

– Va fi... sublim și grotesc... voi emoţiona în fine excrementele... oamenii... căcatul... căcatul...

Emilie intră în odaie speriată.

– Știam eu că asta se va întâmpla, spuse ea. În fiecare seară e același lucru... îmi promite că va fi calmă și apoi, când începe a juca, se înfierbântă... și apoi divaghează...

În timp ce vorbea freca mâinile lui Tedy și încet, cu degete ușoare, îi mângâia fruntea și ochii, silind-o să se culce și să închidă ochii.

Tedy era de-altfel, de data asta, complect epuizată. Câteva secunde rămase astfel, cu mici tresăriri, ca și cum în ea zbuciumul nu s-ar fi sfârșit și mai pâlpâia ușor în ultime tresăriri de energie și iritaţie.

Emilie îi acoperi faţa cu o pânză subţire împotriva muștelor, puse mâna pe frunte să constate temperatura și o lăsă în liniște, obosită, să doarmă.

V

Câteva zile de la această întâmplare, într-un acces de inimă, Tedy muri. În ultimele zile inima nu mai era susţinută decât cu injecţii. Doctorul nu vroia să renunţe la a menţine în putere corpul descompus al Tedy-ei până la întoarcerea tatălui ei, care trebuia să aibă loc dintr-o zi pe alta.

Emilie îi povesti mai târziu că tatăl Tedy-ei, auzind de efortul doctorului pentru a o menţine în viaţă, se înfuriase grozav și îl certase aspru.

Era un om înalt, sec, cu obrazul înăsprit de vânturile mării, n-avea nimic comun cu Tedy, nicio trăsătură, nicio inflexiune a vocii.

Emanuel îl zări și vorbi cu el în dimineaţa când o văzu pe Tedy pentru ultima oară.

Emanuel insistase atâta, încât Emilie în zorii zilei veni să-l ia din odaia lui.

– Toată lumea doarme în hotel... știi cât de scrupulos e directorul ca morţii să fie expediaţi în secret... să nu facem niciun zgomot... cred că la ora asta doarme încă... dacă ar ști că am adus un bolnav în camera mortuară ar fi în stare să mă bată...

În ascensor se filtra lumina albastră a începutului zilei. Era o tăcere impresionantă în tot hotelul; în dosul ușilor închise toată lumea dormea.

În coridor, în faţa odăii aștepta un lucrător în haine albastre, cu un ciocan în mână.

– Este pentru a închide sicriul, i-am spus ca să aștepte...

Emilie nu mai era sau nu părea deloc emoţionată. Vorbea acum despre Tedy cu un ton liniştit, fără îngrijorări. Îi povesti lui Emanuel toate detaliile toaletei ultime ca şi cum ar fi fost vorba de acţiuni precise ce le-ar fi înlesnit unei Tedy în viaţă[*].

Emilie deschise uşa şi ieşi întru întâmpinare tatăl lui Tedy, înalt, grav, cu o carte în mână în care ţinea un deget între foi pentru a şti la ce pagină rămăsese.

În acel moment se produse un curent de aer, toate ferestrele erau deschise şi pe Emanuel îl izbi o răbufnire de aer rece venită din grădină, dar amestecată cu un miros uşor de cadavru pe care curentul îl luase cu el în trecere prin odaie.

În odaie jos zăcea Tedy în sicriu în frumoasa rochie de muselină.

Era puţin umflată şi cu trăsăturile descompuse, dar asta îi dădea un aspect de suferinţă oprită în plinul ei, şi Emanuel avu o respiraţie de uşurare gândindu-se că durerea era împietrită pe totdeauna.

Emilie pusese în jurul capului flori albe şi peste picioare o pătură pe care o ridică.

În locul piciorului bolnav zăcea o jerbă cu flori imense, rochia acoperea buchetul în parte.

– Era prea oribil s-o îngroape fără picior... era prea trist... nu-i aşa, mica mea Tedy?

Vorbea cu Emanuel, dar se adresă deodată moartei, ca şi cum ar fi ascultat şi ea conversaţia. Emanuel fu pătruns din creştet până-n tălpi de un tremur cumplit. Era oare frigul ce intra prin ferestrele deschise ori emoţia extraordinară pe care nu şi-o putea stăpâni[?]

Într-un colţ al odăii, într-un fotoliu tatăl Tedy-ei continua serios şi calm lectura cărţii. În acel moment se auzi un zbârnâit de motor în stradă și sunetele violente ale unui claxon.

---

[*] În ms., barat: „În locul piciorului bolnav... am pus ceva... ai să vezi...“.

– Este camionul!... a venit camionul, spuse Emilie... hai, repede, ia-ţi adio...

Emanuel făcu un mic gest cu mâna către moarta din sicriu, în timp ce Emilie îi împinse căruţul afară.

VI

Într-o dimineață Emanuel se trezi brusc sub impresia unui vis neplăcut: visase că umbla pe malul unei ape și căzuse în ea; fu răzbit deodată de-o umezeală caldă și pătrunzătoare și se trezi.

În primele clipe nu-și dădu seama de nimic, dar simțea că ceva se întâmplase cu el; visul se prelungea în realitate, era o senzație bizară de scurgere și lichefiere și Emanuel crezu mai întâi că emoția visului îi produsese o excitație sexuală care se destindea acum în trezie. Căută cu mâna cearșafurile și într-adevăr erau ude, dar nu putea [fi] vorba de-o excitație sexuală.

Emanuel îndepărtă cu spaimă ceașafurile care îl acopereau și descoperi abcesul. Era spart. Încet, printr-o găurice formată chiar în punctul acela roșu despre care doctorul se îngrijorase atâta, curgea un fir subțire de lichid călduț și galben. Emanuel apăsă pe burtă și țâșni deodată un val de puroi gros inundând pijamaua și patul.

Emanuel fu cuprins de-o iritație extraordinară, îi clănțăneau dinții în gură de frică și dezgust.

În coridor se auzeau pașii servitorilor și scârțâit de gutiere; apoi gâfâiala ascensorului.

Zgomotele acestea indiferente în timp ce se scurgea din el materia aceea infectă îi măriră disperarea cumplit.

În cearșafuri se făcuse o băltoacă în care zăcea, până sub spate. Toată pijamaua era udată și la cea mai mică mișcare, rufele pătate clipoceau neplăcut iritându-l mai tare. Îi fu teamă să atingă lichidul ca să nu se infecteze, cu precauțiuni infinite ridică toate cearșafurile și le făcu ghem într-un singur loc sub dânsul; din găurice continua să se scurgă o șuviță subțire și purulentă, alunecând la vale pe marginea burții până la încheietura picioarelor de unde picura lent pe cearșaf. Emanuel sună în disperare; omul de serviciu veni speriat și găsi un Emanuel transfigurat cu ochii holbați privind fix, înspăimântat, la locul unde se făcuse fistula.

Îi sună deodată în ureche, venind din funduri de memorie obscură, o frază precisă cu sonoritatea vie a pronunțării ei în timpul ce trecuse:

– Când abcesul fistulizează totul s-a isprăvit... o fistulă deschisă e o ușă deschisă morții.

Își amintea de bătrânica în haine de doliu din trenișorul ce ducea la Berck, și amintirea aceasta bruscă în fața brutalei întâmplări ilumină deodată în întregime tot timpul scurs de-atunci, toată viața de bolnav petrecută la Berck, și la acest gând că un lucru se întâmplase înainte de tot ce trăise el aici, într-un moment când nimic nu era previzibil, amintirea aceea exactă care se ridica departe în ceață, măsura deodată toată durata petrecută de-atunci, toată fragilitatea, ciudățenia și amărăciunea ei. Toate acestea se desfășurară fulgerător în Emanuel. Era o simplă clipă trecută care umbrise odaia care acum revenea precisă în ora dimineții cu lumina ei tristă, cu cearșafurile ude și burta dezgolită, intactă, sănătoasă, unde un singur punct roșu spărsese integritatea și dezechilibrase totul.

– Ce-i de făcut acum? întrebă Emanuel.

Îi venea să plângă, dar îi fu rușine de brancardier. Era ca și cum ar fi comis o faptă umilitoare și josnică; simțea cum îl arde privirea brancardierului care era sănătos și voinic: un singur punct roșu, un singur punct îi despărțea acum, pe omul sănătos de cel bolnav, și punctul acela, scurgerea aceea îi clasa definitiv în două categorii iremediabil diferite.

Îi era mai ales rușine că provocase în cineva condescendență și milă, pentru că brancardierul nu se putu opri să reveleze inconștient gravitatea faptului prin consolări insistente.

– Eh! eh! câte fistule am văzut eu închise peste noapte... știți, peste noapte... vă spun asta sincer... s-ar putea întâmpla ca până mâine să n-o mai aveți...

Și, cum cuvintele sonore odată exprimate implicau mai multă justeță decât înșirarea lor interioară cu gândul naiv „Îi voi spune că în 24 de ore se va vindeca și o să mă creadă“, ca și faptul că în confruntări, acuzatul cel mai feroce și cel mai hotărât să-și păstreze calmul îl pierde prin simpla vibrație ce emană din prezența victimei și căreia nu poate rezista, tot astfel brancardierul recunoscu brusc exagerarea frazei lui și adăugă repede:

– Până în 24 de ore nu cred chiar să se închidă... dar până într-o săptămână pot să vă garantez... e doar o fistulă mică... vedeți și Dvs... o găurice cât o gămălie...

Și se aplecă savant peste burtă examinând punctul de scurgere și mormăind ceva în sine ca și cum examinarea lui ar fi avut o paralelă interioară de dezbateri medicale din care nu pătrundeau afară în lume decât acest mormăit și câte un hm! hm! plin de semnificație.

– Ce-i de făcut acum? întrebă din nou Emanuel.

Era prea devreme pentru a merge la clinică, nu venise desigur nici infirmiera la ora aceasta și era de-altfel mai bine să aștepte în odaie descoperit pentru ca acoperindu-se să nu se atingă locul bolii. Emanuel se hotărî deci să aștepte în odaia lui.

Până la venirea doctorului Emanuel se hotărî să citească, dar aruncă cartea plictisit și iritat. Îngrijorarea străbătea printre rânduri ca vârfuri de ace. Începu din nou să privească fistula. Cu ochii deschiși și neluându-și privirea de la șuvița de puroi ce se scurgea imagină un vis simplu și plăcut: era ca și cum fistula ar fi început să curgă mai tare, din ce în ce mai tare, dând afară puroi galben și materii murdare; deodată în rotocolul găuricii ar fi apărut ceva neobișnuit ca un cap mic de șarpe, Emanuel ar fi tras și ar fi scos afară o viperă neagră, hidoasă cu un bot feroce și ochii înflăcărați și ar fi aruncat-o alături pe pat. În timp ce animalul s-ar fi zvârcolit în convulsiuni atroce, scurgerea lichidului ar fi încetat, fistula s-ar fi strâns pungă și, încet, încet, s-ar fi micșorat cu totul până a deveni invizibilă.

Când doctorul ar fi intrat atunci în odaie ar fi găsit fistula aproape dispărută, tot lichidul scurs și vipera neagră zvârcolindu-se cu ultimele tresăriri slabe, înainte de moarte.

– Ei bravo! Extraordinară vindecare... cea mai extraordinară vindecare la care am asistat, ar fi exclamat doctorul. Știi ce este această șopârlă? Este boala d-tale... este tuberculoza care îți rodea oasele... așa este o tuberculoză... o șopârlă hidoasă care se ascunde undeva în corp și roade... roade mereu pe sub piele ca o cârtiță sub pământ până roade toată carnea de sub piele. Bine că ai scos-o! Ești salvat!

Și doctorul ar fi pus șopârla într-un lighean, apoi cu un cuțit ar fi spintecat-o și din ea ar fi ieșit un lichid verde și grețos care ar fi umplut odaia de putoare.

– Ești salvat! Ești salvat!

În momentul acela cineva bătu la ușă. Emanuel nu avu decât o tresărire scurtă pentru a reveni la realitate și, pentru că reveria lui se petrecuse chiar în decorul odăii unde se găsea, o clipă persistă în aer nostalgia lucrurilor imaginate ca o întunecare ușoară a luminii zilei și o întristare subită a lucrurilor dimprejur.

În sfârșit, acum doctorul era în fața lui, în carne și oase.

Emanuel încercă un zâmbet, dar fața extrem de serioasă a doctorului Cériez îl îngheță.

În urma doctorului venea infirmiera.

Într-o clipă doctorul văzu scurgerea abcesului și își dădu seama de situație.

– Totul e acum să nu se infecteze... du-te repede și adu ce trebuie pentru un pansament.

Emanuel vru să-i vorbească, dar doctorul îl întrerupse enervat:

– Știu... văd... inutil de povestit cum s-a petrecut... totul acum e să nu se infecteze... poveștile retrospective în asemenea cazuri nu au niciun efect...

Era întâia oară când Emanuel îl vedea supărat pe doctorul Cériez și, știindu-se vinovat parcă și față de uriașul acesta bun și blând, îi veniră lacrimile în ochi. Îi venea să-i ceară iertare că îl supărase, să poată face ceva ca fistula să se închidă imediat, nu pentru ca el să se vindece, ci pentru a-l vedea din nou pe doctorul Cériez cu aspectul lui de odinioară, pentru a smulge din faţa aceasta acum serioasă și puhavă zâmbetul acela care îi închidea ochii într-o clipire șireată sub sprâncenile stufoase și, mai ales, gestul acela de plenitudine și satisfacţie pe care îl avusese odinioară doctorul Cériez, scuturând capul cu părul acela alb în plete scurte cu o mișcare leonină, atunci când îi spusese în prima zi:

– Te voi vindeca... să stai liniștit și te voi vindeca!

Emanuel privea mâna groasă a doctorului pusă pe căruţ, îi veni o impulsiune subită s-o ia și s-o sărute, dar se stăpâni.

În timp ce Emanuel se dezbrăca, infirmiera arunca toate cearșafurile murdare într-o căldare; doctorul se spălă cu îngrijire pe mâini și îmbrăcă o pereche de mănuși de cauciuc sterilizate.

Cu o pensă scoase o bucată de vată dintr-o cutie și punând-o pe burta lui Emanuel apăsă cu putere; un șuvoi de lichid gras, alb și puturos ieși prin găurice, care se rupse puţin, lărgindu-se.

Infirmiera tampona cu vată tot timpul și ștergea pielea pe măsură ce doctorul apăsa și puroiul ţâșnea din fistulă.

Era acum momentul să apară șopârla neagră la care visase Emanuel, dar din fistulă nu ieși decât lichidul acesta alb, apoi câteva bucăți mici de materie verzuie, putridă.

Într-un sfârșit nu mai ieși nimic și doctorul șterse locul cu iod și acoperi cu tifon; era puțin transpirat și avea toate trăsăturile feței atât de sever adâncite, încât obrajii aceia cu pielea aspră tăbăcită și trăsăturile intrate profund în carne păreau tăiate în piatră.

Emanuel rămase în curând singur în odaie, cu un pansament alb, imaculat în jurul coapselor, îmbrăcat cu o pijama nouă, în higiena proaspătă și rece a nenorocirii. Era un lucru grav și totuși pur, o nenorocire curată, simplă care mirosea acum a iod și această evidență îi amorțea orice durere, îl scoase din încurcătura agasantă a gândurilor și a presupunerilor.

Totul se reducea acum la un pansament extrem de alb în jurul trupului, în timp ce toate lucrurile în jur căpătau volume și suprafețe extraordinar de sigure și de dure. Era o reîmprospătare a odăii, antiseptică și plină de luciditate; o reconstatare inedită a dimineții în timp ce, undeva într-însul, Emanuel simți că se prăbușise iremediabil și tăcut tot ce fusese ea până atunci.

Îl cuprinse o exaltare cumplită de puritate și devoțiune; acum, când viața lui era definitiv consacrată bolii, el, Emanuel, rămânea în afara trupului care mucegăia, disponibil pentru o mare generozitate și un mare sacrificiu.

Pentru că, de vreme ce viața putrezea în el și nu-i putea servi la nimic, atât cât rămânea în el energie (restul acesta de viață cu care nu avea ce face, îi trebuia infinit mai multă pentru himerele lui) și putere, ar fi vrut să [o] poată închina cuiva în întregime.

Își aminti de Solange și își spuse că era momentul de a se devota ei, de a-i consacra și dărui ei restul de viață putredă, dar în minte îi reveniră anumite scene de oboseală precisă și își reaminti cu groază de inconfortul dragostei ei.

În acest moment cineva bătu în ușă. Era doamna Witts care venea să-l viziteze, bine înţeles, fără a ști nimic din ce se întâmplase.

Emanuel n-o recunoscu imediat, n-o văzuse niciodată în toaletă de stradă și nu-și putea închipui cine era doamna aceea cu mantilă violetă și o pălărie enormă garnisită cu o profuziune de flori multicolore, care intrase la el în odaie.

– Ce repede m-ai uitat, spuse D-na Witts întinzând mâna și abia atunci Emanuel o recunoscu după accentul ei englezesc.

În mâna D-na Witts ţinea un pachet cu prăjituri.

– Ce păcat că e atât de ridiculă într-o zi atât de tristă! gândi Emanuel.

Era înainte de ora mesei, dar cu toate acestea D-na Witts insista ca Emanuel să guste din prăjituri.

Emanuel mai întâi refuză, apoi izbucni în râs și desfăcu pachetul.

– Pentru ce râzi, te rog? întrebă D-na Witts.

– Este ceva care mi-a trecut prin minte, mă gândeam că în definitiv e ridicul să te îngrijești de pofta de mâncare când ești în preajma morţii...

Emanuel vru să explice fraza lui, dar insistenţele D-nei Witts îl exasperau cumplit.

Începu a mânca din prăjituri și rămase tăcut; D-na Witts se uita în oglindă și își aranja pălăria.

„Câtă splendidă și absurdă exactitate zace în realitate, gândi Emanuel; prăjiturile sunt precise și D-na Witts își aranjează pălăria, în timp ce eu, Emanuel, am o fistulă deschisă. Totul este execrabil de exact."

Emanuel mânca o prăjitură.

Ce alta putea să facă?

În odaie plutea o melancolie blândă, neagresivă, ca și cum lucrurile și-ar fi reluat existenţa de la începutul începuturilor. Totul părea fără consecinţă, izolat, independent în spaţiu. D-na Witts era fără legătură cu prăjiturile, pălăria fără legătură cu fistula şi Emanuel fără legătură cu pansamentul.

Totul plutea despărţit în spaţiu într-o indiferenţă clară şi luminoasă, ca imaginile de pe cartoane într-un joc de copil, răspândite pe duşumea, fiecare cu peisagiul şi culorile proprii, aruncate, imobile şi fără semnificaţie.

În odaie, fiecare obiect rămase împietrit în volumul lui.

În aceeaşi după-masă Emanuel ieşi cu trăsura la plimbare; de vreme ce abcesul spărsese, nu mai avea nicio precauţiune de luat. Era oarecum sentimentul unei liberări. Putea acum să facă orice de vreme ce situaţia devenise atât de gravă. În subsolul nenorocirii orice imprudenţă îi era permisă.

Când trecu cu căruţul prin faţa odăii unde murise Tedy, uşa era deschisă şi doi zugravi lucrau în ea; unul din ei cânta cât îl ţinea gura şi melodia aceea monosilabică în odaia goală răsuna haotic şi imprima odăii adevăratul ton al iremediabilei ei pustietăţi.

Era ca şi cum odaia însăşi, din disperare şi melancolie, ar fi determinat cântecul şi accentele lui triste, monotone şi melopeice.

Toată încăperea era stropită de vopsea şi plină de cutii de conserve cu culorile zugravilor în ele; în van Emanuel se căznea să regăsească în ea urmele vieţii lui Tedy, toate erau definitiv şterse din încăperea aceea şi pe veci evaporate, nimeni nu va putea găsi niciodată în ea nimic din Tedy, şi chiar dacă în dulapuri ar fi persistat încă târziu parfumul de tuberoze al rochiilor, clientul care va deschide dulapul îl va mirosi, îl va simţi şi nu-i va acorda nicio semnificaţie. Era într-adevăr topirea complectă în aer, dispariţia totală a unei vieţi evaporată în atmosferă, gest cu gest, umbră cu umbră.

În odaie zugravul continua să cânte, în timp ce pereţii luau culori noi și odaia recădea în curăţenia și puritatea extraordinară a proaspetei ei indiferenţe.

Era o zi înnourată, dar fără ploaie.

Toamna aducea din depărtări vântul rece și de rafale a[l] propriei ei nostalgii. În străzi domnea întunecarea orei de după-amiază ca o preocupare exterioară lumii, ce plutea în aer, pentru iarna ce venea.

Emanuel conduse trăsura pe dig. Era locul cel mai singuratec în faţa mării; jos, sub bariera de ciment, se întindeau până departe construcţiile de grinzi și lemnărie care împiedicau ca furia mării să lovească prea puternic în ţărm și îi amortiza[u] forţele dezlănţuite.

În momentul acela oceanul se retrăgea în reflux, foșnindu-și valurile dantelate ca niște rochii de bal cu broderii albe și spumoase, ieșind în profuziune de sub taftaua irizată în delicate nuanţe verzui și cenușii.

Era acesta aspectul oceanului de toamnă în vajnica lui măcinare a cazanelor de apă, era tabloul ei somptuos lângă fierberea imensă din larg, unde spumele deveneau mai galbene și mai murdare, iar valurile în clocotele lor păreau ciubărul infinit în care se spălau, mereu și mereu, rufe murdare.

Emanuel ar fi vrut să se scoboare cu trăsura pe plajă, însă oceanul nu se retrăsese decât pe o limbă de pământ și nisipul era încă prea umed pentru a susţine trăsura.

Chiar sub dig, acolo unde Emanuel stătea cu trăsura, câţiva copii desculţi se jucau printre grinzi și pietre și strângeau în coșuleţe de paie scoici și animalicule marine. Deodată unul din ei începu să strige ca și cum ar fi făcut o senzaţională descoperire și arătă ceva celorlalţi cu teamă și uimire.

Emanuel auzea perfect dialogul lor.

– Este un câine de mare! spuse unul.

– Ce câine de mare[?] spuse altul, după ce se aplecă și privi îndelung animalul. Știu eu ce este... am mai văzut eu... e o scoică fără capac.

Toți copiii începură a râde și a bate din palme.

– Iată o scoică fără capac! Iată o scoică fără capac!

– Pune-o în coș! spuse unul cu un aer indiferent, pentru a provoca gestul celuilalt înainte ca acesta să-și dea seama că e poate periculos, dar copilul întinse mâna și o retrase cu frică.

– Te frige asta ca focul, spuse unul, și ceilalţi nu îndrăzniră să o atingă.

Emanuel era curios să vadă despre ce anume era vorba și chemă un copil, dar acesta după ce îi spuse că era ca o bucată mare de pește fiert, refuză să puie mâna pe ea și s-o aducă.

În sfârșit un băieţandru mai răsărit și murdar care stătea mai deoparte se oferi ca să aducă animalul. Îl aduse cu ușurinţă pe două beţe.

Era o meduză vie încă, lăsată de reflux între grinzi. Era o masă compactă de gelatină, rotundă și ceva mai mare ca o farfurie. În transparenţa ei tulbure nu se putea remarca niciun organ interior. Emanuel o apucă cu mâinile și carnea moale, cleioasă a animalului se răspândi și debordă peste degete, alunecându-i din palme.

Era imposibil de a apuca mai bine pentru a o ţine mai strâns, degetele intrau în materia vâscoasă, verzuie, fără ca totuși s-o pătrundă complect.

Exala din ea un miros puturos de pește putred și de alge oceanice.

Era un miros aproape cadaveric, pătrunzător și iute, avea în el ceva din mirosul pe care Emanuel îl simţise în odaia Tedy-ei.

Îi fulgeră deodată în minte o idee și dărui câţiva bani băiatului ca să-i dea animalul; acesta acceptă imediat.

Emanuel puse pachetul de carne lichidă lângă el pe scăunaș și dete bici cailor.

Știa el acum ce avea de făcut [...].

Note și comentarii la *Țesut cicatrizat*

Scrierea versiunii. *Țesut cicatrizat* este numele primei versiuni a romanului *Inimi cicatrizate*. Ea a fost scrisă din februarie până la sfârșitul lunii iunie 1936 (pentru urmărirea genezei acestei versiuni pot fi citite scrisorile din 18.II, 11.VI și 24.VI.1936 către Geo Bogza din secțiunea *Scrisori*). Cele cinci caiete ale manuscrisului, păstrate azi la Muzeul Național al Literaturii Române, unde poartă cota 16805, numără fiecare aproximativ 100 de pagini, numerotate din cinci în cinci, și sunt scrise numai pe *recto*, pagina din stânga fiind folosită pentru completări și rectificări ale textului din dreapta; pe *verso*-ul ultimelor pagini ale fiecărui caiet se găsesc însemnări cu scop de organizare a materialului.

Fragmente publicate. Până acum au fost publicate fragmente din *Țesut cicatrizat* de către Nicolae Florescu în „Manuscriptum“, nr. 3 din 1973: fragmente din partea I, capitolele II („Emanuel umblă încet“, „Voi trece să te văd“), III („Era în vagon o atmosferă“), IV („Emanuel fu foarte impresionat“, „În depărtare, soarele“), V („Ernest se aplecă peste patul lui“), VI („Era foarte dimineață și deja“); partea a II-a: capitolul II (episodul Pufy), capitolul VI (asaltul erotic asupra d-nei Witts), capitolul IX (escapada în pădure cu Katty); partea a III-a: capitolul I (descoperirea noului abces), capitolul II (episodul copulației păianjenilor), capitolul VI (episodul meduzei).

În 2014, în revista „Poesis international“, nr. 1 (13), am publicat capitolul inedit VI din partea I, cu subtitlul „[A doua zi la Berck]“, cu o introducere lămuritoare.

Titlul. În ceea ce privește titlul acestei versiuni, l-am stabilit eliminând ipotezele concurente. Mai întâi, pornind de la numele *Teddy*, scris pe coperta unuia dintre caiete, am putut bănui că acesta e titlul dorit de autor, o indicaţie importantă, care focalizează atenţia cititorului asupra personajului numit, în varianta finală *Inimi cicatrizate*, Isa. Însă „Teddy“ apare pe copertă cu altă grafie decât în caiete (unde, de altfel, numele personajului este scris mereu „Tedy“). A doua ipoteză este că manuscrisul se numise la început *Berck*, aşa cum afirmă Saşa Pană (în vol. *Născut în '902*, Bucureşti, 1973, p. 525), care îşi foloseşte însemnările diaristice cu privire la o vizită făcută la Roman pe data de 22 mai 1936. Asupra acestei ipoteze s-a oprit şi Nicolae Florescu în textul articolului său din „Manuscriptum“ 3/1973, reluat în volumul *Profitabila condiţie*, Bucureşti, Cartea Românească, 1983, pp. 166-179. Însă titlul variantei se va mai schimba o dată. Spre finalul muncii sale la această variantă, în cursul lunii iunie 1936, Blecher optează pentru titlul *Ţesut cicatrizat*, aşa cum o arată corespondenţa lui cu Geo Bogza (*M. Blecher mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, Bucureşti, 2000, p. 118, scrisoarea din data de 26 iunie 1936), ca şi informaţiile oferite de Saşa Pană (în prefaţa la *Vizuina luminată*, Bucureşti, 1971, p. 6) şi de Lucia Demetriade-Bălăcescu (în *Destăinuiri anti-literare*, Bucureşti, 1977, p. 100). Ambii vorbesc despre acest titlu ca despre unul preferat de autor celui definitiv, pe care l-ar fi propus editorul, din raţiuni comerciale.

Titlul *Ţesut cicatrizat* este justificat şi de existenţa unor pasaje explicative în manuscris, arătând prezenţa temei suferinţei reprimate încă din prima variantă a cărţii. Astfel, o explicaţie a titlului oferă personajul Tedy: „În fiziologie, conştiinţa aceasta amorfă corespunde ţesutului cicatrizat. Acolo unde se produce o rană, organismul vindecând-o nu mai produce celule normale, identice celulelor din tot corpul, ci un ţesut primitiv, care este o carne cu însuşiri speciale, insensibilă la rece şi la cald, cu reflexe nervoase foarte încete, o carne într-adevăr vindecată, dar indiferentă. Conştiinţa noastră şi inimile noastre sunt făcute din ţesutul acesta insensibil care a astupat toate rănile loviturilor de cuţit. Acum câţiva ani când un frate al meu era pe moarte în Olanda, aşteptam cu nerăbdare din clipă în clipă telegrama care să-mi anunţe sfârşitul... pentru că ştiam că asta îmi va da ocazia să fac un voiaj cu avionul...“.

Diferenţe între *Ţesut cicatrizat* şi *Inimi cicatrizate*. Versiunea *Ţesut cicatrizat* este împărţită în trei părţi: prima de treisprezece capitole, a doua de nouă capitole, iar a treia de şase capitole. De asemenea, în manuscris, numerotarea capitolelor este, de la un punct, greşită: capitolul XI din partea întâi este trecut „XII“, eroare care se perpetuează şi la următoarele două capitole. Am restabilit numerotarea firească.

Există în această versiune numeroase episoade nereţinute în romanul publicat în 1937. O parte au fost eliminate pentru a simplifica materialul faptic abundent, făcându-l să respecte o anume schemă simbolică. Autorul însuşi mărturisea despre cartea sa, într-o scrisoare către Geo Bogza: „Este atât de îmbâcsită cu realităţi crunte şi sfâşietoare încât poate va trebui să renunţ la unele din ele“. Astfel, unele personaje care aveau o prezenţă considerabilă în *Ţesut cicatrizat* (Milu, Pufy, marchiza de Tréchamp etc.) au dispărut sau au fost reduse la scurte menţiuni. Din acest motiv, rămân în *Inimi cicatrizate* replici suspendate, scene oarecum inexplicabile, al căror rost este clar doar în varianta manuscrisă. Din punctul de vedere al motivaţiei psihologice a acţiunii, *Ţesut cicatrizat* este un text mai coerent decât *Inimi cicatrizate*. Sentimentele lui Emanuel faţă de Solange se răcesc din cauza unei evidente fascinaţii a acestuia faţă de Tedy, dar în versiunea finală sentimentele eroului devin mai obscure, în urma eliminării de scene. Descrierile oceanului, mult mai pregnante, au rolul evident de a susţine metaforic titlul romanului. Însă totodată naraţiunea din *Ţesut cicatrizat* este mult mai digresivă, unele episoade fiind dezvoltate parazitar. Deosebirea majoră între *Ţesut cicatrizat* şi *Inimi* *cicatrizate* privește finalul. Emanuel nu părăsește Berck-ul aproape vindecat, din cauza stării sufletești afectate de tragediile prietenilor săi din sanatoriu, ci se trezește subit „în anticamera morții", deoarece abcesul său fistulizează, situație care face mult mai pregnante avertismentele cu privire la „poarta deschisă morții" de la începutul romanului.

Unele nume de personaje diferă în versiunea manuscrisă față de cea finală. Filiațiile vor putea fi mai ușor stabilite apelându-se la listele de nume din însemnările de la sfârșitul manuscrisului, pe care le reproducem mai jos. Însoțitoarea lui Tedy, cea care în *Inimi cicatrizate* se va numi Celina, se numește altfel în *Țesut cicatrizat.* La primele sale apariții, ea este „Celesta, zisă și Pudding", nume care are șapte ocurențe; în zecile de apariții ulterioare, personajul se numește Emilie (scris, în patru locuri, „Emilia"). Am considerat că ultima opțiune a autorului („Emilie") este cea validă și am generalizat-o. Numele „Tedy" se scrie cu un singur „d"; probabil că e vorba de un nume englezesc rostit franțuzește, cu accent pe ultima silabă. Am uniformizat numele unor personaje, care apăreau diferit în diferite locuri ale manuscrisului: Wilhelm Taubner apărea în două locuri drept „Wilhelm Tauber", iar băiatul său, Ioris, era numit într-un loc „Yoris".

Însemnări de organizare a materialului. Transcriem în continuare însemnările făcute de M. Blecher la sfârșitul celor cinci caiete ale *Țesutului cicatrizat* cu scopul probabil de a se ajuta de ele în organizarea materialului ce urma să fie scris și pentru varianta următoare a romanului. La finalul caietelor manuscrise, pe două, patru, uneori șase pagini, apar note abreviate, liste de nume de personaje sau de episoade din roman care, uneori, nu au mai ajuns să fie scrise. Pentru cercetătorul preocupat de geneza romanului *Inimi cicatrizate* pornind de la varianta scrisă în prima jumătate a anului 1936, aceste liste și observații vor avea o importanță notabilă.

Primul caiet

Însemnări pe ultimele două pagini ale caietului
O primă coloană cu nume de personaje și episoade:
Ernest.
Cu Mab.
Cu familia burgheză la țară.
[*Suprimat:*] Împodobirea ghipsului.
[*Suprimat:*] Idila cu nepoata directorului.
[*Suprimat:*] În grădină, gol.
Cu fata însărcinată la preot.
Cu fata care îl surprinde.

Alături, altă coloană:
Tonio-
[*Suprimat:*] Tonio la chef.
[*Suprimat:*] Cu vărul polonez.
[*Suprimat:*] În seara Crăciunului.
[*Suprimat:*] În sala obscură.
[*Suprimat:*] În stradă cu gulerul ridicat.
[*Suprimat:*] Injecția cu morfină.
[*Suprimat:*] Încasator la cinema.
[*Suprimat:*] În biserică, rugându-se.
Îi dă sângele pentru transfuzie lui Eric.
Sinuciderea.

Alături, în coloană:
[*Suprimat:*] Solange.
[*Suprimat:*] În dune.

Dedesubt, în coloană:
Mab.
[*Suprimat:*] Idila cu Ernest.
[*Suprimat:*] În seara Crăciunului.

Alături, în coloană:
Vicky.
În cinema.
[*Suprimat:*] Idila cu Emanuel.
[*Suprimat:*] Tăierea piciorului.
Plecarea.

Alături, în coloană:
Wilhelm Taubner.
Înnebunește.

Dedesubt, în coloană:
Moartea lui Meyer.
Gramofonul.

Alături, în coloană:
Cheful.
Ghipsul.
În salonaș.
Mâncărimi-
Sexualitate-
Quitonce.
În grădină.
Solange.

Însemnări pe ultima pagină scrisă a caietului I. Pe marginea de sus a paginii, într-un șir suprimat cu bare:
Doctorul.
Eugen.
Puncția.
Masa.
Plimbarea cu calul.
Ghipsul.
Șederea în grădină.

Cheful.
Chestia cu closetul.
Tonio și vărul polonez.
Solange, începutul.
Cu calul la țară.
Oceanul. [Intercalat:] Mab. Pudding. Idila lui Mab.
Cheful de Crăciun.
Eugen e un porc...

Dedesubt, în coloană:
[*Suprimat:*] Armeanca care nu plătește.
Sinuciderea lui Paul.
[*Suprimat:*] Cinematograful.
[*Suprimat:*] Venirea noaptea în dune a Solangei.
[*Suprimat:*] Telefonul.
[*Suprimat:*] Moartea lui Lévy.
[*Suprimat:*] Cimitirul.
[*Suprimat:*] Operația.
[*Suprimat:*] În pat, orgia.
Alături, amanții, rusoaica și studentul.
Căutarea creionului în bazin.

Alături, oblic, în coloană:
[*Suprimat:*] Puncția.
[*Suprimat:*] I Calul. Peisaj. Șederea în grădină.
[*Suprimat:*] II Cheful. Tonio. Solange.
[*Suprimat:*] III Ghipsul.
[*Suprimat:*] IV Începutul Solange.
[*Suprimat:*] V Tonio și vărul polonez.
[*Suprimat:*] VI Mab. În dune.
Crăciunul la sanatoriu.
Îmbolnăvirea lui Mab cu sticla de șampanie.
Paul și Claude.
D-na Wandeska și Tonio.

Jos, oblic:
Când Maurice descoperă că Edwine are corpul anormal.
Edwine delirează... căcat...
Bordelul și amputarea piciorului.

Alături, în două coloane:
Paul și copilul lui.
Tenorul. Ernest.
[*Suprimat:*] Pierre. Emil. Eugen.
Solange. Abatele Valentin.
Edwine. Claude.
Mab. Pudding.

Caietul al doilea

Însemnări pe ultimele patru pagini ale caietului
Tonio în clinică la Clichy, cu bolnavul care înșiră mătăniile.

Corăbiile încărcate cu pește. Pute atât de suav peștele proaspăt.

Într-o coloană suprimată, nume de personaje și episoade:
În dune.
Mab.
Tonio.
În grădină.
Impresii culcat.
Weil.
Crăciunul.

Pe pagina următoare:
Pielea zbârcită la Pudding, reflexul fizic al închircirii ei morale.

Pudding păstrează un măr putred de la Mab și pachețele cu unghii; lui Emanuel îi fu scârbă (de fapt de fiecare dată mila se amestecă cu oarecare repulsie, constată el mai târziu, când se gândi din nou la asta).

Ernest, mașinile care nu gândesc, care n-au inițiativă, care nu-și fac iluzii.

În piață Emanuel culcat, singur la miezul nopții.

Imaginația Mab.

Coridoarele rău luminate.

[*Suprimat:*] În Berck aglomerația de case.

[*Suprimat:*] Ernest. Umilința în fața obiectelor.

În tăcere se aude vorbind Tonio alături.

[*Suprimat:*] Cu directorul, pentru schimbarea locului.

Impresiile când e împins cu gutiera pe coridoare.

[*Suprimat:*] Cântecul „C'est la femme du roulier".

Ernest. În fond monstruozitățile se compun din aceleași elemente ca și faptele „normale". În dragostea bolnavilor este aceeași tandrețe, aceeași inconștiență, aceleași bilețele și aceeași admirație ca și în dragostea oamenilor sănătoși. Infirmitățile fizice și puroiul nu contează, ele transpun totul la alt nivel de exactitudini așa cum un tablou văzut într-o lumină colorată conține totuși aceleași detalii ca și în lumina zilei.

Ultima pagină, prima coloană:

Ernest, viziunea lumii.

Solange, în spasm.

Altă coloană:

Wilhelm și Ioris. Wilhelm plângea pe sală.

Puncții.

Weil și gramofonul.

În noua clinică zgârcitul care caută creionașul.

Zed. Accident de avion.

Curățenia Solangei față de murdăria ghipsului.

[*Suprimat:*] Iubire, nu, simplă aparținere.

[*Suprimat*:] Totul trebuie să înceapă cu un gest.

Consolatorii la Berck, mulţumiţi că pot să consoleze trăind în simbioză cu bolnavii.

[*Suprimat*:] Exaltarea sexuală.

Extraordinara diferenţă pe care o crea ghipsul.

[*Suprimat*:] În odaia lui Weil, când i se face injecţia, sexul lui Weil ca al statuii lui Isus din Mexico.

Ernest, în acelaşi mod în care într-o problemă poţi să treci pe lângă un răspuns şi să nu-l întrevezi, tot aşa în ideea pe care oamenii şi-o fac despre lume ei trec pe lângă câte o întrebare esenţială fără a o sesiza –

Altă coloană cu nume de personaje şi de episoade:
Tonio, morfinoman.
Ernest, vindecat, industriaş.
Zed, avion.
Vincent, dispare.
[*Suprimat:*] Weil, meningită. [*În loc*:] Quitonce.
[*Suprimat:*] Mab, pleurezie. [*În loc*:] Tedy.
[*Suprimat:*] Edwine, piciorul.
Solange, mai departe în Berck.
Katty, pleacă.
[*Suprimat*:] Pudding, cultul pentru Mab. [*În loc*:] Celesta.
Elvira.
Wilhelm, sinuciderea.
Irène.
Ioris, transfuzie.
Jack.
D-na Witts.
Marchiza, pleacă.
D-na Wandesca [sic], în Polonia.
Torn, moare.
Celia, măritiş.

Caietul al treilea

Însemnări pe ultimele două pagini ale caietului

Ernest. Exasperarea oamenilor nu trebuie judecată cu moralităţi, ci îndreptată şi umanizată. Iată sensul moralei, dacă vrem împotriva tuturor realităţilor să găsim un sens imaginaţiei.

[*Suprimat:*] în regiunea necugetată a gândirii.

–Vezi, e un bileţel de dragoste.

Era bucăţica de vertebră de la Quitonce.

Pe pagina următoare:

[*Suprimat:*] Plaja, părinţii lui Quitonce.

[*Suprimat:*] Vizita la Tedy.

[*Suprimat:*] Injecţia lui Quitonce.

[*Suprimat:*] În grădină, Quitonce e mai bine.

[*Suprimat:*] Quitonce moare.

[*în altă coloană:*] Wilhelm. Tonio. Întâlnirile şi accidentul.

Vara pe plajă. Plecarea.

În dosul gării. Vila. Izolarea.

Vizita Tedy. Bolnava paralizată.

În dune, Solange.

Plecarea din dune.

În delir, Tedy.

În altă coloană:

Ernest. Toţi bolnavii trebuiesc omorâţi, misiunea umană; într-un platou al balanţei sinuciderea şi în al doilea nimic.

„Vântul care ne-a răsturnat bărcile, umflă în depărtare pânzele pe corăbiile celor fericiţi."

[*Suprimat:*] Când moare Quitonce directorul spune să se dea pentru părinţii lui o porţie mai importantă de sparanghel.

[*Suprimat:*] Curăţenia Solangei şi murdăria ghipsului.

Pasivitatea bolnavilor.

Ernest: am nevoie acum numai de două obiecte, urinalul şi un pahar de apă.

În noapte farul; nimic nu traducea mai bine continuitatea şi intermitenţa durerii.

[*Suprimat:*] Când se rup hamurile la trăsură pe plajă.

[*Suprimat:*] Vara hotelul ca un vapor.

Indiferenţa sinuciderii.

În altă coloană:
[*Suprimat*:] Iubirea şi părăsirea, impresiile.
[*Suprimat:*] I Vara pe plajă.
[*Suprimat:*] II Wilhelm şi băiatul lui.
V În dune, Solange.
III Plecarea în dune.
[*Suprimat:*] Telefonul.
[*Suprimat:*] II Vizita Tedy.
În bazin creionaşul.
Tedy.
VII În vizită.
IX În delir, Tedy.
VI Ernest, discuţii.
Tonio şi plecarea D-nei Wandeska.
VIII Cu bolnava paralizată.
Plimbări pe plajă, accident.
Cu fata în pădure.
X Plecarea de la vilă.
În dosul gării.

În altă coloană:
Sufrageria şi terasa.
În dune, izolarea.
Vizita Tedy.
Bolnava paralizată.
Întâlnirea cu Solange.
Cu pasărea şi ghetele.
Ernest.

Tedy în delir.
Plecarea.

În altă coloană:
Cultul Tedy.
Operaţia.
Cinematograf.
Tonio și asemănarea.
În clinică, Tonio.
Cu Viky.

Caietul al patrulea

Însemnări pe ultimele două pagini ale caietului
Observaţii, replici, imagini:

Tânărul cu aspect foarte șters, cu obrazul cărămiziu și pălăria cărămizie și haina de aceeași nuanţă încât cusăturile hainei și trăsăturile feţei păreau făcute din aceeași materie.

Cu o faţă roșie, bine coaptă, în care doar sprâncenele blonde și stufoase puneau o nuanţă mai clară, dar tot ca un element de maturitate a obrazului, așa cum unele fructe care plesnesc lasă să se prelingă din ele o spumă aurie.

Iubita mea Katty,

Tot ce luam ieri drept dragoste pasionată, nu era în fond decât un acces de febră, de 39°. Vino să mă vezi aici, la hotel. Emanuel.

Ca acumulatoarele. Când cineva se epuizează... În oglinzi deformante. Toată întâmplarea avea loc parcă într-un mediu vitrifiat și concav în care obiectele, sunetele și oamenii căpătau inuzitate proporţii deformante.

În coloană separată, episoade viitoare sau deja scrise:
Puncţia. Tedy, în delir.
Înfăţișarea sălii de mâncare. Bolnava paralizată.

Colette și Irma. D-na Witts.
Cheful de Crăciun și operația.
Cinematograful.
Cu Solange.
Începutul mersului.
Cultul Tedy.
Plecarea.

Pe pagina următoare, fragmente de dialog, parțial suprimate, pentru că fuseseră deja folosite:

Ernest. Îmi lipsește credinţa aceea naivă că realitatea își aparţine, că e solidă și că nu trebuie să am grijă de ea. În fond, cred că nimic nu aparţine realităţii. Și eu duc povara fragilităţii ei cu mine, ca o amară și continuă dezamăgire.

– Și dacă realitatea și-ar aparţine, dacă totul ar exista pentru sine și nu pentru spectacolul tău?

– Atunci, lucrul nu mă interesează. Cât timp n-am grijă de ea realitatea poate să se prăbușească. E ca și cu consolatorii de profesie, pentru care atâta timp cât nu ei consolează un bolnav le este indiferent dacă moare sau trăiește.

În coloană separată, nume de personaje:

Emanuel.
Milu.
Ernest.
Roger.
Celia.
Tonio.
D-na Wandeska.
Vincent.
Zed.
Katty.
Verrier.
Solange.

Tedy.
Celeste.
Pufy.
D-na Witts.
Jack.
[suprimat:] Irène.
Irma.
[suprimat:] Isa.
Colette.
Pepita.
Quitonce.
William.
Ioris.
[suprimat:] Elvira. Karen.

În coloană separată, episoade:
Îmbolnăvirea, farul.
În clinică, operaţia.
Pansament.
Tedy. Exasperarea.
Vincent.
Emilie.
Isa.
Conrad.

În coloană separată, episoade din roman, unele suprimate, pentru că fuseseră utilizate:
[suprimat:] În hotel, Tedy. Întâlnirea cu Solange.
[suprimat:] În trăsură, bileţelul, dunele.
[suprimat:] Ernest pleacă. Povestea Tonio.
(În fiecare seară D-na Witts venea la Emanuel.)
În noapte. Cu gheata și pasărea.
Katty.
Îmbolnăvirea, plecarea.

Caietul al cincilea

Însemnări pe ultima pagină a caietului
Suprimat:
Ernest. Cu vitrinele.
În casa străină, pustietatea lumii.
Și ceasornicele ce merg oricum.

Dedesubt:
În cabinetul de radiografie, odaia ştiinţifică.
Când bolnavii lucrează pe plajă.
Wandetta, frumoasa dansatoare.
Începutul delimitării.

Alături, suprimat, în coloană:
În delir Tedy și moartea.
Umflătura sparge.
Cultul Ted –

Dedesubt:
În timpul febrei auzul ca un ecou depărtat.
Ziua ultimă, subexistenţa.

Alături, în coloană:
I Emanuel puncţia.
II Tedy moare.
În sala de mâncare.
III Emanuel operat.
IV Pansamentele.
V Cultul Tedy.
Ziua ultimă.

Alături, în coloană:
[*suprimat:*] I În delir Tedy.

II Umflătura sparge.
III Cu Zed la bordel.
IV În noapte febra.
V Ziua ultimă.

VIZUINA LUMINATĂ

Ultima carte scrisă de M. Blecher este „jurnalul de sanatoriu“ *Vizuina luminată*, de fapt o ficţiune autobiografică sau ceea ce poeticienii francezi mai noi numesc o „autonaraţiune“, al cărei loc poate fi găsit alături de romanul autobiografic *Nadja* al lui André Breton (1928) sau de confesiunea *Vârsta bărbăţiei* a lui Michel Leiris (1939). Ediţia de faţă a fost stabilită pe baza manuscrisului lui M. Blecher, scris din toamna anului 1937 până în preajma morţii sale, coroborându-l cu ediţia princeps publicată în 1971 la editura Cartea Românească de către Saşa Pană. Cele trei caiete manuscris se află astăzi în posesia domnului Vladimir Pană, care ne-a permis consultarea lor.

Note la *Vizuina luminată*

1. Berck-sur-Mer sau Berck-Plage, staţiune maritimă de la malul Oceanul Atlantic, în nordul Franţei, în departamentul Pas-de-Calais, cunoscută pentru instituţiile de tratament medical, în special cele specializate pentru tuberculoză osoasă. M. Blecher, bolnav de tuberculoză, a petrecut acolo trei ani, între 1928 şi 1932.

2. Versuri din cântecul *Ma régulière*, interpretat în anii ’20 de către actorul şi cântăreţul de cabaret Maurice Chevalier (1888-1972).

3. Versurile, citate uşor greşit, fac parte din cântecul *Il m’a vu nue*, interpretat la sfârşitul anilor ’20 de către celebra cântăreaţă de cabaret Mistinguett (1875-1956).

4. Leysin, staţiune alpină din Elveţia, cantonul Vaud. Blecher a locuit acolo din ianuarie 1932 până în mai 1933. Din

19 ianuarie 1932 până în februarie 1933 a fost internat la sanatoriul „Les Sapins", iar apoi s-a mutat la clinica „La Valerette", unde a rămas până la plecarea spre România, la 9 mai 1933.

5. Versuri din cântecul *T'as bonne mine*, devenit cunoscut în jurul anului 1930 în interpretarea lui Félicien Tramel (1880-1948).

6. Un roman foileton cu titlul *Frumoasa călugăriță* a publicat americanul Ned Buntline în 1866, la Philadelphia, în Statele Unite ale Americii. Același prolific autor fusese și primul romanțator al aventurilor lui William Cody (Buffalo Bill), într-un roman-foileton menționat în *Întâmplări în irealitatea imediată.*

7. Blecher a locuit la Techirghiol-Eforie (pe atunci stațiunea Carmen-Sylva), în sanatoriul C.T.C. al doctorului Victor Climescu, între iunie 1933 și mai 1934.

Cronologia scrierii cărții. În interviul acordat revistei „Rampa" și apărut în 17 februarie 1937, Blecher anunța deja începutul lucrului la ceea ce avea să fie ultima sa carte: „Pentru moment lucrez la un roman care se va petrece într-un orășel de provincie și în parte în Elveția./ Mai mult nu-ți pot spune despre el pentru că mai mult nici eu nu știu". Vizitându-l, pe 25 martie 1937, pe M. Blecher la spitalul din București unde era internat, Mihail Sebastian oferă în jurnalul său informații despre parcursul acestui proiect: „Era la un moment dat decis să se sinucidă. Și-a rupt toate hârtiile, toate manuscrisele: 80 de pagini din noul roman început, 70 de pagini dintr-un jurnal./ Abia am avut curajul să-l dojenesc". Nu este clar dacă *Vizuina luminată* este desemnată aici drept „roman" sau „jurnal". Într-o altă însemnare, din 1938, Sebastian se referă la o singură scriere distrusă, insistând, probabil greșit, că era cu totul altceva decât „jurnalul de sanatoriu": „În primăvara 1937, când se credea în agonie, a distrus optzeci de pagini dintr-un roman început (și din care îmi citise admirabile fragmente, după ce îmi schițase întregul scenariu al vieții). Revenit dintr-o criză, care părea să fie ultima, reînviat oarecum printr-un miracol – toată viaţa lui a fost o serie de agonii şi reîntoarceri – avut încă o dată curajul să reînceapă o nouă carte, cu totul alta decât aceea pe care o distrusese puţin înainte. În decemvrie trecut, când am fost ultima oară la Roman, erau scrise din această carte peste o sută de pagini. Ce s-a făcut cu ele? Au fost duse până la capăt? Au fost, dimpotrivă, arse, în momentul în care moartea se apropiase din nou?“ (*M. Blecher*, în „Viaţa românească“, iulie 1938). Prima menţiune în corespondenţă a noii cărţi apare la 15 decembrie 1937, când Blecher îl invită pe prietenul său Geo Bogza să-l viziteze de Crăciun: „Îţi voi ceti din cartea mea *Vizuina Iluminată,* pe care o scriu acum, i-am cetit şi lui Sebastian şi îţi poate şi el spune dacă i-a plăcut“. În ultima scrisoare către Geo Bogza, la 10 mai 1938, scriitorul anunţa că se află aproape de sfârşit: „Voi încerca să scriu puţin azi şi mă voi sili să termin luna asta“. Cartea a fost deci încheiată în mai 1938, cu puţin timp înaintea morţii. Manuscrisul după care Saşa Pană a realizat ediţia sa din 1971, aflat în posesia domnului Vladimir Pană, ne-a fost cu amabilitate pus la dispoziţie pentru ediţia de faţă, care confruntă pentru prima dată opţiunile redacţionale ale primului editor cu textul original.

Receptarea primei ediţii a *Vizuinii luminate.* Apărută în 1971, la 33 de ani după scrierea ei, cartea a beneficiat de prestigiul autorului, restaurat de reeditarea, în anul anterior, a primelor sale două romane de către Dinu Pillat. *Vizuina luminată* a fost, pentru unii cititori, o carte aşteptată, care beneficiase de o rumoare anticipativă de câteva decenii. Încă dinaintea publicării cărţii s-a scris despre ea de către criticii care au avut acces la manuscris. Dinu Pillat este primul care scrie un studiu critic despre *Vizuina luminată* în anii 1960, în revista „Viaţa românească“, nr. 9/ 1968, ulterior publicat în *Mozaic istorico-literar* (1971): „Needitată până acum în volum, *Vizuina luminată* îşi trage substanţa din sursa aceleiaşi tragice experienţe de bolnav ca şi *Inimi cicatrizate.* Este vorba de un jurnal intim al autorului, cuprinzând impresii de sanatoriu legate de ultimul an petrecut la Berck, de o ședere mai scurtă în Elveţia la Leysen [sic] și apoi la Techirghiol. Chiar dacă nu face decât să întregească într-un fel, cu numeroase alte episoade semnificative, de un nerv nedezminţit în expunere, materialul psihologic adus cu *Inimi cicatrizate*, nu putem să spunem că M. Blecher sfârșește prin a bate pasul pe loc". Georgeta Horodincă realizează un fel de avancronică într-un eseu din volumul *Structuri libere*, apărut în 1970: „În aceste imagini pregnante ni se înfăţișează o dramă filozofică a materiei, nu însă și o filozofie a ei. Opera lui Blecher trebuie înţeleasă ca o tulburătoare aprehensiune a inteligenţei și sensibilităţii în faţa necunoscutului și absurdului, ca o căutare și o presimţire a unei realităţi care ar putea să fie inteligibilă și pe măsura omului". Tot în 1970 apare în „Viaţa românească" studiul lui I. Negoiţescu *M. Blecher sau „bizara aventură de a fi om"* (reluat în *Lampa lui Aladin*, 1971), în care numeroase argumente sunt extrase din *Vizuina luminată*, pe atunci încă nepublicată. Dintre numeroșii cronicari activi ai perioadei, doar doi au scris (după știinţa noastră) despre *Vizuina luminată*. Primul este Mircea Iorgulescu, cu o recenzie în „România literară", la 21 octombrie 1971: „Viziunile revoltei canine, a piaţetei straniu colorată în alb și roșu, a orașului sistematic (asemănător cu concepţia edilitară din *Ţara de Kuty*) impresionează prin fluiditatea bizară a imaginilor, stăpânite de o mare melancolie. Perspectiva, pronunţat lirică, constă în urmărirea unui proces de metamorfoze succesive prin care contingentul devine difuz și luminiscent, pierzându-și rigiditățile și formele exacte, permițând o subtil deplasare și întrepătrundere de planuri, proces ce sfârșește prin a da sugestia puternică a indefinitului, expresie a unei intense aspiraţii spre amorf". Al doilea cronicar este Ion Sârbu, în „Cronica", nr. 37 din 1971. Un semnal în ziarul provincial „Cuvântul nou", din Târgu Secuiesc, apare în noiembrie 1971 („Librarul vă recomandă"). Chiar dacă ecourile sub formă de recenzii nu sunt numeroase, lucrările de sinteză îi acordă tot mai multă atenţie lui M. Blecher şi, implicit, şi *Vizuinii luminate*, aşa cum o arată cărţile lui Ovid S. Crohmălniceanu (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, 1972), Nicolae Balotă (*De la Ion la Ioanide*, 1974), Sergiu Pavel Dan (*Proza fantastică românească*, 1975), Al. Protopopescu (*Romanul psihologic românesc*, 1978), Nicolae Manolescu (*Arca lui Noe*, III, 1983), Radu G. Ţeposu (*Viaţa şi opiniile personajelor*, 1983), Ion Pop (*Avangarda în literatura română*, 1990) ş.a.

Tabloul ediţiilor. *Vizuina luminată* nu a cunoscut, după toate probabilităţile, decât o singură versiune, ajunsă, după moartea autorului, în arhiva lui Saşa Pană. Directorul editurii „unu“ a păstrat manuscrisul, încercând să-l publice imediat după război şi tipărind câteva fragmente în presă. Astfel, în revista „Orizont“, anul II, nr. 4, 1 martie 1947, p. 1-3, este reprodusă o jumătate din primul capitol al cărţii, însoţită de textul evocator *Cu inima lângă M. Blecher* al lui Saşa Pană şi de nota următoare: „La sugestia noastră, d. profesor Al. Rosetti a primit să tipărească, în Editura Fundaţiei Regale pentru Literatură şi Artă, opera complectă a lui M. Blecher. Ea va cuprinde două volume. În primul vor găsi loc cărţile apărute precum şi jurnalul de la Berck *Vizuinea* [sic] *luminată*, rămas în manuscris. Al doilea va cuprinde desenele, ciornele de manuscrise precum şi corespondenţa./ Rugăm pe deţinătorii de scrisori, telegrame, desene din partea lui M. Blecher, să ni le împrumute ca să le copiem sau fotocopiem, ajutându-ne ca personalitatea scriitorului să fie cât mai complect conturată“. Din cauza dispariţiei editurii Fundaţiilor Regale, proiectul publicării nu s-a materializat. Abia în „Viaţa românească“, nr 9/ 1968, la p. 48-54, Dinu Pillat publică două fragmente din *Vizuina luminată* (capitolul viziunii onirice a unui oraş „specializat“ şi capitolul călătoriei cu trenul, toamna), pe care le şi prefaţează cu interesantul său eseu recapitulativ ce va fi publicat în volum în 1971. În *Almanahul literar* din 1970, la paginile 160-163, Sașa Pană publică un nou capitol din *Vizuina luminată* (capitolul Gerta), pe care îl prefațează cu câteva rânduri de prezentare a scriitorului. Alte trei fragmente, de asemenea, sub îngrijirea lui Sașa Pană, apar în „Viața românească", an XXIII, 1970, nr. 6, p. 8-17 (cap. imersiunii în propriul sânge, cap. carnavalului de la Leysin, cap. final).

Prima ediție integrală este îngrijită de același editor: M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă...*, ediție întocmită și cuvânt introductiv de Sașa Pană, Editura Cartea Românească, București, 1971. *Vizuina luminată* ocupă paginile 13-145. Ediția cuprinde o bibliografie a autorului, dar și 13 ilustrații, dintre care 7 fotografii ale autorului, o carte poștală și 5 desene realizate de acesta („Viața inexorabilă", 1934, „Tuș", 1934, „Sașa Pană", desen din memorie, 1937, „Prințul meu", f.a. și „Autoportret", 1934). Este o ediție foarte influentă, datorită faptului că Sașa Pană a fost singurul cu acces direct la manuscrisul *Vizuinii luminate*, așa încât lecțiunile sale au fost perpetuate de către toți editorii ulteriori.

Ediția a doua: Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată*, Editura Aius, Craiova, și Editura Vinea, București, în 1999, în colecția transeditorială „Cărți fundamentale ale culturii române" inițiată, coordonată și finanțată de Fundația pentru o Societate Deschisă. Ediție îngrijită, tabel cronologic și referințe critice de Constantin M. Popa și Nicolae Țone, prefață de Radu G. Țeposu. *Vizuina luminată* este tipărită la paginile 231-317.

Ediția a treia, Max [sic] Blecher, *Romane. Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, tabel cronologic și prefețe de Gheorghe Glodeanu, colecția „Biblioteca românească", editura Limes, Cluj-Napoca, 2008. *Vizuina luminată* ocupă paginile 265-358. Nota asupra ediției lipsește.

Ediția a patra, Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Constantin M. Popa, Editura Aius Printed, Craiova, 2009. *Vizuina luminată* ocupă paginile 229-326. Nota asupra ediției lipsește, dar corecturile, puțin numeroase, aduse ediției princeps sunt aceleași din ediția Constantin M. Popa & Nicolae Țone din 1999. Retipărită în 2014.

Ediția a cincea: Max [sic] Blecher, *Vizuina luminată*, Editura Art, București, 2009, 157 p. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Florin Ioniță, postfață de Nicolae Manolescu (text reprodus din *Arca lui Noe*, vol. III, Editura Minerva, București, 1983, p. 56-59). Este prima ediție care reia doar volumul postum al lui M. Blecher.

Ediția a șasea: M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Vizuina luminată*, prefață, tabel cronologic și referințe critice de Doris Mironescu, redactor Elvira Mareș, corector Andra Cărbunaru, colecția „Biblioteca pentru toți“, Editura Art și Jurnalul Național, București, 2011, paginile 123-230. Lipsește nota asupra ediției. Din păcate, intervențiile de corectură, numeroase, urmărind fluidizarea textului, neglijează uneori specificul și intenția stilistică și chiar modifică unele fraze ale autorului.

Variante la *Vizuina luminată*

Situația editorială a *Vizuinii luminate* este specială. Este prima dată, după munca editorială admirabilă a lui Sașa Pană, când această carte este editată prin confruntarea cu manuscrisul blecherian. Cele cinci ediții diferite care au urmat primei, din 1971, nu fac decât să urmeze textul stabilit de Sașa Pană, cu unele inovații nefericite de redactare în cazul ediției din 2011 de la „Jurnalul Național“ pe care am prefațat-o. Lecțiunile, uneori eronate, ale primei ediții sunt păstrate, inevitabil, de către toți editorii ulteriori. De asemenea, împărțirea în capitole, deși dezmințită de căre manuscris, a rămas cea fixată de către primul editor. Dat fiind prestigiului ediției din 1971, notele care urmează evidențiază felul în care ni s-a prezentat manuscrisul la lectura din 2016, spre deosebire de felul în care textul a fost editat de către Sașa Pană în 1971. Corecturile ediției princeps sunt de obicei foarte bine venite, constând în îndreptarea unor improprietăţi gramaticale (provenite uneori din neatenția lui M. Blecher, care nu revine întotdeauna retrospectiv spre a corecta toate acordurile, atunci când modifică o frază) sau în rectificarea punctuației (de exemplu, atunci când lipsește semnul grafic al unei întrebări). Unele lecțiuni ale lui Sașa Pană au fost, însă, eronate și au fost perpetuate de edițiile ulterioare, ca acolo unde citește „importanța“ în loc de „inimportanța“ sau „rezervoare“ în loc de „rezervorii“; în aceste locuri am revenit la forma cuvintelor din manuscris. Ni s-a părut important să evidențiem fiecare loc în care textul manuscrisului diferă de cel stabilit de către primul său editor. Desigur, scopul ediției critice nu este să restituie un text „cariat“, plin de greșeli gramaticale aureolate de prestigiul mâinii care le-a așternut, de obicei din graba de a încheia o carte. Așa încât, indicând fiecare loc în care textul stabilit de noi diferă de cel din manuscris, am semnalat necesarele modificări în secțiunea de variante – fie că modificările necesare au fost făcute de către Sașa Pană în 1971, fie că le-am făcut noi abia acum. Este vorba, în cea mai mare parte, de corecturi pe care autorul însuși le-ar fi făcut, dacă ar fi avut vreme (așa cum a făcut de fiecare dată, în variantele succesive la *Întâmplări în irealitatea imediată* și *Țesut cicatrizat – Inimi cicatrizate*).

În notele ce urmează, am notat cu **A** versiunea manuscrisă a *Vizuinii luminate* și cu **B** varianta dată de Sașa Pană în ediția din 1971 a cărții. Versiunea **A** apare adesea cu mențiunea „[barat]“ sau „[suprascris]“. Ni s-au părut importante ezitările, adesea grăitoare stilistic, ale manuscrisului, așa că am indicat în multe cazuri și ceea ce se găsește acolo sub ștersătură. De asemenea, manuscrisul arată și sursa unora dintre lecțiunile eronate ale ediției din 1971, ceea ce oferă, indirect, un argument în favoarea lecțiunilor pentru care am optat în final.

Cele mai importante deosebiri de text între ediţia de faţă şi ediţia Saşa Pană, urmată de toate ediţiile de după aceea, sunt următoarele: la p. 324, unde ms. spune „De altfel el nu veni în sală“, în ediţia princeps apare „Şi altfel el nu veni în sală“; p. 336, unde în loc de „inimportanţa morţii“ din ms., ediţia 1971 citeşte „importanţa morţii“; p. 359, unde în loc de nefirescul „vorbesc la d-ta“ din ms., ediţia 1971 preferă „îţi vorbesc“, iar nu mai banalul „vorbesc cu d-ta“; p. 364, unde ediţia 1971 citeşte greşit, din cauza suprascrierii, sintagma: „Robert Vanderkich, din Belgia, însă flamand“; p. 380, unde neglijează pronumele relativ „ce“, barat în ms.; p. 386, unde „rezervorii“ din ms. devine în ediţia 1971 „rezervoare“; p. 422, unde „vizita săptămânală“ este abreviat cu o silabă în ediţia princeps; p. 433, unde opţiunea grafică a lui Blecher pentru „urâţelei“, respectiv pentru „t.b.c.“ este neglijată; p. 467, unde „era goală“ din ms. este citit în ediţia din 1971 „era doar“; p. 474, unde ediţia 1971 impune un dezacord în locul variantei corecte din ms., „unde le vindea“; p. 475, unde „în fond“ devine, la publicarea din 1971, „în fund“; p. 478, unde adjectivul „rudă“ din ms. este scăpat din vedere în ediţia princeps; p. 481, unde „asta erau găurile negre“ este citit greşit, „astea erau“... Totodată, ediţia de faţă aduce alte câteva modificări necesare, restabilind acordul în unele locuri, neglijat în ms., uneori rectificat în ediţia princeps, alteori nu.

Am menţionat în toate cazurile lecţiunea prezentă în manuscris (**A**), iar pe cea din ediţia Saşa Pană doar în cazurile în care diferă de lecţiunea pe care am acceptat-o în ediţia de faţă.

Pag. 321, **r.** 18-19: Când stau după-amiază în grădină, în soare şi închid ochii/ **A** [barat]: Când *asist la o înmormântare* şi închid ochii//

Pag. 322, **r.** 21: gravitatea stărei lui/ **A** [barat]: gravitatea *situaţiei* lui// **r.** 23-24: care nu va lua parte/ **A**: care nu v'a lua parte//

Pag. 323, **r.** 24: ceea ce nu i se spusese/ **A** [barat]: ceea ce *dânsa*//

Pag. 324, **r.** 12: cu privirile lui candide și gesturile lui moi/ **A**: cu priviri [adăugat:] *lui* candide și gesturi [adăugat:] *lui* moi// **r.** 22: De altfel el nu veni în sală/ **A**: De altfel el nu veni în sală/ **B**: Și altfel el nu veni în sală//

Pag. 330, **r.** 17: se cufunda/ **A**: se cufundau/ **B**: se cufundau//

Pag. 335, **r.** 31-32: ceva definitiv, opac și iremediabil, mai ales iremediabil, în a cărui conţinut/ **A**: „ceva definitiv, opac și iremediabil, mai ales iremediabil, în a cărui conţinut/ **B**: ceva definitiv, opac și iremediabil, mai ales iremediabil, în al cărui conţinut//

Pag. 336, **r.** 26: de inimportanţa morţii/ **A**: de inimportanţa morţii/ **B**: de importanţa morţii//

Pag. 337, **r.** 21-22: soţia directorului, pe care noi o numeam „patroana"/ **A**: stăpâna directorului, pe care noi o numeam „patroana"//

Pag. 340, **r.** 1: încât nu-mi rămânea decât/ **A**: încât nu-mi rămâne decât//

Pag. 345, **r.** 27: la poliţie?/ **A**: la poliţie.//

Pag. 350, **r.** 29-30: obiectele și întreaga piaţetă își păstrau/ **A**: obiectele și întreaga piaţetă își păstră/ **B**: obiectele și întreaga piaţetă își păstra//

Pag. 352, **r.** 29: mi-au arătat/ **A**: mi-a arătat/ **B**: mi-a arătat//

Pag. 355, **r.** 8: terasa și ușa nu le văzui/ **A**: terasa și ușa n-o văzui/ **B**: terasa și ușa n-o văzui//

Pag. 356, **r.** 14: Este ceva important?.../ **A**: Este ceva important...//

Pag. 356, **r.** 26-27: o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă marginea/ **A**: o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă mărgineau/ **B**: o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă mărgineau//

Pag. 359, **r.** 23: îi dădeau/ **A**: îi dădea/ **B**: îi dădea//

Pag. 359, **r.** 31: vorbesc cu d-ta/ **A**: vorbesc la d-ta/ **B**: îţi vorbesc//

Pag. 360, **r.** 20: locul de predilecție al solitudinei/ **A**: locul de predilecție a solitudinei//

Pag. 360, **r.** 32: îl voi povesti/ **A**: o voi povesti//

Pag. 364, **r.** 1-2: „Robert Vanderkich, din Belgia, însă flamand“, și pronunța/ **A**: -Robert Vanderkich, [suprascris:] *din Belgia, însă* flamand, [suprascris:] *și pronunța*/ **B**: Robert Vanderkich, din Belgia, însă și pronunța flamand//

Pag. 365, **r.** 7: a camarazilor lui/ **A**: a camarazilor lui/ **B**: ale camarazilor lui//

Pag. 372, **r.** 21-22: Își trecu iar mâna peste față și rămase cufundat într-însa/ **A**: Își trecu iar mâna peste față și rămase cufundat într-însa/ **B**: Își trecu iar mâna peste față și rămase cufundat într-însa//

Pag. 380, **r.** 22: clarităţi estompate ce veneau/ **A**: clarităţi estompate [barat:] *ce* veneau/ **B**: clarităţi estompate veneau//

Pag. 381, **r.** 19: să-l petreacă/ **A**: să-l petrece//

Pag. 381, **r.** 27: a se putea/ **A**: a putea se//

Pag. 386, **r.** 6: bătăile ample pe sub valuri ca ale unui gong ale pulsului/ **A**: bătăile ample pe sub valuri ca a unui gong a pulsului//

Pag. 386, **r.** 11: rezervorii/ **A**: rezervorii/ **B**: rezervoare//

Pag. 386, **r.** 19: gonirea lor/ **A** [barat]: „gonirea lor *pe canale*//

Pag. 403, **r.** 32-1: îl văzusem într-un rând în sanatoriu venit să-și vadă soția/ **A**: îl văzusem într-un rând în sanatoriu să-și vadă soția/ **B**: îl văzusem într-un rând în sanatoriu să-și vadă soția//

Pag. 406, **r.** 15-16: se dovedi totuși inutilă pentru că, ajunși/ **A**: se dovedi totuși inutilă pentru ajunși//

Pag. 414, **r.** 25: – Sunt la Paris.../ **A**: – Sunt la Paris.../ **B**: – sînt la Paris...//

Pag. 416, **r.** 26: atât de devreme/ **A**: atât de vreme//

Pag. 418, **r.** 25: și spunând aceste cuvinte/ **A**: și spunând aceste cuvinte/ **B**: spunând aceste cuvinte//

Pag. 422, **r.** 16: vizita săptămânală/ **A**: vizita săptămânală/ **B**: viza săptămânală//

Pag. 425, **r.** 25: îl ţinea agăţat/ **A**: o ţinea agăţată//

Pag. 427, **r.** 19: pe fata pe care o aşteptau/ **A**: pe fata care o aşteptau//

Pag. 430, **r.** 7-8: pensionarii ce-i întâlneam trebuia ca să fie/ **A**: pensionarii ce-i întâlneam trebuia ca să fie/ **B**: pensionarii ce-i întâlneam trebuiau să fie//

Pag. 430, **r.** 10: a căror cunoştinţă o doream/ **A**: a căror cunoştinţă doream//

Pag. 430, **r.** 10: grav atinşi/ **A**: gravi atinşi//

Pag. 430, **r.** 22-23: Este drept că se afla extraordinarul sanatoriu chiar în apropiere/ **A**: Este drept că se afla extraordinarul sanatoriu chiar în apropiere/ **B**: este drept că extraordinarul sanatoriu se afla chiar în apropiere//

Pag. 433, **r.** 16: „urâţelei" mele/ **A**: „urâţelei" mele/ **B**: „urâţelei mele"//

Pag. 438, **r.** 7: să exercit amândouă comerţuri în acelaşi local. Şi astfel gospodinele ştiu/ **A**: să exercit amândouă comerţuri în acelaşi local. Şi astfel gospodinele ştiu/ **B**: să exercit amândouă comerţuri în acelaşi local, şi astfel gospodinele ştiu//

Pag. 441, **r.** 25: zăcea amestecat cu elemente impure/ **A**: zăcea amestecat cu elemente impure/ **B**: zăcea amestecat cu elementele impure//

Pag. 444, **r.** 30: Cât priveşte pe cel de-al treilea/ **A**: Cât priveşte de-al treilea/ **B**: Cât priveşte pe al treilea//

Pag. 446, **r.** 9-10: ca să organizeze/ **A**: ca să organize//

Pag. 449, **r.** 14-15: peritonita t.b.c. (în sanatoriu se spunea „tebece" pentru tuberculoză)/ **A**: „peritonita t.b.c. (în sanatoriu se spunea „tebece" pentru tuberculoză)/ **B**: peritonita tebece (în sanatoriu se spunea „tebece" pentru tuberculoză)//

Pag. 454, **r.** 6-7: obiecte auzibile şi imposibil de pipăit/ **A**: obiecte auzibile şi imposibile de pipăit//

Pag. 455, **r.** 24-25: pentru ca respirând în mod prea puternic să nu stric aparatul/ **A**: pentru ca respirând în mod prea puternic să stric aparatul/ **B**: pentru ca respirând în mod prea puternic să stric aparatul//

Pag. 455, **r.** 32-1: „Iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viaţa în mod simplu și nedureros“/ **A**: – Iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viaţa în mod simplu și dureros/ **B**: Iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viaţa în mod simplu și nedureros//

Pag. 457, **r.** 5: în bucle subţiri/ **A**: în bucle subţire//

Pag. 457, **r.** 28: Este toamnă/ **A**: Este toamna//

Pag. 458, **r.** 18: o mare cenușie de ierburi și buruieni se întinde ca o pată/ **A**: mare cenușie de ierburi și buruieni se întinde ca o pată/ **B**: mare cenușie de ierburi și buruieni se întinde ca o pată//

Pag. 460, **r.** 25: pentru totdeauna/ **A**: pentru întotdeauna//

Pag. 465, **r.** 11: fetei pe care mă duceam să o văd/ **A**: fetei pe care mă duceam să văd/ **B**: fetei pe care mă duceam s-o văd//

Pag. 466, **r.** 23: densitate/ **A**: densite//

Pag. 467, **r.** 16-17: era goală în lunga ei cămașă de mătase/ **A**: era goală în lunga ei cămașă de mătase/ **B**: era doar în lunga ei cămașă de mătase//

Pag. 469, **r.** 26: cu foarte multă fermitate/ **A**: cu foarte multă fermitate sigură//

Pag. 474, **r.** 10-11: vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindea/ **A**: vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindea/ **B**: vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindeau//

Pag. 474, **r.** 23-24: Pentru noapte adăpostul acesta era chiar în dosul terasei/ **A**: Pentru noaptea adăpostul acesta era chiar în dosul terasei/ **B**: Pentru noaptea adăpostul acesta era chiar în dosul terasei//

Pag. 475, **r.** 1: În fond, un fel de corridor/ **A**: În fond, un fel de coridor/ **B**: În fund, un fel de coridor//

Pag. 475, **r.** 11: un vânt puternic care ne împiedica să putem dormi/ **A**: un vânt puternic care împiedica să putem dormi//

Pag. 476, **r.** 6-7: curentele de cântece ce se revărsau/ **A**: [barat] *torentul* curentele de cântece ce se revărsa//

Pag. 478, **r.** 4: până mi se acordă odăiţa/ **A**: până mi se acordă odăiţă//

Pag. 478, **r.** 25: savoare rudă de stepă/ **A**: savoare rudă de stepă/ **B**: savoare de stepă//

Pag. 480, **r.** 29: era o adevărată excursie/ **A**: era o adevărată excursie/ **B**: era adevărată excursie//

Pag. 481, **r.** 27: Iată, asta erau găurile negre/ **A**: Iată, asta erau găurile negre/ **B**: Iată, astea erau găurile negre//

Însemnări de organizare a materialului în manuscrisul *Vizuinii luminate*. Cea mai importantă modificare pe care o aduce ediţia de faţă tipăririi volumului *Vizuina luminată* este o nouă organizare a materialului în capitole faţă de toate ediţiile precedente (care urmează împărţirea în capitole a primei ediţii, publicate în 1971 de către Saşa Pană). Consultând cele trei caiete în care este publicat textul „Jurnalului de sanatoriu“, se poate remarca faptul că acesta cuprinde 15 capitole, şi nu doar pe cele 5 din ediţia Pană. De fiecare dată, un nou capitol este marcat printr-o nouă pagină al cărei prim rând este lăsat liber. Probabil, primul editor a observat că, în primul capitol al manuscrisului, la pagina 25, autorul lasă un rând liber la mijlocul paginii pentru a aduce o completare episodului morţii unui pacient din camera vecină a sanatoriului (pagina despre „consolarea cu sparanghel“), ceea ce putea crea impresia că un rând liber în text reprezintă de fiecare dată doar o „întrerupere“ a unui capitol, iar nu semnul că începe un capitol nou. Însă nu e deloc aşa. Majoritatea rândurilor albe din manuscris se găsesc la începutul unei noi pagini, fiind adesea precedate de pagini care se încheie cu unul sau chiar mai multe rânduri albe. Am considerat, din acest motiv, că fiecare nouă pagină care începe cu rând liber deschide un nou capitol, decizie înlesnită de faptul că, de fiecare dată, începutul unui astfel de capitol este puternic marcat retoric (prin interogaţii, exclamaţii, prin revenirea la una din temele majore de reflecţie ale cărţii, prin schimbarea regimului relatării – din veridic în ficţional –, prin intrarea într-o nouă istorisire etc.). Un alt argument în favoarea acestei opţiuni editoriale este şi faptul că, în ediţia îngrijită de Saşa Pană, primul capitol, cel mai amplu, cuprinde, în realitate, tot textul din primul caiet al manuscrisului *Vizuinii luminate*, ceea ce face ca împărţirea să pară arbitrară; M. Blecher alcătuieşte, de obicei, capitole mai scurte, iar în cele cinci caiete ale *Ţesutului cicatrizat* există 28 de capitole organizate în trei părţi distincte.

La începutul celor trei caiete manuscrise, pe verso-ul primei pagini, se găsesc câteva note de organizare a materialului. Sunt mult mai puţine decât în cazul manuscrisului *Ţesut cicatrizat*. Ele conţin sugestii pentru episoade ce urmează a fi dezvoltate mai târziu în carte (de exemplu: „Cu şoarecii din sanatoriu“), pentru scene care n-au mai ajuns să fie scrise (de exemplu: „Şcoala de după-amiază şi murele“), sugestii de nume pentru personaje, un citat din Walt Whitman, *Song of the Open Road*. Interesantă este o notiţă care sugerează că un episod din *Vizuina luminată* care pare metaforic ţine de ordinea amintirilor biografice ale autorului: „Când a murit iapa şi am mâncat beeftekul“. Şi aceste însemnări pot avea o valoare importantă pentru cercetători. Notele rămase în caietele manuscrise sunt următoarele:

Primul caiet

Pe prima pagină a caietului I, coloană, scris cu creionul:
[barat:] Zefir, căluţul [?]. Zbâr.
Pic şi Poc, cei doi maimuţoi.

Eldorado, calul directorului.
Estella, fata.
Puding *[cuvânt barat, ilizibil]*, elefantul [?].
Tonelina, girafa.
Willy, ursul.
August clownul.

Alături, oblic, scris cu cerneală: „I believe that also much unseen is here.“ Walt Whitman.

Dedesubt, în coloană:
Cu fata mută.
Carnavalul în pădure.
Urmărirea fetelor și telescopul.
Compozitorul în caverna întunecoasă.

În partea de jos a paginii, pe două coloane:
Toate visurile și reveriile.
Plimbările în parcul cu statui.
Zilele operației.
Cu tânărul care moare.
Transfuzia de sânge.
Maggy.
Când femeia a fost părăsită și n-a putut plăti.
Cu baronul care se dezbracă gol.
Când a murit iapa și am mâncat beeftekul.
Toamna, bâlciul.

Cu oasele în var.
Școala de după-amiază și murele.
Terasa și cântecele.
Intimitatea din sala de ghips.
Însemnătatea morții.
Pentru că nu știu...

Al doilea caiet

Pe prima pagină a celui de-al doilea caiet, în coloană oblică, scris cu cerneală:

Totul este o „pastă de evenimente“.
Cu simbolismul culorilor.
În hală, mulţimea peştilor.
Conştiinţa indiferentă în boală, amărăciuni şi bucurii.
În noapte.
Cu şoarecii din sanatoriu.

În aer urmele evenimentelor.
Când se încarcă privirile.
În stradă, oamenii ce nu se ating.
Când cerul e albastru ca emailul.
În vis precipitate.
Când aerul se alcoolizează.

Al treilea caiet

Pe prima pagină a celui de-a treilea caiet, în coloană oblică, scris cu cerneală:

În aer urmele evenimentelor.
Poemul lucrurilor.
Cu durerea în floare.
Când încetează orice durere.
Cu setea.
Totul mucegăieşte.
Cu păstratul în alcool.
În spălător murele aduse.

PROZĂ SCURTĂ. AFORISME

TEXTE PUBLICATE ÎN TIMPUL VIEȚII

HERRANT

Publicată în revista „Bilete de papagal“, an III, nr. 463 din 29 iunie 1930, p. 9, proza reprezintă debutul scriitorului. Textul este urmat de precizarea locului scrierii sale, „*Berck plage*“. Fusese trimisă, după mărturisirea lui, cu un an înainte, „în vara anului 1929“, de la Berck, după ce revista își încetase apariția. În momentul publicării, autorul resimte „o dublă bucurie: mai întâi aceea de a ști că manuscrisele mele interesează pe cineva, de vreme ce fuseseră păstrate atâta timp“ (cum afirmă în interviul acordat lui Gh. A. Harabagiu pentru „Rampa“, în februarie 1937).

Prima retipărire are loc în orașul natal al lui Blecher, în ziarul „Curentul Romanului“, an I, nr. 17, din 6 iulie 1930, deci la o săptămână după apariție. Proza, cu supratitlul de rubrică „În loc de medalion“, este reprodusă, cu câteva greșeli de tipar, și este însoțită de o introducere din partea ziarului: „Prietenul și colaboratorul nostru d. Max Blecher ne-a făcut o surpriză. În liniștea convalescenții sale, satisfăcând curiozitatea literară a sa și a altora, a așternut cu o dexteritate de expert câteva din impresiile galvanice ale inerției sale dureroase. Le plagiem cu plăcere pentru cetitorii noștri care nu le-au savurat încă în «Biletele de papagal» în care au apărut“. Proza este însoțită de precizarea finală: „Berck Plage (Franța)“ și este semnată „M. Blecher“. Ulterior, schița a fost reluată în ediția restitutivă a lui Sașa Pană, *Vizuina luminată*, din 1971, la p. 197-198 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, 1999, p. 341.

Notă: 1. În „Bilete de papagal": „marea dorință". În ed. Sașa Pană: „marea lui dorință".

DON JAZZ

Publicată în revista „Bilete de papagal", an III, nr. 465 din 13 iulie 1930, p. 6-7. Este datată și localizată „*Berck plage* / August 1929". A fost reluată în *Vizuina luminată*, ed. Sașa Pană, p. 199-201 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, p. 342-343.

Notă: 1. Albert Londres (1884-1932) a fost un reporter celebru în perioada interbelică, cunoscut prin reportajele sale de investigație din Asia și Africa de Nord, publicate în cursul anilor 1920.

LIMITE
[PRINCIPIILE FURTULUI ȘI CELE ALE PROPRIETĂȚII...]

Cele trei grupuri de aforisme sunt publicate în trei numere succesive din „Bilete de papagal", deși fuseseră trimise probabil împreună, formând o singură succesiune. Doar ultima serie este urmată de precizarea locului scrierii: „*Berck plage*". Prima serie apare în nr. 469, anul III, 10 august 1930, p. 10, a doua în nr. 470, anul III, 17 august 1930, p. 9, iar a treia serie în nr. 471, anul III, 24 august 1930, p. 8. Sunt reluate în *Vizuina luminată*, ed. Sașa Pană, p. 202 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, p. 344.

Notă: 1. Al treilea aforism din prima serie, „Idealul proletarului este de a deveni burghez", nu apare în reeditarea din 1971 și nici în aceea din 1999 a seriei *Limite*. În cazul ediției lui Sașa Pană este vorba, probabil, de o precauție în fața evidentei deturnări a silogismului blecherian de la o premisă „progresistă“ către o concluzie sceptică, inacceptabilă pentru cenzura comunistă a anilor 1970. Ioana Pârvulescu îl restituie în articolul „Blecher – 60 de ani de la moarte – În imediata lui singurătate“, în „România literară“, nr. 20/1998, p. 6.

Ideea că „Principiile furtului și ale proprietății sunt aceleași“, pe care autorul presupune că „o știm cu toții“, este o reformulare a unui celebru aforism emis de către filosoful politic Pierre Joseph Proudhon, fondator al anarhismului, în lucrarea *Ce este proprietatea?* (1840): „Proprietatea înseamnă furt“.

BUȚU

Apare inițial în „Adevărul literar și artistic“, anul XII, nr. 661, 6 august 1933, p. 2, însoțită de proza *Jenică*. Textul este reluat în *Vizuina luminată*, ed. Sașa Pană, p. 203-204 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, p. 345-346. Un supratitlu înscrie generic cele două proze scurte în pagină: „Portrete“.

JENICĂ

Apare inițial în „Adevărul literar și artistic“, anul XII, nr. 661, 6 august 1933, p. 2, alături de proza *Buțu*. Semnătura „M.B.“ apare în finalul textului. Textul este reluat în *Vizuina luminată*, ed. Sașa Pană, p. 204-206 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, p. 346-347.

Note: 1. Alain Gerbault (1893-1941) a fost un aviator și sportiv francez, celebru în urma unei călătorii pe ocean, singur în ambarcațiunea sa cu pânze, în jurul lumii, între 1923 și 1929.

2. „Revoluția din Havana“ menționată în text se referă, probabil, la succesiunea de evenimente revoluționare de la

începutul anului 1933, prin care președintele Gerardo Machado este contestat de opoziție, urmând să fie înlocuit, la 12 august, cu Carlos Manuel de Céspedes.

IX – MIX – FIX

Text publicat în revista „Frize", Brașov, an I, nr. 6-7, august-septembrie 1934, p. 5. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. Sașa Pană, p. 207-208 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. Constantin M. Popa & Nicolae Țone, p. 348-349.

INSINUĂRI

Grupajul de aforisme a fost publicat în revista „Frize", Brașov, an I, nr. 8, octombrie 1934, p. 8, și a fost reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 209-210 și *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 350-351.

BERCK, ORAȘUL DAMNAȚILOR

Reportajul este publicat în revista „Vremea", an VII, nr. 558 din 7 octombrie 1934, p. 9-10. În revistă, este însoțit de o fotografie din Berck cu două trăsuri ale bolnavilor, pe stradă. A fost reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 211-218 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 352-356.

Textul are evidente calități literare, și de aceea îl publicăm în această secțiune a ediției. Cu toate acestea, scriindu-i lui Pierre Minet pe 4 noiembrie 1934, de la Roman, despre ultimele sale ocupații, Blecher coboară intenționat valoarea acestui reportaj: „Tocmai am scris pentru un mare ziar românesc, *pentru bani*, un articol foarte mare despre Berck. Doriți traducerea lui? Repet: este un articol *plătit*, deci neînsemnat din punct de vedere literar".

Note: 1. Orașul Berck este situat în nord-vestul Franței, în departamentul Pas-de-Calais, pe malul Oceanului Atlantic, în golful format la vărsarea în mare a râului Authie. În Berck, pe atunci o binecunoscută staţiune de tratament, a petrecut M. Blecher mai mult de trei ani, din toamna anului 1928 până în ianuarie 1932. A locuit la Villa „Normande“, iar în iunie 1930 s-a mutat la Villa Myosotis, o casă de pe „dune“, la marginea de vest a staţiunii, unde a locuit o perioadă de maxim un an. Experienţele prezentate în reportajul publicat în „Vremea“ au fost cunoscute nemijlocit de către autor, de la şederea pe gutieră la corsetul de ghips.

2. În revistă şi în ed. Saşa Pană, probabil eroare de tipar: „degete scâlcite“.

3. Nuvela de Edgar Poe la care face trimitere reportajul („paloarea maladivă a convivilor te face să te gândeşti la nu ştiu ce nuvelă halucinantă de Edgar Poe“) este, probabil, *Masca morţii roşii.*

4. Probabilă eroare de tipar: corect ar fi „locomoţiune“.

POSTUME

FEBRĂ
(DIN CARNETUL LUI ARTHUR HOGG)

Text scris la Berck şi trimis spre publicare la 16 iulie 1931, alături de prozele *Mab* şi *Dragoste*, lui Ion Valerian, redactor al revistei „Viaţa literară“. Cele trei par a face parte dintr-un proiect de roman cu titlul *Din carnetul lui Arthur Hogg*, şi prefigurează, prin câteva indicii, romanul *Inimi cicatrizate.* Scena bolnavului vegheat de o infirmieră în salon aminteşte episodul de la începutul *Vizuinii luminate* în care băutul unui pahar de apă de către erou coincide în timp cu moartea unui coleg de suferinţă într-o cameră învecinată. Caracterul descriptiv, eliptic şi turnura suprarealistă aşază această proză alături de *Herrant* sau *Don Jazz*, texte scrise în aceeaşi perioadă. Valerian, scriitor cu sensibilitate refractară experimentalismului, nu le-a publicat, dar le-a păstrat, ele fiind publicate pentru prima oară în revista „Manuscriptum“, anul XVIII (1987), nr. 4 (69), p. 79, sub titlul *M. Blecher și revista „Viața literară“*, de către Nicolae Scurtu (în arhiva căruia se găsesc).

MAB
(DIN CARNETUL LUI ARTHUR HOGG)

Proză scrisă la Berck și trimisă spre publicare la 16 iulie 1931, alături de prozele *Febră* și *Dragoste*, lui Ion Valerian, la „Viața literară“. Evocarea „Esplanadei“ de la Berck plasează acest text în „familia“ *Inimilor cicatrizate*, a prozelor din „Bilete de papagal“ și a reportajului *Berck, orașul damnaților*. Forma aforistică și paradoxală a replicilor lui Mab o apropie de personajul Tedy din *Țesut cicatrizat*, devenită Isa în *Inimi cicatrizate* (de altfel, Mab este un nume întâlnit în notele făcute de scriitor la sfârșitul caietelor care cuprind versiunea *Țesut cicatrizat*). Totodată, forma aforistică a dialogului reprezintă un bun argument pentru plasarea aforismelor lui Blecher în secțiunea dedicată prozei literare. Proza a fost publicată pentru prima oară de către Nicolae Scurtu în revista „Manuscriptum“, anul XVIII (1987), nr. 4 (69), p. 79-80, sub titlul *M. Blecher și revista „Viața literară“*.

DRAGOSTE
(DIN CARNETUL LUI ARTHUR HOGG)

Proză scrisă la Berck și trimisă spre publicare la 16 iulie 1931, alături de *Febră* și *Mab*, lui Ion Valerian, redactor al revistei „Viața literară“. Tema fragmentului, iubirea inerțială, atașamentul lipsit de pasiune, apare în *Inimi cicatrizate* ca o explicație a disponibilității sentimentale a lui Emanuel și a lipsei atașamentului său față de iubitele acestuia, Colette sau Solange.

Textul a fost publicat pentru prima oară de către Nicolae Scurtu în revista „Manuscriptum“, anul XVIII (1987), nr. 4 (69), p. 79-80, sub titlul *M. Blecher și revista „Viața literară“*.

LIMITE
[IMPERFECȚIA PE CARE O CIZELĂM...]

Aforismele intitulate *Limite* (titlu identic cu cel al seriei publicate în 1930 în „Bilete de papagal“) au fost trimise din Berck, alături de prozele *Febră, Mab* și *Dragoste*, la 16 iulie 1931, scriitorului Ion Valerian, redactor la revista „Viața literară“. Au fost redescoperite și publicate de către Ecaterina Vaum, în articolul *M. Blecher și condiția aforismului*, în revista „Manuscriptum“, nr. 1 (70), anul XIX (1988), p. 183.

Notă: 1. În ms., „Entuziasmul care [sic] se pare că-l creează“.

IONIȚĂ CUBIȚĂ

Povestirea, scrisă pe patru pagini cu cerneală albastră și semnată „M. Blecher“, a fost expediată, probabil la data de 10 martie 1936, lui Geo Bogza. În scrisoarea respectivă, el anunță: „Îți trimit alăturat o *schiță*, scrisă zilele acestea. Este vorba, după cum spun, de o schiță, deci de ceva scurt și cât se poate de concis. Poate o vei găsi publicabilă, nu știu. În acest caz aș vrea s-o dau la «Azi» dacă ar primi-o. Vorbește dacă vrei cu Petru Manoliu în această privință însă, bineînțeles, dacă nu-ți plac aceste pagini atunci lasă totul baltă și nu mai vorbim de ele. Intenția mea este să public o schiță, sau un eseu, într-o revistă care se prezintă voluminos, ca «Azi», mi se pare că ți-am explicat eu pentru ce, este pentru a trimite cuiva în străinătate un exemplar“. La 24 mai, el va reveni, exprimându-și preferința pentru ca în „Azi“ să-i fie publicat un eseu, lăsând deoparte această interesantă proză scurtă: „Pentru «Vremea» e prea lung; mă gândeam să-l dau pentru numărul ce vine la «Azi» și să renunţ la *Ioniță Cubiță*". Probabil, scriitorul dorea să fie publicat într-o revistă „voluminoasă" precum „Azi" ca să se prezinte mai convingător, ca unul dintre scriitorii români notabili, în fața corespondenţilor săi din străinătate, care nu citeau românește și pentru care, într-adevăr, un eseu filosofic reprezenta ceva mai serios decât o bucată literară. Amânată la publicare, *Ioniță Cubiță* a apărut pentru prima oară în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 199-202. Manuscrisul se găsește la Biblioteca Academiei Române.

Prin atmosfera dată de imaginea copilăriei provinciale, cu atmosfera sordidă a jocurilor crude și a misterelor lubrice, proza intră în sfera romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*, cu care se înrudește tematic (orașul de provincie, jocul, moartea) și estetic (solemnitate ironică, prezenţa grotescului, neologisme și neaoșisme verbale).

[AIZIC WOLF]

Fragment de proză neafiliabil versiunii *Țesut cicatrizat*. Se găsește notat, cu creionul, pe versoul a două pagini de la sfârșitul primului caiet al acestui manuscris. Cele două jumătăţi de text sunt unite prin recurenţa numelui personajului Aizic Wolf, motiv pentru care am și propus acest titlu al fragmentului. A doua secvenţă de text pare o schiţă ce urma a fi dezvoltată în viitor. Prin unele caracteristici (viaţa de familie măruntă, identitatea evreiască a personajului, atenţia obsesivă, cu efect estetizant, acordată obiectelor neînsemnate), textul se apropie de universul *Întâmplărilor în irealitatea imediată*.

Variante: 1. În manuscris, greșit: „un".

2. „Einike": lecţiune incertă.

3. „aceste chestii": în manuscris, greșit, „acestea chestii".

POEZII

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIEȚII

CORP TRANSPARENT

Prima ediție a volumului *Corp transparent*, semnată „M. Blecher“, a apărut în mai 1934, la Editura Bibliofila, Tipografia Abraham Feller, București. Sașa Pană o descrie ca „o cărticică cât palma și de nuanța cerului senin de vară. Groasă cât două frunze doar“. Puținii comentatori au fost impresionați de placheta bibliofilă: „dimensiunile mignone, o literă ca un ochi de dantelă daneză și culoarea verzui-pală, fac din această plachetă un giuvaer grafic“ (Mihail Cantonieru). Placheta, numărând doar 16 pagini, poartă dedicația „Pentru Marie“ și cuprinde poemele: *În loc de introducere, Eternitate, Poem (I, II), Calul, Umblet, Pe țărm, Materializări, Pastorală, Amor falenă, Poem grotesc (I, II), Menajerie, Când, Poem, Vals vechi, Plimbare marină.*

Receptarea primei ediții a fost destul de modestă. O cronică nesemnată în efemerida modernistă „13“ își declara „bucuria de-a vesti apariția unui mare poet“. I. Mihăescu, în „Meridian“, metaforiza, inspirat de plachetă: „Un risipitor, acest crupier care își cheltuiește napoleonii cu atâta nonșalanță. Îi repugnă pântecul lacom al pușculiței. O atitudine de boem, care ne place, dar o absență de prevedere pe care o dorim corijată“. Prieten din copilărie, Sandu Hay (viitorul artist plastic Sandu Darie) comentează în „Adam" faptul că biografia lui Blecher nu transpare deloc în poeziile sale, evocând câteva scene din adolescență și studenție și conchizând: „Departe, pe litoralul oceanului, la altitudini, între albastrul apei și-al cerului, sub climatele atâtor țări, scrie, tălmăcind suferința, nopțile de insomnie și jucăriile rare pe care știe să și le facă în zilele de singurătate. *Corp transparent* – poemele pentru Marie – îi redau contactul care îi lipsea, legătura cu lucrurile pământului". Un crochiu prietenesc, nesemnat, dar aparținând probabil lui Geo Bogza, apare în „Vremea": „O cărțulie cât o confetă aduce poeziile lui M. Blecher intitulate *Corp transparent.* Prin ele vezi toată lirica zbatere a poetului, tot itinerarul transcendent de metafore și imagini ale acelui plecat la drum cu hârlețul de azur al versului". Ceva mai aproape de o cronică literară profesionistă publică Mihail Cantonieru în „Frize" din august-septembrie 1934, când Blecher colabora și el la revista din Brașov: „Sunt mulțumit că mă aflu printre cei dintâi care scriu despre M. Blecher, acest poet cu multiple rezonanțe, nerealizat desigur, fiindcă claviatura sa urcă toate scările lirice și escamotează cu frumoase realizări atât curentul tradiționalist precum și extrema cealaltă". Cantonieru observă nefixarea estetică a tânărului poet, detectând și influența, vizibilă, a lui Ilarie Voronca.

Tabloul edițiilor: M. Blecher, *Corp transparent*, Editura Bibliofila, Tipografia Abraham Feller, București, 1934, 16 p. Colofonul sună astfel: „Această carte a apărut sub teascurile «Tiparniței», în luna iunie 1934, într-o ediție de 500 exemplare, din care unul tipărit pe hârtie de japonia, cu inițialele M.G.". Inițialele M.G. o desemnează pe Maria Ghiolu, soția industriașului Stavri Ghiolu, viitor ministru. Blecher o cunoaște pe doamna Ghiolu la Techirghiol, în 1933, după cum lasă aceasta să se înțeleagă în romanul autobiografic *Serenadă zadarnică* (1971).

La ediţia a doua, placheta este retipărită integral în cadrul volumului M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă...*, ediţia întocmită şi cuvânt introductiv de Saşa Pană, Bucureşti, Cartea Românească, 1971, p. 147-166.

A treia oară, placheta este reluată în cadrul volumului Max [sic] Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent. Corespondenţă*, ediţia îngrijită, tabel cronologic şi referinţe critice de Constantin M. Popa şi Nicolae Ţone, Craiova, Bucureşti, Aius, Vinea, 1999, p. 319-337.

Volumul de debut se tipăreşte autonom abia la a patra ediţie: Max [sic] Blecher, *Corp transparent*, ediţie îngrijită de Petrişor Militaru, Craiova, Aius, 2014, p. 9-25.

ÎN LOC DE INTRODUCERE

Poemul apare prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, la p. 3. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 152. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 324. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 11.

Variante: **Pag.** 527, **r.** 11. În ed. *Corp transparent*, 2014, o lecţiune greşită în rândul 7: „ori din *contră* o bucurie“ pentru „ori din contra“.

ETERNITATE

Poemul apare în *Corp transparent*, ediţia 1934, la p. 3. Reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, coord. Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 76. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 151. Reluat în *Avangarda literară românească*, ed. Marin Mincu, 1983, p. 292. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 324. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 12.

POEM (PRIVIREA TA-NLĂUNTRU)

Poemul apare în *Corp transparent*, ediţia 1934, la p. 4. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 153. Reluat în *Avangarda literară românească*, antologie de Marin Mincu, Bucureşti, Minerva, 1983, p. 290. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 325. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 13.

Notă: În ediţia princeps, rândurile au aceeași lungime, indicând un text scris după regulile prozei. Ediţiile din 1971, 1999 și 2014 păstrează împărţirea cuvintelor în „versuri" care să corespundă rândurilor din ediţia 1934. În schimb, în antologia *Avangarda literară românească*, realizată de Marin Mincu, poemul este reîmpărţit în funcţie de lungimea, arbitrară, a rândului tipografic.

Şi aici, și în *Poem grotesc*, prezenţa cuvântului „poem" în titlu subliniază, antifrastic, prezenţa unui discurs liric în formă prozastică.

CALUL

Poem apărut pentru prima dată în revista „Adam", anul VI, nr. 71, 15 mai 1934, p. 5. După titlu apare dedicaţia *„pentru Marie"*. Retipărit în volumul *Corp transparent*, ediţia 1934, la p. 5; de data aceasta, volumul întreg fiind dedicat Mariei (Ghiolu), poemul este dedicat *„lui Saşa Pană"*. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 154. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 326. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 14.

Variante: Pag. 530, **r.** 11: în versiunea din revista „Adam": „cu sâni de nouri"/ în *Corp transparent*, 1934: „cu sânii de nouri"// **r.** 15: în versiunea din revista „Adam": „Insulă în dimineaţă demenţă rece"/ în *Corp transparent*, 1934: „Insulă în dimineaţă nebunie rece"//

UMBLET

Poem apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 6. Poartă dedicaţia „lui Pierre Minet". Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 155. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 327. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 15.

Variante

O altă variantă, cu acelaşi titlu, dar cu diferenţe semnificative, a fost păstrată în arhiva Geo Bogza. A fost publicată în 2014 în revista „Mozaicul", an XVII, nr. 3-4 (185-186), p. 12. Originalul se află în colecţia Lucia și Cristian Ştefănescu, București. Poemul este dedicat, și în această versiune, lui Pierre Minet. I-a fost trimis, împreună cu o scrisoare de prezentare, lui Geo Bogza cândva în 1934, înainte de 9 aprilie, într-un grupaj din care mai făceau parte și variante la *Plimbare marină* și *Poem grotesc*, ca și ineditele *Fugă* și *Moment diurn*. *Umblet* era ultimul din serie, purtând la sfârșit semnătura preferată de autor în acea perioadă, „Mihail Bera". Varianta din revista „Mozaicul" transcrie greșit rândul 3: „urmele pașilor *mai* mor". O reproducem integral aici:

UMBLET

lui Pierre Minet

Pășind mereu înainte urmele pașilor mei mor
Asfaltul ca un prestidigitator
Face să dispară ce-am fost
Și ce-am gândit
E o înșirare corectă de case pe drumul unde mă
goneşte inima mea
Ca o stea căzătoare

E un cer fără culoare, fără miros, fără carne
Frunzele copacilor sunt verzi, o știu din școală
Și o văd
(Pot să urlu și frunzele copacilor rămân verzi)
Trece un om cu o pelerină cafenie ca un evantai
Și o femeie brună pudrată alb ca o paiață. Eu umblu.
Și oriunde m-aș duce,
Cu ochii închiși sau cu ochii deschiși,
Totul e fără importanță.

PE ȚĂRM

Poem apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 6. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 156. Reluat în *Avangarda literară românească*, antologie de Marin Mincu, 1983, p. 290. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 328. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 16.

Notă: Pag. 532, **r.** 8. Poemul se încheie cu punct în prima ediţie, ca și în reproducerea din antologia *Avangarda literară românească*, realizată de Marin Mincu. În ediţia *Vizuina luminată*, 1971, Sașa Pană elimină punctul, opţiunea sa fiind păstrată în toate ediţiile următoare.

MATERIALIZĂRI

Poem apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 7. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 157. Reluat în în *Antologia literaturii române de avangardă*, ediţie îngrijită de Sașa Pană, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 77. Reluat în *Avangarda literară românească*, ed. Marin Mincu, 1983, p. 293. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 329. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 17.

PASTORALĂ

Poem apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 8. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 158. Reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, ediţie îngrijită de Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 77. Reluat în *Avangarda literară românească*, ed. Marin Mincu, 1983, p. 291. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 330. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 18.

AMOR FALENĂ

Poem apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 9, cu dedicaţia „*lui Geo Bogza*". Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 159. Reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, ed. Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 77. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 331. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 19.

Falena este un fluture de noapte.

POEM GROTESC

Compus din două părţi, poemul a apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 10, cu dedicaţia „*lui René Wauquier*". Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 160. Reluat în *Avangarda literară românească*, ed. Marin Mincu, 1983, p. 291-292. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 332. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 20.

Note: 1. În ediţia princeps, o greşeală de tipar a deplasat un pronume nearticulat enclitic din rândul 6 cu un rând mai jos, făcând ca toţi editorii ulteriori ai poemului să citească „păr smuls din barba-verde" (unde cratima, lipsită de rost gramatical, pare să evoce, unind cele două cuvinte, o buruiană de leac obscură) în loc de mai firescul „păr smuls din barba-i verde". Restabilim forma din prima variantă.

2. În ediţia princeps, invitaţia din ultimul rând: „drum bun căci iată desenez altă fereastră“ este urmată, cu o mişcare îndrăzneaţă conceptual, de imaginea desenată a unei ferestre înalte, împărţite în cadrane, aşa cum o reproducem în prezenta ediţie. După Saşa Pană, care scapă din vedere la reeditarea din 1971 gestul de a „desena“ o fereastră, toţi editorii poeziilor procedează la fel. Excepţie face Marin Mincu în *Avangarda literară românească*, care nu uită fereastra.

Variante

Cu titlul *Poem*, prima parte a *Poemului grotesc* mai cunoaşte o versiune pe care, date fiind diferenţele substanţiale, o reproducem aici. Datând din 1934, această variantă o precede, probabil, pe cea tipărită în volum, deoarece are un caracter mai explicit, pierzând ceva din eliptismul și concentrarea suprarealiste ale aceleia. Textul a mai fost publicat în „Mozaicul“ (Craiova), an XVII (2014), nr. 3-4 (185-186), p. 12, unde nu este semnalat ca variantă a *Poemului grotesc*, și în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 41, unde de asemenea este ignorat statutul de variantă al textului. Îl reproducem în continuare:

POEM

Ofiţerul verde care locuieşte în lună
îmi trimite pe un fir de scuipat câteodată o
portocală, altădată un păr din barbă
(frunză de pătrunjel) sau ceasul lui
cu cifre fosforescente.
Ceasul cade în mare și bate cu atâta furie
încât sparge valurile. (Pânzele corăbiilor
plesnesc ca pocnitorile.)
Copiii, după masă, jucându-se cu
zmeul, ţin în mână un fir de scuipat care se

urcă, urcă, urcă în cerul imens de vid de
unde nu va veni niciodată nimic – nici
viezuri, nici smochine uscate.

MENAJERIE

Poemul a apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 11. Republicat de autor, fără modificări, în revista „Adam“, an IX, nr. 94, 15 ianuarie 1937, p. 8. Reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, ediţie îngrijită de Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 77. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 161. Reluat în *Avangarda literară românească*, ed. Marin Mincu, 1983, p. 293. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 333. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 21.

MÂINILE TALE

Poemul a apărut pentru prima dată, cu titlul *Când*, în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 11. Titlul este schimbat în *Mâinile tale* la republicarea textului de către autor, fără alte modificări, în revista „Adam“, an IX, nr. 94, 15 ianuarie 1937, p. 8. Întrucât exprimă ultima voinţă a autorului, păstrăm acest titlu. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 162. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 334. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 22.

Notă: 1. În *Vizuina luminată*, ed. 1971, titlul poemului din 1934 este tipărit greşit: *Gând*, şi cu acest titlu, de două ori nepotrivit, va fi reluat în toate ediţiile ulterioare.

POEM (ÎNVELIŞUL TĂU)

Poemul a apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 12. Republicat de autor, fără modificări, în revista „Adam“, an IX, nr. 94, 15 ianuarie 1937, p. 8. Retipărit de către Saşa Pană în revista „Ateneu“, an IV, nr. 9 (38), 20 septembrie 1967, p. 12. Reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, ediţie îngrijită de Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 78. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 163. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 335. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 23.

Notă: 1. Pag. 540, **r.** 15-18: În variantele publicate în timpul vieţii autorului, versurile 15-18 formează un singur grup strofic. La republicarea din *Vizuina luminată*, ed. 1971, apare un rând liber între versurile 16 şi 17, transformând grupul de patru versuri în două distihuri. Eroarea a fost perpetuată în toate ediţiile ulterioare. Revenim la dispunerea versurilor din ediţia princeps.

VALS VECHI

Poemul a apărut pentru prima dată în *Corp transparent*, ediţia 1934, p. 13. Republicat de autor, fără modificări, în revista „Adam“, an IX, nr. 94, 15 ianuarie 1937, p. 8. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 165. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 336. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 24.

Notă: 1. Pag. 541, **r.** 4: La cele două publicări din timpul vieţii autorului, versul al treilea al primei strofe este: „Cu cavaleri de pică se-nvârt *pe-alei* cernite“. În ediţia *Vizuina luminată*, 1971, versul este modificat: „Cu cavaleri de pică se-nvârt *pe-aici* cernite“; această formă va fi preluată şi de editorii următori. Am restabilit forma din ediţia princeps.

PLIMBARE MARINĂ

Purtând dedicaţia „*lui I. Ludo*“, poemul a apărut pentru prima dată în revista „Adam“, an VIII, 71, 15 aprilie 1934, p. 4. A fost inclus ca ultim text în *Corp transparent*, ediţia

1934, p. 14. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 166. Reluat în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 337. Reluat în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 25.

Variante

Pag. 542, **r.** 3: primul vers al poemului apare transcris eronat în edițiile *Întâmplări în irealitatea imediată*, 1999 și *Corp transparent*, 2014: „Sângele mării circulă roșu în *corali*" în loc de „Sângele mării circulă roșu în coralii".

Pag. 542, **r.** 15: întreg versul lipsește la prima publicare, din revista „Adam", probabil dintr-o eroare tipografică, fiind introdus abia la tipărirea în volum.

O versiune preliminară, *Primblare marină*, a fost păstrată în arhiva Geo Bogza. A fost publicată în 2014 în revista „Mozaicul" (Craiova), an XVII, nr. 3-4 (185-186), p. 12, ca poem inedit. Manuscrisul se găsește în colecția Lucia și Cristian Ștefănescu. O reproducem în continuare:

PRIMBLARE MARINĂ

Sângele mării circulă roșu în coralii
Inima profundă a apei îmi bate vijelios în urechi
Sunt în fundul cerului de valuri
În pivnița apelor adânci
În lumina omorâtă a grelei sticle.
Pești mici ca jucării de platină
Parcurg păru-mi care flutură
Pești mari ca turme de câini misterioși
Sug repede apele. Sunt singur.
Ridic mâna și obligatoriu constat densitatea
Mă gândesc la o roată dințată, la un palmier
Zădarnic gândul fluieră un fir

În masa asta de zăpăcitoare melancolie
Parcă întotdeauna a fost așa
În fundul apelor
Pe jumătate frumos și pe jumătate trist.

În revista „Mozaicul“, titlul este copiat greșit: *Plimbare marină*. Tot acolo apare o lecţiune eronată în rândul 2: „Sângele mării circulă roșu în *corăbii*“. Rândul 7, „Pești mici ca jucării de platină“, este sărit la transcrierea în revistă. De asemenea, numărul versurilor sporește în mod arbitrar.

Poemul a fost tradus în franceză de către M. Blecher și publicat în revista pariziană „Feuillets inutiles“, nr. 19, 15 februarie 1936. Versiunea fost republicată de către Sașa Pană în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 173. O reproducem mai jos, în secţiunea „Traduceri“.

POEME DIN PERIODICE

L'INEXTRICABLE POSITION

Poemul este publicat în „Le Surréalisme au service de la révolution“, an II, nr. 6, iunie 1933, p. 25. În același număr mai semnează André Breton, Luis Bunuel, Zdenko Reich, Yves Tanguy, Max Ernst, Lenin, Tristan Tzara, René Char, Roger Caillois, Paul Eluard, Gala, Salvador Dali, Georges Hugnet, Benjamin Péret, René Crevel, René Magritte, Alberto Giacometti, Valentine Hugo, Arthur Harfaux, Maurice Henry și alţii. Poemul este reluat în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 172 și în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 29. Scris în franceză, poemul este tradus în românește și publicat de către Sașa Pană în *Antologia literaturii române de avangardă*, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 76. Reproducem în continuare traducerea lui Sașa Pană:

Poziţie de nedescâlcit

O rană mare se înfunda în pieptul meu până la inimă. Era acelaşi ulcer de odinioară dar cu altă semnificaţie; eu însumi eram legat de carne prin dureri şi sluţenii noi. Un cal participa la acest gând sau mai curând ochiul unui cal purtând în excrescenţă un cap minuscul asemănător celui mare dar mai palid şi vădit mai suferind (negrii ţin adesea astfel de păpuşi în braţe). În rest: eram gol până la brâu, un pantalon subţire îmi acoperea rigid gambele atât de bine încât toată strada (asistând în aceeaşi clipă la fel de iremediabil ca şi calul) mă lua drept un monah în căutarea unui volum de aer liniştit ca să-şi depună inelele.

PARIS

Poemul apare în revista „Vremea", an VII, nr. 368, 24 decembrie 1934, p. 19. Scris îngrijit, poemul îi fusese trimis de către autor lui Geo Bogza la 17 octombrie 1934. Pe marginea manuscrisului poemului apare însemnarea, făcută de către unul dintre redactorii revistei „Vremea": „Versuri f. frumoase, se publică cu precădere"; semnătura este indescifrabilă. Poemul este reluat în *Antologia literaturii române de avangardă*, ediţie îngrijită de Saşa Pană, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 84-86 şi în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 169-170. Păstrat în arhiva Geo Bogza, manuscrisul se află la Biblioteca Academiei Române.

Variante:

1. **Pag.** 544, **r.** 13: în ms., versul nu se încheie cu punct, acesta apărând în versiunea din revista „Vremea".

2 **Pag.** 544, **r.** 23: în ms., emistihul „Ca un nor pe cerul de asfalt" este urmat de punct şi virgulă, iar în revista „Vremea", de virgulă.

3. **Pag.** 546, **r.** 19: în ms., după „ca pe-un căţel" nu urmează virgulă; ea apare în varianta din revistă. În fiecare caz

am folosit versiunea ultimă, cea din revista „Vremea", 24 decembrie 1934.

PROMENADE MARINE

Poemul a apărut în revista pariziană „Feuillets inutiles", nr. 19, 15 februarie 1936. A fost reprodus în *Vizuina luminată*, 1971, p. 173. Poemul traduce destul de fidel versiunea românească publicată în *Corp transparent* (1934), cu unele nuanţări făcute să completeze şi să clarifice imaginile uneori obscure ale originalului: de exemplu, „Le sang rouge de la mer circule dans ses artères de corail" pentru „Sângele mării circulă roşu în coralii".

POEZII POSTUME

[PENTRU O CLIPĂ]

„Prozopoema" (aflată atunci în arhiva Saşa Pană) este publicată pentru prima dată în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 171, de unde o reproducem.

MOMENT DIURN

Poemul datează din 1934, când i-a fost dăruit lui Geo Bogza de către autor. Aflat în colecţia Lucia şi Cristian Ştefănescu, el a fost publicat în „Mozaicul" (Craiova), an XVII, nr. 3-4 (185-186), p. 12 şi apoi în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 40.

Note: Pag. 549, **r.** 10, 12: spre deosebire de ms., versiunea publicată în „Mozaicul" şi în ediţia *Corp transparent*, 2014, nu păstrează distanţa faţă de margine de la începutul versurilor în **r.** 8, 10, 12, ceea ce schimbă sensul unora dintre ele.

Pag. 549, **r.** 14: spre deosebire de ms., în versiunea publicată lipseşte punctul de la sfârşitul ultimului vers.

FUGĂ

Poemul datează din 1934, când i-a fost dăruit lui Geo Bogza de către autor. Aflat în colecția Lucia și Cristian Ștefănescu, el a fost publicat în „Mozaicul" (Craiova), an XVII, nr. 3-4 (185-186), p. 12 și apoi în *Corp transparent*, ed. 2014, p. 39.

Notă: Pag. 550, **r.** 3, 6, 8, 13. În cele două variante tipărite, versurile se împart arbitrar în mai multe rânduri decât în ms. De asemenea, nu se păstrează distanța față de margine de la începutul versurilor 3, 6, 8 și 13.

TRADUCERI

SAȘA PANĂ, *PALMARÈS*

Traducerea a apărut prima dată în „Bulletin des Tours d'ivoire“ (Ixelles-Belgique), an I, nr. 5, octobre 1938; a fost reluată în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 184-185, de unde o reproducem.

În original, poemul *Palmares* este următorul: „Iubirea nu s-a oxidat/ Mădularele aceiași boboci de zarzări/ Tălpile monograme vii// Peste secunda sclipitoare cât racheta/ Asediul obloanelor/ Noapte înecată în eben/ Cerul sărăcit de poeţi/ Altceva nimic// Între somn și absolutul hazardului/ Fără ceremonie dăruit unui glas/ Când iedera acoperă zăplazul cu aramă/ Rugăciunea toamnei/ Cu torbele grele de enigme// Ceasul copilăriei colbăit cu tăcere/ Ascuns ca sunetul în lemnul preţios al viorii/ Nu-mi vorbi de florile absente/ Culege rătăcirile sensibile copitele de azur/ Pe drumul fără control/ Mesaj închegat cu fruntea în pernă/ Cu libelule într-o caleașcă la fel anotimpului// Un coviltir primenit din frunze/ Și basorelief din mirosul orașului incendiat// Am inventat străzi fără sfârșit vegetaţii sălbatice/ Întind prin insomnie mâna/ Cum bâjbâi pe scara împachetată în ceaţă/ Nu sunt singur/ Te port filigrană pe inimă pe retină/ Pe viaţă“. Poemul lui Sașa Pană a apărut în vol. *Călătorie cu funicularul*, 1934, retipărit în *Poeme și poezii*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 55.

Notă: Pag. 553: o eroare de tipar apare la reproducerea în *Vizuina luminată*, ediţia 1971; în **r.** 16: „L'heure de *l'enface*".

SAŞA PANĂ, *À SUIVRE*

Traducerea a apărut prima dată în „Bulletin des Tours d'ivoire" (Ixelles-Belgique), an II, nr. 8, janvier 1939; a fost reluată în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 186, de unde o reproducem.

În original, poezia *Va urma* de Saşa Pană sună astfel: „Eşti aici în fiecare frunză care freamătă/ Eşti aici în odaia cu saltea de paie/ Eşti în apa Siretului/ Din flori şi girasol plăzmuită// Se aprind pupile ca focuri în inele/ Se deschide noaptea ca o ladă cu jucării/ Cu licurici// Aşteaptă paradisul înscris în liniile din palmă/ Iată merişorul râde printre dediţei/ Răvăşit parfumul peste câmpul nud/ Perzistă ca o dorinţă timidă" (în vol. *Cuvântul talisman*, 1933; reluată în *Poeme şi poezii*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 9).

Notă: Pag. 555, **r.** 4: după cum se poate observa, în versiunea publicată de Saşa Pană, versul al treilea (care ar fi trebuit să traducă: „Eşti în apa Siretului") îl reia pe cel anterior, cu o greşeală ortografică („*tu est*" în loc de „*tu es*").

G. BACOVIA, *DÉGEL*

Traducerea a apărut prima dată în revista „Ateneu" (Bacău), an IV, nr. 2 (31), 20 februarie 1967, p. 3, de unde a fost reluată în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 178.

Reproducem, pentru uşurinţa comparaţiei cu traducerea, poemul bacovian *Moină*, publicat în volumul *Plumb*, Bucureşti, 1916: „Şi toamna, şi iarna/ Coboară-amândouă;/ Şi plouă, şi ninge –/ Şi ninge, şi plouă.// Şi noaptea se lasă/ Murdară şi goală;/ Şi galbeni trec bolnavi/ Copii de la şcoală.// Şi-s umezi păreţii,/ Şi-un frig mă cuprinde –/ Cu cei din morminte/ Un gând mă deprinde...// Și toamna, și iarna/ Coboară-amândouă;/ Și plouă, și ninge –/ Și ninge, și plouă".

G. BACOVIA, *PLOMB*

Traducerea a apărut prima dată în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 177. Reproducem în continuare poemul clasic bacovian, publicat în volumul *Plumb*, Bucureşti, 1916: „Dormeau adânc sicriele de plumb,/ Și flori de plumb și funerar vestmânt –/ Stam singur în cavou... și era vânt.../ Și scârâţâiau coroanele de plumb.// Dormea întors amorul meu de plumb/ Pe flori de plumb, și-am început să-l strig –/ Stam singur lângă mort... și era frig.../ Și-i atârnau aripile de plumb".

G. BACOVIA, CANICULE

Traducere publicată prima dată în *Vizuina luminată*, ed. de Sașa Pană, București, Cartea Românească, 1971, p. 179. Reproducem poemul bacovian *Cuptor*, apărut în volumul *Plumb*, București, 1916: „Sunt câţiva morţi în oraș, iubito,/ Chiar pentru asta am venit să-ţi spun;/ Pe catafalc, de căldură-n oraș,/ Încet, cadavrele se descompun.// Cei vii se mișcă și ei descompuși,/ Cu lutul de căldură asudat;/ E miros de cadavre, iubito,/ Și azi, chiar sânul tău e mai lăsat.// Toarnă pe covoare parfume tari,/ Adu roze pe tine să le pun;/ Sunt câţiva morţi în oraș, iubito,/ Și-ncet, cadavrele se descompun...".

G. BACOVIA, *VALSE D'AUTOMNE*

Traducere publicată prima dată în *Vizuina luminată*, ed. de Sașa Pană, București, Cartea Românească, 1971, p. 180. Reproducem poemul bacovian *Vals de toamnă*, apărut în volumul *Scântei galbene*, Bacău, 1926: „La geamuri, toamna cântă funerar/ Un vals îndoliat, și monoton.../ – Hai să valsăm, iubito, prin salon,/ După al toamnei bocet mortuar.//

Auzi, cum muzica răsună clar/ În parcul falnic, antic, și solemn, –/ Din instrumente jalnice, de lemn,/ La geamuri, toamna cântă funerar.// Acum, suspină valsul, și mai rar,/ O, lasă-mă acum să te cuprind.../ – Hai să valsăm, iubito, hohotind,/ După al toamnei bocet mortuar".

G. BACOVIA, *HYGIÈNE*

Traducere publicată prima dată în *Vizuina luminată*, ed. de Sașa Pană, București, Cartea Românească, 1971, p. 181. Reproducem poemul bacovian *Igienă*, apărut în volumul *Scântei galbene*, Bacău, 1926: „Ea crede c-aș fi atacat.../ Și când o sărut se teme,/ Dar sclava plăcerii, ea geme/ Și cere un lung sărutat.// Pe urmă, când spasmul a dispărut,/ Își udă-n parfum o batistă –/ O pune pe gură, și tristă/ Ea șterge un ftizic sărut."

G. BACOVIA, *LA FANFARE*

Traducere publicată prima dată în *Vizuina luminată*, ed. de Sașa Pană, București, Cartea Românească, 1971, p. 182. Reproducem poemul *Fanfară* de G. Bacovia, apărut în volumul *Scântei galbene*, Bacău, 1926: „Ce tristă operă cânta/ Fanfara militară/ Târziu, în noapte, la grădină.../ Și tot orașul întrista,/ Fanfara militară.// Plângeam, și rătăceam pe stradă/ În noaptea vastă și senină;/ Și-atât de goală era strada –/ De-amanţi grădina era plină.// Orașul luminat electric/ Dădea fiori de nebunie –/ Era o noapte de septembrie,/ Atât de rece și pustie!// Și tot orașul întrista/ Fanfara militară.../ Târziu, în noapte, la grădină,/ Ce tristă operă cânta/ Fanfara militară".

G. BACOVIA, *À UNE VIÈRGE*

Traducere publicată prima dată în *Vizuina luminată*, ed. de Sașa Pană, București, Cartea Românească, 1971, p. 183. Reproducem poemul bacovian *Unei fecioare*, publicat în volumul *Scântei galbene*, Bacău, 1926: „Duduia veșnic citește;/ Știe clavirul, pictează –/ Și nopți de-a rândul veghează,/ Și poate, de-aceea slăbește.// Se crede, și unia spun –/ Dar totul rămâne secret/ Duduia visează-un poet,/ Bizar, singuratec, nebun“.

PIERRE UNIK, *SOCIETATEA FĂRĂ OAMENI*

Traducerea apare în revista „Frize“ (Brașov), an I, nr. 6-7, august-septembrie 1934, p. 1, fiind reluată în ediţia *Vizuina luminată*, 1971, p. 187-188. Poemul *La société sans hommes* de Pierre Unik (1909-1945) apăruse în „Le Surréalisme au service de la révolution“ cu un număr înaintea poemului blecherian *L'inextricable position*, adică în nr. 5 (an II), 15 mai 1933, p. 21-22, de unde îl reproducem:

„Le matin coule sur les végétaux froissés / comme une goutte de sueur sur les lignes de la main / je rampe sur la terre / bouche rugueuse et sévère / le soleil se dilate dans les canaux des feuilles monstrueuses / qui recouvrent les cimetières les portes les maisons / de la même ardeur visqueuse et verte / alors se présente à mon esprit avec une intensité bouleversante / l'absurdité des groupements humains / dans ces maisons pressées l'une contre l'autre / comme les pores de la peau / parmi le vide poignant des espaces terrestres / J'entend crier des oiseaux dont on a dit autrefois qu'ils chantaient / et qui ressemblent implacablement à des pierres / je vois des troupeaux de maisons qui broutent la sève de l'air / des usines qui chantent comme les oiseaux d'autrefois / des chemins qui se perdent dans les récoltes de sel / des morceaux de ciel qui sèchent sur la mousse vert-de-grisée / un grincement de poulie annonce qu'un seau remonte dans un puits / il est plein d'un sang limpide / qui s'evapore au soleil / rien d'autre ne troublera cette randonnée sur la terre / jusqu'au soir / qui tressaille sous la forme d'un immense papillon cloué / au seuil d'une gare immobile“.

SHANE LESLIE, *DORINȚA*

Traducerea apare în revista „Frize“ (Brașov), an I, nr. 6-7, august-septembrie 1934, p. 1, fiind reluată în ediţia *Vizuina luminată*, 1971, p. 189. Poemul îi aparţine lui Shane Leslie (1885-1971), scriitor și publicist, redactor al *Dublin Review* între 1916 și 1926, unde a publicat o recenzie faimoasă prin opacitatea sa faţă de romanul nou apărut al lui James Joyce, *Ulise*. Nu am identificat sursa poemului tradus.

RICHARD ALDINGTON, *ÎNAINTE DE PLECARE*

Poemul, semnalat ca „traducere din englezește de M.B.“, este publicat în „Frize“, an I, nr. 8, octombrie 1934, p. 7 și în *Vizuina luminată*, ediţia 1971, p. 190-191. Poemul lui Richard Aldington îi este, probabil, cunoscut lui M. Blecher din antologia îngrijită de Levin Schücking, *Anthology of Modern English Poetry*, apărută la Berlin (Tauschniz) în 1931, în care se mai găsea și *Non sum qualis eram bonae sub regno Cynarae*, de Ernest Dowson, poem menţionat într-o scrisoare către Lucia Demetriade-Bălăcescu.

În original, poemul *Before Parting* al imagistului englez Richard Aldington (1892-1962) sună astfel: „Love, though the whole earth crumble and rock,/ With the shattering roar of the guns' huge booming,/ Though in that horror of din and flame and murder/ All men's blood grows faint and their limbs as water,/ Though I return once more to the terror of battle,/ Though perchance I be lost to you forever –/ Give me, O love, your love for this last brief season,/ Be mine indeed as I am yours for ever.// Tonight there shall be no tears, no wearing sorrow,/ No drawn-out agony of hope, no cold despairing,/ Only we two together in a sudden glory/ Of infinite delight and sharp sweet yearning,/ Shutting out for a space the world's harsh horror.// Kiss my lips with your mouth that is wet with wine,/ Wine that is only less keen than your lips are,/ Slip from your fragile garments as a white rose/ Slips from under her leaves to the naked sunlight;/ Give to my eyes your straight young body,/ The limbs that embrace me, the breasts that caress me,/ Hold me to you as I hold you and kiss me,/ Whisper to me the sudden words of yearning,/ The broken words that speak an infinite yearning/ That delight would last for ever, love would never be ended./ Let me take you with all my senses, all my days, dear,/ All the days that built up my flesh and framed me/ A man to be your lover, a man to mate you,/ A man whose flesh is white with desire for you.// Take me also, make me yours, as a woman/ Who knows love's torture, who is burned with the same burning,/ Only can take the lover herself has chosen/ Until his broken sobs mix with her love-plaint.// Take me thus and I care not if death come after,/ For tonight there shall be no tears, no wearing sorrow,/ Only our kisses and whispers and stabbing heart-beats". Poemul a apărut prima dată în *Images of Desire*, Edinburgh, The Riverside Press, 1921, p. 21-22.

GUILLAUME APOLLINAIRE, *PLECAREA*

Traducerea apare în revista „Frize" (Brașov), an. II, nr. 2, martie 1935, p. 1, și în *Vizuina luminată*, ediția 1971, p. 192. Poemul *Le départ* de Guillaume Apollinaire (1880-1918) sună astfel, în original: „Et leur visages étaient pâles/ Et leur sanglots s'étaient brisés// Comme la neige au purs pétales/ Ou bien tes mains sur mes baisers/ Tombaient les feuilles automnales". A apărut în *Caligrammes. Poèmes de la paix et de la guerre* (1913-1916), NRF, 1918, p. 175.

GUILLAUME APOLLINAIRE, *CARTE POȘTALĂ*

Traducerea apare în revista „Frize" (Brașov), an. II, nr. 2, martie 1935, p. 1, și în *Vizuina luminată*, ediţia 1971,

p. 193. Poemul *Carte postale*, în original, sună astfel: „Je t'écris de dessous la tente/ Tandis que meurt ce jour d'été/ Où floraison éblouissante/ Dans le ciel à peine bleuté/ Une cannonade éclatante/ Se fane avant d'avoir été". A apărut în *Caligrammes. Poèmes de la paix et de la guerre* (1913-1916), NRF, 1918, p. 178.

JULIEN LANOË, *ARTA CU FRUCTE DE STICLĂ*
(Fragment)

Traducerea apare în revista „Frize" (Brașov), an II, nr. 5-6, iunie-iulie 1935, p. 5 și este reluată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ediție îngrijită de Mădălina Lascu, prefață de Ion Pop, București, Editura Hasefer, 2000, p. 206-209. Nu am identificat sursa eseului tradus.

Notă: Eseistul francez Julien Lanoë (1904-1983) este autorul unui roman, *Vacances* (1928) și directorul revistei literare „La Ligne de coeur", apărută la Nantes între 1925-1928 și 1933-1935, în care au publicat, de-a lungul timpului, autori precum Léon Bloy, Jean Cocteau, Saint-Pol-Roux, Max Jacob, Gabriel Marcel, Jacques Maritain, Pierre Reverdy, Jules Supervielle, Giorgio de Chirico ș.a. În anii 30, eseistul publică în repetate rânduri texte cu caracter aforistic în „Nouvelle Revue Française".

PUBLICISTICĂ

ANTUME

PREFAŢĂ LA CATALOGUL EXPOZIŢIEI DE PICTURĂ LUCIA DEMETRIADE-BĂLĂCESCU

Textul a prefaţat catalogul expoziţiei Luciei Demetriade-Bălăcescu, vernisată la 4 martie 1934, în Bucureşti, la librăria Hasefer. A fost publicat în volum în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 221.

Aflat la Techirghiol, la sanatoriul C.T.C., din iunie-iulie 1933 şi până pe 3 mai 1934, Blecher se împrieteneşte cu pictoriţa şi colaborează, ludic, la unele proiecte artistice. Scriitorul îi oferă pictoriţei „subiecte" pentru tablourile ei (unul dintre tablourile discutate de către cei doi, „Gelozie", va fi expus cu această ocazie) şi îi scrie acest cuvânt introductiv pentru catalogul expoziţiei sale. În scurtele scrisori **11** şi **12** din setul de corespondenţă trimisă Luciei Demetriade-Bălăcescu sunt incluse note privind redactarea prefeţei.

TEORIA CROMOZOMICĂ ÎN BIOLOGIE

Articol publicat în revista „Viaţa românească", an XXVI, nr. 4-6, 31 martie 1934, p. 105-110. Semnătura: „Mihail Bera". Retipărită în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 222-229.

Textul explică teoria cromozomilor, pe care o dezvoltase savantul american Thomas Hunt Morgan (1866-1945), pe urmele lui Gregor Johann Mendel. Morgan primise, în 1933, Premiul Nobel pentru Medicină. Blecher propune „cititorilor interesaţi“ o bibliografie cuprinzătoare: Guyénot E., *L'Hérédité;* Jean Rostand, *Les chromosomes;* E. Baraud, *L'Hérédité,* precum și cărţile lui Th. H. Morgan, *The Physical Basis of Heredity, The Theory of Gene* și *Experimental Embriology*. Este colaborarea unică a scriitorului la revista condusă de G. Călinescu.

ANDRÉ GIDE: *PERSÉPHONE*

Recenzie publicată în „Adevărul literar și artistic“, an XIII, nr. 707, 24 iunie 1934, p. 8. Semnătura: „Mihail Bera“. Retipărită în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 230-233.

Realizată la comanda Idei Rubinstein, *Perséphone* este o piesă de teatru în versuri scrisă de André Gide, muzica fiind compusă de Igor Stravinski, coregrafia de Kurt Jooss, regia de Jacques Copeau, iar scenografia de André Barsacq. Repudiată de Gide pe fondul unor neînţelegeri cu compozitorul muzicii, piesa a fost pusă în scenă la Opera pariziană la 30 aprilie 1934; ea va fi publicată în numărul din mai 1934 al „Nouvelle Revue française“ (versiune pe care o citește, probabil, și Blecher) și, în volum, în același an, la editura Gallimard.

Blecher descifrează, probabil corect, subtextul politic al melodramei, care transformă mitul antic al Persefonei într-o alegorie a compasiunii faţă de cei dezmoșteniţi, într-o perioadă în care Gide însuși, începând de prin 1930, era tot mai fascinat de ideea comunismului (fascinaţia va înceta la *Întoarcerea din URSS*, în 1936). Este posibil ca entuziasmul excesiv al recenzentului („o nouă capodoperă“) să se datoreze și acestei opţiuni politice a scriitorului francez.

DENIS SAURAT: *HISTOIRE DES RELIGIONS*

Articol apărut în „Adevărul literar și artistic“, XIII (seria a II-a), 708, 1 iunie 1934, p. 7. Semnătura: Mihail Bera. Retipărit în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 234-239.

Cartea lui Denis Saurat (1890-1958) fusese tipărită în 1933 la *Denoël et Steel*, în Paris. Blecher apreciază în special calitatea poetică a compilației poligrafului francez, care nu era un specialist în antropologie și urmărea, de aceea, pitorescul obiceiurilor triburilor izolate. Urmărind „treptele" umanității, de la triburile „sălbatice" din insula Andaman, cu credința în „mana", în totemuri, tabuuri, jertfe ritualice, în Egiptul antic, Mesopotamia, Persia, Grecia antică, cabalismul ebraic, religiile din Extremul Orient și creștinismul, cartea stabilește legături neașteptate între acestea, nu întotdeauna acceptate de către istoricii religiilor de mai târziu. Neajunsul cărții lui Saurat, din punctul de vedere al lui Blecher, este un reducționist pozitivist uneori flagrant, pe care recenzentul îl respinge în discutarea capitolului despre religia vechilor greci, el reproșând istoricului lipsa de obiectivitate.

Notă: 1. În revistă: „Oricare ar fi punctul de vedere de la care ar porni *el* forțamente trebuie s-o falsifice". În ediția *Vizuina luminată*, 1971: „Oricare ar fi punctul de vedere de la care ar porni *ea* forțamente trebuie s-o falsifice". Am preferat să intercalăm o virgulă înainte de subiectul propoziției principale, pentru a face sintaxa mai clară.

AXEL MUNTHE: *CARTEA DE LA SAN MICHELE*

Articol apărut în revista „Frize", Brașov, an I, nr. 6-7, august-septembrie 1934, p. 10. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 240-241.

Volumul memorialistic al lui Axel Munthe *The Story of San Michele* (ediția originală 1929) a cunoscut un succes mondial, fiind publicat în română în 1934, la editura Cultura Națională, în traducerea lui Felix Aderca, și retipărit încă o dată în același an, când Blecher o și recenzează. În cinci ani, traducerea românească a fost reeditată de șapte ori. Aerul de nostalgie și umanismul volumului i-au asigurat succesul; M.

Blecher reține, însă, în mod caracteristic pentru expertiza sa de intim al bolii, tema perisabilității modelor medicale: „cât de rapid degenerează teoriile în terapeutică".

RICHARD ALDINGTON

Notă nesemnată apărută în „Frize", an I, nr. 9, 1 noiembrie 1934, p. 12, reluată în *Vizuina luminată*, ed. 1971. În numărul anterior, 8, apăruse traducerea poemului *Înainte de plecare* de Richard Aldington, realizată de M. Blecher.

[GUILLAUME APOLLINAIRE]

Notă apărută în „Frize", an II, nr. 3, 1 martie 1935, p. 4. Reprodusă de către Mircea Handoca în: „Un pseudonim necunoscut al lui Blecher", în „Manuscriptum", nr. 4/ 1974, p. 152-156.

[JULIEN LANOË]

Notă apărută în „Frize", an II, nr. 3, 1 martie 1935, p. 4. Reprodusă de către Mircea Handoca în: „Un pseudonim necunoscut al lui Blecher", în „Manuscriptum", nr. 4/ 1974, p. 152-156.

CARE ESTE ESENȚA POEZIEI?

Articol apărut în „Vremea", anul VIII, nr. 378, 3 martie 1935, p. 7. „E cel dintâi eseu al meu publicat", spune Blecher într-o scrisoare din 4 martie 1935. Text reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 243-247 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 361-363. Fusese trimis lui Geo Bogza în 22 ianuarie 1935, propus fiind ca replică într-o polemică constructivă a momentului: „Îți trimit alăturat un mic articol destul de mare; iată ce-i cu el: Petru Comarnescu în numărul trecut al «Vremii» a scris un articol despre concepția lui Valéry asupra poeziei și a adăugat la urmă că ar fi bine să aibă loc o discuție asupra esenței poeziei. Mai ca exercițiu, mai în serios am scris câteva rânduri care au devenit articolul alăturat". De asemenea, autorul sugera ca, în caz de necesitate, ultimul paragraf, „de la cărțile lui Tristan Corbière în jos", să fie suprimat. La publicare, autorul constata, optimist, că „prin citatele suprimate articolul a câștigat în densitate, în conciziune". Într-o scrisoare din 19 aprilie, același an, către Lucia Demetriade-Bălăcescu, Blecher înregistra cu satisfacție ecoul avut de eseul său: „cet article a eu l'honneur d'être remarqué par Perpessicius qui en a parlé à la T.S.F. en termes élogieux, en faisant sa chronique hebdomadaire sur les revues parues". Articolul disociază, pe urmele lui A. Thibaudet, între două tipuri de poeți, micșorând importanța poeziei laborioase, de tip Paul Valéry, și privilegiind o atitudine de „liberă alegere", pe care o ilustrează, în opinia eseistului, Tudor Arghezi și Geo Bogza.

PENTRU ȘI CONTRA UMANISMULUI

Articol publicat în „Frize", Brașov, an II, nr. 3 din 1 aprilie 1935, p. 1-2; reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 248-250. A fost trimis, probabil, la 8 ianuarie 1935 lui Geo Bogza: „Îți trimit alăturat un eseu care îmi pare că e cam scurt și din această cauză, poate, neclar. Era la început lung de tot, dar de frică să nu fie prea lung l-am scurtat până a ajuns cum îl vezi".

Pe 16 aprilie, el îi scrie din nou lui Bogza, entuziasmat de a își vedea confirmate ideile din articol: „Te rog procură-ți ultimul număr din «Les Nouvelles Littéraires» cu data de 13.IV.1935 și citește articolul de fond al lui Benda. El combate acolo niște idei ale lui Paul Nizan, idei care se apropie foarte mult de ceea ce am scris eu în «Frize». Îmi pare bine că instinctiv am înțeles și am atins un anumit «conformism», mă înțelegi? / Când am scris eseul meu eu nu știam nimic de ideile lui Nizan și că el se ridică împotriva umanismului clasic. / E o satisfacție pe care o am și ţi-o semnalez nu atât pentru că e personală cât pentru faptul că mă integrează «din instinct» unei ideologii – hai să spunem ideologii – compatibile cu vederile mele".

Notă: 1. *Enciclopedia Franceză*, sub redacţia lui Lucien Febvre şi Gaston Berger şi supervizată de către fostul ministru al educaţiei naţionale Anatole de Monzie, a început să apară din 1935.

2. La prima tipărire, ca şi la reluarea în cele două ediţii ulterioare, cuvântul „velină" din al patrulea paragraf este sărit. Blecher se plânge prietenului său Geo Bogza de aceasta în scrisoarea din 5.IV.1935.

VITRINĂ FRANCEZĂ

Articol semnat M.B., apărut în revista „Frize" (Braşov), an II, nr. 3, 1 aprilie 1935, p. 4. Reprodus în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, p. 210-212.

Note: 1. Romanul *Flush: a Biography*, publicat de Virginia Woolf în Marea Britanie în 1933, apare în Franţa în 1935, cu titlul *Flusch,* în traducerea lui Charles Mauron, la editura pariziană Stock, Delamain et Boutelleau.

2. Volumul de poeme *La rose publique* de Paul Éluard apare la Paris, în 1934.

3. Revista „Minotaure", care a apărut la Paris între 1933 şi 1939, era succesoarea publicaţiei de avangardă în care Blecher îşi făcuse debutul francez, „Le Surréalisme au service de la révolution". Publicau în ea André Breton, Georges Bataille, Roger Caillois, Salvador Dali, Marcel Duchamps, Max Ernst, Michel Leiris, Jacques Prévert, Antoine de Sainte-Exupéry, Tristan Tzara, Paul Valéry ş.a. Printre autorii mai vechi publicaţi se numără Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Alfred Jarry, Franz Kafka.

4. Revista „Corymbe", apărută la Paris între 1931 şi 1935, era condusă de Noël Santon, publicând în paginile ei autori

precum Fernand Divoire, Jean Epstein, Rachilde, Charles Silvestre ș.a.

5. Volumul de povestiri al lui Peter Neagoe *Tempête* apare în traducerea franceză a lui Victor Llona la editura pariziană Albin Michel în 1935 (originalul apăruse în engleză în 1932). Este posibil ca M. Blecher să fie unul dintre primii publiciști români care atrag atenția, prin semnalarea cărții apărute în Franța, la acest scriitor de expresie engleză și cu origini românești, cu câțiva ani înainte de intrarea lui în circuitul național prin traduceri (1938, 1939, 1940) și contacte personale cu scriitorii din țară. Volumul semnalat aici va fi tradus în românește în 1939 de către Profira și Teodora Sadoveanu, cu titlul *Vifor.*

6. Din revista „Les Nouvelles Littéraires“, Blecher excerptează considerațiile gânditorului postmarxist Georges Sorel despre fenomenul posterității operei de artă ca fiind dependent de conjunctura evoluției mentalităților publicului. Blecher își semnalează astfel simpatia cu o „ideologie“ (cum însuși spunea) întruchipată, în aceeași epocă, de tânărul Paul Nizan și, desigur, de Geo Bogza.

7. „Noul roman al lui André Malraux“ pe care Blecher îl evidențiază în paginile revistei „Nouvelle Revue Française“ este nuvela *Le Temps du mépris* (*Vremea disprețului*), apărută în mai 1935 la editura Gallimard.

8. Semnificativă pentru atașamentul lui Blecher pentru lumea circului (dovedit în diferite pagini din *Întâmplări în irealitatea imediată* și în unele scrisori către Pierre Minet) este semnalarea articolului lui Adrienne Monnier din „Nouvelle Revue Française“.

POEZIA AMERICANĂ

Articol publicat în revista „Frize“, an II, nr. 4, 1 mai 1935, cu semnătura X.Y. Republicat de către Mircea Handoca: „Un pseudonim necunoscut al lui Blecher“, în „Manuscriptum“, nr. 4/ 1974, p. 152-156. Articolul îi fusese trimis la 19 aprilie

1935 lui Mihail Chirnoagă, cu rugămintea de a fi publicat „cu semnătura X.Y. – și în niciun caz altfel“.

Note: 1. Revista „Le Journal des Poètes“ apare, începând din 1931, la Bruxelles. Din comitetul de redacţie al primilor ani făceau parte Pierre Bourgeois, Maurice Carême, Georges Linze, Norge Vandercammen, Edmond Vandercammen, Pierre-Louis Floquet. Cu o întrerupere între 1940 și 1946, revista a apărut până astăzi, realizând în ultimii ani câteva dosare dedicate poeţilor români contemporani.

2. Ilarie Voronca a publicat volumul *Poèmes parmi les hommes*, în 1934, la editura „Cahiers de Journal des Poètes“, cu un portret de Edmond Vandercammen (1901-1980), pictor și poet belgian.

3. Langston Hughes (1902-1967), poet și prozator de culoare, născut în Missouri, S.U.A., și apoi stabilit la New York. Un important artist al perioadei interbelice, promotor al „jazz poetry“ și activist de stânga, Hughes a fost remarcat de la volumul său de debut, *The Weary Blues*, din 1926. Reproducem poezia sa *The Jester*, tradusă de Blecher în articol: „In one hand/ I hold tragedy/ And in the other/ Comedy – / Masks for the soul./ Laugh with me./ You would laugh!/ Weep with me./ You would weep!/ Tears are my laughter./ Laughter is my pain./ Cry at my grinning mouth,/ If you will./ Laugh at my sorrow's reign,/ I am the Black Jester,/ The dumb clown of the world, / The booted, booted fool of silly men./ Once I was wise./ Shall I be wise again?“.

4. Cele două poeme în proză citate fac parte dintre *Poemele florilor* atribuite poetului-rege Nezahualcoyotl, care a trăit pe teritoriul Mexicului precolumbian, în secolul al XV-lea.

5. Reproducem poezia *Confession* a lui James J. Ryan după revista „Poetry“, numărul din august 1932. Blecher a folosit, probabil, intermediarul francez din revista „Le Journal des Poètes“, ceea ce explică unele neconcordanţe: „Your face, which until now I saw/ Peacefully gazing like the moon/ Has

lips like tiger's, red and raw,/ And gazes sultry at the noon./ I loved you in an ancient town/ When it was sin to taste delight;/ Your coming up and going down/ Followed the moon throughout the night.// You drew me like a jewel's gleams/ When I was neither good nor bad,/ But prone to dream my life away./ You are as lovely as the dreams/ I used to dream in solitude,/ But not so innocent as they".

JULIEN LANOË

Articol publicat ca introducere la traducerea făcută de Blecher a eseului „Arta cu fructe de sticlă" de Julien Lanoë și apărut în revista „Frize", an II, nr. 5-6, iunie-iulie 1935, p. 5. Republicat în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. cit, p. 206. Articolul este semnat „m.b."

În scrisoarea din 5 martie 1935 către Geo Bogza, Blecher menționa: „Chiar adineoarea am trimis o prezentare fără entuziasm a lui Lanoë la «Frize»". Julien Lanoë (1904-1983), eseist belgian, publicase volumul *Vacances* (Paris, Grasset, 1928) și era editorul revistei *La ligne de coeur* (1925-1928, 1933-1935).

ÎNTRE IMAGINAȚIE ȘI EXPERIENȚĂ

Articol apărut în „Vremea", anul VIII, no. 388, duminică 19 mai 1935, p. 7. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 251-254 și în *Întâmplări în realitatea imediată*, ed. 1999, p. 364-366. Fusese trimis lui Geo Bogza, probabil, pe 8 aprilie 1935, cu rândurile: „Îți trimit un mic eseu care poate este prea «scolastic» și cam în afară de realitățile «Vremii», așa că nu m-ar mira deloc dacă nu ar fi acceptat". În scrisoarea din 20 mai 1935, Blecher scrie în legătură cu acest text: „Îi mulțumesc nespus lui Geo pentru tot ce face pentru mine, publicarea eseului m-a bucurat mult. Cred că pentru moment nu voi trimite altul, îmi lipsește un subiect bun și apoi zilele acestea sunt paralizat de ideea realizării *Exercițiilor*".

Note: 1. Eseul lui Rudolf Carnap *Überwindung der Metaphysik durch Logische Analyse der Sprache*, apărut în volumul 2 (1932) al publicaţiei de filosofie „Erkenntnis“ din Leipzig, fusese publicat în traducerea franceză a lui Ernest Vouillemin, cu o introducere de Marcel Boll, în 1934, la editura pariziană Hermann & Cie.

WILLIAM BLAKE – VIZIONAR GENIAL ŞI CHINUIT

Articol apărut în „Vremea“, anul VIII, nr. 392, 16 iunie 1935, p. 5. Este însoţit de reproduceri după gravurile lui Blake, furnizate tot de către Blecher. Retipărit în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 255-262 şi în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 367-372.

În proiectele de la începutul anului 1935, textul despre Blake trebuia să facă parte dintr-o trilogie intitulată „Trei artişti infernali“ şi care să trateze, în afara romanticului englez, cazul lui Sade şi Lautréamont: „În privinţa lui Lautréamont tocmai mă gândeam (nu suntem la întâia noastră coincidenţă) să scriu o trilogie sub titlul: *Trei artişti infernali, William Blake, Marchizul de Sade şi Contele de Lautréamont.* În urmă am abandonat ideea şi cred că n-ar merge la «Vremea». Articolele ar fi mai bine separate“. La 4 martie articolul era dat ca aproape gata: „Între timp am intenţia să mai scriu câteva articole sau reportagii, ca până la toamnă cetitorul să se mai lovească de numele meu de patru-cinci ori. Articolul asupra lui William Blake e gata, cred că e interesant, viaţa acestui artist e plină de fatalităţi crunte şi de extazuri sublime. În plus Blake a fost un mare obsedat de ideea morţii şi mai ales de decorurile funerare şi prin aceasta l-am simţit aproape de mine şi de unele preocupări din cartea mea. Încât sunt mulţumit de a fi scris articolul, chiar dacă nu e publicabil (a fost astfel pentru mine un exerciţiu paralel cu celelalte). / Articolul e însoţit de o foarte bogată colecţie de reproduceri interesante. Îţi voi trimite totul și vei vedea ce-i cu el“. La 1 aprilie, articolul era trimis, în versiune definitivă: „Îţi trimit alăturat William Blake; la început articolul a fost de două ori mai lung însă am tăiat din el, încât îmi pare că e cam destrămat acum. / Titlul iniţial l-am schimbat, Blake e mai mult un mistic decât un «diabolic», vei vedea în această succintă biografie“. Pe 15 iunie, Blecher înregistra publicarea articolului: „Îţi mulţumesc nespus pentru interesul ce ţi l-ai dat cu Blake; azi-dimineaţă când l-am văzut atât de frumos am avut o imensă bucurie, cum n-am mai avut (în aceeași măsură) și la alte articole apărute. Înţeleg acum ezitările tale de la început și găsesc pe Blake cam slab, cred că sunt capabil de lucruri mai bune“. Totodată, în jurul aceluiași articol se ţese un nou proiect editorial, de realizare a unui volum de eseuri „filosofice, însă cu nuanţă de stânga (fără a fi politice)“, care să apară după *Întâmplări în irealitatea imediată* și să întreţină interesul publicului în jurul numelui său. Proiectul a fost abandonat.

COMPLEXUL INDIVIDUALITĂŢII

Text apărut în „Vremea“, anul VIII, nr. 416, duminică 1 decembrie 1935, p. 8. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 263-266 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 373-375. Este vorba de o recenzie a volumului IV din „Recherches Philosophiques“, cuprinzând un articol al filosofului de origine română Albert Spaier. Articolul lui Blecher este scris după încheierea redactării finale a romanului *Întâmplări în irealitatea imediată* și a obositoarelor preparative editoriale. După publicare, scriitorul reacţiona astfel: „Înţeleg bine tot ce-mi scrii, articolul din «Vremea» de ieri este execrabil și l-am scris pentru că primisem de la H. Ch. Puech volumul în chestiune și vroiam să-i întorc politeţea; atâta tot. Îmi dau însă seama cât era de fadă această cronică și nu voi mai face niciodată concesiuni politeţii“.

Note: 1. Albert Spaier (n. Iași, 1883 – m. Caen, 1934) se afirmase în România prin 1910, publicând sub numele A. Spiru-Bacău articole polemice la adresa poporanismului în revista „Viața socială“, condusă de N. D. Cocea. Luptând pentru Franța în primul Război Mondial, devine cetățean francez după război. În 1927 devine profesor la Universitatea din Caen. În 1931 fondează, alături de Ch. H. Puech și Alexandre Koyré, periodicul de specialitate „Recherches philosophiques“. Revista este prezentată ca un spațiu alternativ de investigare a direcțiilor din zona în care fenomenologia se învecina cu teologia, filosofia științei și istoria modernă. După un istoric al fenomenului (S. Garopoulos), revista a avut un rol crucial în promovarea unor gânditori precum Edmund Husserl, Max Scheler, Martin Heidegger și Nicolai Hartmann în anii 1930; aici au apărut pentru prima dată importante articole ale lui Martin Heidegger, Jean Wahl, Gabriel Marcel, Emanuel Levinas, Georges Bataille, Jean-Paul Sartre. Spaier fusese coordonatorul secției de filosofie a științei a publicației. Opera lui cuprinde volumele: *La pensée et la quantité* (1927), *La pensée concrète* (1931), *La nature et les éléments psychiques de l'habitude* (1935).

2. În revistă: „a marelui industriaș, a marelui administrator“.

ENCICLOPEDIA FRANCEZĂ

Notă publicată în „Vremea“, An IX, nr. 424 din 9 februarie 1936, p. 2, sub semnătura M.B. Nereluată în volume. Face referire la un nou tom din *Enciclopedia franceză* căreia Blecher îi dedicase articolul „Pentru și contra umanismului“, fără obiecțiile de principiu de acolo.

CONCEPTUL REPETIȚIEI LA KIERKEGAARD

Text apărut în „Vremea“, anul IX, nr. 431, duminică 29 martie 1936, p. 11. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971,

p. 267-270 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 376-378. Este o recenzie analitică a cărţii lui Søren Kierkegaard *Repetarea*. La 24 mai îi scria lui Geo Bogza: „Te mai rog ceva: dacă se poate, fă-mi în tipografie la «Vremea» o copie a eseului despre Kierkegaard, pe șpalt". Este ultima colaborare a lui Blecher la „Vremea". După ce, în iunie, trimisese o recenzie la o carte de Nikolai Berdiav, care n-a mai apărut, el resimte o îndepărtare de linia revistei: „cred că am căzut cu articolul într-un moment «ideologic» nepotrivit; tocmai apăreau în «Vremea» de-atunci eseuri «Pentru ce sunt patriot» și altele, în profundă contradicţie cu comuniunea mea în materialitate".

Note: 1. *Repetarea* de Søren Kierkegaard fusese publicată în 1933, la editura pariziană Felix Alcan, în traducerea lui Paul-Henri Tisseau (prima publicare, în daneză, a avut loc în 1843). Eseistul apreciază consecvenţa morală a filosofiei și biografiei lui Kierkegaard, pe care o socotește unică și neimitabilă. Ideea va fi dezvoltată în *Exegeza câtorva teme comune*, unde Blecher se desparte de filosofia existenţialistă a autorului danez.

EXEGEZA CÂTORVA TEME COMUNE

Articol apărut în „Azi", anul V, nr. 23, mai-iunie 1936, p. 2175-2179. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 271-279 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 379-384. A fost trimis lui Geo Bogza pe 24 mai 1936, cu aceste menţiuni: „Îţi trimit alăturat un eseu, care te asigur că nu știu ce e cu el. Cred că din punct de vedere *strict filosofic* conţine multe aberaţii și dacă l-ar ceti, de exemplu, I. Brucăr, și-ar pune mâinile în cap și ar pretinde că am masacrat filosofia. Intenţia mea însă n-a fost să scriu un studiu, ci un *eseu* în care chestiunile să fie doar atinse ușor și oarecum *deformate*. Pentru a trata toate aceste chestiuni așa cum trebuie, nici zece volume n-ar fi de ajuns".

Tratând problema temelor produse de simţul comun și acceptate în filosofie, Blecher urmărește mai întâi felul în care filosofia incorporează involuntar anumite presupoziţii comune, precum ideea de varietate la Gustav Fechner (1801-1887) şi Henri Bergson (1859-1941), apoi felul în care filosofia se construieşte pe sine în opoziţie cu simţul comun în filosofia idealistă şi la Edmund Husserl (1859-1938). Menţionând o serie de filosofi ai „existenţialităţii“ (Karl Jaspers, Ludwig Klages, Martin Heidegger, Edmund Husserl, Karl Barth) şi imperativul acestora de acordare a propriei vieţi cu filosofia, pe urmele „maestrului lor“ Søren Kierkegaard, eseistul îşi manifestă neîncrederea în posibilitatea unei autonomii a cunoaşterii şi pledează pentru recuperarea de către filosofii moderni a unei alte teme a simţului comun, şi anume aceea a colectivităţii, temă la care mai făcuse referire în articolele *Pentru şi contra umanismului* ca şi într-un articol, astăzi pierdut, despre cartea lui Nikolai Berdiaev *Comuniune şi existenţă colectivă*.

Note: 1. În revistă: „Examenul locurilor comune şi a [*sic*] conceptelor curente“.

2. În revistă: „problemele conştiinţei şi a [*sic*] viziunii lumii“.

3. În revistă: „banii care [*sic*] îi ia“.

4. În revistă „pentru filozoful însăşi [*sic*]“.

5. În revistă: „a [*sic*] unei anumite contemplaţii“.

UN INTERVIU CU DL M. BLECHER

Interviul realizat de Gh. A. Harabagiu apare în ziarul „Rampa“, an XX, nr. 5727, duminică 14 februarie 1937, p. 1, 3. Este reprodus în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 287-293. Fiind un interviu realizat prin corespondenţă, deci oferind un timp suficient pentru pregătirea răspunsului la întrebări, putem considera că acest text reflectă pe deplin prezenţa publicistică a autorului, trebuind inserat în acest capitol al ediţiei.

Note: 1. În revistă: *„Întâmplări din* [*sic*] *irealitatea imediată“*.

2. În revistă: „Cred fără [*sic*] îndemnul“.

3. În revistă: „Lumina care [*sic*] o poate da masei".

4. În revistă: „și a [*sic*] celei mai largi libertăţi spirituale".

GEO BOGZA: *IOANA MARIA*

Articol publicat în ziarul „Lumea românească", an II, nr. 23 din 18 martie 1938, p. 3. Reluat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 280-284 și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 385-388. Retipărit și în *Geo Bogza interpretat de...*, ediţie de Antoaneta Tănăsescu, București, Editura Eminescu, 1976, p. 46-48. La 19 ianuarie 1938, Blecher primește cartea lui Geo Bogza: „Îţi mulţumesc pentru *Ioana Maria*, carte iubită, pe care am primit-o demult, și pe care am sorbit-o în poeme ca pe o băutură limpede răcoritoare". La 20 februarie anunţă că se poate apuca în sfârșit de scris recenzia, după o perioadă de probleme medicale. Textul este trimis la 2 martie 1938: „Îţi trimit alăturat articolul, poate fi cu semnătura mea sau cu iniţiale, cum vrei tu și unde vrei, dacă îl crezi bun".

Placheta de poeme *Ioana Maria. Șaptesprezece poeme* a lui Geo Bogza a apărut în 1937, la editura Azi.

Note: 1. În februarie 1934, Geo Bogza a fost arestat pentru câteva zile pentru „delictul" de a fi publicat volumul *Poemul invectivă*, apoi închis din nou și imediat eliberat în primăvara lui 1937.

2. Lipsește un rând, sărit la tipărirea în ziar.

POSTUME

POEZIA TRANSCENDENTALĂ

Articol semnat „M.B.", trimis lui Geo Bogza împreună cu o scrisoare pe care nu am putut-o identifica și publicat pentru prima oară, după manuscris, de către Mădălina Lascu în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. cit., p. 203.

Note: 1. În manuscris, grafie greșită: „Și esoterică [*sic*], și legăturile ei“.

2. În ms.: „este [*sic*] obiectul“.

3. Revista „Hermès“, „revue trimestrielle d'études mystiques et poètiques“, a apărut în trei serii, între 1933 și 1939, la Bruxelles, sub direcţia lui René Baert și Marc Eemans. În sumar apar Denis de Rougemont, Jean Wahl, dar și André Roland de Renéville, John Middleton Murry, Franz Hellens ș.a.

4. În ms.: „secolul XVII-lea“ [*sic*].

ION MANOLESCU: *ODIHNA NEAGRĂ, POEME*

Articol semnat „M.B.“, trimis lui Geo Bogza pe 21.I.1937 pentru a fi tipărit în „Azi“. Era vorba de un gest prietenesc pentru Ion Sofia Manolescu: „Te rog, dacă poţi, insera cele câteva pagini alăturate la „Cronica măruntă“. [...] Înţelegi bine că e vorba de o îndatorire prietenească pentru Manolescu“. La 27 ianuarie, chestiunea revine în dialogul cu Bogza: „Știam eu bine că n-are să-ţi placă notiţa, pentru că nici mie nu-mi place“. Recenzia nu a fost publicată în timpul vieţii romancierului. Text reprodus de către Mădălina Lascu în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. cit., p. 203-205.

Volumul *Odihna neagră* de Ion Sofia Manolescu fusese publicat la editura „unu“ în cursul anului 1936. Editorul Sașa Pană acceptase, în cursul unei vizite făcute la Roman în vara anului 1936, sugestia editorială făcută de M. Blecher.

CONSECINŢE ULTIME ALE CUGETĂRII

Sub titlul *Consecinţele ultime ale cugetării*, în colecţia Vladimir Pană se găsesc câteva pagini inedite cuprinzând începutul unui articol despre Kierkegaard. Poate fi vorba de o variantă pregătitoare la articolul *Conceptul repetiţiei la Kierkegaard*, care a fost publicat în „Vremea“, an IX, nr. 431, 29 martie 1936, sau de un alt text, la care se face referire într-o scrisoare către Geo Bogza din 4 august 1935. Alături de articol sunt câteva fișe „de lucru", extrase din volumul kierkegaardian *La Repetition*, trad. Paul-Henri Tisseau, Paris, Felix Alcan, 1933, și din *La pureté du cœur*, trad. Paul-Henri Tisseau, Bazoges-en-Pareds, Editeur Tisseau, 1935.

La Repetition a fost scrisă în 1843 și publicată sub pseudonimul Constantin Constantius. *La pureté du cœur* face parte dintre *Discursurile edificatoare de diferite tipuri* ale filosofului danez. Lucrarea a fost scrisă în 1846 și publicată, în nume propriu, în 1847.

Articolul începe cu patru pagini scrise ordonat, ca și cum ar reprezenta o versiune deja avansată a redactării. După aceea, manuscrisul se întrerupe, ceea ce urmează fiind o succesiune de paragrafe și fișe de lectură, pe alte patru pagini, cu scris dezordonat. Paragrafele au fost atașate variantei de articol. Reproducem în continuare însemnările de lectură:

„Condiţiile cugetării
Retorsă.
Inoperantă.
Ferventă. (Titlul *La pureté du cœur.*)

K. dorea o puritate a inimii care se obţine ca o fervoare. Cunoştinţa ştiinţifică nu merge până la consecinţele ultime decât intrând în acest domeniu al fervoarei.)

*

Viaţa vie în elan tot ce dă R. 101
Extaz, fiecare nerv se delecta R. 103

De ce nu pot să pun și eu numele meu de vânzare în jurnal din cauză de schimbare a destinaţiei? R. 138
Ziua visez și noaptea stau treaz R. 139
Iov n-a fost un resemnat, ci un revoltat R. 142

Pentru ce azi nu se mai discută direct cu divinitatea? Suntem mai fricoși ori mai lași? R. 143

Întrebările despre lume R. 146

Tot ce-i în mine ţipă contradicţia R. 147

Ce lamentabil e limbajul uman R. 148

În dezbaterea cu divinitatea, cunoaşterea lumii e o suferinţă R.165

Imposibilitatea totalei purificări; o stare de conştiinţă înlocuieşte pe alta ca biletele de bancă R. 175

Culmile gândirii R. 182

Excepţionalul R. 190

*

Kierkegaard nu poate gândi realitatea simplă, îi trebuie principiul ei general. R. 105

Cugetarea repetiţiei împotriva condiţiei [indescifrabil]

Condiţiile indiferenţei pentru femei R. 118

Întotdeauna prodigiosul se produce în virtutea absurdului R. 120

Tot amorul lui e un reflex R. 121

Exemplul repetiţiei posibile este în Job, nu în banchetul grec care exaltă reamintirea ce nu nelinişteşte conştiinţe. R. 124

În cele două personagii este simbolizată fiinţa vitală şi fiinţa lucidă. R. 129

*

Binele de exemplu (problema binelui şi a răului se punea atunci cu intensitatea pe care [o] au toate ideile când sunt descoperite) trebuieşte dorit, fără a fi părtaş la nimic P.C. 58

şi fără teamă de pedeapsă P.C. 71, 72.

Trebuie să fi[i] lipsit de sentimente de suficienţă 14

şi până la capăt 100

(Actul trebuie să fie desăvârşit)“

Note: 1. În ms.: „a [*sic*] dizertaţiilor“.

2. În ms.: „prelungirea lui [*sic*] normală“.

SCRISORI

SCRISORI CĂTRE GEO ȘI ELISABETA BOGZA

Poetul și reporterul Geo Bogza (1908-1993) a fost cel mai apropiat prieten al lui M. Blecher, scrisorile trimise lui de către scriitorul romașcan fiind cele mai numeroase, în număr de 126. Dintre acestea, 115 se găsesc la Biblioteca Academiei Române, în arhiva Geo Bogza; ele au fost cercetate și publicate de către Mădălina Lascu în volumul *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, București, editura Hasefer, 2000. Editoarea a avut bunătatea de a ni le comunica, astfel încât să le putem face o nouă transcriere. Alte 10 scrisori au fost publicate de către Ion Pop în articolul *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17, unde este semnalată prezența lor în colecția anticarului Dragoș Stăncescu. O altă scrisoare, care se întâmplă să fie și prima din serie, se găsește în colecția Lucia și Cristian Ștefănescu și este inedită. Scrisorile cele mai numeroase sunt din anii 1934-1935, ceea ce nu înseamnă că densitatea schimburilor epistolare ar fi fost mai scăzută în anii următori. Probabil că numeroase scrisori și cărți poștale din această corespondență abundentă mai sunt încă de descoperit.

M. Blecher l-a cunoscut pe Geo Bogza mai întâi epistolar, în 1934. Atunci, Bogza era autorul a două cărți de poezii (*Jurnal de sex*, 1932, și *Poemul Invectivă*, 1933), fost colaborator la numeroase reviste de avangardă și un reporter cunoscut, cu solide convingeri de stânga. În februarie 1934, Bogza stătuse două săptămâni la închisoare pentru delictul de „pornografie“, materializat prin publicarea celui de-al doilea volum al său; pe fondul unei recrudescențe a pudibonderiei academice, cu substrat politic, el va mai fi întemnițat pentru același delict, dar numai câteva zile, în aprilie 1937. Cei doi scriitori au avut șansa să locuiască timp de patru luni, în vara anului 1934, foarte aproape unul de altul, la Brașov. Blecher stătea în gazdă pe str. Ciocrac (azi Constantin Lacea) nr. 8, Bogza locuia pe str. Cotun nr. 9, dar se întâlneau des și au legat o strânsă prietenie. La începutul lunii octombrie, Blecher s-a întors la Roman, locuind în casa surorii sale Frida, într-o „cameră splendidă cu pereții clari“, cu terasă pe care putea sta la soare, undeva departe de centrul aglomerat al orașului. În martie 1935, el se mută într-o altă casă, închiriată anume pentru el, pe strada Costache Morțun 4, unde îl va primi de mai multe ori în gazdă pe autorul *Poemului invectivă*, ca și pe alți prieteni veniți să-l viziteze. Soții Bogza îl vizitează în mai și decembrie 1935, De obicei, Blecher îi scrie lui Geo Bogza pe adresa revistei „Vremea“, mai târziu pe cea a ziarului „Tempo“. În iulie 1935, le scrie soților Bogza la Balcic, iar în august și septembrie 1935 la Râșnov, unde cei doi se află în vilegiatură. În aprilie-iunie 1936, Bogza se află la Paris, așa că scrisorile îl urmăresc acolo, iar Elisabetei Bogza Blecher îi scrie separat, la București. În 1937, între martie și iulie 1937, Blecher se deplasează la București, unde stă internat în sanatoriul Saint Vincent de Paul. O bună parte din vara lui 1937 Bogza este din nou plecat în străinătate. La începutul lunii mai 1938, Geo Bogza îl vizitează pentru ultima oară la Roman pe prietenul său care avea să se stingă la sfârșitul lunii.

Blecher a urmărit cu pasiune și entuziasm ispràvile publicistice ale lui Bogza, care își scrie în această perioadă unele dintre cele mai importante reportaje interbelice. Mai tânărul scriitor de la Roman scrie și el reportaje, poeme, eseuri, proze scurte pe care le trimite prietenului său pentru evaluare și pentru sprijin în publicare. Corespondența urmărește etapele redactării și publicării romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*, pe care Bogza l-a vegheat îndeaproape, îngrijindu-se de legătura cu editura și cu tipografii. Totodată, în scrisori apar și proiectele altor scrieri din această perioadă: planuri pentru un volum de articole filosofice, o trilogie romanescă, mai multe proze scurte, din păcate pierdute. Aceste informații, alături de deliberările interioare și de ocazionalele reflecții despre literatură ale scriitorului (deși în corespondența cu Geo Bogza el se ferește să literaturizeze ostentativ), fac ca paginile rezultate să suplinească lipsa unui jurnal de scriitor al lui M. Blecher. Desigur, valoarea de document moral al acestor scrisori trimise unui foarte bun prieten este remarcabilă și îndreptățește lectura corespondenței, în primul rând a aceleia cu Geo Bogza, ca operă de sine stătătoare.

1

Scrisoare fără dată, având o indicație a locului trimiterii: „Sanatoriul C.T.C. Carmen-Sylva. Jud. Constanța“ și, drept titlu, un pseudonim al trimițătorului: „Mihail Bera“. Scrisoarea este anterioară datei de 9 aprilie 1934, când autorul îl ruga pe Sașa Pană să „restabilească adevărul“ asupra numelui mistificat în această scrisoare către Geo Bogza. Inedită. Se păstrează în colecția Lucia și Cristian Ștefănescu, București.

2

Scrisoare trimisă de la Brașov, la 5 iunie 1934. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ediția îngrijită de Mădălina Lascu, 2000, p. 29. Se păstrează la Biblioteca Academiei Române, București. Scrisă în preajma ieșirii de sub tipar a plachetei *Corp transparent*, ea îi cere lui Geo Bogza serviciul de a semnala apariția, ceea ce acesta și face în „Vremea“, an VII, nr. 341, 10 iunie 1934, p. 4, la rubrica „Vitrina cărților“: „Va apare peste câteva zile *Corp transparent*, plachetă de poeme de M. Blecher“. Totodată, Blecher urma să aranjeze detaliile sejurului pe care Bogza îl va face la Brașov în vara lui 1934.

Note: 1. Sandu Haimovici (1908-1991), artist plastic de origine română, pictor, sculptor, realizator de design și instalații artistice. Era prieten din copilărie al lui M. Blecher. În anii 30 semnează cu pseudonimul Hay ilustrații grafice la unele reviste culturale din România. Va deveni cunoscut după stabilirea (începând cu anul 1941) în Cuba, la Havana, sub pseudonimul Sandu Darie.

2. *Reportaj din avion* de Geo Bogza este anunțat într-o casetă de pe ultima pagină, 12, a revistei „Vremea", an VII, nr. 340, 3 iunie 1934. *Reportaj aerian* va fi publicat în „Vremea", an VII, nr. 345, p. 8-9.

3

Scrisoare de patru pagini trimisă în octombrie 1934 de la Roman, unde scriitorul se stabilise după întoarcerea de la Brașov 1934. Pe antetul scrisorii este trecută adresa părinților lui Blecher, „Str. Ștefan cel Mare 151"; cu toate acestea este sigur că în octombrie 1934 el s-a stabilit în casa cu terasă a surorii sale Frida, departe de centrul orașului, unde locuiau părinții săi. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 136-138. Acolo, scrisoarea este datată, eronat, 24 martie 1937. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Marie, cea menționată în scrisoare ca destinatară a unei afecțiuni statornice din partea lui Blecher, este Maria Ghiolu, soția industriașului și viitorului ministru (subsecretar de stat în Ministerul Economiei între 1942-1944) Stavri Ghiolu. Femeie de lume, Maria Ghiolu figurează în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, a fost o prietenă a Henriettei Yvonne Stahl și a publicat, în 1970, cartea *Serenada zadarnică*, relatare ușor ficționalizată a legăturii ei afective cu M. Blecher.

4

Carte poștală trimisă de la Roman, la 12.X.1934, scrisă față-verso; post-scriptum adăugat pe verso, în partea de sus.

Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 30. Se păstrează la B.A.R.

5

Scrisoare de patru pagini trimisă de la Roman, la 14.X.1934, lui Geo şi Elisabetei Bogza. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 30 32. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Scrisoarea conţine o schiţă a spaţiului de locuit al lui M. Blecher în casa de la Roman a surorii sale Frida, schiţă reprodusă la secţiunea „Iconografie“, p. 1527.

2. N. Cantonieru (1899–1935) a fost prozator, redactor al revistei braşovene „Frize“, colaborator la „Foc tânăr“, „Adevărul literar şi artistic“, „Arc“, „13“. A publicat volumul de nuvele *Întâmplări omeneşti* (1934).

3. Scrisoarea conţine aiciun mic autoportret caricatural, în pijamale, reprodus la secţiunea „Iconografie“, p. 1527.

6

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 17.X.1934. Post-scriptumul este adăugat pe marginea celei de-a doua pagini. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 33-34. Se păstrează la B.A.R. Scrisoarea era însoţită de poemul *Paris*, propus spre publicare revistei „Vremea“. Poemul a apărut în „Vremea“, an VII, nr. 368 din 25 decembrie 1934, p. 19.

Notă: 1. *Le Grand Meaulnes* este singurul roman, publicat în 1913, al prozatorului Alain-Fournier (1886-1914).

7

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 19.X.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 34-35. Se păstrează la B.A.R. Casa menţionată în scrisoare este cea pe care Lazăr Blecher o închiriază pentru fiul său şi în care acesta se va muta în primăvara anului următor.

8

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, la 20.X.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 35. Se păstrează la B.A.R. Post-scriptumul este adăugat pe latura paginii.

Notă: 1. Horia Bottea (1891–1948), poet și prozator, de profesie judecător, stabilit la Brașov. Publică volumul de poezii *Game* (1938).

9

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 27.X.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 36-37. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Este vorba de poemul lui Geo Bogza *De vorbă cu M. Blecher*, apărut în revista „Frize“, an I, nr. 9, 1 noiembrie 1934, p. 6.

2. În ms.: „din acelea care [*sic*] cumpără“.

3. În ms.: „căreia când scrii [*sic*]“.

10

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 31.X.1934. Mai multe completări marginale, dintre care cea cu caracter de P.S. pe latura primei pagini. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 37-39. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Însemnările acide despre împrumutul colecției revistei „unu“ de la Sașa Pană se resimt de animozitatea ce intervenise între Pană și Bogza în această perioadă.

11

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, la 3.XI.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 39-40. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Geo Bogza a fost judecat de două ori pentru pornografie în perioada 1932-1937 pentru cărţile sale de versuri *Jurnal de sex* şi *Poemul invectivă*. Primul proces s-a încheiat cu achitarea scriitorului, în 1932; în schimb, cel de-al doilea proces a trenat ani întregi, după ce Bogza fusese şi închis câteva zile în februarie 1934. El a mai fost întemniţat o dată, în 1937, pentru aceeaşi „culpă“, pe fondul unei recrudescenţe de pudoare în domeniul literar-academic, dar cu substrat, de fapt, politic.

12

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 9.XI.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 40-41. Se păstrează la B.A.R. Postscriptum adăugat pe marginea primei pagini.

Notă: 1. *Exerciţii în irealitatea imediată* era titlul „de lucru“ în această perioadă al romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*, care va apărea în ianuarie 1936.

13

Carte poştală către Geo Bogza, scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 23.XI.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 41-42. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În ms.: „Ieri a fost pe aici dl Schulperpeck cu ochelari [*sic*] care mi-a reamintit Braşovul“.

2. *Les cloches de Bâle*, roman de Louis Aragon apărut în 1934; frescă realistă, angajată politic, descriind evenimente şi destine ce converg spre congresul internaţional socialist de la Basel, din 1912.

14

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 24.XI.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed.

2000, p. 42-43. Se păstrează la B.A.R. Trei însemnări pe margini, reproduse ca P.S.

Notă: 1. Articolul lui Geo Bogza menţionat în P.S. se numeşte *Accidente de muncă în petrol,* „Cuvântul liber“, an II, nr. 3, 24 noiembrie 1934, p. 6-7.

2. Blecher se referă, probabil, la şpalturile (trimise lui spre corectură) la poemul *Paris*, care va apărea în numărul din 24 decembrie al revistei „Vremea“.

15

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 11.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 44-45. Se păstrează la B.A.R. O însemnare marginală, reprodusă la P.S.

Notă: 1. Sora lui Blecher, Dora, se căsătorise de doi ani cu Pincu Wechsler şi locuia la Iaşi. Copilul ei, Fred, avea atunci un an.

2. Articolul menţionat al lui Geo Bogza este *În vocabular, divagaţii şi precizări,* „unu“, An III, nr. 32, decembrie 1930.

16

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 19.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 45; acolo, o eroare de tipar face ca primele rânduri să lipsească şi textul să fie alipit la scrisoarea precedentă. Se păstrează la B.A.R. O notă marginală, reprodusă ca P.S.

17

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 21.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 46. Se păstrează la B.A.R.

18

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 25.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 46-47. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Poemul *Paris* apăruse în „Vremea“, nr. 368, 24 decembrie 1934, p. 19

19

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 25.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 47. Se păstrează la B.A.R.

20

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 26.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 47-48. Se păstrează la B.A.R. Câteva rânduri marginale, reproduse ca P.S.

Notă: 1. Silviu Roda (1916-1939), poet şi prozator romaşcan, publicând în reviste culturale marginale: „Front literar“, „ALPHA“, „Manifest“, „Frize“, „13“, „Foc tânăr“ etc.

21

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 28.XII.1934. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 48-49. Se păstrează la B.A.R.

22

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 2.I.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 49-50. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Din tripticul de articole proiectat, despre Blake, Sade şi Lautréamont, doar primul va fi scris şi publicat în „Vremea“, an VIII, nr. 392, 16 iunie 1935, p. 5.

23

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, la 8.I.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 50-51. Se păstrează la B.A.R. Câteva rânduri la final, ca P.S.

Notă: 1. Eseul trimis este, probabil, *Pentru şi contra umanismului*, „Frize", An II, nr. 3 din aprilie 1935.

24

Scrisoare de două pagini, pe foi liniate, trimisă de la Roman, la 14.I.1935 Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 51-52. Se păstrează la B.A.R. Rândul adăugat la sfârşit, trecut ca P.S.

Notă: 1. Réné Wauquier era un prieten belgian al lui Blecher, cunoscut de la Berck, care îl vizitează pe scriitor de câteva ori la Roman şi îl ajută în strângerea de materiale pentru articole.

25

Scrisoare de două pagini compusă la Roman, pe 21/22.I.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 52-53. Se păstrează la B.A.R. Rândul trecut la P.S., adăugat la începutul scrisorii, cu litere majuscule.

Note: 1. Articolul lui Petru Comarnescu este *Poezia şi recenta concepţie a lui Valéry*, „Vremea", An VIII, nr. 372 din 20 ianuarie 1935, p. 5.

2. Articolul lui Blecher pe această temă a apărut în „Vremea", An VIII, nr. 378, 3 martie 1935, p. 5, cu titlul *Care este esenţa poeziei*.

3. Reportajul din Ţara Moţilor pentru care Bogza călătoreşte în Alba în februarie 1935 va fi celebrul *Ţara de piatră*, publicat în volum la Editura Fundaţiilor Regale în 1939 (*Ţări de piatră, de foc şi de pământ*). Reportajul *Ţara Moţilor* apare

în „Vremea“, an VIII, nr. 378, 3 martie 1935, p. 5; nr. 379, 10 martie 1935, p. 5; nr. 380, 17 martie, p. 10; nr. 382, 31 martie 1935, p. 10; nr. 383, 7 aprilie 1935, p. 8; 384, 14 aprilie 1935, p. 5; nr. 386, 5 mai 1935, p. 5 (cu titlul „Munţii de aur“); nr. 388, 19 mai 1935, p. 5 (cu titlul „Munţii de aur. La Împărăţie“); nr. 389, 26 mai 1935, p. 5 (cu titlul „Aur! Aur!“),; nr. 390, 3 iunie 1935, p. 5 (cu titlul „Munţii de aur“); nr. 391, 9 iunie 1935, p. 5 (cu titlul „Munţii de aur. Holongări și contrabandiști“).

26

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 27.I.1935. Publicată de Ion Pop în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17. Post-scriptum adăugat pe prima pagină, sus.

Notă: 1. Reportajul lui Geo Bogza *Nopţi de ger* apăruse în revista „Vremea“, VIII, nr. 373, din 27 ianuarie 1935.

27

Carte poștală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 29.I.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 53-54. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Iacob Wittall era, probabil, unchiul lui M. Blecher, ai cărui bunici materni purtau numele Vital.

28

Carte poștală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 2.II.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 54-55. Se păstrează la B.A.R. O însemnare marginală adăugată cu săgeată la text devine paranteza din prima frază.

Notă: 1. Blecher scrie „carta postala ta“, calchiind din franceză.

29

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, la 5.II.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 55. Se păstrează la B.A.R. Adresată Elisabetei Bogza.

30

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, la 9.II.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 55-56. Se păstrează la B.A.R. Însemnarea infrapaginală trecută ca P.S.

31

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, pe 20.II.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 56-57. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Mihail Chirnoagă (1913–1948), prozator și critic literar, de profesie ofițer de infanterie. Stabilit la începutul anilor 30 la Brașov, apoi la Iași. A scris romanul *Logodna* (1940) și volumul de critică *Basorelifuri* (1977). Redactor al revistei „Frize“, colaborator la „Brașovul literar“, „Însemnări ieșene“, „Pământul“, „Vremea“.

32

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, pe 1 martie 1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 57. Se păstrează la B.A.R. Autorul notează și ziua săptămânii, vineri, deoarece e prima scrisoare trimisă de la noua adresă romașcană, str. Costache Morțun 4, lângă cazarma militară, unde locuia singur, fără rude.

33

Scrisoare de patru pagini trimisă de la Roman, la 4.III.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 58-59. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Eseul despre care se vorbește este *Care este esențel poeziei,* apărut în „Vremea“, anul VIII, nr. 378, 3 martie 1935, p. 7.

34

Scrisoare trimisă de la Roman, la 1.IV.1935. Publicată de Ion Pop în articolul *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17. Post-scriptum adăugat pe prima pagină, sus.

Notă: 1. Articolul trimis este *William Blake – vizionar genial și chinuit.* Va apărea în „Vremea“, în numărul din 16 iunie 1935.

35

Scrisoare redactată la 5.IV.1935, dar trimisă la 8.IV.1935. Publicată în articolul *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza,* în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Notă: 1. Eroarea semnalată de Blecher apare în eseul *Pentru și contra umanismului*, „Frize“, an II, nr. 3, aprilie 1935, și ea constă în omiterea adjectivului „velină“ din fraza: „Ce mai rămâne de spus despre această întreprindere a noului umanism francez, alta decât că volumele enciclopediei vor apare pe hârtie [*sic*] și că, printr-un sistem special de clasare, materiile vor putea fi mereu reînnoite?“. Nici edițiile ulterioare, *Vizuina luminată*, 1971, și *Întâmplări în irealitatea* imediată, 1999, nu remediază omisiunea.

2. În ms.: „amărăciunile care [sic]“.

36

Scrisoare trimisă de la Roman, la 8.IV.1935. Publicată în articolul *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Notă: 1. Eseul trimis pentru „Vremea" este, probabil, *Între imaginaţie şi experienţă*, comentariu al uneri cărţi de Rudolf Carnap, care va apărea în nr. 388, din 19 mai 1935.

37

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 15.IV.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 61-62. Se păstrează la B.A.R. O însemnare marginală trecută ca P.S.

Notă: 1. În ms.: „Capitolul I *Exerciţii*".

38

Carte poştală trimisă de la Roman, la 16.IV.1935. Publicată în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară", an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Note: 1. Julien Benda (1867-1956), autorul *Trădării cărturarilor* (*La trahison des clercs*, 1927), publicase în „Les Nouvelles Littéraires", II, nr. 652, din 13 aprilie 1935, articolul *Humanisme et communisme.*

2. Paul Nizan (1905-1940), scriitor francez. Aderent, în tinereţe, la ideile dreptei, apoi la Partidul Comunist, îi susţine pe republicanii spanioli, dar este un critic al Pactului Ribentropp-Molotov, despărţindu-se de comunişti în 1939.

3. Eseul pe care Blecher se bucură să şi-l vadă confirmat este *Pentru şi contra umanismului*, publicat în numărul din 3 aprilie 1935 al revistei „Frize".

39

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 5.V.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 62-63. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Ca introducere la traducerea articolului *Arta cu fructe de sticlă,* Blecher scrie o prezentare a scriitorului Julien Lanoë în „Frize“, An II, n. 5-6 din iunie-iulie 1935, p. 5.

40

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 9.V.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 63. Se păstrează la B.A.R.

41

Carte poştală trimisă de la Roman, la 16.V.1935. Publicată în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

42

Carte poştală trimisă de la Roman, la 20.V.1935. Publicată în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Notă: 1. Eseul a cărui publicare este înregistrată acum este, probabil, *Între imaginaţie şi experienţă*, „Vremea“, an. VIII, nr. 388, 19 mai 1935, p. 7.

43

Scrisoare de cinci pagini trimisă de la Roman, la 24.V.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 64-65. Se păstrează la B.A.R.

44

Scrisoare de patru pagini trimisă de la Roman, la 5.VI.1935. Conţine un P.S. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 66-68. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Scrisoarea primită de M. Blecher de la Mihail Chirnoagă este reprodusă de Mădălina Lascu în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*:

„[3.VI.1935]

Iubite domnule Blecher,

Îţi voi scrie acum o poveste care fără îndoială te va dezgusta şi pe d-ta. Nu ţi-am putut scrie mai demult, pentru că s-au întâmplat nişte chestii formidabile. Un tip din Sibiu, Pimen Constantinescu, profesor, a scris un articol abject împotriva mea, a lui Cantonieru şi a revistei „Frize". Eram făcut rând pe rând: prost, incult, prost crescut, homosexual, canalie de rând, comunist şi se insinua că am mânjit valoarea literară a dlui cpt. Făeşeanu şi Valerian. Acest articol a fost trimis direct Corpului 5 Armată. De-aiciun scandal monstru (în articol eram numit: sublt de vânători) lungi [...] interogaţii, declaraţii, memorii şi o provocare la duel, pe care individul a refuzat-o. Din toată această chestie care se lungeşte de zece zile m-am ales cu grave consecinţe: mai întâi fiecare şef e dator să mă pedepsească, interzicerea oricărei activităţi literaro-publicistice, probabil un consiliu de disciplină (pentru că am călcat ordinul de a nu publica). Aceste lucruri îmi iau rândul ca avansare şi dreptul de examen la Şcoala de război şi altele. Revista mai apare un număr, numai în redacţia lui Cantonieru, în care se va face un protest contra procedeului nedemn al prof. Constantinescu de la Sibiu. Nu ştiu întrucât această chestiune apare gravă aşa cum am scris-o. Pentru că pentru mine ea este aproape lipsită de sens, într-atât m-a frământat. Ceea ce vreau să te rog şi pe mata este următorul lucru: să-ţi dai adeziunea la acel articol cuprinzător. Dacă vrei să ţi se trimită, scrie-mi repede, ca să câştigăm timp. Am să-i scriu şi dlui Bogza în această privinţă.

Nu ştiu dacă o să primească. Cu multă şi deosebită preţuire,

M. Chirnoagă".

2. Textul de răspuns al lui Blecher a apărut în „Frize", An II, Nr. 5–6 din iunie-iulie 1935, p. 5, precedat de următoarea

notă: „Scrisoarea dlui M. Blecher, tânărul și distinsul poet și eseist trimisă redacției în cazul lui N.C.“.

45

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, la 5.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 68-69. Se păstrează la B.A.R.

46

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, la 11.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 69-70. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Judecătorul romașcan Luca Popovici, scriitor aspirant, are mai multe proiecte de colaborare literară cu M. Blecher în această perioadă.

47

Scrisoare de patru pagini, trimisă de la Roman, la 15.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 70-71. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Eseul apărut era *William Blake – vizionar genial și chinuit*, „Vremea“, An VIII, nr. 392 din 16 iunie 1935, p. 5.

2. Blecher își anunță intenția, care n-a fost dusă la îndeplinire, de a publica un al doilea volum, de eseuri filosofice, imediat după *Întâmplări în irealitatea imediată*.

48

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 22.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 72. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. C.A. Donescu era director literar al ziarului „Vremea“ (1928-1938; 1940-1944).

49

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 25.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 73. Se păstrează la B.A.R.

50

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 30.VI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 73-74. Se păstrează la B.A.R.

51

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 7.VII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 74-75. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În ms.: „În fund, în camera treia“ [*sic*].

52

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 19.VII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 75-76. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Speakeriţa anunţase la radio articolul lui Geo Bogza din „Vremea“ apărut în urmă cu câteva zile. În „Vremea“, an VIII, nr. 396, 14 iulie 1935, p. 8 apăruse reportajul lui Geo Bogza „Ostroavele Dunării“.

53

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 23.VII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 76. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În ms.: „revifiante“ [sic].

54

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, la 29.VII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 77. Se păstrează la B.A.R.

55

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, la 4.VIII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 77-78. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Blecher menționează pentru prima dată lucrul la un articol despre Kierkegaard; poate fi vorba de *Conceptul repetiției la Kierkegaard,* care va apărea în „Vremea", nr. 431, în 29 martie 1936, sau despre *Consecințe ultime ale cugetării*, rămas în manuscris.

56

Scrisoare de două pagini, scrisă pe 13.VIII.1935, dar trimisă pe 18.VIII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 79-80. Se păstrează la B.A.R.

57

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 18.VIII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 80-81. Se păstrează la B.A.R.

58

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, pe 22.VIII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 81. Se păstrează la B.A.R.

59

Carte poștală scrisă față-verso, expediată pe 29.VIII.1935 de la Roman la Râșnov. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 81-82. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Reportajul din Cadrilater al lui Geo Bogza a apărut în serial: *Cadrilater*, în „Vremea“, an VIII, nr. 402, 25 august 1935, p. 5; nr. 403, 1 septembrie 1935, p. 4 (cu titlul „Peste Cadrilater bate vântul“); nr. 404, 8 septembrie 1935, p. 4 (cu titlul „Viaţa de azi a Turtucaiei“); nr. 405. 15 septembrie 1935, p. 5 (cu titlul „Viaţa turcilor în Cadrilater“); nr. 406, 22 septembrie 1935, p. 5 (cu titlul „La tribunalul din Silistra“); nr. 407, 29 septembrie 1935, p. 5 (cu titlul „Omul balcanic“). Va apărea, cu titlul *Ţara de foc*, în volumul *Ţări de piatră, de foc şi de pământ*, la Editura Fundaţiilor Regale, în 1939.

60

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 7.IX.1935. Data este trecută, greşit, 7.VIII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 78-79. Se păstrează la B.A.R.

Dacă scrisorile precedente arată că textul *Întâmplărilor în irealitatea imediată* nu fusese încă definitivat până la 1 septembrie, odată cu această scrisoare Blecher trimite dactilograma variantei ultime a romanului lui Geo Bogza: „Îţi trimit alăturat textul, aşa cum îmi scrii. Te rog înarmează-te cu spiritul critic cel mai sever pentru a-l ceti şi nu-mi rezerva nicio indulgenţă; sper că va rezista acestui examen. / În totul, textul a ieşit mult mai scurt decât vroiam, o sută de pagini de maşină“. Din acest motiv, am modificat data, greşită, probabil, din cauza emoţiei de către autor.

61

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă pe 16.IX.1935 de la Roman la Râşnov. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 82. Se păstrează la B.A.R.

62

Carte poştală trimisă de la Roman, pe 17.IX.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 83. Se păstrează la B.A.R.

63

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, pe 23.IX.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 83-84. Se păstrează la B.A.R.

64

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 27.IX.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 84-85. Se păstrează la B.A.R.

65

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 3.X.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 85. Se păstrează la B.A.R.

66

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 15.X.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 86. Se păstrează la B.A.R.

67

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 19.X.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 86-88. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Anexată scrisorii este o pagină cu transcrierea textului primei pagini a romanului, prescurtat după sugestiile lui Geo Bogza. Versiunea tipărită nu renunţă însă la frazele celui de-al doilea paragraf, suprimate aici:

„*Pagina I-a*

Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai ştiu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identităţii mele de departe ca şi cum aş fi devenit, o clipă, o persoană cu totul străină. Acest personagiu abstract și persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forțe egale.

În clipa următoare identitatea mea se regăsește și odaia îmi apare de-o prospețime ce n-a avut-o înainte.

Teribila întrebare «cine anume sunt» trăiește atunci...".

2. Paranteza „(agentură & comision)" face parte din paragraful de început al celui de-al șaselea capitol din *Întâmplări în irealitatea imediată*, în care se descrie etajul casei Weber: „Bătrânul Samuel Weber (agentură & comision) împreună cu cei doi fii ai lui, Paul și Ozy, locuia acum în odăile de jos". Paranteza nu va fi eliminată din versiunea tipărită a romanului.

3. Ion Călugăru (1902-1956), prozator și publicist, autorul romanelor *Don Juan cocoșatul* (1933), *Copilăria unui netrebnic* (1936) etc.

4. Traian Șelmaru (1914-1999), critic literar și dramatic, secretar de redacție al revistei „Vremea" între 1934 și 1937; în anii 1940 și 50 va fi redactor-șef adjunct al cotidianului „Scânteia" și unul dintre ideologii realismului socialist în România.

5. Constantin Micu, poet și publicist interbelic, colaborează la „Azi", „Meșterul Manole". Publică volumele *Sosirea lavelor* (1935), *Psyche* (1942).

6. Ion Biberi (1904–1990), prozator, eseist și critic literar: *Proces* (1934), *Lumea de mâine* (1945), *Poezia, mod de existență* (1968). În 1937 îi recenzează cărțile lui M. Blecher, incluzându-l, alături de Mircea Eliade, în capitolul dedicat noii generații din cartea sa *Etudes sur la littérature roumaine contemporaine* (1937).

68

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 1.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 88-89. Se păstrează la B.A.R.

69

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 4.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 89. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În ms.: „pe tine şi Elly“ [*sic*].

70

Carte-poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, la 9.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 90. Se păstrează la B.A.R. Al doilea post scriptum este adăugat marginal, pe verso.

Notă: 1. Reclama apare în revista „Vremea“, an VIII, nr. 413, 10 noiembrie 1935, p. 15: „Editura Vremea a pus sub tipar *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher“.

71

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 15.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 90-91. Se păstrează la B.A.R. P.S. adăugat marginal, în antet.

72

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, la 21.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 91-92. Se păstrează la B.A.R. P.S. adăugat marginal, în antet.

Notă: 1. Ion Sofia Manolescu (1909-1993), poet stabilit în anii 30 la Roman, apropiat de M. Blecher. Publică volumele *Odihna neagră* (1936), *Muntele ascuns* (1938), *Între mine omul şi voi cartofii* (1975).

73

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, la 28.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 92. Se păstrează la B.A.R.

74

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 28.XI.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 93. Se păstrează la B.A.R. Post-scriptum adăugat marginal.

75

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, 2.XII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 93-94. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Articolul *Complexul individualității* apare în „Vremea“, An VIII, nr. 416 din 1 decembrie 1935, p. 8.

2. Henri-Charles Puech (1902-1986) a fost un istoric al religiilor, redactor, în anii 1930, al revistei *Recherches philosophiques*, alături de Alexandre Koyré și Albert Spaier (ulterior, alături de Gaston Bachelard). Volume: *Histoire des religions* (3 vol., 1970), *En quete de la gnose* (2 vol., 1978).

76

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 12.XII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 94. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Vladimir Donescu (1903-1963) era directorul revistei „Vremea“.

77

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 14.XII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 95. Se păstrează la B.A.R.

78

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 18.XII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 96-97. Se păstrează la B.A.R.

Scrisoarea e însoţită de un bilet al lui Ion Sofia Manolescu către Geo Bogza:

„Salutări! Ce-aţi făcut cu cele două colinde? La «Vremea» n-a apărut niciunul. Daţi-le la două gazete cât mai e timp. Cu toată dragostea,

Ion Manolescu"

79

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, pe 20.XII.1935. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 96. Se păstrează la B.A.R.

80

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 3.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 96-98. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Banderola de reclamă a volumului va fi: „Viaţa jupuită până la sânge".

2. Cântecul ascultat la radio de Blecher este „N-am să trăiesc cât pământul", interpret Fănică Luca.

81

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, pe 14.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 98-99. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În ziarul „Tempo", An IV, nr. 761 din 11 ianuarie 1936, p. 1 este publicată prima parte a unui reportaj de Geo Bogza despre cazul asasinării actriţei Tita Cristescu: „Am fost ieri la Morgă să văd ce a mai rămas din Tita Cristescu. În 7 borcane: sângele, creierii, plămânii etc... Dacă asasinul ar fi ştiut că inima femeii iubite va purta cândva No. 868, ar mai fi ucis-o? «Avem onoare a vă înainta cadavrul femeii Ana Cristescu»". În numărul următor, 762, din 12 ianuarie, apare continuarea: „Ce-a rămas din Tita Cristescu. Fantoma celei despre care se vorbește... În subsolurile Morgei. Frigoriferele abatorului uman. Creierul Titei Cristescu miroase a migdale".

82

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, la 16.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 99-100. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. La sfârșitul anului 1935 apăruse romanul lui Mircea Eliade *Huliganii*, în două volume.

83

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 23.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 100. Se păstrează la B.A.R.

84

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 26.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 100-102. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În „Vremea", an IX, nr. 422, 26 ianuarie 1936, p. 11, apare o notă nesemnată: „*Întâmplări în irealitatea imediată.* La sfârșitul acestei săptămâni cartea lui M. Blecher, numită astfel, se va afla în vitrinele librăriilor. Fără să consacre un nou scriitor, în sensul scriitorilor de mare tiraj, cartea aceasta va pune totuși în valoare o nouă sensibilitate, un nou fel, destul de chinuit, de a privi lumea, care aparține cu totul personalității lui M. Blecher. În sensul acesta, se poate vorbi, cu toată convingerea, de *Întâmplări în irealitatea imediată* ca de cartea care va consacra un nou și autentic scriitor".

2. Nota despre Enciclopedia Franceză trimisă spre publicare apare în „Vremea", an IX, nr. 424, 9 februarie 1936, p. 2, sub semnătura M.B.

3. Lucia Demetriade-Bălăcescu (1895–1979), pictoriță și graficiană româncă; suferind de tuberculoză osoasă, ca și Blecher, l-a cunoscut în sanatoriul C.T.C. din Techirghiol, unde cei doi au legat prietenie și au început o corespondență.

4. H. Soreanu (Schorr), ziarist. În anii 1920 activează în Roman, în special la „Gazeta Romanului"; începând cu anul 1927, ajuns la București, scrie la „Azi" și „Dimineața", fiind director al ziarului „Adevărul" între 1947 și 1951.

85

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, la 27.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 102-103. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Scrisoarea consemnează primirea de către scriitor a primelor exemplare din *Întâmplări în irealitatea imediată.* Cartea se deschidea cu un portret al scriitorului, realizat de Perahim.

86

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 30.I.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 103. Se păstrează la B.A.R.

87

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 9.II.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 104. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. O cronică semnată G.B., *Cartea lui M. Blecher,* apare în „Vremea", An IX, nr. 424, 9 februarie 1936, p. 2.

2. În „Zorile", an II, nr. 274 din 5 februarie 1936, p. 4, apare un semnal al cărții.

3. În „Facla", an XVI, nr. 1499 din 31 ianuarie 1936, p. 2, un alt semnal.

88

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 11.II.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 104-106. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. În ms., „În afară a [*sic*] tuturor".

2. Articolul lui Geo Bogza *Uite popa nu e popa, sau cum s-a întins mușamaua în afacerea Grosz-Calogero* a apărut în „Tempo", nr. 776 din 30 ianuarie 1936, p. 1.

3. Ieronim Șerbu (1911-1972), prozator și publicist. Publică volumul de memorii *Vitrina cu amintiri* (1972).

4. Traducerile lui M. Blecher din Bacovia au fost publicate postum, astfel: *Dégel* în revista „Ateneu", an IV, nr. 1 (30), ianuarie 1967; *Plomb, Canicule, Valse d'automne, Higiène, La Fanfare, A une vierge* în M. Blecher, *Vizuina luminată,* ed. 1970, p. 177–183.

89

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 18.II.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 106. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În această scrisoare face Blecher prima mențiune a intenției de a scrie niște cărți despre sanatoriile prin care trecuse: Berck, Leysin, Techirghiol, prefigurând *Inimi cicatrizate* și *Vizuina luminată.*

2. Silviu Cernea (pseudonimul lui Vasile Boldeanu), publicist, redactor la revista „Răboj" (1933-1935).

90

Carte poștală scris pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 19.II.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 107. Se păstrează la B.A.R. Post-scriptum adăugat pe margine.

91

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, pe 1.III.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 107-108. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Eseul intitulat deocamdată *Exegeza câtorva teme cunoscute* va apărea, cu titlul *Exegeza câtorva teme comune*, în „Azi“, an V, nr. 23, mai-iunie 1936, p. 2175-2179.

92

Scrisoare de două pagini, trimisă de la Roman, pe 10.III.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 60-61. Se păstrează la B.A.R. Post-scriptum adăugat pe antet.

În ediţia *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, scrisoarea este datată 10.III.1935. Urmând reperele cronologice din scrisoare (articolul lui Mihail Sebastian din „Rampa“, reportajul „Tragediile mahalalei“ de Geo Bogza, apărut în ziarul „Tempo“ în numărul 811, din 9 martie 1936, p. 3), ca şi grafia incertă (cifra 6 seamănă cu un 5 în scrisoare), i-am schimbat locul în succesiunea mesajelor către soţii Bogza.

Note: 1. În ms.: „o săptămână de [*sic*] ultima“.

2. Schiţa trimisă cu această scrisoare este, probabil, schiţa *Ioniţă Cubiţă*, păstrată în arhiva lui Bogza şi publicată postum, în ediţia *M. Blecher, mai puţin cunoscut*.

3. Petru Manoliu (1903–1976), prozator şi traducător, redactor şi director (1935–1937) al revistei „Azi“.

4. Tulburările romaşcane despre care vorbeşte Blecher au loc în sânul comunităţii evreieşti: de o parte sunt „zioniştii“, de cealaltă „partizanii lui Jabotinski“, lider evreu radical, partizanul emigrării evreilor europeni către Palestina, cu sprijinul guvernelor ţărilor din care aceştia emigrează. S. Haimovici, probabil tatăl fraţilor Sandu şi Edy, prietenii lui Blecher, devenise în 1930 şeful Comunităţii Evreieşti din oraş, ceea ce

dădea și soției sale o poziție cumva oficială, transformând-o în ținta unor pamflete.

5. În „Rampa“, an 19 nr. 5432, 22 februarie 1936, p. 1, apăruse cronica lui Mihail Sebastian la *Întâmplări în irealitatea imediată.*

93

Scrisoare de trei pagini trimisă de la Roman, pe 24.III.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 108-109. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Blecher trimite acum eseul *Exegeza câtorva teme comune*, care va apărea în „Azi“, An V, nr. 23 din mai-iunie 1936.

2. Iosif Brucăr (1888-1960), filosof român, autorul unor volume precum *Spinoza* (1933), *Bergson* (1935), *Despre neant* (1938).

3. Nu am putut identifica nota trimisă pentru „Vremea“.

4. Placa de patefon *Kismet* apare în al nouălea capitol din *Întâmplări în irealitatea imediată*: „În fiecare sâmbătă după-masă ne adunam în odaia din față unde gramofonul cânta arii orientale din «Kismet» și Edda ne servea prăjituri dulci-amărui făcute cu miere și migdale“.

94

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 17.IV.1936 Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 110. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Articolul din Veneția al lui Geo Bogza este *Pastile la Veneția,* apărut în „Tempo“, An IV, nr. 847 din 17 aprilie. 1936, p. 1. Bogza plecase din țară îndreptându-se spre Spania, de unde va trimite reportaje despre războiul civil.

2. Claude Sernet (pseudonimul lui Ernest Spirt) (1902-1968), scriitor avangardist francez cu începuturi românești (sub pseudonimul Mihail Cosma). Era fratele Colombei, soția lui Ilarie Voronca.

95

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 11.VI.1936 Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 110-112. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Aici face Blecher prima menţiune a celui de-al doilea roman al său *Inimi cicatrizate*, care poartă în această primă versiune titlul *Ţesut cicatrizat.*

2. La sfârşitul lunii mai, Blecher îi scrisese lui Mihail Sebastian, invitându-l să-l viziteze la Roman.

96

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă din Roman, pe 15.VI.1936 Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 112. Se păstrează la B.A.R.

97

Scrisoare de opt pagini trimisă de la Roman, pe 26.VI.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 112-119. Se păstrează la B.A.R.

La pagina 96 v. din caietul 1 (cota 1685) al manuscrisului *Ţesut cicatrizat* aflat la Muzeul Naţional al Literaturii Române apar însemnări pregătitoare pentru această scrisoare care a cerut un efort de redactare mai îndelungat, deoarece trebuia să regleze chestiuni delicate:

„Pentru că viaţa mea este ceea ce a fost înainte plus ceea ce ai făcut-o tu să devie. Şi ultimul gând, poate cel bun, că tu priveşti toate acestea din avion. În loc de încurajări şi de un climat calm, am disperări. Îmi trebuie încurajarea ta pentru a uza toate aceste energii în perfecţionarea cărţii mele.

Punctele, amărăciuni. Saşa P. Ce bine înţeleg ce-ai spus despre el în privinţa fricei. Volumul. Caut acordeon. Fotografii. Ce şmecher e ăsta, caută să se puie bine. Însă nicio şmecherie – ce pot să fac.

Cu revolverul anul trecut însă acum nu e șantaj; va fi un răspuns dur ca un cuţit în mine.

Cu aceasta închei pentru că altfel nu voi încheia, cred, niciodată".

Note: 1. Probabil Blecher scria în articolul trimis la „Vremea" despre cartea lui Nikolai Berdiaev *Solitude et societé*, apărută în 1934.

2. Într-adevăr, revista „Vremea" înclină tot mai mult în această perioadă spre o poziţie de dreapta, favorabilă totalitarismelor vest-europene. Un număr „italiot" este 439, din 31 mai 1936, cu fotografii italiene de propagandă din războiul abisianian și titluri precum „În faţa victoriei italiene" (C.A. Donescu), „Învăţămintele victoriei italiene" (N.C. Angelescu), „Al treilea imperiu african" (E.A. Poulopol) și cu pagini cinice de „Humor abisinian".

3. În ms.: „asupra acesteia" [*sic*].

4. Începând cu 25 mai 1936 și până la sfârșitul anului, Sașa Pană este detașat cu serviciul (era medic militar) pe linia ferată Roman-Buhăiești, trebuind să treacă des prin orașul de reședinţă al lui Blecher. Îl va vizita de mai multe ori pe scriitorul ţintuit la pat.

5. Cartea de poezii a lui Ion Sofia Manolescu, *Odihna neagră*, va apărea, cu un portret de H. Maxy, la editura „unu" (al cărei director era Sașa Pană) în anul 1936.

98

Carte poștală scrisă pe o singură faţă, trimisă din Roman, pe 30.VI.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 119-120. Se păstrează la B.A.R.

99

Carte poștală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, pe 12.VIII.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 120-121. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Emil Ocneanu era directorul editurii Alcalay.

2. Blecher dorește să retragă de la „Vremea“ articolul *Comuniune și existență colectivă.*

100

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 21.VIII.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 121. Se păstrează la B.A.R.

101

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă de la Roman, pe 12.IX.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 121-122. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. În 10 septembrie 1936, Blecher suferise un grav accident, căzând din pat, așa cum o arată scrisoarea sa către Lucia Demetrius din 18 septembrie („am suferit un accident îngrozitor, am căzut jos din căruțul meu și mi-am destrămat toate încheieturile. Ieri a fost o săptămână de când am căzut“). Suferințele vor dura – agravate și de o suprasolicitare pentru încheierea romanului *Inimi cicatrizate* înainte de data de 26 septembrie, când Mihail Sebastian vine la Roman pentru manuscris – până la sfârșitul anului. Ca o încheiere a acestei aventuri, reproducem aicio notiță publicată de M. Blecher într-un ziar neidentificat. Tăietura din ziar cu nota este trimisă pe o carte poștală din 21.I.1937 de către Mary-Ange Pană, din Dorohoi, soțului ei Sașa Pană, neobosit colecționar al însemnărilor scriitorilor avangardiști:

„*Mulțumire*

Exprim pe această cale cele mai călduroase mulțumiri d-lui Doctor M. Leiba, medic de spital, domiciliat în Roman, str. Cuza Vodă 33, care în urma unui accident pe care l-am suferit m-a îngrijit cu multă pricepere și devotament.

Îl recomand tuturor ca pe un foarte onest și excelent practician.

M. Blecher".

102

Carte poștală scrisă față-verso, trimisă de la Roman, pe 20.IX.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 122. Se păstrează la B.A.R. Post-scriptumul adăugat, cu scris mărunt, pe verso.

103

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 29.IX.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 122-124. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Pe 26 și 27 septembrie, Mihail Sebastian l-a vizitat pe Blecher la Roman.

104

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 12.XI.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 124-125. Se păstrează la B.A.R.

Pe marginea scrisorii apare un calcul legat, probabil, de cheltuielile de la editura „Vremea":

„300 clișee
450 hârtie exemplare lux
50 cărți vizită
100 exp. coletelor
100 mărci
200 cărțile lux
1200+200=1400
21600+1400=23000".

105

Scrisoare de patru pagini trimisă de la Roman, pe 23.XI.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 125-126. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. În ms.: „Exercitez" [*sic*].

106

Scrisoare de două pagini, trimisă de la Roman, pe 18.XII.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* ed. 2000, p. 128-129. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Blecher primeşte primele exemplare din *Inimi cicatrizate,* care va fi înregistrată oficial de editura „Alcalay" pentru anul 1937.

107

Carte poştală scrisă faţă-verso, trimisă de la Roman, pe 1.I.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* ed. 2000, p. 129-130. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Pe 28-29 decembrie, Blecher primise vizita lui Mihail Sebastian la Roman.

108

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 12.I.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* ed. 2000, p. 131. Se păstrează la B.A.R.

109

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, pe 21.I.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* ed. 2000, p. 132-133. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Blecher înregistrează textul nesemnat scris de Bogza şi apărut sub titlul: *M. Blecher: Inimi cicatrizate,* „Azi", An VI, nr. 26, ianuarie 1937, p. 245.

2. Blecher trimite spre publicare un articol care nu a mai apărut, probabil recenzia la volumul lui Ion Manolescu: *Odihna neagră,* poeme (Editura „unu").

110

Scrisoare de patru pagini trimisă de la Roman, pe 27.I.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* ed. 2000, p. 133-135. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Recenzia la cartea lui Ion Manolescu nu a mai fost publicată.

111

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, pe 22.II.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 135-136. Se păstrează la B.A.R.

112

Carte poștală scrisă pe o singură față, trimisă lui Geo Bogza pe 31.V.1937, pe adresa lui Claude Sernet, la Paris. Publicată de Ion Pop în articolul *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară", an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17. Blecher se afla la București, la sanatoriul Saint Vincent de Paul, camera 15, începând din 24 martie.

Note: 1. Geo Bogza urma să plece în străinătate, în Franța și Spania, de unde va trimite reportaje de război ziarelor din România.

2. La 1 iunie 1937 apare ziarul „Lumea românească", la care va colabora Geo Bogza. În primul număr se anunță pe prima pagină: „Neîntrecutul reporter social Geo Bogza a părăsit țara acum două zile. Mâine, *Lumea românească* publică primul reportaj introductiv, sub titlul: *Pentru ce am plecat în Spania*". Reportajele urmează zilnic, începând cu 20 iunie 1937, până la 9 iulie 1937.

113

Carte poștală scrisă pe o față, trimisă din București, la 24.VI.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 138. Se păstrează la B.A.R.

114

Carte poștală scrisă pe o parte, expediată de la Roman, pe 3.VII.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 138-139. Se păstrează la B.A.R.

115

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 19.VIII.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 139-140. Se păstrează la B.A.R.

116

Carte poştală scrisă pe o faţă, trimisă de la Roman, pe 17.IX.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 140-141. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Blecher se interesează de răspunsul prietenului său, poetul francez Pierre Minet, pe care Bogza îl întâlnise la trecerea prin Paris, cu privire la proiectul publicării în Franţa a traducerii *Întâmplărilor în irealitatea imediată* pe care o începuse autorul însuşi.

117

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 28.IX.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 141-142. Se păstrează la B.A.R.

118

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, pe 6.X.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 142. Se păstrează la B.A.R.

119

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, pe 22.XI.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 143. Se păstrează la B.A.R.

Notă: Victor Brauner (1903-1966), pictor român de reputaţie internaţională, cunoscut reprezentant al suprarealismului.

120

Carte poştală scrisă pe o faţă, trimisă de la Roman, pe 15.XII.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 143-144. Se păstrează la B.A.R.

Notă: 1. Este prima menţiune a volumului care, în cele din urmă, va purta titlul *Vizuina luminată*, apărând postum, în 1971.

121

Carte poştală trimisă de la Roman, pe 19.I.1938. Publicată de Ion Pop în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Notă: 1. Placheta de versuri *Ioana Maria: Şaptesprezece poeme* apăruse în 1937 la editura Azi.

122

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, expediată din Roman, pe 20.II.1938. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 144. Se păstrează la B.A.R.

123

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, pe 2.III.1938. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 144-145. Se păstrează la B.A.R.

Note: 1. Articolul trimis este, probabil, „Geo Bogza: *Ioana Maria*“, care va apărea în revista „Lumea românească“, an II, nr. 287 din 18 martie 1938.

2. În 1938, la Chişinău, la tipografia „Tehnic“ M. Dector, a fost publicată versiunea în limba ebraică a romanului lui Blecher *Inimi cicatrizate*. Traducătorul nu este cunoscut. Un articol ocazionat de această publicare a apărut în revista

„Adam“, an X, nr. 121-122 din 15 aprilie-1 mai 1938, p. 1-2: „Despre *Inimi cicatrizate* – Cu prilejul unei traduceri“, semnat de Mihail Sebastian.

3. Este vorba de corecturi la articolul „Geo Bogza: *Ioana Maria*“.

124

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, expediată din Roman, pe 2.IV.1938. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 145. Se păstrează la B.A.R.

125

Carte poştală scrisă pe o singură faţă, trimisă de la Roman, pe 15.IV.1938. Publicată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 145-146. Se păstrează la B.A.R.

126

Carte poştală trimisă de la Roman, pe 10.V.1938. Publicată de Ion Pop în articolul *Corespondenţă inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în „România literară“, an XLI, nr. 6/2009, p. 16-17.

Notă: 1. Ultima scrisoare către Saşa Pană care s-a păstrat datează din 3.II.1937; în ea, scriitorul refuza o invitaţie de a colabora la revista craioveană „Meridian“.

SCRISORI CĂTRE MIHAIL CHIRNOAGĂ

Mihail Chirnoagă (1913-1948), critic literar şi prozator, era redactorul-şef al revistei „Frize“ din Braşov. Blecher îl cunoscuse în 1934, în timpul sejurului său braşovean, când începuse colaborarea la acea revistă. Şi cele două scrisori de mai jos se referă la iniţiativele publicistice ale grupului braşovean.

1

Carte poștală din 10.04.1935 trimisă lui Mihail Chirnoagă. Reprodusă în articolul lui Mircea Handoca, „Un pseudonim necunoscut al lui Blecher“, în „Manuscriptum“, nr. 4/ 1974, p. 152-156.

Note: 1. Pentru N. Cantonieru, vezi nota 1 la scrisoarea 5 către Geo Bogza.

2. Ultima frază, incompletă la publicarea în „Manuscriptum“ 4/1974, sugerează că Blecher îi transmitea salutări unei persoane din cercul „Frize“ al cărei nume nu era citabil în anul 1974, probabil din motive politice. Este posibil să fie vorba de tânărul poet brașovean Ștefan Baciu (1918-1993), emigrat din 1948 și stabilit, până la urmă, în Honolulu, asupra căruia exista în deceniul al optulea un dosar de urmărire la Securitatea română.

2

Scrisoare din 19.IV.1935 trimisă lui Mihail Chirnoagă. Reprodusă în articolul lui Mircea Handoca, „Un pseudonim necunoscut al lui Blecher“, în „Manuscriptum“, nr. 4/ 1974, p. 152-156.

Note: 1. Cartea lui Mihail Chirnoagă, *Carte de dragoste*, apăruse la editura revistei „Frize“, la Brașov, în 1935.

2. Articolul *Poezia americană*, semnat X.Y., a apărut în „Frize“, numărul din 1 mai 1935, p. 4 și este reprodus la secțiunea „Publicistică“.

3. Vezi nota 2 la scrisoarea 1 către Mihail Chirnoagă.

SCRISORI CĂTRE POMPILIU CONSTANTINESCU

Criticul Pompiliu Constantinescu (1901-1946) era redactor al revistei „Vremea“ și consilier al editurii cu același nume. Din această poziție, a supervizat publicarea unor scrieri literare și articole în revistă în cursul anilor 1934-1936 și a aprobat publicarea romanului blecherian *Întâmplări în irealitatea imediată*.

1

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 16.III.1936. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 85-86.

Notă: 1. Pompiliu Constantinescu publicase o recenzie favorabilă a romanului recent apărut: *M. Blecher: Întâmplări în irealitatea imediată*, „Vremea", an IX, nr. 429, 15 martie 1936, p. 11. De asemenea, ca supervizor literar al revistei și editurii „Vremea", el avizase apariția romanului și publicarea articolelor și poemelor lui Blecher în revistă.

2

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 27.I.1937. Publicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 86.

Notă: 1. Pompiliu Constantinescu publicase o recenzie a romanului blecherian recent apărut: Pompiliu Constantinescu, *M. Blecher: Inimi cicatrizate*, „Vremea", an X, nr. 471, 17 ianuarie 1937, p. 4.

SCRISORI CĂTRE LUCIA DEMETRIADE BĂLĂCESCU

M. Blecher o cunoaște pe pictorița și graficiana Lucia Demetriade Bălăcescu (1895-1979) în 1933, în sanatoriul C.T.C. din Techirghiol (stațiune care se numea pe atunci Carmen-Sylva), unde erau amândoi internați pentru tratament. Pictorița, o reprezentantă notabilă a picturii naive din România, realizase la acea dată mai multe expoziții personale, ca și ilustrația a două cărți de Tudor Arghezi, *Cartea cu jucării* și *Ce-ai cu mine, vântule?*, ambele în 1931. Suferind de tuberculoză osoasă încă din copilărie și având severe probleme locomotorii, pictorița făcuse prin 1932 o operație la Berck, unde rămăsese încă șase luni, după ce M. Blecher părăsise stațiunea, întâlnindu-l însă abia după aceea, la întoarcerea în țară. În perioada petrecută în sanatoriul din Techighiol (toamna 1933-primăvara 1934), cei doi vor schimba mai multe bilete și scrisori plănuind întâlniri, discutând idei de tablouri. Blecher va scrie textul de prezentare al catalogului unei expoziții a Luciei Demetriade-Bălăcescu, concepută în sanatoriul de la Techirghiol, care va fi vernisată pe 4 martie 1934 la sala Hasefer din București. Expoziția a stârnit o reacție adversă dinspre grupul suprarealiștilor, în special Stephan Roll, care a sancționat în „Adevărul literar și artistic“ faptul că pictorița intitulase, în chip inadecvat, o serie de guașe expuse „Fantezii suprarealiste“. O notă favorabilă îi dedică expoziției Marcel Iancu în „Vremea“, an VII, nr. 332, Paști 1934, p. 16. Mai târziu, prin mijlocirea lui Blecher, pictorița va stabili relații amicale cu Sașa Pană.

Manuscrisele se găsesc la Muzeul Național de Artă. Urmăm, în general, succesiunea stabilită de către editoarea Mădălina Lascu în *M. Blecher, mai puțin cunoscut* din 2000. Am considerat necesar să operăm, totuși, câteva modificări ale acesteia acolo unde putea fi stabilită o cronologie ceva mai probabilă. Sunt 48 de bilete, cărți de vizită și scrisori. Spre deosebire de ediția Mădălinei Lascu, în care apăreau 49 de texte, am considerat că textele 46-47 formează o singură scrisoare; argumentele sunt oferite în note. Traducerea în limba română îi aparține, cu câteva mici deosebiri, doamnei Mădălina Lascu.

1

Carte de vizită, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 148.

2

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 148.

3

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 148-149.

4

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 149.

5

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 149-150. Blecher începe să „colaboreze" cu pictoriţa, sugerându-i subiecte pentru compoziţii.

6

Scrisoare de două pagini, scrisă faţă-verso. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 150-151. Nedatată. Noi „subiecte" pentru desenele Luciei Demetriade-Bălăcescu furnizate de către scriitor, cu titlul: „Vinul", „Dragostea", „Gelozia".

7

Scrisoare de trei pagini, fără dată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 151-153. Scriitorul îi oferă pictoriţei încă trei „subiecte".

Note: 1. *Chira Chiralina* este prima nuvelă a lui Panait Istrati, publicată în franceză în 1924 şi în traducerea românească a autorului în 1934. Ea defineşte, în perioada interbelică, exotismul Dunării de Jos, făcut celebru în lume de scriitorul născut la Brăila.

2. Pasiphae este un personaj din mitologia greacă, soţia regelui cretan Minos şi mama minotaurului Asterion, rezultat din împerecherea cu un taur alb, dăruit de Poseidon.

8

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 154. Este anunţat un nou „subiect“ pentru un desen al pictoriţei.

9

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 154. Pare a fi un comentariu asupra unui „subiect“ de desen.

10

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 154. Scris în engleză, biletul este probabil urmarea unor exerciţii de limbă aflate încă la început, predate, poate, chiar de Lucia Demetriade-Bălăcescu.

Notă: 1. Ţigări englezeşti produse de compania W.D. & H.O. Wills din Bristol. O reclamă la ţigările englezeşti Capstan care circula în perioada respectivă suna astfel: „Never mind — have a Capstan. They suit everyone“.

11

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 155.

Notă: 1. *La Jeune Parque* este titlul unui celebru poem al lui Paul Valéry, publicat în 1917.

12

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 156-158.

Notă: 1. Este vorba de expoziţia de pictură a Luciei Demetriade-Bălăcescu, ce urma să se deschidă la 4 martie 1934 în Bucureşti, la sala Dalles. Blecher va scrie textul pentru catalogul expoziţiei. Textul final va include fraza adăugată.

13

Scrisoare fără dată, de două pagini. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 158.

Notă: 1. Blecher debutase în revista „Bilete de papagal“ a lui Tudor Arghezi, an III, nr. 463, 29 iunie 1930, p. 9.

14

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 158.

Notă: 1. Blecher publicase aforisme sub titlul *Limite* în numerele 469, 470, 471 din 10, 17 și 24 august 1930 din „Bilete de papagal“.

15

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 177. Această scrisoare și cele două care urmează vorbesc despre dificultatea de a o vizita pe Lucia Demetriade-Bălăcescu în ore neadmise de regulamentul sanatoriului.

16

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 177-178. Post-scriptumul este adăugat la antetul paginii.

Notă: 1. Blecher va semna cu „Mihail Bera“ trei articole în 1933-1934. „Minu“ era un nume de alint pe care i-l atribuie Maria Ghiolu în *Serenadă zadarnică*, romanul autobiografic din 1970. Opera scriitorului va fi semnată, cu consecvenţă, „M. Blecher“, semnătură preferată și pentru textul de introducere a catalogului expoziţiei Luciei Demetriade-Bălăcescu din martie 1934.

17

Bilet nedatat, scris în limba engleză. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p.161-162. Nu am corectat greşelile de topică sau ortografie, fiind înţeles că este vorba de un exerciţiu de scriere într-o limbă în curs de învăţare.

18

Bilet fără dată. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 158.

19

Carte de vizită, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 158.

20

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 180-181.

Notă: 1. Vicleimul este o dramă populară cu subiect creştin care se joacă în ajunul Crăciunului.

21

Scrisoare de două pagini, nedatată. Trimisă, cum se vede în text, în preajma Anului Nou 1934. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 158-160.

Note: 1. *La Princesse de Clèves* este un roman al Doamnei de Lafayette publicat în 1678.

22

Carte de vizită, nedatată, cuprinzând urări pentru noul an 1934. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 161.

23

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 162.

24

Scrisoare nedatată, de o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 162-163.

25

Scrisoare nedatată, de o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 163-164.

26

Scrisoare nedatată, de o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 164-165.

27

Scrisoare nedatată, de o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 165-166.

28

Scrisoare nedatată, de o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 166.

29

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 167.

30

Scrisoare nedatată, scrisă pe o pagină. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 167-168.

Notă: 1. „Regina“ și „Normande“ erau numele a două hoteluri-sanatoriu pentru tratament din Berck-sur-Mer, Franța. În iulie 1931, Blecher locuia la „Villa Normande“.

31

Bilet scris faţă-verso, nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 169-170.

Note: 1. Cele patru *Plays Pleasant* ale dramaturgului irlandez George Bernard Shaw (1856-1950) sunt: *Arms and the Man* (1894), *Candida* (1894), *The Man of Destiny* (1895), *You Never Can Tell* (1897).

2. James Oliver Curwood (1878-1927), scriitor american, autor de romane de aventuri ale Nordului american, în genul lui Jack London.

3. *Întoarcerea din rai*, roman de Mircea Eliade. După Mircea Handoca, data apariţiei acestui roman în librării a fost 9 februarie 1934.

4. M.H. Maxy (1895-1971), pictor român de orientare avangardistă, fondator al revistei „Integral" (1925-1928).

32

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 170-171.

Notă: 1. Saint-Pol-Roux (1861-1940), poet simbolist francez. Datorită pauzei sale de creaţie de după 1907, întreruptă abia la sfârșitul anilor 30, suprarealiștii îl consideră un precursor al mișcării lor moderniste, iar André Breton îi dedică volumul *Clair de terre* (1923). Volume: *Le Poète* (1883), *Le Fééries intérieures* (1907), *La Mort du Berger* (1938) etc. Sloganul „Poetul lucrează", pe care Saint-Pol-Roux se spune că l-ar fi folosit la conacul său din Camaret-sur-mer, este celebru datorită citării sale în *Primul manifest suprarealist* (1924) de către André Breton.

33

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 171-172.

34

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 172.

35

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 173.

Notă: 1. Poem de Ernest Dowson, poet decadent englez (1867-1900).

36

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 174.

37

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 175. Pe verso, însemnări autografe de Lucia Demetriade-Bălăcescu:

„Au dansat ce au dansat/ Dar nimic nu au mâncat/ Au jucat, s-au învârtit/Dar mâncarea n-a sosit// Halal de-așa amfitrion/ Tot dă zor c-un gramofon/ Și cu muzici săltărețe/ Cu propouri şugubeţe/ Încearcă să ne mascheze/ Și de foame să reteze/ Orice dor// Invitații, vai de ei/ Au răbdat ca niște lei/ Morți de foame și de sete/ Ar fi vrut să se îmbete".

38

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 175-176.

39

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 176.

Notă: 1. „Modes et travaux“ este o revistă pentru femei apărută în Franța începând cu noiembrie 1919.

40

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 179.

41

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 179.

42

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 180.

Notă: 1. *Le Médecin de campagne* este un roman de Honoré de Balzac publicat în 1833.

43

Bilet nedatat. Publicat în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 181. Scris, probabil, la Techirghiol, chiar în ziua plecării spre București și apoi la Brașov.

44

Scrisoare de o pagină, nedatată, dar trimisă joi, 3 mai 1934. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 182. Blecher se afla în București, cazat la hotelul „Imperial“ de pe Calea Victoriei, unde îl invitase și pe Sașa Pană să-l viziteze și unde, după cum se poate înțelege de aici, fusese căutat de prietenii bucureșteni precum S. Hay. Pe verso se găsește scrisoarea anunțată a lui Sandu Haimovici:

„Stimată Doamnă,

Cu plecăciune mă prezint, observând resemnat că m-am născut desenator și sunt avocat. L. Demetriad Bălăcescu, L.D.B. – m-am jucat cu jucăriile împrăştiate printre bucoavnele lui Arghezi şi m-am bucurat cu ele ca şi copii[i] popi[i].

Îmi place să mă alint privindu-vă linia tandră a desenelor Dumneavoastră, să regăsesc intimităţile poetice şi câteodată să vă demasc inspiraţia atât de feminină, fină şi nuanţată de toate reminiscenţele delirurilor nocturne.

Revăd mereu «Scherzo», şi Titina şi Nuni îmi rămân prieteni.

Când depărtarea nu va exista voi alerga să vă sărut într-adevăr mâinile – nu ca acum, la sfârşit de rânduri – mâinile [pe] care le-aţi împrumutat desigur de la vreun înger înainte de coborârea Dumneavoastră printre oamenii răi.

Max Blecher şi eu credem în icoanele frumosului; el mi-a îndreptat îmbinata mea admiraţie către Dumneavoastră,

Sandu Haimovici"

45

Scrisoare de o pagină, nedatată. Publicată în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 183.

Note: 1. Este vorba de placheta *Corp transparent*, apărută în cursul lunii iunie 1934.

2. „Cartea mai importantă" la care se referă scriitorul este, probabil, *Întâmplări în irealitatea imediată.*

46

Scrisoare de patru pagini mari, trimisă de la Roman pe 19.IV.1935. A fost publicată, parţial, în *Întâmplări în irealitatea imediată* ed. 1999, p. 393 – acolo apare doar partea a doua a scrisorii, cu un apelativ şi o semnătură de final care nu există în original; de asemenea, textul este o traducere a originalului francez. A fost publicată şi în *M. Blecher mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 184-186, însă tratată ca reprezentând două scrisori diferite.

Avem mai multe argumente pentru a considera cele patru pagini drept o singură scrisoare. Mai întâi, formatul hârtiei este același, lucru rar în corespondența cu Lucia Demetriade-Bălăcescu. Prima parte are un apelativ de deschidere și o salutare de final, în timp ce a doua nu. Abia în a doua parte a textului își anunță Blecher prietena de schimbarea adresei (ar fi neobișnuit să nu o informeze pe corespondenta sa de acest lucru, petrecut cu mai mult de o lună în urmă, în prima scrisoare de după mutare). În ambele jumătăți de text se vorbește despre articolul publicat în „Vremea", *Care este esența poeziei?*, la care a doua oară se face referire ca la ceva deja menționat. A doua parte a textului conține aproape doar informații despre noua locuință, ca și cum Blecher și-ar fi adus aminte abia acum să o descrie, după ce uitase inițial fie și să menționeze mutarea. În scrisoarea din 22 iunie 1935, Blecher se referă atât la articolul din „Vremea", cât și la cartea despre Katherine Mansfield, pe care putem deduce că i le trimisese pictoriței deodată, probabil într-un singur plic.

Note: 1. Katherine Mansfield (1888-1923), prozatoare modernistă neo-zeelandeză, autoare a volumelor *Bliss*, *The Garden Party* ș.a. După moartea ei, fostul soț, John Middleton Murry, i-a scris biografia: *The Biography of Katherine Mansfield* (1933). Autoarea neozeelandeză a avut o mare influență asupra Luciei Demetriade-Bălăcescu, după mărturisirile pictoriței.

2. *La bonne cuisine de Madame E. Saint-Ange* este o carte de bucate apărută în 1927 la editura Larousse. Aluzii la cartea de bucate a doamnei Saint-Ange apar și în romanul biografic construit în jurul figurii lui Blecher de către Maria Ghiolu, *Serenadă zadarnică*, București, Editura Eminescu, 1970.

3. *Care este esența poeziei*, „Vremea", an VIII, nr. 378, 3 martie 1935, p. 5.

47

Scrisoare de o pagină trimisă de la Roman, pe 22.VI.1935. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 187-188.

Notă: 1. *William Blake – vizionar genial și chinuit*, „Vremea“, an VIII, nr. 392, 16 iunie 1935, p. 5.

48

Scrisoare de două pagini trimisă de la Roman, pe 27.X.1935. Publicată în *M. Blecher mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 189-190.

Notă: 1. „Lucrarea încheiată“ la această dată de Blecher este romanul *Întâmplări în irealitatea imediată*, care era în curs de tipărire la editura „Vremea“.

SCRISORI CĂTRE LUCIA DEMETRIUS

Blecher a făcut cunoștința scriitoarei Lucia Demetrius (1910-1992) pe calea epistolară, în toamna lui 1936, anul în care apăruseră *Întâmplări în irealitatea imediată*, dar și romanul *Tinerețe* al autoarei. În 1937, pe când Blecher era internat la sanatoriul Saint Vincent de Paul, Lucia Demetrius l-a vizitat, schimbând în continuare câteva scrisori.

1

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 18.IX.1936. Publicată de către autoare în „Manuscriptum“, an IX (1978), nr. 2 (31), p. 177. Retipărită în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 391. Retipărită în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 191.

2

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 29.I.1937. Publicată de către autoare în „Manuscriptum“, an IX (1978), nr. 2 (31), p. 177. Retipărită în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 391. Retipărită în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 191-192.

Notă: 1. Lucia Demetrius, *Cuvinte sărace despre Anton Holban,* „Vremea“, An X, n. 472 din 24 ianuarie 1937, p. 4.

3

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 1.I.1938. Publicată de către autoare în „Manuscriptum“, an IX (1978), nr. 2 (31), p. 178. Retipărită în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 392. Retipărită în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 192.

4

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 20.II.1938. Publicată de către autoare în „Manuscriptum“, an IX (1978), nr. 2 (31), p. 178. Retipărită în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 392. Retipărită în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ed. 2000, p. 193.

Notă: 1. Cartea trimisă este, probabil, Lucia Demetrius, *Marea fugă,* Bucureşti, Ciornei, 1938.

SCRISORI CĂTRE PIERRE MINET

Blecher îl cunoaşte pe Pierre Minet (1909-1975) la Berck-sur-Mer, unde ambii erau internaţi pentru tratament. Minet fusese membru al grupului avangardist „Le Grand Jeu“, alături de Roland de Reneville, René Daumal şi Roger Gilbert-Lecomte. Debutase cu un volum de poeme, *Circoncision du cœur* (1928), publicând apoi două romane, *L'homme Mithridate* (1928) şi *Histoire d'Eugène* (1930). În arhiva lăsată de Pierre Minet, se găsesc 22 de scrisori şi cărţi poştale din perioada 1930-1937. Ele cuprind deci şapte ani din viaţa scriitorului, din preajma debutului românesc până la apariţia ultimului volum antum, şi permit recuperarea unor informaţii din peregrinările scriitorului la Berck, Leysin, Viena, Techirghiol, Braşov, Roman, Bucureşti. Sunt scrisori conţinând ecouri de lectură şi reflecţii asupra literaturii, confesiuni cu tentă vădit literară, care vor fi, parţial, recuperate în scrierile ulterioare, dar şi dovezi ale unei prietenii sincere, pentru care Blecher avea mari disponibilităţi. Scrisorile se găsesc în posesia domnului Georges Minet şi ne-au fost comunicate prin bunăvoinţa domnului Samuel Tastet. Traducerea ne aparţine.

1

Scrisoare cu data 16.V.1930, trimisă din Berck către Pierre Minet, aflat la Paris. Inedită. Scrisoarea, scrisă cu cerneală albastră, are patru pagini, prima având antetul tipărit « Régina et Villa de la Santé, Confort Moderne, Construit en 1922. R.C. Montreuil sur Mer, Berck-Plage, 38-40, Rue de Lhomel ». Cele două post-scriptum-uri sunt adăugate *en tête*. Se găseşte în arhiva George Minet.

Notă: 1. În ms., greşit: „qui les amène".

2. În ms., greşit: „haillons de logique avec lesquelles".

3. La Editions du Carrefour apăruse, în 1930, romanul autobiografic al lui Pierre Minet *Histoire d'Eugène.*

2

Bilet scris cu cerneală albastră, datând din 27 mai 1930, care anunţă mutarea lui Blecher din sanatoriu la o vilă din Berck, începând cu 1 iunie 1930. Inedită. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. Eroul din *Inimi cicatrizate*, Emanuel, se mută şi el, vara, de la sanatoriu într-o vilă de pe dune, „Vila Isabela", la doamna Tils, un episod care are, după cum se vede, o asemănarea cu realitatea biografică a autorului. Scriitoarea Sorana Gurian, care a locuit şi ea la Berck în 1938, a scris o nuvelă, „Vila Myosotis", cu adresă blecheriană. Nuvela, scrisă în 1939 şi citită în cenaclul Sburătorul, a fost publicată în 1945, în volumul *Întâmplări dintre amurg şi noapte.*

3

Bilet scris cu cerneală albastră, la Berck, din 21.IV.1931. Inedit. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În ms., greșit: „un chariot infecte“.

4

Scrisoare de două pagini, scrisă cu cerneală neagră, datând din 2 august 1931, de la Berck. Inedită. Relatează efectele demoralizante ale unei operaţii suferite în luna iulie 1931, cu un umor negru suprarealist. Scrisoarea se găsește în arhiva Georges Minet.

Note: 1. Philippe Soupault (1897-1990), poet și romancier suprarealist francez, iniţiator, alături de André Breton și Louis Aragon, al revistei „Littérature“ în 1919.

2. „Le Petit Parisien“, ziar francez de mare tiraj, apărut între 1876 și 1944.

5

Scrisoare de la Berck, de o pagină, scrisă cu cerneală neagră și datată 26.XI.1931. Inedită. Scrisoarea se găsește în arhiva Georges Minet.

6

Bilet scris pe faţă și pe verso cu cerneală albastră, în care Blecher îl invită pe Pierre Minet să vină și să îl întâlnească în gară, la Paris. Blecher urma să se deplaseze spre Elveţia, la un nou tratament, cu o scurtă escală în capitala Franţei. Din acest motiv, considerăm că scrisoarea este datată eronat de autor „17.I.1931“, data fiind în realitate 17.I.1932. Argumente: scrisoarea din 26.XI.1931 este datată din Berck, iar scrisorile din 21.IV.1931, 2.VIII.1931 sunt aproape sigur din Berck; astfel, cea din 21.IV.1931 conţine o invitaţie nonșalantă de a veni în vizită, imposibilă dacă cei doi corespondenţi s-ar fi aflat în ţări diferite. Cum Blecher nu a călătorit vreodată de la Leysin din nou la Berck, rămâne că data este trecută greșit.

Totodată, scrisoarea 8, din 29.II.1932, se referă la trecerea prin Paris, când n-a reușit să-l întâlnească pe Minet, așa cum spera, ca despre un fapt recent. La început de an, greșeala de dată, „1931“ în loc de „1932“, se putea datora inerției. Inedită, scrisoarea se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În ms., greșit: „vous me ferai grand plaisir“.

7

Scrisoare trimisă de la Leysin, Elveţia (sanatoriul „Les Sapins“), la 14.II.1932, lui Pierre Minet, aflat la Berck. Scrisoarea are patru pagini mari, scrise cu cerneală albastră. Prima pagină, având o pată mare de cerneală în partea de sus, este totuși foarte lizibilă. Paragrafele sunt separate prin linii orizontale. Scrisoarea se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În ms., greșit: „quelcun“.

8

Scrisoare de o pagină, scrisă cu cerneală albastră pe o foaie liniată de caiet. Este datată 29.II.1932, « Les Sapins », Leysin/ Suisse. Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

9

Carte poștală trimisă de la „Les Sapins“, Leysin, Suisse lui Pierre Minet, Hôpital St. Louis, Pavillon Cruneilhier [?], 40 rue Bichat, Paris. Data: 20.X.1932. Notă pe verso: „Prière de faire suivre“. Ilustraţia arată un râu și inscripţia „Lavey-les-Bains“. Se găsește în arhiva Georges Minet.

10

Scrisoare de patru pagini, scrisă cu cerneală albastră și datată 10.02.1933. Încă de la început, Blecher anunţă că și-a schimbat adresa, locuind acum la sanatoriul „La Valerette“ din

Leysin. Un adaos este inserat ca un fel de notă de subsol. Dintre cele două post-scriptum-uri, al doilea este plasat pe prima pagină, sus. Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. Léon Pierre-Quint (1895-1958), editor și critic literar francez. A scris cărți despre Marcel Proust și André Gide și a contribuit la lansarea mișcării suprarealiste.

11

Carte poştală de la Leysin adresată lui Pierre Minet la Hopital Lannelongue, Service III, Berck Plage, France, Pas de Calais. Data poştei 8.V.1933. Ilustraţia cuprinde un peisaj alpin cu inscripţia « Leysin ». Inedită. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

12

Carte poştală trimisă din Viena lui Pierre Minet la adresa Hôpital Lennelongue, Service III, Berck Plage, Pas de Calais, France. Data poştei 12.V.1933. Ilustraţia de pe verso reprezintă Burgtheater-ul din capitala Austriei. Ilustrata este ruptă în colţul din dreapta sus, fără ca asta să distrugă scrisul. Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

13

Scrisoare de patru pagini, scrisă cu cerneală albastră, nedatată, trimisă de la Roman lui Pierre Minet. Datează, probabil, din 22 mai 1933, și la ea se face referire în cartea poștală din 23.V.1933, care începe cu „J'ai oublié dans ma lettre d'hier". Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În ms., eronat: „Il faut que l'amour *me sert*".

14

Carte poştală trimisă de la Roman, Strada Mare 151 (adresa părinţilor lui Blecher), lui Pierre Minet, la Hôpital

Maritime, Salle A, Berck Plage, Pas de Calais, Franţa. Data poştei: 23.V.1933, cu ştampila poştei din Roman. Inedită. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

15

Scrisoare fără dată, scrisă cu cerneală albastră, cuprinde două pagini. Nedatată. Este trimisă de la Sanatoriul C.T.C. din Carmen-Sylva (Techirghiol), jud. Constanţa, unde Blecher s-a aflat la tratament începând din vara anului 1933. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. Prietenul belgian al lui Blecher, René Wauquier, l-a vizitat pe acesta de mai multe ori în România, ajutându-l în mai multe demersuri publicistice.

16

Scrisoare fără dată, de la Sanatoriul C.T.C. din Carmen-Sylva (Techirghiol), către Pierre Minet, aflat în Franţa. Începută cu cerneală albastră, scrisoarea e continuată cu cerneală neagră. Inedită. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În ms., greşit: „une cierge allumée“.

17

Scrisoare fără dată, trimisă de la Braşov (Blecher indică adresa: Str. Ciocrac, nr. 8). Scrisă cu cerneală neagră, ea cuprinde două pagini. Se poate deduce că datează din iunie sau iulie 1934. Inedită. Se găseşte în arhiva Georges Minet.

Note: 1. Placheta *Corp transparent* apăruse în luna iunie 1934.

2. Blecher publicase recenziile *Teoria cromozomică în biologie* în „Viaţa românească“, an XXVI, nr. 4-6, 31 martie 1934; *André Gide: „Persephone“* în „Adevărul literar şi artistic“, an XIII, nr. 707, 24 iunie 1934, p. 8 şi *Dénis Saurat: „Histoire des Réligions“* în „Adevărul literar şi artistic“, an XIII (seria a II-a), 708, 1 iunie 1934, p. 7. Poemele *Calul* și *Plimbare marină* apăruseră în „Adam", an VIII, 71, 15 aprilie 1934, p. 4.

18

Scrisoare de două pagini, datată 4.XI.1934. Se găsește în arhiva Georges Minet. Scrisoarea este însoțită de traducerea în franceză făcută de către M. Blecher poemului *De vorbă cu M. Blecher* de Geo Bogza, anexat în această ediție secțiunii de Traduceri.

Note: 1. Blecher scrie „étonnemment".

2. Geo Bogza publicase volumul *Poemul invectivă* în 1933. Fusese dat în judecată pentru „pornografie" și chiar întemnițat pentru două săptămâni în februarie 1934.

3. Este vorba de reportajul *Berck, orașul damnaților*, apărut în „Vremea", VII, 358, 7 octombrie 1934.

4. În revista „Frize" din Brașov publică Blecher poeme traduse: Pierre Unik: *Societatea fără oameni,* de Pierre Unik și *Dorință,* de Shane Leslie, în nr. 6–7 august-septembrie 1934; *Înainte de plecare,* de Richard Aldington, în nr. 8, 1 octombrie 1934; proză scurtă și aforisme: *Ix-Mix-Fix,* în nr. 6–7, august-septembrie 1934; *Insinuări,* în nr. 8, 1 octombrie 1934; și o recenzie: *Axel Munthe: „Cartea de la San Michele",* în nr. 6–7, august-septembrie 1934.

5. Poemul *De vorbă cu M. Blecher* al lui Geo Bogza a fost publicat în revista „Frize", an I, nr. 9, 1.XI.1934, p. 6. Versiunea originală este reprodusă integral în secțiunea „Mărturii" a prezentei ediții.

19

Carte poștală trimisă de la Roman, la 7.II.1936, lui Pierre Minet. Scrisă pe ambele părți cu cerneală neagră. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Note: 1. Blecher îi anunţă prietenului său francez apariţia cărţii sale *Întâmplări în irealitatea imediată*, ieșită de sub tipar în ianuarie 1936.

2. Charles-Albert Cingria (1883-1954), scriitor și muzician elveţian, colaborator în anii 30 la „Nouvelle Revue Française“, prieten cu Paul Claudel, Jean Cocteau, Max Jacob.

20

Carte poștală trimisă lui Pierre Minet, la adresa Les grands Près, Vaissy par Sillery, Marne, France. Deși datată de autor 12.VI.1936, ștampila poștei române, ca și a celei franceze, indică date din luna iulie: 13.VII.1936, respectiv 22.VII.1936. Inedită. Cartea poștală se găsește în arhiva Georges Minet.

21

Carte poștală trimisă din București lui Pierre Minet la adresa 17 rue Saint Romain, Paris VI-ème, France. Datată 10.V.1937. Cartea poștală, scrisă cu cerneală neagră, este ruptă în partea de sus, stânga, ceea ce face ca unele cuvinte să nu poată fi reconstituite. Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. În mai 1937, Blecher se află internat în sanatoriul Saint Vincent de Paul din București.

22

Carte poștală trimisă de la Roman lui Pierre Minet, pe adresa 17 rue Saint Romain, Paris 6-ème, France. Datată 23.VI.1937. Scrisă cu cerneală neagră pe o faţă. Inedită. Se găsește în arhiva Georges Minet.

Notă: 1. Este vorba de proiectata traducere a *Întâmplărilor în irealitatea imediată* în limba franceză de către autor, pe care spera s-o publice în Franţa cu ajutorul lui Pierre Minet. De acest proiect știa și Felix Aderca și îl menţionează în evocarea sa, „Arta chinuitului Blecher“, din revista „Adam“, an X, nr. 123-124 (12-13), iulie-august 1938, p. 13-14.

SCRISOARE CĂTRE EMIL OCNEANU

Emil Ocneanu era directorul editurii Alcalay din București, unde Blecher își publicase cel de-al doilea roman, prin mijlocirea lui Mihail Sebastian, un apropiat al editurii. La sfârșitul secolului al XIX-lea, librarul Leon Alcalay deschisese o casă de editură care, de-a lungul timpului, va publica numeroase cărți ale celor mai importanți scriitori români moderni; la Alcalay își publică E. Lovinescu o mare parte din operă.

Scrisoarea a fost trimisă din Roman, probabil la 18.XII.1936. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 394. Reprodusă în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 193-194. În ambele ediții, data trecută este „18.II.1936“. În aceeași zi, Blecher îi anunță lui Geo Bogza primirea primelor exemplare din carte, de la editură.

Note: 1. Cartea apărută este *Inimi cicatrizate*, scoasă de sub tipar la sfârșitul anului 1936 la editura Alcalay.

2. Octav Șuluțiu (1909-1949), critic literar și romancier. Publică în „Vremea“, „Familia“, „Revista Fundațiilor Regale“, „Universul literar“, „Azi“, „Kalende“. Autorul volumelor *Ambigen* (1935), *Pe margini de cărți* (1938), *Mântuire* (1943). Scrie în „Familia“ cronici la *Întâmplări în realitatea imediată* și *Inimi cicatrizate* în martie 1936, respectiv februarie 1937.

3. Mihail Chirnoagă (1913–1948), prozator și critic literar, de profesie ofițer de infanterie. Stabilit la începutul anilor 30 la Brașov, apoi la Iași. A scris romanul *Logodna* (1940) și volumul de critică *Basorelifuri* (1977). Redactor al revistei „Frize“, colaborator la „Brașovul literar“, „Însemnări ieșene“, „Pământul“, „Vremea“.

4. Ion Biberi (1904–1990), prozator, eseist și critic literar: *Proces* (1934), *Lumea de mâine* (1945), *Poezia, mod de existență*

(1968). În 1937 îi recenzează cărţile lui M. Blecher, incluzându-l apoi, alături de Mircea Eliade, în capitolul dedicat noii generaţii din cartea sa *Etudes sur la littérature roumaine contemporaine* (1937).

SCRISORI CĂTRE SAȘA PANĂ

Relaţiile lui Blecher cu poetul și editorul Sașa Pană (1902-1981) încep în primăvara anului 1934, când poetul aspirant îi scrie directorului primei edituri de avangardă a epocii o scrisoare de autoprezentare. Pană era la acea dată autor a cinci volume de versuri și proză, director al revistei „unu" (1928-1932) și neobosit arhivar al avangardei; ca profesie, era medic militar. Relaţiile, deocamdată excelente, se rezumă la scrisori inspirate. Peste puţin timp, fără a reuși să-l cunoască pe Pană personal, Blecher îl întâlnește la Brașov pe Geo Bogza. Pentru că între cei doi importanţi scriitori din „primul val" al avangardei românești intervenise o ruptură, Blecher optează pentru autorul *Poemului invectivă*, menţinând relaţii destul de reci cu directorul de la „unu". În vara anului 1936, Sașa Pană este detașat cu serviciul în apropierea Romanului, astfel că îl vizitează pe Blecher săptămânal, o vreme. Scriitorul romașcan îl primește cu afecţiune, chiar dacă simte că îl „trădează" pe marele său prieten, Geo Bogza. Îi face mici cadouri, îi desenează portretul, dar din 1937 nu mai întreţine relaţii de corespondenţă cu acesta. După moarte, arhiva lui M. Blecher va intra în posesia lui Sașa Pană, care a păstrat-o cu grijă. În 1947, Sașa Pană publică fragmente din *Vizuina luminată* în numărul 4 din revista „Orizont" și 15 din „Revista literară", anunţând și tipărirea operei complete a lui Blecher la Editura Fundaţiilor Regale, proiect amânat după dispariţia în același an a editurii. În 1971 publică ediţia de referinţă *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă* la editura Cartea Românească, restituind o importantă parte a operei acestuia.

Sașa Pană a păstrat 14 scrisori de la M. Blecher, pe care le-am consultat în manuscris prin amabilitatea domnului Vladimir Pană. Ele au fost publicate și de Sașa Pană, cu comentarii personale, în *Vizuina luminată*, ed. 1971.

1

Scrisoare trimisă de la Techirghiol, pe 16 martie 1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971. Republicată în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 394-395.

Sașa Pană răspunde la această scrisoare la 19 aprilie (scrisoare reprodusă în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 314-315):

„Iubite domnule,

Primește această coală tatuată ca o îmbrățișare peste bărăganul de spațiu care ne desparte. Totuși, imaterială, mâna mea e pe inima dumitale și simte zvâcnirea unui ritm similar.

Din pagina pe care mi-ai caligrafiat-o cu antetul sanatoriului C.T.C., cântecul funebru, tușul halucinant și autoportretul mi-au construit un Blecher pe care o eventuală vizită – cândva – cred că va putea doar să mi-l amplifice.

Și pentru că, solitarul meu cititor, te-ai aplecat cu dragoste și ai găsit în paginile mele acel neînțeles care doare și place – fără să știm de ce – te întreb: ce carte a mea să-ți mai trimit? Acum „unu“ nu apare; poate mai târziu... orice pagină îmi vei trimite, – scrisoare sau manuscris – va avea cale liberă până în tainițele pe care le păstrez numai poemului și prieteniei.

Ieri, duminică, dimineață, am fost pentru a treia oară la Hasefer, la expoziția d-nei Lucia Demetriade-Bălăcescu: celor care nu-și pot cumpăra un tablou, le rămâne să și-l fixeze pe retină prin repetate vizite. Am cunoscut-o acolo pe mama pictoriței, care mi-a vorbit cu multă dragoste și prețuire despre d-ta. A fost un complex de coincidențe în acea dimineață.

Te rog transmite din parte-mi d-nei L.D.-B. omagiile mele, felicitări pentru expoziție și urări de grabnică însănătoșire.

Cu voie bună

Sașa Pană“

Note: 1. *Diagrame* (1930) și *Viața romanțată a lui Dumnezeu* (1932) sunt două plachete de versuri ale lui Sașa Pană, ambele publicate la editura „unu".

2. Poemul *L'Inextricable position* apăruse în revista „Le Surréalisme au service de la révolution", an II, nr. 6, 1933, p. 25.

2

Scrisoare trimisă de la Techirghiol, pe 9.IV.1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 315-316. Republicată în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 395.

Sașa Pană mărturisește că îndatoririle serviciului l-au împiedicat să viziteze sanatoriul de la malul Mării Negre.

Note: 1. Blecher se referă, probabil, la scrisoarea trimisă lui Geo Bogza, semnată Mihail Bera, în care își face un autoportret liric, reprodusă ca primă piesă a corespondenței în volumul de față.

2. Lucia Demetriade-Bălăcescu (1895-1979), pictorița și colega de sanatoriu cu care, la Techirghiol, Blecher colaborează la realizarea catalogului unei expoziții de la sala Hasefer din București, în martie 1934.

3

Bilet trimis de la București, pe 3.V.1934. Publicat în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 316. Reprodus în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 396.

Sașa Pană mărturisește că a primit biletul abia a doua zi.

4

Scrisoare trimisă de la Brașov, pe 7 iulie 1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 316-318. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 396-397.

Note: 1. *Exerciții în irealitatea imediată* este titlul romanului la care Blecher lucrează intens în această perioadă și care va apărea în ianuarie 1936: *Întâmplări în irealitatea imediată*.

2. Proiectul de a publica o a doua plachetă de versuri cu titlul *Iarba viselor* nu s-a materializat.

3. Poemul *Se face noapte*, trimis lui Saşa Pană în martie 1934, proiectat să apară cu desene de Hay, a fost şi el abandonat de M. Blecher.

5

Carte poştală trimisă de la Braşov, pe 15.VII.1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 319-320. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 397-398.

Notă: 1. Placheta *Corp transparent* apăruse la Bucureşti, în luna iunie 1934.

6

Carte poştală trimisă din Braşov, pe 21.VIII.1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 320-321. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 398.

Notă: 1. Saşa Pană comentează aceste precauţii ale lui Blecher: „Insistenţele repetate despre grija cu care va păstra, până la înapoiere, exemplarele din revistă, are o explicaţie: prietenii scriitori cu care era în corespondenţă sau care îl vizitau l-au prevenit de grija mea – aproape maniacală – la aspectul şi integritatea fizică a revistelor şi a cărţilor din bibliotecă“ (*Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 322).

7

Carte poştală trimisă din Braşov, pe 8.X.1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 321. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 398.

8

Scrisoare trimisă din Roman, pe 4.XI.1934. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 321-322. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 399.

Notă: 1. *Călătorie cu funicularul* este un volum de poeme de Sașa Pană, apărut la editura „unu“ în 1934.

9

Scrisoare trimisă din Roman, pe 15.V.1935. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 322-323. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 399.

Notă: 1. În cartea sa de memorii *Născut în '02*, Sașa Pană explică, arătând că propunerea făcută lui Blecher consta în publicarea unui volum de versuri la editura „unu“. Blecher este reticent la această propunere, după cum o arată unele scrisori din 1938 către Geo Bogza. Reticența lui se datorează și „diferendului“ existent între Bogza și Pană începând cu anul 1933, legat, se pare, de excluderea zgomotoasă a lui Ilarie Voronca din grupul suprarealiștilor de la „unu“, excludere cu care Bogza nu fusese de acord. Socotindu-se prieten în primul rând cu Bogza, lui Blecher îi vine greu să cultive legături cu Sașa Pană.

10

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 16.VI.1936. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 323-324. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 400.

În această perioadă, Sașa Pană îl vizita aproape săptămânal pe M. Blecher. Începând cu data de 25 mai 1936, el se afla detașat cu serviciu de medic militar pe linia Roman, Buhăiești, trecând în fiecare vineri prin orașul de reședință al autorului *Inimilor cicatrizate*. După cum arată scrisoarea lui Blecher către Geo Bogza din 26.VI.1936, Pană îl vizitase pe 29 mai, 5, 12 și 19 iunie, la ultimele întâlniri fiind de față și poetul Ion Sofia Manolescu, care va contracta editarea propriului volum de versuri, *Odihna neagră*, la editura „unu“. Pe 3 iulie cei trei urmau să se mai întâlnească o dată pentru stabilirea detaliilor tipăririi.

Notă: 1. Probabil, Sașa Pană nu îl cunoștea personal pe directorul spitalului de pneumoftiziologie din Bisericani, însă i-a sugerat lui Blecher să ia legătura cu Ieronim Șerbu, care a fost de ajutor (vezi scrisoarea din 22.VI.1936 către Ieronim Șerbu).

11

Carte poștală trimisă de la Roman, pe 3.VIII.1936. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 324-325. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 400.

Note: 1. Ion Sofia Manolescu (1909-1993), poet stabilit în anii 30 la Roman, apropiat de M. Blecher. Publică volumele *Odihna neagră* (1936), *Muntele ascuns* (1938), *Între mine omul și voi cartofii* (1975).

2. Vladimir, fiul lui Sașa Pană, cu care Blecher dorește să „intre în relații de prietenie“, avea atunci un an. Scriitorul îi va trimite în dar porțelanuri modelate de el, dintre care câteva supraviețuiesc și astăzi.

12

Carte poștală trimisă de la Roman, pe 20.IX.1936. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 325. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 401.

Notă: 1. Durerile care îl sâcâie pe Blecher în această lună se datorează, probabil, accidentului casnic despre care vorbește în scrisoarea către Lucia Demetrius din 18.IX.1936.

13

Carte poștală trimisă de la Roman, pe 9.XII.1936. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 325-326. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 401.

14

Carte poștală trimisă din Roman, pe 3.II.1937. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 326. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 401.

Note: 1. Tiberiu Iliescu (1906-1978), prozator și publicist, autorul volumului *La cocoșul spânzurat* (1968). Scoate la Craiova, începând cu 1934 și până în 1946, cu unele întreruperi, „Meridian“, revistă de orientare modernistă. În această revistă, în caietul 11 din 1937, p. 29, scrisese recenzia „Pretexte critice. Jurnalul de sanatoriu“. Blecher refuză colaborarea la „Meridian“, pretextând erorile tipografice din revistă. De fapt, într-o scrisoare din 10 mai 1938 către Geo Bogza, el manifesta o reținere de principiu: „Și apoi nu vreau să fiu poet suprarealist, după cum nu vreau să fiu autor provincial“.

SCRISOARE CĂTRE SAUL SCHWARTZ

Carte poștală trimisă din Roman, pe 24.II.1935. A fost reprodusă de către Radu G. Țeposu, în revista „Cuvântul“, an IV (IX), nr. 5 (253), mai 1997, p. 8. Saul Schwartz era vărul lui M. Blecher, care emigrase în Palestina, lucru comentat favorabil de scriitorul romașcan.

Notă: 1. „Maniu“ era numele de alint al lui Blecher, folosit doar în familie.

SCRISORI CĂTRE IERONIM ȘERBU

Ieronim Șerbu (1911-1972), prozator și memorialist, autorul volumului *Vitrina cu amintiri* (1973). Membru al cenaclului „Sburătorul“. Scrisorile lui Blecher către Ieronim Șerbu au fost publicate în: Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri,* București, Cartea Românească, 1973, p. 178-182.

1

Scrisoare trimisă de la Roman, pe 16 iunie 1936. Publicată în Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri,* București, Cartea Românească, 1973, p. 178-182. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 402.

Note: 1. Ieronim Șerbu publicase în „Vremea“, nr. 432, în suplimentul de Paști, articolul *M. Blecher: O carte a cunoașterii.*

2. Nuvela *Flux și reflux*, inspirată din lumea sanatoriilor, fusese publicată în „Vremea“ în lunile mai și iunie 1936. Ea conținea, după mărturisirea autorului, mai puțină intuiție de scriitor decât credea Blecher, fiind datorată unei nefericite situații personale: tatăl lui Ieronim Șerbu era el însuși bolnav de tuberculoză.

2

Carte poștală trimisă de la Roman, pe 22.VI.1936. Publicată în Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri,* București, Cartea Românească, 1973, p. 178. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 402. Republicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 194.

3

Carte poștală trimisă de la Roman, pe 22.VII.1937. Publicată în Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri,* București, Cartea Românească, 1973, p. 178-182. Reprodusă în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 402. Republicată în *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 195-196. Scrisoarea aceasta trimite spre o mică polemică între Ieronim Șerbu și publicistul și prozatorul Oscar Lemnaru (1907-1968) pornind de la succesul recent al *Inimilor cicatrizate.* O reproducem după *M. Blecher, mai puțin cunoscut*, ed. 2000, p. 195-196.

Note: 1. Ieronim Șerbu, *Un calamburgiu cinic*, „Lumea românească“, an I, nr. 52, 23 iulie 1937, p. 4:

„Cu toată neplăcerea pe care o simțim de a vorbi de calamburgiul Oscar Lemnaru, o vom face totuși, nu fiindcă îi acordăm vreun preț – dimpotrivă – dar pentru că întâmplător deține o rubrică literară la ziarul «Facla» unde își îngăduie insolențe și cinisme, care oricât scepticism ai avea asupra valorii umane, te revoltă până în fibrele cele mai intime.

Firește că nu ne interesează aici atitudinea intelectuală pe care o simulează. Extracţia cea mai pură a cafenelei în atmosfera căreia respiră și trăiește, Oscar Lemnaru e ros de viermele invidiei și sterilităţii.

Incapabil să exprime o idee, se crede însă singurul gânditor al planetei, cu toate că miopia intelectuală îl împiedică să vadă mai departe de vârful nasului.

E omul cel mai gol pe care l-am cunoscut vreodată.

De aici spiritul lui de negaţie, violent, posedat.

Dacă sub acest aspect îi poţi găsi o scuză, omenește însă niciuna. E cu desăvârșire amoral. Nu cunoaște prietenia și nu o respectă. Simpla lui prezenţă respinge orice afecţie. E imposibil să realizezi acel fluid de simpatie care atrage un tânăr spre celălalt.

Închis și fals sau calamburgiu superficial, în amândouă atitudinile deopotrivă, înfioară prin artificialitatea lui, prin lipsa de organicitate.

Mâna care l-a ajutat cândva să se ridice din nămol, la prima ocazie, dintr-un instinct rău și nestăpânit, a mușcat-o setos, lăsând să se prelingă veninul.

Admiraţia mărturisită cândva pentru un tânăr agonizând pe un pat de spital se transformă a doua zi în câteva fraze neroade și coclite. Or, cineva care își consumă existenţa inutilă între zidurile cafenelei, care e lipsit de orice har, să aibă curajul de a glumi ieftin și înveninat de opera tânărului M. Blecher, scăpărând de talent și spirit, dar mai ales scrisă într-o condiţie pe care d. Oscar Lemnaru o cunoaște și care e una din cele mai exemplificatorii biruinţi ale spiritului, întrece orice limită.

Acest calamburgiu caraghios e împotriva a tot ce e valoare, fie de ordin uman, fie intelectual, dintr-un sentiment de neputinţă, de furie sugrumată.

Pentru satisfacerea orgoliului lui ar fi în stare să-și vândă și sufletul.

Sufletul lui sterp și chircit care nu va rodi niciodată“.

2. O[scar] L[emnaru], „Facla“, an XVII, nr. 1931, 7 iulie 1937, p. 2:

„Comparate ele între ele (elementele aceluiași cadru adică) lucrurile sunt uneori mici, alteori medii, alteori chiar mari sau imense. Cetitorul român compară în literatură unele pagini cu celelalte dar numai între scriitori din același mediu. Desigur că dacă îl compari pe Blecher cu P. Martinescu, Blecher e un uriaș, dar comparat cu o valabilă unitate de măsură, cu ceva universal, autorul *Inimilor cicatrizate* e un caraghios.

De unde ideea că oamenii trebuie să fie comparaţi numai între ei dar totdeauna din același cadru. Nu înţelegeţi că într-un ospiciu de nebuni sunt unii care – astfel – ar trebui să fie socotiţi rezonabili? Când spun despre un om că e nebun sau că e rezonabil implicit îmi sprijin afirmaţia pe un criteriu exterior balamucului, tot așa după cum ca să afirm că unul e mai mare scriitor decât altul trebuie în prealabil să afirm că amândoi sunt cel puţin «scriitori», adică trebuie să mă sprijin pe un criteriu sau pe un minimum de condiţii satisfăcute, altfel orice afirmaţie e o absurditate“.

SCRISOARE CĂTRE I. VALERIAN

Scrisoare trimisă din Berck-sur-Mer, la 16 iunie 1931. A fost publicată pentru prima oară de către Nicolae Scurtu în revista „Manuscriptum“, anul XVIII (1987), nr. 4 (69), p. 79-80, sub titlul *M. Blecher și revista „Viaţa literară“*. Scrisoarea era însoţită de trei texte în proză: *Febră, Mab* și *Dragoste*, toate purtând subtitlul *Din carnetul lui Arthur Hogg*, și de o serie de aforisme intitulate *Limite*. I. Valerian (1895-1980) a fost poet, prozator, publicist (*Cu scriitorii prin veac*, 1967), ofiţer de carieră și secretar al Societăţii Scriitorilor Români, membru al cenaclului „Sburătorul“. A editat, între 1926 și 1941, revista „Viaţa literară“, cu un program modernist moderat.

Notă: 1. În revista „Bilete de papagal“ debutase M. Blecher, publicând proza scurtă *Herrant* în nr. 463 din 29 iunie 1930, iar apoi *Don Jazz* în nr. 465 din 13 iulie 1930 și aforismele din *Limite* în nr. 469, 470 și 471.

SCRISOARE CĂTRE ILARIE VORONCA

Carte poștală trimisă din Roman, pe 15.VII.1937. Publicată în *Vizuina luminată*, ed. 1971, p. 327. Retipărită în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ed. 1999, p. 403.

Ilarie Voronca (1903-1946), important poet avangardist, autorul unor volume de referință precum *Ulise* (1928), *Brățara nopților* (1929), *Patmos* (1933), *Permis de sejour* (1935), *L'interview* (1944), *Petit manuel du parfait bonheur* (1946), era un bun prieten al lui Geo Bogza. Scriitorul romașcan corespondase cu Voronca în 1934 și 1936 (scrisorile s-au pierdut), păstrând legătura cu el și prin intermediul prietenilor săi Bogza și Pierre Minet (cu acesta din urmă, Voronca se cunoscuse grație unui alt prieten comun, Roland de Renéville). „Les Nouvelles Littéraires“ este una dintre revistele franceze la care colaborează Voronca după stabilirea sa la Paris, în 1933.

ARHIVĂ. DOCUMENTAR. MĂRTURII

ARHIVĂ

TEZĂ LA FILOZOFIE [PE TRIMESTRUL I]

Se păstrează în caietul de teze la filozofie din clasa a VII-a R[eală] al elevului Blecher L. Max din anul școlar 1926-1927. Așa cum arată data, teza a fost scrisă pe 28 decembrie 1926. Caietul face parte din arhiva Sașa Pană. Textul a fost tipărit în M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă...*, ediţie întocmită și cuvânt introductiv de Sașa Pană, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 297-303.

TEZĂ LA FILOZOFIE [PE TRIMESTRUL AL II-LEA]

Se păstrează în caietul de teze la filozofie din clasa a VII-a R[eală] al elevului Blecher L. Max din anul școlar 1926-1927. Așa cum arată data, teza a fost scrisă pe 12 martie 1927. Caietul face parte din arhiva Sașa Pană. Textul a fost tipărit în M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă...*, ediţie întocmită și cuvânt introductiv de Sașa Pană, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 304-305.

TEZĂ LA FILOZOFIE [PE TRIMESTRUL AL III-LEA]

Se păstrează în caietul de teze la filozofie din clasa a VII-a R[eală] al elevului Blecher L. Max din anul școlar 1926-1927.

Așa cum arată data, teza a fost scrisă pe 4 iunie 1927. Caietul face parte din arhiva Sașa Pană. Textul a fost tipărit în M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă...*, ediție întocmită și cuvânt introductiv de Sașa Pană, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 306-310.

[CARACTERISTICILE VECHII LUMI]

Textul, inedit, se află într-un caiet de școală fără titulatură; eseul începe pe prima pagină, fără titlu. Este urmat de un plan mai ambițios, care dă titlul proiectului mai general din care face parte acest text: „Caracteristicile vechii lumi", compus din două părți: „Cauzele generale ale decăderii imperiilor"; respectiv „Cauzele decăderii Imperiului Roman". Caietul face parte din arhiva Sașa Pană și îl publicăm pentru interesul pe care îl pot avea pentru cercetători preocupările intelectuale ale elevului Blecher.

Note: 1. În ms.: „amenință statul însăși" [*sic*].

2. În ms: „de ordin familiar" [*sic*].

3. În ms.: „apoi apare stoicismul și epicurianismul" [*sic*].

4. În ms.: „doi noi culturi" [*sic*].

5. Forma din ms. pentru „mitraism" o calchiază pe cea din franceză: „mithracisme".

6. În ms.: „cu mult superioare [*sic*] acestora".

7. În ms.: „contra însăși fibrelor" [*sic*].

[PATRIA PRIMITIVĂ A INDO-EUROPENILOR]

Textul, inedit, se găsește în același caiet de școală, în continuarea eseului „[Caracteristicile vechii lumi]", al cărui subiect îl continuă, cronologic, cu o privire asupra epocii marilor migrații. Caietul face parte din arhiva Sașa Pană și îl publicăm pentru a satisface eventuala curiozitate a cercetătorilor adolescenţei lui M. Blecher.

Notă: 1. În ms.: *„chentum* și *satum“* [*sic*].

DOCUMENTAR

ACT DE NAȘTERE

Actul a fost publicat, parţial, de către Mădălina Lascu în *Caietele avangardei*, anul I, 2013, nr. 1, p. 88. Tot acolo se menţionează că actul de naștere apare în *Registrul stării civile pentru născuţi* din Botoșani, la poziţia 700 din anul 1909. Numele scriitorului este trecut greșit, Macs [în loc de Max] Blecher, ca și numele mamei, Beila [în loc de Bella] Vital.

FOAIE MATRICOLĂ

Actul se găsește la Arhivele Stării Civile ale judeţului Neamţ. Cuprinde foile matricole pentru toţi anii de liceu petrecuţi la Liceul „Roman Vodă“, din 1920 până în 1928.

TABEL CU REZULTATELE LA BACALAUREAT

Am reprodus documentul din *Anuarul Liceului de Băieţi „Roman Vodă“ din Roman*, Roman, Tip. Beram-fiul, 1929, p. 65.

EXTRAS DIN REGISTRUL DE DECES

Documentul se află la Oficiul Stării Civile din municipiul Roman. În Registrul Stării Civile, decesul lui Blecher Max, de 29 de ani, a fost înregistrat la 31 mai 1938, însă data decesului este 30 mai 1938. Extrasul cu nr. 139547 a fost eliberat la data de 30 iunie 2015.

MĂRTURII

DORA WECHSLER BLECHER:
„M. BLECHER ERA UN OM DELICAT ȘI SUPERSTIȚIOS“

Interviul cu sora lui M. Blecher, Dora Wechsler-Blecher (1911-2008), cuprinzând informații importante despre copilăria lui M. Blecher, a apărut în revista „Cuvântul“, anul IV (IX), nr. 5 (253), mai 1997, p. 8-9. Interviul a fost realizat prin corespondență de către Radu G. Țeposu. În chip eronat, Dora Wechlser-Blecher este prezentată ca „sora mai mare“ a lui Blecher, când de fapt era mai mică cu trei ani decât el. De asemenea, în 1998 se împlineau 60 de ani de la moartea scriitorului, și nu o jumătate de secol.

S. HAY:
M. BLECHER: CORP TRANSPARENT

Evocarea de față are drept prilej apariția plachetei de versuri a lui Blecher *Corp transparent* la începutul verii 1934. S. Hay fusese coleg de școală cu M. Blecher, iar fratele său îi fusese prieten foarte apropiat și coleg de clasă. Hay era desenatorul revistei „Adam“, iar în deceniul al cincilea se va stabili în Cuba, unde se va afirma ca un reputat pictor abstracționist. Textul a apărut în revista „Adam“, An VI, n.72 din 1 iulie 1934, p. 12-13.

LUCIA DEMETRIADE-BĂLĂCESCU:
DESTĂINUIRI ANTI-LITERARE ÎN CHIP ȘI SLOVĂ

Fragmentul face parte din cartea de memorii a Luciei Demetriade-Bălăcescu *Destăinuiri anti-literare în chip și slovă*, cu 71 de reproduceri originale și un cuvânt înainte de Șerban Cioculescu, București, Litera, 1979, p. 99-107. Pentru mai multe informaţii despre legătura sa cu Blecher, vezi secţiunea de Note referitoare la scrisorile către Lucia Demetriade-Bălăcescu.

GEO BOGZA:
DE VORBĂ CU M. BLECHER

Poemul a fost publicat prima data în „Frize“, An I, nr. 9 din 1 noiembrie 1934, p. 6. Entuziasmat de text, Blecher l-a tradus în franceză și l-a trimis prietenului său Pierre Minet la 4 noiembrie. Versiunea franceză realizată de autor se găsește în secţiunea „Corespondenţă“.

GEO BOGZA:
DUPĂ MOARTEA LUI BLECHER

Acest necrolog a apărut în revista „Azi“, An VII, n. 31, ianuarie-aprilie 1938. O variantă a acestui text a fost publicată în Geo Bogza. *Scrieri în proză,* E.P.L., București, 1959, vol. IV, p. 411-419. Reprodus și în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 320-324.

ION SOFIA MANOLESCU:
COMPOZIŢIE

Poemul a apărut în revista „Front literar“, anul I, nr. 2-3, aprilie-mai 1936, p. 1. Reprodus și în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 227.

ION SOFIA MANOLESCU:
AMINTIRE DESPRE M. BLECHER

Poemul a apărut în revista „Astra“, anul II, 1967, nr. 1, ianuarie 1967, p. 10, în cuprinsul unui medalion intitulat *Ion Sofia Manolescu despre M. Blecher.*

MIHAIL SEBASTIAN:
JURNAL

Fragmentele fac parte din *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, apărut la editura Humanitas, București, 1996, paginile 86, 102-103, 114, 120.

MIHAIL SEBASTIAN:
MOȘTENIRE

Necrologul a fost tipărit în revista „Adam“, An X, nr. 123-124 (12-13) din iunie-august 1938, p. 16 și reprodus în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 335.

SAȘA PANĂ:
NĂSCUT ÎN '02

Fragmentele fac parte din cartea de memorii a lui Sașa Pană *Născut în '02,* București, 1973, paginile 525, 530-531.

SAȘA PANĂ:
CU INIMA LÂNGĂ M. BLECHER

Evocarea apare în revista „Orizont“, An III, n. 4 din 1 martie 1947, p. 3-4. Este reluată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 351-355.

MIRON GRINDEA:
MESAGIUL LUI M. BLECHER

Evocarea apare în „Adam“, An. IX, nr. 94 din 15 ianuarie 1937, p. 5-7. Este reluată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, București, Hasefer, 2000, p. 232-237.

MIRON GRINDEA:
DUPĂ MOARTEA LUI M. BLECHER

Necrologul apare în grupajul memorial dedicat lui Blecher în „Adam“, An X, n. 123-124 (12-13) din iunie-august 1938, p. 12, 18. Este reluată în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, Bucureşti, Hasefer, 2000, p. 327-329.

LUCIA DEMETRIUS:
„PĂREA ÎNCĂ UN ADOLESCENT...“

Text evocator publicat în revista „Manuscriptum“, an IX (1978), nr. 2 (31), p. 177-178, ca prefaţă a celor patru scrisori de la Blecher publicate acolo de către autoare.

FELIX ADERCA:
ARTA CHINUITULUI BLECHER

Evocarea apare în „Adam“, An X, nr. 123-124 (12-13) din iunie-august 1938, p. 13-14 şi este reprodusă în *M. Blecher, mai puţin cunoscut*, ediţie îngrijită de Mădălina Lascu, Bucureşti, Hasefer, 2000, p. 329-332.

MARIA GHIOLU:
SERENADA ZADARNICĂ

Fragmentele fac parte din romanul autobiografic al Mariei Ghiolu *Serenada zadarnică*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1970, de la paginile 10-11, 25, 66, 76, 111, 143, 145, 151-152, 260. Am selectat acele pasaje care vorbesc despre lecturi, proiecte de scriitor sau elemente biografice credibile, chiar dacă uneori ficţionalizate într-o manieră uşor romanţioasă.

POSTFAȚĂ

Max Blecher este o descoperire relativ târzie în literatura română. Dispărut înainte de a împlini 29 de ani (n. 30 septembrie 1909 Botoșani – m. 30 mai 1938), el a publicat puţin (două romane atipice: *Întâmplări în irealitatea imediată*, 1936 și *Inimi cicatrizate*, 1937) și despre el au scris mai ales tinerii critici, colegi de generaţie. Cu excepţia lui Pompiliu Constantinescu și Perpessicius, criticii din a treia generație postmaioresciană nu l-au luat în seamă. G. Călinescu reține romanul *Inimi cicatrizate*, nu și pe acela de debut, dar, în afară de a-i recunoaște claritatea de „reportaj superior [ce] dezvăluie o tristă latură existenței“ nu observă în el alte calități estetice. Mai atent și mai generos este, în comentariul din *Istoria literaturii române contemporane* (1937), E. Lovinescu. El remarcă „o mare capacitate de a percepe realitatea“ în *Întâmplări din irealitatea imediată*, ascuţimea analizei psihologice și originalitatea (ineditul) spațiului de investigație. Nu-i place, în al doilea roman,limba incertă și neîngrijită... Prietenii avangardiști ai autorului, în speță Geo Bogza și Sașa Pană, sunt însă entuziaști, ca și Mihail Sebastian care descoperă în fragmentele epice ale lui Blecher „tresăriri de geniu“. Elogios este și Eugen Ionescu, care, de regulă, este în această fază juvenilă un negaţionist imprevizibil și ludic. Îi plac, uneori, scrierile contemporanilor săi, dar mai mult și mai des nu-i plac deloc. În *Întâmplările* lui Blecher vede „o poezie fantastică neasemuită [...] metafizică“. Nu mai este însă atât de satisfăcut când citește *Inimi cicatrizate.* Deși romanul are „un material excelent", el ar fi slab, esteticește, pentru că face concesii literaturii și, în plus, este scris „cu stângăcie". În privința stângăciei se poate discuta, paradoxal este însă reproșul că un roman face concesii literaturii. Dar cui ar trebui să facă dacă nu literaturii din care se revendică? Iar dacă nu accepți această fatalitate, atunci mai are rost să studiezi stângăciile scriiturii?

Discutabilă este și opinia tânărului cronicar literar cum că *Inimi cicatrizate* este „o carte inferioară" pentru că, în afară că este obedientă față de literatură, nu prezintă nicio surpriză cititorului („de la pagina 1, știi ce va fi la pagina 231") și, în plus, „spiritul [ei] sucombă sub mizerie, sub necesitate". Cu alte cuvinte romanul nu transcede realul mizerabil, nu are, așadar, deschidere metafizică. Adică ceea ce are, după părerea criticului, *Întâmplări din realitatea imediată* „o capodoperă pentru că realitatea durerii și a mizeriei este transfigurată" („Facla", 11 ian. 1937). Obiecția este, de data aceasta, posibilă în logica și spiritul criticii. Rămâne doar să dovedim că un roman „în nicio legătură cu epica" are și altul nu are metafizică și că în genere, un roman trebuie să aibă, totdeauna, metafizică. De o capodoperă vorbește, într-un studiu din 1970, și Dinu Pillat, atunci când analizând *Întâmplări din irealitatea imediată*, îl fixează pe Blecher în familia epică a lui Kafka și Sartre (*La Nauseé*). Este primul critic, dacă nu mă înșel, care remarcă „o formă de literatură existențialistă" în scrierile acestui autor, aducând în discuție, în afară de romanele citate, *Viziunea luminată*, un jurnal intim cu adevărat tulburător. Cât despre faptul că *Întâmplările* anticipează *La Nauseé*, se poate discuta, dar nu în chip protocronist. Existențialismul este o stare de spirit europeană pe care românii o percep repede, cam după 1925, atunci când tânăra generație începe să discute despre *noua spiritualitate.* „Criterioniștii", „generaționiștii", mai înaintea lor semnatarii

„Manifestului Crinului Alb“ (1928) și, în genere, tinerii care optează, în jurul anului 1930, pentru factorul *spiritual* din existență și nu pentru cel *politic* (alternativă pe care o stabilește Mircea Eliade, șeful generației), *fac existențialism*, unii fără să știe, cei mai mulți în chip conștient, după ce citiseră pe Kirkegaard, pe Karl Jaspers și Heidegger, pe misticii ruși Berdiaev și Șestov sau pe Papini și pe filosofii moderni spanioli Unamuno și Ortega y Gasset.

Cei mai mulți dintre acești tineri intelectuali „trăiriști“ (după formula ironică a lui Șerban Cioculescu – un raționalist inflexibil!) sunt filosofi și recuză „filosofia de școală“ (filosofia ca sistem), optând pentru experiența directă, integrarea religiosului în filosofie, individualitate, sentimentul tragic, pe scurt, pentru ceea ce se cheamă în epocă *filosofia ființei*. Mircea Vulcănescu, Eliade, Noica, B. Fundoianu, Cioran, Eugen Ionescu – cei mai mulți dintre ei elevi ai lui Nae Ionescu – se despart de „bietul Maiorescu“ – simbolul filosofiei de școală – și merg în sensul lui Nietzsche și a noilor filosofi existențialiști germani. Ei constituie ramura românească a existențialismului european, insuficient studiată până acum sub acest aspect și cu aceste legături, corespondențe, conotații în cultura noastră. Ideologic, existențialiștii (*trăiriștii*) români, sunt la început – cam până prin 1933–1935 – cât de cât unitari, au câteva valori comune, cred – cum am semnalat – în valorile *spiritului*, și în experiența individuală, apoi se despart, unii optând pentru formele extremiste ale *politicului*. Ce s-a întâmplat, apoi, este o altă istorie.

Să revenim la M. Blecher și la literatura existențialistă pe care, în mod cert, o ilustrează și el, cu alte mijloace și altă viziune decât să zicem, Mircea Eliade în romanele sale de tinerețe. Blecher trăiește o experiență inconfundabilă și cultivă, nu atât *sentimentul tragic al existenței* (trecut prin filosofie și tradus în concepte), cum fac, de regulă, *generaționiștii*, ci – așa cum spune în jurnalul său – „adevăratul aspect somnambulic al tuturor acțiunilor noastre cotidiene“, adică indeterminările tragicului colectiv (cotidian) și indeterminările – mai mari, și mai teribile – ale tragicului individual... Literar, el este în legătură cu cercurile avangardei și, în poezie, cel puțin, folosește – se va vedea – modul lor de a destructura poemul printr-un imagism mai rebel decât acela al lui Voronca, nu însă și mai profund liric. Concretizează violent abstracțiunile, inefabilele realului, cultivă retorica oximoronului și a zeugmei, în fine, juxtapune nu numai versurile deja dizlocate din logica firească, dar și cuvintele, unitățile stilistice, în niște peisaje halucinante ce asociază sublimul cu grotescul. Iată o introducere la acest vast spectacol de discontinuități în care cuvintele circulă haotic între „buchete de lumi astrale“ și elementele cât se poate de prozaice ale lumii materiale:

„Cuvinte pasări cu aripi de sânge
Cuvinte zburând nebune în încăperile inimii

Animale câteodată cu transparențe de cer
Buchete de lumi astrale (comete cu cap de dansatoare)

Flori bizare parfumând creierul
Însemnând un zâmbet ori din contra o bucurie

Apariții și dispariții în întunericul zilelor
Ori vulturi fâlfâind alb peste munții somnului

Vitrini lunare cu îngeri și săbii
Cu lupi, cu orașe, cu vapoare, cu păr de femeie

Cuvinte, desene neînțelese ale scrisului acest
Ca mâinile mele, ca ochii tăi închiși“.

Aceeași aglomerare de „desene neînțelese" sau, mai degrabă, programatic neînțelese, aflăm și în celelalte poeme din *Corp transparent* (1934). Iată de pildă, un poem erotic tradus în limbajul automat al suprarealiștilor: *un înger se spânzură într-o clipă de fericire, privirea femeii iubite poartă o luntre încărcată cu catifea, în scoica safirului fâlfâie „rochia mării", palmierii salută ceremonios și femeia este, în fapt, o fantomă în scoica safirului* etc. O adițiune – și aici – de imagini oximoronice menite să sugereze nu transparența, frumusețea lumii materiale, ci haosul ei germinativ și, mai ales, destrămările privirii care încearcă să le perceapă. Este o *viziune* lirică acceptată sau doar un procedeu tehnic?:

> „Rochia mării în scoica safirului pășește sau luneci
> corabie sau acrobat, tu fluviu vertical cu diadema
> părului albastru cascadă de ferigi sau de țipăt
> și iată un geam se înclină, îți schimbi transparențele
> și ești o femeie moartă o fantomă cu rochia mării
> în scoica safirului, palmierul întinde brațul și te
> salută, vapoarele îți călătoresc umbletul și norii
> spre crepuscul frumusețea".

În seria acestor *materializări* (așa le numește poetul cu o sensibilitate neosimbolistă și cu un limbaj învățat de la avangardiștii de la „Unu") aflăm și versuri mai coerente și mai delicat lirice, versuri mătăsoase, aproape muzicale:

> „De-ar fi să-mi lase ziua o piatră într-o cutie
> Și-un fluture de aur pe geam ca un vitraliu
> De-ar fi să-mi lase noaptea o mână de cristale
> Din țurțurii de febră, – din visuri o păpușă
> De-ar fi să am obiecte ce-n inimă au viață
> Și gânduri în mătase și amintiri în sticlă
> Din vizitele tale aș vrea brățări de sânge
> Colierul unui zâmbet și-inelul unei clipe".

sau versuri de-a dreptul simboliste, melancolizante, cultivând cunoscutele fantasme și corespondențe: „un vag parfum de humă“, cavouri, valsuri delirante, mirese moarte și nunți, idile tainice în peisajul cimitirelor:

„Stă cimitiru-n lună, salcâmii domni de umbre
Ca invitați de seamă asistă și șoptesc
Prin tainice cavouri amanți cu inimi sumbre
Cu gesturi adormite iubiri mărturisesc“.

Sunt, toate, însemnările unui om sensibilizat de suferință, specializat deja în tehnica imagismului ce sfidează claritățile poemului clasic și provoacă, desigur, gustul cititorului comod: arborii au „urechi de văzduh“ și „cercei de vrăbii“, vapoarele par „niște capete de înecați cu țigarea în gură“, spumele laptelui sunt „jupele dantelate ale laptelui crud“, în cer cântă din trompetă „heruvimii de făină“, calul este „femeia camee cu sânii de rouri“ etc. Blecher, care a trăit puțin și a suferit la propriu, fizic, enorm, evadează uneori din *logica ilogicului*, după formula mai veche a lui Macedonski, preluată și complicată de suprarealiști, și își elaborează cu mai mare grijă versurile, reducând hazardul imagismului rebel și disciplinând melancoliile și revoltele spiritului. Dovadă poemul (*Amor falenă*) pe care i-l dedică prietenului Geo Bogza. Sunt aici câteva remarcabile sonuri barbiene și mai multe tristeți și lumini parfumate ce vin de la simboliști:

„Amor falenă a porturilor negre
Lumină parfumată a tropicelor vaste
Gând lung și lin de rază, chinuitor ca marea
Și orizontu-n flăcări închis ca o capcană
Amor urban de umbre pe străzi cu reverbere
Cu vorbe tăinuite în moarte-nmormântate
Cu răsfoiri încete de-albume inutile

Amor de după-amiază în vagi odăi închise
Amor cu miros aspru de lut și de sămânță
Sub ierbile cât calul, în vara grea de grâne
Amor plâns în batiste sau râs domol în soare
Cu piele albă fină sau mâini îmbătrânite
Amor rețea a lumii în care prinșii oameni
Dansează ca paiațe serioase și nebune."

Nu știm cum ar fi evoluat, ca poet, M. Blecher, dacă trăia mai mult și s-ar fi sincronizat, în continuare, cu mișcarea lirică a timpului. Filonul simbolist din micile lui poeme ne face să credem că ar fi putut evolua, ca Ion Vinea, spre o poezie neosimbolistă îmbogățită, înnoită de scurta lui experiență avangardistă. Dar aceasta este doar o presupunere. Ce-i sigur este că în poemele din *Corp transparent* răzbate mai greu nota existențialistă. Este, mai degrabă, o poezie de album, un exercițiu de virtuozitate lirică în maniera generației sale din sfera suprarealismului...

*

Existențialismul și realul talent al lui Blecher se văd, mai bine, în proza și în jurnalul său intim, cu totul original. Aici nu tehnica de a comunica primează (deși există, și aici, un mod specific de a nota senzațiile, de a primi lucrurile din afară și a desena sentimentul inconsistenței într-un discurs epic care nu seamănă nici cu discursul obiectiv, nici cu cel pur subiectiv), ci accentul existențialist, modul de a fi (a exista) printre lucruri și de a se situa în raport cu ele. Am putea spune, înainte de orice, că *Întâmplări în irealitatea imediată* este o proză experimentală și că, în structura ei, esențial este eseul epic, nu epica (*o istorie țesută fir cu fir*) propriu-zisă. În eseul epic intră toate genurile, de la descripția aglomerărilor urbane, la reflecțiile, spaimele, fantasmele unui narator indeterminat care se caută pe sine și nu se găsește, începând prin a cerceta lucrurile din odaie și continuând cu locurile blestemate din orașul ce se pierde, cum scrie, „într-o pastă de uniformă banalitate“.

Tema acestui neobișnuite narațiuni, la propriu și la figurat, este tema identității într-o lume fără identitate. Căutarea identității de sine sau sentimentul pierderii identității, cum știm că se întâmplă în proza din secolul al XX-lea? Faptul nu este sigur în micul roman scris de Blecher. El complică enorm scenariul epic, sparge frecvent liniile confesiunii subiective, fuge des din subiect și revine la el numai după ce studiază *căderile* (așa le zice), *inconsistențele*, *mijloacele precare* ale introspecției sale. În prima pagină a romanului scrie: „teribila întrebare «cine anume sunt» trăiește atunci în mine ca un corp în întregime nou“ și ne lasă să înțelegem că acesta este subiectul său. Este, dar nu rămâne la el și, când rămâne, nu-l dezvoltă sistematic, nu găsește niciodată puncte de reper sigure pentru a-l fixa și a-l lămuri. Pentru că nici acestea nu sunt sigure în realitatea imediată. Toate sunt complicate și nesigure, inconsistente în această încercare de a analiza și desena inconsistența lumii din interior (aceea a naratorului, care se identifică probabil cu autorul!) și inconsistența lumii din afară. Totu-i relativ, provizoriu, verosimil și, în același timp, neverosimil în această narațiune confesivă în care lucrurile și întâmplările plutesc, ca și senzațiile, într-o ceață persistentă.

Curios (vreau să spun: remarcabil) este că prozatorul nu-și ascunde ezitările, nesiguranța de a-și stăpâni teama, disperările și momentele de panică în fața agresiunii lucrurilor din afară. Le înregistrează pe toate în pagină, (le *epicizează* – putem spune – dar, atenție!), fără a le pune într-o poveste, cum fac de regulă prozatorii obiectivi. Blecher notează în eseul epic doar senzațiile de fugă și inconsistență a senzațiilor pe care i le provoacă obiectele, priveliștile din afară, mai ales spaima că în această tulbure mişcare cel ce-şi caută identitatea nu face decât s-o piardă. Înregistrează, într-un fragment din pagina liminară din *Întâmplări*, această teribilă senzaţie de dispersie a universului din jur, într-o complicitate, exasperantă, cu sentimentul de dezagregare a fiinţei interioare. Căci subiectul care vrea să observe obiectele ce-l înconjoară dă peste o materie ce se dizolvă în inconsistenţa ei. De aici vine „spaima [lui] de a nu se putea regăsi niciodată“, adică sentimentul (mă rog, senzaţia) de panică şi inconsistenţă care reprezintă, în esenţă, tema eseului romanesc. Un eseu, putem spune acum mai limpede, despre „tirania obiectelor“ (formula există în roman) şi despre tainele indivizilor izolaţi în acest univers de obiecte ostile. Căutându-se pe sine, prozatorul încearcă să spargă secretele lor, dar cuvintele nu-l ajută. O temă, dacă exagerăm puţin lucrurile, ionesciană, altfel tratată. Dramaturgul scrie despre automatismul şi complicitatea cuvintelor, Blecher – cu aproape un deceniu înainte, în raport cu *Englezeşte fără profesor* (1943), sugerează neputinţa cuvintelor de a ajunge şi a nota abisurile sufletului plin de „senzaţia inutilităţii lucrurilor [ce-l] înconjoară“.

Prozatorul formulează într-un mic eseu această căutare de negăsire a cuvântului magic, acela care ar trebui să traducă nedesluşirile sale, senzaţiile de apropiere, fuziune şi apoi, de depărtare de lucruri: „Cuvintele obişnuite nu sunt valabile la anumite adâncimi sufleteşti. Încerc să definesc exact crizele mele şi nu găsesc decât imagini. Cuvântul magic care ar putea să le exprime ar trebui să împrumute ceva din esenţele altor sensibilităţi din viaţă, distilându-se din ele ca un miros nou dintr-o savantă compoziţie de parfumuri. Pentru a exista, el ar trebui să conţie ceva din stupefacţia care mă cuprinde când privesc o persoană în realitate şi apoi îi urmăresc cu atenţie gesturile într-o oglindă, apoi ceva din dezechilibrul căderilor în vis cu șuierătoarea lor spaimă ce parcurge șira spinării într-o clipă de neuitat; sau ceva din ceața și transparența locuită de decoruri bizare în bulele de cristal. Invidiam oamenii din jurul meu, închiși hermetic în tainele lor și izolaţi de tirania obiectelor. Ei trăiau prizonieri sub pardesiuri și paltoane dar nimic din afară nu-i putea teroriza și învinge, nimic nu pătrundea în minunatele lor închisori. Între mine și lume nu exista nicio despărţire. Tot ce mă înconjura mă invada din cap până în picioare, ca și cum pielea mea ar fi fost ciuruită. Atenţia, foarte distrată de altfel, cu care priveam în jurul meu nu era un simplu act de voinţă. Lumea își prelungea în mine în mod natural toate tentaculele; eram străbătut de miile de braţe ale hidrei. Trebuia să constat până la exasperare că trăiam în lumea pe care o vedeam. Nu era nimic de făcut împotriva acestui lucru."

În acest stil este scris eseul romanesc despre „ferocitatea obiectelor" și imposibilitatea individului (un tânăr, aici, cu o sensibilitate maladivă, scormonitoare și disociativă, introspectivă până la exasperare) de a le cunoaște. Un lung *dialog interior* despre „profundul sentiment al inutilităţii lumii" și „crizele" (așa le spune prozatorul care încearcă să cunoască sensul acestei lumi inutile) prin care trece. Este partea, dacă acceptăm, metafizică a naraţiunii, sensul ei existenţialist. „Crizele" îl scot din odaia asfixiată de obiecte și-l duc spre „locurile blestemate" de care am vorbit. O lume, iarăși, de obiecte îngrămădite, grotești, inestetice, un magazin de mașini de cusut, ţinut de un tânăr – Eugen – care are o soră mai tânără, Clara, de care se îndrăgostește, desigur, eroul narator, apoi o întâmplare din copilărie – cu miros de legume putrezite și muște mari violete, un depozit de fotografii și decoruri *cu excrescenţe multicolore și cărnoase*. O pivniţă, iarăși, cu obiecte ieftin ornamentate sau, poate, doar o vitrină cu „afabulări feminine". Oriunde se duce, eroul lui Blecher dă peste obiecte care-l terorizează. Văzând cât de des apare în narațiune lucrurile (obiectele) în masă compactă, am putea spune că Blecher face ceea ce cu 30-40 de ani în urmă, adică în epoca *noului și a noului roman* occidental, se numea *literatură obiectivală* sau *obiectuală*. O epică, adică, a obiectelor, care iau, astfel, locul personajelor tradiționale. Tânărul prozator moldovean, bolnav de morbul Pott, petrecându-și scurta lui viață în sanatorii (la Techirghiol, Berck etc.), adică în spații închise, are timp să observe cu sensibilitatea lui acută aceste mici universuri de obiecte și să-și transcrie observațiile minuțioase și, cum mărturisește într-un rând, să înregistreze susceptibilitățile, tăcerile adânci, fantomele, halucinațiile pe care le provoacă, inevitabil, o prea lungă contemplație a universului material. „Tăcerile îndelungate, scrie el lui Sașa Pană (7 iulie 1934), mă scormonesc adânc, mă dor și nasc în mine tot felul de fantome [...] Boala începe să facă din mine un profesionist al emotivității și al susceptibilităților; am ajuns în faza de care mă temeam mai mult: „assister à sa propre degringolade“.

Când scrie *Întâmplări în irealitatea inedită,* spiritul său nu-i, în derută, este, dimpotrivă, de o luciditate maximă (luciditate pe care ți-o dă, spun specialiștii, boala), rece, tăioasă, acut speculativă. Dovadă, între altele, realitatea din jur (*mica realitate*, ar trebui să spunem) dintr-o cameră sau un „loc blestemat“ asfixiat de obiecte, case, piața, de pildă, în care forfotesc negustorii mărunți. Naratorul – care este și eroul narațiunii – privește (*scormonește*) totul cu atâta atenție lumea măruntă a realului și face, în jurul elementelor pe care le descoperă, atâtea speculații, încât *realitatea devine irealitate* și elementele devin aproape fantastice. Fantasticul lucrurilor obișnuite, mărunte, privite de aproape și îndelung, până la alterarea masivă a proporțiilor. Fantasticul banalității, supranaturalul faptelor naturale, modeste. Prozatorul se simte atras – mărturisește în scrisoarea citată mai înainte – de latura *halucinantă* a realității și, când reușește să perceapă halucinațiile, are grijă să le noteze pe hârtie cu o necruțătoare luciditate. Ideea lui este că în realitatea cotidiană se ascunde „irealitatea și ilogismul vieții cotidiene", la care spiritul lui, pregătit de suferință, vrea să ajungă. Și reușește, nu pe calea speculației intelectuale, ci altfel, prin experiență, prin *trăire directă*. Este ceea ce explică autorul, în fraze mai complicate, lui Sașa Pană, care vrea să-l câștige de partea suprarealismului de la „Unu". Blecher are însă alte gânduri și a găsit deja o metodă de a stenografia *irealitatea realității*, nu banalitățile vieții cotidiene, ci *ilogismul* și *fantasticul* din interiorul lor. Merită să reproducem aceste rânduri care lămuresc, într-o oarecare măsură, poetica autorului și stilul lui de a nara: „Întâia libertate pe care mi-am acordat-o a fost aceea a iresponsabilității actelor mele interioare unul față de celălalt, – am încercat să rup bariera consecințelor și, – ca o onestitate față de mine însumi am căutat să ridic la egal de lucidă și voluntară valoare orice tentație a halucinantului. Cât însă și cum își dezvoltă în mine suprarealitatea tentaculele ei, nu știu și n-aș putea ști. Știu doar că voi juca până la ultimele jetoane. Îmi place să cred că de-acum înainte, în toate vremurile, o mână de poeți ca adevărați vampiri ai conștiințelor grase și ai ideilor putrede vor suge sângele quietudinei și vor agita steaguri și umbrele în iluziile cele mai scumpe, mai digestive și mai morale ale omenirii. Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajează din pictura lui Salvador Dali. Iată ce-aș vrea să realizez, – demența aceea, la rece perfect lizibilă și esențială. Exploziile să se producă între pereții odăii, și nu departe între himerice și abstracte continente. Vizita spectelor să se facă normal pe ușă cu ciocănit politicos și cu politicoasă sugrumare. Suprarealismul trebuie să doară ca o rană profundă".

Reținem de aici ce înseamnă, pentru cititorul lui Kirkegaard și Valéry, suprarealismul (ceva ce trebuie „să doară ca o rană profundă“ – adică o metodă ce se ridică pe o experiență existențialistă!) și ce metodă se gândește să utilizeze în *Exerciții în irealitatea imediată* (titlul preliminar al cărții) la care tocmai lucrează. Metoda vine de la Dali și se definește prin „demența aceea la rece perfect lizibilă și esențială“. Formulă ce justifică, într-adevăr, în literatura lui Blecher, dar nu se potrivește, prea mult, prin nota de *luciditate* și *lizibilitate*, cu onirismul automat al suprarealiștilor.

Văzând aceste justificări estetice, să revenim la *Întâmplările* care apar în 1936 și câștigă simpatia criticilor tineri, mai puțin a criticilor raționaliști. Romanul este scris la persoana întâi, fără a fi propriu-zis o autobiografie (în varianta roman autobiografic), ci o autoficțiune sub forma unui eseu romanesc, cum am precizat deja și cum au observat, de altfel, mai toți comentatorii. Eseul își ia libertăți mari în acest caz, desființează înainte de orice granițele dintre planurile de percepție (dintre *realitățile și irealitățile lucrurilor* cum ne avertizează autorul în scrisoarea din care am citat mai înainte) și înregistrează, cu o luciditate cu adevărat rece, semnele fantasticității din banalitatea cotidiană, dar și halucinațiile (imaginația, angoasele) spiritului speculativ care scormonește prin acest mărunt univers provincial acaparat de obiecte îngrămădite sau de „panorame“, cum le spune prozatorul. Este atras de ele, le caută și, dacă le caută, le și găsește. Autoficțiunea lui este plină de asemenea *panorame*, care nu sunt pure descripții, ci mai degrabă personaje de sine stătătoare. Aceste *naturi moarte* sunt, în fapt, adevăratele personaje ale romanului. „Moarte“ nu-i termenul potrivit pentru că, cercetate, percepute de ochiul susceptibil, angoasat al naratorului (pictorul încercat de interminabile neliniști), ele capătă personalitate epică. Lucrurile și locurile – notează într-un loc prozatorul,

„au o răutate a lor". Au și culoare, pot fi agresive, terorizante prin masivitatea lor uniformă și tăcută, lasă – cum am văzut – un profund sentiment de inutilitate ce se întâlnește și fuzionează cu sentimentul de inconsistenţă și panică a celui care, încercând să le cunoască, tinde să se cunoască pe sine.

Eroul (care, repet, se confundă cu naratorul din *Întâmplări....*) vizitează, de pildă, casa bunicului și ce descoperă îl intrigă. Caută să înţeleagă existenţele din spatele obiectelor îmbătrânite în inerţie și indiferenţă. *Lumina* interioară, ermetică, *înţelesul* acoperit de ceaţa timpului: „Vechituri și obiecte pline de melancolii și în alt etaj părăsit, în casa bunicului meu. Pereţii aici erau acoperiţi cu tablouri ciudate, înrămate în cadre groase de lemn aurit ori în cadre mai subţiri de pluș roșu. Mai erau și niște rame făcute din scoici mici alăturate, lucrate cu o minuţiozitate care mă făcea să le contemplu ceasuri întregi. Cine lipise scoicile? Care fuseseră gesturile mărunte vii, ce le uniseră? În astfel de lucrări defuncte renășteau deodată existenţe întregi, pierdute în ceaţa timpului ca imaginile din două oglinzi paralele, înfundate în adâncimi verzui de vis. Într-un colţ zăcea gramofonul cu pâlnia răsturnată, frumos vopsită în felii galbene și roze, ca o enormă porţie de îngheţată de vanilie și trandafir, iar pe masă se găseau diferite stampe din care două reprezentau pe regele Carol I și regina Elisabeta. Tablourile acestea mă intrigară mult timp. Mi se părea că artistul avea mult talent, pentru că trăsăturile erau foarte sigure și fine, dar nu înţelegeam pentru ce le lucrase într-op acuarelă cenușie, spălăcită, ca și cum hârtia ar fi fost ţinută mult timp în apă. Într-o zi făcui o descoperire uluitoare: ceea ce luam eu drept culoare ștearsă nu era altceva decât o îngrămădire de litere minuscule, descifrabile numai cu lupa. În tot desenul nu era o singură trăsătură de creion ori de pensulă; totul era o alăturare de cuvinte în care se povestea istoria vieţii regelui și a reginei. Stupefacţia mea răsturnă dintr-o dată neînţelegerea cu care priveam desenele. În locul neîncrederii mele pentru arta desenatorului, luă naştere o admiraţie fără margini. În ea simţii necazul de a nu fi observat mai devreme calitatea esenţială a tabloului și în același timp crescu în mine marea mea nesiguranţă în tot ce vedeam: de vreme ce contemplase atâţia ani desenele fără a descoperi materia însăşi din care erau alcătuite, nu se putea oare întâmpla ca printr-o miopie asemănătoare să-mi scape înţelesul tuturor lucrurilor din jurul meu, înscris în ele, poate, tot atât de clar ca și literele componente ale tablourilor? În jurul meu, suprafeţele lumii căpătară deodată luciri stranii și opacităţi nesigure ca ale perdelelor, opacităţi ce devin transpareţe și ne prezintă dintr-o dată profunzimea unei odăi când o lumină se aprinde în dosul lor. În dosul obiectelor nu se aprinse însă niciodată nicio lumină, și ele rămaseră întotdeauna scăldate de volumele ce le închideau hermetic, și care păreau câteodată că se subţiază pentru a lăsa să se străvadă prin ele adevăratul lor înţeles".

Acesta este un *spaţiu binevoitor*, din zidurile tapetate de desene se preling, într-adevăr, „imagini plăcute și frumoase". Obiectele materiale nu sunt, aici, agresive răutăcioase, ele trezesc mai degrabă melancolia lucrurilor ce mor pe care o cultivă la noi nuveliștii de la începutul secolului. Poezia lucrurilor vechi nu ţine însă mult în proza existenţialistului Blecher preocupat de „sineitatea" (ipseitatea, identitatea) lui în această întâlnire cu lumea din afară. Din camera bunicului, eroul care în *Întâmplări în realitatea imediată* – nu are nume ca și în romanul lui Proust – eroul, zic, vizitează, după *spaţiul binevoitor* dinainte, odăiţa în care bunicul se retrăsese înainte de a muri. Aici obiectele nu mai sunt deloc îmbietoare: aici naratorul descoperă un alt limbaj al lucrurilor, o altă voce a spaţiului, și în definitiv, un alt personaj al cărţii, într-un tablou halucinant. Unul dintr-o lungă serie din *proza obiectuală* a lui Blecher: „Etajul se descompuse bucată, cu bucată, obiect cu obiect după moartea bunicului. El muri în odăiţa meschină și umedă din curte unde își alesese adăpostul bătrâneţelor și pe care nu mai vroia s-o părăsească decât pentru ultimul lui drum. Acolo, mă duceam să-l văd în fiecare zi, în ajunul morţii, și asistai la rugăciunea muribunzilor, pe care o spuse el singur, cu glas tremurat și fără nicio emoţie, după ce își îmbrăcase o cămașe nouă albă, pentru ca ruga să fie mai solemnă. În odăiţa aceea, îl văzui peste câteva zile mort, întins pe o masă de tinichea pentru ultima lui toaletă. Bunicul meu avea un frate mai mic decât el cu câţiva ani, cu care semăna în mod izbitor: aveau amândoi același cap perfect rotund ca o mică sferă, acoperit cu peri albi strălucitori, aceleași priviri vii și pătrunzătoare și aceeași barbă cu fire rare ca o spumă plină de goluri. Unchiul acesta solicită familiei onoarea de a spăla mortul și, deși bătrân și slăbănog, se apucă de treabă cu mare râvnă. Tremura din cap până-n picioare, în timp ce aducea de la robinetul din curte căldările de apă pentru a le pune la încălzit în bucătărie. Când apa fu caldă, o aduse în odăiţă și începu să spele cadavrul cu săpun de rufe și șomoioguri de paie. În timp ce freca, mesteca printre dinţi lacrimi și – ca și cum bunicul ar fi auzit ce spune – îi vorbea pe șoptite, suspinând amarnic: – „Iată ce zi am ajuns...iată unde m-au adus zilele mele negre... tu ești mort acum și eu te spăl... vai mie... a trebuit să trăiesc atât de mult... până să apuc și clipa asta tristă...“. Cu mâneca hainei își ștergea obrajii și barba udă de lacrimi și sudoare și continua să spele cu și mai multă râvnă. Cei doi bătrâni, uimitor de asemănători, unul mort și celălalt spălându-l formau un tablou puţin halucinant. Oamenii de serviciu de la cimitir, care de obicei făceau ei treaba aceasta, primind pentru ea bacșișuri de la toată familia, stăteau într-un colţ și priveau cu ciudă la acest intrus care le răpea meseria. Vorbeau între ei pe șoptite, fumând și scuipând pe jos în toate părţile. După vreun ceas de muncă fratele bunicului termină. Cadavrul era întins pe masă cu faţa în jos. Ai isprăvit? îl întreabă cineva din grup, un omuleţ cu barbișon roșcat, pocnind din degete nervos și plin de răutate.

– Am isprăvit, răspunde fratele mortului. Acum haideţi să-l îmbrăcăm...

– Aha! Ai isprăvit va să zică, spuse din nou omuleţul plin de ironie. Crezi tu că ai terminat? Crezi tu că așa se bagă un mort în pământ? În halul ăsta de murdărie?

Bietul bătrân rămase uimit în mijlocul odăii, cu un șomoiog de paie în mână, uitându-se la noi toţi din odaie și implorându-ne cu priviri mute să-i luăm apărarea. Știa el bine că spălase mortul cu mare atenţie și nu credea să merite o insultă.

– Ei acum am să-și arăt eu că nu trebuie să te amesteci unde nu-ţi fierbe oala... reluă omuleţul obraznic și smulgând din mâna bătrânului șomoiogul de paie se repezi cu el la masă, îl introduse cu o mișcare rapidă în anusul mortului și scoase pe el o bucată groasă de excrement...“. După moartea bunicului, cu ritualul semnalat mai înainte, scenariul acestui eseu epic urmează o scenă de contrast, nunta fiului, Paul Weber cu Edda, prezentată ca o ceremonie tristă și nu lipsită de ridicol: muzica scârţâie valsuri vechi și deprimante, cerul are culori indecise de lut galben, domnișoare în rochii de mătase albastre împart bomboane argintate, bătrânele cucoane se plimbă maiestos, în timp ce în fundul curţii găinele scormonesc iarba căutând grăunţe... Peisaj dezolant bacovian cu elemente de tragic amestecat cu grotesc. Este domeniul (*natura* aglomerată, inestetică) în care se specializează literatura lui Blecher, sensibilă la cruzimea și complicitatea detaliilor. Piaţa în care măcelarii descarcă, dimineaţa, hălcile de carne sângerândă și apoi vitrinele în care, tranșate, bucăţile de carne sunt înșirate, ca niște obiecte de porţelan, „înalte și superbe ca niște superbe prințese moarte“ pare o pânză uriașă pictată de Soutine: „Când ajunsei în piață oamenii descărcau carne pentru barăcile măcelarilor. Duceau în brațe jumătăți de vite roșii și vinete, umede de sânge, înalte și superbe ca niște prințese moarte. În aer mirosea cald a carne și urină; măcelarii atârnau fiecare vită cu capul în jos, cu privirile globuloase și negre îndreptate spre podea. Ele se înșirau acum pe pereții albi de porțelan ca niște sculpturi roșii tăiate în cea mai variată și fragedă materie, cu reflezul apos și irizat al mătăsurilor și limpezimea turbure a gelatinei. În marginea burții deschise spânzura dantela mușchilor și șiragurile grele ale mărgelelor de grăsime. Măcelarii băgau mâinile lor roșii înăuntru și scoteau măruntaie de preț pe care le așezau pe masă: obiecte de carne și de sânge rotunde, late, elastice și calde. Carnea proaspătă strălucea catifelată ca petalele unor trandafiri monstruoși, hipertrofiați. Zorile se făcură albastre ca oțelul; dimineața rece cânta cu un sunet profund de orgă. Caii de la căruțe priveau oamenii prin ochii lor veșnic înlăcrimați; o iapă dete drumul pe caldarâm unui șuvoi fierbinte de urină. În balta, pe alocuri înspumată, pe alocuri clară, cerul se oglindea adânc și negru. Totul deveni îndepărtat și dezolant. Era dimineață; oamenii descărcau carne; vântul mă pătrundea sub haine; dârdâiam de frig și nesomn; în ce fel de lume trăiam?“

Prozatorul acesta greu de fixat într-un compartiment al epicii moderne nu caută pitorescul, dar îl obține cu aceste desene minuțioase de obiecte îngrămădite și contorsionale. Naratorul vizează, s-a văzut, „locurile blestemate“ din micul oraș de provincie, înregistrează vitrinele, nu ratează *panoramele* și *pantomimele* modeste, de cele mai multe ori caricaturale și grotești, merge la cinematograf și sta o zi întreagă pentru a urmări același film, cercetează culisele teatrului de varieteu și, în acest timp, disperările „urlă“ – cum mărturisește – în el. Caută ceva ce nu găsește. Este un adolescent înalt, slab și palid, cu mâinile lungi și gâtul subțire și, înconjurat de *lucruri*, nenumărate și haotice, indistincte, caută semne că lumea există și că ea are un sens. Aceasta este, în definitiv, tema esențială, miezul confesiunii sale. Manifestă o imensă răbdare și, tot așa, o mare curiozitate de a privi aceste obiecte mute, încercând să smulgă secretul lor. Urmărește minute întregi un porc care se scarpină de gard, merge, apoi, într-un atelier de sculptură populară situat la marginea orașului și observă îndelung și cu mare satisfacție bilele de lemn, dantela de talaș ce iese, maiestos, din rândeaua sculptorului, rotocoalele de fum și săgeți indiene, scoicile și florile ivite la urmă din mâna bătrânului meșter. Lucrurile îl intrigă, îl fascinează și îl amețesc prin tăcerea lor. „Tăcerea plutea în aer veche și mucegăită", scrie într-un loc. Intră în cușca sufleurului și, de aici, merge în depozitul teatrului pentru a inspecta fotoliile desperechiate, delabrate, stelele și coroanele de carton aurit risipite pe jos, mobilierul în stil rococo, mesele cu picioarele rupte, traversează, apoi, târgul de vite, așezat pe un maidan muiat de ploaie și cotropit de noroaie, baligă și urină. Cel care observă și narează aceste materii și locuri impure are sentimentul că el însuși este „o creație specială a noroiului, un misionar trimis de el în această lume [...] aceasta era carnea mea autentică, jupuită de haine, jupuită de piele, jupuită de mușchi, jupuită până la noroi".

De este o metafizică în aceste pagini care încearcă să sugereze poezia obscură a obiectelor, metafizica nu poate ieși decât din această masă de percepții senzoriale, acute, nedeterminate, pe care le cunoaște și le notează un spirit anxios la culme și, în același timp, lucid până la cruzime. Iar poezia, dacă există în această proză care evită stilul împodobit, metaforic, și nu are un scenariu epic bogat, vine din aglomerarea notațiilor prozaice, fragmentare, de o mare acuitate senzorială despre realitatea ermetică a lucrurilor. Atât de ermetică încât ea devine, pentru spiritul contemplativ, o apăsătoare irealitate, un subiect etern de suspiciune și anxietate. O frază finală din carte sugerează, am impresia, filosofia eseului biografic romanesc: ea spune ceva despre neputinţa spiritului de a schimba ceva în mecanica realului și, totodată, de a ajunge la înţelesul ultim, absolut al acestei lumi „închise în luminile și culorile ei hermetice din care nu este permis niciunei vieţi să extragă decât aspectul unei exacte banalităţi. *În ea zace melancolia de a fi unic și limitat, într-o lume unică și meschin de aridă*". Unic și limitat într-o lume unică și aridă, iată ideea ce domină această confesiune neobișnuită despre neliniștile unui tânăr provincial care citește pe Kirkegaard și, voind să înțeleagă sensul existenţei sale, descoperă că este zidit într-o materie dură și imobilă: „imensă și zadarnică, închizându-mă în ea din cap până în picioare [...]. În fiecare colțișor lava materiei ieșise din pământ, încremenind în aerul gol, în formă de case cu ferestre, de copaci cu ramurile ce mereu se înălțau ca să înțepe vidul, de flori ce umpleau moale și colorat mici volume curbe de spaţiu, de biserici crescute cu cupola din ce în ce mai sus până la crucea subţire din vârf unde materia își oprise scurgerea în înălțime, neputincioasă de a se sui mai departe. Pretutindeni ea infestase aerul, irupând în el, umplându-l cu abcesele închistate ale pietrelor, cu scorburile rănite ale copacilor ...Umblam înnebunit de lucrurile pe care le vedeam și de care eram sortit să nu pot scăpa".

În această *proză obiectuală*, *subiectivă*, *eseistică* în mare măsură, există și un vag desen epic, cu câteva situaţii și un număr redus de schițe de personaje, legate direct sau indirect de tema naratorului (cunoașterea de sine prin cunoașterea realului asfixiat de lucruri). Naratorul – erou, curios și anxios, vrea să cunoască nu numai „locurile blestemate" și piaţa de măcelari, circul și casa bunicului, dar și misterele erosului. Se îndrăgostește de Clara, sora prietenului Eugen, și exercițiile lui de seducție au loc într-un spațiu, iarăși, convențional și artificial, cu elemente de grotesc. Tânărul pândește de pe canapeaua din prăvălie cum tânăra femeie cu apucături stranii și concupiscențe imprevizibile se dezbracă și se îmbracă în cabina alăturată, apoi așteaptă, plin de emoție, ca pulpele ei să atingă, incendiar, genunchii lui. Actul împlinirii sexuale are loc, tot așa, în condiții improvizate, în mare grabă, cu spaima de a fi descoperiți. Apare și un șoarece care tulbură și mai tare emoția îndrăgostiților culpabili și prilejuiește, totodată, naratorului să facă o digresiune (cam inutilă) pentru a studia cazul...

Asemenea digresiuni intră în formula scriiturii lui Blecher. Ca orice simpatizant al avangardei, el nu respectă codurile genurilor literare existente. Scriitura lui își creează propriul cod. Când apare Edda, tânăra soție a prietenului Paul, eroul existențialist se îndrăgostește numaidecât și, se pare, iremediabil și ce urmează este o lungă priveghere și așteptare. Personajul îi urmărește gesturile, îi descrie veșmintele și notează cu emoție zgomotul pe care îl fac tocurile de la pantofii ei. Atracție pentru „afabulațiile feminine“ se manifestă, așadar, și în plan erotic. Eroul se îmbolnăvește și, în jurnalul închipuirilor, halucinațiilor sale, apare mereu o femeie sublimă,iar când se trezește, eroul construit din incertitudini și spaime, descoperă în Edda pe femeia din coșmarul său. Întâlnind-o în chip real are cu ea un dialog incert încheiat cu sentimentul că lumea este, în continuare, meschin închisă în exactitatea și secretul banalității sale și că omul este un prizonier ce nu poate evada din ea. O idee ce revine în roman, în fine, o idee ce însoțește biografia eroului în toate situațiile de existență: „Era acum ceva cert: lumea avea un aspect comun al ei în mijlocul căruia căzusem ca o eroare, niciodată nu voi putea deveni un copac, nici ucide pe cineva, nici sângele nu va țâșni în valuri. Toate lucrurile, toți oamenii erau închiși în trista și mica lor obligaţie de a fi exacţi, nimic alta decât exacţi. În zadar aş fi putut să cred că într-un vas erau dalii când acolo se afla o eșarfă. Lumea n-avea puterea de a se schimba câtuși de puţin, era atât de meschin închisă în exactitatea ei încât nu-și putea permite să ia eșarfe drept flori...“ Edda moare și, contemplând sicriul înghiţit de noroiul din groapă, personajul își întărește ideea că, în fapt, existenţa însăși este un *noroi superior* și că „în lume nu există nimic în afara noroiului [...] Înmormântarea era o simplă înșirare de obiecte“.

Iniţierea erotică a eroului (o temă obsedantă în *Inimi cicatrizate*) cunoaște momente și forme pe care G. Călinescu le găsea cu totul absurde și respingătoare. Ele fac parte, totuși, din psihologia (Perpessicius îi zice „psihopatologia“) adolescenţei. Clara are „bucuria câinească“ de a-l provoca pe adolescentul care-i urmărește, cu simţurile în flăcări, mișcările obscene din cabină și tot ea, s-a reţinut, îi atinge – ritualic – genunchii încremeniţi în văpăi interioare. Un tânăr cu gusturi suspecte, Walter, îl duce în pivniţe obscure și-l învață să facă „cu pana“ nu se știe ce act sexual și, când adolescentul naiv încercă să repete în altă împrejurare actul sexual obscur, este admonestat, huiduit de un individ din cartier. Ozy este cocoșat și naratorul face cu el „jocuri imaginare“, dar mediocritatea dialogurile îl plictisește repede. Paul Weber, fratele lui Ozy, se însoară numaidecât după moartea tatălui cu Edda și, după moartea ei, dezechilibrat de situaţie, se dedă desfrâului. *Peisajele* – să le numim astfel – care, repet, constituie adevăratele personaje centrale ale cărţii – n-au nimic din frumuseţea decorativă a naturii romantice. În *Întâmplări în irealitatea imediată*, natura se identifică și sugerează, în formele ei inestetice, „o lume umedă, urâtă, în care plouă încet“. Pe aceasta o percepe și vrea s-o cunoască adolescentul cu simţurile la pândă și cu luciditatea lui scormonitoare. *A scormoni, a diseca* și a *specula* în jurul unei realităţi incerte, mute și limitate, închise în ea însăși, sunt verbe esențiale în această proză *subiectiv – obiectuală* (aceasta este, am impresia, formula epică corectă a prozei lui Blecher), o proză ce nu respectă nici canonul epicii confesive (cât există), nici canoanele epicii realiste. Nici mijloacele de cunoaștere ale naratorului nu sunt mai precise. Percepția lui se schimbă de la un moment la altul și trecerea de la coșmar la luciditatea nemiloasă este rapidă. Căci mărturisește într-un rând, acest narator bolnav de incertitudine, și anume atunci când tocmai se trezește dintr-un vis tulburat de groaznice coșmaruri:

„Ceea ce văd acum în jurul meu diferă foarte puțin de ceea ce vedeam cu o secundă mai înainte, dar nu știu care aer de autenticitate, ce plutește în lucruri, în mine, ca o răceală bruscă a atmosferei iarna, care mărește deodată toate sonoritățile... În ce constă simțul realității mele? În jurul meu a revenit viața pe care o voi trăi până la visul următor. Amintiri și dureri prezente atârnă greu în mine și eu vreau să le rezist, să nu cad în somnul lor, de unde nu mă voi întoarce poate niciodată... Mă zbat acum în realitate, țip, implor să fiu trezit, să fi trezit în altă viață, în viața mea adevărată. Este cert că e plină zi, că știu unde mă aflu și că trăiesc, dar lipsește ceva în toate acestea, așa ca în grozavul meu coșmar. Mă zbat, țip, mă frământ. Cine mă va trezi? În jurul meu realitatea exactă mă trage tot mai jos, încercând să mă scufunde. Cine mă va trezi? Întotdeauna a fost așa, întotdeauna, întotdeauna“.

Concluzia este că lumea din afară (natura în materialitatea ei urâtă, inestetică) este bolnavă în indiferența ei brutală, ca și cel care o observă și, prin această confruntare, vrea să-și determine identitatea. Frazele finale ale confesiunii ne sugerează că nu reușește decât să înregistreze, într-un stil liber, acut, demontativ, stil de incizie în carne vie, ceea ce ochiul lui necruțător observă în *le dehors* și, totodată, stările de febră interioară confuze, coșmarești. Romanele despre adolescență sunt, în genere, lirice și idilice, cu eroi naivi și frumoși, îndrăgostiți de mituri, scurtul roman al lui Blecher vine cu altă viziune, spațiul lui epic este închis, „blestemat“, de multe ori de un grotesc tragic, iar eroul (naratorul) său percepe și relatează totul cu o acuitate maximă.

*

Al doilea roman, *Inimi cicatrizate* (1937) are mai mult epică și are o tipologie ce se poate reține la lectură. Ce se observă însă înainte de orice și ceea ce reprezintă, în fond, o noutate în literatura noastră, este atmosfera de sanatoriu în care trăiește eroul, Emanuel, bolnav de morbul lui Pott. Nimeni n-a scris, înainte de Blecher și nici după el, o carte în care să înfățișeze, cu un realism atât de lucid și cu atâta înțelegere umană, mediul clinic și viața unui individ tânăr închis într-un sicriu de ghips într-o comunitate de alți bolnavi de tuberculoză osoasă, într-un oraș (Berck), organizat în funcție de această maladie. Referința la Tomas Mann este, în acest caz, inevitabilă, și critica literară n-a ezitat, încă de la apariția cărții, s-o facă. Unii comentatori (Ov. S. Crohmălniceanu, de pildă) trimit și la prozele lui Bruno Schulz, Robert Walzer și, mai înainte, pentru a marca universul terifiant și *realismul fantastic*, la Kafka. N-a fost uitat nici Sartre cu *Greața* lui. Nota existențială este, indiscutabil, pregnantă în narațiunea care are ca motto o mică propoziție de Kierkegaard. În interiorul narațiunii este citat și Lautreamont cu *Les chants de Maladoror,* poemele pe care suprarealiștii le admiră. Bolnavii din sanatoriul de la Berck ascultă muzică de Bach, discută idei, își împrumută cărți și, trăind într-un mic infern, nu-și suprimă viața sentimentală și spirituală. Ei se instalează greu în boală, dar cu timpul se *acomodează* (un verb ce revine în text), înfiripă idile, intră în competiție, se plimbă cu trăsura prin oraș, fac plajă pe *gutieră*, au experiențe sexuale în condiții, e drept, dificile, se îmbracă elegant când vin la masa comună, devin geloși și, din când în când, fac chefuri monstruoase. O lume în corsete de ghips, cu pasiuni însă normal lumești, relatate în stil obiectiv, la persoana a treia, văzute prin optica eroului central, Emanuel, student în medicină.

Romanul începe, balzacian, cu intrarea eroului pe o scară întunecoasă ce miroase a produse farmaceutice și a cauciuc ars, în sanatoriul din care nu va ieși decât pentru a intra în altul. Ce urmează este, într-adevăr, un fel de jurnal clinic cu schițe de portret, reflecții morale, confesiuni, scene de viață relatate deloc jeluitor, în stil de proces-verbal de constatare. O „carte de singurătate“, scrie, în epocă, Mihail Sebastian, admirator al prozatorului. Așa este, dar singurătatea din acest roman este populată de indivizi care, în condiția lor de existență („în subsolul realității“), nu-și pierd caracterul, nici pasiunile. „Imprezonierați în ghips“, ei își duc viața pe gutieră, trec prin evenimente majore (punerea corsetului de ghips este unul dintre ele), se îndrăgostesc – cum am spus – și au reverii de tot felul. Emanuel suferă de „incantația pustietății“, ceea ce nu-l împiedică să facă dragoste higenică, la început cu Colette – o slujnică blajină și săritoare – apoi, după ce este zidit în ghips, să înceapă o idilă cu romantica Solange și să treacă prin momente penibile. Dramele, trădările, momentele de extaz erotic și momentele de panică existențială se succed într-un scenariu care le consemnează și le înfățișează fără a insista pe elementul patologic. Naratorul nu mai face, aici, recensământul obiectelor agresive și inutile, ca în romanul anterior, ci urmărește mișcarea psihică lentă a bolnavilor într-un sanatoriu care pare a fi o închisoare cu porțile libere. În ea, se profilează, repet, o tipologie fără mituri și fără mari simboluri. Quitonce apare în sala de mese, care este și o sală de prezentare, ca într-o ceremonie, tremurând epileptic din picioare, sprijinit de două bastoane... Aflăm mai târziu biografia lui. Este bolnav din copilărie, cunoaște toate sanatoriile din Europa, pe toţi doctorii, infirmierele, ştie unde se pune cel mai bun ghips, cunoaşte ca nimeni altul mersul bolii, a devenit un veritabil „profesionist". Naratorul îl urmează în sala în care se schimbă pansamentele și, fără pudoare, îi prezintă organele care putrezesc rând pe rând, vertebrele mucegăite și, mai ales (curiozitatea lui este, aici, morbidă, peste marginile şi necesităţile epicului) sexul chircit, devitalizat, descompus „înaintea putreziciunii finale". Era cu adevărat necesar? Individ afectuos, Quitance îi lasă lui Emanuel, înainte de a muri, o bucăţică din osul lui bolnav, ca semn de simpatie. Sunt și alte exemple în roman de cruzime realistă. Când lui Emanuel i se scoate ghipsul, naratorul este de faţă şi descrie cu un deliciu amestecat cu mare scârbă, platoșa de jeg în care eroul trăise atâta timp. Scenă, iarăși, de obiectivitate epică patologică.

Dar sunt și momente de tandreţe și delicateţe în acest roman, poate fără multă metafizică, dar cu substanţă epică originală, un roman remarcabil pe care, nu se știe de ce, Eugen Ionescu îl suspectează, pe nedrept, că cedează convenţiilor literaturii și *sucumbă spiritual „sub mizerie, sub necesitate"*. Are mai multă dreptate Pompiliu Constantinescu care vede în acest roman atipic, sub multe aspecte, un lung exerciţiu, demn de luat în seamă, de analiză a mizeriei biologice. O analiză dominată de spirit: „umană, autentică, până la un fel de jupuire a conştiinţei, neliniştită și lucidă în același timp, de o demnitate de tragedie antică, experienţa cuprinsă în romanul d-lui Blecher afirmă definitiv marile sale însușiri de scriitor" și tot el remarcă „o stranie atmosferă de vis [ce] învăluie atâta deznădejde și durere". Autorul o numește (într-o scrisoare adresată lui Saşa Pană, să ne amintim!) *o irealitate fantastică a evenimentelor*. Ceea ce este bine spus. Nu o evaziune – în stil romantic – din lumea contigentului, ci o adâncire în contingentul mărunt, o diminuare a speculaţiei intelectuale (procedeu pe care prozatorul și-l revendică în aceeași scrisoare!) și o accentuare deliberată a *trăirii* în procesul cunoașterii „Eu trăiesc această irealitate“ (în masiva, indistincta, muta și limitata realitate), ține să precizeze Blecher în mesajul său.

Din trăirea subiectivă, directă, adâncită și amănunțită până la pierderea sensului totalității lucrurilor, dar și a unicității punctului de vedere subiectiv, iese caracterul original al prozei lui Blecher, greu de fixat, repet, într-un stil și o școală literară. O proză existențialistă, bineînțeles, prin sentimentul acestei duble indeterminări: a realității din afară (a obiectului) și, mai grav, mai accentuat, indeterminarea individului care cercetează determinările și indeterminările realității... Consecința inevitabilă este că, în această dublă experiență eșuată, cunoașterea de sine își pierde criteriile și încrederea în sine, iar prozatorului care vrea să înregistreze aventura spiritului nu-i mai rămâne decât să noteze tocmai aceste succesive indeterminări și eșecuri. Blecher, spre deosebire de alți scriitori și filosofi existențialiști, a trăit și, când își scrie romanele, trăiește încă *pe viu*, nu în lumea speculațiilor și a imaginației, această experiență tragică. De aceea, analizându-i prozele subiective, este imposibil să ignori, cum cer Proust și Valéry, *eul biografic*. În spatele epicii obiective, relatate la persoana a III-a, există o imensă experiență abisală, netrucată, consemnată în jurnal (*Vizuina luminată*) și în alte documente biografice. Scriitura lui se ridică pe un veritabil infern de suferință individuală. S-a observat că *Întâmplări în irealitatea imediată* este o proză fără subiect și numai indirect are o tipologie în planul secund al confesiunii. În *Inimi cicatrizate*, tipologia – în forme estompate – există și, în genere, jurnalul clinic depășește în chip curent sfera speculațiilor subiective și încearcă să surprindă un număr de *caractere*, *comportamente*, *destine* într-o situație specială: aceea a bolii în care individul (în cazul de față: naratorul și personajul central al narațiunii) s-a fixat pentru tot restul vieții. Cum am putea ignora, în această situație, *eul biografic*, adică pe omul din spatele *eului creator*, omul care scrie ceea ce tocmai trăiește? Și, în general, cum să nu ținem seama de lumea din jurul său, aceea pe care el o descrie în chip direct în jurnalul său intim?

În amândouă este vorba de caractere, destine care se încrucișează pentru o vreme într-un sanatoriu de tuberculoză. O lume fatal eterogenă, cosmopolită. Ernest, mai vechi în sanatoriu, îi face lui Emanuel educație (inițiere) în boală și în comportamentul în viața de bolnav. Ideea lui este că boala nu-i o nenorocire, ea satisface o lene preexistentă, subțiază simțurile („mă odihnesc admirabil, mă simt foarte bine"). Îi place când plouă, iar când e vreme frumoasă este deprimat, atunci lucrurile îi par inutile și de neînțeles. Acceptă misterul, adoră zilele mohorâte, când stă în casă și are o înțelegere „de câine bătut", Ernest joacă rol de narator al naratorului. Este martorul interior, ghidul informat din scenariul epic al unei lumi de adunătură, legată doar prin elementul comun al tuberculozei. Din ea nu se poate ieși decât prin moarte (ceea ce se întâmplă aproape zilnic) și, mai rar, prin evaziune (cum se întâmplă cu Emanuel care, după un stagiu îndelungat, se mută în alt sanatoriu).

Și, totuși, se întâmplă ca bolnavii care se însănătoșesc să revină. Este cazul frumoasei Solange, de care se îndrăgostește rapid Emanuel, insațiabil când este vorba de bucuriile erosului. Berck, explică Ernest, este un oraș de unde nu se pleacă: „e o otravă subtilă; intră de-a dreptul în sânge; cine a trăit aici nu-și găsește locul nicăieri în lume; ai să simți asta într-o zi; toți negustorii, toți doctorii de aici, farmaciștii, chiar și brancardierii, toți sunt foarte bolnavi, care n-au putut trăi în alte părți". Cumpănitul, adaptatul Ernest și, până la urmă, tonicul Ernest (tonic într-un mediu depresiv și terorizant), are, totuși, momente de descurajare, când *înțelegerea de câine bătut* nu-l ajută. Atunci se simte, ca individ, „mai puțin decât un scaun, decât o masă și decât o bucată de lemn [...] în dedesuptul lucrurilor [...] Mai puțin decât tine însuți“ – mărturisește el lui Emanuel, care se află de-abia la începutul procesui de adaptare. Problema lui Ernest, bolnav cu lungi state de serviciu în interiorul bolii, este că, odată vindecat, nu se mai poate adapta la mersul lumii sănătoase. Teorie stranie, nu lipsită, totuși, de o anumită logică a omului ce a stat mult în captivitate. Odată liberi, ei nu mai știu să trăiască în libertate. Bolnavii – repetă Ernest – n-au nevoie de sănătate [...] Ei se simt foarte bine pe gutiere [...] fericiți [...] „Mai tragică este situația mea care-s vindecat și voi trebui în curând să reintru î n viața de toate zilele. Voi avea încontinuu nevoie de a fi sănătos, în timp ce pe gutieră îmi puteam permite să am într-o seară febră și altă dată vărsături [...] Ce pot face, în viața cotidiană? Ce lucru uimitor, extraordinar, poate ea conține pentru mine? În fiecare zi mă voi spăla pe dinți, voi mânca la prânz și voi lua cafeaua cu lapte seara, indiferent dacă undeva se va fi întâmplat în timpul zilei o catastrofă de cale ferată, ori cineva în familie va fi murit. Tot mă voi spăla pe dinți, tot voi sta la masă... tot eu voi fi. Înțelegi? Înțelegi ce animal îngrozitor de monoton voi deveni? [...] Când cineva a fost scos o dată din viață și a avut timpul și calmul necesar ca să-și puie o singură întrebare esențială cu privire la dânsa – una singură – rămâne otrăvită pentru totdeauna... Desigur, lumea continuă să existe, dar cineva a șters cu un burete de pe lucruri importanța lor...“

Să observăm faptul că în această stare limitată de existență, indivizii nu renunță la mondenitățile de afară. Doamna Wandesca îmbracă o rochie elegantă peste corsetul de ghips, când vine în salonul unde se servește cina. La fel fac toți pacienții. Bărbații își pun papion și costume sobre, femeile rochii luxoase, se îndrăgostesc, flirtează la plajă de pe *gutierele* în care sunt crucificați, cuplurile caută locuri mai ascunse pentru a se atinge. Erosul, putem spune, este aici la putere, maladia provoacă o agitație teribilă a simțurilor și poate isca mari conflicte. Emanuel se așează, imprudent, lângă Cora și alt pacient, amorezat de ea, are o criză de gelozie. Roger Torn este îndrăgostit de D-na Wandeska și, turbat de gelozie, ascultă din camera vecină zgomotele suspecte din camera în care femeia râde și dă semne de trădare sentimentală. Ieșit din fire, el bate în ușă și cere, imperios, să i se deschidă pentru a surprinde, pe viu, mârșava infidelitate. I se deschide și, stupoare!, D-na Wandeska nu se află în culpă morală criminală, se găsește doar cu infirmiera care-i schimbă pansamentele. Scenă epică bună de gelozie absurdă, dacă n-am ști, din literatura mare, că gelozia nu are niciodată rațiuni sigure, iar când le are nu mai este nimic de comentat. Singura soluție în astfel de cazuri este resemnarea: *au mai pățit-o și alții*, cum sună sfârșitul unei nuvele românești.

Nici Emanuel nu duce o viață austeră de pacient în această casă a bolii și a meditației în jurul bolii. Se îndrăgostește, am semnalat, de frumoasa Solange și trece cu ea prin toate ritualurile sexualității, în condiții, e drept, speciale. O părăsește, apoi, pentru D-na Tils, o americancă din afara sanatoriului, și se mută în vila ei. Solange este geloasă și Emanuel dă dovadă, ca orice bărbat tânăr stăpân pe situație, de cruzime sentimentală. Întins pe gutieră, el are succes la femei și, în momentele de criză, este cinic. Solange este o romantică iertătoare și, când eroul – care suferă, cum am văzut, în afară de morbul lui Pott, de o boală mai greu de definit („incantația pustietății“) – părăsește Berck-ul, femeia îndrăgostită și trădată vine la gară și-l sărută. Prozatorul se arată interesat de asemenea drame și psihodrame din culisele bolii, voind a sugera, pe urmele lui Thomas Mann, desigur, că indivizii nu-și abandonează, nici în acest caz, pasiunile, miturile, reflexele existențiale cele mai profunde. De la Solange și D-na Tils de la vila „Elseneur“, Emanuel trece la o irlandeză roșcovană, Katty, și o rostogolește pe iarbă, ca un păstor nestăpânit. Scenă suspectă. Eroul cunoaște și situații mai potrivite pentru capacitatea lui intelectuală, cum este aceea în care discută cu enigmatica Isa, ființă cultivată, care-i dă să citească pe Lautréamont.

Sugestive epic, sunt și câteva scene colective. Am citat deja ceremonia mesei, plină de un snobism grotesc. Mai poate fi amintită, în această ordine, înmormântarea lui Quitonce și liturghia din modesta biserică de bârne. Bolnavii stau, aliniați, pe cărucioare și preotul trece solemn de la unul la altul ca la o mesă solemnă într-o mare catedrală... Când sicriul este aruncat în noroi, izbucnește un marș militar reprodus de la gramofonul lăsat de muribund copiilor din sanatoriu. Tragicul se unește, des în universul prozei lui Blecher cu măștile lui comice, voind a sugera urâtul și alte forme ale informului, caricaturalului. Este ideea pe care o au, în genere, scriitorii existențialiști despre absurdul existenței și despre negativitățile, derizoriul, fragmentarul și distorsiunile din ecuația vieții. Blecher este foarte sensibil, aici și în proza anterioară, la acest aspect, de aceea *personajele* sale nu au ordinea, claritatea și frumusețea clasică, sunt naturii rebele, complexe, inestetice – cum am reținut.

S-a discutat despre latura autobiografică a scrierilor și, la acest punct, Radu Țeposu și, mai nou și mai bine documentat, Doris Mironescu (îngrijitorul ediției de față) au adus lămuriri corecte, verosimile. Cert este că primul roman pornește dintr-o experiență personală, indiscutabilă, transcrisă însă într-un chip ce dă confesiunii individualitate și substanță epică. În *Inimi cicatrizate*, prozatorul obiectivează și epicizează în mod vizibil experiența sa, folosind câteva din procedeele romanului analitic. Face portrete (câteva sunt reușite), studiază pe scurt *caractere*, în fine, fotografiază destine venite de peste tot și de toate condiţiile în această anticameră a morţii în care adevăratul, realul erou este boala. Cartea se susţine, estetic, ca o inteligentă proză de atmosferă, sugerând condiţia umană într-un mediu patologic, acolo unde tragicul trăiește în complicitate cu micul infern biologic (oameni ce-și duc viaţa pe cărucioare, tineri și vârstnici cu coaste putrezite, abcese, operaţii chirurgicale, încorsetări în ghips), lungi disperări și crize de revoltă inutile, în fine, încercarea de adaptare într-un mediu morbid, în vecinătatea permanentă și presantă, exasperantă a morţii. Dar și încercarea individului de a nu renunţa la toate bucuriile trupului în aceste circumstanțe monstruoase. Sexualitatea și meditația sunt pentru eroul lui Blecher două căi de a evada pentru scrută vreme din infernul în care boala l-a închis. Meditația este în *Inimi cicatrizate* mai redusă și mai fără substanţă epică decât în primul roman, iar scenele sexuale păstrează în ineditul lor, o notă de decenţă ce le salvează de vulgarităţile și căderile patologicului. Nu-i, să ne înţelegem, o capodoperă, dar este un roman mai mult decât notabil, original prin unele laturi și, în felul lui, unic în literatura noastră, prin încercarea de a prinde comportamentul uman într-un mediu și o condiție biologică și psihică extremă.

*

Cea mai bună operă literară a lui Max Blecher este, indiscutabil, jurnalul său de sanatoriu scris în 1937-1938 și publicat postum în 1971 de Sașa Pană sub titlul *Vizuina luminată*. În paradigma genului diaristic este unul dintre cele mai originale, prin substanţa și formula lui liberă de orice canon (dacă diarismul are canoane). Liberă, oricum, chiar și faţă de convenţiile diaristicii curente. Nu-i o cronologie fragmentară a vieţii intime, nu-i nicio cronică pur subiectivă a istoriei din afară (total, de altfel, ignorată aici), este o înregistrare a stărilor de spirit și, mai ales, a *stărilor de vis* (să le spunem astfel), a închipuirilor, fantasmelor, peisajelor și utopiilor onirice. Un jurnal de boală, dar este mai mult decât atât. Este jurnalul vizuinilor onirice pe care un bolnav extraordinar de lucid le trăiește și le notează. Din acest punct de vedere, am putea spune că Blecher este cel care are cel dintâi intuiția, în literatura noastră, să exploreze *visul lucid* și să înregistreze experiența onirică, fără a utiliza dicteul automat suprarealist. Nu-mi amintesc dacă Dimov și Țepeneag l-au trecut pe autorul *Viziunii iluminate* printre precursorii onirismului dar, dacă n-au făcut-o, mă gândesc că ar fi avut destule motive s-o facă. Jurnalul în discuție debutează și, în multe privințe, exprimă mai bine și mai elocvent prin acuitatea observației și sinceritatea notației materia epică și subiectivă din romane. Stilul este mai strâns, reflecțiile mai bogate și mai profunde, în fine, „densitatea existenței“ (formula aparține diaristului) este mai mare în această confesiune dramatică și, repet, fără retorică, scrisă cu o rece disperare. Ea începe cu o promisiunea de adevăr și de totală sinceritate. Sunt cele două clauze (clauzele esențiale) ce fac parte din poetica (încă neomologată, canonizată) a scriiturii dialistice. Blecher – pacient la Berck, Leysin (Elveția) și Techirghiol – le confirmă de mai multe ori în interiorul jurnalului intim, asigurându-și, astfel posibilul cititor că tot ce scrie este adevărat.

Diaristul începe prin a vorbi despre însemnătatea faptelor neînsemnate în această curgere cenușie a clipelor moarte: „Tot ce scriu a fost cândva viață adevărată. Și totuși când mă gândesc la fiecare clipă care a trecut în parte, și caut s-o revăd, s-o reconstitui, adică să-i regăsesc anumita ei tristețe sau bucurie, impresia care renaște este înainte de toate aceea a efemerității vieții care se scurge și apoi, aceea a lipsei totale de importanță cu care se integrează aceste clipe în ceea ce numim, cu un singur cuvânt, existența unui om. S-ar zice că amintirile în memorie, se decolorează exact ca și acelea pe care le păstrăm în sertare. În ce constă atunci importanța unei clipe în momentul când e încă prezentă? Să încercăm deci, o intensă trăire în clipa la care luăm parte. Și care se „petrece“ în momentul actual, de vreme ce știm că timpul îi va șterge cu totul însemnătatea. Ei da, s-o trăim cu intensitate... Dar, în ce constă totuși însemnătatea ei? Ce sens are dânsa? Când stau după-amiază în grădină, în soare și închid ochii, când sunt singur și închid ochii, ori când în mijlocul unei conversații îmi trec mâna peste obraz și strâng pleoapele, regăsesc întotdeauna aceeași întunecime nesigură, aceeași cavernă intimă și cunoscută, aceeași vizuină călduță și iluminată de pete și imagini neclare, care este interiorul trupului meu, conținutul „persoanei“ mele de „dincoace“ de piele“.

Se poate desprinde de aici – dar și din alte fragmente – ideea că diaristul *scrie* pe măsură ce *trăiește* evenimentul și, în acest chip, există o simultaneitate perfectă (visul oricărui diarist și grija oricărui teoretician al diarismului!) între *povestire* (récit) și *obiectul* (faptul de viață *trăit*) al povestirii. Mai pe scurt: simultaneitatea dintre *trăire* și *mărturisire* în jurnalul intim. Blecher este conștient de această relație și, notându-și trăirile sau recitind (moment, iarăși important în scenariul diarismului) ceea ce a scris, vine cu alte precizări, preocupat de imaginea (autenticitatea) acestei *vizuini luminate* ce unește planurile (realul și oniricul, logicul și reveriile ilogicului, întâmplarea și fantasmele închipuirii). Toate, spune el, sunt importante și toate trebuie să treacă prin vămile lucidității. Spontaneitatea trebuie, în acest caz, supravegheată și întâmplările curățate de „zgura de visuri“. Dacă înțelegem bine, odată cu zgura nu iese din pagină visul ca atare: „Cu mare mirare, când recitesc ce-am scris, regăsesc în cele povestite exactitatea întâmplărilor care s-au petrecut în realitate. Îmi este atât de greu să le degajez de cele ce nu s-au întâmplat niciodată! Este atât de greu să le curăţ de zgura de visuri, de interpretări și de deformări la care le-am supus. În fiecare clipă, îmi vine în minte alte imagini, alte reverii sau simple viziuni în lumini seducătoare pe care trebuie să le îndepărtez pentru a păstra povestirii mele oarecare logică și la urmă sunt primul care mă mir că ceea ce am scris poate fi inteligibil. Dar aș vrea câteodată să-mi însemn și toate reveriile și toate visele nocturne pentru a da cu adevărat imaginea viziunii iluminate care stă înfundată în întunericul meu cel mai familiar și cel mai intim. Poate că voi putea scrie odată toate întâmplările din vis tot atât de pasionante ca și cele din viaţă, poate însă că forțele îmi vor slăbi și nu voi putea scrie deloc... În acest caz, mi-ar părea rău să nu fi consemnat de exemplu și visuri care m-au amuzat sau m-au fascinat cu mult mai intensă pasiune decât viaţa realităţii".

Acestea sunt ideile diaristului despre datoriile și posibilităţile jurnalului său, văzut nu ca o soluţie de salvare (terapeutică) a spiritului, cum îl gândește și îl practică, de exemplu, Kafka, nici ca o posibilă *operă* lucrată *à mort*, cum o imaginează Barthes. Este mai degrabă o *operă* virtuală în stare încă de *Album*, ca să rămânem în terminologia lui Barthes. Autorul nu are pretenţii literare și nici nu visează să ajungă la ele, rafistolând însemnările scrise în grabă. Dacă a îndreptat ceva (dacă a îndreptat „zgura de vis") nu știm. *Vizuina luminată*, care iese – potrivit mărturisirii de mai sus, din întunericul clipelor de cenușă, semnificative în insignifianța lor – comunică, oricum, la lectură o existență trăită rapid, în regim de urgență, cu momente de spaimă, alteori momente de „perversă satisfacție", de „confort meschin", de „meschină securitate", de pildă atunci când bolnavul descoperă că pacientul din camera vecină are o boală mai gravă de cât a lui. Le notează pe toate cu un fel de bolnăvicioasă precizie. Se observă ușor că substanța jurnalului este aceea din *Inimi cicatrizate*, mai concentrată și mai coerent studiată și notată aici. Autorul vorbește, evident, la persoana întâi și acest fapt este important, pentru că se poate exprima mai liber și poate medita, de asemenea, în mai mare libertate a scrisului, trecând ușor de la o scenă de viață clinică la alta. Vorbește, mai întâi, despre el și de trăirile, gândurile, fantasmele sale și înregistrează fără nicio constrângere epică ceea ce vede la alții. Notează „fapte mici", „senzații dementiale", starea de „leșin inefabil" în care se complace, „înțepăturile intercostale și profunde" și, în acest timp, ascultă tusea muribundului de alăturea și vocea preotului care vrea să-l convingă să se împărtășească, iar muribundul refuză cu îndârjire. O mică hemoragie și o sete apocaliptică, animală, ca un act de răzbunare, îi stârnește o reflecție deloc metafizică despre *senzația dementială* și revolta simțurilor în fața neputinței și a inutilității revoltei: „Cred că viața se condensează câteodată în anumite fapte mici și devine atunci de zeci, de mii de ori mai grea și mai intensă ca de obicei, ca nucleele acelea de materie stelară ce plutesc prin spațiile astronomice și despre care ni se spune că materia lor e de mii de ori mai densă decât aceea a planetei noastre. Și cred că o asemenea condensare de viață, pe care n-am mai resimțit-o de-atunci decât de două sau de trei ori s-a petrecut cu mine când am dus apa la gură. Există lucruri elementar de simple, ce nu pot fi puse în cuvinte și senzația pe care am încercat-o bând prima înghițitură de apă este cu siguranță printre acestea. Aș încerca să-i găsesc un calificativ exact și nu găsesc decât unul singur: dementială. Asta este: era o senzație dementială, o senzație capabilă să zdruncine creierii și să mă facă să râd, sau să plâng, sau să fac grimase sau să spun măscări ca nebunii. Îmi venea nu să beau apa, ci s-o sărut. Îmi amintesc bine cum am încercat să „sărut" apa strângând buzele și plimbând lichidul prin gură. Cred că dacă în momentul acela aș fi avut un revolver încărcat în mână și cineva ar fi încercat să mă oprească de a bea, aș fi tras fără nicio ezitare, cu pofta, cu voluptatea și cu îndârjirea cu care golii o jumătate de sticlă“.

Muribundul de alături se stinge și, urmărind mișcarea razei de soare care pătrunde în cameră (un act inefabil) într-o după-amiază, altfel banală și tristă, diaristul își imaginează propria moarte. Are în gând mai multe ipoteze, „cade“ printre întâmplări posibile și decoruri, le comentează pe rând, încheind cu ideea, de altfel comună, că viața („căderea“) lui nu poate fi decât o simplă trecere și „o simplă traiectorie în vid“. Notează, cu acest scepticism resemnat în minte, senzații greu de definit – „ceva [...], opac și iremediabil, mai ales iremediabil în al cărui conținut nu mai sunt cuprins de loc și care totuși mă cuprinde radical, esențial, până la cele mai întunecate străfunduri“, dar și absența senzațiilor, stările de vid și de cădere în vid – cum scrie mai sus. Aceasta este materia jurnalului și de aici vine în bună parte originalitatea lui. O epică diaristică complexă, substanțială, efectul unui proces de introspecție meditată, întoarsă pe toate părțile de un scriitor care-și citește boala și anxietățile pe care i le provoacă, așa cum altul își citește și își notează în amănunt stările de extaz. Le observă și le citește, fără să reușească să le înțeleagă bine. Ceea ce întărește un sentiment straniu de derută și indiferență în fața „straniei diversități a faptelor cotidiene“ în densa și muta lor indiferență. Un sentiment sau o senzație pe care le notează și în *Întâmplări în irealitatea imediată*, mai direct însă și mai fără nicio preocupare de a ficționa, în *Vizuina luminată*, faptele de existență.

De aceea sentimentul de autenticitate, de trăire *sur le vif* este, în jurnal, mai puternic și mai credibil. Nu-i o resemnare în el, nu-i nicio înțelegere a neînțelegerii, nu-i nici revolta totală a spiritului în fața realității impenetrante și ostile din jur, este doar o acceptare dureroasă și calmă a implacabilului din viață. Foarte fine aceste speculații făcute de un tânăr inteligent care vede și aude cu toate simțurile vidul din lucruri: „Iată pentru ce nu înțeleg nimic din ceea ce se petrece în jurul meu și continui să „cad“ în viață printre întâmplări și decoruri, printre clipe și oameni, printre culori și muzici, tot mai vertiginos, secundă cu secundă, tot mai profund, fără sens, ca întru-un puț cu pereții zugrăviți cu fapte și oameni, în care „căderea“ mea nu este decât o simplă trecere și o simplă traiectorie în vid, constituind totuși ceea ce bizar și fără justificare s-ar putea numi „a-mi trăi viața mea proprie“...

Diaristul care ține, fără a marca datele calendaristice, un jurnal clinic, se gândește, desigur, și la moartea proprie, după ce înregistrează șirul morților din jur. Și-o imaginează în mai multe ipostaze, cum am zis, în toate însă există însă un amestec de lumi și culori. În alte scrieri literare moartea este văzută ca o intrare chinuită într-o gaură strâmtă (Tolstoi), iar în viziunile mistice ca o călătorie în teritorii paradisiace. Blecher o imaginează ca o trecere într-un teritoriu „definitiv, opac și iremediabil“, de care a fost vorba mai înainte, precedat de amestecul de culori, sunete și lumini, ca într-un poem al corespondențelor simboliste. Percepția realității, urmată invariabil de sentimentul imposibilității de a ajunge la capăt (capătul înțelegerii), constituie – și aici ca și în *Întâmplări în irealitatea imediată,* de care se apropie prin subiect și stil – tema diaristului care-și notează senzațiile, gândurile, stările de spirit într-un *eseu diaristic* nu într-un jurnal propriu-zis, acela ce are o *calendaritate* și o *cotidianitate* sigură. Jurnalul secret al lui Blecher este ceva mai complex, întors spre filosofie și spre introspecție și speculație. Diaristul, fixat în anti-camera morții, observă și visează. Închide un ochi, ca Dionis din nuvela lui Eminescu, și vede lumea într-un fel, deschide, apoi, celălalt ochi sau pe amândoi și apoi trage concluzia că a vedea este totuna cu a visa. Constată cu uluire, zice el, că „surpriza este aceeași fie că țin ochii deschiși, fie că îi țin închiși“. Visează o scenă din copilărie în care apare un drum prăfuit de la marginea orașului și, la capătul drumului, dă peste un zid și în spatele lui un salcâm înflorit, cu o umbră binefăcătoare. În vis apare și un băiat care vinde înghețată. Negustorul din vis îi aduce aminte de vânzătorul de înghețată din liceu și, treaz, diaristul nu mai poate delimita realitatea de vis. Așa că nu-i rămâne decât să mediteze la realitatea acestei confuzii.

O scenă memorabilă în acest extraordinar jurnal al închipuirilor și al speculațiilor din jurul închipuirilor, senzațiilor, angoaselor prin care trece un tânăr medicinist atins de o maladie gravă, este aceea despre revolta câinilor polițiști. Este vorba, în fapt, de o mică utopie în genul lui Urmuz, o *utopie negativă, suprarealistă*, ce poate fi detașată din jurnalul intim și citită ca o schiță literară cu o viziune orweliană, comparabilă, să zicem, păstrând proporțiile, cu intriga și simbolistica din *Ferma animalelor*. Ar merita să reproduc, aici, tot fragmentul epic pentru a ilustra talentul prozatorului în genul parabolic, cultivat cum se știe de avangardă. Poliția dintr-un oraș crește câini și-i dresează pentru a-i folosi în „poliția secretă“. Câinii sunt inteligenți, învață repede și devin specialiști de mare clasă, ascultători... până într-o zi când, comunicând între ei, se revoltă și pun la cale o lovitură militară împotriva puterii legale: nu mai vor să intre în cușcă, atacă pe stăpânii lor, îi dezarmează și, apoi, îi închid, cu cătușe la mâini, în cuști. Ce urmează este ceea ce se petrece în orice revoltă bine organizată: câinii pun stăpânire pe închisoare, atacă măcelăriile din oraș și le devastează, instaurează dictatura militară, terorizează orașul, până când, îmbuibați, în huzur, încep să se lenevească, se îngrașă și, astfel, pot fi învinși de forțele legale. Câinii rebeli sunt judecați de un tribunal al polițiștilor și spânzurați în piața publică, pentru a da un avertisment.

Justificarea acestor întâmplări onirice o aflăm, în jurnal, în frazele ce urmează: „Poate că ar trebui să mă îndoiesc de realitatea acestor fapte și să le consider visate, poate că ar trebui să mă îndoiesc de exactitatea lor din moment ce mi se pare că desfășurarea lor îmi apare atât de logică. Poate că logica cu care se petrec nu este decât inventată de mine în timpul treziei... Dar logica lucrurilor este ultimul punct de vedere care m-a preocupat vreodată. Pot spune chiar că nu m-a preocupat niciodată. Tot ce se întâmplă este logic din moment ce se întâmplă și devine vizibil, chiar dacă se petrece în vis, după cum tot ce este inedit și nou este ilogic chiar dacă se întâmplă în realitate. De altfel nu acord nicio importanţă aceste chestiuni când îmi „revăd“ visele sau amintirile. Mă pasionează înainte de toate frumusețea sau bizareria lor, atmosfera lor tristă și calmă sau dramatismul lor dureros sau sfâșietor. Eh, câte lucruri splendide până la nebunie nu cunosc din visele mele, și pe lângă care oamenii trec în fiecare zi fără să le vadă! Pentru că ceea ce este turburător și pasionant este că aspectele cele mai comune capătă în somn (sau chiar în trezie) aspecte inefabile de care nu mă mai pot separa... Am văzut în anumit fel piaţeta din fața poștei din București, de exemplu, și de-atunci traversând cu automobilul în două rânduri, deși aveam ochii deschiși n-am putut s-o văd decât albă și roșie... așa cum va rămâne pentru totdeauna“.

O tehnică, de-i putem spune astfel, remarcăm în jurnalul lui Blecher: alternanța de scene din vis cu scene din realitatea imediată. O grădină pe care naratorul o visează este descoperită în plină zi în timpul unei plimbări prin Berck sau în împrejurimile lui. O coincidență misterioasă pe care, bineînțeles, spiritul disociativ al prozatorului n-o lasă fără să treacă fără a fi comentată, judecată, asociată cu alte reverii și alte situaţii din existența sa. Pe toate le înfățișează minuţios, fără a fi plicticos, repetitiv, și fără a abuza de stilul metaforic. La drept vorbind, nu-l utilizează deloc. Stilul este programatic denotativ, speculativ, stilul unui scriitor – mai spun odată – *obiectual*, care urmărește cu o pasionalitate rece, de laborator, culoarea faianţei din camera de spital, pe aceea a frunzelor din pomii din curte, cu aceeași exactitate și pricepere. Stil, am putea spune, flaubertian într-o confesiune ce nu respectă ideea lui Stendhal despre spontaneitatea limbajului diaristic. Obsesia diaristului este, să nu uităm „densitatea existenței“ ce se refuză percepţiei, analizei. În plus, realitatea, în confuzia ei, este contrariantă, surprinzătoare și, din nou, fără sens. Aceasta este credinţa diaristului scotocitor și nu evită să o repete: „În fond, esenţa realităţii este o vastă confuzie de diversităţi fără sens și fără importanţă. Chiar faptele exterioare, pe care le credem bine definite, încurcă de multe ori temele și confundă luminile ce trebuiesc aprinse pentru iluminarea decorului ca și rolul personajelor ce trebuie să joace întâmplarea. Acolo unde trebuie un personaj grav și trist, realitatea pune câteodată un actor slab ce abia își susţine rolul și care – mai ales asta – nu se simte la locul lui în piesă“.

Cu acest gând sceptic, dar cu o disponibilitate neobosită, diaristul trece, ușor, de la grădina din vis la o scenă, sumbră, din sanatoriu, pentru a nota ceea ce discută bolnavii între ei. Curios, ei nu discută despre boală și moarte, ci despre cai și aviaţie. Sunt bine documentaţi, au soluţii ideale pentru toate situaţiile, fac proiecte. Un băieţaș, Bobby desenează frumos și are nevoie de o transfuzie de sânge. Tatăl lui, fost marinar, nu poate să-i dea, pentru că, înţelegem, este luetic. O dramă, o istorie relatată pe scurt, cu o exactitate de fișă medicală. O bolnavă cu o faţă clorotică și melancolică vine totdeauna la masă îmbrăcată într-un tailleur elegant. Alt lux inutil, trist, încheiat cu o inevitabilă moarte. Altă bolnavă, Teddy, de frica de a rămâne singură, se duce la cinema înainte de a fi operată, apoi moare din pricină că nu se poate hrăni. Medicii explică doctoral, savant, cazul. Istoria unui tânăr blond, de familie bună, este mai lungă (fuga de acasă, iubiri teribile în Brazilia, boli multiple și rușinoase, iarăși evaziuni din mediul familial), iar istoria lui se termină în același chip. Un negustor ţine un magazin de haine de celofan pentru a le oferi bolnavilor care, spune el, vor să vadă ceea ce se petrece în corpul lor. Latura grotescă și umoristică a realităţii. Diaristul, specializat deja în superstiţiile, miturile locului, nu le ignoră.

Mai substanţiale sunt însă meditaţiile lui despre singurătate și întuneric. O bună pagină de proză de analiză este aceea în care prezintă o scenă erotică cu o daneză tânără și robustă, lângă care seducătorul adoarme, se pare, fără glorie... Este bucuros, totuși, că în vidul de existenţă există ceva viu, palpabil, și anume gelozia. Face o reflecţie în acest sens. Jurnalul întrerupt de moartea autorului se încheie nu cu o *vizuină luminoasă*, ci cu viziunea teribilă a unui cal ce-a putrezit între gunoaiele de la marginea orașului provincial. Un vis negru, desigur, un coșmar tradus în termenii unui realism atroce. Tânărul zidit în ghips scormonește, în vis, cu un bețișor în maldărul de gunoi pestilenţial, căutând șoricelul care îi ronţăise pleoapa pe când dormea ameţit de băutură. Ce descoperă prefigurează, în iadul materiilor descompuse, atmosfera din sanatoriu. Blecher lasă, aici deoparte frazele pascaliene și notează cu aceeași minuţie maladivă și cu o fantezie, am putea spune, pe care o găsim numai în prozele lui Arghezi, cruzimile urâtului din lumea materială. Desenul capătă, astfel, o dimensiune fabuloasă: „Totul era murdar, puturos, cărnuri stricate și verzi cu lichide ce se scurgeau vâscos dintre mușchii putrezi, însă capul, ei bine capul era splendid, ca de fildeș, cu totul și cu totul alb, insectele îl atacaseră mai întâi și îi roseseră pielea până la os, lăsând un craniu superb cu dinţii mari galbeni dezgoliţi, un strașnic bibelou artistic pentru o vitrină cu porţelanuri fine și fildeșuri scumpe. În faţă găurile ochilor priveau negre la soarele halucinant și la câmpia în descompunere. Era un craniu atât de curat și de frumos încât părea desenat, și într-adevăr se vedeau toate încheieturile dintre diferitele lui oase ca niște splendide și fine caligrafii scrise pe os cu o dexteritate și un rafinament cât se poate de desăvârșit. Și cum nu mă gândisem la asta? Iată, astea erau găurile negre care mă priveau, care mă priveau pe dinăuntru. Eram în craniu, în craniul calului, în splendidul și uscatul gol al oaselor lui uscate. Era odaia mea, o odaie ca oricare? Erau crăpăturile pereţilor crăpături adevărate? În care colţ mă uitam regăseam craniul, interiorul de ivoriu și oase, crăpăturile pereţilor nu erau decât încheieturile cu care se strângeau oasele. Și rândul acela de obiecte galbene și lungi, rânjind la mine. Erau cărţi sau dinți? Erau dinţi, cu adevărat dinţii calului, și eu eram în craniu, în craniul lui. În spatele meu, departe, se întindea stârvul în putreziciune. Tot sanatoriul putrezea acolo alungit, cu totul descompus. Cu coastele afară, foșnind de gândaci și de viermi care îi rodeau stârvul. Și nu numai gândacii îl rodeau, erau și șoarecii care îl invadaseră și care ronţăiau și ei cu bucurie din hoit, din sanatoriul putred, plin de puruleņțe și de cărnuri descompuse, uitat în vijelie, sub croncănitul corbilor și urletul vânturilor. Eram pe ciment, dârdâiam de frig și nu știam ce să fac“.

Comparat cu jurnalele intime din epocă (Rebreanu, Eliade, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Jeni Acterian, Alice Voinescu, Geo Bogza, Eugen Ionescu (fragmentele traduse, și introduse apoi în *Présent/Passé. Passé/Présent*, Octav Șuluţiu, Arșavir Acterian etc.) ce particularitate prezintă însemnările secrete lăsate de Max Blecher, dispărut înainte de a împlini 29 de ani și de a-și scrie opera pe care o putea scrie? *Vizuina luminată* este, mai întâi, un jurnal neterminat, ca multe altele, de altfel. Nu știm dacă programase să-l publice, dar sigur este că n-a apucat nici să spună tot ceea ce avea de spus. Și avea. Trecuse, trecea printr-o experiență cruntă de viață. De aici iese prima diferență majoră față de jurnalele obișnuite ale scriitorilor. Jurnalul intim este, de regulă, o operă *de însoțire*, cum scrie în jurnalul său Marin Preda. El urmărește *pe dedesubt* opera de ficțiune a autorului și, uneori o justifică în latura existențială. Blecher își scrie, la propriu experiența tragică, adică boala imposibilă în care s-a instalat la începutul tinereții. Nu există, în cazul lui suspiciunea că a vrut să facă literatură prin jurnalul secret. Și nici nu există semne că, involuntar, convențiile literaturii intră în discursul lui lipsit totalmente de podoabele literaturii. Scrie fără metafore, fără comparații prestigioase, notează în *stil alb*. *Stil al urgenței*, i-am zis, ceea ce nu înseamnă stil fără expresivitate. Expresivitatea lui vine – ca să fac un joc de cuvinte, dar nu cu totul gratuit – din lipsa voită de stil frumos. O primă calitate în diaristică, bazată pe fuga sistematică (și sănătoasă) de convențiile literaturii care, în genurile nonficționale, mai mult încurcă, decât sporește expresivitatea involuntară.

Și, totuși, *Vizuina luminată* este opera cea mai densă, cea mai bună, estetic, a lui Max Blecher. Poemele din *Corp transparent* sunt notabile, în maniera lor avangardistă, dar nu ies din rând. Romanele ficționează materia din jurnalul intim, însoțind-o în *Întâmplări în irealitatea imediată*, cu pagini superioare de *proză obiectuală*. Aceeași materie primară, germinativă, este introdusă, apoi, într-un scenariu romanesc mai mult decât notabil (*Inimi cicatrizate*). Ambele formează o epică originală, unică, în felul ei, în literatura română. O proză existențialistă, cu modele în Thomas Mann și Kafka. Ea depășește modele epice ale romanului nostru din epoca interbelică, îndepărtându-se de realismul tradițional, dar și de Gide pe care îl consultă și-l urmează colegii de generație a lui Blecher. Se îndepărtează și de formula suprarealistă preocupat de automatismele limbajului și de logica ilogicului, oniricului. Blecher face o proză de tip autobiografic, dar nu direct, ci prin intermediul, cum am văzut, unei autoficțiuni incluse într-un eseu romanesc în care viziunea onirică se unește și se confundă cu viziunea unui realism introspectiv, minuţios cu o experienţă de laborator, crud și exact ca limbajul unui raport clinic. Fără a scrie o capodoperă, Max Blecher lasă în literatură o proză experimentală și, odată cu ea, o tipologie și o tematică neobișnuită în epica noastră, de regulă idilizantă, peisagistică, metaforizantă.

Vizuina luminată este însă altceva, are altă rezonanţă și chiar altă expresivitate prin lipsa lui, programatică, de expresie literară. Este o confesiune *pe viu*, o confesiune fără retorică, în prezenţa nemijlocită a morţii, notată, putem zice, cu gheara morţii în ceafă. Lipsesc totalmente convenţiile morale, ideologice și, cum am precizat deja convenţiile scrisului frumos, acelea care vor să facă impresie și să impună, la lectură, imaginea unui autor strălucitor și glorios. Dimpotrivă, autorul *Vizuinii luminate* cercetează realul corupt de boală, mai exact: morbidităţile realului. Notează, paralel, „crizele" lui (o noţiune pe care n-o justifică integral), adică stările de disperare rece și, cu aceeași luciditate crudă, notează stările onirice ce bat des spre coșmar. Totul, vreau să spun, se amestecă în discursul diaristic al lui Max Blecher, configurat, în fapt, ca un *eseu diaristic*. În el este, vorba desigur, de o maladie grea și perfidă, dar mai ales – și aici intervine originalitatea și profunzimea lui umană și în subsidiar, valoarea sa estetică – despre existenţa omului în interiorul bolii. Tema jurnalului este, nu atât biografia autorului, cât esenţa realităţii corupte de boală până la morbiditate și indiferenţă. Realitatea văzută, cum spune Blecher într-un rând, „o vastă confuzie de diversităţi fără sens și fără importanţă". Vin, apoi în ordine tematică, *moartea, suferinţa ca stare de existenţă, visul lucid* și în genere, închipuirile oniricului, *mizeriile apocaliptice ale trupului închis într-un cosciug de ghips*, *pustietatea întâmplărilor*, *rumorile sângelui*, *complicitatea și agresivitatea obiectelor din jur*, pe scurt: *densitatea existenţei* omului care trece prin această experienţă și, ca să se salveze, scrie în jurnal despre ea etc. Acestea și încă altele ce se repetă sunt temele diaristului, însoţite mereu în *eseul diaristic* de meditaţiile sale, slujite de un spirit pătrunzător și inventiv. Este uluitor ce poate să vadă și cum poate să vadă obiectele acest prozator și ce poate să scoată din această întâlnire. O proză, cum i-am zis, *subiectiv obiectivală*, un *eseu epic subiectiv*, în care tragicul existenţei individuale se suprapune peste *irealitatea realului*, cum o numește el.

22 mai 2017 EUGEN SIMION

REFERINŢE CRITICE

Întâmplări în irealitatea imediată este o carte lucrată destul de straniu. Într-o epocă a romanului, când aproape toţi scriitorii fac cele mai deznădăjduite tentative ca volumele lor, indiferent de conţinut, să se apropie cât mai mult de dimensiunile și structura romanului, M. Blecher având de povestit o înșiruire de fapte care l-ar fi dus în chip firesc la tehnica romanului, a făcut tot ce i-a stat în putinţă să nu scrie un roman, s-a luptat cu materialul, l-a ţinut în frâu, iar atunci când cartea ameninţa totuși să semene a roman, a intervenit fără milă, suprimând tot ce i-ar fi dat această înfăţișare, atât de dorită de majoritatea autorilor pentru cărţile lor. Aceasta este întâia lui disciplină. A rămas o carte de esenţe filtrate îndelung, un material pur, neaservit niciunei reţete, lucrat în fiecare capitol cu tehnica pe care o cerca ritmul lui lăuntric.

A doua disciplină stă în faptul că, având de povestit un material de obsesii și de coșmaruri căruia i-ar fi mers de minune un stil nebulos și confuz, cum s-a făcut de fiecare dată, M. Blecher a analizat la rece tema halucinantă a cărţii și a reușit să vorbească despre o lume de totală nebunie în fraze limpezi, corecte, în care, asemeni lentilelor de lunete, niciunei umbre confuze nu i-a fost îngăduit să se strecoare. E un stil în care nu mai fuseseră scrise decât tratatele de matematici, în niciun caz o carte care are drept material zvârcolirile cumplite, sângeroase aproape, ale unui adolescent neconformist, revoltat în primul rând de condiţia lui biologică.

Astfel se înșiruiesc, când halucinante, când impregnate de un humor crispant, capitolele acestei cărţi în care cele mai banale aspecte ale vieţii într-un oraş de provincie, bâlci urile, parcurile publice, cinematograful, pieţele de carne şi de zarzavat, sunt jupuite de învelişul lor obişnuit cu atâta violenţa, şi ele se pretează acestui joc, încât creează imediat, foarte aproape de lumea obişnuită, o altă lume, fantastică, ireală, pe care autorul o numeşte *irealitatea imediată.* Acei care vor citi primul capitol vor avea dintr-o dată intuiţia întregului material din carte şi, în acelaşi timp, explicaţia titlului, aparent abstract, dar cât se poate de fericit ales pentru conţinutul cărţii pe care trebuie să-l exprime.

Geo BOGZA, „Cartea lui M. Blecher“, *Vremea,* an IX, nr. 424 din 9 februarie 1936, reluat în Mădălina Lascu (coord.). *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* Hasefer, Bucureşti, 2000, pp. 222-223.

*

Sunt cărţi care par a-ți fi fost adresate. Este în ele un ton discret de scrisoare, de confesie. Simţi că au fost scrise din necesitatea apăsătoare de a se face înțelese. Cineva care nu-și mai putea suporta singurătatea scrie o carte, cum ar arunca un apel în necunoscut. Sunt cărțile scrise cu orgoliul singurătății și cu speranța ascunsă de a găsi undeva o corespondenţă, un răspuns, un ecou.

O astfel de carte este *Întâmplări în irealitatea imediată.*

Dacă aş şti ca o asemenea operă poate fi „impusă“, v-aş ruga să o citiţi. Sunt însă convins ca destinul ei nu trebuie forțat. O astfel de carte trebuie lăsată să-și descopere ea singură cetitorii.

Dar pentru că eu nu sunt numai un cetitor, stăpân absolut al lecturilor sale, ci și un cronicar obligat să dea seama de eventualele lui descoperiri – și cum, pe de altă parte, calitățile literare ale lui M. Blecher sunt excepţionale, mă voi resemna să fac un „referat“ acolo unde o tăcere emoţionată ar fi ajuns. [...]

Ce este tulburător în scrisul lui Blecher este extrema sa luciditate. Nu se poate un aliaj mai straniu decât această simţire fabuloasă şi aceasta inteligenţă analitică.

Viaţa interioară a eroului este mobilă, neliniştită, torturată, împărţită între imagini şi simboluri deformate. E un fel de lanternă care îşi schimbă mereu bătaia luminii, din puncte total diferite.

Această agitaţie psihologică ar putea duce la un tablou sufletesc ceţos, confuz, nesigur.

Ei bine, ochiul scriitorului este atât de pătrunzător încât stările cele mai destrămate sunt văzute până la ultima nuanţă, ca printr-o apă foarte adâncă, dar nemilos de clară.

„...un chin organizat normal în limitele vieţii mele de copil“, „Un chin organizat“ – este aproape o definiţie a acestei cărţi de suferinţă şi de examen lucid.

Resursele de expresie şi simţire ale tânărului scriitor sunt mult mai diverse decât poate spune referatul meu cam schematic.

Dacă paginile de jurnal intim ale lui Blecher sunt de prim ordin, nu mai puţin interesante sunt paginile sale de „roman“ – pagini epice în care povesteşte un fapt, schiţează un personaj sau schiţează un decor..

Poet, Blecher scrie cu imagini de o preciziune vizuală derutantă. Observaţiile sale sunt juste, nete, nervoase, concrete. Obiectele capătă în evocarea sa relief şi – fără joc de cuvinte – realitate. [...]

Cred că apariţia lui M. Blecher în literatură este un fapt revelator şi un moment de care se va ţine seama. Sunt unele pagini pe care aş vrea să le transcriu în întregime şi există un fragment în care mă întreb dacă nu este o tresărire de geniu.

Nu aş spune acest lucru despre o carte de literatură – dar *Întâmplări în irealitatea imediată* nu e o carte de literatură.

Mihail SEBASTIAN, „M. Blecher: *Întâmplări în irealitatea imediată*“, *Rampa,* an. 19, nr. 5432 din 22 februarie 1936, reluat în Mădălina Lascu (coord.), *M. Blecher, mai puţin cunoscut,* Hasefer, Bucureşti, 2000, pp. 224-226.

*

Cartea d-lui Blecher nu e un roman, dar niciun eseu, nu e un poem și niciun jurnal intim. Titlul ei spune prea mult sau nu spune nimic. Poate nu e tocmai fericit ales, amintind prea de aproape ușurința ingenioasă a unui modernism specios și învechit totuși. În cele din urma îl poţi accepta, fiindcă exprimă o subtilă realitate sufletească. Cartea d-lui Blecher aduce o experienţă lăuntrică, o extrem de acută sensibilitate și o inteligenţă lucidă, stăpână pe resorturile unei dureroase singurătăţi morale. Accentul ei de confesiune, de sinceritate excepţională îi conferă cea mai simţită originalitate.

N-aş putea să vă rezum toate nuanţele ce cuprinde, fiindcă mă tem să nu-i trădez vreuna esenţială. Alcătuită din intense stări interioare, este filmul unei conștiințe zidite într-un univers de halucinantă putere retrospectivă. Aș numi această carte o iniţiere: în vis, în spaţiu și în timp, în erotism și moarte. Cu alte cuvinte, o iniţiere în însăși esenţa personalităţii. Psihologismul se-mpletește cu metafizica, poezia cu realitatea, analiza și sinteza.

În raport cu realitatea obiectivă, nu m-aş sfii s-o consider ca un caz de pierderea personalităţii, în înţelesul ei pragmatic. Ceea ce nu înseamnă că nu putem reface o unitate psihologică în însăși aspra investigaţie în cutele ascunse ale unei conștiințe bântuite de discontinuitate. Faptul în sine e un pretext, realitatea devine irealitate, iar senzaţia interioară crește cu o forţă tentaculară prin prezenţa visului. Rareori ni se-ntâmplă, în tânăra noastră literatură ajunsă astăzi la forme destul de evoluate, să-ntâlnim un debut mai revelator. Din nefericire, cartea d-lui Blecher nu e sortită unui succes public. Caracterul ei special, îndrăzneala experienţei sale e de ajuns să obţie un sufragiu restrâns; și critica mi poate face altceva decât să atragă atenţia asupra unor însușiri atât de particulare, în speranţa captării de cititori care s-o preţuiască în esenţa ei. Confesiunea d-lui Blecher e drept că se desfășoară pe două planuri, unul extern și unul intern. Materialul de care se folosește, în cel dintâi plan, este de o familiaritate și o simplitate ușor de asimilat; s-ar putea deci reconstitui și un mic roman din faptele lui. Dar anecdotica este depășită de ecoul mărit, disproporționat dintre obiect și subiect.

Adevărata realitate e-n planul spiritului; romanescul este o dată schematică, sumată, pentru cunoașterea de sine. Și este de remarcat că obiectele cele mai comune, figurile obișnuite, actele și întâmplările capătă, sub proiecţia fanteziei și sensibilităţii d-lui Blecher, raporturi și sensuri noi. Este un fel de purificare a banului, a mecanicului, o anulare a identităţii logice și o spiritualizare a materiei prin rezonanţa poetică. Un „vis exact“ se așterne peste realitatea nudă, peste discontinuitatea faptelor. Halucinaţia lucidă coordonează, leagă lăuntric și invizibil un film retrăit în spirit, ca pe un magic ecran. Aici trebuie să căutam valoarea literară a cărţii d-lui Blecher, dominat de o disciplină surprinzător de matură a scrisului.

> Pompiliu CONSTANTINESCU, „M. Blecher: *Întâmplări în irealitatea imediată*“, *Vremea,* an IX, nr. 429, 15 martie 1936, reluat în *Scrieri,* vol. I, Editura pentru Literatură, București, 1967, pp. 314-315.

*

Întâmplări în irealitatea imediată este o carte uluitoare. E revelaţia unui scriitor nou, repet, original, adică având o personalitate adâncă, topită în forme estetice organice, adecvate gândului exprimat. Ceea ce e caracteristic pentru cartea lui Blecher e postularea permanentă a atitudinii metafizice. Problema cunoașterii e substanța însăși a acestei cărți. Și problema e expresionată, adică redată estetic. Să nu-și închipuie cineva ca e vorba de divagaţii ideologice, de abstracţie. În niciun caz nu asta. Problema metafizică Blecher o trăiește și o exprimă ca pe o trăire.

Eroul acestei cărţi trăieşte în permanenţă în pătura sufletească unde materialul senzorial începe să se transforme în fapt abstract, psihologic, dar nu s-a desprins încă de caracterul material al realităţii. E o viaţă a simţurilor pe hotarul unde ele încep să treacă în abstracţii, în noţiuni și în sentimente. Eroul trăiește cu ochii, cu urechile, cu nasul, cu pielea, cu toţi porii, cu limba.

Toate simţurile au o ascuţime neobişnuită, patologică. Și autorul e în acelaşi timp de o fină luciditate: surprinde, identifică și formulează cu o uimitoare preciziune toate senzaţiile sale. [...]

Faptele sunt prezentate cu o luciditate simplă, cu un calm cu adevărat clasic. Limpiditatea stilului, geometria lui de linii e doar rareori întreruptă de o fraza mai lungă și aci se poate constata influenţa proustiană, ca de altfel și în anumite comparații sau impresii sensibile. Sau poate nu e o influenţă, ci doar o apropiere temperamentală. Ceea ce constituie însă originalitatea modului de expresie al scriitorului e că aceasta luciditate care e aproape realistă trece la un moment dat în ideal, în halucinant. Și acesta e și sensul titlului, pe care se vede că autorul l-a dat cu o justă autoînțelegere. Faptele se aureolează de nu știu ce nimb fantastic, de un anumit grad de magie, fără însă a-și pierde consistența lor concretă. E uimitor cum scriitorul știe să facă fantastică realitatea, concretul, imediatul care cade sub simțurile noastre.

> Octav ŞULUŢIU, *M. Blecher: Întâmplări în irealitatea imediată, Familia,* S. III, an. III, nr. 5, martie 1936, reluat în *Scriitori și cărți*, București, Minerva, 1974, p. 198-204.

*

Cum o indică titlul: *Întâmplări în irealitatea imediată,* lucrurile sunt văzute sub un al doilea aspect, mai ascuns, mai adânc. „Irealitatea imediată“ este, de fapt, realitatea fantastică a lucrurilor; această realitate, care e și ea o aparență, este totuși mai apropiată de realitatea ultimă, esenţială decât realitatea cotidiană ametafizică, banală, care îl chinuieşte pe erou. Lumea este profund plictisitoare, inutilă, ininteresantă, inesenţială. De aceea, eroul fuge sau vrea să fugă dincolo, în adânc, în realitatea fantastică. Această realitate fantastică nu poate fi trăită decât în copilărie sau în crize de „luciditate“, în stări acute, nervoase, morbide, care izbutesc, prin acuitate, sa rupă, să destrame vălul cotidian al lucrurilor sau să-l dizolve. Aşa încât, fantasticul nu este decât punctul ultim al unei lucidităţi acide.

În copilărie, lucrurile nu avuseseră timp sa se acopere de coaja cotidiană, de masca lor rutinară şi trăiau, pure, în plinul lor, în realitatea lor esenţială, alogică, arelaţională, dar „evoluţia de la copilărie la adolescenţă a însemnat o scădere continuă a lumii şi, pe măsură ce lucrurile se organizau în jurul meu, aspectul lor inefabil dispărea precum o suprafaţă lucioasă care se abureşte“. Adică, orice „organizare“ a lucrurilor este arbitrară şi neesenţială. Lumea matură este o lume falsă, de-o pută inutilitate metafizică.

Şi aici stă sensul acestei cărţi; prinşi în această falsă ordine, în aceste accidentale raporturi dintre lucruri, ne îndepărtăm de realitatea pură, cea de dincolo de relaţii. Şi suntem prizonierii ametafizicului, a lipsei de libertate a materiei. [...]

Această carte, esenţial metafizică, a cărei temă am expus-o, de altfel, într-un mod cu totul insuficient, nu are „subiect“. Dar „subiectul“ este însuşi eroul şi viaţa sa interioară cu urcări şi căderi; de altfel, aşa este lumea, fără subiect, anostă. Totuşi, cartea domnului Blecher se citeşte cu un interes crescând. Întâmplarea a făcut ca d. Blecher să aibă nu numai aspiraţii metafizice, ci şi talent literar şi, unor expuneri de probleme, unor mărturisiri, sa urmeze „întâmplări“ de-o poezie fantastică neasemuită; atmosfere create dintr-o frază, dintr-o imagine; pagini de-o frăgezime sau de-o putere de viziune cu totul rare; o sensibilitate ascuţită, morbidă dă expresie tuturor aventurilor sale. Dar luciditatea d-lui Blecher nu se opreşte niciodată la psihologie, la efecte, la periferia sufletului, care n-are decât să rămână, și de-acum înainte, în stăpânirea netulburată a așa-zisei „literaturi de autoanaliză". D. Blecher, trecând prin psihologie, prin emoție, depășește totuși planul psihologic, realitatea prea superficială a emoției. Emoția, durerea, psihologicul sunt lucruri false, ca tot ce aparține falsei „realități", lumii drăcești, malefice, de lavă, și se îndoiește de ele, le desconsideră.

Eugen IONESCU, „Cronica literară", *Facla,* an. XVI, nr. 1585, 13 mai 1936, reluat în *Război cu toată lumea,* vol. I, Humanitas, București, 1992, pp. 277-279.

*

Paginile de spovedanie și halucinație ale d-lui Blecher își găsesc o analogie numai în plastica suprarealistă a lui Max Ernst. Victor Braunner sau Perahim. Onirismele suprarealiste (cu care de altfel se înrudește prin materie ca și prin cultul demenții poetice) sunt o suavă și inofensivă apă de Colonia față de imaginile infernale ale d-lui Blecher. Numai Franz Kafka a redat, cu o atât de puternică viziune, un stagiu în infernul psihopatiei.

Ceea ce dovedește confesiunea d-lui Blecher de scrisul tinerei generații este complecta absență de idei, de „probleme" așa cum le cultivă d-nii Mircea Eliade în ultimele romane și Dan Petrașincu în nuvele sale. Primatul viziunii și al obsesiei, materialul clinic, reveriile și cugetările dau volumului d-lui Blecher un parfum morbid, de disperare, de „altă lume", care-l singularizează în literatura noastră și poate, numai îl apropie, nu ca formă, ci prin punctul de plecare comun, de marele Urmuz.

Pentru cei ce sunt convinși că boala nu este un impediment de creație, ci un puternic stimulent; pentru cei ce iubesc viziunile lui Lautréamont, Urmuz sau poezia demențială din *Immaculée conception* a lui Breton și Eluard, opera densă de otrăvuri și poesie haotică a d-lui Blecher este un prilej rar de desfătare estetică și de contact cu halucinantele terenuri de la granițele extreme ale minții omenești.

Lucian BOZ, *Rânduri despre o carte ciudată*, „Adevărul", nr. 16135, 1936, p. 1-2.

*

Psihologia adolescenței a ispitit pe mulți din scriitorii de astăzi, fie de la noi, fie din alte părți. [...] La acest capitol cată să adăugăm astăzi o carte de crispată umanitate ce se intitulează: *Întâmplări din irealitatea imediată* de d-l M. Blecher. Sunt însemnările de intensă luciditate ale unui spirit obișnuit să se observe și să se analizeze până la anulare. Adolescența acestui erou care din izolarea și introspecția sa, înverșunată, își creează tot alte și alte avataruri psihologice este unul din cele mai emoționante documente de psihopatologie adolescentă, neîncetând o clipă să fie și confesiunea de înaltă ținută literară a unui tânăr scriitor cu surprinzătoare însușiri. Și este, desigur, partea care ne interesează îndeosebi. Circulă în aceste pagini de poezie și analiză toate acele motive și subiecte, proprii vârstei acesteia damnate, a adolescenței, adie brize cunoscute din paginile acute ale lui Gide și Proust, – ceea ce le individualizează și le acordă un timbru autonom este apăsătoarea prezență a dramei acestui erou, care intrat odată în împărăția viselor pe cari singur și le-a făurit, nu mai poate trăi fără de ele, se zbate și suferă, ar voi parcă să evadeze, dar sfârșește când e la un pas de poarta din afară, cu același geamăt și aceeași aspirație după paradisul himerelor sale: „Mă zbat acum în realitate, țip, implor, să fiu trezit în altă viață, în viața mea adevărată. Este cert că e plină și, ca știu unde mă aflu și că trăiesc, dar lipsește ceva în toate acestea, așa ca în grozavul meu coșmar... *În jurul meu realitatea exacta mă trage tot mai jos, încercând să mă cufunde. Cine mă va trezi?*". Cine îl va trezi din această trezire și-l va întoarce din nou în paradisul artificial al visurilor, ai irealității în care se simte ca-n singurul mediu tonic. O temă și o dramă, precum vedeți, din cele mai puternice și adânc omenești. Importantul este că toată această aspirație e pregătită din timp. este motivata, cum reiese din mărturiile eroului, crescut în atmosfera halucinantă a panopticelor, a bâlciurilor provinciale, maculate de lumina tulbure a acetilenului, în interioare vetuste și cu figurație oarecum preistorică, dar mai ales în reclusiunea exasperantă a singurătății, în care nasc și foiesc toate viciile adolescenții.

PERPESSICIUS, *M. Blecher: Întâmplări în irealitatea imediată*, 22 octombrie 1936, reluat în *Opere*, vol. 7, București, Editura Minerva, 1975, p. 295-297.

*

Inimi cicatrizate conține un material excelent. Era prea bun, probabil, pentru ca literatura să-l mai poată depăși. Și astfel, *Inimi cicatrizate* este o carte scrisă cu stângăcie. Stângăciile, lipsa de pricepere, de îndemânare literară, care constituiau farmecul *Întâmplărilor în lumea irealității,* devin aici, deodată, stridente.

E vorba de un spital, de oameni care suferă. Și realitatea e aici atât de tare, de dureroasă, de acablantă, încât depășirea ei, subordonarea ei planului fantastic nu mai e posibilă.

Și tocmai depășirea realității, scufundarea în realitatea mai adâncă a planului ireal constituiau marea valoare, marea noutate a *Întâmplărilor în lumea irealității.*

Ceea ce supără însă în noul d-sale volum sunt, astfel, concesiile făcute literaturii, literatura care caută să se îmbine cu unele realități pe care ea nu poate decât să le compromită. Și pentru că e literatură, această carte seamănă într-adevăr cu *Zauberberg* de Thomas Mann, asemănare care nu e însă coincidență, ci robire, influență anulând originalitatea cărții.

Aservirea la literatură a făcut pe autor să comită și altă mare greșeală.

Când cartea este atât de mult mărturisire subiectivă, povestirea la persoana a treia înstrăinează mărturisirea, o face mai rece, fără să obiectiveze, îi scade valoarea de document, fără ca ea să devină, totuși, ceva dincolo de document.

Mai e încă o superstiţie. Dacă povestesc dureri, mizerii ale condiției umane, episoduri sfâșietoare, scene tari de spital, de moarte, agonie, sau anumite lucruri stranii („Quitonce moare în hohote de râs“, p. 130, lucru, de altfel, atât de asemănător cu morțile lui Rilke din *Caietele lui M. L. Brigge*), ți-e oarecare jenă să spui că nu e realizată cartea care cuprinde aceste lucruri.

Citiţi, însă, toate romanele cu amintiri din spital; citiţi, mai ales, *Amintirile unei infirmiere de pe frontul rusesc,* recent apărute și în limba franceză la *N.R.F.,* și veți vedea acolo scene „dureroase“, „tari“ fără constrângere și concesii literare tocmai pentru că nu se subordonează literaturii. Faptul că suferi, că asiști, că trăiești lucruri extrem de dureroase nu înseamnează prea mult, atâta vreme cât ele nu sunt semnificative sau atâta vreme cât nu le depășești spiritualicește. *Întâmplări în irealitatea imediată* este o capodoperă pentru că realitatea durerii și a mizeriei este transfigurată. *Inimi cicatrizate* este o carte inferioară pentru că nu-ți rezervă nicio surpriză (de la pagina 1, știi ce va fi la pagina 231), pentru că e subordonată planului literar, pentru că spiritul sucombă sub mizerie, sub necesitate.

Eugen IONESCU, *M. Blecher: Inimi cicatrizate, Facla,* an. XVII, nr. 1786, 11 ian. 1937, p. 1, reluat în *Război cu toată lumea,* vol. I, Humanitas, București, 1992, p. 302-304.

*

Inimi cicatrizante este într-adevăr o carte de singurătate. Trec prin numeroși eroi, foarte diverse personaje, o suma de figuri pitorești – toate evocate precis, nervos, cu anumită vervă de povestitor, cu o veritabilă însuflețire de romancier – și totuși în urma lor rămâne un implacabil sentiment de singurătate.

Toate aceste voci sunt insuficiente pentru a acoperi suferința de a fi singur, fără salvare singur, fără sfârșit singur. [...]

Aceasta cred că este suferința din *Inimi cicatrizate* – nu suferința fizică, așa cum ar putea crede un cetitor compătimitor. Nu vă lăsați înșelați de faptul că acțiunea romanului se petrece într-un mediu de sanatoriu, printre bolnavi. Îndrăznesc să spun că acest lucru este secundar M. Blecher nu a vrut să scrie și nici nu a scris un roman de atrocități fizice.

De câte ori se vorbește despre maladie, o face cu severitate analitică absolută. Condeiul său are atunci o preciziune fină de bisturiu și îmi pare rău că sunt silit să recurg la o atât de veche comparație dar îmi este impusă de stilul autorului, rece și exact ca un instrument chirurgical. Drama cărții sale este în regiuni mai puțin accesibile compasiunii. E o dramă de semnificații, nu de fapte. [...]

Ai uneori impresia că ai ajuns la o limită de încordare și că de acolo va trebui să vină inevitabil o cădere de ton; îți spui că tensiunea aceasta nervoasă nu va mai putea rezista, că va trebui să spargă, să se prăbușească, și totuși, printr-un miracol repetat de luciditate și de emoție, cartea își urcă drumul ei imposibil.

Cine a cetit *Inimi cicatrizate* va fi multă vreme urmărit de amintirea lui Ernest, a lui Roger Torn, a lui Tonio și nu va uita poate niciodată pe Solange. În orice caz se va despărți greu de această umanitate care impune minții și sensibilității noastre câteva întrebări de foc.

Este în cetirea acestui roman o „vertiginoasă senzație de realitate“ care depășește în chip absolut literatura. [...]

Puțin obosit de literatură, puțin sceptic în ce privește posibilitățile ei, regăsesc în *Inimi cicatrizate* emoții de mult pierdute, dar nu pentru totdeauna, de vreme ce o carte este în stare să mi le redea cu această acuitate.

Mihail SEBASTIAN, *Inimi cizatrizate,* „Reporter“, an. V, n. 3, din 17 ianuarie 1937, p. 2, reluat în Mădălina Lascu (coord.), *M. Blecher, mai puțin cunoscut,* Hasefer, București, 2000, pp. 237-244.

*

Exista o ciudata soartă a formulelor literare; s-a făcut atâta caz, în ultimii ani, de expresii ca „autenticitate“, sau „experiență“, sau „trăire“, încât începusem a lua cuvintele drept realități sufletești. Lansatorii de manifeste, ideologii frenetici nu sunt totdeauna și realizatorii propriilor deziderate. Și dacă am scruta atâtea „trăiri“ literare, tare ne este teamă că, în dosul aparențelor, vom descoperi mai mult livresc decât umanitate. Dar nu intenționez a face aci un proces poate prematur al unei literaturi încă în curs de organizare, al unor tendințe care nu și-au găsit desăvârșita împlinire. Mă gândesc numai că experiența umană rareori vine din ideologie și că un fapt brutal, un accident cu adânci repercusiuni, o experiență strict individuală sunt mai revelatoare decât cele mai îmbietoare programe.

D. M. Blecher a-nceput cu poezii suprarealiste și a continuat cu acea confesie spirituală, de mare luciditate, din *Întâmplări în irealitatea imediată,* carte nu îndeajuns de prețuită, în însăși excepționalele ei virtualități, și asupra căreia am atras atenția cititorilor anul trecut. Primul său roman, *Inimi cicatrizate,* este dezvăluirea unui colț de infern al suferinții umane, este un spectacol de un tragism halucinant, un document omenesc, în care experiența nu e căutată, ci vine brusc, implacabil, ca orice forță a destinului. Însăși aceasta atmosferă de fatalitate, atroce, stupidă, este toată savoarea ei, dacă savoare se poate numi o încarcerare în boală și o conviețuire, zi de zi, cu moartea. Boala, cu reflexele ei atât de particulare, cu acuitatea spiritului de analiză, rareori și-a găsit, în literatura noastră, o expresie mai profundă.

Cu romanul d-lui Blecher intrăm într-un univers uman redus exclusiv la imaginea unui vast sanatoriu. De mult n-am mai citit o carte atât de apăsătoare, care să-mi dea senzația de panică, de contagiune parcă și sentimentul fragilității noastre iremediabile. Totuși, este în experiența bolnavilor din Berk, în dramele lor, în sentința lor de condamnați atâta dorință de viață, atâta strădanie de omenesc, cu tot particularismul existenţii lor, încât până la sfârșit accepţi totul cu un fel de certitudine secretă că așa trebuia să se întâmple, că nimic nu se putea schimba din nenorocirea lor. Mizeria lor trupească e dominată însă de spirit, de o tristeţe lucidă, de un fel de înaltă contemplare a destinului lor blestemat. Toată luciditatea din *Întâmplări în irealitatea imediată* se regăsește aci mai încordată, mai demnă, și nu știu ce stranie atmosferă de vis învăluie atâta deznădejde și durere. [...] Dacă *Inimi cicatrizate* este o lectură zguduitoare, este și una din cele mai lucide cărţi din literatura noastră. Este impresionantă siguranţa de caracterizare, durerea aproape rece de a divulga cele mai grozave suferinţi și umiliri, de a sugera situaţiile cele mai riscate, ca și clar vederea răsfrântă asupra fiecărei drame. Romanticii au cam teatralizat îmbinarea de exasperat și complex sentiment a ceea ce s-a înțeles prin „amorul și moartea". Curățind această formulă de tot ce are ea livresc, oarecum didactic și convențional, cred că nu se poate defini mai precis senzaţia specifică ce străbate paginile romanului.

Umană, autentică, până la un fel de jupuire a conștiinței, neliniștită și lucidă în același timp, de o demnitate de tragedie antică, experienţa cuprinsă în romanul d-lui Blecher afirmă definitiv marile sale însușiri de scriitor. Aș dori acestei cărţi cât mai mulţi și înțelegători, câţi mai variaţi cititori; nu obișnuiesc să recomand direct nici chiar acele opere pe care le laud integral; dar de data aceasta îmi fac mai mult decât o datorie profesională atrăgând atenţia asupra volumului d-lui M. Blecher.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *M. Blecher: Inimi cicatrizate*, „Vremea", an. X, nr. 471 din 17 ianuarie 1937, reluat în *Romanul românesc interbelic*, București, Minerva, 1977, p. 238-241.

*

Dacă noul roman al lui M. Blecher ar fi apărut înaintea celuilalt, *Întâmplări în irealitatea imediată,* poate nu ni s-ar fi părut în aceeași măsură deficient. Dar comparat cu acela *Inimi* *cicatrizate* prezintă un categoric regres, pe care l-aș statornici în formula că *Întâmplări în irealitatea imediată* era o carte extraordinară, pe când *Inimi cicatrizate* numai o carte bună. Nici măcar foarte bună. Nu mă gândesc niciun moment să fac autorului obiecţii de tehnică a genului. Poate chiar că *Inimi cicatrizate* e mai roman, în concepţia ortodoxă literară a acestui cuvânt; decât *Întâmplările.* Dar altceva face inferioritatea noii lucrări.

Inimi cicatrizate se definește deci mai mult ca un reportaj admirabil romanțat al unui mediu bizar. Eroii săi nu sunt creați psihologicește, conturați, ci doar schițați. Nici eroul principal nu e conturat, nu e aprofundat în toată complexitatea sufletului său. Numai anumite momente sunt redate cu adevărat în tragismul lor psihologic, dar și acolo mai mult „situația“ interesează, decât „sensul psihologic“. Și anume sunt torturile erotice ale eroului. Și acolo ca în tot romanul interesează ciudăţenia situației. *Inimi cicatrizate* e o carte în care interesul e suscitat de jocul situațiilor, deci de ceva exterior. E o carte realistă în sensul absolut, rece adică, în care faptul brut, fotografic, primează.

Octav ȘULUȚIU, *M. Blecher: Inimi cicatrizate, Familia,* S. III, an. IV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1937, reluat în *Scriitori și cărți*, București, Minerva, 1974, p. 204-207.

*

Cu totul remarcabil a fost debutul lui M. Blecher cu dramaticul lui volum *Întâmplări în irealitatea imediată* (1935), în nicio legătură cu epica, dar de o ascuţime de analiză psihologică sporită de ineditul câmpului de investigaţie. Înainte de a fi închis în zalea lui de ghips, copilul e închis în izolarea lui morală și în morbiditatea lui sufletească predestinată. Literatură confesională, de ultimă emisiune a noii generaţii literare. Din neputinţa de a-și trăi viaţa în acte, epic, răsare forţa de concentrare a trăirii în sine, lumea de afară nu vine decât din percepţie. Mecanismul sufletesc al scriitorului se descompune în jocul a două resorturi: o mare capacitate de a percepe realitatea, de a o izola în contururi precise, de a fuziona cu ea (de pildă, scena scufundării în noroi) și, după această fuziune, de a o dilata în forme fantastice și de a o urmări în spaimele interioare ce provoacă. Scriitorul nu e un plastic în sensul obișnuit al pitorescului; realitatea se transformă în substanță sufletească, morbidă. Stilul e, totuși, fără patos, ci de o mare preciziune și luciditate; halucinația izbutește, astfel, să se exprime în geometrie stilistică...

Dacă primul volum e din domeniul morbidului, *Inimi cicatrizate* (1936) e de-a dreptul din domeniul boalei. Progresul epic e incontestabil în schițarea îndemânatică a atâtor bolnavi dintr-un sanatoriu de la Berck, a erotismului acestor trupuri zidite în ghips, satisfăcut în chip atât de anormal, a evocării vieții de tragice bucurii și desperări a coxalgicilor. Stilul nu mai are însă linia tăioasă a primului volum; incertitudinea și neîngrijirea limbii sunt evidente.

E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane* (1937), Minerva, București, 1989, p. 249.

*

M. Blecher a fost un bolnav adevărat, totuși romanul *Inimi cicatrizate* pare o imitație după *Der Zauberberg* de Thomas Mann. În locul sanatoriului alpin de tuberculoși pulmonari, avem înaintea noastră un sanatoriu maritim de tuberculoși osoși. Ca și în romanul lui Thomas Mann, bolnavii duc o viață proprie și completă cu universul lor. Tot ce are raport cu fiziologia, este remarcabil. Din acest punct de vedere romanul e un reportaj superior, Aplicarea gipsului, suferința de mumie vie a bolnavului, pruritul, murdăria inerentă, fistulele, sunt momente ale dramei ce desvălue o tristă lature a existenței. Dar când romancierul începe să romanțeze, devine absurd, iar când cade în erotism, de-a dreptul respingător.

G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 880.

*

M. Blecher (1909-1938) face parte dintr-o familie întreagă de autori rămași puțin cunoscuți (Bruno Schulz, Robert Walser), dar al căror exponent genial a fost Kafka. Asemeni lor, naratorul „întâmplărilor din irealitatea imediată“ a văzut în scris nu o îndeletnicire artistică, ci o experiență existențială intimă. Ca ei, s-a simțit împins către un *realism fantastic,* practicat prin construcția de universuri terifiante, din erzațurile cu care civilizația industrială modernă inundă spațiul vieții cotidiene.

Această familie de scriitori pare a fi fost sortită să resimtă în forme paroxistice conștiința bolnavă a epocii și să trăiască într-un neîntrerupt „coșmar aclimatizat“. [...] Ceea ce-l înrudește structural pe Blecher cu Kafka, cu Bruno Schulz sau cu Robert Walser e mai ales facultatea de a se *instala în nenorocire*, de a o accepta ca o condiție a vieții curente. Înainte ca boala să se manifeste, el înregistrează o agresivitate sistematică a universului, îndreptată împotriva sa. Există locuri virane sau închise care îi provoacă invariabil stări de leșin voluptuos, prevestite printr-o bizară beție olfactivă. Lucrurile ies din neutralitatea lor și-l asaltează, căutând să-l fascineze sau să-l terorizeze. [...]

Puterea lui Blecher de a ne face să pătrundem cu el într-o „irealitate imediată“ vine din arta descripției minuțioase a banalului, până când observația concentrată, insistentă, străpungătoare îi împrumută o transparență derutantă. Termenul e echivalent cu ceea ce se înțelege prin realismul fantastic al universului kafkian. Și la Blecher, ca la Bruno Schulz, întâlnim preferința pentru lucrurile devalorizate și comune, din care se încheagă lumea straniului și reificării: flori de hârtie, statuete grosolane de ipsos, ilustrate de bâlci, inele țigănești, pâlnii de gramofoane stricate, scuipători de tinichea, coroane mortuare: „Am avut întotdeauna o atracție bizară pentru afabulările feminine și pentru obiectele artificiale ieftin ornamentate...“. „Mă impresionează [...] tot ce este imitat“ – mărturisește Blecher, pe care-l vrăjeau figurile de ceară din iarmaroacele mizere (Bruno Schulz a scris un „tratat despre manechine“!). [...]

În *Inimi cicatrizate,* drama declanșându-se, se obiectivează. Emanuel află ca e atins de morbul lui Pot și pleacă la Berk, o localitate unde se tratează tuberculoza osoasă. Aici, bolnavii trăiesc în corsete de ghips, deplasându-se cu ajutorul unor trăsurici speciale. Ca *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann, romanul e o reconstituire a acestei existențe la marginea vieții. Toata mizeria fiziologică și morală din jur apare notată cu o cruzime pe care n-o mai intimidează nicio formă de pudoare. Cărții îi lipsește subtextul simbolic al *Muntelui vrăjit;* ea rămâne un jurnal clinic, relatat la persoana a treia, și stârnește interes prin fioroasa sinceritate cu care transcrie aceasta tragică experiență omenească.

Conștiința că ai o vertebră mâncată, o pungă de puroi la șold, că trebuie să te înveți a îndeplini toate actele vitale rămânând închis într-o carapace inerta și că, sub ea, o murdărie umilitoare îți acoperă pielea, schimbă radical raporturile individului cu lumea înconjurătoare. Aceeași adaptare a corpului și sufletului la o existență condamnată e urmărită și în *Vizuina luminată,* cu necruțătoare stăruință analitică și interiorizare dezabuzată.

Ovid S. CROHMĂLNICEANU, *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1967), vol. I, Minerva, București, 1972, pp. 506-508.

*

Stranii prin excelență, în exacerbarea senzitivă și nervoasă pe care o denotă pregnant, paginile de jurnal intim din *Întâmplări din irealitatea imediată* reconstituie cu stringență stările de criză provocate autorului, în copilărie și la începutul adolescenței, de aventura violent deconcertantă, care o reprezintă pentru el contactul cu lucrările din realitatea cotidiană a unui oraș de provincie. Conștiința subiectului receptor are un unghi de refracție cu totul inedit în acuitatea sa morbidă, ducând la o viziune care ajunge să pară pe alocuri de-a dreptul onirică. [...]

Întâmplări din irealitatea imediată, capodopera lui M. Blecher, îl revelă pe autor ca singurul de la noi, din aceeași familie de scriitori cu Kafka. Mai trebuie adăugat că avem a face cu o formă de literatură existențialistă, în care viziunea lui Sartre din *La Nausée* se găsește anticipată tulburător. [...]

În perspectiva obiectiva a unui roman conceput la persoana a treia, M. Blecher ne prezintă în *Inimi cicatrizate,* cum nu se poate mai deschis, o sumă de aspecte din intimitatea vieții de sanatoriu a tuberculoșilor osoși de la Berck-sur-mer, unde el însuși a stat în ghips un răstimp de trei ani. [...] Constituit din scene de o remarcabilă densitate dramatică, fără nicio urmă de patetism, romanul ne familiarizează cu universul particular al unei comunități de tuberculoși osoși, dându-ne prilejul să asistăm cutremurați la spectacolul zbaterilor instinctului vital în captivitatea ghipsului. Ca analist al destinului de suferință, pe care îl împărtășesc bolnavii de la Berck, autorul *Inimilor cicatrizate* merge foarte departe, în revelarea a tot ceea ce personajele configurate de el au de trăit dureros, uneori într-un sens de-a dreptul umilitor, în micul infern creat de mizeria lor fiziologică. Senzațiile sunt consemnate cu o intensitate nudă. [...]

Vizuina luminată își trage substanța din sursa aceleiași tragice experiențe de bolnav ca și *Inimi cicatrizate.* Este vorba de un jurnal intim al autorului, cuprinzând impresii de sanatoriu legate de ultimul an petrecut la Berck, de o ședere mai scurtă în Elveția la Leysin și apoi la Tekirghiol. Chiar dacă nu face decât să întregească într-un fel, cu numeroase alte episoade semnificative, de un nerv nedezmințit în expunere, materialul psihologic adus cu *Inimi cicatrizate*, nu putem să spunem că M. Blecher sfârșește prin a bate pasul pe loc. De astă dată, în alternanța cu relatarea unor forme de comportament, apar uneori și digresiuni meditative, care nu au însă nimic discursiv. Apoi sunt de semnalat pendulările în oniric, din pagini ca acelea cu revolta câinilor polițiști, cu receptarea optică a unei piațete a orașului într-o singura culoare: alb sau roșu, cu visul privind produsele burlesc fantastice ale unui magazin ținut de un cioclu mezelar ș.a.m.d., care vin să dea jurnalului, pe porțiunile respective, o complexitate insolită. [...] atunci când M. Blecher nu întârzie să abordeze de-a dreptul ceea ce el consideră a fi „adevăratul aspect somnambulic al tuturor acțiunilor noastre cotidiene", avem prilejul să luăm încă odată act de valențele cele mai profund moderne ale scrisului său de autor existențialist.

Dinu PILLAT, „Prefață" la M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, București, Minerva, 1970, reluat în *Mozaic istorico-literar*, București, Eminescu, 1971, p. 149-167.

*

Există o seamă de scriitori despre care nu se poate spune, fără a nesocoti specificul personalității lor, că fac literatură. Jarry, Rimbaud, Lautréamont, Poe, Dostoievski, Nietzsche, Kierkegaard, Kafka nu fac literatură cu conștiința detașată a unui spectator sau a unui participant la evenimente narabile. Dimpotrivă, evenimente inenarabile, grozave, inimaginabile se abat asupra lor, copleșindu-i, cutremurându-i, obligându-i să le facă față; ei trăiesc ceea ce scriu atunci când scriu și scriu pentru că scrisul este pentru ei un mod de a resimți plenar actul răscolitor și incredibil al existenței. Cei mai mulți dintre ei sunt maeștri ai literaturii experimentale, pentru că prin această împerechere de cuvinte se înțelege în primul rând o cutremurare inedită a spiritului și nu un dezastru al formulelor literare tradiționale. Suprarealismul a sesizat cu acuitate specificul unor asemenea scriitori și, revendicându-se din tradiția marilor cataclisme, a înscris pe steagul său ca un titlu de glorie lupta împotriva „literaturii". [...] M. Blecher se integrează în mod firesc în familia de spirite pe care, după Geo Bogza, să o numim a exasperaților. Opera lui este rezultatul insuportabilei exigențe cu care își trăiește condiția de om, iar scrisul, manifestarea firească și logică a unei „iritații organice", care-i circulă prin sânge cu „imbolduri vii și pasionale". [...]

Rezultatul travaliului său, deși plin de rigoare, nu este însă construcția de alură filozofică, sistematizată, cu care ne-au obișnuit lecturile de după război din Sartre sau Camus, care organizează descoperirile lor existențiale într-o concepție, făcând din gratuitate și absurd secretul măreției și dezastrelor condiției umane. Deși imaginea universului din meditațiile, reveriile, coșmarele sau „crizele" lui Blecher se întâlnește în mod surprinzător și semnificativ cu imaginea ne care au creat-o în noi acești doi scriitori filozofi, nimic în natura intimă a lui Blecher nu răspunde încrederii în posibilitatea elaborării unui sistem propriu. Era convins că problema cunoașterii nu este încă rezolvată teoretic și, în consecință, însemnările sale nu pot fi altceva decât o sporire a posibilităților de cercetare, nu și soluția problemei. Ca lector și admirator al lui Kierkegaard, trăia cunoașterea, trăia și provoca revelații existențiale – și numai în această zonă precisă se întâlnește el cu scriitori atât de diferiți ca Lautréamont, Proust (pe care suprarealiștii, luându-l drept un maniac subtil, îl desconsiderau pe nedrept) sau Sartre. [...] În aceste imagini pregnante ni se înfățișează o dramă filozofică a materiei, nu însă și o filozofie a ei. Opera lui Blecher trebuie înțeleasă ca o tulburătoare aprehensiune a inteligenței și sensibilității în fața necunoscutului și absurdului, ca o căutare și o presimțire a unei realități care ar putea să fie inteligibilă și pe măsura omului.

Georgeta HORODINCĂ, *Structuri libere*, București, Eminescu, 1970, p. 41-80.

*

M. Blecher este scriitorul unei singure formule – aceea din *Întâmplări în realitatea imediată.* Încercarea de a face, în *Inimi cicatrizate*, roman obiectiv, se soldează cu pierderea dimensiunii fantastice, cartea rămânând o relatare zguduitoare asupra infernului mizeriei fiziologice dintr-un sanatoriu de tuberculoși osoși. Încât *Vizuina luminată* nu poate constitui ultima piesă a unei trilogii, din moment ce între *Întâmplări în irealitate imediată* și *Inimi cicatrizate* nu există un raport de continuitate. Jurnalul de sanatoriu se apropie mai curând de *Întâmplări...*, însă în chip aproape paradoxal aici vom fi izbiți de numeroase pagini discursive, efect ai unei literaturizări poate inconștiente. Nuclee epice foarte dense, amintind prin intensitatea viziunilor halucinatorii de confesiune delirantă din *Întâmplări în irealitatea imediată*, se învecinează cu notații de o surprinzătoare banalitate.

Era firesc, de aceea, ca o asemenea experiență unică să-și găsească forma cea mai convenabilă în proză. Versurile lui M. Blecher, de un suprarealism domol și în parte artificial, sunt compuneri minore, fără prea mult relief, convenționale în ultimă instanță: „Privirea ta-nlăuntru poartă o luntre și mi-o trimite / încărcată cu catifea de ochi negri și diamante / mărunte a câtor visuri câtor abisuri ieri pe înserat / s-a spânzurat un înger într-un moment de fericire / și aripile lui căzute scârțâie sub picioarele tale pe / zăpadă ca de flori ce de ramuri, ce de degete“. Traducerile din Bacovia sunt însă excepționale, scriitorul reușind o transpunere foarte apropiată de original, fără a pierde muzica profundă.

Mircea IORGULESCU, *M. Blecher: Vizuina luminată*, „România literară“, an. IV, nr. 43(159) din 21 octombrie 1971.

*

Citindu-l pe M. Blecher nu se poate să nu înțelegi în ce măsură pentru această ființă vulnerată, pentru acest Filoctet a cărui viață a însemnat un șir al pătimirilor, existența însăși, neîncetat amenințată, n-a avut caracterul de *necesitate* pe care l-a avut scrisul. Fascinați de oroarea unui asemenea destin, de mizeriile, de suferințele pe care le bănuim indicibile, suntem tentaţi, în acest caz mai mult decât în altele, să judecăm opera ca pe o proiecţie a vieţii cumplite de absorbante. [...] Și totuși, sensurile și valorile prozei lui Blecher nu ni se relevează, decât după ce vom fi procedat la o prealabilă disjuncţie între om și operă, între viaţă și creaţie. Structura acestei proze nu ni se dezvăluie cât timp o socotim generată de vreun sentiment existenţial. Ea nu poartă, infuză, o trăire. Dacă omul Max Blecher s-a născut sub semnul suferinţei, dacă a trăit suferinţa – cum s-a afirmat – încă din copilărie, ca situaţie-limită, adică în mod existenţial, creaţia sa nu este o continuare sau o simplă expresie a suferinţei trăite, ea fiind posibilă în ciuda acesteia. Scriitorul Blecher s-a născut în pofida suferinţei, nu sub imperiul ei. [...]

Ca și Kafka, alt mare bolnav al literelor din acest secol, Blecher practică doar aparent o literatură a mărturisirilor. Niciunul nici altul nu și-au descris viaţa. Cele mai intime documente ale acestor suferinzi sunt literatură și nimic altceva. Praghezul a spus-o și pentru confratele său din România: „Întrucât eu nu sunt nimic altceva decât literatură și nu pot și nu vreau să fiu altceva..." Ceea ce este mai intim la acești scriitori devine metaforă. Viaţa se preschimbă de îndată ce-a fost trăită, în parabolă. Opera poetică nu este un document, de viaţă, ci, dimpotrivă, orice document intim devine operă. Imaginarul, ficţiunea artistică năpădește viaţa și, departe de a fi subjugată de aceasta, o devorează. Așa trebuie să înţelegem o formulă precum aceea din scrisoarea amintită către Sașa Pană: „Irealitatea și ilogismul vieţii cotidiene nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculaţie intelectuală: eu *trăiesc* această irealitate și evenimentele ei fantastice". Nu suferinţa omului face artistul, ci reveria artistului preface omul. El ajunge să *trăiască* o irealitate pe care o impunea într-însul un geniu al artei, sau, cel puţin, al artificiului. [...]

Dizolvarea identităţii, pierderea, sciziunea ei, urmată de regăsirea ei constituie fractura originară, din care vor porni căile imaginarului blecherian. Criza ontică, este, în același timp, o criză a viziunii. Naratorul se *vede* dublu, pentru ca apoi imaginile să se unifice „ca în acele vederi stereoscopice unde cele două imagini se separă uneori din eroare și numai când operatorul le pune la punct, suprapunându-le, dau iluzia reliefului" *(Ir).* Discipol al analiștilor, Blecher utilizează încă limbajul introspecției, al analizei psihologice nu mai puțin decât Kafka, deși ar fi putut exclama, împreună cu acesta: „Pentru ultima oară psihologie!" Nu trebuie să interpretăm „analizele" sale drept descrieri ale unor secțiuni în acel jamesian *„stream of consciousness"*, după procedeul Naratorului analist din *Adela* lui Ibrăileanu. Ficțiunea sinelui, a fracturii de personalitate nu are un caracter psihologic cu tot limbajul – înșelător în această privință – pe care-l folosește Naratorul. [...]

Ieșirea din sine, despărțirea de sine este o mișcare – contrară ipseității – săvârșită adeseori de eul liric modern, de la acel „a deveni altul" al lui Gérard de Nerval, prin „Eu sunt Altul", al lui Rimbaud, până la alteritatea căutată și negăsită a unor poeți din secolul nostru (printre care amintim ek-stazia sufletului din lirica lui Al. Philippide). Lepădarea de sine nu este doar o dureroasă (sau voluptoasă) schizoidie, ci reprezintă accesul la un calm al indiferenței, al golului. Sinele devine terenul vag, pustiu, al unor triste deambulări. Eul liric se contemplă pe sine, se *vede*, căci sufletul înstrăinat devine un loc al spectacolului, chiar dacă acesta este un loc al pustietății. [...]

Criza realului ca și cea a identității sunt procesele originare prin care se configurează imaginarul în ficțiunile lui Blecher. Naratorul sau eroul din prozele sale revin adeseori asupra experienței fundamentale a viziunii lor. Or, de cele mai multe ori, aceasta are la origine o confuzie între real și ireal, respectiv între vis și starea de veghe. [...] Esențială este tocmai ezitarea, oscilarea între cele două posibilități. Naratorul se situează în incertitudinea unui plan intermediar. Arta lui Blecher este, în această privință, tocmai suspendarea ficțiunilor sale (sau a unor largi secvențe din ele) în aceste intermundii ale imaginarului. [...] Eroul prozelor lui Blecher este, de fapt, Imaginaţia. Ea este cu adevărat personajul activ, epic, al ficţiunilor sale. Naratorul se lasă târât într-o lume a *văzutelor.* Forţa care-l târăște este propria fantezie. Putere neantizatoare, ce abolește concretul și lasă doar umbra lui. [...]

Lipsa de sens, vidul ontologic al realului își găsește, în viziunea lui Blecher, o compensaţie estetică. Arta sa este un fel de a deschide ochii asupra unei comedii deloc divine, plină de ambiguităţi, de echivocuri. Existenţa însăși devine suportabilă numai în ipostaza ei teatrală. Lumea poate fi privita doar mascată. De altfel, în repetate rânduri se demonstrează în aceste ficţiuni superioritatea măștii asupra realului. Purtătorii de cuvânt din fabulele lui Blecher își fac un suprem ideal al unei existenţe ironic-estetice din identificarea lor cu Paiaţa, cu Statuia de ceară, cu Clovnul de bâlci. Ei jinduiesc, așadar, să devină „paiaţe nepăsătoare și mecanice“, sau micul clovn roșu și albastru care bate din două talgere minuscule de aramă în galantarul unui magazin, sau „o statuie de ceară într-un panopticum“. De la schimele și măștile acestea până la tatuajul funebru al unui cadavru, toată *falsificarea ostentativă* a vieţii găsește înţelegere, și mai mult decât înţelegere, o deplină adeziune la cel care nu face, în fond, altceva în arta sa. Și o face cu același scop.

Nicolae BALOTĂ, *De la Ion la Ioanide*, București, Eminescu, 1974, p. 153-181.

*

Prima carte de proză a lui Max Blecher era să se numească *Exerciţii în irealitatea imediată.* Cum bine se știe, n-a apărut așa. Autorul a lichidat cuvântul fruntaș, înlocuindu-l cu mai băznitul *Întâmplări...* (1936). Cu prefăcuta cuminţenie, demnitatea „Kierkegaard“-eană a titlului a fost serios șifonată. Cei mai mulţi au trecut însă cu vederea disarmonia, contând exclusiv pe resturile canonului absurd („irealitatea imediată“), pe o ambiţioasă recenzie a scriitorului (*Conceptul repetiţiei la*

Kierkegaard) și, bineînțeles, pe opera care reclamă înrudirea de problemă cu filosofia existenței. A rezultat de aici imaginea unui prozator ultramodern, despre care tot ce s-a spus apare îndreptățit. Confruntat cu „ismele“ zilei (existențialism, suprarealism, onirism și, dacă se poate, „delirism“), M. Blecher a fost declarat fiu al secolului XX prin excelență, și comparat cu Kierkegaard, Kafka, Thomas Mann, Bruno Schulz, Robert Walser, Robert Musil, Heimito von Doderer, Hermann Broch etc.

Unui singur lucru nu i s-a prea dat importanță. Și anume că, înainte de a fi un experimentalist și un reformator, autorul *Întâmplărilor în irealitatea imediată* este un desăvârșit Povestitor. Har câtuși de puțin nou, dar care răspunde de multe din succesele inovatorului. Constatarea, expediată de regulă prin finalul cronicilor, a fost de fiecare dată redusă la o anume iscusință stilistică. (M. Blecher e dintre puținii căruia critica vremii nu i-a întocmit „îndreptare“!) E și aceasta o virtute a scrisului său, chiar mai mare decât s-a observat. Dar chestiunea trece peste detaliile tehnice ale operei, vizând însăși natura artistului. Se pare că romancierul a fost cel dintâi conștient de aceasta când s-a decis să încalce regulile de armonie ale titlului recurgând la profanul *Întâmplări...* Vorba preluată din repertoriul sfătoșilor sfidează chiar genealogia ilustră de mai sus, atrăgându-ne atenția că temeinicia narațiunii nu a fost definitiv sacrificată aspirațiilor spre modernitate. Splendoarea speculativă a gândirii moderne este silită să suporte încă din titlu amintirea unor îndătinate norme epice. Dublă înzestrare care explică de ce, înainte de a fi extraordinară, opera lui M. Blecher e cât se poate de omenească, înainte de a fi abisală, e perfect inteligibilă, e captivantă înainte de a fi abstractă și cutremură cel puțin în măsura în care *place.* Calități pe care, să recunoaștem, nu le găsim întrunite nici chiar la cei mai dibaci psihologi. [...]

Ce este nou aici în materie de metodă? Paragrafe simple, pe un ton tihnit și familiar, sugerând moliciunea înțeleaptă a marilor povestitori și nicidecum verva admiratorilor lui Proust ori Joyce. Povestitorul aruncă răbdurii momeli în calea cititorului, ademenindu-l cu mereu reînnoita promisiune a anecdotei. Surpriza nu e deloc mică, fiindcă „avangardistul" pasionat de retorica lui A. Breton și experimentele confraților de la „Unu", stăpân pe teoriile lui Freud și esențialismul poetic al lui Paul Valery, e complet străin de orice artificiu și intenție de epatare. El „deapănă" în cel mai dulce stil, surclasând dulcegăria printr-o neobișnuită solemnitate a enunțului și o uimitoare precizie lexicală. În cele trei cărți, starea de spirit fundamentală este a vechiului povestitor, preocupat să se facă înțeles și „popular".

Dar pe acest fond „desuet" se pune la cale o subtilă ofensivă împotriva desuetudinii de gândire și a conflictelor exterioare. În numele pasiunii pentru viață individuală, spectacolul își circumscrie valorile aceluiași univers imprevizibil – Eul. Instinctele povestitorului „emerg", cum ar spune Blecher, spre coclaurul „suboceanic", unde senzația și emoția devin eroi de aventură și unde peripeția înseamnă „transă", „febră", „disperare". [...] Pentru buna reputație a analistului s-a născut mai întâi naratorul scrupulos, care nu disprețuiește faptele. Dimpotrivă, el, povestitorul funciar, e cel care prefațează după „modă veche" ipotezele analistului cu „bucăți de realitate" (expresia autorului) în stare cât mai neprelucrată. Așază, cu alte cuvinte, analiza pe solida temelie a faptului brut. Și tot după legile povestirii, evenimentul înfățișat este mai întotdeauna divers și „insignifiant". E un fel de a spune, căci în ochii analistului hipersensibil „totul semnifică". *Vizuina luminată,* jurnalul postum al romancierului, e un veritabil manual de inițiere în arta „extracției" de semnificații. O artă orientată sever spre document și probă, necruțătoare cu pornirile mistificatoare ale „memoriei afective".

Al. PROTOPOPESCU, *Romanul psihologic românesc* (1978), ediția a III-a, Paralela 45, Pitești, 2002, pp. 209-213.

*

În 1936, apare în literatura română o carte subţire şi stranie, intitulată *Întâmplări în irealitatea imediată.* O carte aţintită doar spre omenescul din om, nu „supra-om“, nici omul ostaş sau furnică. Omul care este doar atât, şi cât de mult totuşi, om. Iluminările, catastrofele, iluziile fiinţei vulnerabile care vrea să înţeleagă ce înseamnă a trăi în lume. O somaţie precipitată. Un vârtej magic de fosforescenţe. O săgeată în rana unui trandafir de carne şi vis. Un vis treaz, o confesiune de o termicitate paroxistică: treceri fulgerătoare de la incandescenţa pasională ultimă la glacialitatea translucidă. [...]

Nu este vorba de războaie, de ambiţii planetare, de steaguri istorice, de lupta între clase. Un suflet se trezeşte, devine conştiinţă şi asumă, dintr-odată, întrebările speţei. Un trup care ia act de sine, îşi probează prăbuşirile şi extazul. Mintea care gândeşte, visează şi, mai ales, interoghează fatalitatea fără nume.

Nu sunt înfruntări de armate şi ideologii, nici ambiţii sociale, nu apar privilegiaţii ierarhiilor, nici cei care vor să le inverseze, nici şefi, nici subalterni. Nici măcar obişnuitele conflicte între părinţi şi copii, între datorie şi liberul-arbitru, între tradiţie şi înnoire, mai nimic din ceea ce structurează dinamica unei cărţi. Doar adierea delicată şi tăioasă a unei trestii care gândeşte. Care simte, înregistrează halucinant şi pendulează fară răgaz, lent sau frenetic, în ritmul neregulat al vieţii înseşi. [...]

Idolatrizarea eului este suspectată de Blecher cu aceeaşi violenţă critică şi cu argumente fortificate de extraordinara sa percepţie a realităţii sufleteşti, fluide, aproximative. Blecher acceptă subiectivitatea şi o asumă, dar ca temă de cercetare şi îndoială, ca oricare alta, nu mai puţin decât aşa-zisa obiectivitate arogantă şi falsificatoare în simplismul şi exterioritatea ei. Regăsim aicio corespondenţă cu ceea ce avea să afirme fizica lui Heisenberg, când se referă la tranziţia de la „posibil“ la „real“, când scrutează „realitatea potenţială“. Actul de observare şi de recreare a lumii nu poate fi, nici în artă, a intuit exact Blecher (fără a avea cunoștință de cercetările marelui savant), separat de observarea observatorului însuși, de urmărirea erorilor sale de înregistrare. Rolul activ al subiectului în cunoaștere și descriere, subliniat de Heisenberg, face ca și în artă, nu doar în fizică (și romanul lui Blecher o demonstrează), „măsurarea" să nu mai poată fi separată de însuși fenomenul măsurat, adică cercetat; descrierea devine și în artă descriere a „situaţiilor de observare", cu aplicarea necesarelor corecţii de „aparat", iar evenimentele rezultă din probabilitatea lor potenţială, înţelegerea lumii ţine de tensiunea contrariilor.

Norman MANEA, *M. Blecher – între biografie și creație* (1985), în *Pe contur*, Iași, Poliorm, 2014, p. 269-291.

*

Vizuina luminată este deci interiorul trupului; iar starea de concentrare a naratorului sugerată în aceste rânduri anticipează o *altfel* de introspecţie decât aceea cu care ne-a deprins psihologismul. Ea nu mai are în vedere fiinţa emoţională sau reflexivă, ascunsă în adâncul sufletului, ci pare a pregăti revelarea unei fiinţe de carne și oase, aflată „dincoace" de piele, într-o interioritate pur fizică. Ochiul închis afară, înăuntru se deșteaptă: dar nu spre trăirile povestitorului, ci spre himerele lui. Călătorul cu pluta e un explorator al unor forme lăuntrice de relief: târâtă de curenţii de sânge prin canale, căderi de nivel și ecluze olandeze, azvârlită de cascadele inimii în cavităţi fără fund și apoi expulzată în ţevăria vaselor, minuscula ambarcaţiune urmează o mișcare sistolică, la fel cu aceea a vieţii înseși. Observată însă la rădăcina ei materială, într-un peisaj de vene, mușchi, inimă și nervi: înăuntrul vizuinii nu e loc pentru suflet. Interioritatea este deci la M. Blecher altceva decât o masa de senzaţii și de fluide emoţionale, și anume o formă; un *topos,* nu o activitate. Se deosebește de subiectivitatea ionică în pasta psihologică a căreia realitatea își afla mulajul sensibil. Oferă privirii povestitorului un simplu loc; o situează, fără s-o constituie. Corpul uman, „persoana“ seamănă, în aceste condiții, nu numai cu un peisaj autonom, dar și cu un loc unde te instalezi ca să privești, cu o cabină de batiscaf.

Locul determină perspectiva: așa cum „temele eului“ constituiau realitatea psihologică a romanului ionic, temei trupului-vizuină îi corespunde, în proza lui M. Blecher, o noțiune particulară de realitate. Psihologistul era de obicei un impresionist, iar romanul ionic unul al situațiilor speculare: al oglindirii realității într-o conștiință așa-zicând plină. Conștiința umplea realitatea de emoția ei, o impregna de subiectivitate psihologică, la fel cum, în vederea radiografiei, bariul umple cavitățile stomacului și viscerelor de o substanță albă care le face vizibile. Observatorul de la M. Blecher nu aruncă lumii o privire propriu vorbind psihologică: ochiul nu este al eului individual, ci al eului generic. Perspectiva ionică, psihologică și individualizantă, rămânea fundamental realistă: nu lumea însăși, ci obiectivitatea ei sumară era pusă în discuție. Trupul-vizuină deschide o fereastră spre natura însăși a realității lumii: „Este cred același lucru a trăi sau a visa o întâmplare și viața reală cea de toate zilele este tot atât de halucinantă și stranie ca și aceea a somnului. Dacă aș vrea de exemplu să definesc în mod precis în ce lume scriu aceste rânduri mi-ar fi imposibil“, iată o mărturisire, în spiritul lui André Breton, a imposibilității de a defini însuși sentimentul de existență. La Holban și la Camil Petrescu nu era cu certitudine real decât ceea ce era trăit subiectiv: aici nimic nu mai este cu certitudine real. Viața se confundă cu visul [...] viziunile povestitorului lui M. Blecher sunt himerice, oniric incerte, nu pur și simplu rezultatul unei relativizări psihologice. Universul real nu este interiorizat psihologic, ci explorat poetic. [...]

E vorba, deci, tot atât de puțin de introspecție ori de analiză, cum e vorba de observație. Introspecția ar presupune un eu așa-zicând plin, o interioritate substanțială, în care lumea s-ar reflecta și refracta. Aici însă interioritatea e ca un vas gol și găurit ce se umple, pentru câteva clipe, de imaginile lumii, de trecut ca și de prezent, de reprezentare și de percepție, amestecate asemeni atomilor de oxigen și de hidrogen în molecula de apă. Sub forma acestei trăiri simultane, povestitorul sugerează o experiență esențială: a ființei-burete, care, vidă în sine, fără interioritate sufletească, se lasă cotropită de obiectele dure și agresive în mijlocul cărora se află. În proza psihologică, un suflet plin întâlnea totdeauna o lume plină. Ionicul presupunea totdeauna o întâlnire de acest fel, de unde și tendința lui speculară. La M. Blecher conștiința e înlocuită de un vid absorbant, iar lumea e compusă din obiecte inerte. Agresivitatea ori duritatea acestora sunt o formă a inerției lor. Întâlnirea devine o perplexitate de natură ontologică. Universul real nu e psihologizat, ci mitizat, și se constituie ca pură viziune a materialității, nicidecum ca trăire. [...]

Adevărata anxietate a personajului lui Blecher ni se dezvăluie abia acum: și ea nu constă în teama de a-și pierde identitatea, ci în neputința de a o face. A nu fi decât tu însuți: iată suferința existențială a eroului. N. Balotă citează pe Rimbaud, care spusese, se știe, că „Je est un Autre“, pe Nerval, și pe toți cei care, de la romantici la moderni, au suferit de inconsistența identității. Se înșeală afiliindu-li-l pe M. Blecher, la care, spre deosebire de toți, nu alteritatea e dureroasă, ci ipseitatea. Ceea ce Rimbaud execrează, Blecher dorește cu ardoare: unul suferă că *eul este altul,* celălalt, din contră, că *eul nu este decât eul.* [...] Ființele, obiectele, lumea întreagă se află închise ca într-o carapace în propria identitate, la fel ca Emanuel și ceilalți bolnavi de la Berck în corsetul lor de gips. Carapacea e tot o concavitate, o vizuină, un loc blestemat. Identitatea ca loc rău: aceasta e marea temă a existențialismului la Blecher.

Nicolae MANOLESCU, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* (1983), ediția a III-a, 100+1 Gramar, București, 2002, pp. 558-574.

*

Al cui simbol este romanul lui Blecher? Fără îndoială, simbolul „noii proze“ a anilor ’30, proza numită „experimentalistă“ sau „a trăirii“ (G. Călinescu) și care, în condiţii normale, ar fi putut produce o literatură romanescă dintre cele mai originale. [...] Înainte de a lua o formă definită în proza franceză a anilor ’40, existenţialismul literar s-a născut în zona dunăreană: e vorba de consonanţa vibratilă, de traducerea involuntară a unor principii filosofice, iar neașteptatul rezultat ne poate lăsa visători. Atunci când Heidegger și Jaspers își duceau până la capăt lecţia teoretică, un grup de prozatori români traducea în literatură aspiraţia ultimă a doctrinei existenţialiste, angrenându-se în căutarea unei himere: în dezvăluirea completă, netrucată (cultural) și autentică (ontologic) a personalităţii umane. A reușit? Ar fi reușit, poate, în alte condiţii istorice. Dar, neajunsă la maturitate, înecată în zgomote colaterale și explicată fals prin concepte conjuncturale, de natură polemică sau politică, experienţa tinerilor din deceniul patru n-a căpătat unitatea și profilul distinct la care ar fi avut dreptul. A-i gândi împreună pe Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, H. Bonciu, Anton Holban, C. Fîntîneru etc. și a considera opera lui M. Blecher ca servind drept paradigmă a grupului nu e o fantezie: pe măsură ce se sedimentează, prin lecturi succesive și exegeze tot mai dense, literatura interbelică își reface lent relieful. Probabil că proza experimentalistă a anilor ’30 va urca treptat spre locul pe care-l merită, înalt. [...]

Paradoxal, veritabila capodoperă a autorului și veritabila capodoperă a „noii proze“ este cea dintâi scriere a lui *Blecher, Întâmplări în irealitatea imediată.* Mărturie autobiografică în punctul de plecare, această naraţiune aproape abstractă nu are în ea nimic pitoresc sau complezent, ci se ridică rapid în absolut: suntem tentaţi să o caracterizăm drept „autobiografie metafizică“, deoarece nu întâmplările contează aici, ci semnificaţia lor transcendentă. *Întâmplările...* nu trăiesc prin epic sau descriere, ci prin sensul inițiatic al episoadelor. Narațiune simbolică, această carte parcurge traseul devenirii spirituale a autorului ei.

Eșecul existențial afirmat aici pare a se detașa în asemenea măsuță de personalitatea eroului-povestitor, încât el privește mai degrabă condiția speciei umane, nu accidentul personal. Într-o biografie excentrică, citim propria noastră situație ontologică, prezentată printr-o demonstrație a reducerii la absurd.

Numind confesiunea esențială „roman“, cedăm, într-un fel, habitudinilor denominative, luăm adică o precauție pedagogică, pentru a vedea în ce măsură ea concentrează o sumă imprevizibilă de romane virtuale. Tocmai caracterul teoretic și abstract, descărnat cu bună știință, al *Întâmplărilor...* reclamă demonstrația stilistică; angrenată într-o tramă de roman obișnuit, aceeași viziune existențială și-ar fi pierdut forța demonstrativă și valoarea de model originar. [...]

Blecher ajunge mai acut decât alții la concluzia logică: premisa duce la atingerea unei ciudate fenomenologii absolutizante, dar pe cale pur literară. Înaintea lui Camus și a lui Sartre, romancierii tineri ai deceniului patru au tras consecințele unor lecturi parțiale și personale din Heidegger, Jaspers și Husserl. A fost o lectură modelatoare, executată intuitiv de o întreagă generație. Interesul lui Blecher pentru Heidegger (atestat documentar) și cel al lui Camil Petrescu pentru Husserl (de domeniul notorietății) sunt numai articulațiile vizibile ale unui proces profund ce a afectat mentalitatea literară. *Întâmplările...* și narațiunile înrudite nu reprezintă decât traducerea în roman a unei dileme teoretice permanente – dezvăluirea laturilor până atunci ascunse ale individualității, fără ca discursul narativ să se transforme totuși în disertație. Printre Scylla și Caribda teoriei filosofice și aventurii narative se strecoară, cum pot, toate romanele de care ne-am ocupat. Spre deosebire de cele mai multe dintre ele, *Întâmplările...* au curajul să propună o formula liminară și șocantă – aceea a discursului teoretic ce apelează la narațiune doar atât cât reclamă strictul necesar pentru producerea simbolului. Evident, e vorba de o soluție extremă. Dar la baza fiecărui „roman tânăr“ din deceniul patru vom reîntâlni, fatal, modelul Blecher, selectat intuitiv din atmosfera literară a momentului.

Este și motivul pentru care nefericitul și veșnic tânărul autor al *Întâmplărilor în irealitatea imediată* devine – postum și neașteptat – un maestru, pe măsură ce proza scrisă la 1930 se depărtează în timp de noi.

Mihai ZAMFIR, *Cealaltă față a prozei* (1989), ediția a II-a, Cartea Românească, București, 2006, pp. 194-246.

*

Incidențele scrisului lui M. Blecher (1909-1938) cu spațiul avangardei sunt de găsit în zona suprarealismului. În numărul 6 din 1933 al revistei *Le surréalisme au service de la révolution* publicase un scurt poem în proză, *L'inextricable position,* pentru ca în toamna anului 1934 să tipărească mica plachetă de poeme românești *Corp transparent.*

Poemele primei cărți a lui Max Blecher sunt însă departe de a atinge „înalta tensiune“ visată și, de fapt, însuși autorul mărturisea – în febra lucrului la *Întâmplări în irealitatea imediată* – că nu se mai recunoaște în ele. Lectura lui Sașa Pană și a celor de la *unu* se simte în imagismul abundent, dar cam exterior-programatic.

Amprenta suprarealistă se simte însă mai puternic, și cu rezultate estetice mult superioare, în proza lui M. Blecher, și în primul rând *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936), scrierea sa cea mai reprezentativă.

E afirmată pregnant atracția, puternică și la suprarealiști, pentru artificiu, manechin, panopticum – în general pentru lumea *spectacolului* și a *măștii*, a *bâlciului*, a *cinematografului* etc. ca expresii ale fundamentalei artificialități a existenței, sugerând „sensul de mistificare al lumii“. Perspectivei realiste a prozei i se opune astfel o viziune răsturnată, strict dependentă de impulsurile subiectivităţii ce dilatează expresionist imaginea obiectelor. *Irealitatea imediată* este corespondentul, de fapt, al „suprarealităţii“ definite de André Breton, în latura ei stranie de „dépaysement“, de angoasă asociată cu o anume euforie paradoxală provocată de „miraculosul“ ascuns în însăși stranietatea obiectelor și evenimentelor înconjurătoare. Faptul cel mai banal, obiectul cel mai insignifiant în aparenţă pot deveni și la Blecher prezenţe insolite, misterioase, chiar agresive.

Lumea de manechine vii a bolnavilor prinși în platoșele lor de gips din *Inimi cicatrizate* (1937) și „jurnalul de sanatoriu“ *Vizuina luminată* (postum, 1971) respiră în aceeași atmosferă devenită straniu-halucinantă: „supra-realitate“ *trăită,* confirmând mărturisirea prozatorului din citata scrisoare către Sașa Pană.

Ion POP, *Avangarda în literatura română*, București, Minerva, 1990, p. 391-396.

*

Cele trei romane ale lui M. Blecher probează în mod exemplar literatura suferinţei – în sens existenţial; autorul se exersase și prin lecturi kierkegaardiene. *Întâmplări în irealitatea imediată* (1935), care se compune din amintiri de adolescenţă, este un roman al suferinţei originare, al visătoriilor coșmarești, al vagabondajului prin materia imundă; *Inimi cicatrizate* (1936), un roman al suferinţei impuse de boală, al claustrării trupurilor în corsete de gips; *Vizuina luminată* (postum, 1971), romanul beatitudinii prin descompunere și degradare. Toate experimentele senzorial-dureroase, cu prospeţime crudă masochistice, ale adolescentului, se orânduiesc într-o complexiune de pătimiri liminale, cum de pildă repulsia în general faţă de materia în alcătuirea ei dată; trăirea realului obiectual ca aparenţă a unui vid mai plin de sens, deoarece mai veritabil decât ceea ce îl substituie; repulsia în special față de organicul ca materialitate coruptibilă (putrescentă), uzurpând golul pur; conștiința imposturii realului, astfel că, orifiat de compacta, uniforma și unica materie înglobând persoane vii și imobile stătute, cel care îl detestă și îl demască își trăiește propriul vid cu egala oroare a lipsei de sens; între care se mai strecoară, încercând pe toate să le însuflețească, sentimentul teatralității lumii obiectuale (*decoruri* factice și triste): plictisitoare, mată și incoloră, în materialitatea ei, lumea e încă o dată înșelătoare prin „emfatica“ și „desueta“ ei „teatralitate“. Adânc implantată în sensibilitatea autorului, suferința îi revelează neantul pretutindeni în lume prezent, neantul resimțit fie ca un *plin paradiziac* râvnit cu deznădejde, fie ca un gol absurd, menit să interzică orice nădejde. [...]

Pentru filosofia existențialistă (Karl Jaspers), suferința este o îngrădire a ființei umane, o frustrare existențială – pe fundalul oricărei suferințe pândește moartea; iată de ce confruntarea prilejuită de boală e atât de teribilă: „În timp de un an de zile, spune Blecher, un bolnav desfășoară exact atâta energie câtă trebuie pentru a cuceri un imperiu“. În romanele lui, suferința se manifestă ca situație-limită, cu acel accent definitiv, inevitabil, propriu în mod necesar ființei în întregul ei, peste *individualitățile* ce pot părea uneori că nu suferă. Fiindcă nu poate fi abolită, suferința nu este, la Blecher, combătută, ci integrată în ființa umană. Conștiința că lupta împotriva suferinței nu dă decât rezultate precare face parte aici din însuși textul literar, în care această suferință stăpânește imuabil. Oricât i s-ar împotrivi și oricât de străină ar resimți-o, personajele lui Blecher o consideră ca pe ceva ce le aparține. Mai autentice în nefericire decât în fericire, ele se văd din adâncul lor îndemnate să caute cu putere, în orice condiții – maxime ori minime –, fericirea. Dar, păstrându-se în existențialitate, ele străvăd fericirea prin ceața de neînlăturat a suferinței ca nesfârșită ispită transcendentă. Prin prezența suferinței perpetuu amenințătoare, ele își dobândesc conștiința de sine. Suferința nu mai este *doar* o manifestare accidentală a nefericirii lor esențiale, ci manifestarea însăși a existenței în ființa lor. Aceste personaje constituie o demonstrație a faptului că, de câte ori observi pe cineva cum suferă, ți se pare că ei suferă în locul tău, ca și cum suferința lui ar fi suferința existenței însăși: astfel, personajele blecheriene corespund întocmai filosofiei existențialiste. Și iată de ce este Al. Blecher un scriitor atât de tipic pentru generația lui, de la Emil Cioran la Eugen Ionescu.

I. NEGOIȚESCU, *Istoria literaturii române,* Minerva, București, 1991, pp. 356-358.

*

Sursa de inspirație a întregii opere a lui Blecher este, indiscutabil, experiența trăită. Boala, pe care a făcut-o explicită, crizele de paludism, leșinurile, prizonieratul sanatoriilor sunt tot atâtea prilejuri de confesiune. Mărturisirea e o formă de exploatare a adâncimilor ființei, un mod de a fi onest cu propria biografie. Scrisul prelungește fidel, în pagină, dâra de sânge, tremurul mușchilor, halucinația, delirul senzorial. E o proiectare febrilă a interiorității în țesătura plăpândă a frazelor, o epuizare a ființei, o vlăguire a ei. „Tot ce scriu a fost cândva viață adevărată" – notează autorul la începutul *Vizuinii luminate.* Mai mult însă decât fidelitate a transcripției, e aicio nevoie acută de expulzare a interiorității în text, de o dislocare a identității, de o spovedanie dureroasă [...].

Tipologic, proza lui Blecher aparține, așadar, direcției autenticiste și experimentale, literaturii de factură subiectivă, confesivă, promovată și teoretizată la noi de Camil Petrescu. Această apartenență a fost sesizată degrabă de G. Călinescu, O. Șuluțiu, Camil Baltazar, Ov. S. Crohmălniceanu ș.a. Numai că Blecher e preocupat mai puțin de nuanțele infinitezimale ale interiorității, de dinamica sentimentului, de voltele delicate ale psihologiei. Obsesiile prozatorului sunt *imaginarul subiectivității, fantasmelor interiorității, irealitatea halucinantă a adâncimilor psihice, profunzimile inconștientului, spectacolul terifiant al abisalului.* Antenele prozatorului coboară, ca niște gheare ascuţite, în magma tulbure a subconștientului, pentru a scoate la suprafaţă întreaga lui faună pestriţă, stridentă și neverosimilă. Pentru Blecher, lumea pe care cuvintele o caută cu exasperări epuizante, de animal de pradă, e aceea a visului. Este *irealitatea imediată* în care viaţa obișnuită se despoaie de carnea ei flască și amorfă, pentru a rămâne în ipostaza grotesc-fascinantă de schelet, de fantoșă ireală, artificială. Realitatea – care e, pentru Blecher, o fiinţă greoaie și buimacă – poartă în pântecele ei germenii visului, un întreg imperiu de proiecţii onirice. [...]

„Cunoașterea iraţională“ de tip suprarealist are un echivalent, la nivelul actului pur al scriiturii, în ceea ce am numit *onirism critic,* tehnică a iraţionalităţii reci de organizare a imaginarului epic. Deși proza lui Blecher este inundată de imense resurse de poeticitate, având mult din stilul lustruit și pedant al marilor decadenţi, autorul nu respinge ceremonioasa comedie a mefienței față de cuvânt: „Și astfel de fosforescenţe pierdute pentru totdeauna în noapte, fără sens, sunt și rândurile și frazele mele“ – scrie el cu un soi de duioșie ipocrită. În realitate, Blecher e un rafinat, un fin cultivator de imagini, un prozator cu cultul plasticității și al detaliului emblematic [...]. Astfel de fragmente sunt nenumărate în proza lui Blecher și ele arată că, departe de a fi cultivatorul unui limbaj analitic, specializat și denotativ, el este un voluptos al imaginii senzuale, un practician al naraţiunii luxuriante, lucrate în filigran, îmbibate de seve și arome pe care amintirea realului nu le mai poate resuscita. [...]

Autenticitatea, atâta câtă e în proza lui M. Blecher, ţine de fondul ei confesiv și de natura autobiografică a naraţiunii. Stilistic, însă, romanele și schițele sale conlucrează temeinic la întemeierea unui imaginar eminamente artistic, oniric în sens suprarealist, artificial în sens decadentist. Imaginea însăși a corpului, golit de conținut ontologic, ascunde un topos manierist, al ființei reduse la anatomia vacuă, fără pulsiunile vieții, fără exultantă fiziologică. Este imaginea acelui *homo bulla,* în spatele căreia ghicim un nihilism existențial, mască *goală,* lipsită de conturul real al feței. Iată descrierea acestei ființe vide, fără interioritate sufletească, în *Vizuina luminată.* Corpul e doar un mulaj, menit să substituie realitate pulsatilă, un decor pe o scenă invadată de personaje de panopticum [...]. Lumea prozei lui Blechet e un spațiu al iluziei mântuitoare, în care ființa ulcerată trăiește ultima speranță a integralității ei. În lumina palidă a amurgului, personajului acestei proze visează o existență sublunară.

Radu G. ȚEPOSU, *Suferințele tânărului Blecher*, București, Minerva, 1996, pp. 21-30.

*

Boala, ca și iubirea, oferă individului posibilitatea de a-și simți trupul, de a-i explora suprafețele dar și spațiul interior, devenit „corp transparent". Pentru M. Blecher, prizonier într-un corset de ghips, actul scrierii este nu doar o cale – regală, aș spune – către sine însuși, ci și o modalitate de a dobândi sau mai bine spus de a-și crea un trup. Și, dacă Kierkegaard – cu care scriitorul român are nenumărate afinități – nota în *Jurnalul* său „ceea ce-mi lipsește, în fond, este un corp și condițiile fizice ale existenței", implorând patetic un trup, Blecher își asumă și își consumă infirmitatea la modul estetic. Suferința fizică, reveriile și coșmarurile, viziunile colorate și incursiunile repetate prin „văgăunile" trupului slăbit de boală îi permit naratorului să se construiască multiplu. Dar, dacă la romancierul interbelic procesul constituirii identității – ca sinteză de finit și infinit – are ca rezultat un eu unitar, la prozatorii postmoderniști eul astfel construit este o sumă de alterități eterogene. Odată cu Blecher, în proza românească, corporalitatea maladivă devine substanţă romanescă, materie primă a textului. Exigenţa singurătăţii la care boala îl obligă se convertește la Blecher în scriitură, iar perspectiva iminentă a morţii transformă textul scris dintr-un spaţiu al absenţei subiectului într-unul al prezenţei sale depline. [...]

„Teribila întrebare «cine anume sunt» trăiește atunci în mine ca un corp în întregime nou, crescut în mine cu o piele și niște organe ce-mi sunt complet necunoscute." (*Întâmplări în irealitatea imediată*). Problema eului este, iată, la Blecher ca și, mai târziu, la Gheorghe Crăciun, o problemă a descoperirii corpului, și a raporturilor lui cu moartea, resimţită deopotrivă ca vid interior și ca neant, ca prăbușire progresivă în întuneric.

Carmen MUȘAT, *Perspective asupra romanului românesc postmodern*, Pitești, Paralela 45, 1998.

*

Romanul de analiză psihologică a nutrit dintotdeauna speranţa clarificării semnelor lumii exterioare prin explorarea *apelor adânci* ale interiorităţii: în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, oglinda mai e încă un instrument eficient, asigurând conectarea la *dubla cadenţă* a realităţii și idealităţii prin restituirea exactă a chipului, cu întreg universul sufletesc ascuns sub liniile sale. [...] Esenţa oglindirii se datorează nu atât suprafeţei reflectante propriu-zise, cât stratului de cositor despărţitor care garantează reflexia totală. Or, în universul personajelor lui Blecher tocmai condiţia etanșeităţii nu mai poate fi respectată. Oglinda din prăvălia Clarei e atât de veche încât *poleiala s-a șters pe alocuri și prin petele transparente apar obiectele reale din dosul oglinzii amestecate cu imaginile reflectate, ca într-o fotografie cu clișee suprapuse*. [...]

Conștiinţa de sine a naratorului lui Blecher nu e nicidecum un înveliș protector, ci doar un filtru, o lentilă aburită, incapabilă să amortizeze șocul realităţii, dar forţată să capteze adâncul simţirii. În cazul *Întâmplărilor*, autenticitatea se dovedește a fi o denudare involuntară: expunerea „curajoasă“ a ființei din interior e dictată de fapt de anularea diferenței dintre ce se întâmplă înăuntru și ce transpare la suprafață. Oglinda zgâriată nu revelează cu bună știință, ci doar trădează, fără voie, suprapunerea grotescă a două regnuri incompatibile și totuși inseparabile. Prin contrast cu fragilitatea individului, devine și mai dureroasă revelația etanșeității absolute a universului exterior: cu cât e mai permeabil eul, cu atât par mai impenetrabile contururile lumii care îl înconjoară de pretutindeni *ca o apă cu valurile împietrite* [...].

Pe măsură ce eul își pierde consistența, reflexele speculare devin tot mai numeroase și mai fragmentare. De la un punct încolo, fiecare *întâmplare* prefigurează inevitabila spargere a oglinzii: în grădina publică, soarele trimite printre crengi o lumină *îmbucătățită, plină de cristale,* iar pe tortul miresei, sub apăsarea cuțitului, un trandafir de zahăr *scârțâie cu un sunet fin, sfărâmându-se ca sticla în zeci de bucăți*. În pustietatea *moale și caldă* a casei Weber, naratorul multiplică la infinit imaginea ideală a muzei: *zece, o sută, o mie de Edde, unele lângă altele în căldura verii – statuare, identice și obsedante.*

Oricât s-ar autocenzura, conștiința ființei-burete rămâne tot o oglindă zgâriată: în vreme ce o putere răutăcioasă consfințește *aspectul comun al lucrurilor,* urme ciudate de întuneric tulbură limpezimea privirii. Dacă în odaia Eddei domnește *un fel de descompunere albă a lucrurilor, cu îngrozitor de multă lumină,* în schimb pe stradă *pete imense de străluciri galbene și verzui* acoperă casele și trecătorii, iar pe cer norii *se grupează și se răsfiră, lăsând între ei spații rare, ca niște coridoare pierdute într-un vid sfâșietor.*

Încă o dată, în proza lui Blecher elementul-cheie nu e nici realul, nici imaginea lui speculară, ci doar imperceptibila distanță care le separă, fragilul perete despărțitor (cositorul din oglindă): fantasticul banalității vine din întrepătrunderea dezordonată a realității și a irealității imediate. De-a lungul

Întâmplărilor, eul și proiecția lui în oglinda zgâriată se suprapun și se generează reciproc.

Am spune mai degrabă că pentru naratorul *Întâmplărilor* nu poate fi cu adevărat dureroasă nici alteritatea nici ipseitatea, de vreme ce niciuna din cele două categorii nu se manifestă vreodată în stare pură. Opoziția *altul/ același* nu mai e relevantă în cazul omului-sugativă, la a cărui compoziție chimică eul și non-eul contribuie în proporții egale.

Corina CIOCÂRLIE, *Femei în fața oglinzii*, Cluj, Echinox, 1998, p. 99-119.

*

E foarte probabil ca M. Blecher să fi citit cartea lui Fântâneru și să fi preluat de acolo, amplificând-o exponențial, tema irealității „imediate“. Romanul său principal apare în 1936 și, prin profunzimea neegalată până azi în spațiul românesc a sondajului psihic, este echivalentul autohton al operei lui Franz Kafka sau a celei a lui Bruno Schultz în cultura central-europeană. Romanul se deschide, aproape didactic, cu descrierea „dereglării simțurilor“, a focalizării lor pe obiecte la altă scală decât cea obișnuită, așa încât, o dată cu pierderea sentimentului propriei identități, lumea să apară fie supra, fie infrareală. O dată deschisă această poartă, intrăm într-un univers abisal, un adevărat muzeu imaginar al halucinației lucide și al onirismului bine controlat. Dacă suprarealismul acestei lumi este dincolo de orice îndoială (unele scene, precum cea erotică petrecută într-o odaie plină de mașini de cusut, sunt de-a dreptul daliniene), există totuși puncte de tangență cu *interesantul* postmodern: fascinația pentru kitsch, artificiu și mai ales pentru *simulacre.* Același Dumnezeu parodic și arlechinesc, bricolând universuri „la mâna a doua“ din materiale ieftine, este prezent și aici, ciudat de asemănător și cu jalnicul demiurg din *Manechinele* lui Schultz. Este aicio conștiință ludică, o estetică a *debris*-ului, o pierdere a granițelor dintre lumile posibile și realitatea care se vădește a fi ea însăși un artefact fără adevărată substanță. Golirea de metafizic, des-fondarea realității, aducerea tuturor proceselor psihice, indiferent dacă reale sau imaginare, pe același plan al unei conștiințe estetizante depășesc, până la urmă, suprarealismul originar către o poetică postmodernă.

Mircea CĂRTĂRESCU, *Postmodernismul românesc*, București, Humanitas, 1999, p. 293-294.

*

Ar trebui să fim de acord că există doi M. Blecher: primul, cel din poemele *Corpului transparent* (1934) și *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936), și al doilea, cel din scrierile autobiografice „de sanatoriu“, un Blecher al premoniției mistice și altul al „verificării“ tragice în realitatea imediată. Doar așa am putea să despărțim autobiograficul de viziune, pentru ca apoi să le putem reuni (de pe alte poziții) în realitatea mediată a scrisului unuia dintre cei mai interesanți scriitori interbelici, redescoperit după 1989 nu doar de critică, ci și de scriitori de anvergură vizionară, precum Mircea Cărtărescu sau Adrian Oțoiu. Exisă un Blecher hiperlucid și altul mistic, care se vor întâlni, mai ales în *Vizuina luminată* (publicată postum, în 1971, de Sașa Pană). În termenii lui Kierkegaard, pe care M. Blecher l-a citit și l-a înțeles ca puțini scriitori din epoca interbelică, eroul „stadiului estetic“ al poemelor și *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, omul estetic al absorbției sinelui în imediat care cere să fie „uimit mereu mai mult“ va cădea în „stadiul etic“, stadiu temporal, minat de fatalitatea bolii și a morții. Există un Blecher de început, unde „simpla“ autobiografie (copilăria și adolescența) e cu totul absorbită într-o scriitură mistico-vizionară, de o intensitate și o exactitate fără precedent în literatura română, și un Blecher de final, unde viziunea metafizică devine una existențială. [...]

Întâmplări în irealitatea imediată pune în abis actul scrierii prin placarea evazivă, butaforică și artificială a acestuia pe actul trăirii. „Diferitele personagii interioare imaginare“ proiectate în cinematograful interior ai naratorului, lumea reprezentată din fotografii, dialogurile imaginare cu Ozy, dar și obiectele plăcerii [...] sau halucinația suprarealistă controlată [...] trimit, toate, spre actul scrierii, spre *ipseitatea scrisului în raport cu identitatea (opresivă) a trăitului.* Eul care scrie, care se poate atesta și reprezenta (teatral, așadar convențional) aduce o veritabilă schimbare de corp, o luminare a lui din interior abia presimțită – în *Întâmplări...* – în întâlnirea cu propria fotografie la un bâlci oarecare.

Cele două stampe reprezentându-i pe Carol I și pe regina Elisabeta – obiecte neutre aparent, găsite de copilul-narator într-un etaj părăsit – adună în ele o altă metaforă corporală a scriiturii: alcătuite din cuvinte („o îngrămădire de litere minuscule, descifrabile numai cu lupa“) povestind viața celor doi monarhi, tablourile erau altceva decât păruseră a fi: imaginea (și aproape totul e *imagine* în *Întâmplările...* lui Blecher) este, de fapt, *cuvânt*; concentrarea lor materială este, în realitate, desfășurare fluidă, întâmplare, poveste. E un fluid intim circulând prin trupul narator și definind persoana care povestește, atestând-o, dându-i înțelesul pe care-l caută toate aventurile interioare ale acestei cărți.

Întâmplările... lui Blecher sunt o cutremurătoare revelație a durerii și o lucid-stranie punere în scenă a adevăratei situări în lume a eului. Înțelesul vieții care se scrie, coborârea în „depozitul *necunoscut al realității*“ și în *„noaptea trupului“* deja minat de moarte din *Vizuina luminată* vor „verifica“ (și consemna) – ca demonstrația matematică a unei revelări ontologice (produsă în continuumul *realitate-halucinație-vis* din *Întâmplări în irealitatea imediată*) – lumea de carne din celălalt roman, în care moartea e deja prezentă. Căderea în corp, într-un corp transparent, expus privirii, e și o iluminare interioară, atroce și vidă care spune ceva despre imensa inutilitate a literaturii și despre inutilul eroism al lucidității. E o viziune în timpul scrisului care luminează corpul inferior, un loc neutru (nici rău, nici bun), dar plin, în care un homuncul identic naratorului explorează caverna cavernelor, trupul viu care trăiește și suferă.

Simona SORA, *Regăsirea intimității,* Cartea Românească, București, 2008, pp. 182-191.

*

[P]entru Blecher chestiunea (auto)reprezentării pune o problemă majoră, de natură etică și, firește, gnoseologică. Autoreprezentarea, autodescrierea, în fine, autobiografia presupun, toate, cunoașterea de sine (sau sentimentul autocunoașterii), o bună relație cu tine însuți și cu ceilalți, în fine, o bună instalare în lume. Însă literatura lui Blecher și chiar paginile sale confesive, atâtea câte sunt, refuză confortul unei astfel de poziții. Dimpotrivă, cele mai pregnante pagini ale sale vorbesc despre imposibilitatea definirii sinelui ca o unitate și despre inadecvarea întâlnirii cu celălalt, despre neîncrederea în capacitatea selectivă și totalizantă a memoriei, chiar despre neputința menținerii pentru prea mult timp a senzației organice de continuitate în timp și spațiu cu tine însuți. Pe prima pagină a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, individualitatea este definită prin intermediul imaginii care nu-și obține perspectiva și nu devine „întreagă“ până când cele două clișee care o alcătuiesc nu sunt făcute să se suprapună prin acționarea unui stereoscop. Amintirile se decolorează în memorie ca niște obiecte uitate în sertare, afirmă Blecher în *Vizuina luminată*, ceea ce înseamnă că fidelitatea lor e pusă în pericol de mediul care le stochează. Pentru Blecher și diferiții săi delegați narativi din romane, organismul mental omenesc este prea adesea asemănător unui mecanism primitiv, din Belle-Époque, precum daguerotipul, stereoscopul, panopticumul, cinematograful (mut), microscopul școlar sau gramofonul. Obiecte rezultate din avântul tehnicii, dar neajunse încă pe culmile fiabilității, gripându-se mereu și având tot felul de hibe, acestea împrumută ceva din comportamentul omenesc, prin definiţie failibil, de aceea comparaţia este atât de la îndemână. Ceea ce le face atât de adecvate ca metafore ale sinelui sau ale proceselor sale de percepţie și judecată este însă evidenţa, chiar rudimentaritatea caracterului lor mecanic. Felul în care ele acţionează le pune în valoare artificialitatea, le subliniază stranietatea lor defazată, înţepeneala lor ridicolă faţă cu lumea care le privește, le apreciază, se amuză pe seama lor sau se folosește de ele. Dar ele rămân mecanisme, ceea ce înseamnă că logica lor scapă individului, introducând un element străin în relaţia acestuia cu propria ființă morală și spirituală. A defini individualitatea ca pe o imagine stereoscopică, obţinută prin manevre laborioase și menţinută iluzoriu, doar atâta timp cât mecanismul de proiecţie se află sub control, înseamnă în fond a îţi arăta scepticismul faţă de conceptul de identitate, faţă de posibilitatea de a defini într-o manieră fundaţională individul, ca o „esenţă“ unică și irepetabilă. E posibil ca Blecher să fi desprins acest scepticism din aerul vremii, în care se întâlneau deconstrucţia personalităţii morale la Proust și analitica sinelui realizată de Freud, critica culturală nietzscheeană și chestionarea autenticităţii în filosofia lui Heidegger, într-un climat literar, cel al modernismului românesc, ce devalua tot mai mult emfaza retorică expresivă și ignora comandamentele tematice sociale sau naţionale. Este foarte posibil și ca, la aceste descoperiri de lectură, să se fi adăugat reflecţia personală în marginea corporalităţii cenzurate de boală, la Berck, unde constatase că majoritatea gesturilor considerate mai înainte „normale“ îi sunt interzise sau sunt relativizate.

Cu o astfel de filosofie nu se poate scrie literatură autobiografică, de unde și situaţia atât de complicată a raporturilor între ficţiune și „confesiune“ în opera blecheriană. *Întâmplări în irealitatea imediată* nu este un memorial, dar cartea pune, de la prima pagină până la ultima, tocmai problema calității și eficienței actului de a trage linie sub propriul trecut printr-o narațiune personală, de a pune laolaltă „aceste câteva lucruri“ furnizate de o memorie în care nu se poate avea încredere „încercând zadarnic să le încheg în ceva ce aș putea numi persoana mea“. Constatarea finală este că din trecut se pot desprinde „evenimente și oameni“, chiar mirosuri, precum acel inefabil miros de mucegai care însoțește imaginea bătrânului Weber, însă aceste intuiții fulgerătoare ce par a veni din chiar momentul când au fost trăite se risipesc imediat și nu pot fi niciodată prezervate prin scris. Este subînțeles că activitatea de însumare a propriului trecut sub semnul logicii consecutivității este disprețuită din start. Nu descrierea personalității proprii prin intermediul actelor și evenimentelor care au modelat-o este considerată esențială. Naratorul *Întâmplărilor*, un individ care a reflectat mult asupra modalităților narative de a recupera timpul pierdut, se străduiește să evite cât mai mult din rețetele primite de-a gata din literatură și memorialistică, despre care știe că sunt trădătoare, și se servește de tehnici narative neconvenționale: povestește antidiacronic, tulbură cronologia faptelor, face legături instantanee, surprinzătoare, între evenimente îndepărtate în timp și acordă o atenție exagerată detaliilor oricăror senzații, la un moment dat declarând chiar că preferă să scrie cu imagini: „Cuvintele obișnuite nu sunt valabile la anumite adâncimi sufletești. Încerc să definesc exact crizele mele și nu găsesc decât imagini. Cuvântul magic care ar putea să le exprime ar trebui să împrumute ceva din esențele altor sensibilități din viață, distilându-se din ele ca un miros nou dintr-o savantă compoziție de parfumuri“. Dar, pentru că literatura se face cu cuvinte obișnuite, dorința utopică de a forja „cuvinte magice“ trebuie să eșueze, iar proiectul memorialistic extrem de ambițios al naratorului *Întâmplărilor* trebuie să-și recunoască eșecul. Narațiunea trecutului nu reușește să fie altceva decât literatură, fără a reuși să capteze acel „ton, unic, nemaipomenit, care să fie acel al înțelesului vieții mele“ (p. 112), fără să îndeplinească menirea utopică cu care a fost în mod imprudent investită.

Doris MIRONESCU, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Iași, Timpul, 2011, p. 198-201.

*

În general, scrisorile lui Blecher nu sunt vehicule ale unor teoretizări cu privire la poziția sa estetică. Dimpotrivă, Blecher trăiește, la nivelul mesajelor pe care le trimite prietenilor săi, cu permanenta teamă de a nu literaturiza, ratând, astfel, sensul literal al textului: „Nu insist asupra acestei idei pentru că amenință să devie literară“, marturisește scriitorul – foarte atent la contexte – la un moment dat. În cadrul acestor scrisori, Blecher încearcă să elimine orice zgură de suprasemnificație care ar putea distorsiona comunicarea cu ceilalți. Niciun fel de strategie de ambiguizare sau de divagație calofilă nu stă la baza construcției acestui set de scrisori. Dimpotrivă, autorul lor pare preocupat de a le simplifica în mod constant, de a le reduce la exactitatea care să permită un consens deplin. Utopia unui atare tip de comunicare e proferată în dorința scriitorului de a comunica prin obiecte: „Toate acestea sunt vorbe, noi într-adevăr ar trebui să ne comunicăm ce-avem să ne spunem cu bucăți splendide de carne de rasol, sau cu panglici ieftine din acelea care cumpără servitoarele sau cu filmul sonor al unei ordonanțe care taie lemne, cu efortul toporului ce se ridică, cu zguduitura scurtă în lemn, cu pantalonii kaki zdrențuiți puțin și cu șireturile de la izmene ce se bălăngănesc pe piciorul gol. O astfel de ordonanță am privit azi toată după-amiaza de pe terasa mea. Și știi bine că nu-ți scriu despre ea fiindcă ar reprezenta ceva extraordinar, ci tocmai fiindcă nu e extraordinară deloc“. Prin urmare, în viziunea lui Max Blecher, obiectele se află într-un raport direct cu comunicarea literală. Dar, fapt paradoxal, tocmai în momentul când enunță acest deziderat de transmitere exactă a informației, discursul începe să se descompună, obiectualul vizat de scriitor e deconstruit, literalul pare să devieze în imagine. De fapt, ceea ce teoretizează scriitorul în acest fragment (deși teoretizările în scrisori sunt rare) e expresivitatea prin intermediul imaginii literale. De la „bucățile de rasol“ sau „panglicile cumpărate de servitoare“, la filmul sonor sau la „efortul toporului ce se ridică“, fragmentul blecherian suferă o anamorfoză: concretul e înlocuit, treptat, nu cu abstractul, cu o imagine evanescentă, ci cu un instantaneu precis de realitate. Textul citat mai sus e simptomatic întrucât el conține, *in nuce*, un exemplu al transformărilor graduale pe care le suferă textul blecherian, putând fi citit ca un model generativ al unui imaginar. Astfel, primul obiect descris e reprezentat de bucățile de rasol, cărora li se atașeaza acel epitet. În continuare, următorul obiect începe să câștige în precizie (pe măsură ce o pierde, aș spune). Imaterialitatea panglicii față de carne e compensată aici printr-o precizare de tip circumstanțial: „din acelea care cumpără servitoarele“. Mai departe, ascensiunea pe scara abstractului („filmul sonor“) e urmată, compensativ, de un conglomerat de precizări (atât de natură vizuală, cât și auditivă). Prin urmare, se poate spune că discursul lui Blecher respectă o dublă mișcare concomitentă: cu cât obiectele pe care le descrie sunt mai evanescente, cu atât discursul care le configurează devine mai exact. Descrierea „filmului sonor“ e compusă dintr-o sumă de instantanee fotografiate ale realității; discursul lui Blecher operează cu ceea ce s-ar putea numi imagini-cadru, în măsura în care acestea sunt tentative de a fixa realul într-o ambianță riguroasă și de a-i conferi o structură de rezistență. Comparațiile lui Blecher nu sunt i-realizări, ele nu reflectă voința de a transforma, prin limbaj, realul, ci, dimpotrivă, de a-l aproxima cu maximă fidelitate. Se naște, deja, în scurta mărturisire pe care Blecher o face prietenului său în scrisoare, o adevărată poetică, un model de scriere.

Alex GOLDIȘ, *Note despre poetica lui Max Blecher*, în „Cultura“, nr. 378, 14 iunie 2012.

ICONOGRAFIE

1. DESENE

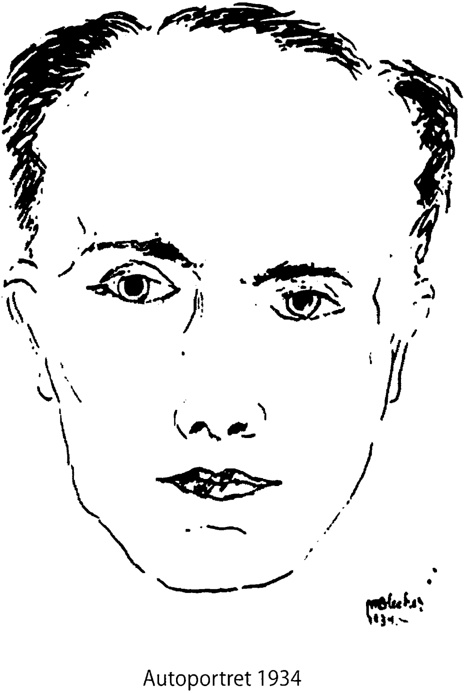

Autoportret 1934

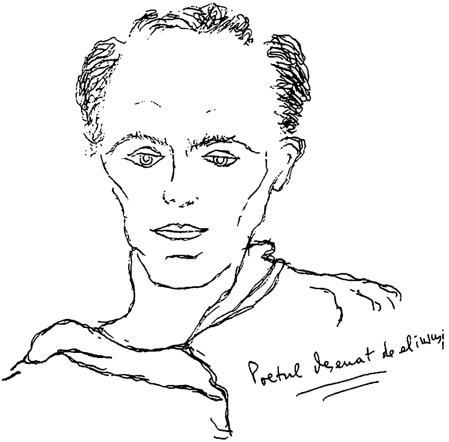
Poetul desenat de el însuși

Poetul desenat de el însuși, 1934

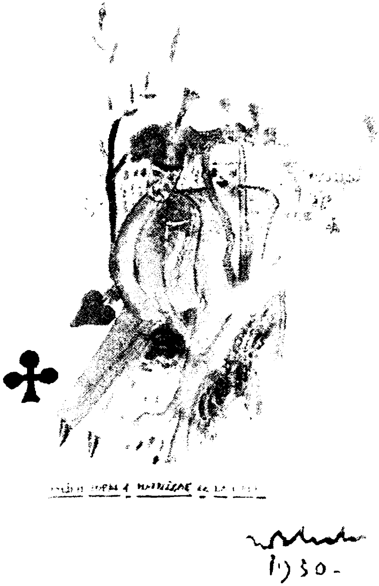

Julien Sorel și Matilde de la Môle, 1930

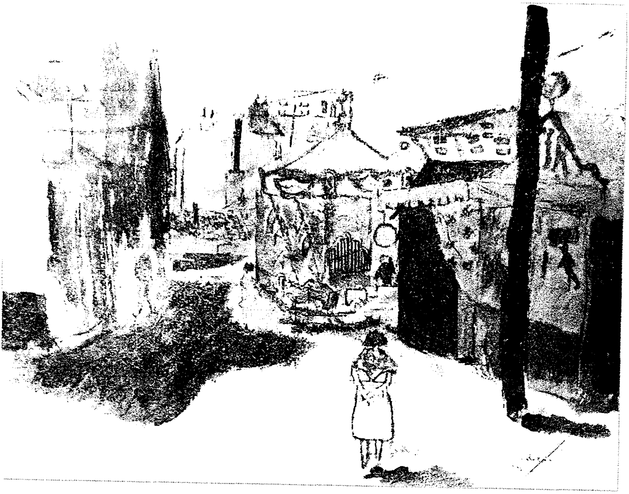

Bâlci la Berck (acuarelă)

Bună dimineața,
zise marchizul,
1934

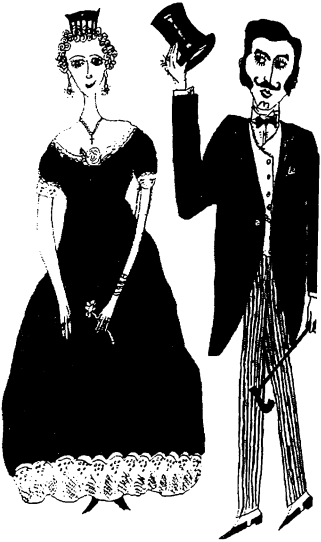

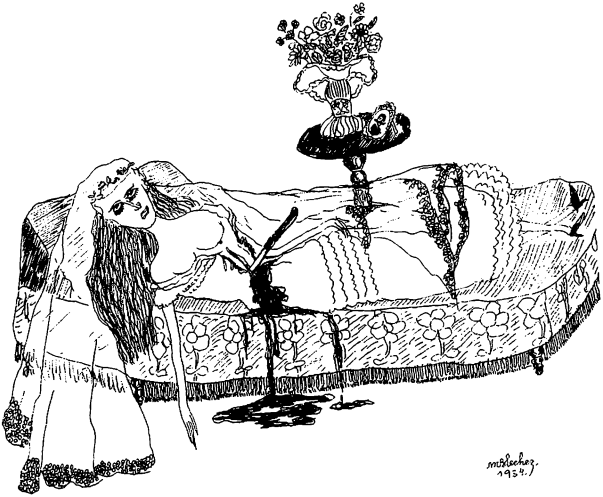
m.blecher.
1934.

Ucisă-n noaptea nunții, 1934

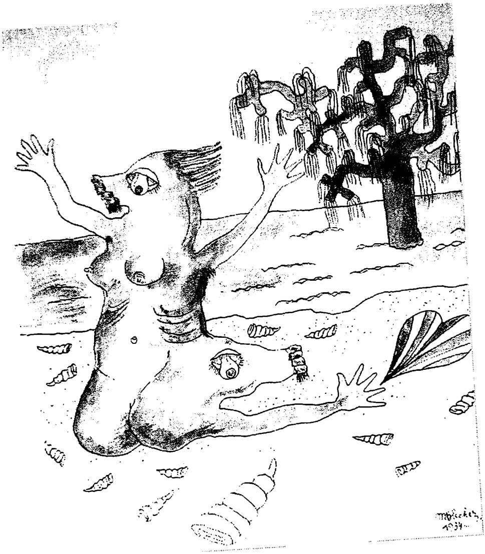
m.blecher
1934

Viața inexorabilă, 1934

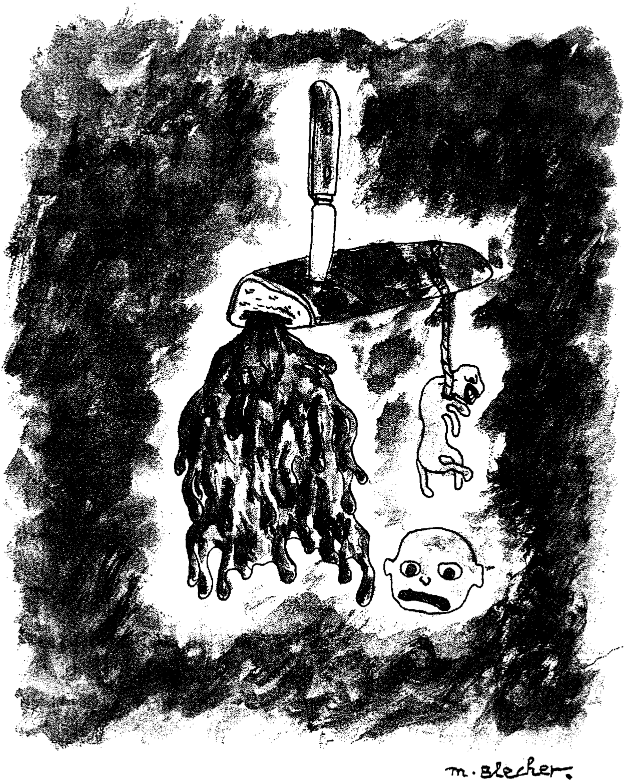

Acuarelă, 1934

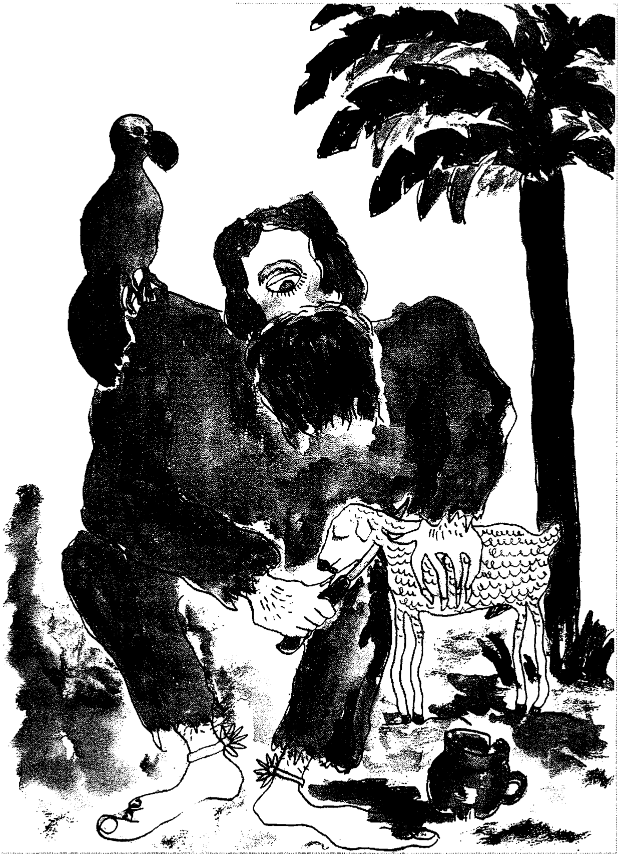

Acuarelă, 1934

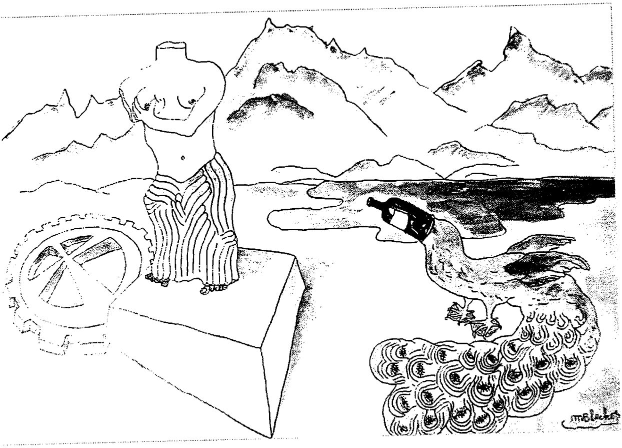

Tuș, 1934

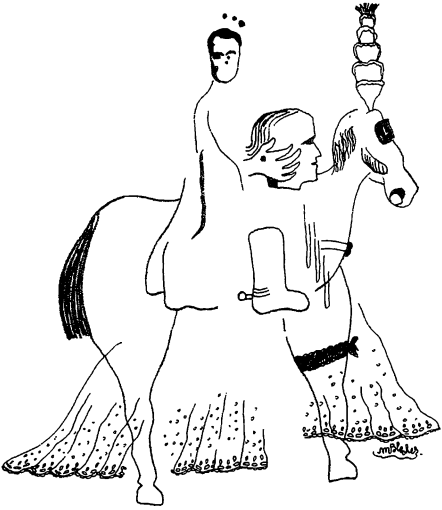

Prințul meu

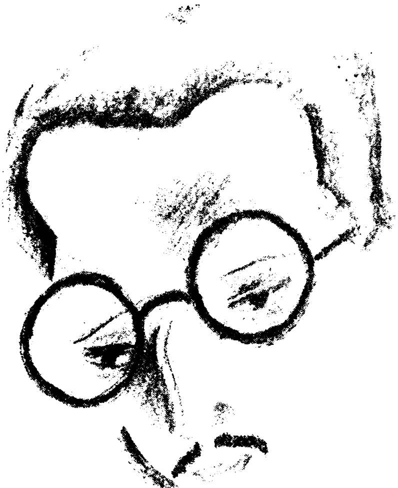

Sașa Pană, 1937

2. FOTOGRAFII, ILUSTRAȚII

Roman — Vedere din Turnul Episcopiei.

Orașul Roman pe la 1910

Roman — Strada Stefan cel Mare.

Strada Ștefan cel Mare

Magazinul Lazăr Blecher

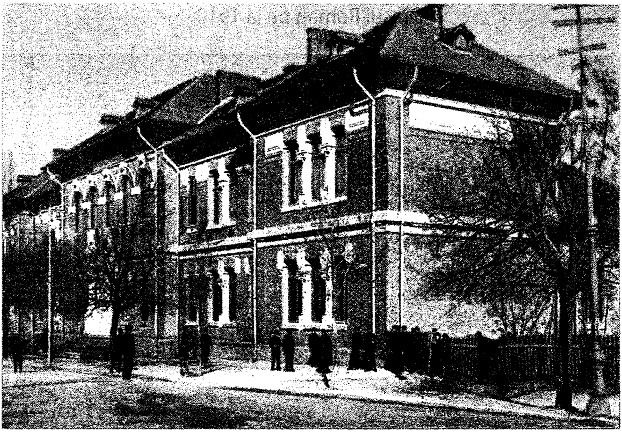

Liceul Roman Vodă

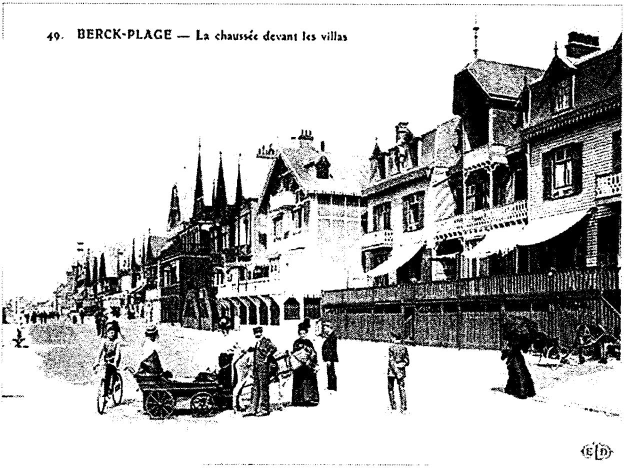
49. BERCK-PLAGE — La chaussée devant les villas
ELD

Berck, pe la 1930 - Esplanada

Berck-Cură helio-marină

Berck-Vila „Normande"

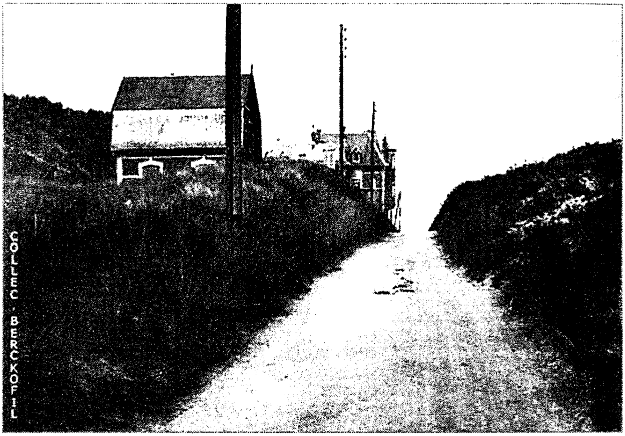
COLLEC - BERCKOFIL

Berck-Drum printre dune

Berck-Plage, 25 martie, 1930 – scriitorul cu tatăl său

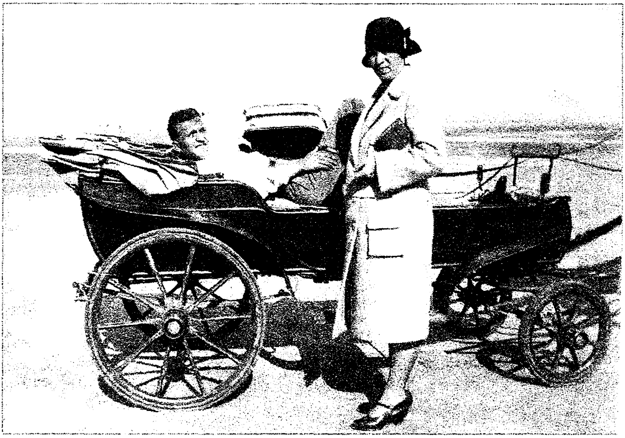

Berck-Plage, 12 martie 1930 – scriitorul cu mama sa

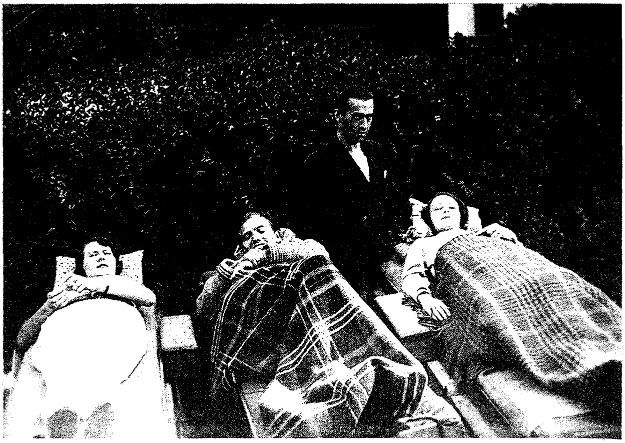

Fotografie din sanatoriu, Blecher în centru

În fața sanatoriului

În aer liber

Pe cadru

O sedință de tratament

Pe patul sanatoriului

Leysin iarna, pe la 1905

Blecher la Leysin

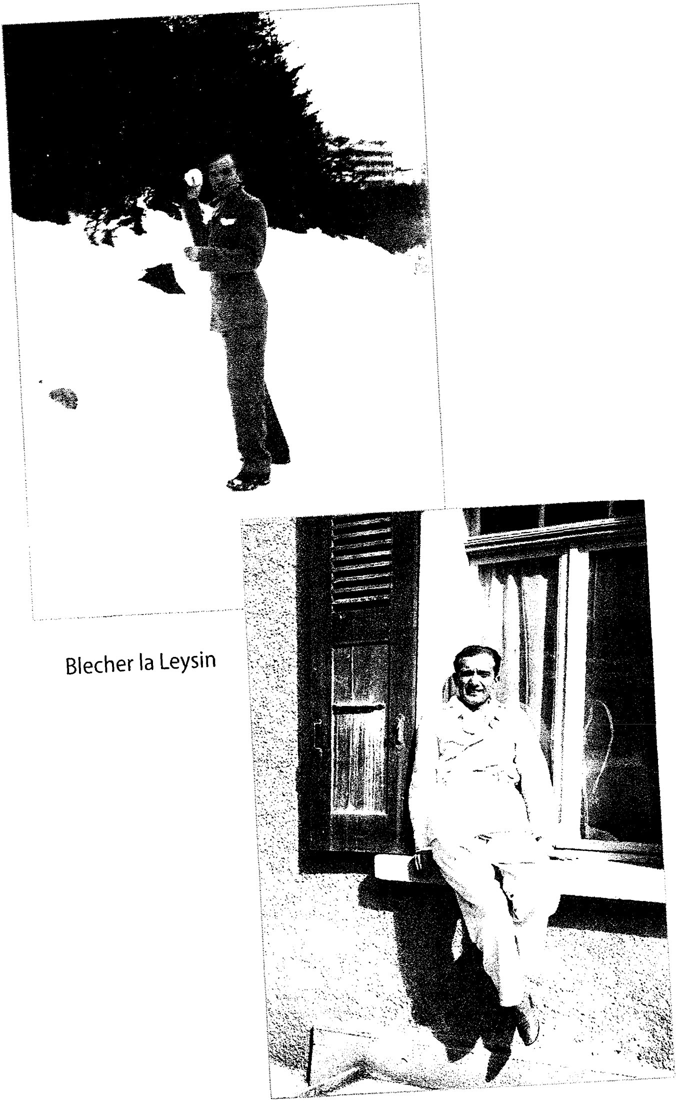

Blecher la Leysin

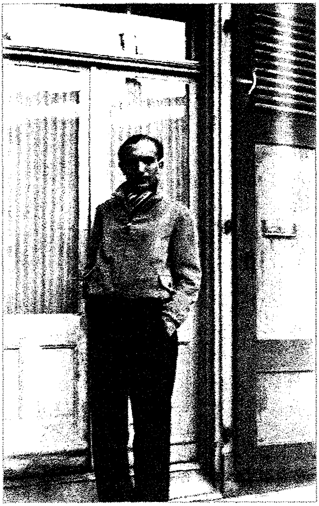

Blecher la Leysin,
martie 1932

Blecher la Leysin,
fotografie din „Adam", 1938

Blecher la Leysin,
1933

Fotografie nedatată

Blecher, fotografie
din „Adam", 1938

Casa din Strada Morțun, nr. 2

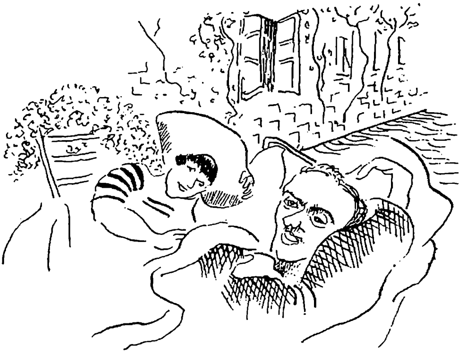

„Cu M. Blecher”,
desen de Lucia Demetriade-Bălăcescu

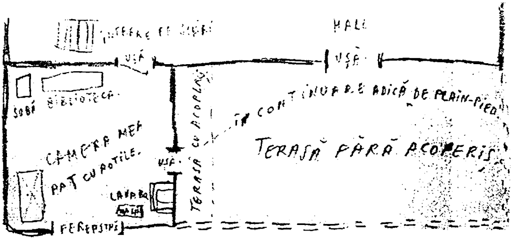

INTRARE PE SCĂRI
HALL
UȘĂ
UȘĂ
SOBĂ
BIBLIOTECA
CAMERA MEA
PAT CU ROTILE
UȘĂ
LAVABO
FERESTRE
TERASĂ CU ACOPERIȘ
ÎN CONTINUARE ADICĂ DE PLAIN-PIED
TERASĂ FĂRĂ ACOPERIȘ

Planul casei surorii lui Blecher, unde scriitorul locuieşte
în octombrie 1934 – februarie 1935

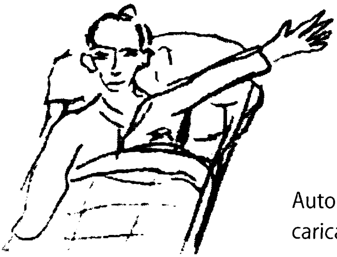

Autoportret
caricatural, 1934

Întins, în soare

Blecher, cu beretă

Cu acordeonul

Fotografie cu
eșarfă albă

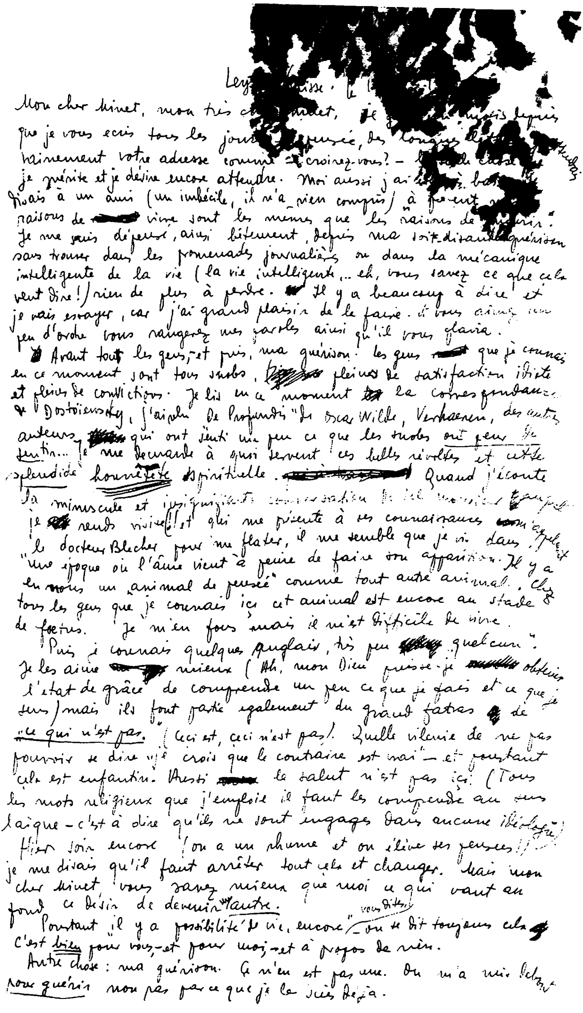

Ley[illegible]isse. le [illegible]

Mon cher Minet, mon très ch[illegible]inet, Je [illegible] mois depuis que je vous écris tous les jours [illegible] pensée, des longues [illegible] vainement votre adresse comme – croirez-vous? – l[illegible] chose que je mérite et je désire encore attendre. Moi aussi j'ai [illegible] bo[illegible] disais à un ami (un imbécile, il n'a rien compris) à [illegible] raisons de vivre sont les mêmes que les raisons de [illegible]rir". Je me suis dépensé, ainsi bêtement, depuis ma soit-disant guérison sans trouver dans les promenades journalières ou dans la mécanique intelligente de la vie (la vie intelligente... eh, vous savez ce que cela veut dire!) rien de plus à perdre. Il y a beaucoup à dire et je vais essayer, car j'ai grand plaisir de le faire. Si vous aimez un peu d'ordre vous rangerez mes paroles ainsi qu'il vous plaira.

Avant tout les gens, – et puis, ma guérison. Les gens que je connais en ce moment sont tous snobs, pleins de satisfaction idiote et pleins de convictions. Je lis en ce moment la correspondance de Dostoïevsky, j'ai relu "De Profundis" de Oscar Wilde, Verhaeren, des autres auteurs qui ont senti un peu ce que les snobs ont peur de sentir... Je me demande à quoi servent ces belles révoltes et cette splendide honnêteté spirituelle. Quand j'écoute la minuscule et insignifiante conversation de tel monsieur [illegible] je rends visite!) et qui me présente à ses connaissances appelant le docteur Blecher pour me flater, il me semble que je suis dans "une époque où l'âme vient à peine de faire son apparition. Il y a en nous un "animal de pensée" comme tout autre animal. Chez tous les gens que je connais ici cet animal est encore au stade de foetus. Je m'en fous mais il m'est difficile de vivre.

Puis je connais quelques anglais, très peu "quelcun". Je les aime mieux (Ah, mon Dieu puisse-je obtenir l'état de grâce de comprendre un peu ce que je fais et ce que je suis) mais ils font partie également du grand fatras de "ce qui n'est pas." (Ceci est, ceci n'est pas). Quelle vilenie de ne pas pouvoir se dire "je crois que le contraire est vrai" – et pourtant cela est enfantin. Aussi le salut n'est pas ici. (Tous les mots religieux que j'emploie il faut les comprendre au sens laïque – c'est à dire qu'ils ne sont engagés dans aucune idéologie.) Hier soir encore (on a un rhume et on élève ses pensées!!) je me disais qu'il faut arrêter tout cela et changer. Mais mon cher Minet vous savez mieux que moi ce qui vaut au fond ce désir de devenir "autre".

"Pourtant il y a possibilité de vie, encore" vous dites – on se dit toujours cela. C'est bien pour vous – et pour moi – et à propos de rien.

Autre chose: ma guérison. Ce n'en est pas une. On m'a mis debout pour guérir non pas parce que je le suis déjà.

Scrisoare către Pierre Minet, 1932

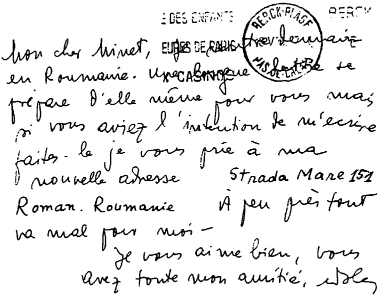

Mon cher Minet, [illegible] en Roumanie. Une longue [illegible] se prépare d'elle même pour vous mais si vous aviez l'intention de m'écrire faites-le je vous prie à ma nouvelle adresse Strada Mare 151 Roman. Roumanie. À peu près tout va mal pour moi –

Je vous aime bien, vous avez toute mon amitié,

Carte postală către Pierre Minet, 1933

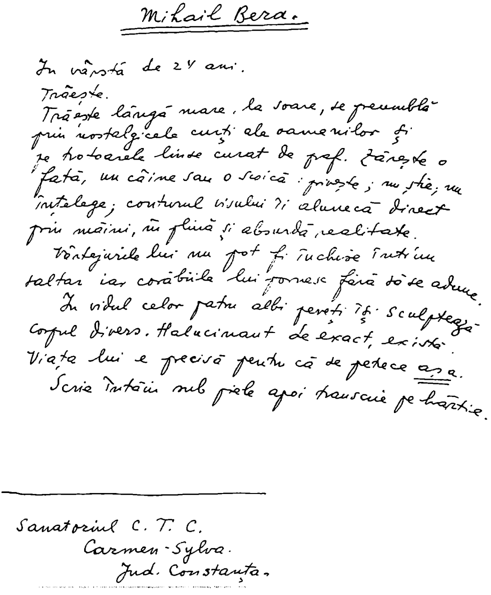

Mihail Bera.

In vârstă de 24 ani.

Trăește.

Trăește lângă mare, la soare, se preumblă prin nostalgicele curți ale oamenilor și pe trotoarele linse curat de praf. Zărește o fată, un câine sau o scoică: privește; nu știe; nu înțelege; conturul visului îi alunecă direct prin mâini, în plină și absurdă realitate.

Vârtejurile lui nu pot fi închise într-un sertar iar corăbiile lui pornesc fără să se adune.

In vidul celor patru albi pereți își sculptează corpul divers. Halucinant de exact, există.

Viața lui e precisă pentru că se petrece așa.

Scrie întâiu sub piele apoi transcrie pe hârtie.

Sanatoriul C. T. C.
Carmen-Sylva.
Jud. Constanța.

Mihail Bera – autoprezentare, 1934

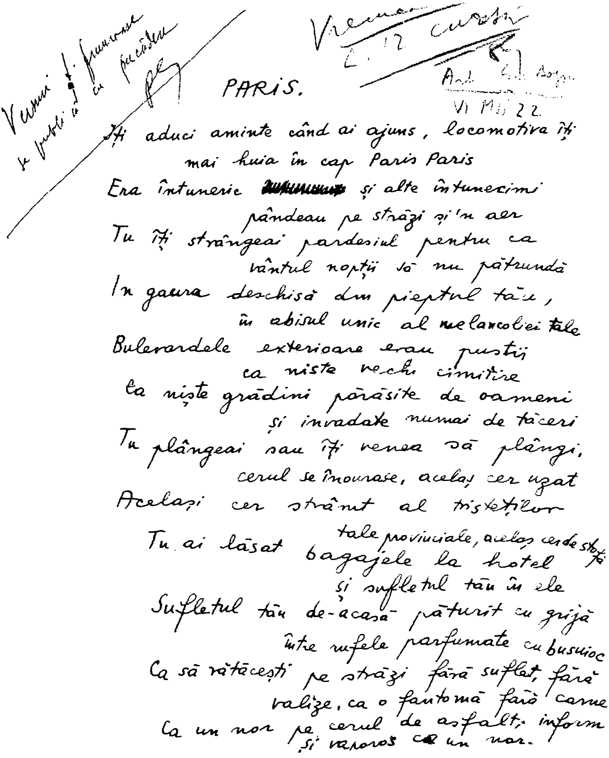

Versuri f. frumoase
se publică cu plăcere

Vremea
c. 12 cursiv

Ard. Gh. Bogza
VI Mii 22.

PARIS.

Îți aduci aminte când ai ajuns, locomotiva îți
mai huia în cap Paris Paris
Era întuneric [illegible] și alte întunecimi
pândeau pe străzi și'n aer
Tu îți strângeai pardesiul pentru ca
vântul nopții să nu pătrundă
In gaura deschisă din pieptul tău,
în abisul unic al melancoliei tale
Bulevardele exterioare erau pustii
ca niște vechi cimitire
Ca niște grădini părăsite de oameni
și invadate numai de tăceri
Tu plângeai sau îți venea să plângi,
cerul se înourase, acelaș cer uzat
Același cer strâmt al tristeților
tale provinciale, acelaș cer de stofă
Tu ai lăsat bagajele la hotel
și sufletul tău în ele
Sufletul tău de-acasă păturit cu grijă
între rufele parfumate cu busuioc
Ca să rătăcești pe străzi fără suflet, fără
valize, ca o fantomă fără carne
Ca un nor pe cerul de asfalt, inform
și vaporos ~~ca~~ un nor.

Poemul *Paris*, 1934

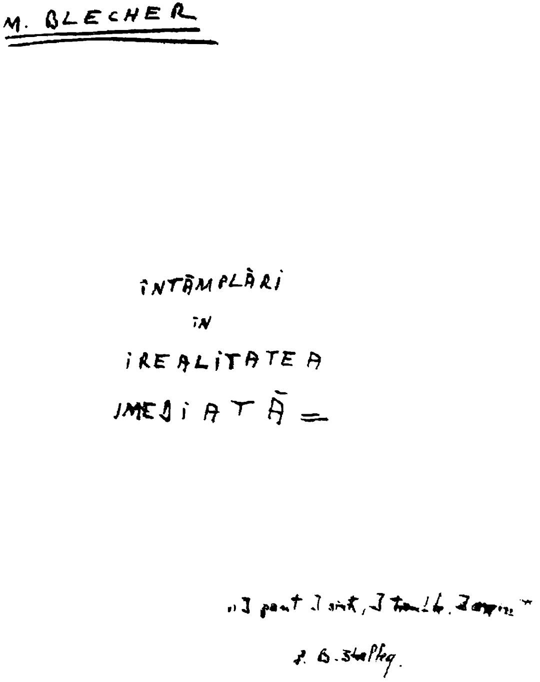

M. BLECHER

ÎNTÂMPLĂRI
ÎN
IREALITATEA
IMEDIATĂ =

„I pant I sink, I tremble. I expire”
P. B. Shelley.

Dactilograma *Întâmplări...*, prima pagină

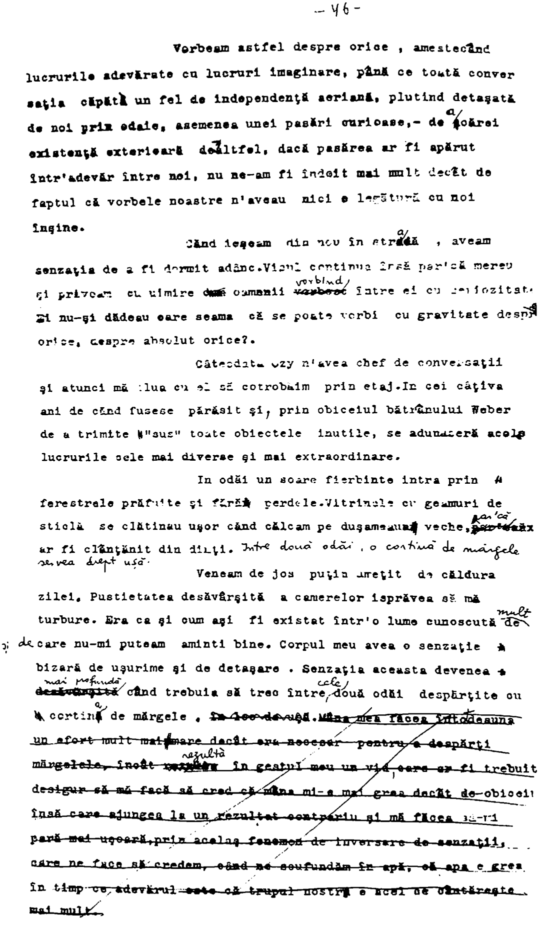

– 46 –

Vorbeam astfel despre orice , amestecând lucrurile adevărate cu lucruri imaginare, până ce toată conversația căpătă un fel de independență aeriană, plutind detașată de noi prin odaie, asemenea unei pasări curioase,– de a cărei existență exterioară de altfel, dacă pasărea ar fi apărut într'adevăr între noi, nu ne-am fi îndoit mai mult decât de faptul că vorbele noastre n'aveau nici o legătură cu noi înșine.

Când ieșeam din nou în stradă , aveam senzația de a fi dormit adânc. Visul continua însă parcă mereu și priveam cu uimire ~~cum~~ oamenii ~~vorbesc~~ vorbind între ei cu seriozitate și nu-și dădeau oare seama că se poate vorbi cu gravitate despre orice, despre absolut orice?.

Câteodată Ozy n'avea chef de conversații și atunci mă lua cu el să cotrobăim prin etaj. In cei câțiva ani de când fusese părăsit și, prin obiceiul bătrânului Weber de a trimite "sus" toate obiectele inutile, se adunaseră acolo lucrurile cele mai diverse și mai extraordinare.

In odăi un soare fierbinte intra prin ferestrele prăfuite și fără perdele. Vitrinele cu geamuri de sticlă se clătinau ușor când călcam pe dușumeaua veche, ~~parcă~~ parcă ar fi clănțănit din dinți. Intre două odăi , o cortină de mărgele servea drept ușă.

Veneam de jos puțin amețit de căldura zilei. Pustietatea desăvârșită a camerelor isprăvea să mă turbure. Era ca și cum ași fi existat într'o lume cunoscută ~~de~~ mult și de care nu-mi puteam aminti bine. Corpul meu avea o senzație bizară de ușurime și de detașare . Senzația aceasta devenea ~~desăvârșită~~ mai profundă când trebuia să trec între cele două odăi despărțite cu o cortină de mărgele . ~~În loc de ușă. Mâna mea făcea întotdeauna un efort mult mai mare decât era necesar pentru a despărți mărgelele, încât rezulta~~ rezultă ~~în gestul meu un vid, care ar fi trebuit desigur să mă facă să cred că mâna mi-e mai grea decât de obicei însă care ajungea la un rezultat contrariu și mă făcea să-mi pară mai ușoară, prin acelaș fenomen de inversare de senzații, care ne face să credem, când ne scufundăm în apă, că apa e grea în timp ce, adevărul este că trupul nostru e acel ce cântărește mai mult.~~

Dactilograma *Întâmplări...*, pagină

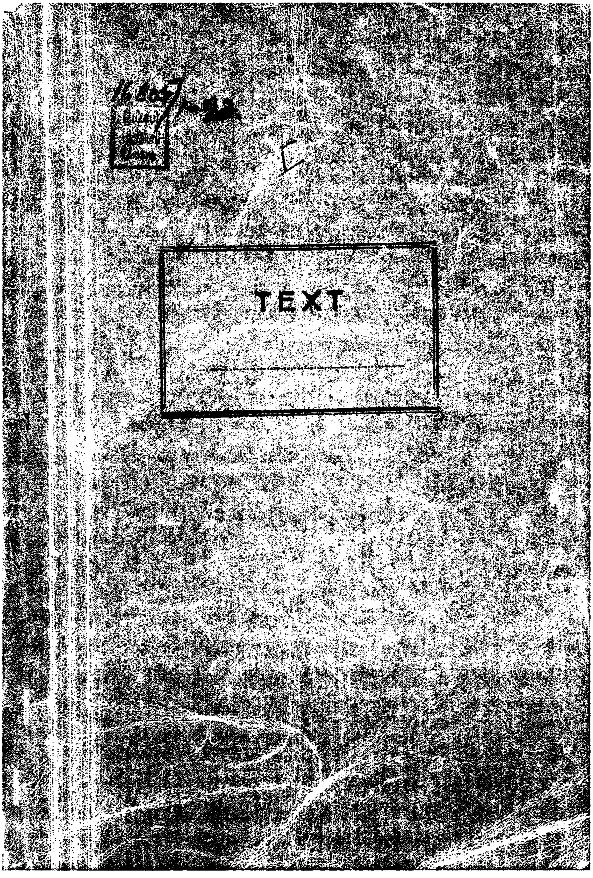

Țesut cicatrizat, coperta

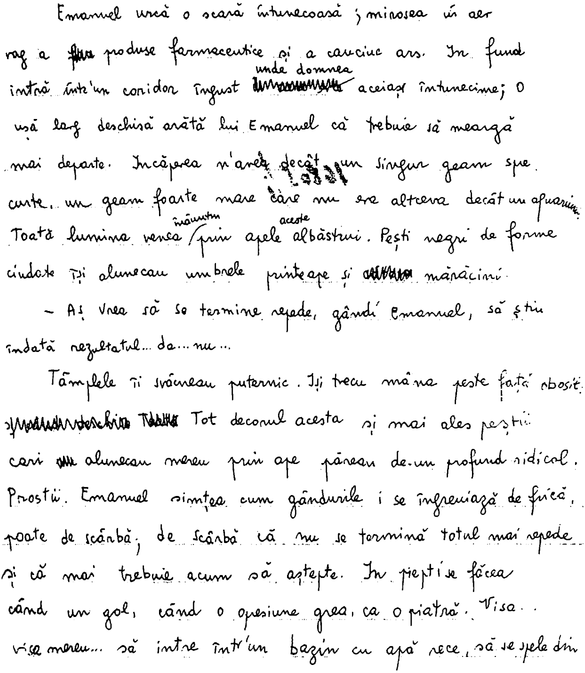

Emanuel urcă o scară întunecoasă; mirosea în aer vag a produse farmaceutice și a cauciuc ars. În fund intră într'un coridor îngust unde domnea aceiaș întunecime; O ușă larg deschisă arătă lui Emanuel că trebuie să meargă mai departe. Încăperea n'avea decât un singur geam spre curte, un geam foarte mare care nu era altceva decât un acvariu. Toată lumina venea înăuntru prin apele aceste albăstrui. Pești negri de forme ciudate își alunecau umbrele printre ape și mărăcini.

— Aș vrea să se termine repede, gândi Emanuel, să știu îndată rezultatul... da... nu...

Tâmplele îi zvâcneau puternic. Își trecu mâna peste față obosit. Tot decorul acesta și mai ales peștii cari alunecau mereu prin ape păreau de-un profund ridicol. Prostii. Emanuel simțea cum gândurile i se îngreuiază de frică, poate de scârbă, de scârbă că nu se termină totul mai repede și că mai trebuie acum să aștepte. În piept i se făcea când un gol, când o opresiune grea, ca o piatră. Visa... visa mereu... să intre într'un bazin cu apă rece, să se spele din

Țesut cicatrizat, pagină

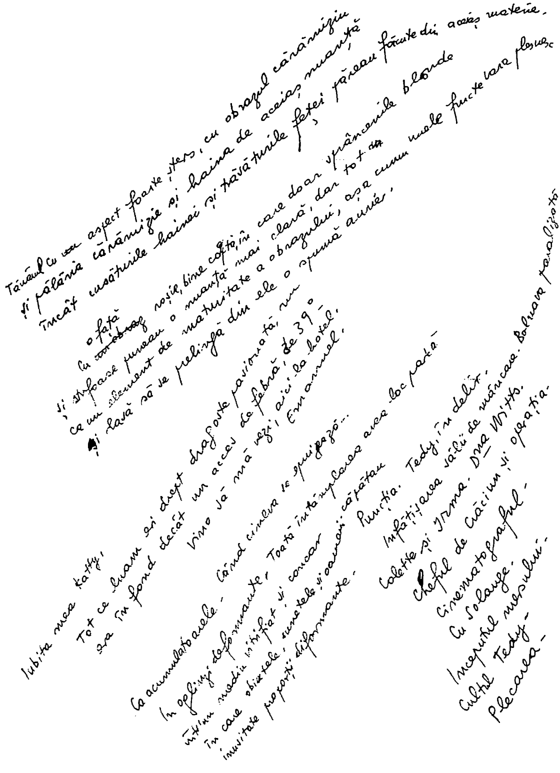

Țăranul cu ~~un~~ aspect foarte șters, cu obrazul cărămiziu
și pălăria cărămizie și haina de aceiași nuanță
încât cusăturile hainei și trăsăturile fetei păreau făcute din aceiași materie.

o fată
Cu ~~obraz~~ roșie, bine coaptă, în care doar sprâncenile blonde
și stufoase puneau o nuanță mai clară, dar tot ~~da~~
ca un element de maturitate a obrazului, așa cum unele fructe care plesnesc
și lasă să se prelingă din ele o spumă aurie.

Iubita mea Katty,
Tot ce luam ai drept dragoste pasionată, nu
era în fond decât un acces de febră, de 39°.
Vino să mă vezi aici la hotel.
Emanuel.

Când cineva se [illegible]...
Ca acumulatoarele. Toată întâmplarea avea loc parcă
În oglinzi deformante,
într-un mediu îmbibat și concav
în care obiectele, sunetele și oamenii căpătau
inusitate proporții diforme.

Puncția. Tedy, în delir.
Înfățișarea sălii de mâncare. Bolnava paralizată.
Colette și grima. D-na Witts.
Chefel de Crăciun și operația.
Cinematograful.
Cu Solange.
Începutul [illegible].
Cultul Tedy.
Plecarea.

Țesut cicatrizat, note

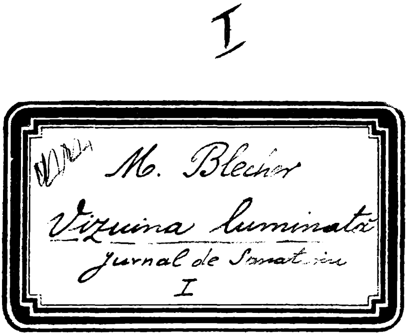

I

M. Blecher

Vizuina luminată

Jurnal de Sanatoriu

I

Vizuina luminată, coperta

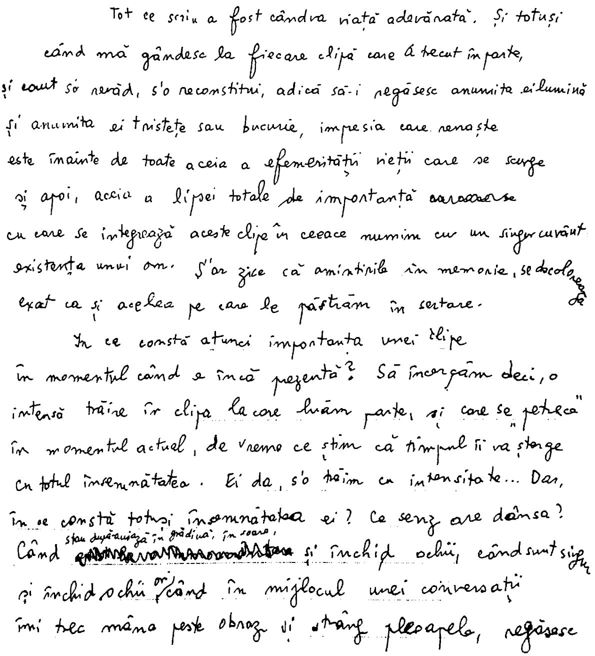

Tot ce scriu a fost cândva viață adevărată. Și totuși
când mă gândesc la fiecare clipă care a trecut în parte,
și caut să revăd, s'o reconstitui, adică să-i regăsesc anumita ei lumină
și anumita ei tristețe sau bucurie, impresia care renaște
este înainte de toate aceia a efemerității vieții care se scurge
și apoi, aceia a lipsei totale de importanță ~~[illegible]~~
cu care se integrează aceste clipe în ceeace numim cu un singur cuvânt
existența unui om. S'ar zice că amintirile în memorie, se decolorează
exact ca și acelea pe care le păstrăm în sertare.

In ce constă atunci importanța unei clipe
în momentul când e încă prezentă? Să încercăm deci, o
intensă trăire în clipa la care luăm parte, și care se petrecă
în momentul actual, de vreme ce știm că timpul îi va șterge
cu totul însemnătatea. Ei da, s'o trăim cu intensitate... Dar,
în ce constă totuși însemnătatea ei? Ce senz are dânsa?
Când stau după-amiază în grădină, în soare, ~~[illegible]~~ și închid ochii, când sunt singur
și închid ochii ori când în mijlocul unei conversații
îmi trec mâna peste obraz și strâng pleoapele, regăsesc

Vizuina luminată, prima pagină

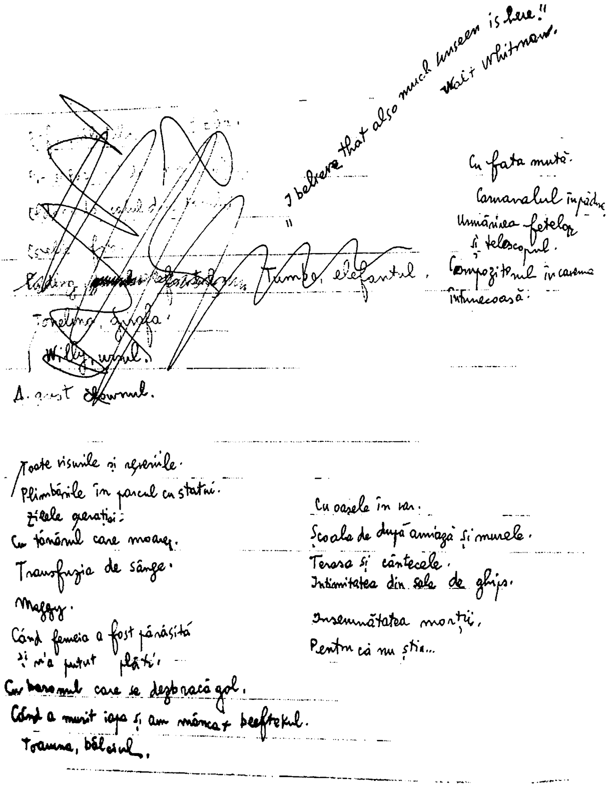

"I believe that also much unseen is here."
Walt Whitman.

~~[illegible] Tumbo, elefantul.~~
~~Tonelina, [illegible].~~
~~Willy, ursul.~~
A. gust clownul.

Cu fata mută.
Carnavalul în pădure.
Urmărirea fetelor
și telescopul.
Compozitorul în caverna
întunecoasă.

Toate visurile și reveriile.
Plimbările în parcul cu statui.
Zilele generației:
Cu tânărul care moare.
Transfuzia de sânge.
Maggy.
Când femeia a fost părăsită
și n-a putut plăti.
Cu baronul care se dezbracă gol.
Când a murit iapa și am mâncat beefteakul.
Toamna, bâlciul.

Cu oasele în var.
Școala de după amiază și murele.
Terasa și cântecele.
Intimitatea din sala de ghips.
Însemnătatea morții.
Pentru că nu știa…

Vizuina luminată, Note

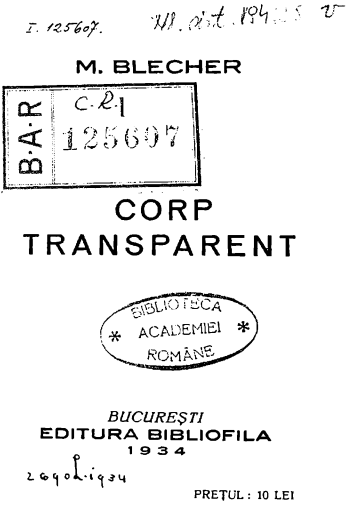

I. 125607. III. dist. 194[illegible] V

M. BLECHER

B·A·R C·R·1 125607

CORP
TRANSPARENT

BIBLIOTECA * ACADEMIEI * ROMÂNE

BUCUREŞTI
EDITURA BIBLIOFILA
1934

26901.1934

PREŢUL : 10 LEI

Coperta *Corp transparent*, 1934

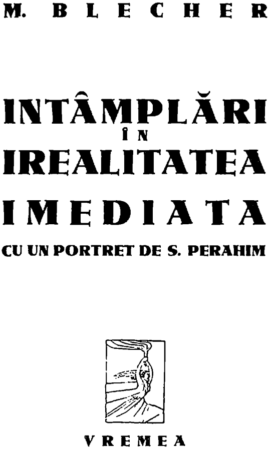

M. BLECHER

INTÂMPLĂRI
ÎN
IREALITATEA
IMEDIATA
CU UN PORTRET DE S. PERAHIM

VREMEA

Coperta *Întâmplări în irealitatea imediată*, 1936

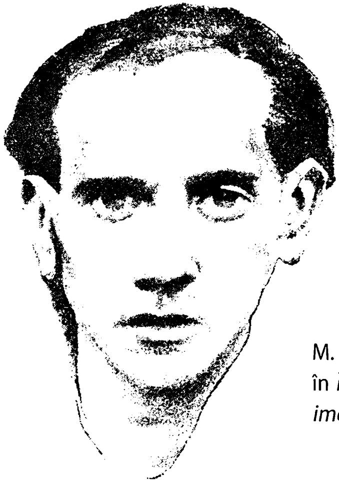

M. Blecher, desen de J. Perahim, în *Întâmplări în irealitatea imediată*, ediția 1936

M. BLECHER

Inimi Cicatrizate

ROMAN

EDITURA LIBRĂRIEI „UNIVERSALA" ALCALAY & Co.

Coperta *Inimi cicatrizate*, 1937

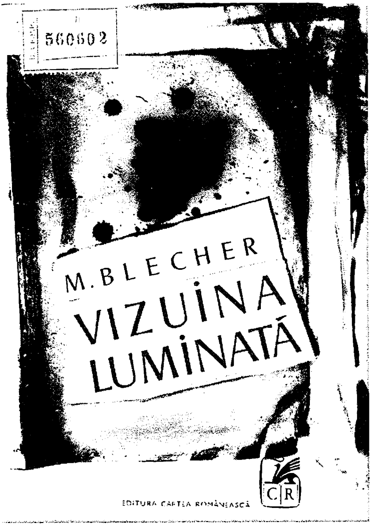
560602
M. BLECHER
VIZUINA LUMINATĂ
EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ
C|R

Coperta *Vizuina luminată*, 1971

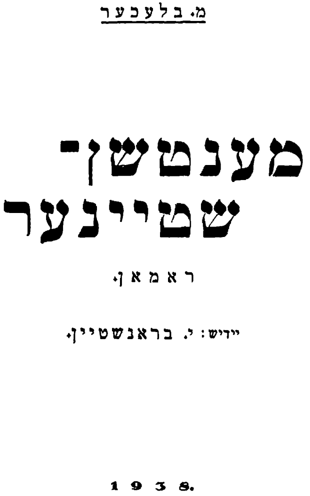

מ. בלעכער

מענטשן־
שטיינער

ראמאן.

יידיש: י. בראנשטיין.

1938.

Coperta traducerii în idiș a *Inimilor cicatrizate*, 1938

M. Blecher

Aus der
unmittelbaren
Unwirklichkeit

Bibliothek Suhrkamp

Coperta ediției germane a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, 2003

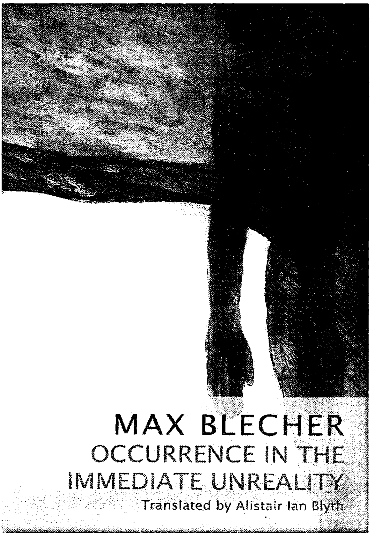

MAX BLECHER
OCCURRENCE IN THE
IMMEDIATE UNREALITY
Translated by Alistair Ian Blyth

Coperta ediției engleze, 2009

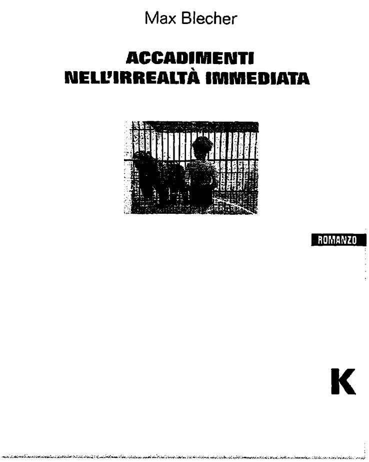

Max Blecher

ACCADIMENTI NELL'IRREALTÀ IMMEDIATA

ROMANZO

K

Coperta ediției
italiene, 2012

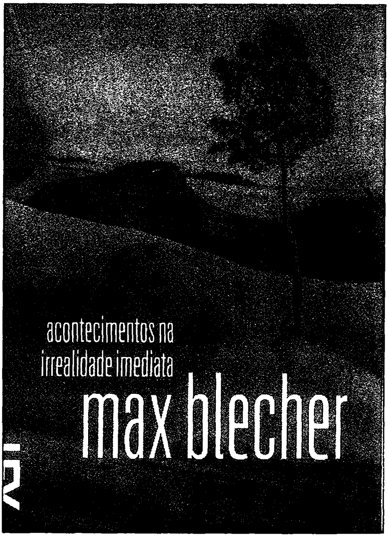

acontecimentos na
irrealidade imediata
max blecher

Coperta ediției
braziliene, 2013

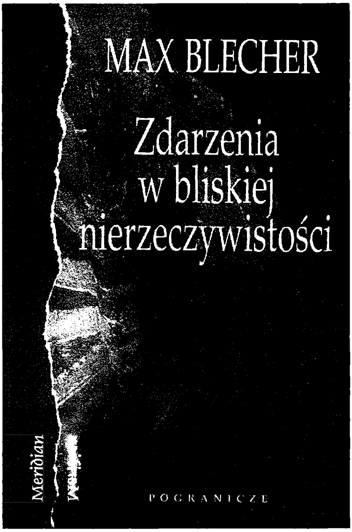
MAX BLECHER
Zdarzenia w bliskiej nierzeczywistości
Meridian
POGRANICZE

Coperta ediției poloneze, 2013

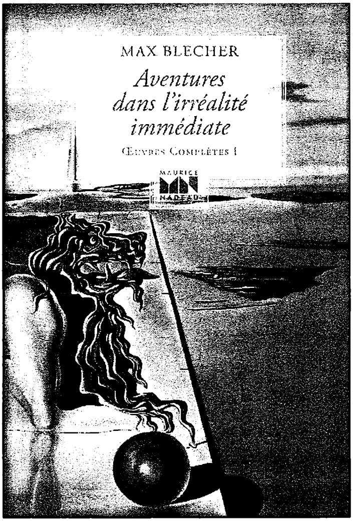
MAX BLECHER
Aventures dans l'irréalité immédiate
Œuvres Complètes I
MAURICE NADEAU

Coperta ediției franceze, 2015

CUPRINS

Studiu introductiv V
Tabel cronologic XXXIX
Notă asupra ediției LVII

PROZĂ

Întâmplări în irealitatea imediată 3
Inimi cicatrizate 131
Vizuina luminată 319

PROZĂ SCURTĂ. AFORISME

ANTUME 485
Herrant 485
Don Jazz 487
Limite [Principiile furtului și cele ale proprietății...] . . 489
Buțu 490
Jenică 492
Ix – mix – fix 495
Insinuări 498
Berck, orașul damnaților 500
POSTUME 509
Febră 509
Mab 510
Dragoste 512
Limite [Imperfecția pe care o cizelăm] 516
Ioniță Cubiță 518
[Aizic Wolf] 523

POEZII

ANTUME 527
POEZII PUBLICATE ÎN VOLUM 527
CORP TRANSPARENT 527
În loc de introducere 527
Eternitate 528
Poem [Privirea ta-nlăuntru] 529
Calul 530
Umblet 531
Pe țărm 532
Materializări 533
Pastorală 534
Amor falenă 535
Poem grotesc 536
Menajerie 538
Mâinile tale 539
Poem [Învelișul tău] 540
Vals vechi 541
Plimbare marină 542
POEME DIN PERIODICE 543
L'inextricable position 543
Paris 544
Promenade marine 547
POSTUME 548
[Pentru o clipă] 548
Moment diurn 549
Fugă 550

TRADUCERI

TRADUCERI DIN ROMÂNĂ ÎN FRACEZĂ 553
Palmarès (Sașa Pană) 553
À suivre (Sașa Pană) 555
Dégel (G. Bacovia) 556

Plomb (G. Bacovia) 557
Canicule (G. Bacovia) 558
Valse d'automne (G. Bacovia) 559
Hygiène (G. Bacovia) 560
La fanfare (G. Bacovia) 561
À une vierge (G. Bacovia) 562
TRADUCERI DIN FRANCEZĂ ȘI ENGLEZĂ ÎN ROMÂNĂ 563
Societatea fără oameni (Pierre Unik) 563
Dorința (Shane Leslie) 565
Înainte de plecare (Richard Aldington) 566
Plecarea (Guillaume Apollinaire) 568
Carte poștală (Guillaume Apollinaire) 569
Arta cu fructe de sticlă (Julien Lanoë) 570

PUBLICISTICĂ

ANTUME 573
Prefață la catalogul expoziției Luciei Demetriade-Bălăcescu 575
Teoria cromozomică în biologie 576
André Gide: *Perséphone* 585
Denis Saurat: *Histoire des Religions* 589
Axel Munthe: *Cartea de la San Michele* 596
Richard Aldington 598
[Guillaume Apollinaire] 599
[Julien Lanoë] 600
Care este esența poeziei? 601
Pentru și contra umanismului 606
Vitrină franceză 609
Poezia americană 612
Julien Lanoë 615
Între imaginație și experiență 616
William Blake – vizionar genial și chinuit 620
Complexul individualității 629

Enciclopedia franceză 633
Conceptul repetiției la Kierkegaard 634
Exegeza câtorva teme comune 638
Un interviu cu dl M. Blecher. 647
Geo Bogza: *Ioana Maria* 654
POSTUME 659
Poezia transcendentală. 659
Ion Manolescu: *Odihna neagră* 660
Consecințe ultime ale cugetării 662

SCRISORI

Scrisori către Geo și Elisabeta Bogza 669
Scrisori către Mihail Chirnoagă 795
Scrisori către Pompiliu Constantinescu 797
Scrisori către Lucia Demetriade-Bălăcescu 799
Scrisori către Lucia Demetrius. 851
Scrisori către Pierre Minet 854
Scrisoare către Emil Ocneanu 905
Scrisori către Sașa Pană 906
Scrisoare către Saul Schwartz. 917
Scrisori către Ieronim Șerbu 918
Scrisoare către I. Valerian. 921
Scrisoare către Ilarie Voronca. 922

ARHIVĂ. DOCUMENTAR. MĂRTURII

ARHIVĂ 925
Teză la Filozofie [pe trimestrul I] 925
Teză la Filozofie [pe trimestrul al II-lea] 933
Teză la Filozofie [pe trimestrul al III-lea] 935
[Caracteristicile vechii lumi] 939
[Patria primitivă a indo-europenilor] 945
DOCUMENTAR 947
Act de naștere 947
Foaie matricolă 948

Tabel cu rezultatele la bacalaureat 957
Extras din Registrul de Deces 958
MĂRTURII 960
Dora Wechsler Blecher: „M. Blecher era un om delicat şi superstiţios“ 960
S. Hay: M. Blecher: *Corp transparent*. 967
Lucia Demetriade-Bălăcescu: Destăinuiri anti-literare în chip şi slovă 969
Geo Bogza: De vorbă cu M. Blecher 975
După moartea lui Blecher 977
Ion Sofia Manolescu: Compoziţie 982
Amintire despre M. Blecher 982
Mihail Sebastian: Jurnal 984
Moştenire 987
Saşa Pană: Născut în ’02 989
Cu inima lângă M. Blecher 990
Miron Grindea: Mesagiul lui M. Blecher 997
După moartea lui M. Blecher 998
Lucia Demetrius: „Părea încă un adolescent...“ . . 1001
Felix Aderca: Arta chinuitului Blecher 1005
Maria Ghiolu: Serenada zadarnică 1007

NOTE, COMENTARII, VARIANTE

PROZĂ 1013
Întâmplări în irealitatea imediată. 1013
Inimi cicatrizate 1036
Ţesut cicatrizat (variantă) 1045
Vizuina luminată. 1310
PROZĂ SCURTĂ. AFORISME 1327
Texte publicate în timpul vieţii 1327
Herrant 1327
Don Jazz. 1328
Limite [Principiile furtului şi cele ale proprietăţii...]. . .1328
Buţu 1329

Jenică 1329
Ix – mix – fix 1330
Insinuări 1330
Berck, orașul damnaților 1330
Postume 1331
Febră (Din carnetul lui Arthur Hogg) 1331
Mab (Din carnetul lui Arthur Hogg) 1332
Dragoste (Din carnetul lui Arthur Hogg) 1332
Limite [Imperfecția pe care o cizelăm...] 1333
Ioniță Cubiță 1333
[Aizic Wolf] 1334
POEZII 1335
Poezii publicate în timpul vieții 1335
Corp transparent 1335
În loc de introducere 1337
Eternitate 1337
Poem (Privirea ta-nlăuntru) 1338
Calul 1338
Umblet 1339
Pe țărm 1340
Materializări 1340
Pastorală 1341
Amor falenă 1341
Poem grotesc 1341
Menajerie 1343
Mâinile tale 1343
Poem (Învelișul tău) 1343
Vals vechi 1344
Plimbare marină 1344
L'inextricable position 1346
Paris 1347
Promenade marine 1348
Poezii postume 1348
[Pentru o clipă] 1348
Moment diurn 1348
Fugă 1349
TRADUCERI 1350

Sașa Pană, *Palmarès* 1350
Sașa Pană, *À suivre* 1351
G. Bacovia, *Dégel*. 1351
G. Bacovia, *Plomb* 1352
G. Bacovia, *Canicule*. 1352
G. Bacovia, *Valse d'automne* 1352
G. Bacovia, *Hygiène* 1353
G. Bacovia, *La fanfare*. .1353
G. Bacovia, *À une vièrge* .1353
Pierre Unik, *Societatea fără oameni* 1354
Shane Leslie, *Dorința* 1355
Richard Aldington, *Înainte de plecare* 1355
Guillaume Apollinaire, *Plecarea* 1356
Guillaume Apollinaire, *Carte poștală* 1356
Julien Lanoë, *Arta cu fructe de sticlă* (Fragment) 1357
PUBLICISTICĂ. 1358
Antume. 1358
Prefață la catalogul expoziției de pictură Lucia Demetriade-Bălăcescu. .1358
Teoria cromozomică în biologie 1358
André Gide: Perséphone .1359
Denis Saurat: Histoire des Religions 1359
Axel Munthe: Cartea de la San Michele. 1360
Richard Aldington 1361
[Guillaume Apollinaire] .1361
[Julien Lanoë] 1361
Care este esența poeziei? 1361
Pentru și contra umanismului 1362
Vitrină franceză 1363
Poezia americană 1364
Julien Lanoë 1366
Între imaginație și experiență 1366
William Blake – vizionar genial și chinuit 1367
Complexul individualității 1368
Enciclopedia franceză 1369
Conceptul repetiției la Kierkegaard. 1369
Exegeza câtorva teme comune 1370

    - Un interviu cu dl M. Blecher . . . 1371
    - Geo Bogza: Ioana Maria . . . 1372
  - Postume . . . 1372
    - Poezia transcendentală . . . 1372
    - Ion Manolescu: Odihna neagră, poeme . . . 1373
    - Consecințe ultime ale cugetării . . . 1373
- SCRISORI . . . 1376
    - Scrisori către Geo și Elisabeta Bogza . . . 1376
    - Scrisori către Mihail Chirnoagă . . . 1414
    - Scrisori către Pompiliu Constantinescu . . . 1415
    - Scrisori către Lucia Demetriade Bălăcescu . . . 1416
    - Scrisori către Lucia Demetrius . . . 1428
    - Scrisori către Pierre Minet . . . 1429
    - Scrisoare către Emil Ocneanu . . . 1437
    - Scrisori către Sașa Pană . . . 1438
    - Scrisoare către Saul Schwartz . . . 1444
    - Scrisori către Ieronim Șerbu . . . 1444
    - Scrisoare către I. Valerian . . . 1447
    - Scrisoare către Ilarie Voronca . . . 1448
- ARHIVĂ. DOCUMENTAR. MĂRTURII . . . 1449
  - Arhivă . . . 1449
    - Teză la Filozofie [pe trimestrul I] . . . 1449
    - Teză la Filozofie [pe trimestrul al II-lea] . . . 1449
    - Teză la Filozofie [pe trimestrul al III-lea] . . . 1449
    - [Caracteristicile vechii lumi] . . . 1450
    - [Patria primitivă a indo-europenilor] . . . 1450
  - Documentar . . . 1451
    - Act de naștere . . . 1451
    - Foaie matricolă . . . 1451
    - Tabel cu rezultatele la bacalaureat . . . 1451
    - Extras din Registrul de Deces . . . 1451
  - Mărturii . . . 1452
    - Dora Wechsler Blecher: „M. Blecher era un om delicat și superstițios“ . . . 1452
    - S. Hay: M. Blecher: *Corp transparent* . . . 1452

Lucia Demetriade-Bălăcescu: Destăinuiri anti-literare în chip și slovă 1452
Geo Bogza: De vorbă cu M. Blecher 1453
După moartea lui Blecher 1453
Ion Sofia Manolescu: Compoziție. 1453
Amintire despre M. Blecher 1453
Mihail Sebastian: Jurnal. 1454
Moștenire 1454
Sașa Pană: Născut în ’02. 1454
Cu inima lângă M. Blecher 1454
Miron Grindea: Mesagiul lui M. Blecher. 1454
După moartea lui M. Blecher 1455
Lucia Demetrius: „Părea încă un adolescent...“. . . .1455
Felix Aderca: Arta chinuitului Blecher 1455
Maria Ghiolu: Serenada zadarnică 1455

Postfață. 1457
Referințe critice 1503
Iconografie 1553